Lectio libri regum.

In diebus illis: Venerunt
duae mulieres meretri-
ces ad regem salomonem. et
steteruntque coram eo. Quarum
una ait. Obsecro mi domine
ego et mulier haec habitabamus
in domo una. et peperi apud
eam in cubiculo. Tertia vero
die postquam ego peperi. peperit et
haec. Et eramus simul. nullus-
que alius in domo nobiscum
exceptis nobis duabus. et
Mortuus est autem filius
mulieris huius nocte. Dormi-
ens quippe oppressit eum.
et consurgens intempestae
noctis silentio. tulit filium
meum de latere meo ancillae
tuae dormientis et collocav-
it in sinu suo. Suum autem
filium qui erat mortuus po-
suit in sinu meo. Cumque surre-
xissem mane ut darem lac
filio meo apparuit mortu-
us. Quem diligentius in-
tuens clara luce deprehendi
non esse meum quem genu-
eram. Responditque altera
mulier. Non est ita. Sed filius

tuus mortuus est. meus
autem vivit. E contrario
illa dicebat mentiris. Fi-
lius quippe meus vivit. et
et filius tuus mortuus est.
Atque in hunc modum conten-
debant coram rege. Tunc
rex ait. Haec dicit filius
meus vivit. et filius tuus
mortuus est. Et ista respon-
dit. Non sed filius tuus mor-
tuus est. et filius meus vivit.
Dixit ergo rex. afferte mihi
gladium. Cumque attulissent
gladium coram rege, ait
Dividite inquit infantem
vivum in duas partes. et da-
te dimidiam partem uni. et
alteram dimidiam parti al-
teri. Dixit autem mulier
cuius filius erat vivus ad
regem. commota sunt quippe
viscera eius super filio suo.
Obsecro domine date illi
infantem vivum. et nolite in-
terficere eum. E contrario
illa dicebat. Nec mihi nec
tibi. Sed dividatur. Respondit
rex et ait. Date huic infantem
vivum et non occidatur. Haec

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
10 D
2

CHRISTOPHORI PORCII IVRISCONS. PAPIENSIS.

In Tres priores Institutionum libros eruditissimi Commentarij:

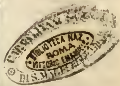
Additionibus

IASONIS MAYNI, NICOLAI BELLONI, NONNVLLORVMQ. aliorum, in finem cuiusque Paragraphi adiectis, illustrati:

Nunc postremò summa fide recogniti, & ab erroribus, quibus passim scatebant, repurgati: Restitutis quàm plurimis locis, habita multorum Exemplarium collatione, quæ anteà mutila erant & manca.

Cum rerum ac verborum Summis, & Indice locupletissimis.

VENETIIS, Ad signum Concordiæ.
M D LXXXV.

CHRISTOPHORVS PORCIVS
IN LIB. I. INSTITVT. IMPERIALIVM.

Cùm additionibus Iasonis & aliorum, ac remissionibus ad omnia opera Nicolai Belloni.

SVMMARIVM.

1 *Causa efficiens libri Institutionum, duplex.*
2 *Leges per ora Principum diuinitus promulgatæ.*
3 *Nostra facimus, quibus authoritatem nostram impertimur.*
4 *Causa materialis huius libri Institutionum, quæ fuerit.*
5 *Causa formalis, quæ.*
6 *Causa finalis.*
7 *Moralis Philosophia diuiditur in ethicam, œconomicam, & politicam.*

Ntequàm Ad ipsã Rubricã expediẽdam
condescendam, præmitto aliquid ad
euidentiam. Quærit̃ igitur in primis;
quę fuerit causa efficiens huius libri;
quæ materialis; quæ formalis; & quæ
finalis; & cui parti Philosophiæ supponatur. Ad primũ
1 rñdetur, † ꝙ causa efficiens fuit duplex: una mediata,
hoc est, ipse Deus. Ipse.n.dixit, & facta sunt, & sine ip
so factũ est nihil, ut habetur Ioan. 1. & ipse operatur
bonum, & cooperat̃ ad adiunandũ nos in bono, vt est
gl.sing.in cle.j.extra, de magist. de quo ẽt in auth.qũo
opor.epi.in prin. Nã constat, † leges ꝑ ora Principum
2 ꝓmulgatas esse l.2.§ neq;. ff.de vet.iu. enucl.l.bene à
Zenone.C.de quadr.pscr. Alia immediata, & hæc fuit
duplex: quædã fuit proxima, hoc est, ipse Tribunianus,
Theophilus, & Dorotheus.§.oẽs vèrò.j.in proœ. Cau
sa uerò aliqualiter remota, fuit Iustinianus, cuius mã-
dato cõposuere hunc librũ: vñ ipse Iustinianus dr̃ cõ-
pilasse, ar.in l.ita aũt.§.gessisse.ff.de admi.tut. plenè ꝑ
3 Bart.in l.sed si unus.§.seruus meus.ff.de iniur. † Ea em̃
nr̃a facimus, quibus authoritatẽ impartimur.l.j.§.oĩa.
4 C.de vete.iu.enuel. † Causa materialis potuit esse du-
plex, una gñalis & cõis aliorũ librorũ legalium, & est
ipsa iustitia.l.j.in prin.ff.de iust.& iu. Aberrarunt igit̃
(vt mihi vr̃) plerique, qui dixere, bonũ & æquum esse
subiectũ materiale huius libri & aliorũ, quia nõ sunt
propriè subiecta, sed sunt qualitates qualificantes sub
iectum, ut ĩ simili de possessione hr̃, quæ una est, licèt
multipliciter qualificetur, ut hr̃ plenè in l.j. C.de acq.
5 pos. † Cã formalis fuit dispositus ordo titulorũ.l.2.ff.
de stat.ho.& l.Imperatores. ff.de in diẽ addic. & hr̃ in
6 proœ.sexti libri. † Cã finalis fuit separatio æqui ab ini-
quo; liciti ab illicito; exhortatio bonorũ, spes pmiorũ,
purgatio malorũ, metus pęnarum.d.l.j.ff.de iust.& iu.
7 Supponit̃ morali Philosophiæ, † quę diuidit̃ in ethicã,
quæ docet regere seipsum, de hoc tractat l.2.C.de sec.
nup.l.libertinus, de ritu nup.& œconomicã, quæ do-
cet regere familiã, de hoc tractat l.j.C.de emend.pro-
pin.& de emẽd.ser.& in politicã, quæ docet regere po
pulum: & de hoc tractat tit.de of.præt.Afric. cum seq.

RVB. PROOEMII.

a *Hæc Rubr. non continuatur, quia continuatio debet, a fieri ad proxima.l.2.ff.de sta.ho.& habetur in proœ.vi.libri. Vnde, cum sit principium, nihil ante se habere potest, ad quod continuetur.§.discipuli.in proœ.Digestorum.& l.proximus. de vi.b.signif.*

ADDITIO.

a De hac continuatione, quando debeat fieri, & quando non, vide per gl.in l.Gallus.in prin.de lib.& posth. & gl.in rub. ff. de cond. fur.& per gl.in l.j.C.de peti.bon.sub.lib.x. Cætera dic, vt hic.

SVMMARIVM.

1 *Iesus, idest Saluator.*
2 *Imperatores vnguntur in brachio dextro, Papa verò in capite.*
3 *In initio cuiusque operis inuocandum est diuinum auxilium.*
4 *Licet cuique inscribere nomen suæ dignitatis.*
5 *Maior est honor virtute sua titulos consequi, quam facto maiorum suorum.*
6 *Quæ sit natura genitiui.*
7 *Verba statutorum non debent deturpari per ora rusticorum.*
8 *Notarius Christianus conficiens instrumentum inter Iudæos, potest nomẽ Christi inuocare.*
9 *An instrumentum vitietur, si notarius non inceperit ab inuocatione diuini numinis.*
10 *Imperator non potest iura Imperij diminuere.*

In nomine domini. Non summat̃ breuius, nec
ẽt casus figuratur, sed pro vtroq; sufficit diuisio. Qua
tuor igitur hẽt partes. Nã in prima diuinũ imploratur
auxilium. In sc̃da ponit nomen scribentis. In tertia po
nit nomẽ eius, cui liber dirigit̃. In quarta & ult. ponit
materiã, quæ describit̃. Sc̃da ibi, Imperator. Tertia ibi,
1 cupidæ legum. Quarta ibi, incipit. In tex. † Iesu Hebrai-
cè, Latinè Saluator interpretatur: quia ex eo inducta
est mundi salus.gl.in Auth.de hær.& falc. in prin. ibi,
Christi, idest unctũ: nã Christus tanquã verus mundi
2 Imperator fuit vnctus, ut no.gl.in vers.præal. Nã sacra
tissimi Imperatores vngi debent in brachio dextro ad
drĩam Papæ, qui ungitur in capite. c.vnctio. extra de
3 sacra vnct. No. primò, † in quocunq; operis initio diui
num auxiliũ implorandũ esse. cõcor.l.in nomine Dñi.
C.de off.præt.Afri.in Auth.de armis, in prin. Sc̃dò ex
4 secunda parte collige, † licere cuiq; inscribere sibi titu
los dignitatis suæ. cõcordat l.hac cõsultissima.in prin.
C.de testa. Ex quo dixit Bart. licere militi & Doctori,
se militẽ & Doctorẽ appellare. Eius pace, istud hic nõ
sumitur, licèt alij sequant̃, quia hmõi intitulatio non
fuit facta per Iustinianũ, sed per cõpilatores, cuius be
ne licuit proprio ore laudare Iustinianũ virtute sua.
Eodẽ modo.l.hac consultissima, nõ probat, quia ibi lo
quitur de testatore, qui debuit exprimere nomina di-
gnitatũ hæredis potius sub virtute sua, quàm virtute
5 maiorũ. † Maior.n.est honor virtute sua titulos conse
a qui, quàm facto maiorũ.l.si quis in bello.a ff.de cap. Et
ideo dicit Bar. ꝙ maior honor est Comiti doctorato,
si Doctor potius quàm Comes appelletur ratione prę
dicta. Item no.in tertia parte, iuuenes ut plurimũ esse
cupidos ad discendũ: & iõ inquit Iurisconsultus: Si al-
terum pedẽ in sepulchro haberẽ, adhuc discere uellẽ.
6 l.apud Iulianum.ff.de fideic.liber. Itẽ no. † ꝙ genitiuus
b significat causam b materialẽ. Aliqñ causam formalẽ.
Et hæc duo probantur in proę. Cod.D.Iustiniani. ibi,
repetitæ lectionis. Aliqñ significat causam finalem, ut
in l.j.ff.de iust.& iure. Aliqñ significat verũ dñium, ut
in l.j.§.j.de reli.& sump.fu. Aliqñ significat possessio-

nē.l.j.iuncto prin, cū fine.ff. nau.cau.stab. Aliquando
significat solā detentationem : unde solent rustici di
cere, iste campus est mei, & erit domini. dicitur etiā
equus regatii, qa detentat ipsum, ut in l.2.& ibi glo.
ff. de orig.iur. Ex quibus infert Bart. ꝙ si statuto ca-
ueatur, si quis inuaserit possessionē alicuius, tali pœ
nā puniatur, non hēt locū in inuasore rei cōmodatæ
qnō ad cōmodantē, quia genitiuus ex propria natu-
ra dñium significat. Id ât palā est, uerba statuti secun
dū propriā uerborum naturā intelligenda esse. l. quic
quid astringendæ. de uerb. oblig. Fatetur tñ, ꝙ si res
nobis commodatas, nostras appellamus, quòd hoc
casu statu tū sibi locū uendicaret, qa communis usus
loquendi dat propriam significationē uerbis statu-
7 ti, qñ talis usus loquendi esset in ore sapientum, †q a
uerba statutorum non debent deturpari p ora rusti
corum.l.Titius.§.itē prætor. ff.de suis & legiti.fuit ele
gans dictū Baldi in rub.de succes. feu. in usib. feud.

Capio glo.j.ibi, ecclesiæ. Sic nec aliquis doctorari
potest, nec ad causas forenses perorare, nisi sit fide-
lis Christianus. l.fi. C.de adu. di.iud.In fi.gl. Sed con-
tra oppo. nā licèt Instinianus fuerit Christianns, tū
ex quo iste liber ē compilatus ex uarijs constitutionib.
Imperatorum diuersæ sectę. §.oībus. in proę. uidetur
hmōi inuocationem Christi factā esse in derisum. l.
Iudæos. C.de Iudæ. Sol. dicit Bar. ꝙ licèt iste liber fue
rit ex uarijs constitutionibus compilatus, tñ ex quo
Iustinianus, qui Christianus fuit, fecit compilari, de
buit inuocare nomen Christi, qa opus sibi appropria
tur: quēadmodum si quis ex alieno uino & melle con
ficiat mulsum, efficitur dominus illius speciei.l.adeò.§.
cum qs. de acq.rer.dom.§. cum ex aliena. j. de rer.di
ui.Sed certè hmōi solutio non uidetur bona, quia q̄-
do quis ex aliena materia conficit nouam spēm, tum
demum efficitur dñs illius speciei, qñ non potest re-
duci ad pristinū statū & rudē formā. d.l.adeò.§. cum
quis, supra alle. Sed ita est, ꝙ huiusmodi compilatio
posset reduci ad pristinā materiā & rudē formā, igi-
tur nō est attribuēdus actus Iustiniano. Vnde uidetur
ꝙ iste actus attribuatur Iustiniano, rōne authorita-
tis per eū attributæ. l.2. §.j. de origine iur. l.2.§. sed
8 neq;. C. de uet.iu. enu. Ex qbus infert Bart. ꝙ † si No
c tarius Christianus c conficiat instrumentum de con-
d tractu Iudæorū, d potest inuocare nomen Domini no
stri Iesu Christi; qđ uerū arbitror, qa inuocatio hmōi
non est de substātia cōtractus, nec de pertinētijs, sed
est de substātia instrumenti & de ptinentijs ad Nota
rium, uñ ritus Notarij sunt inspiciendi.l.si quis decu
rio. & ibi gl. C.de fal. Sed† pone, ꝙ Notarius in instro
9 omittat inuocare nomen Domini, an instrumētum
reddatur uitiosum? Dicit Bar. ꝙ non, fretus rōne du-
plici. Primò, quia hæc solennitas instrālis non repe-
ritur requisita à iure, ergo eius omissio nun uitiat
actum.l. generali. C. de tabel.lib.x. Præterea, dato ꝙ
hæc solennitas esset à iure requisita, nihilominus e-
ius omissio ueluti leuis solennitatis, actum non ui-
tiat.l.j.in fi. ff. de uen.insp. Simile dr̄ in omissione si-
e gni Crucis, e quod non habet inuentarium uitiare.
l.fin. §. sinautem. C.de iu. deli. Contrariam partem,
ueluti ueriorem, tenuit Iaco. de Rauen. & est opinio
utique cōior. Primò per tex.in Auth. ut præpo.nomē
Imp. in tex.ibi, Deo authore, & exponit glo. in nōie
Domini. Ex hoc patet rñsio ad primum. Secundò, qa
hoc dictat generalis consuetudo ; quæ dat formam
contractibus.l. quod si nolit.§.quia assidua ff.de ędil.
ędi. Non ob. quòd sit leuis solennitas, quia responde
tur per Imperatorem, ut in d. Auth. ut præpo. nomen
Imp. Possem aliter rñdere, sed hæc sufficiant. Glo. in
uer. Imperator, ibi, Imperator. Sed quare appellatur
Iustinianus Imperator? Gl. in rub. procemij Digesto
rum dixit, ꝙ appellatur Imperator ab actu imperan
di. Sed hæc non uř bona ratio: ex hoc enim sequere-
tur ꝙ př qui filio, Abbas qui monacho, dñs qui ser-
uo imperant, debuissent Imperatores appellari: hoc
ât est falsum, ergo &c. Sol. dixit Bar. ꝙ ideo appella-
tur Imperator per quandam excellentiam, quia ip-
se aliis imperat, & sibi imperari non pt. Sed hæc rō
non est bona, quia imperat Apostolicus.i. Papa. c.so-
litæ.de ma.& obe.c. uenerabilē, ext. de ele. Vnde dici
te ex mente Bar. ꝙ quædā sunt noīa uerbalia signifi
cātia dignitatē uel exercitiū, ad quam dignitatem vel
exercitium deueniri non pt solo actu exercēdi, sed re
quiritur ab alio depēdentia : & tunc non ualet arg.
sumptum ab actu exercēdi. Exēplū in Imperatore, q
non solo actu imperandi Imperator appellatur, sed
debet primo eligi p illustres Dños septem Electores,
de quib. in cap.ad Apostolicā. de sen. & re iud. lib. vj.
f Post hæc debet coronari triplici corona. s. ferrea f, ar
gentea, & aurea: ex quibus fortitudo, puritas, & ex-
g cellētia signaē, de qua in cle.j.de iureiu. g Silr in Do-
ctore, q dr̄ à doceo doces, & tñ licèt qs, puta scholaris,
doceat, non tñ Doctor appellaē, qa reqriē examinatio
& approbatio Doctorum, & infulæ laniales. l.j. C.de
aduo.diuer.iud. Quędā ât sunt noīa verbalia signatiua
alicuius dignitatis uel exercitij, ad qđ uel ad quā solo
actu exercendi peruenitur, & tunc tenet arg. ab actu
exercendi sumptum.l.athletas.ff.de infa.ibi, Augusto.
melius dixisset à Cæsare Iulio, secundum Bar.

In fi.gl. Vel dicite, ꝙ appellatus fuit Cæsar, qa pri-
mus fuit, q tendit cæsariē. In gl. Iustinianus. ibi, loqui-
tur. Hæc cōiter approbaē, qa ibi loquiē de eo Iustinia
no, q fuit tpe sextæ synodi, hic ât fuit tpe quintæ syno
di, ut 16.dist. habeo librū. Ibi, in regno. Hæc nō est bo-
na, qa Constātino nō succesit in regno Iustinianus,
sc̄đ in Leo. ut hř in chronicis Romanorū. Scđm Bar. in
fi. dicite, ꝙ qō noīum est relinquēda pertinacib. l.2. de
cōst.pe.no.in rub. Infortiati. In fi.glo.in ver. Alemani-
cus.no.ex gl. iuncta cū tex. ꝙ uoīa gentis uel pŕiæ, in-
telligunē de gēte uel pŕia accidētali. qđ est verum hic
in casu isto, qa Iustinianus nō potuit hře plures pŕias
naturales, uñ in dubio intelligēdum est de gente vel
pŕia naturali. Si ergo dř, iste est Alemanicus, dēt intel-
ligi, qa natus ibidē, nō ât qa fortè diu ibi steterit. l.sed
& reprobari.§.amplius.in ver. comaneus. ff.de excu.tu.
in fi.glo.in ver. Augustus. Ex hoc colligunt Docto. ꝙ
h donatio h facta per Cōstantinum Imp. sacratissimum
10 Papæ Syluestro, non ualuerit: † quia non potuit dimi-
nuere iura Imperij. & ita tenet gl. in Auth. quomodo
opor.epi.§.1. Contrarium tenuit in l.1.§. cum urbē.
de off.præf.vrb.& illa est cōior, quia non dř, Constan-
tinum

tinum tam alienasse iura Imperij, quàm resignasse ecclesiæ, quod suum erat. 63. dist. Ego Ludouicus.

Finaliter quæritur, quia ex rubr. hī, ꝙ epistola dēt cõtinere nomē scribētis, &c. Pone, ꝙ epistola cõtineat signū i scribētis, sed nomē non sit appositū, an ꝓbabit hmōi epistola? Dicite, ꝙ nō. l. ad testiū. §. sequēs. ff. de testi. Sed pone, ꝙ in epistola dicat, Caius Sēpronio salutē plurimā dicit: & ꝙ postea nō scribat nomē ꝓpriū mittentis, an ista epistola probet? Dicite, ꝙ sic. tex. est apertus in l. cum antiquitas. §. cū autem. C. de testam.

ADDITIONES.

a Adde, ꝙ dū allegatur l. si quis in bello. ff. de cap. illud est in glo. & facit etiam l. 2. ff. de interd. & rele. uide in simili. l. quod principi. & l. Augustæ. de le. 2. de hoc, quis sit magis honorādus, an qui sua uirtute & scientia pollet, an qui aliena, uide Bar. in proœ. ff. uet. in fi. ubi etiā querit, q̄s dēt ꝓcedere: an Doctor, an miles. & distinguit inter Doc. excellētes, doctorellos: & ꝓ excellentib. ꝙ sint magis honorandi, all: tex. opt. in l. sed & reprobari. §. ualde. de exc. tu.

b Adde tu, ꝙ genitiuus regitur quandoque ex natura cāę efficientis, ut hic: quandoq; ex natura cāæ materialis, ut C. de nouo Cod. cōp. in prin. rub. quādoq; ex natura possessionis, vt equus regaij. gl sing. ff. de ori. iu. quādoq; ex natura ciui, qđ est alterius. l. 2. §. j. ff. de relig. & sumpt. fun. & hoc ult. modo debet intelligi in dubio ex propria significatione genitiui: sed tamen ex communi usu loquendi habet locum id, quod dicitur in glo. d. l. 2.

c Adde, ꝙ licet Notarius Christianus conficiendo instrumentum inter Iudæos possit apponere nomen Domini nrī: tamē Iudæus Notarius non potest apponere, quia hoc uidetur facere in cōtemptū Christianæ fidei. l. Iudæos. C. de Iudæ. Tamen circa alia, quæ non concernunt fidem, ut circa iudicia, cōtractus & tutelas, licet eis uti iure nostro. l. Iudæos. all. & l. spadoné. §. iā autē. de exc. tu. Fallit in testimonio, quia Iudeus & hæreticus non possunt esse testes in iudicio cōtra Christianum, quia sunt infames. l. fi. & auth. Gazaros. C. de hæret. & C. de Iudæ. l. licet. & de test. c. licet. & no. in l. 1. de sum. Tri. & fi. cath. Fallit ēt in aliis casibus, in quibus Iudæi separantur à communione hominum. c. Iudæi. extra de Iudęis, licèt possint esse testes in contractibus & testamentis, ne facultas probationis angustetur. l. qm̄. C. de hæret. vide super prædictis Bar. in l. 1. ff. de ope. no. nun. ubi hæc omnia dicit.

d Quid autē si Iudæus alicui Christiano iurauit per Christum, an teneatur illud seruare? Dic ꝙ licèt nō teneaī iurare, ut l. non erit. l prin. ff. de iure. iu. tā si iurauit, tenetur obseruare. hoc tenet Inn. in c. & si Christus. de iure iu. & Bar. in proœm. Digestorum.

e An omissio sanctæ Crucis habeat uitiare inuentarium, uide per Gem. in c. statutum. §. cum uero, de rescr. in 6.

* Vide quod tradit Bellon. per hanc doctrinam in rub. ff. de off. eius. ubi tractat de uicariis & uicegerentibus.

f Et coronam ferream capit in Alemania: s. Coloniæ, argenteam in Mediolano, & auream Romæ, ut in d. cle. 2. An autē ante coronationē uocetur Rex: & dic ut in c. uenerabilem; extra de ele. Et an priuilegia concessa ab Imperatore ante coronationē ualeāt, dicite, ut in l. bene a Zenone. C. de quad. præscr. & in Spe. de rescr. presentatione. & per Bar. in l. sed si reprobari. ff. de exc. tu. & licèt iura uariare uideantur, cōiter tamen tenetur ꝙ sic, & ita tenet Io. And. in cle. i. de iureiu. & Inn. in c. uenerabilem. de elect.

g An autem Imperator dicatur dominus uniuersi? Dic ꝙ sic, quò ad protectionem, non quò ad dominiū rerum priuatarum, secundum gl. in proœ. Digestorum.

h An ualuerit donatio facta per Constantinum Imp. Papæ Syluestro, uel non, uide de hoc per Bal. in proœm. feudor.

i Adde, dum dicitur hic de sigillo apponendo in literis, idem dnt Doct. de signo Notarii, quod debet apponi in instrumentis secundum consuetum ordinem: & adde ꝙ est pœna falsi, illud mutare, seu maculare, ut uoluit Bar. in d. l. ad testium. §. si quis, & facit §. item lex. infra de pub. iud.

Imperatoriam maiestatē.[a]

ADDITIO.

a Dum hic tex. uult, Imperatorem oportere scire iura, faciunt multa quæ scribo post Bar. in l. cum Syllanianum. C. de his, quibus ut indig.

TITVLVS I.

De Iustitia & Iure.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio rubricæ.*
2 *Iustitia, mater iuris.*
3 *Ius dupliciter consideratur, causaliter & essentialiter, aliquando formaliter.*

a Glo. a Rubricæ. Continua eam per hunc modū.
1 † Pollicitus fuit Iustinianus tractare & expli
care iura populi Romanī, unde ut in ipsis faceret exor
2 dium, intitulauit de iusti. & iu. No. secundò ex gl. † iu
stitiam appellari matrē iuris: ex quo apertè colligitur,
b ꝙ diuerso tempore b fuerun in esse producta. Sed con
tra hoc oppo. & imò uidetur, ꝙ eodem tpe causatum
fuerit ius, quo causata fuit iustitia. unde oppo. de teno
re diffinitionis iustitiæ, ibi, ius suum unicuiq; tribuēs.
c Sol. c Multi multa dixere. sed ea ē opi. cōmunior, ut di
3 camus, ꝙ † ius cōsiderari pōt dupliciter. Vno mō cau
saliter & essentialiter, anteq̄ esset reductū ad præcepta iuris ciuilis uel gentium, & hoc modo ius & iustitia fuerunt eodē mō in esse producta: & data iustitia, datur & ius, quemadmodū dato ignē, datur calor. Aliquando ius cōsideratur formaliter, prout est redactū ad præcepta iuris gentiū, uel ciuilis; quæ clauduntur sub uolumine librorum iuris, tunc procedit opi. gl. q a iustitia ius descendit. l. 1, in prin. ff. de iust. & iure. In gl. Iure. ibi, sc̄dm Phi. hæc opi. nō est bona, quia licèt ꝑceptor artis dicat ꝑꝑ adolescētes clarius, non tñ dēt male loqui. arg. l. ꝑcibus. C. de impu. & alijs subst. l. ut respōsum. C. de trans. Præterea ꝑꝑ adolescentes audiētes debebat potius diffinitionem ponere, q̄ omittere. In fi. gl. dicite, ut dicam in §. iuris præceptā, infra eo. ti.

ADDITIONES.

a In gl. a, rub. ibi, uel dic plerumque no. quòd quandoq; rubrica est generalior nigro, ut hic, & in gl. inf. de obl. quæ ex deli. nasc. super rub. E conuerso nigrum est generalius rubro, ut no. glo. in Auth. de ince. nup. ī prin. in uer. illicitas. coll. 2. & ibi dicit Accursius originem fuisse de Florentia, sed habitatio sui studii fuit in uilla Ricardina Comitatus Bonon. ut uult gl. in l. annua. §. a Titia. ff. de ann. le. Sed an à rubricis liceat arguere? Dic ꝙ sic, ꝓut arguit gl. in l. i. C. ne fideiu. do. den. & per Bar. in l. i. ff. si cer. pet. & est ratio; quia rubrica dicitur esse de textu. Ideo scriptor, qui promisit scribere librum tenetur scribere rubricas, secundū Io. And. in proœ. 6. li. in gl. no. rub. in uer. titulis. Item si non reperitur nigrū, uidēdū qđ rub. ex se disponat, ut uult gl. in l. 2. §. j. si quis test. li. esse ius. fue. Item ubi tex. est dubius, qualiter debeat intelligi, uo. per gl. in l. unica, C. ne lic. tertio pro. Itē ubi rub. est prohibitiua & negatiua, non potest enunciari per partes tali dispōni, ut uult gl. ī d. l. i. C. ne fideius. do. den. ēt cū iuramēto, ut ibi uoluit Barto.

b Tu dic, aut consideramus Ius, prout est in habitu hominis, & tunc ius & iustitia fuerunt & sunt simul omni tēpore: aut cōsideratur ius prout est in actu, & tūc iustitia fuit prius, & postea ius, & sic intelligitur l. j. ff. eo. Sed hic intelligitur, prout est in habitu: nam iustitia est uirtus, ius est consecutiuum illius uirtutis, ut hic in glo. in uer. iurisprudētia. & per Bar. in l. j. ff. eo. Et no. ꝙ ius est genus comprehendens sub se multas alias species iuris. infra tit. 5. §. constat. Et dicitur ius, quia iustum: unde non dicitur iudex, nisi iustè iudicet, ut in c. generale ius. 1. dist.

c Contra hanc solutionem facit, quia siue consideramus iustitiā in esse, siue in forma, semper appellata est iustitia: sed iustitia dicitur quasi iuris status, ut scribo infra proxi. col. ergo nunquam fuit sine iure. Cogita, nisi dicas quòd iustitia ita demum dicatur, quando est ad actum, siue ad formam deducta: & ita probat licèt in Auth. ut omnes obe. iud. prouin. in uer. hominibus. Et cum glo. hic uult, quod obligatio sit mater actionis. & ideo præmittatur in tract. infra de actio. dubitat hic Nic. de Neap. quare in ff. & C. non seruetur iste ordo in tit. ff. & C. de act. & obl. imò fit

totum ecõtra. Nihil respondet. Tu responde, ut habes, per istum, infra de obli. in rub. et ibi dixi.

SVMMARIVM.

1 *Doctor ea docere debet, quæ ingenijs auditorũ scit esse magis conuenientia.*
2 *Ecclesia nunquam claudit gremium pænitentibus.*
3 *Iustitia consideratur dupliciter, in concreto & in abstracto.*
4 *Punctus habet uim copulæ.*

Iustitia. Nõ summatur, quia breuis, secundùm Doc. sed Iustinia. ueluti optimus præceptor, imitatus est rectum ordinẽ procedẽdi, qui debet esse diffinitiuus, diuisiuus, & exẽplorum positiuus. Et ideo titulus noster quinque hẽt partes. Nã in prima ponit diffinitionẽ iustitiæ. In secunda ponit diffinitionẽ iurisprudentiæ. In tertia declarat, quo ordine & qua uia tractãdæ sint leges. In quarta describit præcepta iuris, uel diffinit ius, scd'm opi. q̃ tenebo. In quinta diuidit ius per mẽbra. Scd'a ibi, iurisprudẽtia. Tertia ibi, his ergo gñaliter cognitis. Quarta ibi, iuris præcepta. Quinta ibi, huius studij. No. primò ex
a hoc tex. diffõnem iustitiæ *a*. No. scd'ò diffõnẽ iurisprudentiæ, quibus concordat l. iustitia. ff. eo. Item no. q̃ à gñalib. ad particularia descẽdimus p cognitionẽ, concor. l. 1. ff. eo. ti. generali, cũ seq. Itẽ no. non esse grauan
1 dum auditorem rerum multitudine aut uarietate: debet. n. Doct. ea docere, q̃ intelligat ingenijs auditorũ conuenire. 8. q. j. c. oportet. ut no. glo. in procem. sexti.
Subsequenter no. q̃ diffidẽtia remouet animũ à studio literarũ. Et hoc satis usq; ad §. iuris præcepta. Gl. j.
b *b* ibi, mysticè, figuratiuè loquitur. Ibi in primo seculo.
2 Et est rõ, † quia ecclesia nunquam claudit gremiũ pænitentibus. l. Manichæos. C. de hær. Vel aliter, & hæc est Bar. in l. iustitia. ff. eo. Posset respõderi q̃ illud nõ fuit iniustũ. Ex quo. n. patrifa. tantũ conuenit dare ue
c nienti in sero, *c* quantum in mane, poterit ueluti moderator rei suæ sine iniuria legẽ statuere. l. in re mãdata. C. mand. l. j. §. si conuenit. ff. deposi. nisi illi primi essent decepti in dimidia iusti p̃tij. quod est bene notandũ, quod l. 2. C. de rescin. uẽd. hẽt locũ in contractu locationis, licèt loquatur de cõtractu uẽditionis, & hoc idẽ uolunt Doc. in l. itẽ si p̃tio. §. quẽadmodũ. ff. loc. & facit quod no. gl. in l. maioribus. in glo. 2. C. cõm. utri. iud. Ibi, ut ãt. hæc non est bona, quia reprehendit maiestatẽ Imperatoriã, hoc est diffinitionẽ. In fi. glo. quæsiuit modum, in quo uoluit emẽdare Instinianum: & iõ uos dicite, q̃ hic iustitia diffinitur generaliter. ad argumenta uerò breui distinctione facilè sic respondebitis.
3 † Aliqñ cõsideraẽ iustitia, prout est in abstracto,
d & tũc iustitia est cõstans & perpetua. *d* Aliqñ consideratur, prout in cõcreto, ut est posita in corpe hoĩum administrantiũ, & tunc dr̃ corruptibilis, nõ rõe essẽtialitatis iustitiæ, sed rõne mali cõtinẽtis, hoc est praui hoĩs. Exẽplũ posset poni in notabili rustico meo, q posuit uinũ optimum in prauo uase, & destructũ est.
e In glo. *e* notitia. ibi in prin. dicite q̃ uterq; est casus noĩatiui. Ad arg. rñdetur q̃ punctus subiũctus sub
4 uerbo notitia, obtinet uim copulæ. & glo. est ordin. in l. 4. §. duæ causæ. ff. de Carb. edi. in l. pretia. ff. ad leg. Falc. in uer. adeat. in l. cum duob. in uer. moliri. §. damna. ff. pro soc. Ibi, infimum. Sed contra hanc glo. opp. q̃ iustitia non sit summum bonum, sed q̃ felicitas sit summum bonũ, quæ est status ex quatuor uirtutum cardinalium congregatione perfectus, quæ sunt, Iustitia, Fortitudo, Prudentia, & Temperantia. Præterea uĩ q̃ magis bonũ sit prudentia quã ipsum ius: nã longè melius est hr̃e notitiam iuris in pectore, quam corpus iuris in scrinio ligneo. Sol. dicit Bar. q̃ hæc uerba, summum, infimum, medium, põt considerari dupliciter; uno modo essentialiter, quo ad esse etiã bonitatis, & tunc argu. procedit. Alio modo considerantur quò ad ordinem prioritatis & posterioritatis, & tunc procedit dictum gl. Summum. n. apponitur. i. primum. infimum. i. ultimum. infrà de iure perso. in prin. Sed cõtra oppo. & imò uidetur q̃ inconstãtia admittatur l. si sterilis. §. fi. de act. emp. Sol. inconstantia regulariter non admittitur, ut hic. Fallit, si ex uoluntate contrahentiũ hoc permittatur. ita loquitur contrarium legis.

ADDITIONES.

a Iustitia autẽ dicta est quasi iuris status, ut dixit tex. in c. forus, de uer. sig. uide tex. in Auth. ut oẽs obe. iud. prouin. in prin. Sed contra diffinitionẽ iurisprudentiæ oppo. dum dicit, iusti atq; iniusti scientia. Nam uidetur quòd illa dictio, iniusti, sit superflua, quia cognito uno de contrariis, cognoscitur & reliquũ: & sic cognito quid sit iustum, cognoscitur & quid sit iniustum, ergo superflue est positũ alterũ ipsorum. Et si dicis, q̃ sit positum ad maiorem declarationem, instn: quia licèt Imperator p p iuuenes potuerit clarius loqui, non tamen debuit malè loqui. l. precibus. C. de impub. & alijs subst. ut dicit iste supra ad fi. huius rubri. Sol. enumerare contraria simpliciter, non est superfluum, imò est necessarium: sed postquam sunt numerata, dare super unoquoq; contrario particularem doctrinam, bene est superfluum. Sic facit Imperator infra de his, qui sunt sui, in prin. & infra de tute. in prin. ubi Imperator dicit, quòd hominum quidam sunt liberi, quidam serui. Ecce quòd enumerãt ista contraria, sed postea in tradenda cognitione non prosequitur, nisi unum contrarium.

b Gl. j. diuiditur in tres partes, in prima timore unius contrarij dupliciter intelligit diffinitionem iustitiæ. In secũda declarat illa uerba, ius suum cuique tribuẽs. In tertia ponit alias diffinitiones. Vel melius diuide in quatuor. In prima timore unius contrarij dupliciter intelligit primam partem diffinitionis iustitiæ. In secũda circa secundam partem diffinitionis remouet tacitum contrarium. In tertia adhuc alio modo declarat primam partem diffinitionis. In quarta ponit alias diffinitiones iustitię.

c No. quòd diuina iustitia tantũ dat uenienti in sero, quantũ uenienti in mane, quia etiam nunquam claudit gremium. ca. inter claras. & c. super eo. extra de hær. in vi. Secus in humana iustitia; quia si debes mihi operam diurnam, & uenias in sexta hora diei, nihilominus teneris mihi nomine totius diei. l. 2. in fi. ff. de an. le, quia pars operę per horas solui non potest. Ideo licèt præstes mihi hodie operas sex horis, & cras sex horis, nõ liberaris ab opera. l. 3. in glo. de oper. liber.

d Vel aliter potest dici, quod dum hic dicitur quòd iustitia est cõstans & perpetua uoluntas, debet intelligi ea constantia & perpetuitate, quæ potest homini conuenire, ut hic per Angel. & per Bart. in l. iustitia. ff. eod. tit.

e Pro ista gl. uide opt. tex. in Auth. ut om. obe. iud. prouin. in prin.

SVMMARIVM.

1 *Leges addiscuntur uigili studio.*
2 *Verbum, studiose, in delictis sumitur in malam partem.*
3 *Species dupliciter sumitur, dialectice, & legaliter.*
4 *Azo fuit Doctor Accursii.*
5 *Discipulus debet defendere suum Doctorem.*
6 *Iure naturali primæuo omnia erant communia.*
7 *Propulsatio iniuriarum, an habeat fundamentum à iure naturali.*

§. Iuris præcepta. Non summatur. No. tria p̃cepta iuris. Item no. ex uer. huius studii. q̃ aliud est ius priuatum, aliud est ius publicũ. Finaliter no. priuatum ius tripliciter distingui: constat. n. aut ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut ciuilibus. concor. l. j. §. ius naturale. ff.
a eo. Glo. j. facilis est. In fi. glo. in uerbo, suum *a* ius. conuenit glos. quòd in hoc §. ponatur diffinitio iuris.

sac. l. iustitia. §. j.ff. eodem, ubi ponitur & habetur
iste.§.ad lfam.Si ergo hæc uerba cõplecterentur diffõ
nẽ iuris, ecce ꝙ ibi esset diffõ iuris repetita, eũ diffinia
tur in l.j.iu prin.ff.eo.qđ est absurdũ, quia ars & natu
ra nihil operâtur frustra.l. q bis idẽ.ff.de verb.ob.Ego
b arbitror pace Doctorũ, ꝙ hic diffiniat b ius. Moueor
primò, quia uerba hoc patiunt, ut patet ex declarõne
gl.Scđò, qa absurdè dictũ nõ vr̃, ꝙ in uolumine ffforũ
esset polita diffõ, sed diuersimodè.Nõ.n. primò fuerat
ius diffinitũ per effectus suos.Simile uidemus in l. li-
bertas.ff.de sta.hom.& infra de iu.pers.in prin.Ita hic
Imperator diffinitius p effectũ, ut clariores redderet
1 iuuenes.In fi.glo. in uer.studij. no. ꝙ † leges percipiũ
tur uigili studio.Iõ quia uigilaui, meliorem meam cõ-
dõnẽ feci.l.pupillus.& l.qui aũt.ff.de his, quæ in frau.
2 cre.Addite, † ꝙ uerbum, studiose, c in delictis in malã
c partem accipitur.Iste studiosè uulnerauit dñm Petrũ,
i.data ad hoc opera, cum malo aĩo. Iste studiosè uincit
disputantem, sumitur in bonam partẽ.Est enim stu-
dium, uehemens applicatio animi ad aliquid agendũ,
d cum suprema opinione.In fi.gl.in uer. spẽs. d pro con
3 cordia dicite, quòd † spẽs sumitur dupliciter, uno
modo dialecticè, & tunc sumitur pro specie prædica
bili de pluribus numero differentibus. & hoc modo
Plac. intellexit, quam spẽm Azo genus appellauit. A-
lio modo sumitur spẽs legaliter pro unoquoque indi-
uiduo.l.eum, qui ædes.ff.de usuca.hoc modo intelligi
e tur Azo.Item no.ex gl.ꝙ Azo e fuit Doctor Accursij,
4 quem Accursius bene defendit: † est. n. Doctor à disci
5 pulo magnopere defendendus.l.palàm.in fi.ff. de arb.
l.si is, qui testamentum.ff.de testa. Ex fi.gl. colligite
duo.Primò illud præceptum, ꝙ quis sine aliena iactu
ra locupletetur, esse de iure naturali primæuo. Sed
Doct.communiter hanc gl. reprobarunt ea ratione.
6 Nam † iure naturali primæuo omnia erant cõia. l.ex
hoc iure.ff.eo. ergo non erat dare lucrum cum iactura
aliena, & hanc opi.tetigit gl.in l.nam natura.de con-
di.inde.Sed ipsi ponũt aliud exemplũ, uidelicet in edu
f catione f liberorũ, quæ est de iure naturali primæuo.
l.j.§.ius naturale.ff.eo.c.ius naturale.dis.j.Secũdo col
7 ligite ex gl.ꝙ † propulsare iniuriam sibi illatam, est de
g iure gentium. g Sed contra hoc opponitur, & imò ui-
detur ꝙ sit de iure naturali primæuo.Nam propulsare
iniuriam cõpetit omnibus animantibus, etc irrationa-
bilibus.l.j.§.cum arietes.ff. si quadr.pau.fecis.dica.er-
go de iure naturali primæuo.Secundò oppo.& imò vi
detur ꝙ sit de iure ciuili.Nã ĩ propulsanda iniuria si-
bi illata exquiritur forma, ut fiat cum moderamine in
culpatæ tutelæ, & illa forma ẽ de iure ciuili.l.j.C.unde
ui.ergo iniuriam propulsare, est de iure ciuili. Sol.
pro concordia distingue: aliquando quis dicitur pro-
pulsare uiolentiam iniuriosam, & hoc est de iure gen
tium, quia solum conuenit gentibus, quæ iniuriam
passæ sunt.l.ut uim.ff.eod. Aliquando & secundò dici
tur quis propulsare uiolentiam non iniuriosam, sed
offensibilem ex quodam instinctu naturæ, & tunc di-
citur de iure naturali primæuo: animalia enim irra-
tionabilia non dicuntur iniuriam pati, quia mente ca
rent, sed solummodo quandam corporis læsionem.l.
j.§.arietes.ff.si quadr.pau.fecis.dica. Aliquando & ter
tiò consideratur ista propulsatio quò ad formã defen
h dendi, & tunc est de iure ciuili, & ita loquitur l.j.C.un
de ui.Gl.in uer.rei h Rom.Gl.in uer.Romanæ. i

ADDITIONES.

a Est aduertendum.Gl.hic dicit, ꝙ supra in diffinitione iustitiæ illa uerba, ius suum unicuique tribuere, tantum important, quantũ hæc tria.sed hoc arguit superfluitatem, nisi dicas, ꝙ hic sit magis explicitè dictũ, ad maiorem declarationem iuuenum. Item posset hic dubitari, quare illa præcepta sint magis attributa iuri, q̃ iustitiæ. Tu potes dicere, ꝙ hic ponitur diffõ iuris, secundum gl. hic, cum qua cæteri transeunt. Et ad primum uide Nic. de Neap. hic, qui respondendo dicit, ꝙ quotiescunq; aliquid sub aliquo cõtinetur, si illud exprimitur, non dicitur amplius sub illo contineri.l.doli clausula.ff.de uerb.obl.l.sanctio legum.ff.de pœn.

b Quod hic non diffinitur ius, patet, quia omnis diffõ debet esse generalis, & conuerti cum omni suo diffinito.l.j. §. dolũ malũ. & ibi gl.ff.de dolo.sed hic non conuertitur cum iure naturali, quia hæc diffinitio non posset conuenire iuri naturali, Et cogita, an sub hac diffinitione cadat ius naturale.

c Qualiter hoc uerbũ, studiosè, in delictis capiatur in malã partẽ. uide Bal.hoc dicentem in l.j.§.huius studij ff.eo.& all.l. 2.ff. qui pet.tut.

d Quot modis assumatur hoc uerbum, species, uide no.in l.legatu generaliter, de leg.j.& est glo.in l. 2.ff. si cer.pet.& adde ꝙ idẽ operatur genus quò ad genus, quantũ species quò ad spẽm, quo ad inclusionem, ut l.si duo.in fi.cum concor.in glo. alle. ff. de admi.tuto. licet nõ, quò ad cognitionem.l.quoties.§. fi. ff. de usufr. Bonũ tamen est, ꝙ aliquid declaretur per speciem potius quã per genus, ut l.sed si quis.§.quæsitum.ff.si quis cautionib.& uide quæ scripsi in §.quæ pleb.infra.tit.i.

e Et dicit Bal.in c.j.in ti.Impe. Lotha.Euge.Papæ, in 3.col.quod Azo habuit illustre ingenium. Et dicit Sal.in l.2. C. de sent. quæ sine cer.quan.quòd qui nesciat æquitatem, teneat se ad Azonem. Et dum iste colligit hic, ꝙ præceptor est defendẽdus à discipulo, non bene colligit, quia hic glo.non defendit Azonem, sed potius Placen. Et dum alleg.ad hoc l.fi. ff.de arb.credo quòd uelit allegare.l.dicere.§.j.ff.de arbi.

f Sed aduerte, quia illud exemplum de educatione liberorũ non potest conuenire iuri publico: & ideo cum non inueniã aliquod exemplum de iure naturali quod conueniat iuri publico, fortè posset dici contra gl.hic, & in l.j.§. huius studij.ff. eo.& Doc. hic & ibi, ut non sit uerum ꝙ ius publicum sit tripartitè collectũ. Cogita tamen. Sed uenit postea mihi in mentem unum præceptum iuris naturalis, quod conuenit iuri publico.s.nõ licere aliquẽ offendere: istud est de iure naturali.l.j.§. cum arietes.hic alleg.& tamẽ conuenit iuri publico.s.ne res publica aliquẽ offendat, & circa hoc uide.l.ut uim, ad fi.ff.eo.& l.si ex plagis.§. tabernarius.ff. ad l.Aqui. Potes ẽt defensare glo.in primo exẽplo iuris naturalis, quia licet iure naturali omnia essent communia: tamẽ si quis uolebat sibi aliquid appropriare, & sibi proprium facere, dicebatur locupletari cum aliena iactura, ex quo alios priuabat illa uniuersali communione, & per hoc dicebatur contra ius naturale uenire. Sed ex alio fortius reprobatur primum exemplum: quia non est commune brutis, & eis non conuenit, cum brutis non possit appropriari ista locupletatio cum aliena iactura, ergo istud primum exemplum non potest dici de iure naturali. Aduerte etiam ad aliud circa hanc gl. quia uidetur multum absurde locuta, dum dicit de usucapione & propulsatione iniuriæ, quia illa non sunt præcepta, sed quædam dispositiones: nisi dicas istud præcipi à natura.s.iuris dispositione, quãdo disponẽdo ita præcipit. Vel melius intellige ex præceptis.i.ex regulis.

g An propulsare iniuriam sit de iure naturali, an uerò de iure ciuili, dic ut per istum. An autem licitum sit defensare amicum uel consanguineum, dic ꝙ sic, ut per Bal.in l.ut uim.ff.de iust.& iu. Et an quis debeat fugere si potest, & nõ se defendere. uide infra in ti.seq.in §.ius autẽ In gl. sup uer.bella.adde quod i dubio, eo ipso quod quis incontinenti se defendit & aliũ percutit, quòd dicitur hoc facere ad defensionem, ut no.& uidetur text.in l. si ex plagis.§.tabernarius.ff.ad l.Aqu. Aliàs autẽ si ille repercutiat aliũ ex interuallo, dicitur hoc fecisse ad uindictã, & uenit punienda, ut uoluit gl.in uer.repellere.in c.significasti.de homici. Quid autem requiritur ad hoc ut aliquid fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ: dicit gl.in l.s.C.unde ui, quod tria. Primum, ꝙ fiat cum eisdem armis, item ꝙ incontinenti, item quòd ob defensionem.& ibi uide plura, & scribam infrà in §.ius autem.

h In gl.in uer.rei Roma.no.quòd ius publicum consistit in sacerdotibus & magistratibus Reipub. nam interest esse sacerdotes &

magi-

magistratus iura reddentes. Et sic patet, quòd sacerdos est persona publica, & ideo potest alteri stipulari, & oibus quorum interest in casu ad se spectante, & in restitutione usurarum, extra de usu. c. quanquam. lib. 6. Sed in casu ad se non spectante nō potest, cum non sit de personis publicis, qui possunt alteri stipulari, enumeratis p gl. infra de inutil. stipu. § si quis alij. licèt sacerdos possit esse tabellio, tamen postquam est in sacris, debet sibi interdici officium tabellinnatus. extra ne cle. uel mona. c. sicut. Si tamē postea post interdictionem conficeret instrumentum, tenet, nec esset excommunicatus, secūdum Host. ibi. similiter & magistratus, cum sit persona publica, potest alteri stipulari in his, quæ spectāt ad eius officium, & acquirit utilem actionem ei, cui stipulatur. l. j. §. exire. ff. de magistratib. conuenien.

i Glo. hic in uer. Romanæ. alleg. multa iura, & maximè. §. quia uerò. sed qualiter omnia illa iura inducantur, uide per Azo. in summa huius ut.

T I T V L V S II.

De iure naturali, gentium, & ciuili.

Hæc rub. continuatur ad præcedentem hoc ordine: Supra uisum est de iustitia & iure, uerùm quia ius constat aut ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut ciuilibus. §. fi. supra tit. 1. ideo de his tractaturus Imperator intitulauit de iure nat. gent. & ciuili. & præposuit de naturali, ut de uetustiore, & sic digniore: postea de singulis.

S V M M A R I V M.

1 *Quid sit ius naturale.*
2 *Liberorum procreatio & educatio, sunt de iure naturali.*
3 *An illicita maris atque fœminæ coniunctio, sit de iure naturali.*
4 *An educatio parentum fienda a liberis, sit de iure naturali.*
5 *Si quis habeat patrem & filium egenos, & uni tantùm subuenire potest, utrum patri, an filio subuenire debeat.*
6 *An sit minus peccatum cognoscere pulchram, quàm deformem.*

Ius naturale. Non summatur, quia diffinitinè procedit. & diuiditur in dnas partes: nam in prima tractat de iute nat. In secunda de iute gen. & ciui. Scđa ibi, ius āt ciuile. Itē prima subdiuiditur in tres. Nam in prima diffinit ius naturale. In secūda diffinitionem probat per quandam conuenientiam. In tertia declarat per exempla. Scđa ibi, nā ius istud. Tertia ibi, hinc descēdit. Itē scđa principalis subdiuidit in quinque. Nā in prima tradit modū cognoscendi ins gentiū à iute ciuili. In scđa ponit, quid sit ius ciuile. In tettia ponit, quid sit ius gentiū. In quarta determinat incidētē qōnē. In quinta & vlt. repetit, ꝙ dixerat de iute gent. nt aliquid addat. Secunda ibi, nam quod unusquisq;. Tertia ibi, qđ uerò. Quarta ibi, sed quoties. Quinta ibi, ius autem.

1 No. primo, † dici ius naturale, quod natuta docnit oia aīalia. i. quod omnibus aīantibus rectè conuenit, concot. l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iu. & c. ius naturale. dist. 2. Secūdò no. ꝙ aīalia aut nascūtut in cœlo, aut in terta, aut in mati, concot. iura supta alle. Item
a no. *a* quòd procreatio & educatio † liberotū, sunt de
2 iu. natu. ut in pzinc. Decret. In gl. ius naturale. *b* Cōtra
b oppo. & imò vr̄, ꝙ illud qđ hr̄ in lege Mosaica, nō appellatut ius naturale: nā ius naturale est immutabile. §. sed naturalia, infra eo. at illud, qđ hr̄ in lege Mosaica, ē mutabile. c. ius naturale. dist. 5. ergo &c. Sol. Præceptorū, quæ habētut in lege Mosaica, quædā sūt moralia, puta, nō occides, nō fœneraberis, & hmōi ius est naturale & immutabile, & ita loquitut hic. Quædā āt sunt præcepta mixta. i. figuratiua, puta nō arabis cum boue & asino, nō indues uestē filo lanaq; contexiā, & hmōi p̄cepta sunt mutabilia. ꝓbatur hoc in c. non est peccatū. §. 1. 6. dist. In fi. gl. dicatis aliter, ꝙ hoc secundū, qđ, erit accusatiui casus, & uerbū, natura, erit noīatiui. Nā hoc uetbū, docuit, pōt regere duos accusatiuos diuersos, ut hr̄ in lib. Alexādri, de regimi. casuum, & est gl. ot. in l. successotes. C. ad l. Fal. & habetur in l. eā, q̄. C. de fideic. In glo. fi. in uer. cœlo. colligunt qdā, ꝙ si aliquis bannitus reperiatur supet arbore, nō dicitut reperiri super territorio, a quo bānitus est, & iō non potetit detineri aut occidi. Qđ facit ad qōnes Guinellæ, quod non debuetit decapitari, qa supra curtū inttauerat territoriū Matchionis Ferrariæ. Sed hæc opi. est falsa, p l. qui sella. ff. de ser. ru. præd. & ibi Ang. determinat contra Guinellā. Non ob. hæc litera, iuncta cū gl. quia loquitur in auibus, quæ à sui origine super arboribus nascuntur, q̄ ēt arbore sublata uiuerēt absq; illa tetta: at nos loquimut in hoīe, qui a sui origine nascitut sup terrā, & remota arbote cadetet in tertā, ita ꝙ pp eius pondetositatē dicitur sustineti a terra: aues uerò pp eorū leuitatē dn̄t ab aere sustineri. In fi. gl. in uet. matrimonium: pro intellectu litetæ & matetiæ est primò sciendū, an † illicita maris & fœminæ
3 cōiunctio sit de iure naturali. Circa qđ dixit gl. in l. 1. §. ius natutale. ff. de iust. & iu. ꝙ in ea copula duo sunt cōsiderāda. Primum, primus motus quo mouetut masculus ad fœminā, & iste est de iure naturali, quia ad ilium motū oīa aīalia instigantur. Scđò est considerādū oblectamē subsequēs, & illud nō est de iure naturali, quia de iute natutali pmittebatut fratri miscere se sotori, ut legitur in Testō ueteri. Circa scđm, de coniunctione licita, hoc est matrimoniali, considerandū est, ꝙ matrimoniū quo ad originē est de inte diuinō, qa a Deo inuentū est in paradiso terrestri, quo āt ad instinctū naturæ dicitur de iure natutali, ut hic: quo āt ad subam cōsensus dr̄ de iure gentiū. in l. cū amplius. §. is natura dēt. de reg. iu. quo āt ad formam uerbo-
c rū *c* dicitur de inre canonico. c. cū apud, & c. cū locū. extra de spon. quo āt ad ptohibitionē graduū lineæ ascendentis & descēdentis, uel ēt collateralis in ptimo gradu, uel ttansuersalis, in scđa linea inæquali, dicitur de iute diuino. c. litetas. extra de ref. spo. quo āt ad ptohibitionē cæterotū graduū, uel cæterarū psonarū, dicitur de iure canonico & ciuili. c. nō dēt. extta de consan. & af. & iuf. ee nup. per totū. quo āt ad cām finalem dr̄ de iute naturali, quia nihil est tā naturale, q̄ unumquodq; producere sibi simile. c. ius naturale. 1. dist. & unūquodq; ens naturaliter quærit conseruationē sui. Vnde, cū hō non possit in se perpetuo cōseruari, p geniturā filiorū quætit cōseruari. l. liberorū. §. fi. de uer.
d sig. Ex fi. gl. educatio uero. no. ꝙ educatio liberotū *d* ē
e de iure naturali. *e* Sed contra oppo. & uidet ꝙ imò sit de iure ciuili. l. si quis a liberis. §. si uel patēs. de lit. agno. Sol. aut huiusmodi educatio considetatur quo ad instinctum naturæ, quo mouetur parens ad educandū liberos: & tūc est de iure naturali, & ita loquitur hic. Aut quò ad necessitatem impositam parentibus ut fi-
f lios alant, & dicitur de iure ciuili, & ita loquitut con-
4 trarium. Sed dubitatut, *f* quid econtrà, † an educatio

tio parentum fienda à liberis sit de iure naturali?& ui
detur ꝙ sic, per l.fi.§.ipsum aũt.C.de bon.quæ lib.Se-
cundò, q̃a hmôi educatio nõ solùm cõuenit hoĩbus,
verũ ẽt & cæteris aĩalibus, ergo est de iure naturali, ut
hic.probat̃ assumptũ.Nã legit̃ in lib.aĩaliũ, de quadam
aue, quæ appellat̃ Epopus.Hæc cũ uidet parentes plu-
mis destitutos, & oculis caligatos reficit, & calefacien
do renouat.Similiter legit̃ de quadã aue, quæ appellat̃
Agama.Hæc cũ parentes sui pẽnas senio cogẽte rela-
xant, nec amplius sunt idonei ad proprios cibos quę-
rendos, frigida mẽbra fouẽtes calefaciũt, & pia uicissi
tudine reddunt, q̃d à parentib.parui susceperunt.Ve-
ritas est in contrariũ: quia ꝙ parentes alant̃ à liberis,
hoc prouenit ex accidẽtia paupertatis: itẽ ꝓuenit tur
g bato naturæ ordine, ergo nõ est de iure g naturali.l.nã
& si parentibus, de inof.test.iuncto.§.fi.j.eo.Nõ obst.
§.ipsum aũt.q̃a fateor, ꝙ educatio parentũ dr̃ de iure
naturali secundario, quo mouemur ex quodã instin-
ctu benefacientib.benefacere.l.sed & si lege.§.consu-
luit.ff de pet.hær.sed de iure naturali primæuo nequa
quã.Nõ obstat, q̃d legit̃ de his auibus, q̃a illud non est
regulare in cæteris aĩalibus: ergo eorũ natura non est
inspicienda.l.nã ad ea.ff.de legib. Sed quærit̃ finaliter
5 de duobus.Primũ.† filius hẽt patrẽ, *h* hẽt & filiũ egen
h tes, uni soli põt subuenire, cui teneat̃, an patri, an ve
rò filio? Dicite, ut per Cy.in l.2. C.de patr.q̃ fil. distr.
i Arbitrarer tñ potius filio *i* esse subueniendũ, quia per
filium conseruatur memoria paterna, non autem per
patrem.l.liberorum.ff.de ver.sig.Et prima charitas in-
K cipit à seipso.l.præses.C.de serui.& aqua. *k*

Finaliter quæritur, quia sumus in materia iuris na
6 turalis, † ꝙ minus peccatum sit cognoscere pulchram
quàm deformem, dicite ut per glo.in c.fur. 14.q.5.

Finaliter opp. Dr̃ hic, ꝙ procreatio liberorũ est de
iure naturali.sed contra opp.& imo vr̃ ꝙ non sit de iu
re naturali q̃a non conuenit oĩbus aĩalibus: non enim
conuenit vermibus, qui nascunt̃ ex putrefactione ter-
ræ, ergo &c. Sol. hic Imperator refert gña singulorũ,
non autem singula generum.Et si dixeritis, nõne ver-
mis est genus aĩalium? fateor: sed respondetur quod
relatio non fit ad verbum, aĩalia, sed ad alia verba, quæ
cœlo, terra, marique, &c. quasi dicat, animalia, quæ na
scuntur in cœlo, mari, & terra, nascuntur ex coniun-
ctione maris & fœminæ, non tamen omnia.

ADDITIONES.

a No.etiam ex vers.videmus tamen cætera animalia. ꝙ verbum video, non refertur ad oculum corporeum, quia non omnia animalia cum oculo corporali actualiter videmus, sed videndo aliqua, intelliguntur alia.ar.c.de raptoribus.1 s.q.1. facit ad dictum testis, qui dicit se vidisse aliquem semper possidere, licèt singulis diebus non viderit; tamẽ ex eo quia vidit illum multoties, potuit intelligere idem esse in alijs temporibus, vt valeat eius depositio & sustineatur, secundum Bal.in aut.quas actiones. C.de sacro san.eccl.& in proœ C.circa fi & per Bar.in l.1.ff.de manumis.& uide Bar.in l.1.ff.de aq.quot.& æsti,

b In glo.ius naturale adde ꝙ quemadmodum ius naturale potest assumi quinque modis, vt in ea, ita & obligatio naturalis. Prima tamen appellatur obligatio naturalis.i. quidam instinctus naturæ, qui ad instar obligationis non compellit ad liberos educãdos, vt hic. Secunda est obligatio, quę non prouenit ex solo instinctu, sed ex beneficio recepto, ut sic benefacienti, &c. l. sed & si lege.§. cõsuluit.ff.de peti.hære.& illa appellatur ad antidora. Tertia est, quę descendit ex quadam æquitate rõnis, quæ insita est homini ex eo ꝙ est animal rationale, & ista est ex qua immediatè obseruantur pacta, quia nihil magis congruit fidei, quàm pacta seruari.l.j.ff.de pac.& ista obligatione seruus naturaliter obligatur, cũ sit animal rationale.l.naturaliter. ff.de condi.indeb. Quarta est obligatio, quæ descendit ex eadem ęquitate, restricta tamen à iure gentium, & ex vsu gentium.l.ius gen. de iusti. & iu. & infra de rer.diuis.§.singulorum.& iste seruus non obligatur, quia istorũ iure seruus est nullus, sicut iure ciuili.l.si id quod.de condi.indeb.& ibi Bar. Quinta est, quæ descendit ex eadem æquitate restricta de iure ciuili, & ista non cadit in seruo.l.quod attinet. ff. de regu.iu. per Bar.in l.ex hoc iure.& in d.l.si id quod.

c Quis autem debeat prius interrogari, an sponsus, an spõsa, habetur in l.2.ff.de adop.& est tex.in c.si inter uirum, extra de spons.

d An pater teneatur alere filiũ, etiam suum dilapidantẽ, uide Bal. in §.ius naturale, & Iac.de Are.in l.libertus, qui. ff.de oper.lib.

e Dum hic habetur, ꝙ pater tenetur alere filium, limita esse verũ supra trienniũ: nam infra trienniũ est mater, quæ tenetur ipsum lactare.tex.est in l.pe.in ver.triennio, & ibi gl.declarat. C.de patr. pot.& ibi doct.post Bar.Itẽ limita, nisi filius cõmisisset aliquã causam ingratitudinis, per quã posset exhæredari, quia ex eadẽ causa possent denegari alimenta filio.gl.est oo.in l.si quis a liberis.§.idẽ iudex.in ver.detulerat.ff.de lib.agno.ubi Bar. Item limita, nisi filius posset se ex suis operibus alere.tex.est d. l. si quis à liberis.§. sed si filius, & ibi gl.& Bar.& gl.ponit istam tertiam fallen.in l.j.§. ius naturale.in ver.educatio.ff.de inst. & iu.

f Vide de hoc Bal.in l.j.§.ius naturale.ff eo. ubi determinat ꝙ nõ, sic distinguens, ꝙ homo potest considerari dupliciter. primo modo vt animal, & tunc non est de iure naturali.Nec obst.hoc, quod hic dicitur de primo animali, quia respondet Bal. quod non obstat, quia vna hirundo non facit uer, nec unum singulare facit genus. Aliquando consideramus hominẽ prout est ratio, & cum ratione, tunc potest dici ꝙ naturaliter ratione naturali teneatur; quia licèt ius naturale hæc non dictet, tamen ratio naturalis hæc dictat, scilicet vt genitus non deserat genitorem, à quo habet esse, quia benefacienti benefacere debemus, argu.l.sed & si lege.§. consuluit.ff.de peti.hære & hoc mihi placet.

g Adde, licet extrauaganter, ꝙ quando aliquis tenetur ad alimenta prestanda alicui iure naturæ, ꝙ ille cui veniũt præstãda alimenta, debet operari illi, q dat alimẽta: aliàs ille nõ tenetur dare alimenta.alleg.gl in l.sicut patronus.ff.de op.lib.& no. Bar. in l.Caio.ff.de ali.& cib.leg. Ang.in l.assiduis.ff.qui po.in pig.hab & Bal. in l.cum oportet, & in l.fi.§.ipsum autem.C.de bon.quæ libe.& in l unica.§.exactio de rei vxo act.& Bal.in l.1.C.de legi.

h An si filius habeat patrẽ & filiũ egenos, & uni soli possit præstare alimenta, cui veniunt præstanda, an patri, an filio. Vide ẽt econtra, quid si pater hẽt patrẽ diuitẽ, & similiter filiũ diuitem, à quo potius dẽt capere alimẽta, an à p̃re, an à filio? dicit Bart.ꝙ à patre prius q̃ à filio, & ẽt prius quã ab auo, quia pater habet pro pignore sanguinem.ita Bar.in l.quemadmodum.ff.de lib.agno.

i An aũt pr̃ teneatur alere filiũ bastardũ? dic ꝙ non, de iure ciuili. scilicet q̃a natus ex nefario coitu, auth.ex complexu. C.de incest. nup.sed de iure Canonico sic, c.cum haberet, extra de eo, qui duxit in matr.quam polluit per adult. Altũ naturalem tantum bene cogitur alere.d.l.si quis à liberis.§.si filius.alle.per Io.de Plat.

K Circa fi.huius §.posset quæri, ut quærit Bald.in §.ius naturale, uidelicet, an frater teneatur alere sororem, & econtra, de quo in l.qui filiũ.ff.ubi pupil.educari debeat.& in l.cum plures.§.in primis.ff.de administra tut.& uide Bald.ubi supra, quærentem etiã ibi, an legitima sit debita filio naturali, de quo ibi per eum, & in l.2.C.de iur.& fac ignorãt.in glos.& in l.cum ratio. C.de bo.dam. & est text.quòd frater tenetur alere fratrem.in l.mutus.§.primo. ff.de in.dot.

SVMMARIVM.

1 *Verbum æquiuocum in partem digniorem accipi debet.*
2 *Differentia inter religionem, pietatem, obsequium & officium humanæ naturæ.*
3 *Bellum duplex, & quomodo sit licitum.*
4 *Contractus stipulationis est de iure ciuili.*
5 *Litterarum obligatio est contractus iuris ciuilis.*
6 *Circa contractum tria considerantur.*
7 *Contractus emptionis est de iure gentium.*
8 *Omnes obligationes ex maleficio prouenientes sunt de iure gentium.*

a §.Ius aũt ciuile. *a* No. illud appellari ius ciuile, q̃d cõstituit̃ ab unaquaque ciuitate. No. secundò, illud appellari
ius

ius gentium, quod naturali rõne introductum connenit oĩbus hominibus. Item no. in vers. quæ singula. ꝙ materiæ tractatuum sunt seruandæ in locis opportunis l. Imperatores. ff. de in di. addic. Item no. ꝙ appellatione iuris ciuilis, ĩ dubio intelligitur de iure ciuili
1 Romanorũ. Ex quo aliud colligitis, ꝙ † verbũ æquiuocũ in dubio sumitur in partẽ digniorẽ & potentiorẽ. cõcord. l. j. §. qui in ꝑpetuũ. ff. si ager vec. & l. quæritur. ff. de sta. ho. Finaliter no. ex iuregẽtiũ esse introducta bella, captiuitates, seruitutes, & oẽs quasi contractus. cõcor. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Gl. in vers. ius ciui-
b le. *b* In glo. vtuntur. ibi, & patriæ. *c* no. ꝙ † veneratio,
c qua Deo tenemur, appellatur religio, quæ est inter pa
2 trem & filiũ appellaẗ pietas: quæ verò est inter libertũ & patronũ, appellatur obsequiũ. Illa aũt, quę est inter hoĩem & hoĩem, appellatur officiũ humanæ naturæ. hæc est gl. ord. in l. obsequio. C. de neg. gest. In gl. bella.
3 ibi, vñ vi. dicit, ꝙ † duplex est bellum; publicum, & hoc regulariter improbatur. Fallit, si inducatur authoritatẽ Imperij, qua est trãslata ptãs manus regiæ. l. hostes. ff. de cap. iuncta l. j. ff. de const. Prin. Quoddam est bellum priuatũ, qđ infertur à persona personæ, & hoc regulariter est prohibitũ. l. extat. ff. qđ me. cau. l. si quis in rautã. C. vñ vi. hoc fallit, si fiat ob tutelã corporis sui, cũ moderamine tñ inculpatæ tutelæ; in quo tria sunt cõsideranda. Primũ qualitas, qua quis se defendit. Nã si verberares me cũ pugno, non debeo me defendere cũ ense, vel cũ gladio. Scdõ qualitas tpis, nã si tu verberasti hodie me cũ cultello, non debeo cras te aggredi cũ gladio, qa hoc fieret ad vindictã, non defensam. Tertiũ, ꝙ hoc bellũ inferatur ob defensam, nõ aũt ad
d vindictã. Nã si tu me aggrediaris, & possũ fugere, *d* vel tu sis ꝑsona de qua verisimiliter non possum dubitare, non debeo te occidere, sed aliter euadere. l. sciam. §. qui cũ aliter. ff. ad leg. Aqui. & est glo. ord. in l. j. C. vñ
e vi. *e* Finaliter fallit in casu, l. ꝑtor. §. sciendũ. ff. quæ in frau. cre. Sed opp. & imò vř, ꝙ bella illicita inuẽta fuerunt de iure gentiũ, nã eo iure inuenta fuit distinctio dñiorum. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. & ꝑ illas insurrexere postea bella. igitur, &c. Sol. dixerunt Doc. ꝙ bella nõ fuerunt inuenta de iure gentiũ dispositiuè, ita ꝙ ꝑ ius gentiũ bella disposita & statuta fuerint, sed fuerunt inuenta occasionaliter: nã ex quo ius gẽtiũ inuenit distinctionẽ dñiorum, insurrexere postea bella. Et iõ si meũ & tuum de medio tollerentur, hoĩes mundi quietè viuerent. An postliminiũ sit de iure gentiũ, an ciuili. dicite ꝙ est de iure gentiũ occasionaliter, qa ꝑ bella fuit inuentum. c. ius gentiũ. dis. j. Sed dispositiuè fuit inuentũ à iure ciuili. l. postliminiũ. ff. de captiuis. Addite prædictis, ꝙ captus ab hostibus in bello licito, si fugiat peccat mortaliter; in bello nõ licito laudaẗ. hæc est gl. or. in c. ius gentiũ. dist. i. In gl. ab initio, in fi. dicite, vt dicã in §. serui. In gl. pœnæ. Sed opp. & imò vř,
4 ꝙ † contractus stipulationis sit de iure gentiũ, nã causatur ex consensu, ut l. j. ff. de verb. obl. ergo est de iure gentiũ. l. cũ amplius. §. is natura debet. ff. de reg. iu. Sol. licèt causetur ex cõsensu, tñ qa lex ciuilis tribuit formã huic cõtractui, sumpta denoĩatione à forma appellatur de iure ciuili, qa forma dat esse rei. l. Iulianus. §.
5 sed & si quis. ff. ad exhib. Ibi, de † Isarum obligatione.

Iõ hic cõtractus appellatur de iure ciuili, quia celebratur circunscripto consensu consitentis, vt uidebitis inf. de lit. cont. §. j. & ibi dicam. Sed contra opp. quod nullus contractus sit de iure gentiũ, imò facti sit. & in facto uersetur. l. consilio. §. fi. ff. de cur. fur. Sol. circa contractum sunt tria consideranda. Primum est facultas ineundi contractũ à iure tributa, & hoc respõ dř contractus de iure gentium, qa eo iure est inuenta distĩctõ dñiorum, super quibus contractus celebrantur. Scdõ consideratur contractus quõ ad ipsum modum ineundi contractũ, & quõ ad contractum in se: & hoc mõ dř contractus facti, & in facto uersari, ut loquitur d. l. consilio. Aliqñ consideramus cõtractus quõ ad effectus, qui oriuntur ex ipso contractu, qui sunt obligatio & actio, & tunc dř quõ ad obligationem de iure gẽtium, quõ ad actionẽ de iure ciuili. dicã infra de act. in prin. Sed iterum opp. & imò uř
7 ꝙ † contractus emptionis non sit de iure gentium, vt concludit lra. Nam hmõi contractus non potest celebrari, nisi interuenientr pecuniæ numeratæ. §. item pretium. infra de emp. & uen. in l. 2. §. j. ff. eo. Sed ita est ꝙ fabricatio pecuniæ, & illa impressio characteris quæ funditur in ære, fit authoritare Principis, & sic de iure ciuili. l. j. in prin. de contrahen. emp. ergo ipse contractus emptionis erit de iure ciuili. dñt Doc. ꝙ licèt forma pecuniæ sit inuenta authoritate Principñ. tñ quia subá contractus, hoc est, partiũ consensus, quo solo contractus perficitur, est de iure gentium. d. l. amplius. §. is natura debet. de reg. iu. appellatus est contractus de iure gentium. Præterea, nonne antequam foret excusa pecunia, siue pecuniæ forma, emptio contrahebatur? certè sic. d. l. supra alle. er
8 go &c. In fi. gl. in quantum gl. concludit, † omnes obligationes ex maleficio prouenientes non esse de iure gentium, reprehenditur à maioribus. per l. j. ff. de fur. & habetur in §. j. de obl. quæ quasi ex deli. nas. In quantum concludit, obligationem ex quasi maleficio prouenientem, de iure gentium non esse, approbatur, quia in his contingit aliquem obligari facto alieno, quod ius gẽtium non considerauit. de quo dicam inf. de obli. quæ ex quasi deli. nasc. in prin.

ADDITIONES.

a Ius ãt hoc dictat. cuilibet populo iurisdõnem habenti permissum est sibi ius ꝑprium constituere, qđ ius ciuile & ius statutarium illius ciuitatis uocatur, quod antè ab omni gẽte æqualiter custoditur, ius gentiũ appellatur. Et ius gentium est, qđ humano generi, cõmune est, quo gentes humanæ utuntur & sibi constituerunt, & ex hoc iure gentium introducta sunt bella, captiuitates ortæ, & quasi oẽs contractus. Hoc dicit usq; ad. §. constat. No. primò, ibi oẽs populi qui, quando qualitas adiecta per hoc relatiuũ, qui, cõpetit cuilibet de genere. siue de populo tunc relatiuum, qui, ponitur declaratiuè, ut hic, & l. omnes populi. ff. eo. Sed si qualitas nõ competit cuilibet de genere, tunc si relatiuum adiunctũ certę generalitati ponitur sine copula restringit: sed si cum copula ponitur augumentatiuè. l. ea tamen adiectio. de leg. 3. No. scdõ, licitũ esse cuilibet populo iurisdõnem habenti sibi cõdere statuta. & sic patet ꝙ statuta iosta approbãtur de iure ciuili. & uocantur statuta ius ciuile. i. ius municipale illius loci. alter simpliciter loquendo appellatione iuris ciuilis, intelligit de iure ciuili Romanorũ.

b In gl. in uer. ius ciui. dum dicitur quod iuri naturali detrahitur ꝑ usucapionẽ. dic quòd illa gl. reprehenditur in hoc ꝑ Iac. de Are. Alb. & Bal. in l. ius ciuile. ff. de iust. & iu. quia presupponit ꝙ de iure naturali primæuo esset darẽ meum & tuum, qđ est falsum, qa distinctio dominiorum est de iure gent. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu.

iu. Salua tu glo. quòd imò per usucapionem detrahitur iuri naturali primæuo in hoc:cum.n.eo iure omnia essent cõia detrahitur illi solum per usucapionem Potes tamẽ secundum præfatos Doct. magis expeditè exemplificare in educatione liberorũ, quæ est de iure naturali primæuo, quo iure educatio erat indiffe-rens, quia illi detrahitur per ius ciuile, ut filium. si parentes idonei sint, alimentare cogantur, arg. l. si quis a liberis. §. sed si filius, cum concor. ff. de libe. agn.

c Et dum gl. dicit quod parendum est parentibus & patriæ, adde tex. illum notab. in l. j. §. & generaliter. ff. de uen. in pos. mitt. quẽ reputat singularem Bal. in l. matres, ad senatuscons. Ter.

d Adde etiam, ꝙ propulsare iniuriam est de iure gentiũ. quod sanè intellige, quia ipsa propulsatio, & sic defensio, est de iure naturali, quia competit & brutis. l. 1. §. cum arietes. ff. si quad. pau. fec. dica. & l. 4. ad l. Aquil. sed defensio & repulsio cum moderamine inculpatæ tutelæ, & sic forma ipsa est de iure gentium, quæ forma dat esse rei, ideo &c. l. Iulianus. § si quis. ff. ad exhi.

SVMMARIVM.

1 *Ius constat ex scripto & non scripto, & ideo ius scriptum in sex partibus consistere manifestum est.*
2 *An scriptura sit necessaria ad substantiam legis.*

a Constat. a Non summatur, q a diuidendo &
diffiniẽdo ꝓcedit. Sed diuiditur in
duas. Nam in prima diuidit ius ciuile. In secunda diui
sionis membra ꝓsequitur. Secunda ibi, scriptum. Illa
secunda hẽt plures partes, q̃ de se notę sunt, ideo ali-
ter non diuido. Ibi, apud Grecos, q utebãtur iure scri
pto & non scripto. Ibi, placuit. i. aio cõdendæ legis. Ibi
indulsit. i. remisit. Ibi, ius honorarium. i. ius ꝑtorium.
1 No. primo, † constare ius nostrũ ex scripto & non scri
pto. conc. l. de quibus. ff. de legib. No. scd̃ò, ꝙ sex sunt
particulæ q̃ clauduntur sub iure scripto, ut est lex, ple
biscita, senatusconsulta, Principum placita, &c. Item
no. quid sit lex, quid sint plebiscita, q d senatusconsul
ta, ut ex litera colligitur. Item no. ꝙ plebs differt à po
b pulo tanq̃ spẽs à gñe: b & tanq̃ pars sub toto, ita plebs
c clauditur sub populo c tãq̃ sub uno tali. In fi. glo. ĩ ver.
lex. licet Doc. ita pertrãseãt, ego non arbitror hic & ibi
d legẽ pariter diffiniri: d nã licet hic lex diffiniatur, illud
fit per cãs efficientes, & in esse legẽ ꝓducentes: decla-
rat. n. qualiter & à quibus in eẽ lex ꝓducit. Sed in l. j.
diffinit legem ꝑ q dditatẽ & substãm legis, & ꝑ effectus,
qui ex ea sequuntur, nã aliqñ quid diffinit per cãs ef-
ficiẽtes ut hic. Aliqñ per quidditates, & substãm rei, ut
d. l. j. Aliqñ per effectus ex iure insurgentes, vt l. liber
tas. ff. de sta. ho. & infra de iure perso. §. 1. Sed hic dubi
2 tatur. † an scriptura sit necessaria ad substãm legis? & ar
guit ꝙ sic. Primò per istũ textũ, nã lex cõcludit sub iu
re scripto, ergo necessaria ẽ scriptura. Secundò, hoc
ꝓbatur in, l. humanum. C. de legib. in verbo dictari,
e e quod exponitur. i. scribi. Tertiò probatur, in senten
f tia iudicum requiritur scriptura, f lege, hac l. & l. fi.
C. de sent. ex breui. recit. ergo & in lege, q̃ ẽ sententia
Principum. Quartò, quia si non requireretur scriptu
ra, iam nulla esset dr̃ia inter legem & consuetudinẽ à
populo Ro. apꝓbatam, quod est falsum, ut hic, iun-
cto §. ex nõ scripto, infra e. & l. de quibus. ff. de legib.
Deniq; lex dicitur à lego, legis, ideo est necessaria scri
ptura. Cõtraria opi. ẽ uerior, & de iure approbatior:
quia primò in diffinitione dñr claudi oĩa requisita &
substantialia ad diffinitionẽ legis, l. oĩs bona diffini-
tio. ff. de reg. iur. Sed ita est ꝙ in nulla diffõne legi at-
tributa, reperitur mentio scripturæ, igitur &c. Secun
dò inducitur iste §. lex. Tertiò allego tex. ad literam
ultra alios, infra de rer. diui. §. singulorum. uers. ciui-
lia. ibi, & leges scribi. Ex quo not. ꝙ ante erant leges q̃
scriberentur. Non obst. quòd claudatur sub iure scri-
pto, quia lex appellatur ius scriptum, non quòd scri-
ptura sit de substã legis, sed quia emanat ad probatio-
nẽ legis. probatur in l. contrahitur. ff. de pign. Eodem
modo rñr ad l. humanũ. qđ leges dictãtur & distribuũ
tur non ad substantiãdũ ipsas leges, sed ad ꝓbãdum
eas ita latas. Non obst. quòd non esset differentia in-
ter legem & consuetudinẽ, quia rñdetur, nequaquã,
quia lex inducitur solo consensu populi, uel sacratis-
simi Imperatoris. l. 1. ff. de constitutionibus Princi-
pum. con suetudo autem inducitur ex frequentia a-
ctuum. l. de quib. ff. de legib. Non obst. quòd dicatur
lex à lego, legis, quia imo dicitur à ligo, ligas, ut C. de
g legi. l. leges sacratissimæ. g

ADDITIONES.

a Ius scriptum consistit in sex partibus hic nominatis. Hic dicit usque ad §. ex non scripto.

b An autẽ bonũ sit arg. de spẽ ad genus, ut sicut posita spẽ ponatur genus: dic ꝙ sic: l. 2. §. doli. & ibi. Bar. ff. vi bo. rap. & hoc affirmatiuè, sed negatiuè ñ, l. duob. §. si quis iurauit. ff. de iur. iu. & cũ ꝑcedẽti dicto cõc. Bar. in l. iurisgẽtiũ. §. sed si fraudãdi. ff. de pac licet arg. a genere ad spẽm affirmatiuè non procedat.

c In hoc differunt plebs & populus, quia appellatione populi cõtinentur siue existẽtes in dignitate, siue non; appellatione plebis cõtinentur solũmodò uulgares hoĩes, quod primũ limita ut limitat Pan. in c. 1. extra de ui. & ho. cle. ut uidelicet appellatione populi contineãtur existẽtes in dignitate, exceptis clericis, quia illi sub populo non intelliguntur ubi de eorũ præiudicio agitur, ut dicit ibi Pan. alle. no. ꝑ Bar. in l. 1. ff. ad mu. uide tamẽ de hoc Bal. in l. j. §. huius studii. ff. eo. qui dicit qđ sacerdotes sũt pars reip. & sunt de districtu ciuitatis, & all. no. ĩ c. fi. de rescr. ĩ 6.

d Quid sit lex, uide Bal. aliis duobus modis diffinientem in §. fi. qui incipit, In huius operis, in ti. de pace Constan.

e Sed quòd dictari non capiatur pro scribi, habes tex. in l. dictantibus. C. de test.

f Sed responde ad hoc tertium, ut ideo sit in sententia necessaria scriptura, ne iudici detur materia mutandi & corrigendi. ita dixit tex. in illa l. 2. C. de sent. ex breui cu. recit, quæ ratio cessat in legibus, quæ fiunt in publico.

g Vnum tamẽ no. ꝙ tex. ibi, senatũ uice populi. & ex l. 2. §. exactis. de ori. iur. sumpta est practica, & bona est prac. in eligẽdo plures hoĩes, q sunt de consilio ut habeãt eandẽ autoritatem, quã hẽt populus intus in statutis & reformationibus condendis, & aliis opportunis, ut uult gl. suꝑ rubr. quæ sit longa consuetu. & isti cõsiliarii hodie sunt loco decurionũ, qui olim erãt, ut dicit gl. l. aliud. §. refertur. ff. de reg. iur. ad palatiũ, uel ad aliũ locum cõsuetũ, ut l. 2. C. de decu. li. x. & l. si quidem. C de legib. li. x. & debẽt adesse duæ ꝑtes ad minus, alias non ualeret quod fieret l. noĩationes. C. de decu. & no. gl. in l. nulli. ff. quod cuiusque uniuer.

1 *Non omne quod placet principi habetur pro lege.*
2 *Placita principum regulariter pro lege generali habentur.*
3 *Edicta prætorum habent uim legis.*
4 *An Populus Romanus possit hodie condere legem generalem.*
5 *Qualis populus possit statuta condere.*
6 *Quale collegium possit condere statuta.*
7 *Quales iudices possint statuta condere.*
8 *An Doctores habentes iurisdictionem in scholares, possint statuta penalia condere.*
9 *An statutum liget & obliget ignorantem.*
10 *Quatuor sunt signa quibus cognoscitur an lex aliqua sit generalis uel nõ.*
11 *Quomodo priuilegium personę tributum extendatur ad aliam personam, uel non extendatur, quod infertur ad bimembrem quæstionem.*

§. Sed & quod Principi.

a Notan. id, quod placet Principi haberi pro lege. a
quod uerum intelligite, quod sibi placet aĩo legis
1 condendæ. Nam † non omne quod placet Principi,
habetur

habere pro lege.l. ex stipulatione.C. de sent.Nã si ei
placet comedere, hoc non eēt lex. Ex quo aliud intel
ligitis, ꝙ uerba gñaliter ꝓlata dēnt restrigi, ne incida
mus in absurditatē. cōc. §. si quis in aliena. infra de
rer.diuis.Scd'ò no.ꝙ hæc ptás principi cócessa ꝙ pos
sit cōdere legē, fuit postq̃ lege regia ab Hortensio la
ta, uis Imperij in principē fuit translata, conc.l.j.de
cóstit.princ.Itē no. ꝙ q̃cquid Imperator cōstituit p
b epistolá, uel cognoscēs *b* decreuit, uel edicto pcepit,
c habeť pro lege. *c* Itē no. † ꝙ placita principũ hñr re-
2 gulariter pro lege gñali. *d* Hoc fallit tribus casibus.
d Primus, qñ Impator ob meritũ aliqd alicui tribuit.
Scd's, qñ ob gratiá alicui pænã remittit. Tertius, quã
do ob pietatē alicui subuenit.cōc.l.j.ff. de cōst.prin.
e Ex §.ptorũ.not. *e* ꝙ † edicta ptorũ tantá obtinēt iuris
3 autoritatē, ut uim legis habere censeãtur. No.ius pto
riũ appellari honorariũ. Itē no.ibidē, ꝙ alludendum
est uocabulo, uidebitis infra de tute.in §. j. No.in §.
rñsa prudentũ, rñsa tãtá uim ac ptãtē obtinere, vt iu
dicibus nullo pacto ab eis recedere liceat. In fi.gl.in
4 uer. cōces. colligitis duplicē opi. Primã, ꝙ † populus
Rom.hodie non posit cōdere legem gñalem. & hãc
sñiam tenuit gl.in l.non ambigitur.ff.de legib. q̃ opi
nionē seqtur Bar. & cōiter Citramōtani. Primo per
l.fi.C.de legib.Scd'o rōne, quia abdicata est à populo
iurisdictio, & in principem trãslata, ut in l. j. §. sed
hoc studiosũ.C.de uet.iu.enucl.l.j.ver.regimētis.ff.
de of. præf. præt.l. 2.§.nouissimè.ff.de orig. iur. ergo
non potuit legem condere, quia ptás l. condendæ à
iurisdictione dependet. probatur in l.j. cum gl. sua.
ff.de iur. om. iud. Tertio, quia licet olim Imperator
eligeretur à populo Rom. hodie tantum eligitur ab
illustribus & reuerendissimis uiris Alemaniæ, & sũt
tres Archiepi, unus Rex, unus Marchio, unus Dux,
unus Comes, de quibus in c.ad apostolicæ de sẽt. &
re iud. li. 6. Ergo non poterit populus hãc ptãtem
ab Electoribus tributã reuocare, regula iuris, ius no-
strũ. Quarto, qa quem Papa confirmat, nemo infir-
mat.c.2.de maio. & obe. Sed Papa confirmat Impera
torem electum, c.per uenerabilem.extra de elect.er-
go populus Ro.nōn pt infirmare. Finaliter ego alle-
go tex.in §.lex.supra eo. ubi dicitur ꝙ lex est, qd' po
pulus Ro.senatorio magistratu interrogante, ueluti
Consule constituebat: quod uerbum, constituebat,
tanquàm uerbum præteriti temporis, est abnega-
tiuum præsentis.gl.est ord.in l.4.§.lex Iulia.ff. de te-
stib. in uer. palã. aliàs in l.j. C.de rap. uirg. Contra-
riam sententiam, s. ꝙ populus Ro.hodie posit con-
dere legem gñalem, uidetur hic tenere gl. & aptius in
l.fi.C.de legi. & hãc sententiam tenuerunt Vltramó
tani, quorum opi.mihi placere cōsueuit, & in eã ego
sum procliuior. Primò per tex.rotundum in l.nō am
f bigitur.ff.de legi. *f* Secũdò per l.nouam.C.de of.pref.
præt. Tertiò, rōne, nam populus Romanus pt induce
re consuetudinem gñalem.l.de quibus.ff.de legib.er
go & statuere legem gñalem.arg.l.cũ quid. ff. si cer.
pet. Quarto, quia populus Rom.non transtulit om-
nimodã iurisdictionem in Imperatorem, sed illam
sibi concesit, ut in d.l.j.ff.de consti.prin. quod uer-
bum, concesit, significat tñ translationem usus, nō
dominium.l.arboribus.§.usufructuarius.ff.de vsufru-
ctu. ergo pōt quandocunque reuocare.l. iudiciũ sol-
uitur.ff.de iudic. Denique, quia licèt populus Rom
cōcesserit primo Imperatori iurisdictionem, eo mo-
tuo non est acquisitum ius suo successori. *g* §.alteri.
g Inst.de inuti.stip.l.stipulatio ista.§.alteri.de verb.obl.
Non ob.l.fina.C.de legibus, quia ibi excludit singula
generũ, non gña singulorum. Vel respondetur ut in
gl. Non obstat ꝙ populus transtulerit, quia respon-
deo ꝙ illa uerba sunt exponenda.i.cōcesit, per hunc
textum in l.j.de constitutio.principũ. & ꝓbatur hæc
solutio in l.j. in fi. ff. de offi. eius. Non obstat quod
eligatur à Dominis de Alemania, & confirmetur
per Papam, quia huiusmodi electio, & Papę confir-
matio facta in iure cōi, non uidetur tollere ius al-
terius, xij. dist.c.præceptis, unde non uidetur tolle-
re ius populi Romani reuocandi Imperatorem. Non
ob.§.lex.quia respondetur, quòd verba præteriti tpis
sunt abnegatiua præsentis, secundum qualitatem q̃
referunt. Vñ est sensus, ꝙ lex est, &c. q̃ populus Ro-
manus constituebat iq̃ uerba notant actum consti-
tuendi, unde bene seqtur ꝙ negãt actũ, qa hodie non
constituit, non tñ negãt potentiã constituēdi de p-
senti, qa nec illã de pterito amiserãt. Si. n. qs dixisset,
lex est, q̃ populus Ro.inducere poterat, & sic notarēt
potentiã, bene negarent actum de psentij: & ita loquũ
tur contraria. Videamus breuiter, qs posit condere
5 statuta. Circa qd' dicite breuiter; † Aut talis populus
habet iurisdictionē sibi tributã à principe, vel cōsue-
tudine pscripta, & potest cōdere statuta.l.fi.ff.de pri-
uil.cre. Aut nullam habet iurisdictionem, & tunc si
uult condere statuta ad causarum decisionem, non
potest sine autoritate superioris, ut l.quoties, & l. si
quid ordinarium.C.de all.li.x. Aut condere statuta
quo ad commoda uniuersalia, ut pecunia populi ex-
pendatur, & similia, & tunc potest.l. 2.ff. de decr. ab
6 ord.fac. Quid ãt in collegio? dicite, † aut tale collegiũ
h est approbatũ, *h* & dicite ut supra in l. fi.C.de iurisd.
om.iud.l.2.de coust.pec. Aut collegiũ non est appro-
batũ; & non potest. In dubio tamen oĩa collegia præ-
sumuntur reprobata & illicita, nisi approbata repe-
riantur.l.3.§.j.ff.de colle.illicit. & est glo. ord. in ru-
br.d.tit. An iudices posint condere statuta? dicite,
† aut sunt principes, senatores, & præfecti prętorio il
7 lustres, ut est illustrissimus Dux Mediolani, &
tunc possunt. l.Romanum. C. de of. pref. præt. aut
sunt medioeres, & tunc aut hēnt iurisdōnem per
petuam, ut Marchiones, epi, archiepi, & si. & possunt
in diœcesi sua.c. ut aĩarum, de consti.li.6.alias focus.
Aut sunt iudices inferiores, ut sunt potestates terra-
rum, & non possunt sine consensu populi, ut in rub.
C. commina, uel episto, & habere in l. j. ff. de legi.
8 Hinc est quod dicit Bar. † ꝙ licet nostri Doctores ha
beant iurisdōnem approbatã in scholares, ut ha-
betur in proœ.fforũ.§.i, & in auth. habita.C.ne fil.
ꝓ pa. & habeãt etiã correctionem morũ.l.item quæri
tur.§.Iuli.ff.commo.l.sed si q̃tum.§.ad l.Aqu. non ta
men possunt facere statuta pænalia, vt puta, si quis at

taulerit vitiosum latinum, puniatur in denario, quia nõ valet, cum ob mores instruendos exactio pecuniæ fieri nõu debet. l. vnica §. placuit. C. de rei vx. act. Pœna tñ corporalis imponi potest nõ voléti obedire. gl. or. in l. liberto. ff. de obse. Queritur, an statuta obligent igno-
9 rátem? dicite, † Aut statutũ punit factum iã damnatũ à lege vel natura, & tũc ligat ignorátem. l. uulgaris. §. si quis sex. ff. de fur. l. non solũ. §. i. ff. de iniu. Rõ, quia culpa est, attentãdo rem illicitã. l. si mulier. in prin. ff. qđ me. cã. Aliqñ statutũ punit factũ à lege non damnatũ, & tunc non ligat ignorantem. l. fi. ff. de decr. ab or. fac. & est gl. or. in c. a nobis. extra de sen. exc. Cætera aũt ptinentia ad hanc materiã, dicite vt p Bar. in rep. l. omnes populi. ff. de iust. & iu. & Bal. in l. cunctos populos. C. de sum. Tri. & fi. cath. In fi. gl. in ver. plures. dicite, facit l. metũ. §. sed qđ prætor ait. ff. q met. cã. In gl. in ver.
20 subuenit, dicite q † quatuor sunt signa cognoscendi, an lex sit gñalis, vel non. Primũ, qñ Imperator vtit̃ hoc verbo, hac gñali lege statuimus. Scđo, qñ vtitur, hac edictali lege decernimus. Tertiò, qñ vtitur hoc verbo, vnã volumus esse gñalem. Quartò, qñ scribit per vniuersum orbem, quæ omnia pbant̃ in l. leges. C. de legi. In fi. glo. in ver. transgreditur. si quæratur, an beneficiũ personæ tributũ ad aliam personam extendatur, dici-
21 te, † aut hoc priuilegium tribuitur à lege, aũt à Principe. Primo casu, aũt tribuitur inspecta qnadã naturali æquitate, & tũc egreditur personã, & ad hæredem, trãsmittitur. l. hæredes. C. ad Velle. l. nõ solũ. §. minores. ff. de minorib. Aliqñ lex tribuit priuilegiũ ex reuerentia personali, & hoc personã nõ egreditur, nec ad hæredẽ transmittitur. l. & si fideiussor. & l. si cũ vxore. ff. de re iud. Aut secũdò priuilegiũ tribuitur à principe, & hoc aliqñ tribuitur personæ, & aliquãdo tribuitur rei, aliquando tribuitur generi siue posteritati, aliquando tribuitur loco. Si tribuitur personæ, pone regulã negatiuam, q personam nõ egredit̃, vt hic, & ff. de cõst. Princ. Hæc regula primò fallit, qñdo hoc priuilegiũ esset attributũ ad petitionem partis. l. i. ff. q quisq; iur. Rõ, quia qđ æquũ pntat iste petens in persona sua, æquũ debet arbitrari in aliena, vt d. l. i. Secũdò fallit in casu l. i. C. de fru. & lit. expen. vbi pdest aduersario litiganti. Rõ, quia æquitas in iudiciis ex vtraq; parte partiũ litigantiũ ver-
m sari debet. d. l. fi. m Tertiò fallit, quando Princeps mentionem facit de hęredib. in plurali, quia tũc transmittit ad hæredes. l. sciendũ. ff. de verb. sign. l. cũ antiquitas. C. de vsufr. Si aũt tribuatur rei, tunc cõmittat̃ quæcunq;, ad quẽ res ipsa transferat̃. l. 3. ff. de cẽsi. l. sordidorũ. C. de excus. mu. patri. Si verò tribuatur generi, vel posteritati, transmittitur ad quoscunq; successores. l. i. in fi. ff. de iure immun. Hoc priuilegium non solum competit illis de illo loco, sed quibuscunq;, qui vadunt ad illũ locum. l. si nõ spãli. C. de testa. l. i. C. quemad. test. aper. l. si fundus. ff. de euict. Illis aũt de loco non competit, si locum exierunt. In dubio tñ non præsumitur priuilegium loco attributum, ita not. Bal. in l. si non spãli. C. de testam. & fa. l. fin. ff. de const. Prin. Ex quib. infertur ad qõnem bimembrem. Pone, q Papiẽsis reperiat se in ciuitate Mediolani tempore, quo ex priuilegio sancti Ambrosij Mediolanenses vescuntur carnib. an & ipse quoque Papiensis poterit vesci & comedere? Eodem modo econtra pone, q eo tempore scholaris Mediolanensis reperiat se in studio, an poterit carnes comedere? Ex his est distinguendum. Aut priuilegium B. Ambrosij est tributum loco, hoc est ciuitati Mediolani, & tunc Papiensis ibi existens poterit comedere, Mediolanensis alibi existens non. Aut fuit tributum personę, hoc est ciuibus Mediolani, & tunc Mediolanensis quocunque vadat, poterit comedere: forensis ãt ibi existens non. In dubio verò est coniecturæ locus, quòd solum loco tributum fuerit, quo fiet, vt Mediolanenses alibi existentes comedere non poterunt, forensis autem ibi existiens, comedere poterit.

ADDITIONES.

a Limita, dummodò sit iustum, ut hic per Ang. de Aret. Item limita, dummodo illud sit honestũ, per id quod pulchre uult Bal. in l. quod ex liberta. C. de ope. lib.

b Item no. in uer. uel cognoscens decreuit. quòd sententia principis habetur pro lege. Ex quo infertur illud ualde no. quod pono post Bar. in l. fi. C. de leg. ubi multa pulchra, uidelicet, q licet sententia cõtra sentẽtiã ualeat aliqñ, ut est tex. in l. 4. C. qn puo. nõ est nec & ibi no. tamẽ secus est, si ferat̃ cõtra sñiã pricipis.

c Adde etiã huic. §. sed & quod princip. q nemo presumitur priuilegiatus, nisi ostendatur priuilegium. Item q priuilegium cõcessum propter paupertatem, extinguitur auctis facultatib. l. nõ tñ. §. eos. ff. de exc. tu. & l. curã. §. deficientib. ff. de mune. & ho.

d No. ex. §. sed & qđ princip. q quatuor signis cognoscitur, an Imperatoris epistola sit facta, ut obseruetur p lege generali. Primò, si in ea dicatur, edictali, &c. put infra in gl. No. scđò, ibi, planè, q priuilegiũ psonale personã non egreditur, concor. l. i. ff. de const. Prin. l. Gallus. §. nunc de lege. ff. de lib. & posth. & p Dy. in reg. iu. quia psonale. de reg. iu. in 6. Fallit hoc primo, si priuilegiũ esset concessum pp naturalem & sufficientem rationẽ, ut in beneficio restitutionis minori concesso p læsionem, q trãsit ad hęredẽ. l. interdum. ff. de mino. l. ea, quæ ff. de tẽp. in integ. rest. peten. Scđò fallit in beneficio concesso marito, ne exigatur in plus quã facere põt, quod transit ad hæredem. i. filium eõem. l. et. ff. so. mar. Tertiò fallit in priuilegio pręlationis dotis cõcessę mulieri, qđ trãsit ad hæredem filiũ eiusdẽ matr. l. assiduis. §. exceptiones. C. qui po. in pig. ha. Quartò fallit, si de hæredibus in plurali in priuilegio est facta mentio, quia tunc transit ad herede hæredis. l. sciendum. ff. de uerb. sig. Secus si de eis esset facta mentio in singulari, quia tunc non trãsit, nisi ad primũ hæredẽ, si est talis res, quę de sui natura non transit ad hæredẽ. l. antiquitas. C. de usufr.

e Adde, quod pratores propriè sunt pręsides prouincię. & defensores ciuitatum sunt ut Potestates, seu Vicarij. & etiam Priores, & Antiani, item Epis. & quanto tempore præscribatur actionibus introductis ab eis, uide Bart. in l. 5. ff. de uerb. obl. & l. i. de bo. pos. item consiliarij ciuitatum. decuriones uocantur, ut uult gl. l. aliud. §. refertur. de reg. iu. & in rub. C. quę sit lon. consue.

f Dic, q loquitur cũ authoritate superioris, p l. fi. C. de leg. aliàs bene esset dubitabile, & tex. dicit nõ ambigi. Ad l. formã, dic notabiliter, q possit facere legẽ, sed nõ generalẽ. Hoc pbo incõuincibiliter. Præfectus pretorio in totũ æquiparatur Cardinali, ut est gl. approbata per omnes in l. i. in fi. ff. de off. pręfe. præt. sed Cardinalis non posset facere legẽ generalẽ, cle. ne Romani. §. i. de elec.

g Dic quod imò acquiritur successori. tex. est in l. sed & quod principi. ff. de leg. 2. & not. in d. §. si quis alii, dum glo. dicit ibi, quod Notarius, iudex, & alię publicæ personæ, possunt aliis stipulando acquirere: sed Imperator est publica persona, imò quilibet officialis est publicus, secundum Angel. de Aret. in §. i. supra titu. i. & Doct. in l. j. §. ius publicum. ff. de iust. & iu.

h Adde, q omne collegium, qđ fit ad pium actum, est appbatũ, ut inquit Bar. in l. cum senatus. ff. de reb. dub. alleg. no. in l. i. circa prin. ff. q cuiusq; uni. & dicit q collegium uerberatorum, est approbatum sub iud. seculari, nisi in eo sint aliqui clerici, uide ibi.

i An collegium possit condere statuta, uel ne, puta collegium mercatorum: dicitur in d. l. 2. in gl. C. de cõstituta pecu. quòd sic, dummodo non concernat præiudicium tertij, nam tunc non ualent, nisi sint confirmata à principe, ut uult Bar. in l. j. ff. de colleg. illic. facit §. interim. in Auth. de defenso. ciui. & quod no. Bar. in l. priuatorum. C. de iurisd. omn. iud.

k Adde, q pro hoc etiam facit tex. in l. formam. C. de off. pfe. pu

& no.in l.non ambigitur.C.de legi.Et idem dicas in Cardinalib. qui æquiparantur præfectis præto.licèt non æquiparentur ad re nédas mulieres,vt dicit gl.in l.vnica,in §.pen.ff.de off. præf.præt. Et idem in Legatis sedis apostolicæ,quia eorum statuta facta in legationibus valēt & durāt,ēt finita legatiōe,vt c.fi.ex̄ de off.leg.

l Adde tamē,quòd licèt Potestas nihil possit statuere, nisi cōgregato consilio,vt supra, tamen potest facere per se ordinamēta & prouisiones pro toto suo tempore,secundum exigentiā factorū: ut,q nullus portet arma toto t.pe sui officij, nec q uadāt de nocte,uel q portās frumētū ad ciuitatē t.pe caristiæ, habeat tm̄.l.j. §.fi.ff.de offi.præfe.vrb.l.cū nouarcorum.C.de nauicular. lib.xij.

m Aduerte ad secundam fallentiam supra datam,dum assignat rationē ad l.fi.C.de fruct.& lit.expen.& dicit quòd ibi est speciale propter æquitatem iudiciorum.Cum qua sol.transit simpliciter Bar.in l.1.ff.de cōst.Prin.Multū uidetur mihi obstare.l.3.§.i. ff.quod quisq; iu.ad illam l.fi.Nam si uerum est,q æquitas in iudicijs sit seruanda,ergo uideretur q etiam si moto proprio Princeps concesserit priuilegium, uel ius iniquum alicui, q aduersarius possit uti eodem iure propter æqualitatem iudiciorū.Secundò & multum fortiter in casu d.l.fi.erat illud priuilegiū concessum motu proprio & sine postulatione,ut tex.dicit ibi in princ.& ibi,per leges,sacrasq; constitutiones,& ibi ponderat Bar.Itē erat ius iniquum:nam q uictus non condemnetur in expensis,est iniquum, & tamen illud ius iniquum obtentum sine postulatione transit ad aduersarium.Cogita, quia non uideo, quomodo illa benedicta iura concordentur,nisi teneas secundum intellectum gl.& Bar.ibi,& omnia cessabunt.

• In dubio,cui censeatur tributū priuilegium,an personæ,an rei, uel loco, uide pulchrè per Bellonum cons.xx. ou.7.cum seq.

S V M M A R I V M.

1 *Quid consuetudo.*
2 *Consuetudo legem imitatur.*
3 *Vnde originem habuerint ius scriptum,& non scriptum.*
4 *Diu appellatur de decem annis: vnde dubitatur,an consuetudo inducatur decem annis.*
5 *Longæuum tempus appellatur de decem annis.*
6 *An ad consuetudinem inducendam sufficiat binus actus.*
7 *Consuetudo duplex.*
8 *Quid differt consuetudo à præscriptione.*
9 *An error possit consuetudinem impedire.*
10 *Consuetudo generalis vincit legem.*
11 *An consuetudo,nomen suum amittat,si fuerit in scriptis redacta.*

§. Ex non scripto. Consuetudo est ius moribus introductum,q̄ pro lege seruat̄,ubi lex scripta nō reperit̄.h.d. Diuidit̄ in quatuor partes.Primò ponit,qd sit ius non scriptum.Scdò respondet tacitæ quæstioni.Tertiò remouet quoddā dubium. Quartò describit de quibus ius ptractare habeat.Scda ibi,& nō inelegāter.Tertia ibi sed naturalia.Quarta ibi, omne āt ius. No.primò,

1 quòd † consuetudo est ius non scriptum,moribus populi introductum.c.cōsuetudo.dist.i.l.d̄ qbus.ff.de legib.

2 Item no.quod † consuetudo legem imitat̄,qđ uerum intelligite,quò ad effectus:nā sicut uis legis est imparare,permittere,punire.l.legis virtus, ff.de legib.ita vis consuetudinis eadem est.Quo āt ad originem & modum in esse deducendi nō imitat̄ legem,quia lex vnico expresso cōsensu populi cōstituit̄.§.lex,sup.eo.Cōsuetudo verò dicit̄ ex frequentato actu & tacito cōsensu populi,vt hic,& in d.l.de quib.& l.2.quæ sit longa consuet.Item no. q origo rei est inspicienda. concordat l.i.ff.de contrah.emp.l.i.ff.de orig.iur.& facit,qđ hr̄ in simili,in l.qđ si nolit.§.qui mācipia.ff.de ædil.edic. Itē no.quod illud dicit̄ eleganter fieri,qđ sumit originem

3 ab optimis constōnib.Item no.quod † distinctio iuris scripti,vel non scripti,traxit originem ab illustri ciuitate Athenarum,& Lacedæmoniorum: quia Athenæ vtebantur legibus,& sic iure scripto:Lacedæmonij aūt vtebant̄ iure,seu consuetudine,& sic iure non scripto. Gl.diuturni,diuidit̄ in tres.Nā primò tractat,q̄to tpe consuetudo inducat̄.Scdo tractat,quot actus requirātur ad inducendā consuetudinem.In tertia opponit & soluit.Scda ibi, sed nunquid.Tertia ibi,nunquid ergo.

4 In ea ibi.§.Arist.venit p hūc modū.Nam ibi dicit̄,† q diu appellat̄ spatiū decē ann.& q diuturni mores consuetudinē inducūt,ergo consuetudo inducit̄ spatio x. ann.& hæc est communis opi.Sed contra oppono, & imo uidetur,q longius tps requirat̄.l.2.C.quæ sit lon.

5 consu.vbi habet̄,q consuetudo habet̄ ex longo tpe:† longæuū aūt tps appellatur cursus centū ann.l.fi.C.de sacrosan.eccl.l.fi vsusfructus.ff.de vsuf.leg.ergo requiritur tps centū annorū.Solu.aut tps refertur ad psonā hoīs,& tunc longæuū appellatur tēpus centū ann. & loquuntur contraria:aut refertur ad consuetudinē,& tunc appellatur cursus decē annorū: & loquitur hæc gl.Scdm.n.qualitatē subiecti,ad qđ verba referūtur,intelligēda sunt.l.quoties.ff.d̄ verb. sig. l. si vno. ff.loca-

a ti.a In eadē ibi,de consuetudine. c ex hac gl. colligitis

b duo.Primò, q † ad inducēdam consuetudinē requirit̄

6 b saltē binus actus cū transcursu decēnij.Sed contra

c oppo.& imo videtur q plures q̄ duo actus requirantur,vnde oppo.de l.1.2.& 3.C. quæ sit longa conf.Sol. dicunt Doct.aliqñ isti duo actus sunt notorij populo, puta tenere pōtē in strata publica,& tunc ex his inducit̄ consuetudo.Ratio,quia ex quo isti actus sunt notorii populo,facilē præsumit̄ ex his populū cōsentire.l.j. §.tractatū.ff.de aq.quo.& æstiua.l.fi.ff.de flum.Aut isti actus nō sunt notorij populo, & tunc est in arbitrio iudicis examinare quot actus requirant̄,ex quibus cōsuetudo inducat̄,arg.in l.i.de iure delibe.Scdò ex gl.colli-

d gitis,q ad inducendam consuetudinē requirunt d duo actus iudiciarij,& idem videtur tenere in l.de quibus. ff.de legib.& in rub.C.quæ sit longa consu.Sed Doct tenent cōiter contrariū,p l.cum de consuetudine. in verbo,ēt.ff.de legib.concludētes, q non solū p actus iudiciarios,sed ēt p extraiudiciarios consuetudo inducatur.Placet hæc opinio ex ratione,nā consuetudo obtinet vim & potestatē ex tacito iudicio populi,qđ iudicium ita declarat̄ ex actu extraiudiciali, sicut ex actu iudiciali.d.l. de quibus. ergo consuetudo ex actu extraiudiciali potestatē obtineret.In fi.gl. dicit esse simile,q habetur in l.licet.per gl.C.de acq. poss.Nam dicitur,q scientia inflāmat hominē,& tñ scientia non inflammat,sed superbia quæ prouenit ex sciētia,vt in gl.

e dicitur.In gl.consensu.ibi, est cōmunis consuetudo.e colligitur etymologia consuetudinis, quia consuetudo dicitur communis assuetudo.Sed cōtra hoc oppo. & imò videtur quòd consuetudo non dicatur cōmunis assuetudo,vnde opp.de l.vel vniuersorum.ff.de pi-

7 gn.act.& c.ad nostram.de contr.empt. Solu. † duplex est consuetudo:quædam est consuetudo unius hominis,vt quando dicitur,talis consueuit ita facere,vt puta fœnerari,furari,studere:& ista non est propriè consuetudo,sed appellatur assuetudo,& ita loquuntur iura contraria.Quædam est consuetudo plurium psonarum,puta vnius ciuitatis vel populi, vel vniuersitatis, & hæc propriè appellatur cōsuetudo, & ita gl.loquit̄.

8 Sed diceret quispiam,secundū hoc,† quid differt consuetudo

suetudo à præscriptione, quæ etiam causatur ex longo usu? Sol. Cõsuetudo differt in hoc, qa in his procedit, quæ nõ posset populus uno expresso cõsensu inducere: præscriptio uero procedit in his, quæ non posset populus uno expresso consensu inducere, sed requirit possessio & tpis diuturnitas, ut uidebitis infra de usu
9 f capio. In princi. In fi. glo. no. † errorem impedire consuetudinẽ. f sed contra facere uidetur l. in glo. allega. pro cuius intelligentia proponitur, & imo uĩ ꝙ consuetudo nihil operari possit. Nã aut ista consuetudo erit consona legi. & disponit idẽ qđ lex, & tunc nõ appellatur cõsuetudo, sed legis obseruantia. no. in simili, in c. j. de cõstitu. lib. sexto, in c. licet. extra de offi. ord. in l. sæpe. ff. de offi. presi. per Bal. in l. 3. ff. de leg. j. Aut ista cõsuetudo erit aduersa legi, & tunc non uidetur tenere. Nã cum lex statuat ex rõne, cõsuetudo contraria erit irrationabilis, ergo nõ consuetudo, sed corruptela appellatur. c. fi. extra de consue. Solu. aliqñ consuetudo est scdm legẽ, & disponit idẽ qđ lex, & tunc fateor ꝙ appellatur obseruãtia legis. Aliqñ est præter legẽ, & tunc propriẽ appellatur cõsuetudo. Aliquãdo est cõtra legẽ, & dic, aut talis consuetudo habet in se rõnem, uel æquitatẽ, & erit ualida: Aut nõ hẽt rõnẽ, nec æquitatem, & tunc si populus errorem induxerit, nõ erit obseruãtia, sed corruptela appellaẽ, d. c. fi. Aut populus ex certa sciã induxit, & tunc obseruabitur in illo casu, sed ad similia nõ extẽdetur, ueluti rigorosa & ita intelligitur l. in rõne. In gl. mutantur. ibi, in fi. col.
10 ligitis ex glo. ꝙ † consuetudo generalis uincit legem
g gñalem. g Sed contra oppono, & uidetur ꝙ lex sit maioris potestatis ipsa consuetudine, unde oppono de leg. a. C. quæ sit lon. consuet. Sol. si quæratur, an lex uincatur a consuetudine uel ecõtra, quæ nã ipsarũ sit maioris potestatis: distingue, aut consideramus consuetudinẽ & legẽ ex parte cõstituẽtis, & tũc lex appellatur maioris potestatis, qa producitur ab Imperatore, qui est hodie quibuscunq; populis superior: consuetudo uerò inducitur à populis, qui subsunt Imperatori. Aut cõsideramus consuetudinẽ, & legẽ ex parte cõstituti, hoc est, ipsius legis & cõsuetudinis: & tũc dico ꝙ consuetudo nõ tollit radicitus legẽ, sed tollit obseruationẽ legis in illo casu. Ex quo infertur, quòd illa poterit induci in argm̃ ad alios casus, & ita loquitur l. 2. C. quæ sit long. cõsuet. & facit cũ not. gl. in l. j. ff. de cõiun. cũ eman. lib. eius. Concludit ergo gl. ꝙ lex specialis emanatã post consuetudinẽ speciãlẽ, hẽt tollere illam cõsuetudinẽ. Sed hæc opinio reprobatur, primò per d. l. 3 in gl. alleg. in §. diuus. Scdò p c. j. de const. lib. 6. Tertio rõne, nã consuetudo est facti, & ea quæ sunt facti, probabiliter ignorantur. l. de quibus. ff. de legi. iuncto c. j. sup. alleg. Ergo princeps, qui statuit legẽ, non uidetur tollere consuetudinẽ, quã ignorat. l. tres fratres. ff. de pact. Unde distingue, aut cõstat quòd Princeps uult tollere consuetudinem, & tunc res clara ꝙ tollitur. auth. nauigia. C. de furt. Aut non cõstat, quod Princeps uult tollere consuetudinẽ, & tunc res est clara quòd non tollitur. Aut sumus in dubio, ut hic: & tunc aut cõsuetudo sequitur legẽ, & tunc lex tollitur. Rõ, quia illi qui inducunt cõsuetudinem, præsumũtur habere notitiam legis, quæ iuris est, & ab oĩbus sciri debet. l. leges. C. de legib. Aut ecõtra lex sequtur consuetudinẽ, & tunc lex non tollit consuetudinẽ, qa cõsuetudo est facti, & probabiliter ignorari pt. Fallit uno casu, uidelicet qñ lex, quæ sequitur consuetudinẽ, imponit pœnam facienti contra illã legẽ, quia tunc uĩ tollere cõsuetudinẽ. iste est tex. scdm Bal. in d. l. 3. §. diuus. Rõ ultra Bal. nã qñ lex imponit pœnã, non uĩ tollere consuetudinẽ, non ex eo qa præsumitur habere notitiã consuetudinis, sed qa imponendo pœnã dãnat factum: unde consuetudo contraria tanquã emanans super facto dãnato non est consuetudo, sed corruptela appellatur. d. c. fi. de consu. In fi. glo. dicite, ut supra di-
xi. Finaliter quo ad hanc materiam, pone ꝙ † consue 11
tudo redigatur in scriptis, an perdat nomen consuetudinis. Vĩ ꝙ sic, per istum tex. in quo ponitur cõsuetudo sub iure non scripto. Scdò, quia nulla esset differentia inter legẽ & consuetudinẽ. In cõtrariũ est ueritas, per l. imo magnæ. ff. de legib. Scdò, quia feuda licet sint in scriptis redacta, nihilominus appellantur cõsuetudines, in rubr. prima libelli feudorum. Tertiò, quia in diffinitione consuetudinis nõ ponitur scriptura. c. consuetudo. dist. j. Non ob. iste tex. qui denotat communem accidentiã facti, quia consuetudo nõ consueuit in scriptis redigi. Nec ob. ꝙ non esset differentia inter legem & consuetudinem, quia respondetur, ꝙ imò lex inducitur expresso consensu, consuetudo autem tacito consensu: quia præsumitur ex diuturnitate temporis & actuum frequentia.

ADDITIONES.

a Vide Bal. & alios Doct. facientes hanc distinct. & not. loquentes in l. 3. C. de episco. aud. & in c. cum ecclesia Sutrina, extra de cau. poss. & proprie. uide etiã in l. de quibus. & l. 2. C. de seru. & aqua.

b In quo differat consuetudo ab usu. dic quòd usus & mores sonant factum, ex quo descendit cõsuetudo, id est ius non scriptũ, secundum Bar. in l. de quibus. Quid autem, si formant libellũ super consuetudine, & in ueritate erat statutum & consuetudo? dic quòd ꝓpter ineptam propositionem reus debet absolui, sicut p ineptam actionẽ propositã. l. j. §. j. ff. si mensur. fals. mod. dixer. & l. Bebius Marcellus. ff. de pact. dot. Item an consuetudo leget minorem? Dic, ut in l. tuto. §. Lucius. ff. de admi. tuto. & ibi per Bart. cætera ad materiam pertinentia uide in d. l. de quibus.

c Est tamen quædam consuetudo interpretatiua, quæ non requirit hæc omnia, ut per Bellonum consi. j.

d Adde quod quinque sunt necessaria ad inducendam consuetudinem. Primò, quòd moribus utentium uel populi, idest tacito cõsensu eorum sit introducta, ut hic: uel maioris partis populi. l. si qs à filio. § fi. de leg. j. l. quod maior. ff. ad m. unic. Et dicitur ille tacitus consensus ex moribus populi uel maioris partis, quia continue sic est obtentum sine cõtradictione, uel si est contradictum; & hoc in contradictorio iudicio conuocato concilio populi per tubam, uel campanam, ut inquit glos. in l. aliud. §. refertur. ff. de reg. iur. fuit obtentum, ut in glos. in l. diutina. ff. de legib. Secundò requiritur, quòd sit cõtinuata per diuturnitatem temporis, s. decem annorum, ut in glos. in d. l. de quib. in uer. inueterata. Tertio requiritur frequẽtia actuum. l. an in totum. C. de ædificiis priuatis. & aliquando duo actus requiruntur, si sunt notorii, ut hic in glos. & apparet in hac columna. Nec est necesse, quòd sint iudiciales, & sic reprobat in hoc glos. ut hic uides; aliàs si actus non sunt notorii, debet interuenire frequentia actuũ, ut dixi, & quot actus sint sufficiẽtes, relinquitur arbitrio iudicis, arg. l. j. ff. de iure deli. Quarto requiritur, quòd hæc consuetudo sit introducta nõ errore, sed cum ratione. aliàs est corruptela. c. fin. extra de consue. l. quod non ratione. ff. de legib. Quintò, quòd sit ius non scriptum, nisi esset scriptum ad memoriam, ut l. cõtrahitur. ff. de pig. An si redigatur ad scripturam, perdat nomen consuetudinis, uide infrà in fi. §.

e Qualiter autẽ probetur cõsuetudo, dic ꝙ debet ꝓbari plenẽ, cũ sit facti, & per cõsequens possit esse certũ & dubium. l. 2. ff. de iur.

ADDITIONES.

& fac.ign. Nec ob. q ius non pbetur, nec admittantur positiones iuris, ut no. in l.2.§.q obseruari. C. de iur. cal. & cõsuetudo est iuris: ut hic, ergo non probatur, quia istud est uerum in iure scripto: nã leges generales ab omnibus sciri debent. l. leges. C. de legi. secus in iure consuetudinario non-scripto, secundũ Bart. in d.l. de quib. Et potest probari per testes & instrumenta, ut l. in exercendis. C. de fi. instr. uel per instrumẽtum actorũ, in quib. inueniuntur duæ sententię infra decem annos latæ, uel una contra negantes cõsuetudinem in cõtradictorio iudicio obtentam, ut uolunt Doc. in d. l. de quibus. & sufficit in libello asserere, ita consuetudinem esse, & postea in capitulis debent deduci ea, quę sunt ad subaudiendã consuetudinem. s. quòd à decem annis citra fuit obtentum. & consuetum per maiorem partem populi sic fieri: uel etiam in contradictorio iudicio sic iudicatum: & econtra uolens reprobare consuetudinem, debet capitulare, & de opposito probare & uide in l.3. de episcop. aud. & in d.l. de quibus.

f No. aliquas conclusiones circa materiam consuetudinis. Prima est, q uniuersitas, quæ non potest statuere. i. statutum cõdere, non potest cõsuetudinem inducere, ut probatur in d.l. de quibus. uer. nam cum. contrarię. n. sunt lex statutaria, & cõsuetudo, sicut tacitum & expressum, & sic quod nõ potest fieri tacitè, nec expressè. Et ideo si est statutum, quòd syndici uillarum teneantur denũciare maleficia, & quædam uilla per centum annos habuit consuetudinem non denunciandi, tamen hæc consuetudo nõ est temporis diuturnitate reprobata, cum de hoc non habuit potestatẽ statuendi, nisi hęc consuetudo esset expressè approbata per superiorem, ut l. fi. C. de testa. Secunda conclusio est, q ubi cõsuetudo est contra authoritatem legis superioris, quod est ubicunq; Imperator prohibet consuetudinẽ, ut C. de fur. auth. nauigia & auth. oẽs peregrini. C. comm. de success. auth. cassa. C. de sacrosan. ecc. nõ ualet cõsuetudo, quia minor cõsuetudo non tollit maiorẽ, c. cum inferior. de ma. & obe. Secus si sit disposita, aliàs nõ tenetur contra authoritatem legis, ut cũ ius cõe disponit q furiosus succedat, cõsuetudo potest disponere oppositum, & ita in similibus, & sic contra. l. stipulatio ista. §. alteri. de uerb. obl.

g In hac materia, quę uidetur mihi summè periculosa, & in qua uideo tex. multum contrarios, quicquid dicant alii, puto sic concludendum. Cum quęritur, an consuetudo tollat legem facti, uel econtra, facias duos casus principales. Aliquando consuetudo sequitur legem, & tunc si consuetudo est generalis, tollit legem ẽt generalem. l. de quibus. in fi. ff. de legi. Aut consuetudo est specialis, & lex generalis, & tunc in loco speciali municipii uincit, ita intelligo. l. uenditor. §. constat, licet Bart. in l. de quib. in 3. col. intelligat illum. §. ut loquatur in l. speciali. quod mihi non satisfacit: & ita prout ego, intelligit etiam glos. & hic, & ubique. In alio autem loco consuetudo specialis non uincit legem generalem, ita intelligo l. j. C. quę sit lon. consue. licèt ad eam fiat aliqualis restrictio: tamen ut concor. cum l. de quibus. necesse est ita intelligere. Item fit alia uiolentia de restringendo illam l. 2. in alio loco; non in loco speciali. Est uerum, quòd tex. in c. fin. de consu. ponẽs totam illam l. 2. uidetur eam intelligere, ut consuetudo non tollat legem: quod est uerum, nisi sit rationabilis & legitimè præscripta. Secundus casus principalis est, quando consuetudo pręcedit legem, & in isto casu duo iura multum uidentur cõtrariari: nã tex. in l. 2. §. diuus. ff. de sepul. uio. uidetur uelle q lex sequẽs tollat consuetudinem, & sic intelligunt illum. §. diuus, quod ibi lex esset facta post cõsuetudinem & colligunt ex tex. ibi, post rescripta principalia, ita intelligit Bar. ubiq;, & ubiq; glo. licèt tex. ille, iudicio meo, sentiat contrarium. Et in istis etiam terminis intelligũt l. fi. C. de testa. quòd illa consuetudo rusticana esset ante legem, licèt secundum Bar. in §. diuus. fiat magna uiolentia ad illam l. fin. & ille. §. diuus loquitur de statuto nõ cõsuetudinario. Istis ll. multũ obstat c. j. de consu. li. 6. Cõmuniter respõdẽt Canonistę ibi, & Bart. in d. §. diuus, & in repe. l. de quibus, quòd in illis ll. Imperator fecit mẽtionẽ de illis statutis, quę est magna diuinatio. Alii, quos refert Bar. in d. repe. l. de quibus, dicunt q si primò fuit lex, postea cõsuetudo, deinde ẽt lex, tũc bene tollit cõsuetudinẽ, quia de facili reditur, ad primum ius. ita loquitur dictus. §. diuus. Quę solutio primò est contra rationem dicti c. i. ut dicit Bar. Secundò diuinat multum, & maximè ad l. fin. Alii soluunt, ut Bald. & iste hic refert, q in. §. diuus, esset imposita poena contrafaciẽti, q est somniare. Imò & secundò fortius nõ obst. l. fin. C. de testa. quia in l. hac consultissima, quę sequitur illam cõsuetudinem rusticanã, non erat aliqua poena. Tene communem solutionem pro minus periculosa. Nescio, quid aliud dici possit in hac materia, de qua Ang. hic nullum uerbum facit.

SUMMARIUM.

1 Personæ, quibuscunque rebus sunt digniores.
2 Qualiter ius naturale tolli possit.

§. Sed naturalia. No. q iura naturalia sunt immutabilia, ciuilia ãt mutari solẽt. Itẽ no. q ius aut de psonis, aut de rebus, aut de actionib. tractat. cõcor. l. j. ff. de sta. ho. Itẽ no. à digniorib. esse inchoãdũ. cõcor. §. singulorũ. j. de rer. diui. Itẽ no. † personas quibuscunq; reb. digniores esse. gl. all. pro concor. uer. Ouidij. 1. Metamorph. [1]

Pronaq; cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlumq; uidere
Iussit, & erectos ad sydera tollere uultus.

2 In gl. sed naturalia, in fi. tenete primam solu. † quia ius naturale quò ad effectus extrinsecos tolli potest, quò uerò ad essentiam in sui totalitate a nõ põt tolli, & uide ad hoc gl. in c. à nobis. extra de deci. b

ADDITIONES.

a Adde, dum dicit, in sui totalitate. Contra hoc facere uidetur. §. minus ergo iuris. infrà, de hered. quę ab intesta. ubi etiam in partẽ nõ potest tolli ius naturale. ad idẽ posset allegari l. iura sanguinis. ff. de reg. iu iuncto. §. q autẽ. infrà de ca. dim. Sed dic, secũdũ gl. in d. c. à nobis. q una pars in totum nõ posset tolli, puta unũ capitulũ, uel pręceptũ, sed nec ẽt pars unius capituli, uel pcepti, puta de iure diuino est unum pręceptũ, Nõ occides: illud non posset in totum tolli, sed bene in aliqua parte, puta quod occidens occidatur. Dum gl. ista opponit de. §. q autem. illud cõtrarium uenit hoc modo: nam cognatio est de iure naturali. l. ius uim. in fi. ff. de iust. & iu. & tamen tollitur. d. §. quòd autem.

b Adde, quòd eodem modo ea, quę sunt de necessitate naturę, non mutantur, sed ea, quæ sunt de psumptione naturæ sic; puta q leo præsumatur ferox, & homo mãsuetus, mutari potest. l. i. §. bestias. ff. de pollu. & ibi Bart. & Dyn. in regula iuris, Semel malus. de reg. iu. in 6. & in istis, quæ de præsumptione naturę dicuntur, magis inspicitur accidẽs, quàm natura. Et ideo si sunt concessæ represaliæ contra Florentinos, non capitur Floren. qui non moratur in terra naturali. de quo uide l. i. ff. de sta. ho. Bar. in tra. represaliarum. Cõtra istum. §. sed naturalia. dum dicit, quòd omne ius, quo utimur, &c. opp. glo. in l. i. ff de sta. ho. arguendo superfluitatem, cum appellatione rei, ueniãt actiones. l. rei appel. & l. appellatione. ff. de uerb. sig. & ibi resp. glos. quòd illud fecit, ut melius quod intẽdebat, exprimeret. Puto, licèt omnes ibi, & Ange. hic, sic transeant, posse dici quòd Imperator uoluit hic diuidere ius per tractatus, hoc est, aut ad personas, aut ad res, &c. & quia diuersi sunt tractatus rerum & actionum, ideo hic diuisim ponit: & si diceres, ergo debuisset etiam dicere de obligationibus, respõdeo, q in ff non est diuersus tractatus actionũ & obligationum, imò unus, licèt hic propter iuuenes aliter factum sit. Cogita.

TITULUS III.

De iure personarum.

Hæc rub. continuatur ad præcedentes hoc ordine, quia oẽ ius quo utimur, aut ad personas, aut ad res, aut ad actiones pertinet, l. 1. ff. de sta. ho. §. 1. supra tit. 1. Cum ergo personæ quibuscunq; rebus sint digniores l. iustissimè. ff. de ædil. edic. l. in seruorum. ff. de pœn. ideo ab eis exordium facturus Imperator, intitulauit de iure personarum.

SUMMARIUM.

1 Libertas in tex. diffinitur per effectus, seruitus uerò per essentiam.
2 Capti ab hostibus fiunt serui hostium duobus concurrentibus.
3 Serui fiunt uel iure gentium, uel iure ciuili.
4 An oratio pluralis numeri conuertatur in suas singularitates.
5 Utrum singularitas conuertatur in pluralitatem.
6 Statuliberi qui ad quædam sunt serui, qui ad quædam sunt liberi.
7 Qui censiti & adscriptitij serui dicantur.
8 Quomodo fieri possit ut liber homo uendatur.
9 Res facilius impeditur in esse produci, quàm producta tollatur.
10 Duo, aliquando multa dicantur.

Summa. Non summatur breuius, quia diffi-
niendo, & diuidendo procedit. Sed
diuiditur in quinq; partes. Nam in prima diuidit ius
personarū. In secunda diffinit libertatem. In tertia dif
finit seruitutē. In quarta ponit etymologiā verbi, mā-
cipia. In quinta ponit conditionē seruorū. Secūda ibi,
& libertas. Tertia ibi, seruitus. Quarta ibi, serui. Quin-
a ta ibi, in seruorum. No. primò a diuisionem ꝑsonarū,
quæ talis est: quia omnes homines aut sunt liberi, aut
sunt serui. No. secundò diffinitionē libertatis, ac etiam
1 diffinitionē seruitutis: & dicebat D. Pet. quòd ꝗ hic Im
perator diffiniebat libertatem per effectus, seruitutes
autem essentialiter diffiniebat. Probabat ipse: nam fa-
cere aliquid quod alicui libet, est effectus libertatis: er
go hic diffinitur libertas per effectus suos. Eodem mō
in seruitute: nam quē subijci alterius dominio est de es
sentia seruitutis, ergo seruitus essentialiter diffinitur.
Ego verò arbitror, utranque. s. libertatē & seruitutē,
essentialiter diffiniri. Nā cū in diffinitiōe libertatis di-
citur, quòd est naturalis facultas, apertè demonstratur
essentia & quidditas libertatis, quæ in libera facultate
consistit. Illa āt verba, quæ subijciuntur, Eius quodcū
que, &c. ponuntur ad declarandum & qualificandū
essentiam libertatis, hoc est, circa quæ illa facultas uer
setur: non āt ponuntur ad demonstrandum effectus li
bertatis. Effectus enim libertatis sunt, ut actus liberi
hominis valeant, puta testamēta, contractus, quasi con
tractus, & similia: nec enim credendū est quòd hic Im
perator uoluerit essentiam diffinire, attingere, & de-
clarare. similiter & Iuriscon. in l. libertas. ff. de sta. ho.
Idem dico de diffinitione seruitutis. Nam in ea deno-
tantur duæ causæ. Prima cā efficiens, cum dixit consti-
tutio iuris gentium. Secunda cā essentialis siue natura
lis, cum dixit, quia quis alieno dominio contra naturā
subijcit̄. Effectus āt seruitutis sunt hi, ut quidquid ac
quirat seruus, domino acquirat. l. placet. de acq. hær. &
similes non ponuntur in hac diffinitione. Itē no. quòd
serui sunt appellati à seruando, non āt à seruiēdo, eo
quòd Imperatores captiuos potius seruari & uenun-
b dari iusserunt, quā occidi. b Ex alio uer. no. quòd † ca-
2 pti ab hostibus efficiuntur capientium: quod uerum
intelligite duobus concurrentibus. Primò, quod capti
fuerint in iusto bello. l. si quis in bello. §. pen. ff. de ca-
pt. Secundò, si talia bona erant propriè hostium, non
autem ab ipsis capta. l. si captiuis. §. i. ff. eo. Item no. ser-
uos appellari quoq; mancipia, quasi manu capta: & hic
est figura, quæ appellatur pleonasmos, manu capta, nō
pede. Sic alibi habetur. Nō audiet iudex auribus, in l. si
extraneus. ff. de iu. dot. & alibi. Sic est ore locuta. Item
no. in uer. serui. in uerbo, nascuntur. iuncto uer. fiunt.
quod ea q̄ nascuntur, non dicuntur fieri, sed generari.
3 Itē no. quòd † serui aut efficiuntur iure gentium, aut
iure ciuili. Iure gentium uno mō tātum, cum ab hosti
bus capiuntur, iure ciuili duplici mō. primo mō, cum
nascuntur ex ancillis. Secundo, cū hō liber maior 20.
ann. patitur se uenundari, quod qualiter intelligatur,
dicā statim in gl. Itē no. quod seruorū una est condō,
libertorum autem multæ: quia quidam sunt ingenui
quidam libertini. Ex quo aliud colligitis, quod duo, ap
pellātur multa. In gl. summa in prin. ibi. §. singulorum.

Hæc non bona, quia seruitus nedum causatur ex ipso
iure gētium, uerum ēt formaliter à iure ciuili, ut §. ser
c ui. inf. eo. c In fi. gl. Et hæc bona, q̄a breuior esse nō p̄t,
quā bimembris. Vel tenebitis primam, quia utraq; pla
cet, & communiter approbatur. In gl. nam oēs, ibi nō
est, licèt hæc orō pluralis numeri, oēs homines cōuer
tatur in hāc, oīs hō, tamē erit utiq; falsa, quod oīs hō
aut sit liber, aut sit seruus, quia hæc dictio uniuersalis,
oīs, quēcūq; hoīem cōplectit̄, arg. in l. Iulia. ff. de leg. 3.
Vnde dicite, quòd formaliter text. bene stat, ut iacet.
Ad arg. rn̄debitis, quod dictio, oīs, aliq̄do stat collecti
uè, puta, oēs Apostoli sunt duodecim, & tunc sumitur
in sensu proprio, & argumētum ꝓcederet. Aliquādo
stat distributiue, & tunc sumitur ꝓ quolibet, & argu-
d mentū tunc nō concludit. d In fi. glo. si quæratur, † an
4 orō pluralis numeri cōuertatur in suas singularitates,
& ecōtra? Dicite, quod oratio pluralis numeri resolui
tur ī suas singularitates, ut hic, & l. falsa. §. fi. ff. de cōd.
& demon. Hoc primò fallit, nisi ꝓ forma pluralitas es-
set requisita. l. 3. §. hoc. ff. qđ ui, aut clam. Secūdò fallit,
si ꝓ essentia rei pluralitas esset requisita. l. ubi nume-
5 rus. ff. de testi. Circa secūdū, † utrū singularitas cōuer-
tatur in pluralitatē, dicite, qđ cōuertitur in casu fauo-
rabili, nō autē in casu odioso. l. si quis ita. §. i. ff. de test.
tut. Ex hoc infertur ad notabilē quæstionē. Titius in-
stituit Caium, & Semproniū eius hæredes, & si uterq;
sine liberis decesserit, substituit Titiū, moriuntur am-
bo, unus relicto filio, alius nullo relicto, an substitutus
uocabitur ad partē eius, q nullum reliquit filiū? Vide
tur quòd non, quia dixit, si uterq; tamē quia illud uer
bum, uterque, resoluitur in singularitatē, hoc est, si eo
rum alter decesserit, uocabitur ad partē suā. Iste est ca-
e sus in l. hæredes mei. §. 1. ff. ad Treb. In gl. libertas, e ibi,
& diffinitione. hæc nō est bona, nā illa uerba nō sunt
de substantia diffinitionis, sed solum effectū quendā
libertatis demonstrant. Nam Iurisconſ. qui diffinit li-
bertatem, in l. libertas. ff. de sta. hom. non apposuit illa
uerba, ex qua liberi, &c. ergò non sunt de sub̄a diffini-
f ti. f In gl. iuris gentium. Videtur per hanc gl. dicendū,
quòd seruitus debet esse de iure ciuili, cum forma sit il
la, quæ dat esse rei, & ab ea debet fieri denominatio.
Sed dic hoc procedere quando actus non posset esse
sine illa forma, ut stipulatio sine interrogatione & re-
spōsione, sed seruitus bene posset esse sine ista forma
iuris ciuilis, &c. Et dum gl. dicit, quòd quoties aliquid
additur, efficitur ius ciuile rn̄de. notabiliter, quod il-
lud quod additur, efficitur ius ciuile, non āt illud cui
additur. In gl. serui, ibi, statu. lib. quia statu liber quo
ad quædā habetur ꝓ seruo, ut no. ī d. l. fi. si ex nox. cau.
6 ag. g In eadē gl. ibi censito, † appellantur g. n. censiti illi,
g qui sunt † adscripti territorio, nec possunt sine terri-
7 torio alienari, & præstant certā pensionem, sed adscri
ptitij incertam, puta ad quartam uel quintam partem
fructuum, qui producuntur ex tali territorio; ita not.
gloss. C. in qui. cau. col. lib. 11. l. 2. Ibi, censu. huic glossæ
concor. quod not. in l. 2. §. j. de ori. iur. ubi rustici appel
lant agrum suum quem colunt, quod verum est quò
ad culturam, non quo ad dominium. In fin. gloss. di-
cite, seruos quò ad matrimonium, quod contrahere
nō possunt, haberi pro mortuis. Sed singulariter colli-

gitis ex hac gl. clericos & monachos testimoniũ ferre posse, cui consona est gl. in §. cogitandũ. in Authen. de monach. In fi. gl. in ver. seruitus. no. seruitutem quo ad eius originẽ appellari de iure gentiũ, quo ãt ad formã appellari de iure ciuili, & ad hoc facit, ꝙ supra not. gl. de iure naturali, in prin. Sed dixerit quispiam, quo pacto potuit ius gentiũ aut ciuile derogare libertati, quę omnibus animalibus ab exordio rationalis creaturæ imposita est? Solu. libertas quo ad essentiã, quæ in bono & æquo consistit, tolli non potest. Nec ẽt seruitus tollitur, quia etiam in ea essentia libertas est bonũ & æquum. Item reperitur lõgè melius, & utique æquius, homines captos in seruitutẽ capi, quã mortalitatẽ incurrere. Hæc ratio probatur hic, ibi, qui etiã mancipia. quo aũt ad effectus extrinsecos, hoc est exercitũ libertatis, bene tolli põt, faciunt quæ habẽtur in l. vnica. in princ. C. de ca. tol. In fi. gl. in verbo, iure ciuili. dicite, ꝙ
h etiam hi duo *b* modi sunt de iure ciuili, nec text. iste duos alios modos denegauit, sed solũ quædã exẽpla posuit, quæ regulã nõ restringunt. l. damni infecti stip.
i pertinet. ff. de dam. infec. In glo. *i* in ver. maior, ibi. l. j.
K *K* Sed dicet aliquis, quomodo hic potest uenundari, &
l participare uere de ptio, *l* cũ statim atq; seruus factus est, hoc pretium acquisitum cedit lucro domini. l. placet. de acq. hære. Sol. arbitrarer hoc casu pretium non acquiri domino, nam ex quo uoluit lex hunc participare de pretio, intelligendũ est ꝙ uoluit cũ effectu. l. j. ff. si ager vect. uel emph. Non obst. l. placet, quia intelligitur in his, quæ quis, seruus factus, acquisiuit; sed hoc pretium acquirit non postquam est seruus factus, sed acquirit tempore quo est liber, & ad seruitutẽ progreditur. Simile dicitur, ꝙ cum quis est in ultimo uitæ spiritu, dicĩ viuẽs mori. no. gl. inf. de lege Fusia can. in verbo, morientibus, quæ dicit, idest ad mortem tẽdentib.
8 In ea. gl. ibi, libertatẽ. Sed dixerit aliquis, † qũo poterit venditio liberi hominis fieri etiam obseruata ista solẽnitate? & quod fieri non possit, arguo sic, & primo: nã liber hõ non est in commercio nostro, ergo non põt in commercium adduci. l. liber homo. l. inter stipulantem. §. sacram. de verbo. obl. §. j. infra de inutilib. stipulationibus. Præterea liber homo non est dominus mẽbrorum suorum. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. ergo venditio facta a non domino, non tenuit effectum. l. rem alienam. ff. de cont. empt. Præterea venditor deceptus in dimidia insti pretij potest rescindere contractum. l. 2. C. de rescin. uend. Sed hic est deceptus in pluri, quàm dimidia, quia liberum corpus æstimationem nõ recipit. l. fi. ff. de his, qui deie. vel effu. Potest respõderi, quòd hæc venditio sustinetur in virtute authoritate legis, quæ lex est domina membrorum humanorum, not. Bart. in l. Titio centum. ff. de cond. & dem. Non obst. quod liber homo non sit in commercio nostro, quia hoc sustinet propter iustam ignorantiam emptoris, & tantam solemnitatem requisitam in hoc contractu, arg. in l. diuus. ff. de in integ. rest. Ex quibus dicit Dy. quod licèt quis non possit per pactum se obligare ad carcerem, quia non est dominus membrorum suorũ, põt tamen obligari ex forma statuti, qa editũ est à Rep. quæ domina est membrorũ hamanorũ. Sed inferũt, quod isti famuli vestri nõ possunt se obligare ppetuò ad seruiendũ, quia huiusmodi promissio sapit naturam seruitutis. l. 2. ff. de lib. ho. exhi. & hoc tenuit gl. in l. post certi. C. de lib. cau. Contrarium tenuit in l. 3. ff. de furtis. & in l. cũ antiquitas. C. eo. Dic, vt ibi in fi. Non obstãt hæc iura, quia loquũtur quãdo dominus,
m ac ẽt emptor à venditore sua sponte pretiũ accipit. *m*
9 In fin. gl. Pro hoc facit, quia † facilius res impeditur in esse produci, q̃ producta tollatur: unde turpius eijcitur, quàm nõ admittitur hospes, c. quemadmodũ. extra de iureiur. l. pater. ff. de his, q̃ sunt sui, vel ali. iur. Gl. fi. in fi. respõdet huic textui, & non bene loquitur: vnde dicite, ꝙ duæ tantũ sunt cõditiones liberorũ: nã latini, & dedititij sunt hodie sublati. Item dicite, quod
10 † duo appellãtur modica, & multa, secundũ qualitatẽ
n personarum & materiæ. l. sed si susceperit. *n* ff. de ind.

DDITIONES.

a Contra hunc text. in isto notabili uidetur facere tex. infra, de libert. in princ. ubi dicitur, ꝙ imò sunt tria genera hominũ. Sed dic, quòd hic ponitur prima diuisio, alia subdiuisio ponitur in fi. huius tit. dum dicitur, quòd liberorum hominum quidam sunt ingenui, quidam libertini: si istas duas diuisiones simul ponas, cõstituentur tria genera hominum. s. liberi, serui, & libertini. quod ergo hic ponitur diuisim, ibi ponitur collectiuè.

b Et sic habes, quòd etymologia, seu allusio nocabuli, sumitur ex eo quod fieri solet, & diffinitio fit ex essentia, denunciatio fit concreti ab extracto, uel econtra, ut ab æde, ab albo, ut no. Cyn. in l. j. ff. de inst. & iure. & adde, quod dicit hic gl. in uer. seruare, quòd licèt seruus dicatur à seruando, tabellio dicitur seruus publicus, à seruiendo, ut l. non enim uliter. ff. de adopt. Et sicut per seruum acquiritur domino, ita per tabellionem acquiritur alteri. d. l. non enim, & acquirit utilem actionem facta cessione, directam uerò sine cessione, & hoc in iudicialibus. In conuentionalibus autem dic idem, ut uoluit Bar. in l. 3. ff. rem pup. sal. fo. & in d. l. nec. & debet stipulari sibi tanquam publicę personæ, quod in dubio intelligitur facere, si stipuletur sibi tanquam notarius.

c Vide pro hoc quæ habentur in l. j. ff. de rer. diui. & in l. 2. ff. de excep. doli, & in l. in summa. ff. de cõd. indeb. & in l. quod si Ephesi. §. fi. ff. de eo, quod cer. loco. Et quãdo in delictis plurale resoluatur in singulare, uide Bar. in l. 2. §. homines. ff. ui bo. rapt.

d Contrarium expressè tenet Bar. in l. hoc articulo, ff. de her. instit. Et pro expeditione huius glos. oppone, ut facit Nic. de Neap. hic contra tex. hoc modo: Vbicunque aliquid uniuersaliter proponitur, si pars uniuersalis est falsa, tota oratio redditur falsa, ut est tex. in l. si is, qui ducenta. §. utrum ff. de reb. dub. ubi inquit uniuersaliter Iurisconsf. quòd quotiescunque significatio sumitur ex uniuerso, si aliquid falsum est, totam orationem falsam efficit. Si autem significatio sumeretur non ex uniuerso, sed ex aliquo particulari, si ueri aliquid ibi sit, totam orationem ueram efficit. Modò ad propositum. Tex. iste dicit, quòd omnes homines aut liberi sunt, aut serui. ecce qualiter, &c. ista est notabilis expeditio glos. præsentis, modò oportet in tex. quòd una pars alternatiuæ uniuersaliter sit uera, quod est falsum, ergo text. falsus.

d Circa hoc, an pluralis locutio resoluatur in suas singularitates: dic quod quãdo pluralis locutio in suo simplici sumpta est falsa, tunc resoluitur, ut hic: ubi autem ex tali resolutione resultaret diuersitas personarum, tunc non resoluitur in singularitates. Vnde si duobus substituitur, quorum unus est pupillus, alter maior, non resoluitur nisi in casu, qui possit utrique conuenire. unde resoluitur solum in uulgari substitutione, non autem intelligitur ille esse substitutus in pupillari. l. quãuis. C. de impub. & aliis subst. Quid autem, si substitutio est facta pluribus à testatore: an uno moriente, an uerò omnibus admittatur substitutio? Bar. in l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Treb. dicit, ꝙ si substitutio est facta cũ adiectione nominis collectiui, puta si ambo, uel oẽs, uel utriq; non erunt hæredes, substituo talem, secũdũ propriã significationẽ uocabuli excluderẽ substitutus, ubi in psona oim extiterit cõditio; sed secundũ presumptã uoluntatẽ defuncti admittet substitutio, nisi alter hæres institutus sit: an cõcessa est res ecclesiastica duobus ita ꝙ ipsis moriẽtibus sine liberis, res reuert. an si unus moriatur sine liberis, an reuertatur, an uerò illa pars accrescat alteri socio? Spec. tenet, ꝙ accrescet alteri. ita tenet in tit. de loc. §. nunc aliqua. uers.

vers.68.Bar.tenet contrarium in l.si mihi & Titio. ff.de verb.ob. scilicet quod imò reuertatur ad ecclesiam, quia post emolumentum quæsitum, non est locus iuri accrescendi, per tex.& gl.in l.1.iuxta fi.ff.de vsufr.ac.& per tex.in c.1.de duobus fratribus de nouo beneficio inuestit.in vsib.feu.

e Pro expeditione glo.in verbo, libertas, ab extra oppono contra diffinitionem. Nam illa diffinitio competit ẽt seruis, &c. Patet de se. Item oppono de superfluitate illorum verborum, ex qua liberi vocantur, quæ non sunt in diffinitione. l.libertas, hic alleg.

f Cogita, quare prior additio velit, quòd intelligendo secundum primum intellectum diffiniatur libertas, etiam seruorum, cum illa verba, ex qua liberi vocantur, non sint de diffinitione, sed effectum quendam libertatis demonstrant: quare ergo sunt potius de diffinitione, secundum primum intellectum, quàm secundum vltimum? cogita. Et circa ea, quæ tanguntur in gl.in verbo, libertas, dum tangit hic glo. an seruus possit dici aliqua libertate liber, vide latè istum, inf. de libert. in princ. per quem poteris tenere primum intellectum glos.

g Qui dicantur adscriptitij. Dic quòd adscriptitius reddit medietatem fructuum domino, sed censitus non, sed reddit certum censum, ut uult glo.in d.l.2.

h [Vide alios modos post Bar.in l.seruorum. ff. de sta. ho. & quæ pulchrè dixi post Bar. in l. his solis. C. de reuo. do. Et dum glo. dicit de reuocatione in seruitutem propter ingratitudinem, uide textum illum no.in l.2.in fi.C.de liber.& eorum liber.& quod ibi pulchrè Bal.in fi.

i Ista gl. diuiditur in quatuor partes. In prima ponit, quæ & quot requirantur, ut homo liber possit uenundari ad pretiũ participãdum. In secunda ponit, quid sequatur, si illa requisita nõ interueniant. In tertia format questionem. In quarta aliam.

k Et dum gl.ista in quinto requisito alleg.l.2.ff.si qs liber ingen. esse di.gl.in l.& seruorũ.ff.de sta.hom.alleg.melius. ff. quibus ad lib.procla.non licet.l.pen. Et aduerte, quod secundum requisitũ est idem cum primo. Et dum dicitur de maiore xxv.annis, obstat l.benignius.ff.de liber.cau.

l Item dum ista gl.magna in ver.maior, circa medium dicit, quòd emptor non cogitur accipere pretium, cogita, per l.secundam.C. de pat.qui fil.dist.& fortius per.§.dominus noxali.infra de noxal. vbi glo.uidetur contrarium tenere, dum ita intelligit dictam l.2. in prin.ff.si quis liber ingen.esse di.hic alleg in glo. Sed potes respõdere ad d.§.dominus noxali, ut respõdet glos.in d.l.2.in princ. & ad l.2.C.de pat.qui fi.dist.quod loquitur, quando ex necessitate quis processit in seruitutem, hic quando ex uoluntate. Item ad uertendum, glos.ista in uerbo, maior, vult quòd uenditus ad pretium participandũ possit prouocare ad ingenuitatem, si reddit pretium emptori nolenti: ego dubito, licèt nemo hic, aut alibi tãgat, an illa glos. bene dicat, & credo quòd non, per illam l.homo liber.ff.de sta.homi. Nec in contrarium facit l. 2. in princ.ff. si quis liber inge.esse dic.hic allegata in glos.quia ibi dicitur, quod si pretium sit restitutum, quòd possit contendere de libertate: sed de ingenuitate uerbum nullum, nisi caperes ibi libertatem pro ingenuitate, prout capitur in l.cum pacto. ff. de liber. cau. posses forte saluare hanc glos. in hoc, per tex.in l.facta. ff.de ædil. edic.& quod ibi dicit glos. & sentit Nicol. de Neapo. hic allegando d.l.facta.

m Et dum glo.hic ante finem dicit, quòd competit utilis rei uendicatio, dic quòd imò est directa. Ita directè probat illa l.1.§.1.ff. de rei uendi.in uerbo, per hanc. Et aduerte, quòd licèt glos. ista cum qua cęteri transeunt, teneat, quòd iste non possit restitui, vel reuocari, postquam mutauit statum, tu tene contrarium per casum clarum in l.3.in princ.ff.de libe.cau. Nec ob.l.tutelas.§.si libertate. quæ lex facit errare glos.quia ibi dicitur, quòd nulli restitutioni locus est, uerum est ex illo edicto de cap.di.per rationem illius tex.& ibi Bartol.in summario: sed bene potest reuocari ex aliis remediis. de quibus hic. Pro hac etiam conclusione est casus clarus in l.2.ff.si quis liber inge.esse dicatur, in princip. Et licèt Ang.hic limitet istam meam conclusioné, nisi pater fuisset sciẽs, puto contrarium per text.in l.3.in fi.iuncta l.seq. ff. de libe. cau. nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptuatis. Cũ ergo in illa l.3. solum excipiatur scientia patroni, ergo in aliis etiã scientibus stabit firma regula. Et est ratio diuersitatis, quia non tãtus est dolor, uel iniuria patroni, sicut patris & aliorum affiniũ. Et si dicas, si possunt reuocare, ergo iste contractus erit sine effectu. Respondeo negando, per text. in simili notabilem in l.secunda. C. de pact. inter empt. & uendi. Et ita aliàs substinui conclusionem istam publicè.

n Adde quod illa l.sed si susceperit.est ff.de iudi.& ibi glo. Et dum glossa ista allegat infra ui bon.rapt.nihil facit. Dum postea allegat.ff.eod.l.4.§.j.& 2.non intelligas ff.eod.scilicet de statu homi. quia nihil facit, sed ff. eodem, scilicèt ui bono. rapt. & ibi uide gloss.

TITVLVS IIII.

De Ingenuis.

Hæc Rub.continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà tit. I. visum est de iure personarum, qualiter quædam sunt serua, quædam liberæ. Liberorum aũt hominum quidam sunt ingenui, quidam libertini. Ideo de his tractaturus, exordium facit ab ingenuis, tanquam à nobilioribus, &c.

SVMMARIVM.

1 *Ad consequendam ingenuitatem inspicitur conditio matris.*
2 *Si manumissio de facto facta fuerit, non facit libertinum, qui aliàs ingenuus fuerat.*
3 *In quibus filius sequatur patrem, & in quibus matrem.*
4 *Pater incertus est, mater verò certa.*
5 *Quare potius dicatur matrimonium, quàm patrimonium.*
6 *Plus mater filio prodesse potest, quàm pater.*

Ingenuus. Is est ingenuus appellandus, qui
ex duob. libertinis, vel altero li-
1 bero nascit. Ex quo † ad ingenuitaté matris cõsequẽ
dam spectaẽ conditio matris, quam sufficit fuisse libe-
ram, uel tpe conceptionis, uel tpe medio, uel tpe par
tus, h.d. Diuiditur in duas partes. Nã in prima tractat,
qualiter quis nascit ingenuus. Secundo tractat quali-
ter ingenuitas pditur. Scda ibi, cum autẽ. Prima subdi
uiditur in quinq;. Nã in prima parte ponit dictum. In
secunda illud declaratur. In tertia respondetur tacitæ
qõni. In quarta alteri qõni respõdetur. In quinta parte
deciditur incidẽs qõ. Secunda ibi, fiue ex duobus. Ter
tia ibi, & si quis. Quarta ibi, & ecõtrario. Quinta ibi,
ex his aũt. No. Summarium. Scdo nota, paria esse quo
ad ingenuitatem nasci uulgo, uel ex patre seruo. Ex
quo singulariter colligitis, quod vbi non requiritur certi
tudo personæ, si persona minus legitimè interueniat,
actum non uitiat. facit qd not.glo.sing. in l.qui testa-
mẽto.§.j.ff.de test.& in l.unica, in prin.C.de rei vx.act.
Itẽ no. calamitatẽ matris non debere nocere ei, qui cõ
ceptus est matre existente libera. Ratio, quia huic par
tui concepto iã est quæsitum ius ingenuitatis, qd nõ
debet ex calamitate matris tolli, regula iuris, quod no
2 strum. a Itẽ no. quod † manumissio emanata de facto, nõ
2 facit quẽ libertinũ, imò ingenuus est. Et fuit rõ dubi
tãdi. Nam huiusmodi manumissio tanquam priuatio
seruitutis uidebatur seruitutẽ tanq̃ habitũ præsuppo
nere. l.manumissiones.ff.de iusti.& iu. l.decẽ.de uer-
bo.oblig. Ergo manumissus erit libertinus, ut infra
tit.j.in prin. Ratio decidendi fuit, quia licèt manumis
sio interuenerit, tamen ex quo interuenit de facto,
præsupponit seruitutem fuisse de facto, ideoque in-
genuitati nõ potest de facto præiudicare, ut hic. In gl.
nascitur, ibi, l.fi. Istud est receptum in seruis Reip.ra-
tione publicæ utilitatis. Ibi, quia hoc est ẽt speciale fa-
uore Reipub. In fi.gl.oppono contra text. & glos. quod
partus non sequatur conditionem uẽtris, hoc est ma
tris, sed sequatur conditionem patris: unde oppono
de l.cum legitimè.& de l.naturæ.ff.de sta.hom. & l.j.
3 ff.ad municip. Solut.dicite, † si quæratur, cuius con-
ditionem

dicionẽ aut patris, aut matris partus sequatur, aut iste
partus est editus ex legitimo matrimonio, & tunc se-
quitur conditionẽ pr̃is: primò, quo ad familiã, & ap-
pellatur de familia, & patris parẽtela: secundò, quo ad
originẽ ciuitatis: itẽ quo ad dignitatẽ & honores, &
loquunt̃ iura contraria. Quoad ingenuitatẽ cõtrahen
dã, uel seruitutẽ incurrendã, cõsiderat̃ cõditio matris,
vt hic, l. seruorũ. ff. de sta. ho. Aut iste partus nõ est edi
tus ex legitimo matrimonio, & tunc quo ad omnia su
pra dicta sectatur conditionem matris. l. uulgo. ff. de
b sta. ho. *b* Sed dixerit quispiã, quę nã potuit esse ratio, ꝙ
partus editus ex legitimo mr̃imonio, sectatur cõditio
nẽ mr̃is quo ad ingenuitatẽ uel seruitutẽ? nã vr̃ ꝙ lex
fecerit cõtra dictamen rectæ rõnis, ita statuẽdo, cũ po
tius cõditionẽ patris, ueluti nobiliorẽ, imitari debuis-
set. l. in finalibus. ff. si. reg. §. singulorũ. j. de rer. diu. So
lũ. quidã dixere, qđ ideo inspicit̃ conditio matris, qa
4 † pr̃ incertus est, mr̃ verò certa. l. quia semp. ff. de i ius
no. Sed hæc rõ non est bona, qa non procedit in partu
edito ex legitimo mr̃imonio, quo casu is pr̃ est, quem
nuptiæ demõstrãt. d. l. qa semp §. j. vnde alij dixere, qa
mr̃ sustinet plura onera ipso pr̃e, quia filius est matri
onerosus ante partum, dolorosus in partu, & laborio
5 sus post partum: † qua rõne coniunctio maris & fœ
minæ potius matrimonium, quàm patrimoniũ ap-
pellatur. c. ex lr̃is. extra de conuer. infid. Sed hæc rõ
non est bona, quia ea attenta debuisset quo ad oĩa
condõnem matris imitari, quod est falsum, ut supra
dixi. Quare cogitaui duas rõnes. Prima est, ꝙ ideo
6 sequitur condõnem matris, quia † mr̃ plurib. tp̃ibus
põt prodesse filio quò ad ingenuitatem consequen-
dam. Nam sufficit eam fuisse liberam uel tp̃e par-
tus, uel tp̃e conceptionis, uel medio tp̃e. Si ãt inspi-
ceretur condõ patris? solùm inspiceretur tempus ge
nerationis. Proinde est statutum fauore libertatis,
ut condõ matris consideretur: quia pluribus tp̃ibus
filio põt prodesse, quàm pr̃, ut hoc tex. Secunda rõ:
nam licèt partus nascatur ex semine uiri, tñ debet
attribui loco, & p̃sonæ, ex qua nascitur. l. qua rõne. ff.
de acq. rer. do. §. qua rõne. j. de rer. diu. Vñ si mr̃ est ser
ua, partus, qui editus est, erit in dñio dñi matris: si ue-
c rò ipsa est libera, ipse erit vtiq; liber. in gl. fi. *c* opp. ab
extra. Dr̃ hic in tex. ꝙ manumissio de facto nihil ope
ratur: sed cõtra oppo. & imò vr̃ ꝙ sufficiat quid de fa-
cto fieri. l. fi. C. si mancipiũ ita fue. alie. Sol. illud est ve-
rum quo ad pęnam euitandã, quo casu licitũ est pare-
re mãdatis qualitercunq; fieri potest, & dicatis ut ibi.

ADDITIONES.

a Et dum Ang. hic ex mente Io. Fab. ponit vnũ casum, in quo na-
tus ex ancilla est liber, in l. cum inter. C. de fideic. lib. Adde tu aliũ
ualde notabilem in l. cum Syllanianum. C. de his, qui. vt indig. &
ille tex. est sing. ad tria, secundum Bar.

b Vide Bar. notabiliter in l. exemplo. C. de decurio. lib. 10. & l. a.
§. in filijs. ff. de decu. & in l. Imperialis. §. his illud. C. de nup. & qđ
ibi in gl. & per Doc. traditur de filio nato antequàm pater efficia-
tur rex. Adde, dum hic alleg. l. & seruorum. qđ est in ver. nec inter
est, an iustis nuptijs. Sed nõ uideo ullo modo, quare isto casu quæ
ratur de statu matris, cum in matrimonio legitimo non possit es-
se, nisi libera.

c Ista gl. fi. allegatur, quòd Sancti cum moriuntur, dicuntur viue
re: cui adde aliam gl. concor. quæ est de glossis sing. Do. Ludo. Ro.
in l. cum quidem. ff. de annu. leg.

TITVLVS V.

De Libertinis.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra visum est de ingenuis: verùm quia liberorum quidam sunt ingenui, & quidam libertini, vnde viso de ingenuis, sequebatur ordine cõpetenti videre de libertinis. Ideo sequitur Rubr. de libertinis.

SVMMARIVM.

1 *Qui dicantur libertini.*
2 *Manumissio inuenta est de iure gentium.*
3 *Priuatio præsupponit habitum.*
4 *A proprio significatu verborum non est recedendum.*
5 *Nemo dat, quod non habet.*
6 *Locatio non transfert dominium.*
7 *Vbi verba contractus sunt dubia, debent interpretari contra stipulatorẽ.*

1 Libertini sunt. † Iure manumissus li-
bertinus appellatur; &
manumissio, quæ libertatis datio est, à iure gentium
originem tradit. h. d. Diuiditur in quatuor. Nã in pri-
ma parte determinat, qui sunt libertini. In secunda,
quid sit manumissio. In tertia manumissionem decla-
rat. In quarta tradit, quo iure inuenta fuit manumis-
sio. Secunda ibi, manumissio. Tertia ibi, nanque diu.
Quarta ibi, quæ res. No. primò, eos appellari liberti-
nus; qui ex iusta seruitute sunt manumissi.
a Itẽ no. manumissionẽ appellari dationẽ libertatis. *a*
2 Tertiò no. ꝙ † manumissio fuit inuenta de iure gẽtiũ:
qđ verũ intelligite occasionaliter, non ãt dispositiuè.
Nã ex quo ius gentiũ adinuenit seruitutẽ, fuit data oc
casio iuri ciuili reperiẽdi manumissionẽ, quæ manu-
missio de iure ciuili appellat̃. §. multis aũt, j. eo. ꝙ ius
ciuile licèt disponat circa modos manumittendi, non
tñ disponit circa libertatẽ, sed iure naturali tributam
cõseruat & custodit, ar. in l. filio. ff. de lib. & posth. in l.
3 si unus. § pactus. ff. de pac. itẽ no. ꝙ † oĩs priuatio habi
b tum *b* prius in esse productũ p̃supponit. cõcor. l. ma-
numissionẽ. ff. de iust. & iu. l. decẽ. de uerb. obl. Finali-
ter no. ꝙ licèt olim ab exordio rõnalis creaturæ uno
noĩe oẽs appellarentur. s. liberi, hodie tñ triplici noĩe
nũcupatur, aut liberi, aut serui, aut libertini. In glo. li-
bertini, ibi, prima vera. & hæc est bona. Nam si manu-
missio fuisset facta, siue emanata de facto, nõ diceretur
manumissus libertinus: sed ingenuus, ut s̃. tit. j. §. fin.
Ibi manumitti, hæc non est bona. Nam licèt q̃s fue
rit manumissus nõ sui merito, sed benignitate dñi, tñ
libertatẽ consequit̃, ut d. §. semel. In fi. hæc non bona,
quia nedũ seruitus eãtur à iure gẽtium, sed ẽt causat̃
à iure ciuili, ut s̃. de iure pers. §. serui. unde tenete pri
mã. Vel expone, iusta. i. iuridica, & nõ de facto. In glo.
datio, ibi. i. detẽtio, hãc expositionẽ Doc. cõiter cõsue
4 nerunt reprehendere, qa † à ꝓprio significatu verbo-
rũ nõ est recedendum. l. non aliter. ff. de leg. 3. Scđò,
qa hæc expositio præsupponit, ꝙ seruus inspecto iure
primæuo ẽt hodie liber est: sed eius libertas sit seruitu
te non sublata, sed obfuscata. hoc est falsum, ut in §.
serui. suprà de iu. pers. Ego puto gl. sentire ueritatẽ.
Moueor primò, nam libertas est ius insitũ homini-
bus de necessitate ab exordio rationalis creaturæ:
seruitus autem est accidentalis actus iniunctus ho-

minibus

minibus à casu & à fortuna:ergo per eum non pôt tol
li libertas. Secúdò ego allego casum ad literá in l.si id,
quod dominus.ff.de cond.ind.Item allego casum in l.
hos accusare.§.omnibus.in verbo, communis natura.
ff.de accusa.Præterea hoc demóstratur.Ná seruus obli
gatur ex cósensu naturaliter.l.quibus diebus.§.dñs. ff.
de cond.& demon.ergo in eo est libertas circa consen
sum.l.cum amplius.§.is natura debet.ff.de reg.iur.Fina
liter, nonnè liberum arbitrium est tributum de iure
diuino & naturæ? ergo radicitus tolli non potest ali-
quo iure.§.sed naturalia,supra de iure natur.Non ob.
iste tex.quia debet intelligi datio,idest detectio.Ille au
tem qui detegit, non dicitur aliquid de nouo creare.Si
cut remotio nebularum non facit esse serenú, ita nec
remotio seruitutis facit quem esse liberum:sed illa nu-
becula seruitutis tollitur, qua sublata libertas seruat.
Simile uidemus in l.adeo.§.cum quis, alleg.in gl.Et ꝙ
iste fuerit intellectus literæ,probo.Nam cum Impera-
tor dixerit, ꝙ manumissio est datio libertatis, statim
posuit in vers.nam quamdiu.qualiter potest declarari
libertas,quę non est essentialiter sublata:& respondet:
Nam quádiu quis in seruitute est, manui & potestati
suppositus est,& manumissus liberatur.quasi dicat,li-
cet verè esset liber, tamen quia illa libertas erat suppo
sita manui alterius,& sic obfuscata,talis obfuscatio tol
litur ꝑ manumissionem.Nó ob.§.serui.quia responde
tur,quod quò ad effectus iuris ciuilis,seruus nullo iu-
re appellatur liber.l.placet.de acq.hær.quo aút ad effe
ctus iuris naturalis appellatur liber. d.l. quib.§. dñs.l.
Nesennius.ff.de pecu.In fi.glo.Hæc solutio non videt
5 bona,propter regulá; qua dicitur,†neminem dare,qđ
non habet.l.traditio.ff.de acquir.rer.do. Non obstant
leges allegatę in gl. quia includunt casus speciales,qui
non sunt in consequentiam deducédi.l.quod verò con
tra.ff.de legibus.Vnde Bart.in antiqua lect.dixit,quod
dominus manumittédo seruum,dat illam libertatem,
quam habet,seruo.Ad arg.ergo,quod ipse remanet ser
uus,respondet,nequaquam:nam bonum virtutis in se
diuisum recipit incremétum.l. legatis.§.ornatricibus.
ff.de le.3.Exemplum, nam si quis doceat alium, non
amittit ipse scientiam,sed & ipse doctior efficitur.Eo-
dem modo si quis habeat lumen & alij porrigat,clari-
tatem non amittit. Ita in proposito.Hæc non est bona
consequentia,quia verum est,quod bonum vniuersa-
le distributum suscipit incrementum: vnde finaliter
Bart.in noua lect.tenet glo.videlicet,quod dñs manu-
mittendo seruum dat seruo libertatem,quam ipse ha-
bebat in potentia,& illam deducit ad actum. Tolle exé
plum:Tu mihi es obligatus ad mille,liberationem tuá
non habeo in actu,sed habeo in potentia, quia possú
facere pactum de non petendo,& liberare per accepti
lationem, & sic deducere ad actum.Et sic in proposi-
to libertatem serui habet dominus in potentia dedu-
cendi,quam ex manumissione deducit ad actum,& ita
uult ver.quádiu.Tolle exemplum in l.id,quod nostrú,
de vsufr.in l.si ædes.§.libertas,de serui.rust.præd.In fi.
gl.in verbo,tria.Doct.inducunt hanc glo.ad quæstio-
né,& præsertum dicit Bar.in d.l.manumissiones.Pone,
ꝙ commodaui tibi duos equos, cum duobus equis
quos tibi commodaui promitto commodare quinq;,
an tenebor iterum commodare quinq;, an verò tres?
Et dixi ꝙ solum tres,qa cum illis tribus,illi duo primi
commodati dñr connumerari. Finaliter facit iste tex.
in uerbo,manu. quod si trado tibi domum ea lege,ne
6 exeat manus tuas,quod potes eam locare,quia† loca-
tio non trásfert dñium;.& verbum,manus,debet intel
ligi.i.dñium.l.locatio.ff.loca.de quo per gl. & Doct.in
l.codicillis.§.instituto.de leg.2. & dixit circa primum
Bar.quòd si tibi commodaui duos equos,& postea di-
xerim,cum duobus equis,quos tibi commodaui ꝑmit
to commodare quinq;, ꝙ solum quinq;,non aút septé
erunt commodandi.sed contra Bar.allego tex.in l.si is,
qui ducenta,in prin.ff.de re.dub.Scđo contra Bar.ar-
guo sic:Ná dictio,Cum,& dictio,Et, habent paré ptá
tem copulandi.l.Titio.§.nihil,de leg.j.l.illi cú illo.ff.de
vsufr.leg.Sed si dixissem, ꝑmitto tibi commodare cú il
lis duob.quos tibi commodaui,tres vel quinque,septé
intelliguntur.Ergo eodem modo si promisi sine copu
la;sed solú cú copula,Cú.Ego tñ puto Bar.bene loqui,
7 fretus róne duplici.Ná,† vbi verba contractus sunt du
bia,debet fieri interpretatio contra stipulatorem.l.ve-
teribus.ff. de pac.l.stip. ista.§.in stipulationib. de verb.
obl.Cum ergo hic verba sint dubia, fiet interpretatio
contra stipulantem.Scđò, quia tibi sufficere dét, sicut
vel in paucis, &c.l.tutori.C.de neg.ge.l.tutores.ff.de
admi.tu.Non ob.tex.in l.si is,qui ducenta.quia ibi co-
pula non respiciebat duo verba eundem actum impor
tantia,& ita tenuit Bar.in noua lect.quæ communiter
non hr.Non obs.quod dictio,Cú,stet copulatiuè,quia
rñdetur,aut dictio,Cum,ponitur inter diuersas res &
personas,& tunc dictio,Cum,stat copulatiuè,& ita lo
quuntur contraria. Aliquando ponitur inter res eius-
dem speciei,& túc stat aggregatiuè. Non sunt hic alia.

ADDITIONES.

a Contra hoc opponitur,quòd pater manumittit filium, ut in rub.ff.si quis à parente fuc.ma.& tamen dat sibi libertatem, cum sit liber,nec detegit.Sed dic,ꝙ in d.rub.exponitur manumissus.i. emancipatus,ut ibi dicit gl. per tex. expressum in l.i.§.alienatio. ff.quando act.de pecu.est annalis. Sed contra illam solu.fac.text. in l. Pantonius.in prin.ff.si quis à par.fue.ma.ubi tex.dicit,emáci patus,& manumissus.Ego puto,quòd ista sit ueritas.s.quòd de iure ffo rum filius in emancipatione dicitur manumitti,& sibi dari libertas:quia,ut dicit text.in l.liberos.§.i.ff.de capi.di. de iure ffo rum non poterat fieri emancipatio,nisi intercedente uenditione & manumissione:nam pater uolens emácipare filium uendebat eum uni,qui postea eum manumittebat, & hoc modo liberabat à patria potestate,ut est text.& ibi gl.declarat, in § præterea, inst. quib.mod.ius pat.pot.sol.Quia ergo filius in emácipatione uen-debatur,& postea manumittebatur,dico quòd sibi dabatur liber tas,cum non esset liber.Verùm quia hodie ista forma emancipa-tionis est sublata per d.§.pręterea,& l.fi.C.de emancip. lib.hodie filius non dicitur manumitti, nisi impropriè in emancipatione.

b Aliquando tamen priuatio non pręsupponit habitum.Bello. lib.2.Supput.c.17.

c Vide Bal.formantem hanc q.in castro cócesso,ita ut nó exeat manus illius,cui conceditur,in l. manumissiones. ff.de iust.& iu. dicés,ibi Bal.ꝙ in casu ꝑdicto,si quis locaret alicui potéti domú uel castrum,sine spe recuperationis,ꝙ túc diceretur exire manú, nec obseruare ꝑmissa.ad hoc alleg.tex.in l.qui habebat, de leg.3.

SVMMARIVM.

1 *Manumissio facta in ultima uoluntate minus solemni,ualet tanquam facta inter uiuos.*
2 *Seruus potest inuitus manumitti.*
3 *Quod alteri non nocet, & tibi prodest,facilè concedi potest.*
4 *Filiusfamilias inuitus non potest emancipari.*
5 *Differentia est inter ea,quæ sunt cótentiosæ et voluntariæ iurisdictionis.*
6 *Licet verba legis sint generalia, tamen restringi debent per aliam legem specialiter loquentem.*

§ Multis

§. Multis autem modis. Manumissio
potest fieri tam in uiuos, quàm in oltima uoluntate t
& quò ad actus uoluntariæ iurisdictionis exercendæ
omnis locus honestus iuridicus appellatur, hoc dicit.
Diuiditur in tres partes. Nam in prima parte ponit,
quot modis manumissio fieri potest. In secunda, quot
sunt libertinorum status de iure antiqno. In tertia re
fert ius nouissimum. Secunda ibi, libertinorum. Tertia ibi, ideoque nostra. No. summarium.

Secundò no. in verbo, multis, quod tres appellãtur
a multa, us dixi supra de iure persona. §. fi. Itẽ no. a ser
uos posse manumitti nedum in vltima voluntate, ve-
b rum etiam inter uiuos. b Itẽ no. quod licèt olim triplex
esset status libertinorum, hodie tamen unus est, quia
c omnes plena libertate utuntur. In glo. vindicta, c ibi,
nuncium. & hæc bona. In gl. in uer. quodlibet. dicite,
1 † quod manumissio facta in testamento minus solem
ni, valet ut facta inter uiuos, non autem vt facta in te
stamento, & ita tenuit glos. in l. i. §. j. C. de lati. liber. tol.
2 In gl. serui, in fi. no. † seruum ẽt inuitũ manumitti pos
se, quod põt rõne suaderi. Nã vnusquisque nascitur li-
ber. l. i. in fin. ff. de uent. insp. Vnde cum intersit Reip.
subditos hærede liberos, nimirũ si pñt inuiti manumit
ti, præterea nullũ eis præiudicium affertur, sed Reip.
3 commodũ, qđ † ergo tibi non nocet, & alteri prodest,
facilè concedi põt. l. quod ad te. ff. de euict. l. 2. §. idem
4 Neratius. de aqua plu. arc. Item no. † nec filios posse in
uitos emancipari. Rõ, quia hic non tractatur de com-
mo. vel incõmodo Reip. Ita. n. possunt filij fam. ad ho-
nores ꝓuocari, quemadmodũ filij emãcipati. facit l. fi-
liusfamilias. ff. de procu. In gl. transire, ibi, poterat, no.
d d quod ea, quæ pñt fieri sine pretore, facta corã eo ẽt
extra iudiciũ, ualẽt & tenẽt, singularis est gl. in l. q te-
5 stõ. §. j. ff. de testa. In fi. gl. no. † quod ea, quæ sunt cõten
e tiosæ e iurisdictionis, non possunt exerceri, nisi in fi-
gura iudicij, iudice ꝓ tribunali sedẽte: ea ãt, quæ sunt
voluntariæ iurisdõnis, possunt exerceri corã Prætore
f extra iudiciũ. fa. l. 2. ff. de off. ꝓcõ. & leg. In fi. gl. f in ver
bo, libertinis, si quærat, quare possunt liberti in serui-
tutẽ reuocari. dic, ut no. p gl. or. in l. manumissus. C. de
lib. & corũ lib. In fin. gl. super ver. discrimine. nò. quòd
6 † licèt verba sint generalia, restringi tamẽ possunt, &
dẽnt p aliã legem spãliter loquentẽ. concor. l. q̃uis. ff.
de in ius uoc. l. vt gradatim. §. sed si lege. ff. de mune. &
hon. p Bar. in l. j. ff. quod ui, aut clã. p Cano. in c. itẽ cũ
quis. extra de restit. spo. Et ideo si statutũ dictauerit,
quod cõtra instrm publicũ nulla posit opponi exce-
g ptio, põt tamẽ opponi, si in alio statuto permittatur. g

In gl. in ver. additis, & est rõ, quia dominus derelin
quendo seruum ægrotantem, uł ipsum hr̃e pro dereli
cto. l. 2. ff. de infamib. l. Thetidis. ff. pro derelicto, undè
serui ipsi occupanti conceduntur. §. quod in nullius.
inf. de rer. di. Ibi prostrauit. Et hoc prouenit propter
odium adeo prauæ mercantiæ humanę carnis, vt habe
tur in d. l. vnica. ibi processerunt, & est ratio, ne quis
defraudetur testimonio publico, & per illum text. con
suluit Bald. tempore schismaticis pro Papa prius ele-
cto, ne populus defraudaretur de testimonio publico,
h quia publicè pro Papa tenebatur. h

ADDITIONES.

a No. etiam, ꝙ manumissio potest fieri nedum in loco prophano, sed etiam in ecclesia, quia est actus uoluntarius. An autẽ alij contractus uoluntarij possint fieri in ecclesia? dic regulariter, ꝙ non, quia ecclesia est inuenta ad celebrandum diuina officia. c. licèt, extra de immu. ecc. in. 6. Fallit, nisi iste cõtractus esset ex causa pia, & etiam in legitimatione, ut d. §. quantum. quib. mo. nat. effi. legi. & l. 2. C. de his, qui in eccl. manu. Fallit secundò, ubi alter istorum contrahentium non anderet exire.

b Adde tamen, ꝙ licèt manumissio possit fieri per epistolam, ut hic non tamen potest fieri per procuratorem: reuocatio tñ in seruitutem potest fieri per procuratorem. l. per procuratorem. ff. de obseq. l. sed & hæ. §. i. ff. de procu. gl. ui l. pen. C. de lib. & cor. liber. Et cogita de ratione diuersitatis. Et aduerte, ꝙ sicut manumissio potest fieri per epistolam, ita per nunciũ. Et ratio diuersitatis inter nuncium, & procuratorem est secundũ Ang. de Are. hic, quia ille qui manumittit, debet esse actualiter dominus. l. si pater. in prin. ff. de ma. uind. ꝙ non est in procuratore: sed nuncius potest, quia nõ facit nomine suo, sed nomine dñi. l. ꝙ ante. §. fi. iuncta l. fi. ff. de consti. pecu. & gl. not. in l. multũ interest. C. si quis alteri, uel sibi. Ego puto, ꝙ rõ, quare procurator non possit manumittere, sit illa, quæ est Iuriscõsulti in l. sertius furiosi. ff. de manumt. & in l. fi. ff. de cura. fur. iuncta l. i. in prin. ff. de procu. per q̃ rationem potest cogitare rationẽ diuersitatis, quare possit reuocare in seruitutẽ, quia cõcernit commodũ pecuniarium, & sic administrationẽ, secundum gl. in d. l. sed & hæ. §. 2. & ibi Bar. in summario, & in gl. in d. l. procuratorem. & l. nec mulier cui C. de man. uind. Similiter nec adoptio, nec arrogatio potest fieri p procu. l. nec absens. & l. post mortẽ. §. fi. ff. de adop. Similiter nec emãcipatio potest fieri. l. iubemus. C. de emã. lib. ibi precibus à semet, &c. Similiter nec impetratio ueniæ ætatis. l. oẽs. C. de his, q ueniã eta. impetra. Legitimatio ãt bene põt fieri p procuratorẽ, uel filij l'imati, uel parentis, de quo p Bart. in l. Gallus. §. forsitan. ff. de lib. & posth. & l. executore. ff. de execu. tut. Item dispensatio põt fieri p procuratorẽ, ut l. fi. ff. de spon. & c. fi. de procu. in 6. p Bar. in l. qui, bona. §. si alieno. ff. de dam. infec. Item addẽ, ꝙ manumissio potest fieri etiam apud iudicem extraordinarium. l. fi. de manu. uind. & uide de epistola in l. non epistol. C. de prob. & in l. iubemus. C. de libe.

c Aduerte ad gl. io uer. uindicta. in prin. dum dicit. i. causa cognita. licèt Doct. ita transeunt, fortè quòd gl. non bene dicit, quia ista manumissio potest fieri prætore non sedente pro tribunali. l. nec est. ff. de ma. uind. Sed ea, quæ requirunt causæ cognitionem, nõ possunt expediri, nisi à iudice sedente pro tribunali. l. 2. §. dies. ff. quis or. in bo. poss. ser. l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. de off. procon. & l. 3. §. si causa ff. de bo. poss. Nisi dicas, quòd illud sit uerum, si requiritur plena cognitio. ita sentit gl. in d. §. ubi decretũ. & glo. expressa in l. uoluit. ff. de interro. act. Sed hic non requiritur plena, per l. an apud Cel. ff. de man. uind. & nisi fortè in minore. ita saluo gl. inf. in uer. in transitu. ubi ita expressè tenet Ang. per rationem, quam ibi uide.

d Et istam glo. dicit esse singularem Bald. in l. consentaneum. C. quo. & quan. iud. in 5. col. alleg. Bal. in c. j. §. si quis uerò. de pa. iu. fir. & Bal. in l. 2. C. de iure emphy.

e Et licèt communiter, dicatur, ꝙ ea quæ redduntur in inuitum, sint contentiosę iurisdictionis, puto nõ bene dici, quia manumissio etiam redditur in inuitum. l. fi. §. 2. C. de testa. man. Et si dicas, quòd etiam fit in uolentem, dico illud esse in iudicijs, ita est tex. in l. inter stipulantem. §. i. de uerb. obl. dum dicit, etiam in inuitum, quæ dictio, etiam, est implicatiua. Dic ergò, ut dicit Bar. in d. l. 2. ff. de off. procon. & ibi etiam Bald.

f Dum gl. dicit, Et alia multa, quæ sint ista, uide glo. fi. in l. fi. C. de bo. libe. Et aduerte, quod dũ gl. ista dicit, quod omnia ista tolluntur preter ea quę debentur natura, non bene dicit, quia reuocatio in seruitutem non est hodie sublata, in d. § i. in Auth. ut lib. de cætero. & tamen non debetur natura. Item non est uerum, ꝙ omnia illa perdantur, nisi expressè renunciauerit, ut hic per Ang. de Aret. Et ideo glos. in d. l. 3. §. causa cognita. ff. de bo. poss. dicit contrarium eius, quod hic. s. manumissio potest fieri de plano.

g Aduerte hic ad unam gloss. i. in uer. antea, quid uelit dicere, & puto quòd uelit dicere, ista praua conditio. s. eorum Latinorum & deditiorum. Cogita.

h Ad octauum casum gloss. adde tex. in §. fin. infrà de adopt. & ibi potest colligi alios casus. & uide in proposito text. ualde not, in auth. item si quis. la. 2. C. de nat. lib. & in corpore, unde sumitur. Adde alium casum in l. 2. C. de mulieribus quæ proprijs seruis se immiscuerunt. Item dominus instituendo seruum, uidetur ei dare libertatem, inf. tit. j. in prin. & inf. de her. inst. §. 1. Item dando

cum tutoré,inf.qui da.tu.pos.in prin.C.si dat in testamento,vt ibi,

TITVLVS. VI.

Quib.ex cau.manu.non licet,

Hæc Rubrica continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra visum est de libertinis, & de uarijs modis manumittẽdi: uerum quia non omnibus manumittere licet, nec ex omnibus causis, ideo de his tractaturus Imperator sacratissimus intitulauit, Quib.ex cau.&c.

SVMMARIVM.

1 *Nemini inter uiuos licet manumittere seruum in fraudem creditorum, & de ratione ibi.*
2 *In testamento possunt celebrari contractus.*
3 *An sit fauendum paupertati.*
4 *Quis dicatur pauper.*

Non tamen. Non licet domino in actu
inter uiuos quempiã seruo
rum in fraudem creditorum manumittere. In ultima
ãt uoluntate unum hr̃dem instituendo, liberũ efficere
põt:qđ formaliter introductum est, ne defunctus sine
hr̃de decedẽs iniuria afficiatur;& qui uult consequẽs,
intelligitur uelle oẽ necessarium ei antecedens.hoc di
cit.Diuidit in tres partes. In prima parte ponit dictũ.
In secunda declarat dictũ.In tertia litat.Scđa ibi, nã is.
Tertia ibi, licèt.Ibi verò tñ,q.d.licèt dixi supra, quem
libet posse manumittere, & licet multos modos ma-
numittendi tradiderim, non tñ licet euiq; manumit-
1 tere.No.primò,†nemini inter uiuos licere *a* manumit
a tere seruum in fraudem cred.concor.l.in fraudem.ff.
b qui & à qui.Scđò no. *b* rõnẽ, quia lex Aelia Sentia im-
pedit libertatem.Et sic colligitis, ꝙ legis volũtas pro
rõne allegari põt.cõcor.§.furtiuæ.Inst. de usuca. Hæc
tñ lex potuit fundari ea ratione:Nã licèt usus liberta-
tis sit fauorabilis.l.inter pares.ff.de sen.& re iud.l.Pau
lus.ff.de fideic.lib.non tñ dẽt esse adeo fauorabilis, vt
tollatur ius creditorum.l.2.§.si quis à prin.& §.meri-
to.ff.ne quid in lo.pu.Spés.n.furti est de alieno largi-
c ri.l.si pignore.§.j.ff.de fur. Item no. *c* non licere dño
vnum seruum instituere, & liberum facere, ẽt in frau-
dẽ creditorum, qñ nullus alius esset exiturus dño hæ
res.Hoc ãt fundatur super quadam humanitate rõnis,
ne defunctus sine hr̃de decedẽs iniuria afficiat̃, cõcor.
l.in fraudem, cum ibi no.ff.qui & à qui.Ex quo colli-
gitis, ꝙ eadẽ lex unum permittit & prohibet in diuer
sis casib.diuersa rõne subsistẽte.Item no. paria esse ne
minẽ hr̃de instituere, & institutũ non velle adire.con
cor.inf.de hæred.quæ ab inte.defe.in prin.Item no.es-
se iniuriosum homini, si sine hęrede decedat: & hæc
iniuria infertur famæ, & non personę.§.p contrarium.
inf.de hære.quę ab inte.defe. Finaliter no.illum, qui
instituit seruum simpliciter hæredem, videri quoque
ei libertatem relinquere.Rõ est, nam ex quo uult ipsũ
hæredem esse, videtur quoq; tollere maculam seruitu-
tis, quæ afferebat impedimentum ad ius libertatis con
d sequendæ, *d* arg.in l.illud.ff.de acq.hær.In fi.gl.in ver.
2 manumittit, no.quod † in testõ pñt celebrari contra-
ctus.concor.glo.in l.hæredes palàm.§.fi.de testa.& l.j.
§.assignare.ff.de ass.lib.Ex quo infertur, quod licèt te-
e stm̃ sit reuocabile, *e* contractus tamẽ reuocari * non
* potest, fuit dictũ not.Dy.in regula iuris, Quod semel.
f lib.6.In fi.gl.in ver.nihil *f* agit.Rõ est, qa iste in reuoca
tione libertatis allegaret turpitudinẽ suã, hoc est, frau-
dẽ commisisse, ergo non audiẽdus.l.cum pfitearis.C.đ
reuo.dona.l.transactiones.C.de transa.In fi.gl.in ver.
3 egentes.si quęrat̃, an † sit fauendũ pauptati? Dicite br̃,
aut tractamus de onere inferendo, aut tractamus de
honore & commodo.Primo casu, aut illud onus pue-
nit ex pauptate, & tunc non fauetur paupertati.l.si cre
ditores.in prin.de priui.cred.l.si fideiussor.§.fi.ff.q sa
tisd.cog.Aut onus proueniebat ex diuitijs, & tunc fa-
uet̃ pauptati.l.2.C.đ allu.Aut hoc onus puenit aliũde,
& hic tractamus de fide pstanda, & nõ fauet̃ pauperi,
imò diuiti, quia maior fides adhibet̃.l.3.ff.de testi.§.j.
in Auth.de testi.Aut tractamus de cõmodo vniuersali,
& tunc magis fauet̃ pauperi, q̃ diuiti.l.illicitas.§.fi. de
off.præsi.l.Pedius, de incẽ.rui.nauf.Aut scđo casu prin
cipali tractamus đ honore & cõmodo infcrẽdo, & tũc
si quidẽ honor prouenit, seu inferri debet ex paupta-
te, fauet̃ pauperi:si ãt ex diuitijs, nocet diuiti.l.si quis
ad declinãdã.C.de epi.& cle.In dubio ãt paupertas no
g cet. *g* Nam difficile, aut propè impossibile est, ab eo
res claras agi, cui facultates desunt. Sunt enim faculta
tes instrumẽta virtutum, & nihil habet infælix pauper
pertas durius in se, q̃ quod ridiculos homines facit. Et
h alibi habet̃, Heu q̃ mihi mala paupertas est hæc. *h* Sed
4 breuiter est videndum, † quis dicat̃ pauper. *i* Glo.in l.
i pauptas. ff.de exc.tut.dicit quod ille appellat̃ pauper,
* * qui habet necesse sibi quærere victũ pro labore suo.
At gl.in l.vbi adhuc.C.de iu.dot.dicit, ille appellatur
pauper, qui non habet patrimoniũ 50.aureorum.l.nõ
nulli.ff.de acc.Dicite vos, quòd hoc residet in arbitrio
iudicis, qui ex qualitate personæ, ex quantitate pa-
trimonij, ex opinione vulgi, quem aut diuitem aut pau
perem appellabit aut iudicabit, & facit gl.in l.illicitas.
§.ne tenuis.ff.de off.præsi.quæ dixit, si isti pauperrimi
perdant porcum, uñr perdere oculũ.Hoc præstat arg.
ad qõnem, scđm Bart.quod si sit factum legatũ p puel
lis pauperib.maritãdis, quod ad offm̃ iudicis pertinet,
quæ pauperes appellentur declarare.In dubio tñ dixit
Bal.in d.l.paupertas. quod illi pauperes sunt, quib.de
proprio sudore necesse est quærere victum, & dixit es-
se gl.singularem in l.paupertas.de excu.tuto. In fi.glo.
in ver.secundum, similem gl.habetis in l.eius. ff.si cert.
pet.in l.viro atq; vxore.ff.sol.ma.Ex quo colligitis, ꝙ
verba, quæ possunt verificari in pñti, verificanda sunt
in præteritum, per subauditum intellectum verbi, quõ
dam.Ex quo dixit Bart.in l.j.ff.de no.op.nunc.in quæ-
stione facti se saluasse instrumentũ, in quo Notarius
dixerat, Titius filius Sempronij vendidit, & tradidit, &
tñ tpe instrumenti Sempronius nõ viuebat.Nã instru
mentũ saluat̃ à falso, subaudiendo, Titius filius Sem-
pronij quondã.In fi.gl.in ver.libertate. Hæc glo.facit,
quod si quis ingrediatur monasteriũ pacto apposito,
quod liceat retinere bona, quod ingressus vitiatur, de
quo in auth.ingressi.C.de sacrosan.eccl.Item hæc gl.in
ducit̃ ad qõnem, scđm Bal.hic. Nosti.n.quod si testõr
aliquem instituit in vna re, detracto noĩe rei erit hæres
in solidũ.l.j.§.si ex fundo.ff.de here.insti.Pone igit̃, ꝙ
testõr instituat vnum in vna re, & prohibeat amplius

non hñe, erit institutio nulla, de quo p Bar. in l. quo-
K ties. §. si dno. ff. eo. tit. Capio gl. K in ver. noua. ibi, quæ est cõtra. Hæc rñsio non uĩ bona, quia ex quo lex antiqua ita statuerat, credibile est q̃ nõ sine rõne statuerit: nec alia rõne moueri potuit. c. erit aũt lex. dist. j. l. scire leges. ff. de legib. ergo rõ nõ fuit noua, sed lege antiqua introducta. Vnde rñdete, q̃ hoc verbũ, noua, dẽt exponi. i. singulari rõne, quia ista ratio est notabilis.

ADDITIONES.

a No. etiam, q̃ fraus interueniens reddit manumissionem nullam, nisi aliquis maior fauor interueniat, qui fraudis uitium superet. licèt enim simpliciter permittatur domino manumissio serui intelligitur, dum tamen in fraudem & præiudicium aliorũ non faciat, quia semper in actu intelligitur dolus & fraus exceptus. l. creditor. §. Lucius. ff. mand. Adde tu, q̃ libertas data in fraudem creditorum, impeditur ipso iure à lege, quia est irreuocabilis. Secus in alia reuocabili, quia tunc alienatio reuocatur. l. si sciens. in fi. de contrahen. emptio. & quod libertas non ita de facili reuocetur, imò difficiliter, habes secundum Ang. hic in tex. l. si ex causa. §. fi. & l. seq. ff. de minor. farit. §. semel, inf. eo. adde tu tex. notab. in l. & si fine. §. quod Papi. ff. de minor. Et hanc rationem diuersitatis assignat gl. in l. si noxali, in princip. in uerbo, ipso iure ff. de noxalib. quam allegat Nic. de Neap. hic in prin.

b No. ibi, egentes homines, fauendum esse pauperi. quãtum ad libertatem dandam seruo in fraudem creditorum, ut hic. Item quantum ad alimenta relicta pauperibus personis, uel locis. l. si quis ad declinandam. C. de episcop. & cleri. Item quantum ad legatum annuum, quia factum pauperi cẽsetur ad alimenta, secus si diuiti. l. cum hi. §. in annos. ff. de transact. Item quantum ad pœnam extraordinariam, uel corporalem. l. si quis id, quod. §. ad seruos. ff. de iuris. om. iud. Item prodest quantum ad procuratorem pauperem, ut non teneatur pro domino appellare. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. manda. Item nec quò ad fidem exhibẽdã. l. testium. ff. de test. nisi fortè eius uita esset moribus comprobata. l. scire oportet. §. fi. de excu. tuto. Cætera uide in glo. Itẽ patet hic, q̃ licitum est alios fraudare usque ad uerecũdiam suã occultandam. Similiter ad cooperiendam paupertatem non cogitur quis res mobiles ostendere, sed statur suo facto. C. quãdo & qui. quarta pars debetur. l. a. lib. 10. Et sic patet, q̃ lex magis caripendit honorem defuncti, q̃ utilitatem creditorum, & sic defuncto potest inferri iniuria. concor. l. ossa. ff. de reli. & pro ea agit hæres. l. i. §. 1. & l. si fortè, de iniorijs. Idẽ ẽt, si relinquat seruum suũ tutorem alicui filio suo, ut infra qui da. tut. pos. in prin. secundũ Ioã. de Plat. Et dum dixi, ad occultandã uerecundiam, adde oĩno tex. illum singularem in l. quæ omnia. §. 1 ff. de pæn. & quod ibi Bar.

c Hoc limita per tex. no. in l. si non lex Aelia Sentia, in prin. ff. de hæred. instit. & ibi uide glos. i. quam ibi multũ commendat Imo. Item limita per tex. in l. i. C. de necel. ser. hæredib. instit. & cogita de ratione illius tex. quia ratio, de qua hic, uidetur obstare & sic no. quòd quoties quis concedit aliquid, uidetur concedere oẽ. illud, sine quo concessio non ualeret. l. quidam consulebant. ff. de re iudica. Hic probatur etiam, quòd ille qui uult consequens, uidetur uelle omne antecedens ad illud, ut in tribus uulg.

d Et hinc Dy. dicit in d. l. quod semel, quòd est nouus casus, in quo quis potest facere testamentum irreuocabile: puta, si testator dicat, quòd si contingat illud testamentum reuocari, quòd uult ipsum obseruari pro contractu. de quo vide Dyn. ibi. p Bar. & Ang. in l. stipulatio hoc modo concepta. de uerbo obligatio.

• Ita consuluit Bellonus consi. lxi. nu. 8.

e Ex hac glo. in uerbo, nihil. no. quòd faciens aliquid contra legem uel statutum in preiudicium alterius, nihil agit in præiudicium illorum, sed in præiudicium sui sic, & sic limitatur l nõ dũ, C. de legib. Et licèt contractus factus contra legem sit nullus, tamen habet locum pena imposita facienti illum contractum, ista est gl. not. in l. secunda. C. de episco. audien. & ut per Barto. in l. si quis legatum. ff. ad leg. Corneliam de falsis.

f Petrus dicit, quòd truffa est dicere, quòd paupertas prosit. sed in quibusdam casibus magis pauperi, quàm diuiti fauetur: sed ab hoc prodesse, liberet nos Dominus. ista sunt uerba Cyni in d. l. si quis ad declinandam. §. fi. Et aduerte, quòd dum glos. hic alleg. l. spadonem. §. si. ille tex. intelligitur duob. modis, ut ibi per Nicolaum de Neapoli, & secundum primum intellectum ille textus nihil facit in proposito, sed iuxta secundum sic.

g Ad solutionem cõtrariorum in glossa formatorum, licèt ego sentiam cum Petro, quòd paupertas non prosit, iũctis uerbis Domini Christophori hic, cum quæritur, an paupertas prosit, uel non, ex uariis theoricis Doct. hic facio tres casus. Aut tractamus de honore, aut de onere, aut de pœna imponenda. In primo dico, aut onus prouenit propter paupertatem, & nocet. l. si credito res. §. fi. de priuile. cred. l. si fideius. §. fi. ff. qui satisda. cog. Sic intelligo l. spadonem. §. fi. ff. de excus. tu. allegata in gl. pro contrario. aut onus prouenit aliunde, & non nocet. l. a. C. de alluuio. l. ad subeunda. C. de decurio. lib. x. In secundo casu principali, si cum honore sit admixtum commodum, uel sit incommodum tollendũ, paupertas prodest. l. si quis ad declinandam, hic alle. & text. no. in §. si quis autem in Aut. de eccl. tit. Sic intelligo l. cum hi. §. si in annos, hic alle. in gl. & hic bene facit illa extensio Ludoui. quam ponit in l. si uerò. §. de uiro, in 4. fall. ff. solu. mar. propter paupertatem facit. l. tam dementis. C. de episc. audi. quam tamen non puto ueram. Aut ille honor est sine commodo particulari, & non prodest, sic intelligo. §. sancimus. in Auth. de testi. & l. 3. in prin. ff. de testi. Et quãdo testis propter paupertatem repellitur, uide gl. no. in c. si qui, de testi. quæ mirabiliter limitat l. ad egregias. ff. de iureiur. & uide gl. illam summè singularem in §. si uerò absunt, in uer. substantiam. in Auth. de hære. & fal. In tertio casu principali distinguo cum Ang. hic, aut in pœna corporali. l. Sedius, hic all. & l. capitaliũ. §. serui, ubi Bar. de pœn. aut in pecuniaria, & si est ordinaria, non prodest, quia qui non habet in ære, luat in corpore. l. fi. ff. de in ius uoc. aut in extraordinaria, & prodest. l. illicitas. §. fi. hic alleg.

h De materia paupertatis, qui dicatur pauper, uide Bart. in l. si cõstante. ff. sol. mat. in prin. & in d. l. si quis ad declinandam. & in §. sed propter paupertatẽ, ins. de excu. tut. & in iurib. hic alle. Quis autem debet probare paupertatem: Dic quod ille, qui se fundat super eam, siue sit actor, siue reus. gl. est in l. si uerò. ff. qui satisd. cog. & probatur per uulgi opinionem. l. ubi adhuc. C. de iure dot. uide in d. l. si constante, uide inf. de excus. tut. uide etiam glo. in auth. preterea. C. unde uir, & uxor.

• Quis dicatur paup. uide singulare cons. Bello. cõs. 16. per tot.

i De hoc uerbo, quondam, per quod saluantur instrumenta, uide etiam glo. inf. de usucap. in §. sed aliquando, in gl. pen. & uide aliam gl. in uer. olim, quæ dicitur singularis, in l. i. ff. de oper. no. nunc. quæ dicit quod istud uerbum, Quondam, importat tria tempora. s. præsens, præteritum & futurum.

Pro expeditione huius glo. uide glo. in §. i. inf. de hered. inst. in uerbo, per innouationem, ubi apertè format contrarium. quod hic tacitè soluit glos.

SVMMARIVM.

1 *Sæpenumero homines plus sperãt esse in facultatib. us suis, quã sit in illis*
2 *Quis obligetur ex consilio fraudulento.*
3 *An libertas directa facilius reuocari possit, quàm fideicommissaria.*
4 *Nemo videtur rem suam iactare.*
5 *Quomodo ignorantia sit probabilis, vel improbabilis.*

§. In fraudem creditorum.

Vt manumissio dicat̃ in fraudẽ creditorũ, nedũ tẽpus præambulũ manumissionis, sed & immediatè sequẽs cõsiderat̃: & in ea fraus & euẽtus requirit̃, vt libertas
a data reuocet̃. hoc dicit. Diuidit̃ in tres a partes. Nã in prima ponit vnũ dcm̃. In scđa determinat incidẽtẽ qõnẽ. In tertia respõdet tacitæ obiectioni. Scđa ibi, præua
b luisse. Tertia ibi, sæpe. Nota b primò, duo tpa cõsiderari, vt manumissio fraudulosa dicat̃, hoc est, tẽpus præãbulũ manumissionis, & tẽpus immediatè sequens. Itẽ
1 no. † sæpenumero hoĩes plus sperare in rebus suis quã reuera sit: qđ cõtingit præsertim, qñ mercimonia longè absunt. l. in fraudẽ. ff. q & à quib. Itẽ no. q̃ in annullanda libertate duo requiruntur, fraus & euentus fraudandi creditores. cõcor. l. i. C. qui manu. non pos. Item
2 no. quem ex consilio obligari: quod verum intellige † ex consilio fraudulento, non ãt ex consilio bona fide perueniente, licèt ex eo malus exitus subsequatur. l. a. in fi. ff. mand. §. at si mand. inf. mand. & l. consilij. ff. de

regu.

regu.iur. In gl. impediri, ibi, si in fraudem. licèt Docto.
c res præfeant, ego nõ dubius fio in hac rõne. c uidetur
3 .n. rectius oppositū esse dicendū, q † libertas directa
facilius reuocari possit, q̃ fideicõmissaria. Nam fideicõ
miss. libertas nititur ex authoritate testõris relinquē
tis, & ex authoritate hæredis manumittentis: directa
āt nititur ex authoritate testõris solū. §. j. de sing. reb.
p fideicõm. reli. ergo difficilius dēnt reuocari fideicõ-
missaria tanq̃ subnixa duplici uinculo, & authoritate,
q̃ directa. arg. in Auth. de consanguineis & ute. frat. in
d princ. Vnde ego dico aliā rõnem. d Nā nõ facilius ex so
lo euētu frandis libertas fideicõmiss. reuocatur, quia
e ubi cõtingit creditores re ipsa e fraudari, remouetur
uoluntas testõris ab actu. Nā cū testõr mandat hære-
di ut manumittat seruū, intelligitur mādare sine piu-
dicio creditorū, qa in mādato nõ uenit aliq d illicitū.
l. creditor. §. fi. ff. māda. l. si pcurator. in prin. ff. de cõd.
ind. Sed qñ testõr ipse directo manumittit; & credit
f f se nõ fraudare, ista manumissio hēt uolūtatē dñi ma
numittētis, à cuius authoritate subnixa difficilius re
uocatur. Sed cõtra pdicta all. text. in l. fin āt. ff. de inof.
test. ubi habetur, q libertates directæ facilius reuocā
g tur, quàm fideicommissariæ. Solutio, g ibi loquitur in
testamento annullato per querelam, quo casu omnia
directè relicta corruunt, in l. nemo. ff. de testa. tute. At
relicta per fideicommiss. ideo non corruunt, qa ab in-
testato deberi possunt, vt not. in l. eam quam, C. de fi-
deicom. In fi. glo. in uerbo, sæpe. non obst. hæc l. quis-
quis. quia loquitur in casu, in quo quis ignorat pre-
tium rei singularis, quam uendidit, in quo non cadit
probabilis ignorantia, maxime cum alienat rem pro-
4 priam, † ne suum alienare uideatur, nec iactare. l. cum
de indebito. ff. de prob. & hic loquitur in casu, quo
ignorantia versabatur circa uniuersum patrimoniū,
h quæ longè probabilior habenda est. Vñ si quæratur, h
5 an in rebus probabilibus ignorantia † habeat. dicite
breuiter, aut loquimur in rebus alienis, & tunc illa est
probabilis. l. q̃ quam. ff. ad Velleia. in. l. fin. ff. pro suo:
Rõ, quia nemo debet quærere facta aliena, nisi ad eum
pertineat. Vnde insurgit Terentij dictum: Tantū à tua
re otij tibi est, ut aliena cures, quæ ad te nihil perti-
nent? Aut loquimur in rebus proprijs, & tunc regula
est, ignorantiam non esse probabilem. d. l. quisquis. de
rei uend. d. l. fi. ff. pro suo. Hæc regula fallit primò, qñ
ignorantia versatur super facto de longinquo. l. pere-
gre, in princ. ff. de acq. pos. ideo, quia memoria homi-
num labilis est, & ex temporis diuturnitate læditur. l.
2. §. si quis autem in tanta. C. de uete. iu. enucl. Et ideo
scholaris, cui ex diuturnitate temporis deleta est me-
moria lectionis, quia eam non repetit, dicitur uti stu-
dio destitorio. no. glo. in §. fi. in Authen. de quæstore.
& facit quod notat Seneca in declamatione. Solebat
mihi bonæ fidei esse, scilicet memoria, & quæ ei con-
cessam citò reddebat: nunc āt ætate quassata & lōga de
sidia, quæ iuueniles animos dissoluit, q̃ noua audio? Se
cundò hæc regula fallit in facto implicito. d. l. in frau
dē. ff. qui & à quib. & in l. fideicõmissaria. C. de cõfess.
Tertiò fallit in eo, qui succedit in loco alterius. l. qui in
alterius. ff. de reg. iu. Quartò fallit in rebus per aliū ad
ministratis. l. fi. ff. pro suo. l. si quis iuficiatus. ff. deposi.

ADDITIONES.

a Vel melius diuide in quatuor. In prima ponitur dictum, per quod dictum extenditur regula posita in prio. huius tituli. In secunda ponitur limitatio illius regulæ. In tertia respondetur tacitæ obiectioni. In quarta ex limitatione infertur una conclusio. Secunda ibi, præualuisse. tertia ibi, sæpe enim. quarta ibi, itaque.

b Quot autem modis præsumitur alienatio facta in fraudē? Dic quòd sex modis. Primo, si quis alienauerit omnia sua bona. l. omnes. §. Lucius. ff. de his, quæ in fraudem creditorum. Vel aliorum partem. l. propter litem. ff. de excu. tu. Scdo, si alienat in coniunctā psonam. l. data. C. de don. tamē sola consanguinitas nõ sufficeret. l. pe. ff. de bo. lib. Tertiò, si post alienationem reperiatur alienans possidere. l. sicut. §. superuacuis. ff. qb. mo. pig. uel hyp. solui. Quartò, si alienatio est facta clan. l. 1. ff. de ritu nupt. l. non ex testimonio. ff. de admi. tu. Quintò, si proximè sequatur delictum, uel interuenit fuga alienantis. l. si uentri. §. fi. ff. de priuil. cre. Sextò, alienatio est facta sub cõditione, si cõtingat bona lucrari. l. fi. de stip. seru. & ibi no. & de hoc uide Bar. in l. post contractum. ff. de don.

c Licet istā rationē sibi adscribat, tamē eā ponit glo. in l. si autem. ff. de inof. testa. Et aduerte, quòd etiā glo. maledicit, dum uult q fideicommissaria libertas non sit vltima volūtas, quia est falsum: sed tamen gl. hoc nõ vult: sed bene male dicit, dum vult q dispositio domini uideatur lex, siue inter viuos, siue in ultima uoluntatē, nam hoc est falsum, quia uoluntas solum defuncti est lex.

d Si tu consideras istam rationem, per eam poteris sustinendo gl. respondere ad fundamentum supra factum. Et aduerte quod manumittens ex causa fideicommissi nõ potest reuocare. l. 1. C. de li. & eor. liber. & uide l. sequ. ubi casus notab. ad duo. Et q quādo fit manumissio ex causa fideicommis. nõ adsit uoluntas defuncti, pbatur hic. q etiam nõ adsit uoluntas fideicommissarij, est text. in dicta. l. 1. C. de lib. & eorum lib. quia dicitur facere ex debito, non uoluntate sua. Et ad istam fideicomissariam libertatē uide quod deciditur in casu notab. l. si quis locuples. ff. de man. testa. & l. in fraudem. C. de testam. manu. de quarū decisione uidetur satis mirandum. Ang. tamen de Aret. & Nico. de Neap. hic non consequūtur rationem istius gl. quia secundum Ang. de Are. uoluntas testatoris est lex, ita in fideicommissariis, sicut in directis, unde tenent ipsi rationē diuersitatis gl. in d. l. fi. C. eo. quia directæ libertates cõpetunt statim, fideicommissariæ autē sunt præstādæ per manū. hæredis, qui non tenetur ultra uires hæreditarias. l. successores. C. ad leg. Falc. l. 1. §. pen. ff. ad Treb. quæ ratio non placet mihi, q immò creditorib. tenetur ultra uires hæreditarias, ut habes per illū infra, de hære. qual. & diffe. in prin. in 3. col. Primum confunditur per d. l. si quis locuples. ff. de man. testa. & l. in fraudem. C. eo. item & per l. 4. §. si quis in fraudem. ff. de fideicommiss. lib. ubi per aditionem bonorum factam præcedente præstatione cautionis de satisfaciendo creditoribus, non tamen sustinetur fideicom. libertas, quamuis ibi hæres ille anomalus, ut inquit glo. reputata singularis, infra de eo cui li. causa bo. adiiciuntur, post prin. teneatur ultra uires hæreditarias.

e Adde dum dicitur, ubi cõtingit creditores re ipsa fraudari, &c. tu habes tex. de directo contrarium in d. l. fi. C. qui manumi. non pos. nisi intelligas ibi, uoluntas. s. à principio. Et ad hoc q quādo testator mandat hæredi ut manumittat, intelligatur mandare, dūmodò non fraudet, facit in terminis text. ualde not. in l. si pater, in prin. ff. de his, quę in fraudem creditorum. ubi si pater concedit filio liberam peculii administrationē, non uidetur ei concessisse, ut in fraudem creditorum alienet.

f Et si dicatur quòd errat, & error consensum impedit, l. si per errorem. ff. de iurisd. om. iud. dic quòd errat in causa remota, nõ in causa proxima, iuxta l. si ego, in prin. & ibi notatur. ff. si cer. pet. & l. 3. §. subtilius. ff. de cond. ob causam.

g Istā solutionē ponit Io. Fab. hic, & eā simpliciter sequitur Ang. Sed mihi non placet, quia sequeretur q fideicõmissaria libertas non sustineretur, nisi in casibus specialibus positis in d. l. eā quam, quod est cõtra generalitatem d. l. sin autem. unde mihi magis placet sol. glo. in d. l. sin autem. & ratio diuersitatis ibid. per gl. posita. Præterea, fortè contra rationem & sol. Io. Fab. facit, quia etiam in illis casibus d. l. eam. sustinentur directæ libertates.

h Adde, q in actibus morientium illi tales præsumuntur ignorare uires sui patrimonij, ut hic, & arg. l. hac consultissima. §. at cum humana fragilitas. C. qui testamen. fac. poss. nisi ex aliqua qualitate aliud præsumatur, puta, si noluit testator detrahi falcidiā, & maximè si sunt addita illa uerba, sciens uires sui patrimonij, vt in auth. si cum testator. C. ad leg. Falcid. & ibi Bartol. Vide Ioan. de Plat.

SVMMARIVM.

5 *Triplex est paternitas.*
2 *Libertas res inæstimabilis.*
3 *Qua ætate mulier poterit seruum suum manumittere.*
4 *Media uia est eligenda.*
5 *Dies inceptus, quando habeatur pro completo, & quando non.*
6 *Minor 25. ann. non potest esse procurator in iudicio.*
7 *In re dubia, & perplexa, semper est eligenda media uia.*

§. Eadem lege Aelia Sentia.

Minori uiginti annis ita demum manumittere pmittitur, si causa cognita fuerit à iudice probata, & hoc in actu inter uiuos. In ultima uerò uoluntate liberè manumitti põt, si manumissor 17. annum cõpleuerit, & 18. attigerit. b. d. secũdum glo. & communẽ sententiã. diuiditur in septẽ. Nã in prima ponitur dictum, in quo habetur, minori non licere manumittere sine cã. In scda describit, quæ sint iustæ causæ manumittendi. In tertia rñ. cuidã tacitæ qõni. In quarta oppo. cõtra l. Aeliam Sentiã. In quinta soluit. In sexta ponit ius nõ nouum. In septima, iuris noui rõnem. Scda ibi, iustæ. Tertia ibi, semel. Quarta ibi, cum ergo. Quinta ibi, sed cum libertas. Sexta ibi, iõ. Septima ibi, cum. n. No. sum

a mariũ. *a* Scdõ no. minori 20. annis sine cã non licere manumittere seruũ. & hoc uerũ est olim & hodie, si manumittatur actu inter uiuos. Si ãt manumittat in ultima uoluntate, aliter disponitur, ut infra uidebitis.

b Item no. iustas cãs manumittendi, quæ hñr in tex. *b*

1 Tertiò no. hic † triplicẽ pñitatẽ. Vna est per naturã instituta, hoc est, per gñationẽ. Alia per doctrinã, ut ibi, pedagogum. Alia per nutritionẽ, ut ibi, nutricẽ aut educatorem. Adde quartã p regenerationẽ, ut est in eo qui leuat aliquẽ de sacro fonte. l. si quis alumnã. C. de nup. Addite quintã per Prælatum, ut est illa qua prælati patres appellantur, de qua in c. cũ nuncius. ext. de testi. de quibus per Bal. in l. parentes. C. de test. Item. no. in uer. semel, manumissionẽ semel factam cũ causæ demonstratione uel approbatione, nõ retractari, licèt illa cã iniusta reperiatur. Item no.

2 † libertatẽ rẽ inæstimabilẽ appellari. cõcor. l. Paulus. ff. de fideic. lib. Itẽ no. ꝙ licèt minori 20. ann. non liceat manumittere seruũ sine cã inter uiuos, licet tñ in ultima uoluntate manumittere, si 17. cõpleuerit, & 18. attigerit. Sed hic quæro ultra Doc. qua † ætate mulier possit manu-

3 mittere seruũ sine cã in testõ? Et uř ꝙ possit manumittere postquã compleuit 16. ann. Nã hic Imperator pmittit masculo manumittere perfecto 17. ann. nam tunc media est uia inter tẽpus habile testõ, & inter tempus habile manumissioni, iure ueteri. Sed mulier põt facere testãm in 12. anno. l. qua ætate. ff. de testa. & media uia est in 16. ann. perfecto, ergo illo tpe manumittere poterit in testõ. In cõtrarium facit primò, ꝙ iste uer. est correctus, & loquitur in masculo, ut probatur in uers. cũ ergo. in uer. 14. ergo non est extendendus ad fœminam. l. præcipimus. C. de ap. Scdõ moueor rõne. Nã lex corrigens debet declarari scdm legẽ correctã,

c in auth. de filijs ante do. §. fi. Sed lex Aelia Sentia *c* correcta nullã faciebat drĩam inter masculum & fœminã, ergo nec hæc lex noua faciet. Præterea & tertiò. Nam licet iste uersi. loquatur in masculo, debet tñ extendi ad fœminam in eadem ætate, quia lex noua corrigens suscipit extensionẽ uirtute regulæ iuris antiqui. l. si qs seruo. C. de fur. ergo iste uer. uirtute l. Aeliæ Sentiæ, quæ parificat masculum fœminæ in ætate, intelligi dẽt ẽt in fœmina. Tenendo contrarium posset is rñdere, ꝙ ista argumenta faciunt pro, & nõ contra. Si. n. uirtute legis antiquæ æquiparatur fœmina masculo, quemadmodũ in isto uer. media uia eligitur in masculo, ita & in fœm. erit eligenda. Quicquid sit hodie iure nouissimo fœmina in 12. anno manumittere pt in testõ, masculus in 14. ut dicã in gl. in uer. compleuerit. b

4 Item no. † mediam uiam *d* esse eligendam. concor.

d c. quærenti. extra de off. dele. ibi, & fiat istud cum media sp, &c. Finaliter no. ꝙ cuicunq; in 16. anno pro

e alio postulare cõceditur. de quo dicam ĩ. in glo. *e* No.

5 ex fi. gl. in uer. minori, ꝙ † dies inceptus hř pro completo. Contra oppo. de l. 3. §. minore. ff. de mino. Sol. lex fauore minoris ætatis operatur, diem cæptam non haberi pro completa: hic autem fauor libertatis operatur, cam pro completa hři. Sed iterum contra opp. de l. in oĩbus. ff. de act. & obli. Sol. illa loquitur in materia odiosa, & iõ pp odium dies incæpta non hř pro cõpleta. Secus ãt. est, ubi tractamus de fauore, ut hic, & l. in usucapionib. ff. de usuca. Si ergo quæratur, an dies incæpta habeatur pro cõpleta, dic aut tẽpus profertur a lege, aut ab hoĩe. Priore casu si loquimur in materia fauorabili, tunc dies incæpta hř pro cõpleta; & nõ cõpleta, scdm ꝙ fauor dictauerit, ut supra dixi. Si uerò loquimur in materia odiosa, tunc non hř pro completa. d. l. in oĩbus. Posteriore uerò casu, qñ tẽpus profertur ab homine, sunt distinguẽdi tres casus. Aut n. profertur in genitino: & non hř pro completa. l. si cui. de leg. 3. Vnde si testõr legat tibi fundum, cum eris decem ann. non poteris petere fundum, nisi perfecto decennio. Ratio, quia natura genitiui est importare ueram possessionem. l. 1. §. 1. ff. de reli. Bar. in rub. de op. no. nun. Nõ potest ergo uerè dici habere x. annos, nisi transiuerit. Aut tempus apponitur per accusatiuum, & tunc siquidem apponitur cum uerbo significante perfectionem, puta, lego tibi fundũ, cum perueneris ad x. annos, tunc ultima dies incæpta decennij nõ habetur pro completa & perfecta. l. non putabam. ff. de cond. & dem. Ratio, quia uerbum, peruenit, rem perfectam significat. l. si urbana. §. pernoctare. ff. de uerb. sig. l. 1. in fi. ff. quod quis. iu. Aut ponitur in accusatiuo sine uerbo significante perfectionem, puta, lego tibi fundum ad decimum annum ætatis tuæ, & tunc dies incæpta habetur pro cõpleta: quia dictio, ad, ponitur pro iuxta. l. quidam Iberus. ff. de ser. ur. præd. l. si uitẽ. §. qui ad ianuam. ff. quod ui, aut clam. Aut tempus profertur in ablatiuo: & dic, aut uerba executiua referuntur ad debitorem, & dies incæptæ non habetur pro completa. l. qui hoc anno. ff. de uerb. ob. §. qui hoc anno. infra de inut. stip. Vñ, si dico, dabo tibi hoc anno mille, non poteris me conuenire nisi elapsis omnib. partibus anni. Rõ, quia quãdo uerba executiua referuntur ad debitorem, tẽpus intelligitur appositũ ad eius fauorem, ut longam hẽat dilationem. Regitur ergo secundum ꝙ fauor debitoris dictat, qui est ut non habeatur pro completa. l. cum, qui calendis. §. fi. de

ver.

uer.obl. Aut uerba executiua referũtur ad creditorẽ,
puta, habebis à me decimo anno mille, & tunc quia
uerba executiua sunt prolata in tui fauorem, dies cæ
pta habetur pro completa. l. si ita libertas. ff. de manu.
test. & pro hoc facit gl. sing. in l. Lucio. ff. de le. 2. & hæc
uera, secundum communem opi. Doct. Aliter tamen
dixi in l. si cui. de leg. j. & dicatis, ut ibi.
f Gl. apud concilium. *f* Gl. in uer. patrem. *g* In fi. glo.
g in uer. 17. colligitur, quod † minor 25. ann. non potest es
6 se procurator ad iudicium, *h* & hanc opi. tenuere cõ-
h muniter Doc. pro qua allegatur primò l. minor. ff. de
procu. scdò allegatur l. exigendi C. eo. ti. tertiò allega
tur rõ. Nã in persona procuratoris fundatur subã iu
dicij. l. j. C. de sent. & inter. om. iu. ergo eius psona dẽt
esse legitima, hoc est annorum 25. l. j. & ij. C. qui legit.
perso. stan. in iud. hab. l. fi. C. de his, qui uen. æta. im-
pe. Oldr. uerò, & Iac. de Are. tenent cõtra gl. dicentes,
quod maior 17. ann. licèt minor 25. põt esse procurator.
mouentur per l. si collectaneus. ff. de manu. Secun-
dò mouentur per hunc tex. qui necessariò intelligi
debet de procuratore ad iudicia. Nam si intelligere-
tur de procuratore ad negotia, hæc non esset iusta
causa manumittendi, cum seruus ita possit procura-
tor constitui ad negotia, sicut homo liber. l. denique.
§. fi. ff. de mino. l. sed & si quis. §. parui. ff. de inst. Præte
rea frustratoriè hic requireretur ætas 17. an. cum æta
te minori ad negotia procurator constitui posset. l. nã
plerique. ff. de inst. & l. denique. §. fi. inf. eo. ti. Tertiò
mouentur, nam procurator constitutus ad negotia
põt agere & experiri in iudicio, c. qui gñaliter. de pc.
lib. 6. Cũ ergo minor 25. ann. maior 17. põt pro alio
stipulari. l. i. §. pueritiam. ff. de postu. §. fi. inf. e. ergo po
terit procurator constitui, consequentia est bona, p l.
i 1. §. j. de postu. *i* Finaliter mouentur, quod imputari debet
dño, q constituit pcuratorẽ ætate minori. ar. in l. mã
dato. §. fi. ff. de mino. Nõ ob. l. minori, & l. exigẽdi. quia
loquitur in procuratore interueniẽte ex parte rei si-
ne mãdato, in cuius persona fit executio. l. 4. de sen.
& re iu. l. Plautius. ff. de proc. Secus est in procurato-
re ab actore constituto, quia tunc subest, quod constituẽ
ti imputari põt. Nõ ob. quod minor non hẽat lĩmam p-
sonã, quia istud non est uerũ, quãdo interuenit cum
mandato alterius personæ, seu defectus ex persona cõ
stituentis suppletur, quod consideratur. arg. opt. in l.
neque per se, C. de hær. inst. in l. nõ ideo minus. ff. eo.
Tamẽ hodie ista q. est sedata per ius canonicum, quo
est statutum, quod in iudiciis requiratur ætas 25. ann. in
negotiis uero 17. c. qui generaliter, de procur. lib. 6. &
ita est tenendum: quia ubi articulus est dubius de iu-
re ciuili, & clarus de iure Cano. sequimur ius Canoni
cũ, etiam in terris imperii: quia nõ dedignãtur leges sacros
canones imitari. c. dilecti, de iud. c. pe. de don. inter ui.
& ux. c. j. de ope. no. nun. In glo. in uer. siue falsa. ibi, l.
qui agnitis. pro gl. quæ bene dicit, adduco. l. cũ uerò.
§. subuẽtum, de fideic. lib. Suadetur & rõne: nam quã
do iudex interponit decretum ob falsam cãm. i. non
ueram; non interponit, neque cõsentit ut iudex, qa
error circumscribit consensum: & iõ decretum nullũ,
tanquam euacuatum uolũtate prætoris. l. i. §. hæc uer
ba. ff. ne uis fiat ei. & l. Seiæ egressæ. l. tutor si petitus.
ff. de tu. & cu. da. ab his. l. i. §. quæsitum. ff. de app. l. i. &
ij. ff. de iud. l. Pantonius. de acq. hær. l. si per errorẽ. ff.
de iurisd. om. iu. In fi. glo. in uer. tractatur. ex hac glo.
K dicit Bal. quòd Potestas, qui conduxit Vicariũ *K* usque
que ad annum, si ignarus reperiatur, potest eũ repel-
lere, & hoc fauore Reip. quam debet administrare. In
gl. in uer. sed cum libertas. ibi, l. libertas. Concludit er-
go glo. quòd pretium liberi hominis uenditi penes
emptorem remanet: sed puto gl. bene non dicere, p l.
i. ff. quib. ad li. procla. nõ lic. Præterea cum lex requirat
pretiũ dẽre apponi in homine libero, qui patitur se ue
nundari, & uult illum participare, quod nõ faceret, hoc
casu frustratoria esset hæc restõ pretii, & hoc uĩ tene
re gl. i. §. fi. supra, de iu. perso. Ad arg. quod libertas est inæ
l stimabilis, fateor: *l* sed hic non æstimatur libertas, sed
æstimatur seruitus putatiua: quia ille, qui emit, putat
hunc seruũ esse, aliter esset emptio nulla l. & liberi. ff.
7 de contr. empt. cum si. In fi. dicite, quod † in re dubia &
m perplexa, media *m* uia est eligẽda. & ita loquitur hic.
At in re clara & aperta nequaquam loquuntur iura
contraria. Quod facit contra consuetudinem rustico
rum, qui in re quacunque clara per medium iudicãt,
n ut no. in glo. d. l. Nescennius. Gl. impleuerint. *n* Gl. in
o uer. postulare. *o* Aliæ gl. bene loquuntur.

ADDITIONES.

a No. primò ibi, iustæ, cãæ, quòd manumissiones fiendę à mino-
re, dent fieri ex iusta cã, cuius iustitia relinquitur arbitrio iudi
cis: quia quãdo dubitatur de pro bõne cãæ status, relinquitur ar-
bitrio iud. l. ẽi, in prin. ff. de manu. uin. sicut & alias statur decla-
rationi iudicis super forma mittendi ad consiliũ sapientis, ut no.
Bar. in l. iusiurandum & ad pecunias. §. fi. de iureiu.
b Per istas causas sic enumeratas patet, quod pater põt conferre bene
ficium manumissionis filio, & econuerso. Ex quo infertur, quod
pr Doctor potest dare insignia doctoratus filio, & econtra: &
similiter pr miles, & econtra, l. i. & 2. ff. de off. præfi. Et dũ in tex.
ponitur, iusta causa manumittendi. s. procuratoris habendi gra-
tia, opp. de l. fi. ff. de manu. uind. & ibi gl. ita opponit, & nihil sol
uit.
c Puto econtra: nam lex antiqua parificat contractus & ultimas
uoluntates. l. seruum filii. §. cum, qui. & l. quæ de legato. ff. de le. i.
& tamen l. noua corrigens l. Aeliam Sentiam in ultima uolunta
te, non corrigit inter uiuos, ut uolt gl. hic in uer. inter uiuos, &
omnes sequuntur, ergo ex parificatione non inducitur extensio
in correctorijs, & hoc tenet Ang. in uer. cum ergo.
d Sed aduerte, quia Imperator hic non uĩ elegisse mediam uiam.
Nam si lex Aelia Sentia uolebat non esse minorem 20. ann. & sic
non requirebat, quòd attigisset 21. & consequenter sufficiebat es-
se in ultima die 20. anni, ut est tex. in l. i. ff. de manu. & gl. j. hic. er
go Imperator non uidetur eligere mediam uiam, si uult, quod atti-
gerit 18. annum, quia satis esset quòd esset in ultima die 17. anni.
Cogita. nisi dicas quod Imperator hic uerè non uelit eligere me
diam uiam, ut probat tex. iste, ibi, nos mediam quodammodo. Et
quòd non sit media uia, patet ẽt, quia esset differentia sex ho-
rarum, per d. l. qua ætate. ff. de testa.
e Adde, & no. ex isto tex. ibi, semel, cum glo. quòd decretũ inter
positum ex causa non iusta, sed tamẽ approbata, uel ex falsa cau
sa, ualet, & non potest retractari: quod est uerum, si falsa causa
fuerit allegata & approbata sine obiectione & dolo partis & iudi
cis, ut hic, & l. iusta. §. 1. ff. de manu. uind. & in præsentia partis, nõ
in absentia, ut l. j. C. si ex falsis alleg. excu. sit. Sed si decretũ fuerit
obreptitium, tunc est ipso iure nullum. l. cum uerò §. subuentum,
de fideicommiss. liber. & l. si præses. C. de prędiis mino. ubi obre-
ptio uenit ex causa actoris, asserentis esse debitum, quod nõ e-
rat. l. i. §. hæc uerba. ff. ne uis fiat ei. siue ex causa conuenti, quia
dicebatur latitare, cum non latitaret. l. Fulcinius. §. si quis uero. ff.
quib. cau. in poss. eatur. siue ex causa iudicis obreptionem scię
tis, arg. à cõtrario sensu, in l. si fortè. ff. de off. prę a. & arg. l. quæsi-
tum. cum ibi no. ff. de iud. siue ex causa facti, quia detur tutor ha-
benti tutorem, quasi nõ haberet. l. tutor, si petitus. ff. de tu. & cur.
dãdis ab his, siue ex causa iuris, quia iudex pronũciat minorem 14.

aun, potuisse testari. l. 2. C. quando prouoc. non est necess. & l. qui testamento. ff. de excus. tut. Et ista ponit. Ang. de Aret. hic.

f In gl. apud consilium. ibi, l. penul. §. penul. & fi. Hec prima expõ, ut per Ang. hic. & secũdum me, iuncta expõne gl. in §. multis. in uer. uindicta. sup. de libertinis. uult unum notabile, quòd licèt manumissio fienda à maiore possit fieri coram prætore in quocunque loco, tamen fienda a minore non possit fieri, nisi prætore sedẽte in loco maiorum. posset esse rõ, quia isto secũdo casu requirit plenam causæ cognitionem, ut dixi in §. multis, & hic per Ang. de Are. In alijs partib. gl. dic ut hic ꝑ Ang. de Aret quẽ uide inf. De hac glo. ultra ea, quæ statim dixi, aduerte, ꝙ ista glo. in fi. ad quam nemo aduertit, secũdum Nico. de Neap. uult, quod manumissio ex uindicta cõpetat iure magistratus, ergo est delegabilis, quia ista sunt correlatiua, vel. l. i. in princ de off. eius, cui man. est iuris. quod est falsum, ut l. 2. in princ. eod. tit. iuncta gl. i. Et dicit Nico. de Neap. se non uidere, qualiter hæc glo. posit sustineri. Tu dic, secundum ꝙ uult gl. & alij, & in d. l. 2. in prin. & Ang. de Are. hic, si manumissio ẽ fiẽda à maiore: tunc, quia nõ requirit plena causæ cognitio, posset fieri coram quocunque magistratu, & est uolũtariæ iurisdictionis, & potest delegari. Ita saluetur gl. hic. si autem est fienda à minore, tunc quia requiritur plena causæ cognitio, non est uoluntariæ iurisdictionis, nec posset delegari, ita loquitur d. l. 2. in prin. & ibi glo. Vnde si referas istam gl. ad §. nostrum, male diceret, nec posset saluari.

g In gl. partem. dum dicit, ꝙ si seruus habeat filiũ ex dominã, ꝙ ille est filius, & dominus, hoc dictum de domino uidetur mihi, ꝙ sit contra dictam l. i. ubi ille filius debet esse in nuda libertate, & nihil debet habere de bonis matris ullo titulo. Nisi sustinendo gl. dixeris, illum tex loqui postquàm quis fuit accusatus.

h Adde, & dic. quòd regulariter procurator ad iudicia debet esse maior 25. annis, ut hic in gl. Fallit primò ista regula in filio comparente pro patre absente in iudicio: quia licèt sit minor, tamen ualet eius comparitio. nec hoc casu potest petere restit. in integr. si lædatur pater. iste est casus in d. l. exigendi. C. de procur. & ibi not. Adde etiam, quòd maxima est differentia ultra hãc, de qua in glos. inter procuratorem ad negotia; & ad iudicia, quia procurator ad iudicia non potest procuratorem substituere ante lit. contest. l. procuratoribus, & l. neq;. C. de procur. sed procurator ad negocia sic, per l. si procurator, §. 1. ff. mandati. Adde ꝙ aduocatus non potest esse minor. 17. annis, Inst. eo §. cum enim, & l. i §. pueritiam, de postu. Sed Iacob. de Are. & Old. intellexerũt quod hic dicitur, quòd seruus maior 19. annis, possit manumitti ut sit procurator, ut intelligatur ad iudicia, quia ad negotia seruus potest esse procurator. l. seruum quoque. in prin. ff. de procur. & l. i. §. cum autem. ff. de exerci. Sed Docto. in d. l. exigendi. C. de procur. & in l. si minor. ff. de minorib. tenent contrariũ, ꝑ quibus est hodie casus in d. c. & generaliter. ubi nõ potest minor 25. annis esse procurator ad iudicia, nisi in casu singulari d. l. exigẽdi. sed seruus bene potest esse generalis institor, ut iuribus alleg. An minor 25. annis possit esse procurator ad iudicia? Dũ gl. hic alleg. l. si procuratorem. adde, quòd est in, §. si quis mãdauerit. Et pro hac parte facit, quia per interuentum procuratoris nõ debet fieri deterior conditio aduersarii. l. ii. §. defendi. ff. ex qui. cau. in pos. eatur. sed ita esset hic: nam si minor committeret delictum, puta esset contumax, restituitur. l. i. C. si aduersus delict. & tamen principalis dominus non. Sed dic, quòd illud nõ debet esse in consideratione ad impediendum constitutionem ꝓcuratoris, cum quilibet præsumatur bonus: quia si minor dolo deliquit, non restituitur d. l. i. & l. ex causa. §. pen. ff. de mino. Si uerò sine dolo fuisset contumax, etiam maior posset restitui ex clausula, Si qua mihi iusta causa, &c. per illam no. doctrinam Bar. in l. i. §. si quis propter. ff. de iti. actuque priua. de quo habes plures: glo. ut ibi dixi.

i Adde, dum hic allegatur l. 1. §. 1. de postu. melius per l. militem. C. de procu. Sed dic, illud esse uerum, ubi est eadẽ ratio, ut ibi, s. ne propter officium procurationis auocetur ab officio armorum; quæ ratio etiam militat in aduocatione. Pro hac etiam parte uidetur, quod possit induci d. l. minor 25. annis, quę adducitur in cõtrarium hoc modo. Nam dicitur ibi, ꝙ minor 25. annis nõ possit esse defensor, quia restitui posset: ergo si nõ posset restitui, posset esse defensor: sed minor constitutus procurator habet mandatum, aliàs non esset procurator, ut patet ex diffinitione posita in l. i. C. de procu. ergo non potest restitui. l. cum mãdato. in prin. ff. de mino. ergo poterit esse defensor. sed aduerte rñdendo, ꝙ licèt in d. l. minor, ponatur solũ illa rõ, s. ne restituatur, tamẽ in l. exigẽdi. ponitur alia. s. qa nõ est lĕgitima ꝑsona: uñ tũc succedit ꝙ quoties duę rõnes sunt, licèt cesset una, si hẽt locũ alia, satis est, &c.

k An ptãs, qui conduxit uicarium usq; ad annum, possit ipsum expellere ante annum, si uidet eum ignarum literarum, uide infra, quib. mo. re contr. obl. in prin. & Bar. in l. cum quid. ff. si cer. pet.

l Aduerte, ꝙ gl. probat, ꝙ libertas sit inæstimabilis hoc modo; Si liber homo uendit se ad precium participandum, pretium remanet penes emptorem, ergo libertas est inæstimabilis. Sed ista nõ uidetur bona consequentia, & prima fronte illud arg. glo. nullo modo uidetur concludere. Sed, secundum Nic. de Neap. hic, glo. uoluit hoc modo probare: si liber homo vẽdatur ad precium participandum, licèt uenditor, aut uenditus non habeant precium, tamẽ ille efficitur seruus: & sic licèt precium non fuerit factũ vẽditoris, quod est de natura emptionis, ut ff. de act. emp. l. ex empto. in prin. tamẽ ille liber est effectus seruus emptoris, & sic ẽ inæstimabilis, quia de ꝑtio nõ curatur. Sed certè hoc nõ sonat, aut sapit.

m Dic, quòd aut est maior præsumptio pro una parte quàm pro alia, & tunc non eligitur media uia. d. l. Nesennius, in fi. & quod ibi nõ. gl. contra sniam rusticorum. Secus, quãdo nõ esset maior præsumptio pro una parte, quã pro alia. ita dicit gl. in l. sed si lege. §. adeo. ff. de petit. her. secundum Ang. de Aret. hic.

n In gl. in uerbo, impleuerit. Ex hac gl. no. Ang. de Are. hic, quòd lex noua corrigens in uno casu, nõ extenditur ad aliũm similem casum, uel similem rõnem hñtem, declarãdo, ut hic per eum. Sed illud bẽ ꝑ firma conclusione apud Doct. in auth. quas actiones, ut per Bal. & alios. C. de sacrosan. eccl. & in l. Si uerò. §. de uiro. ff. sol. mat. per tex in l. præcipimus, in fi. & ibi Bar. C. de appel. quem alle. gl. hic. Sed ego pondero gl. istam uelle aliud, quod est singulare, ꝙ si duo casus æquiparantur a lege antiqua, lex noua corrigens in uno, non intelligitur corrigere in alio, de quo dixi post Bar. in auth. & eo non obseruato. C. de testa. Et ꝙ hic esset æquiparatio a lege antiqua, patet nedum per l. seruum filii. §. cum ꝙ chirographum. & l. qoæ de leg. ff. de leg. i. & l. pactum. ff. de pact. sed in terminis proprijs est equiparatio, inf. de l. Fusia Canina, & C. eo. & tamen l. noua, uidelicet. §. i. in Auth. spon. & larg. corrigens in ultima uoluntate, non intelligitur corrigere inter uiuos, ut in hac gl. quam omnes hic sequuntur.

o In gl. postulare. in fi. dic, quòd minor pro se esse non potest. d. l. clarum. si tamen sit in iudicio, & contra eum feratur sentẽtia, ualet iudicium, sed ipse habet beneficium restitutionis in integrũ. l. cum & maiores. C. si aduer. rem iud. Et ista gl. ponit rationẽ, quare minor possit esse in iudicio pro alio, & nõ pro se. & uide Ang. de Are. hic, quia secundum rationem gl. hic sequeretur, quòd minor posset esse procurator ad iudicia, cuius cõtrarium tenet glo. in hoc. §. in uerbo, septem, & ibi omnes tenent: unde dic, ut per Ang. de Aret. hic post Ioan. Fab.

TITVLVS VII.

De lege Fusia canina tollenda.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est, ex quibus causis manumissio fieri possit, uel non. uerum quia manumissio interdum prohibetur à l. Fusia canina, idõ de eà tractaturus intitulauit de l. Fusia canina. a

ADDITIO.

a No. circa tit. de l. Fusia Cani. ꝙ gl. inf. de oblig. quæ ex quasi malef. in prin. dicit, quòd iudex dubitans circa hanc l. magis punitur in syndicatu, quam si dubitaret in l. Gallus. ff. de lib. & posth.

1 *Bonum est argumentum de contractu ad ultimas uoluntates affirmatiuè.*
2 *Vitium auaritiæ, est maius uitio prodigalitatis.*
3 *Qui tendit ad mortem, non dicitur mortuus. Qui reperitur portare, non dicitur portasse.*

Lege Fusia canina. Potestas data dominis circa seruos manumittẽdos actu inter uiuos, intelligitur quoque tributa in ultima uoluntate, l. Fusia canina sublata, quæ cõtrariũ statuebat. h. d. Ibi, inuidiã. s. apparentẽ. Ibi, alia cã, de quib. uidistis supra, tit. j. No. summarium. Item no. inuidiam esse tollendam, quòd uerum est actiuè, ne tu inuidiam alij feras: passiuè nequaquam. Vnde Horat.

Inuidiã placare paras virtute relicta. l. nec quicq. §. fi. ff. de

1 de off. procons. & lega. & ibi glo. Item † no. bonũ esse
argũ de contractu ad ultimas uoluntates, qđ uerũ ẽ
affirmatiuè: unde tenet consequẽtia; hoc fieri põt in
contractu, ergo & in ultima uoluntate. Negatiuè ue-
rò non tenet: non. n. sequitur, hoc fieri non põt in cõ
tractu, ergo nec in ultima uoluntate, ut sup. tit. j. §. fi.
de quo in l. seruũ filij. §. eũ, q chirographũ. de leg. j. In
2 gl. in uerbo, Fusia. in fi. hæc glo. arg. præstat, q̃ † uitiũ
auaritiæ sit maius uitio ꝓdigalitatis. Nã auarus non
ipse fruitur facultatibus, nec aliũ frui permittit: unde
quodãmodo canis appellatur auarus: prodigus uerò
etsi ipse nõ fruatur, aliũ frui ꝑmittit. In fi. glo. in uer-
bo, morientibus. no. q̃ uiuus moritur. Ex qua glo. infer
tur ad quæstionem: Si statuto caueatur, q̃ si quis por
tauerit frumentum extra territorium, puniatur in de
cem: si aliquis reperiatur in uia portare, non debet pu
3 niri: † sicut nec ille, q tradit ad mortem, non dicitur
mortuus; ita nec ille, q inuentus est portare, portasse
dicitur. & ad hoc l. j. in fi. quod quisque iuris, & quod
not. gl. in l. arboribus. §. cum illo. ff. de usufru. quæ di
cit, lupus exit syluam, nõ tamen adhuc exiuit. de quo
habetur in l. si fugitiui. C. de ser. fugit.

TITVLVS VIII.

De his, qui sunt sui, uel alieni iuris.

Hæc Rub. continuatur ad præcedentes hoc ordine. Supra uisum est de iure personarum; quemadmodum homines aut sunt serui, aut sunt liberi; subsequenter uisum est de ingenuis, dehinc qualiter serui libertatẽ nanciscantur, usq; ad hunc titulum: uerum quia personarum alia est diuisio, ideo de ea tractaturus, intitulauit, de his qui sunt sui, uel alieni iuris, &c.

SVMMARIVM.

1 *Contrariorum eadem est disciplina.*
2 *Antiquitus erat maxima potestas patris in filium, domini in seruum.*
3 *Pater occidens filium tenetur.*
4 *Regulariter nemo cogitur uendere rem suam.*
5 *Fauore Reipub. fieri possunt ea, quæ fieri non possunt.*
6 *Quando unus Doctor attestatur de consuetudine, intelligitur seruari illa consuetudo.*
7 *Acquisita per seruum etiam ex iniusta causa quæruntur domino.*
8 *Potestas tributa magistro erga scholarem, censetur tributa marito erga uxorem.*
9 *Fraus fit multipliciter.*

Sequitur de iure personarũ

Nõ summaꝫ, quia diuidendo ꝓcedit. Diuiditur ergo
in quatorpartes. Nã in prima ponit unã diuisionẽ ꝑ-
sonarum. In scđa ponit unã subdiuisionẽ. In tertia at
testatur, de quo mẽbro diuisionis sit in primis tracta
turus. In quarta incipit tractatũ. Scđa ibi, rursus. Ter-
tia ibi, uideamus. Quarta ibi, in ptãte. Illa quarta diui
ditur in duas. Nã in prima ponit, quid sit ius dñicæ po
testatis iurisgent. In scđa illã ptãtem mitigat. Secunda
ibi, sed hoc tpe. Illa secunda subdiuiditur in tres. Nã
in prima mitigat dominicã ptãtem quo ad mortem &
uitam seruorum. In scđa mitigat quo ad eorum origi-
nẽ. In tertia hãc mitigationẽ probat authoritate diui
Pij. Secunda ibi, sed maior. Tertia ibi, cuius rescripti.
a Ibi, alia diuisio, a scilicet ab illa, quæ fuit posita de iu-
re personarũ, in princip. No. primò scđam diuisionẽ
personarum: qa quædã sui iuris sunt, quædã ãt alieno
iuri subiectæ. No. scđò subdiuisionẽ personarum: qa
q̃dã alieno iuri subiectæ sunt, q̃dã in ptãte parentum,
1 q̃dã ãt sunt in ptãte dñorũ. Itẽ no. quod † contrario
rum eadem est disciplina: qđ uerum intelligite quo ad
cognitionẽ, qa uno cognito, quo ad cognitionẽ co-
gnoscitur & reliquũ, ut hic, & l. j. ff. eo. Quo ãt ad effe
ctus cõtrariorũ eadẽ non est disciplina, imo diuersa,
quia ex cõtrariis diuersi sequuntur effectus. l. inter sti
pulãtẽ. §. sacrã. uer. sed hæc similia sũt. ff. de uer. oblig.
Itẽ nota, dominicã potestatẽ in seruos ꝓditã esse de
iure gentium: quod uerũ est, si loquimur de seruitute
quæsita per hostilẽ capturã, qa talis seruitus essentia
liter est de iure gen. sup. de iure persona. §. seruitus, &
l. libertas. §. i. ff. de sta. ho. Si ãt loquimur de seruitute
quæsita per contractũ uẽditionis, uel ex partu ancil-
larũ, illa essentialiter est de iure ciuili, sed occasionali
ter de iure gẽtiũ. §. serui. de iure pers. l. seruitus. ff. de
2 sta. ho. Itẽ no. q̃ † olim tãta erat ptãs dominorũ, ut eis
dẽ cõcederetur seruos interimere, & eadẽ erat tributa
patribus uersus filios. l. in suis. ff. de liber. & posthu.
b Hodie uerò est mitigata b in utroque, quia dñs occi-
c dens seruum sine causa, punitur c perinde ac si alium
3 occidisset. † Pater autẽ occidẽs filium tenetur l. Iulia
de fal. l. i. ff. ad l. Iul. de fal. l. fi. C. de patria potesta.
Item no. quòd si dñi sunt nimiũ sæui in seruos, co
d guntur eos uẽdere, d & hoc fauore publicæ utilitatis.
e e † Regulariter tamẽ nemo cogitur uẽdere rẽ suã, nec
4 operas suas locare. l. neq; emere. C. de iure delib. f Ex
f quo inferũt Doct. & uidi de facto, q̃ † si aliquis sit dã
5 natus, uel decapitãdus, nec reperiatur minister iusti-
tiæ publicus, poterit capi uilis persona, quæ eum de
capitet. Vel si talis decapitandus non posset ire ad lo-
cum iustitiæ uel iudicii, posset capi equus priuati, &
super eo duci. ita not. Bart. & alii in l. fi. ff. de pign. act.
& facit gl. in l. stipulatio. §. siue autem. ff. de dam. infe. q
dixit, quòd fauore reipub. potest scriptor poni in cõ
pedibus, ut scribat Doctori. Sed hic dubitatur, utrum
talis electus ad decapitandum, debeat cõsequi opera-
rum suarum pretium eodẽ modo, & an ob pretiũ eq
accepti pecunia debeat solui domino eq? allegatur hic
tex. q̃ sic, eodẽ modo allegatur l. uenditor. §. si cõstat.
cõia præd. & l. 2. C. de his, qui pro pre. ser. lib. acci. & l.
si quis sepulchrũ. ff. de sepul. uiola. & hoc uerum de iu
re: quia interest reipub. ne quis re sua male utatur, ut
hic, & l. 2. ff. eod. Dicit tñ glo. sing. in l. si locus. ff. quẽ
ad. ser. amit. q̃ de consuetudine non soluitur pretiũ a
republica, rei ablatæ a subdito per rempub. Et ex hoc
6 erit approbata cõsuetudo, quia † q̃do unus Doctor
attestatur ita seruari de consuetudine, intelligitur ser
uari illa consuetudo. ita no. Bal. in l. de quibus. ff. de le
gibus. Finaliter no. quòd ille, qui fraudẽ cõmittit in
legem, actu est puniendus.
In gl. i. ibi, filiusfam. hæc gl. cõiter reprehẽditur, qa
innuit q̃ filij fa. sint serui, ex quo clauduntur sub illo
mẽbro diuisionis. Aut sunt serui. hoc autẽ est falsum,
qa licèt filii nõ sint liberi à patria potestate, dicuntur
tñ liberi à seruitute. In fi. glo. dicite, ꝑ ista diuisio par
tim ẽ de iure gẽtiũ, partim de iure ciuili. Nã inquãtũ
loquimur de ptãte dñorũ, dr̃ đ iure gẽtiũ, ut inf. eo. uer.

in potestate. In quantũ uerò loquimur de patria potestate, dicitur de iure ciuili. l. nam & ciuium. ff. eo. infra, ti. j. in prin. Gl. in uerbo, quædam. Hæc gl. cõmuniter approbatur. Non ob. §. si ab hostibus, quia dr̃ esse in pẽdenti, inspecto futuro euentu: sed inspecto pñsenti statu, dr̃ sui iuris, de quo latissimè ibi dicam. In glo: esse. ibi, profuisse. nos dicite ꝙ uerbũ, esse, propriè stat inspecto iure gentium; quia a proprio uerborũ significatu non est recedendum. l. ille aut ille. §. cum in
7 uerbis. ff. de leg. 3. in gl. quęritur. ibi, tenet. No. ꝙ † ac-
8 quisita per seruum. g etiam ex causa iniusta, dño serui acquiruntur. Sed Pet. de Bellapert. & Io. Fab. tenent cõtra glo. freti rõne tali. Nã ꝙ seruus dño acquirat, prouenit ex tacita uoluntate dñi, quia uĩ hoc seruo mandasse. l. j. §. itẽ acquirimus. ff. de acq. poss. Sed dominus in dubio non præsumitur uelle ꝙ seruus committat quid illicitũ. l. si procurator. ff. de cond. ind. l. creditores. §. fin. ff. mand. ergo hæc acquisita ex causa iniusta, tanquã euacuata uoluntate dñi, dño non acquirũtur. quam sententiam tenuit glo. in d. l. qđ seruus, & in l. j. ff. commod. Sed cõtra eã fortiter facit tex. in l. si seruus uetãte. ff. de acqui. rer. domi. ubi acquisita per seruũ a equiruntur dño ignoranti & inuito. Doc. cõmuniter has dissonas opinio. ita concordant. Aut qu erimus, nunquid illicitè quæsita per seruum ex causa acquirantur dño, quo ad dñium: & dicendum est ꝙ sic, d. l. seruus. & l. et, præalle. Aut quæritur, nunquid acq-
h rantur quoad possessionẽ. h & dicant quod nõ; & ita loquitur d. l. seruus. Rõ drĩæ est, quia dñium acquirit ignoranti. l. cum pater. §. surdo. de leg. 2. quia iuris est: sed possesio non acquiritur, nisi uolenti, quia facti ẽ, & ita cõmuniter tenetur. Putarẽ tñ indistinctè, illicitè acquisita per seruum non acquiri dño. Moueor ratione tali. Nã ꝙ seruus acquirat dño, prouenit ex uirtute legis, quæ ita statuit: uñ non est uerosimile ꝙ lex uoluerit ita statuisse in casu improbato & illicito, cũ lex sit sanctio sancta. c. erit åt lex. dis. j. Præterea, ꝙ seruus acquirat dño, hoc prouenit ex quadam fictione legis, quæ fingit personã serui esse eandẽ cum persona dñi. §. ei, qui. infra, de inu. stipu. Sed fictio non operatur in casu iniquo. l. denique. & l. nec utilẽ. ff. ex quib. cau. maio. ergo non operabitur in isto. Ad iura contraria facilè respondetur, ꝙ loquuntur in acquisitione ex iusta cã: & licet generaliter loquantur, restringere tamen ea conuenit, ne insurgat iniquitas. l. scire oportet. §. consequens: & §. aliud. de excus. tut. Non obst. arg. glo. quia seruus nõ acquirit sibi, nec dño, sed remanebit possessio uacans. argum. optimum l. quod meo.
i §. j. de acq. poss. i In fi. gl. inducitur hæc glo. in arg. ad quæstionem, puta; Habes seruum nomine Caium, ego habeo seruum noĩe Sẽpronium: tu dicis Caio, & ego dico Sempronio, uade supra pontem Rheni, & si obuiabis homini libero, esto liber. Isti duo serui incontinenti uadunt & obuiant alter alteri, q̃s eorum erit liber, an alter, an neuter, an vterque? Hæc glo. facit ꝙ u-
k terque, quia eo momento, k quo Sempronius obuiauit Caio seruo, est effectus liber, & Caius dr̃ obuiasse libero, & iõ erit factus liber: de quo in l. Arethusa. ff. de sta. ho. & in l. si post mortem. in prin. de leg. j. In glo. cã cognita, ibi, secundũ Io. & Hæc gl. cõiter approbatur: & dicunt Doc. idem in marito erga uxorem, & in
8 magistro erga scholarem, quia † potestas tributa magistro erga scholarem, intelligitur tributa marito in uxorem. l. sed & si quæcunque. §. fin. ad l. Aquil. & ibi
l gl. In fi. Gl. in uerbo, male utatur l (quia aliæ sunt claræ) dicit, quod ille. §. licet, debet intelligi ꝙ interesse priuati non tangit principaliter reipub. interesse, sed bene secũdariò & in consequentiam, ut hic. In fi. glo.
9 in uer. in fraudẽ. dicit, ꝙ † potest committere fraudẽ uendendo seruum & conueniendo cum emptore, ut posteà seruum restituat: & sic fiat fraus legi de modo ad modum. facit l. quamuis. §. si cum essem. ff. ad Velleia. Aliqñdo tñ fit fraus rei ad rem. l. sed Iulia. §. mutui. ad Macedonianum. Vnde statutum prohibens frumẽ
m tum m extra ciuitatem portari, & puniens portantẽ, intelligitur punire portantem farinam; quia facile fieret fraus de re ad rem. Aliqñ tamẽ fit fraus dẽ persona ad personam. l. 3. §. si debitorem. ff. de dona. inter uir. & ux. Aliquando de contractu ad contractum. l. si sponsus. ff. eod. & est gl. ord. in l. contra legem. ff. de legib. Dicatis ut ibi, & in l. non dubium. C. de legibus.

ADDITIONES.

a Item nõ, quòd Imperator prius tractat tam de his, qui sunt in potestate dominorũ, quam parentum: cuius cõtrarium uidetur fiendum. Puto ita fecisse, quia Imperator sup. in tribus titulis pcedẽtibus tractauit de seruis ac dñis, scilicet de manumissionibus, quæ ad seruos pertinẽt: idcirco, ut seruorũ materiã cõtinuaret, incipit à potestate, quam habẽt dñi in seruos, & maximè quia in sequentibus non tractabit amplius, nisi de liberis personis, unde, ut bene de per. se ponerentur, primò posuit de seruis, & postea de liberis. Ita puto posse dici. Posset etiam dici, quod potestas dominica est de iure gẽt. ut hic in tex. sed prima potestas est de iure ciuili, infra tit. j. ergo prius tractauit de ea, quę est de iure gentium. §. singulorum. infrà de rer. diuis.

b No. etiã quod est pmissa moderata sæuitia dominis in seruos, & et usufructuario, non tamẽ licet seruum cicatricibus deformare. l. i. C. de emend. seru. iuncta l. locum. §. ex eo. ff. de usufr. Sic & permissa est marito in seruos dotales. l. si constante. §. si maritus. ff. solu. matr. Sic & magistro in discipulos. l. sed si quæcunque. §. fi. ff. ad l. Aquil. l. itẽ quare. §. item Iul. ff. locati. & sic est permissa propinquis in propinquos, ut l. i. C. de emend. propinq. gl. Et potest pater filium inobedientem facere incarcerari, & iudex debet castigare filium, &c. ad arbitrium patris. l. filius. C. de par. potes. l. i. §. solent. ff. de off. præfc. urb. Et si pater nimium sæuiat in filium, uel causã peccandi in filium ponat, cogitur emancipare. l. fi. ff. si quis à par. fue. ma. & l. si lenones. C. de epis. aud. Sic & marito est permissum ex causa legitima mulierem castigare, & fustibus cædere, ut in. §. si quis autem propriam uxorem, in Auth. ut liceat mat. & auiæ, colla. 8. Sic est permissa abbati in monachum, ut not. glos. in c. quod qois. de rẽg. iur. in 6. Et ista ponit hic Ang. de Are. quę cadũt infra super gl. in uerbo, causa cognita. Adde dum supra dixi quòd est permissa moderata sæuitia an autem dominus possit seruum corrigere & occidere occasione delicti cõmissi p illũ. dic quòd sic in aliquibus casibus. Primò, si reperit eum in adulterio cum uxore. l. si seruum. ff. de uerb. obl. Secũdò, si seruus dominum inuasum ab alio nõ adiuuerit. l. si percussor. in fin. ff. ad Sylla. ubi gl. dicit, quod dominus potest eum occidere tanquã bestiam, cum hęc sit iusta causa. licet Iac. de Are. ibi illam gl. reprobet. Ex aliis autem causis nõ potest eum occidere, sed bene in uinculis tenęre, sed debet iudici præsentare. tex. not. est in l. circumcidere, in fi. ff. de sica. secundum Bar. in l. i. ff. de his, qui sunt sui, uel alie. iur. Paterfam. autem pro minoribus delictis domesticis potest familiam suam corrigere, emancipare. & carcerare. l. respiciendum. §. furta. ff. de pœnis. & l. serui & filii. ff. de furtis. & l. i. §. si quis causa, in gl. coheredibus. ff. si quis testa. liber esse iussus fuerit, &c.

c Adde quod hodie punitur ex l. Cornelia, sicut occidens liberum, ut l. inde Neratius. §. si dolo. ff. ad l. Aquil. nisi probaret, quòd ex uulneribus esset mortuus, ut quia post triduum surrexit, & cum baculo incessit, ut in glos. l. i. C. de emen. liberorũ

ideo

ideo debet adire medicum, qui referat, an vulnus sit mortale, uel ne. c. significasti. extra de homic. Fallit, si seruus meruisset occidi, ut quia esset repertus cum vxore causa adulterii, quia tūc licitum est eum occidere, & etiam si dominus promisisset non offendere eum, quia intelligitur hæc promissio, nisi aliud illicitum fecerit, per quod hoc mereatur. l. si seruum. ff. de uerb. obl. Et sic no. ꝙ moderata sæuitia est permissa, ut supra scripsi.

d Et ideo dicit Bar. in l. i. in fi. uerbi. ff. eo. per illum tex. quod sicut propter nimiam seueritatē repellitur dominus à dominio serui, ita iudex propter nimiam seueritatem repellitur ab officio.

e Item no. ex hoc tex. Ang. de Aret. hic, in uer. expedit enim. quòd reipub. interest, ne quis male utatur re sua. Et sic secundum eū, illud, quod dicitur, quòd in re sua propria quis est moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mand. & l. nemo, C. de iud. ubi dicit tex. æquū est unicuiq; sua committere, intelligitur secundū Ang. de Are. dummodo non abutatur. Ego puto, quòd Ang. de Are. dicat contra casum legis, quia imò in re propria quilibet est moderator & arbiter, etiam in abutendo, ut est tex. qui reputatur sing. in l. sed si lege. §. consuluit, in uer. dum se abuti putant. ff. de peti. hær. Vnde ego dico, quòd quilibet est moderator & arbiter in re propria, etiam in abutendo: hoc uerum est, nisi lex sibi interdicat, ut hic.

f No. in uer. ædem sacram, coniuncta glos. quòd fugiens ad ecclesiam est securus, nec in ea potest capi. l. 2. in fi. C. de his, qui ad ecc. confu. Idem & de fugientib. in cœmeteria ecclesiæ consecrata. 17. q. 4. c. si quis contumax. Et fit punitio per iudicē ecclesiasticum, de his qui fu. in ecc. ut per Doc. maximè Cy. in l. fi. C. de his, qui ad ecc. confu. & hoc uerum, nisi pro illo delicto ueniret pœna corporalis imponēda, quia tunc posset capi, ut no. gl. in. §. oeque. in Auth. de mand. prin. & hoc de iure ciuili. De iure autem Cano. si delinquit in ecclesia, non iuuatur. c. si. extra de imm. eccl. si autem extra ecclesiam, iuuatur ut nō puniatur personaliter, uel in membro, nisi sit publicus latro. tex. est in c. inter alia. de immu. eccl.

g An acquisita per seruum etiam ex cā iusta, acquirantur dño, uel ne, uide gl. infra per quas perso. nobis acquiri. §. pe. & uide in l. quod seruus. ff. de acq. poss.

h In possessione. tu melius distingue: Aut quæris de ea, quæ acquiritur ex re peculiari, & illa etiam inuita acquiritur domino, quia est eadem ratio prout in dominio, quia acquiritur ignoranti. ita loquitur l. 2. §. Celsus. cum seq. all. in gl. Aut de ea, quæ non acquiritur ex re peculiari, & quia illa non acquiritur nisi scienti, si erit uitiosa nō acquiritur domino, ita propriè loquitur d. l. quod seruus. Et si dicis, nōne possessio oē facti, quomodo ergo acquiritur ignoranti? Dic, secūdum gl. in l. i. C. de acq. poss. & in l. possessio. in prin. ff. de acq. poss. & in l. deniq;. ff. ex qui. cau. ma. & Bar. bene in l. si is, qui pro emptore. ff. de usuca. quòd quędā est possessio, quę habet multum facti, & multum iuris, ut est illa quæ acquiritur ꝑ seruum ex causā non peculiari, & in illa requiritur scientia domini, aliàs non acquiritur. d. § Celsus. Quędā est, quæ habet multum facti & parum iuris, ut est illa, quæ acquiritur per ipsum met dominum. Quædam est, & tertio, quę habet multū iuris & parū facti, ut est illa, quæ acquiritur per seruum ex re peculiari, & illa cum habeat multum iuris, acquiritur ignorāti. Sed caue, q̄a contra istam distinctionem facit d. l. quod seruus. modo cogita.

i Adde, ꝙ ea, quæ hic dicuntur de seruo, ēt dicēda sunt de filio respectu patris, ut illicitè acquisita non acquirātur patri. & dicitur, quòd filius usurarius quę acquirit ex contractu fœneratitio, nō acquirit patri, nec cōmunicātur cū fratrib. de quo est gl. in. l. cum oportet. C. de bo. quę li. & per Bar. in. d. l. qđ seruus. ff. de acq. pos. Et similiter, si qs iurat seruare statuta alicuius ciuitatis, intelligitur ꝙ iurauit seruare ea, quę sunt iusta, ut no. i. c. i. de iureiur. in 6.

k Et aduerte, dum gl. hic dicit, ꝙ quādo quęritur libertas seruo, quòd momento acquiritur, sit statliber. Ego puto glo. malè dicere, & contra tex. in l. placet. ff. de acq. hęc. ubi expressè dicitur, ꝙ illud quod acquiritur per seruum, non potest momento aliquo subsistere in persona serui, ergo acquisitio libertatis non potuit momento esse apud seruum, ut dicit ista gl. Vnde puto ad argumentum gl. posse dici, ꝙ quicqd acquirit seruus, acquirit domino. hoc est uerum, nisi sit tale quid, quod possit acquiri ipsi seruo ut probatur in. §. sed cū factū. Inst. de stip. ser. Vel dic, quòd est uerū si potest acquiri domino, quod esset tamen nimium simulare, nisi dicas, quòd si nullo unquam modo potest acquiri domino, acquiritur seruo.

l In fi. glos. in uer. utatur, dic quòd illa lex non obstat, quia quis tenetur de culpa, ut ibi, & in l. in re mandata. C. man. sed de seuitia & dolo sic, ut hic: q dolus pręsumitur ex qualitate & atrocitate facti. l. i. ff. de doli excep. ubi gl. no.

m Statutum prohibens portare frumentum extra ciuitatē, intelligitur prohibere, quod non portetur farina. uide Bar. in l. quę sitū. §. illud. ff. de leg. 3. & Alb. de Ro. in lib. statutorum. Et inde etiam, si statutum prohibet portare frumentum, ita quòd portans ꝑdat equum si fuerit repertus: & aderit aliud statutū, quod delinquēs de nocte puniatur pœnā amissionis rei, & quis sit repertus de nocte portare frumentum: utrum debeat condemnari pro duobus pœnis propter duo statuta, an pro una, uide Bar. in l. Meuius. §. duobus. ff. de leg. 2.

TITVLVS IX.

De patria potestate.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: quia personarum, quæ alieno iuri sunt subiectæ, quædam sunt in potestate dominorum, quædam uerò in potestate parentum, ut supra tit. i. in prin. uisum est autem de his, quæ sunt in potestate dominorum, sequebatur meritò uidere de his, qui erant in potestate parentum: ideoque intitulatum est de patria potestate.

SVMMARIVM.

1 *Nati ex legitimo matrimonio sunt in patria potestate.*
2 *Filia maritata est semper in potestate patris sui.*
3 *Voluntas coacta, est uoluntas.*
4 *An matrimonium metu contractum ualeat.*
5 *Quos Deus coniunxit, homo non separet.*
6 *In statutis habet locum extensio, ubi est maior ratio.*
7 *Mater non potest uendere filium, etiam propter famem.*
8 *An filij possint pro obsidibus dari.*

In potestate nostra. Ius patriæ potestatis proditum est de iure ciuili, & filij, & filiæ, cæteriq; descendentes per lineam masculinam ex legitimo matrimonio, sunt in potestate parētum, secus si per lineam fœmininā. h. d. Diuiditur in quatuor. Nam in prima ponit, qui liberi sunt in potestate parentum cōstituti. In secūda diffinit nuptias, siue matrimoniū. In tertia ponit, quibus competat ius patriæ potestatis. In quarta infert ex prædictis. Secunda ibi, nuptiæ. Tertia ibi, ius autem. Quarta ibi, ex te & uxore tua. Ibi, nostra, scili-
1 cet parentum. Ibi, uxore, scilicet legitima. No. † libe-
2 ros ex legitimo matrimonio a natos esse in potesta-
te parentū. concor. l. nam & ciuium. ff. de his, qui sunt
sui, uel alie. iur. Item no. diffinitionē nuptiarum, siue
b matrimonij, b concor. l. j. ff. de ri. nup. Item no. ꝙ ius
patriæ potestatis solùm cōpetit ciuib. Romanis, hoc ē,
liberis hominib. Ex quo colligunt Doct. ꝙ hoc ius patriæ potestatis est ꝓditū de iure ciuili, & in hoc differt a iure dominicæ potestatis, qđ est proditū de iure gentiū, ut supra tit. j. est uisum. Finaliter no. ꝙ nepos ex filia non est in potestate tua. Et si dixeris, nōne filia tua
2 licèt maritata, est in ptāte tua? l. si uxor. C. de condi. inser. ergo & nepos ex ea conceptus uentrem sequitur. l. partū. C. de rei uēd. & sup. de inge. §. j. Respond. ꝙ partus sequitur uentrem, quō ad conditionem libertatis & seruitutis, non āt quō ad ius patriæ ptātis, ut hic. In gl. nuptiæ. ibi, Isidorus, ut hī in c. fœminæ. 30. q. 5. Ibi, ut iuris fiat. Hæc rō non est bona. Nā & uir iō copulatur matrimonio, ut pr̄ fiat. c. j. extra de frig. & male. ergo debuisset rectius appellari patrimonium, sumpto noīe à nobiliori. & rndet, ꝙ appellaī matrimoniū, ꝓp maiora onera, q̄ portat mr̄, q̄a onerosa ante partū, dolorosa in partu, & laboriosa post partū. c. ex lfis. ex-

tra de conuer. infide. & Papa ponit ibi hanc rõnem.
In fi.gl.in uer.coniunctio.c colligitur, ꝙ matrimoniũ
e solo conſenſu contrahitur. Sed dicet quis, pone ꝙ
iſte conſenſus adhibeatur per metũ, an matrimonium
erit nullum, an uerò ualidum? Vr̃ ꝙ ſit ualidum, quia
actus qui ſolo conſenſu perficiuntur, recipiunt ro-
3 bur, quantumcunq; ex conſenſu meticuloſo, quia † uo
luntas coacta, uoluntas eſt.l.ſi mulier.§.ſi metu.ff.qđ
me.cau. In contrarium eſt ueritas, quia matrimonium
eſt nullum.c.cum locñ. extra de ſpon.no. gloſ.in c. cũ
Abbas.extra de his, quæ fi.ui metue cau. Non obſtant
contraria, quia tex. interdum ad actus perfectionem
requirit ſimpliciter conſenſum, & tunc actus ſolo cõ
ſenſu, licet meticuloſo, celebratur. Aliquando lex non
requirit conſenſum ſimpliciter, ſed reqrit conſenſum
qualificatũ; hoc eſt, conſenſum liberum, & tunc actus
conſenſu meticuloſo non celebratur. Vñ, cum lex req
rat conſenſum liberum in matrimonio, conſenſu me
ticuloſo matrimonium non contrahitur. Sed quid ſi
paſſus metum huic metui cãm dederit, an poterit re-
ſcindere actũ p metũ? Pone quòd tu, cui cum uirgine
mutuus erat amor, fueris repertus in abſconſo in do-
4 mo, & † coactus fuiſti illam deſponſare metu; an ma
trimonium tenebit? Videt̃ ꝙ ſic. Nam licèt ratione me
tus, geſta metu reſcindi ſoleant.l. interpoſitas. C. de
tranſa.tñ ubi quis dedit cãm metui, nõ põt ſe illo me
tu iuuare.l.ſi mulier.in prin.ff.quod me.ca. Cum ergo
iſte attentauerit rem illicitam eundo ad domũ uirgi-
nis, dedit cãm metui, ergo ſe metu iuuare non poteſt.
In contrarium eſt ueritas, per c.ueniens.extra de ſpõ.
Ad arg. rñdetur, ꝙ procedit in caſu illo, in quo is, qui
metum inferebat, poterat de iure facere minus quàm
ſe facturum pollicebatur, nam tunc non ſuccurritur
metum paſſo, licèt cãm metui dederit.l.nec timore.§.
j.ff.quod me.cau.& eſt gl.or.in d.l.ſi mulier. Suadetur
rõne: nam licèt ille dederit cãm metui, non tamen de-
buit rem illicitam attentare.l. extat. quod me.cau. ita
loquitur c.ueniens. Sed quid ſi in matrimonio inter-
ueniat error, an matrimoniũ uitiabitur? Dicite bř, ꝙ
quadruplex eſt error.ſ.error perſonæ, error conditio
nis, error qualitatis, & error fortunæ. Primi duo erro-
res matrimonium impediunt: unde ſi ego putans con
trahere cum Berta, deſponſaui Seiam, eſt error in per-
ſona, & ideo matrimonium nullum. c. tua nos.extra
de ſpon. Eodem modo ſi ego putans contrahere ma-
trimonium cum libera, contraxi cum ſerua, uel liber-
tina, hic eſt error condõnis, & iõ matrimoniũ nullũ.
l.ſi conſtante.§.j.& ibi no.ff.ſol.ma. Sed ſi ego putans
contrahere cum diuite.l.cum bona uetula, quæ dice-
batur habere denarios ſepultos, & reperta ſit pauper,
quia eſt error in fortuna, non uitiatur matrimoniũ.
Eodem modo ſi ego putans contrahere matrimoniũ
cum pulchra, contraxi fortè per procuratorem, ut fie
ri ſolet.c.ſi.extra de proc.in 6.& reperiatur turpis &
fœtida, tunc quia eſt error in qualitate, matrimoniũ
non uitiatur. hæc oĩa habentur in c.cuidam.29.q.1. In
glo.indiuiduã.ibi, quia uerò.no.matrimonia ſemel cõ
tracta diſſolui poſſe miſſione repudii, quod eſt uerũ
5 de iure ciuili: de iure autem Cano. † quos Deus con-
iunxit, hõ non ſeparet.c.de infide.extra de conſangui
nitate & aff. Et hoc uerum, ſi uterq; ſit habilis in ma-
trimonio conſummando: nam ſi uir eſſet ita frigidus
natura, quod coire non poſsit, aut uxor ita arcta ꝙ co
gnoſci non poſsit, poſſet matrimonium diſſolui.c.j.ex
tra de fri.& malefi. Expectari tñ debet per triennium,
vt cognoſcatur an coniungi poſsint.c. laudabilem.co.
tit. Si ãt eo elapſo coniungi nõ poſſent, poterit diſſol-
ui. Si tñ mulier de nouo alteri nupſerit, qui reſeraue-
rit ſeras, dẽt ad aliũ redire.ſ. ad primũ.c. fraternitatis.
ext.de fri.& mal. An Papa poſsit diſſoluere matrimo-
niũ? Dicite, aut copula carnalis eſt ſubſecuta, & Papa
diſſoluere non põt, ſi matrimonio habiles ſunt. Aut
copula non eſt ſubſecuta, & tunc põt. Rõ, quia matri-
monium conſummatum ſortitur naturam ex conſtõ
ne diuina, contra quam Papa diſpenſare non põt: non
conſummatum uerò ſortitur ex conſtõne eccleſiæ, cõ
tra quam diſpẽſare põt, hæc eſt gl.in c.ex publico. ext.
de conuer.coniu. Amplius hoc caſu poſſet alter altero
inuito intrare religionem, quod non permitteretur ſi
carnalis eſſet ſubſecuta copula.c. uerum.ext. de con-
uer.coniu. In glo.ibi, ne quis. Sed pone ꝙ duo Iudæi
cõtraxerunt matrimonium in caſu prohibito, poſtea
redeant ad rectam fidem, an ſint ſeparandi? Dicite ꝙ
non.c.de infide.de conſan.& aff.in fi.& optimè facit.l.
quædam.ff.de iuriſd. om. iu.& l. exigere dotem. ff. de
iud. Et idem eſt in deſponſata per uerba de pñti, licèt
non fuerit ducta ad domum, glo.or.in l.ea, quæ.ff. ad
muni. In eađ.ibi, ideo addes. In hoc glo. inquantum ad
dit hæc uerba ad tex.non bene loquitur, quia Impera
torem reprehendere eſt pctm̃ in ſpũm ſanctum: unde
tene text.ut iacet. Ad argm̃ de concubina rñdebitis, ꝙ
illa coniunctio nõ habet conſuetudinem indiuiduã,
quia ex ſola uoluntate utriuſq; diuiditur matrimoniũ
illud, ut in auth.ut ſupra dixi. Capio glo. in uer. ius.
ibi.l.2. Sed dicet quis, ſolùm l.permittit patri uendere
filium, ergo non extendetur ad obligationẽ, cùm illa
lex ſit contra regula iuris. Soluunt dñi Doct. ꝙ hoc
prouenit cauſa minoris præiudicij: nam ſi lex permit-
tit uendere, ergo multo magis obligare. Ex qua gl.col-
6 ligitur, quòd † in ſtatutis habet locum extenſio, ubi
7 eſt maior rõ.& ita ibi dicit in d.l.j. † Mr̃ ãt non poteſt
uendere filium ẽt pp famem, ut hr̃ in d.l.2.& proba-
8 tur in d.l.tranſactionib. C.de tranſac. † An autem fi-
lij poſſent pro obſidib.dari? dicatis, ut ibi. Ibi, l.fin. hoc
d intelligite in filio emãcipato, uel in filio in poteſtate.
e e in cã tamen caſtrenſi, uel quaſi peculij, alioquin ex
f nulla cauſa conueniri poteſt. Gl.in uer.ciuium. f

ADDITIONES.

a Dum tex.hic dicit patriam pſtãtẽ cãri ex iuſtis nuptiis, adde tres modos, per quos inducitur patria poteſtas, quos ponit gl.in l. itẽ in poteſtate.ff.de his, qui ſunt ſui.& refert Nic.de Neap hic.

b No. ꝙ licèt matrimoniũ dicatur indiuiduũ, illud intelligitur quò ad propoſitum. aliquando tñ dicitur diuiduum, ut l.conſenſu, C.de repu.& infra de nup.§. ſunt & aliæ.in gl.& iſti caſus connumerantur in iſtis uerſibus.

Error, conditio, uotum, cognatiõ, crimen.
Cultus diſparitas, uis, ordo, ligamen, honeſtas:
Et ſi ſis affinis, ſi fortè coire nequibis:
Hæc copulanda uetant connubia, facta retractant.

Primum probatur, quia qui errat non conſentit.l. ſi per errorem.ff.de iuriſd.om.iu. Secundum.ſ.conditio, quia credebam cõtrahere cum libera, & contraxi cum ſerua.c. 2. extra de coniug. ſeruo.

ſeruo.uel eſſet apposita conditio turpis,ut in c.fin.extra de cond. appo.Tertium,cognatio ſpiritualis.l.cōpaternitatis.c. Martinus Bertam,extra de cogna.ſpirit.& uinculum adoptionis.l. adop.ff. de ritu nupt.& infra ti.ſeq.Quartum ſi ſit uotum ſolemne,impeditur ſi ueni ad ſuſceptionem ſacerdotii,uel ſi n profeſſus,aliàs ſimplex uotum impedit matrimoniū,ſed iam factū nō diſſoluit. c.1.extra de uo & uo.redemp. Crimen impedit matrimoniū,ſed iā factum non dirimit, niſi in trib.caſibus. Primus eſt,cū adulter dat fidem cum adultera, uiuente legitima uxore. Secundus eſt, ſi adulter de facto cōtrahat cum adultera, uiuente prima uxore. Tertius eſt,cum alter eorum cum effectu machinatus eſt mortē defuncti.c.transmiſſæ.de eo,qui cogno.cōſang.uxo.ſuę.& ibi nō.

c . In gl.in uer.coniunctio.Iſta glo.uidetur uelle,q̃ in matrimonio requiratur duplex coniunctio,animorum. ſ.& corporum.q̃ uidetur contra l.ſi cui fuerit.ff. de cond.& dem.& l.nuptias.ff.de reg.iu.Puto poſſe ſic dici(dicat hic Ang.quicquid uelit, quē ego non intelligo) q̃ aut conſideramus matrimonium quò ad producendum in eſſe,& matrimonium ſolo conſenſu in eſſe producitur,ita loquitur contraria. Aut loquimur poſtquàm matrimonium eſt in eſſe productū,& tunc requiritur duplex coniunctio, animorum & corporum.ita loquitur hæc gl.Et ultima theologica uerba gl.hic,habes in tex.c.debitum.ext.de big.& ibi gl.

d Item aduerte,q̃ gl.in ſecundo effectu dicit q̃ ſilius in poteſtate non poteſt in ius uocare patrem,quod eſt uerum, etiam cum uenia,ut hic plenè,& bene.p Ang.de Are.At uidetur ,q̃ tertius effectus qui ſequitur,ſit ſuperfluus, quia non poteſt in ius uocare,ergo non poteſt eſſe iudiciū,cum iudicium incipiat à citatione.Salua opinionem glo.quia ſecundus effectus loquitur in filio, qui filius non poteſt in ius uocare patrē. Tertius loquitur in patre,ut pater non poſſit habere iudicium cum filio.& ideo gl.cum miniſterio in tertio effectu dixit,quia cum eis agendo iudicium habere poſſumus.& iſta eſt ueritas.

e Adde,quòd nulla obligatio ciuilis oritur inter patrem,& filiū, niſi in caſibus enumeratis p gl.in l.lis nulla.ff.de iud.Et ratio eſt, quia ſequeretur quòd quis eſſet obligatus ſibiipſi, quod eſſe nō poteſt.l.hæres.§.ſeruū.ff.de fideiuſ.Adde etiam dum dicit glo.filium non poſſe eſſe in iudicio ſine licentia patris , quòd hoc eſt uerum,niſi ſit procurator alicuius,uel tutor , quia tunc poteſt.c. quia tunc generaliter,de procur.in vj.Et no.hanc gl.in.§.ius aūt, quę enumerat,quot ſunt effectus patrię poteſtatis. Et dū glo.dicit,quod filius non pōt eſſe in iudicio ſine conſenſu patris , uide Bar.in d.§.neceſſitate.Item aduerte , q̃ dum gl.dicit, Item in ius uocare patrem non poteſt filius,etiam cum uenia:ille tertius caſus,qui ſequitur ,uidetur eſſe ſuperfluus.Cogita,& ſalua,quia ſecundus loquitur in filio,tertius in patre, ut dixi ſuprà.

f In gl.in uerbo,ciuium Romanorum,dum dicit q̃ filii Francigenarum non ſunt in poteſtate parentum,adde , q̃ hanc gloſſam in hoc reputat unicam & ſingularem Bal.in c.i. §. ſi duo fratres. aliàs ille.§.eſt c.2.in ti.de fratri.de nouo benef.inueſt.Hanc etiā gl.Bal.commendat in c.i.an maritus ſucced.uxo.in benefi.& uide tex.in l.pen.in fi.C.qui teſt.ſace.poſſ.& in d.c.i.an maritus ſucceuxo.in benef.dicit Bald.quòd illa glo.eſt ſingularis.

TITVLVS X.

De nuptijs.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà viſum eſt de patria poteſtate , verum quia ea cauſatur ex iuſtis nuptijs, vt ſupra tit.1.in prin.ideo ordine competenti intitulatum eſt de nuptijs.

SVMMARIVM.

1 *Furioſus retinet ius patriæ poteſtatis.*
2 *Aliter pubertas capitur in matrimonio contrahendo, quàm in tutelis finiendis.*
3 *In ſponſalibus contrahendi tempus eſt vniforme tam in maſculo, quàm in fœmina, ſecus in matrimonio contrahendo.*
4 *Aetas legitima ſuperueniens confirmat matrimonium.*
5 *Copula carnalis facit tranſire ſponſalia de futuro, in matrimonium.*
6 *An ſenex ita ætate confectus, quòd non poſſit coire, poterit matrimonium contrahere.*
7 *Tria ſunt dona matrimonij.*
8 *Duplex eſt conſilium.*

Iuſtas autem. Maſculi puberes & fœminæ viri potentes ita demum matrimoniū contrahere poſſunt,ſi parentū conſenſus interuenerit,dummodò parentes legitimū cōſenſum pręſtare poſſint.hoc dici.Diuiditur in tres.Nā in prima ponit dictū generale.In ſecunda illud declarat.In tertia determinat incidentē quęſtionē.Secunda ibi,maſculi.Tertia ibi,vnde quæſitum eſt.Ibi,ciues Romani,ideſt,liberi homines.Ibi,ducere poſſit,id eſt nō præcedente iuſſu patris.No.primò,quòd illi dicuntur inire iuſtas nuptias,qui coeunt ſecundū præcepta legum.Ex quo colligitis,quòd matrimonium dicit de iure ciuili formatione,q̃ etiam tenuit gl.ſup.de iu. nat. in princ.Scđò no.quòd ad hoc quòd matrimoniū cōtrahatur rectè,debet maſculus eſſe pubes, & fœmina viri potens.Item no.non poſſe contrahi matrimoniū
a per filiumfa.vel filiam,ſine a conſenſu parentū,qa hoc
& naturalis & ciuilis ratio ſuadet. Subſequenter nn.
1 patrem quantumcunque furioſum retinere ius patriæ
poteſtatis,nam & aliarum rerum dominiū non amittit.l.qui furere.ff.de ſta.hō. Item no.furioſi filium & filiam poſſe inire matrimonium ſine conſenſu parentū.Item no. quòd facilius fuit permiſſum filiæ furioſi nubere ſine conſenſu patris quàm filio.Rationē vide-
b bitis ſuper gl.b In fi.gl.i.& de hoc tex.habes in c.i.ex-
c tra de coniug.ſeruo.In fi.gl.in ver.puberes, hæc gl.nō
2 bene loquitur.† Nam licèt quo ad tutelas & teſtamenta ille appellatur pubes,qui 14.ann.compleuerit,ſi ſit vir:aut 12.ſi mulier fuerit: quò tamen ad matrimonia contrahenda appellantur puberes quam primum coire poſſunt.Non igitur in matrimonio copulando pubertas cognoſcitur ex annorum numero, ſed ex poteſtate coeundi,c.puberes.extra de deſponſa. impub.In gl.in ver.viri potentes. ibi in fine principij,primo reſponſo,dicite vt dixi in gl.præcedenti.Ibi , l.in ſponſa. colligite ex gl.q̃ in ſponſalibus contrahendis tēpus eſt vniforme tam in maſculo,quàm in fęmina:vterq;.n.in
3 7.anno ſponſalia inire poteſt.Sed † in matrimonio cōtrahendo tēpus eſt difforme,quia eſt 12.annorum in muliere, ſed 14.in maſculo,de iure ciuili.Aliam rōnē dixi,in qua comperio Io.Fab.inclinaſſe. Nā ideo vterque maſculus & fœmina in 7. ſponſalia inire pñt , qa illa ſolo conſenſu perficiuntur,cuius conſenſus eſt ita capax maſculus in 7.vti mulier.l.in ſponſalibus.la.j.ff. de ſponſa.Et ſi dixeris,nonne matrimoniū ſolo cōſenſu contrahitur? l.nuptias.de regu.iuris.fateor,ſed conſenſus in matrimonio tendit ad alium finem,q̃ cōſenſus ſponſaliorum.Conſenſus.n.ſponſaliorū tendit ad hunc finem vt ſuperueniente ætate legitima contrahatur matrimonium p verba de pſenti.c.i.extra de deſponſa impub.in vj.ſed conſenſus in matrimonio tēdit ad hunc finē,vt copula carnalis ſubſequatur, ad q̃ redditur citius apta mulier q̃ maſculus,tanquam citius excreſcens: vnde tempus difforme ſtatutum eſt. Ibi.§.fin.& hæc fuit opinio Azo.Ibi,cum ita.& hæc fuit opin.Ioā. quæ ponit ad literā in l.ſi vxor.§.ſi minor. ff. de adult. quæ opinio verior eſt de iure Cano. vt ſupra dixi per
d c.puberes,ſup.alleg.quod ius Cano.d eſſet ſeruandum
etiam in terris Imperij,quia matrimonium eſt ſpecies materiæ ſpiritualis.faciunt,quæ habentur in c.fin.extra

tra de præs. in regula iuris, malæ fidei, de reg. iur. lib. 6.
4 In fi. gl. no. ꝙ † ætas legitima superueniens, habet legitimare matrimoniũ præcedēs de facto cõtractũ. Eodē modo copula carnalis voluntariè subsequens, habet legitimare matrimoniũ ꝓcedēs metu contractũ. c. ad id, qđ per tuas, extra de sponsa. & facit l. 2. C. qđ met. cau.
5 Eodē modo † copula carnalis subsequens facit trāsire sponsalia de futuro in verũ matrimoniũ de præsenti. c. is qui fidē, extra de sponsa. Pone rōnem: Nam qđ tu cognouisti ipsam, pōt capi duplex coniectura. Prima, ꝙ cognoscas ipsam causa fornicationis tātũ & illicitē. Alia, ꝙ cognoscas licitè tāquā vxorē, & hæc veluti melior sumenda est, ar. in l. merito. ff. pro soc. Sed quærit:
6 pone ꝙ sit † senex ita ætate confectus, ꝙ non possit coire, an poterit matrimoniũ copulare? Vr ꝙ sic, p l. sancimus. C. de nup. per l. quæsitum. ff. de lib. & posth. Itē quia natura & generandi cõsuetudo potius in hoīe est spectāda, quā valetudo & vitiũ accidentale, quo ab dicatur homo a generandi potestate. l. si quis posthumos, eo. tit. & hanc vr̃ tenere glo. in c. 2. extra de frig.
7 & male. Ego puto contrà. Moueor primò: Nam † tria sunt bona matrimonij, fides, proles, & sacramentum: quorum si alterum desit, matrimonium est nullum. c. fi. extra de conditio. appo. 3 5. q. 2. c. nuptiarum. Sed in senc, qui coire non pōt, deficit bonum prolis, ergo matrimonium nullũ. Præterea puer, qui generare nō pōt de præsenti, speratur tñ potentia generandi in futurũ, non pōt contrahere matrimoniũ. c. puberes, supra allega. Ergo multò minus senex, qui nec nunc pōt, nec posse speratur. Præterea, non est dada materia delinquendi, hoc est, inutilibus confricationibus: Itē daret materia vxori, vti nuptijs scholariũ, ergo matrimoniũ nullum. Nō ob. l. sancimus. quia illa loquit̃ in sene, qui tũ coire pōt, licēt cum difficultate. Eodem modo respōdetur ad iura superius allegata. Vel aliter, ꝙ loquatur in materia vltimarum voluntatum, in qua non est peccandi locus. Et hoc, quod dixi de viro, qui coire non pōt, idem dicite in muliere, quæ coire nō pōt. In fi. gl.
8 in ver. ptāte. dicite, quod † duplex est consiliũ. Quoddā consilium perfectionis, & illi de necessitate non est obediendum. Quoddam est consilium reuerentiæ, & illi est obediendum. glo. est ord. in c. ad aures. de ætate & qual. In fi. in ver. datum. dicite quod est verum de iure ciuili: de iure autem Canonico valet matrimonium. c. videtur, extra qui matr. accus. pos. &c.

ADDITIONES.

a An filius possit capere uxorem sine cõsensu patris? dic quòd sic hodie, ut extra de spons. c. cum locum. & extra de rapto. c. cum causa. Et id, quod dicitur hic in tex. habet locum de honestate, nō de necessitate, ut c. sufficiat. 25. q. 3. & c. hoc sciendum. 32. q. 3. in gl. Adde tamen, quòd pro sponsalibus cõtractis pro filijs per parentes obligantur ipsi filii, si sont præsentes, & idem si sunt absentes: sed ratificēt tacitè, uel expresse. c. j. extra de sponsa. in princip. in 6.

b No. quòd de iure ciuili liberi homines contrahunt matrimonium, serui uerò non, sed cõtubernium, ut in glos. prima. De iure autē Canoni. etiā inter seruos est matrimonium, c. j. extra de coniu. ser. sed tamen adhoc contracto matrimonio tenetur præstare seruitium domino, ut ibi. Si ergo serua contrahat cum libero homine, eius partus mihi acquiritur. l. & seruorum. ff. de statu hominum. Sed quid si uir eodem tempore exigat debitum carnis, & ego dominus exigo seruitutē, cui parere debet? Dic quòd uiro, ut uoluit gl. in d. c. i. quia mora modici temporis, &c. ubi seruitium ueniret præstandum personæ meæ. l. si quis in graui. §. rationes. ff. ad Sylla. Nec possem ego dominus contracto matrimonio uendere eam alteri, & sic soluere matrimonium, ut in glos. dicti c. i. quia fortius est uinculum spirituale quā temporale, ut ibi notatur. & uide de hoc in auth. ad hæc. C. de lati. lib. toll. Et hæc intelligas uera, quando dominus non consensisset illi matrimonio; aliàs si consensisset tacitè uel expressè, quia sciens non contradiceret, tunc serua efficitur libera, & similiter seruus, ut habetur in dicta authent. ad hæc. & ista ponit Angel. de Aret. hic. Adde, quòd in concubinatu requiritur indubitatus effectus, qui præsumitur propter cohabitationem, ut in matrimonio, & ideo filij nati ex concubina, quam quis habens uxorem tenebat extra domum, non dicuntur nasci ex concubina, & ideo non legitimātur per matrimonium postea subsequens, ut tenet Bar. in l. fi. ff. de concu.

c Et dum glos. ista dicit, quòd inter seruos non contrahitur matrimonium, oppon. & imò uidetur ꝙ inter eos possit esse matrimonium: nam cui competit diffinitio, & diffinitum. l. i. §. dolum. cum glos. ff. de dolo. sed seruo cõpetit diffinitio matrimonii posita supra titu. i. ut patet: ergo, &c. Huic argumē. nō uideo quid aliud possit bene respōderi, nisi dicas, quòd illa non sit diffinitio matrimonii, sed etymologia matrimonii; & arguere ab etymologia affirmatiuè, non licet, & sic nō obstat. Licēt contra istā solutionē dum dico, quod arg. ab etymologia tenet negatiuè, nō affirmatiuè, fortiter facit l. i. ff. de fur. Sed hæc oppositio nihil est. Et quòd contubernia seruorum præstent indiuiduam uitæ cõsuetudinē, uidetur esse tex. in l. possessionum. C. commu. utr. iud. Vnde forte pro solutione nō posset aliud dici, nisi quòd illa uerba l. i. ff. de ri. nup. sint addenda huic diffinitioni; & nihil obstabit. Sed tu dic & bene, quòd imò in contubernio non est indiuidua cõiunctio. text. est not. in §. si uerò decretum. & in §. si uerò ab initio, in Authen. de nupt. hodiè uerò de iure Canon. cū inter eos sit matrimonium, nulla ratione potest dissolui, etiamsi inuitis dominis contraxerint. c. i. de coniug. ser. Cogita tamen, an §. si uerò ab initio, hoc dicat.

d Attende diligenter, quòd in casibus in quibus nō est expressè ꝑ legem decisum, si res pendet ex opinio. Doct. ut in decisione duarum quartarū, tunc si reperitur decisio Canonica, omnibus opinionibus est præferenda, ut in c. Rainutius. & in c. Raynaldus. extra de testamen. Econtra si reperitur decisio legalis & non canonica, seruabitur in utroque foro. & ita not. glos. in d. c. i. extra de oper. no. nun. & ideo de matrimoniis, de quibus non tractatur de iure Canonico, & sunt decisa de iure ciuili, seruabuntur ll. in utroque foro. Ex quo infertur, ꝙ si clericus non fecerit inuentarium, tenebitur ultra uires hæreditatis, sicut laicus. l. fin. C. de iure deliberan. Et sic non implēs uolūtatē defuncti, priuatur hæreditate sicut laicus, ut in authen. hoc amplius. C. de fidei commiss. Item nec hæreditatem non aditā non transmittit, sicut nec laicus. l. unica. §. in nouissimo. C. de cad. tollen. Item in casibus in quibus laicus perdit possessionem, perderet etiam clericus. l. fin. C. de acquir. poss. & de his omnibus uide Pet. de Ancha. in suo opere statutorum. Specul. de dispu. & allegat. §. postremo. Adde, quòd in materia spirituali lex succumbit canoni, ubi canō contrariatur legi, ut dicit glos. in l. priuilegia. C. de sacrosan. eccl. quia in his non dedignātur leges sacros canones imitari, ut in Authen. ut clerici apud proprios episcop. §. fi. cū concor. col. 6. Nunquid ergo in utroque foro, scilicet ciuili & canonico sint seruandæ leges & canones? Io. Andr. in c. 2. de oper. noui nūcia. dicit, quod in casibus, in quibus leges non contradicūt canonibus, mixtum allegatur in utroque foro, ut in c. pastoralis. extra de fide instrumen. Aut inuicē contradicunt, & tūc lex seruabitur in suo foro, & cano. in suo, ut in ca. relatum, & c. cum omnes. extra de testamen. & c. 2. de arbit. in 6. Si uerò lex inducat peccatū, tunc in dubio statur canoni. c. fina. extra de præscri. Nam in his, quæ concernunt periculum animæ, Papa potest talem legē tollere. c. nouit. extra de iud. cap. fina. extra de secun. nupt. Sed ubi non uertitur periculum animæ, tunc Papa non potest tollere legem, cum iurisdictiones sint distinctæ. 16. dist. c. cum ad uerū, & in. 10. dis. c. quoniam, & in c. 2. de regu. iur. in 6. & per Bartol. in d. l. priuilegia.

SVMMARIVM.

1 *Quæ sint nefariæ & incestæ nuptiæ.*
2 *Edictum in certis personis prohibitorium, in aliis censetur permissorium*
3 *Quomodo inter fratres adoptiuos matrimonium possit contrahi.*
4 *Frater cum sorore adoptiua hodie potest matrimonio copulari.*

§. Ergo

5 Ergo non omnes. Inter ascendẽtes,
1 † siue naturales,
a siue adoptiuos, *a* matrimoniũ prohibetur, etiã ꝑ emã
cipationẽ adoptione dissoluta. Diuiditur in duas par-
tes. Nam in prima tractat, quomodo inter ascenden-
b tes *b* & descendentes matrimonium est prohibitũ. In
secunda tractat, quemadmodum impeditur inter col
laterales. Secunda ibi, inter eas quoque. Prima subdi-
uiditur in tres. Nã in prima ponit dictum gñale. In se
cunda statuit pœnam contrafacienti. In tertia dictum
augumẽtat. Scđa ibi, quod si tales personæ. Tertia ibi,
& hæc adeo. Ibi, ergo. quasi dicat, cum supra statutum
fuerit ita demum iustas nuptias iniri, si secundũ legis
præcepta contrahãtur, bene sequitur non casu &c. ut
in tex. No. primo, non licere omnes mulieres nobis in
c matrimonio copulare. *c* Item no. a quarundam mulie
rum nuptiis abstinendum esse. Ex quo infertur, quòd
2 cum † edictum Imperatoris sit prohibitorium certa-
rum personarum, intelligatur generaliter in aliis per
missorium. Quascũque igr̃ mulieres nobis matrimo-
nio poterimus copulare, nisi spãliter prohibitæ fue-
d rint: ad hoc optime fac. in simili. l. j. ff. de test. *d* Itẽ no.
inter fratres & sorores adoptiuos matrimonium con-
3 trahi non posse, † tamẽ si per emancipõnem adoptio
dissoluatur, matrimoniũ inter collaterales ꝑmittitur.
Sed dixerit aliqs, si inter ascendẽtes & descendentes
ẽt adoptiuos impedit copula matrimonialis, dissolu
ta per emãcipationẽ adoptione, quare nõ sic inter col
laterales? Respõdetur, ꝙ ideo inter ascẽdẽtes hoc sta-
tutũ est, qa licèt descendentes adoptiui emãcipẽtur,
durant tñ adhuc reliquiæ iuris patriæ potestatis & re
uerẽtiæ paternæ, arg. opt. in l. ult. §. seruua in caput. ff.
de qõn. Sed inter collaterales nullũ est ius patriæ pote
statis, cuius reliquiæ durare possint. Præterea inhu-
manius est qđ illam, quã quis aliquo tẽpore habuit ut
filiã, debeat postea hr̃e ut uxorẽ. l. si quis alienã. C. de
nupt. Itẽ no. ꝙ si qs gñum uelit adoptare in filium, dẽt
prius filiã emancipare. Rõ: nam si non emanciparet fi-
liã, iste gener, idemque filius adoptiuus, efficeretur fa
miliæ adoptãntis, & sic uxoris suæ frater qđ est ꝓhibi
tũ: sed quãdo filia est emãcipata, nõ efficitur eidẽ fra-
ter per adoptionẽ, quia illa filia exiuit agnationẽ pa-
tris. l. q in adoptione. ff. de adop. Eodẽ mõ si quis uel-
let adoptare uirum, debet prius emãcipare filiũ, rõne
de qua sup. in fi. gl. in uer. inter eas. Hæc opinio est ue-
ra, & ꝓbatur. in l. quique. §. parentes. ff. de in ius uoc.
Alia ẽt rõne uxore habere non posset, quia ea esset æ-
tate ut coeundi potestas ab eo abdicata reperiretur. &
facit pro illa opinione, quã propediẽ recensui uobis,
& introduci põt illud Petrarchæ ad amicũ: Est tamen
nuptijs apta senectus, q̃tum bruma messibus. Ridicu
lũ ioci genus est sponsus senex. In fi. gl. in uerbo, non
e tanta. dicite, quòd de iure *e* Canonico frater & soror
sunt in primo gradu, de iure ciuili sunt in secundo. Fi
lij duorum fratrum de iure Canon. sunt in secundo,
de iure autem ciuili sunt in quarto. de quo dicã inf.
de gradibus. §. j. In fi. gl. in uerbo, filiam. Doct. com-
muniter reprehendunt hãc gl. dicentes, quòd hoc cõ
silium hodie ualet & tenet, ex quo immutatum non
reperitur. l. ꝑcipimus. C. de appella. l. sancimus. C. de te
sta. Ad contrarium respõdetur, quòd licèt non tolla-
tur ius agnationis quòd ad facultatẽ succedendi, tolli
tur tñ quãtũ ad nomen familiæ, ut hic. Sed cõtra text.
opponitur, ꝙ hoc cõsiliũ hodie nõ sit necessariũ, imo
4 hęc materia sit correcta, ut dicamus † fratrem cum so
rore adoptiua hodie posse matrimonio copulari; quia
filius adoptiuus regulariter non transit in potestatem
patris adoptantis, ideoque ius suæ familiæ non ample
ctitur. l. cũ in adoptiuis. C. de adopt. §. sed hodie. infra
tit. j. Huius timore Innocen. in c. j. extra de cogna. leg.
dixit, hanc materiam esse correctã: sed eius opinio re-
probata est, & alij communiter repugnant: primũ per
illud. c. quod emanauit post compilationem huius li-
bri. Præterea licèt filius adoptiuus nõ transeat in pote
statem adoptantis, tamẽ iura adoptionis cõsequitur,
ut dicã statim in glo. magna. & ꝓ hoc allegat no. ĩ l. fi.
C. de in ius uoc. & in l. adoptiuũ. vbi habetur, qđ filius
f adoptiuus non uocat patrem adoptiuum in ius. *f*

ADDITIONES.

a Adde, quòd prohibitum est matrimoniũ inter fratrem & soro-
rem; siue sint ex eodem parente, siue ex altero tantum: siue sint
naturales, siue adoptiui, durante adoptione, secus ea finita, & sic
ẽt non licèt fratri contrahere matrimonium cum sorore, nec etiã
cum filia, nec cum nepte sororis, ut in §. fratres. sed bene licèt con
trahere matrimonium cum filia sororis adoptiuę, ut in §. eius ue
rò. & filii duorum fratrum uel sororum, qui dicuntur cõsobrini,
possunt de iure ciuili contrahere inter se, ut in §. duorũ autem.
Item non licèt contrahere m̃rimonium cum m̃re & amita. i. soror
re patris. nec cum amita magna uel matertera magna. i. sororę
aui, uel auiæ. h. d. vsque ad §. affinitas.
b No: inter ascendentes & descendentes prohibitas esse nuptias usque in infinitum, adeò ut si Adã uiueret, non posset reperire uxo
rem, ut hic uult glo. & glo. in l. nuptiæ cõsistere. la 4. ff. de ritu nu
pt. & glo. in l. nemini. C. de nupt. Hoc procedit, siue sint ascenden
tes & descendentes ex legitimo matrimonio, siue non, l. nihil in-
tereit. ff. de ritu nupt. Et de Adam ponit ille aliam rationem, infra
prox. col.
c Item pondera tex. hic, in prin. quòd appellatione parentũ, & ap
pellatione liberorum, ueniunt parentes & liberi in infinitum, cõ
trá l. Iuriscon. §. parentes. ff. de gradi. Sol. per tex in l. quique. §. pa
rẽtes. el. j. & ibi glo. ff. de in ius uoc. In tex. ibi, nefarias & incestas.
Dic quod nefariæ propriè sunt inter ascendentes & descendẽtes,
incestę uerò inter collaterales, ut no. ĩ rub. C. de incest. nupt. & gl.
in l. incestæ. ff. de ritu nup. & gl. in Auth. de incest. nup. in prin. in
uer. illicitas. quæ gl. ꝓ hac differentia allegat tex. qui ꝓbat contra
rium, nisi dicas, put dicit glo. in d. uer. illicitas, ꝙ ll. quãdoque ꝓ
miscuè otuntur. Item contra istas differentias habes tex. expres-
sum in l. fin. in princ. ff. de ritu nupt. & in l. fi. in fi. ff. de cond. siue
causa.
d Item no. inter ascendentem & descẽdentem adoptiuos uel natu
rales impediri matrimonium, etiã per emãcipationem adoptio-
ne dissoluta. Et fuit ratio dubitandi: nam uidetur ꝙ facta eman
cipatione possit ducere, cum per illam emancipationem fiat ex-
traneus l. quin etiam § fin. ff. de ritu nupt. Sed ratio decidẽdi fuit,
secũdum Pet. de Bellapert. publicę honestatis intuitu: aliàs dif-
famaretur, quia in copulatione nuptiarum semper honestas inspi
citur. ff. de ritu nupt. l. semper. Attende tamẽ, quòd adoptatus po
test capere in uxorem, facta adoptione, matrem patris adoptan-
tis. d. l. quin etiam. non autem uxorem ipsius adoptantis. l. adopti
uus. ff. de ritu nupt. & adde l. 4. §. i. ff. de grad. cognat. &c. Et aduer
te, quia illa l. quin etiam. §. fi. multum turbat mihi spiritum con
tra istum text. qui vult quòd inter ascendentes & descendentes e-
tiã dissoluta adoptione prohibitę sint nuptię, & ibi dicitur cõtra
rium. Sed solue per l. qui in adoptione, in prin. ff. de adopt. quòd
per adoptionem non fit auia. & licèt etiam per adoptionem uxor
non efficitur mater, nec loco matris, est tamen loco nouercæ. d. l.
adoptiuus. sed mater patris non est auia, nec loco auiæ, nec aliqs
ita sentit, & est hoc uerum.
e Aduerte, dum glo. ista dicit, idem hodie de iure Canonico,
puto quòd malè dicit, posito etiam quòd non esset diuersa com
putatio graduum, quia de iure Cano. prohibetur in quarto
gradu

gradu. dicto c. si. de consanguinitate & affinitate. sed de iure ciuili permittitur, d. §. duorũ. infra, eodem. Proxima tamẽ est tex. de iure Cano. in c. non debet. extra de consanguini. & affini. Qualiter autem gradus de iure ciuili, siue Canoni. debeant computari, uide not. per Hostien. plenè in summa, de consanguinitate, & affi. & Dyn. in tit. ff. de gradibus, & infra tit. de gradi.

f Sed aduerte, quia in istis duobus ultimis casibus multum obstat fundamentum gl. quia ars debet imitari naturam: hic esset contra, quia in primo adoptatus ex filia esset in potestate aui: in secundo natus ex filia nõ esset in potestate aui. Imo plus etiã hodie transit in familiam patris adoptantis, licèt habeatur perinde ac si non transisset, ita uidetur esse tex. in d. l. fi. in uer. iden, ibi, quasi non fuisset in alienam familiam translatus.

SUMMARIUM.

1 *Is, quem adopto, fit cognatus illis, qui sunt de cognatione mea.*
2 *Filius filiæ meæ non est de agnatione mea.*

§. Fratris. Non licet patruo, uel auunculo inire matrimoniũ cum nepte uel pronepte ex linea transuersali. Transuersalibus uerò in linea, ex latere, matrimonialiter coniungi posse permissum est, hoc dicit. No. primò, non licere nobis matrimonialiter copulare fratres, uel filiam uel nepotẽ

a ex fratre uel sorore. *a* No. regulam, ꝙ fratris prohibemur ducere neptem. Item no. ꝙ filium sororis adoptiuæ potest frater sibi matrimonialiter copulare, quia illa illi fratri non est, nec naturali, nec ciuili uinculo colligata, qđ apertè ex glo. declarabiť. No. ex uer. duorũ fratrũ filios uel sororũ, uel fratris, uel sororis, posse matrimonialiter copulari: qđ est uerũ de iure ciuili, de iure ãt Canonico secus, quod seruare debemus. c. fin. & c. non debet. extra de consangui. &

b affi. *b* Item no. non licere nobis matrimonialiter copulare, nec amitã, nec materteram etiam magnam. Finaliter no. & hæc est difficultas, ꝙ nedum amita, uerum etiam matertera non põt adoptione constitui: ꝙ

c statim explicabo in gl. pe. Glo. j. *c* Glo. in uer. ciuili iu

d re. *d* In fi. gl. in uer. materteram. *e* Dicite, hæc rõ nõ est

e bona, quia inter collaterales non est dare huiusmodi reuerentiã, ut dixi statim in §. inter eas. Vnde aliàs dixi urgentem rationem: pro cuius declaratione præ-

1 mitto, ꝙ † quando ego adopto aliquem, ille efficitur cognatus illis, qui sunt de agnatione mea. l. qui adoptionẽ. ff. de adoptio. Modò ad propositũ. Si quæratur, an patruus uel amita, auunculus uel matertera adoptione constitui possint: aut loquimur de patruo uel amita, & tunc illic indistinctè causari possunt, siue causetur adoptio in persona nepotis, siue causetur in persona patrui, uel amitæ, quia illi semper reperiuntur de agnatione adoptantis. Aut quærimus de auunculo uel matertera, & hoc est distinguendũ. Aut adoptio causatin psona nepotis, & tunc constituitur auunculus & matertera. Pone. n. ꝙ habeam filiã & filiũ, adopto aliquẽ tanquã natũ ex altera filia, iste erit nepos alteri filio, uel filiæ, quia ille filius uel filia reperitur de mea agnatione, & ita loquitur l. per adoptionẽ. §. fi. ff. de ritu nuptiarũ. Aut causatur adoptio in persona filii uel filiæ, & tunc non causatur auunculus uel matertera. Pone. n. ego habeo ex filia nepotẽ, post hoc adopto aliquem in filiũ uel filiã, iste adoptatus uel adoptata nõ erit auunculus, uel matertera filio uel filiæ meæ. Rõ,

2 quia † filius filię meę nõ est de agnatione mea. §. fi. sup.

f tit. j. Capio glo. in uer. magnã. ibi, magnus. Hæc bona. *f*

ADDITIONES.

a Imò nec proneptem, ut tex. notab. in l. sororis proneptem. in prin. ff. de ritu nuptia. licèt Ang. hic contra, & pessimè. Item no. ex hoc. §. id, ad quod uulgò iste §. allegatur, quòd quotiescũque duæ rationes, uel causæ finales tendunt ad prohibitionem alicuius actus, licèt cesset una ratio, tñ habet locum ipsa prohibitio, cõcordat gl. in. §. illud, iuncto tex. inf. eo. ad idem allegatur uulgò l. si uentri. §. in bonit. alias. §. fi. iũcta gl. ff. de priuileg. credit. de hoc est melior tex. de iure, secundum Bal. ibi, in l. si non lex Aelia Sentia. in prin. ff. de hæredib. instituen. Et uide, quod per illũ. §. in hoc proposito dixit gl. not. in l. si quis ad exhibendum ff. de exce. rei iud. & adde prædictis aliam gl. in. §. minima, in uer. uel econtra. & ibi Doct. ponderant, inf. de ca. dimin.

b Adde, ꝙ ex prædictis patet, ꝙ maior est prohibitio de iure ciuili inter collaterales ab infra, ut inter amitam & nepotem, quã inter collaterales existentes æquales, puta inter filios duorum fratrum, qui possunt simul iungi de iure ciuili. rationem sentit tex. in l. sororis proneptem. ff. eo. & ponit clarè gl. in fi. hic, in uer. magna, licèt secus de iure Cano. d. c. nõ debet. & hodie statur Canoni. & primus gradus de iure Cano. incipit à duobus fratrib. sed de iure ciuili non est dare primum gradum collateralium, quia ipsi sunt in gradu secundo, ut inf. de gradibus. §. secundo gradu. Et ratio diuersitatis est, quia de iure Canonico non recurrimus ad stipitem, in quo istæ personæ sunt unitæ: secus de iure ciuili. sed nostrũ ius ciuile obtinet quo ad successiones, ius uerò Canoni. obtinet quò ad matrimonia, ut est glo. in. §. hactenus. infrà de gradibus. Et ideo si statutum existat ꝙ adstantibus agnatis usque ad quartum gradum mater non succedat, iste gradus quartus debet computari secũdum ius ciuile, non Canonicum, quia gradus propriè est de iure ciuili: de iure uerò Cano. dicitur saltus, quia saltat de fratre in fratrem, omisso patre, de quo plenè per Doct. in l. fi. inf. de succ. edi. ubi Bar. &c.

c In gl. i. in uer. neptem. in fi. dum dicit, secus in adoptiuis. quicquid dicat hic Ang. ex mẽte Io. Fab. & Ioan. de Plat. puto quòd ista gl. bene dicat in terminis. §. quem allegat, quando per adoptionẽ nõ contrahitur cognatio: secus si contraheretur cognatio, ut quia habens filiam adoptaret filium habentem nepotem. & uide inf. in princ. huius gl. in ea gl. puto melius & clarius posse respõderi, quia aut loquimur in collateralibus ab infra, & tunc si prohibeor ducere filiam, prohibeor etiam neptẽ, aut in collateralib. æqualibus, & tunc secus. Et ratio est in primo casu propter reuerentiam, ut hic tex. in uer. item materteram. & l. soror proneptem. ff. de ri. nup.

d In gl. in uerbo, ciuili iure. adde aliam rationem, quam assignat gl. in l. si qua. §. fi. ff. de ritu nupt.

e Et quia gl. in uerbo, materteram, est summè difficilis, ut eam intelligas uide glo. in l. si qua. §. fi. ff. de ritu nup. in glo. in uersic. item si habeo duas filias. & aduerte, quia licèt Docto. aliter non reprehendant istas rationes diuersitatis positas in glo. uidelicet quòd adeo non possit per adoptionem creari auunculus uel matertera, adoptando aliquem in filium uel in filiam, quia isti adoptati tanquam maiores, imperarent nepotibus legitimis & naturalibus tanquam minoribus, & sic legitimi & naturales essent subiecti adoptiuis, quod est ridiculum, secundum gl. Videtur mihi quòd iste rationes sint falsæ: quia attentis istis rationibus pro ueris, sequeretur quòd patruus & amita non possent fieri per adoptionem adoptando aliquem in filium uel filiam: quia eodem modo isti adoptati tanquam maiores imperarent nepotibus legitimis & naturalibus, tanquã minoribus, & nepotes essent eis subiecti, & tamen istud est falsum, quia patruus & amita possunt indistinctè creari per adoptionem, siue adoptando aliquẽ in filium uel filiam, siue in neptem, ut uult ista glo. in princ. & Docto. omnes, per rationem notabilem diuersitatis, quam hic ponunt. Præterea attenta ratione glo. pro uera, sequeretur quòd hic in uer. eius uero. filius legitimus & naturalis efficeretur auunculus nepoti filio uel filiæ adoptatæ, quia esset commodum filii legitimi & naturalis, ut supra dictum est. Licet possit dici isto secundo casu, & est uerũ, quòd ideo in d. uer. eius uerò. filius legitimus & naturalis nõ efficitur auunculus nepoti filiæ adoptatæ, ꝓpter rationem, quam ponit hic gl. in uerbo, ciuiliter, quam etiam ponit hic tex. Item si uera esset ista ratio, sequeretur, quòd primum exemplum glos. positum in d. l. si qua. §. fin. esset falsum: & tamen illud approbat Ang. hic; & putat esse melius ista gl. hic.

f Et ut intelligas quæstionem huius gl. dum quærit de fratre aui materni, an dicatur patruus magnus, uide omnino gl. in. §. quarto gradu. in uer. auunculus, infra de grad.

Verba.

1 *Verba præteriti temporis, sunt abnegatiua præsentis.*
2 *Eodem tempore non licet duobus matrimonio copulari, sine infamia, nisi ratione iusti erroris.*
3 *Mulier debet relinquere secundum maritum, & adhærere primo.*
4 *Ex coniunctione illicita causatur affinitas.*
5 *Vxor non dicitur affinis marito, sed est principium affinitatis.*
6 *An ualeat uenditio uno nummo facta.*
7 *Res digna maiore pretio, uendita pro uno nummo, præsumitur donata.*

§. Affinitatis quoque.

Illa, quæ fuit priuigna, nurus, socrus, uel nouerca, nobis matrimonio copulari non pôt. Idem & multo magis si adhuc sit priuigna, nurus, socrus, uel nouerca, quia nec una plurib. matrimonio eodẽ tẽpore copulari potest. hoc dicit. Ibi, quoq; Hæc dictio, quoque, est dictio implicatiua. No. primò, ratione affinitatis a quibusdã nuptijs abstineri debere. Item no. in uer. fuit, iunctis his, quæ
a
1 sequuntur, quòd uerba præteriti temporis † sunt abnegatiua præsentis. & de hoc est gl. in l. 3. §. lex Iulia. ff. de testi. Albe. uoluit in l. j. C. de rap. uirg. Item no. a nuptijs priuignæ, nurus, socrus, uel nouercæ abstinendi debere. No. rõne, quia aliæ, s. nurus & priuigna, sũt loco filiorũ: aliæ, s. socrus & nouerca sũt loco matrũ: quod uerũ arbitramur in socru, sed in nouerca secus.

Tunc cornix albescit, ubi sancta nouerca quiescit. Et alibi
Vede modo suo paret priuigna venenum.

Ad hunc tex. respondet, quòd nouerca est loco matris,
2 uel esse dẽt & si non sit. Itẽ no. quòd † eodẽ tpe nõ licet mrimonio duobus copulari, nec econuerso alioquin infamia irrogaretur. l. eũ q duas. C. de adult. Quod uerũ limitate, nisi rõne iusti erroris. Nã si mater p nuntiũ pprium certiorata falso fuerit de morte mariti absentis, pt liberè alteri copulari. auth. hodie. C. de repu. c. in pñtia. extra de sponsal. & sic eo. mõ reperitur, nupta duob. sed hæc substinetur rõne iusti erroris b sed
b
dubitat: pone qd prior maritus reuertatur, cõtracto mrimonio p uxorẽ, an adhærere poterit scđo, cui uxor erat falso mẽtita de morte primi, an uerò ad pri-
3 mũ reuerti debeat? Dicite quòd † reuerti dẽt ad primũ. c. cũ per Bellicã. 30. q. j. est gl. ord. in l. j. §. fi. de adul. & suadetur rõne. Nã licet prima facie uidereẽ matrimoniũ legitimè cõtrahi cũ secundo, tñ ex post facto detegiẽ fallacia, & reddiẽ secundũ mrimoniũ nullũ, & primũ ualidum, arg. in c. fraternitatis. extra de frigid. & malefi. Ex quo uidet dicendũ, quòd filij nati ex secundo mrimonio, cuius nullitas detegitur p aduentũ primi mariti, dicantur illegitimi & naturales. Sed cõtra est ueritas, quia sunt nati sub colore matrimonij, unde ratione iusti erroris in matre causata: Itẽ ratione erroris cõis uersantis in populo, & fauore liberorũ, legitimi sunt, & p legitimis habẽtur, ut in l. Barbarius Philippus. ff. de off. præs. in l. j. C. de testib. & est gl. ordinaria in d. l. miles. §. fi. & in d. c. cũ per bellicã. 3 † q. j. In gl. affinitatis ibi, sciendũ. Ideo dñr affines, quia unus tẽdit ad finẽ alterius, & econuerso. Ibi, si-
4 ne nuptijs. No. sing. ex gl. quòd licẽt † ex coniunctione il
c licita non causetur affinitas de iure ciuili: tñ causatur de iure Cano. p qua est tex. in c. semper. extra de eo, q cogno. cõs. uxo. suæ. Vnde; si frater tuus, uel aliquis in quarto gradu tibi cõstitutus cognosceret puellã illicitẽ, ex hac illicita cognitione causaẽ tali affinitas, quæ impedit te cũ illa matrimoniũ cõtrahere: & licẽt mu
d ti decipiant, ista est ueritas. In fi. glo. d no. quòd † uxor nõ
5 dr affinis mariti, sed principiũ affinitatis appellatur. sed mihi uř, quòd gl. malè loquatur. Primò, nã ille q tẽdit ad finẽ alterius pcopulã, appellatur affinis: sed uxor est hmõi. ergo, &c. l. non facile. §. affines. ff. de gra. Preterca, si est caput affinitatis, ergo ipsa est affinis, quẽadmodũ princeps familię appellatur de familia. l. familiæ appellatione de uerbo. signifi. Tertiò est tex. in l. nec unius. C. de hæredib. insti. nõ ob. arg. gl. si est affinis, ergo nõ pôt matrimonium inire cum marito rõne affinitatis, quia respõdetur, quòd affinitas præcedens matrimoniũ, benè impedit matrimoniũ cõtrahi, sed affinitas quæ causatur eo momento, quo causaẽ matrimoniũ, non impedit, quia non est affinitas nisi prę cedat matrimoniũ, ad hoc faciũt, quæ habentur in l. si post mortẽ. de leg. j. & quod uidistis in quæstio. de puncto, supra de his q sunt sui, uel alie. iuris. Doct. tñ
6 insequẽtes gl. inducunt illã ad q. in arg. † nunquid ualeat uenditio uno nũmo facta, qđ pbãt ipsi. Nã unus non est numerus, sed est principiũ numeri, ut hic dicitur de uxore: sed uenditio contrahi nõ potest nisi numerato pretio. §. itẽ pretiũ, infra de cont. empt. igitur &c. Vos dicite contra, per l. si usufruct. ff. de iure dot. Non obstat arg. quia dico, quòd unus pôt esse numerus, ut supra dixi. Vel uerius dico, quod uenditio causaẽ ex pretio, re uẽdita, & consensu, l. 2. §. j. de cont. emp. Non ob. §. item pretium, quia considerauit frequentiã emptionis & uẽditionis, quę potius fuerũt in plu
7 ralitate denariorũ, non aũt in uno. Fateor tñ, quòd † si una res uno nummo uenderetur digna maiori pretio, quod licẽt esset uenditio in forma, diceretur præsumpta donatio. d. l. si usufruc. & l. si donationes. ff. de cõtrahen. emp. Glo. in uer. nupta. e
e

ADDITIONES.

a No. quòd affinitas, siue nomina concernentia affinitatem & parentelam, uerificantur in præsenti & præterito: quod est uerũ, secundum Bar. quantum ad prohibitionẽ matrimonii, & nõ quò ad alia. l. cui eorum. §. affinitatis. ff. de postulan. Et ideo statutum disponens quòd inter affines debet fieri compromissum, debet intelligi de affinitate de præsenti, per dictam l. cui eorum. §. affinitatis. Et pro hoc facit quòd priuilegium concessum personæ, tantũ durat, quantum persona, iuxta no. per Bar. in l. Titia Seia. §. usuras. de leg. 2. & per Cyn. in l. 2. C. de episcop. & cler. Alij tenuerunt oppositum per hunc §. & l. si C. de uerbo. sig. & secundum hoc intelligo dictum Bar. in l. qui iurisdictioni præest. ff. de iurisdi. om. iudi.

b Dum hic dicitur, quòd nõ licet alicui habere duas uxores, & quòd habens efficitur infamis: adde quòd idem est, si quis haberet duas sponsas, uel unam sponsam & unam uxorem. glos. est in d. l. eum, qui duas. & tex. in l. i. §. fi. ff. de infam. Et adde, quòd eodem modo habens duas concubinas est infamis, & repellitur a testimonio & dignitate. glo. est no. in §. si uerò effusa. qui est. §. antepe. in uer. exulente. in Auth. quib. mod. nat. effi. sui. quam glo. pro notabili allegat Bal. sed corruptè, in l. secunda. C. de incest. nup. & ibi dicit se credere, idem esse si habeat unam uxorem & unam concubinam simul, licẽt secundum eum non seruetur de facto. Sed aduerte, quia Bar. in l. i. in fi. ff. de his, qui no. infa. dicit, quòd licẽt prohibitum sit habere duas concubinas, ut d. §. pen. & fi. in Auth. quib. mo. nat. effi. sui. non tamen est infamis, quia non est de enumeratis in d. l. i.

c An ex coniunctis illicitis causetur affinitas, uide etiam infra de gradibus. §. 1. & est glo. in l. 4. C. de nup.

d Dum allegat l. Princeps. ff. de uerb. signi. melius facit l. familiæ appellatione. ff. de uer. signifi. Adde primum, propter quod unumquodque tale & ipsum magis tale. Authen. multo magis.

C.de sacrosan.ecc.& ibi Bal. si ergo propter uxorem alij dicũtur affines, ut d.l.non facile.§.affines.ff.de grad. ergo multo magis ipsa uxor debebit dici affinis. Secundò idem iudicamus de causa causante effectum, qđ de ipso effectu.l.quo minus.ff. de flu. Adde, quòd inter sponsos & sponsas non dicitur propriè affinitas, ut no.glo.in l.quod seruus.ff.de cond. ob cau & ideo inter eos non habet locum statutum disponens inter affines, &c.& pro gl. hic posita facit gl.in l.non ideo C.de here. insti.& alia glo.in l.affinitatis.C.comm.de success.quas uide.

1 *Filius mariti ex uxore præmortua, contrahere potest matrimonium cum filia uxoris ex marito præmortuo.*
2 *Matrimonium non potest esse inter adultam & curatorem, aut filios curatoris.*
3 *Filij duorum compatrum non possunt matrimonio simul copulari.*
4 *Si uxor mea tibi sit commater, ego quoque ero compater tuus.*
5 *Clerici deferentes tonsuram & uestes ordini congruentes, gaudent priuilegio clericali.*
6 *Rapta nubit raptori de iure Canonico, ex quo uitium raptus purgatur per liberum consensum.*
7 *Quibus modis impeditur matrimonium.*
8 *An consuetudo possit aliqua disponere circa matrimonium.*

a
§. MARITI. *a* No.ex hoc §.ꝙ † filius mariti ex uxore præmortua contrahere potest
1 matrimonium cum filia uxoris *b* ex marito præmor-
b tuo. Et est ratio, quam sentit glos. quia mariti agnati non efficiuntur affines agnatis uxori, nec econuerso: uxor.n.efficitur affinis marito & omnibus agnatis
c siue cognatis *c* mariti sui, & econuerso. & sic est declarata glo. in uer.postea.ex uer.si uxor.no. ꝙ cũ spõsa filij, siue cum filia uxoris nata post cõtractum matrimonium, ex alio impeditur matrimoniũ contrahi: licèt.n.talis filia non sit priuigna, nec talis sponsa nurus, tñ de honestate ab hmõi nuptijs est abstinendũ: quædam.n.sunt prohibita, & si licita sint.l.si uxor.§.j. & l.semper.de ri.nup. No.in uer.illud. ꝙ cognatio seruitutis adfert impedimẽtum nuptijs. Item no.in uer. sunt & aliæ personæ. ꝙ bene est ut in quibuscunq; casib. enumeratis generalis clausula subijciatur.l.si ser-
d uus seruum.§.inquit.ff.ad l.Aq. *d* Glos. in uerbo, po-
e stea. *e* In fi.glo. in uer.cognationes.no.ꝙ sublato uno impedimẽto, lex non firmat actũ contra illud impedimentum.l.si non lex.ff.de hære.inst.& ibi no. In glo. sunt & aliæ.ibi.l.cum ancillis. hoc uerum de iure ciuili: de iure autem Cano. non inspicitur numerus annorum, sed potentia coeundi.c.puberes.c.de illis.ex-
2 tra, de desp.impu.Ibi.l.j. Et est rõ, quia † si permittere-
f tur *f* matrimonium inter pupillum, tutorem adultã, & curatorem, uel etiã eorum filios, esset suspicio, ne mutuo amore uiolaretur, uel remitteretur redditio
g rõnis administratæ tutelæ, ut d.l.fi. In ea. *g* gl. ibi, & l.fi.no.non posse contrahi matrimonium cũ ea, quã quis de sacro fonte leuauit. Sed qđ erit de alijs filijs?
3 Rñr, ꝙ † filij duorum cõpatrum, siue sint nati ante cõpaternitatẽ, siue post, possunt lcitimè matrimonio copulari, excepta persona eorũ, per quorum alterum ad compaternitatẽ aduentum est.c.super eo.extra de cogna.spir. Ibi, tantum non reperiatur.no.non licere cũ commatre matrimonium iure contrahere. Sed pone,
4 ꝙ † uxor tua leuauit filium Bertæ & Martini de sacro fonte, an tu quoq; efficeris compater? Dicite palam esse ꝙ sic, ratione, quia tu & uxor estis una caro. Ex quo sequitur, ꝙ si tu maritus morieris, & uxor mea, non potero matrimonio copulare mihi uxorem tuã.

c.Martinus Bertam.extra de cogna.spi. Et hoc uerũ, si tempore, quo leuauit filium tuum, erat mihi uxor: secus si non erat uxor tunc, sed postea effecta fuit.33. q.j.c.qui spũalem. Sed quid si uxor tua leuauit filium tuum de sacro fonte, ignorans esse tuum, efficitur tibi commater, nunquid debet dissolui matrimonium? Rñr ꝙ non, quia licèt ista uxor tua effecta tibi commater, teneatur coacta reddere debitum, tu autẽ coactus non teneris: quia siue hoc prouenerit ex uxoris ignorantia, siue malitia, non debet marito præiudica-
h re. casus est in c.2.extra de cogna.spiri. *h* Ibi, in fi.& hoc uerum, nisi essent clerici in minorib. ordinib. constituti: nam hi pñt contrahere matrimonium: & eo cõ-
5 tracto † si deferant tonsuram & uestes ordini congruentes, gaudent priuilegio clericali.c.j.de cle.coniu.lib.6. In fi.gl.hoc uerum, ciuili iure: de iure autem
6 Cano.ẽt † rapta nubit raptori, quia uitiũ raptus purgatur per liberum consensum.c.fi.extra de rapt.facit c.ad id, quod per tuas, extra de spon.l. 2. & 3. quod
7 me.cau. † Et sic habetis 14.modos, quibus impeditur matrimonium. Addite 15.ratione coniunctionis præcedentis.c.fi.extra de eo, qui dux.in matr.quã pol.per adul. Alius casus est simplicis uoti uel solennis: nam uotum solẽne impedit matrimonium contrahendũ, sed non dirimit iam cõtractum c.rursus.c.consuluit. ne cle.uel mo. 17. rõne disparitatis cultus. l. nequis Christia.C.de Iudæ.18.est ratione impotẽtiæ coeundi, uel concipiendi.c.j.& c.fraternitatis.de fri. & ma-
i le. *i* Impeditur autem consummari ratione temporis, quia sunt certi dies, quibus uxores duci non pñt.c.fi.
8 & ibi no.extra de fer. Finaliter quæritur, † an consuetudo possit aliquid disponere circa matrimonia. Dicite, consuetudo põt habiles ad matrimonium habilitare, sed inhabiles nõ potest habilitare.gl. est in c.quod super his, extra de cogna. spi. Vnde consuetudo non posset disponere, ꝙ in quartu gradu matrimonium contrahatur: posset tamen disponere ꝙ in quinto gradu prohibeatur.d.c. quod super his.iuncto c.quod di-
K lecto.eo. ti. K

ADDITIONES.

a Iste §. usque ad §.si aduersus.h.d.in summa. Filius mariti ex uxore præmortua contrahere potest matrimonium cum filia uxoris ex marito præmortuo. hoc primò. Et cũ filia uxoris nata post diuortiorum ex alio marito, non sunt nuptiæ contrahendæ, sicut nec cum sponsa filii, aut cum sponsa patris. hoc secundò. Et etiã seruiles cognationes impedimento sunt nuptiis.h.d.tertiò & ultimò usque ad §. si aduersus.

b Concor.tex.in l.generale.§.inter primigenos. ff.de ri.nup. & l. Titia.in prin.ff.de uerb.obl.

c Vt est tex.in c.quod super his.ext.de consang.& aff.

d No.finaliter ex isto tex.ibi, libri Digestorum.ꝙ sufficit allegare librum, licèt lex non allegetur, ut hic, & de usucap.l.rerum mixtura. Item sufficit titulum allegare, argu.C.ad legem Fal.authen.sed cum testator.& ibi no.ff.de postu.l.ult. Sic & aliàs sufficit dicere, ius est, licèt non dicat ubi, ut extra de frig. & malefi.c. r.& plenè cum his no.Spe.in titu.de dispu.aduoc.§.porrò, uide Albe.in l.i.ff.si cer.petat.ubi hoc dicit, &c. Ego puto non licere ita allegare, imò fit erubescentia, per vulgatam l.illam, C.de collа. facit tex.notab.in l.2.§.seruum. ff. de ori.iur. & §. consideremus. in Auth.de trien. & semis. iuncto eo, quod pulchrè dicit glos. in l.sed licèt.ff.de off. præsi. Nec obstant iura hic all. quia loquuntur hic in Imp. & Papa: & cum Imperator præsumatur habere omnia iura in scrinio pectoris. l. omnium. C. de testa.& eod. modo Papa.c.1. de consti. in 6. possunt allegare quomodo uolunt, quia in eis non potest cadere suspicio ignorantiæ, sed

secus

ſorus eſſet in alijs. Nec obſt §. conſideremus, præalle. quia loquitur in Imperatore nihil allegante: ſecus ſi aliquid allegaret.

e In glo. in uerbo, poſtea, in princi. dum dicit in ſecundo intellectu, quòd uerbum, Poſtea, poſſet referri ad uerbum, Habeat, & uerbum, Contracto, ſcilicet prius, intelligite prius ſcilicet quàm iſti duo contrahant matrimonium. No. ex eadem gl. in hoc §. mariti. in fi. glo. quę allegatur pro ſingulari ad hoc: uidelicet quòd agnati & conſanguinei uxoris deficiētis ex omni parentela uiri præferuntur fiſco in ſucceſſione uiri, ſicut præfertur ipſa uxor uiuens. l. i. C. unde uir & uxor. Sic & concubina præfertur fiſco, ut no. glo. in §. conſideremus in Authen. de trien. & ſemiſ. Sic & tutor præfertur fiſco in bonis pupilli, ut no. gloſ. in l. quo tutela. ff. de regu. iur. licet eam ibi reprobet Barto. Sic & unus ſocius de una ſocietate moriens ſine hæredibus, habet alium ſocium excluſo fiſco. l. 2. & l. fi. C. de hære. decur. & hanc gloſ. reputat ſingularem Ange. de Areti. hic, qui non recolit ſe uidiſſe alibi ſimilē, ſicut iſta eſt. Vide etiam Nicol. de Neapo. Imò iſta gloſ. probat unum, quod eſt ſingularius, quòd ſcilicet nedum cognati uiri, qui ſunt effecti affines uxori, ſuccedunt uxori excluſo fiſco, ſed uult ſingularius, quòd cognati uiri ſuccedant his cognatis uxoris, inter quos nulla eſt coniunctio, nec ulla affinitas: quod eſt mirabile, Cogita. Sed tamen iſta gloſ. non uult hoc, nec etiam quod dicunt Doct. id eo uide ueram eius mentem, quā dixi poſt Barto. in l. affinitatis. C. commu. de ſucceſ.

f Hoc uerum de iure ciuili, iure autem Canonico bene poteſt contrahi matrimonium. tex. habes in ca. pen. extra de ſecun. nup. Et adde, quòd nedum eſt prohibitum filio tutoris, imò etiā cuilibet hæredi etiam extraneo ipſius tutoris. tex. eſt no. in l. liberū. §. i. ff. de ritu nup. quia eſt eadem ratio, ut ibi dicit tex. Poteſt tamen tutor dare filiam ſuam in matrimonio pupillo ſuo. d. l. liberum. § tutor, qui eſt. §. fi. & l. curatorem. C. de interdi. matri. & ibi glo. ponit rationem diuerſitatis. ſuper qua tamen dubito, & tu cogitabis. Sed uide eam bene declaratam per Ang. de Are. in §. cum autem. infra quibus mod. ius pat. pot. ſolu.

g In ead. glo. ibi, quod eſt hodie correctum, ut in Authen. ut liberi de cetero, &c. An autem ſit etiam immutatum, quòd libertus maſculus poſſit accipere patronam etiam in magna dignitate poſitam? Glo. in d. l. Papia. dubitat: tamen gloſ. in Authenti. ut liberi de cetero. §. ſi quis autem, tenet expreſſe quòd ſic, ſecūdum Ange. de Are. Item aduerte circa modum gloſ. dum glo. dicit de præſide, qui non poteſt contrahere cum ſibi ſubiecto ratione iuriſdictionis: adde quòd eodem modo non poſſit conſentire filio ſuo uolenti contrahere cum ſibi ſubdita ratione iuriſdictionis, text. eſt in l. qui in prouin. in prin. ff. de ritu nup. Poteſt tamē maritare filiam ſuam in prouincia, quam adminiſtrat. text. eſt in l. ſi quis officium § fina. ff. de ritu nup. ubi gloſ. dubitat de ratione diuerſitatis. Forte poſſet aſſignari illa ratio diuerſitatis, quæ aſſignatur, quare filius tutoris non poſſit accipere pupillam, & tamen filia tutoris bene poteſt nubere pupillo, quam dixi ſuſ. huius columnæ. Item aduerte, quòd licèt præſes in aliena prouincia, ex qua non eſt oriundus, non poſſit contrahere matrimonium, tamen in ſua propria bene poteſt, caſus eſt clarus in l. eos qui, in prin. ff. de ritu nup. Ego multum dubito in hoc, nec uideo quid bene poſſit dici. Nam ratio, quare prohibeatur in aliena, eſt quia matrimonia debent eſſe libera, quæ non præſumuntur metu iuriſdictionis, nonne illa ratio militat etiam ſi ſit præſes in propria prouincia? Cogita, quia multum dubito. Itē aduerte, quia licèt non poſſit contrahere matrimonium in ſua prouincia, poteſt tamen contrahere ſponſalia: caſus eſt in l. ſi quis officium. in prin. ff. de ritu nup. Circa quod uidetur multum dubitandum, per l. oratio. ff. de ſponſ. & glo. ibi non ſoluit. Item aduerte, quòd licèt præſes non poſſit ducere uxorem, poteſt tamen ducere concubinam. l. fi. ff. de concubinis, &c. Dic melius, quòd præſes nec in ſua, nec in aliena poteſt. text. eſt in d. l. ſi quis officium. in princip. Nec obſtat d. l. eos qui in patria. quia non loquitur in præſide, ſed in eo qui eſt miles, & militat in ſua patria. & hæc eſt ueritas.

h Item aduerte circa xj. modum, dum dicit, ratione honeſtatis per §. ſed ſi uxor. ſup. eo. Iſte modus uidetur eſſe ſuperfluus, quia poſitus ſupra in quinto modo, ubi dixi prohiberi matrimonium ratione affinitatis præteritę, præſentis, & futuræ. Iſtud affinitatis futuræ, probatur etiam in illo met. §. ſed ſi uxor. & ratio prohibitionis eſt ſolum propter honeſtatem, unde aut iſte modus xi. eſt ſuperfluus, aut ille poſitus ibi in quinto.

i Item mulier nobilis non poteſt nubere monetario. l. edicimus. & Barto. in ſummario. C. de murileg. lib. xi. Item propter furorē & dementiam impeditur matrimonium contrahi, licèt contractum non diſſoluatur. l. patre furioſo. ff. de his, qui ſunt ſui, uel alie. iur. & l. oratione. §. fina. ff. de ritu nup.

K An autem ualeat ſtatutum prohibens matrimonium contrahi cum certis perſonis, uide Bal. in l. nemini. C. de nup. Et an ualeat ſtatutum diſponens, quod inter homines diuerſarum ſectarū nō contrahatur matrimonium (puta inter Guelfos & Gibellinos, ut fuit in Anchona) ſub certa pœna, & ea contrafacientes puniātur, ponit Bar. in l. edicimus. per illum tex. C. de murileg. lib. xi.

SVMMARIVM.

1 *Actus, qui fit contra legem, non ſolum non ualet, ſed perdit nomen illius actus.*

2 *Duo caſus, quibus ille, qui non erat a principio in poteſtate parentum, efficitur ex poſt facto.*

3 *Si uxor nondum uiri potens fuit ab aliquo capta, & dos ſibi tradita, an maritus lucretur fructus dotis.*

4 *Ad repetendum ob cauſam datum, inſpicitur cauſa proxima, an honeſta ſit ſiue inhoneſta, non autem cauſa remota.*

5 *Actus agendi regulantur ſecundum finem, in quem tendunt.*

6 *An filij efficiantur legitimi per matrimonium ex diſpenſatione apoſtolica contractum cum ea concubina, quam non poterat de iure communi matrimonio ſibi iungere.*

7 *Duæ ſingularitates ad eundē effectū cauſandum concurrere non poſſunt.*

§. Si aduerſus.

Qui contrahunt nuptias prohibitas, pœnis hic ex-
a preſſis ſunt puniendi. a No. primò, quòd ubi contrahit
matrimoniū cōtra leges, non appellatur propriè ma
trimoniū, ſed coitus illicitus: nec etiā appellat uxor,
1 nec maritus. Ex quo colligitur, quòd † actus qui fit cōtra
legem, non ſolum non ualet, ſed perdit nomen illius
actus. facit l. fi. C. de ſent. ex breui. reci. Item no. quòd nati
b ex illicito matrimonio, ſpurij appellantur. b Itē no. quòd
ubi matrimoniū eſt nullum, nō hēt locum dotis exa
2 ctio, nec donatio propter nuptias. Item no. † duos ca-
ſus, in quib. filij licèt non ſint in ptāte parētum ab ini
tio, efficiuntur tñ ex poſt facto. Primus, ſi filius dēt
c curiæ. c Secundus, ſi matrimonium contrahatur cum
d concubina. d In gl. ſequitur: in fi. Hæc gl. inducitur ad
qōnem, quā formauit glo. in l. ſi ante nup. ff. ſolu. ma-
3 tri. Pone, † uxor nōdū uiri potēs fuit ab aliquo capta:
tradita eſt ſibi dos, ex qua percepit fructus dotis, an
iſte maritus de facto lucret̄ fructus dotis. Iſta gl. pſtat
argm̄, quòd nō: nā ex quo nullū eſt mr̄imonium, nulla
eſt dos, ut hic: unde fructus ex dote nō extantes, non
pt lucro fieri ipſi aſſerto marito, & p hoc alleg. l. no.
quā dicit Bal. didiciſſe a Bar. in l. an in patre. ff. quod à
falſo tuto. Et hæc uerba procedūt de iuris ſubtilitate,
de æquitate tñ aliter diſtinguit̄ ex mēte glo. & Doct.
Aut iſte maritus cōtraxit matrimonium bona fide cū
iſta puella, quę ex aſpectu demōſtrabat ſe impotentē,
& tunc liquidē iſte uir ſupportauerit onera mr̄imo-
nij alimentando ipſam & induendo, & tunc lucratur
fructus ratione oneris, & iuſti erroris. l. in ſuis. §. j. ff.
ſolu. matri. l. pro onerib. C. de iure dot. l. dotis fructus.
ff. eodē. Si aūt nō ſupportaſſet, eos fructus nō lucrat̄,
ut hic. Aut cōtraxit ſciēter cum ea, quę uiri potens non
erat, & tunc ſiue ſupportauerit onera matrimonij, ſi-
ue non, rōne doli fructus nō lucratur, ita loquuntur
iura alleg. de quo in d. l. ſi ante nup. & in l. dotis fru-
e ctus, alleg. Gl. e exactioni, nō diuiditur. Colligit duas
opiniones. Prima, quòd illa q̄ dedit dotē ob mr̄imonium,
quod nullum fuit ſcienter, ſiue ignoranter, diſſoluto
coitu dotem repetere pōt condictiōne ob cām, ſiue
ſine cauſa, quam opinionem tenuit Bar. in l. auunculo.
4 lo. ff. de condi. ſine cau. Mouetur ratione. Nam † quo

ad repetendum ob cām datū, inspicitur cā proxima, an honesta sit, an inhonesta, nō āt cā remota. l. 3. §. sed qđ meretrici. ff. de cōdi. ob turp. cau. Sed cā proxima, quare mulier huic uiro aliquid numerauit, fuit causa dotis cōstituendę, q̄ est inhonesta cā, ergo repeti pōt. Nō obstat, ꝙ sit datum ob turpē cām, hoc est, ꝓ illicitè matrimonium cōtrahendū: quia rńr, nequaquā, quia potius ob cām nullā q̄ ob turpē, datum intelligitur. l. auunculo, præalleg. Alia fuit opi. glo. ut dicatur, si quidē mater sciebat matrimoniū illicitè contrahēdum, & tunc repetere non pōt; si aūt ignorabat, & repetere pōt, & hæc opinio cōiter approbatur ea rōne, quia licèt mulier numeret ꝓ dote cōstituenda, q̄ dr̄ honesta cā, tñ ex quo tendit in hunc finem, ut matrimonium illicite cōtrahatur, dr̄ datū principaliter ob
5 turpē cām, quia † actus agendi regulātur secundum finē, in quē tendūt. l. uerum. & l. qui. iniurię. & l. quod ueuerandæ. ff. de iniur. Non ob. l. auunculo, quia mulier ibi ignorabat, ius ꝓhibere talē cōtractum, unde rōne iustæ ignorantiæ repetitio permittitur. de quo dicatis, ut in d. l. auunculo. In fi. glo. instrumentis. Hęc glo. cōiter approbatur, cui concor. glo. in §. i. infra, de
6 hære. quę ab intest. defe. Sed hic cadit dubiū. † Quid si ex ea concubina, cum qua matrimonium de iure cōi tibi inire nō licuisset, filios procreaueris, postea ex di
f spēsatione *f* apostolica matrimoniū cōtraxeris, an filij efficientur legitimi dicite ꝙ nō, per istum tex. & ꝑ c. j. iuncto c. tāta. extra qui fi. sint legi. per l. j. §. cū quis.
7 C. de natura. liberis. Quod suadetur rōne. Nam † duæ singularitates ad eundem effectum causandum cōcurrere non possunt. l. cum post. §. gener. de iure dot. iuncta l. j. C. de dotis promissio. Sed hic interuenirēt duę singularitates: prima, quòd matrimonium post natiuitatem filiorum contractum retro traheretur ad tēpus, quo nondum erant nati: Secunda, ꝙ dispensatiuè contraheretur, non tñ potest retro trahi, quia extremū ad quod, est inhabile, facit l. bonorum. ff. rem ra. ha. & ita fuerunt defensati quidā de Petra mala.

ADDITIONES.

a Vel sic. nuptiæ prohibitę sunt nullæ, nec appellatur matrimonium, nec uir, nec uxor, nec filii nati sunt legitimi, sed spurii, sicut uulgo quæsiti, & dos pro tali matrimonio data non dicitur dos, nec repeti potest, sed contrahentes tales nuptias prohibitas puniuntur pœnis legalibus. h. d. usque ad §. aliquando, qui hoc dicit: Naturales tamen legitimantur dupliciter, & in potestate patris rediguntur: primò per oblationem curiæ, secundò ꝑ subsequentes matrimonium cum concubina contractum, mediantibus instrumentis dotalibus, propter quæ filii precedentes legitimantur, & postea progeniti etiam legitimi fiunt. h. d. &c.

An bastardi dicantur esse de familia, seu de domo, uel de casata patris, & an sic statuta loquentia de illis de domo, comprehendat illos? Dic ut per Bar. in l. fi. C. de uerbo. signifi. & determinat quòd non, q. a appellatione domus, accipitur familia. l. i. in prin. ff. ad Sylla. & appellatione familię, cōprehenduntur oēs de agnatione. l. pronunciato. §. familiæ. ff. de uerb. signifi. sed bastardi non sunt de agnatis. infra, de success. cog. §. uulgo. Dic ut supra.

c An autem id, quod dicitur in fi. istius tituli, quòd filii naturales efficiantur legitimi per dationem curiæ, habeat locum solū respectu patris, an uerò etiam respectu aliorum agnatorum, ut uidelicet dicatur legitimus factus successor, si moriatur unus ex fratribus naturalibus & legitimis, an uerò solum dicatur respectu successionis patris. dic quòd solū quātum ad patrem & eius successorem non autem quo ad alios, &c. ut est tex. in §. filium uerò in Authen. quib. mod. nat. effi. sui.

d Adde in fine huius tit. de nup. an per despōsationem cōcubinæ factā in articulo mortis, filii iam nati dicantur legitimati. Rich. Malum. dixit ꝙ non, quia cessat spes sobolis habendæ, quæ est cā huius legitimationis, ut est tex. no. in l. nuper. C. de natur. lib. de quo per Auge. & Floria. in l. i. ff. de probatio. Et an per instrumēta dotalia probetur matrimonium? Dic, quòd si faciant mentionem de dote, & de matrimonio, tunc probatur: secus si solum de dote, auth. sed nouo iure, in glo. C. de nup. sed bene per illa, quæ solum faciunt mentionem de dote, datur uehemens indicium, quod si matrimonium, nisi contrarium probetur, arg. l. liber. ff. de ri. nup. quia sic est consuetudo quòd talia instrumenta non fiant nisi præcedente matrimonio: & ideo id, quod est consuetum, in dubio pręsumitur esse: quia quando duo sunt, quorū unum non consueuit esse sine alio, probato uno probatur & reliquum. l. natales. C. de probat. ad quod uide Bald. in d. l. neque. C. de nupt.

e Et dum glo. ista allegat l. 1. §. fi. & l. 2. C. de condictio. ob caus. uult allegare. ff. imò est C. & materiam illius l. 1. C. de condi. ob caus. examinat Barto. in d. l. auunculo. Est bene uerum, quòd gl. in d. l. auunculo, alle. l. 1. §. fi. & l. a. ff. de condictio. ob cau. & inducit. Ego puto posse sic dici, quando datur ob matrimonium nullum, an possit repeti: aut matrimonium non sequitur, & tunc sumus in casu d. l. auunculo. in quo adhæreo opinioni Pla. per rationes Barto. ibi. Aut matrimonium est sequutum, & iste est casus huius. §. tunc puto quòd aut ignorauit ius & factum, & possit repetere l. si cum dotem. §. fina. ff. soluto matrimonio. Aut sciuit utrunque & non repetit. l. qui contra. C. de incest. nup. Aut sciuit ius, sed ignorauit factum, & tunc si est furor acerrimus, excusatur, & potest repetere. Aut sciuit factum, sed ignorauit ius, & tunc non repetit. d. l. qui contra. licet Bar. uideatur distinguere inter lucrum & damnum. Et ista procedunt, quantum ad dotem. Nunquid autem error uel iuris, uel facti excuset à pœnis contrahentium iniustas nuptias, ponit latè Barto. in d. l. auunculo & in l. si adulterium cum incestu. in princi. de adult. & Angel. de Areti. hic.

f An si dispensetur alicui, ut possit capere in uxorem, quam legitimè habere non poterat, ex qua tamen prius filios habuerat, filij efficiantur legitimi, uel ne: adde illam notabilem rationem uel quæstionem, quam ponit Bar. in l. cum decem. §. fi. ff. de solut.

TITVLVS XI.

De adoptionibus.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Quia filij aut nobis causantur per naturam ex coniunctione maris & feminæ, aut per artem ex adoptione uel arrogatione interueniente. l. i. ff. de adop. ideo uiso de filijs, qui nobis causantur per naturam, sequebatur uidere de his, qui causantur per artem: ideoque probè intitulatum est de adoptionibus.

SVMMARIVM.

1 *Adoptio est genus.*
2 *Differunt adoptio & arrogatio, adoptare & arrogare.*
3 *Concursus duarum causarum potentius operatur quàm causa simplex.*
4 *Filij nati ex concubina non dicuntur legitimi, sed naturales.*
5 *Septem sunt filiorum species.*
6 *Quæ dicatur concubina.*
7 *Aliquando adoptatur ille, qui est filius.*
8 *Adoptio quomodo diffiniatur.*
9 *Quando delegatus à Principe impartitur authoritatem suam, dicitur ipse Princeps delegans cognoscere.*
10 *Mortuo Imperatore succedit Ecclesia in administratione.*
11 *Infans non potest arrogari.*
12 *Quomodo quis adoptari possit.*
13 *Quare arrogatio fiat cum maiore solennitate quàm adoptio.*

Non solum. Quemadmodum ex matrimonio patria potestas causatur, ita ex adoptione uel arrogatione legitimè interueniente, & hoc iure ueteri. Iure autem nouo ita demum ꝑ adoptionē patria ptās causatur, si in personā adoptātis & naturalia & ciuilia iura interueniāt. h. d. Diuiditur in duas: Nā in prima refert antiquitatem, In secunda refert ius nouum. Secunda ibi, sed hodie.

Item

Itē prima ſubdiuiditur in duas. Nam primò ponit di-
ctū: ſcđò diſtinguit adoptionē per duo mēbra, & illā
declarando proſequitur. Scđa ibi, adoptio. No. primo,
ꝙ non ſolum naturaliter per matrimonium cātur no
bis ius patriæ poteſtatis, ſed ēt ex arte mediante arro
a gatione uel adoptione. a Itē no. uerbum, † adoptio,
1 tanquam genus ſumptum, cōplecti ſub ſe adoptionē
ut ſpeciem & arrogationē. concor. l. j. ff. eo. Item no.
2 † arrogationem fieri cum authoritate principali, ado
ptionē āt fieri poſſe cū authoritate magiſtratuum. Ra
tionē ſtatim reddā in ſi. quę reddi poſsit. Item no. arro
gari eos, qui ſui iuris ſunt: adoptari verò, qui ſunt in
poteſtate parētum naturalium conſtituti. No. in uer.
ſed hodie, per adoptionē nō fieri tranſitum patriæ po
teſtatis, niſi ubi ſit auus paternus uel maternus, qui
b nepotē uel neptē adoptauerit. b Itē no. ꝙ † concur-
3 ſus duarum cauſarum potentius operatur q̃ cauſa ſim
plex. concor. Auth de cōſan. & uter. frat. §. j. & auth. de
functo. C. ad Tertul. ibi, in prin. In gl. in uerbo, natura
c les. c Ideo tales appellantur primò naturales, quia in
eſſe producti per naturam: ideo appellantur legitimi,
quia nati ex matrimonio à lege approbato. Ibi. §. fin.
4 no. † filios natos ex cōcubina non appellari legitimos,
ſed tantum naturales. Sed ego alias dubitaui, quia imò
uidetur iſtos ēt legitimos appellari debere, eo ꝙ con-
cubinatus à lege nomen accepit & effectum. l. in con-
cubinatu. ubi tex. cū glo. ff. de concubi. Solu. aliàs dixi,
ꝙ ideo non appellātur legitimi, qa nō ſunt nati ex for
ma à lege approbata: nec. n. lex approbat concubina
tum, ſed illum ſub quadā diſſimulatione permittit, ut
publica lupanaria, cā euitandi adulteria, inceſtus & ra
ptus. c. inter opera. & ibi not. ext. de ſponſa. Eodē mō
ciuitates Chriſtianorū non approbant publicos uſu-
rarios, ſed ſub diſſimulatione permittunt, cā euitan-
di furta, rapinas, homicidia, & cætera mala. Ita ē in ꝓ-
poſito, & ita cōperi Richardum Malumb. ut refert
Bart. tenere in l. j. de concub. ſed non ita clarē. In fi.
gl. uos dicite plenius ex mēte Richar. Malum. & Bar.
quorum opinio. ſibi attribuit Fulg. in l. cū quis. C. de
5 iur. & fa. igno. Ego cæteris clarius loquar: † quia ſunt
ſeptem ſpecies filiorum. Quidā ſunt filij iure natura-
li proditi, & iure ciuili cogniti, eo, quia iure approba
ti, & hi ſunt qui ex legitimo matrimonio produntur.
Naturales appellantur, quia nati per naturā. Appel-
lantur legitimi, quia per legē approbantur. Quidam
ſunt filii iure naturali proditi, iure ciuili cogniti, ſed
eo iure nō approbati, nec reprobati, ſed ſub diſſimu
latione permiſsi; hi ſunt nati ex legitima concubina,
hi tm̄ naturales appellantur, quia nati per naturā. Qui
dā ſunt filij uirginū naturaliter incogniti, iure ciui-
li inuenti, & hi ſunt filii adoptiui, & arrogati: quos iō
tantum legitimos appellamus, qa eos natura non co-
gnouit, ſed lex inuenit. Quidā ſunt filii iure naturali
nati, ſed iure ciuili incogniti penitus, ut ſunt uulgo
cōcepti, quos ꝓpriè baſtardos appellamus, quaſi ſub
haſta, i. ſub publico nati: nā dici ſolet, iſta res eſt ſub
haſta, i. ſub publico poſita l. j. C. de fide inſtr. & iure ha
ſtæ fiſc. lib. x. Quidam ſunt filij iure naturali inuēti, iu
re ciuili cogniti, ſed eo iure reprobati, ut ſunt nati ex
coitu damnato, & hi appellantur inceſtuoſi, manze-
d res, d & ſpurii, quaſi nati ex libidine ſine ceſte, i. ſine
regimine. l. ſi quis inceſt. C. de nup. Quidam ſunt filii
naturales tantùm, qui poſtea efficiuntur legitimi ꝑ
dationem curiæ. Quidā uero naturales ſunt, qui ef-
ficiuntur poſtea legitimi ꝑ ſubſequēs matrimoniū, ut
ſup. tit. i. §. ſi. Sed hic quæritur, Pone, quòd habes filiū
ex muliere, quam tenes extra domū, uel tenes pro fa-
mula in domo, cōtrahis cū ea poſtea matrimoniū, an
erunt tales legitimi? Dicite ꝙ nō, qa nō dr̄ talis mater
extra domū retēta, uel in domo propriè concubina:
6 † nā illa ſola appellatur cōcubina, quæ tenetur in do-
mo in figura matrimonii, hæc ē gl. ord. quā approbāt
Doct. in l. pen. ff. de cōcubi. In glo. adoptio, ibi. §. licet.
eſt tex. apertus in l. ſi te parēs. C. de ſuis & legit. in fi.
7 Hoc ēt mihi nō placet: nā † aliquādo adoptatur ille, q
eſt filius, vt puta emācipatus. l. ſi pater. in prin. ff. eod.
Nec placet, ꝙ aliqui dixerunt, ꝙ quādo filius emāci-
patus adoptatur, ꝙ dr̄ nouus filius & adoptiuus, qa
loquūtur cōtra casū l. ſi filio, quē pater. ff. de li. & poſth.
& cōtra rōem Iuriſcōſulti ibidē, qa nō debet imagine
naturæ ueritas obumbrari. Nō debet igitur adoptio fi-
lij emācipati, quæ ē imago naturæ, obumbrare ueritā
tē, ꝙ. ſ. dicatur filius nouus, & nō naturæ. Præterea
hæc diffō peccat in alio, qa nō ſolum ꝑ adoptionē cau
ſantur nobis filii, uerū ēt nepotes. §. licet, inf. eo. Vn-
e de poteſt ſic adoptio diffiniri: e † Adoptio ē actus legi
8 timus, ꝑ quā q̄s alterius poteſtati ſubijcitur in forma
filiationis, naturali uinculo cōcurrēte. Naturali uerò
uinculo nō cōcurrēte, alterius poteſtati nō ſubijcie,
ſed tātū iura ſuccedēdi ab inteſtato cōſeruātur. Ideo
dixi, actus legitimus, q a inuētus à lege. Ideo dixi, alte
rius ptāti, puta ꝑ uenditionē propriæ pſonæ, uel per
captiuitatē, ſup. de iure pſona. ꝑ totū. Ideo dixi, natu-
rali uīculo cōcurrēte, qa niſi quis detur in adoptionē
auo paterno uel materno, nō trāſit in eius ptātem. Si
uerò alteri tradatur ī adoptionē, ab inteſtato ſucce-
dit, ut hic. §. ſed hodie. & l. cū in adoptione. C. eo. ti. In
9 gl. reſcripto. ibi, & l. arrogat. Et eſt rō: nā † quādo dele-
gatus à Principe īpartitur authoritatē ſuā, dr̄ ipſe pri
ceps delegās cognoſcere. c. ſanè. extra de of. & pot. iu-
di. deleg. l. i. §. qui mādatum. ff. de of. eius, cui mand. eſt
f iuriſdi. cū ſi. f In fi. gl. Hoc eſt uerū de iure ciuili: quo
dr̄ uacare imperium ꝑ mortē Imperatoris: iure autem
10 Canon. nō procederet, qa † mortuo Imperatore ſuc
cedit eccleſia in adminiſtrōne. c. licet, & ibi no. extra
de fo. cōp. quo caſu fieret arrogatio cum authoritate
apoſtolica. In gl. arrogatio. ibi. ff. eo. Colligitis ex hoc,
quod dicit gl. in d. l. 2. ꝙ in matrimonio cōtrahendo
g debet interrogari ſponſus, g deinde ſpōſa, ut à pſona
digniori fiat initium. Cōtrariū ſeruat cōſuetudo, ſed
puto rectius gl. loqui. Nā ſi primò īterrogaretur ſpō
ſa, quæ affirmaret, poſtea ſpōſus qui negaret; maior
eſſet pudor mulieri, q̃ econuerſo, ꝙ citius deſiderat
ad legitima cōiugia euolare. Subſequenter inſetunt
11 Doct. ex glo. ꝙ † infans non poterit arrogari, cū non
poſsit loqui, & ꝑ cōſequēs nō interrogari. Cōtra te-
nuit gl. in l. 2. ff. eo. & bū, ꝑ l. ēt. ff. eod. Nō obſtat ꝙ nō
poſsit interrogari, qa reſpōdetur ꝙ poterit interro-
gari pſentibus agnatis & affinibus, quorū præſentia
ſupplebit defectum infantis, arg. ī l. 2. C. eod. Gloſ. in

h nerbo, *b* concurrunt. bene dicit. concor. gl. in l. cũ in adoptiuis. C. eo. In glo. fi. in fi. oppo. ab extra, ꝙ nemo
12 possit unquã adoptare. & arguitur sic; † Aut q̃s põt habere filios per naturam, & tunc nõ debet sibi quærere ꝑ artem. l. si pater. §. fi. ff. eo. Facit ratio, nã ars nõ prouidit nisi in casu necessario. l. j. §. ex hoc rescripto. ff. de uen. inspi. Si ergo põt habere per naturã, sibi frustra quęrit per artẽ. Itẽ qui habet auxilium gñale, frustra implorat singulare. l. in causæ. ff. de minor. Aut nõ põt habere per naturã, & tunc non põt habere ꝑ artem. l. 2. §. illud. ff. eo. §. minorem, infra eo. Solu. aut nõ põt habere per naturã uitio naturalitatis, & procedit cõtrarium, ut est in castratis, idest castè natis. Aut non potest habere per naturã uitio accidentiæ, & tũc poterit habere per artẽ, quia potius inspicit naturalis aptitudo generãdi in hoĩe sita, q̃ temporale uitium. l. si quis posthumos. de libe. & posthu. Exemplũ in spa
13 done. Finaliter quęro de ratione, † quare olim & ho-
i die arrogatio fieri debeat corã Principe, *i* & sic cum maiori solennitate, quã adoptio, quæ fieri põt coram quocunq; magistratu. Solu. iure nouo clarè procedit, & ratio reddi põt: quia in arrogato uersatur maius præiudiciũ, qm̃ arrogatus transit in potestatẽ arrogatoris cum omnibus suis bonis: in adoptiuis autẽ nõ, unde cum maius sit periculum, cautela maior est adhibenda. c. ubi periculum. de elect. lib. 6. l. j. §. cũ filius. de Carb. edi. Sed iure ueteri ego dubito ualde de ratione, quia eo iure tractabatur de maiori præiudicio in adoptiuis quàm in arrogatis, quia adoptiuus priuabatur hæreditate patris naturalis, arrogatus nõ, quia iam illam consecutus fuerat per mortem patris, uel per emancipationem perdiderat. Item adoptiuus ita subijciebat̃ ptãti adoptãtis uti arrogantis. Itẽ sic sibi acquirebat bona, ut arrogatus. l. cum in adoptiuis. C. eo. unde posset dici, quod ideo ĩ adoptione nõ requiritur tãta cautela, q̃a subest cõsiliũ patris, quo proui-
K deri potest filio: quod nõ est sic in arrogato. Cogita. *K*

ADDITIONES.

a Et aduerte, quòd iste tex. in hoc prin. ĩn uer. si uerò naturalis. uidetur esse superfluus, dum bis repetit de auo materno. Salua, q̃a primo loquitur de auo materno ipsius filij: in secundo loquit̃ de auo materno nõ ipsius filij, sed ipsius patris, & ista est ueritas.

b Et ratio est in dicta. l. cum in adoptiuis, quia posset euenire casus, in quo adoptatus ab extraneo priuaretur hæreditate utriusque. Sed dubito; quia si filius non possit inuitus emancipari. §. & generaliter in Authen. quibus mod. nat. effi. sui. certè si consentit emancipationi patris adoptiui, & sic per talem emancipationem priuabitur hæreditate adoptantis, sibi habebit imputare: quia damnum, quod quis sua culpa, &c. Puto, quòd filius iure isto posset sine causa & sine eius consensu emancipari. casus est in d. l. cũ in adoptiuis. & in l. quidam cum filium, & ibi Barto. ff de uerbo. obliga. & casus rotundus in §. cum autem, infra eo. ibi dixi, licèt hodie sit secus, quia non potest inuitus emancipari. dicto. §. & generaliter. Sed tunc obstat, quia secundum hoc iste §. sed hodie. esset correctus, quod ego teneo per ea quę dixi in dicta. l. cum in adoptiuis, post Barto. Sed tenendo communem sententiam, posses dicere, quòd in dicta. l. cum in adoptiuis. illa ratio est impulsiua, & in dubio pręsumitur impulsiua, iuxta glo. in l. 8. §. fina. ff. de dona. Sed obstat, quia quando non potest assignari nisi una ratio, illa censetur finalis, ut est glo. reputata singularis in l. quamuis. & ibi expressius Bal. C. de fideicommi. nisi dicas quòd in d. l. cum in adoptiuis, sunt duæ rationes. Prima, ne filius adoptatus ab extraneo priuetur hereditate utriusque patris. Secunda, quia in extraneo non concurrunt duo uincula, scilicet naturale & ciuile, & sic licèt hodie cesset una ratio, tamen habet locum alia, & consequenter habet locum l. dispositio, iuxta. §. affinitatis. sup. titu. proxi. Vide tamen ad prędicta, an filius possit inuitus emancipari, Doc. in §. fi. infra titu. j. & maxime Ang. de Are. ibi, qui tenet quòd non, & uult fortius, quod etiam ex causis non posset inuitus compelli, ex quibus posset inuitus pater compelli ad emancipandum.

c Et aduerte, dum gl. subaudit in prin. l. & legitimi, tu dic, ꝙ iste tex. posset stare sine subauditione, si referatur ad §. fina. titu. præced. Tamen aduerte, quia ibi non loquitur de naturalibus tantum, quia ibi naturales tantum non sunt in potestate, ut ibi dicit, sed quando sunt legitimati.

d Manzeres propriè sunt, qui nati sunt ex coitu incestuoso, & sunt qui nascuntur ex professo & professa. Alij sunt nothi, & isti sunt illi, qui nascuntur ex adulterio, ut est gl. in ca. nisi cum pridem. extra de renun. &c.

e Sed ista diffinitio non potest conuenire arrogationi, unde puto ꝙ utraque debeat per se diffiniri, ut facit Ang. de Are. hic. Et aduerte, quia ipse Ang diffiniendo adoptionem in genere dicit, ꝙ per eam fit transitus in patriam potestatem naturali uinculo concurrente. istud est falsum, quia etiã sine uinculo naturali fit transitus, ut est in arrogatione. l. cum in adoptiuis. in fi. C. eo. Putabam si poterat sic in genere diffiniri. Adoptio est actus legitimalis, per quem uel fit trãsitus in potestatem, uel saltem ius intestatę successionis defertur, pœne naturam imitans. Adoptio autem in specie potest sic diffiniri. Adoptio est actus legitimus, per quem cum magistratus authoritate fit transitus de potestate in potestatem, naturali uinculo concurrente, quo non concurrẽtę non fit transitus, sed sola successio ab intestato defertur. Ista est bona diffinitio, quia consistit ex genere & differentijs. Nam dum dico, est actus legitimus, ecce genus; & dum dico, de potestate in potestatem, ecce differentia arrogationis, qui in arrogatione nõ fit transitus de potestate in potestatem, quia oportet quòd sit sui iuris, & dum dico, naturali uinculo, ecce aliam differentiam ad arrogationem, in qua sine naturali uinculo fit transitus, d. l. cum in adoptiuis. Arrogatio autem sic diffinitur, ꝙ est actus legitimus per quem homo sui iuris principis authoritate alterius potestatem ingreditur, & eam declarat ut in proximè præcedentibus.

f An autem causa adoptionis possit delegari? Videtur ꝙ nõ, q̃a requirit causæ cognitionẽ, & interpositionem decreti: ergo &c. l. omnia quęcunque. ff. de reg. iuris & l. nec quicquam. §. ubi decretum. ff. de off. procon. Tu dic contra, quia quæcunq; iure magistratus competunt, possunt delegari. l. i. de off. eius, cui mand. est iurisdi. Nec enim hic requiritur plena causę cognitio, secundum Bar. in d. §. ubi decretum.

g De hac materia, an sponsus interrogandus sit prius quam spõsa, uide tex. in c. si inter uirum. extra de spons. qui determinat idem quod hic, sed parum facit, nisi arguas ex ordine literę.

h No. ex hac glo. in uerbo, concurrunt, ꝙ ad hoc ut filius existẽs in potestate patris per adoptionem transeat in potestatem alterius, necesse est ꝙ detur in adoptionem affini, qui sit de descendentibus, puta auo paterno uel materno: quia nepos ab auo trahit originem, & sic exponitur uerbum, naturalia, per glo. idest natiualia: alias si detur affini collaterali, puta fratri patris non trãsit. Similem habes gl. C. eo. l. fina. §. si uero pater, &c. tamen contra istam glo. est tex. in §. plurimis, in prin. in uer. non extraneũ, inf. eo. Aduerte, licèt Doct. hic dicant illam glo concordare cum ista, tamen loquitur in diuersis terminis, quia illa loquitur quando quis adoptatur in fratrem, & tunc non posset transire in potestatem, quia adoptio non ualet, ut dixi in §. fina. in princ. infra, eo. quia esset contra naturam. l. nec apud. C. de hære. insti. Nostra autem quæstio glo. est, quando quis adoptauit filium fratris, nõ in fratrem, sed in filium.

i Adde dum dicitur hic, coram principe, quòd est adeo difficile, ut quodammodo præsumatur impossibile, ut est glos. in l. continuus. §. cum quis. ff. de uerb. obl. Barto. & Docto. in l. apud. Iulia. §. fina. ff. de leg. i.

K Aliam rationem differentiæ assignat Bal. in l. i. C. eo. quia trãsire de potestate in potestatem, habet symbolum; & in habentibus symbolum facilis est transitus, ideo minoris iudicis authoritas sufficit. Sed quòd ille qui est sui iuris transeat in potestatem, ista non habent in se similitudinem, sed sunt contraria. Itẽ transire ex sui iuris existentia, in potestatem alterius, est quandam libertatem perdere, & ideo non nisi poterat explicari, nisi cum Principis authoritate, secundum Bald. Quæro, quare non possum filium meum per rescriptum Principis arrogare, non solum per eius authoritatem, cum etiam per rescriptum solum sine eius authoritate possum filiũ meũ bastardũ legitimare?

ut

ut l.legem.C.de natur.li.& in Authen.quibus mo.natu.effi.legi.
.§.illud.Dic quòd est ratio,quia in arrogatione non oportet face
re mentionem filiationis,& in supplicatione, sed in legitimatio-
ne sic,ut probatur in d.§.illud. secundum Bal.

S V M M A R I V M.

1 *Verba ista,causa cognita,tantum operantur, quantum uocatis uocandis.*
2 *Quæ requirunt causæ cognitionem, non possunt de plano expediri.*
3 *Per tabellionem nobis acquiritur.*
4 *Quādo lex utitur uerbo,caueat, intelligitur de nuda promissione uerbali.*
5 *Non ualet pactum, per quod quis pollicetur alicui se aliquid relicturum in ultima uoluntate.*
6 *Ius nouissimum quantumcunque corrigens, debet intelligi ne contineat absurditatem.*
7 *Dictio,præter, stat exclusiuè.*
8 *Si filium meum pupillum hæredem instituero, & illi substituero pupillariter, deinde me mortuo pupillariter substituis, an ualeat utraque substitutio si dederit se in arrogationem, cui arrogator iterum substituit.*

§. Cum autem impuberes.

Arrogatio,quæ fit cum Principis authoritate,fieri de
bet cā cognita,in qua uenit ut arrogator caueat de re
stituendo omnia bona ad eum peruenta ex persona
pupilli,his qui ex testamēto,uel ab intestato uenturi
fuissent,arrogatione nō subsecuta ; & hoc si pupillus
in pupillari ætate moriat̄.h.d.No. arrogationē fieri cā
1 cognita;& ista uerba,† causa cognita, tantum operan
tur,quantum illa uerba,uocatis uocādis,alleg. in arg.
l.in causæ.§.causa cognita.ff.de mino. Vnde non pos-
set fieri arrogatio,nisi iudice sedente pro tribunali,q̄a
2 ea quæ requirunt causæ cognitionem, nō possunt de
plano expediri.l.nec quicquam.§.ubi decretum .& §.
de plano.ff.de off.procon.l.j.§.dies.ff.quis ordo in bo.
a poss.ser. *a* Et no. q̄ in arrogatione celebrāda debet
inquiri,an causa arrogādi sit honesta uel ne.Quid.n.
si humilis uel deploratus uelit arrogare nobilē & ui-
lē? Quid ēt si iuuenis & sanus uelit senem arrogare?
Quid ēt si scholaris uelit arrogare puellā ,quā amat
aliter quā deceat?hæc oīa sederent in arbitrio eius,co
rā quo debet arrogatio celebrari.l.si pater.§.fin. cū l.
seq.ff.eod.Itē no.q̄ quādo aliquid committitur iudici
cum causæ cognitione explicandū , nec causæ expri-
muntur,illæ relinquūtur eius arbitrio.l.j.ff.de iu.deli.
l.i.§.expilatores.de effrac.& expil. c. de causis. de off.
b iud.dele.*b* Itē no.q̄ arrogator debet cauere tabellioni
de restituendo bona illis,qui uenturi fuissent ad hære
ditatē pupilli,si arrogatio subsecuta nō fuisset: & hoc
pupillo in pupillari ætate moriente.Ex quo colligitis,
3 quòd † per tabellionem nobis acquiritur.cōcor.l.his
uerbis.& l.non aliter.ff.eod.uidebitis in §.aliter.infra
c de inut.stip *c*.Item no.quòd si arrogator *d* cum iusta
d causa emancipauerit filium,tenetur sibi restituere oīa
bona sua. Si autē sine iusta causa , tenetur restituere
omnia bona sua,& ultra quartā partē bonorū ipsius
4 arrogatoris.In fi.glo.in uer.opp.contra. Nam † quan
do lex utitur uerbo,caueat, intelligitur de nuda pro-
missione uerbali.l.sancimus.C.de uerbo.sign.Solu.di
cite,aut hoc uerbum,caueat , profertur à lege ciuili,
aut profertur à l.prætoria.Priore casu est regula , q̄
intelligitur de simplici ꝓmissione.d.l. sancimus.Hæc
regula fallit , quando uerbum , caueat , profertur
qualificatiuè , ut puta , caueat idoneè , caueat com-
petenter.l.si mandato Titii.§.fina. ff. mand.l.si debi-
tori.ff.de iud.c.Odoardus.extra de sol.c.fi.ext.de pig.
Sc̄dò fallit,quādo ꝑ aliā legē fideiussores dari requirū-
tur,ut hic, iuncta l. his uerbis.ff.eo.Et hæc eadē uera
sunt,quādo uerbū,caueat,profertur à cōtrahētibus ;
ut quia quis tibi promisit cauere, iō facias addi uer-
ba,idoneè,uel competenter.Aut & sc̄dò profertur à
lege ꝓtoria,& tūc regulariter intelligitur de cautione
cum fideiuss. Fallit in quibusdam casib. de quibus in
l.i.ff.de præt.stip.& hr̄ in l.i.C.de procu.In fi.gl.in uer.
personæ.no.q̄ aliqui appellātur serui,à seruio seruis:
& hoc modo tabelliones & isti barruarii appellantur
publici.Eodem modo falsi latores librorū.Aliqn̄ dn̄r
serui,a seruo seruas,& illi sunt quos schlauos appella
e mus, de quib.supra de iu.pers.§.i.In gl. uenturi.*e* ibi,
no.tamē.Sed hic dubitatur.Pone,q̄ pr̄ naturalis fece
rit substitutionem compendiosam filio pupillo , hoc
mō:Instituo filiū meum pupillum hæredē, & qn̄cun-
que decesserit,substituo Caium, an tenebitur arroga
tor cauere de restituendo bona huic Caio substitu-
to,ēt pupillo moriēte post pubertatem? Videbitur q̄
sic,quia pupillo moriēte post pubertatē durat hmōi
substitutio.l.precib.C.de impu.ergo cauēdum,vt hic.
Veritas est in contrariū.Dicite, q̄ nō tenetur cauere
filio moriente post pubertatem.Nā q̄ teneatur caue-
re facta pupillari substōne de restituēdo bona,si filius
in pupillari ętate decesserit,ex eo prouenit,quia sub-
stitutio pupillaris est testamentum pupilli,quod rū-
pitur per arrogationem,infra de pup.subst.§.i.& §.nō
tā.infra q̄bus mōd.test.infir.Sed qn̄ substitutio est cō
pēdiosa,& iā filius euasit pubertatem, illa nō dr̄ testa
mentum filii,sed patris,quia nō succederetur ꝑ eam
filio,sed patri,cuius testamētū dicit̄ morte sua confir
matum,unde non requiritur tunc cautio.l.cohæredi.
f §.cum fil.de uulg.& pup. *f* In fi.gl.in uer.causa.eam
distingue in tres casus.Aliqn̄ pater arrogator emanci
pat filium sine cā, & tunc tenetur illi tradere quartā
partē suorum bonorum,ut hic in uer.sed & si. Aliqū
emancipat ipsum ex cā proueniente ex facto,hoc est,
ex delicto filii arrogati, & tunc filius perdit quartam
partem,prout hic in prin.& l.fi.ff.si quid in frau. pa.
Aliqn̄ emancipat ipsum cum causa non proueniente
ex delicto filii,sed alias ex fonte honesto,& tunc nō
perditur quarta:& ita intelligitur glo.facit l. si cui. ff.
de cōd.& dem.& l.si mater.C. de inst.& subst.In fi.gl.
5 in uer.iubetur.no.† non ualere pactū,per quod quis
pollicetur alicui se aliquid relicturum in ultima uolū
g tate.Rō,quia hoc pactum *g* ueluti ablatiuum liberæ te
stamenti factionis,est contra bonos mores , & ideo
nullum.l.stipulatio hoc mō cōcepta.ff.de uer.obl. Et
iō dn̄t Doct.q̄ aberrant illi,qui accipiunt in uxorem
h filiam diuitem , *h* ea pactione ut sibi post mortem bo
na relinquat, quia hmōi pactio est nulla.l.hæreditas.
i C.de hære. uel act.uen.In gl. bonorum.*i* ibi, arroga-
uerit, & hanc opi.all. tex.in l.fi.ff.si quid in frau. pat.
K Suadetur rōne. Nam cum filius arrogatus *K* graue-
tur in hoc,quod omnia bona sua transferantur in pa
trem arrogatorem.§.illud. infra eo. debet ēt sibi hoc
modo prouideri,ut maius emolumentum consequat̄
l in hæreditate patris arrogatoris,*l* quā filii naturales ,
q nihil cōferunt, arg. in l.quid ergo.§. pœna grauior.
ff.de

ff. de insa. l. eum, qui. ff. de iureiur. In fi. glo. & hanc
cōiter sequuntur Doct. pro qua allegant tex. infra de
acquisi. per arrog. §. j. Ad argm̄ posset rn̄deri, & primò
ad primum, quòd non pōt imputari arrogatori, quia
fecit lege permittente. l. Gracchus. C. de adult. Nō ob.
l. fi. si quid in frau. pa. quia non dēt intelligi de quarta
omniū bonorum, sed de parte debita filio, ut hic. Nō
obst. ꝙ filius prægrauetur in translatione bonorum,
quia non dicitur grauamen, qd̄ fit uoluntate sponta-
nea, ut statim uidebitis in §. seq. in gl. magna. Præterea
bona filiorum legitimorū & naturalium acquiruntur
patri naturali, sicut bona filij arrogati. l. cum oportet.
l. cū non solum. C. de bo. quę lib. Cum igitur pateat, ex
utroq; filio cōmodum ad p̄rem deuenire, debet eos
pariter p̄miare, ut melius uidistis sup. de iust. & iu. in
prin. Sed hic dubitatur: an cum ista portio ltīma sit au-
m cta m in filijs ltīmis & naturalibus, intelligatur aucta
in filijs arrogatis? per auth. nouissima. C. de inoff. test.
Rn̄r ex mente Doct. ꝙ ista portio est ēt augmentata
in ipsis filijs arrogatis. Nā licèt ius nouissimum nō lo-
quatur de filiis arrogatis, ad eos tamē dēt extendi in
uirtute legis antiquæ, quæ parificat filios naturales fi-
lijs arrogatis in hac portione, ut habetis hic ex hac gl.
6 Præterea ius nouissimum, quātumcunque corrigēs,
debet intelligi ne cōtineat absurditatem. l. scire opor-
tet. §. j. de exc. tut. ergo intelligimus illud, ut ēt loqua-
tur in filijs arrogatis, ne plus, & sic absurdè, laturi sint
q̄ naturales, ut hic. In fi. gl. commodum. no. ꝙ ista di-
ctio, præter, stat inclusiuè. Opponitur de l. nā quod li-
7 quide. §. fi. ff. de penu. lega. ubi † dictio, præter, stat ex-
n clusiuè. Solu. Dicite, ꝙ qn̄ dictio, præter, n adiungit
rei nō contentæ sub genere præcedēti, stat inclusiuè,
ut hic. Vnde si dixero, lego tibi libros, præter boues,
ueniunt in legato, quia non continebātur sub illa ora-
tione, lego libros. Aut adiungitur rei, quæ con-
tinebatur sub oratione præcedenti, & tunc stat
exclusiuè. Vnde si legauero tibi oēs libros præter Co-
dicem, Codex non uenit in legato, imò excluditur, qa
cōtinebatur sub orōne p̄cedēti, a qua potuit excludi,
Sed q̄do non cōprehenditur sub orōne p̄cedenti, non
pōt excludi, quia nunquā fuit inclusum, & ita loqui-
tur l. nā quod liquide. §. fin. & fuit notabile Doctorū
8 in l. falsus. C. de fur. Quæritur, e habeo filium pupillū,
instituo ipsum hæredem, & sibi substituo pupillariter
Caium: me mortuo, iste filius se tradit in arrogatio-
nem, & pater arrogator ipsum instituit, & sibi substi-
tuit pupillariter Sēpronium, quod facere pōt. l. si arro-
gator. ff. eo. moritur pater arrogator, quæritur utrum
substōnes pupillares ualeant? Videtur ꝙ nō: nā substi-
tutio pupillaris est testm̄ impuberis, infra de pup.
subst. in prin. cum si. Sed nemo pōt decedere cū duob.
testamentis. l. si certarum. l. quærebatur. ff. de test. mil-
iō, &c. Sol. dixerūt aliqui, ꝙ ambæ substōnes ualebūt:
quia licèt ubi quis una tm̄ persona reputatur, nō pos-
sit cum duob. testamentis decedere: tamē ubi duæ re-
putātur, potest, ut hic: nam iste filius, ut filius natura-
o lis, habet substitutum à patre naturali: o Item ut filius
arrogatus habet substitutum à patre arrogato. Sed
hæc non bona, quia substitutio facta à patre naturali
est effecta irrita & corrupta per arrogationem. §. ne
tamen. infra quibus mod. testa. infir. nec conualescit
arrogatione cessante. l. qui liberis. §. testamento. C. de
contrata. Vnde dicite sing. ex mente gl. in l. si arroga-
tor. ff. eo. ꝙ substitutio facta à patre naturali, ualebit
in effectu, sed non mero iure. Illa āt, quæ ultimo loco
facta fuit a patre arrogato, ualebit mero iure & in ef-
fectu, quo fiet ut substitutus a patre arrogato occu-
pet oīa bona pupilli, tam peruēta a patre naturali, q̄
à patre arrogato; sed restituet bona patris naturalis
substituto a patre naturali, & pro hoc facit quod no.
singu. gl. in l. j. de secun. nup. facit l. si quis priore. ff. ad
Treb.

ADDITIONES.

a No. in tex. ibi: cum quibusdam conditionib. nam actus legitimi non recipiunt diem, nec conditionem. l. actus ltimi. ff. de regu. iu. Dic ꝙ hoc est uerum quò ad expressam, sed quò ad tacitam diē uel cōditionem sic, ut ibi not. & tacita quæ a lege subintelligitur si sit expressa, nihil operatur. l. 3. ff. de leg. i. nec facit actum conditionalem, sed quandam denotat admonitionem, ut hic, & l. muto. §. i. ff. de tute. Et ideo si concedatur alicui prebenda uel beneficium, si sit idoneus, non dicitur concessio conditionalis, sed dicitur quędam admonitio, ꝙ personæ idoneæ detur, ut cle. i. ꝑ Inn. extra de off. dele. & in c. dudum. extra de præsumpr. Itē no. ꝙ arrogator debet habere quartam in bonis arrogatoris, ut infra scripsi in gl. Itē adde, ꝙ quemadmodum tabellio potest alteri stipulari, sic etiā alias officialis, ut iudex. l. i. §. exigere. ff. de magist. conue. licèt regulariter alteri per alterum non acquiratur. d. §. alteri. & ibi gl. & in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uerb. obliga. & de tabellione vide sup. de iure persō. in prin. &c. Vel melius, dū infra dicitur conditionibus, expone, conditionibus: i. modis, quia hic propriè non est conditio, sed modus, secundum Ang. de Are. hic, & bene. Et pondera etiam esse legem pro te, quam adducit Bart. in l. quibus diebus. §. Termilius. ad fi. a. col. ff. de cond. & demon.

b Item pondero hic etiam tex. ꝙ filius pupillus arrogatus possit sine causa emancipari, & emancipatio ualet, quia si non ualeret emancipatio, de qua hic, prouisio huius. §. quæ est diui Pij, esset damnosa pupillo, cum nū debeat habere nisi quartā eius partis, quam alias erat habiturus, ut infra in glo. in uer. bonorum. quod no. ad ēt, quæ habentur in §. fi. supra tit. i.

c Item no. secundum Ang. de Are. hic, ꝙ licèt filius naturalis & legitimus potuit sine causa tempore istarū ll. exhæredari, ut l. inter cętera. ff. de lib. & posthu. & §. aliud, in Auth. ut cum de app. cog. melius in l. iusiuran. ff. de lib. & posth. quod tamen impubes arrogatus sine causa nō potest exhæredari, & si exheredatur, cogitur quartā relinquere ultra bona propria ipsius impuberis, uel postea per eū acquisita. Sed aduerte, quia istud notabile nō probatur hic: quia hic nō dicitur, si sine iusta causa exhæredauerit: sed bene dicit, si sine causa emancipauerit. Et ad ultimū notabile hic positum. s. de quarta relinquenda, aduerte, ꝙ iste tex. ꝓcedit in arrogato, secus in adoptato. glo. est quam Nic. de Neap. hic reputat ualde no. in l. pen. C. eo.

d An autem pater arrogator debeat statim cum emancipat filium ei dare bona sua, & ēt quartam, quando quarta ueniā prestanda? Dic, ꝙ bona sua bene statim debet reddere ipsi filio arrogato emācipato, ut probat dictio, tūc, hic in tex. posita. & hoc ꝓbatur ēt ex tex. l. si qui. la 2. in fi. ff. de cond. & dem. Quartam uerò partē bonorum ipsius patris arrogatoris, non tenetur ipse pater arrogator ipso uiuente præstare, sed solùm cogitur dare in ultima uoluntate, & hoc ꝓbatur ex uer. relinquere, posito in tex. quod uerbum ad ultimas uolūtates pertinet, ut ff. de tab. exhib. l. 1. in fi. & probatur in l. 1. in §. si impubere. ff. de colla. boni. ibi, præmatura. n. Quinimò si filius arrogatus ante patrem arrogatorē decedat emancipatus, non transmittit ad hæredem suum facultatē petendi hanc quartam de bonis testatoris, ipsi filio debitam, ut C. de cadu. toll. l. 1. §. 1. Nec ob. l. 1. §. si impuberem, supra all. quia ibi iam sibi competebat actio ad quartam illam: iam. n. erat mortuus pater suus arrogator, ideo eam transmittit ibi. Vt. autem filius arrogatus fuisset mortuus ante patrem, non transmittit, quia adhuc non sibi competebat uiuente patre, & sic. no. bene. Ista omnia ponit hic Nic. de Neap. qui dicit se ea nunquam uidisse alibi.

Ad finem huius gl. unum est, quod me ualde turbat. Nam uult gl. quòd legitimi non possint stipulari post pupillarem ætatem, quia aduentitius casus non est in consideratione, & quia potuisset fecisse testamentum. Ostendo utrunque malè dictum. Nam ad primum, nõne si moriatur in pupillari ętate interponitur cautio? ergo aduentitius casus. s. quòd possit mori in pupillari ætate, consideratur etiam quòd esset minus cõsiderandum, quod possit mori in pupillari ætate, quàm post. Ad secundum, dum gl. dicit quòd potuisset facere testamẽtum, dico quòd istud non potest stare: nam cum præsupponamus istum esse in potestate patris arrogãtis, non potest facere testamentũ. §. 1. infra quib. non est pmis. fa. testam. Cum ergo non possit facere testamẽtũ moriẽs in potestate arrogantis, ergo legitimi debẽt posse stipulari. Præterea posito etiam quòd posset facere testamẽtum, nonne legitimi debẽt habere portionem suam? Sed dic, gl. bene posse defensari, & eius mens est ista, quòd ideo legitimi possunt stipulari infra pupillarem ætatem, quia si nõ fuisset facta adoptio, & pupillus mortuus fuisset in pupillari ætate, erant certi omnino habere successionem: ergo cum ex tali arrogatione super certo lædantur, necessaria est cautio: sed in maiore si non fuisset facta arrogatio, legitimi non fuissent omnino habituri, quia potuisset facere testamentum, ergo cum ex tali arrogatione legitimi omnino lædãtur, nõ debet posse stipulari, quia illi solum stipulantur, qui pro certo læduntur. Ad primum de aduentitio casu, dico quòd aduẽtitius casus non potest aliter considerari. d. l. Iulia. nisi consideretur ad fauorem & prouisionem eius, pro quo consideratur. l. generaliter. §. si libero homini. ff. de fideic. lib. sed infra pupillarem ætatẽ consideratur ad fauorem pupilli, qui non potest sibi prouidere de hęrede, & ea ratione permissa est patri pupillaris substitutio. §. i. infra de pup. subst. Sed post pupillarem ætatem non consideratur, quia potest sibi maior prouidere, & ubi est prouisio hominis, cessat prouisio legis. l. & habet. §. cum quis. ff. de preca. l. fi. C. de pac. conuen. & si impeditur propter arrogationem sibi prouidere, potest maior factus petere se emancipari. l. nonnunquam. & l. seq. ff. de adop. & ista est ueritas.

f Aduerte ad hanc glo. circa medium, dum dicit, quòd si omissa est cautio, habetur pro facta, &c. Si ita ẽ, ergo expressio est superflua; quia expressio eorum, quæ tacitè sunt, nihil operatur. l. non rectè. C de fideiusso. l. hæc uerba. ff. de leg. i. Cogitabam dicere, ꝙ expressio eorum, quæ tacitè insunt, nihil operatur, fateor nisi cõtineat plus quàm omissio, & ita etiam loquitur hic, non tamen propter hoc est superflua. Item circa finem dum dicit, quòd aduẽtitij casus non debent esse in consideratione, cogita, per legẽ cũ in adoptiuis. C. eo. ubi imò est in cõsideratione, quòd pater naturalis posset præmori antequam emãcipetur filius adoptiuus. Ad primum retinendo oppositionem, respõdendo dic, quòd imò expressa multum operatur, quia debet interuenire fideiussor, qđ tamen secus est in tacita: & sic ista expressa cautio cum operetur plus quam tacita, bene ualet, & ista est ueritas. Ad secundũ dic, ꝙ consideratur aduentitius simul cum emancipatione. Nam in d. l. cum in adoptiuis, consideratur quòd pater naturalis possit emãcipare, & etiam quòd possit emancipari a patre adoptiuus, & sic cõsideratur casus aduentitius simul cum emancipatione. Vel melius dic, ut infra, in apostilla magna.

g Item pondera hic esse gl. quòd illud, quod non possit fieri per pactum, potest tamen fieri per legem. quod no. gl. in rub. C. de decr. decu. lib. x. Adde dum dicit, liberæ testamẽti factionis. Imò hic non aufertur libera testamenti factio, sed solum restringitur: & sic gl. ista in hoc redditur notabilior, ꝓ qua est tex. in l. stipulatio, hoc modo concepta. ff. de uerb. obl.

h No. contra illos, qui capiunt uxores sub spe habendæ hæreditatis ex promissione sibi facta ꝑ partẽ sponsæ, quia errãt, uide Bal. hoc notantem & dicẽtem in l. pactum, quod dotali. C. de pact. Et hic adde quęstionem notabilem Bal. in l. cum Arthemidorani. C. ut in poss. leg.

i Dum ista gl. dicit, quòd quarta petitur per condictionem ex lege, uide qõ. gl. in l. i. §. si impuberi. ff de colla. bo. quã ponit Bart. in d. l. si arrogator. in lect. in pe. q. & Nic. de Nea. in fi. huius. §.

k No. tamen ex tex. & gl. ꝙ arrogator debet hr̃e quartã de bonis arrogatoris in qua quarta & alijs bonis sibi datis potest arrogator filio impuberi substituere, sicut pater naturalis, ut l. si arrogator, cum ibi not. ff. de adopt. Et sicut in bonis patris naturalis debetur filio legitima, ut in auth. nouissima. C. de inoff. test. quam nõ potest sibi auferre sine litima cã: & ita in bonis patris ciuilis, d. l. si arrogator. ff. de adopt. Et sicut pater naturalis põt substituere filios in legitima usq; ad pubertatẽ, & non ultra. l. quod fideicommissum. in fi. ff. de leg i. & l. sancimus. C. de inoff. testa. ita pater ciuilis. d. l. si arrogator. Et sic euenit mirabiliter, secũdum gl. in d. l. si arrogator. quòd si pater naturalis substituit unum, & pater ciuilis substituat alium, quod substitutus à patre ciuili habebit alium prouentum ex bonis patris arrogatoris, & substitutus à patre naturali habebit illa, quæ ex bonis ipsius naturalis patris prouenerunt, & ita iste decedet cũ duobus testamẽtis, quod alias est prohibitũ in pagano, & concessum soli militi. l. i. C. de test. mili. Et est rõ, qa sicut est mirabile ꝙ decedat cum duob. patrib. ita cũ duobus testamẽtis, qa dato uno incõueniẽti, plura sequũtur. l. ratas. C. de rescin. uen. Et istam quartam nõ potest testator auferre, quia non debetur sibi ex dispositione testatoris, sed solũ ex dispositione legis. Ex quo deciditur talis qõ: actor, qui non ꝓbauit intentionem suam in termino sibi statuto ex legis dispositione, uult probare in termino rei, arg. l. petendæ. C. de temp. in integ. rest. pet. quid si reus uellet renunciare dilationẽ sibi datã, ne actor possit probare? & deciditur quòd non potest renunciare in præiudicium actoris. Et licèt testator relinquat hãc quartam, tamen dicitur eam habere ex dispositione legis, non testõris: & sic licèt iudex statuat terminum quatuor mensium statutum à iure. s. à l. fi. C. de usur. rei iud. non tamen dicitur terminus iudicis, sed terminus legis, & sic reus poterit prorogare moram, quam alias non poterat. l. Celsus. ff. de arb. & hr̃ in l. insulam. ff. de uer. obli. Nec ista quarta est aucta ad tertiam, sicut legitima filiorũ naturalium, ut uoluit gl. in. §. hoc seruandum. in uer. omnibus. in Auth. de tri. & se. col. 3.

l An filius arrogatus debeat hr̃e quartam omnium bonorum, an uerò solum eorum, quæ esset habiturus ab intestato, uide etiã in l. si arrogator. ff. eo. &c. Et quod intelligitur de quarta suæ partis non aũt de quarta omnium bonorum, facit clarissima ratio. Nam, pone, quòd aliquis arrogauerit quinque filios, quod potest, iuxta l. si pater. §. fi. ff. eo. certè si quilibet deberet habere quartã omnium bonorũ arrogatoris, istud esset impossibile, cũ sint quinq; filii arrogat. & istam rationem ponit Bal. in l. arrogator. ff. eo. in 11. oppo.

m De hoc, an portio sit aucta, uel ne, &c. uide omnino gl. in. §. hoc obseruandum, in Auth. de trien & semis. col. 3. quæ uidetur uelle, quòd non, &c. in uerbo, in omnibus. quam tenet Bar. in d. l. si arrogator in ult. col. in lectura.

n An dictio, præter, includat uel excludat, uide de hoc ff. de ann. leg. l. Seio. §. uxori. & C. de decu. l. ex omnibus. in gl alleg. & per Doct.

o Et ratio potuit esse istorum, quia ex quo permissum est posse habere duos patres, unum naturalem, alium ciuilem, ita non debet uideri inconueniens quòd decedat cum duob. testamentis: & sic respectu substõnis patris naturalis repñtetur testamentum patris naturalis; respectu alterius dicatur patris ciuilis, & sic dato uno inconuenienti plura sequuntur. l. ratas. C. de rescin. uen.

SVMMARIVM.

1 *Ars imitatur naturam.*
2 *Quę ætate adoptans debeat adoptatum præcedere.*
3 *Quomodo is possit sibi adoptare nepotem qui filium non habet.*
4 *Quæ dicatur plena pubertas, & quę sint ætates.*
5 *Quis non potest sibi fratrem per adoptionem causare.*

§. Minorem natu. Ars naturam imitatur, ideo adoptãs debet adoptare plena pubertate, hoc ẽ 18. annis ꝑcede-
a re debet. h. d. a No. minorẽ natu nõ posse maiorẽ ado
1 ptare. Ratio, qa † ars imitatur naturã. Vnde, cũ ꝑ naturã nõ possit filius maior esse patre, non poterit quo-
b que per artẽ. Itẽ no. b quòd † adoptans tenetur exce-
2 dere adoptatũ in ætãte, tẽpore annorũ 18. quod facit, secundũ Io. Fab. contra eos, qui accelerant ad nuptias ꝙ primum coire possunt. Itẽ no. quòd pubertas appellatur spatiũ 18. ann. No. ex uer. licèt, ꝙ † potest
3 adoptari quis in nepotem ab eo, cui nullus est filius. Et si dixeritis, quomodo hoc fieri potest per artẽ, cũ per naturam non potest causari nepos, nisi præceden
c te filio uel filia? Potest dupliciter rñderi. c Primò, ꝙ iste text. intelligitur in eo, qui licèt non habebat ꝗ

præsenti

præsenti filium, habuit tñ aliàs: sicut enim naturaliter hñi potest nepos filio præmorruo, ita cāri potest nepos ex arte filio præmortuo. Cæterùm, qa hoc modo hæc literá restringitur, aliter rñr, ꝙ licèt hoc casu iuspecto sit contra naturam, ut sine filio causetur nepos, tamē qnia inspecto genere potest uenire ut quis habeat nepotem non subsistente filio, permittitur ut possit adoptare nepotem tanquam ex filio, quē nunquam habuerit, sed habuisse fingitur. l. si is, qui ꝓ emptore. ff. de usuc. & l. an eadem. ff. de dno. reis. Itē no. ꝙ quando aliquis adoptatur tanquā nepos ex filio, debet filius cōsentire. Ratio, ne ei. s. ano filius suus agnascatur, & hæres efficiatur inuito filio, secundum gl. *d* Item no. ꝙ auus potest dare in adoprionem nepotem
e ex filio, ér filio non consentiente. *e* In fi. gl. mutatur. dicite, ut statim dicam ibi, ubi melius cadit. In fi. gl. 18.
4 ann. † plenam pubertatem quatuor modis appellari, ut in gl. Vos dicite, ꝙ glo. aut malè, aut improbe loquitur. nam plena pubertas solū appellatnr rempus perfectum 18. ann. ut hic. Fateor tamen, cum masculus est egressus 14. annū, & fœmina 12. appellatur pubertas, sed non esr plena pubertas, hoc est, perfecta: solum. n. appellatur, cum 18. annum compleuerit. Vnde dicite ex mente Cyni, quòd plures sunr ætates. Prima est infantia, quæ durat usqne ad septimum annū inclnsiuè. l. si infanti. C. de iure deli. Quædā est pupillaris ætas, quæ durat usque ad 14. annū in masculo, & 12. in fœmina. l. qua ætate. ff. de testam. Quædam est, quæ appellatur pueritia, & durat usque ad 18. annū, ur hic. Quædam est adolescentia, quæ durat usque ad 25. annū. l. i. §. apparet. ff. de minorib. Quædam est iuuētus, quæ durat aliqñ usq; ad 50. annos, aliquādo usque ad 60. aliquādo usq; ad 70. secundū uarias regiones & uulgi opinionem. In quibusdam. n. partib. citius homines senescunt quàm in aliis. ita no. gl. in l. non aliter. de lega. 3. Quædā est senectus, quæ durat usque ad 80. annum. l. fi. C. qui ætate. lib. x. & ibi no. Quædam est, (& hæc est ultima) quæ appellatur senium, uel decrepitas, & durat usq; ad cētum annos, & illa est lōgissimæ uitæ hominis tempus. l. an usufr. ff. de usuf. l. fi. C. de sacrosan. ecc. Aliqui tamen dñt, ꝙ post centum annos ꝓpriè appellatur decrepitas, de quo in l. si infanti. C.
5 de iu. deli. In fi. glo. in uer. locum. no. ꝙ † frater nō pōt cāri per adoptionem. Ratio, quia nec quis potest sibi causare fratrem per naturam. Et ideo dicunt Doct. ꝙ ista pacta iurata, quib. promittunt aliqui ꝙ unus alteri succedat in bonis, quos uulgo fratres iuratos appellamns, sunt nulla; quia per artem causari non pñt fratres, sicut nec per naturam, quod uerum limitate, nisi essent fratres armatæ militiæ, qui intrantes prælium de uita dubitarent, & hmōi pacta conficerent. l. licet inter priuatos. C. de pact. In glo. consentire. ibi, prima
f uerior. *f* ego ualde dubito de ea; nam si iste adoptetur nepos, filio contradicente, qualiter poterit succedere auo una cum filio, cum filius eum præcedat in gradu? quia prima causa est filiorum. l. posthumorum. ff. de iniusto rup. Vnde cogitabam aliter intelligere, ut illa uerba, ne ei, intelligantur ei. s. filio, inuito eo. s. filio suus hæres agnascatur, q. d. si permitteretur quòd nepos posset adoptari tanquam ex filio, eo filio innito, sequeretur hoc inconueniens, ꝙ mortuo auo postea huic filio nepos recidat in potestatem, & sic mortuo patre eidem agnascetur patri, hoc est filio. Vnde iste filius haberet hæredem nepotem inuitus: quia cum nepos mortuo auo recidat in potestatē patris, mortuo patre eidem agnascitur, idest, suus hæres fit. Et sic intelligite istum. §. uel quòd loquatur iure ueteri, quo adoptatus transibat in potestatē adoptantis, uel iure nouo in patre arrogante: alioqui non procederet text. in fi. tenendo intellectum, quem supra dixi: & l. oratione. potius concordat, quàm discordat,
g Glo. in uer. consentire. *g*

ADDITIONES.

a Et non habens filium potest in locū nepotis aut pronepotis adoptare, hoc secundò. Et quando aliquis adoptat aliquem ut nepotem ex filio legitimo & naturali, siue legitimo tantùm, debet interuenire consensus filij: sed non ecōtra, quando auus dat in adoptionem nepotem ex filio. h. d. tertiò & ultimò.

b Contra istum. § dum uult, quòd ad hoc ut quis possit adoptare alium, requiritur quòd eum præcedat plena pubertate. i. 18. ann. Oppono. Ars debet imitari naturam, sed ego habeo ꝙ secūdum naturam potest quis habere filiū, licet eum non excedat 18. ann. c. puberes. extra de despon. impu. ergo eodē modo debet posse secundum artem.

c Contra sol. prædictam, quam etiam refert hic Ang. multum mihi obstat. § sed & illud. infra. eo. vbi in genere hominū possit reperiri habēs filiū, & tamen quia in specie non possit reperiri unus castratus habens filios, ideo impeditur: sed facile est respondere:

d Et sic habes, quòd ubi fit actus alteri præiudicialis, debent citari illi, de quorum præiudicio agitur, ut sint præsentes uel saltem consentire. l. nam ita diuus. ff. de adop. l. in causa. §. causa cognita: ff. de mino. l. & unoquóque. ff. de re iud. Et ideo, quādo petuntur à dominis rescripta contra ius in præiudicium aliorum: debent illi citari ut sint præsentes, ut uult gl. in d. l. ita diuus. Similiter, qñ peteret instrumentum fasum refici. l. i. §. si tabæ. ff. de bon. poss. secūdū tab. Similiter, qñ peteretur instrum deperditū refici. l. chirographis. & ibi gl. ff. de adm. tut. Nā in supra dictis casibus debent citari illi, quorum interest, & sufficit citatio per generalem proclamatorem, si speciales personæ, quorum interest, ignorētur. l. si eodem tempore. C. de remis. pig. & ibi no. & in auth. si omnes. C. si ut se ab hæredit. abstineant, &c.

e Item no. in uer. sed si quis, ibi. quem iam habet adoptatum; ꝙ quis potest facere fictionem fictionis. Nam fictio est, quòd filius alicuius per adoptionem dicatur filius meus, & tamen potest fieri ut ex isto adoptato alius dicatur mihi nepos, etiam per adoptionem, & sic per fictionem: quod uidetur cōtra no. per gl. in l. i. C. de do. promiss. Sed dic, quòd ista fictio nō tenuit in eodem tempore; siue in uno tēpore, & in uno subiecto, sed in duobus: qđ fieri potest, ut latè per Bar. in l. si is, qui pro empt. in ult. q. ff. de usuca. & Ang. de Are. hic.

f Ista gl. intelligit uerba huius tex. ibi, ei inuito, trib. modis. Primo modo diuisim, ut sic uerbum ei, referatur ad auum, & uerbum, inuito, referatur ad filium: & iste erit sensus, ne ei. s. auo, nepos adoptatus suus hæres agnascatur. i. efficiatur agnatus, inuito. s. filio. Secundò intelligit gl. coniunctim, ut sic illud totum, ei inuito, referatur ad filium: & erit sensus, ei inuito. s. filio. Tertio modo intelligit etiam glos. coniunctim, sed quòd referatur ad auum in totum; & erit sensus, ne inuito. s. auo, & ista est effectualis huius gl. & contra opi. gl. facit d. l. si quis nepotem. ff. eo. ti.

g In gl. in uer. consentire. la a. dum respōdendo dicit, quòd patria potestas est inæstimabilis. ista sol. uidetur facere de directo contra gl. quia si est inæstimabilis. i. tam magni præiudicii quòd non possit æstimari, ergo cum pater tam magnum damnū consequitur, eius consensus est necessarius.

SVMMARIVM.

1 *Qui per naturam filios habere nō possunt, etiam per artem non possunt.*
2 *Nunquid clerici, qui licitè coire non possunt, adoptare possint.*
3 *Fœminæ adoptare non possunt.*
4 *Quomodo probetur filiatio.*
5 *Beneficia Principum sunt latissimè intelligenda.*
6 *Quid sit graculum.*

§. In

§. In plurimis autem causis.

a aNo.artem imitari naturam in pluribus casibus. Itē
no.filium arrogatum posse dari alii in adoptionem à
patre arrogato.Sed dicet aliquis, quomodo potest su
per accidenti cadere accidēs?nam filius arrogatus nō
est filius naturæ,sed filius artis,& accidens;quomodo
igitur potest iste filius arrogatus de nouo arrogari,
cum nec duæ singularitates simul concurrere pos-
sint?l.1.C.de dotis promissio.cum si. Sol. Licèt detur
in arrogationem à patre arrogante, non arrogatur ta
men ab alio tanquā filius arrogatus,sed tanquā filius
naturæ,argumen.in l.si pater.§.qui duos.ff. eodē. Itē
b no. b quòd † q non possunt generare filios per natu
1 ram,ut isti castrati, non possunt causare per artē.Si
uerò non impediantur generare naturaliter uitio ac
cidentali,possunt adoptare;quia potius consideratur
natura & consuetudo generandi sita in homine, quā
uitium accidentale.l.si quis posthumis.in princ.ff.de
2 lib.& posth. Hic insurgit dubium, † pone quòd ali-
quis generare potest, sed illicitè, ut clerici, nunquid
c poterit talis adoptare c? Videtur quòd sic, quia pote
stas adoptandi est prohibitiua certarum personarum
ergo permissiua omnium, quæ non reperiuntur pro
hibitæ.l.necnon.§.quod eius.ff.ex quib.cau.ma.l.i.cū
ibi no.ff.de testa.Ego puto contra.Nam quod non li
cet honestè per naturam,non debet licere per legem,
nec per artem , cum lex sit sanctio sancta.l.1.ff.de le-
gib.c.erit autem lex. dist.1. Sed clerici nō possunt ho-
neste habere filios per naturam, ergo nec per artem.
ad idem facit.§.fi.sup.de nuptiis.l.miles.§. mulier,de
testamento militis .Non obstat, quòd omnes genera
liter intelligantur adoptare permissi, q̄a respondetur
quòd in generali permissione non uenit. ut quis pos
sit illicita attentare.uerba sunt Bal.in d.l.miles.§.mu-
3 lier.No.quòd † fœminæ adoptare non possunt.Ratio,
quia cum non habeant filios in potestate, ac per obli-
quū concedatur, quod directò prohibetur, in ipsis
adoptio non permittitur, ut hic, & l.oratio.ff.de spon
sa.Sed hic semper dubitaui,quòd hæc ratio posita nō
sit bona,quia hodie per adoptionem non fit transitus
iuris patriæ potestatis.§.sed hodie. sup. ea ergo ratio
mala.Solu.Potest dupliciter responderi.Primò,q̄ iste
§.loquatur inspecto iure ueteri.Sed tamen huic ratio
ni,refragari uidetur,q̄ iste §. est posterior ad §.sed ho
die.in ordine literæ.Vnde secundò respōdeo,q̄ debet
intelligi hoc uerbum,adoptare,idest arrogare , & erit
ratio bona,quæ redditur in tex.& pro hoc allego tex.
in l.mulier.C.eod.Nec uidetur incongrua expositio;
nā cum uerbum, adoptare,uelut genus adaptari pos
sit ad arrogationem & adoptionē , suprà eodem , in
principio,adaptandum est ad aliam speciem , ex qua
sanius intellectus literæ capi potest.l.in ambiguo. &
l.quoties.de rebus dub.regula iuris, quoties & l.quo
ties.de uer.obl.Præterea lex regulat,restringit, & am
pliat dictum.l. cum pater,§.dulcissimis.de lega.2.l.ue
ro.§.fin.de lega.3.l.si quis animo.de acq.possess.Cùm
ergo hæc ratio subiecta solum conueniat arrogatio-
ni,debet uerbum,adoptare,ad arrogationem restrin-
gi.Ex quo colligitur, quòd fœminæ hodie adoptare
poterunt.Sed tamen aduersari uidetur,quòd fœminę
non possunt p̄ naturā filios generare,ergo nec per ar
tē.Nisi soluendo dixeritis, quòd licèt non possint ge
nerare,possunt tñ concipere.l.quęritur,de ædil.edic.
uerum q̄a actus adoptionis se habet p̄ modum agēdi,
actus uerò cōcipiēdi se habet p̄ modum patiēdi,quasi
dubius alias ad hunc tex.aliter r̄ndebam, intelligēdo
ipsum in propria adoptione,ut loquitur, ut uerba ue
niant per hunc modum;Ideo adoptare non p̄nt fœmi
næ,quia nec naturales liberos in p̄tāte sua h̄nt;hoc ē,
quia non est in earum p̄tāte gn̄are filios p̄ naturā,nō
conceditur eis adoptare per artem.Ex uersi.nec illud,
no.cum arrogato transire oīa bona sua in potestatem
& dn̄ium patris arrogātis.Ratio est,nā credibile est q̄
cui arrogatus permittit ius personæ suæ, permittere
quoq; uoluerit ius rerum suarum, argum.in l.in hac
lege.C.de pactis conuentis. No.seruos adoptari pos-
se,& adoptione subsecuta tolli maculam seruitutis.Fi
d naliter no. d q̄ ex nominatione filii facta de seruo in
iudicio,cōsequitur ius libertatis ille seruus. Ex quo
4 inoleuit practica procuratorum.† cum uolunt proba
re filiationem, ponunt q̄ Titius & Berta erant mari-
tus & uxor, & sic appellabant se & nominabant.Item
q̄ ex ipsis prodiit in lucem Caius, quem filium appel-
labant, & ab ipsis publicè filius nominabatur; quia ex
tali nominatione acquiritur ius & quasi possessio filia
tionis, de quo in c.per tuas.extra de prob.& in l.si ni-
cinis.C.de nupt.& in l.i.ff. de quæstio. ubi plenè per
e Bar. e In gl.i.in fi. f Sed qualiter respondebitur tūc ar
f gumento, quòd ars imitatur naturam ? Respondetur
quòd ars imitatur naturam in his, quæ possunt dispo
ni p̄ naturam, ut est generatio filiorum; sed in his, q̄
disponuntur præter naturam, ut est ius succedēdi in
hæreditate, ars nō imitatur naturam, cum nihil dispo
nat. ita loquitur casus in gl.alleg. In fi. glo. in uerbo,
amissorum, bene loquitur, cuius sententia probatur
5 in l.matrem.C.eodē.Non obst.quòd † beneficia Prin
cipum sunt latissimè intelligenda, quia hoc est ue-
rum, nisi ratio refragaretur, quia tunc beneficia Prin
cipum debent moderari secundum ius cōmune. l. ex
facto, in prin.de uulg.& pup.Iure autem cōmuni nō
habent filios in potestate, igitur, &c. Glo. in uerbo,
g oraculum. g Glo.in uerbo, liberi. h In gl.actis, in fi.gl.
h non obst. hæc l.i.quia ibi erat defectus in uoluntate
codicillantium, ideo non ualet ut codicillus illa uo-
luntas, arg.in l.illud.§.tractari.eod.tit.hic autem erat
uoluntas, quomodocunque seruum à seruitute libe-
rare.De hoc articulo, si non ualet, quod ago, &c. dici
te ut d.l.i.& habetur in l.i.§.eum qui.ff. de const. pec.
K & in l.i.§.si quis simpliciter, de uerb.oblig. K

ADDITIONES.

a Hoc dicit, quando adoptatus transit in potestatem adoptātis, ut
quia fuit adoptatus ab auo paterno uel materno, potest adoptās
adoptandum dare in adoptionem. Et spadones.i.quibus natura
lia amputata sunt gladio, possunt adoptare uel arrogare, sed ca-
strati non. Et fœminæ nō possunt adoptare.i.arrogare, nisi ex cō
cessione Principis propter suos liberos in acie Principis defun-
ctos. Itē arrogatus transit omnibus suis liberis & bonis. Et ser-
uo adoptato à domino contingit libertas, quamuis adoptio non
habeat effectum.h.d.usque in fi.
b Ego puto, quòd inter castratum & spadonē possit assignari lon-
gè melior ratio diuersitatis, quàm hic assignant gl. & Doct. Nā
ad

ad hoc ut possit habere locum adoptio, necesse est quòd saltè in illo genere hominum illud possit uerificari & procedere per natura, licèt nõ in casu simplici & specifico. l. eandum. & ibi Bart. in princ. ff. de duobus reis. & ꝑ istũ in. §. præceden. tunc sic, in genere omnium castratorum non esset possibile unum reperire, qui ꝑ naturam possit habere filios, nimirum si nec per artem, & sic ꝑ adoptionem non possunt. Sed in genere spadonũ bene posset reperiri, qui per naturam habere filios: nimirum ergo si possit & per artem, & sic per adoptionem. Et ista est mera ueritas. Adde, quòd homo, cui amputati sunt testiculi, dicitur uitiosus ita, ut ꝑ hoc possit redhiberi, nisi in aliquibus partibus, ubi reputãtur meliores propter custodiam mulierum. l. fin autem quis. ff. de ædil. edicto. Similiter reputatur melior, quia nihil de fortitudine & utilitate ei deest, ut l. ædiles. §. sũt autẽ. ff. de ædil. edicto. &c. Et ꝙ spadones sint pretiosiores, est tex. in l. si seruus seruum. §. & si puerum. ff. ad l. Aquil. & ibi glo. dicit, quòd illud est in Apulia, secus in Italia. Et dicit tex. mirabile in l. Pomp. § fi. in fi. ff. de ædil. edic. quod ille, qui habet unum testiculum, potest generare.

c An clericus possit aliquem in filiũ adoptare. Pro ista parte, quã iste tenet hic, s. quòd non possit, facit: nam quis non potest adoptari in fratrem. l. nec apud. C. de hær. instit. & gl. in. §. præced. quia ꝑ naturam non posset causari frater licitè: & tamen si illicita generatio attenderetur, posset frater illicitè causari per naturam, coeundo cum matre, ut Oedipus, sicut est apud Senecam in tertia Tragædia. Tamen contra istum fortissimè facit, quia etiã posito quòd nunc iste non possit licitè generare, tamen quia ante quam esse clericus potuit licitè, sufficit, vt patet in spadone, ut hic ĩ tex. & ita est ueritas: & sic istud impedimentum clerici est accidentale, non naturale. & illud tenet Ang. in §. minorem, ad fi. supra eo. non per istam rationem. Et pro ista opi. facit, quia paria sũt, aliquid esse impossibile de iure, uel de facto. l. mulier. §. i. ff. de cõd. insti. melius in l. filius, eo. tit. Sed dic, non esse impossibile de iure, per rationem meam, quam hic scribo.

d Eodem modo, si quis habens filium naturalem tantùm, & in instrumento publico appellat filium simpliciter, uidetur eum legitimare, siue etiam apud acta siue in testamento. tex. est notab. in Auth. item si quis. & in corpore unde sumitur. C. de natural. li. & gl. not. in c. per tuas, extra qui fil. sint legit. Practicam procuratoris probandi quem esse filium alicuius, ita ut præsumatur filius nisi probetur contrarium, uide in l. fi. ff. de proba. & per Bart. in l. 2. §. i. ff. de lib. agno. Non tamen talis possessio filiationis facit eũ uerè filium, qui non est l. iubemus. C. de lib. cau. & l. non nudis. & l. non epistolis. C. de proba.

e No. etiam ex. §. apud Catonem, quòd argumẽto eius probatur, si quis uelit uenire ad successionẽ alterius, eo quòd dicat se esse filium illius legitimum: probando se filium, licèt nõ ꝓbet se esse legitimũ, quod debet obtinere. Et similiter testes deponẽtes eũ esse filium, licèt non deponant eum esse legitimum expressè, tamen dicũtur probasse ipsum legitimum. hoc probatur melius ex tex. in Auth. ut liceat matri & auiæ. §. ad hoc, & in l. filium. ff. de his, qui sunt sui, uel ali. iur.

f In ea. gl. prima, in uerbo, in plurimis. dum dicit, quòd pater adoptans non tenetur instituere, puto quòd malè dicat ad §. nostrũ, quia iste §. loquitur in tali adoptione, ex qua fiat transitus patriæ potestatis, & consequenter eius, qui debet institui. & ita hic Nic. de Neap.

g In gl. in uerbo, oraculum, dum dicit, quòd ideo dictum est oraculum, quia oramus, seu deprecamur Imperatorem, ut talibus præstet authoritatem: adde quòd glo. in l. digna uox. C. de legib. in uerbo, oraculo, dicit, ꝙ oraculũ est, quod ad orationem alicuius uel preces concessum est, uel quòd oraculum est diuina uoluntas ore hominis declarata.

h In gl. in uerbo, liberi, dum dicit, quòd etiam nasci turi transeũt in potestatem arrogatoris, est casus clarus in d. l. si pater, in prin. In contrarium uidetur esse tex. in l. fi. ff. de colla. bon. ubi ille, qui est in utero, non potest dici in potestate antequã nascatur. Vnde puto, quòd illa l. si pater, intelligatur secundum d. l. d. quod illi, q̃ sunt in potestate, rediguntur in potestate arrogatoris. hoc uerũ est, quando erunt nati, nõ q̃n sunt in utero, & ita intellige gl. hic.

i Et dum glo. hic colligit illud vulgare, quod si non ualet quod ago ut ago, ualet tñ ut ualere põt: licèt glo. hic nõ declaret quo modo istud notabile hic colligitur, uide in glo. in §. similiq; modo. in glos. allega. quam declarat. Et ex glos. ista. ibi, ueni huc fili mi. iuncto tex. potest colligi, ut etiam colligit hic Ang. de Aret. quòd uerba blanda & adulatoria prolata in iudicio, inducunt dispositionẽ fauore libertatis, adde tex. illum singu. in l. Paulus. §. i. qui incipit, Paulus. ff. de fideicõ. li. & quod ibi singulariter per illum tex. decidit Ang. Et aduerte, quia illud notabile, si non ualet quod ago, &c. ultra inductionẽ, quã facit glo. in d. §. similiq; modo. potest etiam induci alio modo, secundum intellectum glo. quia dominus agebat adoptare seruũ apud acta, & q̃a ille actus non habuit perfectionem, licèt non ualeat quò ad hoc ut adoptio teneat prout agebatur, ualet tamen ut ualere põt, s. ut per istam nominationem filii, quã dominus fecit de seruo, seruus consequatur libertatem. Et adde, ꝙ iuramentum semper habet uim istius clausulæ, si non ualet quod ago ut ago, &c. tex. est singu. in l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. 2.

K In fi. huius tit. de adoptionibus, potest quæri, secũdũ quod hic quærit Bal. an pater naturalis possit arrogare filium bastardum mediãte rescripto Principis. Et uidetur ꝙ sic, quia mediante tali rescripto potest ipsum legitimare §. illud. in Auth. quibus modis natu. effic. legit. In contrarium ẽ ueritas, quia pater naturalis nõ potest filium bastardum hodie adoptare, secundum Bald. hic, & text. in l. legem. C. de na. lib. quinimò non potest legitimare, nisi cum clausula, non obstante, ve volnit idem Bal. in l. si susceptа. in §. fi. hic in glo. alleg. ff. de inof. testa. &c. Et ꝙ naturalis nõ possit hodie adoptari uel arrogari, habes etiam tex. in. §. & nos non latuit. in Auth. quibus modis natu. effi. legit.

TITVLVS XII.

Quibus mod. ius patriæ potesta. sol.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uisum est, quemadmodum directa potestas constituatur, & constituta tollatur. Subsequenter uisum est, sicut patria potestas causetur. Sequebatur de iure uidere sicut causata dissoluatur, Ideo subijcitur hæc Rubr.

SVMMARIVM.

1 *Verbum, uideamus, aliquando refertur ad oculum intellectus, aliquando ad oculum corporis, secundum subiectam materiam.*
2 *Quomodo filius liberetur à patria potestate morte patris.*
3 *Mors ciuilis comparatur morti naturali, cum distinctione.*
4 *Vbi est eadem ratio, ibi debet ius statui.*
5 *Interest maximè, utrum in gratia principis dicatur, restituimus uel indulgemus.*
6 *An restituto aliquo, dicatur ei restituta fama.*
7 *Bannitum nostri temporis nunquam æquiparari deportato?*

Videamus. Diuiditur in quinque. Nã in prima ponit, quomodo morte naturali dissoluatur patria potestas. In secunda, quemadmodũ dissoluatur morte ciuili. In tertia, qualiter dissoluatur dignitate filij. In quarta, sicut dissoluatur capite. In quinta quemadmodum per emancipationem dissoluatur. Secũda ibi, cũ autẽ. Tertia ibi, filius familiàs. Quarta ibi, si ab hostibus. Quinta ibi, si pro emancipatione. Patre mortuo, auo nõ subsistẽte, filii sui iuris efficiuntur. Secus si uiuo auo eorum, pater aut emãcipatus aut mortuus extitisset. h. d. No.
1 in uerbo, uideamus. quod uerbum, † uideamus, refertur ad oculum intellectus. concor. l. uideamus. de in lit. iuran. l. uideamus. ff. de usufr. Aliquãdo tamen refertur ad oculum corporis, secundum naturã subiectæ materiæ. Vnde, si testis interrogatus, an talis occiderit hominem, respondit ꝙ sic; & interrogatus de ratione, respondit ꝙ vidit, intelligitur de uisu corporis. c. peruenit, el ij. extra de testib. cogen. Itẽ nota, quòd
2 † mortuo patre non subsistente auo, liberantur filii à patria potestate. Item nota, ꝙ ita demum nepotes ex filio liberantur a patria potestate mortuo auo, si eorũ pater uiuo auo mortuos fuerit, aut quo uis modo de patria potestate exierit. quod uerum limitat gl.
a nisi exiuisset patriã potestatem per dignitatem. a §. illud, in Auth. cõstitutio, q̃ de digni. aliàs ipsa dignitas

nocerct

nocerct filio, contra l. si loogius. §. si. ff. de iudi. Ex quo dixit Io. Fab. quod si statuto cauetur, quod mortuo patre sine liberis io ptāte, tertia pars bonorū fisco applicet, nō uendicabit sibi locum mortuo patre cum filijs, q patriā potestatem exiuerit per dignitatē, ut digoitas eis noo babeat oocere. Item no. quod deportatio patris aut filij habet tollere ius patriæ potestatis. Rō, quia deportatus hr pro mortuo. l. j. §. fi. de cōtrata. Ex quo aliud
3 colligitur, † quod mors ciuilis æquiparatur naturali. *b*
b Circa qnem articulum dicite hr, aut loquitur in morte ciuili meritoria, & ista non æquiparatur morti naturali. l. Deo oobēs. in §. 1. in fi. C. de epi. & cle. Aut loquitur iu morte ciuili demeritoria, & tunc si loquatur in bis, quæ coocerunnt effectum iuris, ut succedere iu hæreditate, & testari, & tunc æquiparatur naturali, ut hic, & l. j. §. fi. de contrata. Si uerò loquatur io his, quæ eooceroont effectum facti uel iuris naturalis, non æquiparatur naturali. Vnde licèt nō ualeat legatum alimentorum factū mortuo oaturaliter, ualet tō factum mortuo ciuiliter. l. 2. de his, quæ pro oo scrip. bab. quia alimeotari, in iure naturali consistit. sup. de iu. naturali. in principio. Eodem modo hæc cōditio, si morietur, noo uerificatur, nisi per mortē naturalem. l. ex ea. §. insulam. de uerb. obl. Rō, quia implementum huius coodōnis est facti. l. qui hæredi. & l. fideicommissum. de cond. & dem. Item no. quod depor-
c tatio *c* restituta per Principem, operatur restitutionē
4 iuris patriæ potestatis. No. quod † ubi est eadem rō, ibi dēt esse eadem iuris dispō: & hoc uerum, ubi est eadē rō, uel alia maior, siue æqualis per hoc non ob. l. si
d quis filium. C. de coll. bo. alleg. in glo. *d* Ex uersic. relegati. no. quod per relegationem patris aut filij non tolli-
e tur ius patriæ potestatis. *e* Item no. quod damnatio in metallum illata patri aut filio, ius patriæ potestatis per-
f imit. In fi. gl. in uer. ptāte. dicite, hęc ratio *f* est uera: nā cum semel fuerit quæsitū ius nepoti, ooo debet tolli per arrogationem aui. regula iuris, ius nostrum. Gl.
g in uer. deportatur. *g* Io gl. in uer. statutū, *h* colligite,
h quod † qn̄ gratia Principis sapit indulgentiam, ut cum di
5 xit, indulgemus tali, intelliguntur solum remissa, nō autem restituta bona. Si autē sapit restōnem, quia dixit, restituimus talē deportatum, & tunc intelligitur nō solū remissa pœna delicti, sed ēt booa restituta. Quid autem si uerba gratiæ essent dubia, quæ possent adaptari ad indulgendum & restituendum, ut uidi de facto in ciuitate Cremonæ? Mandauit Princeps, quod banniti tollerentur de bannis, uerba dubia sunt, an erūt bona eis restituenda? Glo. secundum Bar. tenet quod sic in l. j. §. si quis ultro, in uer. restituen. ff. de quæst. & ita fuit iudicatum, quod uerum limitate quò ad bona, quæ tenebat Princeps, non autem quò ad bona quæ dona uerat capitaneis, quia in gratia Prioćipum non intelliguntur tolli iura quæsita tertio. c. quamuis. c. si propter tua debita de rescrip. lib. 6. l. 2. § merito. & §. si qd à Principe. ff. ne quid in lo. pub. & ista est glo. in l. Gallus. §. & quid si tantum, de lib. & posthu. Cui sentētię non obstat l. si quis filio exhæredato. §. si pater. ff. de iniusto rup. in primo respon. ubi tollitur ius quęsitū nepoti. Sol. quia ibi loquitur in restōne facta iure fictionis postliminij, quo casu indistinctè ad oīa iura restitutus iotelligitur. Rō, quia fictio postliminij duo operatur. Primò, quia fingit retro reuersum, semper fuisse in ciuitate. Aliud quod tenet eius iura in suspenso, quo casu non potest dici aliquid alteri acquisitum. l. i. §. sed & si pendeat. ad Maced. §. si ab hostib. inf. eo. At ista restitutio de qua in tex. isto, non tenet iura io suspenso, nec operatur, ut ex retro, sed ut ex nouc, unde nimirum si iura alteri quęsita oō intelliguntur re
i stituta. Ista est no. glo. in l. muto. §. fi. ff. de tute. *i* Huic etiam senteotiæ noo obstat, quod excōicato absolutè restituantur oīa iura indistinctè. 15. q. 6. c. uox sanctorum. quia per excōmunicationē non perditur dn̄ium rerum, sed tollitur ius exercendi in iudicio. c. pia. de
6 sen. excom. lib. 6. Fioaliter quęritur, † an restituto aliquo, intelligatur etiam restituta fama? Sol. Aut loquimur de infamia iuris, & illa intelligitur restituta: aut loquimur de infamia facti, & illa nequaquam. Ratio, nā restitutio prębet id, quod tollit deportatio. l. fi. C. de sent. passis. Sed deportatio non tribuit infamiam, sed mali mores, ergo illa restitutio non tollit. & est gl. ord. in c. quia diligentia. extra de elect. & prædicta faciunt ad quęstionem. Pater tuus habet filium naturalem, & alium legitimum: mortuo patre legitimus occupat hęreditatem, naturalis postea legitimatur, an poterit uendicare partem à fratre legitimo? Prædicta faciunt quod oon, quia iam hereditas erat occupata per legitimam, de quo Bal. in l. Gallus. §. & quid si tātum. ff. de liber. & posthu. l. eam, quam. C. de fideicommiss. per Io. And. in c. fine culpa. de iureiur. In fi. glo. in uer. relegati. Dyn. Iac. de Are. & Bar. impugnant hanc glo.
7 dicentes † bannitum oostri temporis nunqnam ęquiparari deportato. Primò ex defectu causę efficientis, idest, quia non habet potestatem, ut uidistis in gl. deportantur. Item quia non habet potestatem alicui iura ciuilia tollēdi. l. ille a quo. §. tempestiuum. ad Treb. Item quia non est uerisimile quòd statuta, quibus bānoiti puniuntur, uelint his bannitis tolli iura ciuilia, arg. in l. 2. C. de noxal. Item quia de iure communi nō potest ferri sententia, oisi contra præsentem. l. absentem. ff. de pœ. ex forma tamen statuti fertur contra absentem. Fatetur tamen, quòd tales banniti perdunt iura ciuilia illius loci, a quo banniuntur. Vnde si statutum diceret, quòd mortuo patre relicto filio & filia, filia non succedat: si filius reperiatur bannitus, non poterit uti beneficio huius statuti, ut excludat filiam, sed bene utetur beneficio iuris communis, ut pariter ueniat cum ea ad hęreditatem. In fi. gl. in uer.
K metallum. *K* no. quòd ubi ciuitas non habet metalla fodienda, perquirenda sunt in uicinis ciuitatib. Et facit in argu. quòd si uacante sede per mortem prælati uel alterius, io cuius locum succedit Capitulum quò ad omnia, preterquàm ad collationem spiritualium, & opus sit chrismate, sunt quærendi episcopi uicini qui habeot chrismare, & est glo. in c. si episcopus a paganis. de suppl. negl. prel. lib. 6.

ADDITIONES.

a Dic quòd ratio, quare per dignitatem non exeat, sumitur ex l. quod fauore. C. de legib. Et est alia ratio, quia dignitas hic aucta non aufert beneficium seu priuilegium alteri competēs, quia priuilegium non tollit priuilegium, similiter nec dignitas, textus est

in l.hac saluberrima,C.de præpositis ágen.io rebus.lib.12.& io l.3.C.de dignitatibus,& facit.l.fi.ff.de const.Prin.

b An mors ciuilis æquiparetur morti naturali? Dic ꝙ non,quia mors ciuilis nunquã ęquiparatur naturali,nisi lex expresśe hoc dicat.hoc uoluit Io.Monach.16.q.1.c.placuit.& de hoc est gl.reputata singularis in c.suspectum.de rescript.in vj. Adde etiam ex præmissis, quòd si quis sit grauatus restituere alicui hæreditatẽ post mortem suam,licèt iste patiatur mortem ciuilem, quia inter monasteriumś,certè noo cogitur restitoere, donec moriatur naturaliter per l.Statius Florus.§.Cornelio.ff.de iure fisci.

c Adde,ꝙ licèt pœoa deportationis tollat & dissoluat ius patrię potestatis,non tamen dissoluit matrimonia, si mulier nõ mutat aoimum l.sed si alia.ff.de bon.damna.& l.i.C.de repud.Et deportatus restitutus,oon dicitur restitutus ad matrimonium,nisi mulier de nouo consentiat, licèt sit restitutus ad ius patriæ potestatis.l.non ut a patre.& l.cum dux. ff.de capti. & postli.reuer. Et qualiter obligeť deportatus,oide Bart.in l.quoties. ff.de oouat.& l.quidam.ff.de pen.Et rationem,quare recuperetur ius patrię potestatis,& non uxor,ponit iste inf.de cap.dimi.

d Adde,quòd Bal.in rub.C.de nau.fœn.dicit, quòd licèt ad hoc uulgo allegetur, l.illod,cum simi.ff.ad leg.Aquil.quòd tamen de hoc est melior tex.qui sit in iure, in l.his solis.C.de reuoc.do.in uer.satis etiam tacitè cautum putamus. Et dum glo.allegat pro cootrario l.si quis filiũ primo respoo. Adde quòd est in uer. hæc in patre adoptiuo.& ibi gl.in uer.& tamen.& uide ibi glo.in uer. non possit.& ibi omoioo Bar.Et si uis intelligere casum illius l.si quis filium.uide l.emancipatio.ff.de coniuo. cum eman. lib.& l.si pater filium.ff.unde liberi.

e Præmitte ad euidentiam §.cum ãt.quòd olim tpe antiquissimo,pro illis delictis pro quibus non erat ingerenda pœna mortis naturalis,ut per l.Iuliã peculatus,& p l.Iuliã de residuis,ut l.i.& ii.ff.ad l.Iuliã.pecu.uel per l.Iuliã de ui publ. §.itẽ l.Iulia.de ui pub.imponebatur pœna interdictionis ignis & aquę quæ erat dura pœna:quia ut dixit tex.notabi..in l hi qui sanctã.C.de aposta.quæ enim durior pœna esse potest, quàm inter homines uersari,& hominũ carere suffragijs? Sed loco illius pœnæ succedit deportatio,ut est tex.in l.3.ff ad l.Iul.pecul.Item præmitte,ꝙ habemus exilium,deportationem,& relegationem. Exilium dicitur certorum locorum interdictio,qoando quis potest ad omnia loca ire præterquàm ad certa prohibita: & de hoc mihil ad propositum,sed est tex.in l.exilium.ff.de interdi.& rele.Deportatio dicitur, quoties quis mittitur ad certam iosulam, ut perpetuò ibi moretur;nec unquam inde possit recedere,& iste amittit ciuitatem,& appellatur secuodum Bar.in l.relegatorum. ff.de inter.in prio.deportatus,quasi extra cioitatem portatus.Alibi tex.appellat eum apolidem,iu l.i.§.hi, quib.ff.de leg.3 & dicit ibi gl.ꝙ dicatur apolis,ab à,quod est sine,& polis ciuitas: & sic cum perdit ciuitatem, & ita desinat esse de numero ciuium, consequẽs est ut perdat patriam potestatem: & hoc est,quod dicit iste tex.& iste deportatus perdit omnia bona sua,l.tertia. ff. de interdic.& releg.& glo.hic.Et si iste deportatus excedat confinia sua,est pœna mortis.l.relegati.ff.de pœn.Relegatio est,quoties aliquis mittitur in certam insulam ad tempus, uel etiam perpetuum. & dicitur relegatus,quasi religatus in illa insula.l.exilium.ff.de ioterdi.Et iste non perdit ciuitatem propriam. l.relegatorum. §. siue autem. ff.de interd.& hic in gl.& consequenter nõ perdit patriã potestatem,ut dicit iste tex.in l.relegati.ff.de interd.Item retioet bona propria.l.i.ff.de interd.& l.relegatorum. §. ad tempus,eo.titu.ubi tex.notab.& iste non seruans confinia,si est temporalis, efficitur perpetuus: si perpetuus punitur pœoa mortis, d.l.relegatis.ff.de pœn.

f Contra hanc rationem multum obstare uidetur §.seq. in uer.sed si ex indulgentia.uide inf.in princi.seq.col.ubi dixi.Et idem, si semel exiuit de potestate patris, eiusdemque aui, quia licèt adhuc reuertatur in potestatem aui, tamen filius mortuo auo est iuris sui, quia semel fuit liber ab eo, l.si pater. §.filiom. ff.de adopt.

g In glo.in uerbo,deportatur, dum dicit quòd sentẽtiæ senatorum habent maiorẽ effectum quàm prædictorum.f.præfecti prętorio,&c.sentit gl.quòd ideo sit, quia a sententiis senatorum oõ appellatur.d.l.i.§.i.ff.a qoibus appellare non licèt, sed a sententiis præfecti prætorio sic. Sed istud est cõtra l.i. in fi.ff.de offi.pfe.præto.nisi dicas ꝙ licèt a sententiis præfecti prætorio nõ possit appellari,possit tamẽ supplicari.l.i. C. de sẽtent.præfe. prætor.quod fortè non est io sententiis senatorum,quia etiã contra eas forte non posset supplicari: dubito tamen,cogita. Itẽ, dum in fine dicit,primò loquitur de media, intellige,de media, scilicet capitis diminutione, ut expresśè dicit glos.in l.illicitas.§.qui uniuersas.ff.de offi.præsid.& no.ꝙ glo.cum mysterio dixit,secũdò de relegatione: non dicit secundò de minima capitis diminutione, quia relegatio non est minima capitis diminutio, cum status non mutetur,ut postea sobdit glo.Et dum glo.illa uult in prio. qoòd solum illis quatuor competat ius deportandi, adde casum specialem,in quo cuilibet licet, in l.2.C.ut nemo priua.Et dum gl.dicit primò de media,& sic præsupponit quòd deportatione patris filius patitur mediam capitis diminutionem, puto nõ esse uerum,per tex.fortissimum in l.3.ff.de interdic.& releg. ut dicam inf.de capitis diminutio.in prin.tamen glo.ista hoc nõ uult,& de ista glo.uide inf.Sed unum reddit me ualde dubiũ circa hunc tex.quia si ius alteri quęsitum non restituitur, qoomodo ergo ius liberationis a patria potestate, quod erat quæsitum filio.l.si pater filium.ubi bona glo.ff.de adopt.potest restitui ipsi patri? Cogita,quia ualde dubito.Sed postea reperi illud dubium tangere & soluere.Bal.io l.fi.C.de senten.pass. ubi pro solutione dicit,quædam esse quæ acquiruntur tertio ut illius actus, & postea actus rescinditur per restitutionem, & tunc restitutio bene trahitur ad ista iura illi tertio quęsita.Ratio est,quia per restitutionem causa acquisitionis redit ad non causam. Quædam sunt bona,quæ acquiruntur tertio non immediatè ex illa causa, sed ex nouo negotio gesto,super quo ooo fit restitutio,& tunc ad illa restõ nõ porrigitur,quia restõ respicit cãm immediatam illius acquisitionu, non causam mediatam.& ita loquitur contrariũ Bal.quem tamen ibi latius uide.Hinc infero,quod cum per captiuitatem mariti uel uxoris non acquiritur ius dissolutionis matrimonii, sed requiritur uoluntas subsequens.l.i.C.de diuor. certè maritus restitutus, licèt recuperet filium in potestate,non tamẽ recuperat uxorem.l.cum dux,& l.non ut a patre.ff.de capti.

h Aduerte,dũ gl.ista in prin.dicit,statũ,& honores,puta dignitates,nunquid de oĩb.dignitatib. intelligatur, caue, propter.l.ii.C.de digni.li.12.& uide gl.in l.quid ergo.§.pœoa.ff.de insa.

i Adde,quia in gratia Principis non ueniunt bona alteri donata,ut hic,nisi aliter exprimator,qđ ex hoc debet esse cautus impetrans gratiam,ut faciat hęc uerba apponi in gratia,uidelicet quòd restituatur ad boоa etiam donata, seu distracta per quascunque manus ambulauerint,quo casu ad omnia restituitur.de quo per Bar.& Ang.in l.Gallus.§.qoid si tantom alleg.

K In gl.io uer.metallum. dum in fi.dicit, ꝙ qoidã soot in opus publicum perpetuò dati,uel ad tẽpus,qui sunt similes relegatis, ita simpliciter intellecta,malè dicit, quia imò dati perpetuò in opus publicum,sunt similes deportatis, ut dicit d.l.quidam sunt. Debet ergo gl.iotelligi,quòd dati ad tempus, sunt similes relegatis.l. capitalium.in prin.ff.de pœ.secus io perpetuum.

SVMMARIVM.

1 *Valet argumentum de inferiori ad superius affirmatiuè.*
2 *Quæ requirantur ad creandum militem armatæ militiæ. Item quæ requirantur ad creationem militis legalis militiç.*

§. Si filiusfamilias si mil.

Militia senatoria uel cõsularis dignitas non liberat filium a patria
a potestate, sed sola patriciatius dignitas. a hoc dicit.
1 No.summarium. Item no. † tenere argumentum de
inferiori ad superiora affirmatiuè. Nam si pater põt
b liberare filium a patria potestate, b qui est inferior,
quanto magis poterit Princeps, qui est superior? facit l.1.C.de nego.gest.In fi.glos.in uerbo,militauerit.
2 dicit ꝙ † ad creandum aliquem militem armatæ militię,requiritur quòd examinetur.Secundò,ꝙ examinatio cõprobeť.Tertiò,ꝙ iuret p Deũ oĩpotentẽ,Et genu Principis,se nõ euitaturũ mortẽ p republica. Quartò,ꝙ sibi ensis cingať.Quintò,ꝙ stigmata brachijs imponãtur.Sextò, ꝙ nõ sit mercator. Septimò, ꝙ scribatur in matricula militum. hęc est gl.in l.pen. ff.ex quibus caus.ma. Ad creãdum autẽ militẽ legalis sapiẽtię.i.Doctore,oportet ꝙ pmotores iurati deponãt eum sufficientẽ.Scđò,ꝙ examinetur. Tertiò, ꝙ examinatio approbetur.hoc ponitur in l. nulli. C. de aduo.

aduo. diuers. iudi. Quartò requirit, quòd birretum in signum splendoris capiti imponat. Quintò requiritur, quòd cathedra pro inuestitura possessionis tradatur. Sextò requiritur, quòd liber ueluti materia cōferatur. Traditio autem annuli, osculum, & benedictio, non sunt de substantia: nā ut dixit Bal. mulieres osculantur, desponsantur, & benedicuntur, & tamē nō doctorant. ita no. Bal. in proœ. decret. Omnes glo. sunt claræ.

ADDITIONES.

a Itē adde, quod dignitas Doctoratus nō liberat a patria ptāte, ut dixi post Bar. in l. cum in prāe. in fi. ff. de his, qui sont sui, uel alie. iur. Et licet Ang. hic dicat, quod patricii sint senatores, per l. fi. iuncta gl. ff. de senat. puto eum dicere contra hunc tex. & gl. in d. l. fi. ff. de senatoribus, dicit, quod si large accipitur iste terminus, senator, cōprehenditur ēt patricius. Aduerte tñ, quia unum est, quod me ualde turbat contra istū tex. quia hic in prin. uidetur esse eadem ratio cum dicto, contra gl. in l. fi. ff. de officio procur. Cæs. & glo. in l. labeo, & Neratius. ff. de usucapio. Cogita, quia durum est respondere. Et ad istum tex. dom. dicit, quod patriciatus dignitas, & eodem modo hodie (ut inquit gl.) consulares, liberant a patria potestate: eodem modo dicit alibi glo. in §. i. in Authen. constitu. quę de dignit. in uerbo, occasione, quòd monachatio est causa liberationis a potestate diaboli, per text. optimum in Authen. de monach. in prin. Et ad glo. hic in uer. nō liberat. dicit hic Nicol. de Neap. notādū esse ex glo. quòd ll. trium librorum Codi. corrigūt iura Institutionum. allegat etiā, quod in simili notat glos. in §. omnes, el 2. in uerbo, adimplebimus. suprà in procemio huius libri. Sed fallitur Nic. quia istud non colligitur in hac glo. nec in ll. in ea allegatis, quia ius istud Institutionū non corrigitur per ll. trium libror. C. sed per ius Authen. ut delicet per §. primū. & per §. & generaliter. in Authen. const. quæ de digni. qđ anterius est illa l. fi. C. de decu. lib x. Et ista est ueritas.

b Et § filius, adde quòd dignitas episcopalis liberat a patria potestate, ut authen. sed dignitas. C. de episco. & cleri. Non āt simplex sacerdos liberatur a patria potestate, ut authenti. præsbyteros. C. de epis. & cle. Et hoc uerum quò ad patrimonialia & profectitia, sed quò ad beneficialia & aduētitia, & quò ad bona, quę post clericatum sunt acquisita, & quo ad personam, ut non possit percuti, bene liberatur per sacrum ordinem, ut no. Host. & Innoc. in c. Iudæorum, extra de æta & qual. & Spec. in titu. de actio. uersi. sed cum clericorum. Potest enim filius fa. in spiritualib. & beneficialibus agere sine consensu patris, si est maior 14. annis, & admittitur tanquam maior, &c. Si autem est minor, admittitur cum authoritate tutoris dandi ab episcopo, quamuis habeat patrem uel curatorem, quorum authoritas non attenditur in istis. tex. est in c. quod si annum 14 extra de iudiciis.

SVMMARIVM.

1 *Quæ sit fictio iuris postliminij, item quæ fictio legis Corneliæ.*
2 *Quæ differentia inter fictionem & præsumptionem.*
3 *Triplex est fictio.*
4 *Fictio postliminij habet duo capita, fictio autem legis Corneliæ habet tantummodo unum caput.*
5 *Qui dicantur esse de populo Romano, qui uerò non.*
6 *Pax, fœdus, treuga, bellum, & guerra inter se differunt.*
7 *Captus ab hostibus & postea reuersus, non recuperat possessionem rerum suarum: omnia tamen alia iura recuperat, & de ratione diuersitatis ibi unde.*
8 *Vt lex fictionem operari possit translatiuam, tria requiruntur, quorum si alterum deficiat, fictio nihil operatur.*

§. Si ab hostibus.

Patre ab hostibus capto, pendet ius liberorū, qđ ipsi reuerso restituit. Ipso āt apud hostes moriēte, fingit pambula hora captiuitatis decessisse. hoc

2 dicit. a No. summariū Secūdò nota, quòd captiuitas pris uel filij operatur pendentiā iuris patriæ potestatis.

3 Item nota † uirtutē fictionis postliminij: quia fingit captum & reuersum, nunquā fuisse captum, sed semper in ciuitate permansisse. Item no. legis Corn. uirtutem, quia fingit captum & mortuum apud hostes, fuisse mortuum præambula hora captiuitatis, & hoc propter confirmanda testamēta, q̃ aliàs pp serui tutē subsecutā inhabilia facta essent. l. lege Corneliæ. ff. de testa. Itē no. etymologiā postliminij. Præmitto,

2 quòd habemus præsumptionē & fictionē. † Præsumptio cadit super facto dubio, interpretando & coniecturando: fictio āt cadit super facto claro & indubitato, operando cōtra ueritatē. ista est gl. ordi. in §. accedit. C. de rei uxo. act. habetur hoc in l. sciēdum. ff. de uer.

3 oblig. Item præmitto, quòd † triplex est fictio: b quædā

b est inductiua, quædam priuatiua, quædā translatiua. Inductiua appellatur illa, quæ inducit aliqđ factum, ubi non est exēplum in l. his uerbis. ff. de adq. p. l. unica. C. de rei uxor. actio. Priuatiua est illa, quæ priuat hominē ab aliquibus actibus. l. Deo nobis. C. de episco. & cleri. Translatiua fictio aliquando sumitur de psona ad psonā, de qua in l. ita āt. §. gessisse. ff. de admin. tuto. Aliqñ appellatur translatiua de loco ad locum. exemplum est in casu nostro. Aliqñ de tpe ad tēpus; ut est in fictione l. Corneliæ. Aliqñ fingit de die ad diem, de quo in l. si is, qui pro emptore. ff. de usucap. & est text. optimus in l. clauibus. ff. de contrahen. emptio. Exemplum: nā si moriatur res debita post morā: certè hæc res fingitur esse in rerum natura, ut debeatur pretium, nō autem illa res. Item præmitto, quòd

4 † fictio postliminij habet duo capita: unum fictionis inductiuum, aliud ueritatis expressiuum. Fictionis inductiuum, aliud ueritas expressiuum. Fictionis inductiuum caput operatur, ut reuersus ab hostibus fuisse in ciuitate præsumatur, nec illum captum unquam fuisse: ex quo sequitur, quod omnia illa, quæ consecutus esset si captus non fuisset, uirtute huius fictionis consequatur. Item hoc caput operatur pendentiā iurium capti, ut hic, & l. his, qui pro emptore, de usucapio. Caput expressiuum ueritatis, quia reuersus ue-

c rè omnia iura recuperat. c Fictio autem legis Corne. solum habet unū caput, scilicet fictionis inductiuū, quia captus penes hostes fingitur mortuus præambula hora captiuitatis, & ex hac fictione oīa consequitur, quæ consecutus fuisset, si die uel pambula hora

d captiuitatis decessisset. d In fi. glo. in uerbo, hostes.

5 Sed † qui dicuntur ex populo Romano? dicite quòd dicuntur illi, qui sunt subditi populo Romano. Circa quē articulum dicite bř: nam quidā sunt, in totū obediūt Imperio, ut sunt populi de Alemania, & isti dicuntur propriè de populo Romano, hoc est Romano Imperio. Quidā sunt, qui in totū nō obediūt, sed in parte, quia uiuūt scđm leges Imperij, ut sunt ciuitates Lombardiæ. Quidā, qui non obediunt, fatētur tamē Imperatorē esse dominum totius monarchiæ, sed dicunt se exemptos præscriptione, ut Veneti; uel ex contractu, ut sunt ciuitates ecclesiæ, uel priuilegio, ut Rex Persarū, & Rex Francorum. & isti ēt dicūtur de populo Romano, quia recognoscūt Imperatorē esse dominū totius monarchiæ. Quidā sunt, quòd penitus nō obediūt, nec fatētur Imperatorē esse dominū totius monarchiæ, ut sūt Tartari, & isti nō dicūtur de populo Ro. Ex quo seqtur, quòd capti ab illis nō efficiunt serui de iure, nec ī eis habet locū fictio postliminij. Cōtra hūc tex. in q̃tū cōcludit, quòd capti ab hostibus efficiunt serui hostiū, opponit de l. uō dubito.

de l.hostes. & l.postliminiũ.§.induciæ.de capti. i qbus hr, tales captos non effici seruos.Solu.dicite,ꝙ habemus pacẽ,fœdus,treugas,inducias,bellũ,&guerram.
6 † Pax ẽ conuentio habita à ducibus belli, de pace perpetuo seruanda.l.conuentionum.ff.de pactis.Fœdus & trenga est cõuentio facta ad longum tẽpus à ducibus belli,de bello nõ Inferẽdo.l.nõ dubito.ff.de captiuis.Induciæ sũt,conuentio facta à ducibus belli, de bello nõ inferẽdo aliquo breui tẽpore.l.postliminiũ. §.induciæ.ff.eo.Si qs igitur capiat pẽdẽte pace, treuga,uel induciis,non efficitur seruus capiẽtis,& ita loquũtur cõtraria.His aũt nõ psistẽdo,tales capti efficiũtur serui.ita loquitur hic.Bellũ aũt est,qđ publicè indicitur à populo Romano alteri,uel ab altero,populo Romano. quo casu hic capti efficiuntur serui.l.hostes.& l.postliminiũ.ff.eo.Guerra autem est,quando inter ciuitatẽ & ciuitatẽ,quæ possunt indicere bellũ, sunt odia patentia,& iniuriæ patentes,nõ tamẽ ẽ adhuc indictum bellũ,quo casu hinc inde capti efficiũtur serui.alleg.gl.in l.postliminiũ.§.in pace.ff. eod. Si aũt non sunt patentia odia,sed latentia,non appellatur bellũ,nec guerra,sed latrocinium,quo casu hinc inde capti non efficiuntur serui.alleg.gl.not.cũ tex. in l.si qs ingenuũ.§.fi. & l.hostes.ff.de capti. Itẽ oppo.contra tex.Dr hic,ꝙ captus ab hostibus reuersus in patriam amicorũ,dr redire postliminio,& recupe
e rat iura sua.e Cõtra opp.de l.si qd.C.de cap.de l.postliminio.ff.eo.Sol. Iste tex.ẽ itelligẽdus, qñ qs fuit captus casu & fortuna,sine eius uolũtate uel culpa,quo casu ex æquitate reuerso datũ ius postliminii. Si aũt eẽt captus uolũtariè uel sua culpa,qa ante capturã oĩa pdiderat,tunc reuerso nõ cõpetit ius postliminii, nec iura recuperat.Ratio,quia ex quo uoluntate sua, uel culpa captus fuit,nulla subest æquitas,ꝙ eidẽ tribuẽda sit recuperatio iurium, & ita loquuntur cõtraria.
f f Sed iterum oppo.& imò uidetur,ꝙ si captus fuit ab hostibus fortuna,sine eius uoluntate uel culpa,ꝙ reuerso nõ cõpetat ius postliminii.§.fi.de l.nihil.ff. eo Sol.Sunt intelligẽda pdicta, qñ redit in patriã animo cõmorãdi.Si autem rediisset animo reuertendi ad hostes,quia ita iurauit,nõ cõpetit reuerso ius postliminii,& loqnuntur cõtraria:& hoc, nisi esset seruus q rediisset,quia tunc de iure postliminii cõseruatur ius dominicæ potestatis domino.l.in bello.§.si qs seruũ. ff.de capti.Finaliter õpp.Dicit hic,ꝙ reuerso ab hostibus iure postliminii , iura amissa tribuuntur : sed
7 cõtra hoc oppo. nã † reuersus nõ recuperat possessionẽ rerum suarum.l.cũ hæredes.§.i.ff.de acq.poss.l. denique.& l.nec utile.ff.ex quib.cau.maio.Solu.dicũt Doct.fatendo contrariũ,ꝙ licẽt postliminio iura recuperentur,nõ tñ recuperatur possessio bonorũ.Sed hic est ratio quærenda differentiæ. Solu.dixere quidã,ꝙ iõ possessio nõ recuperatur, quia facti est,& in facto cõsistit,unde sup facto nõ potest fictio operari. l.deniq;.& l. nec utilem. & in l.in bello.§.factæ.ff. de captiuis.Sed hęc cõmuniter reprobatur:Nã ꝙ captus ab hostibus fingatur semp fuisse in ciuitate,hoc ẽ facti:& tñ lex hoc fingit.Item ꝙ mortuus penes hostes dica tur mortuus pambula hora captiuitatis,hoc est facti ,& in hoc lex Corn.fingit: quare ergo nõ fingit super recuperãda possessione? Unde alii dixere,quòd ideo possessio nõ recuperatẽ postliminio , q a nõ est bonũ & æquũ, ꝙ possessio intelligat recuperata : qa ex ea induceretur pscriptio in præiudiciũ tertii;unde postliminiũ sup naturali æquitate fundatũ noluit operari recuperationẽ possessionis in præiudiciũ tertij.Hæc nõ est bona, qa nõ generalis:solũm.n.pcedit in possessione rerũ alienarũ,nõ aũt in possessione ppriarum defuncti. Vñ D.Christophorus dicebat, rõnẽ esse,p qua declarãda facit ppõsita.Primum,ꝙ ille q capitur ab hostibus, nunquã efficitur seruus hostium quoad reductus fuerit in præsidia inimicorũ. l.postliminium.ff.de captiuis,& hic. Scđò præsupponit ꝙ licet captus ab hostibus non reductus in præsidia inimicorum,nõ efficiatur seruus,perdit tñ statim possessionẽ animo,ex quo non habet facultatem insistendi rei.l.3.§.Labeo,de acquir.possess. allegat gl. in l.quæuis,la.2.ff.eo.Sic possessio animo est amissa, nõ seruitute,sed ipsa captura. Unde,cùm postliminiũ solùm operetur restitutionem amissorum seruitute; nõ operatur restitutionẽ possessionis, q̃ nõ est amissa seruitute,sed captura. Sed postliminiũ fingit quẽ semper fuisse in ciuitate,& nunquã ab hostibus reductum extra præsidia amicorũ:licẽt ergo iste nõ fuisset uerè reductus, tñ sola captura erat possessio amissa,quæ non recuperatur nisi noua apprehensione. Ergo ita erit in fictione postliminii,ut possessio nõ recuperetur, nisi noua apprehẽsione mediãte,& hoc ẽ, dicit ipse,qđ uoluit tex.in l.cum hæredes,§.i.ibi,noua apprehẽsione.ff.de aeq.possess.Sed hæc ratio,quãtumcunque subtilis, non placuit dño Signorollo de Homodeis,nec Domino Petro,licet Dominũ Christophorũ nõ referãt. Mouetur ratione, qa nõ est uerum ꝙ sola captura possessio facti pdatur, ratione tali. Nã si hoc esset uerũ, sequeretur ꝙ captus à latronibus, uel positus in carcere, q nõ habet facultatẽ insistẽdi rei pderet possessionẽ rerũ suarũ:hoc autẽ est falsum.l.in libello.ff.de captiuis.& l.hostes. Nõ obstat §.Labeo, qa loquitur quãdo facultas nõ possendi insistere rei, erat ex defectu rei,quia fuit aquarũ inundatione sepulta. Eodẽ modo,quãdo facultas nõ esset ex defectu psonæ,qa seruus esset affecta persona.l.cũ hæredes.§.primo,supra alleg.& quãdo facultas deest nõ ex defectu rei,nec ex defectu personæ, sed sola captura nõ perditur possessio,allegat dominum Signorol.in l.i.& l.licet.C.de acqui. possess. Quare ultimò D.Petrus,& Signoro.ponunt ueram rationem, cur possessio non recuperetur postliminio. Pro qua eliciẽ
8 da præmitto, quòd ad hoc † ut lex fictionẽ operari possit trãslatiuã, tria requirũtur, quorũ si alterũ deficiat, fictio non potest operari. Ptimũ , extremum à quo, habile. Secundũ, extremum ad quod. Tertium, subiectum habile. l. huic scripturæ. ff. ad l. Aqui. l. necessario.§.quod si pendente.ff.de pericu.& comm. rei uendi.l.bonorum.ff.rem rat. habe. Modo ad propositum. Licet extremum à quo sit habile, qa tẽpore, quo capitur, erat liber, & aptus possidere, iste captus. Itẽ extremum ad quod, hoc est, tempus reuersionis, est habile: quia reuersus erat habilis possidere, tamen subiectum , hoc est, materia & possessio ipsa , super

per qua fictio fundari dẽt, non erat habile, siue habilis, quia per seruitutẽ euanuerat ut fumus, possessio, cũ sit ius ita nobile, ut sine ꝑsona, quæ possideat, consistere non possit. Vñ cum captus, sit effectus seruus, possessio perditur, quia aĩum possidendi perdit. d. l. cũ hæredes. §. i. Hinc est, ꝙ si iste captus possidebat ꝑ seruum, talis possessio recuperatur postliminio, quia illa non euanuerat. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. Nõ est ita in dominio, quia dominium non fuit deperditũ, quia sine persona tanquam in iure consistens conseruari potest. l. si quis ui. §. differẽtia. de acquiren. possess. Vñ cum subiectum sit tunc habile, nimirum si fictio operatur: & hoc est uerũ, qd̃ uoluit tex. in l. in bello. §. factæ. cùm dixit: factæ causæ pro infectis nulla cõstitutione haberi possunt. Hinc est, ꝙ nulla constitutione, hoc est, nec per leg. Corn. nec per fictionẽ postliminij pt fieri, ꝙ possessio deperdita, sit indeperdita. Et si dixeritis, quale lex non fingit possessionem esse non perditam, cum super aliis factis fingat? Respondetur, ꝙ ideo non fingit, ne duæ fictiones concurrant simul. Prima, quod possessio fingatur stare sine possidente. Secunda, ut fingat̃ captus reuersus, sp̃ in ciuitate fuisse, iuxta ea, quæ habentur in l. i. C. de dot. ꝑmis. cum simil. Itẽ sufficit, si cui uel in paucis, &c. l. tutori. C. de neg. gest. Satis est, ꝙ reuerso à lege tribuatur hoc beneficium, vt semper in ciuitate fuisse fingatur, absq; eo quod fingatur possessorem stetisse sine persona. Et hãc rationẽ comperi fuisse Bart. in l. si is, qui ꝑ empt.
g ff. de vsuc. g Pone, capitaneus dedit alicui securitatẽ, hoc est saluum conductum, ut uulgò appellamus, an
h intelligatur habere securitatẽ reuertendi? h dixit Barto. quod sic, allegat text. cũ gl. in l. utimur. ff. de sepul. uiol. Sed quid si securitas fuerit data pro eundo, & reuertendo, quot uicibus intelligetur esse data? Sol. dixit Bar. aut fuit determinatè petita, & indeterminatè, data, & tunc regulabitur secundum petitionẽ. arg. in §. prætereà. inf. de inuti. stipu. Aut fuit indeterminatè petita, & determinate data, & tũc res est clara. l. continuus. §. cum ita de uerbo. oblig. Aut fuit indeterminatè data, & indeterminatè petita, & tunc intelligatur semel tãtũ; argum. in l. boues. §. hoc sermone. de uerbo. significat. nisi materia, ꝑ qua data erat, requireret ce-
i leritatem itineris, puta pro pace componenda. arg. in
K l. continuus. §. si insulam. de uerbo. obl. i Glo. in uer-
l bo, pendet. K Glo. in uerbo, infra fines. l

ADDITIONES.

a Ex quo no. quòd quis nõ dicitur captus, nisi sit ductus intra limina ꝑsidis uel carceris, ut non possit euadere, ut uoluit Bar. in l. si postliminium. ff. de capt. & facit c. mulieres, in fi. ff. de iud. in 6. Similiter quis non dicitur uulneratus intra limina domus, nisi esset intra domum: quia dictio, in, iuncta ablatiuo, denotat intrinsecitatem. l. 1. §. flumine. de flum. de quo per Bart. in l. 1. §. interdictum. ff. de cloacis, Secus, si uerba statuti essent de faciente insultum in pertinẽtiis domus, quia intelligitur per duos pedes, iuxta domum. l. fi. ff. fin. regun. per gl. in l. quidam Iberus. ff. de ser. urb. præd. per Bart. in l. item apud Labeonem. §. conuictum. ff. de iniu. & ibi uide.

b No. quòd triplex est fictio. de hoc uide Bar. in l. si is, qui pro empto. ff. de usuca. ubi hęc omnia ponit, &c.

c Vltimo adde, quòd rediens postliminio, ea recuperat, quę per captiuitatem amisit, si ea integra inuenit, ut hic, & l. si quos. C. de capt. Sed si interim ius sit quæsitũ alteri, puta pręscriptione, tunc habebit necesse petere in integrũ rest. qua obtenta poterit rẽ uendicare, recissoriã intentando. casus est in l. ab hostib. la. 3. de capt. & sic differt restitutio ab ea, quæ fit à principe deportato uel bannito, de qua supra, eod. §. non autem. quia illa institutio non fingit hoc sic esset, ut no. per gl. & Doct. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posth. Rediens autem postliminio nõ ita recuperat uxorem, sicut filios: oportet enim uxorẽ denuo consentire. l. non ut & l. cum duę. ff. de cap. Sed iure Cano. matrimonium non dissoluitur per captiuitatem, quia etiam inter seruos matrimonium contrahitur. ita probatur in c. 1. extra de coniug. seruo.

d No. etiam ultimò ex isto. §. quòd ea, quæ ab hostib. recuperantur ꝑ milites stipendiarios, in pristino statu reponi. Vnde bestiæ ablatæ ꝑ hostes, & à nostris stipendiarijs recuperatæ, debent restitui illis, quorum iuris erãt prius. l. sicut. & l. ab hostib. la. 2. C. de capt. & hoc uerum in rebus, quę habent postliminium, sicut sunt equi, naues onerarię, currus, & boues, & alia ꝑ ꝑ vsum belli parata, de quib. in l. 2. & 3. ff. de capt. Sed in rebus, in quibus non habet locum postliminium, ut sunt vestes & arma, illa non restituuntur, quia turpiter amittuntur. d. l. 2. Et hęc est uera in rebus amissis, recuperatis; sed in rebus hostiũ captis, in quibus non habet locum postliminium, distinguitur. Aut sunt res immobiles, & debent publicari, non autem efficiuntur capientis. l. si quis in bello. §. ff. de capt. nisi capiamus uictis hostibus, quia tunc capta ad buttinum assignantur duci belli distribuenda. Item hæc uera in bellis iustis, sed in bellis iniustis non habet locum postliminium, quia tales sunt latrones, & puniendi, ut est tex. in l. hostes. supra alleg. &c.

e Et ideo præsumitur fuisse liber, & etiam per eũ gesta perinde ualent, ac si essent facta per liberum, puta testamẽtũ, & similia, ut uult glo. in §. fi. inf. quib. nõ est permiss. fac. testa & gl. in l. captũ, C. de capt. Item adde, ꝙ postliminium non habet locum in casu notabilis legis, in bello. in prin. ff. de capt. & ibi uide elegantem rationem in tex. positam.

f Et ex hoc collige, quare in deportato nõ habet locũ fictio postliminij: quia deportatio fit ob delictũ uel culpam, & ideo cessat æquitas istius fictionis postliminij, ut hic dicitur.

g Super ista glos. in uer. hostes, quærit hic subtilis Pet. de Bella pert. Quę est ratio, quod illi qui sũt de gente nostra, capti apud hostes, efficiũtur serui hostium, ut dicit illa lex, hostes, ff. de capt. & hic tex. cum potius deberet esse contrarium. s. ut hostes capti à nostris efficerẽtur serui, arg. §. sed si in bello. infra de exc. tut. Dicunt aliqui, quòd ideo Imperator ita statuit. s. quòd nostri capti ab hostibus efficiantur serui hostium, quia si Imperator statuisset quòd ipsi essent liberi, tamen hostes istam l. non seruassent & sic ll. fuissent ludibrio, cõtra l. si pretor. ff. de iud. Vel dic, quòd Imperator constituit hoc cum hostibus de quadam concordia, ut non occiderentur, ut. §. serui. supra, de iu. pers. & ita dicitur Iac. de Raué. respondisse cuidam nobili laico, qui petijt ab eo de hoc. Et si quæras, quare saltem in rebus, quas penes nos tenebant, non habẽtur pro liberis, ut hic. Rñde, quia si essent liberi quõ ad res, ipsi retinerẽt dominium rerum, & res acquirerentur hostibus, per. l. placet. ff. de acq. hær. & ideo tam apud nos, quàm apud hostes ꝑ seruis reputantur, secũdum Pe. de Bellaper. & Nic. de Neap. hic.

h An si data est facultas, seu factus saluuscõductus alicui ueniẽdi & redeundi, &c. de hac qõne, & qõne proximè sequen. uide Bar. plenè in l. 1. in fi. ff. ad leg. Iul. maest. & Cano. in c. statutum. §. pe. de rescr. in 6. & uide in c. accedens. el 2. extra, ut li. non conte. ubi ab his saluisconductis est cauendum.

i An autem ex bannitus, per bannum sit exemptus à iurisdictione iudicis: & si sit ab eo citatus, teneatur cõparere, etiam si velit facere sibi saluumconductum? & an iudex possit cõcedere saluũ conductum? dic, ut per Ang. quæst. quæ incipit, Bononiensis uide de materia saluiconducti, in. §. prætereà, in fi. infrà de act.

K Adde ad glos. in uerbo, pendet dũ uult quòd status filij, qui habet patrem apud hostes, sit in pendẽti inspecto futuro euẽtu, non inspecto presenti: quòd ex hoc infertur, quòd filius patre existente apud hostes condat testamentum, dicitur ualere: si tamen postea reuertatur pater, iam mortuo filio cum illo testamẽto, testamentum irritatur. iste est text. in l. fin. de sentent. pass. Secus in contractibus factis per filium, quia non rumpuntur. nisi essent in præiudicium patris, ut uoluit Azo. in summa. C. de senten. passis. Adde etiam, quòd interim existente patre penes hostes, non debet dari curator bonis. l. muto. §. fin. ff. de tutelis. Adde etiam, ꝙ supra dicta non procedunt in contractibus celebratis per filium deportatum, qui nõ retractãtur à patre filio reuerso, quia in eo nulla cadit fictio. d. l. muto. §. fi. & probatur in d. l. fi. & c. mulieres in fi. extra de iudi. in 6.

In isto.§.est una gl.quæ incipit,intra fines nostros.quam aliqui libri habent in uersi. dictum est autem.super uer. In fines nostros. & si huc modo habetur,pessimè & corrupte habet,quia nihil boni glo.diceret,aut ad propositum. Aliqui libri habent istã glo.in uers.fi.huius.§.qui incipit,sed & qui captis, super uer. uictis hostibus,& hoc modo gl.optimè uenit ad tex. Nam,cum iste uersic.fina. uideatur indubitabilis, glos. ut faceret istum uersic. dubitabilem, dicit eum esse intelligendum, quando quis captus fuit intra fines nostros,nec ultra fuit deductus: quo casu cũ impropriè dicatur reuersus postliminio,dubitatur utrum habeat ius postliminij,& dicitur quòd sic. Vel aliter intelligit glo. istũ uersiculum,quòd quis captus fuit ultra fines nostros,quo casu si incontinenti recuperatur uictis hostibus, dicitur redijsse postliminio etiam antequã ad limina nostra redeat,sed impropriè.Ratio est,q̃a ex quo incõtinenti recuperatur,dicitur in pristinã causam reuerti,perindem hac si captus non esset,per illam.l.qui possessionẽ ff.de ui.& ui armata.Et ista est medulla intentionis glo. quam non habes ita intellectam aut declaratam ab alijs. Est uerum,quòd subtilis Petrus de Bellapert. hic, secundũ quòd eum refert & sequitur hic Nicol.de Neap.reprehendit primum intellectum huius glo.quia nõ uidetur quis uerè esse seruus hostium, & in eorum potestate, nisi excesserit fines nostros,l. postliminium.§.postliminio.ff.de capti.postea ipsi tenent secundũ intellectum. Tu tene etiam primum,& responde,ut glo.respondet, ꝙ propriè non,ut dicto.§.postliminiu.sed impropriè sic,&c.

SVMMARIVM.

1 *Qualiter olim & hodie fiat emancipatio.*
2 *Regulariter non potest filius cogere patrem,ut eum emancipet.*
3 *Manumissio potest fieri coram iudice non suo.*
4 *An tacens habeatur pro consentiente.*

§. Præterea. Emancipatione, quæ olim per imaginarios actus contrahebatur, uel Principis authoritate celebrabatur, ius patriæ potestatis soluitur: quæ hodie tamen recta uia
a cãtur. hoc dicit *a* No. primò ex §. præterea, *b* quòd
b olim † emancipatio duobus modis permittebatur. V-
1 no modo per imaginariam uenditionem, alio modo cum Imperatoris authoritate: hodie uerò celebratur recta uia, quia recto ordine potest pater e-
c mancipare uolens de potestate dimittere. *c* Item no. habentem filium, & ex eo nepotem, posse alterum in potestate retinere, & alterum emancipare, potest etiam utrunque facere sui iuris. Item no. quòd filius natus ex filio, nuru prægnante, emancipato, efficitur in potestate aui: secus si ante nurum prægnantem emã
2 cipetur. Finaliter no. † filium non posse cogere pa-
d trem regulariter, ut eum emancipet. *d* In fi.gl.in uer-
3 bo, magistratus. colligitis, quòd † manumissio potest fieri coram iudice non suo. Contra opp.de l.fi.ff. de iurisdi.omnium iudi. Solu. illud loquitur in iurisdictione contentiosa; secus in iurisdictione uoluntaria. & est glo. ordina. in l. etiam.§.fin.de manumiss. uin. In fi. glo.manumissus. est clara. In fi.gl.in uerbo, cõ-
4 tradicente. Si quæratur, † *e* an tacens habeatur pro
e consentiente. dicite: Aut loquimur in actu, qui potest geri eo inuito, & tunc non hr̃ pro consentiente. Aut loquimur in actu, qui non potest geri eo inuito, & tunc non habetur pro consentiente; probatur in l.sæpe.§.scientib.ff.de re iud.gl.ordina.in l.Caius.ff.de pignoratitia actione. Hęc regula fallit ex conuentione personarum, ut hic. Fallit etiam ubi requireretur pro forma, aliquem expresse cõsentire.l.i.ff.de adopt. Aliæ gl.sunt claræ. De hoc uide etiam Bar.in l.quæ dotis.ff.solu.matrimo.& Io.And.in regula, qui tacet,& etiam gl.27.dist.c.diaconi.& habetur in l.in inuitum tutela.C.de procu.

ADDITIONES.

a Habens filium & ex eo nepotem in potestate, potest unum ex eis uel ambos emancipare. hoc dicit usque ad.§.sed si pater. Et aduerte,ꝙ dũ in tex.nostro exponitur ubique manumissus,i.emancipatus,credo ꝙ de stricto iure C. dẽt ita exponi: sed de stricto iure Digesto.puto quòd debet intelligi,ꝑut iacet,ut dixi supra de liberti.in prin.& ita intelligo l.Pantonius.ff.si quis à pa.fuer.ma. quæ aliàs obstaret in materia & l.fi.C.de emanc.lib.

b Circa hunc.§.præterea.posset dubitari,q̃a tex.uult quòd olim emancipatio fieret per imaginarias uenditiones & intercedẽtes manumissiones,q̃d operetur illa uenditio simulata, cum regula sit,quòd talis uenditio sit ipso iure nulla.l.nuda.ff.de cõtrah.empt.l.emptor.in prin.ubi glo.ff.de aqua pluuia arc. Bart.pulchrè in l.post contractum. ff.de dona. Si ergo nulla,quid operatur illa manumissio de facto procedẽs? certè nihil.§.fin.supra de ingenu. & tamẽ tex.in l.liberos.in fi.§.primu.ff.de capi.diminutio dicit, quòd emancipatio non possit fieri nisi per illas imaginarias uenditiones. Puto,quod ista sit ueritas, ꝙ imaginaria uẽditio sit ipso iure nulla,quantum ad commodum contrahentium: sed ad eorum incommodum,& commodũ tertii, bene ualet & tenet: sicut in simili cõtractus factus contra l.est ipso iure nullus, uerum est, quantum ad commodum facientis, sed ad eius incommodum & fauorẽ tertii,bene ualet. ista est gl.& ibi Angel.supra, quibus manum.licet, uel non.in princ.in uer. nihil agit. & glo.in l. eleganter.in princ.& ibi Bart.ff.de dolo.& glo.in l.à diuo Pio. ff.de ritu nupt. In proposito ergo, ista uenditio imaginaria licet nõ ualeat in fauorem contrahẽtiũ, scilicet patris uel ementis, ualet tamen in fauorem filii,ut filius dicatur exiuisse de iure patris. Nec per hoc dicetur interesse ipsius emptoris, quia istud cõtineret fauorem emptoris, quod esse non debet. & dum dicit, manumissio de facto procedens nihil operatur, uerum est in damnum manumissi, sed bene in eius commodum. Illa ergo uenditio patris operatur exitum à potestate patris,& illa manumissio operatur exitum à potestate empturis, nec tamen per hoc efficitur libertus, quia istud esset cõmodum emptoris, quod esse nõ debet. Et isto modo filius reperitur exemptus à potestate utriusq;,& sic emãcipatus. Et hæc ueritas est, & medulla huius tex.

c An autem donatio, quam facit pater filio in emancipatione, computetur in legitima? Dic quòd non, nisi pater dicat, dono uel trado tibi pro tua legitima, ut l.si quando. & l. generaliter. C.de inoffic. testamento.& ibi Bar.& in l.peto.de leg.2. Et licet non cõputetur, tamen illud donatum uenit conferendum cũ fratribus, ut uolunt Doct.in d.l.ut liberis. Si tamen pater nõ uellet ei dare in prima emancipatione, non potest cogi, quia filius nõ habet aliud ius in bonis patris, ut dixi. An autẽ, quãdo pr̃ emãcipat filiũ suum, cogatur ei dare legitimam? dic quòd non, quia filius uiuente patre nullum ius habet in bonis, ut not. Bart.in l.fi. ff. de liber. agnos.& l.nec ei.§.præterea.ff de adop. Nec etiam cogitur ei aliud dare in præmium emãcipationis, quia ipse filius debet potius præmiare patrem, ex quo cũ liberat à patria potestate, ut uoluit Bart.in l.oportet.§.penul.C.de bonis, quę liberis. Sed tamẽ de cõsuetudine aliud est: nam pater donat filio, quando ipsum emancipat. l.ut liberi.in fi.C de colla.

d No.ex.§. illud, quod dixi in ultima parte summarii, & adde ꝙ requiriẽ uoluntas utriusq; in emãcipatione, nisi filius sit infãs. l.iubemus.in fi.C.de emãcip.libe. Fallit autem in tertiis casibus hic; in glo.no.in quibus filius potest compellere patrem, ut cũ emancipet ex causa legitima, & econuerso filius cogitur consentire, & ita intelligit hic glo.secundum Bart.in l. quidam cum filiũ. ff.de uerbo.obligatio. Item adde, quòd ex omnibus casibus, ex quibus quis mereretur exhæredari, ex his potest pater filium inuitũ emancipare, quia ista duo æquiparantur. l quidam cũ filium.ff. de uerbo.oblig.nec tunc succedit patri ab intestato, arg.l.fin.ff. si quis à pa.fuer.manu.&.§.cum autem.sup.de adopti.

Itẽ adde, quòd filius derelinquens parẽtes pauperes, uel corporis ualetudine laborantes, potest reuocari in potestatẽ, ac etiam exhæredari.l.necare, de lib.agno.l.fin.C.de patria potesta.& hoc tenet Cyn.in d.l.unica.C.de ingrat.lib. qui filius si sit emãcipatus ab auo, non potest reuocari à patre ꝑ ingratitudinẽ, secundum Bart.in l.qui liberatus.ff.de adopt.

e An tacens uideatur consentire, uide hic, & uide Bal. optimè loquentem in l.si sine uoluntate.C.ad senatusconsul.Velle.& in l.i. C.unde uir & uxor.ubi ponit de muliere in cuius contractu debet interuenire cõsensus mariti: Nũq̃d ꝑsentia & taciturnitas mariti habeatur pro consensu, uide hic notabiliter, &c. Et unũ no. quòd quoties aliquis dolosè tacet, præsumitur dolosè consentire

in

in odium ipsius dolosi, tex. est no. in l. si fine. C. ad Velle. Item no. quòd ille, qui erubescit aliquid dicere, nõ uidetur consentire. tex. est no. in l. pe. ff. de fur. quem in proposito isto all. gl. in l. filiusfamilias §. inuitus. ff. de proc. Vnum etiam no. quòd quãdo in iudicio fit aliquis actus per iudicẽ parte pñte cui displicet, debet expressè contradicere, aliàs uidetur consentire: & ideo debet poni in actis, parte pñte & non contradicente, ita eleganter dicit Bart. per illũ tex. in l. 1. C. de rela. quod dicit esse perpetuo menti tenendum. Et an si aliquis patiatur aliquem testari de rebus suis, sibi praeiudicet, habes tex. qui in cõmuni reputatur sing. in l. sicut. §. uẽditionis. ff. qui. mo. pig. uel. hypo. solu. &c.

TITVLVS XII.

De tutelis.

Continuatur ad praecedentes hoc ordine. Supra uisum est de duplici diuisione personarum, quarum prima, quòd personarum quaedam sunt seruae, quaedam autem liberae, posita est supra de iu. pers. in prin. Secunda fuit diuisio, quòd personarum quaedam sunt sui iuris, quaedam uerò alieno iuri subiectae sunt, posita supra de his, qui sunt sui, uel ali. iu. in prin. Quaedam sunt in cura uel tutela, quaedam uerò neutro iure tenentur; Ideo de his tractaturus intitulauit de Tutelis. Sed diceret quis, haec continuatio non est bona, quia fit ad remota, contra sonum huius uocabuli, continuare, & l. 2. ff. de sta. ho. cum si. Nam inter hunc titulum, & illum supra, de his qui sunt sui, uel alie. iur. sunt quatuor tituli intermedii, ergo cõtinuatio mala. Sol. licèt sint tituli intermedii, tamen quia sunt pertinẽtes ad materiam secundae diuisionis, non uitiatur continuatio, arg. in l. haeredes palam §. si. ff. de testa. l. hac consultissima. §. at cum humana fragilitas. C. eo. l. duos reos. §. si. ff. de duobus reis. in l. quod ait lex. §. si. ff. de adul.

SVMMARIVM.

1 *Valet argumentum ab etymologia uocabuli negatiuè.*
2 *Nomina sunt imponenda, ut rebus de quibus agitur, conueniant.*
3 *An filiusfamilias possit tutorem habere.*
4 *Vis sumi potest dupliciter.*

Transeamus. Non summatur, quia diuidendo & diffiniendo pro-
a cedit. Sed diuiditur *a* in septem partes. Nam in prima Imperator continuando hunc titulum ad praecedentem ponit diuisionem personarum bimembrem. In secunda prosequitur membra suae diuisionis. In tertia diffinit tutelam. In quarta tradit, qui dicantur tutores. In quinta ponit, qualiter appellentur tutores. In sexta ponit, qui & à quibus possint dari tutores. In septima ponit, qui tutores dari possint. Secunda ibi, uideamus igitur. Tertia ibi, est autem tutela. Quarta ibi, tutores autem. Quinta ibi, neq; appellantur. Sexta ibi, pmissum. Septima ibi, incipit in tit. seq. Ibi, nunc est demonstratiuum ad oculum intellectus. No. primò personas, quae sui iuris sunt, aut tutelae, aut curae uinculo teneri, aut neutro. Ex quo colligitis à cõtrario, eas psonas, q alieno iuri subiectae nõ sũt, nẽ
b ligari uinculo tutelae seu curae. *b* Itẽ no. q cognitio uinius, pstat cognitionẽ ad aliud, de quo dixi sup. de his, q sũt sui, uel ali. iu. in prin. Itẽ no. diffõnem tutelae, quã dixit Bal. esse uerã, eo q quatuor causas cõplectit. Primò formalẽ, q ex his uerbis insinuaẽ, uis atq; potestas. Secũdò materialẽ, q ex his uerbis sumiẽ, in capite libro. Tertiò finalẽ, q ex his uerbis elicitur, ad tuendum eũ, &c. Quartò efficientẽ, quae ex his uerbis demõstra
c tur, iure ciuili data ac permissa. Ego dico q est bona, *c* quia constat ex genere & drĩs, ut statim declarabitur
d per Bart. No. qui sint tutores, *d* & quare tutores appellentur. Ex quo colligitis bonum argm̃ ab etymologia
1 uocabuli, † q uerum est, si sumatur negatiuè, secus si affirmatiuè, ut in l. 1. ff. eo. & in l. 1. ff. de acq. poss. in l. 3. §. appellata. ff. si cer. pe. in l. tugurii. de uerb. sig. Fi-
2 naliter no. † nomina ita esse imponenda, ut rebus, de quibus agitur, conueniant, ideo quia dr̃, omnibus rebus, de quib. agitur, cognatos esse sermones. l. quoties de uerb. sig. c. intelligẽtia. extra eo. quod uerum est in nominibus appellatiuis: qõ aũt nominum propriorum pertinacibus est relinquenda, ut no. gl. in rub. Infortiati, & facit l. 2. C. de const. pecu. In fi. gl. in uer. nõ
3 sunt. Sed cõtra oppo. † & imò uĩ q filiusfa. possit hr̃e tutorem: unde oppo. de l. fi. §. 1. C. de bo. quae lib. l. fi. §. 1.
e ff. de uerb. obl. Solu. e sunt tres distinguendi tres actus. Primus est actus, in quo tractatur de obligando filium-
f fami. impuberẽ, & hoc casu potest hr̃e tutorẽ *f* cuius authoritate obligetur, cum patris authoritas, nihil pstet ad obligandum filium. Rõ aũt drĩae ponitur per glo. fi. in §. pupillus. infra de inut. stip. & in d. l. fi. §. 1. ff. de uer. obl. & ibi uidebitis. Quidã est actus, in quo tractatur de acquirendo filio pupillo, & tunc cum nõ egeat alicuius authoritate, nõ potest habere tutorem, ut hic, iuncto prin. infra de autho. tuto. Quidã est actus, in quo mixtè tractatur de acquirẽdo pupillo aliquid, & de ipso obligando, ut est actus aditionis haereditatis, & tunc cum talis actus geri possit authori-
g tate patris, *g* non potest hr̃e tutorem l. si infanti. C. de iure deli. Ratio autem, quare filius authoritate patris hereditatem potest adire, & adeundo obligari, non autem principaliter obligari, ponitur per glo. in d. l. si
h infanti. In gl. pr̃ás *h* ibi. l. 2. Hoc non placet Bar. quia sequeretur, quòd quando pupillus uoluntariè accepit tutorem, uel aliquis uoluntariè acceptat tutelam, non appellaretur tutor, cum uerba diffõnis non conuenirent: hoc autem est falsum, ut §. tria onera. in uer. affectatae, inf. de exc. tu. & in l. tria onera. ff. eo. Item sequeretur, q auia & mater, quae nõn uocantur ad tutelam liberorum nisi uolentes, non essent tutrices: hoc autem est falsum, auth. matri. C. quando mu. tu. offi. fun. po. quare in gl. lr̃a aliter exponitur. In fi. ex hoc ultimo colligitur, q ista pt̃ás tutelae differt ab illa potestate, per q̃ alicui committitur, ut de causa cognoscat, qui non potest eam exequi l. à diuo Pio. § 1. & ibi not. ff. de re iud. Tutor autem in potestate sibi tributa potest cognoscere & exequi, ut hic. Sed tamẽ hoc non placuit Bar. quia sequeretur q antequàm quis non posset cogere, non posset impetare pupillo, & sic non appellaretur tutor, quod est falsum, ut hr̃ C. de tutor. qui non satisded. per totum. & in l. tutor, qui repertorium. ff. de admin. tu. Quare Bar. exposuit,
4 uis & pt̃ás. i. uirens uel uiridis pt̃ás. Nam † uis sumi potest dupliciter. Vno modo pro actu, qui infertur in alium passiuè, & tũc dicitur à uiolo, uiolas. l. 1. ff. quod me. ca. Aliqñ sumiẽ p actu sito in anima, & tũc dẽ à
uireo

uireo uires, ut hic, & ita dicit gl. se uidisse in Catholi cone. Possetis saluare gl. ꝙ respexit communem facti accidentiam, quæ se habet ꝙ tutor detur inuitus: unde boni consueuere negligere tutelas, in Authen. ut sine prohibitione matris, circa medium. In gl. libero. in prin. Hunc modum exponendi dabat Bar. ea ratione: qa quotiescunque dictio, in, significat in passum, iungi debet accusatiuo. l. in eos. ff. eo. & l. 3. ff. de off. præsi. Si igitur hæc uerba referenda sunt ad pupillū, debuisset dici, in caput liberū, & exponi, idest cōtra. Vnde dixit Bar. ꝙ hæc uerba sunt referenda ad personā tutoris, qui non potest esse tutor, nisi sit liber, in-
i fra ti. i. in prin. i Possetis defendere glo. & ad argum. Barto. respōdetur, quòd procedit, quando dictio, in, significat in passum & in malum, quia tunc idem significat quod contra. & ita loquuntur iura per eum alle. Si autem in bonam partem accipitur, potest iungi ablatiuo, siue significet in passum, siue non, ut hic. Ante quàm capiam glo. sequen. sequar ordinem uerborum diffinitionis, quare uerbum, potestas, fuerit positū in diffinitione, & ad cuius differentiam. Respondet Bar. quòd fuit positum ad differētiam potestatis, quę stare potest in abstracto: unde mortuo iudice durat adhuc potestas iurisdictionis, & si alius subrogetur, dicitur idem iudex. l. mortuo. ff. de iudic. At hæc potestas tutoria non potest stare, nisi in concreto adiūcta persona: unde mortuo tutore finita est tutela, & si alius subrogetur, dicitur alia tutela. l. 3. §. quæri potest
K ff. de suspec. tu. Glo. in uerbo, defensores. K In glo. ad tuendum. in fi. Sed dixerit quispiā, nonne officiū patriæ potestatis est propriè tueri, & filium defensare? certè sic. l. fin. §. necessitate. C. de bo. quæ lib. ergo glo. malè loquitur. Sol. Ad illud non est principaliter inuēta patria potestas, sed uenit in quādam consequentiā, unde non consideratur. l. i. ff. de autho. tuto. Sed tutoria potestas datur principaliter ad tuēdum, ex quo tutores appellati sunt, ut hic. Sed consequenter quæritur, ad cuius differentiam est positum uerbum, eum, in diffinitione? Respondet Bart. quòd est positum ad differentiam potestatis curatoris, qui datur ad tuendum bona, non autem ad tuendum personam adolescentia. l. in copulādis. C. de nupt. In glo. iure ciuili. ibi, de iure ciuili. hæc differt à tutela propriæ personæ, rerumq; propriarū, quia est de iure gent. l. ut uim. ff. de
l iust. & iu. l. 4. ff. ad l. Aqui. l

ADDITIONES.

a Vel diuide hunc titulum in quatuor partes. In prima ponit diuisionem personatum. In secunda ponit diffinitionem tutelæ. In tertia ponit, qui sint tutores, & unde dicantur. In quarta & ultima ponit, quæ personæ, & quibus possint dari tutores. Secunda ibi, tutores autem sunt. Quarta, & ultima ibi, permissum.

b Sed aduerte, quia licèt gl. 1. hic, & omnes Doct. teneant, ꝙ hic subdiuidatur primum membrum diuisionis positæ supra in ti. de his, qui sunt sui, uel alie. iu. tamen ego ualde dubito, quare nō ita subdiuidatur membrum primum positum in ti. supra de iure perso. uidelicet, quòd personarum liberarum quædam sunt sub tutela, quædam sub cura, quædam neutro iure tenentur. Cogita. Sed dic, quod sub illo membro liberarum, comprehenduntur tam existētes in potestate, quā non existentes: quod esset contra istū tex. ibi, quæ in potestate non sunt, & sic propter nimiam generalitatem non posset stare.

c Sed contra istā diffōnē uidetur mihi, quod multū fortiter obest diffinitio posita. in l. i. ff. eod. ubi sunt quædam uerba, quæ hic desiciunt, uidelicet, constituta, & sponte, quæ uerba dicit ibi Bar. importare iuris ministerium, de quo ibi per eum. Vnde aut ista diffō est defectiua, aut illa superflua. Sed cogitabam utranque sic posse saluari. Dico. n. quod si in diffōne omittatur aliqd quod importet essentiam, uel quidditatē diffiniti, tunc illa omissio uitiat. Si uerò omittatur aliquid, quod possit poni ad differētiam, non uitiat; & si illud ponatur, bene est. In proposito, illa dictio, sponte, & dictio constituta, positæ in illa l. i. ponuntur ad differentiam, & positæ bene stant; sed omissæ non tamen uitiarent, ut hic. Et quòd omissæ non uitient, patet, quia in ista diffinitione & illa, qua ponuntur in d. l. i. non ponuntur omnes differentiæ, q̄ sunt inter tutorem & curatorem. Cogita tamen, quia illud nō habeo pro firmo & expedito.

d No. ex uer. tutores. illos appellari tutores, in quos cadit diffinitio tutelæ. s. qui habent uim & potestatem, &c. Et sic habes quòd ꝓpria significatio uocabuli sumitur ex diffinitione: nā diffinitio demonstrat quidditatem rei, ut hic, & l. i. §. 1. ff de iust. & iu. Similiter ille dicitur iudex, qui habet iurisdictionem, & cui cōgruūt uerba diffinitionis, similiter & diffinitio. l. i. §. dolū. ff. de dolo. Sumitur etiā propria significatio uocabuli ex denominatione, seu ex allusione uocabuli. quando ei non contradicit diffinitio, alias secus. Vnde nō ualet argumentum, testamentum est testatio mētis: & codicillus est testatio mentis, ergo est testamentum. de quo uide in l. ff. eo. & l. 2. §. appellata. ff. si cert. pet.

* De hoc argum. ab etymologia, uide latè Bello. infra de test. in princip.

e Aduerte, quòd sol. huius gl. ad l. fi. §. i. potest procedere, quātum ad uerbum, quibus, positum in illa l. sed non quātum ad uer. nam si patria potestate, ubi dicitur, quod si pater reuersus habeat malos mores, & dilapidet bona pupilli, quòd tutor datus debet durare, Sed dic, quòd ibi est casus singularissimus, ut ibi dicit Bart.

f An filiusfamilias posiit habere tutores, uel ne, uide casum notabilē, in quo filius uiuente patre habet tutorem, prçterquàm in casib. prædictis, ut in l. fi. C. de sen. pass. ubi uide in glo. & tex. cum glo. in l. muto. ff. de tute. puta, in patre deportato, qui reuersus inuenit filium suum habere tutorem: nam remanet tutor. Fallit ēt in casu l. fi. §. ubi autem. C. de bo. quæ lib. & ibi Bar. uidelicet, quādo pater non uellet se intromittere de hæreditate delata filio, quia ista datio tutoris non extenditur ad excludendum patriam potestatem, sed solum uertitur circa administrationem. Quid autem si in casu dicti §. ubi autem. non esset datus curator hæreditati, sed personæ: ut si diceretur in instrumento curæ. Talis iudex dat talē curatorem tali filiofam. ad administrandum hæreditatē, an ualeret? Bar. in d. §. ubi āt. tenet ꝙ sic, ex quo ista datio nō uertitur ad excludendum patriam potestatem, sed solùm circa administrationem, sicut aliàs uidimus in seruitute reali, arg. not. in l. qui alienam. §. fi. ff. de neg. gest. & l. 2. §. 1. si ser. uend.

g Quando requiratur consensus patris in contractu per filium celebrato. Dic, quòd si talis contractus tendit ad commodū seu utilitatem, uel ad incommodum patris, uel ēt si tendere potest, tunc requiritur consensus patris, ut ille sufficiat. ita loquitur l. si infanti, & l. fi. §. filius autem. C. de bo. quæ lib. & l. 1. C. de bon. mater. Si autem nō tractatur nec de commodo, nec de incommodo patris sed solùm de obligatione filii, tunc non sufficit eius cōsensus. l. fi. §. pupillus. de uerb. obl. & d. §. pupillus. infra. Adde quòd supradicta loquuntur de filio impubere, sed filiusfamiliàs pubes pōt se obligare sine tutoris authoritate, seu patris, sed restituitur in integ l. 1. ff. de mino. Fallit in uoto, & in Macedoniano, in quibus nō obligatur sine consensu patris. l. i. ff. ad Mace. & l. si quis rem. §. uoto. ff. de pollici. Quid autem si minor sit in iudicio, an sufficiat authoritas patris, uel debeat dari curator? Dic quod in re, in qua pōt acquiri usus fructus patri, sufficit authoritas patris: si uerò est super re, in qua nihil acquiritur patri, ut est in obligatione personali, uel iudicio criminali, & tunc requiritur authoritas curatoris l. i. § i. de uerb. oblig & ita intelligitur, quod dicitur in l. fi. §. necessitatē. C. de bo. quæ li. quod pater cogitur consentire filio litiganti. Vide hic aliud exemplum, ibi, debet intelligi; &c. quia illa uerba non habent sensum: debet intelligi, quod aliter si nō cōsentiat, dicitur repudiare usumfructum; unde si apparet de priori repudiatione, non cogitur consentire, ita Bar. in d. §. necessitatem.

h Pro expeditione gl. in uerb. potestas, potest ab extra opponi: nam copula debet cadere inter diuersa, ut est glo. & Bart. in rub. ff. de iu. & fa. igno. sed hic ponitur inter duo idem significantia, ergo malè. Glo. soluit in princ. exponendo. i. uiolenta potestas ad quod facit, quia quando copula ponitur inter duo idem importā

sla, unum resoluitur, ut sit adiectiuũ alterius, & est quædã figura, quæ uocatur endiadis, ita dicit gl. in l. 1. in prin. ff. de pac.

Et quia hæc gl. non soluit contrarium in ea formatũ. s. quòd seruus non possit habere tutorem, ut probatur hic in prin. & in l. si arrogator. ff. eo. ideo solue duobus modis, ut notabiliter per Bart. in d. l. si impuberi.

k In gl. in uer. defensores. licèt Doct. de ea non faciant mentionem, aduerte, quia non bene dicit: nam licèt allusio uocabuli, tutores, conueniat curatoribus, tamen per hoc curatores nõ possunt dici tutores, quia repugnat diffinitio: & arg. ab allusione uocabuli non proceditur, quando repugnat diffinitio, iuxta theoricã Barto. in l. i. ff. de testa. & in l. 1. in prin. ff. de acq. poss.

l Vltimò pro complemento principii quæritur, an curator ad litem detur inuitus, & inuito. Et circa primũ, an detur inuitus Bar. in l. qui habet. §. si pupillus. ff. de tute. tenet quòd non, nisi ex causa, ut dicimus i cur. bo. dan. ut l. 2. §. quãdo. ff. de cu. bo. dan. Sal. post. Cy. C. qui pe. tu. l. 1. fatetur hoc esse uerum in curatore ad litem, sed in curatore, qui datur principaliter ꝑsonæ furiosi & mente capti, tenet ꝙ datur inuitus, ut hic. Similiter curator generalis, q datur principaliter ꝑsonæ, secũdariò bonis, l. in copulãdis. C. de nupt. de quo curatore loquitur l. si curatorẽ patris. C. de in inte. rest. mino. & iste datur etiã inuitus. ita intelligitur l. fin. C. de admi. tut. Quantum ad secundũ, an detur inuito, dic, ꝙ si uult agere minor, non admittitur sine curatore, nisi fortè uolẽs petat curatorem. d. §. pupillus. Si uero conuenitur, tũc inuito datur, quia cogitur capiti pignorib. accipere curatorẽ: non autẽ unũ tantum in specie, sed unum in genere, ut no. gl. in l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino.

SVMMARIVM.

1 *Ita demum licet parentibus dare tutores filijs suis in testamẽto, modò tria concurrant.*
2 *Posthumi habentur pro natis, quando tractatur de eorum commodo.*
3 *Mulier prægnans non debet subijci tormentis quoad pepererit, nec postea infra quadraginta dies.*
4 *Tutor datus in testamento minus legitimè confirmatus à prætore, appellatur datiuus.*
5 *Tutor confirmatus an excludatur à legitimo tutore.*
6 *Tutor datus à matre filio uenit confirmandus cum inquisitione.*
7 *Si tutor à patre datus remoueatur tanquam suspectus, tutela defertur nõ legitimo, sed datiuo tutori, & de ratione ibi uide.*

§. Permissum

No. ꝙ parẽtes filiis tam natis, quàm nascituris, tutorẽ dare possunt, si in eorũ fuerint potestate. Nepotibus uerò ita demũ possunt, si morte parentum sui iuris futuri sũt, nec ad alterius potestatẽ recasuri. h. d. No.

1 † ita demum licere parentibus dare tutores in testamento liberis, si tria concurrant. Primum, ꝙ sint in eorum potestate. Ratio: nã si parentes nõ haberẽt liberos in potestate, non possent eos alterius potestati subiicere, ut l. legata. l. traditio. ff. de acq. rer. dom. a Secũdò, ꝙ sint impuberes: nã si essent puberes possent seipsos regere: unde non habent necesse regi persona tutoris. Tertiò, ꝙ non sint recasuri in potestatẽ patris per mortẽ aui. Ratio, quia lex, quæ tribuit potestatem auo dandi tutorem nepoti, non intelligitur tribuisse in præiudicium eius filii, ut sibi tollat regimẽ filiorum suorum. l. cum filius. ff. de testa. mil. l. nec militem. ff. de testam. tute. Item no. ꝙ † posthumi pro iam natis habentur, ubi de eorum quæritur commodo: ideoq; sicut permittitur dari tutor iam natis, ita permittitur & posthumis. facit l. qui in utero. ff. de sta. hom. No. tutorem datum filio emancipato, esse

b confirmandum sine inquisitione. b In glo. in potestate. ibi, l. si. Et est ratio, quia tunc non dr̃ dari tutor ꝑsonæ, sed hæreditati, siue rebus. l. pẽ. §. i. ff. de test. tut. Et si dixeritis, nõne tutor datur personę? Respondeo uerum, quando datur à lege uel à iudice, qui habent subditos in potestate, uel à testatore habente pupillum in potestate. In fi. gl. Quid autem si detur unus tutor in testamento, alius in codicillo, quis erit tutor? Respondetur, ꝙ uterque. l. 2. ff. de test. tut. Ad l. pluribus. §. fi. ff. de procur. respõdetur, ut in gl. in d. l. 2. In glo. in pluribus. ibi. l. quod dicimus. Ex hoc dicunt Doct. ꝙ si statuto caueatur, quòd si quis ceperit lupũ & lupã, mille lucretur, hoc præmium non datur capienti lupã prægnantẽ pro unoquoq; lupino, quia nõ habentur pro iam natis, ad commodum capientis. In

3 fi. gl. Et ideo † mulier prægnans non potest subiici tormentis, quoad pepererit: nec postea infra quadraginta dies, quia timor est ne propter debilitatẽ personæ mors eã inuadat. l. prægnãtis. C. de pœn. & ibi Bar. Idẽ de dãnata ultimo supplicio, q nõ debet cruciari donec partũ ediderit, quo casu partus est alendus de pecunia publi. argum. in l. i. C. de ser. q pro pret. lib. acci. Si autẽ nutrix nõ reperiretẽ, debet mater filio cõseruari usque ad trienniũ. l. i. C. de pat. pote. uerba sũt Bar. in d. l. prægnãtis. In fi. gl. in uer. sed si emãcipatio. Col-

4 ligitis ex hac gl. duo. Primũ, quòd † tutor datus in te-

e stamento minus legitimè, à prætore cõfirmatus, e appellatur datiuus. & pro hac sententia ultra glo. facit, quod qui cõfirmat, uidetur dare, ut not. in l. & quia. ff. de iurisd. omn. iud. ergò dicitur datiuus, cum confirmetur à iudice. Præterea iste confirmatus testamẽtario assimilatur. l. qui à patre. ff. de confirm. tute. ergo non dicitur testamentarius, quia non nullũ simile est idẽ: facit qđ no. in l. 2. & in l. quod Nerua. ff. depo. In contrariũ facit, ꝙ sicut testamentarii non satisdãt, ita nec isti cõfirmati. d. l. qui à patre. Itẽ sicut testamentarius se excusans priuat legato, ita & iste confirmatus. l. Nesennius. §. fi. ff. de excu. tu. Sol. dixit Dy. & Bart. ꝙ quò ad quędã testamẽtarius appellatur. s. ut nõ satisdet, ut excusans se à tutela legato nõ priuetẽ: in aliis habetẽ ꝑ datiuo, saluo eo ꝙ prẹfertur lẽtimo, ut statim

5 dicam. Secundò colligitis ex gl. ꝙ † talis confirmatus excluditur à lẽtimo. & hoc tenuit gl. in l. 2. C. de cõfir. tut. sed cõmuniter reprobatur propter ordinẽ titulorũ: est. n. primò de testa. tut. secũdò de cõfir. tu. tertiò de legitimis tut. quartò de tutoribus & curato. da. ab his. Nõ obstãt prẹdicta, ꝙ qui cõfirmat, uideatur dare, quia est uerũ, quãdo confirmatio fit ex spontanea uoluntate. l. lege obuenire. de uerb. sign. secus si fiat necessitate, quia in necessitate non uidetur liberaliter dare. l. rem legatam. de adi. lega. Vnde cũ iudex confirmet necessitate inuenta à lege, non uide-

d tur dare tutorem. d In glo. sine inquisitione, ibi, l. j. Quęritur tamen, an talis tutor effectus, fuerit inimicus testatori, uel eius mores correxerit, & an cęlata improbitas & ignota emerserit. l. in confirmando. & l. utilitatem. de confirm. tut. l. pater. de testam.

6 tut. In fi. gl. dicite, quòd † ideo tutor datus à matre uenit confirmandus cum inquisitione, quia debile & fragile est iudicium matris, non autem sic iudiciũ patris, argu. in l. fin. ff. qui pet. tu. Finaliter quęritur,

7 † pater dedit tutorem filio in potestate, si iste tutor ueluti suspectus remouetur, cui erit deferenda tutela, an agnatis, an uerò alteri a pretore decernẽdo? Dicatis primùm, quòd est deferenda agnatis, ex ordine titulorum,

titnlorum,quia primò intitnlatur de test. tut. postea de legi.tute.postremò de datiuis.Veritas est in cõtrarium,qnia erat defcrenda tutori datiuo. text.est in l. si quis sub condõne.ff.de test.tnt.Sed hic quæritur de rõne,quare agnatus excludatur, & datiuus admittatur.Dñt aliqui rõnem:quia spes est,q̃ ille remotus ad bonos mores,& ad tutelam reuertatur: vnde succedit regula,q̃ quandiu est spes testamentariæ tntelæ,cessat ltĩma,& habet locum datiua. d.l.si quis sub condõne.in prin. Sed hæc rõ non est bona,quia quando quis ut suspectus remouetur ab officio, nunquam ad illud reuertitur.l.3.§.quæri potest.de suspect.tut.Vnde alii dixerunt,q̃ non habet locum ltĩma tutela, q̃a adhuc durant reliquiæ testamẽtariæ tutelæ. Sed hæc non bona,quia quãdo quis remouetur ab officio,omnes reliquiæ officij eradicantur:licet sit secus,quãdo remouetur ab administratione. glo. est no. in l. & si pluribus.de auth.tuto.Quare dicite ueram rationem, quòd ideo non habeat locum legitima;sed datiua,ne fiat contra mentem iudicis,qui remouet tutorem ut suspectum, ea opinione remouet, ut alium det. Hæc fuit ratio Vlpiani in d.l.si quis sub conditione.& Marcelli in l.3.§.quæri potest de legit.tut.ibi.n. hic abiit, ut alius detur.Cui rationi non obstat,q̃ tutore testamẽtario deportato succedat tutor ltĩmus,& tamẽ iudex ipsum deportando a tutela remouet.d.l. si q̃s sub conditione.in fi. quia rñdetur,q̃ licèt iudex deportãdo remoueat a tutela,non tamen deportat ea opinione, ut remaneat a tutela,sed ut eum puniat de delicto.Vnde remotio,quæ uenit in consequentiam,non consideratur:& si legitimus succedat, non fit contra
e mentem iudicis.facit,l.i.de autho.tuto.e

ADDITIONES.

a Adde, item pater posthumo potest relinquere tutorem, qui si natus fuisset in uita patris, in eius potestate fuisset,sed emancipato filio tutorem ex testamento dare non potest, nisi per iudicem confirmetur.hoc dicit.

b Adde quòd eodem modo tutor datus per patrem filio naturali tantum,tenet si confirmatur per iudicem,alias non tenet datio, ut l.fi.C.de confir.tut.Secus tamen in filio bastardo,in quo non ualet datio tutorum per patrem,etiam si confirmetur, ita gl.in l. i.de testa.tut.Et adde hic io proposito,tex.no.in l. si patronus. ff. de confir.tut.ubi si extraneus dat tutorem pupillo,quẽ instituit hæredem,si pupillus nulla alia bona hẽat,est tutor confirmandus,licèt Bar. ibi sentiat in summario,quòd potuerit talis tutor dari ab extraneo.

c Vltimò quæritur, quando tutor datur à patre in testamento, an debeat confirmari à iudice. Conclude tu primò in filio legitimo & naturali in potestate existenti, quòd est datus in solenni uolũtate,non eget aliqua confirmatione,ut hic,& in l.i.ff. de confir.tut.potest.n.pater uel auus relinquere tutorẽ filio,ut ff.de testa.tut.l.pater.& no.gl.in naturali.ff.de confir. tut. sicut potest pupillo exhæredato pupillariter substituere, ut inf. de pupil.substi.§.non solum. ut hic, dummodò post mortem aui non sit recasurus in potestatem patris, nam licèt tutor testamentarius excludat legitimum tutorem,non tamen excludit legitimum administratorem,ut est pater.l.i.C. de bo. mat. Si autem est datus in solenni uolũtate,tunc licèt olim deberet indistinctè confirmari sine inquisitione,ut l.i.ff.de confirm.tu.tamen tunc distinguitur. Si datur in testamento minus solenni ex causa præteritionis, uel exhæredationis, non indiget confirmatione, & hoc fit, quia sufficit confirmatio legis,ut auth.ex causa.C.de lib.præter. Sed si est datus in minus solẽni uoluntate ex alia causa,puta propter minorem numerũ testiũ,tunc si est datus unus tutor ex liberis,non indiget confirmatione,secus si alius p̃ casum l.hac cõsultissima.§.ex imperfecto.C.de test. Si tamẽ p̃r decessit incõtinẽti post testm̃, confirmatur sine inquisitione:sed si diu superuixerit, tunc adhibetur inquisitio. Aut post testm̃ superuenit iusta cã, p̃p quã nõ uidetur cõfirmãdus, & non confirmatur & sic non exequitur iudex scripturam & uoluntatem patris, sed utilitatẽ pupilli:sicut quãdo pater liberat tutorem à confectione inuentarii. p̃ l.utilitatem.& ibi Bar.ff.de cõfir.tu.Sed in filio legitimo,puta in arrogatore transeunte in p̃tãtem,conclude quòd p̃r arrogãs potest dare tutorem,& substituere in bonis à se relictis,ut sup.de adopt.§.sed hoc.& l.fi.C.eo.& l.si plures.§.in arrogato.ff.de uul. & pup. In filio aũt naturali tãtũ ex concubina,conclude, si non instituitur,quòd non confirmetur sine inquisitione.l.fi.C.de confir.tu.& l.si patronus.ff.eo. Quintò,in filio spurio,& nullo modo ualet datio.nec ultimo loco cõfirmari potest.d.l.i.& ibi glo .ff.de testa.tu.Extraneus autem quilibet instituens potest relinquere tutorẽ,& confirmatur cum inquisitione.l.tutores.ff. de cõfir.tu. ubi patet,quòd iudex nunquam debet confirmare,nisi primò p̃nunciet illum tutorem esse idoneum.& ibi ẽt dicitur quòd confirmatio fit cum periculo confirmantis,&c. Potes dicere, q̃ p̃ hoc quòd non satisdat,non debet dici hr̃e naturam testamẽtarii.Nã non satisdat, quia fides sua est approbata à testatore.inf.de satisda.tu.in prin.quæ uoluntas testatoris probatur etiam ex minus solenni dispositione,ut est tex.no.in l.fi.ff.de reb.eo.

d Et ad illam rationem,quæ multum placet Bar.in l.2.C.de confir.to.p̃p ordinem titulorum,quòd cõfirmatus præferatur ltĩmo ex ordine titulorum,si uelles tenere contrarium, posses respõdere, quòd ideo Imperator & iurisconsultus posuerint titulum de confir.tu.ante titulum de legitimis tut.non quia uellet testamentarium excludere legitimum, sed ideo posuit titulum de confirmando tutore,immediatè post titulum de testamentaria tutela, quia sicut testamentarii non satisdant,ut inf.de satisd.tu.in prin. ita nec illi confirmari.l.3.ff.de confir.tut. secus est in legitimis & datiuis.d.ti.inf.de satisd.tu. in prin. Ita posses disputationis gratia dicere & respondere.

e Vltimò quæritur in filio pupillo emancipato, an teneat datio tutoris? Et dic quod non, mero iure, tamen debet confirmari à iudice sine inquisitione;quia nõ debet iudex quærere q̃ satisdet, nec an sit diues uel pauper, ut hic in.§.fi.& l.i.ff.de confirm.tut. Secus in da.matris filium instituente, quia debet fieri cum aliquali inquisitione, ut hic in glo.fin. Quæritur etiam,an datus in testamento non solenni, teneatur petere se confirmari, uel teneatur de periculo administrationis desertæ. l. si tibi. C. de testa.tute. Et dic q̃ non tenetur hoc petere. l. 1. & 2.C.de confir. tut. Quid autem tutor petit se confirmari,& iudex negligit, an poterit administrare sine alia confirmatione? Bar.uidetur innuere quod sic, in l.qui à patre.ff.de confir.tut.arg.c.1.extra de supplen.negli.præl.

TITVLVS XIIII.

Qui testamento tutore dari possint.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine & modo: Supra uisum est, quibus tutores dare possint: restabat uidere qui dari poterant tutores, ideoque hic subijcitur hæc Rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Filiusfamilias potest tutor dari.*
2 *Seruus proprius datur tutor purè, alienus non, nisi sub conditione, cum liber erit, & de ratione diuersitatis ibi uide.*
3 *Bonum est argumentum de re ad tempus.*
4 *Surdus non potest esse tutor, licèt possit esse procurator ad negotia.*
5 *Quomodo patria potestas in his, quæ sunt publici iuris, actum impediat.*
6 *Quomodo pater teneatur pro filio tutore, qui malè tutelam administrat.*
7 *Seruus potest dari tutor à testatore, à iudice uerò minimè, & ibi uide de ratione differentiæ.*
8 *Quid facilius directò disponitur in testamento; quàm in alia ultima uoluntate.*
9 *Tutor à testatore potest dari pure & ex tempore, & ad tempus, & sub conditione: à iudice uerò non potest dari nisi purè, & de ratione ibi dicitur.*
10 *An tutor sit de bonis pupilli alendus.*

Dari

a Dari tutores. Non summatur propter pluralitatem respõsorũ. 4 Sed tres habet partes. Nam in prima tractat, quemadmodum quis prohibeatur dari tutor ratione seruilis conditionis. In secunda tractat, quemadmodũ prohibeatur dari tutor ratione morbi, ætatis, temporis, &c. rei. In tertia circa prædicta determinat quæstionem. Secũda ibi, furiosus. Tertia ibi, si quis filiabus. No. pri
1 mũ,† filiũ in potestate *b* tutorẽ dari posse. Ratio fuit
b dubitandi, quia ex quo alterius fuit subiectus potestati, non uidetur habere posse aliũ sub tutela. Ratio decidendi dicetur in gl. 2. No. subsequenter, posse dari seruum proprium tutorem, siue data expressa libertate, siue non, quia intelligitur tacitè collata. facit §. idẽ iuris, supra ex quibus caus. manu. non pos. Suadetur ratione, quia testator, qui dedit seruum proprium tutorem, intelligitur uoluisse tollere omne impedimẽtum ad tutelam, & sic seruitutem, arg. in l. id, de acq.
2 hære. Item nota † posse dari seruum alienum tutorem sub cõditione, cum liber erit, sed proprius seruus nõ potest dari tutor sub conditione, cum liber erit. Ratio differentiæ, quia hoc casu ultimo, ex quo testator habet potestatem conferendi libertatem, non conferẽdo uidetur eludere actum. arg. in l. cum hæredes. §. i. ff. de statu liberis. quæ ratio cessat in seruo alieno, quia non est in eius potestate eidem libertatem conferre. Nota in §. furiosus. furiosum & minorẽ uigintiquinque annorum tutorem dari posse, sed tunc demũ ad-
c ministrare permittitur, cum ad sanitatem, *c* uel ad legitimam ætatem peruenerit. Ex uersi. ad certum. no. posse dari tutorem de tempore ad tempus, & sub cõ-
d ditione: certæ autem rei uel causæ *d* nequaquam. Ratio, quia tutor datur personæ, & non rei. Et per hoc
3 colligitur argumentum. Nam † bonũ est argumentũ de re ad tempus. l. uinum. ff. si cer. pet. cum multis si. Sicut ergo pro parte temporis potest dari tutor, ita pro parte rei quia illud uerũ, quãdo esset utrobiq; eadem ratio disponendi, quæ non est hic in casu nostro. In gl. dari. ibi, mutus. no. mutũ nõ posse esse tutorem, potest tamen esse procurator ad negotia, & per hoc nõ
4 obstat. l. mutus. ff. de procurat. Ibi, surdus. no. † surdũ esse non posse tutorem, quod uerum limitate in surdo, qui nulla arte audire potest: sed si tardè, qui surdaster appellatur, posset dari tutor. tex. est cum gl. in l. si. ff. de legi. tut. Huic sententiæ non obstant, quæ habentur in l. i. ff. de mune. & hono. ubi surdi & muti nõ excusantur à muneribus publicis patrimonialibus: secus in personalibus. ut hic, & d. l. i. de tut. in fi. Item no. authoritatẽ tutoris interponi debere cum uocis expressione. & idem tenuit gl. in l. 3. ff. de antho. tut. & Doctores sequuntur, reprobata opi. Iac. de Are. in regula iuris, ubi non uoce. Et ideo si pupillus inhabitaret domum paternam sciente & patiente tutore, non diceretur adire hæreditatem: quia talis patientia tutoris non operatur authoritatem in aditione pupilli, quæ est ei necessaria. l. pupillus, de acqui. hære. In fi. gl. filii. ibi, filiusfam. Sed contra: nam testamenti factio est publici iuris. l. 3. ff. de testa. & tamen patria potestas illud impedit. l. qui in potestate. ff. eo. l. se
5 niũ. C. eo. Sol. Si quæratur, † an in his, quæ sunt publici iuris, patria potestas actum impediat: dic: Aut loquimur in his, quibus duplex persona repræsentatur per agẽtem, & patria potestas non impedit actum, ut hic. Nã cum filiusfa. gerit tutelam, repræsentat personam duplicem: quia gerit primò ut tutor, secundò ut publica persona, & tamen est filiusfa. & sic priuata persona. Aut loquimur in his, in quibus repræsentatur unica persona, & tunc patria potestas impedit actum, & ita lo-
6 quuntur iura cõtraria. In fi. colligitis. q † qñ pater præbuit consensum tutelæ delatæ filio in ptãte, tenetur insolidum ex mala administratione subsecuta: ubi uerò non præbuit consensum, tenetur tantum de peculio, aut de in rẽ uerso. & hoc bene probat. l. si filiusfa. alleg. in gl. sed l. Lucius. alleg. in contrarium probat. Vnde pro solutione Docto. distinguunt. Aut loquimur in tutore dato à iudice, & tunc pater consentiẽs tenetur insolidum ex mala administratione: ubi uerò nõ cõsensit, solũ tenetur de peculio. Si uerò loquamur in tutore dato à testatore, tũc pater etiã cõsentiẽs non tenetur insolidũ, sed de peculio, aut de in rẽ uerso. & ita loquitur l. Lucius. in gl. alleg. Rõem aũt differẽtiæ dixerunt Bartol. & Bald. eam esse. Nam quando quis cõsentit actui, cui, de iure consentire tenet & cogi potest, tunc obligatur insolidũ, ut no. in l. i. §. i. ff. de insti. & in l. si cum dotem. in prin. ff. solu. matri. Cum ergo pater possit compelli consentire a iudice decreto. l. spadonem. §. i. & §. Imperator. ff. de excusa. tuto. nimirũ si cõsentiẽs teneatur insolidũ, ergo &c. Sed tutelæ datæ à testatore non tenetur consentire, ideo nimirũ, si cõsentiẽdo solũ tenetur de peculio, aut de in rẽ uerso. Ratio rationis: nã ideo tenet consentire tutelæ à iudice decretæ, quia tenet obedire legi iudicique. l. ut uim. ff. de iust. & iu. c. 2. extra de maio. & obe. Sed tutelæ à testatore datæ ideo nõ tenetur cõsentire, quia priuatæ psonæ obedire nõ cõpellimur. In fi. gl. in uerbo, testa
7 mento. no. † seruũ posse tutorẽ dari à testatore, à iudice uerò minimẽ. Ratio differẽtiæ: nã datus à testatore ideo ualet, quia testator uĩ tacitè libertatẽ cõferre. Ideo ãt nõ uĩ data a iudice, quia iudex licèt sit iudex, nõ põt sã conferre libertatẽ seruo alieno, nec tacitè, nec expressè, quia non potest ponere falcẽ in messẽ alienã. l. si cõstit erit. C. fi. reg. l. si irruptionẽ. ff. eo. Et si dixeritis, nonne ualet datio tutelæ à testatore de seruo alieno, & tamẽ nõ põt ei libertatẽ cõferre tutelæ tamẽ datio tenet? Solu. ideo ualet datio tutoris serui alieni a testatore facta, quia pro tẽpore durãtis serui tutis, puidere poterit pupillo de tutore legitimo uel datiuo: non autẽ sic, quãdo est datus a iudice, cũ tunc demũ detur a iudice, quãdo tutor testatoris uel legitimus deficit, ut infra de admi. tut. in prin. Ibi, p. epistolã in gl. directã. hoc cõmuniter solet approbari, quia
8 † quid facilius directò disponitur in testamẽto, q̃ in alia uolũtate ultima. l. hæreditatẽ. & l. non idcirco. C. de codicillis. In fi. gl. in uer. datur. gl. cõmuniter approbatur. Sed tamẽ hæc litera uidetur aduersari huic sniæ: ex ea. n. colligitur esse diff erẽtiam inter hos modos loquendi, Do seruum alienum tutorem filio, quo casu inutilis est datio: & istum, Do seruum alienum filio meo tutorem cum liber erit, quo casu ualet datio, & secũdũ gl. nulla esset differentia, ergo malè. Sed tamen quia

quia pro gl. est casus ad literá in l. si hæreditas. §. fin. in ea alleg. cogitabá respõdere ad hũc tex. vt vers. seruus, intelligatur quando seruus alicuius erat datus tutor cũ hac conditione: quo casu dicitur inutiliter datus, quia continet hæc uoluntas impossibile de iure, ut statim mortuo testatore seruus alienus possit tutelá administrare. Secus ãt, ubi simpliciter esset datus tutor, q̃a multa expressa nocent, quæ non expressa non
e præiudicant. l. nonnunquam. de cond. & demon. *e*
In fi. gl. in uerbo, commodo. bene loquitur. cui nõ
f non obst. §. impossibilis, cũ materia, *f* de uerb. obli. In
9 fi. gl. in uerbo, tutorem. no. † posse dari tutorẽ à testatore ex tẽpore, & ad tẽpus, & sub conditione: à iudice
g uerò debet dari purè. Ratio *g* differentiæ: nam ideo ualet datus à testatore, quia pẽdente tpe aut cõditione, potest prouideri pupillo de tutore legitimo uel datiuo: Secus quádo est datus à iudice. l. j. de admini. tuto. in princi. In gl. certę rei. ibi, procurator. Vos dicite, ꝙ litera stat propriè, & ꝙ illa uerba, ad litem, referũtur
h ad uerbum, erogasti: non aũt ad uerbũ, tutor. *h* in gl. i
i personæ. in fi. quæritur de quæstione frequenti, † an
10 tutor debeat alimentari de bonis pupilli? Videtur ꝙ sic, quia non debet quis proprio sumptu laborare. l. si quis ex assignatoribus. quemadmodũ testa. ape. facit l. in breui. ff. de ope. liber. In contrarium est ueritas, per l. à tutoribus. §. à principalibus. ff. de admini. tut. per l. suo sumptu. ff. de ope. libertor. Suadetur ratione: nam ad tutelam ueluti ad munus publicũ cõpellitur quis inuitus. infra de excusa. tuto. in fi. principij, ergo turpiter faceret tutor accipiendo præmium, quod spõte suscipere tenetur. l. fi. & l. pen. ff. de condi. ob turp. caus. not. in l. si quis in graui. §. penulti. ff. ad Syllan. Non obstant iura in contrarium alle. quia loquũtur, quando tutor esset ita pauper, ꝙ se alimentare non posset, quo casu essent præstanda alimenta de bonis pupilli; & hoc sedebit in arbitrio iudicis, de quo in d. l. à tutoribus. §. principalibus. supra alleg.

ADDITIONES.

a Hoc dicit. Etiam filiusfa. potest dari tutor. Similiter & seruus proprius cum libertate, quam per legem cõsequitur, si nõ detur. Et error uitiat donationem tutoris factam, de seruo proprio. & similiter datio facta cum hac conditione, si liber erit: quę conditio non uitiat in seruo alieno. Item furiosus & minor, cum compos mentis, aut maior erit. hoc dicit.

b Vltimo quæritur: Supra dixi de filiofa. reassumo, quòd patria potestas non impedit filiũfam. officium tutelæ exercere, quia est publici iuris: & in his, quæ sunt publici iuris, patria potestas non curatur. l. filius. ff. de his, qui sunt sui, uel alieni iuris. Nec prædictis obstat, quòd testamenti factio est publici iuris. l. 3. ff. de testament. & tamen attenditur patria potestas, ut impediat filium testari. l. senium. C. qui testamen. face. poss. Responde, ꝙ patria potestas non attenditur in his, quæ sunt publici iuris, & in quibus agit tanquam publica persona, & publica authoritate electa, ut est magistratus & tutor; secus si agit tanquam priuata persona, uti est testator, ut l. 3. supra alleg. Item no. ꝙ seruus tutor esse non potest, nisi prius efficiatur liber. Requiritur. n. ꝙ primò libertas præcedat tutelam, & sic tutela reperiat personá habilem. Et ideo in his omnibus oportet intellectum iuris semper præcedere, requirentem habilitatem personæ, ut supra tit. l. §. 1. ibi, capite libero. Vnde ex datione tutelæ seruo proprio, censetur ex tacita dispositione legis data libertas directa, quæ est habilitatio ad tutelam. Ex quo infertur, quòd promouẽs aliquẽ inhabilem ad aliquem actũ uel ministeriũ sibi interdictũ, uidetur dispẽsare cũ eo, & eũ habilitare. l. quidá cõsulebat, in fi. ff. de re iudi. de quo per Innocentium in c. ueniens. extra de filiis presbyte. Ex prædictis etiam infertur, quòd tantum operatur tacitum, quantum expressum. de quo in l. si iudicem. §. seruo. & l. nonnunquam. ff. de condi. & demonstra. Sępe tamen plus operatur tacitũ quàm expressum. l. actus legitimi. ff. de reg. iur. de quo per Bart. in l. 4. ff. de legat. i. Item no. hic, ibi plane, quòd error in conditione personæ inhabilis ad actum, uitiat actum. Nã sicut error in libertate tutoris uitiat tutelam, ita error in specie cõtractus, uitiat cõtractum. l. si ego. ff. si cert. pet. Similiter error in domino impedit translationem dominii. l. 3. §. subtilius. ff. de condi. ob caus. & de errore uide Bar. in l. 1. ff. de offi. procur. Cæsa.

c Adde, quòd interim illo existẽte in furore, uel in minori ætate, alius dabitur tutor à iudice, non autem ueniet legitimus. l. si quis sub conditione. ff. de testa. tut. qui desinit esse tutor ipso superueniẽte ad sanum intellectum, & habente dilucida interualla: sicut uidemus ꝙ furiosus hñs dilucida interualla põt esse iudex, licèt non possit esse arbiter, ut not. Glos. in l. cum furiosus. ff. de iudi. Et sic patet, ꝙ inhabilis datus tutor, intelligitur datus cum erit habilis, argumen huius tex. l. cum hereditas. §. si furiosus. ff. de test. tut. Dicit tamen Ioan. Fab. hic ad istũ textũ uideri sibi mirabile, quia in institutionibus & legatis esset secus, si institutus uel legatarius esset inhabilis tempore mortis, ut infra de hæred. qual. & diffe. §. in extraneis. Et respondet ꝙ ratio est, q̃a tutor dat̃ ad ꝓuisionẽ alterius, nõ sui, & ideo eius inhabilitas nihil impedit, quin ualeat quod ualere poterit: sed illi ad suũ commodum recipiunt. l. cogi. §. hi, qui. ff. ad Treb. Tu potes aliam solutionem colligere ex his, quæ ego dixi in d. § in extraneis, & uide glos. l. l. nemo. ff. de testa. tut. & ibi omnino Bar. Et sic non inspicitur tẽpus, quo actus geritur, sed tẽpus quo effectus cõsummatur. Qđ facit ad statutũ disponẽs ꝙ exercere officiũ vsque ad annũ, qđ finito anno eligatur ad officiũ inchoandũ post unum annum, ualet electio. argu. huius tex. & l. quæro. §. Lucius. ff. de testa. tutela.

d Adde quod sicut tutor non potest dari certæ rei, nec causæ, similiter nec soli ꝑsonæ, deductis rebus. l. certarum. ff. de testa. tut. q̃a tutor datur principaliter ꝑsonę, secũdariò rebus, sed curator ecõtra, ut hic i gl. Et adde quòd licet tutor regulariter nõ possit dari ad certam rem, uel litẽ, ut hic, & l. quia personæ. de testa. tut. tamẽ quãdoq; ex speciali causa põt dari certæ causæ, puta ad adeũdam hæreditatẽ, ut l. cũ i una. §. tutor. ff. de app. Datur ãt tutor Attilianus, quia pupillus non p̃t adire hæreditatẽ sine tutoris authoritate, vt infra de auth. tu. §. neq;. Et tutoris datio nõ cõfirmatur, sicut neq; legata regulariter. l. neq; hæreditatem. ff. de test. tu. ideo datur tutor ad adeundam hæreditatem, cuius officium finitur adita hæreditate, & sic superueniente tutore.

e Cõtra hanc solutionẽ & hũc intellectũ ẽ tex. in d. l. si hæreditas. §. fi. ubi est cõditio, sicut hic. Et dũ gl. in fi. alleg. l. actus legitimi. malè dicit: quia imò datio tutelę facta à testatore recipit cõditionem, ut hic tex. Salua tamẽ gl. sedm̃ Io Fab. quẽ refert Ang. hic.

f Ad §. impossibilis. de hære. insti. allegatum in gl. responde, ut respondet ibi glos. quòd triplex est impossibilitas: & illa quæ prouenit ex facto hominis, non uitiatur, imò uitiat, ut in l. cum hæres. hic in gl. alleg. ff. de statu lib.

g Ista ratio uidetur periculosa: quia etiam quãdo iudex dedit tutorem sub cõditione, posset alius iudex supplere defectũ eius, cũ multi possint dare, ut infrà. de Attil. tut. in princ. Sol. ꝑ l. ubi coeptum. ff. de iud. & l. nulli. C. de iudi.

h Adde in fi. glo. in uer. certæ, ꝙ licèt tutor possit dari certæ uniuersitati rerum, puta rebus Italicis, &c. non tamen potest dari solùm rebus existentibus in una uilla, ut no. Bar. in d. l. si tamen. ff. de test. tute. quia datus tutor intelligitur simpliciter oĩbus rebus datus, & quæ sunt in aliena iurisdictione: sed habet quinquaginta dies, quibus potest se excusare, quòd nõ possit oẽs res exercere. elapsis illis diebus non potest se excusare, sed põt petere ꝙ adiungantur sibi coadiutores, ut l. testamento. C. de excu. tut.

i Et ad istam gl. dum dicit, ꝙ tutor datur principaliter personæ, & in consequentiam rebus, curator autem econtrà, ego multum dubito, quæ sit ratio diuersitatis. Et si dicas, quòd ratio est, quia tutor datur pupillo carenti intellectu, & consequenter egẽti gubernatore: curator autem datur adulto, in quo non est oĩmodus defectus intellectus. uerùm quia ista ratio non posset procedere quando datur curator furioso, fortè non esset ponere os in coelum, tenere hanc nouam opin. ꝙ curator, qui datur furioso, dicitur ita principaliter dari personæ, sicut quando datur pupillo, cũ non possit sufficiens diuersitatis ratio assignari. Accedat, ꝙ in similiter tenet Bart. in l. j. ff. de confir. tut. ubi tenet, quòd quamuis in testamento non possit dari curator. § j. infra, de cura. tamen furioso possit dari curator in testamento, ut dixi in §. j. infra de curator. & credo ꝙ ista sit ueritas, quamuis non habeam hoc alibi tactum.

SVMMARIVM.

1 *Tutor datus filijs, censetur etiam datus posthumis.*

2 *Appellatione filiorum, non continentur nepotes, sed bene appellatione liberorum.*

3 *Communis usus loquendi præbet interpretationem uerbis statutorum.*

4 *Masculus concipit fœminam regulariter. quæ regula fallit in quibusdam casibus.*

5 *An masculinum concipiat fœmininum ex propria significatione, an uerò per extensionem.*

6 *Tutor datus filiabus, etiam censetur datus posthumæ: sed legatum factum filiabus, non censetur factũ posthumæ, & de rõne differentiæ, ibi uide.*

7 *Appellatione filiorum, continentur nepotes ex propria uocabuli significatione.*

§. Si quis filiabus. Tutor datus filiis, & filiabus, intelligitur
a quoque datus posthumis; *a* nepotibus uerò nõ, nisi li
b beris dederit. Et appellatione filiorũ, *b* cõtinẽtur post
c humi primi & ulterioris gradus. h.d. *c* Diuidit in tres. Nam in prima tractat, an appellatione filiorum posthumi contineantur. In secunda tractat, an appellatione filiorum, nepotes contineantur. In tertia tractat, q̃ contineãtur appellatione posthumorum. Secũda ibi, quòd si nepotes. Tertia ibi, plane si posthumis. No.
1 † tutorem datum filiis, intelligi quoque datum posthumis. No. rõnem, quia appellatione filiorũ posthumi quoq; cõtinẽtur, q̃ hoc casu pro natis hñr, cũ de eorũ cõmodo tractatur, facit §. cum ãt. sup. ti. i. & l. q in utero. ff. de sta. ho. Ex secũda parte no. † appellatione fi-
2 liorum, non contineri nepotes: sed appellatione liberorum, sic concor. l. qđ si nepotes. ff. de test. tut. No. rõnem diuersitatis, quia ex usu loquendi aliter filios, aliter nepotes appellamus. Ex quo dñt Doc. q̃ cõis usus loquendi præbet interpretationem uerbis statutorum. facit l. cũ de lanionis. §. asinam. ff. de fun. instruc. l. liberorum. §. quod tamen Cassius. de leg. 3. Sed occurrit
3 dubium: Nã † cõis usus loquendi nõ põt præstare interpretationẽ uerbis Iuriscõsulti. l. ite prętor. ubi text. sing. ff. de suis & leg. ergo nec pari rõne uerbis statutorum, cum & statuta ius ciuile appellentur. §. ius ãt ciuile. ff. de iu. na. gen. & ciui. cũ sim. Sed absurdum uř, q̃ usus loquẽdi, qui nũc est, debeat interpretari uerba eorũ, qui quondã statutũ cõdiderunt. Nõ ob. hæc lr̃a: nã ideo cõis usus loquẽdi interpretatur uerba testatoris, quia testator erat in illo cõi usu loquendi: & propterea dixit simpliciter Bal. in rub. de succ. feu. q̃ illud, quod uulgò dici consueuit, quod cõmunis usus loquendi præbet interpretationem uerbis statutorũ, habet locũ, quãdo ꝓbatur, illũ modum loquendi fuisse in usu inter sapientes, cum statuta condebantur. Aliter communis usus loquendi superueniens, præsertim inter ignaros literarum, non præbet interpretationem uerbis statutorum; quia iura statutorũ non debent deturpari per ora rusticorum, & hoc dictum dixit Fulg. esse aureum in l. si infanti. C. de iu. deli. Finaliter no. appellatione posthumorum, comprehendi nedum filios, uerum etiam nepotes. In glos. si
4 quis, ibi, seruus legatus. Ex hac glo. colligitis, † quòd masculus concipit fœminam, non econtra. Sed contra hoc oppo. & imò uidetur, quòd masculus non concipiat fœminam: unde opponitur de l. 1. §. sed & si. de uen. in poss. mitten. Solut. Ibi loquitur in casu odioso, quo masculus non comprehendit fœminam; Et idò ponite regulam affirmatiuã, q̃ regulariter masculus cõcipit fœminam. Hæc reg. fallit in casu, in quo tractatur de odio irrationabili, ut quis ex alieno delicto puniatur. l. q̃squis. C. ad l. Iul. ma. Vñ si statutum diceret, q̃ rebelles banniant cum filijs, non comprahẽderentur filiæ, quia est odium irrationabile, q̃ quis ex alieno delicto puniat. l. si manumissis. C. de li. & eo. lib. Secus si odiũ esset rõnabile. l. si quis id. ff. de iurisd. om. iu. Secundò fallit hæc regu. qñ masculus præferretur cum cõdõne nominis proprii masculi; puta, da tutorem Caio, Sempronio, Lucio, filiis meis: nam tunc nõ comprahenduntur filiæ, quia illa noĩa merè masculina restringũt significatũ uerbi, filiis. & hæc est gl. or. in d. l. si quis ita. ff. de test. tut. Tertiò fallit hæc regu. in materia, quæ non cõueniret fœminis: unde si testator daret filios suos tutores Caio, nõ intelligitur dedisse filias, quia onus tutelæ filiabus non cõuenit. l. fœmi-
5 na. ff. de tuto. † Sed dubitatur, an masculus concipiat fœminam ex propria significatione uerbi, an uerò per extensionem? quod utile est scire propter statuta. glo. in l. i. de uer. sign. dicit, quòd comprehendit fœminam per extensionem uerborum, & pro hoc facit. l. pronunciatio. ff. eod. In contrarium facit d. l. i. & l. si scriptum. de leg. 2. Vos dicite bř, q̃ quædam sunt noĩa merè masculina, quædam sunt noĩa communia, & quædam sunt uniuersalia. noĩa merè masculina, ut Caius, Titius, Lucius, Tabellio, Furnarius: & hæc non concipiũt fœmininum, nisi per extensionem. Vnde statutũ loquens de furnario, non complectitur furnariam. Noĩa cõia, ut hõ, comprehendunt fœminam ex ꝓpriã significatione. l. hoĩs. de uer. sig. Vñ statutum puniẽs coadunatione holm, intelligitur punire coadunationem fœminarum. Nomina uniuersalia sunt, quisquis, quilibet, quicunque, & ista comprehendunt fœminam ex propria significatione. l. i. de uer. sig. quod uerũ est, nisi adijciant noĩa merè masculina, puta, quisq; tabellio, quisq; fur. d. l. si q̃s id. cum glos. sua, de test. tut. de quib. dicite, ut in d. l. i. de uer. sign. & in c. quod alicui. de reg. iu. li. 6. per Dy. & in l. quoties. C. de ser. fug. In fi. glo. Sed cõtra ẽt hũc text. oppo. ex glo. de l. q filiabus,
6 de leg. j. ubi † legatũ factũ filiabus, non intelligitur tũ factum posthumis, ergo nec tutor datus intelligetur datus posthumis. Solu. Dñt Doct. q̃ illa loquitur in legatis, hic uerò loquitur in datione tutorum. Rõnem dr̃iæ assignant aliqui: nam legatum factum præsumitur pp benemerita. l. nec adiecit. ff. pro so. unde non comprahendit nondum natas, quę non potuerũt mereri de testatore. l. si quis in suo. C. de inof. test. Sed datio tutoris fit pp ius patriæ ptãtis, quod respicit pariter & natos & nascituros. §. fi. sup. tit. j. Sed hæc rõ, licet colorata, nõ est bona: quia licet legata quę fiunt extraneis, fiant rõne meriti, ea tamẽ quæ fiunt filiis, non fiunt rõne meriti, sed rõne filiationis. l. tutor petitus. §. i. ff. de exc. tu. Vnde uera ratio est, quã posuit gl. in d. l. qui filiab. uidelicet, nã legata fiunt pp affectionẽ, quæ non extat tanta in nasciturus, quanta in iã natis. vnde legatũ factum filijs, nõ cõplectitur filios posthumos. Sed datio tutelæ fit rõe filiationis, q̃ respicit pariter & nascituros & iã natos: uñ tutor datus filiis intelligit̃ quoq; datus posthumis, & ita loquit̃ hic. In

7 glo. appellantur, in fi. no. † appellatione filiorũ, contineri nepotes ex significatione proprij uocabuli. facit l. filiũ. ff. ad Maced. l. senatus. ff. de ri. nup. l. uxoré. §. cõcubinæ. de leg. 3. l. a. §. si mater. uer. filius. ad Tertu. Facit ratio etymologiæ uocabuli, q̃a filius dicitur à philos, quod est amor. In contrarium facit hæc litera, & l. Gallus. ff. de li. & posthu. & ẽt, q̃a filius ille appellaẽ, qui nascitur ex uiro & uxore: Nepos uerò appellatur, qui nascit̃ ex filio, & eius uxore, l. filiũ. de his qui sunt sui, uel alie. iur. Sed filius appellatur demonstratiuè & correlatiuè ad p̃rem, nepos uerò appellatur demõstratiuè & correlatiue ad auum, uerum non cõprehendit ex ꝓpria significatione nepoté. Solut. Aut tractamus de materia fauorabili, & tunc appellatione filiorũ, nepotes cõprehenduntur: & ita loquuntur iura prius allegata: aut tractamus de materia odiosa, & tunc appellatione filiorum, nõ cõprehẽduntur nepotes, & ita lo
e quuntur alia iura. e Sed contra oppo. de isto tex. ubi sumus in cã fauorabili dationis tutoris, & tñ appellatione filiorum nõ cõtinẽtur nepotes. Doct. soluendo
f dicũt, ꝙ licèt datio tutoris sit fauorabilis ex parte pupilli, tñ est odiosa ex parte tutoris. l. tria onera. ff. de excus. tuto. unde cum sufficiat, si cui uel in paucis, &c. arg. l. tutori. C. de neg. gest. &c. in datione tutelę appellatione filiorum, nepotes nõ cõtinẽtur. Sed iterum oppo. de l. Gallus. in prin. ff. de lib. & posthu. ubi institutio facta de filiis, nõ cõprehendit nepotes, & tñ ea est fauorabilis. Solu. dñt Docto. ꝙ ideo illud est statutum, quia ꝓ forma requiritur, ut filii, & nepotes nominatim instituantur, aut exhæredentur. Hæc ãt oĩa uera limitabitis, ꝙ appellõne filiorum, nepotes continẽtur in materia fauorabili, nisi lex aliud requireret ꝓ forma, ut d. l. Gallus. Scd̃ò limitabitis esse uera, nisi nomen, filius, præferatur cum qualitate, q̃ non reperitur in ꝑsona nepotis. l. fi. C. de natur. lib. Itẽ uera limitabitis, ubi lex expresse dictaret appellatione filiorũ, nepotes non contineri. l. iubemus. C. ad Treb.

ADDITIONES.

a Ego credo posse teneri alium intellectum: ꝙ si sit datus tutor posthumis, intelligitur datus etiam iam natis, per l. si quis ita. §. fi. ff. de testa. tut. per quem dicit ibi Bal. ꝙ si testator in testamẽto faceret mẽtionem de posthumo, intelligitur largò modo de unoquoque ex quinque modis, quos infra pono. Non obstat l. nomẽ filiarum. in prin. allegata in glo. quia fateor propriè, & propterea tex. in d. l. si quis ita. dicit, quòd utilis datio est, non directa. Et no. quòd posthumus dicitur quinque modis enumeratis per gl. nostram in rub. C. de posthu. hære. instit. propriè tamen posthumus dicitur primo modo, ut ibi dixi. Si tamen testator dederit tutorem simpliciter posthumis, intelligitur posthumus largè pro unoquoque ex illis posthumis, secundum quòd eis poterit cõuenire. tex. est not. quẽ ibi Bal. multum commendat in l. si quis ita. §. fi. ff. de testa. tut. Et pro intellectu suprà dato addo rationẽ. Nã si est nepos in potestate, & uiuat pater, non potest ei dari tutor ab auo, cum sit recasurus in potestatem patris. §. permissum. supra tit. 1. & si mortuus est pater uel emãcipatus, tunc nepos efficitur posthumus auo, ut dicit gl. præalleg. in rub. C. de posthu. hæred. instit. iuncta l. Gallus. §. & quid si tantum. ergo sic datus intelligitur. d. l. si quis, iuncto dicto Bart. sup. allegato.

b De hoc, an appellatione liberorum seu filiorum, cõtineantur etiam nepotes, & an hoc sit ex propria significatione, uel ex interpretatione, uide Bar. in l. liberorum. ff. de uerb. sign. Et ideo si in testamento scripserit Notarius, liberos, intelligitur prout assumitur secundum mentem legis, quia Notarius præsumitur scripsisse secundum mentem testatoris, argum. l. 1. C. de usu. & l. sciendum. ff. de uerbo. oblig. Et licèt ex consuetudine uulgari aliter disponeretur illud uerbum, liberi, tamen in hoc casu quando ista uerba sunt dubia, melius est ꝙ ponantur in uulgari, quàm literali sermone. l. 1. ff. de excusa. tut. & l. Lucius Titius testamẽto, & ibi Bar. ff. de fideicom. libertat.

c Adde etiã ex prin. huius. §. & eius fine, ꝙ in tutelis appellatione filiorum, continentur posthumi, ut l. si quis filiabus. ff. de testa. tut. Tamen secus est in legatis, in quibus non extẽditur ad posthumos, nisi aliquo indicio & præsumptione appareat de mente testatoris uolentis cõprehẽdi posthumos, puto si in aliqua parte testamenti fecisset mẽtionem de posthumis. l. qui filiabus. de lega. 1. nam uerbum ambiguum positum in una parte testamenti, uerificatur per uerba præcedentia, uel consequẽtia in testamẽto posita. l. si seruus pluriũ. §. fi. de leg. 1. Ex quo infertur, ꝙ qñ legatario datur particula sui legati, dẽt ẽt dari pars testi, ꝑ q̃ declaratur uerbum ambiguũ in legato positũ, scd̃m Bar. in d. l. q filiabus. & ibi uide ꝓ eũ de rõne diuersitatis: q̃a i legatis appellatione filiorum, nõ cõtinentur posthumi, secus in tutelis, & infra in sequẽti
d char. de hoc est scriptum, in 2. col. uide etiã in l. in ... de legib. An masculinũ cõcipiat fœmininum, & an ex significatione uocabuli uel extensione, uide extra de ele. c. generali. lib. 6 q̃ dicit, ꝙ i odiosis non concipis femininum, uide ẽt Bal i l. 1 multis. ff. de sta. ho. & Bal. in l. quicũqi. C. de ser. fugi. & notat ibi Albe. & in l. si qs in tantã. C. unde ui. & in l. si q̃s id q. d. ff. de iuri. om. iud. & l. Gallus. in prin. ff. de liber. & posthu. & Bar. i. l. j. ff. de ver. sig. ubi uide.

e Adde etiam, ꝙ in priuilegiis nomine filiorũ, nepotes nõ includuntur. Et hinc est, ꝙ si statuto caueatur, ꝙ filius excludat sororẽ dotatam, & filius præmortuus, nepos non excludet amitã. ista est tex. quem summe not. Bal. in l. mi lites. §. hoc autem. ff. de excusa. tut. ubi Bal. & Bar. in l. Gallus. §. instituens. ff. de lib. & posth. ubi formauit hanc quęst. in fi. illius § in simili, an appellatione nepotum, cõtineantur filii fratris; & an in emphyteusi appellatione filiorum, contineantur filij fratris; & an in emphyteusi appellatione filiorum, contineantur nepotes, uide Bart. in l. Caius. & l. si dotali. ff. sol. mat. An autem appellatione nepotum, comprehẽdant filij fratrum in emphyteusi, uel alia re, an solum ablatici filij, uide Bal. in c. 1. §. similiter, quib. mod. feu. amit. in fi.

f Sed scd̃m istam solutionẽ sequeretur, ꝙ in materia ista masculinum non concipiat fœmininum, & tñ cõcludit cõtrariũ ꝑ ista ꝑ prædicta & ꝑ omnes. Dic ergo, ꝙ rõ est cur hic appellatione filiorum nõ uenit nepos, quia cõis usus loquẽdi, & maximè ipsius testatoris, erat in contrarium, ut habes supra per istum.

TITVLVS XIIII.

De legitima agnatorum tutela.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Suprà uisum est de testamentaria tutela: uerùm quia ea deficiente, legitima succedit, ideo uiso de testamentaria tutela, meritissimè intitulatum est de legitima agnatorum tutela.

SVMMARIVM.

1 *Testamentarius tutor præfertur legitimo tutori.*
2 *Deficiente testamentario tutore succedit legitimus tutor.*
3 *Vt legitimus tutor tutelam administrare possit, requiruntur plura.*
4 *Qui dicantur agnati, qui cognati.*
5 *Disposita de uno correlatiuorum, in alio intelliguntur disposita.*
6 *Quis dicatur ab intestato decedere tripliciter, quantum ad actum tutelæ.*
7 *Aliud est intestatus, aliud intestabilis.*
8 *Tutela defertur tripliciter ex lege.*
9 *Lex corrigens legem antiquam in uno casu, extenditur ad alium euidentitate rationis.*

Quibus autem. Tutor testamẽtarius quibuscunque tutoribus etiam legitimis est præferendus: quo deficiẽte, legitima tutela succedit. Et agnati appellantur, qui per uirilem sexum descendunt, cognati uerò qui per fœminam coniunguntur. h. d.
a Diuiditur in quatuor. Nam in prima refert sensum l. 12. tab. In secunda declarat, qui dicantur agnati & cognati. In tertia declarat verbum, ab intestato. In quarta declarat, qualiter ius agnationis & cognationis capitis diminutione tollatur. Secunda ibi, sunt autem. Tertia ibi, ꝙ autem.

Quarta

b Quarta ibi, sed agnationis quidẽ ius. *b* No. primò † te
1 stamentarium tutorem præferri legitimo tutori. Rõ, *c*
c nam lex est confisa de agnato, eò ꝙ hæreditatẽ pupilli
sit habiturus, si moriatur prius: tñ magis est cõfisa de
ꝓuisione patris. §. i. inf. de satis. tut. eo ꝙ pater nõ mi-
nus amat filium, q̃ seipsum. l. isti quidẽ. in fi. ff. qđ met.
2 cau. Itẽ no. ꝙ † deficiẽte testamẽtario tutore succedit
legitimus, & ideo est dictum, ꝙ legitimos tutores ne-
mo dat, nisi lex. l. legitimos. ff. eo. Dixit tamen notabili
3 ter glo. in d. l. legitimos. & Bal. clarius, † ꝙ ad hoc ut le
gitimus tutor tutelam administrare possit, requirun-
tur plura. Et primò decretũ iudicis, qđ declarat tute-
lam ad talẽ agnatũ pertinere. d. l. legitimos. §. i. si tamẽ
iudex in tali decreto diceret, do & decerno talẽ tuto-
rẽ agnatũ pupillo, decretũ nõ uitiaretur, q̃a illud uer-
bũ debet impropriari, & exponi, i. declaro, ut decretũ
sustineatur. allegat text. cũ gl. not. in l. & puto. §. i. ff. de
fami. ercis. quo decreto interposito debet talis agnatus
d tutor declaratus facere inuentariũ *d* oĩum bonorum
pupilli mobilium & immobilium. l. fi. C. arb. tut. Scđò
debet iurare facere ea, quæ erunt utilia pupillo, & inu
tilia ꝑtermittere. §. fi. in Auth. ut hi, qui obl. se habere
perhibent res minorum. Tertiò debet promittere se
non relicturum pupillum indefensum. l. si. §. defensio
nem. C. de adm. tut. Quartò debet satisdare, rẽ pupilli
e saluã fore, *e* ut in toto titu. C. de tut. qui nõ satis. His
peractis, interponit iudex suum decretum, quo đcer-
nit administrationẽ ad ipsum tunc ꝑtinere, & erit tã
quã inuestitura possessionis, & hoc differt à primo de
creto, quo decernitur tutela, isto uerò administratio
4 decernitur. Itẽ no. † agnatos appellari, q̃ iunguntur ꝑ
sexum masculinũ, cognatos autẽ qui ꝑ fœmininum.
cõcord. l. si autẽ. ff. eo. §. i. de legi. agn. succes. Ex uer. &
f inuicem. no. *f* qđ † disposita de uno correlatiuorum,
5 intelliguntur de alio disposita. l. fi. C. de indi. uid. tol.
g Et ideo statutum *g* ponẽs pœnam uẽditori, intelligi-
tur ponere emptori. de quo in l. nemo martyres. C. de
6 sacrosan. eccl. Ex uer. quod autẽ. no. ꝙ † quis dicitur
ab intestato decedere quò ad actum tutelæ uel alium,
tripliciter. Primò, q̃do nullum testamentum cõdidit.
Secundò, quando testamẽtum cõdidit, sed de illo actu
nihil disposuit. Tertiò, qñ disposuit, sed in totum ille
actus corruit. Addite quartum, quando testamẽtum
annullatur agnatione posthumi, uel ꝑteritione iam
nati, ut infra de hære. quæ ab intesta. def. in princ. Ex
7 quibus aliud nota, ꝙ † ille dicitur intestatus decede-
re, qui potest facere testamẽtum & nõ facit. cõcord. l.
intestato. ff. eod. Si autẽ nõ fecisset testamentũ, eo ꝙ
nõ potuisset, ut est pupillus, furiosus, & mẽte captus,
non diceretur decedere intestatus, sed intestabilis.
no. gl. in l. cũ antiquioribus. C. de iu. delib. & infrà de
hære. quæ ab inte. def. in princ. & facit. l. i. ff. de suis &
leg. Nã ista uerba desinẽtia in tus, ut intestatus, præ-
supponũt potentiã, sed negant actũ: nomina uerò de
sinẽtia in bilis, ut intestabilis, negãt actum & poten-
h tiã. ita dicit Bal. in d. l. intestatus, *h* Ex quo ipse dixit
notanter, ꝙ statutũ disponẽs ꝙ mortuo filio ab inte-
stato mater excludatur, nõ uẽdicat sibi locũ filio pu-
pillo moriẽte, q̃a ille nõ dr̃ intestatus decedere, sed in
testabilis, qđ uerũ limitat Bar. nisi ex usu cõmuni lo-
quẽdi pupillus intestatus appellaretur. Sed Bal. deri-
det Bar. quia iura peritorum & statutorum nõ debẽt
deturpari per ora populorũ. l. item prætor. ff. de suis
& legi. Quid. n. est, ꝙ subtilis lex. xii. tab. aut condito-
res statutorũ, usi fuerunt uerbo, intestato, qđ ꝑtinet
propriè ad eos, qui possunt testari, & nõ testantur?
Quòd ora populorũ hęc uerba nõ impropriãt, nemo
sani capitis dixerit: de quo dicite ut dixi. §. fi. sup. tit. i.
i Finaliter no. ius agnationis tolli *i* regulariter oĩ capi
tis diminutione, ius uerò cognationis nequaq̃. No. rõ
nem, q̃a una creatura iuris ciuilis facilè pt tolli ꝑ aliã.
K *K* In gl. 12. tab. in fi. dicite, ut statim dicã in glo. fi. In
glos. in uer. sed agnationis. & pro hac facit l. eius mili
tis. ff. de testa. mil. qđ statim declarabo ĩ tit. seq. In glo.
in omnibus, ibi. §. qđ ãt. Sed dixerit q̃spiã: si ergo ius co
gnationis tolliĩ maxima & media capitis diminutio-
ne, ergo cõtra istũ textũ. Itẽ cõtra hãc rõem: nã cũ co
gnatio sit de iure naturali, nõ đbet posse euelli capitis
diminutione, quæ ẽ de iure ciuili. Sol. fateor, ꝙ nõ tol
litur cognatio, hoc est ipsa cõsanguinitas, sed bene tol
lũtur effectus tributi cognatis de iure ciuili. Sed iterũ
diceret quispiã, scđm hoc nulla erit dĩa inter ius a-
gnationis & ius cognationis, cum utrique ex agnatio
ne, & cognitione attributi sint effectus de iure ciuili,
ergo pariter tolli poterunt, cõtra istum tex. Rñdetur,
ꝙ ideo facilius tolluntur effectus tributi agnatis, q̃ ef
fectus tributi cognatis, quia sunt tributi iure singula
ri, facit l. eius militis. §. militia missus. de test. mil. & l. 4.
Ideo hoc casu nõ tollitur ius agnationis rõe fauoris,
ut ibi hr̃ in §. fin. & hoc operatur fauor & pietas pater
na. Cũ. n. fuerit in potestate, licèt pater emancipaue-
rit filiũ, tñ ad eius hæreditatẽ uocatur. l. fi. C. de emã.
l lib. In gl. nõ utique. *l* ibi, l. tutelas. no. ꝙ † tutela defer
8 tur tripliciter. Primò ex uerbis & sententia legis 12.
tab. ut est tutela, quæ defertur agnatis: illi primo uocã
tur ex uerbis legis, quia uerba legis hoc apertè dñt.
Vocantur ẽt ex s̃nia, quia qua ratione lex uocat eos
ad hæreditatẽ, eadẽ uocat ad tutelã: quia scđm legẽ na
turæ, quẽ sequuntur cõmoda, sequuntur & incõmo-
da. regula iuris, secundũ naturã. Aliquãdo defertur ex
sentẽtia tãtũ, ut est tutela patrono delata. Nã ille non
uocatur ad tutelã ex uerbis legis, quia lex de his ex-
pressè nõ loquitur. sed tñ legumlatores interpretãtes
legẽ 12. tab. cõiecturati sũt, ꝙ ex quo ipsa lex uocauit
patronũ ad hæreditatẽ liberti ex lege naturæ, uocasse
ẽt intelligitur ad tutelã. inf. de legi. pat. tut. Aliquãdo
defertur nec ex uerbis, nec ex mẽte legis 12. tab. sed
noua constitutione Principum. Nam lex 12. tab. non
uocabat ex uerbis patrem ad tutelam filii emancipati,
nec ẽt uocabat ex mente: quia ex quo non uocabat
eum ad hæreditatem, intelligitur non uocasse ad tu
telam; quia quem non honoro, onerare non possum.
l. ab eo. C. de fideicom. Sed postquàm legum noua cõ
stitutio ęquum iudicauit, patrem uocari ad hæredita
tem filii emancipati, æquum quoque iudicauit uocari
ad tutelam: non ex mente, non ex uerbis legis 12. ta-
bu. quia ea lex nõ potuit cogitare futuras constitutio
nes. l. si putator. ff. ad l. Aqu. Ibi, l. tutelas. Ideo facilius
m tolluntur tutelæ *m* & hæreditates delatæ ex lege 12.
tabu. quia sunt delatæ ex quodam iure singulari, q̃ il-

læ, quæ delatæ sunt nouis legibus, quia illæ sunt delatæ iure cõi. facit d.l. eius militis. §. militia mulus. Ibi,
9 §. ex his, no. singulariter, † ꝙ lex corrigens legem antiquam in uno casu, extenditur ad alium ex identitate rationis: de quo in auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure.

ADDITIONES.

a Vel sic, cessantibus tutoribus testamentariis uocãtur agnati, q dicuntur legitimi tutores. Et agnati sunt, qui descẽdunt per uirilem sexum, cognati autem qui per fœmineum. Dicitur cessare tutor testamentarius, qñ pater non prouidit de tutore, facto uel nõ facto, uel annullato testõ, uel si prouidit, & non habuit effectum ius agnationis tollitur, hoc dicit usq; in finem.

b Prænuntie in hoc tit. ea, quę dicuntur hic in fi. & infrà de fiduciaria tutela, ut uoluit Bar. in l. 3. ff. de legi. tut. & l. si frater, C. eo. quòd quadruplex est legitima tutela, prout infrà.

c Tu dic, ꝙ melior ratio est, quia fides testamẽtarii, est approbata in specie a testatore; fides ãt legitimi est approbata à l. s. in genere tantùm, ut habes per istum infrà de satisda. tuto. in prin.

d Adde, ad hoc vt tale decretum interponatur. s. decernent administrationem, ꝙ ultimo loco requiritur ẽt inuentarij confectio, quod habet locum in quocũque tutore, etiam testamentario, nisi testator sibi remisisset in testamento has solennitates, ut iuribus alle. & tale decretum interponitur per iudicem, cuius iurisdictioni subiectus est pupillus, & extenditur etiam ad res alterius territorij non habentis iurisdictionem. l. magis puto. §. illud. ff. de reb. eo. Et quando conceditur hoc decretum, debẽt citari alij tutores. s. legitimi. & datiui, maximè si eis denegetur administratio l. 3. uers. si. ff. de administratio. tuto.

e Vide etiam de istis requisitis infrà de satisdatio. tu. in gl. super uerbo, electi,

f No. etiam ex fi. §. atqui. ꝙ filius sequitur familiam patris, & non matris, unde nepos ex filia, nõ dicitur de tua familia, quod no. propter statuta punientia damna data per aliquos de familia, ꝙ auus non tenetur pro damno dato per eius nepotẽ ex filia, & adde notata per Doctor. singulariter de hoc nomine, familia. in l. fi. C. de uerb. significatio. per Bat. in l. 1. §. familiæ. ff. de pub. uectigal. & commiss.

g Adde etiam notabiliter ex fi. licèt tunc à longè: ꝙ quoties lex uel statutum utitur vocabulo naturali, puta patre, matre, sorore, fratre, filiis, &c. tunc non attendimus dispositionem iuris ciuilis, ut intelligatur de naturali & legitimo, sed attendimus solam naturalitatem, ut comprehendatur etiam filius naturalis tantũ, puta bastardus, qui non est legitimus de iure ciuili. auth. ex complexu. C. de incest. nup. & hoc probatur ex l. tutelas. & ibi Bar. ff. de capit. dimi. & Bar. in l. j. ff. de accusationibus. Vide de hac materia, an statuta loquentia de uno correlatiuorum, extendatur ad aliud, & sic utrum fiat extensio in statutis de similibus ad similia & qualiter hæc intelligantur, Bal. in l. 2. C. de patribus qui fil. distra. ubi dicit, quòd licet debet fieri extensio, tamen ubi adest statutum generale, dictans quòd statuta intelligãtur ad unguem vt iacent, non debet fieri extensio: & debet intelligi solũ in his, quę oculi uident, non in his quę percipit intellectus. Vide etiam Bart. in l. j. C. de cupressis, & Bar. in l. precibus C. de impub. & alijs substi. & Ang. in l. si ita scriptum. ff. de libe. & posthu. Bal. in l. non sine. C. de bon. quæ li. in l. milites. C. de testa. mili. vide Bal. in rub. de rescri. in l. oẽs populi, in uer. 3. no. ff. de instit. & iu. & in l. si mulier. ff. solu matri ubi Bar. uide Imol. in l. Cęsar. ff. de publicanis.

h Hæc omnia dicit Bal. in tit. de succes. feud. in usib. feudo. ubi uide omnino.

Adde, ꝙ hodie ꝑ minimã capitis diminutionem. s. per emancipationem, non tollitur ius agnationis, ita uoluit Azo in summa, ut l. frater. C. de legi. tut. Adde etiam ꝙ hodie non est differentia inter agnatos & cognatos in successione, ut auth. cessante. C. de leg. hær. & hoc uult hic gl. fi. dum dicit, quòd etiam hodie agnati non pręferuntur cognatis in tutela, sicut nec in successione.

K Quot modis tollatur tutela legitima. Aduerte, ꝙ dum glo. ista uult, quòd capitis diminutio etiã minima tollat tutelas delatas ex uerbis, & ex mente, siue snĩa tm̃; & postea uult, ꝙ illæ, q deferuntur ex ll. aliis ueteribus uel nouis, non tollantur: istud uĩ continere in se repugnantiam, cum illæ, quę deferũtur ex mẽte tm̃, uel ex extensione, sint delatæ ex legibus nouis. Nisi dicas, ꝙ deferantur ex legibus nouis, per extensionem tamen legis 12. tab. sa ctam ex eis. Secundò contrà hanc glo. opp. quia si tutela illa defertur iã capite diminutis, ut in titu. infra de fidu. tut. quomodo potest stare quæstio gl. Bene posset stare quantum ad illas legitimas tutelas, quæ deferuntur ex mente & ex uerbis simul. Et in hoc secundo nõ uideo bene, quomodo glo. possit procedere, nisi dicas quòd procederet, si tales darẽt se in arrogationem. Primò contra glo. facit. quia tutela, quę defertur ex mente tantum, vel ex extensione, defertur per nominationem, quia defertur patri & fratri: sed tutela, quę defertur per nominationem, non tollitur ꝑ minimã capitis diminutionẽ. d. l. tutelas. ergo nec ista, nisi dicas, secundum gl. illam notab. ins. de Orsi. in verbo, deferuntur s. quòd patri & fratri defertur tutela non per nomina naturæ, sed impotentia agnationem, quæ facilius tolluntur, & ad primum, dum dicto quòd talis tutela defertur capite diminutis, nõ est verum, q a illa capitis diminutio contingit in pupillis, non in tutoribus, & hoc est quod dixit gl. in l. 4. C. de leg. tut. Item dum ista glo. dicit, quòd hæreditas & tutelæ deferuntur aliquando ex mente, & non ex uerbis, puto quòd in hoc malè dicat, quamuis alij non aduertant quia hæreditas nunquam in terminis istis defertur ex mente, sed bene tutela aliquando defertur ex mente, propter hæreditatem. quam lex expressè desert, vt hic declaratur per istum. Nisi ẽt diceres sustinendo gl. quod hæreditas posset deferri de mente tm̃: nam cum uelit, ꝙ ubi est commodum hæreditatis ibi sit onus tutelæ, & ecõtra, ut ins. de legiti. patr. tut. in princ. certè si alicui deferret tutelam legitimam, mens ẽt esset ꝙ haberet hæreditatẽ. Et hoc, q̃uis in se possit esse uerum, tamẽ non inuenies fortè vbi probetur. Cogita. Item dum gl. ista tangit de triplici cognatione, quarum una est ciuilis tm̃, ut per adoptionem siue arrogationẽ, quæ est propriè agnatio, potes dubitare, nũquid huic agnato ciuiliter tm̃ deferatur legitima tutela, quod examinat hic Nicol. de Neap. & habes gl. tenentem, quòd nõ, in l. j. in prin. ff. eod. Sed tu dic ut ibi per Bart. reprobantem illam gl.

l Adde ꝙ alia est legitima tutela, quæ nec ex mẽte, nec ex uerbis legis 12. tab. nec ex identitate rationis legis. 12. tab. ut est tutela filij in potestate retẽti, quæ deferi filio uel fratri emancipato, uel econuerso, non ex uerbis, non ex mente, nec ex identitate rationis legis 12. tab. sed solum propter charitatem & fiduciam, & de ista loquitur titu. infra de fiduciaria tut. & de his uide Bart. l. 3. §. fi. ff. eod.

m Item inquantũ gl. ista uult, quòd capitis diminutio tollat solum futuras tutelas, non ãt præsentes, ista gl. reprehẽditur per alios hic, ut per Io. Fab. Nic. de Neap. & Ang. de Are. hic, per. §. sed & capitis, infra quib. mod. tut. finitur: Sed ad illum tex. posses facile respondere, quòd tollitur tutela. s. futura; non ãt pteritа, ꝑ illã l. fi. ff. unde libe. allegatam in gl. Tu allega contra gl. tex. qui non põt euitari, in l. legitimos. §. fi. & ibi Bar. ff. de leg. tut. ubi agitur actione tutelæ, ergo tutela iam erat præterita & administrata. Et quę est ratio diuersitatis inter tutelam & hæreditatem? dicunt ꝓfati Docto. quia hæreditas in uno instanti acquiritur, tutela autẽ habet actus successiuos, unde nõ potest unquam dici sortiri perfectum effectum, nimirum si tollitur quandocunque defectu suꝑueniente pluribus. §. & si placeat. ff. de uerbo. oblig. Et hanc rationem uult etiam Bar. in l. tutelas. in fi. prin. ff. de cap. dimi. Quam rationem uĩ reprahẽdere Io. Fab. & leuiter, & postea dicit, quòd in tutela tractatur de onere, in hæreditate autem regulariter de commodo. Ego puto, quòd ista sit ratio diuersitatis, nam hæreditas postquam est adita, non dicitur amplius hæreditas. glos. notab. in l. hæres quoq;. & ibi dixi. ff. de acquir. hæredi. unde nimirum si non potest tolli defectu, siue capitis diminutione superuenientibus. & in istis terminis loquitur illa. l. fi. ff. unde lib. Sed tutela semel suscepta nõ desinit propterea esse tutela, nimirum si possit tolli, ita loquũtur Doct. hic, & hanc rationem etiam sentit Bart. in d. l. fi. in princip.

TITVLVS XVI.

De capitis diminutione.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Suprà uisum est de legitima agnatorũ tutela, nũc quia ius agnationis capitis diminutione corrũpitur. §. fi. suprà tit. 1. ideo uiso de legitima agnatorum tutela, ordine competenti sequebatur uidere de capitis diminutione, ideo subijcitur hęc rubrica.

SVMMARIVM.

1 *Capitis diminutio est triplex.*
2 *Priuatio præsupponit habitum.*

3 *Statutum de Pa...,ne mulier possit obligari sine consensu duorũ parentum, debet intelligi de proximioribus.*
4 *Mors semper euenit diuina dispositione.*
5 *Libertus denegans alimenta patrono, potest in seruitutem reuocari.*
6 *Donatarius, qui denegat alimenta donatori, facit ut propterea donatio reuocetur, quod intellige ut ibi.*
7 *Excommunicatio est duplicis generis.*
8 *Qui deportantur, uel quibus aqua & igni interdicitur, perdunt ea quæ à iure ciuili introducta sunt.*
9 *Qui ab officio uel dignitate remouentur, non possunt testificari uel iudicare.*
10 *Obligatio naturalis quantum ad effectus, quos de iure ciuili habet, tolli potest, substantia autem eius non potest tolli.*
11 *Restitutio facta à Principe, debet intelligi ut fiat pleno iure.*
12 *Restitutus a Principe serreus, non recuperat iura matrimonij, & sic nec uxorem.*

Est autem. Capitis diminutio, q̃ est prioris status cõmutatio, in libertate, in ciuitate, & familia consistens, est triplex. Maxima, cum libertas & ciuitas perditur. Minor, quando ciuitas amittitur, libertate, & ciuitate retenta. Et priuatio præsupponit habitum, & dignitatis mutatio capitis diminutionem nõ inducit, hoc dicit. *a* Diuiditur
a pitis diminutionem nõ inducit, hoc dicit. *a* Diuiditur
b in tres. *b* In prima diffinit, in secunda diuidit, in tertia diuisionis membra prosequitur. Secunda ibi, ea quæ tribus. Tertia ibi, maxima illa. Tertia subdiuiditur in septem. Nam in prima declarat primum membrum diuisionis; in secunda, secundum; in tertia, tertium; in quarta respondet tacitæ q̃stioni: in quinta respõdet alteri q̃stioni: in sexta limitat, quod dictum fuit in §. fin. supra tit. i. in septima declarat mentem legis 12. tab. relatam supra in princ. tit. 1. Secunda ibi, minor. Tertia ibi, minima. Quarta ibi, secundum autem. Quinta ibi, quibus. Sexta ibi, quod autẽ. Septima ibi, cum autẽ. In tex. ibi, cœperunt, ut est in arrogatione. No. primò, dif
1 finitionẽ diminutionis capitis. Item no. † cã eẽ triplicem: Maximã, cũ ciuitas & libertas pditur: Mediam, cũ
c ciuitas perditur libertate retenta: Minimã, *c* cũ familia perditur, ciuitate & libertate retenta. No. in uer. seruus, seruum manumissum capite non minui. Ratio, quia nullũ caput habuerat. Ex quo colligitis, ꝙ
2 † priuatio p̃supponit habitũ. cõcor. l. decem. de verb. obl. cum si. Ex ver. quibus, no. remotũ à dignitate capite non minui. No. ex uersi. ꝙ autem. ius cognationis tolli, maxima & media capitis diminõe, non ãt minima. Finaliter no. ꝙ licẽt tex 12. tab. indistinctẽ uocauerit agnatos ad tutelam, debet tamen intelligi de p̃-
d ximioribus. *d* Ex quo dicunt Doc. ꝙ † si statutũ dicta
3 uerit, ꝙ mulier non possit obligari sine consensu duo
e rũ parentũ, debet intelligi d̃ parẽtibus *e* proximioribus, aliter obligatio esset nulla. Nã, cũ statutũ cõfidat parentibus, eo ꝙ neutri sunt ad hæreditatem mulieris, cũ proximioribus hæreditas deferatur, debent intelligi proximiores uocati ad omnia autorizãdi. §. i. inst. ti. i. de quo id l. fi. C. de uerb. sig. Si tñ non haberet nisi unum parentem, sufficeret illũ adhibere. l. Stichũ, quẽ meus erit. de le. 1. & ibi Bar. Salubre tamen consilium esset, ꝙ autoritas iudicis interponeretur. arg. l. pen. C. qui admitti bonorũ possessionẽ poss. In fi. gl. com-
f mutatio. *f* dicite ꝙ † mors semp euenit diuina disposi
4 tione, & homines ergo morietes, & illud philosophi, separatur hoc ab hoc tanquã perpetuũ à corruptibili. & Seneca. Prima dies dedit extremũ, sed modus mortis relictus est proprio arbitrio & libero. Vnde scriptum est: Sapiens dominabitur astris. De quo disputabunt theologi. In fi. gl. in uer. maxima. ibi, damnatus. contra hoc oppo. de l. qui ultimo. ff. de pœ. Solu. dicit Bar. in d. l. qui ultimo. ꝙ aut quis damnatur ad mortẽ naturalem, puta insulã uel metallũ, & tunc hodie nõ efficitur seruus pœnæ, adeò ꝙ testamẽtũ facere poterit; nec prius factũ, irritabitur. d. §. si uerò. in Authen. de nupt. & in authẽ. sed hodie. C. de donat. inter uir.
5 & uxo. In glos. libertus. ibi. l. necare. No. † libertũ denegantẽ alimenta patrono, posse ab eo in seruitutem
6 reuocari. Simile dixit glo. in l. fi. C. de reu. don. † donatarius si denegauerit alimenta donatori, potest donatio ei facta reuocari: quia qui negat alimenta, uidetur uitæ insidiari. l. necare. ff. de lib. agno. ergo poterit donatio reuocari. d. l. fi. C. de reuo. do. Contrarium determinat gl. in regula iuris, condemnationis. Sed Doct. cõcordant in hoc fœdere distinctionis. Aut loquimur in donatore, qui donauit uniuersa bona, uel maiorẽ partẽ bonorũ, & tunc reuocari poterit donatio talis, si eidẽ à donatario alimenta denegẽtur; quia talis donatarius æquiparatur patri, cui alimenta debentur. l. si patronus. ff. de confir. tut. iuncta. l. si quis à liber. ff. de lib. agno. & ita loquitur gl. in d. l. fi. Aut loquimur in donatore paruæ quãtitatis uel rei, & tunc non põt reuocari donatio propter alimenta denegata: quia ratione ita paruæ rei donatæ, non est æquũ donatariũ ad alimenta præstanda cõpelli, & ita loquitur glo. & ita Doct. cõiter sequũtur, idem dicentes in filio emãcipato, si patri alimenta deneget, ut in patriam potestatem redigi possit. Et idem in uasallo denegante alimenta domino egẽti, ut possit priuari feudo. Nã si tenetur defendere dominũ ab inimico, multo magis à fame ipsa inimica. c. i. de no. for. fidel. in usib. feu. In gl.
g inter dictũ. *g* ibi, denegantur. uos dicite clarius, ꝙ ha-
7 bemus † duplicẽ excõicatum: unũ excõicatione maiori, & huic denegatur participatio sacramentorum & cõio hominum, ita ꝙ nemo sibi cõicare poterit. Item
h habemus *h* excõicatum excõicatione minori, & huic denegatur participatio sacramentorum solum, non autem communio hominũ. c. à nobis. extra de excep.
8 In fi. & est ratio, † quia illi, qui deportantur, uel qbus aqua & igni interdicitur, perdunt ea quæ sunt à iure ciuili introducta. l. quidam. ff. de pœnis. Vnde, cùm cõfectio testamenti sit de iure ciuili. l. 3. ff. de testa. nimirum si eam perdunt. d. l. si quis filio. §. eius non autem perdunt ea, q̃ sunt de iure naturali. l. manumissionis. ff. de iusti. & iu. In fi. glo. in uer. insulam. ratio est specialitatis propter enormitatem supremam criminis, ut ibi habetur. In fi. glos. in uer. subiecti. no. ꝙ remotio unius impedimenti, non firmat actionem durãte alio impedimento. pro quo l. si nõ lex. ff. de hæredi. instituen. In glo. seruus. ibi, capitale. Doct. aliter respondent, uidelicet quòd ibi loquitur de crimine capitali, per quod ueniebat caput naturaliter abscindẽdum: q̃ pœnam per naturam seruus bene potest pati. hic autem loquitur de capite ciuili, id est, de statu
i familiæ, *i* quod non potest in seruo cadere. In
9 glos. quibus constat, in fine, no. quòd remotus † à dignitate uel officio, non poterit amodo testificari,

uel iudicare: unde officiales condemnati & syndicati
ꝓ illud, quod uulgo barattariam appellant, efficiun
tur intestabiles, nec unquam ad officia pñt aspirare.
Dixit tamen Bar. esse salubre consiliũ, ꝙ quãdo officia
lis meretur cõdemnari, adeat syndicatorem, & dicat,
in quanta summa uultis me cõdemnare? & illam sum
mam prius exoluat; quo facto snïa erit absolutoria. §.
fi. inf. de perpe. & temp. actio. l. si reus paratus. ff. de ꝓ-
cu. Dixit tñ sing. Bar. in suo tract. de syndi. quòd si of-
ficialis non sit accusatus in termino coram syndica-
tore, poterit elapso termino in sua pria conueniri co
rã iudice suo. all. gl. aureã in l. a. in fi. gl. magnæ. ff. ad
leg. Iul. repe. In fi. gl. io uerbo, cognationis. Ex hoc di-
30 xit Do. Christoph. ꝙ † licet obligatio naturalis posit
tolli quo ad effectus tributos à iure ciuili, hoc ẽ, quò
ad retinendũ solutũ, & compesandum debitum cũ
debito: ipsa tamẽ substantia obligationis naturalis nõ
potest tolli. Ex quo sequiẽ multiplex effectus, de quo
K in l. cũ. de fideiussõ. In glo. manumissus K ibi, & l. a. no.
quòd licèt restituto seruo intelligatur restituta co-
gnatio, non tamen intelligitur restituta eo manumis-
31 so. Rõ dñiæ, quia † restitutio facta à Principe debet
intelligi ut fiat pleno iure. l. fi. C. de sen. pass. unde, ut
pleno iure facta intelligatur, dicimus ius cognationis
intelligi restitutum. Sed de natura manumissionis nõ
est aliquem restituere in priorem statum, sed solùm
detegere nubeculam seruitutis. l. manumissiones. ff.
de iust. & iu. unde nimirum si cognatio deperdita nõ
restituitur. Ex quibus infert Io. Fab. quòd Lazarus re-
suscitatus debet recuperare bona sua & ius familiæ.
Nã si restitutus à Principe terreno recuperat bona
sua & ius familiæ, multo magis restitutus à Principe
per miraculum, argum. in authen. multo magis. C. de
sacrosan. eccl. & est glo. or. in l. nã ad ea. ff. de leg. non
32 tñ recuperaret uxorem, quia † nec restitutus a Princi
pe terreno recuperat ius matrimonii, & sic nec uxo-
rem. l. non ut a patre, & l. cum duæ. §. fin. ff. de capti.
quia iã matrimoniũ contractũ euanuit nec fumus uo-
luntate utrinsque, per seruitutem subsecutã, unde fi-
ctio nihil potest operari. l. necessariò. §. i. ff. de peri. &
comm. rei uend. & glo. quæ hoc sentit in d. l. cũ duæ.
l *l* Ibi, legatum. hæc bona. In fi. gl. dicatis, ut ibi plenè di
m cetur. *m* Ex fi. gl. in uér. gradu. colligitis notabiliter, ꝙ
lex noua corrigens antiquã, licèt in uno casu tantum
corrigendo loquatur, extenditur tamen ad alium ex
identitate rationis, cui est gl. similis supra, ti. a. in gl. fi.

ADDITIONES.

a [a] Vel sic. Capitis dimẽnutio, quę est prioris status mutatio, est triplex. hoc primò. & priuatio præsupponit habitũ. hoc secundo. Et mutatio dignitatis non inducit capitis diminutionem; hoc tertiò. Et cognatio tolliẽ per maximam & mediam capitis diminutionem. hoc quartò. Et tutela defertur ad proximiorem, siue vnus sit, siue plures. hoc dicit quintò & ultimò.

b Vel potest totus tit. diuidi in sex partes principales. In prima diffinit capitis diminutionem. In secunda diuidit & ponit, quotuplex sit capitis diminutio. In tertia prosequitur declarãdo membra ipsius diuisionis. In quarta remouet duo dubia. In quĩta litat dictum in ti. præced. In sexta declarat d. l. 12. tabu. relatã sup. in priu. tit. præced. Secũda ibi, eaq; tribus. Tertia ibi, maxima. Quarta ibi, seruus autem. Quinta ibi, quod autem dictum est. Sexta & ultima ibi, cum autem ad agnatos.

c No ex. §. minima. ibi, emancipatos. quod per emancipationem dicit filiusfa. capite minui, & adeo qđ prioribus obligationibus contractis sub potestate patria liberetur de iure ciuili: sed prętor uidens contrahentes cum filio decipi per capitis diminutionem, ipsum contrahentem restituit ad oĩa iura insolidum cõtra filiũ, per l. j. §. i. ff. eo. qui tñ prætor postea modificauit, ut in casib. filius solum teneatur, inquantum facere potest: quos casus habes in l. i. & 2. ff. quod cũ en. & ibi Bar. Adde tñ, quòd licet filius in illis casib. non teneatur nisi quatenus facere potest, tamen potest contra eum libellus porrigi insolidum, & ille debet opponere de beneficio suo, vt tunc solum condemnetur, quatenus facere potest: tex. est in l. pater filio. & ibi Bar. ff. quòd cum eo.

d Facit text. not. in l. peto. §. fratre. ff. de leg. & sic lex 12. tab. uoluit, quòd apud illum penes quem erat spes hæreditatis, esset etiã onus tutelæ, ut inf. tit. j. in prin. & l. 1. in prin ff. de leg. tu. Sed uidetur, quòd dispositio istius. l. 12. tab in hoc fuerit iniqua: Nam cũ tutor principaliter detur personæ, & in consequentiam rebus. §. certæ rei. sup. de tut. quamuis proximior quantum ad res pupilli gubernãdas sit præsumendus magis idoneus, quia propter spẽ hæreditatis diligentius gubernabit: tamen quantum ad ꝑsonã pupilli, quam habet gubernare, est magis suspectus: nam cum speret successionẽ, insidiabitur uitæ pupilli magis quam remotior, qui non sperat successionem, & quod sit magis suspectus, est text. clarus in l. fi. C. ubi pupillus educ. deb. Licet ergo quo ad res pupilli lex benę prouideat dando proximiorem, tamen quãtum ad personam, quæ principaliter debuit esse in cõsideratione, prouidet de magis suspecto. s. de proximiore: ergo iniquè. Io Fa. i prin. ti. præced. respondet, quòd lex considerauit tantum quòd proximior res pupilli ꝑ ꝑ spem hæreditatis diligentius gubernabit: & secundum eum, si in eo erit suspicio, non morabitur pupillus, nec penes eum educabitur. d. l. fi. cum gl. C. ubi pup. educ. debeat. Sed ista sol. nõ euacuat difficultatem. Nam cum proximior sit magis suspectus ad ꝑsonam pupilli, lex melius fecisset deferre tutelam remotiori, non considerato quòd proximior res diligentius gubernabit, cum res sint secundario & in consequentiam considerãdæ, persona autem principaliter, cui principaliter prouideri debet de bonis. Ego credo, quòd non possit aliud dici, nisi quod tutela delata proximiori agnato, non est illa, quæ inuitet illum proximiorem agnatum ad insidiandum uitæ pupilli: quia etiam sine illa tutela ita posset insidiari, sicut cum ea. Et si dicis, quòd ꝓpter istam tutelam hẽbit faciliorem modum insidiandi, respondeo, ꝙ lex prouidit per ti. ff. ubi pup. edu. deb. & C. eo ti. Et istud est, quod propriè, uoluit dicere Io. Fab. ut sup. retuli. Et ad istũ tex. no: ꝙ si sunt plures proximi, omnes admittuntur, ut hic quia tamen securius expediũtur commissa negotia pluribus, ut no. inf. de satis. tu. in prin. poterit administratio uni committi. casus est in l. legitimos. §. in legitimis. ff. de legi. tu.

e De statuto, de quo supra, an debeant interuenire affines ꝓximiores, uel ne, uide Bal. in d. l. fi. & in rub. C. de contrahen. emp. & 14. q. 7. l. 1. C. unde uir & uxor. Ad sc̃dm, quòd quãdo adest solum unus affinis proximus, debet interuenire cum eius consensu, & cõsensus alterius existentis in secundo gradu, hoc uoluit Bartol. in l. Stichum, hic all. Idem Bal. in l. in copulandis. C. de nup. Et de materia huius statuti, qualiter debet fieri, quando proximiores uolunt consentire, & qualiter affines sint citandi & expectandi, uide plenè ubi sup. & uide Bal. in c. j. de cõsue. rectĩ feu. & in l. cũ nõ solum. §. necessitatem. C. de bon. quæ lib & in dr. 24. q. 7. in c. mater, ad fi. C. de rei uẽd. Pan. in c. quoties. & ibi scripsi, extra de test. & in c. causam. extra de off. del. An autem debeat citari pars aliqua, quando debent adesse parentes, uide Bal. & Ang. in l. sed si hac. §. prætor ait. ff. de in ius uoc. in l. 3. §. causa cognita. de bon. poss. Bar. notab. in l. 2. de off. procons. qui dicit, quod quando agitur de iudicio tertij, debet citari, &c.

f Aduerte tamẽ, dum glo. hic in uer. commutatio. subaudit ad tex. & ad dispõnem, facto hominis interueniente, puto quòd ista subauditio non sit necessaria, & ideo in d. l. filiusfa. §. fi. per mortem patris filius capite nõ minuitur, non eo quia interueniat factum Dei, ut hic dicit gl. sed eo quia per mortem patris filius nõ mutat familiam, & sic nec statũ. l. pronunciatio. §. familiæ. in uer. cõi iure. ff. de uer. sig. quod requiritur in cap. dim. Vñ ista non est bona consequẽtia, filius efficitur sui iuris, ergo capite minuitur, quia ẽt requiritur, ꝙ mutet familiam. casus ẽ in d. l. fi. filiusfa. §. fi. & iste est ꝓprius intellectꝰ illius. Similiter puto, ꝙ ꝑ deportationẽ pr̃is filius non minuitur capite, eadẽ rõne, quia licèt efficit sui iuris, tñ nõ mutat familiã. casus est, q aliàs fortissimè obstaret, in l. 3. ff. de interdi. & releg. ubi dr̃ ꝙ ꝑ deportationẽ pr̃is, filius non ꝑdit ius agnationis, qđ tñ ꝑderet, si eẽt uerũ, eũ capite minui, ut §. fi. sup. de legit. agna. tut. & l. tutelas. in prin. ff. eo. Et ista est mora

ra ueritas, licèt Glo. omnes & Doct. teneant contrarium.

g Nota ex ista glos. uer. interdictum, quòd interdictio aquæ & ignis, & deportatio, & excommunicatio æquiparãtur, sed loco illius pœnę interdictionis aquæ & ignis hodie successit deporto. l. 3. ff. ad l. Iul. peculat. Et excõmunicatus æquiparatur ei, quia cum publicè & nominatim excõicato nõ licet participare, alias sciẽter participans incidit in excõmunicationẽ, ut in c. cũ desideres, extra de sen. excõ. & sicut deportatus perdit ea, quæ sunt iuris ciuilis, ut non possit agere, postulare, nec in iudicio sistere, ut no. in l. quidã. ff. de pœn. ita nõ potest & excõicatus, ut in c. decernimus. de sen. exc. in 6. An autẽ tabellio excõicatus põt conficere instrumẽtũ. glos. in d. c. decernimus. concludit quòd non. & hoc si est notoriè excõicatus, secus si occultè uel manifestè, sed hoc non potest probari.

h Ista glo. est singularis, ut per Nic. de Neap. sed malè dicit; nam deportatus non potest facere testm̃, ut i gl. & tamẽ excõicatus sic. auth. credẽtes. de hæreti. Et ꝓpterea secũdũ ꝙ hic dicũt Io. Fab. & Aug. de Are. & Nic. de Nea. excõmunicatus eqparatur relegato & est gl. in c. pasto. ext. de app. in gl. fi. qa sicut relegatus pt facere testamẽtũ. l. relegatorũ. §. differẽtia. ff. de ĩterdi. & releg. ita & iste.

i An autẽ excõicatus possit testari, & sic procedat hic gl. ut i hoc æquiparetur deportato, qui testari non põt, ut no. in dicta l. quidam, in hoc fuerunt opiniones. Nã Arch. & alii, in c. pia, de exce. in vj. tenuerunt ꝙ æquiparetur & in hoc deportato, ut non possit testari. Sed Io. And. in d. c. decernimus, concludit quòd possit, nisi sit excõmunicatus pro hæresi, uel pro usuris. & hæc est communis opinio, quam sequitur Bal. in l. fi. C. si a non cõpe. iu. An ãt excõmunicatus possit esse procurator. Dic ꝙ non, c. post cessionẽ. extra de prob. Similiter nec iudex, si est publicè excommunicatus: secus si occultè, ut c. ad probandum. de re iudi. & ibi not. & c. exceptiones. extra de except. nec arbiter, ut nuli gl. in l. Pedius. ff. de arbit. nec etiam potest esse ancianus, deputatus ad regimẽ ciuitatis ut in c. fi. extra de exce. Et no. quòd exceptio excõmunicationis potest opponi in quacunque parte iudicii, & etiam post sententiam in executione: & potest nedum semel, sed etiam bis opponi in eadem instãtia ab eo, qui prius opposuit & nõ probauit, & debet probari intra octo dies, alias iudex procedit in causa. Quinimò si non opponitur hæc exceptio, & iudex scit actorẽ publice excommunicatum, debet illum repellere, ut notatur in d. c. pia, de except. in 6. & in d. c. exceptiones.

k Vlt. no. ex §. quibus, quòd per arrogationem uel diminutionem dignitatis, non dicitur quis capite minui. Et facit ad quæstionẽ de eo, qui promisit dare scachum mattum cum pedona, & dedit ea effecta domina, an obtineat, uel perdat. Et uidetur quòd obtineat, quia dignitas superueniens non mouit statum rei, ut hic, & l. pen. ff. de sena. Sed Richar. Malumb. Cyn. & Sali. tenẽt oppositum: quia de domina mutauit officium, quodammodo ꝑmoueatur per transuersum, ubi prius rectè, & sicut extinguitur per artificium officium, ita per contra officium. l. legatus. §. de officio. ff. de leg. 3. & ibi per Bartol. & Cy. & Sali. in l. 2. C. de execu. tu. & per Bar. in l. falsa demonstratio. ff. de cond. & dem.

l No. ex glo. manumissus, iuncta cum tex. quòd à priuatione ad habitũ non est facile redire, ut hic, & l. homo liber. ff. de sta. ho. & hoc uerũ, nisi priuatio coaluesceret de facto, quia tũc quis de facili reducitur ad habitũ, ut. §. fin. supra de ingenuis. uel nisi primus habitus rei, non fuisset omnino extinctus, quia sublato impedimẽto remanet habitus. l. necessariã, de regu. iur. facit l. si unus. §. pactus, uer. quod in specie. ff. de pact.

m Sed ista rõ nihil ualet, qa sic expirauerat ius patriæ potestatis, & tamen restituitur. §. j. & ibi dixi, ĩ. quib. mod. ius pat. pote. solui.

n Vide omnino ad istum finem gl. & ad istam glos. Bar. post gln. in l. j. in fi. ff. de contrat. ab.

TITVLVS XVII.

De legitima patronorum tutela.

Continuatur ad praecedentes sic: Supra uisum est de legitima agnatorum tutela, uerum quia est alia quæ appellatur legitima, ideo de ea tractaturus Imperator intitulauit de legitima patronorum tutela. Sequitur nigrum.

SVMMARIVM.

1 *Quod prouenit ex mente legis, dicitur prouenire ex lege.*
2 *Qui sentit commodum, debet & incommodum sentire, & è contrario.*
3 *Doctor minor 25. annis non potest in integrum restitui.*
4 *An patroni legitimi tutores teneantur satisdare rem pupilli saluam fore.*

Ex eadem Lege. Ad tutelam libertorũ uel
libertarum impuberum uocá-
a tur patroni, *a* quæ tutela legitima appellatur, non ex
uerbis, sed ex mente legis duodecim tabularum, & qđ
est ex mente, dicitur esse ex lege. hoc dicit. Diuiditur
in quatuor. Nam in prima ponit dictum. In secunda re
spondet tacitæ obiectioni. In tertia declarat respõsum
suum. In quarta procedit ulterius declarando. Secun-
da ibi, non quia nominatim. Tertia ibi, eo enim ipso.
b Quarta ibi, cum & agnatos. *b* No. primò, patronos &
eorum liberos ad tutelá libertorum uocari & liberta
1 rum impuberum ex lege 12. tab. Secundò no. ꝙ † id,
qđ prouenit ex mẽte legis, dicitur prouenire ex lege.
concordat. l. ex. l. legitimos. ff. de leg. tut. Ratio, quia ra
tio legis, legẽ uincit, & ei spiritum infert. c. consuetu-
do. distinct. i. l. nominis & rei. §. i. de uerb. signi. cũ si-
milib. Impropriè igitur, ut mihi uidetur, loquũtur, q
dixere, legẽ corrigentem in uno casu, ex identitate ra-
tionis extendi, quia ubi est eadem ratio legis, non di-
citur extendi lex, sed uerius ipsa lex loqui, sicut dici-
tur in simili: nam licèt lex duodecim tabu. non uoca-
uit ex uerbis patronos ad tutelam, tamen quia uoca-
c uit ex mente, *c* non dicitur ipsa lex loquens in agna-
tis, extendi ad patronos, sed potius de patronis loqui.
Patet, quia eorum quoque tutela est legitima appella-
ta, fateor tamen uerba extendi. Item no. regulam na-
2 turæ, † quia eum quem ipsa commoda comitantur, in
commoda quoque & onera sequuntur. concordat
d regula iuris, secundum naturam. Itẽ no. *d* ꝙ licèt ali-
quando eueniat, ut quis non patiatur incommodum
tutelæ, tamen uocatur ad commodum hæreditatis: qa
exclusio unius separatorum, non arguit exclusionem
alterius. concor. l. i. §. interdum. ff. de legi. tu. Et dixit
Bal. determinari quæstionẽ: Accursius habebat duos
filios, unum minorem 25. annis, alterum uerò maio-
rem, quos uolebat doctorari in iure ciuili. Pone, ꝙ
minor non possit aspirare ad gradum doctoratus, qa
Doctor habet iurisdictionẽ inter scholares, authent.
habita. C. ne filius pro patre. quam iurisdictionem
non potest minor exercere. l. quidam consulebat. ff. de
re iudi. unde cũ nõ possit succedere in honore, nõ ui
debatur posse succedere in onere. Contrarium fuit
determinatum; quia licèt non succedat in onere, suc
cedit tamen in honore, ut hic in patrona, quæ succe-
dit in hæreditate, alius autem in tutela. Item quia se-
parata est dignitas doctoratus, & honor administrá-
dæ iurisdictionis, quia non omnes Doctores legunt
actu, sed plerunque se ad practicas conferunt. pro
quo est gl. ordi. in l. professio. C. de mun. pat. lib.
x. quæ dicit aliud singulare, quòd † Legum Doctor
3 minor 25. annis, læsus in iure, non potest in integrũ
restitui. Item no. aliquando euenire, ꝙ licèt quis non
succedat in onere, tamen succedit in commodo & in
honore. ꝓ quo facit gl. not. in l. cõtinuus. §. si ab eo. ff.
de uerbo. obli. quæ dixit, quòd si Doctor habẽs in feu
dum castrum pro allegationibus, quas facere dño
debebat, moriatur relicto filio non Doctore, ꝙ filius
succedit in feudum. & dicatis, ut ibi. Itẽ facit, ꝙ si Do-
ctor actu legẽs moriatur relicto filio non Doctore hę
rede, quòd scholares qui debebãt patri pecunias pro

promo-

pro motione, debeant quoque filio hæredi de quo per Bar. in l. 2. ff. de uariis & extraor. cogni. Finaliter no. dictum pleruuque significare regulam in contra
e rium. concord. l. plerunque. ff. de iu. do. *e* Glo. in uer.
f patronos. *f* In fi. gl. legitime. no. licèt agnati tutores legitimi teneantur satisdare rē pupilli saluā fore indi-
4 stinctè, † patroni tamen tutores legitimi nō tenētur satisdare, nisi uulgares personæ essent, aut tutor nimis magnarum facultatum esset. & idem tenet gl. in l. legitimos. ff. eo. Bart. reprobas has glo. & ego puto uerum, quia id quòd statuitur in patronis ut satisdare non teneantur, intelligitur quoq; statutum in legitimis agnatis tutoribus. Mouetur per d. l. legitimos. §. i. Suadeo hæc ratione. Nā si illud ē tributū patronis, ut indistinctè nō teneant satisdare, q. uocati sūt ex sola mēte legis, quāto magis tributū intelligit agnatis, qui
g uocati sunt nō modo ex mēte legis, sed ēt ex uerbis. *g*

ADDITIONES.

a Circa quæ succedat patronus liberto, uide per glo. suprà quibus mod. ius patr. potest. sol. in uerbo, patroni.

b Vel diuide in tres. In prima ponit rationem, quare tutela delata patronis dicatur legitima. In secūda rationem declarat. In tertia illam comprobat.

c Adde, q mens statuti uel legis colligitur ex præfationibus. ff. de ori. iur. l. i. & l. fi. ff. de hær. inst. & per Bart. in l. ambitiosa. ff. de decre. ab or. fac. Et competit directa actio pro eo, quod prouenit ex mente legis, sicut ex uerbis, de quo plenè per gl. & Bart. in l. curatoris. C. de neg. gest. Imò qñ sententia & mens legis est clara, debemus seruare mentem, & recedere à uerbis etiam in pœnalibus & odiosis, scd'm gl. no. in c. si postquam. de elect. lib. 6. quia mēs legis dicitur lex. l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. pat. & si non cōstat de mente, non est recedendum à uerbis. l. nō aliter. de leg. 3. & l. prospexit. ff. qui & à quibus. & ideo si statutum puniat recipientem aliquem in domo, debet intelligi de recipiente fraudulēter, q a ita est eius mens. l. quicunque. C. de ser. fugi. Vltimò circa hoc, an mens & uerba legis debeant attendi. conclude primò, q ubi mens est omnino dubia, non ē recedendū à uerbis legis. l. non aliter. ff. de leg. 3. nam tunc, quando non potest apparere de mēte legis uel statuti, uerba quantumcunq; dura, sunt attendēda. l. prospexit. ff. qui & à quib. licet aliqui dicant q illa lex, quæ caret spirito, est iniqua, statuendo q serui sciētes & ignorantes grauētur ex adulterio à dño suo. Sol. Conclude, ubi mens est certa uerbis oīno repugnans, tunc si sunt ꝓlata uerba ab hoīe, meritò seruaē. l. si quis in fundi uocabulo. de leg. i. l. in ambiguo. de reb. dub. Si āt sunt prolata à lege, tunc si constat de mēte p aliā scripturā, illam sequimur, uel stamus uerbis, ut no. gl. 2. in l. non dubium. C. de legi. Ergo conclude, q ubi mens est diuersa à uerbis, quia se hēt in plus uel minus q̄ uerba, tunc si sunt ꝓlata ab hoīe, seruamus mētē legis. l. liberorum. § q tñ Cassius. de leg 3. Si āt sunt ꝓlata à lege, tunc si mens se habet in minus, ut est q q s non puniaē indebitè, cum uerba non sint generalia, tunc præualet mens, ut not. in l. 2. C. de noxa. l. omnes. C. sine censu, uel reliquis. Si āt mens se habet in plus, similiter præualet mens, si alibi sint scripta, ut d. gl. in l. non dubium. Et idem, si non sit scripta, dummodo habeat euidentem rationem, de qua cōstet, ut in casibus, quibus quis facit fraudem legi. qui not. in l. contra legem. ff. de legi.

d Adde & no. ultimò ex hoc tex. cum gl. q licèt fœmina succederet pupillo, tamen non potest esse eius tutrix. facit. l. fi. ff. de tu. fal lit in matre & auia, quæ possunt esse tutrices, ut hic in glo. & auth. ut liceat matri & auiæ, &c. & hoc si ipsę renuncient Velleiano, & facient alia requisita, de quibus plenè per Bar. in l. si quis sub conditione. ff. de tute.

e Vltimò no. q tutela est on⁹, quod facit, si statuto disponitur, q quis nō possit habere officium, nec beneficium, nec honorem, in aliquā ciuitate, non excludetur à tutela, quia est onus, nec delictū suum debet ad aliud quam onus sibi patrocinari. de quo per Bar. & gl. in l. tutela §. sed si hæc. ff. de legi. tuto.

f In gl. in uer. patronos. dum uult, quòd si libertas detur à lege, tunc tutela non defertur, ei qui debuit esse patronus, & allegat l. 2. §. i. usque ad §. fin. aduerte, quia cōtra glo. uidetur esse casus in d. l. 3. in princ. in uer. sed si hac lege emit. licèt pro gl. uidetur esse casus in illa l. 3. in uersic. planè si fortè, & sic alii duo uersic. sunt contrarij. Pro cōcordiam solutione dic, ut colligitur ex his, q. ibi dicit Bart. maxime in summario: quia in . i. uer. non perdit ius pa-
a tronatus, in ij. autem uersic. Et si dicis, quæ ratio est diuersitatis? dico q si in i. uer. emit suis nūmis: & cōsequenter cū habeat seruū cum onere, non debet pp contumaciam iure patronatus priuari, prout est in ij. uers. Quando sine onere, quia fit sibi seruus relictus, tunc perdit ius pronatus & tutelam. Et si diceres, ergo in secundo casu iste ex contumacia sua in non adimplendo fideicōmissa cōsequitur commodū, quia releuaē ab onere tutelæ. Dic, q imo punitur, quia perdit ius patronatus, licèt in consequentiā habeat hoc, quod ex quo non est patronus, non est ēt tutor: sed pœna perditionis iuris patronatus est lōgè maior isto paruo cōmodo releuationis à tutela. Vide tamen, an prędicta sint bene dicta, quia magis placent ea, quæ dicūtur per glos. in d. l. 3. in prin. ibi uide gl. & Bar.

g Sed ista non est ratio, quare non teneantur satisdare, quia uocati à lege, quia imò uocati a lege, & sic legitimi, tenentur satisdare, infra de satisd. tut. in prin. ēt ratio est, secundum istum ibi, q a licèt fides legitimorum sit approbata a lege, tamen quia solum est approbata in genere, & non in specie, uel in indiuiduo, non sufficit. Ratio ergo in patrono est propter magnum præmium, quod confert uel contulit patronus liberium, quod non est in aliis agnatis. præterea uult tex. in d. l. legitimos, in princ. quòd patronus non tenetur satisdare, si sit honesta persona, sed liberto debet semper uideri persona patroni honesta & sancta, ut dicit textus in l. liberto. ff. de obseq. à liber. & liber. quod non est in agnatis.

TITVLVS XVIII.

De legitima parentum tutela.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine & modo: Suprà uisum est de legitima patronorum tutela, uerùm quia est & alie quę legitima appellatur, ideo de ea Imperator tractaturus intitualuit de legitima paren. tutela.

SVMMARIVM.

1 *Tutela filiorum emancipatorum, quæ defertur parentibus, dicitur legitima extensione legis xij tab.*

2 *Emancipatio semper intelligitur facta contracta fiducia.*

§. Exemplo. An tutelam filiorum emancipatorū parentes uocātur, quę & ipsa legitima uocata est. h. d. No: summariū. In fi. gl.
a *a* primæ colligitis, q huiusmodi tutela, de qua in tex. appellaē eodē modo legitima, sicut, & tutela patrono delata legitima appellaē. Sed cōmuniter Doc. reprobant hāc gl. q a tutela patrono delata dr̄ legitima, tanquam ꝓueniēs ex mēte legis 12. tab. q̄ uocauit patronos ad hæreditatē libertorū, & cōseqnēter ad tutelā.
1 † at tutela delata parentibus in liberis emācipatis nec est ex mēte, nec ex uerbis legis 12. tab. quia nec uerba
b legis *b* uocabāt eos ad tutelā, nec ēt ad hæreditatē. Est igiē solùm ex extensione Iurisconsul. qui ex quo uocarunt parentes ad hæreditatē liberorum emancipatorū, uocarūt quoq; ad onus tutelarum, interpretatiq; sunt, q si lex xii. tab. sciuisset futurā constitutionē, Iurisconsul. uocasset eos quoq. ad tutelam, ideoq; hoc respectū legitima est appellata. Vos defendite glo. & commnē opi. Doct. faciēdo distinctionē: Si quæraē, quare tutela parentibus delata in liberis emācipatis prouenniat ex mēte leg. xii. tab. aut loquiē in eo casu, quo parentes emāciparunt liberos expressè cōtracta fiducia, hoc est reseruato iure succedēdi, tunc quia ēt eo casu p l. xii. tab. uocabanē parentes ad hæreditatē liberorū, consequenter ex mente sua eadē rōne intelliguntur uocati ad onus tutelarū. Aut loquiē eo casu, quo parētes emāciparūt, nulla fiducia contracta, & tunc sit uera opi. Doct. q nec ex uerbis, nec ex mente l. xii. tab.

di

dicitur prouenire, qa eo casu nō uocātur ad hæredita
tem liberorū ex le.xii.tab.sed noua constitutione Prin
2 cipū, qua dictatum est † semp emācipationem intelli
gi factam contracta fiducia, etiam si hoc non exprima
c tur.§.fi.inf.de legi.agn.succ.l.fi.C.de eman.lib. c

ADDITIONES.

a Aduerte, quia ista glo. uult duo. Primum, q tutela parentum dicatur legitima, ea ratione, qua & tutela patronorū. In quo dic, ut hic per istum. Secundò uult aliud glo q olim pater non diceretur legitimus tutor, nisi eo casu, quo emancipabat filium cōtracta fiducia. hodie autē cum semper dicatur emācipare contracta fiducia, semper dicitur legitimus tutor, licèt Doct. ad hoc nō aduertant. Puto glo. in hoc non bene dicere, uā ut dicit Bar. in l.3 §.fi.ff.de leg.tut. ideo pater est appellatus legitimus tutor per extensionem iuris, propter identitatem rōnis; quia cum per leg.xii. tab. non uocetur nec ad tutelam, nec ad successionem filii emancipati, per senatusconsultum uocatus est ad successionem l.a.§. obiicitur.ff.ad Tertul. & iudicio meo illa senatuscons. uocabant eum, siue esset contracta fiducia, siue non.d.§. obiicitur. licèt gl. ibi teneat contrarium, & melius in l.æquissimo, in eo. tit. ergo semper dicebatur legitimus tutor.

b Et adde, quòd multis casibus est licitum recedere à uerbis legis, uel statuti. Primò propter iniquitatem resurgentem, ut esset quādo per uerba legis simpliciter sumpta, minus distans haberet maiorem dilationem. tex. est.ff. de excusa.tut.l.scire oportet.§.aliud, uers.erit ergo, ibi, dum dicit, licet uerba legis hūc habeant intellectum, & ff.de legi.l.ambigua.

c Secundum illa sequeretur, quòd olim pater nō erat legitimus tutor filii emancipati, nisi cum emancipasset contracta fiducia. & hoc uult glo. hic, quod iudicio meo est multum uiolare.l.3.§.fi.ff. de legi.tut.

TITVLVS XIX.

De fiduciaria tutela.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de legitima parentum tutela, uerum quia alia est, quæ fiduciaria appellatur, ideo de ea tractaturus, intitulauit de fiduciaria tutela, &c. Io. Christ. Porc.

SVMMARIVM.

1 *Non est dare curam legitimam, nisi in furioso, prodigo, mente capto,*
2 *Tutela legitima quæ datur à lege, est quadruplex.*

a EST & alia. a Pater sui filii ab auo emācipa-
ti, uel fratris aut sororis, fiducia
rius tutor erit, licèt parens emācipās legitimus appel
letur; qđ secus est in liberis patronorum, quia impube
b rū libertorū legitimi tutores appellati sunt. b Diuidit
in tres. Nā in prima ponit dictū. In scđa rñdet tacitæ
qstioni. In tertia dictū modificat. Scđa ibi, atqui patro-
no. tertia ibi, tñ hi. Ibi, manumissi, idest emācipati. No.
summariū. Scđò no. nemini esset deferēdā tutelā uel
curā, nec à testōre, nec à lege, nec à iudice, nisi fuerit
c ætatis legitimę, cōcor.l.fi.C.de legi.tut. c In gl. impube
res. ibi, §.Lucius. colligitis, non dari curā legitimam.
d Cōtrariū tenuit gl. in d.§.Lucius, in ea alle. Sed d Doc.
1 tenēt cōmuniter hāc gl. illa reprobata: qa † nō est dare
curā legitimā, nisi in furioso, mēte capto, & prodigo.
§. furiosi. infrà de cura.l. de creationibus. C. de epis.
aud. Ratio: nā cū adulto sanæ mētis & bonorū morū
nō possit dari curator, nisi petierit, d.§.Lucius, ut inf.
de cura.§.i. lex nō dedit eis tutores. Sed qa in potestate
furiosi, pdigi, mēte capti, nō est curatorē postulare, p
e pter eorū uitiū, ideo lex de curatore eis prouidit. Gl.
f in uer. si liberi. e In fi.gl. f in uer. sororis. dicite, ut sta-
g tim dicā in fi.gl.seq. In fi.glo. uersi. g atqui. dicite clarè

2 ex mēte Bart. † q quadruplex ē tutela à lege data. Quę
dā ē, q appellat legitima delata ex uerbis & mēte legis
12.tab. & illa est, quæ deferē agnatis, q ēt uocant ad hæ
reditatē impuberū, sup. de legi.agn. tut. in prin. Alia
est, quæ appellat legitima, qa delata ex mēte legis 12.
tab. nō āt ex uerbis; eiusmodi est illa, quæ defertur pa
tronis, q nō sūt uocati ad tutelā libertorū ex uerbis le
gis, sed ex mente legis, quæ eos uocauit ad hæredita-
tē, & cōsequenter ad tutelā, rōne cōmixti oneris cum
emolumēto. & de hac loquit sup. de leg. patro tut. Est
tertiò tutela, q appellat legitima, nō qa puenerit ex
uerbis, aut ex mente le. 12. tab sed ex sola interpreta-
tione & constōne Principū: eiusmodi est illa, quæ est
delata parentibus in liberis emācipatis, q erāt à lege
12. ta. exclusi ab onere & iure tutelarū: sed postq no-
ua constō Principū eos uocauit ad hæreditatē libero
rū, stricta rōne legis 12. tab quæ illis deferebat tutelā
sicut & hæreditatē, detulit quoq; parētibus tutelā li-
berorū emācipatorū. Est & quarta tutela à l. delata, nō
ex uerbis, neq; ex mēte legis 12. tab. nec ēt ex extēsio- d
ne Iuriscōsultorū, quæ nō fundat in emolumēto suc
cedēdi, sed in sola fiducia cāta ex cōiunctione sangui
nis: eiusmodi ē illa, quę defertur fratri impuberi: eidē.
n. defertur nō spe hæreditatis, sed sola quadā fiducia
coniunctionis ex sanguine: quæ tñ hodie est appella-
ta legitima, eo quia est prouisum, ut frater fratri ab in
testato succedat ēt emancipato. auth. cessāte. C. de le-
git. hære. antea. n. erat prohibitū, q frater fratri eman
cipato succederet, ideo tunc sola fiduciaria appellata.
ita concludit Bar. in l. si frater. C. de legit. tutorib.

ADDITIONES.

a No. ex tex. tituli de fiduciaria tutela. ex uersi. quoniam, iuncta glo. q ea dicuntur percipi, uel haberi iure hæreditario, q habentur eo iure, quod defunctus habebat, quia hæres cū defuncto eadem persona censetur, nec ex persona hæredis debet uariatio. induci successionis.l.2 §. ex his.ff. de uer. obl. Facit ad id, qđ dicimus, q nō imputatur heredi lucrum, quod fecit alia uia, quàm iure hereditario, ut.ff. ad l. fal.l.3. & ideo licèt filius recipiat pecuniam, ut faciat pacem de morte defuncti patris, non propterea dicitur adire hæreditatem, quia nō facit iure hæreditario, sed uindicta, secundum Bar. in l. quętitum.ff. de sepul. uiol.

b Aduerte in hoc tit. de fiduciario tuto. ad unum, de quo ego ualde dubito. Nā uult hic Imperator, quòd si auus emancipat nepotem, quòd pater istius nepotis post mortē aui efficitur fiduciarius tutor, & tamen si ipsemet pater emācipat filium suū est legitimus tutor, ut supra titu. præcedenti. Non bene uideo, quæ possit esse ratio diuersitatis, nec Doct. ponunt; Nisi dicas, quòd illa sit ratio, quādo pater met emancipat filiū suū, ideo dicitur legitimus tutor, quia cū haberet eum in potestate pater añ emancipationem, certè nil mirum si post emācipationem habet eum & in tutelam legitimam, ut hoc tex. uersic. quoniā. Sed qñ nepos fuit emancipatus ab auo, filius nūquam habuit istum nepotem in potestate, ergo nec in tutelam legitimam, sed fiduciariam, præall. uer. quoniā. Sed si ista ratio est uera, sequeretur, quòd frater post mortem patris non sit legitimus tutor fratris non emancipati, & sic in potestate retenti, quia nec ante mortem patris, nec post unquam habuit fratrem in potestate, quod tamen est notoriè falsum, & cōtra tit. supra de leg. agn. tute. in prin. In ueritate ista est periculosa materia, & maximè circa rationem positam hic in tex. uer. quoniam. Item aduerte, quia uidetur, q etiā quādo nepos est emancipatus ab auo, pater istius nepotis debeat dici legitimus tutor, sicut quando ipsemet pr̃ emancipauit, ut sup tit. præcedenti. Nam si tenemus rationē, quam tenent omnes in titu. præceden. & Bar. in l.3.§. fin.ff. de leg. tut. etiam quando ipsemet pr̃ emancipauit filium, dicitur legitimus tutor per extensionem Iuriscons. cum pater emācipans uocetur ad hæreditatem p senatuscō sultum, ut l.2.§. obiicitur.ff. ad Tertull. Idem est, quādo nepos fuit emancipatus ab auo, quia pater succedit tali nepoti emanci-

pato

pato ꝑ idem senatusconsultum.d.§.obijcitur. q.§. etiam loqtur, quando nepos fuit emancipatus ab auo.& tex.clarus in l. æquissimū.ff.ad Tertul. Vltimò no. quòd ubi fit mētio de legitima ætate, debet intelligi de ætate xxv.ann.l.fi.C.de his, qui ueniā ætatis impetrarunt. Adde, ꝙ idem est si dicatur, cum suæ ætatis erit, uel adoleuerit, uel cum in tutelam suam peruenerit: quia in omnibus in dubio intelligitur de ętate, quę cadit in integrū restitutionē, s. xxv. annorum, per l.cum filij.de leg.3. Et idem si dicatur, cum res suas administrare poterit.l.fi.ff.de cond.& demon. Idem si dicatur, cum ad legitimum statum peruenerit, l.ex his. C. quando dies le.ce. Sed quantum ad tutelam finiendam intelligitur de legitima ætate 12. uel.14. annorum. inf. tit.j.§.impuberes. & uide Bart.in l.si cui, de leg.i. Et adde, quòd licèt minor nō possit dari tutor à iudice, ut hic: tamen à testatore poterit, ut tit. præcedēti. Et etiā potest esse iudex de consensu partium.l.quidam consulebat ff.de re iud. Et similiter arbiter demum sit maior 25.annis, quia ante non cogitur iudicare. l. cum lege. de arb. de quo in l. cum prætor.§.non omnes.ff.de iudi.&c. Adde tamen, quòd legum Doctori minori 25.annis non datur in integrum restitutio, ut est gl. not.in l.professio.C.de mu.patri.lib.x. si tamen inconsultè suscepit cognitionem causæ, restituitur.d.l 2.ff. de arbi. Adde etiam quòd legitima probatio dicitur illa, quæ fit tribus modis, per testes, uel instrumenta, uel confessionem, aliàs non. ita Bart. in l.licèt Imperator, de leg.j.& not. in c. cum ad sedem, de restit. spol.

b Fortè non esset ponere os in cœlum, intelligere istum tex. not. ꝙ uelit, patrem esse fiduciariū tutorē filii sui emancipati ab auo: quia imò est legitimus, ut infr scribo: sed quòd illa dictio, filiorū suorum, debet intelligi, filiorum, s. aui defuncti: & illa alternatiua, uel, sequens resoluitur in expositiuā, idest, ponatur inter duo idem importantia, iuxta gl.rub.ff. si ager uecti.uel emph.& fortè quòd ita dicere & intelligere est minus periculosum, quod etiam intelligit gl.hic in aliquibus libris, & ita aliàs sustinui in publica conclusione, & tunc credo quod sit ueritas.

c At qui. Iste uers.est multū obscurus, & non declaratur per doc. & nunquam eum intellexi, nisi nunc. Puto, quod eius mēs sit ista, Imperator hic intendit assignare rationem diuersitatis, quare mortuo patrono filij sui sunt legitimi tutores liberti pupilli: & tñ mortuo auo, filij aui non sint legitimi fratrum suorū pupillorum. Et ratio est ista, quia filius defuncti si non esset à suo patre emancipatus, post mortem suā sui iuris efficeretur, nec in fratrū potestatem recideret, ideoq; nec in tutelam: libertus āt si seruus mansisset, eodem iure esset apud liberos dñi, hoc est dicere, si dominus nō manumisisset seruum, iste seruus mansisset apud filios domini in potestate, & consequēter isti filij potuissent postea manumittere istum seruum, & ex ista manumissione consequi legitimam tutelam, per tit. 2.ī.præced. nimirum ergo si ēr per manumissionē factam à patre, filij succedunt in legitima tutela, quā ipsi adepti fuissent ex propria manumissione, sed si filius nō esset emācipatus à patre, iste nō reincidisset, in potestatem fratrum, & consequenter fratres non potuissent eum emancipare, & consequenter emancipando, nacti non fuissent legitimam tutelam, sed bene ex iure agnatorū. & hoc est, qđ uult dicere glo. hic paruula in uer. tutela. nimirum si post mortem patris non succedunt in legitima tutela. Hinc est, quòd cum secus sit in patre, in filium eundemque nepotem emancipatum ab auo, quod pater erit legitimus tutor filii emancipati ab auo, ut infrà scribo, & hæc est ueritas. lauda Deum, quia hoc non inuenies declaratum ab alio.

d Videtur mihi, ꝙ ibi gl. teneat idē qđ hic, & idem quòd hic tenet gl.in l.neuter.ff.de tut.& cur.da.ab his.& gl.in §.furiosi.Insti. de curat.& in l.de creationibus.C.de epis.aud. Tamē contra istas gl.facit tex.in l.generaliter.& in auth. præsbyteros. ibi posita. C. de epis.& cler. Sed dic, quòd dum ibi dicitur, quòd curatores dantur à legibus, uel iure cognationis, intellige furiosis uel mentecaptis.d.§.furiosi.

e Glo.in uer. si liberi. uult, quòd frater fratris impuberis in potestate retenti, & sic non emancipati, dicatur fiduciarius tutor. Videtur mihi, quòd ista glo. pessimè dicat, & miror quòd eam aliquis non repræhendat: quia imò est legitimus tutor nedum ex mente, sed imò etiam ex uerbis legis 12. tab. eo quia proximior agnatus, ut suprà de legit.agn.tut. in princ. & est tex.in terminis, qui de iure antiquo procedit, in l.tutor.in princip.ff. ad Velleia. Et si dicis, eodem modo erit frater legitimus tutor fratris emancipati: quia licet per emancipationem desinat esse agnatus, tamē durat cognatus.§.admonendi.inf.de hæred. q̄ ab intest. & uidisti supra de legi.agn.tut.in fi.& cognati sunt legitimi tutores, ut uult Bar.in l.1.ff.de legi.tu.reprobata gl.ibi. Potes dicere, quòd est uerū quod cognati sūt tutores, sed nō legitimi, qa nō uocati ad successionē per aliquā legē ciuilem, sed per edictū prętoris, ut uult Sali.in l.j.C.de legi.agn.tut.ut refert Ang.de Are. supra de legi. agn.tut.in prin. Et aduerte, ꝙ a reperi postea istā gl. repræhēdi hic p.Nic.de Neap. post Pet.de Bella pt. eo mō quo dixi sup. in prin.

f Gl.in uer. sororis, quę uult, quòd frater sit fratris emācipati legitimus tutor per interpretationem, malè dicit, & cōiter repræhēditur hic, quia contra hunc text.in uersi.at qui. facit differētiam inter filium patroni & fratrem, & secundum glos. nulla esset differentia, quia filius patroni, non dicitur legitimus tutor, nisi per interpretationem, & sic esset idem in eo, quod in fratre emancipato, quod est contra hunc text. Et ad l. aduersus, dic, ꝙ frater non erat emancipatus, unde nimirum si est legitimus tutor, ut dixi supra in gl. in uer. si liberi. & ita respondet hic Nic. dè Neap.

g In glo.in uers. atqui. Adde, quòd ista glo. iūcta cū tex. assignat rationem, quare frater non dicatur legitimus tutor fratris, sicut filius patroni est legitimus tutor liberti. & ista ratio est clara, quia frater non esset recasurus in potestatem alterius fratris. Secus in seruo, qui nisi esset manumissus, recidisset in potestatem filij patroni iuris hæreditarij, quia filius dicit hæres, & habere seruum in hæreditate, & in sua potestate. Secundò nota rationem, quia pater non dicitur tutor legitimus filij sui emancipati ab auo, cum hic filius mortuo auo si non fuisset emancipatus, fuisset recasurus in patris potestatem filii patroni. Respōdet glo. quòd ratio est, quia filius non erat recasurus in potestatē patris iure hæreditario; scilicet ex eo quòd esset hæres aui, sed iure patriæ potestatis. Secus in seruo, qui recideret in potestatē filij patroni iure hæreditario: unde nisi fuisset hæres, seruus non fuisset in sua potestate.

TITVLVS XX.

De Attiliano tutore.

Continuatur ad pręcedentes hoc ordine, & modo: Suprà uisum est de testamentaria tutela, & subsequenter de legitima: uerum quia cessante testamentaria & legitima, est opus prouidere de datiua, ideo intitulauit de Attiliano tutore.

SVMMARIVM.

1 *Vbi non est tutor, neque testamentarius, neq; legitimus, est locus datiuo*
2 *Quandiu testamentaria tutela speratur, non est locus legitimæ.*
3 *Tutela testamentaria aditione hæreditatis confirmatur, & hæreditate non adita corruit.*
4 *Nihil adhuc dicitur actum, cum aliquid superest agendum.*
5 *Statuta, quibus disponitur minorem non posse contrahere sine consensu parentum, dicuntur pia.*
6 *Filius pupillus statim mortuo patre est suus hæres, nec est opus aditione hæreditatis.*
7 *Si a iudice datus fuerit tutor quò ad ueniret conditio, uel dies testamentary tutoris, ualet datio.*
8 *Tutor non potest dari sub conditione extrinseca, sed bene sub conditione intrinseca.*
9 *Iudex maleficiorum potest interponere decretum tutelę & curæ.*
10 *Tutor dari potest illi, qui est de iurisdictione dantis.*
11 *Decretum, quod interponitur uoluntariè ad actum solennizandum, potest interponi a iudice extraneo.*
12 *Quæ dicantur magnæ, seu paruæ facultates.*

Si cui nullus. Cessante testamentario & legitimo tutore, locus est datiuo, qui olim à certis magistratibus creabatur: & si eius officium ex mente testatoris uel casualiter fuerit suspensum, interim ab ipsis magistratibus tutor decernebatur, qui desinebat tutor esse, testa-
a mentariæ tutelæ impedimento cessante. h. d. a Diuiditur in quatuor partes, prout quatuor tempora describit quibus uariè tutor decerni consueuerat. Secunda ibi, sed ex his. Tertia ibi, sed hoc iure: Quarta ibi, nos āt. Prima subdiuiditur in tres. Nam in prima

loquitur

loquitur, quando nullus omnino tutor erat datus à
teſtatore purè, ſed eius officiũ erat caſualiter ſuſpen
ſum. Scđa ibi incipit, & ſi ex teſtõ. Tertia ibi, item ſi pu
b rè. *b* ibi, fuerat, nec à teſtatore datus, nec à lege. ibi
1 namque probat, qualiter illę leges ſunt deletæ. † No.
primò, ceſſante teſtamẽtario uel legitimo tutore, fie
ri locum datiuo. Itẽ no. dato tutore in teſtamento ex
die uel conditione, pendente euẽtu diei uel conditio
nis locũ fieri tutori datiuo. Sed dicet qſpiam: ſi eſt a-
gnatus, quare nõ fit legitima, cũ legitima tutela ſit no
bilior ipſa datiua, cum præferatur ex ordine titulorũ?
2 Reſpondetur, hoc ideo eſſe, quia † quandiu teſtamẽ
taria tutela ſperatur per aduentum diei uel conditio
nis, aut alio quocunq; modo, ceſſat legitima tutela. l.
ſi quis ſub cõditione. de teſtamen. tutela. Ratio ratio
nis: nam eo modo tutelę deferuntur, quo ad hæredi-
tates, ſup. de legi. patro. tut. ad fi. Sed ita eſt, ꝙ in hære
ditatibus deferendis illa regula eſt ſtatuta, ꝙ quãdiu
durat hæreditas ex teſtõ ſeu ſperatur, ceſſat legitima
ab inteſtato l. quandiu. & l. uentre. ff. de acq. hær. er-
c go ſic erit in propoſito. Item *c* no. † tutelam teſtamen
3 tariam aditione hæreditatis confirmari, & hæredita
d te non adita corruere. l. ſi nemo. ff. de teſta. tut. *d* Item
no. tutorẽ datum propter ſuſpenſionẽ officii tutoris
e teſtamentarii ceſſante impedimento deſinere *e* Item
no. in uerſ. ab hoſtibus quoque, ꝙ captura ſuſpendit
officium tutelę teſtamẽtariæ: & ideo pendente tali
ſuſpẽſione, de datiuo tutore eſſet prouidẽdum. No.
ꝙ tutore ab hoſtibus reuerſo, recuperat tutela poſt-
liminii. No. in uerſi. ſed ex his. leges, quæ in aliquo de
4 ficiunt, eſſe delendas, & ab uſu † depellendas. nihil. n.
dr̃ eſſe actũ, cum aliquid ſupereſt ad agẽdum: & q in
uno peccauit, facilè habetur omnium reus. l. penult.
C. ad Syllania. iuncta l. Caſſius. ff. de ſena. Itẽ no. tuto-
res poſſe dari à p̃tore & p̃ſidibus, itẽ a magiſtratibus,
ſi pupilli facultas quingentorum aureorum quantita
f tẽ nõ excedat. *f* Itẽ no. tales tutores creatos teneri ca
uere rẽ pupilli ſaluã fore, tenẽtur & alia facere, de q-
bus glo. ordi. in l. legitimos. ff. de legi. tuto. Itẽ no. in
uer. impuberes, eſſe æquum ꝙ qui pp ętatis imbecilli
tatẽ ſe tueri, defendere, & gubernare minimè poſ-
5 ſunt, alterius authoritate regant̃. Ideoq; † ſtatuta lo-
corũ, qbus diſponitur, maiorẽ aut minorẽ nõ poſſe
obligari ſine cõſenſu parentum aut uicinorum, di-
cuntur pia, & ſuper naturali æquitate fundata. Item
no. tutorẽ finita tutela teneri rõem reddere tutelæ
ſuę. In fi. gl. extiterat. cõſilium gl. nõ eſt bonum, quia
nõ generale. Nã licèt procedat in pupillo maiore in-
fante, nõ tñ uẽdicat locum in pupillo. in infantia cõ-
ſtituto: q͂a ille non põt prætorem adire, & eius hære
ditatem paternam amplecti. d. l. ſi infanti. §. fi. quare
gl. in l. ſi nemo. ff. de tut. dedit conſilium, ꝙ hoc caſu
detur curator, cuius authoritate hæreditas adeatur.
l. cum quidã. C. de admi. tut. q͂a adita hæreditate tute
g la teſtamẽtaria cõfirmabitur. *g* Sed hoc cõſilium aper
ta ratione impugnatur: q͂a licèt adoleſcens cum au-
thoritate curatoris adire poſsit hæreditatẽ. d. l. cum
quidam. non tñ põt pupillus adire hæreditatẽ cum
authoritate curatoris. l. cum in una. §. tutor. ff. de ap.
unde hæc cura decreta ad hunc ipſum actum adeun-
di erit inutilis. Quare gl. ubi ſup. dedit aliud cõſilium
ſcilicet ꝙ detur alius tutor, cuius authoritate hære-
ditas adeatur, & ipſa adita tutela teſtamentaria con-
firmatur. l. ſi impuberi. ff. de tut. & cur. da. ab his. l. ſi
hæreditas, de teſt. tut. & hic. Sed hoc cõſilium uidetur
dubium, quia tutor ad binum actum diſtinctum dari
non põt. §. j. ſup. qui dari tut. poſ. Vnde inuenio Dyn.
Bal. & Bar. & cõmuniter ſcribẽtes dicere, non eſſe o-
pus, ut de mõ adeundi hæreditatẽ p̃uideatur, quia ſi
6 † filius pupillus ſtatim mortuo patre eſt ſuus hæres
patri, ita ꝙ nõ ẽ opus hæreditatis aditione, cuius uir
tute efficiatur heres; nã tantum operatur illa ſuitas
in filio inſtituto, quãtum realis aditio in extraneo. l.
in ſuis. ff. de lib. & poſth. §. poſthumi, infra de hær. q
ab inteſt. defe. Sed contra p̃dicta dixerit aliquis: Nam
licèt de iure ciuili filius ſit ſuus heres patri, tñ ex quo
ipſi filio iure prætorio eſt delata poteſtas abſtinendi,
& ſic põt abſtinere, & redactus eſt ad qualitatem ex-
traneorum. l. nã nec emancipatus. de leg. primo. §. ſed
his. inf. de hæred. qual. & differ. ergo iſta ſuitas, ueluti
uulnerata per prætorem, nihil debet operari. Sol. du-
pliciter. Vno modo ſecundum cõmunẽ opin. reſpon
detur, ꝙ ſuitas ueluti uulnerata, eſt ſublata per præ-
torem in his caſibus, in quibus eſt utile filio, ut nõ ſit
heres patri, quo fit ut non teneatur creditoribus hæ
reditariis. Sed in his, in quibus eſt utile non ẽẽ ſubla-
tã, ut eſt ꝙ tutelæ teſtamentariæ confirmentur, liber
tates & tabulæ pupillares nõ dicuntur eſſe ſublatæ. l.
ſi filius, qui patri. de uulg. & pupilla. l. filius, qui ſe pa
terna. & l. Iulia. de acq. hæred. cum ſimilib. Vel aliter
reſpondetur, ut alias diſputando dixi, quòd prætor
per beneficium abſtinendi non uulnerauerit ſuitatẽ,
ſed neceſsitatẽ. d. l. nã nec emãcipatus. & d. §. ſed his,
ubi dicã latè. Cum ergo ſuitas illæſa remaneat à præ
tore operatur ſuos effectus. Ad iſtũ tex. reſpondent
Doct. ꝙ ideo hæc ſuitas non confirmauit teſtamenta
riã tutelã, quia fuit uulnerata à teſtatore p datiõnẽ
cohæredis extranei. l. apud Iul. §. i. ff. ad Treb. l. ſi filius
hæres. ff. de lib. & poſth. iuncta. l. ſi Titio & Mæuio. §.
h Iul. ff. de lega. ij. In fi. gl. in uer. conditio. *h* Ego puto,
7 † ꝙ ſi hoc caſu datus fuiſſet tutor a iudice, quoad ue-
nerit dies uel cõditio teſtamẽtarij tutoris, ꝙ ualeret
i huiuſmodi decretum: *i* quia expreſsio eorum, quæ ta
cite inſunt, nihil præiudicat. l. 3. de legibus. Non ob-
8 ſtat regula iuris, actus, quia fateor palam † non poſſe
dari tutorẽ ſub conditione extrinſeca, ſed ſub condi
tione intrinſeca: quia iudicium decretaq; trahunt ſe-
cum executionem, ut eſt decretum tutelę uel curæ,
quæ non poſſunt ſuſpendi in diem, uel in conditio-
nem, quia ſuſpenſio cõtraria eſt executioni. d. l. actus.
Sed ſub conditione intrinſeca proueniente ex natu-
ra rei poteſt bene dari; ut hic, & l. muto. §. ſi ſub cõdi
tione. ff. de tut. In fi. gl. in uerbo, præfectus. colligitis
9 ſingulariter, ſcđm Bal. ꝙ † iudex maleficiorum, qui ha
bet tractare ſolum negotia criminalia. l. ſolemus. §. la
trunculator. ff. de iudi. poterit interponere decretũ
& tutelæ & curæ: quod eſt ſingulare, ſi uerum eſt, nõ
K diſputo nunc. *K* In gl. crearent, ibi, diuus. no. † dari
10 poſſe tutorem illi, qui eſt de iuriſdictione *l* dãtis, uel
l ratione originis, uel ratione domicilij, uel ratione
poſſeſ-

possessionum: & in hoc oës concordant, & hoc tenuit gl. hic, & in l. unica. C. ubi pe. tu. pro qua est l. pupillo. ff. de tut. & cu. da. ab his. sed cōtra cōmuniter tenent Doct. duplici rōne: q2 tutor datur personæ, ergo res non sunt considerandæ. probatur l. in copulandis. C. de nupt. & hæc sententia est bona, per l. magis puto. §. illud quæri pōt. de reb. cor. Secundò mouentur per l. propter litem. §. fi. per l. non solum. §. testamento. ff. de exc. tut. per l. fi. C. eo. tit. Et si dixeris, qualiter igitur gubernabuntur bona, quæ sunt in alieno territorio? Dicunt Doct. q gubernabuntur per curatorē, qui pōt dari rebus. allegant legem Iurisperitos. §. cum oriundus. de excu. tu. iuncta l. in copulandis. C. de nupt. Ad lēgē unicā, & ad l. pupillo, facile respondent, q loquūtur in casu, quo pupillus habeat domicilium in loco,
11 in quo sunt bona constituta. Illud tamen no. q † decretum, quod interponitur uoluntariè ad actū sollennizandum, potest interponi à iudice extraneo. gl. est ōr. in l. etiā. §. fi. de manu. uin. Bar. in l. i. ad fi. ff. de tut. & cur. da. ab his. In gl. iussu. ibi, §. & hic dicitur. Sed cū hodie datio tutoris cōpetat iure magistratus, ut hic. §. nos autem. uideretur quòd cuicunque habenti iurisdictionē posset delegari. d. l. 1. de off. eius. Doct. tenēt gl. indistincte, per hunc tex. §. nos autem. quia licet cōpetat iure magistratus, non permittitur absolutè, sed ita demum si delegatur habenti iurisdictionē, ut hoc tex. Ex quo no. limitationem ad illam reg. q ea quæ cōpetunt iure magistratus, possunt delegari: uerum est, nisi lex exigat iurisdictionem in delegato, quia tunc non habenti iurisdictionem non posset delegari. In fi. glo. Hæc gl. uerum loquitur quò ad materiam proposi-
12 tam: aliàs † appellantur magnæ facultates & paruæ secundum qualitatem & condōnem personarum, ut dixi in §. licet. in gl. agentes, sup. ex quib. cau. manu. non poss. & facit gl. in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de off.
m præsi. Gl. in uer. solidos. m In fi. gl. in uerbo, periculo.
n dicire, ut dicam in d. §. fi. Glo. in uer. post pubertatē n
o Gl. in uer. iudicio. o

ADDITIONES.

a Vel sic, in tutela suscipienda primò præcedit tutor testamentarius, deinde legitimus, de quib. in ti. præcedentib. deinde est locus tutori datiuo, siue per inquisitionē dato, de quo in hoc tit.

b Præmitte, quòd in urbe Romana erant duo prætores; unus urbanus, & alter peregrinus, ut scribo post Bar. in l. nec apud. C. de hæt. inst. item præmitte, qui dicantur tribuni, ut declarat Iurisconsultus in l. 2. §. iisdem. ff. de ori. iur. Itē præmitte, quæ dicatur prouincia, quæ ciuitas, ut scribo post Bar. in l. j. §. siue autem. ff. de ope. no. nun.

c Et ideo, quia resultat quædam perplexitas, qō pupillus est hæres institutus, & eidem est datus tutor in testamēto, q2 tutor nō potest esse, nisi adeatur hæreditas; nec pupillus potest adire, nisi cū authoritate tutoris. §. neq; tamen, infra ti. 1. isto interim datur Attilianus tutor, cuius authoritate adibit, ut hic. Vel pōt pupillus adire authoritate iudicis, qui supplebit defectū, ut hic in glo. in uer. exstiterit. & facit l. si infanti. C. de iu. deli. & l. bonorū. C. qui admi. ad bo. poss. licèt Bar. teneat oppositum in d. l. si nemo. dicens, quòd suitas sola est sufficiens ut operetur cōfirmationē tutelæ & tabularum pupilli: sed tamen præcedens opinio est tutior & seruatur. & uide Spec. in ti. de tutore. in prin.

d No. etiam ex tex. ibi, si ei nullus, quòd ita demum peruenitur ad tutorem datiuū, si nullus existat testamētarius, siue legitimus, ut in gl. Et aduerte, q si plures essent legitimi, & unus moriatur, uel cadat à tutela, loco eius daretur tutor datiuus, sed alii legitimi superstites solum remanerēt tutores. l. 3. §. sed & si aliquid. ff. de legi. tuto. Sed si essent plures testamentarii, uno decedente subrogaretur alius datiuus loco eius. l. si quis sub conditione. §. fi. ff. de test. tut. Si autem sit unus solus testamētarius tutor, q desinat esse tutor, an succedat legitimus uel datiuus? Dic, si desiit quia excusatus, uel remotus, tūc est locus datiuo, quia iudex hoc agit ut alius detur, d. l. si quis sub conditione. uers. sed si semel. Si uerò morte, tunc succedit legitimus. d. l. si quis, uers. si tutor.

e Nota etiam ex hoc uer. iuncta gl. in uerbo, iurisdictionis. & gl. in l. etiam. ff. de tutelis. q ad hoc ut ualeat datio tutoris facta à iudice, requiritur q tā pupillus, quàm tutor datus, sit subiectus iurisdictioni iudicis dātis. Et in tribus locis pōt pupillus petere tutorē, ut hic in glos. in uerbo, suam, s. in loco originis, in loco domicilii, & in loco, ubi habet bona. Nam iudex illius loci, in quo habet bona, potest dare curatorē illis bonis, uel etiā tutorē dare uniuersitati bonorū: quia certis bonis dari non potest, ut l. cum qui certarū. ff. de testa. tut. & dixi supra, qui dari tut. poss. §. certæ. & si nō inueniatur idoneus in iurisdictione, in qua est pupillus, requiritur in ciuitate ibi magis propinqua. l. diuus. ff. de tut. & cur. da. ab his. Potest etiā pupillus constituere insolidū domicilium in aliena iurisdictione, ut ibi tutorē habeat, secundū Bart. in l. j. ff. de tu. & cur. da. ab his. Sed an comitatiuus possit dari tutor ciuis dic q sic. d. l. etiam. ff. de tutelis, secundum lecturam gl.

f Tunc tutoris datio competit iure magistratus, si facultates pupilli non ascēdunt ultra quingentos solidos: sed si ascendunt ultra est mixti imperii, & esi speciale quòd delegatur l. muto. §. tutoris datio. ff. de tut. & ibi glo.

g Itē potest dari tutor etiā die feriata in honorē Dei, cum hoc spectet ad pietatē. Ubi uerò datur cum inquisitione, tunc iudex debet sedere, ut per Bar. in l. nec mandante. ff. de tu. & cu. da. ab his. & in l. 1. ff. de fer. Nam & in actibus iudiciariis, qui ueniunt expediēdi etiam diebus feriatis, de quibus in dicta l. 2. debet iudex sedere. l. 1. §. confestim, ibi, hinc rei sedenti. ff. ad Tertull. & l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infecto.

h Nota ex hac gl. i uer. cōditio, quòd à iudice pōt dari tutor sub conditione tacita, licèt non sub expressa, & sic no. limitationē ad l. actus legitimi, ut intelligatur, qn actus suspēderetur p cōditionem extrinsecam & expressā: secus per cōditionem tacitā, ut hic.

i An decretū possit interponi à iudice non suo, ita ut ualeat, uel ne. Adde, quòd tale decretum potest interponi die feriata etiā in honorem Dei: & sic illa die potest dari tutor, nisi ueniret i dandus talis tutor cum inquisitione, quia tūc illa die feriata nō posset eo casu iudex sedere pro tribunali: de quo p Bar. in l. nec mādante. ff. de tu. & cura. da. ab his. & in l. 2. ff. de fer. nam de actibus iudiciariis, q possunt fieri diebus feriatis, qui hēr in d. l. 2. iudex sedet p tribunali. l. 2. §. cōfestim. ad Ter. & l. 4. §. hoc autem. ff. de dam. inf.

K Sed ad istū tex. pōt respōderi, ut hic p Angel. de Are. in prin. q imò præfectus urbis habet etiā cognitionē i ciuilibus, ut l. 1. §. cura carnis. & §. quies, & l. 3. ff. de off. præfe. ur. Et sic dum glo. uult q ad præfectum urbis non spectant cognitiones ciuiles, malè dicit quia contra d. §. cura carnis.

l Est tamē casus singularis, in quo iudex qui nō habet pupillū in iurisdictione sua, pōt sibi dare tutorē, qn lis uertitur coram eo, in l. fi. §. i. C. de admi. tut. Et dū gl. hic facit mētionē de domicilio, quomodo cōtrahatur domiciliū, uide tex. notab. in l. ciues q. la 2. §. fi. ff. ad mun. & in l. ciues. C. de incolis. lib. x. & tex. not. iūcta glo. in l. 2. in eo. tit. C. de incol. lib. x. Et dū gl. dicit de domicilio, puto q ratione solius domicilii nō possit dari tutor, nisi etiam ibi habeat maiorem partē suarū fortunarū, ut etiā tenet gl. in d. l. 1. C. ubi pet. tut. & Ang. de Aret. hic. Et hoc teneo nō per rationē gl. in d. l. 1. sed quia impossibile est, q pupillus cōstituat domiciliū nisi re ipsa. i. stando in loco, ubi habet maiorem ptē fortunarū suarū: ergo impossibile est, q habeat domiciliū sine fortunis: Et alius modus cōstituendi domicilium per pupillum, quē ponit Bar. i d. l. 1. C. ubi pe. tu. & in l. 2. in fi. ff. de tut. & cur. da. ab his. non placet mihi. s. quòd constituant domicilium ad istum actum tantum. s. dationis tutoris; nam impossibile est q ad unum actum tantū cōstituant domicilium, cum finito illo actu intendat nō habere ibi domicilium, contra l. ciues. C. de incolis. lib. x. & contra tex. notab. in l. 2. iuncta glo. C. eo. tit. de inco. lib. x.

m No. ex gl. in uer. solidos, id est, aureos, quòd ubi moneta per statutum est diffinita, & reperiatur statutum loquens de moneta simpliciter, intelligitur secūdum monetam præfinitam in præcēdenti statuto, & non de moneta legali, ut hic dicitur de solidis, qui declarātur pro aureis, secūdum aliam legem, de quo uide in l. quicunque C. de ser. fug. Inter cōtrahentes autem appellatione aureorū, intelligitur secūdum cōem cursum regionis, secundum Bar. in l. ubi autem. ff. de uerb. oblig. & si multiplex, & diuersos est cursus in regione nummorum, siue aureorum, dic ut per eum in l. Pau. de solu.

a In gl. in uer. post pubertatem, quæ sit ratio diuersitatis, quare actio tutelæ non nascatur durante tutela, sed aliæ actiones sic, sed non exercentur: dic secundum Bal. in l. i. in pe. col. C. ut act. ad hære. quia actio tutelæ est generalis, unde non nascitur sæpius per singulas causas quia sufficit semel nasci: & non inuenitur actio tutelæ, nisi generalis. Sed actio negotiorum gestorum inuenitur generalis & specialis, & ideo licet non nascatur generalis durante tutela, quia alia non potest compleri, oritur tamen specialis in singulis causis, ut l. 2. C. de adm. tut.

o In gl. in uer. iudiciū. quæ sit ratio diuersitatis, quòd intentata actione tutelæ denegetur actio de rationibus distrahendis, & cōtra, & tamen intentata actione tutelæ non denegatur actio furti, uel econtra. Text. uidet̄ assignare rationem diuersitatis in d. l. 1. §. tutela. ff de tutel. & rat. distrah. sed per uerba multum intricata & obscura: & ibi multum laborat Nic. de Neapo. Sed tu uide claram rationē, quam ponit gl. not. in l. tutores. §. j. in uer. hac actione. ff. de admi. tut.

TITVLVS XXI.

De authoritate tutorum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Suprà uisum est de testamentaria, legitima, & datiua tutela: uerū quia parū ualeret decretū tutelæ, nisi eidē esset tributa authoritas, arg. in l. 2. §. post originem. ff. de ori. iu. ideo de ea tractaturus intitulauit de autho.

SVMMARIVM.

1 *Pupillaris ætas facit claudicare contractum sine tutore gestum.*
2 *Authoritas tutoris est in ipso actu interponenda, & in præsentia tutoris.*
3 *In actu proprio nemo potest authoritatem impartiri.*
4 *Regulariter non potest contrahi cum pupillo sine tutoris authoritate.*
5 *Quomodo pupillus possit obligari.*
6 *Hæres in adeunda hæreditate fingitur eadem persona cum defuncto.*
7 *An pupillus possit adire hæreditatem & lucrosam sine tutoris authoritate.*
8 *Pupillus regulariter non potest esse in iudicio tam ciuili quàm criminali sine tutoris authoritate.*
9 *Quid sit possessio momentanea, & quare dicatur momentanea.*
10 *A sententia lata super momentanea possessione non appellatur.*
11 *Pupillus de matrimonio suo uiolato accusari non potest, quia matrimonium contrahere non potest.*
12 *Authoritas tutoris post modicum tempus interueniens, tantum operatur, quantum si in ipso negotio interuenisset.*
13 *Differentia est inter mandatum & iussum ex una parte, & authoritatem & consensum siue ratihabitionem ex altera.*
14 *Leges non sunt impositæ uerbis, sed sententiæ.*
15 *Durante tutela non potest actio tutelæ intentari.*
16 *An tutor & curator possint durante tutela uel cura conueniri, & primò dicitur de tutore, secundò de curatore.*
17 *An is, cuius res possidetur à pupillo & potest uendicari, possit decerni & dari tutor pupillo.*
18 *Quis Christi potest iudex in causa propria.*

Authoritas autem. In negotio, in quo uersatur merus fauor pupilli, tutoris authoritas nō est necessaria. Fallit in aditione hæreditatis. In eo uerò, in quo uersatur detrimentū pupilli, necesse est eidē tutori authorizari, quo deficiente pupillaris ætas facit
a claudicare cōtractū. h. d. *a* Diuiditur in septē partes. Nā in prima ponit dictum bimēbre. In scda illud declarat. In tertia ponit rōnem. In quarta ponit illationē. In quinta ponit remolitionē. In sexta declarat qualiter tutoris authoritas sit interponēda. In septima decidit dubiū circa materiā. Scda ibi, ut ecce. Tertia ibi, nāque placuit. Quarta ibi, unde in his. Quinta ibi, neq; tñ. Sexta ibi, tutor āt. Septima ibi, si āt inter tutorem. No. primò, quæ dicta sunt in prima parte summarij, q in his, in quib. uersatur fauor pupilli, non est opus interuentus tutoris. Rō, quia hoc casu cessat cā finalis decreti tutoris: decernitur. n. tutor in hūc finem, ne imbecillitate ætatis, pupilli inferant præiudicium. §. impuberes, supra ti. j. Item no. q ubi tractatur de præiudicio pupillorum, est necesse tutore interue
c nire, ut actus teneat. *c* Item no. q † pupillaris ætas fa
1 cit claudicare *d* contractum gestum sine tutore. con
d cor. l. Iulianus. §. sine pupillo. ff. de act. emp. No. in uer.
e neque *e* non posse, pupillum hrditatē merè lucrosam adire, nec suscipere iure ciuili, uel ꝑtorio, sine auth. tutoris. Rōnem uobis statim dicam. No. in. §. tutor.
2 † esse interponendam authoritatem in ipso actu ꝑ personam tutoris, non per procuratorem, non per epistolam aut nuncium. Rō, quia pñtia tutoris & amicorum circunscribit in dubio dolum & metum. l. transactiones. C. de trans. No. q ubi exagitāda est lis inter tutorem & pupillū, decernendus est curator pupillo.
f *f* Finaliter † no. in actu propri *g* neminem posse au-
3 thoritatē impartiri, concor. l. prætor. ff. de tu. & cu. da.
g ab his. Vñ Cancellarius huius studii nō posset in hoc studio cōuentuari, quia sibi ipsi authoritatē minimè interponere pōt. In fi. gl. in uer. authoritas. no. q ille, qui promittit aliquid alicui, uidetur in dubio gerere actū sibi præiudicialē. Iōq; probè statuta prouiderūt, q mulier nō possit aliquid promittere sine author. parētū, quia uerisimile est q hmōi promissiones præiudiciū inferant, ut hic. In gl. obligatur. ibi, proximus. di
4 cite, q † regulariter cōtrahi cū pupillo non pōt sine auth. tutoris, tū quia suadet imbecillitas ętatis, tum ēt quia hoc suadetur culpa contrahentis, quia cū eo nō adhibito tutore contraxerit, arg. in l. certi condō. §.
5 quoniā. ff. si cer. pe. In fi. gl. si quæratur, † an pupillus possit obligari, necne.* distingue breuiter, aut loquimur in infante, aut in ꝑximo infantiæ, & tunc talis nō obligat̄ ciuiliter, nec naturaliter. l. j. §. pe. ff. de ac. & obl. §. pupillus. uer. q diximus, infra de inu. stip. Rō, qa in tali infante deficit materia, ex qua causatur obligatio: hoc est cōsensus. l. cū amplius. §. is natura debet. ff. de reg. iu. & l. pupillū. l. & l. Stichū. §. naturalis. ff. de sol. Aut loquimur in proximo pubertati, & tūc aut ꝑmittit tutori suo, & tunc nō obligat̄, nec naturaliter, nec ciuiliter. l. pupillus. ff. eo. Rō, qa lex resistit huic actui, nā utraq; obligatio impedit̄ oriri. l. cū lex. de fideiuss. l. si nō sortē. ff. de cond. ind. habuit. n. lex pro iniquo, q tutor, q deberet præcauere, ne pupillus alteri obliget̄, patiatur illū sibi obligari, arg. in l. altius. ff. si ser. uen. & in l. an tibi. C. de in li. dan. tu. Aut promittit alteri quā tutori, & tunc si sine tutore obligatur naturaliter tātum. l. j. in fi. ff. de noua. si cum tutoris authoritate, obligat̄ naturaliter & ciuiliter, sed læsus in integ. restituit̄, toto ti. ff. de min. Fallunt supradicta in duplici casu. Primò, qñ pupillus ex cōtractu esset locupletior factus. l. in pupillo. de sol. & l. 3. ff. comm. qa tunc obliga
h ret̄ naturaliter & ciuiliter. *h* Fallit scdò, qñ contractus emanaret sup re nō alienabili, qa tunc nō ualeret cōtractus ēt cū autho. tutoris, nisi iudicis decretū interponat̄. l. si qdē. & l. si prædium. C. de præd. min. Aut loquimur in maiore pupillo, sed maiore 25. an. & si quidē nullum hēt curatorē, obligat̄ naturaliter & ciuiliter, sed læsus restituit̄. l. nā & postea. §. si minor. ff. de iure iu. Aut hēt curatorē, & tūc scdm eōem opi. ꝑmittens sine curatore obligat̄ naturaliter; absurdū. n. uide

i tur,dixit Bar.pupillum ſine tutore naturaliter *i* obli-
gari,non ãt adultum ſine curatore.Cui ſnĩę non ob.l.
ſi curatorem habẽs.C.de in inte.reſt.mi.allegata per te
nentes contrarium;quia fateor,ꝙ minor hñs curato
rem æquiparaĩ furioſo quo ad tollendã efficaciã con-
tractus,quia quemadmodum contractus initus cũ fu
rioſo efficaciter nõ tenet,ita nec initus cum adulto
hñte curatorẽ,ſi curator interuenerit;quo ãt ad cãn
dã obligationẽ naturalẽ neqnaquã,quia iõ furioſus
non obligatur naturaliter,quia caret ſenſu & intelle
ctu,adultus uerò nequaquam.Nõ ob.ſcđò,ꝙ iudex
dando curatorem uideatur interdicere bonis,& per
cõſequens adultũ nõ obligari naturaliter.l.is,cui bo-
nis.de uerb.obl.qa rñdet ꝙ nõ datur curator ut bo-
nis interdicatur,ſed ut tollatur quoddã uelamẽtum
& iuris ciuilis efficacia,ut dixit Bal.Aut loquimur in
maiore 25.ann.& ille obligatur efficaciter,nec læſus
reſtituitur,de quibus eſt gl.or.l.j.ff.de nou.& dicatis
6 ut ibi.In fi.gl.ĩ uer.hr̃ditatẽ. Nã † cũ hæres in adeũda
hr̃ditate fingatur eadẽ perſona cum defuncto,dr̃ ſuc
cedere in uniuerſum ius defuncti:q̃ fictio iõ ẽ repta,
dicebat pceptor meus,ꝙ obligationes fundatæ in per
ſona defuncti,nec in hæredem tranſibant,quia acci-
dentia non migrant de ſubiecto in ſubiectum.proin-
de igitur ſtatutũ fuit ut hæres fingatur eadẽ pſona cũ
defuncto,ut actiones & obligationes nõ pereant.In
fi.gl.in uer.tutoris,quia aliæ ſunt claræ.ſed qua re igi
tur adultus põt adire cũ authoritate curatoris?l.cum
quidã.C.de adm.tu.Sol.iõ põt,quia curator daĩ adul
to iure ordinario,pupillo uerò iure extraordinario.
& hæc eſt gl.or.in d.l.cũ quidã.In gl.ullum damnum.
Pro expeditione præmitto,duplicẽ eſſe literã in hoc.
§.Prima ẽ,ne pupillus nllũ dãnũ hẽat:& hæc ẽ cõior,
ſcđm oẽs,ſcđm quã ẽ caſus ꝑ gl.ꝙ pupillus hæredi-
tatẽ quãtumcũq; lucroſam,ſine tutoris authorit.adi
K re nõ poſsit.K Alia lr̃a eſt,nec ullũ damnũ hẽat,ſcđm
quã eſſet hic caſus,ꝙ pupillus hæreditatẽ lucroſam a-
dire poſſet ſine tutoris authorit.ſed tñ ſibi poſtea cõ
peteret reſtõ in integ.ſi ſibi dãnoſa appareret.Verumtñ
prima lr̃a,in qua habetur,ullũ dãnũ hẽat,cõior eſt,ut
7 ſupra dixi.Pro expeditione tñ huius artic.† nunquid
l pupillus poſsit hr̃ditatẽ adire,*l* licẽt lucroſam,ſine au
thorit.tutoris,uariæ ſunt opi.Prima eſt opi.gl.ꝙ non:
& rõem aſsignat,ne ſumptib.& litib.uexetur.Alii fue
rũt in alia ſnĩa,diſtinguẽtes inter hr̃ditatẽ opulentã
ex una parte.Nã primo caſu,qñ defertur hr̃ditas pupil
lo opulẽta,tũc dñt iſti,pupillũ adire poſſe ſine autho
rit.tutoris.In hr̃ditate ãt lucroſa,ſiue locuplete ſecus.
Mouenĩ iſti;quia ꝓpriè hr̃ditas opulẽta dr̃ illa,quę af
fert opes ſine incõmodo aliquo,hr̃ditas ãt lucroſa &
locuples eſt illa,quæ affert opes & incõmodũ ſimul.
Adducunt iſti ꝓ ſe gl.ſing.& no.in l.ſi qs mihi bona.
§.j.ff.de acq.hær.ubi gl.facit differẽtiã inter hæredita
tẽ opulẽtã ex una parte,& lucroſam ſiue locupletẽ ex
alia parte;pro qua ſnĩa uidetur caſus in l.j.ff.de off.
proc.Cæſ.In cõtrariũ tñ eſt cõis ſnĩa Doc.ꝙ nullo un
quã caſu,ſiue dicatur opulenta,ſiue locuples,ſiue lu-
croſa,poſſit pupillus adire ſine tutoris authoritate,
ut plenè habeĩ,maximè p Bal.in l.qđ fauore.C.de le-
gi.p Bar.& alios ĩ l.more.cũ l.ſeq.ff.de acq.hær.Mouẽ

tur ipſi primò p tex.hic,ibi,quamuis ſit lucroſa.Scđò
mouẽtur,qa cõiter omnis hæreditas affert cõmodũ
& incõmodũ ſimul;quia hæreditas eſt nomẽ iuris,tri
buens iura hæreditaria tã cũ cõmodo q̃ ſine cõmodo.
l.hæreditas.de uerb.ſig.l.hæreditatẽ.ff.mand.& licẽt
aliquo ſpãli caſu poſſet reperiri aliqua hæreditas ſine
incõmodo,tñ quia regula eſt in oppoſitũ,lex nõ ſe ex
tendit ad illum ſpecialẽ caſum.l.nã ad ea.ff.de legi.Aſ-
ſignat rõnem Bal.in d.l.qđ fauore.ꝙ diſpõ huius §.ẽ
inuenta quodã iure naturali pp imbecillitatẽ cõſilii
huius pupilli;nihil mirũ igitur,ſi ipſe pupillus tali for
mæ introductæ non poſsit renunciare,arg.opt.in l.
fi.C.de teſt.mil Eſt alia rõ ſatis urgens.Nã more Ro-
mano pupillus ſine authorit.tutoris nullo mõ põt o-
bligari.l.more.cũ l.ſeq.ubi caſus,ſupra alle.Sed ſi cõce
deremus,pupillũ poſſe adire hr̃ditatẽ ſine authorit.
tutoris,eſſet neceſſario fatendũ fieri ipſũ actũ ad obli
gandum.Et ſi diceres,in quo debet obligari pupillus,
ſi non ſubſunt onera hæreditaria:Rñ.prout dicit Sal.
in d.l.ꝙ fauore.quia obligatur ſaltẽ ad ſepeliendũ ip-
ſum defunctũ,ſi nõ ſubſit alia obligatio.l.ſi quis ſepul
chrũ.§.funus.ff.de reli.& ſump.fu.Timore ergo huius
obligationis,quæ eſt cõtra iuris diſpõnem,ut d.l.tu-
tore.impeditur pupillus adire hæreditatem quantum
cumq; lucroſam.Memini,aliàs vidiſſe rõnem à clariſs.
D.Petro.ꝙ ea rõne pupillus impediĩ adire hęreditatẽ
ſine authorit.tutoris,quia nõ intelligit cãm adeundæ
hæreditatis.Nã ut quis poſsit adire hæreditatẽ ſibi de
latam,eſt neceſſe ſeipſum intelligere cãm,ex qua defe
ratur ſibi hæreditas.ſ.utrũ ex teſtõ,uel ab inteſtato,
utrum tanquam agnatus,vel cognatus.l.is,q hæres.ff.
de acq.hær.ſed pupillus nullo mõ põt diſcernere cãm
ſibi delatæ hæreditatis,qa talis ætas nec ſcire,nec diſ
cernere pt.l.pupillus ſi fari.ff.de acq.hęr.ergo non po
m teſt adire hæreditatem ſine authorit.tutoris. *m* Ideo
tutor ſibi datur,ut ſuppleat iudicium ipſius pupilli.l.
quãuis.§.infans.cũ ſi.ff.de acq.poſſ.& hæc rõ uidetur
urgentior cęteris.& hæc ſnĩa tãquã uerior,& in diſpu
tando & in iudicando tenenda eſſet,maximè p textũ
noſtrum,qui uiolari minimè põt.Nec ob.dr̃ia,quam
facit glo.in d.l.ſi quis mihi bona.inter opulentam,
n &c.*n* quia talis differentia eſt nulla,& iõ &c.vulgata
l.illam.C.de colla.Nec ẽt ob.ꝙ ſi nulla ſit in hæredita
te obligatio,pupillus nullũ damnũ ſuſtineat:qa imò
ſaltem de facto poſſet uerſari.& hanc rationem ſenſit
Iuriſc.in d.l.minorib.ff.de mino.Non ob.l.j.ff.de off.
proc.Cæſ.quia loquitur in procuratore Cæſaris,non
autem in pupillo;& nõ eſt æque potens priuilegium
Cæſaris uel fiſci,quantum priuilegium ipſius pupilli.
l.verum.in fi.ff.de mino.& l.ſi tutor.& l.j.& 2.C.de
ſer.pign.da.ma.Ex his remanet expeditus iſte articul.
8 Ibi,clarum.Ex hac glo.habetis,† ꝙ pupillus regulari-
ter non poteſt eſſe in iudicio,nec ciuili,nec crimina-
o li,ſine autho.tutoris ſui. *o* & eſt ratio,quæ ponitur
in tex.ne ullum damnum habeat.Idem intelligatis in
adulto curatorem hñte.Nam adultus curatorem hñs
ferè eſt ſimilis pupillo.l.ſi curator hñs.C.de in integ.
reſt.Si autem adultus curatorem non habeat,& non
ſit maior 25.ann.habet legitimam perſonam ſtãdi in
iudicio ſiue ciuili,ſiue criminali,arg.opt.in l.in teſti-

monium

monium.ff.de testa.& plenè hr in l. 2.& in l.3.§.qui accusare.ff.de accus.Fallit in casu accusationis adulterii;ubi requiritur q̃ sit maior 25.ann.l. si maritus. §. lex.ff.ad l.Iul.de adul.quia est intelligenda,quãdo ꝓsequeretur iniuriã alterius:secus át si suã uel suorũ,vt
9 statum videbimus.In gl.ibi,in l.momẽtaneæ.† quid sit ista possessio momentanea,& quare dicat momentanea,optimè declarat gl.in d.l.momentaneæ. Nam momẽtanea possessio duplici de causa dr̃:aut aptitudine, qa contingere pt ut qui uicerit in possessorio, ꝙ facili succumbat in petitorio, & ideo non remanebit ista possessio uno momento apud me. Vel dicitur momẽtanea,qa summariè & momẽtariè est procedendũ in ipsa.Ideo át pupillus interuenire potest,qa de modi-
10 co ꝓiudicio tractatur.Hinc est,q̃ † à sñia lata ꝑ super
p tali possessione nõ appellatur.l.j.C.si de momen.poss. fuerit appellatum.Ibi,sed hęc in adulto.Iõ át glo.dicit in adulto, quia pupillus matrimoniũ cõtrahere non
11 põt.& † iõ de mr̃imonio suo uiolato accusare nõ possct.tex.est in prin.sup. de nupt.Ibi,masculi quidẽ puberes. impuberes át mr̃imoniũ contrahere non pñt. Ibi,l.j.& 2.Rõ huius fallentiæ est,quia Princeps cum
q debet cõcedere ueniam ætatis q minori,ipsum ꝑ aspectum põtiamque sui uidere uult.d.l.j.& 2.in gl.all.& iõ ipse minor põt adire sine authoritate tutoris.In fi. glo. ibi, & nedum minor 25.ann.admittitur in iudicium in tali interdicto.In fi.glo.in uer.post tempus.
12 hẽtis hanc concl.q̃ † authoritas tutoris post modicũ tempus interueniẽs tantũ operatur,quantũ si i n ipso negotio interuenisset.& est rõ,quã tenuit gl.i t. fi.sui. Pro maiore tñ declaratione gl.colligite dr̃iam ultra a-
13 lios,qui hic leguntur:& primum† est dr̃ia inter mandatum & iussum ex una parte, & authoritatem & cõsensum siue ratihabitionem ex alia. Nam de natura mandati siue iussus est, ut sp ipsum mandatum præcedat. De iussu casus est in d.l.si quis mihi bona.§.iussum.ff. de acq.hær.De mandato est casus in l.si uerò remunerandi.§.si post mandatum.ff.man.& his duobus rñdent editiones, præcepta,Iñia, siue ꝑmissio.De natura uerò authoritatis est, ut uel i ipso negotio intercedat, uel modico tpe post. d.l.si quis mihi bona §.iussum.vbi casus.& l.obligari.§.tutor.ff.eod.facit c.causa. extra de iu.patr.De natura uerò consensus, siue ratihabitionis est,ut operetur q̃docunq; intercedat. l. si. cum materia.C.ad Mace.& per Dy.in c.ratihabi.extra de re iud.& plenè per Inn.in c.j.& c.dudum.de rebus ecc.non ali.in 6.Ex quo notabiliter infertur ad statutũ, quo cauetur,quòd tale quid fiat de mandato siue iussu præsidis; hoc casu est sp necesse mandatum uel iussum antecedere.Idẽ ẽt in cõsilio,quia necessarium est cõsilium præcedere. l. Titiũ & Mæuum,in prin.ff. de adm.tu.secus esset in ipso cõsensu,arg.cor.quę sup. nõ.Et hoc patet ex signiũcatione ipsorũ uocabulorũ. Nã ubicũq; non ꝑcedat iussus,mãdatũ siue cõsiliũ,nõ est uerũ,illud fieri mandato,iussu uel cõsilio meo. Si uerò cõsensus qñcunque intercedat,sp est uerũ dicere,illud esse gestũ meo cõsensu:qđ tñ scđm Doc.ẽ litã dum,ubi consensus de forma nõ requiritur,quia tũc oĩnõ est necesse cõsensũ intercedere eo tpe, quo is pro forma requirit.l.fi.§.necessitaté, & ibi glo.no.C.

debo.quæ li.quã Doc.Bal.Bar. & alii sequuntur.faciunt,quæ no.p Inn.in c.ptereà.ext.de off.dele.& hæc oĩa sunt de mẽte Doc.in locis all.Omnia hęc,quæ sup. dixi,recipiũt magnã dubõnẽ.Nã primò,qđ est dictũ, mãdatũ siue iussum necessario dr̃e añcedere, vr̃ cõtra l.si uerò procurator.ff.de sol.l.licet.ff.de iud.l.j.§.sed si ratum,ff.qđ iussu.in quib.in rib. hr̃ , q̃ ratihabitio subsequẽs mãdato æquiparatur.Itẽ ille,qui ex postfacto consensit obligat ex ti.qđ iussu.ergo nõ oportet mãdatũ siue iussũ añcedere.Itẽ qđ dicit Bar.de cõsẽsu, sufficere qñcũq; intercederet,nõ ur̃ bene dictũ:nã significatiõ huius uocabuli cõsensus,hic in prin.importat
r ut ipsum negotiũ añcedat:r nã dr̃ cõsensus, quasi partiũ assensus. si ergo partes simul cõsentire dñr, ergo cõsensus in ipso negotio dẽt intercedere.& hãc expõnẽ facit Iurisc.in l.j.in prin.ff.de pac.uñ Bal.in l.fi.C.ad
s Mace.aliam tradidit doctrinã.Circa át ꝑ prædicta potestis.iudicio meo,melius dicere ex mẽte Inn.in c. cõsuetudinis.extra de consue. & Moder.in d.§.iussum. Aut est talis actus,qui de forma requirit iussũ uel mãdatũ añcedere, & tunc non sufficit si ex postfacto intercedat.d.§.iussum.& d.§.necessariũ. facit c.adultus. ext.de ele. Aut est talis actus,qui de forma nõ requirit hoc añcedere, & tunc aut actus talis pt stare in pẽdẽti,& tũc ratihabitio subseq̃ẽs tantũ operat,q̃tum si mandatum præcessisset:aut talis actus non pt stare in pẽdẽti, & tunc ratihabitio subseqũẽs nõ sufficit:d. §.iussum.iũcta l.cũ qui.§ fin.ff.de acq.hære. facit l.sctus Itimi.ff.de reg.iur.& hęc uidetur ꝓbabilior doctrina saltem in disputando.No.sing.aliã dr̃iam inter authoritatem ex una parte mandatum,iussũ,siue cõsensum,ex alia.Nã de natura authoritatis est,ut q̃ debet authoritatẽ præstare, adsit ipsi negotio: non autẽ ipsam pt interponere ꝑ nunciũ uel epistolam.casus est no.hic,ibi,pñs debet auctor fieri:mandatũ uerò siue iussus,siue cõsensus pt interponi ꝑ nunciũ, uel ꝑ epistolã.De iussu est casus in d.§.iussum.De mãdato in l. j.& multis aliis.ff.mand.De consensu est casus in l.honores.in fi.ff.de decu.& no.Bar.in d.§.iussum. Adeo ẽt hoc strictè obseruat in authoritate, ut dixit Inn.in d.c.consuetudinis.q̃ ex necessitate ille,qui pstat authoritatẽ dẽat formaliter exprimere hæc uerba, Ego sum anthor huic negotio, uel authoritatẽ meã ꝑsto: quã sñiam sequitur Ang.in d.§.iussum.licet multi hãc sñiam tanquã iuris rigorosam reprobent. Primò adducit Inn.contra Ang in l.3.cũ sua gl.ff.de adm.tu.& de peti.l.quid tñ §.si arbiter.item.l.arbitris.iuncta l.4. in prin.ff.de re iud.in quibus dr̃,q̃ iudex in iudicando debet absoluere uel condẽnare, & tñ sufficit hic si per uerba ęquipollentia fiat,quæ sñia uidetur probabilior,† maximè quia leges non sunt impositæ verbis,
14 sed sñiæ.l.cũ si.C.cõm.de le.In gl.iudiciũ. ibi, ut hęc dicitur,colligitis hanc concl.ad.§.fi.huius tit.quò tanquã de iudicio intẽtato inter tutorẽ & pupillũ,q̃ debet intelligi de alio iudicio alterius actus,quàm de iu-
15 dicio administrationis tutelæ:† nam durante tutela, actio tutelæ non pt interim intẽtari,nec ẽ nata,ut statim in gl.uidebimus. Vñ pro pleniori doctrina uideã-
16 mus,† qñ & quib.casib.actor,tutor uel curator, durãte tutela uel cura,cõueniri possit.dicite ex mẽte Doc.

t in l.2.de admi.tut.& Bar.ĩ l.cũ curator.ff.eo.titu. t Aût quærimus de tutore, utrũ cõueniri possit, & tunc aut conuenitur ex obligatione, quæ habet uetustiorẽ causam tutela, & p̃t conueniri, & si sint quamplures tutores, alius autorizabit contra alium, ut est casus in §. nostro, & facit.l.si tutor.§.fin.ff.de tut. & ratio. distr. iuncta.l.si plures.ff.de testa.tute.aut si nõ sunt plures tutores, dabitur curator ipsi iudicio, ut in.§. nostro. Aut quærimus, utrum conueniri possit ex obligatione nata propter aduentum tutelæ, & tunc non p̃t cõueniri, quia actio non est nata.d.l. si eum adhuc.§.fi. de tutel.& ratio.distra.& l.nisi.in prin.cod.tit.Aut q̃rimus, nunquid possit conueniri ex obligatione nata durante tutela per aliam causam, vtputa, furti uel cõmodati, & tunc etiam interim non potest conueniri, quantumcunque obligatio & actio sit nata.d.l.si tutor.cum l.seq.quę incipit, sed non dantur, de tutelis & ratio.distrahen.Si uerò quæramus, qñ curator conueniri possit, & tunc aut quærimus de cõtractu facto ante ipsã curã, & bñ conueniri pôt, ad exẽplum tutoris.l.sup.allega.Aut q̃rimus de contractu facto durãte cura, uel de aliqua particulari gestione ipsius curæ malè gestæ, & tunc durante cura p̃t conueniri.l.cum curatore.ff.de admi.tut.l.si tutor.in fi.de tut.& ratio. distrah.& l.non quasi.§.hanc stipula.ff.rẽ pupil.saluã fo. Aut q̃rimus, nunquid cõueniri possit ex ipsa gñali administratione, & tunc durante cura conueniri nõ p̃t ad exemplum ipsius tutoris.d.l.2.C.de admini.tut. & l.actus.ff.eod.ti.Quantum autem ad eum, qui gerit pro tutore siue curatore, & qui non est uerus tutor, nec curator, concludite indistinctè, ꝙ qñcunq; conueniri pôt, siue pro cõtractu ante administrationẽ pro
u tutelę gestæ, siue ẽt durante ipsa protutela. u Item in eo, qui gerit procuratorem.de hoc est casus in l.j §.fi. ff.de contraria act.tut.Item in procuratorẽ, qui quandocunq; cõueniri p̃t.l.qui proprio.§.fi.cum l.seq.& p Bart.de procut.Ibi, respondeo sic.optime loquitur q̃tum ad hunc passum.Nam Imperator in d.auth. ostẽdit se nelle corrigere iura antiqua.Ibi, quod diximus. In hoc articulo duæ sunt opinio.Prima, nunquid ille qui est datus curator in testõ, possit esse curator.& in hac opi.fuerunt multi Doct.dicẽtes, ꝙ sic.pro quibus facit, quia uř esse approbatus ab ipso testatore.In contrariũ est ueritas, quia ẽt datus in testõ, talis non pôt tutor esse, & hanc partem tenuit gl.in auth. minoris debitor.C.qui dari tut.poss.& in d.Authen. ut hi qui obliga.se habe.phib.res min.& hãc partẽ tenuit Dyn. in iudicando & consulendo, consi.suo 38.Itẽ Azo in summa, qui dari tut.poss.uersi.idem.Sed & hæc pars tanquam uerior esset tenenda. In fi.glo. colligitis, ꝙ
17 † is, cuius res possidetur à pupillo, & vẽdicari pôt, nõ prohibetur decerni tutor pupillo, & hanc sententiam tenuit glo.in authen. minoris.C.qui dari tut.poss. & in l.j.C.de in litem dan.tut.Sed gl.cõiter reprobatur: quia qua ratione prohibetur quis decerni tutor pupillo, cum quo sit obligatio psonalis, eadẽ ratione prohibetur dari tutor pupillo, cum quo possit actio realis intentari: nã hic est timor malignitatis, ne fortè instrumẽta subtrahat, uel deleat, ergo idem ius, u ulg l.illud. ad leg.Aquiliam.& pro hac sententia induco d.auth. minoris, cum dicit, minoris debitor, uel is cui minor tenet, aut res minoris. Vt igiř illa pars alternatiuę, aut res minoris, aliquid operet, debemus intelligere ut includat actionẽ realẽ, alioquin fuisset frustratoriè posita.§.qbus.in pri.constit.Cod.Nõ obst.ꝙ illa authẽ.loquatur de debitore, quia ẽt ille, qui tenetur actione reali, dř debitor, vnde ad uerba auth.referri possunt.faciunt q̃ habent in.§.j.infra, de actio. In fi.gl.autor. nõ
18 ob.hæc l.fi.quia † ibi ideo quis statuiř iudex in cã pro
* pria, * quia hoc sibi tribuit aduersarius, cũ quo litigat. facit.l.j.ff.qua.re.actio nõ datur.l.admonẽdi.& l.manifestæ.ff.de iureiur.& quod habetur in l.j.§.fi.ff.de uerbo.oblig.in l.Theopompus.de dote præleg.

ADDITIONES.

a Vel aliter dicit, secundum Bal.hic. Sine tutoris autoritate pupillus suam conditionem meliorem p̃t efficere: & tutoris autoritas ad obligandum pupillum est necessaria, sine qua pupillus gerens actũ hinc inde obligatorium contrahentẽ cum eo sibi obligat, sed ipse eidem minimè obligatur.li.d.usque ad.§ neque.

b Adde tamẽ, ꝙ pupillus sine tutoris autoritate soluẽdo debitori nõ se liberat, licèt hic uidetur uerũ fauor.l.quod si fortè.§.fi. ff.de soln.Rõ est, q a soluẽdo uel numerando pecuniam non pôt transferre dominiũ pecuniæ, pôt tamẽ se liberare p acceptilationem.l.2.de accep. quæ acceptilatio dicitur esse imaginaria solu. §.præterea, infra qui.mo.toll.obli. Adde tamẽ, ꝙ pupillus pôt se obligare naturaliter & ciuiliter sine tutore ad hunc finem, ut liberetur gl.est sing.in l.2.ff.de accep.secundum Io.de Pla.hic. Item adde ad secundum notab.hic, si aliquis in ueritate non existẽs tutor præstet autoritatem, quòd ille qui contrahit cum pupillo habet duplex remedium: primò restitutionis in integrum.l.j.in fi.ff. quod fal.tu.aut.item habet actionem in factum ad interesse contra illum falsum tutorem, ut l. nouissimè. in princ. ff. quod fal. tu.aut.ita declarat gl. magistra.in prin.l.1.ff quod fal. tut. aut. & ad istud notab.etiam adde, ꝙ infra proximè scribo, ibi, an autem pupillus. Et ad gl.sing.quam supra allegaui, secundum Io.Fab.adde ꝙ illud ideo est, quia per talem obligationem pupillus efficitur locupletior, vt hic in gl.

c Adde, ꝙ pupillus non potest facere deteriorem conditionem suam in his, quæ sunt iuris, sed in his quæ sunt facti sic. Vnde pupillus sine tutore potest perdere naturalem possessionem rei prout est facti.l.possessor.ff.de acq.rer.do.potest etiam retinere possessionem alteri.l.quamuis.de acq.poss. Item adde, quòd in delictis pupillus obligatur etiã sine tutoris autoritate, quãdo est tale delictum, quod in eo potest cadere.l.impunitas.C. de pen.§.fi. infra de obli.quæ ex deli.l.pupillum.in prin.ff.de reg. iu. l.si minor.ff.de adul. tamen propter ętatem mitius uenit puniendus.l. auxilium.§.j.ff.de min. Item adde, quòd pupillus potest obligari re & facto sine tutoris autoritate l.pupillus.ff.de actio. & oblig. aliàs incipit, furiosus. An autem quelibet autoritas tutoris sit sufficiens? Dic quòd non, nisi interueniat legitimè, aliàs secus, ut in casu l.tutor.ff.eo.& in alio casu legis, puberes: cũ ll. sequen. & in casu.l.aut si plurib.ff.eo.ti.§.tutor.infra eo.qui sunt quatuor casus, in quibus autoritas interposita non ualet. Item requiritur ut autoritas ualeat, ꝙ ille tutor sciat se esse tutorem, aliàs nõ ualet. l.quęro.ff.de eo, qui pro tut.nego.gest.& uoluit Bar. in l. multũ. ff.de cond.& dem.

d Vide gl.not.de claudicatione, in d.c.de illis.extra de despon.impu.& gl.sing.in l.j.ff.de rescin.uẽ.quę dicit, quòd claudicat in obligatione contrahenda, non dissoluenda. Item no.quòd in contractibus, ex quibus hinc inde mutuę obligationes nascuntur, si contrahatur cum pupillo contractus claudicat, qa pupillus nõ obligatur, licèt alium sibi obligatum faciat. An autem emptor possit usucapere uel præscribere talem rem emptam à pupillo.tex.uidetur quòd sic, in l.2.§.si pupillo.ff.pro empto.tamen quia hoc nõ est ita indistinctè uerum, ideo uide glo.no.in l.eum qui. C. de author.præstan.

e Et §.neque. Hoc dicit usque in fi. Pupillus sine tutoris autorit. nõ pôt adire hæreditatẽ, nec sibi restitui, nec bonorum possessionẽ petere, quãtumcunque talis hæreditas sit lucrosa. hoc primò. Et autoritas tutoris debet interponi à tutore p̃nte, & non per epistolã uel nunciũ in ipso negotio, uel contractu, uel incõtinẽti ante uel post.ex interuallo autem nihil operatur. hoc secũdò. Et si interueniat iudicium inter pupillum & tutorem, datur curator

pupillo

pupillo in loco tutoris, q desinit esse curator finito iudicio.h.d. usq; in fi.No.quòd licet pupillus possit facere rem sibi commodam sine autoritate tutoris, nõ tamen potest hæreditatem quantumcunq; lucrosam adire. Et est ratio ultra alios, quia licèt hæreditas sit lucrosa quo ad pecuniarium commodum, tamen cum sit nomen iuris, aptum natum comprehendere in se uniuersitatem quãdam & commoda & incommoda, l. quod dicit.ff. de impensis. potest in se comprehendere similiter uexationes & lites, quib.uexaretur, ut in hac gl.in uer damnum. pp quæ ét datur restitutio minori.l.minorib. 25.ann.ff.de mino. Et similiter per aditionem hæreditatis quasi contrahitur.l.ex malefic.ijs.§.hæres.ff. de act.& obl.& sic pupillus quasi contrahẽdo obligatur creditorib. & legatarijs,& ad funus defuncti.l.si quis sepulchrum.§.fi. de reli. sed si pupillus non potest se obligare, ut supra prox.& l. obligari.ff. de act.& obl.&c. Sed quare adeundo hæreditatem, etiam q̃ habeat commoda, & incommoda, ipse obligat sibi debitores hæreditarios, sed non potest obligare se creditorib. cum sit contractus uel quasi ultro citroq; obligatorius, ut supra, in princ. huius tit. Sol. dicit Iac. & Pe. quod in proximo casu prouidetur contrahentib. cum pupillo, q̃uis.n.ipsi sint obligati, habent tamen exceptionem si conueniantur à pupillo, iuxta l.id quod.ff.de rei uen. quando filius non impleuisset pro parte sua, ut ibi. uel alio modo, quando pupillus nõ ẽt locupletior, ut uidist gl. sup. i pri. i uer. obligaturq. ratio cessat in creditorib. hæreditarijs. nam si pupillus ageret contra debitores hæreditarios, ipsi non possent excipere de iure tertij. & sic creditorum, cũ debitorib. nihil de hoc interfit, & sic creditores remanerent in dãno, quod lex noluit.d.l. si id quod in fi. & l.si minoris.ff.de adm.tut. & cum hac ratione transit etiam simpliciter Nic.de Neap.hic. Aliam meliorem rationem assignat Io. Fa.hic: quia contrahenti potest imputari, quare cum minore contraxerit l.cum mandato.in prin. ff. min. non sic creditorib. hæreditarijs. & ista est fundamentalis ueritas, & uide Bar.in l.obligari.in prin.ff.eod.

f Hoc uerũ, q̃ do nuus solus esset datus tutor, secus si plures essent dati tutores, qa unus tunc in contractu alterius autoritatem interponere posset.l.si plures.ff.de testa tu.l.at si pluribus.cum l. seq.in prin ff. eo. Item limita per tex.sing. in l. fistulas. §. i. ff. de contrah.empt. in his, quæ sunt facti, ut decl. Bar. in l. 1.§. in filijs. ff.ad Treb. Hoc uerum in his, quæ sunt contentiosæ iurisdictionis, secus in his, quę sunt uoluntarię iurisdictionis l.si consul.cum ibi no.ff.de adop.

g Et aduerte ad ultimũ notab. supra positũ, q in actu pprio tutor non possit autorizari, si opponeretur de toto titu.ff.de contra.iud.tut. ubi pupillus obligatur tutori ex administratione, qa aus uis quòd non interueniat autoritas tutoris, & impossibile est quòd solus pupillus obligetur. Aut etiam tutoris autoritate, & hoc etiam impossibile, quia in re propriæ autorari non potest. Istud motiuum facit lucide.in l.j.in prin.ff.de cõt.iud.tut. & ibi uidet significare q sit speciale.uide ibi Nic.de Nea. Tu dic quòd ibi obligat re ipsa, quod potest, sicut tutor, ut dicit Bar.in l.1. C. ubi pe.tu. & tex.no.in l.furiosos.ff.de act.& obl.

• Vide Bello.latius ista examinantẽ in §.j.infra.quib.mod.re contrah.oblig.

h Qñ autem dicat pupillus factus locupletior, dicit in l.fi.C.pro empt. Et quo tempore sufficiat illum esse locupletiorẽ, dic ut ff. de neg.ge.l.litis contestatæ. & ibi aduerte, quòd dum gl.in d.l.fi. dicit, q tunc pupillus dr effectus locupletior, qñ habet pecuniã, uidetur mihi hoc contra tex.in.§.nunc admonendi, uer.sin autẽ. in uer.pecuniam autem saluam habeat.infra, quib.alie. licet, uel non, quem tex.in d.l fi.alle. pro se.

i Adde ad prędicta, quòd supra dictum est, pupillum cõtrahẽdo alios obligare, non autem ipsum alteri obligari, q hoc est uerum de pupillo intellectũ hñte, & proximo pubertati, quod ét in proximo infantię ex benignitate receptum est.ut infra, de inu.stip.§. sed quod diximus. Sed infans, qui caret intellectu obligari nõ potest.l.pupillus nec uelle.ff. de reg.iu.& ibi gl.magist. Fallit solum in casu, in quo infãs stipulari potest. rem suam fore saluam, ut l. seruum.ff.rem pup.saluam fore. Itẽ intellige; quòd pupillus non obligat nisi sit factus locupletior.l.pupillus.ff. de auth.tut. & hic in gl.in uer.obligatur. nam tunc obligatur infans, non tamen obligatur ex eo contractu.sed condictione sine cã, uel ad exibendum, ut t enet gl.fi.i l.3.ff.comm. Sed proximus pubertati factus locupletior, obligatur utili actione naturaliter & ciuiliter.d.l.3.i prin.ff.comm.& tenet gl.magna in fi. de noua.

K Sed ego dico, quòd imò de necessitate debet esse litera, nec, qa aliàs tex.malè diceret, cum dicat, quamuis lucrosa sit, nec ullum damnum hẽat, nam impossibile est quia secũdũ eũdem opi.illa dr lucrosa, quæ habeat damna, iuxta glo. in d.l. si quis mihi bona.§. si seruus.ff.de acq. hær. unde esset impossibile, q esset lucrosa, & nullum damnum haberet.

l Adde tu, q quemadmodum pupillus non potest adire hæreditatem sine autoritate tutoris, ita nec tutor de per se absque sciẽtia pupilli potest hoc facere, ut est tex.in l.potuit.C.de iu.deli nisi pupillus sit infans, quia tunc pt ét solus tutor sine pupillo.l.si infanti.C.de iu.deli. Et ideo communiter tutores in inuentario infantis ponunt se reperisse in bonis infantis spem adeundæ hæreditatis maternæ, quam pupillus moriens transmittit ad hæredes, secundum Bar.in d.l.potuit. Item potest solus tutor petere bonorum possessio. licèt gl.hic uariauerit. Et intellige prædicta de pupillo, ut non possit adire sine tutore, &c. in hæreditate extranei, ut ipse non possit etiam adire, nisi ut sup. In paterna ne cò pupillus statim est hæres ipso iure ciuili, licèt de iure prætorio habeat facultatem abstinendi §. sui. infra. de hær.qual.& differ. & l.necessarijs. ff. de acq.hær. adde etiam quòd curator datus pupillo in locum impediti tutoris, non potest autorizare pupillo in adeunda hæreditate, sed debet dari tutor alius.l.3.cum in una. §.tutor. de app. Secus in curatore adul.l.cum quædam. C.de adm. tut.

m Cõclude ét in agnitione bonorum possessionis, q solus pupillus non pt agnoscere uel repudiare sine tutore d.l.bonorum, & l.seruus.§.impubes.ff.de bo.poss.& no.in l potuit.C. de iu.deli.& ff.de succ.edic.l.1.§.tutor. sed solus tutor bñ pt agnoscere bon.poss.sine pupillo.l.tutor.& l.si pupillũ.ff.de bon.poss.l.1.si ad pupillũ.ff.de auth.tut.& hoc uoluit gl.in.d.l.potuit.& l.impuberi.ff.de ui. & cu.da.ab his.licèt gl.teneat cõtrarium, sed non bene, in d.l. bonorum.ubi Ang.& Sal.uidelicet q agnitio bo.poss.consistit in facto, sed aditio in sola uoluntate.l.aula.C.de iu.del.& ista, quæ sunt in uoluntate alterius, per alium expediri non possunt.l. sub hoc.ff.de cond.& dem.

n Ibi, Non ob. differentia quam facit gl. Tu responde ad illa duo melius. & ad primum dic, posito quòd sit uera dña illius gl. tamen dico quod non possit adire etiam opulentam, quãuis nulla incommoda habeat, eo quia militat ratio, quæ supra dicitur, quia non intelligit casum suæ aditionis: quæ ratio ita militat in opulenta, sicut & in alia. Et eodem modo respondeo ad sequens argumentum, quòd quamuis uerum sit quòd ualet, & damnum sustinet, tamen non possit adire per rationem supradictam.

o An pupillus possit esse in iudicio sine tutoris autoritate, uel ét adultus, uide per hunc. Adde tamen, q licèt pupillus nõ possit esse in iudicio ciuili sine autoritate tutoris, q tñ in iudicio criminali bene potest esse, & torqueri sine autoritate tutoris, & tunc præsentia iudicis supplet tutoris autoritatem. ità Bal. in §. item scripto. in ti. de pa. in. fir. alleg. tex. in d. l. clarum. C. de aut. prestan.

p Adde quòd à snia lata super cã possessorii non appellatur: hoc est uerum de iure ciuili d.l.1. de iure autem Cano, bene appellatur.cle.i.de cau.poss.& propr. Et est ratio, quia talis sententia dicitur diffinitiua, uel quasi diffinitiua, ut no.gl.in c.i.extra de iud. & in c.consultationib.extra de off.del. Adde tamẽ, q Bar. in l.2. C.si de momen.poss.dicit, q licèt ab illa appellatur, q tamẽ non obstante appellatione potest executioni mandari, & eum sequitur Alb.in l.i.C.eo.ti.uide Bar.notabiliter loquentem in l.a.ff.de ap.recip.

q Sed aduerte, quia dum gl.ista uult q pupillus potest impetrare ueniam. ætatis, dicit de directo contra casum, quem all.l.a.C. de his, qui ue.æta.impe.ubi quis nõ potest impetrare ueniam ætatis, nisi excesserit 20.ann.

r Et facit, quia quoties autoritas debet adhiberi certo & limitato tempore in aliquo actu, alio tempore interposita non ualet, ut hic, & l.quid ergo.in prin.ff.de his, qui no.infam. Et est argum.q si syndicus sit autoritate præsidis, & est factus sine eius consensu, quòd licèt princeps uelit ratificare, non ualet. Contrarium tenent Dyn.& Bald.in d.l.si quis mihi bona.§. iussum.de acquir. hæred. per l.1.C.de iure fis. lib. 10. & extra.de iure patro. cap.cura. quia illa autoritas non est propriè authoritas, sed quædam confirmatio. Et no. hic glos. in uerbo, post tempus simpliciter prolatum, quod intelligitur post tempus non modicum.

s An aũt in casu huius.§.tutor. in quo requiritur autoritas tutoris in contractu pupilli sufficiat eius pñtia, absq; eo q expresse interueniat autoritas: & similiter si in aliquo contractu debet adhiberi consensus alicuius sufficiat, si ille sit pñs illi contractui, absque eo quòd expresse consentiat, uide text & glos.in l.3 ff.de aut.tu.quæ uidetur concludere, quod non sufficiat præsentia de quo uide Bar.in l.simul,in l. quę dotis.ff.so. ma.qui idem conclu-

dit, quod statim dixi. & uide not. in c. dilecti. extra de arbi. & quod no. Bald. in l. si filius. C. de peti. hære. & Bald. in l. cum pater. §. libertus. de lega. 2. & quod no. in simili per Bar. in l. 1. §. si plures. ff. de exercitoria. Et an, ubi quis exigit consilium eius, qui est particeps in officio, debeat intelligi de consensu, uide gl. ibi no. in c. uenerabili. extra de offi. dele. Adde tamen, quod contrahens cum pupillo potest esse absens tempora quo tutor consentit pupillo: nam contractus, qui consensu celebrantur, possunt fieri inter absentes per epistolã, ut ff. de contrah. emp. l. 1. §. fi. An autem, qñ in aliquo actu requiritur consilium alicuius, possit fieri actus nõ habito consilio, uel si habuit, an teneatur illud sequi, uide Bal. in l. 1. C. de exercitoria.

t Hoc uerum, nisi tutor desineret esse tutor ante tẽpus, eo quia haberet necesse abesse causa reipub. uel quia bona sua uenirent publicanda, quia tunc pupillus etiam non finito tempore tutelæ potest agere cum eo, ut reddat rationem. l. si tutor. ff. de tut. & ratio. distrah. Et idem si efficeretur monachus, ut ibi not.

u Quando & quibus casibus tutor uel curator durãte tutela uel cura possint conueniri à pupillo, uel econtra pupillum conuenire, uide de hoc gl. in l. 1. C. de admi. tu. & Bar. in l. curatorem. ff. de admi. tu. ubi plenè sufficiat cã remissionis. & qñ durante officio possit administrator conueniri, conclude, & primò in procuratore, siue erat debitor ante mandatũ procuratoris ascriptum, siue post, ut ex furto, damno dato, uel alia causa, quòd possit conueniri procuratione durante. l. cũ procuratore. secundum unam lecturam. ff. de admini. tuto. licèt gl. cõtra, & malè, in l. q ꝓprio. in fi. ff. de procu. & idem in eo, q se gessit pro procuratore. d. l. cũ procu. in gl. Et idem in procuratore furiosi, q tenetur actione nego. gest. qui potest cõueniri etiam dum negotia gerit. l. furiosi. ff. de tut. & rat. dist. & ibi gl. assignat rationem. Sed in curatore adulti dic, quòd in obligatione, quę oritur aliunde, quàm ex gestione & furto aut damno dato possunt conueniri etiam durante cura. d. l. cũ procuratore. Sed in ea, quę orit ex administratione, nõ potest conueniri pro totali administratione, sed pro particulari sit. l. actus. ff. de admi. tut. & no. in l. a. C. de admi. tut.

x Item adde, ꝙ Imperator uel princeps, uel quiuis alius non recognoscẽs superiorem, potest esse iudex in causa propria. l. & hoc Titus. & ibi Bar. ff. de hære. insti. l. proximè, & ibi Bar. ff. de his, q in testa. delen. tñ si uolũt, possunt se submittere iurisdictioni alterius iudicis. l. est receptum. ubi gl. & Bar. ff. de iurisdi. om. iud.

T I T V L V S. XXII.

Quibus modis tutela finitur.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uisum est de duplici specie tutelæ, & subsequenter de earum authoritate; uerum quia contingit, tutelam finiri pluribus modis, ideo Imperator de his tractaturus intitulauit, quibus modis tutela finitur. Sequitur nigrum.

S V M M A R I V M.

1 *Quomodo olim & hodie dignoscatur puberes.*
2 *Tutela finitur pubertate.*
3 *Pubertatem in fœmina incipiendam ex complemento 12. ann.*
4 *Maior castitas requiritur in mulieribus quàm in masculis.*
5 *Quando recitamus opinionem aliorum, debemus in primis illam commendare.*
6 *Rationibus & legibus non opprobrijs est certandum.*
7 *Placet castitas & pudicitia.*
8 *Voluntas testãris seruanda est ueluti regulatrix dispositorum in testã.*
9 *Quomodo secundum conscientiam, & quomodo secundùm allegata & probata iudex debeat iudicare.*
10 *Qui iudicat contra conscientiam, ædificat sibi gehennam.*
11 *Tutela finitur pubertate etiam in furioso aut mente capto.*
12 *Si uni debentur oblationes die dominica, & alteri die sancti Martini, & dies sancti Martini occurrat die dominica, cui debentur oblationes.*

1 Pupilli. †Pubertate, quæ olim in masculis ex impudico aspectu constituebatur: hodie autem ex numero quatuordecim annorum in masculo, & duodecim in fœmina statuitur, tutela finiẽ.
a hꝰ. a Ibi, annis, idest annorum numero. Ibi, morte, sci

b licet naturali. Notan. primo, b tutelam finiri pubertate. concor. l. j. C. quando tut. uel cur. esse desinat. Item
2 no. † pubertatem incipere in fœmina olim ex cõplemento 12. ann. qđ & hodie obseruatur. In masculis olim cognoscebatur ex inspectione impudica corpo-
c ris, c quia inspiciebatur, an duplicẽ haberent lanuginẽ. hoc hodie est correctum. quia ex cõplemento 14. an. pubertas incipit: tunc. n. ꝑsumitur pubertas, & fœmina uiri potẽs. & est talis huius l. præsumptio, cõtra quã nõ admitteretur probatio in cõtrarium, quia est iuris & de iure. facit quod no. gl. in l. fin. ff. quod met. ca. & c. is, qui fidẽ. extra de spon. & hoc est uerum in materia tutelarum finiendarum, uel in materia testamẽtorũ. l. qua ætate. ff. de testa. In materia ãt matrimoniorum cõtrahẽdorum, etsi præsumatur fœmina uiri potens in 12. anno, masculus uerò in 14. tñ probatio in cõtrarium admittitur. c. puberes. c. de illis. ext. de
3 despon. impu. & dixi sup. de nup. in prin. Itẽ no. † requiri maiorẽ castitatẽ in mulierib. q̃ in masculis. rõ est, ut per glo. no. in l. palàm. §. quæ de adulterio. ff. de ri. nup. q̃ dicit, ꝙ licèt mulier depræhẽsa uel dãnata in coitu illicito efficiatur infamis, non tñ idẽ statuimur in masculo; & facit l. si qua illustris. C. ad Orficianum.
4 Itẽ no. ibi, bene positã, &c. ꝙ † cum recitamus opi. aliquorum, debemus in primis illã cõmendare. facit l. 2.
5 §. hæc uerba. ff. ad Velle. † Quod facit contra eos, qui cum de re aliqua disputant, tãta temeritate sæpe erũpunt, ut non legib. nec rõnibus, sed opprobrijs putãt esse certãdum, contra l. quisquis. C. de postul. contra præceptum Ciceronis de Off. Dãda est magnopere cura, ut his quib. cum de aliqua re certamus, & amici &
6 beneuoli esse uideamur. No. † castitatẽ & pudicitiã Iustiniano placuisse. ita ipse attestatur in l. ita nobis.
d C. de adul. d In uer. itẽ finitur. no. tutelã finiri arroga
e tione impuberis. e Rõ, quia subijcitur ptãtis pr̃is arrogatoris, cuius cura gubernari possit: iõ nõ hẽt necesse opera tutoris. §. illud. sup. de adopt. iuncto prin. de tu-
f te. Itẽ finitur deportatione, seruitute, f & affinitate. Rõ, q̃a his modis perdunẽ ea, q̃ sunt iuris ciuilis, sup. de tut. in prin. & hoc ex parte pupilli. Ex parte uerò tutoris finitur tutela ex maxima & media diminutio
g ne capitis. Itẽ & minima, g si sit lt̃ima. Itẽ si sit remo-
h tus ꝑp suspicionẽ, h uel excusationẽ lt̃imam, & hoc ex parte tutoris. Vtriusque ãt & pupilli & tutoris tutela finiẽ morte, q̃a mors oĩa soluit. §. deincsps. in Auth. de nupt. Item finitur tutela die uel condõne, in quã uel in quẽ à testõre erat datus tutor: iõ quia uoluntas testõris potuit actum tutelæ limitare ad certũ euẽtum cõdõnis uel diei. §. ad certam. sup. qb. da. tut.
7 pos. eaq; † seruãda est ueluti regulatrix dispositorum in testõ. l. in condõnib. primum, de cõd. & dem. §. disponat. ĩ auth. de nupt. Et iõ cõcludite ꝑ uersus istos.

Impuberis modis istis tutela finitur:
Si deportetur, pubescat, uel arrogetur,
Si moriatur, uel seruiat, vel eripiatur,
Si uel ad certum tempus conditionis euentum,
Si detur utroque pone veniente finitur.
Finitur magna, media diminutione
Capitis tutoris impuberis minima semper:
Finitur causa, si iudici iusta uidetur.

In

In fi.gl.in uerbo,pupilli. No. ex gl. secundum Mar.
9 † iudicem deberet iudicare scd'm sam conscientiam i
i Ioã. uero tenuit,secundum allegata & probata: pro
qua opinione est l.illicitas.§.ueritas.de offic.ptes.Sed
ita cõcorda. Aut aliquid est notum iudici ut iudici,&
tunc tenetur iudicare scd'm conscientiam.Rõ,quia iu
dicat vt iudex,habet rem notã ut iudex:vnde cum oĩa
sint bene disposita,bene iudicabit scd'm suã conscien
tiã. Aut habet rem notã vt priuatus,& tunc debet iudi
care scd'm allegata & pbata.Rõ,quia iudicat tanq̃ iu
dex,& tanq̃ iudex habet rem incognitã,& ita loquit.l.
illicitas.§.ueritas.§.& l.minor,25.ann.ex aspectu.ff.de
mino. Hæc oĩa iudicate esse uera in iudicibus, q sunt,
inf.legem:iudices verò,quia sunt sup.legem,ut Papa,
Imperator, & illustris princeps noster in territorio
nostro,qualitercunque habeant ueritatem,scd'm illã
debent iudicare, facit.l.j.C.si aduersus uendi. Itẽ hæc
oĩa sunt uera in foro nostro contentioso,& sic de iu
re fori:de iure uerò poli,qñ res incidit officium debe
mus refutare. & si Princeps uellet oĩo pure te iudi-
care, debes prius mortem pati,quàm mala conscientia
20 contra ueritatem iudicare:quia † qui iudicat contra
conscientiam, ędificat sibi gehennam.c.literas, extra
de resti.spolia.c.sacris.extra quod met.cau.per Cano
K nist.in c.j.extra de of.ord.In fi.gl.K in adoptione.Vel
potes dicere,q etiam filius tunc administrabit tutelã:
cũ talis libertus,sit sibi libertus, pati solo usufructu
1 inde conseruato.l.non solum.C.de bo.quæ libe.In fi.l
glo.sed pone,quòd alicui pupillo,qui erat mente cap
11 tus,prodigus, uel furiosus,sit datus tutor, † quando
finietur tutela? Dicite q finitur pubertate; quia poti-
us inspicitur ætas,ueluti causa materialis, propter q̃
est datus tutor,quàm sanitas,tanquam uitium accidẽ
tale,argumen.optimum in l.qui habet.§.si pupillus.ff.
12 de tute. quod facit ad quæst. † Ex priuilegio debet
presbyter habere oblationes factas in die sancti Mar-
tini,alter uerò debet habere in die Dominica factas:
si occurrat festũ sancti Martini in die Dominica, cui
dabuntur oblationes? Dicũt peruenire ad illũ presby-
terũ cui oblationes Dñicę debitę sunt, ut paritas diei
& festi potẽtioris cõsideretur. Tamẽ Bar.dixit diuidẽ-
das,& dicatis ut in d.l.qui habet. Non obstat illa l. qui
habet,quia loquitur in re indiuidua.

ADDITIONES.

a Iste titulus totus diuidit in sex partes. In prima ponitur, quõ finitur tutela pubertate,& q d sit pubertas. In scd'a,quomodo finitur arrogatione & deportatione. In tertia quomodo seruitute uel captiuitate,uel p aduentum cõditionis, siue per mortem: In quarta,quomodo capitis diminutione,tam in persona tutoris,q̃ pupilli cõtingente. In quinta,quomodo per temporis finitionẽ. In sexta & ultima, quomodo per remotionem tutoris. Secunda ibi,item si in seruitutem. Quarta ibi, sed & capitis diminutione. Quinta ibi,prætcrea. Sexta & ultima ibi,desinunt autem.

b Fallit in Rege,cuius tutela nõ finitur 14.sed 24.ita singular. Ol dra.in cõs.52.incipiente,Quæstio talis est,an tutela Regis. Adde quòd etiam finitur arrogatione,& reductione impuberis in seruitutẽ propter ingratitudinem uel captiuitatem, morte tutoris uel pupilli,uel media capit. diminutione tutoris: minima autem tollitur solũ legitima. Item qualiber capitis diminutione pupilli atem finito tempore,usque ad quod datus fuit tutor. Item si re moueatur ut suspectus,uel aliter se excuset h.d.

c No.quòd pubertas non debet probari per turpem aspectum, benè tamen probatur à iudice ex aspectu. l. minor. 25. anñ. ff. de mino. Adde, quòd talis pronunciatio ex aspectu prodest ignorantibus,non scientibus, quia transfert in eos ius probandi contrarium, d quo per Bal.in d.l.minor. & plenissimè per eum in l.de ætate.ff.eo. Itẽ talis pronunciatio ex aspectu,seu tale decretũ, excludit minorem a restitutione in integrum.d.l. minor 25.ann.ex aspectu,sed non decretum super alienatione.l. tutor.ff.de minoribus.

d Et respondeo,illa.n.sola potens est hominum animas Deo præsentare.hoc uoluit gl.in l.2.§.initium.ff.de orig.iur.& tex.in §4. Authen.de lenonib. Et adde,quòd ita honestas requiritur in masculo,sicut in fœmina,ubi est eadem ratio.l.maximum uitium.C. de liber.præter.secus,ubi est disparitas.l.in multis.ff.de sta.hom. & facit,quod not.Bar.in l.i.ff.de uerbo.significa.& infrà de hæredibus instituendis.§.i.

e Item aduerte circa intellectum uersic.sed & capitis diminutione.in uerbo,uoluit si in adoptione.quia si intelligis de arrogatione,tex.est clarus:si uerò intelligis de adoptione in specie,tunc est dubium quomodo filiusfamilias possit esse legitimus tutor,cum pater eum præcedat in gradu. Et gl.hic in verbo,adoptionem.clarè uidetur uelle,q impossibile sit,filiumfamiliam esse legitimũ tutorem,quod reprobat hic Ang.de Aret.quia si pater esset impeditus tali impedimento,quod non posset faciliter tolli,tunc esset locus sequenti legitimo, & sic filio,istud est contra casum.l.3. §.quæri potest.ff.de legit.tut.Tu dic,q est dare casum,in quo filiusfamilias potest esse legitimus tutor in casu huius.§.qñ pater esset deportatus,si interim filius uocetur ad legitimam tutelam alicuius sui agnati,puta filii patrui sui,iuxta l.3.ff.de interdict.& relega.si pater postea restituatur,nõ recuperat ius alteri quęsitũ, iuxta gl.in l.Gallus.§.& quid si tantum,& ibi oẽs.& sic filiusfamilias erit legitimus tutor,reprobat a glos.hic. Dic contra,quia imò recuperat ius patriæ potestatis,ut est tex.in.§.cum autem.suprà quibus mod.ius pat.pote.sol.& ibi glo.

f No.etiam tex.ibi,seruitutem.coniuncta glo.in uerbo,redigatur.q etiam pupillus si est doli capax,potest per ingratitudinem in seruitutem reuocari,& similiter potest exhæredari,ut no.glo. in.§.non solum.infra,de pupilla.substitutione. Adde, q dicitur doli capax,qñ est proximus pubertati,ut no.gl.in l. impuberẽ.ff. de fur.& dicitur proximus pubertati masculus post decimũ annũ & medium,vsque ad 14.femina verò à nono anno cum dimidio, usque ad 12.ut not.gl.in l.pupillum.de reg.iur.nam in pupillum doli capacem cadere potest oẽ delictum, præter delictum carnis & adulterii l.sed si minor.C.de adul. Idem de proximo pubertati no.gl.in l.1.de nouat.& in §.pupillus.inf.de inuti.stipulatio.licèt gl.uideatur tenere contrarium in l. non tantùm. circa princip.ff. de excu.tuto.sed illa gl.inspicit adolescentiam quò ad tutelam, ista inspicit adolescentiam quò ad contractus & delicta.& est ratio,quia in contractibus & delictis ætas attenditur,in tutelis tempus pubertatis.c.Raynaldus &c.ut per Ioan.de Platea. Sed secundum illud exemplum iste tex.restringetur ad doli capacem. Tu dic q imò potest loqui etiam in pupilo non doli capace, q esset captus ab hostibus,ut §.i.sup.de iure person.sed quia tex. hoc expresse ponit,istud stare non potest.

g Aduerte ad uersicu.sed.pupilli,quia uidetur mihi q iste uersi.sit superfluus,dum ibi dicitur, quod per minimam capitis diminutionẽ tollitur tutela:quia istud de arrogatione iam dictũ erat sup. Cogita de solutione. Et si dicis q iste uersi.etiã loquitur, qñ filius datur in adoptionem,dico q est impossibilissimũ, quia cũ pater haberet filiũ in potestate tempore adoptionis, ergo filius non poterat habere tutorem, ergo nulla tutela potuit tolli. imò etiam post adoptionem non potest filius habere tutorẽ, cum remaneat in potestate patris naturalis,ut sup.de adoptio.& existẽs in potestate non potest habere tutorem,soprà de tutelis. in prin. Sed dic quòd iste uersic. loquitur de communi capitis diminutione contingente in persona pupilli:& sic etiam de minima,& consequenter de arrogatione. Suprà autem tãtum dictum fuerat de arrogatione sola,unde nõ superfluit. Sed si superius dictum fuerat de minima,ergo multo magis de media & maxima. Vel dic, quod imò potest intelligi de adoptione,in casu.l.finalis,in principio.C.de senten.pass.

h Adde,quòd ubi tutor allegatur suspectus,quòd lite contestata lex interdicit sibi administrationem bonorũ pupilli.l.quod si forte.ff.sol.matrimo.& ibi Bartol.& ipso postea declarato suspecto remouetur in totum,& datur alius,ut hic in extraneo tutore. Vbi autem tutor esset agnatus pupilli, tunc propter suspitionem non remouetur in totum, sed datur sibi adiunctus.l.si contor.ff.de suspectis tutoribus. Et ideo dicit Barto.in dicta l.q si forte.quòd cauti procuratores uolentes tollere administrationem alicui tutori, allegant eum suspectum, & pendente iudi-

cio

cio remouetur ab administratione, de quo infra, de suspectis tutoribus. ubi uidebimus causas sufficientes ad suspicionem, & habetur per gl. & Bart. in l. 1. ff. eodem, de suspect. tuto.

3 An iudex debeat iudicare secundum conscientiam suam, an uerò secundum allegata & probata, uide Aug. in §. preterea. infra, de actionibus. addè gl. in l. 2. in fi. C. de tempor. appella. ubi notabiles sunt gl. uide, an secundū conscieotiam informatam ex presumptione & indicijs & aspectibus à priuato, l. 2. in fi. ff. de serijs. & ibi gl. & l. si irruptionis. §. fin. ff. fin. regun. alioquin supplet iudex de facto, qood esse non debet, ut not. in l. unica C. ut quæ desunt aduocatis, &c. Et quid sit conscientia, scribo in libro albo, in uerbo, conscientia.

Quòd Princeps possit iudicare secundum cōscientiam, vide Bello. consi. 58. nu. 3.

Istam gl. reprehendit Io. Fab. in primo & secundo dicto, quòd filius uiuente patre potest esse tutor legitimus, si pater sit impeditus tali impedimento, de quo spes non quòd tolli debet: tunc tn. proximior succedit in iure tutelę, ut l. 9. §. pe. ff. de legit. tuto. & l. non solum. §. si quis. & ibi not. ff. de excusa. tuto. Item procedit in eo, quod dicit, nisi in casu, &c. quia cōstat quod talem seruum filius manumittere non posset, ut l. fi. §. filiis autem. C. de bon. quę lib. Praterea si glo. intēdit in hac expositione, quòd in hoc casu, quo filius talem seruum manumiserit, quòd perdatur tutela per emancipationem, falsum est: quia quamuis perdantur illa, quę in re agnationis pertinent, quia desinit esse agnatus per emancipationem, non tamen perdit illa, quæ iure patronatus deferuntur, quia in eis non inspicitur agnatio, sed solùm ius patronatus, secundum Io. Fab. & ita in prima reprobatione primi dicti huius gl. tenet etiam Angel. de Aret. hic, ego puto ꝙ in probatione secūdi dicti huius gl. possit hæc defensari ab impugnatione Io. Fab. quia ad d. l. fi. §. filiis autem. C. de bo. quæ libe. respondeo, quòd uerum est quòd filiusfa. non potest manumittere seruum maternū, & sic aduentitium sine consensu patris. d. §. filiis autem. sed cum cōsensu patris sic. & ita sumitur hæc gl. & uido etiā Nicola. de Neap. hic, qui reprehendit gl. ut suprà.

1 Nota ex gl. fi. quòd eisdē modis, quibus finitur tutela, finitur etiā authoritas officii adiuncti tutori, quod est in multis casibus, vt infra. tit. 1 §. interdum, in uer. idoneus. & in l. potuit. & in l. propter. C. in quibus caus. tuto. & curato. da. ab his. Nā finito officio principalis, etiam finitur illud coadiutoris adiūcti. l. j. C. quando tut. uel curat. esse desinat. Et ideo coadiutor datus debili, uel suspecto episcopo, de quo in c. uenerabili. extra de offic. deleg. desinet morte prælati esse, per d. l. j.

TITVLVS XXIII.

De curatoribus.

Continuatur ad praecedentes hoc ordine. Suprà uisum est, quibus modis tutela finiatur: uerum, quia finita ea peruenire debet ad dandos curatores, ideo rectissimè de curatoribus intitulatum est.

SVMMARIVM.

1 *Puberes si uelint accipiunt curatores usque ad xxv. annum, & quæ sit ratio, ibi uide.*
2 *Quomodo capiatur dictio, usque.*
3 *Curatores in testamento non dantur, dati tamen confirmantur.*
4 *Adolescentes uolentes capiunt curatores, pupilli uerò inuiti capiunt tutores.*
5 *Furiosi, mente capti & prodigi, surdi & muti, sunt in cura agnatorum, quibus deficientibus a iudice dantur curatores.*
6 *Regulariter habenti tutorem curator dari non potest: quod fallit in quodam casu.*
7 *Iure Authenticorum non potest pupillus cum tutore mouere litem, nec econtrà.*
8 *Adolescentes sanæ mentis non sunt in cura agnatorum, sicut muti, & surdi, mente capti & prodigi.*
9 *Notarium & sententia æquiparentur.*
10 *Quomodo à iudice prodigo bonis interdicatur.*
11 *An ualeat interdictum, si iudex interdicat bonis prodigo, ei qui non est prodigus.*
12 *Si prodigus, cui interdictum bonis contraxerit & iurauerit seruare contractū, an contractus iuramento ualideatur.*
13 *Minori prodigo datur curator tanquam minori, non tanquam prodigo, quia causa naturalis est potentior accidentali.*
14 *Minor obligatur naturaliter, prodigus uerò, cui bonis est interdictū, non.*
15 *Pupillo non habenti tutorem curator dari potest, quod quomodo intelligi debeat, ibi traditur.*
16 *Actor & syndicus differunt.*
17 *Quæ differentia sit inter nuntium & procuratorem.*

Masculi. Non summatur breuius. Ibi, pube-
a res. a Ibi, usq; ad 14. aonos in ma-
sculis, 12. ano. in fœminis. Ibi, usq;. Hæc dictio, usque,
stat inclusiuè. Ibi, dantur autem. scd'm Bal. deficiente
b legitimo curatore. Nò. primo, b † masculus puberes
1 accipere curatorē usq; ad 25. annum, & sic in tpe fini-
endæ curæ à pari succedit masculus cū fœmina, licèt
in tpe incipiendæ curæ discrepent, oā ex tractu tpis
crescit sensus io masculo & in fœmina. No. rōoē, ꝙ li-
cèt sint puberes, adhuc tamen ea sunt in ætate, ut tue-
2 ri nō possiot negotia. No. † dictionē, usque, hic stare
inclusiuè. concor. l. fi. ff. de senat. Aliqn̄ stat exclusiuè,
prout materia & rō subiecta suadet: qa ex quantitate
pretij declaratur qualitas rei uēditæ, argu. in l. utrū.
§. fi. ff. de reb. dub. & est gl. ot. in l. semp in stipulat. ff.
de reg. iur. Ex uer. dātur. no. dari curatorem ex eisdem
magistratibus, à qqibus tutores. & in hoc conueoiūt
tutor & curator.
3 No. † curatores non posse c dari in testamento, sed
c datos confirmari. & in hoc discrepant a tutorib. qui
testamento pōt dari. §. permissum. supra de tute.
4 † Item no. adolescentes oō accipere curatorē d nisi
d uolentes: & in hoc differunt a pupillis, quibus inui-
tis totores decerountur. l. necoō. ff. de tu. & cu. dat. ab
his. l. 2. ff. de tu. §. j. supra eo. ti. No. curatorem ad certā
rem dari posse, & io hoc differt à tùtore, qui certæ rei
uel causæ nō pōt dari. §. certæ. sup. qui testa. da. tu. pos.
5 In uer. furiosi. no. † furiosos, & prodigos essē in cura
agnatorū ex l. 12. tab. quibus agnatis deficientibus,
pūenitur ad curā datiuā. Et idem iu mente captis, sur-
dis, & mutis, secuodum uerum intellectum. coocor.
l. fi. §. si autem. C. de cura. fur. & l. de creationibus. C.
6 de episc. audi. Ex uers. interdum, nò. † regulariter ha-
benti tutórem, curatorem dari oon debere. Fallit, qn̄
tutor uel datiuus, uel testamētarius, uel legitimus im-
pediretur uel excusaretur tpe tutelam administrare.
In fi. gl. in uer. in litem. dicite ex mente glo. ibidem, &
hic, quòd si pupillus necesse habeat cum tutore litiga-
re, dandus est ei curator, si petat: si tamen non pe-
tat, nec curatorē accipere uelit, cogi potest à prætore
curatorem suscipere. quæ omnia sunt uera iure Dige-
7 storum, † iure tn̄ Authenticorū & ipsa sunt mutata,
quia pupillus cum tutore litem non pōt mouere, nec
econtrà. auth. minoris. C. qui tutores da. poss. & dici-
te ut ibi. Io fi. gl. in uer. furiosi. oo. furiosum & prodi-
gum esse io cura agnatorum. & idem tenuit gl. in l. de
creationibus. C. de episc. aud. Et idem tenet Bal. in mē-
8 te captis, mutis, & surdis, & cæteris morbosis. † Secus
in adolescentibus sanæ mentis, qui non dicuntur in
legitima cura agnatorum, licèt gl. contrarium sense-
rit in l. amicissimos. §. fi. de excus. tut. & malè. Nā cum
curatores non possint dari nisi uolentibus & petēti-
bus, ut hoc. §. qualiter ergo adolescentes subijciuntur
aliàs curæ agnatorum? Sed io furioso, prodigo, muto,
& surdo, & perpetuo morbo laborante, ideo statuit

lex ut curæ agnatorum subijciantur: quia cum hi pe-
tere non possint tutores ex defectu ingenij, loquelæ
& surditatis, lex supplet hunc ipsum defectum conie-
ctura, quæ est & probat; quia si intellectum, loquelam
& auditum haberent, curá postularent, ex quo suis re
bus administrandis superesse non possunt. Ex qua
e glo. hic Bal. e colligit, eam uelle ꝙ notoriè prodigo sit
interdictum à lege bonis. Nam ex quo à lege subiicit
iuri agnatorum, intelligitur sibi interdicta bonorum
administratio. & hác sententiam uisa fuit tenere glo.
in l. is cui. ff. de testa. sequitur Do. Pet. primò per l. si qs
cum sciret. ff. pro empt. per l. j. ff. de cur. fu. Fretus est
9 etiam rõne. Nam † notorium & snía æquiparantur. l.
emptorem. ff. de actio. emp. & l. si fideiussor. §. qui pro
rei qualitate. ff. qui satisda. cogan. Sed per sententiam
interdicitur bonis prodigo, ergo & per notoriũ. Ego
suadeo hanc opinio. ꝑ istum tex. ubi à pari omnino ꝓ
cedunt furiosi & prodigi. Sed palàm est furioso esse in
terdictum bonis a lege, ergo & prodigo, ut una deter
minatio duo determinabilia determinet æqualiter. l.
iam hoc iure. ff. de uulgari & pupillari. Cõtrariam sen
tentiam tenuit glo. quòd non sit interdictum ipso iu-
re, imò sit opus iudicis interdicto, in l. j. ff. de cura. fu-
rio. & l. is cui bonis. ff. de uerb. obliga. Hanc sententiá
f tenuerunt Doct. communiter, f freti per l. Iulia. ff. de
cura. furio. & freti per hũc ipsum uers. sed solet. Sed
possetis respondere his ll. quia loquũtur, qñ deficiunt
agnati. Non obstat, dicunt ipsi, l. is cui. quia loquitur
in contrahente cum eo, quem sciebat pecuniam sta-
tim consumpturum in prauum usum. Non obstat. l. j.
de cura. furio. quia suppleri debet per l. Iul. ff. eo. ti. ut
à l. curator detur prodigo, si iudex tamẽ decreuit. Nõ
obstat ꝙ sententia declaratoria & notorium æquipa
rantur, quia hoc procedit quo ad aliquid declarandũ
non disponendum. Vnde, si iudex declarat quem esse
prodigum, ista sententia declaratoria bene facit noto
rium, sed tamen non disponit. Sentẽtia uerò, per quá
iudex interdicit bonis prodigo, duo operatur, noto-
rium prodigalitatis, & interdictum; unde hoc plus ha
bet hæc sententia disponens, quia habet interdictum.
Probat Bal. Nam per instrumentorum & testium pro
bationem fit res notoria iudici, & tñ probatio instrõ
rum, testium, & snía non æquiparatur. l. sed si possesso
ri. §. si. de iureiur. Ad istum. §. respondeo ultra alios, &
dico, ꝙ licèt prodigus sit sub cura agnatorum, non ta
men, dicitur adhuc sibi bonis interdictum. Ratio, quia
licèt cura sit delata agnatis in habitu, non est tamẽ ad
huc delata in actu, nec possunt administrare nisi iu-
dex interponat decretum declaratorium, & decretum
delatiuum administrationis. & uidetur in simili de
tut. legit. in l. legitimo. in prin. Ante ergo quàm & ip-
se fuerit, non intelligitur delata administratio curæ
agnatis, & per consequens nec interdicta ipsis prodi
gis. pro hoc facit, quod statim dicam in glo. sequen.
ex mente Bar. Subsequenter non obstat si quis dicat
contra prædicta. Nam si interdictum est bonis prodi
go à iudice, statim illo peruento ad bonos mores tol-
litur interdictum. l. j. C. de curatore furio. eodem mo
do statim ꝙ peruenit ad uitium prodigalitatis, debet
ipso iure incidere in interdictum, ut eadem sit ratio,
tollendi & patiẽdi, argumen. regulæ iuris, eius, & c. Ad
hoc respondet Bald. quòd illud argumen. procedit,
quando utrobique esset eadem ratio & prohibendi &
tollendi, quæ nõ est in casu nostro: unde prodigo per
uento ad sanos mores ideo ipso iure tollitur interdi
ctum, quia facile res & persona perfluit & reuertitur
ad naturam propriam, hoc est, ad administrationem
rerum suarum. l. si unus. §. pactus. uer. quod & in spe-
cie. ff. de pact. iuncta l. in re mãdata. C. mandati. Sed ꝙ
qs incidit in interdictum, non prouenit ex natura rei
uel personæ, imò contra naturam incidit ipso iure in
interdictum. Non obstat l. si. C. de senten. pass. ubi pro
digo interdicitur administratio ipso iure à lege: quia
g respondet Bal. g singulariter, quòd ibi interdicitur ꝓ
digo administratio ipso iure à lege, qa illa administra
tio uersabatur in re aliena contra naturam administrá
dæ rei; sed in casu nostro ideo non tollitur, ut illa quę
conceditur ex priuilegio, argumen. in l. eius militis. §.
10 militia missus. de testamen. milit. † Videamus nũc, qua
liter à iudice bonis interdicatur: Dixit hic Bal. ꝙ duo
bus modis interdicitur: vno modo dando curatorem,
argumen. in l. si curatorem habens. C. de in integrum
restitu. mino. Secũdo modo interdicitur, quando ex-
pressè dicit se interdicere. l. Iul. de cura. furio. Non au
tem placet eorum sententia, qui dixere, ꝙ eo ipso ꝙ
iudex facit proclamationem ne aliquis contrahat cũ
tali, quòd uidetur interdicere: quia huiusmodi interdi
cta debent interponi cum causæ cognitione. l. obser-
uare. de cura. furio. unde non possunt expediri per nũ
cios publicos uel epistolas. l. nec quicquam. §. ubi de-
cretum. ff. de off. procon. & in rubro, & nigro, com-
minationes uel epistolas &c. Iure igitur faciet iudex,
si interponat primò decretum, deinde faciat publica
ri, ne ignorantia quenquam inuadat. facit c. cum in
11 tua. qui matr. ac. poss. † Sed quid si iudex interdicat
bonis alicui tanquam prodigo, qui tamen non est
prodigus, an ualebit huiusmodi interdictum? Vide-
tur quòd non, per l. Seiæ egressæ. de tuto. & cura. da.
ab his. Contrarium determinát Docto. & bene. Non
obstat l. Seiæ egressæ. quia loquitur, quãdo error erat
super ætate, quæ ætas excusatur ex cursu temporis &
natura, unde decretum contra illum est ipso iure. nul
lum. Sed prodigalitas prouenit ex accidenti, sup qua
iudex potest disponere: unde si per sententiam dispo
nat & declaret ipsum esse prodigum, habetur pro ue-
ritate. l. ingenuum. de sta. homi. Alia ratio est secun
dum Bal. quia statim comperto errore ætatis, ideo de
cretum nullum remanet, quia & si ualidum fuisset ip
so iure, tempore finiretur. sup. quib. mod. tut. fini-
tur, in prin. quod non est sic in prodigo, quia opòr
tet quòd per discursum morum uideatur, utrum ad
salubrem uitam peruenerit. fateborꝙ errore cõper-
to decretum erit reuocãdum, ut de his est gl. paruula
12 singularis in l. j. in fi. C. de cura. furio. † Sed si talis ꝓ-
h digus, cui est bonis interdictum, iurauerit h contra-
ctum seruare, an ualidabitur contractus iuramento?
Dicite quòd non, primò quia æquiparatur furioso. l.
Fulcinius. §. adeo. ex quibus cau. in pos. eat. Itẽ pupillo
l. certi cõdictio. §. quoniam. ff. si cer. pet. quibus nõ ob
stat iuramentum. l. iusiurandum. §. j. de iureiurãdo. I-
tem,

tem, quia mortaliter peccat non obediendo iudici-
bus.c.si quis iurauerit, de maio. & obed.erit ergo iu-
ramentum nullum, tãquam nutritiuum peccati.c. nõ
est obligatorium.de reg.iu.lib. vi.Item, quia qua ratio
ne cõtractus annullatur propter uitium prodigalita-
tis, eadem ratione annullatur & iuramentũ: quia uin
culum, quod contractum sustinet, est iuramẽtum, ut
patet ad sensum. Ad c.cum contingat.de iureiur.& ad
c.quamuis.& ad c.licèt mulieres, de pact. de iureiu.li.
vj.ad auth.sacramẽta puberum.C. si aduer. uenditio.
respondetur per Bar.in l.is, cui bonis.de uerbo. obli-
ga.Finitur autẽ interdictũ factum prodigo, statim at
que peruenit ad bonum uitæ regimen: nec super hoc
requiritur aliqua iudicis declaratio, ut multi dixere.l.
13 j.de cur.furio.In fi.gl.in uer.ex inquisitione. no. † quòd
minori datur tutor uel curator ut minori, non tãquã
prodigo. ratio, quia causa naturalis uelut potentior
consideratur.d.l.qui habet. Non obstat l.j.§. bestias.
ff.de postulando, ubi causa accidentalis magis cõside
ratur quàm naturalis: quia illud est uerum, quãdo cã
accidentalis tanquam potentior magis alterat natu-
ram, quàm naturalis: sed in casu nostro accidenta-
lis non repugnat naturali, sed repugnat effectui: stãt
enim simul quòd quis sit minor & furiosus, sed effe-
ctus nõ conueniũt, ut quis habeat curatorẽ ut minor
sanæ mentis, & ut prodigus. Si autem causa accidenta
lis non repugnat in essentia, neque in effectu, natura
lis cõsideranda est.l.cum pater.ff.de iure dot. Ex qui-
bus dixit Bal. quòd si statutum aliquod de pupillis dispo-
nat, aliud autem aliter dicat de furiosis, quòd si reperiatur
aliquis pupillus & furiosus, seruabitur statutũ loquẽs
de pupillis. Sed contra prædicta opponit Bar. Si da-
tur curator minori prodigo, non ut prodigo, sed ut
14 minori, non est subuentum prodigalitati. Nam † pro
digus, cui bonis est interdictum, non obligatur natu-
raliter.l.is, cui.ff.de uerborum obliga. minor autem
bene obligatur naturaliter.l.j.in fi.de nouationib. So
lutio, dixit Bart. quòd consideratur duplex actus. Vnus
actus, per quem interdicitur bonis, & per quem actũ
succurritur prodigalitati: quia non obligatur prodi-
gus naturaliter, sed ei interdicitur tanquam prodi-
go. Secundus est actus decretæ curæ, & iste fit tan
i quam minori. In fi.gl. in uer. curatores. nota, quòd
15 † pupillo i nõ habẽti tutore potest dari curator. K cũ
K qua glossa Doctores uidentur semper in iure pertran
sire. Sed ego sum aliquantisper dubius, quia ab ordi
ne legali nulla ex parte est recedendum.l.a.§.prius.de
uulgari & pupillari. Sed ita est quòd ex ordine legis statui
tur, quòd primò pupillo de tutore prouideatur, dein
de adulto de curatore: ergo pupillo non erit prouidẽ
dũ de curatore, contra ordinem legis. Et ad l.curator.
à contrario sensu, respõdetur, quòd si ille sensus contra-
rius rectè sumatur, nihil obstat opinioni prædictæ: di
citur enim ibi, non esse dandum curatorem pupillo si
tutor adfuerit: à cõtrario ergo sensu, si pupillus tuto-
rẽ habeat, & ille tutor absuerit, poterit dari curator:
non autem insinuat quòd pupillo non habenti penitus
tutorem, sit dandus curator. Et ita puto hanc glo. in-
tellexisse, & tunc bene. In fi.gl.in uerbo, uelit, dicite,
16 quòd actor & syndicus in hoc differunt, quia syndicus
l l appellatur propriè ille, qui gerit causam & negotia u-
niuersitatis; actor uerò appellatur ille, qui gerit causam
& negotia singularis personæ.c.petitio, & ibi notatur, ex-
tra de procura. Prædictis alius uenit adiiciendus, scili
17 cet qui gerit negotia alterius, hoc est, † nuntius, m qui
m differt à procuratore non in modo constituendi,
sed in modo mandandi: nuntius enim confert uerba
executiua rei mandatæ in personam domini mandan
tis, procurator non, sed confert in personam propriã.
gl.est ordi.in l.j.§.j.ff.de procurat.

ADDITIONES.

a Iste titu. diuiditur in tres partes principales. In prima declarat, qualiter detur curator adultis, & quibus detur. In secunda, qualiter detur furiosis, mente captis, prodigis, mutis, & surdis. In tertia, qualiter detur curator pupillis. Secũda ibi, furiosi. Tertia ibi, interdum.

b In prin. huius tit. de curatorib. & in primo notabili hic posito aduerte, quòd licèt in finienda tutela sit diuersum tempus in masculo & fœmina: quia in masculo finitur in 14. anno, in fœmina 12. tamen in finienda cura tempus est uniforme in masculo & in fœmina, ut hoc tex. in nc. tex. supra, quib. modis tu. finitur. l prin. Dñt quidã, quòd ratio diuersitatis. est nã ideo citius finitur tutela, quia citius fœmina efficitur subdola, ut dicitur supra, de tute. in prin. & hac ratione citius deberet finiri cura. Verum quia hoc esset nociuũ fœminæ, quia perderet citius beneficium restitutionis, ideo lex uoluit fauere fœminis, quæ de facili decipiũtur, & differre usq; ad 25. annum etiam in fœmina. Hæc ratio nullatenus placet mihi: nam præsupponit quòd fœmina bene ueniat ad perfectam ætatem ante 25. annum, sed differtur cura eius fauore, quòd est contra istum tex. Item contra istam rationem multum facit tex. in l.a.C. de his qui ue. ætat. impet. ubi fœmina in 18. anno potest petere ueniam ætatis, & masculus in 20. & tamen secũdum rationem prædictam fauorẽ fœminarum, quæ impetrata uenia perdũt beneficium restitutionis, debuisset illud tempus impetrationis in fœminis differri usque ad 25. annum, sicut in masculis, quod tamen negat ille tex. Puto ergo in istis non posse aliud dici quàm dixerit glo. in l. i. §. pueritiam. in uerbo, ratus. ff de postu quòd in istis, q̃ sunt positiui iuris, non sit alia ratio, quàm pro ratione uoluntas. Si tamẽ ratio esset assignanda, credo quòd suprascripta sit melior, quæ assignari possit.

* Vide ad hoc Bello. consi. 17. nu 5.

c No. circa illud, quod dicitur hic in notabilibus, uidelicet quòd curator non datur in testamẽto, quod illud procedit in curatore adulti, qui est compos mentis: secus autem in curatore, qui uenit dandus furioso, uel mente capto, quia tunc talis bene potest dari in testamẽto. tex. est in l. de creationib. C. de epi. aud. & in l. fi. C. de cur. fur. & hoc ad exemplum tutoris pupilli, arg. l. si curatorẽ habens. C. de in integr. restitu. minor. ubi æquiparãtur pupilli & furiosi, hoc idem uoluit Bartn. in l. i. ff. de confir. tuto. Quę autem sit ratio differentiæ, quare tutor possit dari in testamẽto, & curator non adulto. Hanc rationem ponunt Docto. in l. pen. C. de test. Tu dices hanc esse rationem, quia ex quo talis adultus est maior. 14. annis lex præsumit ipsum adultum habere tantum intellectum, ut petere curatorem sciat absq; quòd sibi detur, arg. l. i. C. q pet. tut. secus in pupillo uel furioso, in qbus nõ est sanitas intellectus, ideo &c. Potest etiã assignari alia ratio; quia tutor datur personæ, curator rebus. l. in copulandis. C. de nupt. sed de rebus filii nõ potest pater disponere, nisi usq; ad pubertatem, etiam sibi prouidendo, ut. l. 1. in prin. ff. de uulg. & pu. nimirum si post pubertatẽ nõ põt sibi curatorem dare. An autem pater in testamento dare possit curatorem uentri, uide tex. & glo. in l. si mulier uentris. ff. quemadmodum testa. aper. & ibi gl. uidetur tenere quod non, & prædictas rationes, & etiam alias ponit Ang. de Are. in. §. permissum, supra de tutelis. Adde prædictis, quòd licet teneat datio tutoris in testamento facta, non tamen curatoris facta adulto: sed si in testamento sit datus curator adulto, debet confirmari per iudicem. l. penult. §. si utrum. ff. de curat. fur. & erit hæc forma: Cum publicę utile sit suprema testamentorum iudicia firma esse, & ea per iudices ad effectum perduci: ea propter cum cõstet euidẽter Titium in suo testamẽto reliquisse curatorẽ filio suo, nec hæc datio per se ualeat, ille curator administrare tanquã uerus & legitimus curator nõ debet, nisi à

iudice

iudice confirmatur, ut per Spec. in tit. de emancip. §. cum autem.

a An autem adultus cogatur accipere curatorem? Dic, aut adultus uult agere, & non compellitur: sed si non petat, repellitur, tanquã minus legitima persona, ut C. qui legit. perso. non habent standi in iudicio. Si aũt pupillus conuenitur, tũc si est infans, nõ dabitur curator ad litẽ, ut l. q. hẽt. §. si pupillus. ff. de tu. Sed actor hẽt duo remedia, uidelicet ut petat à iudice ut detur curator, ut l. j. C. qui pe. tu. uel cu. & si alius eum defendat, bene quidem: si uerò nullus eũ defendat, fit missio in bonis defuncti, & proceditur ad uenditionem, si ex contractu defuncti conueniatur, argu. duarum legũ, uidelicet l. hęc ãt. in prin. & l. quidem Iul. ff. qui. ex cau. in poss. ca. Ratio autem, quare pupillus cogitur accipere curatorẽ ad lites, est, quia legitimam personam non habet standi in iudicio, nisi sit filius, qui licèt minor sit, tamen admittitur in iudicio ad defendẽdum patrem, ut l. exigendi, in fi. C. de proc. An autem tutor seu curator datus ad litem teneatur facere inuentarium? gl. tenet quòd non, in l. de creationibus. C. de epi. audi. nisi quando haberet instrumenta causę penès se, secundum Oldr. de quo per Bar. in l. si ad species. ff. rem pup. sal. fo. Et de hoc, an pupillus cogatur capere curatorem, uide quod scripsi supra de tute. in fi.

e Pro ista opin. Bal. hic, facit optimus tex. in l. generaliter. C. de epis. & cler. facit etiam iste tex in uer. sed & mentecaptis, quem Aug. allegat contrarium: cum aduersatiua iuncta cum copula, denotet identitatem in iure: sed in uer. pręceden. datur curator à magistratibus, quando non est legitimus agnatus, ergo ita hic. Sed dic, quòd aduersatur quantum ad casum expressum in. §. sed solent, non ad subintellectum. Et si ad istã aduersatiuam responderes, quòd imò non denotat identitatem in iure, ut uidetur esse tex in §. sed & ex testamento. infra de satis. tut. respondeo quòd ibi non ponitur ius diuersum, in cõtrarium uer. præced. sed bene ponitur alia diuersa decisio, sed non contraria decisioni pręcedẽti. Et adde quòd gl. hic, ultra Ang. de Aret. hic, tenet etiam Bart. in l. si furiosi. C. de nup. ut sit differẽtia inter furiosos & prodigos.

f Et pro hac sententia communi ego allego text. expressum, cui non uideo bonum responsum, in c. ueritatis, extra dolo & contuma iunct. prin. cum fine. ibi expressè dicitur, quòd plato notorie prodigo non est interdicta administratio bonorum ecclesiæ, nisi sequuta sententia interdictionis. Nec obstat si diceres, quòd aliud sit in prelato, in quo non uersatur tantum periculum, cũ nõ possit alienare sine consensu Capituli: aliud in priuato notoriè prodigo, qui posset alienare, nisi illi esset interdictum ipso iure, quia hoc est contra d. c. in fi. ubi uult, alienationem ante interdictionẽ ualuisse. Primùm. si nõ posset alienare, frustra postea sequeretur sententia interdictionis administrationis bonorum. pro hac etiã parte multum stringit tex. in. §. item prodigus, infra quib. nõ est permiss. fac. testa. de quo tex. facit magnũ capitale Dominus meus, D. Hiero. Tor. in l. is, cui bonis. ff. de uerb. obli. ubi dicitur, quod testamentum prodigi factum ante interdictionem uniuersalem ualet. Nec dicas, quòd ibi testamẽtum fuerat factum antequàm esset prodigus, quia tunc fuisset indubitabile, quòd maior qui nõ est prodigus, possit facere testamentum. Nec etiam dicas, quod ibi erat prodigus, sed non notorius, quia diuinares. Nec etiã dicas, ut dicit Lud. in d. l. is, cui bonis. quod ibi sit speciale in testamẽtis, cum testamentum ipsum possit reuocari: quia secundum hoc sequeretur, quòd etiam postquàm esset sibi interdictum bonis, posset testari, quod est cõtra illum text. Domini Hier. Tu dic, quòd ibi testamentum erat factum antequã esset prodigus, prout ẽt loquitur uer. pcedens, de eo, qui ante furorem fecit testamentũ. Et dubiũ facit, q a testator nõ fuit habilis, nisi tẽpore testamẽti, nõ tẽpore mortis. Potes etiam dicere, quod ad d. §. item prodigus. faciebat dubium, q a res deuenerat ad eũ casum, à quo incipere nõ potest, quia postea erat interdicta sibi administratio propter prodigalitatẽ, & sic eo tempore non potuisset facere testamẽtũ, unde uidebatur quod antea factum deberet vitiari, iuxta l. pluribus §. & si placeat. ff. de uerb. obl. tamen quia iam actus perfectus fuit, & cõsummatus, nõ uitiatur, licèt perueniat ad eum casum à quo incipere non posset, iuxta ea, quæ habentur in d. §. si placeat. Et ista solu. magis mihi placet. Potes etiam dicere ad d. c. ueritatis. ibi in priu. dũ dicitur, quod de dilapidatione publica prædicabat infamia, illa uerba esse Canonicorum ita referentium, ut ibi dicit text. in uerbo, retulerunt, quæ uerba cum à Papa enunciatiuè proferantur, non inducunt dispositionem. c. si Papa. de priuilegiis. in 6. & sic dicant quòd non fit uerum quòd esset notoriè prodigus. Et pro hac resolutione optimè facit, q a ex narratione facti in iure posita, non est arguendum, ut est glo. singularis in l. unica. in tertia lectu. C. quan. non pet. partes ut ibi dixi post Bar.

g Sed aduerte, quia Bald. in l. cum fratrem. C. de his, quibus ut indig. tenet cõtrarium eius, quod allegatur hic tenere: & ibi respõdet ad d. l. fi. pro quo facit tex. expressus in c. ueritatis, de dolo & contu. ubi prælato notoriè prodigo non interdicitur administratio ipso iure, & tamen gerit negotia aliena.

h Vide de hac materia Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. Bart. in auth. sacramẽta puberũ. & Bar. in l. Seius & Augerius. ff. ad l. Falc. ubi ponunt, an iuramẽtum factum contra formam legis ualeat.

i An pupillo habenti tutorem possit dari curator. & idem tenet gl. in l. curator. ff. de tut. & cura. da. ab his. & ibi Bar. & in gl. in l. propter litem. C. in quibus caus. tu. habenti detur curator.

k Quę sit ratio, quare habẽti tutorem uel curatorem possit dari curator, sed nõ potest dari tutor habenti tutorem, uel curatorẽ, nisi in casibus hic in gl. magna notatis, ibi. ff. de tutelis l. pen. Dic quòd hæc est ratio, quia paria sunt, non habere tutorẽ, uel habere malũ & inhabilem l. j. §. sed si nemo. ff. quod cuiusque uniuer. & ibi not. ¶ Ibi ff. de excu. tu. l. pp litem. dic, in. §. licèt. ubi tutor simpliciter datus, intelligitur ẽt datus ad bona ẽt alterius prouinciæ, sed pp difficilem administrationem ab aliis se excusat, & alius tutor datur uniuersitati bonorum. Ibi, ad tempus relegationis. dic, & est ratio, ne interim negocia pupilli dispergãtur. ff. de testa. tut. l. si quis sub cõditione. Ibi, non excusatus: dic hoc casu potest dari tutor uel curator arbitrio iudicis, ut infra ĩ gl. in uer. curatoris. Ibi, transfuga. dic quod non erit uerè transfuga, quia cum tunc efficiatur hostis, & perdat ciuitatem. l. postliminii. §. filius. & l. remissione. §. qui deficiunt non potest esse tutor.

l Adde, quod institutio syndici uel actoris requirit decretum iudicis, ut hic est tex. in fi. & notat gl. in l. neque. C. de procur. & ff. qđ cuiusque uniuers. l. nulli. ubi gl. not. quòd Potestati ciuitatis permittitur agere nomine communitatis in defectum syndici, vt ibi not. per Bar. Et adde, quòd de iure Canonico illa differentia nominum administratorum non admittitur, sed sub nomine procuratoris omnes administratores comprehẽduntur. c. petitio. de procu. quia sæpe unum ponitur pro altero. 3. q. j. c. saluator. in gl.

m Vide bonam differentiam & doctrinam inter nuntium & procuratorem, secundum Bal. qui notabiliter loquitur. Qualiter autẽ gesta per nuntium, qui concipit uerba in personam domini, qui nihil sibi cõmiserat, ualeant uel ne, & an possint reuocari postea per illum, cuius se asserit nuntium, uel ne, uide ibi plenè in l. multũm interest. C. si quis alteri uel sibi. ubi Bal. notabi. loquitur. & Doc. & gl. in l. j. ff. de contrahen. emp. addite glo. no. in l. itẽ eorũ. §. actor. in uer. de rato. ff. quod cuiusque uni. quæ tradit differentiam inter actorem & procuratorem, & ibi uideas.

TITVLVS XXIIII.

De satisdatione tutorum, vel curatorũ.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine; Suprà uisum est de tutor. & curator. uerum quia satisdare compelluntur propter utilitatem pupillorum & adultorum, ideo de ea satisdatione tractaturus Imperator, competenti ordine intitulauit de satisdatione tutorum & curatorum.

SVMMARIVM.

1 *Tutores & curatores tenentur satisdare rem pupilli & adulti saluã forè.*
2 *Tutores testamentarij & dati ex inquisitione, relevantur à satisdatione rẽ pupilli saluam fore, non sic de legitimis tutoribus.*
3 *Tutela melius administratur per unum, quàm per plures.*
4 *Perpetuum, multa habet significata.*
5 *Vt curator possit administrare, quæ requirantur.*
6 *An datus tutores uel curatores teneantur satisdare, rem pupilli saluam fore.*
7 *An quod facit pars plurium collegarum, etiam omnes fecisse dicantur.*
8 *An pluribus discordantibus iudex possit eos compellere ad concordiam.*

Non tamen. Satisdatio à tutore uel curatore præstãda, fauore pupillorum & adultorum est reperta: & testamentarii curatores & tutores dati ex inquisitione, satisdare non
2 compelluntur. h. d. Diuiditur a in quatuor partes. Nã
in prima ponit regulam cum ratione. In secunda limitat eum rationis assignatione. In tertia ponit aliam limitationem subiungendo rationem. In quarta declarat dubium circa materiam contingentem. Scd'a

ibi,

ribus ut uniuersis, q factum à maiori parte intelligat
factum ab oībus. Primò fallit in casu, in quo tractaret
de cōfirmādo magistratu ultra tps à lege statutū: nā
si maior pars uniuersitatis vellet rectorem cōfirmare
ultra annū, non posset. §. fin. in Auth. de defens. ciui.
Scd'ò fallit, qñ maior pars uniuersitatis statueret ali-
quid, qd' cōcerneret præiudiciū aliquorū de uniuersi
tate: nā si maior pars uniuersitatis statueret, q tales
p tali patria nō dent uocē in eligēdo rectore, non ua
leret, nec dicerent oēs fecisse, si illi contradicerēt. al-
legatur glos. in c. cū oēs. ext. de constitutio. Tertiò fal
lit, qñ maior pars faceret aliquid punibile: uō si maior
pars studii statueret, non esse obediendum lr̄is duca
libus in casu aliquo, oēs non dñr fecisse, nec contradi
centes puniunt. l. j. de magist. conu. scd'm vnū intelle
ctum. Vltimò fallit, q̄do maior pars statueret aliquid
insuetum pertinens ad officium suum. d. l. j. de magi.
conue. scd'm alium intellectum. Scd'a regula, in qua di
c cebatur, q quę sunt cōmunia pluribus ut singulis, fa
ctum à maiore parte nō intelligit factū ab omnibus,
fallit in l. maiorē. ff. de pac. ne fauore libertatis pereāt
iura creditorū. Scd'ò fallit. in l. si plures, d' reli. & sump.
fun. fauore religionis. Tertiò fallit in l. consilio. §. fi. ff.
de cur. fu. In fi. gl. in uerbo, partes. dicite: Si quæratur,
8 † an pluribus discordātibus iudex debeat eos cōpelle
re ad concordiā? uī dicendum, aut discordant in præ
iudicium proprium, & tunc si iudex requiratur, ut of
ficium interponat, bene interponere pt: Si āt nō req-
ratur, nequaquam, imò re suiribus fortunæ erit subij
cienda. l. si cautiones. ff. famil. ercisc. l. fi. §. j. C. cōmunia
de leg. Fallit, si iudex uiderit timeri de rixa & armorū
coadunatione. l. nō est singulis, de reg. iur. gl. est in l. si
cuius. et l. æquissimum. de usufructu. Aut discordant
in præiudicium tertii, tunc res non est committenda
fortunæ, imò recto iudicis arbitrio termināda, ut hic,
& l. huiusmodi. §. fi. de leg. j.

ADDITIONES.

a Iste tit. totus diuiditur ī tres partes principales. In prima ponit, cui tutores uel curatores teneantur satisdare. In ii. ponit, quando sunt plures tutores uel curatores, qui præferantur in administratione cum socijs. In iii. quomodo prouidetur pupillo contra officiales, qui nullam cautionem, uel non idoneam exegerunt.

b Et no. quòd iste tex. in prin. probat, quòd aduersatiua posita cū copula, non denotat identitatem in iure: quod est cōtra regulam glossarum, ut est gl. in l. sed & si lege. in prin. ff. de pet. hær. & gl. in l. 2. §. fi. & ibi Bar. ff. ne quis eum, qui. & gl. melior in l. patris & filij, in gl. fi. & ibi Bar. ff. de uulg. & pup. Nisi dixeris, quòd imò hīc denotat idem ius, propter id q dicitur in uers. itaq; per se. ubi Imperator declarat eum in proximè precedenti uers. non potest, n. tutor uel testamentarius, uel legitimus compelli ad satisdā dum, sicut & in prin. tex. Item pondera esse tex. no. in uer. q si nemo, q quamuis testator, qui plures tutores disposuerit expresse p quem uelit tutelā administrari, q tñ isti electio à testatore pferetur alius in administrōne q offeret satisdationem, illo nolēte satisdare. qd' no. Et ad id, qd' no. proximè dixi de dictione, Sed &, ad uerte, qa aliq libri nō hñt copulā, sed &, ut libri noui in formis.

c No. ibi, fides. quòd electio testatoris fidē electi approbat, & satisdationem excludit. Et idē est i executore testamētario l. Firmio. §. 1. ff. quā. di. le. ced. l. nulli. C. de epi. & cle. nisi post testamentum cœperit esse non soluendo. l. liberto. §. largius. ff. de an. le. per Bar. in l. diuus. si cui plusquàm per l. Fal. Similiter tutor electus à iudice per inquisitionem necessario præsumitur idoneus, ideo nō satisdat. ff. de confir. tut. Et ex hoc infertur, quòd facto iudicis contrarium probari potest. Et colligitur in glo. in uer. idonei, quòd non solum præsumitur pro factis à iudice, sed etiam pro fiendis, ut colligitur in l. eo tempore. ff. de pecu. & de hoc ultimo uide Ian. in c. nquis, extra de eo, qui furtiuè ordines suscepit.

d Quid autem, si unus tutorū uult diuidere administrationē, & omnes alij gerere, quis præfertur? Dic q fiet diuisio cæteris in uitijs, per officiū iudicis, arg. l. & puto. ff. fam. erc. & l. cōi diuidū. §. si duo. ff. cōmuni diuid. de quo p Bar. in d. l. 1. §. pe. de admin. tut. Et nunquid plures tutores simul agere possint? Bar. ī l. decreto. §. duob. ff. de admi. tut. concludit, quod nō reo postulante unum ex eis eligi, ne in plures distrabatur. l. iam tamen. ff. iud. solui.

e An in his, quæ sunt communia pluribus ut singulis, q maior pars fecit dicatur factū ab omnibus, uide Bar. in l. & suu. §. fin. ff. de pac. ubi fauore libertatis dicitur factum à pluribus, de quo p Dy. in c. quod omnes, extra de reg. iur.

SVMMARIVM.

1 *Bona tutorum & curatorum sunt tacitè pupillis & adultis hypothecata pro mala administratione.*

2 *Pro mala administratione tutorum & curatorum etiam conueniuntur hi, qui satisdationem exigere solent.*

3 *Paria sunt, non facere, uel minus idoneè facere.*

§. Sciendum. Finita tutela uel cura, non so
lū tutores vel curatores quō
dā conueniri possunt, uerum ēt qui satisdationē non
receperunt uel minus idoneam, quàm debuerunt. h.
a d. a No. j. † tutores & curatores, qui malè administra
1 uerunt, teneri pro mala administratione: & pro hoc
omnia eorū bona sunt tacitè obligata pupillis & adul
tis à lege, ut ratio administratæ tutelæ uel curæ red
2 datur. l. pro officio. C. de admini. tut. Item no. † nō so
lùm posse conueniri tutores pro mala administratio-
ne, uerum etiam eos qui satisdationem exigere solēt,
si non exegerunt, aut minus idoneè. l. j. ff. de magistra
b tibus cōueniendis. b Ex quo no. quòd † paria sunt, nō
3 facere, uel minus idoneè facere concor. l. quoties. ff. q
satisd. cogan. No. tutores & curatores cōpelli satisda-
re captura pignorum. Finaliter nota, pfectum urbis &
prætorē non teneri actione subsidaria, nec ēt præsidē
prouinciæ, nec aliū quenq̄, cui est ptās dandi tutorē.
c Gl. in uerbo, subsidiaria. c ibi, & usuræ. In gl. in uerbo,
neque. Hæc gl. inducit in argumentū cōtra scholares,
quibus est data potestas æstimandi domos à rectore,
ut ex praua æstimatione posint conueniri. Sed circa
pdicta dubitatur: pone q ille, qui soluit, nō exegerit sa
tisdationē a tutore uel curatore, eo, quia erat soluēdo
tpe quo cōuenitur, nūc nō est soluēdo, an posit ma
gistratus cōueniri? Dicite q sic: si tamen utroque tpe
esset soluēdo, nihil magistratui posset imputari. l. ij. §.
d diuus. d ff. de magi. cōue. Ex quo dixit notabiliter Bal.
q iudex maleficiorū, qui tenetur accipere satisdatio-
nē, si nō acceperit tpe perpetrati delicti, & tpe quo fit
contra eū executio, nō poterit magistratus pro negli
gentia conueniri in syndicatu. l. j. §. diuus. ff. de magi.
conue. Si tñ magistratus, qui sperat officium suum de
proximo finiturum, differat accipere satisdationem,
& hoc onus trāseat ad successorē, ipse conueniri dēt.
l. j. §. sciendum, de magi. cōue. Qd' facit cōtra Iudices,
qui differunt processus, ut illi à successoribus expediā
tur, qui poterunt in syndicatu conueniri. d. l. j. §. scien
dum. ff. de magi. conue.

ADDITIONES.

a Iste. §. diuiditur ī quatuor partes. In prima ponit, quòd officiales possunt cōuenire actione subsidiaria. In secunda ponit, qñ dicta actio competat, & an transeat ad hæredes. In tertia ponit, an tutores uel curatores possint compelli satisdare. In quarta declarat, contra quos officiales dicta actio subsidiaria competat. Secūda ibi. subsidiaria autē. Tertia ibi, quibus constitutionibus. Quarta & ultima ibi, neque autem præfectus.

b Item no. quòd nedū magistratus tenetur actione subsidiaria, sed etiam hæredes eius. Est tamen differentia, quam facit Iu-

riscōsultus in l.nō similiter.ff.de magist cōuen.& hoc uult gl.hic in uerbo,constitutionibus,qa magistratus tenetur de dolo,lata culpa,& leui.sed hæres nō tenetur de leui,nisi in tribus casibus, quos ponit tex.notabilis in l j.C.de her.tut.

c Ad euidentiā gl.in uerbo.subsidiaria,præmitte,quòd actio directa est illa,quę expresse uenit ex uerbis & mēte legis.Illa autē dr̄ utilis,q̄ uenit ex mēte tm̄. ita declarat gl.in l.actio.ff. de neg. gest.licèt in effectu non differant,ut ibi est tex. Et aduerte dū gl. uult,ꝙ aliqñ pupillus potest conuenire tutorem, & aliqñ magistratum:tñ est differentia,qa si aliquando cōueniat tutorē ratione malæ administrationis,præfertur ceteris creditoribus.l.dabimus.ff.de priui.cred.Si āt cōueniat iudicē cā minoris diligentiæ adhibitæ,non est priuilegiatus,sed uenit cum alijs.l.j.§.priuilegium.ff de magist.conue.& ibi per Barto.de ratione diuersitatis.

d Item aduerte, dū dicitur, quòd nedū tutor conuenitur ad usuras,sed etiā magistratus:hoc tamē fallit in fideiussore ipsius magistratus.d.l.libertus.§.fi.imò fideiussores magistratus in nihilū tenentur, quantum est ad pupillum.l.t.in princ.ff. de magist.cō. Et dum glo.in prin.uult quòd contra curatorem competat actio directa negotiorum gestorum, malè dicit, & contrarium tenet gl.in l.actio.& ibi Bar.ff.de nego.gest.& gl.in l.tutori.& ibi Bart. C.de neg.gest.& in contrarium habes rub.ff.de tut.& rat.distr.& rubr.de contraria & utili actio.ergo contra curatorem competit actio in factū,quæ appellatur subsidiaria.l. quoties.ff. de of. præfec.urb.Nec obst.l.fi.hic allegata in gl.& circa eā uide Bar.&alios in l.j.C.de eden. post sing. glo.ibi.

e Intellige d.l.j. de magistratibus, ut teneatur in subsidium, esse ueram,quando ad ipsum magistratū spectat recipere fideiussores,ut scripsi in tex Item limita, hoc esse uerum quando tutor ipse non fuisset soluendo a principio,& tempore quo potuerit conueniri erat soluendo,sed tamen postea esset effectus non soluendo,tunc magistratus non tenet.l.1.§.si magistratus.ff. de magist. conue.sed ad ipsum tamē magistratum spectat probare, eū tunc fuisse idoneum l.ex persona.C.de probat.l.fideiussores.§. si is.ff. de fideiuss.& p Bar.d.§.magistratus.& l.non est necesse.ff.de proba.& l.Aemilius.ff.de admini.tut.

TITVLVS XXV.

De excusatione tutorum, vel curatorū.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Suprà uisum est de tutoribus & curatorib.uerum quia hi uariis ex causis excusari solent,ideo de his tractaturus intitulauit Imperator de excusa.tutorum,uel curatorum.

SVMMARIVM.

1 *Numerus filiorum excusationem præbet à tutela & cura: quod de filijs legitimis & naturalibus intellige.*
2 *Mortui in acie Principis dicuntur & finguntur uiuere per gloriam.*
3 *Id dicitur deperditum in bello,quod propter causam belli deperditur.*
4 *Si uulneratus in acie belli reductus in patriam fuerit,& moriatur in patria sua,non dicitur mortuus in bello.*
5 *Facilius impeditur faciendum,quàm quod factum tollatur.*
6 *Priuilegium,quod habeo propter te,competit mihi contra te, quod qualiter procedat,ibi uide.*
7 *Beneficia respectu certæ rei concessum non debet trahi ad alium casum.*
8 *An numerus liberorum excuset patres non tantum à numeribus personalibus,uerum etiam patrimonialibus.*

Excusantur. Habens tres liberos in Roma,vel quatuor in Italia,& quinque in prouinciis,à tutela & cura potest excusari,si sint naturales & legitimi. secus si naturales tantùm,siue legitimi tantùm. Et idē in nepotibus ex filio est censendum.h.d.No.quòd † numerus triū liberorum in Roma,& quatuor in Italia,& quinque in ꝓuinciis,habet excusare patrem ab onere tutelæ,& curæ:& hoc *a* operatur fauor liberorum,quorum respectu onus patribus infertur : quia & honoratur pater per filium,magister per discipulum,ciuitas per subiectum , in Auth. de defens.ciuitat.§.2.& ibi not. quia in illis locis maior est honor pr̄i hr̄e filios,quā in ꝓuinciis.

b Hæc limitabitis esse uera in filiis legitimis & naturalib.Si uerò essent naturales tātū,nō posset pr̄ ꝑp eos excusari.l.2.§.j.ff.eod.quia non debet ex delicto suo habere priuilegium.Item scd̄ò limitabitis esse uera,nisi sint adoptiui & sic legitimi tantùm;alioquin daretur materia se excusandi à tutela uel cura , propter facilem filiorum adoptionem , ut hic Itē no. sicut numerus *b* filiorum hēt excusare patrem à tutela uel cura,ita numerus nepotū ex filio:secus ex filia, qa nepotes ex filio sequūtur familiā aui paterni.§. fi. sup. de patria ptāte.Itē no.in ver.filii.ꝙ † filii defuncti non præstāt excusationē pr̄i,nisi sint defuncti in acie *c* pro repub.pugnantes,quia licèt tunc mortui sint ꝑ naturā,dicunt̄ tamē uiuere per gloriā.l.qua actione. §.si quis in colluctatione.ff.ad leg.Aq.Sed hic Docto. dubitauerunt. Pone,ꝙ filij sunt uulnerati in acie belli,& reducātur in patriā *d* ac moriantur,nunquid prosint ipsi pr̄i,ut in bello defuncti dicātur?Videretur,ꝙ sic,quia † illud dr̄ deperditū in bello,qđ propter causam belli est deperditū.l.j.§.ex incendio.ff.de incen. rui. nau. & quia locus mortis debet trahi ad locum uulneris,arg.in l.huic scripturæ.ff.ad l.Aq.ueritas est in contrarium,per l.bello.*e* ff.eo.Nō obstant iura cōtra.quia † ideo tales filii uulnerati in bello & mortui in pr̄ia non prosunt pr̄i,quia non finguntur uiuere. ratio, ne duæ fictiones simul cōcurrant:fictio.n.cadere dēt sup terminis ueris & naturalib.nō āt sup terminis fictis.d.l.bello.& l.j.C.de dotis promis.l.cū post.§. gener.ff.de iu.dot.essent.n.duę fictiones:prima trāslatiua de loco ad locū,ut locus mortis trahat̄ ad locum uulneris.Secunda,ꝙ mortuus in patria,fingatur mortuus in bello; super hac. n. fictione nō pt̄ cadere alia fictio,qa tales filii mortui ꝑ naturā,fingunt̄ uiuere ꝑ gloriā,sed in iuribus cōtrariis nō tractabat̄ nisi de vna fictione,hoc est,trāslatiua de loco ad locū. Vnde hic dicunt Docto.si cōuentio fuerit facta cū duce belli,ꝙ ęstimatio equorū mortuorum in bello resarciat̄ armigeris,quod habebit locum in equis uulneratis in bello & mortuis domi,quia ibi tractatur de una sola fictione,& armigeri petunt ęstimationem de iure cōi ex conuentione.l.j.ff.de pac.l.j.§.si cōueniat.ff. depositi.Et idem dicunt Doct.de morte,ut tempus mortis trahatur ad tempus uulneris.d.l.huic scripturę,ff.ad l.Aq.Vnde pone , aliquis uulnerauit aliquem , iudex putans illum uulneratum esse mortuū , facit decapitari uulnerantē:si postea uulneratus morit̄,uī iustificata sententia decapitationis , quia tēpus mortis trahit̄ ad tēpus uulneris, qđ nō placet ea rōne,qa sententia nulla,ex causa superueniēte iustificari nō pōt. regula iuris,qđ ab initio.iuncta l.prolatā.C.de sententiis. Præterea, si duo ex tribus iudicēt, tertio absente non citato, sentētia est nulla,nec postea approbatur ex approbatione tertii subsequēte.gl.or.in l.instar.C. de iure fis.li.10.Eodē mō si iudex delegatus iudicauerit nō uiso rescripto cāę delegatæ,snīa ē nulla,licèt ex post facto appareat īstrumētū.c.cū in iure peritus. & ibi gl.extra de offic.& pote.iud.deleg.Dicatis ut in d.

f l.bello.In tex.ibi,munus publicū.*f* &c.Ex §. itē diuus.

g no.administrantē res fiscales *g* posse excusari ab onere tutelæ & curæ,Eodē mō absens causa reipub. perpetuo

petuo excuſatur ab illa tutela & cura. Si tñ ante abſen
tiã illa tutela uel cura deferatur, excuſatur, non perpe
tuò, ſed pro tpe, quo abfuerit, ſtatimq; reuerſus tene
bitur adminiſtrare, nec unius anni in hoc caſu ſpatiũ
hẽt. Finaliter no. ꝙ ille qui hẽt ptãtẽ aliquam, puta,
qa magiſtratum exercet, excuſat à tutela, uel cura ſibi
5 deferenda, nõ ãt à iã delata: quia † facilius quid impe-
ditur faciẽdum, q̃ iã factum tollatur. l. patre furioſo.
ff. de his, qui ſunt ſui, uel alieni iuris. Glo. in uerbo,
h ſemeſtribus. b In gl. excuſantur. ibi. §. fi. hoc tenet Bar.
6 In fi. hoc cõiter approbatur. Ex quo colligitur, ꝙ † pri
uilegium, quod habeo propter te, poſſum de iure uti
cõtra te. Ex quibus infertur, ꝙ uxor Doctoris uel mi
litis, quæ habet priuilegium ex perſona mariti, ut a
quocunq; Dña appellet, poterit uti hoc beneficio cõ
tra maritũ, ut ipſe maritus habeat neceſſe eã Dñam
appellare: tñ ipſa faceret contra ſtimulos naturales, ſi
hoc ipſa exigat à marito. Scđò infertur ad qõnem. Sci
re debetis, ꝙ ſi ſit finita dilatio data actori, & poſtea
detur noua dilatio reo, hæc eadem dilatio eſt pſtanda
actori ex perſona rei. l. petendæ. C. de tẽpor. in inte-
grum reſtitutione petenda. Pone, ꝙ tu reus cõuẽtus
uelis renunciare dilationi, ne ego actor utar, nunqd
poſſis ex prædictis? Videretur determinari ꝙ nõ: qa
hoc priuilegio dilationis, qđ ego actor habeo pp te re
um, uti poſſum te inuito. d. l. amiciſſimos. §. fin. l. ſi poſt
mortẽ. §. fi. de cõtratabu. & hoc fuit uiſus tenere. Bal.
At Bar. cõtra, qui limitauit primũ intellectum gloſſæ.
pro quo. l. ſi iudex circumuento minore. ff. de minor.
de quo dicatis, quia non determino, ut in l. petendæ.
ſup. alleg. & dicta l. amiciſſimos. ff. de excuſatio. tuto.
Si tñ quæratur, an priuilegiũ, quod habeo propter te,
uti poſſim cõtra te: dicite, aut tu participas de eodem
priuilegio; aut nõ. Primo caſu nõ poſſum uti cõtra te.
d. l. ſi iudex circunuẽto. poſteriore ãt caſu poſſum uti
contra te. d. l. amiciſſimos. §. fi. & l. aſſiduis. C. qui po.
in pig. ha. In fi. glo. in uerbo, in prouinciis. rõ eſt, quia
7 † beneficium alicui tributum reſpectu certæ rei de iu
re ſingulari, non dẽt ad alium caſum extendi. arg. in l.
ius ſingulare. & l. quod contra. ff. de legi. in l. fi. de con
ſti. Princ. in c. cum dilectus, extra de appel. In glo. mi-
nimum. in fi. Sed contra prædicta oppo. & imo uĩ, ꝙ
8 † numerus liberorum non ſolùm habeat excuſare pa
tres à muneribus perſonalibus, uerumetiã a patrimo
nialibus: vnde oppo. de l. ſi quis decurio. C. de decur.
lib. 10. ubi hr̃, ꝙ numerus liberorum excuſat patrem
a quibuſcunq; munerib. Solut. ibi loqtur in numero
12. liberorũ, nõ ãt minus. Et ibi no. duplicẽ ſpeciem
munerum publicorum: quia quædã ſunt publica au-
thoritate, ſed utilitate priuata, ad quæ bene facit. l. hi
qui aſcripti. C. de appella. l. j. §. ſi quis tutor. ff. qñ appel
lãdum ſit. In gl. p gloriã. in fi. dicite, ꝙ hr̃ pro mortuo
quò ad beneficia tributa de iure ciuili: ſecus quò ad
ea, quæ producuntur de iure naturali uel gentium. l.
qdã. ff. de pœ. in gl. fi. in uerbo, excuſantur. Nã ſi igno
miniosè remittitur ante cõpletã militiã, nullã habet
excuſationẽ: eſt. n. triplex remiſſio, una quæ fit, ppter
honeſtã cãm & iuſtam, puta infirmitatis: alia ignomi
nioſa, ut ſi quis propter negligẽtiã arma deponat l.
milites agrum. §. miſſionem. ff. de re milit. Simile dr̃ in
ſcholare, quia in eo eſt honeſta remiſſio, qñ gradu
adepto reuertitur in patriam ſuã, uel qñ ante adeptũ
gradum, ſtudium deponit ex cã neceſſaria, puta infir-
mitatis uel mortis parentum. quando autem deponit
ſtudium propter uoluptates, quibus inuoluitur tpe
carniſpriuij, & iſta eſt ignominioſa, & eum infamat.

ADDITIONES.

a Hanc rationem ponit Io. Fab. hic, quã ſibi aſcribit ipſe. Si iſta rõ eſt uera, ſequeretur ꝙ ẽt arrogati non excuſarent, & tñ uidetur contra intellectũ gl. hic, uolentis ꝙ adoptati ab auo naturali proſint, quia trãſeunt in ptãtem. ergo idẽ in arrogatis. Præterea, ꝙ illa rõ non ſit uera, patet. Nam non eſt uerum quòd per adoptionem iden non fiat excuſatio, pp facilem filiorũ adoptionẽ, quia poſtquã tutela ſemel eſt ſuſpecta, filii poſtea ſuſcepti non excuſant, ut ſup. dixi. Cogita tamẽ, quia ad illa bene poſſet reſpõderi. Sed magis aduerte ad intellectũ huius gl. & ad id, quod ſup. dixi de arrogato, quia credo utcunque falſum, quamuis nullus aduertat. Nã dum gl. uult, quòd adoptiui ab auo uel proauo proſint, quia hodie tranſeunt in poteſtatem, eſt falſum: quia ſecundũ hoc olim adoptiui indiſtinctè tranſibant in poteſtatem, & familiã, & tamẽ non excuſabant. l. ſextumdecimum. §. adoptiui. ff. de uaca. mun. Et per hoc patet, ꝙ nec ẽt arrogati excuſant, cum de iure Digeſt. quantum ad tranſitum poteſtatis non eſſet differentia inter arrogationem & adoptionem. Teneo ergo, ꝙ adoptati ab extraneo, uel ab auo, & arrogati, nec olim, nec hodie, ſiue tranſeant in poteſtatem, ſiue non, excuſant, ſed ſolum legitimi & naturales. Et rationem diuerſitatis puto, quia onus adoptiuorum uel arrogatorum habet ex uoluntate, unde cum non excuſat ab alio onere: ſed onus naturalium & legitimorum habet ex neceſſitate, onde ab altero excuſat.

b Et ideo ſi quis à muneribus uult hr̃e excuſationem pp filios, neceſſe eſt quòd filii ſint lɪ̃timi & naturales: ſecus ſi eſſent legitimi, uel naturales tantum, ut ff. eo. l. 2. §. legitimis. & d. §. oportet.

c Idem dicas de filiis religionem ingreſſis, qui dr̃ mortui mondo: l. Deo nobis. C. de epi. & cle. Sed contrarium eſt uerum, quia iſti mortui pro cœleſti patria, dicuntur uiuere per gloriam, ſicut mortui pro temporali patria, ut hic.

d An uulnerati in bello mortui extra bellum fingantur in bello mortui, &c. Hic adde, ꝙ quãuis filii mortui in bello & in acie proſint patri, tamen filii capti in acie & exiſtentes captiui non proſint patri. tex. eſt notab. in l. 3. C. qui nu. lib. & gl. in d. l. 3. §. oportet. ff. eo. de cuius deciſione multum miratur Nic. de Neap. hic, & in d. §. oportet, & rationem ipſe aſſignat in d. l. 2.

e No. pp armigeros: dic, ꝙ hoc tenet Dy & Bal. in l. bello. hic alleg. & in l. ex incendio. ff. de incen. rui. naufr. l. in bello. ff. de cap. & l. damni. ff. de dam. infe. Non ob. hic tex. quia hoc eſt inuentũ fauore pupillorum, ne careant tutore.

f Itẽ no. ibi, munus publicũ, ꝙ tutela eſt munus publicũ. ſ. authoritate, ſed utilitate priuatũ. Et iõ licèt ſit alicui conceſſa immunitas a munerib. publicis, nõ excuſatur a tutela, niſi ſpãliter ſit dictum. l. ſpadonẽ. §. qui acceperit ff. eo. Et dũ hic ſit mentio de munere, adde quot modis capiatur, declarat tex. in l. munus tribus. ff. de uer. ſig. Et propriè munus dicitur bonũ alicui iniunctũ de publico, ꝙ neceſſitate ſubitur. l. munus propriè. ff. de uerb. ſig. dona ãt propriè ſunt, q̃ nulla neceſſitate, ſed ſponte pręſtantur, ut ibi dicitur. Et quid ſit tale munus publicum, declarat Iuriſ. in l. pupillus. §. munus. ff. eo. tit. & hic in gl. alle. qa munus, ut ibi dr̃, ẽ officiũ priuati hominis: ex quo cõmodũ ad ſingulos uniuerſosq; ciues, rõneſq; eorũ, imperio magiſtratus, extraordinariũ peruenit.

g Idem in adminiſtrãte alia bona Cæſaris, & ſic idem in procuratore Cæſaris. l. adminiſtrantes. in prin. ff. eo. Nam Princeps dicitur habere duplex patrimoniũ, & duplices procuratores. gl. in l. pcurator. C. ꝺ edẽ. tex. & gl. in §. fi. inſ. de uſuca. l. bene a Zenone. C. de quadr. pręſcr. l. apud Iul. §. fi. ff. de leg. i. idem eſt in conſiliarijs & adhærẽtib. perſonæ ipſius Principis. l. iuriſperitos, in prin. ff. eo. & iſti in perpetuum excuſantur, ut ibi dicit tex. Et ſic patet utilitatem fiſcalem & publicã pferri priuatæ l. j. ff. ſo. ma. & hoc uerum intelligite, ꝙ excuſantur poſt adminiſtrationem ſuſceptã & inceptam, non autem prius, ut no. ff. eo. l. non tantum. §. ſanè. & §. uacaret. ff. eo. l. propter magiſtratũ. & l. adminiſtrationem. & ita ẽt excuſantur a publicis munerib. ut ff. de uac. mun. l. bis onerib. in fi. & ff. de iu. immu. l. ſemper. §. negotiatores.

h No. in gl. in uer. ſemeſtrib. ꝙ Imperatores dabãt operã bello & ſtudio alternatiuè, ſex mẽſib. oã hoc ſtudiũ. ſ. legũ & armorũ, eſt neceſſariũ p ſuſcitatione reip. ut in prin. huius libri. Sed q̃ro,

cui prius dederint operam? Dicit gl. quòd bello. in l. postliminiũ. §. filius. ff. de capt. ubi dicit, disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis. quam charitas liberorum.

SVMMARIVM.

1 *Propter paupertatem quis excusatur à tutela.*
2 *Argumentum à contrario sensu ualet & tenet.*
3 *Creditor pupilli uel adulti hodie non admittitur ad tutelam, uel curam.*
4 *Creditor uel debitor modicæ quantitatis, potest esse tutor uel curator.*
5 *Si pater soluat collectam, filius excusatur, uel econtrario.*
6 *Quis appelletur pauper.*
7 *Rusticitas cui est simplicitas annexa, excusationem præbet à tutela.*

§. Item propter. Nõ summatur. No. primò, ꝙ propter litem, q̃ est de omnibus bonis cũ pupillo uel adulto, qs excusari pôt à tutela uel cura. Idem si sit de hæreditate aliqua, uel maiori parte bonorum, ut hic, & l. propter
a litem. ff. eo. Itẽ nota, tria onera *a* tutelarum uel curarum præstare immunitatem uocato ad quartam tutelam. Item no. ꝙ numerus pupillorum uel adultorum non arguit pluralitatem tutelarum uel curarũ, sed nũmerus patrimoniorum. cõcordat. l. tria. & l. diximus. §.
1 fi. ff. eo. Itẽ no. ꝙ † propter paupertatem quis excusat à tutela uel cura. cõcor. l. paupertas. ff. eo. quod qualiter intelligatur, statim dicã in gl. Itẽ nota, ꝙ aduersa
b ualetudo. *b* q̃ præstat impedimentum uocato ad tutelam uel curã in rebus suis administrandis, præstat immunitatẽ ad administrãdas res alienas. Nota in uersi similiter. ꝙ ignorantia literarum iuncta experientia rerũ, non præstat immunitatem a tutela & cura. Item nota in uersi. item si propter. ꝙ si daẽ tutor propter
c inimicitias, c pôt excusari à tutela & cura. Itẽ no. † te-
2 nere argumentũ à contrario sensu. cõcordat. l. j. §. huius rei. ff. de officio eius. No. ꝙ nõ excusatur qs, si dicat se non cognouisse prẽm pupilli uel adultorũ. No. ꝙ inimicitiæ capitales, uel cã à te mota, uel a prẽ pupillorum vel adultorum, præstant immunitatẽ excusationis à tutela & cura. Nota, ꝙ maior 70. annis a tutela & cura pôt excusari, minor ãt uigintiquinque annis nec uolens admittitur. Idem & in militie. In fi. glo.
3 in uer. propter litem, nota, ꝙ † creditor pupilli uel adulti hodie nõ pôt admitti ad tutelã uel curã. Idem apertè tetigit gl. in l. pẽ. ff. de proc. itẽ in auth. minoris. C. qui da. tuto. possunt. itẽ sub dubio in l. ꝑpter litẽ. ff. eod. Aliĩ tenuerũt cõtrarium, quos sequũtur Raine rius & Dynus dicẽtes, ꝙ licèt creditor possit excusari à tutela & cura, nõ tamẽ ꝓhibetur tutelã administrare uel curam, si creditum suum amittit, dicta authen.
d minoris. Bal. tenet opĩ. cõem. Gl. *d* mouetur rõne subtili, ut & ipse attestatur. Nã quotiescunq; remotio impedimenti ꝓcedit actum, actus ualet & tenet. l. in tempus. ff. de hæred. instit. Si uerò actus præcedat remotionẽ impedimẽti, actus nõ ualet, nec tenet ẽt subsecuta remotione. l. i. §. filius. de leg. 3. l. i. de regu. Cato. sed hic pręcedit actus datiuus tutelæ, ergo sequitur remotio impedimenti, hoc est, amissio debiti; hæc remotio ueluti præcedens non ualidat actum nullũ ꝓcedẽtẽ. Sed vos possetis rñdere, quòd iste actus & remotio impedimenti simul cõcurrunt, ut ignis & calor, quia eo ipso quòd tutelã acceptat, eo momento creditũ ꝑdit. Mouetur scdò, q̃a quemadmodũ creditor ꝓhibetur, ita & debitor nihil ꝑt amittere, nisi tutela priuati. Idẽ dicemus in creditore, ut priuetur tutela uel cura:nam una determinatio respiciens plura determinabilia, ea æqualiter determinat. l. quis. C. eo. l. hoc iure. ff. de uulga. & pupillari. Sed possetis rñdere, ꝙ de-
4 bitor prçcisè grauatur in hoc, quia ad duplicationẽ debiti exoluẽdi tenebiẽ. Adiicite prædictis, ꝙ † creditor modicæ q̃titatis, uel ẽt debitor, non prohibeẽ ad tutelã uel curã admitti, quinimò pôt excusari, quia de minimis lex non curauit. l. scio. ff. de in integrũ rest. Et appellabitnẽ modica q̃titas arbitrio iudicis terminãtis scdm q̃titatẽ patrimonij pupilli uel adulti. glo. est in d. auth. minoris. In gl. tria. ibi, §. j. dixit Bar. in d. l. tria onera. ꝙ isti, qui affectant per practicas gradum Rectoratus, nõ pñt excusari ab oneribus, quia officiũ
5 summa cum opa affectarunt. Ibi, oẽs cõputarẽtur. Ex hoc dicit Bal. ꝙ † si pr̃ soluat collectã, filius suus excusatur, & econtrà. quod uerum est, si filius cũ patre habitet, & sint bona cõia: secus si seorsum, & sint bona separata. l. diximus. §. fi. & ibi gl. parua. ff. eo. In fi. glo. hæc gl. iudicio meo, apertè loquitur contra casum. l. si quis tutor. §. j. de ritu nup. Non ob. §. si ciuitates, quia ibi loquitur in eo, qui erat obnoxius futurus ex facto alieno: honorarius āt tutor est obnoxius ex facto proprio: & fuit responsio Iurisc. in d. l. si quis tutor. §. j. de quo honorario tutore hr̃ in l. quid si fortè. §. j. ff.
6 de solut. In gl. paupertatem, ibi, oporteat, no. † illum appellari pauperem, qui hẽt necesse laborare pro uictu. idẽ tenuit gl. in l. paupertas. ff. eo. Ex quo dixit notabiliter Bald. ꝙ si fit factũ legatum pro puellis paupe ribus * maritandis, illæ cõprehenduntur sub legato, quæ hñt necesse laborare pro uictu & uestitu. In fi. gl. no. tribus modis quẽ appellari pauperem. Primò, q nõ hẽt tm̃ in bonis, ut pupillus & adultus. Scdo, q nõ hẽt facultatẽ quinquaginta aureorum, pro quo l. non nulli. de accus. gl. j. §. fi. in Auth. de ex. & introd. reis. Tertiò, qui hẽt necesse laborare pro uictu & uestitu, ut hic, & l. paupertas, cũ gl. ff. eo. Alibi dr̃, ꝙ ille paup appellatur, q nõ hẽt facultatẽ centũ aureorũ. §. sed nostra. inf. de success. lib. Alibi, ꝙ stat opinioni uulgi, quis appelletur paup, & qs diues, ut p gl. in auth. ꝑterea. C. uñ uir & uxor. Puto ego, ꝙ ille appellatur paup, q miser est ingenio & nihil capit. Tñ pro cõcordia harũ glossarum distinguit ex mẽte Bar. Cũ q̃ritur, qs paup sit appellandus, dicite: aut tractamus de actu, in quo uersatur modicũ ꝑiudiciũ ꝑtextu paupertatis, & tũc stat opinioni uulgi, & uera sit sñia gl. in l. ubi adhuc. C. de iu. do. Aut loquimur in actu, i quo uersatur magnũ ꝑiudicium, ut hic, & tunc aut lex in eo actu ꝑtaxauit q̃titatẽ, & tunc ille, qui nõ hẽt illã q̃titatẽ, pauper appellatur, ita loquitur. l. nõnulli. ff. de accu. & §. sed nr̃a. inf. de success. lib. & gl. in §. fi. in Auth. de introdu. & exhi. reis. Aut lex non taxauit certã q̃titatẽ, & tunc tota res arbitrio iudicis relinq̃tur, & ita loquiẽ gl. in d. auth. ꝑterea, qui tñ iudex scdm qualitatẽ patrimoniorum, & qualitatẽ ꝑsonarum, quẽ pauperem appellabit. facit l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offi. præsi. ad qđ bene facit l. sed si susceperit, cum gl. ff. de iud. In
7 fi. gl. in uer. nescit. no. † ita demum rusticitatem ꝑstare excusationẽ, si rusticitati annexa sit simplicitas. Sì āt nõ sit annexa simplicitas, sed sint rustici sagaces & uersuti, ut sunt hodie oẽs, scdm Bal. tunc non excusa

ren-

rẽtur.d.l.athletæ.§.de rusticis.In fi.gl.in uer. milite,
q͞a aliæ sunt claræ,dicite ut per gl.in l.pe.ff.ex quibus
cau.maio.in integ.restit. & dixi in §. filiusfamilias, si
e militauerit.supra,quibus modis ius pat. potesta.sol-
f ui.Gl.item maior. e Gl.in uerbo,nec uolens. f

ADDITIONES.

a Et ad istum tex.dum uult,ꝙ tria onera trium tutelarũ uel cu
rarum p̃stãt excusationem a quarta tutela uel cura:adde, hoc ꝓ
cedere siue sint ista tria onera simplicia,ut tres tutelę uel curæ,si
ue mixta,ut tutelæ & curæ simul.l.2.§.amplius.ff.eo.Itẽ hoc pro
cedit,siue istę tres tutelæ uel curæ sint expeditæ,siue adhuc pen-
deat appellatio super tertia.l. diximus.in prin.ff.eo.Itẽm hoc ꝓ
cedit ẽt si sit una sola tutela adeò ponderosa, ꝙ æquipolleat tri-
bus,quia tantã excusationẽ p̃stat sicut tres tutelæ onerosæ.casus
est sing.in l.si is,qui.in uer.cæterũ.ff.eo.Ista tñ regula huius tex.
recipit octo limitationes,colligẽdo simul ea, quæ hic dñr in glo.
& quæ hic dicuntur per Ang.in distinct.sua,licet ei aliqua addã.
Et primò fallit,nisi istæ tres tutelæ essent leues aut leuissimæ, ut
quia exigui patrimonij,ut hic dicit gl.& ẽ tex.licẽt gl.nõ alleget
ĩ l.spadonẽ.§.fi.ff.e tit.Scd͞o fallit, nisi altera ex istis tutelis esset
honoraria,ut hic dicit in gl. Tertiò fallit, nisi istæ tutelæ essent
affectatæ,ut hic in gl.post istũ tex.Quartò fallit,nisi istæ tres tute
læ essent eiusdẽ patrimonij,licẽt diuersorũ pupillorum , ut hoc
tex. & dr̃ hic in gl.Quintò fallit,nisi altera istarũ triũ tutelarum
esset breui tp̃e finiẽda,puta intra semestre uel breuius tp̃s, uel ẽt
quarta de nouo suscipienda, esset breui tp̃e duratura,tunc non
prestat excusationẽ.tex.est no.in l.non tñ. in prin. ff. eo. Sextò
fallit,qñ istæ tres tutelæ sunt eiusdẽ generis: secus si essent duæ
imp̃fectæ excusationes diuersi generis, ut duæ tutelæ & duo fi-
lij.l.j.in fi.C.qui numero li. tut.Itẽ sufficit tres tutelas esse in una
domo,ut oẽs hoĩes tã pater q̃ filiũ excusentur, siue pater gerat,si
ue filius de cõsensu patris.l.diximus §. si pater. de excu.tu. Et idẽ
si impositio p̃standa sit in onere p̃sonali, uel sit impositio rõne
p̃sonę:q͞a sicut plura extrema,ita & plures p̃stationes.l.licet.C.d
decu.& est gl.sing. ĩ l.2.C.q͞ ętate.& p̃ Bar.in d.l.diximus.§.si pr̃.
b Adde ẽt,ꝙ aduersa ualetudo & infirmitas medicantis,qua q͞s
nõ põt cõparere in iudicio,reddit iudicium nullũ, si iudex cõtra
infirmũ scienter proferat sententiã:si ãt ignoranter , tunc ualet
sed restituitur in integrũ.Et iõ cautela est,ꝙ iudici nuncietur in
firmitas.ita no.Bar.& uidetur tex.in l.quæsitum.ff.de re iudic.
c Adde,ꝙ etiã ubi quis est inimicus alicuius, ꝙ p̃sumitur inimi
cus filiorum suorum,& aliorũ in sua cognatione & domo.l.uni
ca.C.si quacunque præd.pote.& melius in l.si res prouinciæ.&
l.2.& 3.ff.de lib cau.Et similiter qui facit ligã uel parẽtelã cũ ini
micis meis,præsumitur meus inimicus.l.liberi. C. de inof.test.&
ibi per Sal.Et qualiter repellatur testis,uide gl.3.q. 2.in princ.&
in c.cum oportet.extra de accus.& in Spe.tit.de testa, in prin.
d Et ꝓ ista parte facit,q͞a p̃ impositionẽ pęnæ actus ualidatur.l.
fi.ff.de diuor.& maximẽ,qñ respicit p̃iudicium alterius , ut uult
Bar. in distinctione sua in l.prætor.in prin. ff.de op.no.nun.
• Quæ dicatur puella pauper,ut consequatur hoc legatum, ui-
de Bello.consi. 16.per totum,qui consuluit contra Decium.
e In gl.item maior septuaginta.quærit Petrus, quæ est ratio di-
uersitatis,quòd minus tempus requiritur in illo q̃ in isto?& dicit
ꝙ est,quia iudex qui habet prouidere toti uni prouinciæ , habet
maius onus q̃ tutor,& ideo excusatur p̃p minus tempus,ut hic
latius habes per Nic. de Neap. qui cũ hac rõne transire uidetur.
Sed non est generalis in quocunque alio muniere personali,pu
ta in custodia castrorum:unde ego non scirem aliud dicere , nisi
speciale esse fauore pupillorum, ut plures reperiantur tutores,
prout dicit gl.in simili,in prin. huius tit.in uer. minus.ad fi.
f In gl.in uerbo,nec uolens.ibi,nisi a cõmilitone.Iac.de Are.in
d.l.maritũ.§.fi.ut refert Nic.de Neap.hic,& ibi,tenet cõtrarium.
& dictum.§.fi.intelligit in ueterano,ut ibi latius per Nic.In fi.gl.
aduerte,quia leges allegatæ per gl.non loquũtur de quarto gra
du sed dicunt ipsum ad tutelam legitimam admitti,quasi nõ ad
testamentariam,uel ad datiuã,arg.eo.tit.§. Deo amabiles. & in
d.§.presbyteros.sed possunt presbyteri: quia cum ipsi admittanẽ
ad hæreditatẽ agnatorum & cognatorũ usque ad quartũ gradũ,
ut §.interdicimus.in Authenti.de eccles.titul. eodem iure admit
tuntur ad tutelam usque ad quartum gradum , secundum Pet.
argu.supra de leg patr.tute.ad finem. Nicol. de Neap.

SVMMARIVM.

1 *Qui propter officium uult excusari, debet illud exercere.*
2 *Interpretatio legis ita fieri debet, ut per eam non incidamus in absurdũ.*
3 *An Doctores legũ, siue practicãtes, siue profitentes, excusentur a tutela.*
4 *Ex priuilegio apostolico & imperiali, & antiqua consuetudine, studia sunt approbata.*
5 *Propter uirum sapientem & excellẽtem recedi potest a communi statuto.*
6 *Mitius agitur cum lege, quàm cum homine.*
7 *Quilibet præsumitur scire, quæ sunt, non quæ communiter accidunt.*
8 *Sicut actus in scriptis redigenda est, ita exceptio.*
9 *Curator non potest matrimonium contrahere cum adulta.*

§.Item Romæ. Nõ summaẽ. No.primò, grãmaticos, rhetores,me
dicos,qui artẽ exercent in Roma, uel in ciuitate pro-
pria,ã tutela & cura excusari.Scd͞o no. ex mente Bal.
1 ꝙ † ille,qui uult excusari propter officiũ, dẽt illud e-
xercere:non.n. sufficeret habere officium,nisi habeaẽ
in exercitio & in actu.quod facit contra istos nobiles
Notarios,qui nõ exercent actum Notarij,ut non de-
beant habere cõfectiones Notariorum.Eodẽ mõ nec
scholares,qui nõ uisitãt scholas,de quibus hr̃ in rub.
sol.m̃rim. & l.gñaliter.C.de episc.& cle.No. ex uer. q
ãt.ꝙ ille,qui proposuit unã excusationẽ & non pro-
bauit,põt intra tp̃a aliã proponere & probare.facit l.
spadonẽ.§.qui ãt iuta.ff.eo.Cautẽ tñ faciunt causidi-
ci,qui cũ proponunt aliquas species exceptionũ, ꝓte
stantur non sibi præiudicari in alijs proponẽdis. Ex
uer.qui.n.no.ꝙ à noĩatione facta de tutore & cura-
tore,non p̃t appellari,sed excusari infra quinquagin
ta dies,qui dãtur illi qui est in ciuitate,uel propè per
unũ milliare.Si ãt ulterius abfuerit, dãtur ꝓ singulis
uiginti milliarib. singuli dies,& ulterius triginta dies
2 adijciuntur.No.sing:ꝙ † interpretatio est ita fienda,
& lex singularis extẽdenda,ne prauo mõ intelligẽdo,
incidamus in absurdũ.concor.l.scire oportet. ff.eo.§.
j.Ex uer.datus ãt.no.ꝙ curator simpliciter datus, in-
a telligitur datus ad uniuersum p̃rimoniũ. a No. ĩ uer.
qui tutelam administrauit,ꝙ à cura eiusdẽ p̃t quis ex
cusari,ẽt si testator eũ finita tutela posse excusari no-
luerit:quia sufficit,si cui uel in paucis amici laborib.
cõsulat.l.tutori.C.de neg.gest.l.tutores §.qui se.ff.de
administ.tuto. Ex uer.itẽ rescripserunt.no.maritũ ex
cusari a cura uxoris,ẽt si ingessisset se in administran
dis reb.uxoris.Finaliter no.quẽ p̃p falsas allegationes
nõ debere excusari ab onere tutelæ , nec talis excusa-
b tio eũ liberat. b In fi.gl.c.grammatici.ibi,iureperitos,
c no.ꝙ licẽt grãmatici,rhetores,dialectici, si artẽ suã
exerceant in Roma,uel in patria propria, excusenẽ ã
tutela & cura,legũ tñ Doct.nõ excusanẽ, nisi doceãt
in Roma,& ita uidenẽ Doct.transire.Ego nõ possum
acquiescere huic opinioni de legũ Doctoribus,quib.
mundus illuminaẽ,nã hi sunt milites, alij uerò nõ.l.
aduocati.C.de aduo.di.iud.Nõ ob.l.sed reꝓbari.quia
3 fateor,ꝙ†Doctor actu legẽs nõ excusaẽ rõne lecturę,
nisi legat in Roma,uel in urbe Cõstãtinopolitana, in
quibus sunt delegata studia approbata:reliqua ãt stu-
dia,q̃ nec lege & cõsuetudine sunt approbata, adulte
rina studia appellanẽ, nec quisquã ibi graduari põt.l.
j.C.de studijs liberalibus urbis Romæ & Cõstantino
po.Si tamẽ Doctor in Roma,uel patria propria exer-
ceat practicã,nemo sani capitis dixerit ipsum nõ excu
sari,si magistri scholariũ excusanẽ. Et quæ dicta sunt
de Doctore legẽte ĩ Roma, locũ sibi uẽdicãt in Docto
4 re legẽte Papiæ & Paduæ,in quib. dicit Bart.† ex priui
legio apostolico & imperiali,& antiqua consuetudi-

ne,ſunt ſtudia approbata.In fi.ex hac gl.& in l.per eã
5 allegata colligitis.ꝙ † ꝑ uirũ excellentem & ſapiẽtẽ recedi pôt à côi ſtatuto:unde uir ualde diſciplinatus, ẽt ſi artem exerceat ultra numerum,uel extra patriã, à tutela & cura pt excuſari.Rñ.quia licèt ſit extra patriam ſuam,tamẽ excellentia patriã decorat. Vnde licuit antiquis temporibus ſtatutũ condere,quod ultra promotores neceſſarios quis examinandus tenẽret accipere in promotorem D.Bald.uel reuerendum D.Epiſcopum Vicentinum,ut fuit in ciuitate iſta,qa ꝑ eorum excellentiam licuit.recedere à côi ſtatuto.In fi.gl. in uerbo,intertempora Sed huic ſnĩæ dicitur aduerſari c.paſtoralis.extra de excep. ubi qui ꝓpoſuit aliquas exceptiones & non probauit,non pt ẽt intra tempus alias proponere.Sol. dicunt Doct.ꝙ illud loquitur in tpe à iudice ſtatuto ad opponendum exceptiones,ſecus in têpore à lege ſtatuto,ut hic ;qa
6 † mitius agit cũ lege,quàm cum hoĩe.l.ſi cum dies.§. fi.& l.ſeq.ff.de arbi.In fi.gl.in uerbo, appellant.d no. quòd nominatione facta de aliquo ad munus publicum authoritate,ſed utilitate priuatum, non poteſt appellari, ſed excuſari ſic. Qñ ãt eſt facta noĩatio ad munus publicum authoritate & utilitate, tunc pt appellari.Rõ dñiæ,quia priore caſu eſt datus terminus ad excuſandum:unde cum in eo termino ſe poſſit excuſare,nõ indiget remedio appellationis.Sed poſteriore caſu nullus terminus eſt datus ad excuſandum,unde hẽt neceſſe appellare , ſi uelit ſe ab onere iniũcto releuari.Rõ rõnis;nã ideo in muneribus publicis authoritate & utilitate,non eſt datus terminus ad excuſandũ,qa ibi tractatur de maiori præiudicio, unde fuit celerius ꝓuidẽdũ:ſed in muneribus publicis authoritate nõ tractatur de tanto ꝓiudicio,unde lõgior mora potuit dari.facit c.ubi periculũ.extra de elect.li.6.l.j.§.duæ cauſę.ff.de Carb.edic.In fi.gl.in uerbo,quinquaginta dies.no.ſubaudienda. uerba legũ, ne uos traduceant in abſurditatẽ , ut tẽpus ignorantí currat.ſimilis ẽ glo.in authent.ſed hodie.C.de tẽpo. appell.Iuxta fi.gl.in uerbo, cognouerunt.no.ꝙ † qui
7 libet pręſumitur ſcire non modò quæ ſunt , ſed quæ côiter accidunt.Ideoq; dixeritis gl.quæ appellat ſing. per Doct.in d.l.ſi tutor,ꝙ notitia eorum quæ côiter ſunt,præſumat,nõ eſſe ſingularem,qa hæc côcordat, quãſi ipſi nõ allegãt.Sed ꝓ gl.facit tex.ad literã in c.cũ tua.extra qui accuſa.matri.nõ pôſſ.ꝑ quod aliàs quidã deputatus ad ſyndicandum Rectorem, libellum cuiuſdam ſuſcepit,q illum produxit finito tpe ſyndicatus debebat ſe ignominioſe proclamare,qa illa erat ignominia ꝓclamoſa.In fi.glo.in uerbo, excuſare. no.
8 duo,ꝙ † ſicut actio in ſcriptis eſt redigenda, authen, offeratur,& authen.libellum. C.de lit.conte.ita excuſatio & exceptio eſt in ſcriptis redigenda. Item nota, quòd terminus datus ad excuſandum, intelligĩ ſimul datus ad excuſationem probandã.Vnde dicũt Doct. ꝙ terminus datus ad opponendum , intelligiĩ quoq; datus ad oppoſita probandum; unde in caſu nr̃o habebit quinquaginta dies, intra quos ꝓponet excuſationẽ,& eãm probabit,l.quinquaginta. ff.eodẽ.In gl.
9 excuſare.ibi,per totum.no.ꝙ † curator nõ pôt matrimoniũ contrahere cũ adulta:quod uerũ intelligite de iure ciuili,de iure autem Canonico aliter eſt,ut hĩ & not.in c.pen.extra de ſecundis nuptiis.In fi. glo. Sed contra prædicta opponitur,& imo uidetur ꝙ maritus
e poſſit eſſe curator uxoris uñ opponitur de l.maritus.C.de proc.Sol.maritus datur procurator ad litẽ, qa nõ hẽt exercere,niſi illam litem.Item & pôt quãdo cunq; reuocari,& ꝓcuratio finiri. Secus eſt in curatore,cuius cura nõ finiĩ ex uoluntate uxoris , ſed ex tpe à lege ſtatuto.Itẽ curator hẽt adminiſtrare oĩa bona & negotia adulti:nñ ſi maritus malè adminiſtraret cũrã ſuę uxoris,facilè eũ inducere poſſet ad côficien dũ inuentariũ: ſed ſi maritus eſſet curator uxoris ad unam litem,non hẽt neceſſe facere inuentarium. gl. eſt notabilis in l.de creationibus.C.de epiſ.aud.

ADDITIONES.

a Hoc uerum intellige,quãdo talis tutor fuiſſet datus ab habente poteſtatẽ in uniuerſo patrimonio pupilli: ſecus ſi iudex dans nõ haberet illam poteſtatem:puta quia pupillus haberet patrimoniũ Mediolani & Papiæ,& eſſet datus tutor per iudicem Papienſem: quia tunc non intelligetur datus ad patrimoniũ Mediolanẽſe,ita probatur. ff.de bonis auth.iudi.poſſid.l.cum unus.§.ſed qui.& ff.eodem,l.propter litem, & l. non ſolum.§.ſi in teſtamento.& ibi not.

b No.ultra dicta hic, quòd h ñs plures exceptiones non eſt neceſſe quòd oẽs proponat & probet,ſed ſufficit unã de propoſitis ꝓbare.Et ideo dicunt aduocati , Non aſtringens ſe ad ſingula oĩa probanda, ſed aliquam earum. concord.l.ꝑ litẽ.§.j.ff.eo. & ibi gl.& ſi ſuccumbat in probatione illius,poterit aliam intra tẽpus ſtatutum à iudice probare. Item debet opponens ſpecificè oẽs exceptiones noĩare:non ãt ſufficit nominare in gñe,puta,propono exceptiones meas. Et ideo non releuat practica procuratorum, qui exceptionibus aliquibus propoſitis dicunt, ſaluis alijs oĩbus exceptionibus:nam ꝑ talem gñalitatem ſibi non ſaluantur, nec eas poſt tempus lapſum ad proponendũ poſſunt probare. l. ſcire oportet.§ ſcire.ff.eod.& ibi Bald.niſi de nouo ſuperuenerit exceptio,uel ſi prius competebat iuret de nouo ad eius notitiam peruenisſe, quo caſu illa practica releuat , ut hic,& c. paſtoralis.in gl. extra de excep.

c Et aduerte,ut intelligas,dũ gl.dicit de his,qui docent triuium, ꝙ excuſantur oẽs:hi uerò,q docent quadriuiũ, non.excuſant. Vt intelligas,quid uelit dicere triuiũ,& quid quadriuiũ, debes ſcire ꝙ artes liberales sũt ſeptẽ,grãmatica,rhetorica, logica,arithmetica,geometria, muſica, & aſtrologia. Ex his tres primæ tendunt ad unum finem, ſiue uerſant circa unum , tribus tñ uijs: nam oẽs uerſantur circa ſermonẽ:grammatica,circa cõgruitatẽ ſermonis, rhetorica circa ornatum ſermonis, logica ſiue dialectica circa ueritatem ſermonis, & ideo iſtæ tres appellant triuiæ, quaſi tribus uijs unum finẽ hñtes. Aliæ quatuor ſimiliter tendunt ad unũ finẽ quatuor uijs,q finis eſt ꝓportio,ſiue ordo,ſiue cõmẽſurabilitas rerum. Nam arithmetica uerſatur circa menſuram per uiam quantitatis diſcretę.ſ.numerorũ: geometria ꝑ uiã quãtitatis cõtinuę.ſ.linearum, punctorum & angulorum , & ſic hæ duæ gñaliter:muſica circa modos uocum & ſonorum,aſtrologia uero circa motus ſtellarũ,& ſic hę duæ ſimpliciter. Ita habui ab Artiſtis.

d Aduerte ad hãc gl.dum in prin.uidetur dicere, ꝙ iſti quinquaginta dies ꝓponẽdę excuſationis quãuis ſint utiles,qa nõ currũt niſi a tpe ſciæ,ut hoc tex.tñ debent cõtinuari intra quatuor menſes.& allegat.l.mariti.§.pterea.ff.de adulter. Illa l.uenit hoc modo.Nam ſcis ꝙ ad accuſandum de adulterio,patri & marito dantur lx.dies, qui ſunt utiles , & currunt à die facti diuortij. Extraneis autẽ dantur quatuor menſes etiã utiles & currentes à die facti diuortij,intra quos quatuor menſes elapſis lx.diebus admittũtur ẽt pr̃ & maritus iure extraneorũ. Et etiã tps quinquenuij,qđ eſt cõmune tã patri q̃ marito & extraneis: & iſtud quinquenniũ nõ eſt utile,ſed continuum,& currit à die commiſſi criminis,iſta oĩa hñr in l.ſi maritus.§. t. & ibi glo. declarat. ff.de adulter. Modo ad propoſitum.Dicitus in d.§. t.ꝙ licèt illi lx.dies, & illi quatuor menſes ſint utiles, & conſequẽter non currãt niſi à die ſciæ, debet tñ iſtud ſic accipi, dummodò crimen quinquennio continuo nõ ſit ſopitũ.Idem etiã dicemus in ꝓpoſito,ꝙ licèt iſti quinquaginta dies ſint utiles & non currant niſi à tempore ſcientiæ, iſtud ſit uerũ, niſi cauſa cognoſcendæ excuſationis ſit finita quatuor menſibus qui continui ſunt, & currũt ex die nominationis. Glo. hic tenet contrarium , nihil tamen reſpondet ad d.§. t.

Potes

Potes dicere, ꝙ in caſu noſtro iſti 50. dies danẽ tm̄modò ad ꝓponẽdas, excuſationes, & ſic ad initium, quatuor uero menſes dantur ad perficiendum negotiũ, ut dicit d.l.§.j. in dieb. 60. Quia ergo eſſet abſurdum ꝙ prius pſcriberetur cognitioni quam propoſitioni. & ſic ꝙ poſſet ꝓponi, ſed non cognoſci: ne incidamus in hoc abſurdũ, intelligimus tẽpus illud quatuor menſiũ currere à die nominationis, & à die ſciæ. Sed in caſu d.§. ꝑterea. tp̄s illud tã ſex menſium, quam quinquennij, totum datur ad initiandum accuſationẽ, nõ autem ad perficiẽdum. ut eſt text. in d.l. mariti. §. quinquennium & ibi gl. in uer. ad eum. nimirum ergo ſi elapſo quinquẽnio, quo excluditur crimen, ſi etiam excludiẽ tẽpus ſex menſium, quia hic nõ ſequitur aliquod abſurdum, prout in caſu præcedenti.

e Adde tu, ꝙ maritus poteſt eſſe ꝓcurator uxoris in reb. ꝑ uxorẽ reſeruatis, non datis in dotẽ: & admittitur tãquam pſona coniũcta ſine mandato. cũ cautione tamẽ de rato. l. maritus. C. de ꝓcu. Sed in reb. paraphernalib. ultra dotẽ marito traditis, admittitur ad agẽdum, tanꝙ procurator & legitimus adminiſtrator ſine aliqua cautione. l. ſi. C. de pac. cõuen. In dotalib. autem agiẽ noĩe ꝓprio, cum ſit dñs earum. l. dote ancillã. C. de rei uen. Et aduerte, quia ratio hic aſſignata non uẽ gñaliter uera. Nam pone ꝙ eſſet procurator oĩm bonorũ, & mandatum nõ eſſet integrũ, quo caſu nõ pt reuocari, certè eſſet eadẽ ratio, q̃ & in curatore. Cogita.

TITVLVS XXVI.

De ſuſpectis tutorib. uel curatorib.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine & modo: Supra uiſum eſt de tuto. & cura. ac ẽt eorum excuſatione: uerum quia hi aliquando non excuſantur, imò inuiti tanquam ſuſpecti remouentur, ideo de his tractaturus Imperator, intitulauit de ſuſpectis tutorib. uel curatorib.

1 *Cognitio de ſuſpecto tutore poteſt delegari.*
2 *Tutores & teſtamẽtarij et legitimi et datiui poſſunt de ſuſpecto accuſari.*
3 *Hæ ſolæ mulieres, quæ pietate aut neceſſitudine erga pupillũ mouẽtur, poſſunt accuſare de ſuſpecto.*
4 *Adultus poteſt accuſare ſuum curatorem de ſuſpecto.*
5 *Quis ſuſpectus dicatur.*
6 *Crimen ſuſpecti tutoris intentatur dupliciter, ciuiliter & criminaliter.*
7 *An cognitio ſuſpecti tutoris poſſit alicui delegari.*
8 *Quis impediatur adminiſtrare propter dolum, non propter culpam.*
9 *Quis remouetur à tutela & propter dolum & propter culpam.*

a SCIENDUM. Seipſum ſummat. a Diuidiẽ in ſeptem partes. Nã in prima declarat, unde proueniat crimen ſuſpecti tutoris. In ſecunda, qui poſſint de tali crimine cognoſcere. In tertia, qui tutores de ſuſpecto poſſint accuſari. In quarta, à quib. poſſint accuſari. In quinta, quis dicatur ſuſpectus. In ſexta, quando quis poſſit accuſari de ſuſpecto. In ſeptima ponit, quam pœnã remotus & ſuſpectus patiatur. Secũda ibi, datũ eſt ãt. Tertia ibi, oſtendimus, qui. Quarta ibi, conſequens eſt. Quinta ibi, ſuſpectus ãt. Sexta ibi, ſed antequã. Septima ibi, ſuſpectus ãt. No. primò crimen ſuſpecti tutoris a l. 12. tab. proueniſſe, & per hoc legitimum appellatur. conc. l. j. ff. eo. Scdò no. de crimine ſuſpecti tutoris cognoſci poſſe per prætorem in Roma, ꝑ præſidem in prouin
1 ciis, & legatum proconſulis. Ex quo no. ꝙ † cognitio de ſuſpecto tutore põt delegari. concor. l. cognitio. ff. de off. eius, cui man. eſt iur. & facit. l. j. ff. eo. Item nõ.
2 † quoſcũq; tutores, ſiue teſtamẽtarios, ſiue legitimos, ſiue datiuos, poſſe de ſuſpecto accuſari. Et erat maxima rõ dubitãdi, præſertim in teſtamẽtario tutore; q̃a eius fides eſt adeo approbata, ut ab onere ſatiſdandi releuetur, ſupra de ſatiſ. in ſi. prin. vñ uidebaẽ quoq; releuari a crĩe ſuſpecti. Rõ decidẽdi fuit, q̃a licèt eius fides ſit à teſtõre ap ꝓbata, tñ pupilli iudex nõ debet pati malũ adminiſtratorẽ. l. in cõfirmãdo. & l. utilitatẽ. ff. de confir. tut. Itẽ no. ꝙ cũ pr̃onus accuſaẽ de ſuſpecto, debet taliter remoueri, ne illũ comiteẽ ĩfamia. ꝙ qualiter ſeruari dẽat, dicã in gl. No. in §. cõſequẽs. accuſationẽ ſuſpecti tutoris appellari quaſi publicam
3 .i. populicã. No. ꝙ † illæ demũ mulieres accuſare pñt de ſuſpecto, quæ motæ ſunt ob pietatẽ & neceſſitudinẽ, & ſunt iunctæ pupillis uel adultis. itẽ illæ, quæ ob propenſam bñuolentiã & pietatẽ mouẽtur, qđ ſolet ſtare in iudicis arbitrio. Cætera verò nõ admittuntur, quia hoc eſt offm̃ uirile, nõ muliebre. l. cũ prætor §. ſi. ff. de iud. l. 2. ff. de reg. iu. & iõ dixit lr̃a, quaſi publicã:
b unde dictio, quaſi, ſtat diminutiuè. No. ẽt, † puberes
4 poſſe accuſare curatores de ſuſpecto, ex cõſilio etiã ne
c ceſſariorũ, q̃a illis magis eſt ingenii, q̃ pupillis. No. in
5 §. ſuſpectus. ꝙ † ille appellatur ſuſpectus, q nõ gerit ex fide tutelã uel curã, licèt ſoluẽdo ſit. Nõ ergo facultates, ſed mali mores reddũt quẽ ſuſpectũ. conc. l. ſuſpectus. ff. eo. § pe. & §. ſuſpectũ. inf. eo. Vlt. no. accuſationẽ de ſuſpecto nõ ſolũ intẽtari poſſe poſtq̃ qs adminiſtrare cœpit, ſed ẽt añ: q̃a fortaſſe in aliis tutelis malè uerſatus erat. conc. l. 3. §. quæri pt. ff. eo. Gl. ſup uer. l. ibi, ut dcm̃ eſt. Vos dicite ex mẽte Bar. in l. i. in ſi. ff. eo.
6 & Doct. ꝙ † crimẽ ſuſpecti tutoris põt intẽtari dupliciter. Vno mõ ciuiliter, qñ ille q intẽtat ſolũ petit, tutorẽ uel curato. ſuſpectũ remoueri. & hoc caſu nulla requiriẽ inſcriptio, q̃a talis ſolũ ꝓſequitur priuatã utilitatẽ pupillorũ uel adultorũ, nõ ãt uindictã publicã. c. tuæ. & ibi no. ext. de proc. Aliqñ agi põt criãliter, ut cũ qs petit aliquẽ ut ſuſpectũ remoueri, & hoc amplius pp crimẽ cõdẽnari: & hoc caſu teneẽ ſe inſcribere, q̃a nõ ſolũ priuatã utilitatẽ ꝓſequiẽ, ſed & vindictã publicã poſtulat. & ita loquunẽ iura ſup. all. & hoc caſu nõ poterit in hoc iudicio ꝓcurator interuenire: in primo uerò caſu bñ admittitur. l. nõ ſolũ. §. ſi. ff. de ꝓc. In eadẽ gl. in ſi. Sed dices tu, ſcdm̃ hoc ſeq̃retur, ꝙ qñ qs agit ciuiliter ut tutor uel curator ſolum remoueatur, nõ ãt cõdẽnetur, ꝙ dẽet ſe inſcribere ad pœnã infamiæ, q̃a remoto accuſato, illũ comitatur ĩfamia. Rñ. Bart. in d. l. j. ff. eo. nequaquã, q̃a illa pœna ẽ ĩtrinſeca, q̃ ex ipſa remotione ſequitur abſq; alia ſñia, alioqnin dicit ipſe, ſeq̃retur abſurdũ, ꝙ ubi qs agit actione de dolo, uel alia, q̃ infamat, teneretur ſe inſcribere; ꝙ nulla lege caueẽ. Gl. ſuper uer. legata in ſi. Vos dicite ali-
7 ter. Si quæratur, † an cognitio ſuſpecti tutoris poſſit alicui delegari: aut hęc accuſatio eſt intẽtata criãliter (qđ qualiter intelligatur ſup. declaraui) & tũc ꝓcedit l. j. §. ſuſpecti. ff. ad Turp. Aut fuit intẽtata ciuiliter, & tũc delegari pt. ita loquiẽ hic, & l. j. ff. eo. ti. & l. cognitio. ff. de off. eius. & ita ſedaẽ hęc qõ, q̃ fuit olim inter Fran. Accur. & Dy. ut refert Bar. in l. j. ff. eo. & Cy. in l. ſi. C. eo. Gl. ſup ver. oẽs. ibi, ius naturale. Sed habetis in gl. ꝙ lr̃a ponit genera ſingulorũ, & noĩa ſingulorum ſub gñe cõprehenſa. Vos debetis eã intelligere, ut ponat ſpẽs tutorũ, ut intelligunt laici, nõ ãt noĩa in indiuiduo. Si verò habetis, & nõ ſingula generũ, tũc ſtat clarè. Gl. ſuper uer. dicendum, in ſi. Vos melius diſtinguendo rñdete ſcdm̃ Bar. in l. ſi tutor. ff. eo. Si q̃raẽ, an tutor tanquã ſuſpectus ſit remouẽdus: aut loquimur in tutore, quia nulla neceſſitudine eſt iũctus pupillo

&

& túc pp dolum & culpá remoueri pôt, ut dr̃ in §. suspectus. inf. eo. Aut loquimur in tutore, qui est iúctus necessitudine ipsi pupillo, uel ét in patrono: & túc si quidẽ petat remoueri pp culpá, poterit remoueri: si propter dolũ, tunc dẽt curator adiungi. Possẽt tñ esse tantus dolus, dixit Bart. ꝙ esset indignus hac reuerentia: & iõ ex toto remouendus & infamandus: & hoc
d stabit in arbitrio iud. facit l. j. ff. eo. Gl. parcendũ. d Gl.
e in uer. quasi. e Gl. super uer. procedunt. ibi, fœminis. Et est rõ: nã cum istę psonæ, mr̃, nutrix, auia & soror, rõne necessitudinis admittãtur, non dẽt cõsiderari, an sint pudicæ uel nõ: alioquin nihil distarent ab alijs mulierib. quæ nulla necessitudine pupillis uel adultis iunguntur: quia illæ admittunt ita demũ, si pudicę fuerint, ut in uer. sed & si. In ea. gl. in fi. dicite, ꝙ est in iudicis arbitrio, aut primo prætaxare quãtitatẽ, intra quã iuretur in litẽ: aut iurm postea pręstitũ limitare. l. uideamus. §. pe. ff. de in li. iur. Gl. sup uer. remoueri. ibi, cõtra. hæc non est bona, p tex. in l. 2. C. eo. In ead. gl. in fi. Hæc ultima est bona. Ex qua hẽtis colligere,
8 ꝙ † pp dolũ impedit quis administrare. Rursum, post quã administrauerit remouetur à tutela & cura, nedum pp dolum, uerum etiã pp culpam. Sed dices tu, nonne facilius quid impeditur fieri, q̃ factum tollat? l. patre furioso. ff. de his, qui sunt sui, uel ali. iu. Si ergo remouetur propter dolum, multo magis debet impe
f diri administrare propter culpam. Respon. f ꝙ argm̃ procederet, nisi rõ diuersitatis in oppositũ suaderet. Nã licèt antequàm administrauerit, fuerit in culpa, nihilominus possẽt euenire quod in administratione non erit in eadem culpa. Sed qñ iam administrauit, & cum culpa, res clara est ꝙ culposè administrat, unde tunc remoueri potest, ut saluum sit ius pupillorum & adultorum, arg. l. utilitatem. ff. de confir. tut.

ADDITIONES.

a Istud principium usq; ad. §. consequens. h. d. De crimine suspecti descendẽte ex l. 12. tab. prætor Romę. & in prouincijs præses, & legatus proconsulis cognoscunt, & quilibet tutor potest accusari de suspecto, etiam si sit patronus, dummodò eius famæ consulatur. Et iste. §. consequens. usq; ad. §. suspectus. h. d. in sũ. Quilibet admittit ad accusandũ de suspecto, ét mulier, q̃ tñ pietate ac affectione pupilli moueat. Item impubes non pt accusare tutorẽ suũ de suspecto: pubes autẽ curatorẽ pt cũ consilio necessariorũ. h. d.

b Contra istud no. opp. Nam adultus habens curatorem æqparat pupillo. l. si curatorẽ. C. de i int. rest. mi. iuncta l. certi conditio. §. idẽ quæri potest ff. si cer. pe. Bar. in d. l. si curatorem. simpliciter dicit, quòd illa reg. fallit in accusatione suspecti tutoris, in qua non ęquiparantur pupillus & adultus, cur autẽ diuersum, ibi nihil dicit. Ego puto ex traditis p Bar. in. l. j. §. fuit q̃sitũ. ff. ad Treb. posse sic dici, ꝙ in his, quæ cõcernunt administrationẽ patrimonij, ut est emere, contrahere, & similia, adultus hñs curatorem æquiparatur pupillo. Et est rõ, quia ex quo datur sibi curator, iterdr̃ et taliter administratio, ꝙ nihil possit facere sine curatore, sicut nec pupillos. Hinc est, quòd in his, quæ non concernunt administrationem, adultus & pupillus æquiparãt: ut est facere testm̃, ꝙ pôt adultus, & nõ pupillus, ppter plenioré intellectũ. Et p hoc etiã sequitur, ꝙ cum accusare ipsũ tutorem uel curato. non sit de administratione, aut de offõ curatoris uel tutoris, certè pupillus & adultus nõ æquiparabuntur: unde adultus poterit accusare curatorem ratione plenioris intellectus, pupillus non tutorem, & credo quod ista, sit mera ueritas.

c An ubi requiritur consilium alicuius ille teneatur seq illud cõsiliũ, uide Bar. in l. j. §. si plures. ff. de exerci. & l. Titiũ. §. additũ. ff. de admi. tut.

d In gl. parcendũ, in fi. dic, quòd cõmodũ positũ p gl. ut p̃ronus si remoueatur ut suspectus, nõ infametur. s. qñ i sententia nõ exprimitur dolus, non procedit, quia sola exp̃ssio doli in sñia remotionis, no n est illa, quæ reddat illum infamẽ, uel non. Sed hic ideo redditur infamis, quando ille q petit eum remoueri, dicit illum remouendum per dolũ, nã hęc assertio reddit eũ infamẽ, si remoueatur, quia fingitur remotus per dolũ, ut infra. eo. §. suspectus.

e In gl. in uer. quasi publica. dũ dicit, ꝙ ideo dicitur quasi publica, qa nõ cuilibet indistinctè permittitur, ut statim probatur, &c. Ista gl. ad quam non aduertunt Doc. pessimè dicit: quia si illa nõ dicitur oĩno publica, eo quòd fœminę non admittantur, certe nulla accusatio esset publica, & nullum delictum siue iudicium publicum, cum sp fœminę repellantur: quod est notoriè falsum. Io. Fa. dicit, quod ideo non est propriè publica, qa desistẽs nõ incidit in Turpil l. j. §. suspecti. ff. ad Turp. Potes ad hoc respondere, prout respõdet gl. in d. §. suspecti. ꝙ spãle sit fauore pupilli, ut plures hẽat accusatores pro se. Alij dicũt ꝙ nõ est ꝓpriè publica, qa pt constitui procurator. l. non solum §. fi. ff. de proc. iũcta l. pen. §. ad crimen. ff. de pub. iud. Sed errant, qa quando instituitur accusatio suspecti ciuiliter tantum, tunc bñ pt interuenire ꝓcurator. d. l. non solum. §. fi. & ita ibi declarat Bart. alias secus. Tu tamen uide & tene theoricam Bart. in l. j. ff. de pub. iudi. quam etiã refert & simpliciter sequitur Ang. de Are. hic.

f Ista solũ nõ uidet bona, qa idẽ esset in dolo. Nã licèt a prin. anteqũ administraret fuerit i dolo, tñ postquam administrauit fortè non erit in dolo. Sed dic. ꝙ & añ & post semper pp dolũ possit tutor remoueri per iura in gl. all. Sed aduerte, quia ille pręsupponit ꝙ propter culpã quis nõ possit impediri administrari, qđ est falsum, & contra dictam l. hoc em̃. in fi. nec gl. hic istud uult. Sed gl. nr̃a bñ facit differentiam in hoc inter dolũ & culpam, quia antequàm administret potest tutor accusari de suspecto pp dolũ. d. l. 2. & 3. C. eo. sed nõ pp culpã. In remotione ãt nõ est differentia: qa ita pp culpã, sicut pp dolũ pt tutor ét antequã administret, remoueri & impediri administrare. d. l. hoc em̃. §. fi. & hoc tex. & in hoc iste fallitur. Tu magis caue, propter distinctionẽ Bar. in d. l. hoc em̃. §. fi. cuius distinctionem tene. Et ad gl. hic, cuius ultima solutio approbatur per omnes hic dicas, ꝙ rõ diuersitatis est, fm Iac. & Pet. quos referunt, & sequuntur Io. Fab. & Nic. de Neap. hic, quia magis debet puniri ille qui malo modo gerit, quàm ille qui nullo modo, quia multo peius facit: sicut magis punitur, qui tradit rem uitiosam, q̃ qui nullo modo tradit, ut l. si sterilis. §. cũ per uenditorem. iuncta l. Iul. in prin. ff. de act. emp. & melius probatur secundum Io. Fab. ex notatis per gl. & Doc. in §. sciendum. i uer. subsidiariam. supra de satisd. tu. Et per hanc rõnẽ patet clara sol. ad arg. ꝙ illa facit, ꝙ difficilius tollitur aliquid postquàm est in esse productum: nam uerum est, quando est eadem causa, secus si sit maior in iam producto in esse, quàm in producendo, prout est hic, ut ex prędicta ratione apparet.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium suspecti tutoris extinguitur morte tutoris.*
2 *Tres sunt casus, quibus nõ tantum tutor est remouendus à tutela, sed etiã est extraordinariè puniendus.*
3 *Satisdatio non mutat animum maleuolum, imò dat occasionem deterius delinquendi.*
4 *Propter paupertatem quis non redditur suspectus, sed ex malis morib.*
5 *Iudex non tenetur in sententia causam exprimere.*
6 *Infamia duplex, iuris & facti.*
7 *Omnes tenentur scire iura uel per se, uel peritiores consulendo.*
8 *Regulariter lata culpa æquiparatur dolo, quod fallit in trib. casib.*
9 *Propter inopiam quis remouetur à tutela, quãdo scilicet propter inopiam non potest satisdare, rem pupilli saluam fore.*

§. Suspectus autem. Nõ summatur breuius. No. primò pœnã quã patiuntur tutores uel curato. remoti tanquã suspecti à tutela uel cura: quia si quidẽ remoti sunt propter dolum, infamantur infamia iuris, & facti. Quæ autem sit infamia iuris, & quæ facti, dicam in gl. in uer. æquè. Si uerò ob culpã, non infamantur. No. in uersi. si quis. ꝙ pendente iudicio tutoris uel curato. accusati de suspecto, interdicenda est ei admini
a stratio. a Ex quo colligit hic gl. quòd prælato accusato pendente hoc iudicio est interdicenda sibi administratio rerum ecclesiæ, ut hic in gl. quæ per hoc redditur expedita. Est tamen interim alendus ex bonis ecclesiæ, ut no. gl. in l. fi. C. de ord. cogn. No. ꝙ iudi-
1 cium suspecti tutoris nõ transit cõtra hr̃dem eo mortuo

tuo pendente iudicio.Rõ est,quia cã finalis huius iu-
dicii est terminata;nã tutor,qui petebatur remoue-
ri per iudicem,remotus est per mortem. Et per hoc
non ob.l.si cum hoiem.ff.de fideiuss. ubi instantia li-
tis transit in hrdem aduersarii, ac et contra hrdem.
Rõ,qa cã illius iudicii non reperitur finita.In tex.ibi,
b mendacium. b No.in vers.si quis tutor.q tutore se cõ
tumaciter absentante,ne alimenta pupillo submini-
stret, fit missio in possessionem bonorum eius: & si
obdurauerit, remouendus est à tutela.No.ex eodem
uer.de missione ex cã custodiæ,& adde † tres casus,in
2 quib.tutor nõ solũ remouetur ut suspectus,sed et ue
nit ulterius extraordinariè puniẽdus.Primus,qñ fal-
sò negat, alimenta pupillo posse decerni. Rõ,quia hic
magis delinquit,quia delinquit circa psonã & uitam
pupilli,quàm si res malè administret: quia denegãdo
alimenta ur necare pupillum.l.uel necare.de li.agno.
l.si uictum.ff.de re iud. uñ nimirũ si grauius puniẽ.
Scds casus,qñ quis adeptus fuit tutelã ptio; & hoc p.
pter odiũ ambitionis & simoniæ.Et colligit hic gl.ar.
contra Doc. qui data pecunia scholares acquirũt,cui
similis est gl.in l.j.§.itẽ solent. ff.de off.præfe.vrb.facit.
l.in eos.,ff. de tu.Alibi dicit gl.quòd Doctoribus,qui
c promittunt maria & montes scholarib. c ut eos acqui
rant, non sit credendum,in l.non oẽs.§. à barbaris.ff.
de re mil.qđ facit contra quendã Doc.qui pridie dice
bat,quòd istæ practicæ inceperunt tpe D. Christop.
cum concurrebat cum D.Bal.Tertius casus, quãdo li-
bertus fraudulenter administrat tutelã filiorũ,uel ne
potũ p̃roni.Rõ:quia cum eis magis teneatur q̃ extra
neis,malè administrando,magis delinquit,ut l.si mã-
dato.§.j.ff.mãda.& in l.an tibi.C.de in lit.dan.tu.& in
l.altius.ff.si ser.uen.& in c.cum quidã. ext. de iureiu.
uñ nimirum si grauius punitur.No. ex §. nouissimè,
tutorẽ accusatum de suspecto,licèt satis offerentem,
nihilominus a tutela remouendum.No.rationem,qa
3 † satisdatio non minuit aium maleuolum, sed magis
præstat facultatem malignandi in facultatib. pupilli.
conc.l.quia.ff.eo.& nulla pestis efficacior ad nocen-
dũ,q̃ familiaris inimicus.Et alibi:Nocendi fraus, quę
nõ speratur, longè potentior est. Quod facit contra
eos,q cum timent ab aliquo offendi, & fideiussorem
d d de nõ offendendo acceperunt,postea ab illo aduer
sario non se pcauent:talis.n.præstatio fideiussoris nõ
immutat illius aium maleuolum tibi nocendi.Ei iõ sa
lubrius esset consilium,componere pacemq̃ satisda
4 tionem accipere.Vlt.no.q † quis redditur suspectus
e ex malis moribus non ex facultatib.leuib.unde pauper
& fidelis nõ pôt ut suspectus remoueri.conc. l.suspe
ctus.ff.eo.Et facit illud Terentii:Heu heu quamuis mi
hi mala paupertas est, hoc nunnn tamẽ curaui, ut esset
f fides.Gl.super uer.infamis.f in fi. similem gl. hẽtis in
l.hæc ãt.ff.eo.& l.quid ergo.§.ignominiæ.ff.de infam.
Et est rõ huius glo.& similium , quia sñia simpliciter
lata, in dubio refertur ad acta assertoria. l. in summa.
ff. de re iud. l. 2.& l.3.& fi. C. de sent. quæ sine cer.
quan.Si igitur erat assertum,tutorem remouendũ pp
dolum,sñia remotionis simpliciter lata debet intelligi
scđm actum assertorium.Si ãt actus assertorius fuerit
duplicatus tanquam asserens culpã & dolum , debet

sñia in mitiorem partem trahi.l.si præses. ff. de pœn.
5 † Potest tamẽ iudex in sñia exprimere causam,sed ta-
men nõ tenetur.c.sicut.extra de sen. & re iud. nisi in
casibus, in qbus tractaret de honore iudicis,à quo,
aut in qbus immineret actio de euictione , de qmibus
in d.c.sicut.& in l.2.§.ignominiæ. ff. de infa.Gl. super
g uer.culpam.g in fi.Et secundum hũc modũ intelligẽ-
di ad l.impuberibus.§.si fraus, respõderi posset ex mẽ
te Bar.q ob latam culpã bñ posset tutor remoueri,ut
ibi:sed tñ non infamari,ut hic.Dicite tñ,ut dicã in fi.
6 gl.seq.Gl.sup uerbo,æquè.ibi,de facto:† est.n.duplex
infamia,s.infamia iuris,& infamia facti.Infamia iuris
appellatur illa,quæ infertur p sñiam magratus,vel q infert
ex facto dãnato & prohibito à lege đ quib. factis hr in
l.j.ff.de infa.Infamia facti appellatur, quæ insurgit ex
facto nõ phibito à lege,nec improbato,ex eo tñ lęditur
opinio hoim.Et huius infamię triplex est effectus.Pri
mus qa talis infamis repellitur à dignitate.l.Cassius.
ff.de sena.Item repellitur à testimonio c. testimoniũ.
ext.de test.Itẽ eius uirtute q aliàs repelleretur , tunc
non repellitur à q̃relando,& pstat q̃relã fratri cõtra
testamentum,si talis infamis fuerit in eo institutus.l.
i fres.C.de inof.test.de quib.p gl.i l.j.ff.de infa. In ead.
7 gl.ibi,impuberib.§.fi.dicite,q oẽs † tenẽtur scire iu-
ra p se,uel peritiores cõsulẽdo.l.in bonorũ.ff.de bon.
h poss.ti.gñali.h In ea gl.in fi.Ex hac gl.colligitis , & te-
8 nete mẽti q † regulariter lata culpa æqparatur dolo.
Fallit in trib.casib.Primò,qñ tractatur de pœna cor-
porali,quo casu pp pœnã moliẽdã nõ ęqparatur do-
lo;& hoc oẽs fatentur.l.in lege Corn.ff.de sica. Scđò
fallit in delatione iuri in litẽ,qa illud iurm pstatur iu
re quodã singulari,ut qa cõstituatur iudex in re pro-
pria aduersario cõtradicẽte,cõtra l.oĩbus.C. de testa.
Cui sñię nõ ob.l.2.& l.a quo.C. de in lit.in.qa spãle ẽ
fauore pupilli, ut pp dolũ & latã culpã hæredẽ tuto-
ris in litẽ iurare pmittatur.Tertiò fallit,ubi tractatur de
infamando aliquẽ:& hoc pp magnã pœnã infamiæ,q
non debet esse minor uiris honestis,q pœna corpora
lis.l.isti q dẽ.in fi.ff.qđ me.cau. Cui sententiæ nõ ob.l.
liberorum.§.notatur.ff.de infa.qa loqtur,qñ qs infa-
mabatur ex ipso facto,ẽt pp latã culpã.Secus,qñ infa
mia irrogabatur p sñiam, quia lex magis factum ab-
horret.l.palã.§.j.ff.de ri.nup.Scđò huic sen tentiæ nõ
ob.l.j.ff.de infam.ubi dãnatus in cã tutelæ,uel deposi
ti,efficitur infamis,& tñ in his uenit dolus & lata cul
pa.l.cõtractus.de reg.iu.quia debet intelligi, qñ fuit
damnatus pp dolum,non autem pp culpam,& hanc
tenet glo.in l.in actionib.ff.de in lit.iu.Gl. super uer.
decesserit.in fi.Et per hoc non obst. si dicatur,iudiciũ
cœptum cõtra hæredem transire dr̃e.l.si cum hoiem.
ff.de fideius.quia ibi loquitur in casu,in quo per mor
tem rei actor intentum consequutus non fuerat.Gl.
super uer. si quis tutor. Primus intellectus est ue-
i rus.Glo.in uer.remittendum.i In gl.præstat.in fi. K &
K pro hac gl.uel melius cõtra glo.est casus ad lĩam in l.
si post perfectam.C.de euic. Sed pone,q aliquis uen-
dat tibi librũ,uel equum,& dicat, Iste equus non ui-
det & claudicat,& centũ millio uitia exprimit,q non
sunt uera:reperitur postea q equus uel liber patitur
aliquod uitiũ,uel aliquẽ errorẽ occultatũ,ego volo re
petere

petere ptiũ,& restituere equũ uel librũ:uel tu opponis,ꝙ tu asseruisti librũ uel equum centũ millia uitia & errores complecti, quare ergo dicis te nõ teneri; Quæritur quid iuris? Hæc qõ fuit Bononiæ. Vera snĩa est,ꝙ teneris restituere pretiũ,quia fuisti in dolo, exprimendo uitia quæ nõ erant,ut plena fides tibi adhiberetur,alliceresq; illum ad emẽdũ.l.j.§.j.ff.de act.
1 emp.l.Et idẽ est in oĩ casu,in quo possit argui dolus in uenditore, facit quod no.gl.in l.ea quæ commẽdãdi. ff.de contra.emp.ubi dixit,ꝙ uenditor equi, qui dixit equũ non ascendere arborẽ, eo quia non ascẽdebat pontẽ uel portũ,ꝙ nihilominus ipse tenetur. Gl.ult. in fi. Non ob. quòd lr̃a dicat in cõtrario, ꝙ propter
9 † inopiam remoueatur à tutela & cura: quia fateor mediatiuè,& remotiuè,nõ aũt immediatiuè,& principaliter. Principaliter.n.remouetur,qa non satisdat; ista verò cã nõ satisdãdi bene prouenit ex paupertate. Similiter dr̃ alibi,ꝙ ex longo tp̃e perditur possessio, & tñ possessio non perditur ex longo tẽpore, sed pditur ex obliuione, quæ cãtur ex longo tp̃e. Alibi dr̃, scĩa hoĩem inflat;tñ scĩa hoĩem nõ inflat, sed inflatur ex superbia,quę cãtur ex sciẽtia.tex.est cum gl.in.l.licet.C.de acq.poss.Sic in proposito tutor remouet̃ pp inopiã,hoc est,remouet̃ propter satisdationem non præstitam, quæ tñ cãtur ex inopia. Et si dixeritis,nõne qđ est causa causæ, est causa causati? l.licèt.§.eadẽ. ff.de proc.cum ergo inopia sit causa non satisdandi, erit quoque causa remouendi, contra istum tex.
m Sol. m quædam est causa ex qua,& tũc procedit argumentum,quod est causa causæ,est causa causati.& ita loquitur l.licet.§.ea.de proc. Vnde cum contractus sit causa,ex qua producitur obligatio, & ex obligatione actio, bene sequitur,ꝙ sicut cõtractus est causa obligationis,ita quoque sit causa actionis. Quædã est causa propter quam,& tunc argumentum non procedit. l.si quis argentum.§.fi.C.de dona. & ita loquitur hic.

ADDITIONES.

a Et adde ꝙ interdicitur ei administratio,ut debitor pendente iudicio suspecti,non possit eidẽ soluere,ut soluẽdo liberetur,ut l.ꝗ si forte.§.1.ff.de sol.Et hinc dicit Bar.in d.l.ꝗ si fortè. ꝙ cauti procuratores uolentes impedire administrationem, allegant ipsum suspectum:de quo scripsi supra,quibus mo.tu.finitur.§.fi.

b No.ex tex.ibi,mendacium. ꝙ quis non debet mentiri pro morte alicuius conseruanda.uide gl.22.q.2.c.ne quis arbiter,& mendacium fit à sciente,dicit gl.in l.2.§.si minor.C.si minor se maio. dix.& per Bar.in l.de ętate.§.j.de inter.act.

c Contra Doc.qui data pecunia scholares acquirunt, uide quod alibi dicit Bar.per illum tex.in l.j.in prin.C.de stud.libe.urb.Romæ.lib.11.& uide duo pulchra,quæ per illum tex.nota. colliguntur per gl.& expressius Bar.in l.j.C.de annon.ciuil.lib.li.11.Et dicit Ange.de Are.hic,has gl.esse notandas propter Doc. practicãtes scholares, & ipsos allicientes pecunia, pcibus, & oĩ mõ:quia possunt per eorum Rectorẽ puniri. Et adde idẽ ẽt esse, si doctor mutuet pecuniam scholari vt ea utatur,ut est gl.in l.quin ẽt.ff.de calum.quam alleg.Nic.de Neap.hic.

d No.contra illos,qui timent ab aliquo offendi, & requirunt ab eo satisdationem de non offendendo.uide tamẽ ꝙ hoc possint facere,si uelint.Bar.in l.j.C.in qui.cau colooi uel ceosi. lib. 11. & Guil.in l.illicitas.§.ne potentiores.ff.de off.præsi.& Bar.in l. denunciamus.C.de his,qui ad eccl.cõfu. & in l.qui bona.§.illo. ff.de dam.inf.& Cy.in d.l.denunciamus.& Alb. & Sal.ibidem, q dñt dr̃e dari fideiussionẽ,alias sufficit pmissio cũ hypotheca:& pt dari lnĩa portandi arma pro sui defensione,& ducendi secũ gentes, secundum Sal.& Guil.in d.l.denunciamus. & ponit Spe. de hoc,in ti.de off.del.§.sequitur.ubi uide in uer.porrò.

e Et meritò,plus tamen cõferunt boni mores quàm diuitię multę ad fidẽ præstãdam.l.scire oportet. §. fi.ff.de tu.& cu.da.ab his. facit quod no.gl.in l.adoptio.cum sim.in fi.ff.de adop.

f Ista gl.in prin.dum dicit, excepto patrono, & sic uult quòd patronis remotus propter dolum,non efficiatur infamis, male dicit,per ea quę tradit Bar.in l.si tutor.ff.co.Item contra hãc gl.videtur facere tex.in l.milites.§.missionum.ff.de re mil. Sed solue vt notab.soluit gl.in l.2.§.ignominię.ff.de his,q no.infam.q ille §.missionum est intelligendus secũdum distinctionẽ huius gl. ut dicit gl.in d.§.ignominiæ.& sequitur Io.Fab.hic.quamuis, ut ipse etiam dicit,fiat magna calumnia ad illum tex.ad quẽ nõ potest sine uiolentia responderi.

g Et dum glo.dicit de leuissima culpa,repræhẽditur per alios omnes hic,ut Io.Fab.& Nic.post antiquos:quia tutor nõ tenetur de leuissima,ut l.quicquid.& ibi glos.C.arb.tut.uide Barto.in rep. l.quod Nerua.ff.de pos.facientem mentionem de glos.hic.

h No.in hac gl.quòd unusquisq; præsumitur scire iura,ut l.regula. in ea alleg.quæ est uera,per se,uel cõsulendo peritiores,ut l. bonorum.ff.de bo poss.in generali. Adde circa id,quod dixit de milite & muliere,notata in c.j.extra de contro.inter dom.& emp. in usi.feu.Et dic,quòd mulieres nõ excusantur regulariter pter ignorantiam iuris.l.iuris ignorãtia.C.qui admit.quia,ut ibi dicit Bal.quemadmodum fœminæ uadunt ad ecclesiam pro indulgẽtiis,& rustici uadũt ad nemus pro lignis,ita etiã debent ire ad Doctores pro consilijs,iuxta l.bonorum.§.scientiã,C.qui admit. Excusantur tamen mulieres rusticę,& milites propter ignorantiã iuris in casibus tantum à iure expressis, & nõ in aliis.l.fi. C. de iu.& fac.igno.

i Gl.parua,in uerb.remittendum,uolt, quòd quando tutor psens per mendacium negat alimenta posse pupillo prestari, quòd est puniendus,non autem remouendus.tu dic contrarium.s.ꝗ imò ut nedum puniendus,sed etiam remouendus.Ita uult iste supra in notabilibus. Istud ẽt sentit Ang.de Are.hic,dũ remittit se ad notata in d.§.tutor.Et pro hoc cõtra gl.pondero illum tex.in d.l.tutor.§.tutor.hic allegatũ in gl.dum ibi dicitur,Hic ergo nõ quasi suspectus remouebitur,sed & remittetur puniendus.Illa enim implicatiua,Et,debet necessariò implicare,ut non tãtum puniatur, sed etiam remoueatur,ad hoc etiam bene facit.l.i.§.item solent. supra.de off.præsc.urb. Item si tutor tanquam suspectus, remouetur,quando non præstat alimenta, quantò magis erit suspectus,quando negat posse præstari,& conuincitur de mendacio? quia tunc magis præsumitur quòd habuerit animum decipiendi pupillum. Et puto quòd ista sit ueritas.

K In gl.in uer.prętat, adde, quòd ubi emptor fraudulose facit ab aliquo amico moueri litem super re per eum empta,ut sic differat solutionem pretii, quòd iudex debet deferre iurm emptori,an hoc faciat per calumniam,an malitiosè hoc petat,ut inquit glo.in l.at qui natura.ff.de neg.ge.& si apparet iudici ipsum malitiosè petere,non audiat ipsum,arg.l.si fideiussor.§.fi. ff. qui satisda.cog.& hoc uult Ang.in d.§.stipolatio duplæ,&c.No.ex gl. in uer.prętat,quòd quotiescũque imminet euictio in limine cõtractus,ante solutionem pretii,emptor non tenetur soluere pretium,nisi uenditor det idoneos fideiussores.d.l. si post perfectã. C.de eui.de quo p Bar.in l.j.§.stipulatio duplę.ff.de preio. stip. Et an uenditor compellatur satisdare iure actionis,uel ope exceptionis,dic quòd ope exceptionis & solum tenetur respectu illius mouentis quęstionem.d.§.stipulatio. & ibi per Bar.

l Vide de illo,qui dicit,equum suum esse cæcum, ut sub colore possit regere aliud delictum uerum.Spe. in ti.de emp. & uen.§. nunc uidendum restat,uer.t.a.& s.

m Sed contra istam solu.facit,l.manumissiones.ff.de iust.& iu.unde fortè puto,quòd iste est uerus intellectus ad hunc text. quia in hoc tit.uidemus,qui remouẽtur tanquam suspecti,dubitabatur nunquid tutor qui est fidelis,seu pauper,esset remouẽdus tãquã suspectus,& sic cũ infamia:& dr̃,ꝙ non:nõ tamẽ negat quin posset remoueri non tanquam suspectus, sed eo quia est pauper. & sic concordabit cum.l.2.C.de tu.& cu.qui nõ satisde.allegat a in gl.Hoc tamen non firmo,nec teneo. Sed hoc potes tenere,quòd remotus ut suspectus etiam sine dolo,quamuis non efficitur infamis de iure,efficitur tamen infamis de facto,ut uult glo. supra in uer.non ęquè.& ideo dicit text. quòd pauper & fidelis nõ est remouendus ut suspectus, quia saltem in istam infamiam facti incideret:sed bene potest remoueri eo,quia est pauper.d.l. 2. C. de tut.& cu.qui non satisd.Et istud est, ut credo, sustentabile, & fortè uerus intellectus.

PRIMI LIBRI FINIS.

CHRISTOPHORI PORCII
IN LIB. II. INSTITVT. COMMENTARIA.

TITVLVS I.

De rerum diuisione.

Hic titulus frequens est,& quotidianus,ideo diligenter aduertendus. Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Quia omne ius, quo utimur,aut ad personas, aut ad res, aut ad actiones pertinet.§.fi.supra de iu.nat.gen.& ciui.l.1.ff.de sta. ho.ideo uiso supra de personis, sequebatur ex ordine uidere de rebus. Cæterùm,quia res aut acquiruntur de iure gentium,aut acquiruntur de iure ciuili; iõ quemadmodum iure gentium acquirantur,tractat in §.singulorum.infra eo. usque ad tit.de usucap.in quo tractat quemadmodum acquirantur iure ciuili,usque ad tit.de obligationib. Verum,quia etiam res aut acquiruntur titulo uniuersali,aut singulari,iõ hic subijcitur,quemadmodum titulo singulari acquirantur. Et sic est expedita gl.Rubr.

SVMMARIVM.

1 *Titulus ad titulum continuandus.*
2 *Modò,& nunc,sunt dictiones demonstratiuæ.*
3 *Accidentia concreta regulari debent secundum eorum subiectum.*
4 *Proprietas riparum est eorum,qui propè ripam prædia possident,& proprietas littorum est communis.*
5 *Imperator est totius mundi dominus,quod est uerum quò ad protectionẽ & defensionem,non quo ad dominium.*
6 *Villa,quid significet.*
7 *Flumina sunt duplicis speciei.*
8 *Qui fuit in possessione piscandi 30.annis, potest alium prohibere, ne in eum locum accedat ad piscandum.*
9 *In flumine meo priuato possum facere quicquid mihi libet.*
10 *Quod flumen priuatum sit.*
11 *In flumine publico non potest quis facere clusam,nisi publica authoritate præcedente.*
12 *Opus factum in meo proprio fundo possum destruere.*
13 *Quando ex parte rei & actoris est iniustitia,semper potior est causa rei possidentis.*
14 *Publica utilitas præfertur priuatæ.*
15 *Publicum & commune dupliciter considerantur.*
16 *Mare consideratur tripliciter.*

Superiori libro. Principium istud nõ summatur breuius; quia diuidendo procedit. Sed ti. diuiditur primò in duas partes,quemadmodum duas partes rub.complectitur.Nam in prima tractat, quemadmodum res diuidantur.In secunda tractat,quemadmodum acquirantur. Secunda incipit ibi, in §.singulorum. Rursus prima subdiuiditur in tres. Nam in prima continuat hunc titu. ad præcedentes.In secunda ponit bimembrem rerum diuisionem.In tertia,diuisionis membra prosequitur.Secunda ibi,quædam.Tertia ibi, & qui-
1 dem.No primò,† titulum ad titulum esse continuandum,& debito ordine situãdũ,conc.l.2.ff.de sta.ho. & hr̃ in procem.sexti Decr. Lex ãt ad legem non est continuanda.not.gl.in l.Gallus.ff.de lib.& posthu.Si tuantur.n.tituli ut cognitio materiarũ ex ordine tradatur: leges autem subordinautur, ut negotia prout incidunt, determinentur. No. in uer. modò. quòd
2 † dictio,modò, est demonstratiua pñtis tpis. Et idẽ est in dictione, nunc.l.j.ff.de cond.ind.l.j.§.nunc tractemus. ff. de tut.& ratio.distra.ꝙ bene facit ad dicta testium interpretanda. No.primam diuisionẽ rerum: quia quædam sunt in patrimonio nr̃o, quod intelligite actu uel potẽtia,ut sunt res prophanæ.Quædam uerò sunt extra patrimonium nostrum,nec actu, nec aptitudine esse possunt,ut sunt res sacræ & religiosæ.Et ista diuisio æquipollet illi,quæ hr̃ in l.1.ff. eo.s. rerum quædam sunt diuini iuris, quædam humani: quod idem est dicere,quod quædam sunt in patrimonio,quædam uerò extra.No.in §.quædam,secundam diuisionem rerum,quæ quinque membra complectitur,aut uniuersitatis,aut singulorum.No.ꝙ aer,ma-
a re, & littus a maris, cõmunia sunt de iure naturali.
3 No.in uer.& per hoc.ꝙ † accidentia concreta regulari debent secundum eorum subiectum. Si igitur mare est cõe, ergo & littora maris. facit ad l. quod per manus.ff.de iure codic.No. nemini esse prohibẽdum ad littus maris accedere,dummodò à uillis, à monumentis & ædificiis abstineat.No.in uer.est autẽ,quid sit littus maris,quia non habet certum & determinatũm locum,sed quemadmodum mare crescit,aut decrescit,nouum littus cãtur.No.in §.flumina.ꝙ flumina & portus appellantur publica : & in hoc dñnt à mari, quod appellatur cõe.No.in §.riparum.usum riparum appellari publicum , & in hoc conuenit cum usu littorum maris, qui etiam appellatur publicus.§. littorum,infra eo.Ex quo colligitis,& tex.infert,neminem prohiberi piscari in flumine publico,nec etiã siccare retia super ripam,nec ligare naues funibus ad arbores super ripam natas.No.in uer.sed proprietas,
4 quòd † proprietas riparum nõ est publica, imo in dominio eorum,qui hñt prædia,quibus ripæ adhærent: & in hoc differt à proprietate littorum maris , quæ cõis appellatur, ut statim dicam.Ex quib.infert Vbertus de Bobio, quem sequitur Bal.in l.riparum. ff. eo. ti. quòd si tu uendidisti mihi prædium pro qualibet pertica,quòd etiam ripa fluminis,cui prædium adhęret,sit mensuranda, & pro ea pretium exoluendum. allegant l.id quod.§.j.ff.de peri.& commo.rei uen.allegant rõnem:nam cum hæc ripa quo ad proprietatẽ sit in dominio uenditoris, uenit commensuranda , & intelligitur uendita,ut hic,& l.qui tabernas.ff.de cõtrahen.emp.Bar.tenuit contrarium.nam cum ista ripa pleno iure non pertineat ad uenditorem, non intelligitur uenire in contractu uendõnis,argu.in l.rõ. & in l.ex empto.ff.de act. emp. & pro Bar. allego gl. in l.littora. ff.de contrah.emp.Sed opinio Vberti & Bal. uidetur probabilior. Nam licèt quo ad certum usum , puta piscandi, & naues arborib.ligandi,dicatur usus ripę publicus,quo tamẽ ad proprietatẽ,&cõ modũ percipiendi fructus ex arborib. pertinet ad dominum prædii, cui ripa adhęret.Arbitrarer tñ iudicẽ rectè facturum,ut ex quantitate pretii uel ualore prædii,iudicaret,an ripa esset mẽsuranda,necne,arg glo.

notab.

notab. in l. sp in stipulationib. ff. de reg. iu. Et idem dñt in fossatis, ut fossata prædiorum & sæpes ueniant cōmensurāda. tex. est cum gl. notab. in l. prædia. §. pe. ff. de fun. instr leg. Hæc ēt uoluerūt Bart. & Bal. in l. littora. ff. de cōtra. empt. ꝙ et iudex arbitrabit ex quātitate pretij, & ex ualore rei, arg. dictæ gl. in l. utrum. §. fi. ff. de reb. du. Gl. super uer. hñr. in fi. gl. bene loquitur, & cōmuniter approbatur. Gl. super uer. iure. in fi. Hæc gl. inquantū exponit, iure naturali. i. iure gētiū, cōiter reprobari solet, eo ꝙ uidet̄ nimis restringere tex. Item, quia qñ Imperatori placuit loqui de iure gētiū, illud expressit, ut in §. riparū. & §. littorū. infra eo. Nō obst. arg. gl. qa fateor, ꝙ res cæteræ inspecto iure naturali primæuo cōmunes appellātur: sed qa ius gētiū illi iuri naturali derogauit quo ad res cęteras, non appellatæ sunt cōes, sed aut publicæ, aut uniuersitatis aut singulorum. Sed hæ res. s. aer, aqua, & mare, iō cōmunes appellant, quia quātū ad eas ius gētiū nō uulnerauit ius naturale primæuum, & hoc pp rerū earū præmaximā magnitudinē: unde sequit̄, literā non esse aliter subaudiendā. Gl. super uer. mare, in fi. No. ex gl. ꝙ licēt uulgò dicat̄, ꝙ † Imperator sit dñs totius mun
5 di. l. deprecatio. ff. ad le. Rhodiā de iactu. l. bña Zenone. C. de quad. præscr. hoc tñ dēt intelligi quoad protectionē & defensionē, nō āt quo ad dñium. & ex hoc sedatur ꝙ de Mar. & Bulg. allegatur. Bulgarus dixit æquū, * sed Martinus habuit equū. Gl. super uer. uillis. ibi, ab alio ędificatis. Sentit igitur hæc gl. hunc tex. esse intelligēdum, ꝙ quis piscari pōt in littore maris, dūmodò se abstineat a uillis, monumētis, & ædificiis ab alio positis. Ex quo infertur, ꝙ quis possit ædificare in littore maris, ꝙ uidet̄ cōtra l. quāuis. ff. de acqu. rer. do. In ead. gl. in fi. Ex hac gl. hētis significationem
6 huius termini, uilla. Nā ut dicit gl. † propriè sumitur uilla pro quadā cāpania, in qua retia ponūtur, uel fructus reponūtur, ut l. arborib. in gl. alle. Impropriè āt sumit̄ uilla pro territorio, ubi sunt plures domus extra ciuitatem, prout exposuit gl. in d. l. arborib. ff. de usufr. & sentit hic in fi. dū dicit, cōgregatio hominū. Vnū tñ notate, ꝙ uilla fungit̄ muuerib. ciuitatis, cui subdita ē. tex. ē in l. qui ex uico. ff. ad mun. cui cōc. tex. in Auth. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis ex qualibet. Gl. super uer. flumina. in fi. No. bonā differentiā inter flu-
7 mina. † Nā quædā sunt flumina, quæ habēt perpetuā & cōtinuā causam, hoc est, ut inquit tex. continuè defluūt. l. j. §. j. ff. de flum. & talia flumina dñr esse publica, puta Rhenus & Padus; quædā sunt flumina, quæ non hñt perpetuā cām, & tā sæpè cresceunt q̄ sæpè defluunt, & talia flumina dñr esse priuata: puta Rapo & Meloncellum, prout inquit gl. in d. l. nemo. Nec obst, ꝙ ēt in fluminibus publicis aliqñ cōtingat ut exarescāt, puta æstate: nā sufficit ꝙ habeant perpetuā cām defluēdi, hoc est, ꝙ natura in littore defluere possint, prout inquit tex. in l. j. §. j. ff. de flum. publicis. Vnum tñ notate, secundū Bal. in d. l. nemo. ff. eo. & erit alia differētia inter publicū flumen & priuatū, ꝙ priuata flumina nō habēt cām alluuionis. Et est rō notab. qa flumina publica quātum ad effectū alluuionis, dñr quasi quidā censitores & iudices. l. ergo. §. fi. ff. de acq. rer. do. sed flumina priuata rediguntur ad instar cu-

iuslibet personæ priuatæ, modò persona priuata non potest esse iudex, l. cum Prætor. in prin. ff. de iud. ergo nec flumen priuatum habebit cām alluuionis. Glo. su per uer. omnibus. in fi. ex hac gl. habetis hanc concl.
8 iuncta opinione Io. de qua in fi. ꝙ † ille, qui fuit in quasi possessione piscandi 30. annis, pōt prohibere aliū, ne accedat ad piscaudū in eo loco. * prō qua snīa uidet̄ casus in l. si quisquā. in gl. all. licēt cōtra fortiter faciat l. fi. ff. de usucap. Sed respōdeo, ut respōdet glo. ꝙ in l. si quisquā, erat in quasi possessione piscādi. quod dm̄ ita simpliciter intellectū, nō vr̄ bene posse procedere, nā stat simul ꝙ unus fuerit in quasi possessione piscandi, & tamen alius ēt piscari possit, quia flumen est capax plurium, arg. in l. si ut certo. §. si duobus uehiculum. ff. cōmo. Eri deo saluando gl. dicatis, ut procedat, put declarat Bal. in l. in tantum. in prin. ff. eo. tit. s. quādo iste, qui primò piscatus erat, prohibuerat alios uolentes accedere ad piscandum, & isti prohibiti acquieuerant prohibitioni, nec contrauenerant: nam tunc iste prohibens bene constituitur in quasi possessione iuris piscandi. faciunt optime. ultra ipsum, quæ hñr in l. si prius. ff. de nō. ope. nunc. iuncta l. fi. ff. de usuca. ti. genera. & tunc tuebitur iste prohibens præscr. 30. ann. Et faciunt ad qōnem, utrum ille qui tenuerit molendinum per 30. ann. in aliquo flumine, possit alios prohibere, ne ibi molendinum habeant: de qua plenissimè per Bal. in rub. ff. eo. ti.
b Quantū tamen ad materiā fluminis publici uel pri
9 uati, addite sex qō. Prima, ꝙ † in flumine meo priuato licet mihi quicquid libet facere: quia in re sua quilibet est moderator & arbiter. l. in re mādata. C. mand.
10 Secunda concl. ꝙ † flumen priuatum dicitur, quatenus in urm̄ agrum ingreditur, & ꝙ nō habet perpetuam defluēdi cām, quia tam sæpe accrescit, quàm sæpe defluit. d. l. j. §. i. ff. de flum. iunctis his, q̄ hñr per gl.
11 in l. nemo. ff. eo. ti. Tertia cōclusio sit ista, ꝙ † in flumine publico non licet mihi facere clusam, prout dñt Docto. siue aliud opus, siue mihi prosit, siue tibi non obsit; nisi præcedente publica authoritate. facit. l. si unus. §. pacisc. ff. de pac. & totus ti. ff. ne quid in loco publico. Quarta cōclu. ē, quòd in tali causa semper potior est conditio prohibentis, maximè secundū Bal. si teneat locum defensoris. Quinta concl. est, ꝙ ante opus factum in aliquo flumine publico, licet cuiq; prohibere ne fiat; post factum opus non licet, nisi remedio interdictorū, puta, ne quid in flumine, & ne quid
12 in loco publico. Illud tamen hr̄, ꝙ † quodcunq; opus in meo proprio factū, licet mihi authoritate mea destruere. l. quemadmodum. ff. ad leg. Aqui. Sexta concl.
13 est, ꝙ si sit iniustitia ex parte actoris, & pariter ex parte rei: semper reus potior est. & est rō, quia reus semper se iustificat, actor autem aliquando utique petit. tex. est in l. i. §. idem erit. ff. ne quid in loco pu. ꝓ quo facit, quia in tali cā potior est cōdō possidentis. l. fi. ff. uti possid. §. commodum. infra de interd. Gl. sup uer.
c adhærent. in fi. no. perpetuò, quòd uia publica non habet impedire ius cohærentiæ. Hinc insurgit practica tabellionum, qui ponunt ēt pro cohærētiis agros, qui sunt ultra uiam publicam: & pro gl. est casus in l. maritus. ff. de acq. rer. do. quam gl. hic allegat. Addit e

unum

unum in gl. quæ incipit, sed quid si piscator. ꝙ ultima
opi. gl. est uerior: quia ille, qui uult ligare naues, præ
tendit publicam utilitatē: ille aūt, qui uult incidere
14 arbores, prætēdit priuatā: & † publica utilitas procul
dubio præferenda est priuatæ. §. quod aūt. in Auth.
de non alie. Hanc tñ vltimam gl. litarem scd̄m aliam
opi. gl. in l. nemo. siue in l. ubi parū. ff. eo. qñ simul cō-
uenirent, & nauta uolens ligare nauē & dñs uolens
incidere arbores: alias aūt locus esset primô occupan
ti. Gl. sup ver. publicus. i. fi. Colligitis ex hac glo. duas
opi. Prima fuit Placen. ꝙ publica cōia dicant. Secūda
opi. fuit Io. ut hæc inter se differant. Vos, omissa dispu
tatione, dicite utrunque bñ loqui, diuerso tñ respū.
15 † Aut. n. consideramus publicum in se: seu quo ad ꝓ
prietatem, & uera sit opi. Io. quia aliud est esse cōe,
ut aer, aqua, & mare: aliud esse publicum, vt flumina,
portus, & similia. Aliqñ consideramus publicum &
cōe quo ad usum, & hoc casu uera sit opi. Placen. ut
cōia, publica dicant, sed non econtra publica dican-
tur cōia, nisi respū quorundam vsuum. Sed instabit
aliquis, ꝙ imò mare nō sit cōe, imò nō sit in nullius
bonis, sicut est aer, & aqua profluens. Sol. dixit Bald.
16 ꝙ † mare tripliciter considerari pōt. Aliqñ in nulli-
us bonis. ut aer: Aliqñ pōt considerari quo ad aptitu
dinem usus producendi, & hoc casu dr̄ cōe, quia ap-
tum natum producere vsum nedum cōuenientem
hoīb. uerum etiā oībus aīalib. ut est bibere, & lauare.
Aliqñ considerari pōt quo ad actum utendi, ut hic.
Aliqñ dr̄ cōe, si actus vtendi oībus aīantibus sit cōis,
ut bibere & lauare. Aliqñ dr̄ publicum, si actus utēdi
solum conueniat hoībus, ut est piscari. Sed diceret ali
quis: scd̄m hoc oīa flumina dr̄ent cōia appellari, quia
sunt apta nata producere usum omnib. aīalib. cōue
nientem, sicut & mare. Sol. dicit Bal. ꝙ licèt ita sit, ꝙ
possint hunc usum producere, tñ quia homines ma-
gis sibi appropriāt usum fluminis, quàm usum ma-
d ris: quia multæ sunt partes maris, d in quib. homines
versari nō possunt, ideo mare est positum sub mēbro
communis, cætera flumina sub usu communis.

ADDITIONES.

a An autem dominium istorum littorum publicorū, uel maris,
qđ est penes principē uel populum Romanum, ꝑscribi possit spa
tio 30. anno. dic ꝙ non. l. fi. ff. de usucap. sed bene præscribi tan-
to tempore, cuius initii memoria nō extat, & c. l. usum aquæ. C. de
aqueduc. li. x. An & quando in illis fluminibus publicis unus pos-
sit præiudicare alteri, puta faciendo molendinum & similia, uide
Bar. in l. quominus. ff. de fluminib. & quæ differentia sit inter ri-
uum & flumen. uide in l. 1. §. fi. ff. de flum.

* Vide ad illud dictum, ut ipsum intelligas, Bellonum lib. 1. Sup-
put. cap. 1.

* De hac præscriptione piscandi uide Bello. consi. 50 nu. 6. cum
sequentib.

b An qui tenuit molendinum per 3. ann. in aliquo loco possit a-
liū prohibere, uide Bart. plene in repet. l. quominus. ff. de flumi.
& uide gl. & Bal. in l. si manifeste. C. de seruituti.

c No. ꝙ uia publica nō habet impedire ius coherentiæ, uide in l.
seruitutes. in fi. ff. de seruitutib. ubi dicitur etiā de loco religioso
intermedio, an impediat, & dicitur, quòd sic.

d Quæritur, si aliquis commiserit delictū in mari, uel contraxe
rit, quis dicatur iudex illius delicti: Dic quòd ciuitas & iudex
habens merum & mixtum imperium, cui propinquior est illa
particula maris, in quo commissum est delictum, uel celebratus
contractus. l. ita C. de classicis. lib. 10 & hoc sensit Bart. in l. Cæ-
sar. ff. de publi. & Io. And. in c. ubi periculum. de ele. in vi. ubi
ponit de papa mortuo in mari, qui debet eligi per ciuitates
propinquiores: ubi autem essent duæ simul propinquæ, ambæ
cognoscerent, & esset locus preuentioni. arg. l. si quis postea. ff. de
iudi. & per Bar. in l. iurisperitos. §. cū oriundus. ff. de excusa. tut. &
preuenisse diceretur, q personaliter caperet delinquentem, secū
dūm Io. And. in c. j. de obl. ad rat.

SVMMARIVM.

1 *Illa, quæ sunt uniuersitatis, non dicuntur singulorum.*
2 *An unusquisque de uniuersitate possit testificari in causa uniuersitatis.*
3 *Anima hominum quibuscunque rebus est præferenda.*
4 *Quis dicatur locus religiosus.*
5 *In fundum communem non licet inuito socio mortuum immittere, licet secus in commune sepulchrum.*
6 *Scholaris à societate potest repelli, quando introducit mulierem inhonestam.*
7 *Quæ ab initio sunt uoluntatis, ex post facto sunt necessitatis.*
8 *Quæ sit pœna transcendentis mœnia ciuitatis Romanæ, uel alterius ciuitatis.*

§. Vniuersitatis nomine. Quæ sub pu
blica necessitate vel vtilitate statuuntur in aliqua u-
niuersitate, uniuersitatis esse dicuntur. h. d. No. pri-
1 mò, ꝙ † illa quæ sunt uniuersitatis, non a dicuntur
a singulorum. conc. l. sed si hac lege. §. qui manumittit.
41. q. 2. Ex quo dixit glo. in l. in tantum. §. uniuersita-
2 tis. ff. eo. ꝙ † unusquisque de uniuersitate b pōt testi
b ficari in causa uniuersitatis, * quia causa uniuersita-
* tis non dicitur propria singulorū. Vnde nō ob. ꝙ qs
prohibeatur in causa propria testificari. l. nullus. & l.
omnes. C. & ff. de testi. quia hæc non est propria cau
sa singulorum, sed uniuersitatis. Cui sententiæ mul-
tum aduersari ur̄, ꝙ quilibet de uniuersitate cōmo-
dum percipit. ergo appellatur cā propria. l. j. §. in pro
pria. ff. quā. app. sit. & propterea Doct. ita distinguūt.
Si quærit, an quilibet de uniuersitate possit testifica
ri in causa uniuersitatis: aut loquimur in his, quorū
notitia non potest facile hr̄i, nisi per eos, qui sunt de
uniuersitate, puta quis sit electus lector aut prior, &
tunc quilibet de uniuersitate admittitur ꝑꝑ difficul
tatē probōnum, arg. in c. ueniens. extra de testi. & in
l. consensu. §. super plagijs. C. de repu. & est glo. no. in
§. cogitandū. in Auth. de mona. Aut loqmur in his,
quorū notitia hr̄i pt̄ ēt ꝑ alios, & tūc aut ē talis res, ex
qua cōmodū illi de uniuersitate ꝑcipiunt in particu
lari, ut sunt prata & pascua uniuersitatis, & tūc non
admittit ad testificādū, quia testificaret in cā ꝓpria.
d. §. i ꝓpria. Aut ex tali re ꝑcipit cōmodū i uniuerso,
ut sūt stadia & theatra, & tūc admittit ad testificādū:
qa nō dr̄ cā propria, nec ꝑcipere cōmodū in particula
ri, sed dr̄ uniuersitatis, & ex uniuerso ꝑcipere. Scd̄ò
ex §. nullius. no. q̄ dicant res in nullius bonis. No. res
sacras appellari q̄ per Pōtificē sunt consecratæ. Nō. ꝙ
dirupta ecclesia, nihilominus locus in quo erat ędifi-
c cata, sacer c remanet: & ideo si de nouo ædificat, nō
indiget alia consecratione. No. res sacras non posse
alienari nec obligari, nisi ꝓ redemptione captiuorū,
3 quia † anima hominis quibuscunque rebus est præfe
renda. l. sancimus. C. de sacro san. eccl. No. in uer. reli
d giosum. d † illū locum appellari religiosum, in quo
4 cadauer est sepultū: quod uerū est ꝓ eo spatio, qđ oc
cupat cadauer in terra & supra, ex latere uerò nō. l. j.
§. sepulchrum. ff. de reli. & sump. fun. Si tamē membra
hoīs in uarijs locis essent sepulta, ille locus appellare
tur religiosus, in quo caput est. l. cum in diuersis. ff.
5 de reli. & sump. fune. No. † in communem locum nō

licere inuito socio cadauer sepelire, sed in cõe sepul
chrum bene permittitur. Ratio, quia primo casu uti-
tur socius re ad usum non destinatum, nimirum si
prohiberi potest. Scdo verò, casu utitur sepulchro ad
usum destinatum, ideoq; ne prohiberi nõ potest. l. Sa-
6 binus. ff. cõmuni diuidun. & ideo † si aliquis scholla-
ris nellet introducere in domũ mulierem inhonestæ
uitæ, posset licitè à socijs prohiberi, & à societate re-
pelli. gl. est in l. non aliter. ff. de usu, & habi.
No. ex uersi. Itẽ si alienus, non licere proprietario
inuito usufructuario in fundũ inferre cadauer, qa p
c hoc præiudicaret ipsi usufructuario. e No. in verbo,
alienum, ꝙ ille qui semel promisit sepeliri cadauer,
7 non põt postea prohibere: † qa q̃ ab initio sunt uolũ
tatis, &c. l. sicut. C. de actio. & obligat. Finaliter nõ. mu
ros ciuitatis, sanctos appellari. No. rõnem, ex qua col
ligitis bonũ esse arg. ab allusione uocabuli, de quo di
xi supra de tutelis, in prin. Gl. super uer. si qua, in fi.
Dicite ex mente Doc. ꝙ hęc oĩa dñr uniuersitatis, &
quo ad dñium, & quo ad usũ cõem, ut hic, & l. sicut.
§. j. ff. quod cuiusque uniuer. Est tamen dña inter res
uniuersitatis, qa quędã vniuersitatis appellant, & quo
ad dñium, & quo ad usum cõem, ut sunt theatra & sta
dia. Quædã uerò sunt uniuersitatis quo ad dñium &
quo ad usum particulariter, ut sunt prata uniuersita
tis, ex quibus cõmodũ percipitur in particulari, &
ita dñt Doc. Gl. sup uer. nullius. ibi, singularis. Sed
dices tu: nã aer nec est in bonis hoĩs singularis, nec
hoĩm in cõiatẽ nec redigi põt in bonis alicuius, ergo
debuisset poni sub membro, nullius. Sol. quòd aer sit
cõis omnibus, & in nullius bonis, prouenit facto na-
turæ, & iõ cõmunis omnibus appellatus est. Sed res
sacrosanctæ & religiosæ sunt dedicatæ Deo facto ho
minũ, & ideo nõ communes, sed in nullius bonis ap
pellatæ sunt. Gl. super uer. põtifices. in fi. Dicite, ꝙ im
peratores hodie dedicare nõ pñt, quia nõ sunt hodie
sacerdotes, licet ungantur oleo sancto, ad dñiam Pa-
pæ, qui ungitur sacro chrismate. Itẽ ungitur in bra-
chio dextro, ad dñiam Papæ, qui ungitur in capite. c.
unico, extra de sacra unctione. non tñ per hoc sacer
dotes efficiunt. Gl. super uerbo, redẽptione. in fi. ad-
dite ꝙ propter redẽptionẽ ecclesiæ, uel augmentãdi
f cæmeteria licitum est alienare f res ecclesiæ. & ꝙ dr,
pp captiuos liberãdos licitũ esse alienare res eccle-
siæ, limitabitis esse uerũ, qñ timeret de eorum mor-
te. gl. est not. 12. q. 2. c. aurũ hẽt ecclesia. De redditi-
bus. n. ecclesiæ fiendæ sunt quatuor partes: una, quæ
uenit dispẽsanda in refectione ecclesiæ, alia in alimẽ
tatione pauperum, & alia tribuenda prælatis, ut hr̃ &
no. in d. c. aurum habet ecclesia. sed plerique faciunt
unicam tãtũ partẽ, quam sibi solis prælati attribuũt,
& malè. Glo. super uer. mortuum, in fi. Hæc gl. inquã
tũ cõcludit, ꝙ diuersis partibus æqualibus capitis se
pultis, neminẽ locũ effici religiosum, cõmuniter re-
probat, qa imò oẽs religiosi efficient, arg. in l. uia. §.
quicunque, ff. de serui. rusti. præd. & hoc satis suadet
fauor religionis, cui multa debentur. l. ossa, in fi. l. sũt
personę, ff. de reli. & sum. fun. Glo. super uer. muri. in
8 fi. Dicite ex mente Doct. ꝙ † ille, qui transcendit sine
licentia muros urbis Romæ, punit pęna capitali: ille
uerò, qui trãscendit alios muros, punitur pœna arbi
traria, quia certa pœna cõtra illũ nõ reperit statuta
& ideo iudicis arbitrio relinqtur. l. j. in fi. ff. de iure de
li. Gl. sup uer. deliquerunt, in fi. Sed cõtra oppomẽ. &
imo uf, ꝙ Romulus iniquè fecit decapitari fratrem,
quia Remus non transcendit murũ ciuitatis, sed trã
scendere uoluit, & sic non cõsummauit delictũ. Dic,
ꝙ finaliter transcendit, & ad tex. l. fi. rñdet ibi singu-
lariter gl. exponendo transcendere uoluerit, idest vo
luntariè transcenderit. Ex qua dicunt Bar. & Bal. ꝙ si
statuto cauicatur, ꝙ si quis uiolauerit mulierem deca
pitetur, intelligetur de illo q uoluntariè uiolauerit,
& in effectu, non autẽ de illo qui uiolare attentaue-
rit. Sed iterũ dicet quispiam: quõ potuit Romulus pu
nire Remũ, cũ essent pares in regno, & pariter corũ
pñi successissent, cum par in parẽ non habeat impe-
rium? l. ille à quo. §. tẽpestiuum, ff. ad Treb. Sol. dicunt
Doct. ꝙ licèt pariter successerint in regno, tñ diuise-
runt sorte quadã imperium p tẽpora, ut unus uno tẽ
pore regnaret, alter alio. Sed finaliter dicetis, ꝙ ista
pœna rõne sanguinis erat in fratre mitiganda. l. 2. ff.
de recep. Sol. dicunt Doct. ꝙ rõne sanguinis in deli-
ctis cõsummatis non est mitiganda pœna, ut hic: sed l.
2. nõ loquitur in delicto cõsummato. & dicatis, ut ibi.

ADDITIONES.

a Idem dixit ibi gl. de liberto uniuersitatis, ut possit uocare in ius unumquemque de uniuersitate, sine uenia: licet secus sit in liberto priuati. l. quamuis. ff. de in ius uoc.
b An quis uniuersitatis possit esse testis in ipsa uniuersitate, uide Bar. in d. §. uniuersitatis, & l. in tantum, ff. eo.
* Quando ciuis possit testificari pro uniuersitate sua, uide Bellon. consi. 3. nu. 18. & 19.
e Adde tamen, ꝙ licèt locus non dicatur sacer anteq̃ sit consecratus, tñ ecclesia ante cõsecrationẽ hẽt illa priuilegia, uidelicet ut in ea quis non possit capi, quemadmodum si esset iã cõsecrata, ut hr̃ in c. i. extra de immu. ecc. & in c. fi. extra de consecr. Et quãdo committatur sacrilegium de iure ciuili uel cano. & quę sit eius pęna, & qualiter intelligantur statuta loquẽtia de sacrilegio, an intelligantur secundum ius canonicũ uel ciuile, uide de omnibus per Doct. in l. si non dubium. C. de fur. & in l. sacrilegij. ff. ad leg. Iul. pecula. & l. si quis in hoc genus. C. de epi. & cle.
d Et sic no. ex illo tex. duo esse necessaria, ut locus efficiatur religiosus: primũ, ꝙ ibi sit mortuus illatus: itẽ ꝙ sit illatus à dño, uel quasi dño loci. Vnde si quis infert mortuũ in locũ alienum ignoranter, contra eũ datur actio in factum, ut mortuũ remoueat, & non erit locus religiosus, nel loci pretiũ dño præstet, & erit religiosus. Si uerò inferat mortuũ in locũ alienũ scienter & dolosè, uel aliter sepulchrũ deuastet, contra eum datur actio in factum, de sepulcro uiolato, ad pœnam centum aureorum. Sunt & aliæ pœnæ, de q bus in l. 1. § prot ait, & §. sepulchrũ. ff. de rel. & sumpsu. An autem sepulchrũ uel locus sepulturæ uendi possit, dic ut c. ad abolendam, ext. de sepul. ubi d. lo. An. quod nullus constitutus in peccato mortali, uel aliàs paganus, põt sepeliri in ecclesia.
e Et potest esse rõ, quia qñ concurrũt, hñs directã. & hñs utile, preferẽ q hẽt utile. l. i causę. §. fi. ff. de proc. & isra io §. thesauros.
f Quibus causis sit permissa alienatio rei sacræ uel non, uide alios casus in auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccl.

SVMMARIVM.

1 *Ius naturale dupliciter consideratur.*
2 *A uetustioribus inchoandum est.*
3 *Ad substantiam legis non requiritur scriptura.*
4 *Consulens in re dubia, debet disputare ad partes.*
5 *Tempus non est modus inducendi, aut perdendi dominium.*
6 *Thesaurus non solo tempore perditur.*
7 *Authoritate iudicis licet in domibus alienis perquirere rem furto subtractam, quando scilicet praecedunt aliqua indicia. Item, si uersaretur publica militas.*
8 *An capta in alieno fundo, per eum qui contra uoluntatem domini ingreditur in fundum, fiant capientis.*
9 *An liceat tibi retinere bestiam alienam, quam reperisti in tuo prato.*

§. Singu-

Singulorũ. a Rerum dominia acq̃run tur aut iure gẽtium, aut iure ciuili;et a uetustioribus est inchoãdũm.h. d. No. primò, rerum dominia acquiri aut iure gentium,aut iure ciuili.Scdò no.ius naturale appellari ius gẽtium. Sed contra hoc uĩ facere l.ex hoc iure.ff.de iust.& iu.

1 Sol. dicite, ꝗ † ius naturale considerari põt dupliciter. uno mõ quo ad ea,q̃ oĩb.aĩalib.conueniunt,ut ẽ bibe re & comedere,& maris & fœminæ cõiũctio:& hoc modo nunquam appellabitur ius gentium. Alio mõ cõsiderari põt quoad ea,quæ solùm gẽtibus cõueniũt, & hoc dupliciter.Nam q̃dam sunt quæ ab exordio na turalis creaturæ producta sunt in esse,ut est fidem & pacta seruare, & hoc appellaẽ ius gẽtium primæuum siue antiquum.Quædã uerò sunt,q̃ ab exordio rõna lis creaturæ producta nõ sunt in esse,sed fuerunt sta tuta postea superexcrescẽti malitia hominum,ut ser uitutes, bella,captiuitates,& hoc appellatur ius gen tium secundarium,quod nullo modo appellari potest ius naturale,sed primũ sic.& ita loquitur Lex hoc iu

2 re.ff.de iust. & iu.&c.ius gẽtium.di. 1.No.† à uetustio

b ribus b esse inchoandum.cõcor.l.3.ff.de iu.immu.& facit l.i.ff. de albo scriben. facit, quod inquit Cice. in lib.officiorum primo:Adolescẽtis officium est,maio res natu uereri. No.in uer. ciuilia.tex. melius probãtẽ alio textu,ꝗ ad substãtiam legis nõ requiritur scriptu

3 ra;† ibi,& leges scribi.erãt ergo antea leges quàm scri berentur, de quo dixi in §.lex, supra de iu.nat.gẽt. & ciui.ꝗ habetur in l. 1.C.de leg.No.in uer.feræ, quod feræ bestiæ,& uolucres,cæteraq̃ue animalia,si in nul lius bonis sint,occupanti conceduntur.No.regulam, quòd ea quæ in nullius bonis sunt, naturali ratione occupanti cõceduntur.Item no.posse quem uenari & aucupari in fundo alieño,nisi prius à domino prohi beatur. No.in uer. quicquid,ita demũ animalia capta ꝑmanere in dñio capientium,si eorum oculos nõ ef

c fugerunt,aut in libertatem naturalem c ita se contule rint, ut difficilis eorũ sit persecutio . Si ãt ista aĩalia ca pta ita mãsueta fuerint effecta,ut licèt custodiã effuge rint,in domum tñ reuerti soleant,nõ euadunt domi nium eius,qui cepit.l.nisi.ff.eod.No.in uer.illud quæ situm, feram ita uulneratam vt facilè capi posit,nõ ef fici de dominio uulnerantis,nisi ẽt ceperit.No.rõnẽ, quia multa euenire possent,cur non capiatur.Ex quo colligitis inspiciẽdum esse quod euenire põt. Vltimò

4 no.modum consulendi: quia † in re dubia debet cõsul tor allegare ad partes,& primò pro ea, quam tenere recusat,& postea pro ea in quã intendit inclinare & argumenta prioris confutare,ut hic exẽplo Impera toris,qui opiniones recitat,ut uidetis, cõcordat l.na turalem.§.j.ff.eo.& quod no.gl.& Doct.in l.proximè. ff.de his,quę in testamento delentur.Gl.super uerbo, capta, ibi, b.thesaurus.No. ex gl. tps perdendi dñium

5 thesauri.Sed contra dices tn;nã tẽpus non est modus inducendi , neque perdendi dominium. l. obligatio num ferè. §. placet. ff. de actio. & obligat. quia tẽpus nihil est,sed est quædam rerum comitantia; ergo gl.

6 malè.Sol.dicite,ꝗ † dominium thesauri non perditur ex tẽpore immediatè,sed pditur ex obliuione hoĩum, quæ causatur ex longo tpe.l.peregrè.ff.de acq.poss.hẽ

in l.licèt.ff.eo.Gl.super uer.planè,ibi,l.2.No.ex gl.nõ licere domino serui fugitiui illum perquirere in do mib.alienis:quod uerum est sine authoritate iudicis, qui se facilem exhibere dbet in ea præstanda.d.l.2. & l.j.§.j.de ser.fug.Et hæc uera in seruo fugitiuo , secus in alia re tua furto ablata.gl.est or.in §.sed hæc.inf.de obl.quæ ex quasi deli.& in d.l.j.§.j.de ser.fug. Et hoc operatur odium seruorum; quia in tantum est pro na natura malo, ut cum aliud furari nequeunt , dño saltẽ cinerẽ furantur.gl.in l.Iulianus.§.j.ff.de act.emp.

7 Nõ † debet d igr iudex impartiti authoritatem perqui

d rendi mihi rem meam furto subtractã in domib.alie nis.rõ,quia iniuriosum & inuidiosum est pauperta tis detegi uilitatem, & inuidiæ patere diuitias.l. 2. §. post.C. qñ & qb.quarta pars debe.lib.x. Hæc lĩitabitis esse uera,nisi præcedant aliqua indicia ẽt leuia,ꝗ res mea sit in domo tua:tunc.n.iudex impartiti mihi de bet officium suum,ut inquirere possim.Rõ,nam uide mus ꝗ præcedentib.indicijs,ꝑp ueritatem eruẽdam li citum est hominem ponere ad torturam.l.milites.C. de quæst.l.j.ff.eo.quãtò magis ergo licitum erit hoc casu inquirere ueritatem per ingressum domus ? arg. in l.in seruorũ.in fi.ff.de pœ. Et ideo sufficiunt leuia indicia , quia hic tractaẽ de modico præiudicio.facit, q̃d hẽ in l.facultas.C.de iu.fisc.li.x.& l.3.§.ibidem. & l. thesaurus.ff.ad exhib.Item limitabitis, hæc esse uera, nisi uersaretur publica utilitas.l.quosdam.C.de me tall.lib.10.ubi tex.cum gl.Gl. super uer. ingrediatur.

8 in fi.† No.ex gl.ꝗ capta in alieno fundo per eum , qui cõtra uoluntatem dñi ingressus est,non efficiunẽ ca pientis. Contrarium determinauit gl.in l.diuus.ff.de ser.rust.præd.Idem uĩ tenere in l.naturalem.§.j.ff.eo. & illam uĩ sequi Bald.ea rõne:nam licèt lex prohibeat,

e ingressum fundi alieni e inuito dño,nõ tamen prohi bet quin aĩalia,quæ in nullius bonis erant, in eo fun do reperta,capientis non efficiãtur, imo permittitur per regulam hic positam:& licèt ingrediaẽ cõtra uo luntatem dñi,satis est,ꝗ talis ingrediens ꝑp uitiosum ingressum pœna iniuriarum puniaẽ.l.nõ solum.§. pe. ff.de iniu. Dy.uerò tenuit hãc glo.cuius mihi senten tia bene placet. Ptimò ꝑ iura hic in glo. all. Secundò suadeo rõne:quia ex quo iste ingrediens incidit in fa ctũ à lege dãnatum, ingrediendo contra uoluntatem domini, non debet aliquod commodum percipere.l. non dubium.C.de legi.l.itaque fullo.ff.de fur. Et per hoc non ob.regula , ꝗ in nullius bonis, &c. quia illa nõ uẽdicat sibi locum,qñ initium esset uitiosum. hoc probatur hic in l.planè.q.d.Licet tibi dixerim,ꝗ quo ad acquirendum dominium eorum, quæ ĩ nullius bo nis sunt , nihil referat an in suo quis,an in alieno ca piat:tñ hoc est uerum,nisi contra uoluntatem dñi in grediatur.Et per hoc etiã nõ ob.ꝗ ꝑp ingressum pu niatur actione iniuriarum, qa posset ex captura ma ius percipere lucrum quàm ex uitioso ingressu pati mulctã.Fateor tamen,non licere huic dño fundi reti nere uenatorem,quo ad capta per eum restituat,si eũ cognouerit,& in hoc approbo glo.in d.l.diuus.glo. hoc

9 exprimit.Eodem mõ† tu reperias in prato uno alie

f nam bestiã,non est tibi licitũ retinere, f si dominũ co gnouerit,sed morte ciuili debes expellere;si ãt dñum

nõ cognoſceres, poſſes cã tui iuris conſeruãdi retinere.l.Quintus.ff.ad legẽ Aqu.Gl. ſup uerbo, difficilis. ibi, impoſſibilis.hęc glo.nõ bene loquitur, imò tex.ut iacet ad literã eſt intelligẽdus, qa ſtat arbitrio iudicis examinare, an tãta ſit difficultas recuperãdi, ut tollat mentẽ & aĩum perdentis retinẽdi dñiũ, ut ſentit gl. in uer.capi, inf.eo.Gl ſuper uer.capi, in fi.hæc glo. cõiter tenetur, ut hoc totum reſideat in iudicis arbitrio.

g ſi.n.iſta beſtia eſſet ita uulnerata, g ut aliter fieri non poſſet q̃ ut caperetur, quia ſemimortua proſtrata eſt, certè ſtatim efficeretur uulnerantis, hoc probatur in uer.poſſeſſore.ibi, quia multa.a cõtrario ſenſu.Et hũc tex. induxi ad determinationẽ qõnis mihi commiſſæ. Quidã Reuerendus tunc p̃latus promiſerat cuidã ſpectabili nunc Doctori, dare ſcachũ mattum de milite nigro.Itẽ cũ milite redegit regẽ ſub linea militis, ſub qua erat Rochus poſt militẽ, itẽ remouit militẽ, & dicit ſe captaſſe regẽ cũ milite.Ille dicit nequaquã: quia ſtatim atq; remouet militẽ rex efficitur captiuus Rochi: unde rex eſt captus a Rocho, non a milite. Et in hanc ſñiam ego inclinaui, per iſtum tex.licèt.n. miles ita coegerit regẽ ut capi poſſet, nõ tamen ſuus adhuc erat effectus, & iõ Rocho prius occupãti conceditur. Gl.ſuper uer.capias.Ideo ibi non conſideratur ꝙ euenire poteſt, quia ille talis euentus nõ erat ciuilis, nec honeſtus.Futurus igitur euentus tunc demum conſideratur, cum ciuiliter & honeſtè euenire poteſt.

ADDITIONES.

a Diuidit̃ hic §.in 12.partes, ſecundũ q.12.modi, qb.acq̃rit̃ dñiũ hic ponuntur.ſ.de iure naturali gentiũ.Primò, qualiter acquirat̃ dominiũ rerũ uenatione ſeu apprehẽſione animaliũ. Scdò in §. itẽ & ea, qualiter acq̃rat̃ captiuitate. Tertio in.§.p̃terea.qualiter alluuione & inundatione aquarum.Quarto, in §.cum ex aliena, qualiter cõmixtione.Quintò in §.cum in ſuo, qualiter acquirat̃ ædificatione.Sextò, in §.ſi Titius. qualiter acquirat̃ plantatione. Septimo, ĩ §.literę, qualiter literarũ ĩpoſitione.Octauò, ĩ §.ſi q.s. qualiter acquiratur cultura.Nonò, in §. theſauros. qualiter acquiratur inuentione.Decimò in §.p traditionem.qualiter acquirat̃ traditione.Vndecimò, in §. uenditæ, qualiter acq̃ratur uẽdõne. Duodecimò, ĩ §.hoc amplius.qualiter acq̃ratur pdõne, uſq; ĩ fi.

b No, ibi, à uetuſtiorib.&c. Quod iura antiqua poſſumus cõſiderare, ut facilius noua cognoſcantur. Adde, ꝙ à iurib.antiquis correctis, incluſis tamen in corpore iuris, licitum eſt arguere.l.j.in pri. ff.de conium.cũ eman.lib.ſecus ſi non ſint incluſa hæc iura in corpore iuris, quia tunc eſt pęna falſi, ubi quis ea all.l.1.§.j.C.de lat. lib.tol.& l.2.§. huic igitur.C. de no. Cod. compo. Et ad l.j. ſupra all.conc.gl.in c.nouit.de iud.ubi dicit, ꝙ licèt totum ius ciuile tolleretur, tamen duraret eius ratio.& 12.q.2.c.cum deuotiſſimam.

c Et ſic no.in uer.naturalẽ libertatem.quod res tũc dicitur reſtituta priſtinæ libertati dimittentis, ſi aliter ſit liberata ſeu relaxata, ꝙ difficilis non ſit eius perſecutio.qđ no.propter detentos, ut detentus in carcerib.tunc dicatur relaxatus, quãdo eſt taliter reſtitutus priſtinę libertati à p̃tãte detinentis ꝙ ſi uelit à cõſpecto detinẽtis aufugere poſſit, alias uerò nõ dicitur relaxatus, ſed dimiſſus, ut ſic ſtatim capi poſſit, ut hic, & l.3.ff.de acq.rer.do.

d An autẽ quis cogatur indicare furẽ?dic ꝙ nõ cogitur à parte. l.idem.§.ſi tibi ob indicium ff.de cond. ob tur.ca.ſed à iudice ſic, ſuper inquiſitione gñali.l.congruit.ff.de off.pręſi.Item quando inducitur in teſtem contra inculpatũ de furto, & iurat dicere ueritatem: aliàs puniretur de periurio.l.nullum.C. de teſti. Item quando ṽdicatur ab aliquo res furtiua, quę reperitur penes eũ, debet de vrbanitate, ſi vult euitare omnem ſuſpicionem malam indicare furem.l.ciuile.C de fur.& ibi Bar.aliàs non tenetur.Sed de iure Canonico tenetur poſt emiſſum edictũ, ſi quis ſciat rem furtiuam, eã indicet ſub pœna excõmunicationis, ut c.qui cum fure, ext.de furt.& ibi dicit Inn.quòd ſi fur uni ṽdit ſcienter rem furtiuam, poteſt eam de nouo furari impune, & reddere eã primo domino, ſi eſt pauper fur, nec ille penes quem res furtiua reperitur, dr̃ fur, quia ſublatæ sũt ſpecies furti concepti: ſed ad ſuſ-tandam ſuſpicionem debet indicare. Et hoc uerum, niſi ſcienter eam acceptaſſet, quia dicitur fur non manifeſtus.l. eos.C.de fur. ſed receptans furem tenetur pœna receptatoris, ſecundum Bal.ſ l.qui ſas.§.qui furem.ff. de fur.

e Adde alium caſum, in quo licitum eſt intrare fundũ alienũ, puta ſi uia publica eſt dirupta, licitum eſt ire per campum tuum.l.ſi locus § fi.ff.quemadmodum ſeruitus amit. Idem etiam ſi uia priuata eſt dirupta.l.1.§. Julianus.ff.de iti. actuque priu.Aliàs autẽ extra illos duos caſus non licet ire per campum tuum, ſiue alienum.l.per agrum.C.de ſerui.& l.hoc autem . de ſer.ſug.per locũ a ſpeciali.vide infra de ſerui.in fi.& notatur.1.diſt.c.1.

f No.ꝙ an quis poſſit retinere beſtiam inuẽtã in prato ſuo, uide de hoc Bar.in l.prætor.§.ſi dñs.ff.de dã. infe. & ĩfra, ſi quadrupes paup.feciſſe dic.ĩ prio.ubi p Doc. & uide in Spe.in ti.de actore.§. 1.uer.pone modo.& in §.cæterum, de le. Aq.infra. uide gl. in §.ſi læſerit.infra de iniu.& Bar.in l.hoc amplius.ff.de dam.inf.

g De materia iſtius, an beſtia vulnerata dicatur eſſe vulnerantis, quantumcunque per aliũ poſtea capiatur, uide glo. bene loquẽtem in l.naturalem.§.illud.ff.de acqui.rer.do. ubi ſpectatur conſuetudo, quæ in his ſeruatur.

SVMMARIVM.

1 *Animalia, quorum fera eſt natura, occupanti conceduntur.*
2 *Exteriora demonſtrant conceptum interiorum.*
3 *Scholaris matriculatus ſi recedat à ſtudio, & poſtea reuertatur, an ſit de nouo matriculandus.*
4 *Retinendo gallinas alienas quæ ad domum tuam uenerunt, non committis furtum ſi pœnitentia ducaris: ſecus ſi non uenerint & eas acceperis.*
5 *Minus delinquit qui rem habet cum formoſa quàm cum turpi & deformi puella.*
6 *Scholaris minus delinquit ſi cognoſcat puellam ad ſe uenientem, quàm ſi ad eam iret.*
7 *Furtum non committitur ſine animo furandi.*
8 *Non eſt luxurioſus, ſed auarus, qui cognoſcit mulierem propter pecunias.*
9 *Licet mihi capere aprum captum in laqueis alterius.*
10 *Quando quis ſolemnis Doctor atteſtatur de conſuetudine, ei eſt credendum & conſuetudo cenſetur probata.*
11 *Famulo debetur ſalarium etiam temporis infirmitatis ſuæ.*
12 *An actio detur pro re minima.*

§. Apum. Diuiditur in tres partes, ſecundum intellectum gl.Nam in prima loquit̃ de his animalibus, q̃ ſunt fera à natura, ſed ex accidẽti ſunt immutata.In ſecunda loquitur de animalibus, q̃ à natura in totum fera ſunt.In tertia loquitur de his aĩalib. quæ a natura ſunt manſueta, neque ex accidẽti immutata.Secunda ibi, pauonum. Tertia ibi, gallinarum.Ego ãt aliter diuido.Nam in prima loquitur de his aĩalib. quæ à natura ſunt fera, ſed ex accidẽti ſunt immutata.In ſcđa loquitur de aĩalib. quæ à natura in totum fera ſunt. In tertia loquitur de his, q̃ ſunt fera à natura, neq; ex accidenti immutata. Et ſecundum hunc modum intelligendi in uer. in his, refertur ad

1 oĩa ſup.dicta in §.apum.& h.d.† In his aĩalibus, quorum natura eſt fera, nec ex accidenti immutata, ea natura eſt ut occupanti concedantur.In his uerò aĩalib. quorum natura eſt fera, ſed ex accidenti manſueta, ea reg. tradita eſt, ut tunc demum occupanti concedantur, quãdo cõſuetudinem reuertendi ad priorem dominum pdiderint.In his uerò aĩalib. quorum natura eſt manſueta, neq; ex accidenti immutata, ea reg. eſt reddita, ut quocunq; perueniunt, in dominio tamen primi apprehenſoris pmaneãt.h.d. No.primò, apum feram naturã eſſe: unde ſi apes alienæ in tuã arborem aſcendunt, & fructum fecerint, nec ipſæ, nec fructus tui ſunt, quo ad eas includas, aut fructum percipias,

2 ideo primo occupanti conceduntur, potes tamen iure ingredi uolentem prohibere. Nota in §.examen, quòd ſi examen apum tuarum euolauerit de fundo

tuo

tuo, usque tunc durat tuū, usque quo est in cōspectu tuo, nec difficilis est earum prosequutio. Itē limitabis hoc esse uerū, nisi consuetudinē reuertendi hēant, quia tunc licet conspectū tuū effugissent, nihilominus in tuo dñio pmanerent. hoc probat in uers. in his. inf. eo. si ipsū gñaliter ad pcedentia referamus, sed ego do ca sum in l.3. §. itē feras. uers. itē si apes. ff. de acq. pos. Ex quo aliud colligitis, quemadmodū præcedēte ti. habili ad trāslationem dñij, solo conspectu rei acquirit dñium. l. qđ meo. §. si uēditorem. ff. de acq. pos. eodem mō & solo conspectu continetur, ubi tit. iā pcessit, ut hic. No. pauonū naturā esse feram, Colligitis & aliud in uers. nā & apes, bonū esse argm̄ de actu unius aīalis ad aliud. No. in uers. in his. regulā, quod ubi aīalia, quorum natura est fera, sed ex accidenti sunt māsueta, retinent animū reuolandi & redeundi, dñr pmanere in dñio prioris dñi. No. in uers. reuertendi. quod aīus reuertendi deprehenditur ex actu interiori: a uñ † exteriora demonstrāt conceptum interiorum. l. Labeo. ff. de sup. leg. Et dixit Philo. quod accidentia exteriora magnā partē conferunt ad eruendā ueritatem. l. hi, qui. ff. de tut. & cu. da. ab his. Ex quib. infertur ad duplicem qō. Prima est, quod si scholaris occupauerit aliquem locū in scholis, quod ille locus est sibi conseruādus quoad ex aio illū deseruerit. text. est & glo. ord. in l. fi. C. de off. mag. mi. Certè hic aīus deserendi probabitur, si consuetudinē ad illū locū reuertendi deposuerit, ut qa aliū locum occupauerit, uel scholas negligens non uisitet. arg. huius. §. & l. naturalib. §. fi. ff. eo. Secūdò inducitur p aliquos, nā statuto cauetur quod scholares non mrīculati non dēant gaudere bñficio studii. Et idē est de iure cōmuni. gl. or. in l. eos. C. de off. mag. mil. Pone igitur,

3 quod † scholaris recedat a studio, postea reuertatur, an prior mrīcula sibi proderit? dixerunt aliqui quod non, p istum tex. quia uř deposuisse aīum gaudēdi beneficio matriculæ, ex quo consuetudinē reuertendi ad studiū pdidit. uos dicite bř, scdm Bart. Aut scholaris absfuit a studio spatio quinquennij, & reuersus est, mrīcula nō sibi pderit, al. l. 3. C. de domesti. & prote. Aut abfuit minori tpe, & sic aut se contulit ad officia uel alia artificia, ut sunt mercatiæ & datia, & tunc prior matricula reuerso non proderit, quia uř pp talia aīum deposuisse scholasticū. alleg. c. legatus. §. fi. ext. de off. dele. Si āt ad alia se non cōtulerit, prior matricula sibi proderit. hoc scribit Bar. in l. aut facta. ff. de pœ. Addite prędictis, quod ille, qui stat in studio decennio, dř ibi sortiri forum. l. 2. C. de inco. No. in §. gallinatum. quod in aīalibus, quorum natura est mansueta, nec ex accidēti immutata, ea est natura ut quocunq; euolauerint tua remaneant, licēt aīum redeundi deseruerint. Ex

4 quo sequitur, quod si tu fortè in festo Carnispriuii gal

b linas b alienas receperis, furtum committas, nec liberaris pœnitentia restituendi. l. qui ea mente. ff. de fur. quod uerum litat Bar. nisi illæ gallinæ ad domū tuā p uenerint, quia tunc tale furtum remittitur p pniam restituendi. l. j. ff. de ser. fu. Rō, quia quādo quis icitať à re uel psona, cū qua uel supra q̄ delinquit, minus delinquere dř. Ideo dixit alibi gl. no. quod ille hēt copulam

5 cū formosa muliere minus delinquit, q̄ ille qui habet copulā cū turpi. Rō, quia priore casu magis incitatur à natura, item citius se absoluit abacū ueneris. ista est gl. in c. fur. 14. q. 6. Dicebat etiā Præceptor meus, quod

6 † scholaris minus delinquit, qui cognoscit mulierem ad se uenietem, q̄ si ad eā uadat. Alibi dixit Cy. quod nō est uir ita senex, ita edoctus, qui non amet fœtus etiā uilissimæ mulieres, si ipsum illa deprehendit. in l. j. C.

7 de rap. uir. Ult. no. † nō cōmitti furtū sine aīo lucrādi. l. j. ff. de fur. Rō, quia uoluntas & propositum distinguunt maleficia. c. cū uoluntate. ext. de sent. exc. Et di

8 xit Philo. quod † qui cognoscit mulierē ut arripiat pecunias, non dř luxuriosus, sed auarus. l. uerū. ff. de fur.

9 Gl. sup uer. incluserit. in fi. dicite, quod † cū semel Bul. reperisset aprū illaqueatū i laqueo uicini, quē ad apros capiēdos proposuerat, noluit capere aprū, eo quia timebat scādalū, nō futurū iudiciū: hoc est, timebat uociferationē populurū, & q̄dā infamiā factiōnō āt timebat futurū iudiciū, quia sibi de iure licebat capere, & hoc cōiter tenet. reprobata opi. Martini, de qua in d. l. in laqueū. Gl. sup uer. examē. in fi. Et sic ex quo Glo. de cōsuetudine seruari attestatur, erit approbata plenè consuetudo. Nā & dixerunt Iac. Bu. Bal. & alii, in

10 l. de quib. ff. de legi. quod † quādo quis solēnis Doctor in suo cōment. attestať de consuetudine, est plenè probata consuetudo: ea rōe, qa ex quo attestatur hæc in cōm. suo, & ad hoc eius fides est approbata cū laurea tur, eius dicto statur, arg. in l. Theopōpus. ff. de præle. Et per hoc non ob. quod dcm̄ unius, dcm̄ nullius appellatur. l. iusiurandū. C. de testi. qa loquitur in casu, in quo testis deponebat in facto, in contradictorio iudicio, nec eius fides erat publicè approbata. & ita Doc. cōmuniter concludunt. d. l. de quib. Gl. sup uer. talis regula. in fi. No. tria gña animaliū, de quib. in glo. Sed tamē inqtū gl. concludit, quod §. apū. loqtur de his aīalibus, quæ sunt feræ natura, neq; ex accidēti immutata, non puto bñ loq. Primò, qa cōtra casum l. 3. §. itē feras. uer. itē euolauerit, nihilominus non cōcedunt occupāri, si cōsuetudinē hēant reuertēdi. Secūdò ad hoc moueor p §. pauonū. inf. eo. ubi æquiparat natura pauonū naturæ apū. & tamē, scdm gl. natura pauonū ex accidēti immutať. Tertiò moueor p uer. in his, i quo tradiť regula gñalis, ergo ad oīa pcedentia est referenda. l. si idē. §. fi. ff. de iurisd. om. iu. l. talis scriptura. ff. de le. j. Fateor tamē, quod si essent tales apes, quarū nā ex accidēti immutata nō esset, gl. bñ loqueret. Gl. sup uer. lucrādi. ibi. ff. commo. idem dnt Doc. In impensis factis in infirmitate famuli, si modicę fuerint. Amplius

11 dixit gl. nota. quod † pro tempore infirmitatis famuli te

c nemur eidem præstare salarium. c in l. ex horib. §. de il lo. ff. de usuf. Ratio, quia ex quo non stat per eos, sed pp infirmitatem excusantur. l. cū hæres. §. Stichus. ff. de sta. lib. l. qui operas. ff. loca. l. j. §. diuus. ff. de uar. & extraor. cog. Quod uerum litate, cū esset famulus ad certum tempus locationis, quia pro tpe est celebratus contractus, à quo recedi non licet: unde si per eū non stat, excusatur. Si autem esset famulus sine præfinitione tpis locatus, arbitrarer eum de iure expelli posse, sed quo ad scandalum, hoc est periniquū & in

12 humanū. In ea. gl. in fi. Si quęratur, † an actio sit dāda

d pro re minima. aut ista actio d competit de iure communi, & tunc etię pro re minima dari potest, ut hic,

& l.si proprietarius.ff.de dam. inf. Hoc fallit in actio
ne de dolo, quia infamat. l.si oleum.in fi.cum.l seq.ff.
de dolo. Aut ista actio tribuẽda ẽ de iure singulari, &
tunc pro re minima non tribuitur.l.Scio. ff.de in int.
rest.ut.generali', quia facilius tollitur ius singulare
quàm ius commune.l.militis.§.militia missus.ff.de te
stam.mili.

ADDITIONES.

a Adde inquantum dicitur in princ.uersi. deprẹhenditur ex actu exteriori.⁊ꝑ cum hæreditas adeat solo animo.l. si ania.C.de iure delibe.quod ex actibus exterioribus colligitur animus, de quo plenè p Bar.in l.gerit quis.ff.de acq.hęr. Similiter an quis tãquã socios dederit alicui rem uendendam, præsumitur ex actibus exteriotibus, ut not. gl.in l. si Margaritam.ff. pro socio. Similiter, an quis præsumatur donare seu habere animum donandi, cognoscimus ꝑ coniecturas an subsit aliqua affectio, &c.ut oot.gl. in l.3.ff.ad Velle. Similiter, an q̃s sit stultus, colligitur ex uerbis eius, ut in gl.l.qoidam in suo.ff. de condi.insti. Itẽ, an quis habuit animum occidẽdi, colligitur per coniecturas, ut oot.gl.in l.j.C. de sicar. Similiter, an quis latitet, colligitur per coniecturas, ut l. Fulcinius.§. quid sit latitare.ff.ex quib.cau.i possess.ea.similiter, an quis faciat animo furandi.l.inter omnes de fur. Et de testibus deponentibus super prædictis uide Bar.in d.l.diuos.

b An si q̃s forte fuerit furatus in festo carnisptiuij gallinas, dicatur committere furtum, uel ne, uide Bar.hoc ponentẽ in l.qui ea mente. ff.de furt.

c An seruo ægrotanti debeatur salarium pro tempore infirmitatis, uel ne, uide gl.etiam in l.si uno.ff.locati, contrariam huic gl.

d Adde, ꝙ etiã pro uno oumo deficiente creditori ad cõpleodã solutionem, potest creditor uẽdere pignus.l.quãdiu.C.de distrac. pig. Et adde, ꝙ quid dicitur modicũ arbitrio iudicis.l. omnino. ff.de impẽsis. de quo per Bar.in l.si proprietarius.ff.de dam.infe.

SVMMARIVM.

1 *Capta ab hostibus efficiuntur ipsorum hostium.*
2 *Solo usu acquiritur dominium, quando præcedit titulus habilis ad translationem dominij.*
3 *Hominis gratia Deus omnes fructus procreauit.*
4 *Iurisdictio iudicis ordinarij potest à non subdito prorogari per consensũ.*
5 *Standum est iudicio peritorum.*

§.Item ea, quę. Diuiditur in quatuor partes. In prima tractat, quemadmodum rerum dominia captiuitate acquirãtur. In secunda quemadmodum inuentione acquirantur. In tertia, quemadmodum accessione discreta acquirantur. In quarta, quemadmodum alluuione acquirãtur. Secunda ibi, itẽ lapilli. Tertia ibi, itẽ ea, q̃. Quarta ibi, ꝓterea. Capta ab hostibus, capientium fiunt iure gentium.h.d.No. primò, captiuitate acquiri rerum domi
1 nia de iure gentium. Secundò no.† capta ab hostibus
effici ipsorum hostium. cui aduersari uidetur.l.si capti
uus.§.j.& l. si quid bello.ff.de capti. Sed uos responde
te ex mẽte Doc. hoc mõ. Si q̃ratur, an res ab hostibus
captæ hostium afficiãtur; aut capiunt talia quę semel
fuerunt hostiũ; aut capiuntur talia quę nunq̃ fuerunt
hostium. Primo casu talia capta non efficiuntur capiẽ
tium, sed iure quodam postliminij euolant ad eos, qui
prius fuerãt dñi. ita loquuntur iura cõtraria. Scđo ve
rò casu distinguit, aut sunt bona mobilia, & illa efficiũ
tur capiẽtiũ: aut sunt bona immobilia, & tunc non ef
ficiuntur capientium, imò fisco applicantur, ut d. l. si
captiuus.§. fi. Item no. captiuitate quem in seruitutẽ
deduci. No. captum ab hostibus, & in patriam reuersum, iure postlimij priorẽ statum recuperare. No. in
a §.item lapilli a & gẽmæ. ꝙ lapilli & gẽmæ repertæ in
littore maris efficiuntur iure gentium inuentoris. qđ
qualiter intelligat, dicã in gl. No. in §. item ea. ꝙ nata
ex animalibus nostris, nostra efficiuntur per accessio
nẽ discretã: & ad quẽ eius spectat dominium, princi
palis, spectare dẽt dominiũ partus accessorii.l. 3. ff.de
pec.leg. No. alluuione acquiri nobis dominiũ. Itẽ no.
ꝙ ea, quæ vi fluminis fundo tuo adiecta sũt, tua nõ ef
ficiunt nisi lõgiore tpe steterint, ita ꝙ arbores ꝓiectæ
in fundo tuo radices egerint. Gl. sup uer. euaserint, in
fi. Et est rõ: nã si euaserunt hostium manus corpore
tantum, aĩo ad eos reuertendi, dicuntur adhuc in do
minio hostium, ex quo reuertẽdi cõsuetudinẽ hẽnt,
§.pauonum.uersi.in his.sup.eo.& l.naturalẽ.ff.eo. Gl.
super uerbo, inuentoris.ibi, intelligere. No. ex hoc, ꝙ
solo uisu nõ acquirit dominium lapillorum, uel gem
marum, repertorum uel repertarum in littore maris,
2 sed requirit apprehensio.† Sed contra hoc oppo.& ut
ꝙ solo uisu acquiratur dominium.l.j.§.si iusserim, &
l.quarundam. & l.quod in eo.§.j.ff.de acq.poss. Sol. il
lud procedit, quia per uisum ꝓcedebat titulus habi
lis ad translationẽ dñii: hic autẽ nullus titulus ꝓcede
bat, iõ requiritur corporalis apprehẽsio, & ita cõclu
dunt Doc. Ego tamen arbitrarer disputatiuẽ defensã
ri posse, ꝙ ex sola inuẽtione lapillorũ acq̃ratur domi
nium inuẽtori. Moueor primò per istũ tex. qui solum
facit mẽtionẽ de inuẽtione, & nihil exprimit de cor
porali apprehẽsione, ad idẽ facit. l.lapilli.ff.eo. Secũdò
moueor, quia thesaurus acquiritur solo uisu & inuẽ
tione, ut gl. innuit: ergo idẽ in lapillo & gẽmis. Tertiò
moueor, nã queadmodum dominia singulorũ, ꝓcedẽ
te titulo habili ad trãslationẽ dominii, solo uisu acqui
runtur, ita ea quæ sunt in nullius bonis deberẽt acq̃
ri solo uisu: cũ ita sint apta trãsire in dominium inuẽ
toris, queadmodum bona singulorum, cum eorum
uoluntate apta sunt in dominium alterius trãsire. Nõ
ob.§.feræ.& seq̃ẽtes, quia loquuntur in aĩalibus, quo
rum dominia solo uisu & sola inuentione nõ acqui
runt: quia possent anteq̃ apphẽdãtur de facili fugere.
secus est in lapillis, gemmis, & margaritis. Nõ ob. hæc
dictio, itẽ, q̃ uenit cõtinuatiuẽ, & stat respectiuẽ; quia
rñ ꝙ repetit effectum acquirendi, nõ ãt formã acqui
rẽdi. q.d. Sicut ex supradictis modis acquirunt rerũ
dominia de iure gent. ita acquirunt inuentione de iu
re gent. sed tamen in alijs requirit apphẽsio, in istis
sufficit sola inuentio. Ex pdictis determinat qõ. Duo
erãt scholares, unus ipsorum uidit annulum, alter po
stea uidit & apphendit, cuius esse debet? Scđm gl. erit
apprehensoris: secundum me, inuentoris erit. In fi.gl.
dicite, ut dicã in §. thesauros. Gl. sup uer. ex animali
libus, in fi. Et est ratio, quia partus uentrem imitatur,
quo ad condẽnem ꝑsonẽ.l.& seruorum.ff.de sta. ho.
Glo. sup uer. dominio. in fi. rõ ibi ponit, quia absur
3 dum est ut homo,† cuius gratia Deus omnes fructus
procreauit, dicat in fructu.l.uictus.ff.de usufr.& l. iustis
simẽ.ff.de ædi.edi.& dicã in d.§.in pecudum. Glo. sup
uer. intelligere. Rõ ponit ibi, quia Princeps, qui limita
tos agros militibus cõdonauit, vr ꝓhibuisse augmen
tum alluuionis.arg. in l. testamenta oĩa.C.de test. Exq
4 bus inferunt notabiliter Doc. Scire dẽbetis, ꝙ† iurisdõ
iudicis ordinarii pt à nõ subdito ꝓrogari p cõsensũ.l.
si cõuenerit.ff.de iurisd.om.iud.l.j.ff.de iudi.c.pen.ex
tra de offi.& pot.iud.deleg. Verũ limitãt Doctores, ni
si talis

si talis iurisdō esset expresse limitata ad certū locum, vel certas psonas à superiore. V ñ pone, statuto caueri, q iudex maleficiorū solūmodò possit cognoscere de causis criminalibus, aliqs uult prorogare ad causas ciuiles, nō poterit, quia eius iurisdictio expresse ē limitata & restricta. Eodē mō si statuto caueat, q Rector possit solūmodò cognoscere de causis ciuilib. aliquis uult prorogare ad cās criales, nō poterit, quia eius iurisdō est expresse limitata & restricta. Eodē mō si statuto caueat, q Rector possit solūmodò de causis scholariū cognoscere, nō poterit iurisdō eius ad alios proroga ri. Si āt iurisdō non esset expresse limitata, ut quia dicat, hēat Rector iurisdōnē in scholares. tunc posset proro gari, ita scribunt Doc. i l. testamenta. C. de testa. Gl. su
5 per uer. longior, in fi. No. ex gl. † esse standum iudicio peritorum in arte. conc. l. j. ff. de uent. insp. c. significa sti. ext. de hom. Ex quib. dnt Doc. Pone, aliquis uulne rauit Titiū mortiferè, ptās misit medicos ad uulnera tum; illi retulerunt, uulnus non esse mortiferum, & ideo non fecit detineri malefactorem: moritur postea uulneratus, an poterit officialis pro negligentia syndicari? dicunt Doc. ex prædictis q non, quia non est
b in culpa, qui credidit peritis *b* in arte. ita no. in l. illi-
c citas. §. sicuti. ff. de off. præsi. Gl. in uer. acquisitæ. *c*

ADDITIONES.

a De hac qōne, an lapilli & gemmę sint inuentoris, an uerò apprehēsoris, uide in l. 3. §. Neratius. ff. de acqu. poss. & uide tex. opt. de hoc, q sint apprehensoris, non autem inuentoris, in l. si Barsatoram. C. de fideiu. ubi non aliter quis dicitur inuenire aliquam rem, nisi eam apprehendat. Quod facit ad statutum dictans q si quis inuenerit latronem, debet habere decem: uti non aliter quis inueniens furem debeat habere decem, nisi ipsum furem capiat, de quo per Cy. & Doc. in d. l. si Barsatoram. & Ang. & Imo. in d. §. Neratius. & aliquid in § thesaurus, infra eo.

b Quod autem si iudex tulerit sententiam suā secundum dicta aliquorum peritorum, dicentium aliquod uulnus esse mortale, pp q iudex condēnauit uulneratem ad mortem: & alij postea peritiores uiso uulnere dicant contrarium eius, quod dixerint primi. s. uulnus non esse mortale, an dēat sententia retractari? Vide Alb. in procem. fforum. Io. and. in add. Spe. in ti. de homi. §. i. uer. sed pone. & Bal. in l. ab hostib. §. fi. ff. sol. ma. dicentes q sic, licet Ian. contra, in d. c. signasti. el 2. tamen prima est tenenda tanquam cōis, arg. eorum, quæ uoluit Bal. in l. j. in fi. ff de sena. & Io. And. in c. j. de const. in 6. & hæc omnia sint tibi pro clariori doctrina peritorum in arte.

c In glos. in uer. acquisitæ. in §. alluuione. in fi. dicatis, q quando facto aquę arbor, seu pars fundi unius coaluit in fundo alterius, q nec habet locū utilis, rei uendicatio, nec actio in factum. nec obstant iura in ea allegata, quia loquuntur, quando facto hominis istud esset factum: secus si facto aquæ ut hic, & ita intelligit gl. in d. §. de arbore.

SVMMARIVM.

1 *Vnaquæque pars secundum suum totum gubernari debet.*
2 *Lex debet disponere de his, quæ rarò & naturaliter accidunt.*
3 *Ex inundatione aquarum perditur possessio, & non dominium, nisi ibi tandem aqua steterit ut alueum fecerit.*
4 *Sicut inundatione aquarum perditur possessio, ita præscriptio interrūpitur.*

§. Insula. Insula in medio maris nata in nullius bonis dicitur, & ideo prius occupanti conceditur, hoc primò. Si uerò non in mari, sed in flumine puplico nata fuerit, siquidē in medio, communis est eorū, qui habēt prædia ab utraq; ripa rū parte, pro modo latitudinis eorū: si uerò non sit in medio, ē proximioris. h. d. No. primò, insulam natam in mari, ap-
1 pellari in nullius bonis. Ratio, quia † unaquæq; pars secundum suum totum gubernari debet. l. quod per manus. de iu. cod. Cum ergo mare sit in nullius bonis, ergo & insula in eo nata. No. talem insulam concedi prius occupanti, per reg. illam. Quod in nullius bonis est, occupāti prius cōceditur. §. feræ, supra eo. No. in uer. rarò. q super his, quę rarò eueniunt, nihilominus lex disponit: qd uf contra l. nā ad ea. ff. de legi. Sed tn dr, q iō hoc fit hic, ut materia ad plenum declaret: quia si solum loqretur de insula nata in flumine, uideretur esse idē de nata in mari, quod tn est falsum, ut hic. Iō, ut dubietas tolleretur, statuit quid iuris in insula nata in mari, licet hoc rarò euenire so
2 leat. † Si tn eueniāt naturaliter, lex sup his prouidere dēt. l. si maior quinquagenaria. C. ad Orfi. & habetis duplicē limitationē ad l. nā ad ea. No. iterum, q si insula nascatur in medio flumine, efficitur cōis eorum qui hnt ab utraque parte prædia, pro modo latitudinis prædiorum. Si uerò non sit in media parte fluminis, efficitur illius, qui in prædio est proximior. Cætera notabilia collige p tex. quia clara sunt. Gl. sup uer.
3 mauere, in fi. No. † ex inundatione *a* aquarum perdi
a possessionē inundati agri: dominium tn non pditur, nisi aqua tādiu ibi steterit, ut alueum conficiat. Et est ratio drīæ, quia possessio est facti, & a solo aīo dependet: nā statim atq; deponitur aīus possidendi, uel ex natura rei cum est inundata, uel alia eā exteriori, pūta pp concursum hostium, pdit ipsa possessio. l. cum unus. §. fi. ff. de bon. auth. iudi. poss. Sed dñium est iuris, nec pēdet ex aīo, sed in re consistit, ideo facilè non pditur, l. si quis ui. §. dña. de acqu. poss. Ex pdictis dixit Bar. dictum egregium in l. naturaliter. ff. de usuc. q isti qui possidēt pdia penes flumina, q sępe ea inuadere solent, ut sunt multi in isto Comitatu, rarò pscri-
4 bunt. Probat ipse, nā † ex tali inundatione pditur possessio, ergo interrumpitur pscriptio. l. sine possessione. ff. eo. tit. q interruptio tanq naturalis, oībus prodest l. naturaliter. ff. de usucapio. Et idē dixit in ijs prædijs, q sunt propè confinia belli, sup quibus solent hostes incurrere. d. l. fundus. §. fi. Et idem dixit tpe belli cælestis, hoc est, epidimiæ, q uiget in loco possesso, qa pditur possessio, & interrumpit pscriptio. de quib. p eum i d. l. naturaliter, alibi in c. de quarta, ex de pręscr.

ADDITIO.

a No. ex uersalia sanè causa. rōnem, q inundatio aquarū non immutat dñium agri, sed ager inundatus remanet eius, cuius erat ante inundationem. concor. l. adeò. §. insula. in fi. ff. eodem. nisi sit perpetua. l. peuul. ff. de reb. du. uel nisi sit inundatio faciens alluuionem, quia tunc & proprietatem & usumfructum facit perdere. l. si ager. ff. quibus modis ususfructus amit.

SVMMARIVM.

1 *Species facta ex aliena materia, acquiritur specificanti, quando non est species reducibilis ad suam rudem materiam secus si reducibilis sit.*
2 *Contrariæ sententiæ potius sunt distinctione concordandæ.*
3 *Duo uincula plus quàm unum operantur.*
4 *An res cœpta habeatur pro completa.*
5 *Legum correctio est euitanda.*
6 *An sit differentia inter commixtionem [illegible] & aliarum rerum.*

§. Cum ex aliena materia.

Diuidit in quatuor partes. Nā in prima tractat, quemadmodum dominium acquiratur specificatione. In secunda tractat, quemadmodum acquiratur accessione. In tertia tractat, quemadmodum acquiratur confusione. In quarta tractat, quemadmodum acquiratur commixtione. Secda ibi, si tamen. Tertia ibi, si duorum.

Quarta ibi, frumentum. Cōficiens de re aliena aliquā
a speciem ad priorem materiā a non reducibilem, bona
fide & noīe pprio, efficitur dñs speciei. Secus si sit ad
priorem materiā reducibilis. hoc dicit. No. primò sum
1 mariū, ut † qñ specificatur b res, q̄ non pōt reduci ad
b priorem materiā, efficit illius, q̄ specificauit. Et est rō.
nā cum ista species nūquā fuerit in alicuius bonis, cō
cedit huic specificāti, & prius occupāti. §. ferè, supra
& hac rōne mouebātur, qa tenebāt indistincte speci-
ficata esse specificātis. Si āt sit reducibilis ad priorem
materiā, remanet illius cuius fuerat materia. Rō, quia
licèt hæc spēs quo ad formā diceret in nullius bonis,
tñ materia non dicebatur in nullius bonis, q̄ cum ad-
huc duret, dr̄ illius cujus erat antea, est rō Iuriscōsul
ti in l. in quātū. §. illud fortasse. ff. de leg. 3. facit l. adeò.
2 §. cū quis. ff. de acq. rer. do. No. secūdò, † oppōnes con-
trarias potius fœdere distinctionis cōcordādas, q̄ to-
taliter reprobandas. cōcor. l. duo. ff. de acq. her. l. adeo.
3 ff. de iurisd. om. iud. No. in uersi. q̄ si partem. † plus o-
perari duo uincula q̄ unum. concord. auth. cessante.
C. de suis & legi. No. in uersi. si tñ accessoriū cedere suo
principali, & ideò accessoriè acquiri dominia rerum.
No. in §. si duorū. confusione facta uoluntate dñi, uel
c casu fortuito, cōmunicari dnīa rerū. No. in §. d q̄ si fru
d mentū. cōmixtione ita demum cōicari dñia rerum, si
uoluntate dñorum facta fuerit, secus si contra uolun
tatē, aut casu fortuito: & in hoc differt à cōfusione, de
quibus uidebitis super gl. Gl. super uerbo, facta, in fi.
Colligitis ex hac gl. speciem cæptam haberi pro com-
pleta. Sed cōtra hoc oppo. de l. ædificia. §. j. de uerb. sig.
† ideo ibi res cæpta non hr̄ pro completa, quia ibi lex
4 utitur uerbo cōposito, & dictione, q̄ hēt significare rē
pfectam l. urbana. §. pernoctare. ff. eo. tit. de uerb. sig.
utitur. n. verbo, perfecerit. Sed iterū cōtra opp. quia ni
hil dr̄ esse actum, cū aliquid superest ad agendū. l. pe.
in fi. ff. ad Syl. ergo res incæpta non habet pro comple
ta. Sol. illa lex loquit in statutis artis tradendæ, quæ ars
ad plenū tradi debet, & tunc nihil dr̄ esse actū, cū ali
quid superest ad agēdum. Sed iterum oppo. de l. libro
rum. §. qđ tamē Cassius, de leg. 3. ubi in legato libro-
rū nō ueniunt libri incæpti. Solu. dixerunt aliqui, q̄
ille. §. loquitur ī materia ultimæ uolūtatis. Sed hæc sol.
nō est bona, qa scd̄m hoc dērent facilius uenire libri
incæpti in ultimis uoluntatibus, in q̄bus amplior fit ī
terpretatio, regula iuris, in testamētis, quare Raph.
Fulg. reprobauit istam gl. & bene, ut puto. Nam hæc li
tera utitur uerbo, fecerit, qđ importat rē perfectā. l. j.
ff. quod quis. iur. ergo dēt intelligi de specie completa.
Præterea, cū hic loquatur de dñio auferendo ab ali-
quo, & alteri acquirēdo, dēt fieri stricta interpretatio,
ut ita demū priuet q's dñio, si res fuerit pfectè specifi
cata, iuxta ea q̄ hnr̄ in l. fi. ff. de const. prin. Nō ob. l. &
si non sint. §. quid ergo, qa loquit in specie, quæ quā
tum ad materiā erat completa, sed deficiebant quædā
qualitates ad bene esse, & hoc probatur in d. l. librorū.
ubi in legato librorum ueniunt libri, quibus deaura-
turæ deficiunt. Si igitur q̄ratur, an res incæpta habea
tur p cōpleta, aut loquitur in statutis naturæ siue arti
ficii: & tunc res hr̄ pro completa, ut hic: aut loquit in
statutis artis tradendæ, & tunc idē l. fi. C. ad Sylla. aut
loquit in statutis adipiscēdæ, & tunc respicimus ea, q̄
sunt facti, qa dimidiū facti q̄ bñ cœpit hēt l. j. ff. de ori.
iur. Gl. sup uer. ab aliquo, ibi, cōis. imò propria speci-
ficantis, si specificat nomine proprio, & bona fide, ut
in hoc §. in ea. gl. in fi. q. d. gl. hoc casu res efficitur spe
cificātis. Dicunt tñ Doct. q̄ est specificāda qualitas rē
rum, ex quibus facta est species. Nā si illa res; in quā
habuit bonā fidē, erat pretiosior illa, ī qua habuit ma-
lā fidē, efficit specificātis, alias nō. l. quicquid. ff. eo. tit.
Gl. sup uer. spica. ibi, secundū Plac. Iste Plac. pessimè
loqtur, q̄ pp pueros malè loquat. Sed tñ in eo qđ di-
xit causa exēpli, posset bene loq: est. n. causa exēpli, q̄
frumētū de spicis nō posset reuerti, nec reduci ad prio
rē formā & materiam: non tñ innuit q̄ frumentum ef
ficiatur illius qui grana excussit de spicis, quia non dr̄
fabricare nouā speciē, sed illam quæ erat cooperta de
tegere. & ita loquit contrarium. In ea. gl. ibi, corrigi,
5 hæc est mala, rōne uulgari, quia † legum correctio est
euitāda. l. vnica. C. de inof. do. c. cum expediat. de elect.
li. 6. Gl. super uerbo, pretiosior. ibi, cōtra. illa lex facit
potius pro, quàm contra. sed debetis hoc uerbū, con
tra, referre ad legem, quæ sequitur in gl. In ea. gl. ibi, lo
qui. Solue ut ibi, s. q̄ ibi loquitur de obligatione acces
soria, quæ dēt conformari cum principali; ut ibi uide-
bitis. Gl. super uerbo, commixtum. in fi. Ex hac gl. col-
ligitis not. q̄ licèt ex commixtione spērum facta cōtra
uoluntatē dñi; ipsæ res non cōmunicentur, & si domi
nus nō priuatur rē sua, hoc tamen fallit in pecunia
cōmixta, & hanc opi. eligit gl. in l. si alicui. & l. sin-
gularia. ff. si cer. pe. eamq; seqtur Bar. & cōiter Doc. qa
multa singularia reperiūtur in pecunia nnmerata. l.
singularia. ff. si cer. pe. Sed Dñi Christ. & Raph. repro-
6 bauerunt has gl. † nullam cōstituentes drīam inter cō
mixtionē nummorū, & commixtionē aliarum spērū;
sed solū referre dicūt, an istæ spēs ita cōmixtæ possint
separari & discerni, quo casu cōicant, si cōmixto facta
fuerit contra uoluntatem dñi. uñ si tuum frumentū
rubeum fuerit cōmixtum cū meo albo, non efficitur
cōe, quia singula grana discerni pñt. Eodē mō si num
mi tui argentei cōmixti fuerint cū meis aureis, nō ef
ficiuntur cōes, ut hic, & l. si frumentū. § j. de rei uēdi.
Aut istæ spēs fuerūt ita cōmixtæ, ut nullo pacto discer
ni possint, ut, frumentum tuū album cum meo albo,
& pecunia tua argentea cum mea eiusdem formæ &
bonitatis, & tunc hæ res cōicantur, ēt si cōtra uolun-
tatē tuā commixtio facta fuerit. Probant ipsi: nā con
e fusione rerum non alia rōne res illæ cōicantur, quā
rōne impossibilis separationis & cognitionis. §. si duo
rū, supra eo. ergo idē in permixtione, ubi impossibilis
fit separatio & cognitio. l. illud. ff. ad l. Aq. Ad hūc tex.
rñdent ipsi, p uenit intelligēdus, quādo frumentum
tuum à meo cognosci & separari facilè poterat; quæ
rñsio bene suadet p uersi. sed si alterutro. ibi, arbitrio,
&c. Hoc fallit in casu l. si alicui. ff. de solu. ubi illi nū-
mi non cōicantur, sed efficiuntur proprij commiscē
tis, pp concursum harū cārum. Primò, quia ibi præce
debat titulus habilis ad translationē dñij: scđò subse-
quebat bona fides: tertiò cōmixtio; quartò impossibi-
lis cognitio: uñ nimirum si res non cōicatur, sed com
miscētis efficitur. Et idē in frumento, vino, & oleo, &
cæteris.

cæteris.Gl.ſup uerbo,alterutro.ibi,melius. Vos ple-
nius dicite ex mente Doct. Nam ſiquidem frumen-
f tum f tuũ fuerit commixtum cum meo uoluntate tua,
tunc efficiẽ cõe,& unicuiq; nr̃um cõpetit actio cõi di
uidun.pro parte auocáda.l.j.C.cõi diui.Aut fuit com
mixtũ contra uoluntatẽ tuã,ut hic:aut eſt facilis ſepa
ratio frumenti tui à meo, & tũc tua grana à te uendi
cari poterũt.l.ſi frumẽtum.§.ſed ſi plũbũ.ff. de rei uẽ.
aut ſeparõ eſt indifficilis,&tũc iudex arbitrari dẽt cir
ca duo,hoc eſt,quãtitatẽ & qualitatẽ,non ãt circa cor
pora frumenti,ut hic,ut ꝑ modo quantitatis & qua
litatis reſtitutio fiat. Illud tñ nunquam iudex ſtatue-
g re dẽt,ut ſpẽs diuidantur,g quarum diuiſio operatur
earum diminutionem.l.vſufructuariũ.§.ſi in viuarijs.
ff.de uſufr. Et legitur ibi per Iac.Butr.qui fuit ad pla-
teã, & acceſſit ad mulieres,quę habebãt corbẽ ficuũ:
Iaco.volebat diuidere ficus: illa reſpõdit ꝙ ſpecies fi-
cuum non poterant diuidi:deinde dixit ſocijs,videtẽ
quòd mulier iſta ſcit leges, & hoc factum,dum lege-
bat Bononiæ.d.§.ſi in uiuarijs.

ADDITIONES.

a Procedit iſte §.quãdo ab ignorante materiam eſſe alienã,ſpẽs fa
bricata eſt,ut tunc fiat dñus: ſecus ſi à ſciente materiã alienã,qa
tunc dicitur illius,cuius eſt materia.l. de eo.§. ſi quis.ff. ad exhi.

b Aduerte ꝙ licẽt ſpecificãs efficiatur dominus materiæ quõ ad
dominiũ,tamen poteſt ille cuius erat materia,agere actione in
factum contra ſpecificantem pro ipſa materia,ut ſic non locuple
tetur cum aliena iactura,ut inquit glo.nota. in uerbo,ſpecies, in
fi.infrà,quæ communiter tenetur.

c Et hoc caſu unuſquiſq; ad materiã aget pro rata ponderis, qđ
in maſſa hr̃ , licẽt tpe actionis non ſit certa , ſed ueniat poſtea in
proceſſu certificanda.l.Marcellus.§.Pompo.ff.de rei uendi.

d No.ẽt ex hoc.§.appellatione materiæ,nõ cõprehendi materia
tum,quod ad priſtinam naturã reduci non p̃t.l.ſanè.& l.quæſitũ.
§.illud.ff.de leg 3.Et ſic uidet̃, ꝙ ſi ſtatutũ prohibet portare fru-
mentũ,nõ intelligitur ꝓhibere portare farinam, q a farina non
poteſt reduci ad frumentum.Sed contrarium tenuit Bar.in l.quę
ſitũ.§. illud.licet contra Bar.teneat Alberi.de Roſate in ſecunda
parte ſtatutorum ſuorum,de his qui ſunt ſui, uel alieni iuris.

e No.dñiam inter confuſionẽ & cõmixtionẽ,qa confuſio ꝓprię
eſt ubicunq, fit tranſitus in alienam ſubſtãtiã:ſed ubi ſubſtãtia &
ſic prima materia non mutatur , tunc eſt cõmixtio, licẽt pluries
unum aſſumatur pro alio,ut l.Pomponius ſcribit.ff. de rei uend.
Adde tamen,quòd ubi res commixtæ non poſſunt faciliter ſepa-
rari,tunc talis commixtio habet uim confuſionis, ſecundũ Ang.
in l.Pompo.§.ſi plurium.ff.de rei uendi.

f Vide de hoc,an frumentũ excuſſum de ſpicis,efficiatur ſpecifi-
cantis.Angel.in l.Pomponius ſcribit. ff.de rei uendi.

g Quid iudex debeat ſtatuere ut ſpecies diuidãtur,uel nõ &c.uide
optimum caſum,in quo ſpecies uenit diuidẽda,in l.cum Stichus.
in principio.ff.de ſolutio.ubi naturalis caſus.

SVMMARIVM.

1 *Nemo cogitur eximere tignum alienum,quod iniunxit ſuis ædibus.*
2 *An ædificium,quod quis fecit in alieno ſolo,cedat ſolo.*
3 *Facilius præſtatur ius excipiendi quàm ius agendi.*
4 *Verbum præteriti temporis eſt abnegatiuum præſentis.*
5 *Datur actio in duplum contra ædificantem in proprio ſolo ex aliena materia.*

§. Cum in ſuo ſolo aliquis.

Diuidiẽ in duas partes.Nã in prima loqtur, qñ qs ex
aliena materia ędificauit in ſuo ſolo.In ſecunda loqui
tur ecõtrà,cum ex ſua materia ædificauit in ſolo alie-
no.Secunda ibi,ex diuerſo.Aedificiũ cedit ſolo:& ideo
ſi quis ex aliena materia ĩ ſuo ſolo ædificauerit,efficiẽ
dñs ędificij,quo durãte nõ poterit materia uendicari
ab eo,qui dominus fuerat materiæ:eo ãt deſtructo vẽ
dicari p̃t, niſi duplum ęſtimationis fuiſſet cõſecutus.

1 h.d.No.primò,ædificia ſolo cedere.No.ſcđò, nõ poſſe
quẽ cogi eximere tignum alienum ędib.ſuis iniunctũ:
qđ ꝓuenit ea rõne,ne ciuitas deformeẽ ſuis ędificiis;
dirupto tñ ædificio uẽdicari p̃t,qa ceſſat tũc cã defor-
mationis urbis.l.cætera.§.j.de leg.j.No.hunc uolentẽ
eũ,q iniunxit,poſſe cõueniri in duplũ ad ęſtimatio-
nẽ,actione de tigno iniuncto. Rõ: nã cũ dñs materiæ
aggraueẽ in hoc,ut ſine facto ſuo priueẽ re ꝓpria,fuit
ei meritò in alio ſuccurrendũ,ut duplum æſtimatio-
nis cõſequi poſſit,arg.in l.quid ergo.§.pœna grauior.
2 ff.de infam.No.ex ſcđa parte,ꝙ † ſi quis ex ꝓpria mate
ria ædificauerit in ſolo alieno,ſi quidẽ ſcienter,priua
tur dñio materiæ, ut nec conſtãte,nec dirupto ædifi-
cio uẽdicare illã poſſit;quia uoluntate propria ad aliũ
tranſlata ur̃: ex quo cũ ſcit ædificãs cedere ſolo,ſcien
ter ur̃ materiã ſuã cõdonare uoluiſſe dño ſoli,ut hic.
Si uerò ædificauerit bona fide , putans ſolũ eſſe ſuũ,
& tunc ſi quidẽ poſſidet, dñum petẽtem ſolum ædifi
cium exceptione repellet,niſi ſoluat æſtimationẽ ma-
teriæ, & fabrorum impẽſam:& hoc,qñ bona fide ipſe
ædificauit:Si uero mala fide ædificaſſet,hac exceptio-
ne ſe tueri non poſſet.ſi uerò ipſe non poſſideat , nõ
p̃ot agere.Et in hoc differt à §. præcedenti, quia hic il
le,qui ædificauit,erat dominus materiæ,ibi uerò ali-
ter;uñ facilius hic dominus materiæ priuaẽ iure agẽ-
di,quia facto ſuo hoc ius ſibi tolliẽ:ibi ãt nõ facto ſuo,
ſed alieno dominiũ abdicaẽ,uñ conſuliẽ actione de ti-
3 gno iniuncto,ut ſup.dixi.Ex qbus elicitis,ꝙ † facilius
præſtaẽ ius excipiendi quàm ius agendi.concord. l. ſi
in area.ff.de cõd.ind.& l.j.§.proponitur.de ſuperficie
bus.Rõ,quia ius excipiendi conceditur ex quadã æq-
tate.l.q ęqtate.de excep.do.Cũ igitur æquũ ſit,ut dñs
ſoli nõ locupletetur cũ iactura huius poſſeſſoris,q bo
na fide ædificauit,nimirũ ſi exceptio cõceditur ut ex
pẽſas cõſequatur,ſed ius agẽdi cõceditur ꝑ punctum
iuris.l.2.§.deĩde ex his.ff.de origi.iur.Vñ cũ nõ ſubſit
aliqua materia, ex qua cãri poſſit,ius agendi nõ p̃ſta-
tur: qđ qualiter intelligatur, inf.dicã.Gl. ſup uerbo,
ædificauerit.in fi.Colligitis ex gl.ꝙ quãdo qs ex alie-
na materia ędificat ſciẽter in ſolo ꝓprio,nõ efficitur
dominus materię,imò illa ab eo vẽdicari p̃t.Sed cõtra
hãc gl.oppo.nã ad hoc vt rei vẽdicatio intẽtari poſſit,
reqritur cõcurſus duarum cãrum,hoc ẽ,dñij ex parte
agẽtis,& poſſeſſionis ex parte cõuẽti.l.in rẽ.& l.offm.
ff.de rei uẽ. ſed iſte,q ædificauit,nõ poſſidet materiã.
l.eum, q ædes,ff.de vſucap.ergò materia uẽdicari non
poterit.Prætereà licẽt ædificauerit mala fide,nõ vr̃ ꝙ
materia uendicari poſſit,ne ciuitas deformetur ædi-
ficiis,ut hic. Præterea, nonne ſatis eſt ꝙ pœna dupli
condemnetur ꝑ actionem de tigno iniuncto?Solutio.
ad primum rñdetur, ꝙ nõ conueniẽ rei uẽdicatione
quaſi poſſideat ,ſed quia dolo & mala fide deſijt poſſi-
dere,ita rñdet Iureconſultus in l.j.§.ſi.de tigno iniun
cto.paria.n.ſunt poſſidere,uel dolo deſiiſſe poſſidere.
l.is qui dolo.ff.de rei uend.& regula iuris,parem.quo
caſu , quia non p̃t eximi de ædificio, certè iurabitur ,
ut hr̃ in d.l.rem.§.tignum.Et per hoc nõ obſtat ſecun
dum,ꝙ urbs non deformabitur.Nõ ob.ꝙ pœna dupli
teneaẽ actione de tigno iniuncto,quia rñdetur ꝙ vna
actio per aliã tollitur, ut ſtatim uidebitur in gl. mag.

Gl.super uerbo, ædificat.in fi.dicite quòd ideo in l. in
tantum, solum cedit ædificio, quia ædificatum erat in
mari, quod quo ad usum dr̃ cõe, quo ad dñium dr̃ in
nullius bonis, uñ occupanti primò cõceditur. §. feræ.
sup.eo. At hic ædificabat̃ in solo, qđ erat in dñio hoĩs
priuati. Gl.super verbo, desinit.in fi. Sed dicet quispiã.
Scđm hoc uĩ hęc lr̃a implicare contradictionem, cum
dicit, qui dñs fuerat materiæ, non desinit esse dñs: nã
4 illud uerbum, fuerat, † est uerbum præteriti tpis, qđ
est abnegatiuum præsentis l.3.§.lege Iul. & ibi gl. in
uer.palã.ff.de testi. Sol. illud uerum est, nisi verba se-
quentia rõne contradictionis euitandæ aliud insinua
rẽt, ut hic. & sic habetis l'itationem ad illam regulam,
quod uerba præteriti tpis sint abnegatiua præsentis.
Glo.super uer.de tigno. ibi, dixerint. No. ex gl. quòd
a contra bona fide ædificantem *a* in solo proprio *b* de
b materia aliena datur actio ad duplum de tigno iniun
cto. Sed contra hanc gl. oppo.de l.de eo.in fi.ff.de do
na. inter uirum & uxorem. ubi solum cõtra bona fi-
de ædificantem cõpetit simplum. Item suadetur ratio
ne: nam si datur contra bona fide ædificantẽ, ergo est
bonæ fidei: sed bona fides non patitur, ut bis idem re
stituat̃. l.bona fides.ff.deposi.l.qs bis idẽ. ff. de uerbo.
obliga.ergo non conuenietur ad duplum. Solu. Ad l.
de eo.rñr, ꝙ ideo datur in simplum, quia fuit ædifica
tum cum uoluntate dñi materiæ, tamen uoluntas iu-
re refragãte pro nulla habita est. Non ob.d.l.de eo. in
fi.de don.inter uir.& uxo.quòd licèt ille qui ędificaue
rit bona fide, tamẽ ex quo dominus materiæ grauat̃ in
hoc, qa priuat̃ re sua sine facto suo, alleuiat̃ in alio, ut
duplicatiuè cõsequatur.l.cum q.ff.de iureiur.& l.qđ
ergo.§.pœna grauior.ff.de infam. In ea.gl. ibi, condõ-
ne furtiua.no. contra ædificantem mala fide de ma-
teria aliena dari cõdictionẽ furti, ẽt cõstãte ędificio.
Sed cõtra: nã cõstãte ædificio non est dominus mate-
riæ ille, qui furatur: patet, qa uẽdicare nõ põt, ut æsti-
metur, ergo nõ cõpetit condõ furtiua, quæ solo dño
rei datur.l.si ꝑ fure.ff.de cond.fur. Sol. Dupliciter rñr.
Primò, ꝙ imò est dominus, ut hic: & licèt uendicare
non possit ut ęstimetur, uendicare tamẽ põt ut in litẽ
iuretur. Vel aliter: licèt nõ sit dominus rei, tamẽ qa si-
ne facto suo ẽ priuatus dominio, cõpetit & illi condõ
furtiua.§.si tamẽ.sup.eo.& l.& ideo.ff.de cond.furti.
5 Gl.super † uer.appellatione.ibi, contrà. ꝑ qbus facit,
qa in cãpania cessat rõ deformandi vrbẽ, ergo cessabit
lex 12.tab.& §.noster.l.adigere.§.quãuis.ff.de iure
pat. nihilominus Doct.ita ptranseũt. Glo.sup.uerbo,
uendicare, in fi. Ex hac gl. colligitis notabiliter casum,
in quo melior ẽ conditio dolosi, quã non dolosi: qa do
losus uti põt beneficio præscriptionis, non dolosus ue
rò nequaquã, sed hoc contingit ex dolo aliquo, sed ne
gligẽtia non petẽtis. Gl.sup uer. non potest.ibi, ędifi-
cauit. & ideo tunc non præiudicatur domino mate-
riæ quo minus dirupto ædificio illã uẽdicare possit.

ADDITIONES.

a An autem contra fabrum, uel alium magistrum, q fabricaue-
rit ędificium, uel mensam de re aliena, possit agi, uide glo.in d.l.
in rem.§.tignum, quod no.

b An autem ædificatũ in alieno, quod pendet sup. meum iure
nullo seruitutis, possim tollere propria authoritate? dic quòd
non.l.quemadmodum.§.si protectum.ff.ad leg.Aq.& l.cum cla-
ue.de dam.infe.nisi prius denuncietur illi, q habet protectum su
pra meum, ut supra in præcedenti apostilla. Et an duæ arbores si
mul iunctæ, censeãtur una arbor, an plures: ut sic accusatus quod
inciderit arborẽ, dẽat cõdẽnari pro duplici arbore, an ꝑ una? Dic,
ꝙ si iũctura est supra terrã, qđ dr̃ una, aliàs secus.l.si gemina.ff.
arborum fur.cæsarum, & ibi uide Bar. notãtẽ ad plures q̃stiones.

SVMMARIVM.

1 *Plantata & sata cedunt.*
2 *Bonum argumentum de bonæ fidei ædificatore, ad eum, qui bona fide plã-*
tauit aut seminauit.

§. Si Titius alienam plãtam.

1 † Plantata & sata cedunt solo, si tamẽ plantata radices
egerint.h.d. Diuiditur in duas partes. Nã in prima lo
quitur, quemadmodũ acqritur dominium ꝑ planta-
tionẽ. In secunda tractat, quemadmodũ acquiratur ꝑ
semen. Scđa ibi, qua rõne. No. primò, ita demũ plãtata
cedere solo, si radices egerint: si ãt radices nõ egerint,
non cedent solo, sed remanẽt in dominio eius, cuius
antea fuerant. No. ꝙ licèt arbor tua sit sita in fundo
tuo, si tamẽ radices extulerit in fundũ uicini tui, non
manet tua: itaq; potius cõsideratur locus radicum, q̃
locus stipitis & ramorum, quia ꝑ radices arbor uiuifi
catur. Si ãt arbor, quæ ẽ in fundo uicino tuo, ita radi-
ces peregerit, ut oĩbus opus sit ad uiuificationẽ, tũc ar
bor illa cõis efficit̃. No. in uer. qua ratione, ꝙ quemad
modum plantata cedunt solo, ita & sata. No. ꝙ licèt
plantata & sata cedãt solo: tamẽ si dominus soli petat
solũ, põt repelli exceptione à bonę fidei possessore, qa
bona fide seruit uel plantauit, ut soluat impensam
2 plãtæ, seminis & laboris. Finaliter no. † bonum esse ar
gumẽtũ de bonę fidei ædificatore, ad eum q bona fi-
de aut plantat aut seminat, quo ad impensas iure ex-
ceptionis cõsequẽdas. Gl.sup uer. cõmutatur, in fi. &
hũc ult. cõiter ap ꝓbat̃, ꝑ l. in rẽ.§.sed si quæcũq;.ff.eo.

SVMMARIVM.

1 *Scriptura cedit chartis & membranis.*
2 *Pictura nobilissima non cedit tabulæ uilissimæ.*

Literæ. Diuiditur in duas partes. Nã in prima
loquitur, quẽadmodũ acquiratur do-
miniũ ꝑ scripturã. In scđa loquitur, quemadmodũ ac
quiratur dominiũ ꝑ picturã. Scđa ibi, si qs in aliena.
Aliena scriptura cedit chartæ, sed tabula cedit scriptu
1 ræ.h.d. † No. primò, scripturã cedere chartis & mẽbra
nis: ideo dominus chartarũ uel mẽbranarum acquirit
dominium ꝑ scripturã alienã ipsius scripturæ. Si tamẽ
hæc scriptura possideatur à scriptore, dominus char-
tę uẽdicans exceptione repelletur, nisi scripturæ impẽ
sam soluat, si scriptor fuit in bona fide, existimãs char
tã prius ad se ptinere. No. in §. si qs. tabulam cedere
2 picturæ. No. rõnẽ, qa † ridiculum uĩ, ut pictura nobi-
lissimi pictoris, uilissimæ cedat tabulæ. Ex ista ratione
colligitis, ꝙ ad hoc ut picturæ cedat tabula, requirun
tur duo: primò, ꝙ pictura sit nobilissima: tabula uerò
uilissima. Si ãt econtrà tabula nobilissima, pictura ve-
rò uilissima, quia de carbonibus, tũc pictura cederet
tabulæ. Si ãt utraq; esset bonæ æstimationis, respicere-
tur ualentia utriusque.l.& si nõ sint.§.perueniamus.
ff.de auro & arg.leg.l.in rem.§.j.ff.de rei uend. Cui sẽ
tentiæ non ob.§.si purpuram.sup.eo. vbi purpura res
nobilissima cedit uestimento uili: quia illud ideo eue
nit, ꝙ illa purpura erat apposita uestimẽto accessoriè,
sed accessoriũ principali cedit, & non contrà. l.quod,

per

per manus.ff.de iure codi.l.si in emptione, de contr. empt.hic aūt pictura non erat apposita,ut cederet tabulæ,sed pictor apposuit ut pictura locū principalis héret.Vñ si quis depingeret nobilissimā figurā super pariete,tunc quia illa figura pingitur accessoriè,cederet parieti,licèt uilissimo. Vlti.no.φ a pictore a possidēte picturā nō pōt tabula uēdicari, nisi soluat impēsa picturæ.Idē cōtra.Gl.sup uer.chartæ. ibi. §. sed si quæcunq;.Doct.cōiter impugnāt hāc gl.per istū tex: qui solū uult ,puiueri scriptori iure exceptionis,non āt iure actionis.& ad idē facit l. qua rōne. §. literæ.ff. eo.Nō ob.d.§.sed si quæcunq;. quia loquit in re separabili a materia; sed lfæ a chartis sine læsione separari non possunt,iō aliter in illis est statuendū,ut hic. In ea.gl.in fi.No.ex glo.& olim & hodie scripturā cedere chartæ.contrariū tenuit in l.in rē.§.j. ff. de rei uen. & in l.qua rōne.§.lfæ.ff.eo. & ille vñr cōiter a,pbari.Nā iō olim scriptura cedebat chartæ uilissimæ, qa cara scriptura nō habebatur.l.ij.§. oībus.de do.in iure reci.Cū ergo cara sit hæc scriptura,non cedit scripturæ chartæ,sed charta scripturæ. Tñ opi.gl.uidereē in disputādo melior,qa legum correctio est euitāda. in l.unica.C.de inof.do.& quia loqtur hic de lr̄is aureis,quæ nō debuerāt ēt tunc emi uilissima pecunia, nisi saluādo dixeritis,ut gl.r̄ndet in l.quā rōne.§. lr̄æ, qđ raro euenit,ut ex auro literæ conserebantur,& iō nō inspiciēdum.l.nā ad ea.ff.de legi.Gl.super uer. cedere.ibi,de scriptura.Idē de pictura.In fi.glo.φ glo.dixit de colore & atramēto,bene loquitur: qđ uerò dixit de hoīe uel urso,nō bene,quia nō est inquirendū qđ sit depictū,dūmodo honestū:utrunq;.n.hēt exornare materiā,sed bene est inquirēdū,qualis sit color.

ADDITIO.

a Adde φ dñs p.cturę bene efficit dñs tabulæ. quò ad dominiū directū,sed quò ad utile dominiū tabula remanet illius,cui⁹ erat primò .hic est φ sibi cōpetit utilis actio aduersus pictorē,ut hic: & cōtra extraneum possessorē ꝑferur pictor tanq̄ directò dñs.

SVMMARIVM.

1 Bonæ fidei possessor cōsumptos fructus suos facit, extantes restituere dēt.
2 Malæ fidei possessor tenetur ad quoscunque fructus.
3 An malæ fides superueniens impediat possessorem lucrari fructus.
4 Bonafides etiam sine titulo sufficit ad lucrandos fructus.
5 Qualiter possessor fructus suos faciat, eosq; lucretur.
6 Quadruplex constituitur differentia inter usufructuarium & bonæ fidei possessorem.

§. 1 Si quis a nō domino. †Bonæ fidei possessor cum tit.fructus consumptos facit suos , restantes uerò restituere tenetur: malæ fidei āt possessor & de extātibus,& de cōsumptis conueniri pōt.h.d. No.primò,bonæ fidei possessorē,iusto titulo cōcurrēte,facere fructus cōsumptos suos , extantes uerò restituere teneri,idq; rōne naturali prouenit:quia æquum uidetur,φ ex quo bonā hēt fidē,& iustum titulū, laborauit; in cultura,& cura,φ cōmodum ex fructu perciplat,qua rōne uideretur aliud esse in fructib. naturalibus:quia hæc litera de industrialib. solū loqui uī,ut dicā tū gl.Scđò no.† malæ fidei possessorē teneri ad oēs fructus,siue extēt,siue cōsumpti fuerint,concor. l.certū.C.de rei uen.No.in §.his.uerò.fructus nō pertinere ad usufructuariū,neq; colonū,nisi ab ipsis percipiatur. No.usumfructū ad heredē non transmitti, de quo uidebitis in §.finit.infra de usufr. No. in §.pecudū.quæ dicant in fructu pecudū:quę patēt ex lfa.No. in §.partus.partū ancillę nō dici in fructu.no.rōnem, de qua in tex.No.in §.sed si gregis.usufructuariū gregis , uel uineæ teneri supplere capita defecta gregis, ac ēt defectas arbores & plantas uineatum.Gl.super uer.bona fide.in fi.No.† sufficere, bonā fidē interuenire,ut bonæfidei possessor fructus lucretur,nec mala fidem superuenientem ullo pacto nocere. Sed contra hoc opp.de l.certū.C.de rei uen.ubi mala fides superueniēs impedit possessorē fructus lucrari.Sol.dñt Doct.φ ibi mala fides superuenit facto dñi, qui litem fuit cum possessore contestatus: vñ superuenīētia malæ fidei prodest dño;hic āt loquitur,qñ mala fides p-uenit aliunde quā ex facto dñi.Rō differentiæ, qa primo casu est acquisitum ius dño facto suo,uñ sibi auferri non dēt,ut not.gl.in l.j.C.si aduer.uend. & facit qđ not.in l.si quid bello.§.j.ff.de captiuis.Gl.sup uer. 3
4 iusta.in fi. Ex hac gl.colligitis singulariter , φ † bona fides possessoris etiā sine tit.operatur lucrū fructuū. Sed dices tu,quō pōt in possessore cadere bona fides, nisi titulus interueniat,cū scire debeat vnusquisque, qđ suum nō est,ad aliū pertinere?l.fi.C.uñ ui. Rndēt Doct.id,quod gl.hic dicit,sufficere bonā fidē,intelligi sine titulo uero, requiritur tñ titul. putatiuus ex iusta cā tātus , ut qa reperi ego hæres scriptus fundū uel aliam rem in hæreditate, quā putabam ad testōrē meū pertinere:et hoc cātur titulus pro hærede putatiuus,q producitur ex probabili cā,regula iuris, q in alterius,facit quæ hñr in l.Celsus,de usucap.Gl.sup uer.cogit ubi, sed & partus.hoc operat odiū illius , qui intulit metum,uel vim.In ea.gl.quemadmodum. hoc operatur cōtumacia illius , qui emit rem prohibitam à lege.In ea.gl.ibi,l.j.hoc procedit, quia ille emit circumscripta solennitate iuris.In ea.gl.in fi. si q-
5 ratur igitur,† qualiter possessor fructus suos faciat & lucretur: aut loquimur in bonæ fidei possessore , aut loquimur in malæ fidei possessore.Priore casu aut loquimur de fructibus naturalibus, & tunc eos nullo
a modo lucratur, qā nulla eius opera, nulla industria a interuenit.l.fructus.ff.de usur.Aut loquimur in fructibus industrialibus:& tunc si qnidē hēt titulum uerū uel putatiuum & bonam fidem à tpe contractus, ipse lucratur fructus.l.q fecit.§.fi.ff.de usur.& mala fides superueniens non præiudicat,nisi superueniat facto dñi rei.l.certum.C.de rei uend. Si uerò nec hēat titulū uerū,nec putatiuū,nullo modo lucraī, ut hoc §.q exigit duo.bonā fidem.& iustū titulū. Si uerò loquimur in malæ fidei possessore, tūc siquidē hēat titulū, tenet de extātibus & perceptis:a percipiendis
b uerò liberatur pp iustū titulū.Fallit in quatuor b casib.q sunt in gl.& ex legibus in ea alle. Si uerò non hēat titulum, tenetur de perceptis, consumptis uel extātib.& de percipiēdis.l.si nauis.§.fi.ff.de rei uē.Sed pone,Tu emisti à me bona fide uineā maturam, quæ erat Titii, et percepisti uuas,Titius petit à te uineam cum fructib. an uerò eris hos fructus? Vī φ sic,qa sūt industriales.In contrariū puto ueritatē,quia tu nō ꝑcepisti cura & industria illius,q laborauit,& ,ppterea illę uuæ & illa blada,q erant in fundo tpe uendōnis, appella-

appellatur pars fundi.l.fructus peodentes,de rei ueo dicatione:ergo dñs uendicare poterit taoquam fundi partem. Simile uidemus,quòd partus mulieris antequàm edatur,portio uiscerum matris appellatur.l. 1.§.ex rupto.de uent.iospic.Et per hoc patet responsum ad hunc tex.quia loquitur de fructibus industrialibus,qui cura & cultura bonæ fidei possessoris percipiuntur.Gl.super uer.ipsæ.ibi,sui.Hoc uerum limitate,nisi alius percepisset noïe usufructuarii:quia tūc usufructuarius percipere diceret,arg.in l.ita autem. §.gesisse.de admi.tut.& ita uoluit glo. in d.l.qui scit. § ƥterea.In ea.gl. in fi.utraq; expositio est bona io se. sed ultima magis cōuenit lrã. Gl. super uer. percepit. ibi, io horreo. Idē & si non in horreo essent repositi,
c sed tñ essent plenè c pcepti,ut qa frumētū esset excussū à spica sua.d.l.§ usufructuarius.alle.in glo.In ead.
6 glo. i fi.no.† quadruplicē dñam inter usufructuari & bonæ fidei possessorem.Prima,quia usufructuarius facit fructus suos,si ipse percepit,vel alius eius noïe:bonæ fidei uerò possessor facit fructus suos à quocūq; pcepti fuerint,ēt si oon eius nomine.Item usufructuarius facit fructus suos,si ad plenū pcepit:at bonæ fidei possessor facit fructus suos statim atq; à solo separati sūt.Itē usufructuarius facit fructus suos & naturales & industriales , bonæ fidei uerò possessor solū ioduſtriales.Itē vsufructuar ius nō transmittit ius vtēdi & fruēdi ad hrdem,bonæ fidei uerò possessor sic, ut hētis io gl.Gl.super uer.gregis.in fi.No.decē oues, & quinq; seu quatuor porcos cōstituere gregē : plus igit ualet vous poreus,quàm duę oues.Decē āt hoïes cōstitunnt populū.x.q.3.c.vnio.tres verò coostituūt collegiū.l.Neratius.ff.de uer.sig.si tamē duo moriantur,in uno conseruat ius collegii.l.sicut.§.fi. ff. quod cuiuſ.uni. duo cōstituūt congregōnē.c.j.ext.de ele. duo constituuot rixā,decē verò turbā.l.prętor.§.j.ff.i ui bo.rap.de quib. est gl.or.in d.c.j ext.de ele.Gl.super.ex fœtu.in fi.Hęc gl.cōiter approbatur,ut non solum ex fœtu aliarum suppleat capita, sed etiam opus habeat aliuode quærere & supplere.

ADDITIONES.

a Iac.tamē de Are.quem sequutus est Old.in l.bonæ fidei,tenuit ꝙ in fructib.naturalib.sit distinguendum. Aut bonæ fidei possessor habet titulum,& facit ēt naturales suos nō ratione seminis, sed rōne possessionis,arg.in l.qui scit.§.io alieno.ff.de usur.&ita intelligitur l.bonæ fidei.aliàs si non habet titulum,uel habet nō uerum,tunc non facit suos:ita intelligitur l.fructus. uide Bar. in d.l.ex diuerso.de rei uendi.

b Vos non potestis reddere rōnem comprehendentem omnes prędictos casus,quàm ꝙ in illis quatuor casibus possessor malę fidei cum titulo,tenetur ad fructus percipiendos:quia ille titulus reducitur ad non titulum,& perinde est ac si nullus esset titulus, argu.notatorum in l.nec ullam.ff.de pet.hęredi.

c An usufructuarius faciat fructus suos anteq̄ eos in horreo recōdat,uide in l.ex diuerso ff.de rei uen.per Ang.Quid de colono,quādo faciat fructus suos,vide Bar.& Ang i l.si apes.ff.de fur.

SVMMARIVM.

1 *Thesaurus inuentus in proprio fundo est inuentoris, sed in alieno fundo est inuentoris pro parte.*

2 *Si emphyteuta uel feudatarius inuenerunt thesaurum in fundo emphyteuticario uel uaßallitico,cuius sit.*

3 *An thesaurus sola inuentione sine apprehensione quæratur inuentori.*

§. 1 Thesauros. †Si quis in loco suo data opera uel fortuitò thesaurum
a inueoerit,totum a suum facit.Idē si fortuitò inuenerit in loco sacro,vel religioso.Si aotem in loco alieno publico uel priuato fortuitò inueoerit, dimidiā parte lucri facit,aliā dimidiā restituit dño soli.h.d. No.
b ꝙ si quis inuenerit thesaurū b in loco proprio , siue data opera, siue fortuitò, illius thesauri dñs efficitor: & hoc suadeote quadā naturali æquitate. Nā ex quo thesaurus in nullius bonis erat, ex æquitate iuris gētiū inuenienti erat concedendus.§.nullius, supra eo. Scdò oo.ꝙ si thesaurus fuerit in loco religioso uel sacro casu fortuito, nō data opa, efficit iu solidū inuentoris.Itē oo.ꝙ si inuenerit ī loco alieno, publico, vel. priuato oō data opera, sed fortuitò, dimidiā lucrifacit, alterā dño soli restituit.Glo.super uer.io suo.ibi,
2 licèt Plac.No.ex gl.ꝙ† si emphyteuta uel feudatarius inuenerit thesaurū in fundo emphyteuticario uel uassallitico,ꝙ totū sibi lucrū facit,licèt Plac. dixerit solū ƥ dimidia: nā emphyteuta & feudatarius appellātur usufructuarii.c.j.§.in primis.qui.mo.feu.amit.in usi. feu.Sed ad usufructuariū nō pertinet thesaurus inoētus iure usufructuarii.l.diuortio.§.si fundum. ff. sol. ma.ergo nec ad uassallū uel emphyteutā:sed solū inre inuētoris dimidia eis tribuet.Preterea hæc lra loquitur de eo,qui inuenit in fundo suo iure directi dñii, arg.in l.j.§.q in perpetuū.ff.si ager uect.pe. nihilominus Doc.pertranseunt cum gl.ista, fræti per l.scieo-
c dum.§.j.ff. qui satis cog. c Ad arg.rñdent, ꝙ emphyteuta & feudatarius hñt usufructuarii:qa hñt ius io re:sed ꝙ tale ius dñium appellat, cuius rōoe thesaurus io eo inueotus illis appropriat.Nō ob.hęc littera,q̄ loq tur de loco suo:qa satis appellat suus,ex quo otile dóium habet in illo. Ex quib. inferunt Doc.ꝙ si dñs inuenerit thesaurū io fundo emphyteuticario, uel in fundo uassallitico, dimidiā lucrifacit, altera dimidia aduassallū vel emphyteutā deuoluit.Scdò inferūt,ꝙ si extranens in fundo tali inuenerit thesaurū, illū particet cū uassallo, uel cū emphyteuta, nō āt cum dño fundi directo;qa qñ hñs directū dñium cōcurrit cū habēte utile, hñs utile est præferēdus.l.in causę.§. fin.ff.de proc.In ead.gl.in fi.& de hoc est casus ad literā in l.voica.C.de thesau.Gl.super uer. religioso.in fi. Hæc ultima approbat cōiter: diuus. o. Adriaoos cōsiderauit hic naturalē æquitatē, quę ita se habet, quod ex quo in nullius bonis erat, inuētori cōcedatur.§.feræ,sup.eo.qa thesaurus inuētus in loco sacro uel religioso, dicit iouētus in loco, q de iure gentiū dicit in nullius booís.§.nullius.sup.eo.sed scdm iuris rigorē loca sacra & religiosa dñr Cæsaris uel Reip.& iō ibi statuit, ut dimidia Cæsari uel Reipu. restituat. Sed cū hodie loca sacra uel religiosa nō dicatur Reipu.sed i dño superioris ecclesiæ.c.j.de sent. & re ind. lib.6.ideo dicuot Doc.dimidiā prælato, & dimidiā
3 inuētori esse tribuēdā.Finaliter quæritur:Pone, † ꝙ quis iouenerit thesaurom in alio loco, nō tō illū ap-
d prehendat,d an statim & possessio & dñium inuētori acquiratur? Gl.in l.unica.C.de thesau. dixit ex sola inuentione, oulla secuta appreheosione acquiri. Idē tenuit gl.in l.nunquam.§.thesaurus.ff.de acq.rer.do. Idem teouit io §.itē lapilli.sup.eo. ti.pro qua allegatur hic §.qui solùm de iouentione mentiooem facit. Sed in cootrarium allegatur l.3.§.Neratius.ff.de acq. poss.

poss.Item quia solus aspectus oculorum non operaẽ
translationem dñij uel possessionis, ubi nullus titu.
habilis ad trãslationem dñij præcesserit.l.3.§.si iusse-
rim.de acq.poss.Sed hic nullus tit.præcedit, ergo solo
aspectu dñium non acquiritur, nec possessio. Itẽ pro
hac snĩa allegatur, quia dominiũ lapillorũ & gẽmarũ
sola inuentione non acqrit.§.item lapilli.ubi gl.sup.
eo.ergo nec dominiũ thesauri. Præterea licèt lex utaẽ
uerbo, inuenerit, debet tamen subaudiri, & apprehen
derit, siue occupauerit.l.si Barsatoram.C. de fideiuss.
Vos tenete cõem snĩam, ꝙ sola inuentione thesauri,
nulla appræhensione subsecuta, dñium acquiratur, ac
etiã possessio.Non ob.l.3.§.Neratius, quia ibi non in
teruenerat aspectus oculorum, sed solùm scĩa existen
tiæ thesauri. Nec obst. ꝙ ibi lr̃a requirat amotionem
thesauri, quia subauditur, uel æquipollens.i.oculorũ
aspectus.probaẽ ead.l.3.in prin.iũcta.l.j.§.si iusserim.
eo.ti.fac.qđ no.in l.ob æs.C.de pręd.mi.Nõ ob.scđm
arg.ꝙ non præcedat titulus:qa rñr, ꝙ tñ operaẽ inuẽ
tio & aspectus oculorũ rei, quæ in nullius bonis erat,
quantũ operatur aspectus oculorum rei alienæ cum
titu.præcedenti, ut no.in d.l.j.§.si iusserim.& in d.l.3.
§.j.Ratio, qa quãdo res est in nullius bonis, cãtnr sal-
tem titulus pro suo.Non ob.ꝙ gemmæ, & lapilli sola
inuentione non acquirantur, qa rñdeẽ, spãle esse in
thesauro: quia cum domino fundi dimidiam restituat
contra æquitatem iuris gentiũ, q̃ dictat, quòd ex quo
thesaurus erat in nullius bonis, conceditur occupan
ti.§.j.sup.eo.ergo in alio alleuiaẽ, ut sola inuentione
sibi dominiñ acqratur & possessio.arg.in l. enm qui.
de iureiu. Sed hæc rõ non esset bona, quia nõ gñalis:
non.n.hr̃et locum eo casu, quo thesaurus in fundo
proprio inuentus esset, cum tunc insolidum suum fa
ciat:uñ ego rñdeo, ꝙ etiã dominium lapillorũ & gem
marum sola inuentione acquiritur, & hoc sentit ille
§.item lapilli.Non ob.l. si Barsatoram.quia loquiẽ in
casu, quo quis promisit latronem inuenire, ut in ma-
nibus iudicis captus poneretur.Ideoq; si statutum di
xerit, si quis inuenerit latronem, lucretur tm̃; an ha-
beat locum in eo, qui solum inueniet, sed non appræ-
hendat? Non determino, sed dicatis, ut ibi.

ADDITIONES.

a Adde quod est uerum, si casu fortuito hoc contingat, secus si
data opera perquirit, quia est totus domini.l.i.C.de thesau.adde
ad hoc gl.10.q.2.c.si quid inuenisti.

b No.quid sit thesaurus, quia est pecunia abscondita ab ignotis
dominis uetustiori tempore, cuius depositio pecunię memoria
non extat. Vnde si quis abscondisset causa lucri uel custodiæ, nõ
propriè dicitur thesaurus, nec reperiẽs facit suum, ut ff. ad exhi-
ben.l.thesaurus.& l.item Labeo.ff.fam.erc.Idem si inuenisset pe-
cuniam in sacculo positam in fenestra domus uenditę, quia rema
net uenditoris, ut l.fi. ff. de rei uend.

c Et pro opi.istius gl.facit ratio talis: nam thesaurus, beneficium
fortunę est, ut ff.de acq.rer.do.l.si is, qui.§.i. Sed habeo, quod ad
emphyteutam damnum fortunę spectat, ut l.j.C.de iu.emph.er-
go etiam & commodum, arg.l.secundum naturam.ff. de reg.iu.
& l.eum qui.ff.de iureiu. item facit pro hoc tex. iste, qui dicit, si
quis in suo, &c.qa emphyteuta potest dicere talem fundum em-
phyteuticum esse suum, ergo &c.ut est tex.in l.fi.C. de fun.patr.
& in l.possessore.in fi.

d Quis pręferatur, an apprehendens thesaurum repertum in ali
quo loco, an uerò prius inueniens, sed non apprehendens, uide
ubi aliud habetur in simili, in §.item lapilli.

SVMMARIVM.

1 *Traditio facta a domino, dominiũ transfert, quod quomodo procedat, uide.*

2 *An probetur traditio si in instrumento dicatur, tradidit?*

§. Per traditionem. Traditio facta à
domino uel ab
alio, eius uoluntate, titulo habili præcedente, operaẽ
1 in accipientẽ dominij trãslationem.h.d.No.primò, †
a tradõnem *a* rei à domino factã, dominiũ trãsferre in
accipientem: qđ uerũ intelligiẽ in domino, q hr̃at li-
beram administrationem bonorũ suorũ: secus si non
hr̃et, qa furiosus, pupillus, uel mente captus.l.pupil-
lus, de au.tut.Idem, si non tradaẽ à domino, sed ab a-
lio, eius noĩe & uoluntate, ut inf.eo. uers. nihil. Item
hoc uerũ litate, si fiat ex cã habili ad trãslationem do
minij, alioquin nuda traditio non operareẽ dominij
trãslationẽ. §. & si qdem.inf.eo.l. nũquã nuda.ff.eo.
No.nullã esse drĩam inter Italica prædia & prouincia
lia:ꝙ uerũ intelligite quò ad dñij translationẽ, secus
quò ad tributa soluenda.l.de his.C.de epis.& cle.Glo.
super uer.transferuntur. in fi.No.glo. ꝙ quò ad dñij
trãslationẽ sufficit tradõ ẽt nõ uacuæ possessionis. &
hæc cõiter approbaẽ. Sed contra eã fortiter opp.de l.
2.§.j.cũ ibi not.de acq.re.do.& de l.i.§.i. de act. emp.
ubi opus est uacuã possessionẽ tradi. Sol. dicũt Doc.
b ꝙ illud est spãle in uenditore, q teneẽ uacuã *b* posses-
sessionẽ rei uenditæ emptori tradere. Nã cũ emptor
hr̃at tit.onerosum, qa grauaẽ in solõne pretii, dẽt sibi
ex alio prouideri, vt uacua possessio rei vẽditę tribuaẽ
l.cũ, q.ff.de iniu.Sed pone, ꝙ uenditor, uel alius qui
promisit tradere, tradat possessionẽ, q̃ dẽt seruitutẽ,
an ĩtelligaẽ satisfecisse promissioni? dicite ꝙ sic, ꝑ tex.
l.qđ ad seruitutes.ff.de euic.Secus si dixisset, ꝙ promi
sit tradere vacuã, liberã, & expeditã: tunc.n.nõ dĩ pro
missioni satisfactũ, si seruitutem dẽat.d.l.qđ ad serui
2 tutes.& ita cõiter no.in instr̃is.Sed pone, ꝙ † in instr̃o
reperiaẽ scriptũ, qualiter talis uendidit & tradidit ta
lẽ rẽ Titio, an erit probata tradõ? Gl.in l.2.C.de acq.
poss.uisa est tenere, ꝙ sic.Bar.& cõiter Doct. contra,
per l.prædia ff.de acq.pos.Mouentur rõne: nã tradõ
est facti l.consilio, in fi.de cur.fu.ergo uerba non suf-
ficiunt.l.si procuratorẽ, §.i.ff.man.Præterea Notarius
est tanquã testis.l.Domitius Labeo.ff.de testa.quali-
ter igitur põt testificari de tradõne rei, qñ non uidit?
contra l.testium.in fi.de testi.Saluat tñ Bar.gl.duplici
casu.Primò, qñ contrahẽtes & Notarius erãt in pñtia
rei, q̃ tradebat: Item qñ res tradita erat mobilis, & pro
hoc fac.qđ habetur in l.sciendũ.ff.de uer obl.& in l.i.
C.de fi.instr.li.x.Sed si res tradaẽ à non dño: quem tñ
recipiens putabat esse dñm, nũquid transferatur dñi-
um.Dicite ꝙ non: sed bñ transfertur condõ usucapi-
endi.l.tradõnẽ.ff.de publ.l.clauib.ff. de contr.emp.

ADDITIONES.

a Adde ẽt, hoc esse uerum, qñ illa traditio præcedit cõsensum, l.
per procuratorem.C.de procu.Item hoc uerũ, ubi in tali tradi-
tione nõ est necessaria scriptura, ut hic in gl.fi.& l.i.§. prædia.ff.
de suffr.Item hoc uerum, ubi re tradita quis nihil tenetur solue
re: ubi ãt tenetur soluere, tunc non trãsfertur, nisi facta solõne,
uel habita fide.§.venditæ.infr.eo. Itẽ hoc uerũ in re mobili, sed
in re immobili reqriẽ, ꝙ q s inducaẽ, in l.si fundo. ff. de fun.dot.

b Quid operentur hæc uerba, uacuã, liberã, & expeditã, uide ꝑ
Bar.in l.uitium.§.fundo.ff.de leg.2.& per gl. & Doc. in l. cũ res.
C.de prob.& aliud in §.quod autem.inf.de usuc.& per Bar. in l.
si emptione.uide in simili per gl.in l.non solum.§. si status. ff.de
proc.& ibi Bal.uidelicet quando quis promisit designare.

SVMMARIVM.

1 *Venditor non tenetur dominium rei uenditæ in emptorem transferre:*
a Emptor uerò tenetur pretium uenditoris facere.
2 *Venditor generis tenetur in emptorem dominium transferre.*
3 *Vendere rem alienam quis potest, sed non pignorare.*
4 *Non ualet contractus uenditionis, quando uenditor promittit de dominio rei transferendo in emptorem.*
5 *Varia sunt quantum ad translationem dominij, pretium soluere, uel uenditorem emptoris fidem sequi.*
6 *Qui per alium facit, per se fecisse uidetur.*
7 *Venditor iure pignoris potest sibi retinere rẽ uẽditam, donec soluatur p̃tiũ.*
8 *Re uendita & tradita, in dubio p̃sumitur uenditorem sequutum fuisse fidem emptoris.*
9 *Qui possit habere fidem de pretio.*
10 *An ille qui per alium facit, propriè per se facere dicatur.*

§. Venditæ. Re uendita & tradita, dominium in emptorẽ non trãsfertur, nisi pretium fuerit solutũ, uel aliter pro eo satisfactum, uel uenditor emptoris fidẽ sequutus fuerit. h. d. No. pri-
a mò, re uẽdita & tradita *a* q̃ soluto p̃tio, uel aliter satisfacto, dominium ipsius rei transfertur in emptorẽ, quod uerum intelligite, si uenditor erat dñs; alioquin dñiũ nõ trãsfertur, sed cõdictio usucapiendi. d. l. clauib.
1 ff. de contr. emp. †Non. n. tenetur uẽditor, rei uẽditæ in emptorẽ dñium trãsferre, licèt cõtrà emptor teneatur in uẽditore p̃tij dñium transferre. l. ex empto. in prin. de act. emp. Rõ drĩæ, q̃a uenditor est obligatus in specie tradẽda, emptor uerò est obligatus in gñe; itaque hẽt latas habenas ꝑquirendi pecuniam, cuius dñium transferre possit. vñ ipsi uenditori magis succurritur, ut dominium rei uenditæ trãsferre nõ teneatur, arg. opt. in l. qui decẽ. §. q̃ hoĩem. ff. de sol. iuncta. l. statu liberũ §. illum. ff. de sta. lib. & est gl. or. in d. l. ex empto.
2 Ex qua infert Barto. q̃ † si q̃s uenderet in gñe, puta decẽ corbes frumẽti, uel metretas uini, q̃ tunc teneretur dñium transferre, nec nuda tradõne liberaretur. alle. l. si sterilis. §. cum per uenditorem. in uer. datum. & uer. dari. de act. emp. Cum igr̃ uenditor liberetur sola tradõ
3 ne rei, insurgit q̃ † nõ solũ q̃s rẽ propriã, sed & alienam uendere põt, non tñ in præiudicium dñi, sed in præiudicium ipsius uenditoris. l. rem alienã. de cõtra. emp. Pignorare ãt rem alienã nemo põt. l. aliena res. ff. de pig. act. Rõ drĩæ: nam in re pignori data, ius cõstituit creditori ꝑ debitorẽ. l. j. de pig. act. uñ cũ debitor in re aliena nullum ius hẽt, pignorare illam non p̃t: sed in re, quæ uenditur, de necessitate ius emptori nõ constituit, imò uẽditor sola tradõe liberatur. d. l. ex empto. ff. de act. emp. vñ nimirũ si res aliena p̃t uẽdi, & ẽ gl. in l. rem alienã. de contr. emp. Addite prędictis,
4 q̃ † si q̃s uẽderet rẽ ea lege, q̃ teneretur in emptorẽ trãsferre dñium, talis contractus uẽdõnis esset nullus, sed vt cõtractus innoĩatus teneret. tex. est sing. in l. fi. ff. de cond. ob. cau. Eodẽ mõ si uenderet, ut non teneretur transferre dñium contractus emptionis & uendõnis annullaretur. Debet igr̃ simpliciter agi, ut res uendita tradatur, de dñio transferendo uel non trãsferẽdo nihil dicatur, tex. est sing. in l. cũ manu sata. §. fi. ff. de cõtrah. emp. Itẽ no. paria esse, p̃tium solui, uel aliter satis fieri; qđ uerũ est si creditor hoc patitur. eo ãt inuito
5 aliud ꝓ alio solui nõ p̃t. l. 2. ff. si cer. pe. † No. paria esse
b p̃tiũ *b* solui, uel uenditorẽ emptoris fidẽ seq̃, ut in eũ dñium trãsferatur. conc. l. qđ uẽdidi. ff. de cõtra. emp. No. in eo. uer. nihil referre, an q̃s rẽ suã tradat, an ue-
6 ro alius eius noĩe & uolũtate; quia † qui ꝑ aliũ facit, ipse fecisse vr̃. l. ita ãt. §. gessisse. ff. de admi. tu. Vlt. no. negotiorum gestorẽ cũ libera, posse rem dñi uendere, &
c uenditam tradere. Gl. super uer. ius. in fi. *c* No. † uendi-
7 torẽ rem uenditã iure pignoris retinere posse qđ ad sibi p̃tium soluatur, uel aliter satisfiat. Sed cõtra: nam pignus & dñium cõcurrere non p̃nt. l. nec pignus. ff. de reg. iu. qualiter igr̃ poterit uenditor iure pignoris rem suam retinere. Sol. nõ est ꝓpriè pignus, sed quasi pignus. & ita loquitur. §. offerre. in glo. allegatus. Vel aliter: Pignus & dñium concurrere non p̃nt, q̃ñ tale dñium est immutabile & irreuocabile. d. l. nec pignus. at quãdo dñium est commutabile & reuocabile, ut est in casu nr̃o, q̃a res uendita ꝑ emptorem à uenditore reuocari p̃t soluto p̃tio, tunc pignus & dñium bñ cõcurrũt. l. ex sextãte. §. Latinus. ff. de excep. rei iud. Glo. sup uer. lex, in fi. Sentit hęc gl. q̃ dñium rei uẽditæ & traditæ pretio soluto, trãsfertur in emptorem de iure ciuili. Sed gl. ita intellecta malè loquitur, q̃a imò trãsfertur de iure gentium, cũ iure gen. traditio interueniat. l. tradõnib. C. de pac. Item quia tractatur solũmodò de modis acquirẽdi dñia de iure gen. Vñ ad istum tex. rñdet Bal. q̃ trãsfertur dominiũ de iure gentium inuentione, sed de iure ciuili approbõne, qđ approbauit cõtractũ uendõnis, & dedit formã, q̃ traditione rei uenditæ dominiũ non trãsferatur, nisi p̃tiũ solutũ fuerit, uel aliter satisfactũ. Et hoc est, qđ voluit hęc lr̃a, cũ dixit, hoc caueri. l. 12. tab. i. iuris gentiũ inuentione, sed iuris ciuilis approbõne & formatione. Gl. sup uer. emptoris. ibi, ponere. No. hãc gl. cui conc. gl. in l. quod uendidi. de contrah. empt. & in l. procuratoris. §. pen. de trib. & cõiter hæc gl. approbatur. facit. l. solutionem. C. de euict. Suadetur rõne, quia licuit emptori purgare morã post terminum. c. potuit. c. ꝑ sterilitatem. extra de loca. l. & si post tres. ff. si q̃s cau. l. si ita quis. § Seia. ff. de uer. obl. Amplius. si iurasset soluere pretium ad terminum, si soluat elapso termino, euitat pœnã periurij. allego gl. sing. in c. apud misericordem. 32. q. j. Si. n. admittitur purgatio moræ in euitãda pœna statuta à lege uel ab hoĩe priuato, multo magis à Deo euitabitur, cũ mitiori modo cũ Deo agatur. arg.
8 in l. Celsus. ff. de rece. arb. in ead. glo. in fi. no. ex gl. † re uendita & tradita, in dubio p̃sumi, uenditorẽ secutũ fuisse emptoris fidẽ, idẽ tenuit gl. in l. ꝓcurator. §. pe. de tribu. & cõiter approbatur. Nõ ob. §. sed si dedi. de
9 contrah. emp. & §. nr̃. Nam si quæratur, an † q̃s possit
d hẽre fidẽ de pretio, *d* hoc est, dare terminũ ad consol uẽdũ emptori: dicite, q̃ si quidem est dñs rei qui uendit, tunc res est clara, quia potest: in re. n. sua est moderator & arbiter. l. in re mandata. C. man. Aut est procurator, qui uẽdit: & tunc aut est procurator oĩum bo
e norũ cum libera, & põt, ut hic. Aut est procurator *e* spãlis ad uendendum, aut est procurator constitutus à fisco, & tunc non põt hẽre fidem de pretio, imo uendere debet p̃nti pecunia. l. si procu. ĩ fi. ff. de iu. fis. Aut est procurator constitutus à priuato, ut hic; aut hẽt mandatum uendendi pretio limitato, & tunc si uendat illo pretio, non potest sequi fidem emptoris [illegible] tio, q̃a diceretur uendere minori p̃tio & t̃pe, & sic cõtra formã mandati. §. plus. inf. de actio. iũcta l. diligenter.

cere-

ff.mand. Aut non hēt limitatum pretium quo uen-
dat,& tūc pt sequi fidem.l.qui Romæ.§.Callimachus.
ff.de uer.ob.Fallit isto casu,qñ haberem mandatum il
lud pretium conuertendi ad aliquã cām, quæ indige
ret præsenti solutione.l.à diuo Pio.§.si super rebus.
ff.de iud.Dixit tñ sing.Bart.ꝙ si in instrō reperiretur,
qualiter procurator meus cōfessus fuit habuisse & re
cepisse pretium, hæc confessio mihi nō præiudicat,
neq; emptorē à me liberat,nisi in instrō diceret, fuit
confessus habuisse & recepisse pretiū in præsentia
mei Notarii ei numeratū.Rō, quia talis cōfessio ubi
de numerōe non apparet,sapit materiã donationis.
alleg.tex in l.j.§.si mutuam.uersi. planè. ff. si quid in
frau.pat.Sed procurator meus donare mea non pt.l.
creditor.§.fi.ff.mand.ergo confessio non præiudicat.
ita no.Bar.in l.2.§.fi.ff si cert.pet.Et ideo estote cau-
ti,ut in instrō apponi faciatis,pretiū fuisse realiter e-
numeratū.Gl.super uer.nihil,in fi.No.ꝙ illeq p aliū
10 facit, ipse facere uř.Sed hic dubitaſ,an † illeq p aliū
facit,ipse propriè facere dicaſ.Vř ꝙ sic,p l.certè. §. j.
ff.de preca.Secundò per l.itē Mela, in prin. ff. ad leg.
Aq.Tertiò per c.mulieres.in fi.extra de sen.exc.In cō
trarium,ꝙ impropriè facere dicatur,allegatur.l.itē si
obstetrix.ff.ad l.Aq.l.ossa.in fi.ff.de reli.item allegant
oīa iura,quæ utuntur uerbo, uř.l.ita ãt.§.gessisse. de
adm.tut. cū si. Vos dicite subtiliter ex mente Bar. ꝙ
quidam sunt actus,qui non pšt mediante instrō sepa
rato à corpore perpetrari, ut est adulteriū.C. de cad.
toll.§.sub cond.& tunc non dř cōmittere adulterium
propriè illeq mandauit adulterium cōmitti; ideoq;
talis mandās non incurreret pœnam statuti punien-
tis adulteros Quidã sunt actus,qui non possunt per-
petrari mediante instrō a corpore separato,ut est uul
nus quod fit lapide uel baculo: & dic,aut tale instrm
agit de necessitate,ut est uulnus illatum lapide uel ba
culo,& tunc ego,q te uulnero emisso lapide uel bacu
lo,dicor proprie uulnerare.l.item Mela,in prin. ad l.
Aqu. Aut tale istrum separatū à corpore agit in virtu
te propriē libertatis,& tunc ego nō dicor propriè a-
gere.l. itē si obstetrix.ff.ad l.Aq.Ex his infert Bart. in
facti qōne,se consuluisse:dictat statutum,ꝙ si quis op
posuerit in iudicio exceptionem,quam probare nō
potuerit, puniatur in centum aureos. Ego proposui
exceptionem per procuratorem meum,quam proba
re nequiui,certè debeo puniri, quia propriè ego di-
cor pposuisse.Rō,quia postquã procurator meus ac
ceptauit mādatum super lite pficit actum de necessi
tate.l.in cōmodato.§.sicut.ff.commo.Secus,si talis p
curator esset constitutus ad pducēda falsa instrā, qa
tunc producēs agit in uirtute libertatis propriæ, qa
tale mādatum uelut turpe,non necessitabat ipsum ad
exequendū.l si uerò nō remunerandi.§.rei turpis.ff.
mand.& ad præcedens dictum facit l.certè.§.j.de pca.
hoc scripsit Bart.in l.sed si unus,in prin.ff.de iniur.te
tigit aliquid in l.j.§.si procurator.ff.si quis ius di.nō
obtē.p.Glo.sup uer.libera.in fi.Prima opi.est bona.

ADDITIONES.

a Item non refert,an quis tradat rem personæ,uel eius procura
tori, uel alij de eius uolūtate.Item interdum sine traditione ex
uoluntate domini permittentis,rem suam penes aliquem perma
nere.Item per traditionem clauium transfertur dñium.l.claub.
h.d.usque ad.§.hoc amplius.ff.de contr.emp.Quid ãt si uenditor
non confidit de emptore,nec econtrà,quia uēditor nō uult dare
rē nisi hēat pretium,nec ecōtra:dico,ꝙ uterque ipsorum debet
deponere penes tertiã personam.l.ædiles §.fin.ff.de edil. edicto.

b Et sic no.quòd nisi pretium sit solutum,uel habita fides de pre-
tio,non transfertur dominium rei uenditæ.Adde idem esse dicē
dum in aliis cōtractibus,puta locationis,& similibus,ut nō aliter
fructus sint coloni,nisi soluat mercedem domino rei locatę,vel
pro eo sit habita fides,ut tenet glo. in l.seruus.§.locatum. ff. de
fur.Item pignoris non dř facta restitutio,nisi soluto pretio, uel
de eo habita fide.l.3.ff.de pig.act.in l.si rem.§.omnis,eo.tit.

c Vide de materia huius gl.C.de rei uen.l.inciuile. uidelicet an sit
dřia inter pactum legis commissoriæ, & addictionem in diem,
quia Bal.ibi approbat hanc glo.nam ad hoc ut uenditio rescinda
tur,necesse est q fiat actus retro similis,s.retro uenditio.& arg.l.
prout.ff.de solu.& l.ab emp.ff.de pactis.

* Et iō Imperator nō pōt alicui præiudicare in dñio.Bello.signã-
ter cons.2.per totum,qui propriè loquitur in uenditione.

d Vide Bar.& Ang in l.à diuo Pio.§.sed si emp.ff. de re iudi.&
Bar.sibi contrarium in l.si procurator Cæsaris. ff. de iure fis. ui-
de Panor.in c.cum olim.extra de of.& pot.iud.de le.cui concord.
Imo,in c.si cautio.extra de fi.instr.uide Bar.in l.j.ff.si quid infra.
patroni,qui dicit,ꝙ si iurat procurator,quòd confessio præiudi-
cāt sibi.uide etiam Bal.in l.2.ff.si cer.pet.

e An procurator priuati possit hēre fidem de pretio, uide Bart. &
Doc.in l.à Diuo Pio §.post uēditionem.ff.de re iu.uide etiã Bar.
in l quæ acta.circa fi.ff.de of.procu.Cæsaris.ubi ponit q d hodie
fit in practica. uide Cy.in l. inciuile. C.de rei uen.& ibi Iaco. de
Are.ubi cōcludit in effectu, ꝙ procurator generalis cum libera,
bene potest habere fidem,nisi dominus sibi prohibuerit: sed spe
cialis ad uenditionē nō,& pro hoc all.tex.in l.1.§.1.ff.de except.
rei iud.& Bar.in l.2.ff.de procu.

SVMMARIVM.

1 *Dictio,Interdum.facit regulam in contrarium.*
2 *Maritus est dominus fundi dotalis.*
3 *Per traditionem clauium dominium transfertur,qđ dupliciter limitatur.*
4 *Duo casus,quibus dominium in incertam personam transfertur.*
5 *Regulariter sine traditione dominia rerum nō transferuntur, nisi in qui busdam casibus.*

§.Interdum. Traditio facta ex titulo inha-
bili,iuncto habili subsequēti,
operatur translationem dominii. h.d. No. primò in
uer.interdum,regulam,rerum dominia sine traditio
5 ne non trāsferri.probatur hæc regula in l. traditioni
1 bus.C.de pac.probatur hic,†quia dictio,interdum,fa
cit regulam in cōtrarium.ff.de cond. inde.l. interdū.
Secundò no.ꝙ si quis patiatur rem, quam alteri lo-
cauit,aut cōmodauit,aut deposuit, hēc mutuo,in uē d
ditionē,uel in dotem,ꝙ statim transfertur dominiū
quia traditio facta ex tit.inhabili præcedēti iungitur
cum tit.habili subsequenti, & media rpa nō nocent,
l.solemus.§.j.ff.de hær.inst. & facit in simili.l. sole-
mus. alias Pomponius.§.i.de acq.poss.quod facit pro
parte affirmatiua primi dubii,ꝙ nūc disputari dēt.cō
cor.prædictis l.qua ratione,§. interdū.ff.eo. Et hæc
oīa limitabitis eē uera in repsenti,uel postea apprehē
sa.l.eius.& l.hoc si præsens.de rei uendi. & uoluit gl.
nostra in uer.tua. Tertiò no.titulū dotis esse habilē
ad translationem dñii, quod facit pro illa opi. quòd
2 † maritus dicatur dñus fundi totalis:de quo in l.doce
ancillã.C.de rei uē.& in l.Quintus.§.j.ff.de an.& arg.
3 leg.Itē no.ꝙ† traditis clauibus horrei, in quo merces
a erāt uēditæ,illarū merciū dñium statim trāsfert ī em
ptorē.qđ verū limitabitis,si claues fuerint traditę pe
nes horreū;secus in absētia,l.clauibus.ff. de contrah. b
empt.Itē & scđò limitabitis,si uēditor erat dñs mer-
ciū,alioquin dñiū nō trāsfert ī emptorē:sed sola con
dictio usucapiendi.l.clauibus.& l.traditionē.ff.de pu
4 bli.Itē no.† duplicem casum,in quo in incertam per-

ſonam dñium transfertur.Primns,qñ miſſilia iactanẽ
in uulgus. Secundus,qñ quis hẽt rem pro derelicto.
Quibus non ob.§.tutor.inſ.de lega.ubi tutela incertę
pſonæ deferri non pt,qa ibi tractaẽ de utilitate, non
de præiudicio pupilli,ideoq; eligẽda eſt pſona certa,
cuius induſtria ſit approbata.l.utilitatem,& l.in cõfir
mando.ff.de cõfir.tu.Item no.ꝙ ſi qnis accepit aĩo lu
crandi,merces abiectas de naui cauſa nauis alleuian-
dæ,ut uis tẽpeſtatis euitaretur,committit furtũ.No.
rõnem,quia ille qui abijcit,non abijcit eo aĩo ut per
dat,ſed ut nauẽ reddat ſaluã à maris tẽpeſtate.quod-
cunq; igitur ex abiectis reperiatur , cõtra uolũtatem
eius capiẽ,ergo furtum committitur.l.j.ff. de fur. qđ
uerum limitate,niſi talis res abiecta cã nauis alleuiã-
dæ,eſſet eius condõnis,ut uerisimile ſit iſtum abijciẽ
tem habuiſſe ꝓ derelicto,ut quia librũ apertũ abiecit
in flumine:tunc.n. capiens,furtũ non cõmitteret. Et
per hoc nõ ob.l.falſus.§.ſi actum.ff. de furt.una.n. cõ
iectura tollitur ꝑ aliã.l.nõ ſolũ.§.de illo.ff.de ri.nup.
Item no.ꝙ capiens res,q̃ ceciderũt de rheda uel plau
ſtro,furtũ committit.Gl.ſuper uerbo,interdum , in
fi.Vos clarè dicite,regulam eſſe ꝙ † ſine traditione re
5 rum dñia non acquirunẽ.Hæc regula fallit primò,qñ
præcedit titulus habilis ad tranſlationẽ dominij , &
ſequitur aſpectus oculorum uoluntate domini.l.j.§.
ſi iuſſerim.l.quod meo.§.ſi cum per uenditorem.ff.de
acq.poſſ.Ratio,quia licèt ibi non interueniat corpo-
ralis apprehenſio,interuenit tamẽ iuſſus , qui locum
apprehenſionis obtinet.Scđo fallit hæc regula,quãdo
præcedit titulus habilis ad tranſlationẽ dominij , &
ſubſeqtur appoſitio cuſtodis per acquirentẽ.l. quarũ
dã.ff. de acq.poſſ.Rõ,quia licèt tu uere & realiter nõ
apprehendas,tñ acquiris ex perſona cuſtodis tui ; cu
ius opera uteris in appræhendendo.l.qui ãt.§.ſi.ff.de
conſt.pec.Tertiò fallit,qñ præcedit titulus habilis ad
tranſlationem dñi,& ſubſequitur traditio inſtrumẽ-
torum emptionalium.l.j.C.de don. quia illa traditio
inſtrumentorũ fungitur uice traditionis rei uẽditæ.
b Vnde ſi lego tibi inſtrumentum *b* crediti de mille,nõ
videor legare chartam,ſed ius petendi mille.l.ſeruum
filii.§.eum,qui chirographum.de leg.j.Amplius, ſi e-
go trado tibi inſtrm̃ crediti, uideor te procuratorem
conſtituere ad petendũ.glo.eſt ſing.in l.fi.C.de pact.
Quartò fallit,quãdo pręcedit tit.ut ſup. & ſubſeqniẽ
retentio uſusfructus.l.quiſquis.C.de dona.Rõ, quia
ex quo ego conſtituo me uſufructuarium,fingitur ti
bi res tradita, & mihi ius uſusfructus in illa conſtitu
tus.Quintò fallit,qñ præcedit tit.ut ſup.& ſubſequi-
tur conductio rei à transferente.l.quędam mulier.ff.
c de rei uend.*c* Sexto fallit,qñ præcedit tit.ut ſup.& in-
teruenit conſtitutum per transferentem,quia tũc tu
diceris apprehendiſſe miniſterio cõſtituẽtis.l. quod
meo. in prin.de acq.poſſ.Septimò fallit, quando præ
cedit titulus,ut ſup. & ſubſequitur traditio clauium
horrei,in quo merces ſunt repoſitæ,ut hic,& l.claui-
d bus.ff.de contrah.emp.Vltimò fallit in eccleſia, *d* cui
acquiritur dominiũ & poſſeſſio ſine traditione,ſi ti-
tulus habilis præceſſerit.c.2.extra de cõſue.& l.fi. C.
de ſacroſ.eccl.not. in c. requiſiſti.extra de teſta.l.ciui
bus,de reb.dub.Sed Deus ubiq; præſens eſt,ubi bonũ
agitur.l.ꝓperandũ.§.ſin autẽ.& ibi not. C.de iud. uñ
nimirũ ſi dominium & poſſeſſiò eccleſiæ ſtatim quæ
ritur.Aliqui tñ addunt nonũ, qñ res fuit habita pro
derelicto.Sed certè licet ibi nõ interueniat traditio
hñtis ꝓ derelicto,ĩteruenit tñ occupãtis apprehẽſio.

ADDITIONES.

a An ex traditione clauium horrei transferatur dominiũ rerũ existentium ſuper horreo?dic quòd ſic,ut hic quod uerũ eſt,ubi cum traditione clauium cõcurrit uoluntas tradentis dñium trãſ ferre uolentis ex cauſa habili.Secus ſi tradens traderet cauſa cu ſtodiæ,ut faciunt hoſpites tradentes claues alijs,quia intelligun tur tradere ut cuſtodiant,non ut alius dominiũ habeat.l.cum pa ter.§.pater.de lega.2.

b Habens inſtrumentum crediti,uẽ cõſtitutus procurator ad exi gendum creditum,unde ad hoc notabiliter Bal.in ſimili,in l. uul go.ff.de admi.tut.& tex.in c.coram.extra de offic. deleg.

c Vide tamen Bar.in hoc, in l.poſt contractum.ff.de dona.Ang.in l.ſicut.§.ſuperuacuum.quibus.mod.pig.uel hyp.ſol.

d Item in ultima uoluntate.l.à Titio.ff.de furt.& de iſtis omni bus uide gl & Bar.in l.traditionibus.C.de pact.

TITVLVS II.

De rebus corporalib.& incorporalib.

Continuatur ad pręcedentes hoc ordine:Supra uiſum eſt,quem admodum acquirantur dominia rerum incorporalium, de quibus tractaturus Imperator præmittit , quæ dicantur res corporales.Vel aliter cõtinuari põt:quia ſupra tit. primo ui ſum eſt de duplici rõne rerũ,quarum prima fuit, quòd quæ dam ſunt in patrimonio noſtrò,quædam uerò extra patrimo nium.habetur & alia,quia rerum quędam ſunt publicę,quę dam ſunt nullius,& quędam ſingulorum.ſequebatur de ter tia diuiſione uidere, quæ ita ſe habet , quod rerum quędam ſunt corporales,quædam uerò incorporales: de qua diuiſio ne tractaturus, intitulauit de rebus corporalibus & incor- poralibus.

SVMMARIVM.

1 *Dictio,In,quomodo ſtet in compoſitione & ſine compoſitione.*

2 Quædam. *a* Nõ ſummatur breuius, ſed di
uidiẽ in tres partes; nã in prima
ponit dictũ bimẽbre.In ſecunda , mẽbra dicti proſe-
quitur.In tertia reſpondet tacitæ obiectioni.Secunda
b ibi, corporales.Tertia ibi,nec ad rem pertinet. *b* No.
primò tertiam diuiſionem rerum:quia quædã corpo
rales,quædam uerò incorporales appellatę ſunt.No.
ſecundò,eas appellari corporales,quæ ſui natura pal
pari poſſunt.Si autẽ ex accidẽti tangi nõ poſſet,ut qa
eſſet res in mari proiecta,tñ corporalis appellareẽ:rei
.n.natura,nõ facti accidentia cõſiderãda eſt. l.ſi quis
poſthumos.& l.q̃ſitum.de lib.& poſth.No.in uer.cor
porales.ibi,innumerabiles,ꝙ† dictio,In,cõpoſita ſtat
1 priuatiue,& priuat actũ habilitate,non oĩmoda ptã-
te:& licèt aliqñ ſtet augmẽtatiue,ſcđm ꝙ ſubiecta ma
teria reqrit.l.Gallus.§.ille caſus indifficilis.ff.de li. &
poſth.Si ãt dictio,In,cõponaẽ cũ uerbo,Sum es ẽ:tũc
implicat,ſiue intrinſicitatẽ ſignificat.l.lecta.verſic. di
2 cebã.ff.ſi cert.pet.Si ãt dictio,In,nõ cõponaẽ,ſed ſtet
abſolute, tunc ſi iungũtur tpa,dicite,ut in l.ſi eui.de
le.j.Si ãt iungatur In,ablatiuo aut accuſatiuo,dicatis
ut ibi,p̃ſerti ꝑ Bar.in d.l.Gallus.§.ille caſus indiffici-
lis.No.rẽ appellari corporalẽ inſpecto ſuo uniuerſo,
nõ ãt inſpecto ſuo particulari.Hic ẽ ꝙ hæreditas ap-
pellaẽ res incorporalis,ſumpto iure uniuerſo heredi
tatis:& ſic uſusfructus & obligatiões.Finaliter no.om
nes

nes ſeruitutes incorporales appellari, quia cōſiderатur ius ipſarum ſeruitutum, non autem actus exequēdi ſeruitutes. Gl. in uer. incorporales. c

ADDITIONES.

a Hoc dicit. Res eſt generale nomen ad corporalia & incorporalia. Corporalia ſunt, quæ ſui natura tangi poſſunt, licèt aliàs non tangantur, pp difficultatē. Res uerò incorporales ſunt, quæ ſui natura tangi non poſſunt, ut hæreditas, & ſimilia iura. h.d.

Adde, ꝙ in quarta, quæ eſt prope fi. ibi, eodem numero, exten
b dit ſecundū membrum. Vel melius diuide in quinque partes. In prima ponit bimēbrē diuiſionē. In ſecunda primum mēbrum declarat. In tertia declarat ſecundum mēbrum. In quarta rñdet tacitæ obiectioni. In quinta & ultima ſecundum membrū extendit. Secunda ibi, corporale. tertia ibi, incorporales. quarta ibi, nec ad rem pertinet. quinta & ultima ibi, eo. nu.

c No. ex gl. j. in uer. incorporales. incorporalia non poſſe propriè tradi, ſed patientia habetur pro traditione. l. quoties. ff. de ſeruit. & idcirco non uſucapiuntur per ſe, ſed aliquando cū corporalibus. l. ſi aliena. §. hoc iure, de uſucap. Sicut etiam quædam ſunt, quæ de per ſe non poſſunt alienari, ut fundus dotalis, & tamen trāſeunt cum uniuerſitate. l. quędam. ff. de acquir. rer. dom. Nec etiam uendicantur incorporalia, ut eſt tex. & ibi no. in l. uēdicantur. ff. de rei uend. ad hoc faciunt, quę uidimus ſupra, in tit. pręcedenti, in pcinc. in uer. punitio.

TITVLVS III.

De ſeruitutib. ruſticorum prædiorum.

Continuatur ad præcedētes hoc ordine: Supra uiſum eſt de reb. corporalibus, & incorporalibus: uerum quia inter incorporalia ſeruitutes cōputantur. §. ſi. ſupra tit. 1. ideo ordine cōpetenti tractaturus Imperator, intitulauit de ſeruitutibus.

SVMMARIVM.

1 *Differentia inter ſeruitutem perſonalem & realem.*
2 *De iure ciuili quis non debet damnari ad perpetuum carcerem, ſecus de iure Canonico.*
3 *Ille, cui debetur iter, poteſt cum alio itinere uti.*
4 *Cui iter debetur, poteſt ire ſuper equo, ſed non poteſt ante ſe equum ducere.*
5 *Quando alicui conceditur tranſitus, intelligitur modeſtè & humanè.*

Ruſticorum prædiorum.

Non ſummatur, quia diuidendo & diffiniendo procedit. Sed diuiditur in quinq; partes. Nā in prima ponit quatuor ſpecies ſeruitutis urbanæ. In 3. adiicit quaſdā ſpecies ſeruitutis ruſticanæ. In 4. rñdet tacitę quæſtioni. In 5. tractat, qualiter ſeruitutes conſtitui poſſunt. Scđa ibi, prædiorum. Tertia ibi, in ruſticorū. Quarta ibi, iō. Quīta ibi, ſi quis uelit. No. primò quatuor ſpecies ſeruitutū ruſticarum. Scđò no. quid ſit iter, ſ. qñ cōpetit ius eundi, ambulādi, non āt uehiculum uel iumētum agendi. No. quid ſit actus. Ex quo colligitis, ꝙ ille, cui dētur actus, pt ire, ambulare, iumentū, uehiculumve agere. No. ꝙ actus iter in ſe cōplectitur, ſed non econtra. No. ꝙ uia complectitur in ſe iter & actum: qđ ſtatim aptè declaratur. No. in uer. aquæ, qd ſit aqductus. Gloſ. j. ibi, de iure pſonarum.
1 & † hæc ſeruitus differt à ſeruitute reali: qa pſona,
a a q dēt ſeruitutē, dr in dñio eius, cui dētur. §. ſeruitus. ſup. de iu. pſo. Sed pdiū, qđ debet ſeruitutē, non dr in dñio eius, cui debetur, quia res ſua nemini ſeruit. l. in re cōi. ff. de ſeru. urb. præd. In ea gl. ibi, & ſecunda. addite quartum, hoc eſt miniſterium ſeruorū. no. in l. ſi quis binas. ff. de ſer. urb. præd. In ea gl. in fi. no. ex gl. ꝙ illa appellatur ſeruitus debita à perſona rei, qñ pſona compellitur aſſiſtere alicui loco: & iſta nō eſt propriè ſeruitus, ſed ſpecies ſeruitutis, ex quo non daꝛ facul-
2 tas recedēdi. l. 2. ff. de lib. ho. exhi. Et eo. mō, † ſi qs dānaretur ad perpetuum carcerē, qđ de iure ciu. ē prohibitum. l. incredibile. C. de pœn. Carcer. n. non ad puniēdum, ſed ad cuſtodiendū hoīes inuentus eſt. l. aut danū, §. ſolent. ff. de pœn. iure āt cano. ad perpetuum carcerem damnari pmittitur. c. quāuis. de pœn. lib. 6.
3 Gl. ſup uer. eundi & ambulādi. in fi. No. quòd † ille, cui debetur iter, poteſt cum alio itinere uti. Sed opp. nā ſeruitus conſtituitur aut in teſtō, aut in cōtractu. §. ſi quis uelit. inf. eod. ſed in contractu neq; in teſtō ſubaudiꝛ pſona extranea. l. ſi ſtipulatus. §. Chriſogonus. ff. de uerb. obl. ergo ſi tibi aut in contractu, aut in ult. uoluntate ſeruitus cōſtituatur, alteri nō dētur. Præterea eſt ſpāle in uiro & uxore, ut ſeruitus itineris uel habitationis eorū alteri conſtituta, alteri dēatur. l. ſi ſtipulatus fuero per te. ff. đ uer. obl. pp duram ſeparōnē uiri ab uxore. l. poſſeſſionum. C. cōm. utr. iud. ergo in contrariū erit ius cōe. l. ius ſingulare. ff. de legi. Vñ arbitrarer, aut ꝙ glo. malè loquitur, aut, ꝙ rectius puto, ſanius eſt intelligēda, ut ille qui habet iter, poſſit ſolus ire, & cum alio ambulare, cui tñ eadē itineris ſeruitus debita ſit, uel ꝙ lr̃a intelligaꝛ, eundi. ſ. planè: ambulādi. ſ. paſſu ueloci. & ita dixit gl. in l. j. ff. de ſer. ruſt. præd. Gl. ſuper uer. iumētum. ibi, l. qui ſella. Colligitis
4 ex gloſ. ꝙ † ille, cui debetur iter, pt ire ſup equo, nō autē ducere pōt, uel mittere añ equū. Et idē ecōtra, cui denegaꝛ iter, denegaꝛ ire ſuper uehiculo & equo. Ex quo dixit Bart. in d. l. q ſella in qōne facti, ꝙ ille, qui phibetur uēdere carnes, pelles, aut coria ſup platea, prohibeꝛ quoq; tenere ſup bācho. Et eodē mō dixit Ang. ꝙ ille, cui debeꝛ iter, nō pōt ducere equos p habenas, nec pūgere mulos, ut ante ipſum uadāt. Idē di
b xit Ang. in d. l. q ſella. ꝙ notabilis hiſtrio Gonella, b q fuit bānitus in capite à dñio Veronēſi, debuit licitè decapitari, ex quo iuit ſup uehiculo cū territorio, qđ emerat in Ferraria, ad ciuitatē Veronen. qa ex quo fuit ſibi interdictū iter ad locū dñij Veronē. ſub pœna capitali, interdictū quoq; intelligiꝛ ire ſup vehiculo. Sed qa erat hiſtrio, euaſit cū mulis. Gl. ſup ver. actus. in fi. Et ex hoc dixit Ang. ꝙ ſi fuerit pmiſſus trāſitus ſtipēdiariis à capitaneo, dēant ire p uiā rectā, nō āt p prata aut uineas, ne fructus deuaſtēꝛ: alioqn poſſunt capi
5 ſalua fide ſalui cōducti. † illa n. pmiſſio trāſitus, ciuiliter, & humanè & modeſtè ītelligēda ē. l. ſi cui. ff. đ ſer.
c tit. gñali. l. ut gradatim. §. ſed ſi lege. ff. de mu. & ho. c

ADDITIONES.

a Tu dic melius, ꝙ illa ſeruitus ſeruorum non eſt ſeruitus formalis, prout capitur in iſto titulo, cuius eſt forma quędā ſeparata à dominio, ſicut capimus in iſto titu. quod patet, quia dicimus ꝙ res ſua nemini poteſt ſeruire. l. uti frui. in prin. ff. ſi uſuſfr. pet. & l. in re cōmuni. hic alle. Sed bene poteſt dici ſeruitus cauſalis, hoc eſt ſeruitus non ſeparata à dominio, imò quę ſit cū cā, hoc ē cū dñio, ſicut in ſimili dicimus in uſufructu, iux gl. not. infra de uſufr. ī prin. & iſta ſunt ex mēte Io. Fab. I. §. ęquè. in prin. infra, de act.

b Pro iſto Gonella fac. gl. ſupra in ti. de iu. nat. in p1. q dicit, ꝙ aīalia exiſtētia ſup arbore dicunꝛ eſſe ī cœlo. & no. infra. & ibi ſcripſi.

c Et iſtę ſeruitutes de ſui natura tranſeunt ad quemlibet ſucceſſorem in re, niſi aliud actum ſit. l. non ſolum. §. cum tale. ff. de libe. lega. l. pecoris. de ſerui. ruſti. prędio.

SVMMARIVM.

1 *An ędificia urbana & ruſtica diſtinguantur materia, & non loco.*

2 Quomodo præſcribatur libertas aduerſus urbanam ſeruitutem.
3 Quomodo aduerſus ruſticam ſeruitutem præſcribatur libertas.
4 Quanto tempore præſcribatur libertas aduerſus ſeruitutem ruſticanam & urbanam.
5 A quo tempore incipiat currere huiuſmodi præſcriptio.
6 Fundi dominus poteſt prohibere alterum ingredi fundum ſuum, quod limitatur in quibuſdam caſibus.

§. Prædiorum urbanorum.

a *a* No. illas appellari ſeruitutes prædiales, q̃ inhærent
prædijs. Ex quo colligitis, iuncto uerſi. ideo, inf. eo. ꝙ
ille dicit̃ alicui inhærere, qui ſine illo conſiſtere non
pōt, qđ facit ad intellectũ. l. cũ tale. §. falſam. ff. de cõd.
2 & dem. No. † ædificia appellari urbana prædia, ſiue in
urbe, ſiue in uilla ſint conſtituta: quia ædificia nõ lo-
co, ſed materia conſtituuntur, l. urbana prædia ædifi-
cia. de uer. ſig. No. in uerſi. item prædiorum, ut clarè
colligitis ex lr̃a. No. in uerſi. ruſticorum. quaſdã ſpẽs,
q̃ ruſticanæ appellatæ ſunt. No. in uerſi. nemo. ꝙ ad
cauſandũ ſeruitutẽ prædialẽ requiritur cõcurſus du
b plicis p̃dii, uidelicet dñantis & ſeruientis. *b* Nota in
uer. ſi quis uelit. ſeruitutẽ non ſolũ cõſtitui poſſe in
contractu inter uiuos, uerũ ẽt in ultima uoluntate; &
hæc appellatur ſeruitus impoſitiua. Eſt & alia ſeruitus
q̃ appellatur p̃ſcriptio inducta ex longa cõſuetudine,
c & de iſta ſtatim uidebitis. Gl. *c* ſup uer. non recipiat.
2 in fi. Ex hac gl. colligitis no. ꝙ † in præſcribenda liberta
• te* aduerſus urbanã ſeruitutẽ, nõ ſufficit negligentia
dñi prædij dominãtis. Vñ ſi domus tua depreſſa, dẽat
ſeruitutẽ domui meę, ne altius poſſis ędificare, nõ ſuf
ficit tibi ad præſcribendam libertatẽ cõtra hãc ſerui
tutẽ, ꝙ ego feneſtras domus meæ clauſas tenuero, &
ſic non fuerim uſus ſeruitute mihi debita: ſed requiri
tur ẽt factum tuum, q uis p̃ſcribere libertatẽ, ſ. ut alti
3 us ædificatum tenueris. Sed † in præſcribenda liberta-
te aduerſus ruſticã ſeruitutem bñ ſufficit negligentia
dñi, ꝑ tẽpus ſeruitute non utentis. Vñ ſi tibi ſeruitus
debeatur, ut ibi poſſis uel aquã ducere ꝑ p̃dium meũ
ad p̃dium tuũ, quia iſta eſt ſeruitus ruſtica, ex ſola ne-
gligentia tui non utentis, ego p̃ſcribo libertatem. Rõ
d nem *d* dñæ aſſignant Doc. Nã ſeruitus urbana longè
nobilior eſt ruſticana; & iõ difficilius ꝑditur. faciunt
quæ hñr in l. ſi rem mobilem. ff. de acq. poſſ. Sed hic q̃-
4 ritur, † quãto tpe p̃ſcribatur iſta libertas aduerſus ſer-
uitutẽ ruſticã uel vrbanam. Dñt Doct. ꝙ ſpatio x. ann.
inter p̃ſentes, & xx. inter abſentes. l. pen. C. de ſeru. &
aqua. Sed tũc econtra q̃ritur, q̃to tpe præſcribatur ſer
uitus contra libertatem. Rñdeo, multi multa dixere;
ſed uerior eſt illa Doct. opi. ut diſtinguatur. q̃dã ſunt
ſeruitutes, q̃ habent cãm ꝑpetuã ſiue continuã, ut aq̃
ductus; q̃dam habent quaſi ꝑpetuã, ſiue quaſi conti-
nuã. l. foramen. ff. de ſer. ruſt. præd. & iſta q̃ritur ſpa-
tio x. ann. inter præſentes, & xx. inter abſentes. l. 2. C.
de ſerui. & aqua. quia talis præſcriptio habet poten-
tem quaſi poſſeſſionem quia continua eſt, uel quaſi.
Quædã uerò ſunt ſeruitutes q̃ hñt cãm diſcontinuã,
ut eſt ſeruitus itineris, ſeruitus uehiculũ ducẽdi: iſtæ
.n. dñtur habere cauſam diſcoutinuam: nec .n. conti-
nue homo ire poteſt, nec actu, neq; potentia. d. l. fora
men. & iſtæ ſeruitutes ſolummodò præſcribuntur tã
to tẽpore, cuius initij memoriã in contrariũ non exi

ſtat. l. j. ĩ fi. ff. de aq. plu. arc. l. hoc iure. §. ductus aquæ.
de aqua quot. & æſti. qa tales ſeruitutes nõ habent
5 cãm ita potentem, ut primæ. Sed hic iterum q̃ritur, † à
quo tpe ĩcipiat currere huiuſmodi præſcriptio. Gloſ.
not. in l. 2. C. de ſeru. & aqua. & Docto. diſtinguũnt,
ꝙ q̃dam ſunt ſeruitutes negatiuæ, vt ne altius liceat
ædificare, & hmõi ſeruitus ĩcipit p̃ſcribi à tpe quo vo
luiſti ædificare, & alter prohibuit, quia ſtatim atq; ꝓ-
hibuit, & tu obtemperaſti, cõſtitutus eſt in quaſi poſ
ſeſſ. ſeruitutis ſibi debitæ. l. ſi is, q ꝓ emptore. §. ſi ſer-
uus. ff. de uſuca. l. j. §. quæſitum. ff. quorũ legat. Quędã
uerò ſunt ſeruitutes affirmatiuæ, ut eſt ſeruitus reci-
piendi tignũ uel itineris, & harũ q̃dam ſunt, q̃ dẽntur
rõne iuris debiti, ut eſt recipere tignum, & tunc ta-
lis incipit currere à ſolo actu miſſionis facto in parie
tẽ tuũ te ſciente & patiente, quia ex hoc ſolo actu im
mittendi demõſtro animum meum p̃ſcribendi, & ſer
uitute quadã utendi. Quædã uerò ſunt, q̃ dẽntur rõ-
ne meræ facultatis. Nã poſſum ex mera facultate ire ꝑ
fundũ alienum quoad prohibear. l. per agrum. C. de
ſeruit. §. planè. ſup. de rer. diui. & tũc talis pręſcriptio
e nõ incipit currere ab uño ſolo *e* actu eundi, qa per u-
nũ ſolũ actum nõ p̃t deprehendi aĩus euntis, an iue
rit ex cauſa ſeruitutis, aut ex mera facultate; ſed opus
eſt vt iuerit xxx. diebus, & tunc incipit currere pręſcri
ptio: quia demõſtrat̃ ſatis aĩus eũtis, ut nõ ex mera fa
cultate, ſed iure ſeruitutis vſus fuerit itinere. l. i. §. i. de
itin. ac. pri. Addite prædictis, ꝙ reqrit̃ ſcĩa, & patiẽtia
aduerſarii. d. l. 2. C. de ſeru. Hæc fallunt in caſu l. fi. §.
fin. C. de ſerui. ubi ſeruitus altius nõ ædificãdi dẽtur
à lege abſq; alio facto hoĩs ꝑꝑ publicam vtilitatẽ: qđ
eſt, qñ tu altius uelles ædificare prope areã meã, ut ſic
ſublato uẽto nõ poſſẽt excuti grana bladi; & eſt caſus
ſingu. Hæc ẽt fallunt, qñ ſeruitus dr̃c̃ ex natura loci.
l. 2. ff. de aqua pl. arc. & ſupra dixi. Addite, ꝙ patiẽtia
coloni uel inquilini nõ p̃iudicat dño. Vnde ſi tu ſcho
laris, qui cõductã hẽs domũ, cui ſeruitus debet̃ altius
nõ ædificãdi, paſſus fueris uicinũ altius ędificare con
tra debitã ſeruitutẽ, hæc tua patiẽtia tuo locatori nõ
præiudicat. gl. eſt ĩ l. i. C. de ſerui. ꝓbat̃ ĩ l. fi. C. de acq.
poſſ. Cætera dicatis, ut ĩ l. i. & 2. C. de ſerui. pręſertim
ꝑ Cyn. & Bal. & alii ẽt tractãt. Glo. ſup uer. tollat. ĩ fi.
& dixit Ang. ꝙ iſta eſſet laudãda propoſitio in oratio
ne fiẽda, ac ꝑ ſcholari cõuentuãdo: & ita dixit ſe ꝓ-
poſuiſſe in publico cõuentu. Similis fit propoſitio in
l. fi. C. de ſeruit. in gl. ibi, ſurge illuminare Hieruſalẽ.
Dixit tñ Ang. ꝙ ſi qs dẽat ſeruitutẽ, ne luminibus of
ficiatur: ſi ſolã uicino capiat̃, nõ tñ aer, nõ facit ꝑpea
cõtra debitã ſeruitutẽ: niſi uicinus exerceat talẽ opifi
cium, ꝙ indigeat ſole, ut ſunt pelliparii. l. ſi arborẽ. §.
j. ff. de ſeru. urb. p̃d. Gl. ſuper uer. ducere. in fi. colligi-
6 tis ex gl. ꝙ † fundi dominus p̃t ꝓhibere alterum ingre-
di. Sed cõtra opp. de c. oĩs. diſt. j. Sol. gl. in l. ꝑ agrum. ꝙ
illud obtinet locum de iure diuino, ſecus de iure hu
mano & ciuili: q gl. cõiter reprobat̃, quia ſequeretur
ꝙ ius humanum iure diuino derogare poſſit. c. ius na
turale. ea diſt. Quare dixere Doct. quòd unuſquiſq;
pōt ingredi fundum, dummodo iter nõ ſit occluſum,
& hoc iure facultatis. d. c. oĩs. Poteſt etiã in fundo alie
no comedere vuas & grana, ſed nõ exportare, vel ſaltẽ
in meſ-

in meſſē ponere.c.notandum.23.q.2.c.ſcriptum.6.q.3.c.diſcipulo.de cōſe.diſt.5.Si tñ dñs fundi ꝓuiderit, poterit tñ illũ ingredi nolentē iure ꝓhibere, & ita loquitur.l.ꝑ agrũ.C.de ſer.& aqua.Hæc regula fallit primò,quando ſeruitus itineris eſſet conſtituta,qa tunc non poſſet impedire ingredi illum,cui ſeruilus debetur.d.l.per agrum.in fi.Scđò fallit hæc regula, qñ uia publica eſſet à flumine occupata:quia tunc uicinus tenetur ꝑſtare uiā publicā in fundo ſuo, debet tñ ſolui licèt de conſuetudine non ſoluatur, neq; ſeruetur ꝙ precium ſoluatur.iſte eſt tex.cum glo. in l. ſi locus. §.fi.ff.quemad.ſer.amit.Tertiò fallit in uia,q̄ debet præſtari ſepulchro,& hoc fauore religionis.l.ſi quis ſepulchrum.ff.de reli.Quartò fal.in glande legenda,i. colligenda.l.j.de glan.le.Quintò fallit in ſeruo fugitiuo ꝑquirendo.l.requirendũ.C.de ſer.fug.Sextò fallit in theſauro ꝑquirẽdo.l.theſaurus.ff.ad exh.& eſt gl.or.ĩ d.c.oīs.

ADDITIONES.

a Et ad iſtum tex.dum facit mentionem de ſeruitute ſuſtinendi onera uicini,& de ſeruitute immittendi tignum in parietem uicini,quæ dña ſit inter eos,uide tex.no.in l.ſicuti.§.diſtat.ff.ſi ſer.uendicę.& ibi Bar.no.aſſiguantem rationem diuerſitatis..

b Similem tex. habes in l. 1.ff.comm.præd.& hinc dixit Bart.ꝙ cum iſta ſeruitus debeatur prædio,& non perſonæ, ut l. uia.§.ſi fundus,& l.cum ex fundo.ff. de ſer. ruſt. præd. ꝙ ſententia debet ferri prædio & ſeruituti prædiorum à iudice. ità uoluit Bar.in l. qui aliena.§.fi.ff.de neg.ge.quod no. propter formam libellãdi, ut dicas,ꝙ talis ſeruitus debetur prædio,non tibi:licèt tñ ſi diceret,ſibi,intelligeret rōne iuris,qđ hēt in ꝑdio,ut uoluit Bar. ibi.

c Hanc gl.declara & intellige,prout melius ſe declarauit gl.in l.j ff.de ſer.urb prædio.Et ad illam negatiuam, non recipere, dic ꝙ eſt ſeruitus,quia erat utilitas recipere pro replenda ciſterna, ſecundum quòd declarat ibi.gl.3. ad fi. & ibi ſeq tur Bar. & eodē modo recipere flumen in domum, uel in cloacam ad utilitatem domus uel purgationem cloacæ.

• De præſcriptione libertatis,uide Bello.conſ.1.nu.10. cum ſeq.

d Contra iſtam rationem nř facere tex.in l.pen.C. de uſufru. innecto prin.inſ.de uſufru. & habit. Nam ſeruitus habitationis ē urbana,& tamen perditur non utendo,ut dictis iuribus probatur.

• Vide ad hoc l.i.§.quod autē.ff de aqua quot.& æſtiua.& ibi ex uno actu,& c.licet uidetur per l.j.§. j. & §. hoc interdicto. de itine.actuq; pri.ubi per gl.& Bar.requiritur ſaltem quod 10. uicib. Sed concordabis iſtã iura per no.per Bar.ubi ſup.& Inn. in c.cũ eccleſia Sutrina.& ibi Imo.de cau.poſ.& propri. & Bal.in l. 2. C. de ſer.& aqua diſtinguendo,quòd aliqui ſunt actus,qui non poſſunt geri ſine præſumptione iuris ſeruitutis, ut actus aquæductus,& ſufficit unicus actus,ut hic. Alii ſunt,q poſſunt geri iure familiaritatis,ut ire in fundo alieno,& tunc unicus actus non eſt ſufficiens.arg.l.qui familiaritatis,ff.de acq.poſ.& d.l.j.§. hoc interdicto. de itin. actuque priuato.

TITVLVS IIII.

De vſufructu.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uiſum eſt de ſeruitutibus prædialibus, quæ debentur a re; uerùm quia ſunt aliæ ſeruitutes perſonales, quæ debentur a re perſonæ, inter quas eſt uſusfructus: ideo de his tractaturus Imperator intitulauit de uſufructu. a

ADDITIO.

a Adde ꝙ tres ſunt ſeruitutes perſonales puta ſeruitus uſusfructus,& uſus,& miniſterii ſeruorum,ut notat.in l.6 uas. ff.de uſufru.Quarta ſeruitus, eſt quædam conditio adiecta alicui perſonæ,uidelicet,ut ſtet perpetuo in certo loco.& de hac no.gl.in l & putoff.quod me.cau.Similiter quãdo quis eſt damnatus ad perpetuos carceres, quæ pœna de iure ciuili in libero homine eſt prohibita.l.in credibile.C.de pœn.quia carcer, & e.l. aut damnũ.§.ſolent.ff.de pœn.licèt de iure Canonico talis pœna ſit approbata c.quamuis.de pœn.in 6.

SVMMARIVM.

1 *In rebus,quæ uſu conſumuntur,non poteſt propriè uſusfructus conſtitui, niſi per obliquum.*
2 *Vſusfructus duplex, formalis & cauſalis.*
3 *Cautio de utendo fruendo arbitrio boni uiri,eſt de ſubſtantia uſusfr.*
4 *Si uſufructuarius perceperit fructus antequàm ab eo exacta fuiſſet cautio facit fructus ſuos.*
5 *An ille, qui propter paupertatem non poteſt cauere de utendo fruendo arbitrio boni uiri,amittat uſumfructum.*
6 *Quis poteſt operas ſuas perpetuò locare.*
7 *Quis per ſubſtitutũ ſeruire non pōt,quando electa eſt induſtria perſonæ.*
8 *An in dubio præſumatur electa induſtria perſonæ.*
9 *Doctor conductus ad legendum,non poterit ſeruire per ſubſtitutum, niſi in quibuſdam caſibus.*
10 *Quis non poteſt renunciare iuri cedendi bonis.*
11 *Teſtator poteſt diſponere de rebus hæredis,ſicut de propriis.*
12 *Cautio de utendo fruendo arbitrio boni uiri, non poteſt remitti uſufructuario,ſed hæredi bene remittitur cautio de legato ſoluendo, de ratione uide.*

VSUSFRUCTUS. Non ſummatur breuius, ſed diuiditur in quatuor partes.Nã in prima diffinit eſſentialiter uſumfructũ. In ſcđa tractat,qualiter uſusfructus formetur, & cauſetur.In tertia tractat,in quibus reb. conſtituatur.In quarta tractat,qualiter conſtitutus finiatur, & perimatur.Scđa ibi,uſusfructus.tertia ibi,conſtituit.quarta ibi,finitur.Ibi, cæteræ res,ſcilicet q̄ uſu cōſumunť.

No.primò diffinitionem uſusfructus: quæ diffinitio optimè eſt cōpoſita,eo quia cōplectitur genus & differentias.Genus,cum dixit ius,& hoc eſt uerbum generale,cōprehendens quoſcunq;, qui ius habent.
Verbum,alienis rebus,ponitur ad dñiam eius, q utiť
rebus propriis:nec.n. hēt uſumfructum formalē, qui
hic diffinitur,ſed hēt cauſalem,ut dicetur cum gl.Illa
uerba,utendi fruendi,ponuntur ad dñiam uſuarii,qui
ſolum pōt uti,ſed non frui, ut dicetur inf. Illa uerba,
a ſalua rerum a ſubſtantia,ponuntur ad dñiam rerum,
quæ uſu conſumuntur,in quib.propriè non conſtituitur uſusfructus.§.cōſtituitur,inf. eo. Illa uerba,ius in corpore,quo ſublato,&c.ponuntur ad dñiã iuris obligationis, quam habemus in perſona debitoris noſtri, qui licèt moriatur,hæredem inde reliquit obligatum. l.1.C.ſi cer.pet.l.pro hæreditariis.C.de hær.act.Scđò nota plures modos conſtituendi uſumfructum, qui non ſolùm in ultima uoluntate,uerùm ēt inter uiuos conſtitui pt.No.in uer.non tñ, rōnem quare plurib. modis cōſtituatur uſusfructus:quia non ſolum in ultima uoluntate, uerùm ēt inter uiuos conſtitui pōt. No.ibidē ēt rōnem,quare plurib. modis uſumfructũ lex finiri ſtatuit, ne.ſ. proprietates ſp fiant inutiles. No.in §.conſtituitur.ꝙ in his propriè conſtituitur uſusfructus, q̄ uſu non conſumunť: in his uerò, q̄ uſu conſumuntur nequaquã,& hoc rōne naturali:qa ſublato principali,tollitur acceſſorium.Itē iure ciuili,qa ſi res eſt ꝑempta, non cōuenit diffinitio uſusfructus, cum dř,rebus alienis uti.No.ꝙ pecunia dř utendo cōſumi,& hoc impropriè:qa materia non conſumitur, ſed demum frequentiſsimè ex uſu nouatur.Finaliter
1 no.licèt directò † in his rebus, q̄ uſu cōſumuntur,nō
poſsit conſtitui uſusfructus, per obliquum tamen cōſtituitur quaſi uſusfructus,cautione præſtita, de qua in tex. nec.n. ſenatus potuiſſet in his rebus propriè ſtatuere uſumfructum,quia contra ſtatuta rōne natu
2 rali non admittitur diſpenſatio.In fi.gl.ſuis.no. † duplicem

plicem esse usumfructū:quidā. n. appellatur forma-
lis,qui formaliter cōstituitur ꝑ separōnem à proprie
tate in rebus alienis.quidam autem vsusfructus cālis,
hoc est,qui habet annexam sibi cām, hoc est dñium:
& hic propriè non appellat̄ usus fructus,sed quædam
commoditas utendi fruendi & disponēdi in propriis
3 rebus.In fi.gl.in uer.salua.no.† cautionem *b* de uten-
b do & fruēdo arbitrio boni uiri,non esse de suba usus
fructus.& hoc tetigit gl.in l.i.C.e.& ibi Bal. in l. i.ff.
eo.& sequuntur cōiter Doct.quia si esset de suba,nul
lo modo remitti posset.l.cum precario, ff.de preca.c.
fi.'ext.de cond.appo.& tñ certis casib.remittitur , de
4 quib. in glo.hic. Ex quib. inferunt Docto. † ꝙ si ille,
cui fuit relictus usufructus,nulla ꝓstita cautione fru
ctus perceperit,quòd facit fructus suos;quia non dr̄
in mala fide,& habet ius utendi & fruendi, non etiā
* præstita cautione.* Si tamē ab eo fuisset requisita cau
tio,nec præstitisset,tunc rōne moræ teneretur ad fru
ctus restituendos.ita loquitur.l.uxori. de usufr.leg. ī
5 gl.alle.Sed pone,ꝙ† ille cui ē relictus usufructus, sit
deò pauper ꝙ fideiussorē nō reperiat, quid erit hoc
casu?glo.in l.usufructu. C. eo.ti.dixit, ipsum esse pri-
uādum usufructu;quā cōiter reprobant Doct.ibi,qa
hmōi difficultas præstandi fideiussorem, nō debet an
nullare ius usufructus.l.continuus.§. illud.de uerb.
obl. & ideo sufficeret istū iurare, quòd utetur arbi-
* trio boni uiri,& finito * usufructu rem restituet. arg.
in l.cum non facilè.ff.si cui plusq̄ per legem Fal.quod
c uerum limitāt,c nisi esset persona fide non digna, qa
tunc esset res sequestrāda.arg.in l.si fideiussor.§.fi.ff.
qui satisd.cog.In fi.gl.in uer.ne tamē.colligitis,quòd
6 † quis pōt locare operas *d* suas perpetuò.& idem te-
d nuit glo.in l.antiquitas.C.e.& in l.3.§.ne tñ.ff.e.& se
7 quuntur cōiter Doc. Scđò colligitis,quòd † ubi est
electa industria personæ,nō potest quis ꝑ alium ser
8 uire.Sed quid† si dubitet̄,an sit electa industria perso
næ,an uero non?Dicite, quòd in dubio ꝓsumitur ele
cta.glo.est or.in l.inter artifices.ff.de solu.quod uerū
litant Doct. si tale artificium bñ conueniat personæ
electę, quia fortè esset elegans & famosa. Et ideo di-
9 cūt,ꝙ† si Doctor fuerit conductus ad legendum,non
poterit legere per substitutum,quia uidetur electa in
dustria personæ.glo. or.in l.j.C.de man.& colo.lib.x.
Fallit in trib. casib.Primò, si Doctor esset impeditus
aliqua cā honesta & necessaria,ut quia infirmus, uel
necessariò absens +quia necessitas non est subiecta
legi.c.consilium.de reliq.& uene.san.l.2.de fer. Secū
dò fallit,si ita se haberet studii consuetudo,ut est in
ciuitate Auenionis, in qua legitur per Baccalaureos
substitutos ; quia talis consuetudo studii esset seruā-
da.l.si fundus.ff.de eui.l.2.C.quemad.test.ape.Tertiò
fallit,si talis erat consuetudo Doct. quia ille consue-
uerat sæpenumero legere per substitutum,nā tūc ui
detur cōductus cum sua consuetudine , quæ tñ esset
nota conducētib. ar.in l.quòd si nolit.§.quia assidua.
ff.de ædili.edi. Adde quartam fallentiam , si subesset
infirmitas,uel necessitas,secundum Bald.in l.fi. ff. de
excus.tur.'Ex prędictis hic inferebat Io.Fab.quòd de-
dicatio facta per moniales monasterio,dicatur nulla,
quasi incurrāt spēm seruitutis,cum monasterium exi
re non possint,nisi in duob.casibus.primus,qn̄ aliqua
esset morbo infecta;scđs quādo Abbatissa uellet præ
stare debitum homagium Principi,uel fidelitatem iu
ratam.c.periculoso.de sta.reg.li.6.Sed uos dicite, ꝙ
ideo talis dedicatio ē ualida,qa quis pōt præcisè obli-
e gari Deo & Reipub.quia Deus & Resup.*e* membrorū
humanorū dñi sunt.l.Titio.ff. de cond.& dem. & ibi
10 per Bart.Et prædicta faciunt,ꝙ† quis nō potest renū
f ciare iuri cedēdi bonis,*f* & sic se obligare ad perpetuū
carcerem , de quo in l. si quis in conscribendo. C. de
g pact.& in l.fi.C.qui bo.ced.poss.In fin.glo.*g* in uer.sa
11 tisdet.Hæc rō non est bona:quia† sicut testōr pōt di-
sponere de reb.propriis,ita pōt disponere de reb.hæ
redis,& hæredis fauori renūciare.l.unū ex familia.§.
si rē.ff.de le.2.Quare alii dixere,quòd ideo hmōi cau
tio remitti non potest ,quia est de suba usufructus.
Sed hæc fuit supra reprobata.In glo.in uer.salua.qua
re gl.ī l.i.C.eo.& in l.pe.C.ut lega.no.ca.dixit,ꝙ ideo
12 nō potest remitti, quia† talis remissio inuitaret usu-
fructuarium ad delinquendum : sed illa ,quam præ-
stat hæres de legato soluendo ꝑpea inuitatur hęres
ad delinquendum : & hoc cōiter tenetur. Cui rōni
non ob.qđ dixere aliqui,ꝙ imò non inuitatur ad de-
linquendum : nam si malè fuerit usus , actione legis
Aqui. tenebitur . l. non solùm. de rei uendi. quia
respondeo ,quòd actione legis Aqui.nō tenetur nisi
finito usufr. Sed cautione præstita tenebitur statim ,
atque incipit malè uti.l.i.§.cauere.ff. usufr. quemad.
caue.ubi ego aliàs defendi hanc opi.contra Dominū
& præceptorem meum Pet.de Besut.in l.nemo. de le
h ga.i.Glo.in uer.uestimenta. *b*

ADDITIONES.

a Et uerbū,rebus,ponitur ad dr̄iam iuris,qđ quis habet in pigno
re:quia creditor non potest uti re pignorata,imò committit fur
tum,ut inf.de obl.quę ex quasi deli.§.itaque.

b Dñt tñ Doct. secus esse in cautione,quę prę stat ur ꝑ usufructu
earum rerum,quę usu consumuntur,quia illa est de suba. ita te
net Bar.in l.i.C.eo.& Ang.de Are.hic,& bene.fa.l.pe.ff.de usuf.
ea.rer.quę usu consu.Ego de hoc multum dubito,per l.hoc sena
tus.§.i.ff.de usuf.ea.rer.quę usu consu.& propter spālia hic ī gl.
posita,quę etiam possunt hr̄e locum in usufr.rerum,quę usu cō
sum. Adde,quòd licèt non sit de suba usufructus ipsa cautio,ꝙ
tamen usufructuarius debet cauere datis bonis fideiuss. arbitrio
iudicis,de utendo & fruendo arbitrio boni uiri,& de tanta pecu
nia,uel de ęstimatione rei,quę usu consumitur restituenda,ut in
frà eo § itaque.& C.eo.l.i.

* Vide Bello.q. plures q̄stiones decidit in hoc proposito,cōsil.45.

* Vide Bello.d.consi.54.nu.6.

c Hanc limitationem posuit Bart.in l.usufr.& all. l.postquam.§.
Imperator.ff.ut leg. no.ca.

d An quis possit locare operas suas perpetuo.uide Azo.in titu.
de loca.circa prin.in fi.primę col.qui idem tamen dixit sup.de iu
re perso.§.fi.in gl.

e Deus & Respu.sunt domini membrorum humanorum.uide de
hoc sup.de iu.pers.in prin.& facit pro opi.Old. talis ratio.Nā li-
cèt pręcisè quis disponens se obligare non potest , tamen in uim
conditionis sic.casus est ad literam,in l.qui cōcubinam.§. uxori,
ff.de leg.3.& in l.si quis ita.ff.de cond.& demon.

f An quis possit renunciare iuri cessionis bonorum,& se obligare
ad perpetuo carceres,uide etiam in l.3.ff. de usufr.

g Aduerte,dum ista gl.i fi.dicit,quòd testōr pōt remittere id, qđ
sui gratia introductum est,& non aliud,& allegat quatuor iura:
duo prima probant,ꝙ testator potest remittere id,quod sui gr̄a
introductum est:alia duo iura probant,quòd aliud non potest re
mittere,puta,si esset relictum gratia publicę utilitatis.

h In gl.in uer, uestimenta.Sol.illius glo. nihil ualet , & nihil eti-
am ualet sol.Ang. de Are.hic,quę fuit gl.ind.§.si & uestimento
rum.s.quòd in uestimentis possit constitui usufructus,si pręstet

cautio

eautio, ut hoc tex.& ſic concordabit cum iſto tex. Iſta ſolu. eſt cō tra illum tex. qui conſtituit differentiam inter uſumfructum ueſtimenti & alterius quantitatis, quod nō eſſet ſecundum iſtas ſolutiones. Puto ergo, q̃ iſte ſit uerus intellectus illius text. ſ. q̃ ſit differentia inter uſumfructum ueſtimenti & alterius q̃titatis, qa in uſufructu quantitatis tranſit dominium in uſufructuarium, ut hoc tex. ſecus ſi in uſufructu ueſtimenti, quando non eſt relictus ut quantitas, quia non tranſit in uſufructuarium: quod patet ex illo tex. ibi, dum dicit, quod ſcenica ueſte nō debet uti niſi in ſcena, & in ſimilib. & tamen poſſet ubicunque uti, ſi dominiū eſſet translatum in eum, quia in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. Et hunc puto eſſe uerum intellectum illius textus.

SVMMARIVM.

1 *Actiones perſonales durant 30. annis.*
2 *Vſusfructus quo tempere non utendo tollatur.*
3 *Ius pignoris eſt parui præiudicij.*

§. Finitur. Morte naturali, & maxima & media capitis diminutione, item conſolidatione cum proprietate & rei interemptione, u-
a ſusfructus finitur. h. d. a No. uſumfructum finiri mor
te naturali. Item & morte ciuili, ſi quis maximam &
mediam capitis diminutionē paſſus fuerit. Secundò
no. uſumfructum ab uſufructuario domino proprie-
tatis cedi poſſe, & econtra; quia dominus proprie-
tatis pōt cedere uſufructuario, quo caſu ceſſa proprie
tate, extinguitur uſusfructus; quia ius utendi fruēdi,
quod appellabatur fructus & uſusfructus formalis,
tunc appellatur q̃dam commoditas utendi fruendi,
& dicetur uſusfructus cālis. No. in uer. eo amplius. in-
teritu rei extingui uſumfructum. No. ſingu. finito uſu
fructu proprietatem reuerti ad dn̄m pleno iure. In gl.
modici. ibi, tollitur. no. ſing. q̃ actus perſonalis tollit
1 ſpatio decem ann. inter p̄ſtes, & 20. inter abſentes,
quod uī̄ contra naturā perſonalium actionum, † quę
durant ſpatio 30. anno. l. oēs. & l. ſicut. C. de præſcr.
2 30. ann. l. 2. C. de conſti. pecu. Sed ideo hoc hic ſtatuit
pp naturam rei, q̃a † uſusfructus tollitur non utendo
per ſpatium 10. ann. inter p̄ſtes, & 20. inter abſentes,
un̄ ēt actio tollitur, ut hic uidebitis, & in l. corruptio
nē. C. e. In fi. gl. in uer. areæ. non ob. hæc l. all. in gl. quia
loquitur in iure pignoris, quo caſu licēt domus peri
b matur, ius pignoris in area b relinqtur, ut de cautela
3 creditori ꝓ uideat eo mō, quo fieri pōt. Præterea † ius
pignoris eſt parui ꝑiudicij. l. fi. C. q̃ res pig. obli. poſſ.

ADDITIONES.

a Vide caſum, in quo nō finitur uſusfructus morte naturali, nec ciuili uſufructuarii, in l. fi. C. de uſufr. uide etiam in l. uxori. la 3. ff. de uſusfru. leg. & l. ambiguitatem. C. de uſufr. uide glo. in l. Seius Saturninus. ff. ad Treb. & l. à filia. §. alumno. ff. ad Treb. & Bal. in d. l. ambiguitatem. Adde etiam q̃ excepta cauſa mortis & capitis diminutione, uſusfructus pōt in parte finiri, & in parte nō: puta ſi uſufructuarius in parte non utatur, & pro parte ſit. l. excepta. quib. mo. uſusf. amit. & in l. ſi cui. ff. de uſufr. & ibi per gl. & Bart. Adde ēt, quod uſufructuarius non poſſit uendere, nec in alium trāsferre uſumfructum, ut C. de iu. do. l. ſi uſufructuarius. tamen poteſt commoditas eius alteri uendi, & in alium transferri. l. neceſſariò. § fi. ff. de peri. & comm. rei uend. Similiter in uſufructu iam conſtituto non cadit nouatio nec delegatio per interuentum extraneæ perſonæ: ſi tamen de uoluntate domini fiat, ualet. Sed alius eſt uſusfructus in iſto delegato quàm in delegante, & finitur cum perſona eius, cui eſt conſtitutus. l. ſi uſusfructus. ff. de noua. Item adde q̃ differentia eſt inter hunc uſumfructum & iura realia, quia iura tranſeunt cum re, ad quemcunque trāſeat res. l. ſi aquæductus. ff. de cōtrah. emp. l. j. §. permittitur. ff. de aqua quo. & æſti. Non ſic in uſufructu.

b An quemadmodum dirupta domo, in qua quis habet uſumfructum, corruit uſusfructus, ita etiam corruat ius pignoris in area: uide pro ſolut. prædicta not. in l. ſi fundus. §. ſi res. ff. de pig. Et licēt ad hoc contrarium de l. domo. ſolitæ ſint dari plures ſolutiones, mihi magis placet ſol. gl. in l. ſeruitutes. §. ſi ſublatum. ff. de ſeruit. urba. præd. quæ pro ratione diuerſitatis, quare ſi de nouo reædificetur ædificium, extinguitur ſeruitus uſusfructus, & tamen nō extinguitur ſeruitus realis, dixit, quòd facilius extinguitur uſusfructus q̃ aliæ ſeruitutes, ne proprietas reddatur inutilis, iuxta princ. tex. ſup. e. ti. in prin. ideoq; leges induxerunt uſumfructum plurib. modis finiri. Sic dicam in propoſito, q̃ deſtructa domo extinguitur uſusfructus, & tamen non ius pignoris, ne proprietas reddatur inutilis, quod non eſt propter ius pignoris, quia etiam durante iure pignoris nihilominus proprietas eſt utilis, quod nō eſt durante uſufructu. Et aduerte, quia illam rationem gl. in d. §. ſi ſublatū. tenet ibi Bar. & hanc rationem potes addere ad ſuſtentandam rationem domini Chriſtoph. hic, dum dicit, quod in iure pignoris tractatur de minori præiudicio.

TITVLVS V.

De vſu & habitatione.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uiſum eſt de uſufructu, qui eſt ſeruitus perſonalis debita a re perſonæ: uerum quia ſunt & aliæ ſeruitutes perſonales debitæ a re perſonæ, ut uſus & habitatio, ideo uiſo de uſufructu, ſequebatur uidere de uſu & habitatione.

SVMMARIVM.

1 *Plus iuris eſt in uſufructu quàm in uſu.*
2 *Vſus dicitur indiuiduus, uſusfructus uerò diuiduus.*
3 *In uſu pecuniæ, & omnium rerum, quæ uſu conſumuntur, tantum eſt quaſi uſusfructus.*
4 *Impenſa domus, uel fundi ſpectat ad proprietarium.*
5 *Vſufructuarius non poteſt alienare uſumfructum quatenus eſt ius, ſed quatenus eſt commoditas bene.*
6 *Seruitutes perſonales cedi poſſunt prædiales ſeu reales nequaquam.*

Eiſdem. Diuiditur principaliter in tres partes. Nam in prima tractat de uſu, & ſic de prima parte rub. In ſecunda tractat de habitatione, & ſic de ſecunda parte. In tertia ſe excuſat; & de quib. tractare uelit atteſtatur. Secunda ibi, ſed ſi cui. Tertia ibi, hæc de ſeruitute. Itē prima ſubdiuidit in quatuor. Nam in prima tractat de uſu ruſticorum prædio. In ſcd̄a tractat de uſu urbanorū prædi. In tertia tractat de uſu animalium rationabilium. In quarta tractat de uſu animalium irrationabilium. Secunda ibi, item is cui. Tertia ibi, itē is ad quem. Quarta ibi,
a denique. h. d. a His modis cōſtituitur & finitur uſus,
quibus & uſusfructus: minus tn̄ iuris eſt in uſu quā
in uſufructu, quia uſuarius ſolum poteſt uti pro uſu
quotidiano, nec ius utendi alteri cedere pōt. No. pri-
mò, uſum conuenire uſufructui in mō conſtituendi,
1 & in mō terminandi ſiue fruendi. No. ſecundò, † plus
iuris eſſe in uſufructu q̃ in uſu: primò in perceptione
fructuum, quia uſuarius ſolùm percipit uſus neceſſi
tatis cā, uſufructuarius uerò percipit pleno iure. Item
quia uſuarius pōt morari in fundo, dummodò nō fiat
moleſtia ꝓprietario uel eius agricultorib. uſufructua
rius āt morari pōt, ēt ſi moleſtia inferatur. Ex quo col
ligitis aliam d̄riam: quia uſuarius tenetur ſtare colo-
no. l. ſi habitatio. §. ſi quid. ff. eo. uſufructuarius uerò
non. l. arboribus. §. uſufructuarius. & l. hactenus. ff. de
uſufr. Itē quia uſuarius non pōt cedere alteri ius ſuū,
uſufructuarius bn̄ pōt. In gl. modis. ibi. §. uſufr. Sed q̃
2 eſt rō d̄riæ, quare † uſus dicatur indiuiduus, uſusfru
ctus uerò d̄r diuiduus? So. dixit Pe. de Bellap. q̃ ideo
uſus dicitur indiuiduus, quia eſt incertus: incertū eſt
.n. quantū exigat in dies neceſſitas uſuarij; ſed uſuſ-

fructus

fructus eſt certus,iõ mimirum ſi diuidi põt. Sed Bar.
reprehendit Pe.quia immo uſusfructus eſt quid incer
tum.l.ubi ãt non apparet,§.fundi.de uerb. obl. Item
quia eſt incertum ipſa natura, ꝙ fructus in futurum
in eſſe producantur: quia dixit Bart. ꝙ ideo uſus eſt
indiuiduus,quia hẽt cõformitatẽ cũ ſeruitutib. p̃dia
lib. ſicut.n.ſeruitus debita à re,rei debetur,prout uti
litas rei & neceſsitas exigit.l.quoties.de ſerui.ita & u-
ſus debitus a re perſonæ, ſed ſeruitutes p̃diales ſunt
indiuiduæ,igitur & uſus.Sed uſusfructus non eſt ſic:
qa ẽt datur in plus quã exigat neceſsitas uſufructua-
b rii.Sed hæc rõ non placuit dño Pet. *b* & bñ, quia uſus
hẽt maiorem conformitatẽ cum uſufructu,q̃ cum ſer
uitutib. p̃dialib.l.j.ff.de ſerui Quare ipſe reddit aliam
rõnem,pro cuius euidentia p̃mitto, ꝙ illæ ſeruitutes
appellantur indiuiduæ,quarum modus utendi eſt in
diuiduus.l.una.ff.de ſer.ruſt.præd.V ſi eum modus u-
tendi hoc uſu conſtituto,ſit indiuiduus,ſi habeo ego
uſum in fundo tuo,iõ hic uſus appellaẽ indiuiduus,
qa non poſſum ire pro parte, & nõ poſſum colligere
fructus pro parte. Et ſi dixeritis. Si ego uſuarius non
egero niſi ſex metretis uini,nonne poſsum colligere
tres,& ſic diuidere uſum?Rñdeo ꝙ tunc non dr̃ uſus
diuidi,ſed uerius modificari,qa uſus eſt totus in toto
fundo,& totus in qualibet parte fundi,ſicut aĩa eſt to
ta in toto corpore,& tota in qualibet parte corporis.
Si.n.amputetur pes uel manus, non dr̃ aĩa diuidi,ſed
modificari & reſtringi.facit ad prædicta l.3.§.modus.
de ſerui.Ita in propoſito.Et ſi dixeris,nõne idẽ ẽ uſuſ
fructus?quia ſi uſusfructus reddiderit hoc anno decẽ
metretas uini,dr̃ modificari uſusfructus, ergo uſuſ-
fructus eſt indiuiduus.Rñr,ꝙ qñ dẽtur mihi uſusfru
ctus,uel p̃ceptio fructuũ,eſt mihi debitus iure facul-
tatis,q̃ ineſt in ipſo uſufructu, non ãt iure ſeruitutis
uſus.Et hęc fuit rõ Pauli in l.uſus pars.ff.e.cũ dixit,ꝙ
iõ uſus non põt pro parte cõſtitui,qa non poſſumus
3 uti pro parte,ſed frui ſic. No. ꝙ † in uſu pecuniæ tm̃
eſt,quãtũ in uſufructu.Et idẽ dicũt Doc.in uſu oĩum
rerum,q̃ uſu conſumuntur.Rõ dr̃iæ,qa qñ relinquiẽ
uſus uel uſusfructus rerum,q̃ utendo conſumuntur,
ur̃ legata p̃prietas.l.qm̃.cum gl.ſua.de uſuf.ea.re.quę
uſu conſu.nimirum ſi quid prouenit ex his reb.uelu-
ti ex propriis, ſuum faciet uſuarius. arg. in l. ſolum.§.
uitium.ff.de rei uen.quod non eſt in his reb. quæ utẽ
do non conſumuntur.Ibi,l.fundi & hoc uerũ quo ad
perceptionẽ fructuũ : quo uerò ad ius alienandi non
ſunt ſimiles,ut uidebitis ſtatim.In fi.gl.& eſt rõ, quia
aliquando eueniret ꝙ conſtitutio uſus ſyluæ remotæ
• nihil prodeſſet uſuario,niſi ligna uẽdere poſſet, " qa
fortaſſe erogaret in expenſis pro ducendis lignis ad
patriam, quanti emere poſſet in p̃ria.& hæc rõ poni
tur in l.diuus.ff.eo.in uer.utatur. ibi, præter hæc bo-
na.& §.Sabinus.ea.l.In fi.dicite, ꝙ ſi quidem ex fun-
do,cuius uſus alicui debeatur, proprietarius aliquid
4 percipiat ultra uſum uſuarii, † impenſæ pertinet ad
c proprietariũ.l.ſi domus.ff.eo.In gl.hæc oĩa. ibi, ſolue
5 ut ibi.dicite ꝙ † uſufructuarius uel uſuarius ius p̃ſo-
nale & ius ſeruitutis non põt alienare,quia eſt ius in-
ſeparabile a perſonali.& ita loquitur §.finitur.Sed ip-
ſam facultatem,& ipſam cõmoditatem utendi & fruẽ
di,alteri concedere põt.ita loquitur hic.In fi.gl. no.ꝙ
6 †licèt ſeruitutes perſonales cedi poſsint, prædiales ta
men nequaquã.& Iac.tenuit gl. in d.l.locare.pro qua
all. rõ. Nã ſeruitutes prædiales ita ſunt annexæ p̃diis,
ut ab illis ſeparari non poſsint.§.ideo ãt.ſup. de ſerui.
& debentur a re rei, quoties exigit neceſsitas prædij.
cui debẽtur.l.quoties.ff.de ſeru. iõ alienari non pñt.
Sicut uidemus in ſeruitute,quæ iõ alienari non põt,
quia debetur a re p̃ſonæ catenus, quatenus exigit ne
ceſsitas p̃ſonæ,ut hic.Sed hæc rõ Doct.procederet in
ipſo iure ſeruitutis,qđ nõ põt alienari, ſiue loquatur
in prædialib.ſiue in perſonalib.Cur ãt cõmoditas utẽ
di ẽt ſeruitute prædiali non põt concedi, ueluti ius
quoddã paſsionis non ſatis uideo apertè,cum tale ius
ẽt conſtitui poſsit non hñti p̃dium, ut not.in l.ſi quis
binas. ff.de uſufr. Et ſi dixeritis,fortè is cui concediẽ
hæc facultas utendi ab illo cui debetur ſeruitus p̃dia-
lis in plus utetur q̃ exigat neceſsitas officij prædii il-
lius,q concesſit:rñr,ꝙ illa conceſsio dẽt intelligi,ꝙ tã
tundem facultatis tribuat, quantũ concedens hẽbat.
arg.in l.qui tabernas.de contr.empt.Cogitabitis.

ADDITIONES.

a Vel melius ſubdiuide in quinq; partes.In prima ponit,in quo conueniant & diſconueniant uſus & uſusfructus. In ſecunda proſequitur,ut hic.Et aduerte, ꝙ licèt Imperator hic & Iurecõſulti,nullã ibi ponant diffinitionem uſus, puto tamen ꝙ poſſit ſic diffiniri.Vſus eſt ius utendi alienis rebus, ſalua rerũ ſubſtãtia,ſine ulla facultate alteri concedendi. Et hãc diffinitionẽ ſic declaro:conſtat.n.ex genere & differentiis.Nam dũ dico,eſt ius,iſtud eſt genus.& dum poſtea dico,utendi:iſtud poteſt eſſe ad differẽtiam uſufructuarii, qui etiam poteſt frui,ut ſup. tit. j. in prin.& ibi gl.facit uer.idem iuris inf.eo.Et dum poſtea dico, alienis rebus,ponitur ad differentiam creditoris,qui licèt habeat ius in rebus alienis,tamen non poteſt uti, imò utendo committit furtũ. §.furtũ.inf.de obl.q̃ ex deli.naſ.& l.ſi pignore i pr.ff. de fur.Illud, ſalua rerum ſubſtãtia,declara iuxta ſecundam expoſitionem gl.ſup. titu.j.in prin.Cum item dico, ſine ulla facultate alienandi, hoc ponitur ad differentiam habitationis.§. ſed & cui habitatio.inf. eo.Item ponit etiam ad differentiam uſusfructus, ut hoc eo. tit. in prin.Relinquitur ergo,ꝙ iſta diffinitio eſt bona : & reperi poſtea gl.quæ ita diffinit,quam tunc non uideram,in l.j.ff. eo.& ibi etiam diffinit, quid ſit habitatio.

b Sed ad hanc rationem D.Petri potes facile reſpondere,uerum eſſe,quòd in aliis uſus habet maiorẽ cõformitatem cũ uſufructu, ut in mõ conſtituendi & fundandi,ut ſup. e.in prin.ſed in hoc nõ habet conformitatem cum uſufructu,ut iurib. hic in gl.alleg.

• Quando poſſit uſufructuarius uendere,uide Bello. conſil.49. num.10.& 11.

c Ad quem ſpectet impenſa fundi uel culturæ, an ad uſuarium, an uerò ad dominum,uide hic, & c. Adde, ꝙ ex hac gl colligitis differentiam inter uſufructuarium, & uſuarium, duo: all.l.hactenus.& l.ſi domus,quæ differẽtia eſt in hoc, quia uſufructuarius indiſtinctè tenetur colere & reficere fundum. d. l. hactenus.ſecus in uſuario,ut hic,& l.ſi domus.

SVMMARIVM.

1 *Eſt nimis durum,uxorem à marito,& econtra ſeparare.*
2 *Habitatio eſt ius quoddam ſeparatum ab uſu & uſufructu.*
3 *Leges ſunt ſub congruis titulis ſituandæ.*
4 *An ualeat legatum, quando quis relinquit in teſtamento uxorem ſuam dominam,maſſariam & uſufructuariam.*

§.Item is, qui. No.ex iſto.§. quòd ille, cui debetur uſus ędium, poteſt
a uti ædibus cum uxore & familia,ac ẽt marito.*a* † eſſet
1 enim nimis durum,uxorem à marito, & econtra, ſe-
parare.l.poſſeſsionem.C. comm. utr.iud.& ideo hoc
non haberet locum in uſu rei alterius conſtituto,
marito uel uxori, quia ibi non inducitur aliqua ſe-
paratio dura. No. quòd ille, qui habet uſum, non
poteſt

pôt alteri cedere. Itē nota in uerſi.is, ad quē. ꝙ ille cui
dētur uſus ſerui, non pôt opas ſerui alteri locare. &
idē eſt in uſu. Itē no. ꝙ ille, cui dētur uſus pecorū, nō
b pôt uti lana, nec lacte. *b* Secus qdem eſt in uſufructua
rio, qui pôt uti pleno iure. l. uſusfructus. ff. de uſufru
ctu. & l. quid ſit. §. ꝑterea. ff. de uſuris. & hic in gl. No.
a in uerſ. ſed ſi cui, ꝙ † habitatio *c* eſt ius quoddā ſepa-
c ratum ab uſu, & ab uſufructu. Differt. n. ab uſu, quia
uſurarius non pôt uſum locare: at is, cui eſt conſtitu
ta habitatio, pôt illā locare, ut hic. Et differt ēt ab uſu
fructu, quia uſusfructus finitur morte naturali & ci-
uili: at habitatio ſola morte naturali & ciuili; at habi-
tatio ſola morte naturali. §. finitur, ſup. e. iuncta l. lega
tū. de cap. dimi. l. ſi habitatio. §. j. ff. eo. Et iō ſi uelis be
d ne cōſulere mulieri, *d* cui maritus uolebat relinque
re in teſtō uſum domus, ita ut plenè ea uteretur, faci
as ꝙ leget habitationē, ut poſsit eā alteri locare, & ſi-
mul & ſeorsū: cū teſtator, quod uſurarius ſolum & ſi
mul in ea habitet, legare poſsit rē. l. cæterū. & l. ſi nec
3 locabunt. ff. e. Finaliter no. † leges eſſe ſub cōgruis ti
tulis ſituādas. concor. l. 2. de ſta. hom. In uerſ. marito.
no. ꝙ uſuarius ſolum pôt introducere ꝑſonas, q̄ ſunt
inculpatæ uitæ. Ideo dixit gl. in l. non aliter. ff. eo. ꝙ ſi
ſcholaris uelit inducere ganeas in domum conductā,
pôt dñs alteri locare domum, & a ſociis prohiberi. Fi
naliter q̄ritur, pone ꝙ maritus in teſtō ita diſpoſue-
• rit; relinquo uxorem meam, • dñam, maſſariā & uſu
fructuariā oīum bonorū meorum, abſq; aliqua rōne
reddenda, quid erit hoc caſu? quantum ꝑcipere pote
4 rit hæc mulier? In primis † uī legatū eſſe nullū, qa re-
linquit ipſam dñam. Itē uſufructuariam, q̄ dñio repu
gnat: uſus. n. fructus formalis in re propria conſtitui
non p̄t, ſup. tit. j. in prin. ergo legatum nullū, regula,
ubi repugnantia, quod āt ualere poſsit, facit ꝙ muli-
er eligere uſumfructum uel dñiū p̄t, qa iſta ſunt duo
legata. ſ. proprietatis & uſusfructus: ergo eligere pote
rit, qđ ipſa uoluerit. l. ſi Titio fundus. de uſufru. lega.
Sol. aut iſte teſtōr inſtituerat filios hæredes, aut in te
ſtō inſtituerat. Priore caſu illa mulier ꝑcipiet tm̄ fru-
ctum, quātum eius exegerit neceſsitas: poſteriore ca
ſu poterit eligere, quod uoluerit. hæc eſt gl. or. in au-
th. hoc locum. C. ſi mulier ſecundo loco nupſerit.

ADDITIONES.

a An idem ſit in ſeruitute debita marito, ut etiā debeatur uxo-
ri? Videtur quòd ſic, in l. ſi ſtipulatus fuero per te. de uerb. oblig.
ſuprà in tit. de ſeruitu. in prin.
b Adde conc. tex. in l. plenum. §. ſed ſi pecoris. & in §. bonū. ff. eo.
c Adde tu, quod in hoc conuenit habitatio cum uſufructu, q a
quēadmodū uſufructuarius pôt alteri locare uſumfructum, d. l.
arboribus. ita habēs habitationē, ut hic, & C. eo. l. cum antiqui-
tas. Item conuenit cum uſu, in iſto, quia habens habitationē pôt
recipere eas perſonas quas & uſuarius, ut ff. eo. l. & ſi habitatio.
Cum utroque uerò cōuenit habitatio. ſ. cum uſufructuario & u-
ſuario, quia pôt conſtitui & inter uiuos & in ultima uoluntate,
ſicut uſus & uſusfructus, ut hic in gl. in uerbo, aliquo, & l. corru-
ptionem. in fi. C. eo. Item conuenit, quia non tranſit ad hęredē,
ſicut nec illa duo. d. l. ſi habitatio. §. hæredem. ſed diſcordat cum
utroque, quia cōſtituitur habitatio ſolum in ædibus, ſed alia duo
etiam in aliis prædiis, ut hic in glo. in uerbo, uſufru.
d Quando maritus relinquit in teſtamento ſuo mulierem do-
minam, maſſariam & uſufructuariam, quid uideatur relinque-
re, uide hic. & per Cyn. in authen. hoc locum, infrà alleg. in fi. & in
corpore unde ſumitur. & per Bart. in l. exhibuiſſent. §. fi. ff. de pu
blicanis. & Ang. in l. j. ff. rerum amotarum.
• De uxore relicta uſufructuaria, uide Bello. conſ. ix. & vj. latiſ.

TITVLVS VI.

De vſucap. & longi temp. præſcrip.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio rubricæ.*
2 *Quid ſit uſucapio.*
3 *Vſucapio triplex, fauorabilis, odioſa, & mixta.*
4 *Quare inducta uſucapio.*
5 *Quinque neceſſaria ad cauſandum uſucapionem.*
6 *Quis effectus uſucapionis.*

1 Cōtinuatur ad ꝑcedentes hoc ordine. Quia † rerum
dñia aut acquirūtur iure gentiū, aut iure ciuili. §. ſin
gulorū, ſup. de rer. diu. iō uiſo quemadmodum acq̄re
bantur iure gentium, ſequebatur uidere quemadmo
dū acq̄rantur iure ciuili. Vñ, cum uſucapio, & ꝑſcrip
tio ſint modi acq̄rendi dñia de iure ciuili, iō ordine
competenti, de uſucapione & ꝑſcriptione intitulauit
a Imperator. In fi. gl. *a* rubricæ. Eſt hic uidēdum breui-
ter, quid ſit uſucapio, quotuplex ſit, quo iure fuerit in
uenta, ꝑp qd fuerit inuenta, q̄ requirantur ad eā cān
dam, & quid ſit eius effectus: Circa primum bř dic, ꝙ
uſucapio latè ſumpta, prout mobilia & immobilia cō
2 plectitur, ita diffinita eſt. † Vſucapio eſt acquiſitio do
minij ꝑ cōtinuationem poſſeſsionis & tp̄is a lege dif
3 finiti. l. 2. ff. e. † Vſucapio latè ſumpta eſt triplex: *b* quę
b dā eſt merè fauorabilis, ut eſt uſucapio triennij, q̄ ſo-
lum in rebus mobilib. conſiſtit: q̄ iō appellata eſt fauo
rabilis merè, qa ſolo fauore poſsidentis, nullā inſpe-
cta negligentia petentis, currat. Alia eſt uſucapio me
c rè odioſa, ut eſt uſucapio 30. uel 40. ann. *c* q̄ iō eſt ap
pellata merè odioſa, eo ꝙ currit odio & negligentia
nō petentis, nullo inſpecto fauore poſsidētis. Cui nec
fauor eſt tribuendus, eo ꝙ titulus & dolus & mala fi
des in ea uerſatur. l. cū notiſsimi. C. de ꝑſcr. 30. uel. 40
ann. q̄ tñ iure canonico ꝑp malā fidem eſt correcta,
ut peccatum mortale euitetur. c. fi. extra de ꝑſcrip. c.
d malę fidei poſſeſſor. de reg. iur. lib. 6. *d* Et eſt tertia uſu
capio mixta, q̄ eſt x. ann. inter ꝑſentes, & xx. inter ab-
ſentes: atque iō eſt appellata mixta, quia mixto fauo-
re poſsidentis, & negligentia non petentis eſt inuen
ta, de qua infra uidebitis. Eſt āt inuenta iure ciuili, cō
tra regulā iuris gent. de quo ſtatim dicam ſuper lite
4 ra. † Eſt etiā inuenta bono publico, quod publicum
circa duo uerſatur. Primum, ne dñia uagentur ſuper
incerto. l. j. ff. e. Scđm, ut litibus debitus finis impona
5 tur. l. fi. ff. pro ſuo. † Sunt āt quinq; neceſſaria, bona fi
des, iuſtus titulus, res non uitioſa, poſſeſsio iuſta, &
6 tempus continuum. † Effectus āt uſucapionis, eſt ac
quiſitio dñij, euitandæ infinitatis gratia, & certitudo
dominorum, ut hic, & l. j. ff. eo. & l. fi. ff. pro ſuo.

ADDITIONES.

a Pro expeditione huius glo. oppono. De natura copulæ eſt, ut
cadat inter diuerſa, gl. & Bar. in rubri. ff. de iuris & fa. igno. & gl.
expreſſior in c. querelam. in uerbo, nō potuit, extra de ſimo. ſed
hic non ponitur inter diuerſa, quia uſucapio & præſcriptio ſunt
idem, ergo &c.
b Iſtud euidentiale pone inf. in prin. ſuper gl. in uerbo. per trien
nium. & de his omnibus eſt gl. in l. fi. in gl. penul. & antep. C. de
edi. diui. Adria. toll. & ibi bonos text. & ibi uide Bar.
c Quādo habeat locum præſcriptio 40. annorum, declarat tex.
in l. omnes. & in l. fi. C. de præſcrip. 30. uel 40. anno. & in l. j. C. de
ann. except. & ibi gl. in uer. 40. enumerat caſus, in quibus habet
locum præſcriptio 40. annorum.
d Et ſimiliter de iure ciuili, ut not. in l. ſequitur. §. fina. & ibi
per

per Ang.ff.co.& per Bart.in l.omnes populi.ff.de iusti.& iure.& in authent. ad hæc.C.de usur.& d.c.malæfidei.

SVMMARIVM.

1 *Res mobiles triennio, immobiles verò longo tempore usucapiuntur.*
2 *In his quæ sunt de materia positiua, sufficit pro ratione uoluntas.*
3 *Quare diuersis temporibus præscribantur res immobiles & mobiles, cum potius uideretur idem tempus in rebus mobilibus statuendum, atque in rebus immobilibus.*
4 *Usucapio bona ratione est inducta, quamuis per eam uideatur quis locupletari aliena iactura.*
5 *In præscribente semper præsumitur bona fides.*
6 *Ad causandum usucapionem sufficit esse bonam fidem tempore rei traditæ, præterquam in emptione, in qua & tempore contractus, & tempore rei traditæ bona fides requiritur.*
7 *De iure Canonico superueniens mala fidei impedit præscriptionem, non de iure ciuili.*
8 *Petitio hæreditatis non datur contra titulo possidentem.*
9 *Quæ dicatur eadem prouincia.*
10 *Usucapione triennij quæritur dominium directum, præscriptione verò longi temporis dominium tantùm utile.*

Iure ciuili. Diuiditur in duas. Ná in prima ponit statutum iuris aotiqui, cú ratione. In secúda ponit constitutionem nouã, cú ratione
1 sua. Secunda ibi, nobis melior sententia. †Res mobiles trieooio usucapiuntur, immobiles verò longo tempore, uidelicet x. annis inter præseotes, & xx. inter absen
a tes, nulla habita distiõctione locorum; a sed iusto titu
b lo, b bona fide, contiouatione possessionis, debitis tẽ poribus super re non uitiosa præcedentibus: licèt ali
c ter antiquitas statuisset. hoc dicit. c No. primò, usucapionem innentam esse iure ciuili, & hoc contra regu. Iam iurisgentium: quia eo iure solũ acquirũt dominia, si traditio rerũ fiat à domino. l. traditionibus. C. de pactis. §. p traditionẽ. supra, de rerũ diuisio. sed per hãc usucapionẽ acquirunt̃ dominia traditione facta à domino. Nota, quare fuerint inuentæ usucapiones, ne. s. rerũ dñia sint sup incerto. Alia fuit rõ, ut finis li
d tiũ sit. d Sed ista est rõ rõnis. Si. n. dominia erunt certa, erit fiois litiũ. Ex quo dicunt Doct. ꝙ exceptio usucapiendi pòt opponi ad processum & merita causæ, & sic ante litis contestationem, & post. Tutius tñ est, ut ad utrunq; proponatur. si. n. ad utrunq; fuerit opposita, non cõpelletiud ex te litem cõtestari; & usucapionem si non probasti, poteris probare lite contestata. de quo Bal. in l. postquã liti. C. de pac. per alios in l. oã & postca. de iureiuran. Tertio no. quinq;, quæ requiruntur ad cãndum usucapionẽ. Primò, fides bona, ut ibi, bona fide. Secũdò, iustus titulus, ut ibi, emerit. Ter
e tiò, possessio, e ut ibi, acceperit. Quartò tẽpus continuũ, ut ibi, anno. Quintò, rem nõ uitiosam, ut ibi, eã
2 rẽ. Item no. in uersic. & cum hoc, ꝙ † in his, quæ sunt de materia positiua, sufficit pro rõne uolũtas. gl. ẽ in l. j. §. pueritiã. ff. de postulan. Itẽ no. ꝙ res mobiles usucapiunt̃ trienoio, immobiles uerò longo tpe, hoc est x. ann. inter præsentes, & xx. ioter absẽntes. Sed cõtra prædicta opponit subtiliter Præceptor meus, ꝙ lex statuendo minus tẽpus in usucapione mobilium rerũ q̃ immobilium, uř iniqua, & ꝙ imò ex æquitate & rõne oppositum statuere debuisset. Primò, quia res mobiles facilius amittuntur, & difficilius acquiruntur: qa facilius occultantur q̃ res immobiles, quæ se exhibẽt solo. l. j. §. j. & l. rẽ quæ nobis. l. si rem mobilẽ. ff. de acq. poss. ergo cũ in eis maior difficultas cõmittat̃ in recuperando, debuisset. s. ex dictamine rõnis rectæ maius tempus ad inquirẽdũ res mobiles statuere. Prætereã, si dixerimus, usucapionẽ rerũ mobiliũ pcedere ex solla possessione usucapiẽtis, oõ ãt ex negligẽtia nõ petẽtis; ꝙ iterũ malẽ statuerit ita demonstrat, qa possessio rerũ mobilium est fragilior, quã rerum immobiliũ; solet. n. uulgo dici, rerum mobilium utilis est & abiecta possessio. l. si rem mobilem, ff. de acq. poss. ergo maius tempus deberet requiri in usucapione rerum
f mobilium, quã immobilium. Vos f rñdete, ꝙ † iõ lex
3 minus tempus statuit, quia licèt possessio rerum mobilium dicatur fragilior quo ad eã perdendam, tamen quia cum res mobiles possidentur, illa possessio est nobilior cæteris; iõ facilius super eis usucapio interuenit, attenta oobilitate possessionis ex parte usucapientis, & attenta fragilitate culpæ ex parte non petentis, ar. in l. si culpa. de rei uend. maior. n. culpa com mittitur stando per trienniuṁ ad inquirendum res mobiles, quibus frequentissimẽ utimur, quàm res immobiles, quæ in solo consistunt. Sed iterum cootra oppo. ꝙ lex malẽ statuerit, & cõtra æquitatem, ut res alienæ usucapiant̃. Nam statutum est, nemini licere aliena iactura fieri locupletem, l. nam hoc natura. ff. de condi. indeb. ergo lex iniquẽ usucapionem adin-
4 uenit. Sol. dicuot Doc. ꝙ † noo est iniquum, quia hæc acquisitio hẽt iustam cãm aonexam, uidelicet boni publici. Sic & alibi uidemus, ꝙ propter bonum publicum quis cogitur rem suam vendere, & sic iure suo priuatur. l. item si uerberatum. § j. de rei uen. Item pp delictum damnatorũ bona publicantur. l. j. de bon. dãna. ita & propter negligeotiã bona usucapiũtur. Præceptor meus ita rñdebat: ꝙ licèt æquitas aliter uellet, tameo postea immutari pòt. Probat ex hoc: æquũ fuit, tpe belli testamenta cæteris modis fieri caduca, ut possent Imperatores bella sustentare: eueniente pace fuit etiam æquẽ statutum, ut caduca fierent. l. j. C. de cad. tollen. Ita in proposito, nulla negligentia com missa, est æquum iure suo neminem priuari, ut sit litium finis. Finaliter opponit: oam ex quo est æquitas scripta, ut nemo locupletetur cum aliena iactura, & rigor scriptus, ut locupletet̃ mediãte usucapione, æquitas deberet rigori præferri. l. placuit. C. de iudi. l. si tibi pecuniã. ff. si cer. pet. Solu. illa iura procedũt, quãdo æquitas aduersatur rigori in specie; secus si in genere aduerset̃, quia p specialem rigorem æquitati naturali derogatur, ut hic, & l. sanctio legum. ff. de pæn. & reg. iure geo. lib. 6. In gl. in bona fide, ibi, uerius colligi-
5 tis ex gl. ꝙ † io præscribente semper præsumitur bo-
g na fides. g Sed contra, nõne unusquisq; arbitrari dẽt, qđ suum non est, & c. l. si. C. uñ ui. ergo possidens rem alienam, semper præsumitur in mala fide. Solu. dicũt Doct. huic præscriptioni bonæ fidei operatur titulus habilis ad translationem dominii, q possessionem p-
6 cessit. Ibi, sufficit. colligitis, ꝙ † ad causandam usucapionem sufficit regulariter hẽre bonã fidem tpe rei traditæ, licèt mala fides fuisset tpe contractus. Hoc fallit in usucapione causãda ex contractu emptionis, qa tũc exigit̃ booa fides duplici tpe, videlicet tpe contractus & rei traditæ. Rõ diuersitatis assignatur p glo. in l. 2. ff. pro emptore, quia contractus uenditionis magis celebratur quàm cæteri, unde maior cautela est adhiben-

adhibenda, arg. in l. capitalium. ff. de pœ. in §. famosos.
Sed hæc rõ nõ est bona, quia si magis frequentatur,
maior fauor esset adhibendus, ut citius usucapio cur-
reret, arg. in l. certi cond. §. si nummos. & in l. singula
ria. ff. si cer. pe. Non ob. l. capitalium, q̃a loq̃tur in deli
ctis, in q̃b. pp frequentiã fauores tribuuntur: q̃a pce-
ptor meus dicit, se non nouã rõnem inducere, sed eã
q̃ fuit Iurisc. in l. si is, qui pro empt. §. fi. de usuc. dr̃. n.
ibi, ꝙ rem alienã stipulari possum scienter, sed non
emere, ut mihi dñium acquiratur. Vñ si mihi tradat
res, quã dare promisisti, iõ sufficit hẽre bonam fidem
tpe tradõnis, quia debeo excogitare, ꝙ tu more boni
uiri rem, quã sciebã esse alienã tpe contractus, rede-
meris, & mihi tradideris, cum ad hoc iure tenearis. s.
dominium transferre. l. ubi ãt. §. si. ff. de uer. obl. Non
est sic, q̃do uendidisti, q̃a non teneris dñium transfer
re: uñ nec debeo cogitare ꝙ uelis rem redimere a ue
ro dño, & dñium transferre. l. ex empto. de act. emp.
nñ non debeo putare esse tuã tpe contractus. & ista
rõ placet. Ibi, posterior scia. Hoc est de iure ciuili: † de
7 iure uerò Cano. cui hoc loco cedere debemus, mala fi
h des h superueniens impedit pscriptionẽ. c. malæ fidei.
de reg. iu. li. 6. c. fi. ext. de pscr. In fi. Hoc uerũ quo ad
8 fructus, non ãt quo ad præscriptionem † quia petitio
hr̃ditatis non datur contra posidentem cum titulo.
l. hr̃ditatis. C. de pet. hær. l. hr̃ditatẽ. C. in qui. cau. ces
sat lon. tempo. præscr. In fi. gl. in uer. triennium. indu
citur ad q̃stionem. Dictat statutum uniuersitatis, ut
scholaris examinandus teneatur accipere in promo-
torem Doc. quem pluri tpe audiuerit: de quo statur
iurõ scholarium. Ecce scholaris iurat se audiuisse Do
ctorẽ p mensem continuũ, & sic per lectiones 20. vel
circa: iurat ẽt ꝙ incœpit audire alium Doct. per tres
menses, sed illis tribus mensib. non audiuit, nisi 15.
lectiones: q̃s erit promotor necessarius? Vr̃ ꝙ ille, quẽ
audiuerit plurib. lectionib. quia illud fuit tp̃s conti-
nuum, q̃d ur̃ exquirere statutũ, ut hic in tex. Faciunt
uerba statuti, q̃ dñt, pluri tpe audiuerit, & ita notant
actum audiendi. Quòd ãt alter admittatur, probatur
quia ex quo cœpit audire, & aliq̃ñ reuertebatur, reti
nebat aĩum audiendi, iõ dr̃ hẽri pro audiente, arg. in
l. naturalem. §. pauonum. de acq. re. do. Ego puto pri-
mam partem ueriorem, q̃a statutum notat actum au
diendi. Fateor. n. ꝙ ex quo reuertebatur ad auditoriũ
alterius Doct. tpe discõtinuato, retinebat aĩum scho
lasticũ, & scholaris suus appellabatur: iõq; si statutum
dixisset, ut ille sit promotor, cuius longiori tpe fuit
scholaris, obtineret. Non est sic, q̃ñ statutum notat
actũ, & dicit, lõgiori tpe audiuit. & pro hoc all. text.
in l. seruus. §. fi. de sta. li. Præterea iõ statutum exquisi
uit longius tp̃s audiendi, ut daretur præmium Docto
ri, sub quo melius profecit. Palã ãt est, melius profecis
se sub quo magis audiuit, & cõtinuè, q̃ sub quo minus
audiuit & discontinuè. In fi. glo. in uer. nullum. dicite,
ꝙ in pscribendis actionib. personalibus iõ requiritur
maius tp̃s, quia illa pscriptio currit negligentia sola
non petentis, at cæteræ currunt negligentia sola nõ
petentis, & ex possessione pscribentis: unde cum ha-
beant cãm potentiorem, citius currunt, & effectum
operantur, arg. in Auth. de consan. & ute. fra. in prin.

9 In gl. inter pñtes, in fi. Sed dubitatur, † q̃ dicatur eadẽ
prouincia. Aliqui dñt, ꝙ est consideranda cõsuetudo
regionis: aliq̃ui, ꝙ singuli archiepi constituunt singu
las prouincias illa est cõis sñia, quã tenuit gl. no. ĩ l. fi.
C. de pscr. lon. tẽp. ut unaquæq; ciuitas cũ suo territo
rio, loco prouĩciæ hẽatur. Nã ut olim singulæ prouin
ciæ singulas psidationes hẽbant, ita hodie singulæ ci-
uitates singulos hñt præsidatus, quos nos prætores ap-
i pellamus. In gl. in uer. dñia. i colligitis, ꝙ † per usuca-
10 pionem triennij acq̃ratur directum dominium: per
pscriptionem uerò lõgi tpis acquiratur solum utile:
& hanc tenuit gl. in l. 3. ff. eo. & in auth. nisi. C. de bo.
mat. camq; cõiter sequunt Citramontani. Vltramon
tani uerò tenuerunt contrarium, quos sequebat Præ
ceptor meus. Primò p istum text. ad lr̃am. Scd̃ò, quia
eadem est diffõ pscriptionis longi tpis, q̃ est usucapio
nis triennii, ergo idem effectus acquirendi dñium. As
sumptum probatur in l. 3. ff. eo. cum sñia sit una, p ea
q̃ hñr in l. oĩs diffõ. ff. de reg. iu. Item mouetur, q̃a quã
to cã est potentior, tãto potentius agit, & tãto citius
effectũ producit, arg. in l. nã & magistratus. ff. de arb.
Sed in pscriptione longi tpis est cã potentior: primò,
quia possessio rerũ immobilium est potens & firma:
possessio uerò rerum mobilium fragilis & abiecta. l.
si rem mobilem. ff. de acq. pos. Item pscriptio fundat
ex longiori possessione q̃ usucapio, igit &c. Præterea
duæ causæ uincunt unã, & potentius opantur, auth.
cessante. C. de suis & legit. Sed ad cãndũ pscriptionem
longi tpis concurrunt duæ causæ: primò possessio p-
scribentis, scd̃ò negligentia non petentis, ergo debe-
rent plus opari q̃ usucapio, ad quam cãndam solum
consideratur possessio usucapientis, non ãt negligen
tia non petentis. Ad arg. rñr primò, ꝙ l. si q̃s emptio-
nis titulo. loq̃tur de exceptione intentionis & facti,
q̃ nullũ ius psupponit in agente. l. qui se debere, & ibi
gl. ff. de cond. ob cau. Ad alia ãt iura, quæ dicunt, ꝙ ei
competit utilis actio, exponit utilis, idest efficax, &c.

ADDITIONES.

a Et ad istum text. dum dicit, ꝙ olim fiebat differentia inter pdia
Italica & prædia prouincialia, puto quòd illi antiq mouerentur
ista ratione. Nam prædia prouincialia præstabant tributa, & sic e-
rant tributaria: prædia autem Italica nulla præstabant tributa, ut
dicit gl. no. in l. omnes. C. sine censu, uel reli. & ideo statutũ erat,
prædia prouincialia non posse præscribi, sicut & Italica. Hinc est,
quòd cum ex reb. mobilib. non colligantur tributa, q̃a res mobi-
les non sunt obnoxiæ tributis, l reb. mobilib. nõ fiebat distinctio
locorum. Hodie tamen dispositũ est, quòd nõ fit differẽtia loco
rum. Et si dicis, nonne adhuc hodie militat illa ratio? dico ꝙ non;
quia licèt hodiè possint præscribi prædia tributaria, pcedit quã
tum ad dominium, non autem quãtum ad ius tributũ nõ præstã
dum. & ita uult gl. in l. unica, in gl. fi. C. de usuc. transfor.

b Quæro, qualis debeat esse tit. sufficiens ad præscriptionem. Dic
quòd dẽt esse tit. uerus, uel putatiuus isto errore interueniente:
puta, q̃a procurator meus dixerat mihi quòd emerat rem, quam
reuera non emerat, & ego credidi & possedi. de quo p Bar. in l.
Celsus. ff. eo. Et adde, quòd iste tit. putatiuus debet esse talis, q̃ sit
possibilis per naturam, aliàs non sufficit. Vnde si ego possiderem
titulo pro hærede tanquam hæres alicuius, qui reuera non esset
mortuus, tunc talis tit. non est sufficiens. l. j. ff. pro hære. Nunq̃d
autem interruptio tituli impediat præscriptionẽ fieri? puta, testa
tor posidebat rem pro emptore, ipse ante completã præscriptio
nem mortuus est, & hæres incepit posidere pro hærede, an illa
possessio secunda facta ex alio tit. continuetur cum prima? Dic ꝙ
sic. l. Pompo. §. 1. ff. de acqui. poss. & habetur per Bar. in l. naturali-
ter. ff. de usuc. ubi uide.

Item pondera tex. in uer. putantibus. hic esse tex. pro gl. in l. j. §. pueritiam. in uer. ratus. ff. de postul. quę similiter ponderat tex. ibi in uer. ratus. & ponit iste infra, in 4. not.

d Et potes intelligere istam rationem, ut sit sensus, ꝙ ille qui emit rem, uel habet alio titulo, nunquam esset certus se dominũ esse effectum, nisi usucapio fuisset introducta, licèt Bald. Ray. & Alb. intelligant in l. i ff. eo. istam rationem, quia magna est difficultas probare dominiũ, nisi per usucapionem, ut dicit glos. in l. cum res. ff. de prob. Non autẽ intelligas, ne dominia sint in incerto, hoc est quòd usucapio sit inuenta ut sciamus quis sit dñs, qa secundum hoc sequeretur, ꝙ si ego ex post facto scirẽ quis esset dñs ꝙ non possem usucapere, quia cessaret illa ratio, & tñ hoc est falsum, quia mala fides superueniens, de iure ciuili non impedit usucapionem. l. 1. §. illo proculdubio. C. de usuc. transfor.

e Quæritur ẽt, qualiter probetur cõtinua possessio. Dic, ꝙ ꝓbatis extremitatib. dicitur probata media possessio. l. fine possidetis. C. de prob. Et sic debẽt esse cauti capitulãtes, ut ipsi faciant quòd dicta testiũ cõcludãt continuũ tẽpus in præscriptione: non .n. sufficit probare possessionẽ, nisi probetur continua. l. i. §. quòd autem. ff. de aqua quo. & æsti. Nisi dixerit a decem ann. & citra: qa tunc copula, &, denotat primum possessorẽ fuisse iam sunt decem anni, & post ea possedisse, ut in c. licet causam. uer. exp̃ssum. tex. de prob. Item nõ sufficit dicere, quòd possedisti decẽ annis ꝓximis, quia potest uerificari in una die. d. §. quòd autẽ. Ideo est capitulãdum hoc modo, quòd possedit per tempus x. ann. ita quòd illud tempus sit transactum ante litem motam: qoia dictio, ꝑ, denotat perfectionem. l. urbana. §. pernoctare, de uerb. sig. & de hoc uide Bar. in d. l. Celsus.

f Sed secundum istam solu. sequeretur, ꝙ illa usucapio triennii esset odiosa cum de mero odio non petentis procedit. Vel saltẽ, & melius deberet dici mixta: ꝙ tamen est falsum, & contra ea q̃ iste dicit in rubr. & ibi dixi, quòd fortè posset teneri & ꝓbari in l. fi. ad fi. C. de edi. diui Adr. tol. nec est text. qui urgeat ad oppositũ. Vel potes dicere, quòd ideo minus tempus sit statutũ in reb. mobilib. quia de minori præiudicio tractatur, & ꝓpter credo quòd ista ratione motus sit Imperator. Et si diceres, nonne reperiuntur res mobiles, quæ sunt magni præiudicii? Respondeo, quòd leges referũtur ad magis cõmuniter accidẽtia l. nam ad ea. & l. ex his. ff. de legi. quia ergo magis cõmuniter accidit, quòd res immobiles sint maioris præiudicii quam mobiles, idcirco in eis ꝓscribendis, & amittendis lex maius tempus statuit quam in rebus mobilib. Et quod usucapio triennii currat etiam in odium nõ petentis, facit l. 1. ff. eo. in uer. cum sufficeret, maximè quia illa l. i. loquit de usucapione in genere, & genus debet uerificari in qualibet sua specie. ad idem tex. noster in uer. putantib. Et cogita de ratione, quare in reb. mobilib. nõ fit distinctio, an inter absentes usucapiatur, uel præsentes, cum in reb. immobilib. nõ habeamus respectum, an res sint presentes uel absentes, sed an personæ. l. fi. C. de præscr. lon. temp.

g An in præscribente præsumatur bona fides, uel ne: & illud, qđ hic dicitur, quòd præsumitur bona fides, intellige ꝓcedere in reb. corporalib. secus in pręscriptione iurium incorporalium. l. i. §. hoc interdicto. & ibi glo. in uer. usus. & ibi Bar. ff. de iti. actuque pri. & per Ang. de Are. hic. Et ratio diuersitatis, quare in præscriptione rerum incorporalium non præsumitur bona fides, est secũdum Bal. in §. sed istę. Inst. de act. quia habet præsumptionẽ contra se, cum quælibet res pręsumatur libera. l. altius. C. de ser. & aqua. De hoc, an in dubio bona fides pręsumatur, si nõ probetur mala, uide glos. hic tenentem quod sic, & aliam in l. super longi. C. de pręscr. lon. temp. & ibi plenè de contractu emptionis. uide etiam glos. in §. sed istę. in glos. magna. Insti. de act. quę uult quòd debeat quis stare sacramento allegantis bonam fidẽ, quę glos. reputatur not. in hoc. Et ꝓ hoc, quod in dubio pręsumatur bona fides, uidetur tex. C. de euict. l. pen. quam alle. in d. l. super longi.

h An mala fides superueniens impediat pręscriptionem compleri? Dic quòd nõ: & adde quòd ista mala fides debet esse firma & irreuocabilis, non etiam dubia: puta, si quis post inchoatam usucapionem dubitet an res sit sua, an nõ: ista dubitatio nõ habet impedire implementum usucapionis, de quo uide per glos. & Inn. in c. fin. de rescr. & per Bart. in l. naturaliter. ff. de usuca. Iuxta hanc partem pulchrum esset uidere, quę potest esse ratio, quòd defectus bonę fidei superueniens non interrumpit pręscriptionẽ d. l. unica. §. illo proculdubio. C. de usuc. transf. & tamẽ defectus possessionis superueniens interrumpit pręscriptionem. l. naturaliter. ff. de usuc. in tãtũ, quod dicit text. ualde notab. in l. si is, qui pro emptore. §. si quis bona fide. ff. eod. quòd si quis a princ. rẽ habuerit bona fide, & superueniat scientia rei alienę, & sic mala fides, quo casu de iure ciuili nihilominus potest usucapere, d. § illo proculdubio. quòd si ꝑdat possessionẽ, & postea recuperet, nõ possit usucapere, quia initiũ secundę possessionis uitiosum est. Aliàs audiui assignari istam rationem, Non esse pręsumendum quòd lex uelit facere actus suos frustratorios. l. hęc stipul. ff. ut leg. no. ca. sed si diceremus, quòd ꝑ defectũ bonę fidei superuenientẽ interrumperetur pręscripsio, certè ista pręscripsio quę est introducta propter bonũ publicũ, ut habetur in l. i. ff. eod & ne dominia rerum essent in incerto, ut hoc tex. quasi fructuariè esset introducta, cum de facili & multis modis possit superuenire mala fides, iuxta tradita per Bart. in l. Celsus. in fi. tertię colum. ff. eod. & propter communem illum modum interrũperetur: unde ne hoc eueniret, lex statuit sufficere, si bona fides sit a principio. Non sic est in amissione possessionis: quia possessio ita de facili non mutatur, sicut uolũtas & animus. Cogita, & nõ inuenies fortè in specie aliam rationem diuersitatis. Potes tamen hãc rationẽ hoc modo & melius formare. Lex facit actus suos minus frustratorios quàm potest, deducendo postea ut supra. Vide meliorem rationem proximè scriptam: & aduerte, quia ista ratio non ualet unam fabam, cũ hodie iure Cano. mala fides quandocũque superueniens impediat, ut hic per istũ, & tamen militaret absurdum de quo supra, ergo ratio non est uera. Et licèt dictũ sit mihi quòd nullus ponit hanc rationem diuersitatis, tamẽ ego puto ꝙ colligatur optima ratio diuersitatis ex uerbis Bart. in loco ordina. in l. naturaliter. in ult. col. ff. eod. quam ego latius sic declaro. Aut n. qs uult pręscribere actioni personali, & sic alicui debito, & tunc isto casu non requiritur aliqua possessio, ut dicit ibi Bart. sed currit sola negligẽtia nõ petẽtis. Aut uult pręscribere alicui actioni reali, & sic uult acquirere per præscriptionẽ dominium rei alienæ, & tunc non potest, nisi cõtinuo taliter possideat quòd possit cõueniri: quia ubi non posset conueniri a domino, non ualenti agere non curreret præscriptio. Sed si quis amittat possessionem rei, non posset cõueniri à domino, unde nimirum si interrũpitur præscriptio quandocũque amittat possessionem: sed si desinit esse in bona fide, nihilominus posset conueniri, nimirũ si pręscriptio non interrũpitur. Et propterea sentit ibi Bar, quòd si q. s dolo desiisset possidere, quo casu posset conueniri perinde ac si possideret, quòd non interrumperetur præscriptio, nã uult ibi Bar. ꝙ si quis posset conueniri q̃uis nõ possideret, ꝙ nõ interrumperetur præscriptio.

i Circa hanc concl. glo. ꝙ per præscriptionem triennii acqritur directum dominium, & per præscriptionem x. uel xx. ann. acquiritur utile dominium, & per præscriptionẽ 30. ann. acqritur tñ exceptio, uel etiam utilis actio, si habebat bonam fidẽ, iuxta. l. si quis emptionis C. de pręscr. 30. uel 40. ann. pulchrum est uidere de ratione diuersitatis. Aliàs audiui assignari rationẽ, quòd ideo per præscriptionem triennalem acquiritur tantum directum dominium, quia illa cadit in rebus mobilibus in quibus nõ est dare utile dominium allegatur glos. in. §. adeo. in uer. locationem. infra loca. quę glos. mihi non dicit. Sed posito q̃ istud esset uerum, istud non sufficeret pro ratione inter præscriptinem x. anno. & præscriptionem 30. ann. Dic ergo quod uera est ratio, quã ponit Dy. in reg. possessor malæ fidei, in 2. col quod præscriptio triennalis est fauorabilis, ut dixi supra in euidẽtialibus & ideo inducitur, ut per eam directum acquiratur. Illa uerò longissimi temporis est merè odiosa, ideo datur ei maior fauor qui potest, & ideo inducitur ut ꝑ eã tantum exceptio acquiratur. Nec huic tñ obstat unum, quod audiui aliàs adduci in cõtrarium, quòd quotiescunque una dispositio est pro parte fauorabilis, & pro parte odiosa, quòd pro illa parte pro qua est fauorabilis est extendẽda, iuxta glo. in l. 2. C de edẽ. quia hoc ego fateor, & dico quòd bene extenditur. Hoc patet, quia nisi ille fauor attenderetur, nõ acquireretur nisi exceptio, ut in præscriptione longissimi temporis, in qua nullus fauor attẽditur. Et si cõtra omnia ista opponeres, ꝙ tempus non est modus tollendæ uel inducẽdæ obligationis. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & obl. fateor quod tẽpus solum non est causa tollendæ, uel inducendæ obligationis, sed bona fides, titulus & possessio iuncta cũ tempore, bene possunt tollere & inducere obligationem. Et propterea, quia in pręscrip. 30. uel 40. anno. solum tempus attenditur, & quia nõ adsit bona fides solum inducitur exceptio: ergo patet quòd nõ tollitur actio, cum exceptio sit actionis exclusio: ergo præsupponit actionem, & consequenter obligationem extare, ergo præsupponit eas nõ fuisse sublatas præscriptionu illa 30. uel 40 annor. Hæc notabis, quia ñ habes alibi ita declarata ꝓdicta. Et sic in re mobili ratio uera ẽ Nic. de Neap. in præscript. 30. annor. Vera ratio, quia tẽpus &c. in præscriptione x. uel. 20. an. Vera ratio, qa satis est pręscribẽti acquiri utile, quod pręferetur directo & pręscribenti nihil nocet

penes

penes primum dominium eſſe directum, quod nihil ualet cōtra eum, ſed contra tertium. Et dum gl. allegat l. ſi quis emptionis. in prin. pro opi. Bal. uult inducere, dum dicit text. preſcribenti exceptionem, quę preſupponit actionem in agente, cum ſit actionis excluſio, ut l. j. ff. de exce. ergo cū penes primum dñm remaneat actio, ergo dnium, ita colligitur ex reſpōſione, quā infra ille dat. An aūt ꝑ pſcriptionē tollatur naturalis & ciuilis obligatio, uide p Bar. in l. fin. ff. rem rat. hab. & d. l. ſicut. & in d. l. ſi. ſup. alleg De hac materia ē idē; ut C de bo. mater. authē. niſi. & in l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſeruitus uendi. & l traditionibus. C. de pact.

SVMMARIVM.

1 *Appellatione uſucapionis, alienatio continetur.*
2 *Licet res ſacra & liber homo poſſint uendi ignoranti, tamen non poſſunt uſucapi ab emente bona fide.*
3 *Seruus fugitiuus uſucapi non poteſt.*
4 *Qui uendit rem alienam ſine poteſtate ſibi tributa, committit furtum.*
5 *Error in iure non inhibet poſſidentem facere fructus ſuos.*
6 *Quinque ſunt genera uiolentiarum.*
7 *Ratio uiuificat legem ſicut anima corpus.*
8 *Error iuris in poſſidente impedit uſucapionem, ſecus in tradente.*
9 *Quae requirantur ad hoc ut auth. malæ fidei poſſeſſor. C. de præſcr. lon. temp. x. uel xx. ann. locum habeat.*
10 *Verba, quæ non poſſunt uerificari ſecundum proprium ſignificatum, uerificantur per ſubauditum intellectum.*
11 *Si debitor rem ſuam pignoratam creditori ſurripuerit, res non cadit in uitium furtiuitatis.*
12 *Si extraneus ſurripuerit creditori rem pignoratam, res non effugit uitium furtiuitatis, quamuis reuertatur ad debitorem dominum.*
13 *Si debitor pignorauerit rem alienam creditori & eam ipſe ſurripuerit, res cadit in uitium furtiuitatis.*
14 *Si res pignorata fuerit ab extraneo ſurrepta furto, purgatur uitium furtiuitatis, ſi ipſa redierit ad creditorem.*
15 *An ſufficiat rem furtiuam redire ad bonæ fidei emptorem, ut purgetur uitium furtiuitatis.*

§. Sed aliquando. Liber homo, res religioſa vel ſacra, & ſer
a nus fugitiuus, nō uſucapit: ſed & rerū furtiuarū *a* uel ablatarū earumq́ue, quarū noſtrū non eſt cōmerciū, nobis uſucapio non procedit. hoc d. Diuiditur principaliter in duas partes. Nam in prima loquitur de uſucapione rerum mobiliū. In Scda loq tur de uſucapione rerū immobiliū. Scda ibi, ꝙ aūt ad eas. Prima ſubdiuit in tres. Nā in prima ponit dictū. in ſecūda rńdet tacitæ obiectioni. Scda ibi, ꝙ āt. Tertia ibi, uñ & in re
b bus. No. primò, liberum hoiem, uel ſacrā *b* rē uſucapi non poſſe. Et eſt rō; nam cum hmōi res non poſſint alienari, l. inter ſtipulantē. §. ſacram. de uer. obl. nō po
1 terunt quoq; uſucapi. † appellatione. n. uſucapionis, alienatio continetī. l. alienationis. de uerb. ſignifi. Et ſi
2 dixeritis, † hmōi re emi poſſe ab ignorante. l. liberi. & l. & liberi. ff. de contr. empt. ergo poterunt uſucapi ab emente bona fide. Sol. ideo poſſunt emi, qa ex natura cōtractus uenditionis nō uenit rē dari, hoc eſt dñium transferri, ſed ſolū uenit rē tradi. Lrō, & l. ex empto. de act. emp. tenet igr̄ non ut dñium trāsferat, ſed ut poſſit emptor cōtra vēditorē agere. §. fi. inf. de cōtrah. emp. Præterea dr̄ res ſacra & liber homo uēdi pñt, ſed nō in ſtipulatione deduci. l. inter ſtipulantē. §. ſacrā. l. liber hō. l. j. de uer. obl. ſed ideo non pñt uſucapi, quia per uſucapionē tractatur de tranſlatione
c c dñij. l. tradōnis. C. de pact. uidiſtis ſup. eo. in prin. Itē
3 no. † ſeruū fugitiuū uſucapi non poſſe. Rō, quia ꝑ talē fugā efficitur furtiuus. l. j. C. de ſer. fug. uñ ueluti effectus uitio furtiuitatis, non pt̄ uſucapi. l. ſequiī. ff. eo. §. j. No. in §. furtiuæ. res furtiuas & ui ablatas nō poſſe uſucapi. No. rōnem ibi, quia l. 12. tab. Atilia & Plautia, uſucapionē prohibēt. Ex quo colligitus, & glo. elicit, ſufficere illā rńſionē; Ita placuit legi. Sed potuerūt hæ leges ratione moueri, qa adeſt uitium in materia, ideoq; uſucapio inhibenda. §. nouiſſimè. inf. eo. No. in uer. unde, in rebus mobilibus non facile uſucapio
4 nē procedere. No. in uer. nam † q. rem, ꝙ uendens rē alienā abſq; poteſtate ei tributa, intelligitur cōmitte te furtū: uoluit. n. ex re aliena lucrū pretii facere, er
d go furtū committit. l. ſi pignoris. §. j. ff. de furt. *d* No. in uer. ſi tñ. tres caſus, in quibus res mobilis pt̄ uſucapi: quæ planè patent ex lrā. No. in uerſi. item ſi quis, ꝙ ad uſufructuariū nō pertinet partus ancillæ; nam talis partus non dr̄ in fructu. §. in pecudū. ſup. de rer. di. ergo non pertinet ad vſufructuariū, ſup. ti. 2. in prin. No. ꝙ error iuris quē hēt à dolo excuſare: unde dr̄, ꝙ
5 † error in iure, nō inhibet, poſſidentem fructus ſuos facere. l. ſed ſi lege. §. ſcire. de pet. hęr. No. furtum non committi ſine affectu furādi; qd colligitur ex furti tradita diffinitione, in l. j. ff. de fur. No. in uer. quod āt. locum effici uacantem per abſentiam & ꝑ negligentiā dñi, uel ſi dñs ſine ſucceſſore moriatur. No. in fundo furtum nō cōmitti. Finaliter no. rem furtiuam uſucapi poſſe, ſi in ptātem dñi reuerſa ſit. Ratio, quia dicit
e *e* adeo purgari e uitium furtiuitatis, ꝙ nō amplius furtiua appellari pt̄. In gl. fugitiuum. ibi. l. j. no. ꝙ ſeruus fugitiuus facit furtū ſui: quod uerum intellige de furto irregulari. Furtum āt regulare non cōmittiī, quia inter furem & rem furtiuam debet cadere aliqua differentia, q̄ non cadit hic. l. 6. ff. de furtis, & l. j. C. de ſer.
f fugit. In fi. gl. ſi quæratur, *f* an ſeruus fugitiuus poſſit uſucapi. dicite regulariter ꝙ non. Fallit ſi tria cōcurrunt. Primum, ꝙ diu moratus fuerit in libertate. Secundum, ꝙ exhibuerit ſe aduerſum dño, pro libertate obtinenda. Tertiū, ꝙ fuerit ab alio poſſeſſus. l. ſi is, qui pro emptore. §. ſi ſeruus. ff. de uſuc. In fi. gloſ. in uerbo, uis, no. ꝙ uis expulſiua ita rē uitiat, vt uſucapi non poſſit; ſecus eſt in ui cōpulſiua, quia vis cōpulſiua non uitiat rem, ſed aggrauat perſonam. Vñ dicite,
6 ꝙ † quinq; gña ſunt uiolētiarū; q̄dā eſt expulſiua, cū qs expellitur de iure immobili; q̄dā ablatiua, cū alicui aufertur res mobilis, & his duobus modis impeditur res uſucapi & præſcribi, quia utraq; harū uiolentiarū affert uitiū circa rē. Quędā eſt uis cōpulſiua, ut cum qs compellitur rē ſuā alienare; quędā eſt turbatiua, vt cū aliqs turbaī in poſſeſſione ſua: quædā eſt inquietatiua, ut qñ duo prætendunt ſe poſſidere, & alter ab altero inquietaī, tunc neutra harum uiolentiarū impedit uſucapionem, uel præſcriptionem, qa res nō afficitur aliquo uitio, ſed perſona, quæ cōpellitur, grauatur vel inquietatur; de quibus eſt gl. ordinaria in l.
g 1. C. quod met. cau. Gloſ. in uerbo, prædicto. *g* In fi. gloſ. in uerbo, furtiuarum. Si quæratur, an ſufficiat ꝑ ratione uoluntas. dicite regulariter quod non. quia tātum ualet lex ſine ratione, quantum corpus ſine ani-
7 ma; † ratio enim legem uiuificat, quemadmodum anima corpus. c. cōſuetudo. diſtin. j. l. ſcire leges. l. ff. de legibus. Fallit in his, quæ ſunt de iuſtitia merè poſitiua. allegat glo. l. j. §. pueritiam. ff. de poſtul. Secūdò fallit in his, quæ dependent ex mera uoluntate. l. quia poterat. ff. ad Treb. In fi. gloſ. in uerbo, alia ratione. Non ob. l. quædam. quia loquitur, qñ generalis non

prępōderat ſpeciali,ut hic.In gl.cōpetat. in fi.No.ꝙ
uitium perſonale nocet ſingulari ſucceſſori,quod ue
rum limitant Doct.in præſcriptione rerum immobi-
lium, ſecus in uſucapione mobilium. Nā cum auth.
malæfidei,loquar̃ de pſcriptione immobiliū, & ſit ius
correctorium, non dēt extendi ad uſucapionem mo-
bilium.l.ſi ucrò.§.de uiro.ff.ſol.matr. In fi.glo.in uer
bo,accipienti.Sed dubitar̃,quare in ſuis non hēt locū
titulus pro hærede.Rñdet Bal.ꝙ ideo nō hēt locum,
quia ſui non ſunt propriè hæredes, cum nihil acqui-
rant de nouo,ſed bona defunctorum in eos cōtinuē
tur.l.in ſuis.ff.de lib.& poſthu.Ideo ſi ſtatuto caueat̃,
ꝙ pro qualibet hæredicate ſoluar̃ denarius pro cente
nario ab hærede,non hēbit locum ſtatutum in hære-
de ſuo,uel filio uel nepote,quia non appellatur hęres
8 propriè.In gl.non cōicet.ibi,colligitur.No. ꝙ † error
iuris in poſſidente impedit uſucapionē:ſecus ſi fuerit
in tradente, & idem tenuit gl. in l.nunq̃. ff.eo.& ſe-
quunt̃ cōiter Doc.Rō dr̃iæ,quia in poſſidente requi
rit̃ bona fides,& iuſtus tit.ſup.eo.in priu.ſed in tradē
te ſolùm requirit̃ bona fides. Vnde tunc error iuris
excuſat à mala fide.l.ſed ſi lege.§.ſcire.ff.de peti.hęred.
nimirum ſi error in traditione uſucapionem non im
pedit.In fi.tenete primam.In fi.gloſ.in uerbo, abſen-
tiā,No.ꝙ longa abſentia non eſt cauſa īmediata pdē-
dæ poſſeſſionis,ſed ē obliuio, *b* quæ inſurgit ex lōga
h bſentia.Simile dr̃,ſcīa inflat hoīem, & tamē ſcīa im-
mediatè nō inflat,ſed ē ſupbia q̃ prouenit ex illa.No.
gl. in l.licet.C.de acqu.poſſ.hēt.iudex arbitrari, quæ
nā fuerit cauſa ita diu abſentādi. Si.n.qui lōgo tpe ꝓ
pter guerrā ſe abſentauerit,nō eſt cōiecturæ locus,ꝙ
aīum poſſidendi deſierit habere,ſecus ſi propter cau
ſam non neceſſariam ſe abſentauerit.In fi.glo. in uer
bo lōga.No.hanc gl.quia eā cōiter approbāt Doct.ꝓ
qua allegatur auth. malæfidei poſſeſſor. i C. de pſcr.
i lon.temp.30.uel 40.an. Dñt tamē Doct. ꝙ † ad hoc
9 ut illa auth.hēat locum,requiritur pterea ꝙ alienans
primò tpe alienatiōis fuerit ī mala fide;ſi.n.tpe, quo
alienauit fuiſſet in bona fide, mala fides ſuperueniēs
non nocerēt acceptori ,ſicut nō noceret ipſi datori
ad pſcribēdum.l.j.C.de uſuc.transfor.Scđò requiri-
tur,ꝙ ipſe,q eſt in mala fide , fuerit immediatè alie-
nās:& ideo ſi ego emiſſem bona fide rē à malæ fidei
poſſeſſore,& alteri alienaſſem bona fide recipiēti, p-
ſcriptio nō impediretur.Itē requirit̃,ꝙ res alienata eſ
ſet immobilis;ſi āt eſſet mobilis,iura antiqua remane
rēt incorrecta.Itē reqritur ꝙ dñs rei ignoret ius ſuū,
hoc eſt,rē ſuā ad ſe ptinere.Itē requiritur ꝙ ignoret
alienationē rei ſuæ eſſe factā.Iſta ſcribuntur in l.pt.ff.
10 eo.In gl.aliquādo,ibi,ſed res.No.ꝙ†orōnes, quæ nō
poſſunt uerificari in ipſa propria figura uerborum,
uerificātur & ſaluātur p ſubauditum intellectum uer
bis,quōdā. & ita dixit gl.in l.eius.ff.ſi cert.pet.Ex quo
K dixit Bar.poſſe ſaluari inſtr̃a & dicta K teſtium , cum
dicunt Sēpronium filium Caij aliquid aut ꝓmiſiſſe,
aut feciſſe,& tñ Caius erat tunc mortuus:quia ſubau
ditur filium Caij,ſ.quōdā,de quo in l.uiro atq; vxore.
ff.de ſol.matr.In fi.gl.domini.Pro ītellectu huius ma-
11 teriæ facite quatuor caſus . Primus , † qñ debitor rē
propriā obligauit creditori, & ipſemet furto ſubtra-
xit,tunc talis res eſt uſucapibilis:quia licèt furtum cō
mittat̃,res tñ uitiū furtiuū nō incidit,unde nō eſt o-
l pus purgatione / uitii,qđ nō eſt:hoc probat in l.ſequi
tur.§.ſi rē.ff.de uſuc.l.cum eſt.§.fi.ff.de furt. in l.ſi rē.
ff.pro emp.l.ſi cum ſit probatum.C.eo.Secundus ca-
12 ſus,† quādo debitor rē propriā obligauit creditori,
ſed extraneus creditori furto ſubtraxit :& tunc non
ſufficit rē iſtā furtiuā reuerti in poteſtatē creditoris,
ſed opus ē,ut reuertatur in ptātē ueri dñi, ut uitium
furtiuitatis bene purgetur.l.3 . §. qđ āt.ff. eo.Tertius
13 caſus,† qñ quis obligauit rē alienā,& ipſemet ſubtra
xit creditori,tunc res efficitur furtiua: & ut uitium
purgetur,ſufficit ut reuertatur in ptātem creditoris,
cui fuit ſubtracta,illud probatur ī l.fi.ff.pro ſoc.Quar
14 tus caſus eſt,† qñ quis obligauit creditori,& fuit cre
ditori ab extraneo ſubtracta,& tunc licèt glo.uariaue
rit, illa eſt cōis opinio , ut ſufficiat redire in ptātem
creditoris.Sed tūc difficile eſt colligere rōnem dr̃iæ ,
quia qñ res obligata à uero domino, eſt ab extraneo
ſubtracta,ut uitium furtiuitatis purgetur, non ſuffi-
cit illā redire in poteſtatem creditoris , ſed opus eſt
ut reuertatur in poteſtatem ueri domini, ſecus quā-
do fuit res aliena obligata.Dixit Præceptor meus rō-
nē, ꝙ iō hoc caſu ultimo ſufficit redire ī ptātem cre
ditoris,qa dr̃ reuerſa in ptātem eius,penes quē dñs eſ
ſe uoluit rē,ex quo eius uoluntas fuit purgata credi
tori,& ad hoc alleg.l.ſequitur.§.Labeo.de uſuca. Sed
ſæpe bonus dormitat Homerus.Puto nō bene dicere;
nā quādo quis rē propriā obligauit creditori , ipſe-
met,non ſufficit redire rē furtiuam in poteſtatē cre-
ditoris:quāto minus ſufficeret,qñ alter obligauit dñi
uoluntate,cum non minus dēat operari actus geſtus
noīe meo,q̃ geſtus per aliū miniſterio corporis mei.
Præterea dixit ꝙ in l.fi.ff.pro ſoc.res aliena fuit obli-
gata volūtatē dñi:qa ñ ē verīſimile, quē uelle pati bo
na ſua obligari.l.cū de indebito ff.de ꝓb.Et ſi dixerit,
ꝙ hoc ſuadet neceſſaria interptatio,qa aliter ī re alie
na pignus cōtrahi nō poſſit, niſi dñi uoluntas adeſ-
ſet.l.aliena res.ff.de pig. reſpōdeo ꝙ pt ꝓcedere in ca
ſu,quo bonæ fidei poſſeſſor obligauit:qa tunc ſicut
Publiciana tenet̃ bonæ fidei poſſeſſori, ita & credito
ri.l.ſi ab eo.ff.de pig.Ad §.Labeo,rñr,ꝙ ideo ibi ſuffi-
cit redire in ptātē cōmodatarij uel depoſitarij,qa ille
redierat aīo cōſeruandi rem & poſſeſſionē dño,alias
hoc nō ſufficeret.d.l.j.§.quod āt. Vnde cogitate aliā
15 rationē.Quærit̃,†ad hoc ut purget̃ uitiū furtiuitatis,
an ſufficiat rē furtiuā reuerti in ptātē bonæ fidei poſ
ſeſoris?Bar.determinat ꝙ nō,motus p l.j.§.ꝙ āt.ff.eo.
Cui ſñiæ non obſtat l.certè.§.Iulia.ff.de pcar.quia ibi
loquitur de re ui poſſeſſa , quo caſu uitium uiolen-
tiæ purgatur,ſi reuertatur in poteſtatē bonæ fidei poſ
ſeſſoris: & eſt ibi gl.or.Præceptor meus tenuit cōtra
Bar. ꝙ imò uitiū furtiuitatis purget̃,ſi res furtiua re
uertatur in ptātē bonæ fidei poſſeſſoris.Mouetur, qa
bonæ fidei poſſeſſor hr̃ loco dñi, l.bonæ fidei. de acq.
rer.do.l.q ſit.§.fin.ff.de vſur.ergo,ſufficit ī eius ptātē
reuerti,l.j.§.publi.de uſuc.Itē mouetur,qa bonum ē
argm̃,ad purgādum vitium de re furtiua ad rem uio-
lentā,ut hic:ergo idem erit in una,quod ſtatuitur in
alia.Præterea nulla ratio differētiæ inter cauſā & cām
reddi

reddi pôt,ergo idẽ iris.l.illud.ad leg.Aq.Finaliter pro eo allegatur caſus in l.ſeqtur.§.ſi rem.ff.de uſuc.ubi ſi debitor ſubtrahat rẽ,uſucapi pôt,& tñ ibi debitor nõ erat dñs, ſed bonæfidei poſſeſſor, aliter obligari non potuiſſet:& tñ ſi ſubtrahat rẽ,nõ uſucapit,niſi ĩ ptãtẽ creditoris reuertatur.Quod autẽ eſſet bonæfidei poſſeſſor,ex alio demõſtratur,qa alioquin vitium malæfidei poſſeſſori noceret.Non ob.argm̃ ſuum, ꝙ bonæ fidei poſſeſſor habeatur loco dñi:qa verum eſt quo ad fructus ꝑcipiendos,ſecus quo ad purgãdum uitia furtiuitatis.Nõ obſt.ꝙ bonum ſit argm̃ de re uiolenta, &c.qa rñr, ꝙ bonum eſt argm̃ hoc modo: Purgatur uitium uiolentiæ,ſi res reuertatur in ptãtem dñi,ergo eodẽ modo uitium furtiuitatis,& ita loquitur hic. Non obſt.ꝙ ratio reddi non poſſit,qa ego reddo elarã.Nam uiolentia magis reſpicit poſſeſſionẽ, quã furtiuitas,quę reſpicit dñm:vnde ſufficit ſi reuertatur in ptãtem bonę fidei poſſeſſoris,cui ablata eſt,hoc facit. l.j.§.qui ui aut.de ui & ui ar.iuncta l. itaque fullo. ff. de fur.Non ob. §.ſi rem.quia reſpondetur, quòd res fuit obligata à uero domino.Et ꝙ dicitur,uſucapi poteſt,exponitur.i.uſucapibilis eſt, ſi à non uero domino bona fide alienetur,gl.eſt ord.hic.

ADDITIONES.

a Dic ꝙ eſt uerum, ꝙ res furtiua non præſcribit.ſ. ſpatio x.uel 20 ann.ſed bene ſpatio 30.ann.præſcribitur,quo tempore oẽs res præſcribuntur l.omnes.& l ſi.ut.de præſcri.30.ann.& no.gl.i l.ſi. in ſi.C.unde ui.Et idem eſt de re uiolenter ca, ta, ut no. in l.2.C. quod me.cau.& in d.l.ſequitur.

b Adde,etiam ſi poſſideatur centũ ann.nõ præſcribitur, ut l.ſi.C. de præſcr.lon.temp.& ibi gl. Contra tamen iſtum tex. dum dicit, ꝙ uitium furti impedit uſucapionem,multũ mihi uidetur facere text.in l.ſi homo cuius.ff.e.quem Bart.ibi reputat ſing.ubi crimen expilatæ hæreditatis non impedit uſucapionẽ, & tñ clarum eſt quòd eſt magis improbum furtum, quàm furtum ſimplex.l.ſi te.& ibi glo. not.C. de inſa. Cogita de ratione diuerſitatis, quia multum me turbat.& conſidera,quia fortè tex.ille non probat ꝙ uitium ſiue crimen expilatæ hęreditatis non impediat uſucapionem,quamuis Bar.ita ſummet.

c Secundũ hoc ſequeretur,ꝙ poſt & præſcribi 30.ann.ubi nõ agit de tranſlatione dominij.l.ſi quis emptionis ſi.in princ.C.de præſcri.30.ann.Cogita,& dic,ꝙ melior eſt ratio, quia in uenditione quis non tenetur precisè ad dandum,ſed ſuccedit obligatio ad intereſſe,quod nõ poſſet eſſe hic,& hoc eſt quod uolt iſte.Et in pręſcriptione 30.ann.conſtituitur ius ſaltem exceptionis, quod non poteſt in reb.ſacris & ſimilibus conſtitui.accedat gl.in l. rem alienam.ff.de contrah.empt.

d Adde,ꝙ huic concor.l ſi.C.de fur.& l.j.C.pro empt. Et ſimiliter ſcienter donans rem alienam committit furtum.l.2.C.pro dona. & ſpecies furti eſt,de alieno largiri d.l.ſi pignore.§.1.per quæ iura videtur,quòd uxor non poſſit facere eleemoſynam de bonis uiri ſui:ſed contrarium determinat Bart.in l.1.ff.rer.amo.per l.ſi ſponſus.§. deinde alias conceſſa.de do.inter ui.& ux & gl.in c.qđ adeo.1.q.2.Et hęc omnia intellige eſſe uera circa uenditam rem mobilem alienam;ſecus ſi uendatur res immobilis, qa tunc non committitur furtum,& tũc poteſt uſucapi,modò quòd in ea non cadat uiolentia, ut infra §. quod autem. & ſic debet intelligi l.rẽ alienam.ff.de contrah.emp.ut procedat in re immobili,uel mobili,in qua non committitur furtum,ut ibi ſentit glo.

e Adde ꝙ dũ hic dicitur,ꝙ uitium furti purgatur,ſi res reuertatur ĩ ptãtem domini,quod idem eſt ſi reuertatur in ptãtem quaſi dñi, puta tutoris,curatoris,uel alterius legitimi miniſtratoris, ut inſ. e.§.aliquãdo.& l.2.§. ꝙ autẽ.ff.eo. Et ẽt creditoris pignus:nã qñ res pignorata ſurripitur à domino creditori,tunc res efficitur furtiua reſpectu pignoris,ideo non uſucapit pignus , niſi in poteſtatem creditoris reuertatur: ſed reſpectu proprietatis nõ efficitur furtiua.ideo poteſt uſucapi,ſi uendatur;alteri ab alio quàm a domino.ff.eo.l.ſequitur.§.ſi rem. Vnde no.quòd ſit furtũ, & eſt res furtiua,& competit actio furti., quando extraneus rem meã ſurripit.& hoc eſt clarum.Quandoque ſit furtum,& res efficitur furtiua,& tamen non competit actio furti,ut in ſeruis,uel filijs ſurripientibus rem domini uel patris. Quandoq; ſit furtum , & competit actio furti,ſed res non efficitur furtiua:ut cum debitor ſurripit rem ſuam à creditore,ut hic. Quandoque non eſt res furtiua, nec ſit furtum,ſed agitur furti,ut cum quis perſuaſerit ſeruo alicuius ut raperet res domino , & ſeruus hoc notificauit domino , ut l.ſi quis ſeruo perſuaſerit.C.de ſur.

f Adde unum notab. in materia pręſcriptionum, licèt extrauagans,quòd pręſcriptio non currit quando inſtrumentũ eſt iuratum ſecundum ea quę no.Butri.ſequendo Hoſt.in c.ſi diligẽti.extra de pręſcr.ad hoc facit quod no.Bar.in l.nam & poſtea.§.ſi is ꝙ temporali.ff.de iureiu.

g Gl.in uer.prædicto quatenus loquitur de reb.ui poſſeſſis, dicit contra caſum dictę l. ſi quis emptionis.§. ſed hæc ſuper illis. quẽ Bar.ibi reputat ualde ſing. & ibi habes tex.quod licèt res furtiuæ præſcribantur 30.ann.tamen ſecus eſt in reb.uiolentis. Et rationem differentiæ collige ex gl.notab. in l.ſi te.C. de inſa. quam ibi Bar.no.uide tamen l.j.§.ad hæc.C.de ann.excep.

h Quãto tẽpore cauſetur obliuio.Dic ꝙ hoc relinquitur arbitrio iudicis,ut in hac gl.notab.& eſt gl.in l.licet.C.de acq. poſſ.de quo Bar.in l.ſi adeo.ff.de acq.poſſ. & per Angel. in l.furtũ §. fundi.ff. eo.ubi eſt ſing.gl.

i Quæ requirantur ad hoc,ut illa auth.malæ fidei.C. de præſcri. 30.ann.hẽat locum,uide ẽt Ang.in.§.ſed iſte.inſ.de act.

k Ad ſaluandum dictum teſtis deponẽtis, Semproniũ eſſe filium Caij,qui Caius iã ſit mortuus, uide ſup.qui.ex cau.manu.lic. uel non,in prin.& eſt ſimilis gl. in l.eius.ff.ſi cer.pet.

l Qualiter poſſit purgari uitiũ furtiuitatis,uel non,tu dic,omiſſis iſtis,ut per Bar.in d.l.ſequitur.§. ſi rem.& eſt ueritas.

SVMMARIVM.

1 *Res fiſcales non poſſunt alienari,& ita nec uſucapi.*
2 *De iure canonico ut currat uſucapio,oportet quod uſucapiens in nullo tẽpore ſit in mala fide.*
3 *Beneficia tributa Auguſto,cenſentur tributa Auguſtæ.*
4 *Quid ærarium.*
5 *Res pupilli quæ non poteſt alienari,nec etiam poterit uſucapi.*
6 *Fundus dotalis qui non poteſt alienari,nec etiam poterit uſucapi.*
7 *Error falſæ cauſæ impedit uſucapionem.*
8 *Quando actus poteſt geri ſine interuentu perſonæ,ſi perſona inutilis adhibeatur actus non ob id uiciatur.*
9 *An res aliena uendita à fiſco,propria authoritate poſſit præſcribi.*

§. Res fiſci. No.primò , rem fiſcalem uſucapi nõ poſſe exponitur.i.uſucapi, neque præſcribi poſſe:quod quidam tributum arbitrantur Imperatori ex priuilegio,ſed tamen ego puto ꝓuenire ex iure communi.Nam cum res † fiſcales,hoc
1 eſt,res Imperij non poſſint alienari.c.intellecto.ext. de iure iureiu.nõ poterunt ẽt vſucapi.l.ſi fundum.ff. de fun.do.l.alienationis verbo,de uerb.ſig.a Item no.
a ementẽ aliquas ex reb.quæ nondum fiſco denunciatę ſunt uſucapere & præſcribere poſſe:qa licèt fiſco debitæ ſint,non tamẽ adhuc fiſci eſſe dñr.l.j.§.an bona.
b ff.de iu.fiſ.b No.in uer.nouiſſimè,ꝙ ad hoc ut vſucapio uel pręſcriptio currere poſſit,opus eſt rem nõ eſſe uitioſam: quia ſuper patiente malè diſpoſito non poteſt præſcriptio uel vſucapio operari effectus ſuos. No.in uer.error.errorẽ falſæ cauſæ uſucapionem impedire, qđ intelligite,ut dicetur cũ gl.No.in uer.diuturna poſſeſſio.ꝙ poſſeſſio,quæ prodeſſe poterat defuncto,non nocet hæredi,licèt illum mala fide inuadat,quod uerum arbitrarer iure ciuili:iure aũt Cano.
2 ſecus eſſet,†quia in nulla tpis parte debet mala fides inuadere præſcribentem, ut præſcriptio currat.c.fin. extra de præſcri.No.ꝙ ſi defunctus ꝓpter malã fidẽ uſucapere non poterat,hæres hñs bonã fidem uſucapere quoq; non poterit.Et eſt rõ utriuſque dicti. Nã quãdo defunctus habebat bonã fidem,licèt hæres habet malã tñ nõ habet ut hæres,imò ut hæres dicitur habere bonã fidem:quia ut hæres dr̃ eadem perſona

eũ defuncto, in Auth. de iure iu. à mor. præst. in prin.
e Item mala fides superueniens e ipsi defuncto, non po tuisset impedire usucapionẽ, ergo nec hrdi. facit. l. 2. ff. pro empt. Rõ scd̃i dicti: quia licet hæres hẽat bonã fidem, tamen non hẽt ut hæres, imo ut hæres habet malam: & quia hęres repñtat defunctum, præscriptio non currit. No. in uersi. item uenditorem. tpa acceptoris innigi cum tpibus datoris ad complendã usucapionem. l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acq. poss. No. in §. edicto. quæ lle, qui emit rem à fisco, statim ẽ tutus
* * aduersus quemcunq; agentem exceptione, & eidem contra quemcunq; actio competit, licet à possessione decidat. Illi ãt, qui prætendit hr̃e ius in re, competit infra quadriennium actio contra fiscum. Et si dixeritis, quõ põt fiscus alienare? c. intellecto. ext. de iureiu. Rñdeo, ꝙ siquidem uelit fiscus alienare rem Imperii, quod non põt, ne Imperiũ diminuatur. d. c. intellecto. Sed quædam sunt, q̃ non sunt Imperii, sed debita Imperio, ut sunt bona damnatorũ, uel decedentiũ sine hr̃de, quæ dñr in fructu Imperii, & illa põt alienare. No. ꝙ Imperator & Augusta põt alienare prĩmo nialia. Ex quo colligitis, ꝙ Imperium non tribuit per successionem, sed per electionem, de quo in c. ad apo
3 stolicæ. de sen. & re iu. li. 6. Item no. ꝙ beneficia tributa Augusto, ẽt intelliguntur tributa Augustæ: de quo in l. bene à Zenone. C. de qua. præscr. in l. qđ Princi.
4 de leg. 2. Finaliter no. in uer. ærariũ. ꝙ camera Principis aliquãdo appellatur fiscus, aliqñ ærariũ, qđ iõ sic diuersimodè appellatur, quia tpe quo Romani dñabãtur totius orbis, tributa quæ recipiebant, quia modica, reponebant in bursa. Ceterũ, qa postea fuit auctũ, reposuerunt in fiscum. l. q. saccum. de fur. Et quia ualde augmentata fuerunt, ita ut in sacco nõ possent reponi, reponebant in æde, quæ appellabat domus æraria, qa appellatione æris, uniuersa pecunia continebatur: iõq; facta trãslõne Imperii, appellata est aliqñ domus æraria, siue ærarium: aliqñ fiscus est appellata, camera fisci. Ista est gl. in l. puinciis. C. de nume. lib. 12. In gl. fisci. ibi, constitutus. Sed huic opi. aduersari vr̃ l. fi. C. de sacrosan. ecc. ubi uidetur ꝙ ecclesiæ vel Reip. non currat pręscriptio, nisi spatio cẽtũ ann. Sollu. Illa lex corrigit p auth. ibi positã, & ita cõiter teneť. Ibi. l. uiã publicã. Et est rõ, quia ille qui utit uia publica, nõ utit rõne alicuius iuris in rem debiti, sed rõne meræ facultatis: ũn præscriptio non currit, ut hr̃ in d. l. uiã pu
5 blicã. Ibi. §. nec interest. & est rõ, quia ꝙ cum res d pupil
d li alienari non possit. l. lex, quæ tutores. C. de admi. tu. non poterit ẽt usucapi. l. alienationis uerbo. de uerb. sig. Ibi. §. si uerò expectet. Nã cum duräte pr̃ia ptäte filius non possit agere, nã iniquum, non potẽti agere tẽpus currere dr̃e, ideoq; statutũ est, ut filio, durante pr̃ia ptäte, tẽpus minimè currat. d. l. j. in fi. Ibi. l. q. cõtra. Et est rõ: nã cũ lex resistit tradõni, usucapio curre
6 re non põt. l. ubi lex. ff. eo. In fi. Et est rõ: nã ꝗeũ fundus dotalis non possit à marito, nec ẽt ab uxore alienari,
d non poterit ẽt e usucapi. §. & cũ lex. C. de rei uxo. act. iun cta. l. alienationis uerbo. de uerb. sig. Gl. in uer. ui
f tium. f Gl. in uer. usucapere. g In glo. error. ibi, l. 2. in
g prin. No. ꝙ licet error falsæ cãæ impediat usucapio-
7 nẽ, illud est uerum, nisi iste error pcederet ex proba

bili cã, ut quia possedi rem mihi legatã ex testõ, quæ tñ erat adempta in codicillis me ignoräte: hic talis error, quia procedebat ex probabili cã, non impedit rẽ pręscribi. l. pro legato. ff. pro lega. Scd̃ò colligitis, ꝙ in præscribenda re titulo pro emptore putatiuo, requiritur probabilior & iustior cã, quàm in pręscribẽdo rẽ alio titulo; & hanc tenent cõiter Doct. in l. Celsus. ff. eod. Rõ est, quia iste tit. plurimum practicari consueuit, ideo cautius circa illum fuit prouidẽdum. Quis autem dicatur iustus, uel iustissimus error, relinquit arbitrio iudicis, arg. in l. j. in fi. ff. de iu. deli. Si. n. mandauero pcuratori meo, ut rem aliquam noĩe meo emat, & ipse denunciauerit falsò se emisse, erit iste error iustissimus. l. quod uulgo. ff. pro empto. Ille. n. qui credit bono uiro, excusatur à dolo & à culpa. glo. est or. & ibi Bald. in l. Titio fundus. de cond. & dem. In fi. glos. in uer. continuatur. Et est rõ, quia qñ res traditur, usucapio initium capit à persona hr̃dis; sed qñ fuit tradita defuncto, capit initium in personam defuncti: ideo nimirum si tpa tpibus coniunguntur. In
h glo. sciat. ibi, quod nocet. dicite, h ꝙ inquantum gl. dicit ꝙ sciebat rem esse legatarij, impropriè loquitur; qa licèt dñium rei legatę, quæ erat propriè testatoris, trãseat ipso iure in legatarium à tpe mortis. l. à Titio. ff. de fur. dñium tamen rei legatæ quæ erat aliena, nõ trãsit, ut hr̃ & not. in l. si tibi. §. j. de leg. j. & iõ debet ex poni esse legatarij, idest ad legatarium ptinere. In gl. in uer. inter uenditorem. ibi. §. uacuum. Colligitis ex
8 hac gl. ꝙ si aliquis actus geri possit sine interuẽtu psonæ: si ea persona adhibetur, licèt inutilis, nõ uitiat actum, & ideo glos. notab. quam commendãt cõiter Bald. & alij pulchrè in l. qui testamẽto. §. j. ff. de testa. dixit, ꝙ ubi in actu non requiruntur testes pro solẽnitate, si tñ testes infames uel alias inhabiles adhibeantur, non uitiant actum, & pro eo facit l. unica. in prin.
i C. de rei ux. act. in fi. gl. in uer. emit. i Sed quid si fiscus
9 uendit rẽ alienã non ut suã, nec ut sibi debitã, sed ex authoritate sua propria ut alienã uẽdit, an usucapio poterit hr̃e locum? Dicite, aut uendidit sine cã, & tunc usucapio non habet locum, quia talis res afficitur vitio furti aut uiolentiæ, & ideo usucapio non procedit. §. nouissimè, infra eo. Si autẽ uẽdat cum cã, & tunc statim est securus, ut hic. Illud. n. constat, Principem cum cã rem alienã capere posse. l. Lucius. ff. de cui. l. item si uerberatum. §. j. ff. de rei uen. l. uenditor. §. constat. ff. eo. Amplius dixere Doct. in l. fin. ff. de pign. act.
K ꝙ quando pses K prouinciæ eget ministro iustitiæ vel equo ad conducendum malefactorem ad supplicium, põt capere aliquem uilissimæ uitæ, ut illud genus officij administret; & equum subditi, ut sup eo ducatur. Est tamen de mercede ministro, uel de pretio domino equi prouidendum, ar. in l. 2. C. de his, qui pro præm. li. acci. Dicit tñ gl. in l. si locus. in fi. ff. quemad. ser. amit. quòd de consuetudine Respu. præmium præ
l stare non solet. Gl. in uer. statim. l Gl. in uer. actiones. m

ADDITIONES.

a Quid autem de rebus denunciatis & incorporatis fisco, quãto tempore præscribuntur? Dic. 30. ann. ut. omnes. C. de præscrip. 30. ann. Fallit in duobus casibus, puta quando hæreditas esset legata uel donata & incorporata fisco: quia tunc requiritur spatium centum

centum annorum in ea præſcribenda. Item fallit, quādo quis uel let pſcribere fundum ſoluentem uectigal fiſco, ut l. pen. C. de fundis patri. lib. 11. ubi uide Bar. Et idem etiam dicas de re patrimoniali principis, ut præſcribatur 30 uel 40. ann. l. 3. C. ne rei dominicę uel temp. niſi eſſet talis res, quām princeps ſibi reſeruaſſet in ſignum uniuerſalis dominii, q̄a nō præſcribitur illo tempore, ut l. cōperit. C. de præſcript. 30. uel 40. ann. ſimiliter & in reſeruatis eccleſiæ, ut no. gl. in c. 1 de cleri. ægrot. li. 6. Adde tamen, ꝙ licet res eccleſiæ non præſcribantur niſi ſpatio 30. ann. quod tamē ecclēſia præſcriberet rē priuati ſpatio 10. uel 20. ann. uide in auth. quas actiones. C. de ſacroſanctis eccleſiis.

b Adde ꝙ fiſcus eſt priuilegiatus in hoc, quia licèt priuatus non poſſit uendere rem alienā in præiudiciū domini, qui dñs eā uendicet ab emptore, ut not. in l. rem alienam. ff. de contrah. emp. tamen emens à fiſco ſtatim eſt ſecurus, nec poteſt conueniri per dominum, ut hic, & l. bene à Zenone. C. de quadri. præſcrip.

c Adde, id quod hic dicitur de mala fide, ut nō noceat qn̄ teſtōr erat in bona fide: hoc eſt uerū, qn̄ teſtōr tpe uitæ ſuæ poſſederat: ubi autem initium poſſeſſionis fuiſſet tantum in perſonam hæredis, quia teſtōr bona fide emiſſet illam rem, & poſtea hæc res fuiſſet tradita hęredi exiſtenti in mala fide, tunc ipſa mala fides bene noceret, ut ff. eo. l. hæres. Et hęc, quæ hic dñr, ꝙ mala fides ſucceſſori non nocet, qn̄ ſucceſſor erat in bona fide, illud procedit in ſucceſſore uniuerſali, puta in hęrede, ſecus in particulari, puta emptore, uel donatario, & ſimilib. Et eſt ratio in primo caſu, quia etiā ſi nullus eſſet hęres, hęreditas ipſa compleret uſucapionē, ſecus in ſingulari ſucceſſore, in d. l. eum qui. § in hac gl. & Doct. ff. de publ. & facit l. cępta. ff. e. Ego puto huius ultimi eſſe meliorē rationē, quia hęres uniuerſalis cenſetur eſſe eadem perſona, ſecus in perſona ſucceſſoris ſingularis.

* De hac materia uide Bello. notab. cōſ. 52. Et quod hic dicitur, an habeat locum in alio principe quàm Imperatore. Bello. conſ. 60. qu. 8. cum ſeq.

d Adde, quod res pupillorū non uſucapiunt̄, donec duret pupillaris ætas. l. bona fides. ff. de acquir. rer. dom. niſi uſucapio incępiſſet à maiori, quia tunc continuatur contra pupillum, licèt poſſit reſtitui. l. Aemilius. ff. de mino. ubi Bar. Fallit in præſcriptione lōgiſſimi temporis, quę licèt incœperit à maiore, dormit toto tempore. l. ſicut. C. de prę̨ſcript. triginta anno. licet pupillus uēdens rem alienam, pſtet cauſam uſucapiendi. l. 2. §. ſi à pupillo. ff. pro empt. & die ut ibi not. per Doc. Quando āt res pupilli uel adulti poſſit alienari, dic ut l. lex quę tutores. C. de admi. tut.

e In re dotali conclude, ꝙ non pōt pſcribi, niſi antequā eſſet effecta res dotalis, fuiſſet inchoata pſcriptio. l. ſi fundum. de fundo dot. eſt. n. ꝓhibita alienatio in p̄iudiciū mulieris, licèt teneat in pıudicium uendentis. l. cum uir. de uſucap. & in l. lex. de fideiuſſ.

f In gl. uitium. Dum dicit, uel quaſi uitium, intellige in rebus fiſci, ita eſt tex. in l. ubi. §. fi. ff. e. & ita ſe declarat gl. notab. in l. uitia. C. de acq. poſſ. & ad intellectum huius gl. uideas omnino illā gl. & dum gl. iſta in fi. alle. l. Pompo. §. cum quis. uide gl. in d. §. cum quis. quę inducit illam l. & reſpondet.

g In gl. uſucapere. Miratur hic Nic. de Neap. ꝙ contra fiſcū pſcribatur 20. ann. a non habente titulū, quod nō eſſet ēt cōtra priuatū, ut l. diutina. C. in quib. cau. ceſ. lon. tem. pſcript. cum ſimilib. & nihil reſpondet. Puto non eſſe mirandū, q̄a difficilius tollitur id quod eſt nr̄m, q̄ id qd̄ eſt nobis debitū, ut eſt tex. in hoc. §. res fiſci. unde res q̄ ſunt priuati, non prę̨ſcribuntur ſine titulo minori tpe 30. ann. multo minus res proprię fiſci, quę ſunt ſuę, & ſibi incorporatę, quia requiritur ſpatium 40. annorū, ut hic in gl. i. in uerbo, non poteſt. Sed in rebus quę non ſunt ſuæ, ſed ſibi debitę, aliter & meritò ſtatuitur, ut hac gl.

h Sed aduerte, quia iſta ſolutio non ſatisfacit ad illud cōtrarium illius l. quęſitum, quia in 3. reſpon. illa lex obſtat, dum uult ibi, ꝙ ſi teſtōr bona fide alienum fundum poſſidet, quòd ſcia heredis ſibi nocet, & ad iſtam oppo. non poſſet ſolutio gl. accōmodari. Vn̄ ego puto ſic dicendū, ꝙ illa loquitur qn̄ ſcia hęredis nocet quò ad acquiſitionem fructuum, uel quo ad acquirendum ex perſona liberi uel ſerui: quia in talibus acquiſitionibus nō ſufficit hr̄e bonam fidem a principio, imò requiritur de momento ad momentum, ut eſt tex. rotundus in d. l. qui bona, in prin. ff. de acq. rer. domi. quicquid ibi dixerit gl. in d. l. quęſitum. & l. qui ſcit. §. fi. ff. de uſuf. Non ſic in uſucapionibus uel prę̨ſcriptionibus, in quibus de iure ciuili ſufficit hr̄e bonam fidē a principio, uulgata l. unica. §. illo proculdubio. C. de aſſer. tol. Et ſi quęris de ratione diuerſitatis, quare in prę̨ſcriptionibus ſufficiat bona fides a principio, non ſic in aliis acquiſitionibus, potes dicere quòd ratio ſit, eo q̄a in p̄ſcriptionibus ſemper agitur de una & eadē acquiſitione: ſed nō ſic in fructibus uel acquiſitionibus ex pſona ſeruorū: q̄a in illis agitur de nouis acquiſitionibus: nimirū, ſi requirit ſemper bona fides, quēadmodū ēt in ipſis pſcriptionibus in initio cuiuſlibet prę̨ſcriptionis requiretur bona fides. Cogita tn̄, an hoc ſit bene tutū, cum non inueniam tactum ab alio. Vel die ut dixi poſt Bart. in l. ſed ſi lege. §. quòd ſi ab initio. ff. de peti. hęred.

i In glo. in uer. emit. Et ad illam gl. quam aliqui libri non hn̄t, adde omnino glo. primam in d. l. j. C. ſi aduer. fiſ. & id quod ibi dicitur in gl. pręmittas ad euidentiam huius. §. Et dū gl. dicit ꝙ tria requirūtur, &c. idē dicit gl. in d. l. i. C. ſi aduerſus fiſc. Tu uide gl. plenā & magiſtrā, q̄ plura requiſita ponit in l. i. in glo. magna, in uer. omni ordine. C. de fi. inſtr. & iure haſtę fiſc. lib. x. quā allegat Nic. de Neap. hic. Et ſic no. quòd ſolus titulus pro ſuo ſic generalis, non eſt titulus ſufficiens ad cauſam prę̨ſcriptionis, niſi adſit alius titulus ſpecialis, puta pro emptore, pro donato, &c. Licèt igit̄ alius probet quod tenuit & poſſedit talem fundum per tēpus decem annorum, pro ſuo, & tanquam ſuum bona fide, & fructus collecti ſunt, non propterea eſt probata uſucapio uel præſcriptio, ex quo non eſt probatus alius titulus ſpecialis.

k Anqn̄ poteſtas alicuius loci indiget miniſtro iuſtitię, uel aſino ad conducendū malefactorem, poſſit capere aliquam uiliſſimam perſonam, uel aſinū alicuius, ut illud officium exerceat: quod uerum intellige ſi ſit perſona uilis condōnis, aliàs ſecus, puta in monacho, q̄ nō poſſet capi, ut in. §. monachis, in Auth. de mona. uide ſup. de his, qui ſunt ſui, uel alie. iur. No. glo. ſing. in l. ſi locus. q̄ ad hoc allegatur, quòd aduerſus p̄ſcriptionem curſam ſine culpa ipſius, cōtra quē currit, reſtitutio in integ. danda eſt. hoc idē uoluit gl. in l. Attilicinus. ff. de ſer. ruſt. pręd. & tex. in l. i. §. ſi quis autē. ff. de itin. actuq; priua. Et ibi Bart. ſingulariter dicit, quòd ſi quis fuerit abſens per maximum tempus, nō dico cauſa reipub. quòd aduerſus prę̨ſcriptionem contra eum curſam reſtituitur in integ. pro quo faciunt dictæ gl. ſuprà alleg.

l In gl. ſtatim, quantum ad contrarium huc ullam. §. item ſi qs. die quòd aliàs eſt in l. ēt. & pro ſol. tene ſecundam ſol. gl. quòd ille. §. ſit correctus, ita tenet Io. Fab. & Ang. de Are. hic, & Bar. in d. §. item ſi quis. Vide tamen, an poſſet pro ſolutione dici, quòd dū ibi dicitur aduerſus etiam eum dari, ſcilicet fiſcum, non emptorem: ut ſic concordet cū textu noſtro, & nō corrigatur: licèt huic ſol. aliqualiter obſtaret, ſi eum continuares cum. §. pcedēti. Quātum uerò ad ſolutionem contrarii, d. l. 1. C. de hæred. uend. potes dicere, prout etiā dicit Nicol. de Neap. hic, quòd ibi emptor poſſit conueniri ex natura rei emptæ, quò ad credita & debita, non autem quòd poſſit conueniri eò quia res ſit aliena, quia ad ipſam rē, & ſic ad hæreditatem nō poſſet emptor cōueniri, ſed eſſet cōueniendus fiſcus. Et ita de neceſſitate oportet dicere, tenendo ſol. quæ eſt communis ad cōtrarium præcedens, ſcilicet quod ſit correctus ille. §. item ſi quis. & conſequēter quòd hodie emēs hæreditatem à fiſco, poſſit pro ea conueniri. Vide tamen omnino quæ pro ſolut. dicit Bald. ibi, ſcilicet in d. l. i. C. de hære. uel actio. uend.

m In glo. parua, in uerbo actiones. Die quòd iſta gloſſella eſt multum obſcura, & negligitur per Docto. & ſi eā referas ad tex. ſuper quo eſt, non poſſet peius dicere, uidelicet quòd nō domino detur actio cōtra dominum, quia ſi intelligas quòd iſto caſu quo agitur cōtra fiſcū, nō dominus agat cōtra dominū, eſt totum econtra: quia imò ille cuius erat res, eſt etiam nunc, nec deſiit eſſe dominus, ut patet in princ. huius text. in uerbo, dominum rei, & in uerſic. aduerſus. in uer. pro dominio. & in l. omnes. C. de quadri. præſcrip. & ſic dominus agit contra fiſcum, qui nō eſt dominus. Puto ergo iſtam eſſe mentem huius gloſ. nam gloſ. nō debet referri in totum ad uerbum text. ſuper quo eſt, ſed ſolū in princ. Dicit ergo gloſ. quòd quando agitur contra fiſcum, agitur contra emptorē, l. bene à Zenone, in princ. Tu dic, prout dicit gl. in d. l. omnes. in gloſ. fin. Poſtea ſubdit gloſ. noſtra. Sed Plac. in rē dabat hic, non domino contra dominū: intellige dabat hic nō in iſto uerſicu. ſed i iſto. §. nā uidimus hic, quòd qn̄do aliquis emit rem alienam à fiſco, quòd ſtatim eſt ſecurus, ſiue agat, ſiue conueniatur. Poterat ergo dubitari eo caſu, quo agere uult, pone quòd res perueniret ad dominum, quo remedio ſuccurritur iſti emptori? & Plac. iſto caſu dabat iſti emptori nō domino actionem in rem contra dominum. Nec iſtud uideatur tibi abſurdum, quòd datur actio in rem non domino contra dominum, quia idem habemus in. §. ſi quis aliena. & ibi gl. in uerbo, uelis. ſuprà de rerum diuiſ.

TITVLVS

TITVLVS VII.

De donationibus.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Suprà uiſum eſt de uſuc.et ſic de uno modo acquiſitionis dominij, cæterùm quia per donationem acquiruntur rerum dominia, ideo ordine competenti ſubijcitur hæc Rubr.

SVMMARIVM.

1 *Donatio duplex.*
2 *Quid donatio cauſa mortis, & quomodo formetur.*
3 *Quid donatio inter uiuos.*
4 *Donatio cauſa mortis tribus modis reuocatur.*
5 *Donatio cauſa mortis magis accedit contractui quàm legatis.*
6 *Donatio in dubio præſumitur inter uiuos, niſi in donatione aliqua mortis mentio facta ſit.*
7 *Donatio cauſa mortis in aliquibus conuenit cum contractibus.*

Eſt enim. Non ſummaẽ, ſed diuidiẽ in quin
que. Nã in prima cõtinuat. In ſcd̃a
duo genera donationis ponit. In tertia illã proſequi-
tur & declarat. In quarta determinat ambiguitatẽ ve
terũ. In quinta epilogat. Scd̃a ibi, donationis ãt. Ter-
tia ibi, cã mortis. Quarta ibi, hæc mortis. Quinta ibi,
& in ſumma, ibi, humanitus. i. mors. No. primò dona
tionẽ appellari genus acquiſitiuũ dominij. Secũdo no
1 ta eſſe† duo genera donationis, vnũ quod appellaẽ do
natio cã mortis, aliud quod appellatur donatio inter
2 uiuos. Item no.† donationem, quæ fit pp mortis ſu-
ſpicionem, appellari donationẽ cauſa mortis: & hæc
formatur tripliciter. Aliqñ. n. quis donat cauſa mor-
tis, nullo imminẽte periculo mortis, ſed eſt ſanus cor
pore & intellectu. Scd̃ò quis donat cauſa mortis me-
tu ꝓpinquæ mortis ab hoſte uel prædone, uel qa ſu-
biturus ẽ pericula mortis, & ſtatim uoluit dñium trãſ
ferri. Tertiò, cum donat propter metum ꝑdictum, ſed
tunc dominium trãsferri uoluit, cũ eum mors inna-
ſerit. hæc oĩa probanẽ in l. j. cum ſeq. ff. de dona. cauſa
mor. & ſecñdũ hunc modum ultimum non dr̃ dona-
tio pura, ſed dr̃ conditionalis, ſi moriaẽ. Sed qñ voluit
ſtatim dominium transferri, dr̃ nõ pura donatio, ſed
ſub condõne reſoluenda, ſi ſuperuixerit, ut in dictis
3 iurib. notatur.† Donatio autem inter uiuos *a* dr̃, quæ
a nullo metu, nec ulla cogitatione mortis conficitur: &
iſta appellatur mera, pura, & abſoluta donatio, trahẽs
ſortem à nobilitate, c. j. extra de don. ubi eſt gl. contra
eos, qui ſemper accipiunt, & nihil tradunt. facit l. hoc
iure. §. fi. ff. eod. & dicã in §. aliæ. infra eod. Item nota,
4 † tribus modis reuocari donationẽ cauſa mortis: uno
modo expreſſè per pœnitentiam donatoris, & duo-
bus modis tacitè. Primus, ſi donator cõualeſcat. Secũ
dus, ſi donatarius prior eo moriatur. concor. l. nõ om
5 nis. ff. ſi cer. pet. No.† donationem cauſa mortis, le-
b gatis *b* aſſimilari, & conſequẽter magis accedit ultimę
uoluntati, quàm contractui. concor. l. fi. C. de dona.
cau. mor. Finaliter no. ꝙ ille qui donat cauſa mortis,
intelligit potius ſe habere ſi ſuperuixerit, quam do-
natarium: & donatariũ potius quàm hæredem, ſi mo-
6 riatur. concor. l. j. C. de don. cau. mor.† Si autem fieret
donatio, nec apparet an cauſa mortis fuiſſet celebra-
ta, an uerò inter uiuos concepta, in dubio iudicatur
* donatio inter uiuos,* non autẽ cauſa mortis, niſi de
morte mentio aliqualis facta fuiſſet. Ideoque uulgari
ter dici conſueuit, ubi in donatione mentio mortis
hr̃, illa donatio cã mortis iudicatur. l. Seia. §. j. ff. de do
na. cau. mor. In fi. gl. iſta. Si quæratur, an modus acqui
c rendi dominium *c* per donationem ſit de iure ciuili,
an uerò de iure gent. breuiter dicite? Aliquando do-
natio incipit à præcedenti traditione, & tunc talis
modus inuentus eſt de iure gent. §. per traditionem.
ſup. de rer. di. ſed approbatus eſt de iure ciuili, ut
hic. Aliquando incipit à præcedenti ſtipulatione, uel
pacto nudo, & tunc non dicitur modus acquiſitiuus
dominij, ſed præparatiuus ad dominiũ acquirẽdum,
quia nec per pacta, nec per ſtipulationes acquiruntur
dominia rerũ. l. traditionibus. C. de pact. & tunc talis
modus præparatiuus, dr̃ de iure ciuili, & inuentus &
approbatus. §. de conſtituta. inſ. de act. l. ſi quis argen-
tum. C. eo. In fi. glo. mortis. Prior cõmuniter approba
tur, ut tanquam genera propriè ſumpta in tex. ponan
tur. In fi. eiuſdem glo. no. mortem ubiq; eſſe timendã:
quod uerũ intellige, ubi aliqd facinoroſè agitur; ubi
ãt aliqd uirtutis exerceẽ, nõ eſt timẽda mors. Propte-
rea Seneca dicit. Sic diſcas, quaſi ſemp uicturus; ſic ui-
uas, quaſi ſtatim moriturus: nihil. n. mali eſt in morte,
dicit Cicero, propterea ne timeas illam, &c. Et legitur
de morte Socratis, & Catonis, quorum alter nec ad iu
diciũ capitis ueniam quæſiuit, nec iudicibus fuit, ſup
plex. In fi. gl. fi. Doct. dicũt hanc gl. magr̃alem eſſe mẽ
7 ti tenendam & propterea† dicunt dõnem cau. mor-
tis æquiparari magis legatis quàm contractibus, licèt
cõueniat cũ cõtractibus: quia ſicut illi procedunt ex
libera facultate, ita & iſta, l. ſicut. C. de act. & obl. tñ qa
non ſumunt robur & effectũ niſi per mortẽ donato
ris, itẽ quia poſſunt reuocari ut diſpoſita in ult. uolũ
tate, hic, & in l. ubi ita, de don. ca. mor. item quia in
don. cau. mor. habet locum falcidia. l. Seia. §. fin. & ibi
no. ff. eo. quemadmodum in ultimis uoluntatib. auth.
ſed cũ teſtator. C. ad le. Falc. propterea iudicarunt
prudẽtes accedere magis ultimę uoluntati quàm con
tractui, de quo in §. fi. de do. & l. 2. de do. præle.

ADDITIONES.

a Et ſic habes, quòd ubi nõ fit mẽtio mortis, quòd dr̃ donatio inter uiuos: quod eſt uerũ, niſi ex alijs coniecturis apparet donantem uelle donare cauſa mortis, de quibus coniecturis habeo per gl. in l. Seia. ff. eo. & l. 4. C. de dona. cauſa mortis.

b An donatio cauſa mortis magis equiparetur cõtractui quam ultimæ uoluntati, de hoc uide per gl. in l. 2. ff. de dot. pręle. & Bal. in l. licet. C. de pactis, ubi ponit diſtinctionem.

c Quomodo cognoſcatur donatio, & quid in dubio, uide Bello. conſi 61. nu. 12.

d An modus acquirẽdi dominium ſit de iure ciuili uel gẽtium, habetur in l. donari. ff. de don. tit. generali.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo diſtinguatur donatio cauſa mortis à donatione inter uiuos.*
2 *Donatio perfecta regulariter non reuocatur.*
3 *Donans præciſe compellitur ad tradendum donatario rem donatam.*
4 *Bonum eſt argumentum de contractu uenditionis ad donationem.*
5 *Ea donatio eſt inſinuanda, quæ excedit quingentos aureos.*
6 *Donatio fieri poteſt per uerba futuri temporis.*
7 *Nudo pacto poteſt fieri donatio ſiue inter uiuos ſiue cauſa mortis.*
8 *Quomodo donator tenetur de euictione.*
9 *An dari poſſit donatio, quæ non incipiat a promiſſione.*
10 *Donatio remuneratoria non requirit inſinuationem.*
11 *Verum remiſſio exceptionis habeat uim donationis.*
21 *Ius reuocandi donationem ex cauſa ingratitudinis, non tranſit in hæredem.*

§. Aliæ

a Aliæ autem. Donatio inter uiuos nuda uolūtate a perficitur, & pfecta temere non reuocatur, nisi iusta cā subsit. Et si excedat summā quingentorum aureorum, insinuanda est.h.d. Diuidit in quatuor. In prima ponit donationem, quæ non finitur mortis cā. In scđa ponit, quali ter fiat donatio inter uiuos. In tertia ponit, quę donatio sit insinuanda. In quarta ponit, ex quib. causis donatio pōt reuocari. Scđa ibi, pficiuntur. Tertia ibi, & cū retro. Quarta ibi sciendum tñ est. No. primò, donatione inter uiuos dici, in qua non interuenit cogitatio mortis. & hic sumitur idē, qđ no. in gl. & Doct. in
1 l. Seia. ff. de do. præl. ꝙ † ubicunq; interuenit mentio mortis, illa dr̄ donatio cā mortis: de qua in l. q̄ dotis. ff. so. ma. Scđò no. donationē inter uiuos non æquiparari legatis. Et hæc est alia dr̄ia inter donationem cā
2 mortis, & donationē inter uiuos. Tertiò no. ꝙ † donatio pfecta regulariter * reuocari non pōt. l. pfecta. C. de don. cum si. Itē no. donationem inter uiuos pfici nuda uoluntate, siue in scriptis, siue sine scriptis, licèt olim requireretur stipulatio: de quo in l. si quis argen-
3 tum. C. de dona. Item no. † donātem cōpelli posse ad tradendum rem donatam pcisè, & sic ꝙ contractus a principio, & c. l. sicut. C. de act. & obl. l. in cōmodato. §. sicut. ff. eod. Donatio. n. ex mera liberalitate a principio procedit, & si interueniat modus, conditio, uel cā, propriè non dr̄ donatio. l. hoc iure. §. i. ff. eod. & c.
4 j. extra eo. Item no. † esse bonum arg. de contractu uēditionis ad donationē, ut sicut uenditor cōpellitur rē tradere cātinē, ita ēt donator præcisè: qđ qualiter intelligatur, uidebimus in gl. No. ibi, plenissimā & pfectum robur. pro opi. aliquorum nouissimorum, qui dixerunt ex ipsa donatione oriri actionem ad exemplum uendōnis: licèt in contrarium sit cōis opi. quod oriatur condictio ex l. si quis argentum. C. de don. non āt ex ipsa donatione facta nudo pacto. Idem tenuit gl. in d. l. si quis argentum. & in l. si cum mihi. ff. de dolo.
5 Item no. † donationem non indigere insinuatione, hoc est nō oportere fieri in actis, uel corā iudice, nisi excedat summā quingentorum aureorum. facit l. pe. C. eo. ti. Item no. donationem reuocari posse ex cā ingratitudinis. l. fi. C. de reuo. do. & statim uidebimus in gl. In gl. manifestauerit. ibi. §. stipulatio. colligitis cō
6 clusionem, uidelicet † donationem fieri posse p uerba futuri tpis, qđ tenet Azo in summa, de do. & tenet gl. in l. ad eum. in prin. ff. eo. ti. & in hoc cōcor. cum stipulatione. Pōt etiā fieri p uerba pñtis tpis, & in hoc discrepat a stipulatione. Nā magna est dubitatio, utrum stipulatio possit fieri p uerba pñtis tpis, puta, promitto ꝙ do tibi fundum: de quo per Bar. in l. 5. §. stipulatio, sup. all. & hic est gl. ꝙ uerba infinitiui tpis trahuntur ad omne tempus. Ibi cum nudo pacto fiar. Hoc est uerum de iure nouo: de iure āt ueteri requirebatur stipulatio. d. l. si quis argentum. §. pe. Nunqđ
7 sit idem in donatione cā mortis, quod fieri possit nudo pacto? habetis gl. ꝙ sic, in l. cū pr̄. §. Meuius. de leg. 2. & l. 2. C. de m̄. do. quam sequuntur cōiter Doct. licèt quidā nouissimi reprobent, moti rōne: quia lex il la uenit corrigenda, iō nō trahenda extra casum suū. Vñ cum loquatur de donatione inter uiuos, non debet trahi ad donationem cā mortis. Addite duas litationes ad l. si quis argentum. ꝙ illa l. locum habet, qñ in donatione uenit aliqđ dari, secus si fieri. Itē hēt locū tm̄ in donatiōe uerā, nō ātp sumpta. Has litationes ponit Guil. in l. iuris gen. §. sed cū nulla. ff. de pac. motus illa rōne: quia illa lex uenit corrigenda, & iō extra casum suum trahenda nō est. l. pcipimus. C. de appel. In fi. l. tale pactum. Pōt intelligi ꝙ pactū sibi fieret p uerba futuri tpis saltē tacitè. nā hæc uerba, Profiteor te non teneri, habent uim pacti de non petendo. In gl. uendōnis. ibi, sicut. Hāc expositionem sequuntur Doc. Et de hoc artic. utrum uenditor teneatur præcisè dare rem, uel soluendo interesse liberetur, dicite ut l. j. in prin. ff. de act. emp. In fi. Hanc distinct. sequitur quasi ubiq; ipsa gl. i l. j. hic all. & in l. 2. c. de euic. in l. Iulia. §. qui fundum. de uer. obl. in l. Aristo, hic all. in fi. sui. & eā sequuntur oēs Doct. saltem citramōtani.
8 Rō † dr̄iæ, quare magis teneatur de euictione, qñ donatio incipit à pacto, q̄ quando à tradōne, dicit Bar. ꝙ rō est talis. Nā promissio, q̄ interuenit in donatione, ē pmissio d̄ dādo dono. l. senatus. §. j. de don. cau. mor. donatio. n. dicta, quasi doni datio: & iō talis pro dādo, non liberatur, nisi rem fecerit accipientis. i. ubi āt non apparet. §. fi. de uer. obl. l. fi. de cond. ob cau. §. sic itaq; infra de act. Sed qñ donatio incipit a tradōne, tunc est clarum nō interuenire promissionem, & iō hoc casu non tenetur de euictione: sp tamen si interuenit dolus, agitur actione de dolo ad particulare interesse, puta ad sumptus, d. l. Aristo. Ponebat Bar. unā dr̄iam inter actionem de euictione, quæ datur ex donatione, & inter eam quæ datur ex uendōne. Nam dicit ipse, in uēdōne oriri nouā actionem de euictione; quia prima sublata est per [illegible]nem rei uenditæ. ita uoluit gl. in l. si cum fundum. §. j. ff. de contrah. emp. Sed actio de euictione, quæ oritur ex donatione, q̄ incipit à promissione, est ipsa uetus actio, q̄ à principio fuit: quia promissor de donando nunquam fuit liberatus, quia rem non fecit accipientis: quod est utile pp p̄scriptionem & formationē libelli: uidete hoc p Bart.
9 in d. l. Aristo. Sed no. † qūo est dare donōnem, quæ non incipiat a promissione. Nam si dicamus donōnē
b incipere a mera tradōne, b nunquā transfertur dñium: quia nuda tradō non transfertur. Sol. Debemus intelligere de tali tradōne, in qua procedit ipsa conuentio saltem ordine intellectus, licèt nō ordine uerborum. & talis conuentio tacita, q̄ procedit ordine intellectus, hēt importare trāslationem dñij, non āt patare actionem de euictione. In gl. inuenit. ibi, si donat Imperator. Hoc uerum, siue expressè donet per modū donōnis, siue per modum priuilegii. Ita no. in l. j. iuncta gl. C. de quadr. præscr. In fi. addite alium casum, in quo non reqritur insinuatio, * puta qñ † do-
10 narem in remunerationē beneficii mihi facti, quia essem obligatus obligatione ad antidora: d̄ quo i l. sed si lege. §. consuluit. de pet. hær. Nam talis donatio nō
c indiget insinuatione. c est gl. no. in l. Attilius Regu. ff. eo. ti. quam gl. litauit Ang. in d. §. consuluit. qñ talis donatio pportionaretur beneficio acceptos; aliàs aūt si excederet, bene reqreretur insinuatio. Idē esset, si donares alicui q̄ fidem obseruasset tibi: nā tunc non

traditionem

non requirceretur insinuatio, nec hēt locū hoc casu
litatio Ang. quia bñficium impensum pro cā salutis
non pōt insinnari, casus est in l. si pr̄. §. j. ff. co. Vtrum
1 aūt † remissio alicuius exceptionis, quæ hēt uī donationis. l. si quis delegauerit, de noua. indigeat insinuatione. gl. est, ꝙ sic, in l. si quis obligatione. ff. de reg. iu. In gl. ex caulis. ibi, l si. Illa lex optimè enumerat cās, ex quib. donatio reuocari pōt. Et no. ꝙ ius reuocādi
2 donationē ex cā ingratitudinis, non transit ad hr̄dē donatoris: quod est nota. nam aliàs regulariter obligationes & actiones defunctorū transeunt ad hr̄des, & cōtra hr̄des, inquantū ad eos puenit. l. hr̄dib. ff. de dolo. Hoc tñ intelligo uerū, qñ donator habuisset facultatē reuorandi donationē, ut quia sciuisset cām ingratitudinis, aliàs āt secus. arg. l. in confirmōne. & l. utilitatē. ff. de auth. tu. facit qđ uo. ī l. oīno. ff. de inof. test. & in c. dilectus. ext. de dila. & per Iac. de Bel. qui. mo. feu. amit. in usi. feu. Itē crederem cū limitatione prædicta, ꝙ donator nō possit reuocare donationem pp cām cōmissam. p ipsum donatarium: & ita sentit d. l. si. cū dicit, ad primas tm̄mō personas, quod intelligite, siue donātis, siue donatoris. Et p hoc inquit ibi gl. ꝙ dn̄s nō posset auferre feudū filio uasalli, pp feloniā ipsius uassalli, si ipsi uassallo qō mota nō fuisset. de hoc dicite plenè, ut in l. j. & fi. C. de reuo. do. & in l. 2. C. de lib. & eor. lib. Ibi, aliud in libertate. Hoc euenit pp maximum præiudiciū libertatis. arg. in l. libertus. de reg. iu. in fi. Dicite de hoc, ut in iurib. alleg.

ADDITIONES.

a Adde, ꝙ hæc donatiò perficitur sòlò consensu litat Bart. in l. iuris gen. §. sed cū nulla. ff. de pac. esse ueram, quādo donatur res uel pecunia, sed ubi donaretur factum, tunc corrigūtur iura antiqua per dictam l. si quis argentum. §. pe. C. eod. s. quòd perficiatur solo consensu, imò tūc requiratur stipulatio uel traditio sicut olim. Item adde, quòd donatio quæ fit in certam personam, requirit pñtiam donantis & donatarii, secus si in incertam personam, ut habendo rem pro derelicto, ut sup. de rer. diui. §. hoc amplius. & l. quod seruus. ff. de stip. ser.

• Vide Bellon. cōsi. 29. ubi uult, quòd nec rescriptio principis renocetur.

b An, quādo donatio incipit a traditione, donator teneatur de euictione, Dic omnia ista uera, quando non esset per donantē promissum expresse de euictione: quòd si fuisset promissum, obligatur, siue incipiat à traditione, siue alio modo. l. 2. C. de euict.

• An ēt requiratur insinuatio in donatione, quæ resultat ex cōfessione dotis facta constante matrimonio, uide Bello. consi. 3.

c Adde, quòd ubi excedit summam quingentorum aureorū, debet insinuari in actis & in scriptis redigi corā publicis personis, uel coram judice, ut hic in gl. in uer. insinuatione. Si tamen fiat in pñtia iudicis in iudicio, dicitur satis insinuari, absq; alia interpositione decreti, ut C. de præd. curi. lib. x. Quid autem si fiat donatio mediante cessione, s. cedendo iura alteri contra debitorem ultra quingentos aureos, an in tali donatione requiratur citatio debitoris? Tenet Bar. quòd non, per l. 3. duæ causę. ff. de mino. Dic melius, per l. 3. §. si causa cognita. ff. de bo. poss.

SVMMARIVM.

1 *Non debent ægrè ferre seniores, si aliquando à iunioribus reprehenduntur, cum sint perspicaciores.*
2 *Nomina rebus debent conuenire.*
3 *Quare dictus Accursius.*
4 *Illud dicitur alteri exæquari, quando uirtus alterius alteri attribuitur.*
5 *Dos non potest alienari, etiam muliere consentiente.*
9 *An uestes, quas maritus dedit uxori, ei computentur in dotem, quando est locus repetitioni dotis mortuo marito.*
7 *Si mulier dedit in dotem linteamina, & uestes sint contritæ, an sint restituenda ut extans.*
8 *In quantum tempus sit dos restituenda.*
9 *Si mulier, quæ dedit mille in dotem, & mortuo marito stetit in domo hæredis, an possit cum dote petere fructus dotis.*

§. Est & aliud. Donatio pp nuptias, q̄ olī ante nuptias uocabat̄, non solùm constante mr̄imonio augeri pōt, sed ēt initia
a ri, & doti est exæquata. a h. d. Diuiditur in tres. Nā in prima ponit constōnē iuris antiqui. In scđa ponit cōstōnē Iustiniani. In tertia ponit constōnē nouā. Scđa ibi, sed primus quidem. Tertia ibi, sed nos. No. primò tertiū genus donationis, ꝙ olim appellabatur añ nuptias, hodie uerò pp nuptias appellatū est. Et hoc appellatur genus, prout Legistæ accipiunt, qui dn̄t illud appellari genus, qđ prædicat̄ de plurib. numero dr̄entib. Si āt assumitur genus, prout accipiunt Dialectici, ꝙ. s. p̄dicat̄ de plurib. specie dr̄entib. hoc nō appellaretur propriè genus: de quo in l. cū, qui ædes. ff. de usuc. No. in uer. iuuenibus, ꝙ q̄tò iuniores, tanto perspicaciores, ut dicit Priscia. & gl. in l. Gallus. de li. & posth.
1 † Nō. n. ægrè ferre dēnt seniores, si a iuuenib. qui interdum subtilius inuestigant, reprehenduntur. l. potioris. C. de off. rect. pro. Adolescentis tamē offm̄ est, ut inquit Cicero, maiores natu uereri. & facit. l. sp. de iu. iuun. Item no. Iustinū fuisse patrē Iustiniani. conc. l. pen. intra, q. test. fac. poss. Alibi tñ legit̄, eidē Constātinū fuisse genitorem, de quo in Can. habeo. 16. dist. dixi sup. in rub. proœ. ideo nō repeto. Itē no. ꝙ donatio, q̄ olim añ nuptias appellabat̄, hodie pp nuptias ē nūcupata. No. hmōi donationē non solū añ nuptias cōstitui posse, & constitutam augeri, sed ēt constitutā contracto mr̄imonio initiari posse. Itē no. hāc donationē exæquatam esse doti, ut sicut dos añ mr̄imoniū cōstitui, & contracto mr̄imonio initiari & augeri pōt, ita & ista donō. Exæquat̄ & in alio: quia hmōi donatio qualitercunq; constituatur, quantitatē dotis nullo mō excedere pōt. l. fi. cum sua authē. C. de don.
2 an. nup. No. † noīa rebus b dr̄e conuenire, qđ est uerū
b in noībus appellatiuis: in noībus uerò propriis nō est hñda cura. l. fi. C. de const. pe. & ppea dixit gl. in rub. sol. ma. ꝙ eorum qō pertinacib. est relinquēda. Decet tñ bono nōīe licet ꝑprio appellari. l. facta. §. si in dāda, ff. ad Treb. ubi gl. lętatur de noīe Accursii, † eo quia ac
3 currit cōtra tenebras iuris ciuilis. Et idē ēst in noībus deriuatiuis; nō. n. sequit̄, iste appellat̄ Bologninus ergo ē de Bononia. l. fi. cum gl. ff. ad muni. de quo ī rub. ff. so. mat. & l. quis ī fundi uocab. de leg. j. In gl. exæquē
4 tur. ibi. §. j. colligitis tria per ordinem. Primum, ꝙ illud dr̄ alteri exæquari, qñ uirtus alterius alteri tribuitur, & econtra. propterea dixit Bart. in l. j. ff. de leg. j. ꝙ si statuto caueatur, ut populares nobilib. exæquentur, dēt intelligi, ut fauores & priuilegia nobiliū concedantur popularib. & ecōtra. Scđò colligitis, ꝙ dos non pōt alienari per maritum ēt muliere consensum
5 præstante. Circa quē artic. dic: † Aliquādo res datur in dotē inæstimata, & tunc propriè appellatur dotalis, & non pōt à marito alienari ēt consentiente uxore: hoc. n. prohibuit lex Iulia fauore publico. §. & cum lex. C. de rei ux. act. l. j. & per tot. ff. de fun. do. Aliquādo dat̄ res in dotē æstimata, ut hic: aut datur æstimata, ita ꝙ talis æstimatio facit cōtractū dotis trāsire in nouā formā contractus. s. emptionis, & tunc pōt alienari a marito, ēt muliere nō consentiente. l. iubemus. & auth. siue a me. C. ad Vell. Rō, quia hæc res æstimata

mata non dr̃ dotalis,ſed propria ipſius mariti.l.quo-
ties.de iure dotium.Et ſi dixeritis, ſi eſt propria mari
ti,cur requiritur cõſenſus mulieris? Dico ꝙ requirit̃
ꝑꝑ ius hypothecæ quod habet mulier,ſicut habet in
cæteris rebus mariti.Aliq̃do datur res in dotem æſti-
mata,non ut æſtimatio faciat emptionem ſed ut dére
tur intereſſe uxori in caſu,in quo res fuiſſet facta de-
terior.l.ſi inter uirum.C.de iur.dot. & hoccaſu põt
res ſit æſtimata alienari à marito muliere cõſentiẽte,
gl.eſt ſing. in l.ſi æſtimatis.ff. ſol.mat. & illam ſequit̃
Bar.& Bal.Hęc omnia ſunt iure ciuili uera,iure ãt ca
nonico alienari poteſt dos conſentiente muliere ; &
hoc uerum,ſi iurauerit.c.licet mulieres,de iure iu.li.
6.Item hoc uerum,ſi maritus habeat alia bona,de qui
bus pro reſtitutione dotis mulieri conſuli poſſit.no.
gl.in c. cum contingat,extra de iure iu. & dicit Bal.
quod eſt opt.conſilium. Dicunt tamẽ Canoniſtæ in
c.dilecto.extra de iure.iu.quòd ſi mulier iuraſſet nũ
quam conſentire alienationi dotis fiẽdę per maritũ ,
ſi poſtea conſentiret & iuraret,alienatio eſt nulla,q̃a
ſcd̃m iuramentum appellatur periurium. gl. eſt ord.
in c.licet mulieres.de iure iu.& dicit Bal. quòd eſt o-
ptimũ cõſilium ꝓ mulieribus , q̃ infeſtantur à mari-
tis,ut conſentiant alienitioni rerum dotalium. Quid
ãt econtra poſſit mulier alienare dotem conſentien-
te marito? Dicite ꝙ ſic,ſi talis alienatio cedat in utili-
tatem uxoris, ſi fortaſſe uelit emere prædia uberiora
quæſtu.iſte tex. in l. fin. ff. de iu.do. quia vr̃ hoc caſu
res reſtituta à marito vxori,ideoq́ ue dotalẽ eſſe deſiiſ
ſe:de quo per Bart.in l.ſi æſtimatis rebus. ff. ſol. mat.
Tertiò no.ꝙ quemadmodum dos mortuo marito eſt
c reſtituenda c uxori,uel eius hęredi,ita donatio ꝑꝑ nu
d ptias d mortua uxore eſt reſtituẽda marito.Sed pone,
6 † maritus bene ueſtierat uxorem ſuam,mortuo mari
to petit uxor dotem & ueſtes, hęredes uolunt com-
putare ueſtes in dotẽ,quærit̃ quid iuris? Varii uaria di
xere,ſed illa eſt cõis ſnĩa,ut diſtinguatur: Quędã ſunt
ueſtes ꝑtioſæ & feſtiuæ,& illæ non ſunt reſtituendæ.
alleg.l.ſed ſi uir lana.de donatio.inter uirũ & uxorẽ.
l.hoc legatum.de leg.3.alleg.Bal.l.ſi ut certo.§. inter-
dũ.ff.commo. Quædã ſunt veſtes uiles & quotidianæ,
& illæ cedunt lucro uxori. Rõ,ſcd̃m Bart.quia natura
harũ rerũ,quæ continuò ſunt in uſu , ea eſt , ut uſus
trahat ad ſe propaietatẽ.l.2.ff.de uſufr.earum rerũ ,
quæ uſu conſu.alle.l.medio.§.pen.de au.& arg.leg.Itẽ
dixit Bal.ſi eſſent ueſtes nobiles, ſed illas ueſtes uxor
pro ſuo honore & mariti continuo portabat, ut q̃a
uxor Doct.uel militis, & ita dicit Bal.d.ſe conſuluiſ-
ſe.Et idẽ dicit Bal.in lectis , de quo in l. in his. ff. ſol.
mat.ubi ſentit glo.ꝙ mulier dẽt dormire in lecto ſepa
7 rato à marito. Sed adhuc dubitat̃.† Bona mulier tra-
dit in dotẽ lectũ & ueſtes & linteamina pro quinqua
ginta libris,moritur maritus,res ſunt cõtritæ & quaſi
conſumptæ,petit dotem:hæredes mariti nolũt reſti-
tuere res prout extant , illa dicit eſſe quaſi conſum-
ptas.replicant, ipſæ ſunt contritæ & conſumptę uſu
tuo:quæritur quid iuris? Dicite,ꝙ ualor rerum eſt re
ſtituendus.l.plerunque.in fi.ff.de iure dot.l.cũ inter
uirũ.C.eo. no.Bal.in l.æſtimatæ ſunt.ff.ſolu.matr. &
8 dicit mẽti eſſe tenẽdũ pro bonis ruſticanis. Sed in tra

quãtũ tẽpus eſt dos reſtituẽda uxori mortuo marito?
Dicite breuiter,aut iſta dos cõſiſtebat ĩ rebus immo-
bilibus,& ẽ ſtatim reſtituẽda;aut cõſiſtebat ĩ rebus mo
bilibus, & tũc poſt annũ ẽ reſtituẽda.§.exactione. de
rei uxo.act. Sed hic dubitat̃: Mulier dedit ĩ dotẽ mille,
marito mortuo ſtetit ꝑ annũ in domo hr̃dis mariti,
elapſo anno petit dotẽ,& fructus dotis,q̃rit̃ an poſſit?
Gl.dicit ꝙ nõ ĩ l.diuortio,ſol.matr.q̃a iſta dilatio an-
ni data à lege hr̃dibus mariti ad ſoluẽdũ dotẽ ĩ rebus
mobilibus cõſiſtentẽ,nihil ꝓdeſſet hr̃dib.mariti: qđ
abſurdè diceret̃. Sed pulchrè dubitat̃; Pone ꝙ dos e-
rat in rebus immobilibus,ita ꝙ ſtatim mortuo mari-
to erat reſtituẽda:mulier fuit alita ĩ domo hæredũ ma
riti,an poterit peter̃ dotẽ & fructus? dic ꝙ ſic,niſi quà
tenus vxoris extitiſſẽt:de quo ĩ d.l.diuortio.ſol.matr.

ADDITIONES.

a Adde, quòd æquiparat̃ doti in conſtituendo, & agendi modo & in pactis lucrorum,& in reſtitutione & dominio, prout in d.l. fi.not. Et ſi dos eſt aucta , ſimiliter & donatio debet augeri, dummodo augmẽtum fiat in immobili uel in pecunia, & mulier in illo augmento non utetur priuilegio dotis cõtra creditores:q a eſt præſumptio iuris & de iure, quòd hæc augmentatio fuerit facta in fraudem creditorum,contra quam non admittitur probatio in contrarium,niſi ꝑ confeſſionem, ut in auth. de æqual.dot. §.illud colla.6. de quo per Bar. in d.auth.ſed iam neceſſe. Et ſicut poteſt dos augeri & ante & poſt,ita hæc donatio. Et ſic patet ꝙ licet conſtante matrimonio nõ teneat donatio ſimplex inter uirũ & uxorem,tamẽ tenet donatio propter nuptias,ut ĩ c.ult. de dona.inter uir.& uxo.& poteſt etiã maritus conſtituere uxori dotẽ de ſuo, maximè quãdo ipſe eſſet ruſticus & diues,& uxor nobilis & pauper. l.ſi uolũtate. C.de dotis promiſ. Et ut quartã partem debet uir lucrari de dote,ita debet etiam uxor lucrari de dona.propter nuptias,ut in auth.æqualitas, cũ auth.ſeq.C. de pac. conuen. Et adde, quòd hodie conſuetudo nõ ſeruat ut talis donatio conſtituat̃ uxori ,ut vult gl. in d.auth.æqualitas,& uide Bal. in auth.dos data.C.de dona.propter nupt.

* Ex hac exequatione plures ſequunt̃ effectus,ut ꝑ Bell.conſi. 17.inter alios , quod ſtatutum de lucranda dote habet locum in donatione propter nuptias.

b Nomina debent cõuenire rebus. Adde tñ,ꝙ ſola nominis cõſuetudo non ſufficit ad probationem. Vnde licèt quis uocet̃ bonus, per hoc tñ non ſequitur qđ ſit bonus, ſed bene aliquid operatur, ut dicit gl. ĩ l.fi.§.pen.& ibi Bar.ff.ad munici. uide ſupra de tute.in princ.& Bar. in rubr.ff.ſol.matri.

c Adde quod regulariter reſtitutio dotis nõ debet fieri conſtante matrimonio,niſi ĩ caſibus notatis ĩ l.quamuis.ff.ſol.mat.& illis caſibus poteſt uxor uendere.

d An autẽ hæc donatio propter nuptias debet inſinuari, ſi excedat ſummam quingẽtorũ aureorum,ſicut donatio ſimplex. Dic ꝙ de iure antiquo ſic,ut l.ſi.C.eo.niſi fuiſſet patris cõſilio deſtituta.l.minoribus.C.de dona.ante nupt. Sed hodie mulier donãs nõ cogitur inſinuare,ſed maritus ſic,aliàs non lucratur partes dotis ex pacto,de quo in authen.eo decurſus.C.de don.ante nup.& ibi Bald. licet hodie hæc donatio non ſit ĩ uſu,ut uult gl. in auth. æqualitas.C.de pact.conuent.

SVMMARIVM.

1 *Fauore libertatis quis cogitur uendere rem ſuam.*

§. Erant autem. Finaliter no.ex §.erat,ꝙ licèt olim portio domini liberãtis ſeruum à ſeruitute accreſceret alteri condomino,hodie tamen nõ accreſcit , imo ſeruus liber efficitur pleno iure , ſi tamen alteri condomino pretium portionis ſuæ offerret. Ex quo colligitis caſum,
1 † in quo quis tenet̃ uendere rem ſuam:& hoc eſt ſtatutũ fauore libertatis,ut hic,& l.j.de commu.ſer.manumiſ. & faciunt, quæ hñr in l.fi.§.fi.ff.de pig. act. Et præterea non ob.l.nec emere.C.de iure deli. quia ibi regula ponitur, quæ hic fallit. Ratio fallentiæ in fauore libertatis fundata eſt,ut ſup.plenè dixi.

TITV-

TITVLVS VIII.

Quibus alienare licet, uel non.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Suprà uisum est, quē admodum dominia rerum acquirãtur; sequebatur uidere, quemadmodum acquisita alienentur: ideoque intitulauit, Quibus alienare licet. Vel aliter; Suprà uisum ē, quemadmodum per alienationem dominia uerum transferuntur: uerum quia sunt aliqui, qui alienare non possunt, ideo de his tractaturus intitulauit, quibus alienare licet, uel non.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, Aliquando, est dictio exceptiua, præsupponens regulam esse in contrarium.*
2 *Melius est partem patrimonij uendere, quàm usuris incumbere.*
3 *Ratio, quare consensus mulieris nihil prodest ad obligationem, aut alienationem dotis.*
4 *Creditor licèt non sit dominus rei pignoratæ, potest tamen rem pignoratam alienare, quod distinguitur ibi.*
5 *An ualeat conuentio, si scholaris acceperit pecuniam mutuo sub pignore, ut si constituto tempore non solueret, quod pignus habeatur pro uendito.*
6 *Res in dotem data æstimata non potest alienari.*
7 *An res mobiles data in dotem alienari possit.*
8 *Quomodo maritus, aut uxor habeant dominium rei dotalis.*
9 *An alienatio dotis facta à marito consentiente uxore, confirmetur iuramento ipsius uxoris.*
10. *Contractus transit ad hæredem cum robore suo.*

Acciditaliquando. Maritus fundum dotalē
Italicū siue prouincialē, inuita muliere siue cōsentien
2 te, a alienare uel obligare non pōt, licèt aliter lex Iu-
lia statuisset. h. d. Diuiditur in tres. Nã in prima ponit
dcm̃ bimēbre. In secūda prosequitur primum mem-
brũ. In tertia scd̃m. Scd̃a ibi, nã dotale. Tertia ibi, con
tra āt. Item scd̃a subdiuiditur in duas: nam in prima
ponit constitutionem legis Iuliæ, in secunda illã cor-
rigit in duobus capitulis. Scd̃a ibi, qđ nos. No. primò,
regulariter dñm alienare, & non dñm alienare non
posse. Hæc regula probatur hic in uerbo, aliquando,
1 † quæ est dictio exceptiua, præsupponens regulam in
contrarium. l. aliqñ, ad Velle. probatur in l. traditio. ff.
de acq. rer. do. Item no. constitutionem legis Iuliæ, q̃
quinque statuit: tria expresse, in quibus approbatur;
duo tacitè, ĩ quibus reprobatur. Statuit ergo primò,
b fundũ dotalē b Italicum nō posse alienari; & in hoc
approbatē, & bene. Ex quo infertur tacitè à cōtrario
sensu, ꝙ fundus dotalis prouincialis alienari pōt; & in
hoc malè. Secundò dixit expressè, ꝙ fundus dotalis
inuita muliere alienari non possit, & in hoc bene. Ex
quo infert, quòd fundus Italicus dotalis alienari non
pōt, muliere cōtradicente, & hoc l. Iulia. quinimo nec
prouincialis, ēt ea uolēte, ex cōstōne noua. Itē nec o-
bligari, siue ea uolente siue contradicente, & hoc tã
lege Iulia, q̃ constōne noua. Itē no. ꝙ lex Iulia facilius
permittebat rē dotalē alienari, quã pignori obligari.
2 Et potuit forte rōne moueri; qa † melius est partē pa-
trimonij uēdere, q̃ usuris incũbere, arg. l. si pupillo-
3 rum. §. si prætor. ff. de reb. eo. Itē no. rōnem, † quare cō
sensus mulieris nihil prodest ad obligationem, uel
ad alienationem dotis, ut fragilitas sexus mulieribus
non noceat. Addite aliam rōnem, qa publice interest
mulieres esse dotatas, ad sobolem procreandam, l. j.
4 sol. mat. l. si iure. C. qui pot. in pign. ha. No. † creditorē,
licèt dñs rei pignoratæ nō sit, tã alienare posse. Circa
qđ distinguite tria mēbra. Aut debitor pignorauit rē,
tributa sibi potestate alienandi, & tunc pōt alienare,
ut hic: nō in uirtute dñij, qa sit dñs, sed in uirtute con
uētionis, quia uř à debitore cōstitutus procurator ad
uendēdũ. l. si pignori. in fi. ff. fam. erc. Aliqñ nihil cōue
nit de uēdendo, & tũc facta denũtiatione debitori, ut
rē exigat, aliter ꝙ uendeē elapso biennio à tpe denũ-
ciationis, tũc poterit alienari, nō ĩ uirtute dñij, sed in
uirtute ptãtis à lege tributæ. l. fi. C. de iu. do. imp. Ali-
qñ cōuenit, ut nō uenderet rē pignoratã creditor, &
túc trina denũciatione facta cũ lapsu biēnij, alienare
c poterit. l. si cōuenerit. ff. de pig. act. c Sed pone ꝙ † scho
5 laris bonus, q expectat à domo uiaticũ, pignorauit rē
pacto apposito, ꝙ si intra tps nō redemerit, intelligat
uendita creditori pro pretio exbursatæ pecuniæ, an
talis conuētio ualeat? Dicite ꝙ non, quia sapit natu
rã usurariæ prauitatis. l. fi. C. de pac. pig. Succurri etiã
uoluit lex fragilitati & necessitati debitorũ, q pp re-
cipiendas pecunias, quascunq; pactiones, quæ credi-
toribus placerent, inirent facilè. quinimò nec talis cō
uentio iuramēto confirmaē. c. significante. extra de
pig. Secus si cōuētionē in hunc modũ inirē. Pignoro
tibi librum, pacto apposito, ꝙ si nō redemero inf. pa-
scha, sit tibi uēditus iusto p̃tio: tũc cōtractus ualeret,
tanquã sub condōne conceptus; qa nihil praui est in
isto contractu: iustũ. n. pretiũ dēt præstari. casus est in
6 l. si fundus. §. fi. ff. de pig. In glo. j. colligitis, † ꝙ res da-
d ta in dotē æstimata, d ut interesse uxoris demonstreē,
alienari nō possit. p hoc bene facit l. j. C. de fun. dot.
ubi dř, talē rē sic æstimatã ad prohibitionem legis Iul.
ptinere. Cōtrariũ tenuit gl. ĩ l. æstimatio ne. ff. sol. mat.
pro qua d. l. si æstimatis. & l. fi. ff. de pac. dot. & illã te-
nent cōiter Doct. Ad l. j. C. de fun. dot. rñr, fatendo ꝙ
talis res ptinet ad phibitionem legis Iul. sed illa lex so
lũ phibuit muliere cōtradicente, nō āt ea consentien
te. Sed tñ dixerit aliquis; Nonne in his casibus, in qui
bus lex Iulia pmittebat dotē alienari muliere consen
tiente, & constō noua pmittit, ut hic, ergo determina
tio mala? Propterea sustinendo hãc gl. ad iura contra
ria posset rñderi, ꝙ pcedũt inspecto tpe legis Iul. Sed
prima cōior. In fi. Colligitis ex hac gl. † rem mobilem
dotalem alienari posse: p quo alle. l. j. C. de ser. pig. da
7 to manumisso. Suadeē rōne, qa phibitio legis Iul. &
constitutionis nouæ loquunē de re dotali immobili,
ergo ad mobilem nō sũt extendendæ. l. si uerò. §. de ui
ro. ff. sol. ma. Item qa fit similis distinctio ĩ alienatione
prohibita p minorem, an res sit mobilis, an immobi
lis. l. lex q̃ tutores. C. de adm. tu. & hãc tenuerũt Pet.
Iac. de Ran. & Iac. de Are. Contrarium tenuit gl. ĩ l. vni
ca. §. sed si lex. C. de rei ux. act. & in l. j. C. de fun. dot. ut
res mobilis dotalis alienari non possit: & illã cōiter se
quunē Doct. utrobiq; qa siue res mobilis sit, siue im-
mobilis, uendicat sibi locũ eadem rō, & publicæ utilita
tis & fragilitatis sexus; unde non dř lex corrigens ex-
tendi, se uerius loq. l. legitimos. de legi. c. consuetudo.
dist. j. Ad l. j. de ser. pig. da. man. respōdent, ꝙ aliud spe
ciale fauore libertatis, unde nō extendendũ. l. ius singu
lare. & l. qđ uerò contra. ff. de leg. Bar. tñ facit has opi-
niones consonas distinctione concordes. Aut res mobi
lis

lis in dotē est data talis, q̄ seruando seruari pt, ut sunt
mancipia, & tunc alienari non possit: & ita loquitur
gl. posteriore reiecta sniā. Aut ē talis, q̄ seruando ser-
uari non possit; ut uinū & oleū. ita loqtur gl. in priori
opi. In gl. probibeť. ibi, l. fi. Ipse tñ maritus consocium
ad diuisionē prouocare nō pt. Et idē in minore, q ad
diuisionē prouocare non pt. auth. prouocare. l. inter
oēs. C. de præd. mi. Ibi, ex necessitate. pro boc facit. l.
2. C. de patr. qui fil. distr. Ibi, l. j. Et pro hoc facit l. quę
dā, de acq. rer. do. & l. in modicis. de cōtra. emp. In fi.
8 gl. in uer. ipsius. † Circa hunc arti. quē gl. amplissimè
disputauit in l. in rebus, hic all. Doc. multa dixere: sed
illa uř uerior sniā, ut ita distinguať. Quoddā ē dñiū
uerum & effectuale, & boc non consistit in persona
uxoris circa rē dotalē: nā cū maritus sit dñs, ut hic,
& l. doce ancillā. C. de rei uen. non pt idē dñium ue-
rū & effectuale consistere in persona uxoris, quia ue
rū dñium est talis plenitudinis, q̄ non pt eadē consi
derōne in duos cōcurrere. l. hæreditate. §. př. de cōst.
pec. l. si ut certo. §. si duobus uehiculū. ff. cōm. Quod
dā est dñinm fictū, īterpretatū siue intellectū, & hoc
dñium dř consistere in persona uxoris. Cum. n. uxor
ex cōtinuo usu cū marito utatur & fruatur nedū re
dotali, sed & aliis rebus mariti, dř eadē psona cū ma
rito. c. debitū. ext. de big. l. i. ff. ad Syll. Lex interpretať
ex quodā actu imaginario ipsā dñam esse, sicut filius
uiuētepře dñs bonorū přnorum, nō quoad verū &
effectuale dñium, sed quo ad intellectuale & īterpre
tatiuū, qa dř eadē psona cū pře, & simul continuè ui
uit. l. in suis. de lib. & postb. & ibi hoc uoluit gl. or. &
Bal. in rep. sua. Idē uoluit glo. in l. in rebus. C. de iu. do.
9 & dicatis ut ibi. In fi. glos. in uer. interdicta. Sed † qd si
maritus alienauerit fundum dotalē muliere cōsen-
tientę & iurāte, qđ nūq̄ cōtraueniet huic alienatio
e ni, c an cōfirmabiť cōtractus alienationis? Doc. dixe
runt q̄ sic, allegantes casum in c. cum contingat. ext.
de iureiu. & in c. liceť mulieres. eo. ti. li. 6. Ego tñ nū
quā acquieui huic sniæ, comperiq; posteà, plerosq;
cōtrariū teuuisse, inter quos fuit Pau. de Lyaz. Quid
aūt me mouerit, explanabo breuibus. Mouebar pri-
mò, qa q̄ talis contractus alienationis mulieris iura
mēto cōfirmetur, nulla lege nec ciuili nec canonica
cau tū reperiť, q nimò si iura in contrariū alleg. in me
diū deducātur, cōtrariā partē magis suaderēt, q̄ Doc.
opi. approbēt. Capitulum, cū cōtingat, dicit mulieres
dře seruare iuramēta, nō āt cōtractū alienationis iu
ramento firmatū; ita suadent hæc uerba capituli, ibi,
mulieres seruare dēnt hmōi iura. Pro hac parte facit
c. licet mulieres. ī uer. seruare, inf. all. c. debitores. ext.
de iurein. in ver. cogēdi sunt reddere dño iuramētū.
Itē auth. sacramētapuberū. C. si aduer. ven. vbi mādať
sacramēta custodiri, nō ät dicit cōtractū confirmari;
ut ibi, p̄cipimus inuiolabiliter custodiri. Idē diciť in
§. sacramēta. de pac. iu. fir. in usi. feu. Idē diciť ī c. q̄uis.
ext. de pac. li. 6. ibi, ad eadē seruari debebit hmōi iura
mētū. Cū igiť hæc iura dicāt iura super hmōi cōtra-
ctib. p̄stita, esse seruāda, nō debēt extēdi ut cōtractus
iuramēto cōfirmeť, cū nec hoc dicāt, & sint corrigē-
da uerba. l. si uerò. §. de uiro. ff. sol. ma. l. illā. C. de coll.
Præterea, si iura hoc dicerent, nonne iustissima & im

pijssima iudicari deberēt? qua. n. fragilitate induceret
mulier maritalib. medicamētis ad cōsentiendum alie
nationi dotis, nonne eadem rōne & fragilitate indu
ceret ad iurādū? arg. in l. doli. §. diuersum. de nouat.
Præterea, nōne rō fragilitatis q̄ subintrās cōtractū il
lū annullat, eodē mō subintrabit iurm, annullabitur
que contractus ut hic? & pro hac sniā alle. l. non du-
bium. C. de legi. c. si diligenti. in fi. ext. de fo. compe. c.
significante. ext. de pig. l. quemadmodum. C. de agr.
& cen. Et si dixeritis, si iuramentū seruatur, quid ē cu
randum, an contractus sit confirmatus cū iuro, cum
idem cōplectatur qđ contractus? igř seruabiť iurm
& contractus? Rñr, q̄ multum refert, an iurm inter
positum sup cōtractu sit seruandum, an uerò cōtra-
ctus confirmetur: quia priore casu obseruantia iuri
non transit ad hřdem iurantis, quia iurm est quid p-
sonale, illaqueās solum aīam iurantis, nō āt aīam hæ
redis; quia in istis spūalibus nō cōsiderať ista fictio,
q̄ hæres & defunctus eadem persona iudiceť, imò
cōsideratur ipsa ueritas. c. ueritatis. extra de iureiu.
Sed qñ cōtractus est confirmatus, hæres obligatur,
10 quia † contractus transit ad hřdem cū robore suo. l.
pro hřditariis. C. de hær. act. Sđa dřia est, quia si con-
tractus cōfirmatur, solutum nullo modo pt repeti.
Sed si iurm est solummō obseruandum, solutū pōt
repeti condōne sine cā. c. debitores. ext. de iureiu. qđ
facit pro puellis maritādis, q̄ dote contētæ renūciāt
hřditati přnæ, de quo in l. pactū. C. de coll. Tertia dif
ferentia, qa petita absolōne a iuro, contractus pote
rit reuocari, ubi iuramētū solūmodo erat seruadū;
secus ubi contractus erat confirmatus, de quo in d.
c. debitores. Et hæc sniā, q̄ pleriq; nouissimi sibi attri
buūt, est subtilis in disputādo, sed in iudicādo & in
consulendo reijciēda. In fi. gl. in uer. neq; . est alia rō
fragilitatis sexus mulieris, de qua ī tex. ī fi. Et ē rō, qa
qđ facit iudex exercēdo offm̄ contra partē contuma
f cē, dicitur pars facere. l. si ob causam. de euict. cum si.

ADDITIONES.

a Adde, q̄ licèt uxor possit uendere rem dotalem cōsentiēte ma
rito, in casib. de quibus, sup. q̄ tñ si est filiusfa. nō pōt etiā illis
casib. in præiudicium patris, de quo in l. 2. §. uolūtate. ff. so. ma.
An āt obligetur fideiussor datus a uiro in casu, qñ uēdidit rem
dotalē, quā nō pt uēdere, & similiter fideiussor datus a muliere.
Dic q̄ sic, si uēdatur rei ignurāti, secus si uēdatur sciēti fundū
esse dotalē, ut inquit Bar. in l. cū lex. ff. de fideius. Et ideo cōsiliū
est, q̄ nō capiatur fideiussor, sed tertius principalis se obligās,
& insolidū, sed̄m Bal. ī l. si prædiū. de iu. do. Qualiter āt mulier
possit renūciare iuri in hypothecaria, dic ut in l. iubemus. C. ad
Velle.

b .No. sedō, qoòd res dotales, uel quasi dotales, ut sunt res seruo
rum. l. 3. ff. de fun. do. prohibentur alienari uel obligari, quantū
cunq; uolente uxore: & sic non licèt mulieri hoc casu renūciare
fauori suo: & hoc propter fragilitatē sexus, ne subducatur à ui-
ro, ut hic in tex. & qa interest Reip. ipsas esse dotatas. l. j. ff. so. ma.
& ibi uide Bar. Et intellige, q̄ nō pōt alienari in præiudiciū mu
lieris: in præiudicium autē uiri uel extranei se obligāuis sic. l. cū
lex. cum ibi no. ff. de fideiuss. Item hoc limita, ut gl. i. infra.

c Quintò fallit fauore fisci, quia quis rem quam cōduxit à fisco,
cogitur tenere pro illo pretio, si non reperiat alium eandē pen
sionem date. l. cotem ferro. §. qui proximos. ff. de public. Et hoc
uerū, si ipse fuit lucratus ex illa locatione. An autem res dotalis
possit donari uel largiri? Gl. uidetur tenere quòd sic, in l. i. ff. de
fundo do. Contrariū tenet gl. in l. dotale. ff. de fun. do. Similiter
nec ualet legatū, ut ibi: qoia cum sit prohibitū cōmerciū rei il-
lius, non debetur ēt æstimū eius, sicut nec rei sacræ legatæ. Sed
Bar. in d. l. dotale. dicit, q̄ prohibitum est cōmerciū i præiudiciū
mulieris, sed non alterius: adeo hæres istius testatoris deberet sol

uere æstimationem rei dotalis legatæ. Similiter nec põt usucapi
io præiudicium mulieris, arg. l. alienationis. de verb. sig. nisi post
quam uxor hẽrt facultatem agendi post solutum matrimoniũ,
& uir sit soluendo. l. in reb. §. omnes ff. de iu. do. nam ante nõ na
scitur actio de dote, ut no. in §. fuerat. inf. de act. Quid autem si
uir de facto uendit rem dotalem inscia muliere, an ipsemet po-
terit uendere? Dic ꝙ sic, ut tenet gl. in uer. interdicta, teneetur ta
men de euictione si uendit ignoranti: non autem si scienti. l. si
fundum. C. de euict. & l. si à matre. & l. i. C. de iu. do. faciunt q̃ ha-
bentur in l. iubemus. C. de sacros. ecc.

d An res data in dotem æstimata posit uendi, uel ne, uide quod
scripsi sup. in tit. præced. §. pe. in gl. in ver. exæquatur.

e Qualiter aũt mulier posit se obligare ꝓ uiro, dic ut hr̃ i aut.
si qua mulier. C. ad Vell. Et qualiter renũciet iuri hypothecæ, ui
de in l. iubemus. C. eo. ti. & uide q̃ scripsi sup. in fi. ti. prox. prece.

f Adde quòd etiam per sententiam iudicis transfertur dominiũ.
de quo per glo. & Bar. in l. sunt & aliç. §. i. ff. de pub, & plenè per
Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu.

SVMMARIVM.

1 *Pupillus nihil potest alienare sine tutoris authoritate.*
2 *An pupillus possit mutuo dare, & inire mutuum.*
3 *An liberetur debitor ille, qui soluit debitum pupillo sine tutoris auth.*
4 *Quomodo liberetur is, qui soluit pupillo cum tutoris authoritate.*
5 *Pupillus soluendo creditori non liberatur.*
6 *Verba aliquando dent impropriari, ut conueniãt materiæ, de qua agitur.*
7 *Quid sententia interlocutoria, quid diffinitiua.*
8 *Aequalitas in iudicio seruanda est.*

§. Nunc admonendi.

Pupillus siue pupilla
sine tutoris autho. nihil alienare posũt; ideoq; si mu
tuã pecuniã tradiderit, obligatio nõ cõtrahit̃, imò pe
cunia ipsa si extat uendicatur. Si uerò bona fide sit cõ
sumpta, condr̃. Si uerò mala fide, ad exhibẽdũ agitur.
a h. d. primò. Et soluens a pupillo uel pupillæ sine tuto
ris autho. plenã liberationẽ cõsequit̃ si res soluta ex
tat, aut pupillus uel pupilla facta ex ea locupletior ẽ.
h. d. scd̃ò. Et ipse pupillus uel pupilla alteri soluens
sine tutoris autho. non liberatur, imò solutũ p̃t repe
1 ti. h. d. tertiò. No. primò, †pupillum siue pupillã nihil
alienare posse sine tutoris authoritate. Et ĩ hoc lædit̃
illa reg. qua canet̃, quẽlibet in re sua arbitriũ & mode
ramen hr̃e. l. in re mãdata. C. man. Ratio huius exce-
ptionis est, q̃ fundat̃ sup facilitate ætatis pupillaris;
quẽadmodũ ꝓhibitio fũdi dotalis ne alienet̃, fundat̃
sup fragilitate sexus muliebris, vt sup. eo. ĩ fi. prin. Itẽ
2 no. †pupillũ siue pupillã tradẽtẽ rẽ mutuo, non inire
obligationẽ mutui. Verũ cũ ad cãndũ cõtractum mu
tui sit necesse vt de meo tuũ fiat. l. 2. §. appellata. si cer.
pe. pupillus aũt hoc facere nõ põt, hñ relinquit̃ ꝙ mu
tuũ cõtrahi nõ possit: imò talis res mutuo tradita si
extat põt uẽdicari: si uerò nõ extat, sed bona fide cõ
sumpta fuerit, poterit cõdici: qa licèt mutuũ ab ini-
tio nõ tẽuerit, cõ sumptione tñ subsequuta recõcilia
tur, ut hic, & l. quãuis. C. si cer. pet. ac ẽt usucapione.
l. Proculus. de iu. do. Si cõsumpta fuerit mala fide, po
terit agi actione ad exhibẽdũ cõtra eũ, q recipit: & qa
exhibere nõ poterit, cõtra eũ in litẽ iurari. l. ad exhi-
bendũ. C. ad exhib. iuncta l. in actio. de in lit. iur. Item
3 no ꝙ ille† qui soluit pupillo siue pupillæ sine tutoris
authoritate, non liberatur ipso iure, nec in effectu,
nisi duplici casu. Primò, qñ res soluta, salua extat a-
pud pupillũ. Sd̃ò, qñ & si salua non sit, in utilitatẽ tñ
pupilli uersa est, quo casu debitor exceptione doli ef
fectualiter liberationẽ cõsequit̃, ut hic, & l. pupilli. de
sol. Rõ, qa licèt bonũ & æquũ sit debitorẽ soluẽtẽ pu
pillo sine tutoris authoritate liberari, ne pupillus p̃-
iudicium patiat̃, æquissimũ tñ est, ꝙ qñ res extat pe-
nes pupillum, aut ex ea factus fuerit locupletior, ip-
sum nõ debere cũ iactura debitoris locupletari: iõq;
debitori competit exceptio doli, q̃ nitit̃ æquitate. l. q.
æquitate. de excep. do. l. nam natura. de cond. inde. Si
ãt soluerit cum tutoris authoritate liberat̃ ipso iure;
sed pupillus si ex tali solõne lędat̃, in integ. restituit̃.
4 Si † uerò soluerit authoritate tutoris præcedente iu
b dicis mãdato, b plenissimè soluens liberat̃: quia pupil
lus & si lædatur, non restituit̃, ut hic, & l. sancimus.
C. de admi. tut l. ait prætor. §. qd tñ. ff. de min. Et in
hoc differt à contractu alienationis factæ ꝑ pupillũ
tutoris authoritate & iudicis decreto; quia licèt con
tractus ipso iure teneat, attñ pupillus si lædat̃, in in-
teg. restituitur. Iõ hic dixit gl. in uer. securitas, ꝙ con
tractus alienationis fit ex libera uoluntate cõtrahẽ
tis cum pupillo: sed contractus solõnis fit ex necessi-
tate imposita debitori, ideo ei magis est succurrẽdũ.
arg. in l. si fideiussor. §. necessariã. & in l. de die. ff. qui
5 satis. cog. Finaliter no. †pupillum uel pupillam soluẽ
do creditori, non liberari. Nã cum ad hoc ut libera-
tio contingat debitori, dẽat in creditorẽ dñium trãs
ferri, l. ẽt. de sol. l. Iulianus. de uer. obl. hoc autem nec
pupillus nec pupilla efficere possint, consequenter
relinquitur ꝙ nõ liberentur, ut hic, & l. ꝙ si forte. §.
fi. de sol. Si tñ hoc tale solutũ à creditore cõsummat̃,
pupillus liberatur. l. nõ oĩs. §. fi. ff. si cer. pe. In fi. gl. de
c derit. No. uerbum, dari, sumi pro tradi: & uerba im
6 propriari, † ut cõueniant materiæ, de qua agitur. * o-
* portet. n. reb. cognatos esse sermones, c. intelligẽda.
de uer. sig. & reg. iuris. quoties. Faciũt iura, quę hñr
in l. uxori. de le. 3. in l. cũ pater. §. dulcissimis. de le. 2.
In fi. gl. in uer. bona fide. Non ob. ille §. quia ibi loqui
tur in casu, quo de lucro tractabatur, hoc ẽ, de usuca
piẽda re pupilli, iõ error iuris nõ ꝓdest. l. nũquã. de
vsuc. hic ãt tractabat̃ de dãno, vt iste recipiẽs pecuniã
actione ad exhibendũ cõueniri possit, & cõtra eũ ĩ li
tẽ iurari, & iõ error iuris ipsũ hẽt excusare à mala fi-
de. vidistis sup. đ vsuca. §. is, ad quẽ. facit. l. sed si lege. §.
scire. de peti. hę. l. regula. ff. de iu. & fa. ign. In fi. gl. in
uer. snĩa, colligitis no. ꝙ †oẽ p̃ceptũ emanatũ à iudice
7 in forma iudicii, appellat̃ snĩa interlocutoria. Snĩa ãt
diffinitiua dicit̃ illa, q̃ diffinit prĩcipale negotiũ. cõc.
gl. in l. qualẽ. de arb. In fi. in uer. oĩ. Ex hac gl. & in l. ea
alle. colligũt Doc. arg. ad qõnem. Pone, aliquis habet
ex priuilegio ꝙ nõ teneatur soluere iudici delegato
nisi mediã partem salarii eius, qđ alteri soluere tene-
retur, nũquid hoc idẽ priuilegiũ tribuat̃ aduersario,
8 cum quo litigat? Doc. dicunt ꝙ sic, ut † æqualitas in
iudicio inter litigantes seruetur. Et ꝑpea dñt Docto.
ꝙ si aliquis litigauit, & quia esset Doctor allegauit in
cã sua, non debet si in causa succubuerit aduersarius
in expẽsis condemnari, quas fecisset hic aduocatus si
Doctorẽ quærere debuisset. de quo in l. fi. C. de fru. &
li. expen. In glos. soluerit. ibi, l. sancimus. Et ẽ rõ, qa la
boriosũ esset nimis ĩ illis casib. sp ĩterpellare iudicẽ,
si sup mẽstruo & annuo redditu, similiter usura uel
pẽsione decretũ ĩterponeret̃, ideoq; sine eo debitor
plenissimè liberat̃. In fi. no. hãc gl. magistralẽ, cõcor.
alia gl. ĩ l. j. C. si aduer. so. & ĩ l. ait p̃tor. §. qd tñ. ff. đ mi.

AD-

ADDITIONES.

a Adde, ꝙ soluere uolens debitum pupillare, vt consequatur plenissimam libertatem debet soluere cum tutoris author. & cũ sẽtentia seu præcepto iudicis: aliás si pecunia est salua, tunc soluẽti paratur doli excep. si uerò est consumpta, nec in utilitatẽ pupilli conuersa, compellitur debitor iterũ soluere. Et econtra pupillus soluẽs sine tutoris auth. nõ trãsfert dominiũ. h. d. usq; i fi.

b Et sic no. ꝙ plus operatur præceptũ iudicis, q̃ authoritas sola iudicis: quia ubi iudex interponit solũ authoritatẽ in contractu minorũ, nihilominus minor habet beneficiũ restõnis in integ. aduersus illũ contractũ. Secus ubi interuenit pręceptũ, qa cessat beneficium restitutionis in integ. ut uult hęc gl. uer. securitas. Et sic debent esse cauti debitores, ut faciant sibi fieri pceptũ: nõ .n. sufficeret ad plenã liberationẽ authoritas. Fallit hoc supra dictũ, qñ soluitur pupillo adiecto solutioni: qa debitor soluẽs ẽt sine pcepto iudicis indistincte liberat, vt uult gl. in uer. liberatur.

c No. quòd ubi sequitur iuris absurditas, potest una dictio pro alia exponi, ut ff. de cõd. & demon. l. ad causas. & extra de rescrip. c. ex parte, quod no. gl. in uer. dederit.

Vide Bello. lib. i. supput. c. 6. & infrà, quib. mo. re contrah. obl. §. item is cui, in princ.

T I T V L V S IX.

Per quas personas nobis acquiritur.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine; Suprà dictum est in §. singulorum, de rer. diu. usq; ad hunc titu. quibus modis dominia rerum acquiruntur; uerum quia sunt certę personę per quas dominia rerum acquiruntur, ideo de his tractaturus intitulauit, per quas personas nobis acquir. In gl. rubr. Isti uersus incongruẽter ad hoc allegantur. Nam sunt emanati ad refrænandam concupiscentiam, ex qua omnia mala nascuntur. c. nam concupiscentiã, extra de constitut. Vndé non aptè allegantur ad ordinem titulorum denotandũ. Ibi, usum. Quod intelligite uerum, quando acquisitio emanat uel ex re nostra, uel ex opera ipsius serui, in quo habemus usum. l. per seruum, de usu & hab. §. item per eum, infra per quas perso. nob. acq. obl. Ibi, dicit. Est & nonus §. monachus, qui acquirit monasterio, ut habetur extra de sta. monach. Est et decimus, uidelicet beneficiatus beneficio suo, ut habetur extra de pecu. cleric. per totum. In fi. Et per hoc non obstat si dicatur, hunc titulum per illum, uel illum per istũ esse superfluum, contra. §. quibus. in prima constitutione Codicis, quia hic de rebus quæritur acquirendis, ibi de obligationibus tractatur.

SVMMARIVM.

1 *Et patri & filio prouidendum fuit in acquisitione, quæ fit per filios.*
2 *Hodie pater emancipando filium potest retinere dimidiam partem usufructus bonorum filij.*
3 *Quomodo seruus, in quo usum habemus, acquirat nobis ex opera sua.*
4 *Quid castrense peculium.*
5 *Quomodo intelligatur peculium profectitium a peculio aduentitio.*
6 *An in dubio legatum factum filio, uideatur factum contemplatione patris, an contemplatione filij.*
7 *Si filius ex paterna pecunia uiuente patre mercantiã exercuerit, lucrum inde proueniens partim est profectitium, partim aduentitium.*
8 *Pater potest renunciare usufructum, quem habet in bonis filij aduentitij.*
9 *Ex qualitate personarum intelliguntur bona uario modo quæsita.*
10 *Si pater donauerit filio libros ut studeret, an filius debeat conferre.*
11 *Libri scholaribus, arma militibus non sunt auferenda.*
12 *An filius mortuo patre possit suũ studium persequi expensis cõmunibus.*

Acquiritur. Olim quicquid acquirebat filiusfamil. acqrebat patri, excepta causa castrẽsi uel quasi: hodie ãt sola profectitia pleno iure patri acquiruntur. Castrensia autẽ uel quasi, nullo iure, aduentitia autẽ solum quò ad vsum fructũ acquiruntur patri filio cõseruata proprietate. h. d. Diuidit̃ in duas. Nam primò enumerat quasdã
psonas, p quas nobis acqritur. In scda incipit per ordinẽ de his tractare. Scda ibi, igit̃ liberi. ubi distiguit cã peculii aduẽtitii à pfectitio. No. primò sex perso-
a nas, a p quas nobis acqrit̃; & addite quatuor, quas dixi in gl. rub. & erũt in effectu decẽ. No. ꝙ iure ueteri quicquid acquirebat filius ex quacunq; cã acqrebat pri, excepta cã castrẽsi uel quasi, quia quò ad illas cãs antiq̃tas nõ curabat de pria ptãte; imò tales filii Doctores pro patribusfamiliàs habebãtur. l. a. ff. ad Maced. vñ in illis testari poterant ut pręsfami. & hodie pñt. §. quibus. inf. quib. non est pmis. fa. test. l. fi. C. de inof. test. In illis quoque iudicium exercere poterãt & possunt. l. lis nulla. ff. de indi. In illis quoq; contrahere & quasi possunt, & poterant sine metu Macedoniani. l. fin. C. ad Maced. Item no. ꝙ hodie acquisita p filiũ ex cã castrẽsi uel quasi, nullo iure nec quò ad pprietatẽ, nec quò ad usumfructũ acquiruntur
b b pñ: & in hoc remanẽt illæsa iura antiqua, rõnede qua sup. acqsita ãt ex cã profectitia, pleno iure patri acquiruñt, & in hoc antiqua quoq; iure cõfirmant̃, qa nõ est inhumanũ, nec odiosũ, si acqsita ex re pris ad ipsũ reuertunt̃; nã res facilè plabit̃ ad naturam suã. l. si vnus. §. pactus. uers. qđ in specie. ff. de pac. Acqsita ãt ex cã aduẽtitia, quo ad usũfructũ patri acqrunt̃; & i hoc quoq; salua remanẽt iura antiqua. Quo ãt ad pprietatẽ, remanẽt ĩ dñio filii q illa acqsiuit: & in hoc corrigũtur iura antiqua, qa inhumanũ foret, si qđ alter filiorũ ex labore suo uel pspera fortuna q̃siuit, hoc alteri fratri cõcederetur, vel aliis de voluntate patris traderetur. Et pterea dixit alibi Iurecõs. qa uigilaui, meliorẽ meã cõdõnẽ feci. in l. q ãt. §. sciẽdũ. in l. pupillus. in fi. ꝙ in fra. cred. & facit qđ legitur in proœ. 6. & in Auth. vt diuinæ iussiones. circa prin. &
1 sup. i proœ. huius li. Itẽ no. † nõ tã puidẽdũ vt honor patribus tribuat̃, q̃ ꝙ ne filii i rebus detrimẽtũ patiãtur: imò vtriq; ẽ puidẽdũ p electionẽ cuiusdã uiæ mediæ. cõcor. l. cũ oportet. i prin. C de bo. q li. No. i versi. hoc quoq; ꝙ olim patri emãcipãti filiũ licebat retinere tertiã partẽ bonorũ pleno iure, q̃ p filiũ ipsi patri nõ acqrebant: hodie ãt nõ licet aliqd retinere quo ad pprietatẽ, sđ solũ quò ad usũfructũ bonor. omnium filii dimidiã retinere pñt. cõcor. l. cũ oportet. §. fi. C.
2 de bon. q li. Finaliter no. ratiõnẽ, † ne pp emãcipationẽ q fit in fauorẽ filii, pindiciũ filius in rebus patiat̃. Ex quo colligitis, filio honorẽ inferri, si à patre fuerit emãcipatus: sed licèt honor sit filio, lędit t̃n fama patris, qa hmõi emãcipatio nes solẽt fieri sæpe ad cuitãda onera paterna. In fi. gl. in uer. usufructus, inquã
3 tũ cõcludit ꝙ † p seruum, in quo habemus nudum usum, nõ acquirit̃ nobis ex opa sua, intellige uerum ex opera adhibita in re aliena, qa illud tale qđ acquiritur, dr̃ in fructu. d. l. p seruũ. in gl. alleg. Sed ex opera adhibita in re usuarii, bene acqritur usuario. l. plenũ. §. fi. eo. ti. qa tunc talis questus nõ dicitur in fructu, sed in nudo usu. In fi. gl. castrẽsibus; colligitis, ꝙ † illud appellatur castrẽse peculiũ, qđ in castris à quolibet pcipitur. illud ãt appellatur quasi castrẽse, qđ clerici, aduocati & medici de publico pcipiũt. Sed hic dubitatur: Pone ꝙ aduocati uel medici nõ acqrãt ex salario cõstituto de publ. sed acquirãt particulariter

 à clien-

à clietib. uel infirmis, qa non oẽs Doctores legũt, nõ oẽs medici salariati sunt, an tale acquisitũ cedat in cãm quasi castrensis peculii? Dicite ꝙ sic, per l. veluti. C. de off. asse. & est gl. or. in l. fori. & facit. l. aduocati. C. de aduo. diuer. iud. & idẽ est in lucro acquisito à tabellione pro confectione instrumentorũ. gl. est sing. in l. fi. C. de inof. test. In fi. glo. in ver. exerc. Nõ ob. hęc materia, qa fateor esse distinguẽdũ, qñ aliquid est relictũ seruo uẽdito, utrũ contẽplatione uẽditoris, an cõtẽplatione emptoris. Secus qñ est relictũ seruo nõ uẽdito: qa siue sit relictũ cõtẽplatione serui, siue dñi,
5 indistincte q̃ritur dño. Ex qua glo. infert, ꝙ † si aliqs
c legauerit aliquid seruo uel filio c cõtẽplatione p̃ris vel dñi, ꝙ hoc tale dr̃ ꝓfectitium peculiũ, quasi respectiuè ꝑ ꝑsonã p̃ris profectũ. Si ãt fuerit relictum cõtẽplatione filii, appellat̃ aduẽtitiũ, quasi ex prospera fortuna acquisitũ. d. l. sed si plures. §. in arrogato. de uul. & pup. Et hęc vera ĩ casu claro, qñ constat cuius cõtẽplatione, an p̃ris, an verò filii relictũ fuerit. Quid ãt in dubio, si nõ apparet an cõtẽplatione p̃ris, an cõ
6 templatione filii relictũ fuerit? Bar. ĩ suo trac. de duo. fra. sic distinguit: aut est relictum filio sub cõmemorõne p̃ris uel patriæ potestatis, puta relinquo Caio filio Sẽpronii, uel relinquo Caio filiofamil. & tunc intelligitur relictum cõtẽplatione ipsius patris, & cedet tale relictum in cãm profectitii peculii. l. filio. de cond. & dem. no. in l. cum aliqs. C. de in. delib. Aut relictum fuit simpliciter expsso noĩe filii, nõ noĩata ꝑsona p̃ris, nec noĩato iure p̃riæ ptãtis: puta, lego Caio fundum: & hoc tale legatum ant. ẽ eius qualitatis, ꝙ non pt acq̃ri filio, sed solũ p̃ri: vt q̃a legani seruitutẽ ꝑdialẽ, q̃ solũ pt patri acq̃ri q̃ hẽt fundũ cui deat̃, & tũc intelligit̃ relictũ cõtẽplatione p̃ris. Si ãt & filio & p̃ri acq̃ri pt, tunc intelligit̃ relictũ cõtẽplatione ipsius filii, arg. in l. & magis. de sol. & in §. sed cũ factum, inf. de stip. ser. faciunt q̃ hñr in l. fi. C. de usuf. Sed cir
7 ca p̃dicta dubitat̃. Pone ꝙ † filius uiuente p̃re ex pecu
d nia p̃rna d mercãtias exercẽdo fecit plura lucra, an tale lucrum cedit totaliter in cãm ꝓfectitii peculii, ita ut mortuo p̃re cũ oĩb. filiis sit cõicãdum? Bar. ĩ d. suo tra. dicit, ꝙ hmõi lucrũ participat de peculio ꝓfectitio, & de peculio aduẽtitio: ut quatenus est acq̃situm ex industria filii, dicat̃ ꝓ ea parte aduẽtitium: quatenus ãt est ꝓfectum ex pecunia p̃ris, dicat̃ ꝓfectitiũ, & sic diuidẽdũ, ut pars aduẽtitia cedat lucro f̃ris tm̃, altera pars cũ f̃rib. cõicet̃, qd̃ qualiter fiẽdũ sit, tectus iudex arbitrabit̃. & all. Bar. ad hoc. §. j. inf. ꝑ soc. l. si cõuenerit. l. societas. ff. eod. ti. all. in l. illud. C. de colla. ꝓ quo l. si hæres. ad l. Fal. Sed cõtrariã partẽ, ut in totũ dicatur ꝓfectitiũ, uisũ est tenere glo. i. l. cũ oportet. C. de bo. q̃ li. & has sequtur Dy. Spe. Ray. & Bal. reprehẽdẽs Bar. in l. certũ. C. fa. erc. qa tale acquisitum prouenit ex re ipsius patris, ergo ꝓfectitium, ut hic, & d. l. cum oportet. Nõ ob. ꝙ acquisitũ dicatur ex industria filii, qa dr̃ tñ acquisitum noĩe p̃ris, cuius erat pecunia; de quo dicite ut in locis sup. all. Et hęc est uera
8 cõcl. In gl. usumfructũ ibi. §. si ãt res. No. † patrẽ posse renunciare usufructui bonorum aduẽtitiorum filii, facit qd̃ no. in gl. & Bar. in l. p̃r si oẽ. C. de inoff. don. Et ẽ salubre cõsilium ꝓ filiis, q̃ habent bona aduẽtitia aliorũ & p̃r granatus ẽ mole creditorum, ut renũciet usufructui bonorum filii, ne ex ipso usufructu bonorum filii creditores suum cõsequãtur. qd̃ uerũ est, nisi p̃r acceptasse, nã tunc in fraudẽ creditorum renunciare nõ posset: de quo dicite ut in d. l. p̃r. Ibi, ĩ prin. & in auth. excipit̃. C. de bo. ma. Ibi, §. si vero. & in auth. itẽ hr̃ditas. C. de bo. q̃ li. Ibi, statim. vt in l. fin. C. de bo. q̃ li. In fi. dicite alium casum, qñ filio relinq̃tur usufructus, qa tunc nõ acq̃ritur p̃ri, nã seruitus ser uitutis esse nõ põt. l. i. ff. de ser. le. & no. glo. in aut. excipitur. C. de bo. q̃ li. Addite alium, qñ p̃r malè tracta
c ret filium, qa tunc cogitur emãcipare, e & usumfructum ꝑdit. l. fi. ff. si qs a pa. fue. manu. In fi. gl. in uer.
9 prospera. No. † ex qualitate ꝑsonarum intelligi ua-
f rio mõ bona acq̃sita, & huic gl. cone. alia in l. cum oportet. C. de bo. q̃ li. Sed tñ Doc. clarius disti nguunt, si q̃ratur an bona reperta penès aliquẽ, itelligãtur ex industria sua q̃sita, an verò ex re aliena. Aut ꝑsumẽdo ꝙ sint acquisita ex re aliena, non euitatur cõiectura delicti, & dñr esse de bonis p̃rnis. Et ꝑpea dr̃ ꝙ bona reperta penès uxorẽ, intelligũtur in dubio acq̃sita ex bonis mariti, ut tollatur coniectura turpis q̃stus & adulterii. l. Quintus. & l. fi. alle. in glo. Aut ꝑsumẽdo ꝙ sunt acq̃sita ex industria ꝓpria, euitatur cõiectura delicti, & tunc ex industria ꝓpria intelliguntur. Et ꝑpea bona cumulata ꝑ tutorẽ & curatorẽ, intelligũtur q̃sita ex propria industria, ne alioquin tutor vel curator pupillo uel adulto dicatur subtraxisse. l. si defunctus. C. de arb. tut. Vbi ãt id euitatur, neq; iudicatur cõiectura delicti, ad q̃ualitates ꝑsonarum est recurrendum, ut gl. dixit. In fi. gl. in uer. procedunt. Si-
10 milis gl. ẽ in l. cum oportet. C. de bo. q̃ li. Q̃ueritur, † p̃r destinat filium studio l̃rarum, emit libros illius facultatis: morit̃ p̃r, ꝓuocatur filius ad diuisionẽ à fratrib. illi uolũt libros cõicari & diuidi, ille uult hẽre p̃cipuos, q̃ritur qd iuris? Gl. in l. q̃ pater. ff. fa. er. dicit libros nõ esse cõicãdos. Idẽ in l. fratre. C. eo. pro qua opi. all. in primis d. l. q̃ pater. & d. l. filio. Scd̃o all. l. Põpo. Philadel. ff. fa. erc. Tertiò allegatur, qa illi libri datti uiderẽtur ex cã studiorum, q̃ solum morte finit. l. apud Iuli. de fideic. li. ergo nõ sunt cõicãdi cũ fratribus. l. si filia. §. Neratius. ff. fa. erc. Præterea arma & eq data filio à patre nõ cõicãtur. l. si filius. C. fa. erc. ergo nec libri dati filio studenti; bonum. n. ẽ ar. de castrẽsi ad quasi castrense. l. i. §. ne castrense. de coll. bo. l. aduocati. C. de aduo. diuer. iu. Præterea isti libri sapiũt naturã relicti in ult. uoluntate, qa talis donatio morte cõfirmatur. l. pater si oẽ. C. de inoff. don. ergo nõ cõicãtur. l. filiã. l. à patre. C. de coll. In cõtrariũ, ꝙ debeãt cõicari, all. l. si donatione. C. de colla. Itẽ allegatur fortis rõ, qa illi libri cõputantur in l̃timã filii. l. si. §. fi. de inoff. test. ergo cum fratribus cõmunicãtur: qa quicquid in l̃timã computatur, in collatione deducitur. l. illud. C. de coll. Item qa isti libri remãserunt in dñio fratris, ergo cum fratrib. sunt cõicandi. l. certum. C. fam. er. Docto. ita distinguunt. Aut pater emit libros ꝓ filio, sed nõdum tradidit, & tunc qa remanserunt in dñio patris, inter fratres diuidẽtur. l. certum. C. fa. erci. Aut emit & tradidit, & tunc ant tradidit, & tradendo expressè donauit, & tunc si quidem filius gra

dum

dum doctoratus fuerit adeptus ante mortē patris, libros cum fratrib. non cōmunicabit, quemadmodum nec arma, nec equi dati militi nō cōicātur. l. si filius. C. fa. erc. Idē si non esset creatus Doctor, sed esset de ꝓximo creādus, quia aut disputasset, aut fecisset repetitionē, ita ꝙ idoneus publicè hr̄etur, ar. l. pe. de mil. test. in l. legatus. §. ornatricib. de le. 3. Si āt esset talis, q nondū leges percepissent, tunc varii uaria dixere, sed ut plurimū, ut cōicari ēt tunc nō dēant, per iura sup. all. Aut pr̄ tradendo non expssit ꝙ donaret, & tunc dixit Bar. in d. l. filiæ. considerandā esse qualitatem p̄rimonii, & ēt q̄titatem filiorum, & p̄tia librorū. quid. n. si paup libros magni pretii filio tradidisset? nō est uerisimile ipsos voluisse donare, & cæteros filios portione sua fraudare, arg. l. fi. de le. 3. l. q̄ro. de ri. nup. Quid ēt si diues & potens, libros mediocris pretii filii tradidisset: tunc. n. aīus donandi p̄sumeret, ar. in l. cū filiū fa. ff. si cer. pe. Dixere tñ notab. Doc. ꝙ in oīb. his casibus, in q̄bus tenet̄ filius libros cōicare, nō sunt tñ sibi
11 auferendi: q̄ āt † nec libri Doctori siue scholari, nec arma militi sunt auferēda, ut no. gl. in l. nepos Proculo. de ver. sig. sed tñ minus ꝓportione sua consequet̄, vel æstimōnem librorū deducet in mediū. Ad expensas āt victus & vestitum, quas fecit fieri in studio, non tenetur cæteris fratrib. d. l. q̄ pr̄. C. fa. erci. nisi pr̄ aliter expressisset, puta in libro scribendo expensas, & dicēdo ꝙ nollet donare, tunc illud plus q̄ñ expendit in studio q̄ in domo expendisset, tenet̄ fratrib. cōicare. l.
12 Nesennius Apollinaris. de ueg. ge. † Quid āt si filius cœperit studere, & anteq̄ studium cōpleuerit, morit̄ pr̄, an poterit cōplere studium expensis cōibus? Dy. in l. Lucius. §. idē rescripserūt. ff. ad municip. dicit ꝙ sic: q̄a ex quo pr̄ miserat ad studiū, tenebat̄ ipsum manutenere vsque ad fi. ut no. glo. in l. Macedonianum. C. ad Maced. ubi dicit ꝙ ēt tenet̄ libros emere, sed non facere eos deaurari. facit. l. si filia. §. idem scribit. ff. fa. erci. ergo hæredes tenent̄, reg. iuris, h. fdem. & l. q̄dam. §. j. ff. de eden. quod uerū limitabitis, si fr̄ bñ studuit, & ætas & natura & ingenium bene conueniant, pariter & facultates. arg. in l. si Stichus, de le. 3. alioq̄ tn̄ si ista repugnarent, consulendum est vt studium deserant, ne sua à studiis, &c. Aliter dicit Bart. in suo trac. de duo. fr̄. Finaliter dicite, ꝙ si unus doctoratus sit uiuente patre ex cōib. prouentib. non pōt alter filiorum mortuo pr̄e dicere, se uelle studere ex cōībus ꝓuentionib. in l. & q originem. §. fin. de mu. & ho. Reli
g qua dicite ut per Bal. & Bar. In suo trac. de duob. fra. g

ADDITIONES.

a Tu vide de istis & aliis personis i. §. si q. alius. infra. de inutil. stip. per Bar. in l. stipulatio ista. §. si quis insulam, de uerb. obl.

b Adde alias fallentias, in quibus acquisita per filiū non acquiruntur patri, s. in malè acquisitis. l. ꝙ seruus. de acq. poss. Item in dote aduētitia, in qua actio nō est cōis patris & filię, sed filiæ tātū l. 2. ff. solu. ma. Item q̄ñ filius est hæres militaris, cuius pater ē furiosus. l. cum heres. ff. de acq. hær. Itē quādo pater erat institutus & rogatus restituere filio. l. cogi. §. si pater. ff. ad Treb. Hodie āt est immutata in aduētitiis, in quibus hodie usufructu acq̄rit patri, filio ꝓprietate reseruāda, nisi in casibus, de quibus supra.

c An, quādo legatū est factum filio, pręsumatur in dubio ipsū cē factum cōtemplatione filii, uel contēplatione patris uel qualiter. vide Bar. & ibi tex. qui videtur hoc sentire, in l. sociū. ff. pro so. Bar. determinat in duobus ambasiatoribus, q bus ab Imperatore fuit q̄d donatū, ut illud dicat̄ suū, nō comunatus. Similiter ēt alibi dicit Bar. ꝙ ubi affines mariti aliquid donāt eius uxori, ꝙ [illegible] facta dono cōtēplatione sui uiri, adeò ut ueniat restituenda hæredibus uiri [illegible] Bar. i l. sed si plures. §. i arrogato, de vulg. & pup.

d Quid si filius exercendo mercātias de pecunia paterna multa lucrifaceret, an talia dicantur peculiū profectitiū uel aduētitiū, uide Bald. in l. certum. C. famil. ercisc. ponētem, an si unus filius uiuente patre fecerit expensas in domo, mortuo patre possit petere ꝙ sibi resarciantur, an nō. Et ponit de duobus sociis, qui distracta societate diuiserunt mercantias, & uni sunt assignatę mercantiæ quæ sunt Venetiis, alii illæ quæ sunt Cræmonæ, qualiter unus socius cōseruabit aliū indemnē. Vide ēt ibi de filio qui ex re patris aliud fecit, puta ex lana fecit pannū, uel similia, an pannū totū debeat esse patris, & ibi adhæret de æquitate opi. Bar. hic recitatæ, non quia dimidia ueniat p̄stāda filio, sed saltē aliqua pars, ut sic industria filii possit ꝓdesse filio. Et idem in filio mercatore, & hoc dicit esse relinquendum arbitrio iudicis, qui æstimabit hanc industriam.

e An sit dare casum, in quo pater cogat̄ emancipare filiū, vel ne, vide alios cāsus recitatos p gl. i. §. fi. supra. q b. mo. ius pat. po. sol.

f An ūt portio dotis, quā acquirit filius ex forma statutorū, dicatur peculiū aduentitium seu profectitium, ita ut non ueniat cōferēda cum fratribus? Bar. dicit quòd sic, in l. j. C. de bo. quæ lib. Idem dicit de lucro, ꝙ acquirit filius ex pecunia patris quatenus attribuitur personæ, ut dicatur aduētitium. ita Bar. in l. cū oportet. C. de bo. quę lib. Idem. Bar. in l. j. C. pro socio. & l illud. C. de colla. Ideo si quis filius ex centum sibi datis a patre, acquisiuit alia centum, tunc quinquāgenta debēt attribui illi filio pro labore, alia quinquaginta cum aliis cētum debet æqualiter diuidere cum aliis fratribus, si æqualiter sunt instituti hæredes.

* Vide Bello. cons. 17. ou. 10. cum seq. vbi etiam quid de uidua.

g No. etiā. ꝙ si tpe mortis patris, filius studens reperiat̄ habere aliqua debita, quòd ad ea soluenda fratres tenentur cōtribuere, tanquam ęs alienum illud debitum. l. sed Iulianus. §. quod dicitur. ff. ad Maced. Quid de consumptis per alterū fratrē in malos usus, an illa computētur post mortem patris eorum in parte sua? Dic ꝙ sic, ut in auth. quod locum. C. de colla.

SVMMARIVM.

1 *Acquisita per seruum, acquiruntur domino etiam nolenti.*
2 *Inuito beneficium tribuitur.*
3 *Seruus hæres institutus nō p̄t adire hæreditate, nisi iussus dn̄i p̄cedat.*
4 *Verba [illegible] & [illegible], inducunt iussum, ut probatur in aliquibus exemplis & illationibus.*
5 *Per seruos, i quibus usūfructū habemus, acquiritur nobis duplici ex causa*
6 *Per seruum alienum & liberum hominem bona fide possessum quæritur nobis duplici ex causa.*
7 *Exceptio in uno uel in duob. casibus, firmat regulam in contrarium.*
8 *Argumentum à contrario sensu, est ualidum.*
9 *Si seruus iubente domino repudiet adire hæreditatem, dominus priuatur hæreditate.*
10 *Filio [illegible] adiri hæreditatem, pater nō priuatur hæreditate, imò [illegible] [illegible] adit.*
11 *In acquirenda bonorum possessione per seruum, sufficit uoluntatem domini præcedere uel subsequi.*
12 *Appellatione hæredis, continetur primus hæres.*
13 *Quicquid mea contemplatione [illegible], dicitur meum.*
14 *Ignarus suæ conditionis institutus, non contemplatione bonę fidei possessoris sibi quærit adeundo.*

§. Item uobis. Diuidit̄ i quinq; partes. Nā in prima tractat, queādmodum per seruos quos in p̄tāte habemus, nobis acquirit̄. In secunda tractat, queādmodū per eos in q̄b. habemus usumfructū, nobis acquirit̄. In tertia tractat, quemadmodū per eos seruos vel liberos hoīes, quos bona fide possidemus, acquirat̄ nobis. In quarta tractat, queādmodū per liberum hoīem nobis acquirat̄. In quinta Imperator se excusat, cur de legatis & fideicōmisis hoc loco nō tractet, & de qua materia sit tractaturus attestat̄. Scd̄a ibi, de his aūt. Tertia ibi, idē placet. Quarta ibi, ex his. Quīta ibi actiones. Quicq̄d acq
a rit seruus, dn̄o a acquirit, & i adcūda hr̄ditate p seruū hr̄dē institutū, opus ē iussum dn̄i p̄cedere: quā adita, acq̄ritur ipsi dn̄o. h. d. No. primò, ꝙ quicq̄d acquirit seruus, domino acquirit. Et hoc verum nedū quò ad

proprietatē, verū ēt quò ad possessionem, siue res ac quirat ex actu realis tradōnis, siue ex actu uerbalis stipulōnis, uel ex quocunq; alio actu instōnis, adiectionis, uel confusionis, dc quib. uidistis in §. cum ex
1 alieña. sup. de rer. di. Item no. q̄ acquisita per seruū, dño acqrunt ēt inuito & cōtradicenti. conc. l. ēt inuitus. dc acq. rer. do. l. seruus aetāte. de uerb. obl. Ex
2 quo colligitis, † inuito bñficiū b attribui, cōtra regu
b lā l. inuito. & l. hoc iure. §. nō pt. ff. de don. Sed illud ve rū dicite, p obliquū tribui pt, vt hic, & no. gl. i l. solue re. Vel, illud verū ī effectu, mero tñ iure beneficiū tri buit inuito ī effectu, ut dixi, minime: qa ista q̄sita per seruū, poterit dñs abiicere, & in deperdito hr̄e. Sed q̄ acqrat, mero iure impedire nō pōt: Rō, qa dñs uelu ti hō priuatus, nō pt impedire cursum & effectū lega lē, quo statuit, q̄sita p seruū ipsi acquiri dño. facit. l. te stādi. C. de testa. l. nemo pōt. de le. i. & uoluit gl. in d. l.
3 seruus uetāte. Itē no. q̄ † seruus heres institutus nō pt adire hr̄ditatē, nisi pcedēte iussu dñi. conc. l. si qs mi hi bona. §. iussum. ff. de acq. her. sua def rōne, qa aditio hr̄ditatis depēdet ab aio, & est actus iuris ciuilis. l. si qa. C. de iure del. l. i. C. de hęr. inst. sed seruus ē incapax eorū, q̄ sunt iuris ciuilis, nec nllū dr̄ hr̄e aium. l. quidā. ff. de pęn. Vt igr̄ aditio ualeat, opus est pcede re iussum dñi, ex cuius uoluntate & psona subsicitur aditio. Et no. q̄ iste iussus debet pcedere actū adeūdi, ita q̄ authoritas in actu interposita nihil operat, nec cōsensus postea seques: est. n. dc natura iussus impor tare necessitatē, & actū pcedere. Idē de natura mādati: sed tñ mādatū nō importat necessitatē, sed sponta neam obsequij pstationē, ut no. gl. in rub. ff. qd. iussu. & facit l. si remunerādi. §. si post creditā. ff. man. Et in hoc differt ab authoritate, quę dēt nō precedere, nec sequi actū, sed ī ipso actu īterponi. l. pupillus. §. fi. de aut. tu. Itē illa authoritas nō pt interponi, per nū tiū uel p epistolā: iussus verò p mādatum fie. d. §. iussum, & d. l. mand. Itē in hoc differt à consensu, q pt se qui actū. c. cū cōsuetudinis, ext. de cōsu. c. cura. & ibi no. ext. dc iu. pat. Et pdicta faciunt ad interpretanda statuta, q̄ dicunt q̄ mulier non possit obligari sine cō sensu, authoritate, uel iussu parētū. Addite pdictis, q̄
4 † uerba enunciatiua, itē uerba admonitoria, itē uer ba exceptiua; inducunt iussum ad adeundū. Vā si dñs scriberet seruo, q̄ prouidentia tua euigilabis in tali hr̄ditate adeunda: uel diceret, si talis hr̄ditas nō ē no cina adeas, uel hmōi similia, ualeret aditio subsecuta. l. si quis mihi bona. §. pr̄ filio, de acq. her. Et iō refert Bal. q̄ in ciuitate Florētię fuit nobilis quidā decapita tus, ppea q̄ seruo suo cui fuisset illata iniuria, dixisset, nisi cogitaueris te uindicare, non reuertaris do mū. Seruus interemit offensorē, fuit decapitus dñs, tanq̄ iussu eius fuerit mors secuta; qa illa uerba ex ceptiua induxerūt iussum. Eodē mō dixit Bal. debitorē
c in mora cōstitui, si creditor c dixerit, cogita mihi sol uere, qa ista sunt verba admonitoria, q̄ pceptū indu cunt. Eodē mō si dixerit amico, scias me egere mea pe cunia: qa ista sūt uerba enunciatiua, q̄ interpellatū inducūt debitorē. d. §. iussum. & l. cū q. §. i. de acq. hær.
5 No. ī ver. de his. † p seruos, ī quib. hēmus usumfructū, acqri nobis duplici ex cā. Primò, si ex re nostra acqrit. Scdò, si opa nostra. Ex ceteris āt causis lucrū cedit pprietario. Rō, quare hr̄ditatē aditā acqrit pprieta rio, qa delatio hr̄ditatis neque prouenit ex re usufru ctuarii, neq; ex opa serui, sed ex pspera fortuna. Item ipse actus adeundi non ex opa seruili, quia actu mo mētaneo expeditur. l. aditio. de acq. hę. Quid āt de ser uis, in quib. usum hēmus, vidistis sup. in prin. Itē no.
6 † p seruū & p liberū hoīem possessū bona fide acqui ri nobis duplici ex cā, si ex re nr̄a, vel ex opera sua ac quisiuerit, & in hoc cōcor. cū seruo, in quo hēmus v sumfructū: sed discrepat in alio: qa seruus usufructua rius nō pt usucapi, qa nec possidetur. Itē, qa hr̄ noti tia, q̄ est alienus. Seruus āt bona fide possessus pt vsu capi, qa & possidet, & in eo bona fides hr̄. Itē no. nō
d solū p seruū hūc uel liberū hoīem d bona fide posses sum acqri pprietatē, sed ēt possessionē. No. in uer.
7 ex his. q̄ † exceptio in uno uel in duob. casib. firmat regulā in contrarius. facit l. nā q̄ liquide. ff. de pe. leg. §. fi. & §. ut āt. in Auth. de nō alie. & no. gl. in l. in his. ff. de legi. Ex quo aliud colligitis, q̄ arg. à cōtrario sē su, ē validū. Circa quē artic. dicite quedā verba Bal. q̄
8 † arg. à cōtrario sensu, ē in duplici casu pbabile & ne cessariū. Primus, qdo sumit à cōtrario sensu euentus codōnis. l. i. §. huius rei. ff. de off. eius. Scd̄, qn̄ sumit p locū à spāli. l. i. q̄ verò cōtra. ff. de legi. Aliqñ arguit à cōtrario sensu, & tunc ē pbabile, sed nō necessariū: puta qū sumit à cōtrario sensu defectus rōis vel cau sę. l. adigere. §. quāuis. de iu. pat. qa licet non subsit ra rō uel cā, pōt alia subesse. l. si nō lex. de hær. inst. §. affinitatis. sup. de nup. Aliqñ arg. à cōtrario sensu nō est pbabile, nec necessariū, ut qñ ista sumēdo induce remus absurdum intellectum. l. cōuēticulā. C. de epi. & cle. l. cū pr̄. C. de cōd. inser. hęc oïa scripsit Bal. in l. q testō. §. mulier. ff. de testa. Itē no. per procuratorē nedū acquiri nobis pprietatē & possessionē, sed etiā vsucapiēdi cōditionē. Itē no. i quib. causis tradōne no bis facta à vero dño acqrit nobis dñium, ex eisdē cau sis tradōne facta à nō dño, acquiritur nobis usuca piēdi cōdō. cōc. l. tradōnē. de pub. l. clauib. ī fi. de cōtr. emp. Item no. in ver. hactenus. nō esse cōmiscendam materiā vltimarū uoluntatū cum materia cōtractuū, imò vnusquisq; tractatus suo loco est relinquendus, conc. l. 2. de sta. ho. No. modos, quibus per vniuersita
e tem rerum dñia e acquirunt, aditione hr̄ditatis, acce ptione bonorum possessionis, adiectione bonorum, & arrogatione filiorum. Item no. nobis deferri hęre ditatem, & iure ciuili, & iure ptorio, & ex testō, & ab intestato: sed cā testati est nobilior cā intestati, & iō ab ea ueluti nobiliori statim exorditur Imperator. In fi. glo. fuum. dicite quòd hæc sol. inquantum dicit q̄ in §. illo legatum esset factum in alimentis, conti net aliquam diuinationem, & ppea non bona. l. si pu tātor. ad leg. Aqui. Et propter hoc glos. in contrario melius sentit, ut ad præstationem legati serno pro prio relicti, hęredes testatoris non necessitentur, sed ex quadam necessitate uel æquitate, & pietate inui tentur, ut uoluntas testatoris obseruetur, ex quacun que causa legatum relictum fuerit: & hæredum non pstantium relictum huiusmodi legatum, penès bo nos uiros grauatur opinio. & ita communiter Doct.

per-

pertranseunt. In gl. sed si heres ibi, l. cum proponas. col
9 ligitis sing. quod † ad hoc ut hæreditas, in qua seruus est institutus, dño acquirat, necessaria est aditio serui, quod obtemperet iussu ipsius dñi: alioquin si seruus nollet adire, imò repudiaret hæreditatem, priuaretur dñs hereditate.
10 Sed cõtra hoc oppono fortissime: nam si filius hæres instituatur, & iussui pris non uellet obtemperare, imò hereditatem repudiauerit, pôt pr illã adire, velit vel no lit filius. l. cũ nõ solum. §. j. & §. similiq; mõ. C. de bo. quæ li. Ergo eodẽ modo, & multo magis, erit i dño: quia repudiatio serui est magnũ preiudiciũ allatura dño; quia per eum acquiritur dño nedum proprietas, verum usufructus, quod nõ facit repudiatio filii, quia per eum licet acquiratur vsusfructus bonorum hereditariorum pri, nõ tñ acquiritur proprietas, ut sup. eo. tit. in fi. prin. ergo magis dret succurri dño, eum de eius maiori preiudicio tractetur. c. ubi periculũ. de elec. li. 6. Posset rñderi, quod ideo pri pmittitur adire, quia filio instituto, dr pr institutus, si ipse filius repudiauerit. d. l. cum nõ solũ. §. similiq; mõ. Sed hęc nõ bona, quia seruo instituto hr perinde ac si dñs esset institutus, vt hic i ver. perinde. Quare posset rñderi, quod ideo pr pôt adire, quia est eadẽ psona cũ filio, cũ ex illo descẽdat filius, nõ est sic in seruo, cum ille nõ descẽdat à dño. Sed et hęc nõ bona. Nã quod pr dicatur eadẽ psona cũ filio, pcuenit rõne prię ptãtis, nõ ratione naturalitatis, aut coniunctione sãguinis, quod patet, quia pater nõ dr eadẽ psona cum filio emancipato. l. si mater. §. si hoiem. de excep. rei iud. no. l. 2. C. quæ ętate, & c. li. 12. Ita ergo dñs ratione dñicę ptãtis dicetur eadẽ psona cũ seruo. §. eum qui, inf. de inut. stipu. Quare alii dixere, quod ideo filio repudiãte pôt pr adire: nam eum iure ueteri hereditas acquiratur per filium patri quò ad proprietatẽ & quò ad vsumfructum, quia in hoc grauatus pr extiterit, debet in alio releuari, ne repudiatio filij sit ei nociua: & propterea statutum est, vt filio repudiãte possit pater adire. Nõ sic in dño iure ueteri & iure nouo, quia hereditas serui instituti acquiritur dño, & quò ad proprietatem, & quò ad vsumfructũ. Sed tñ de hac rõne dubito: quia inducta ad diminutionem, nõ debent operari augmẽtũ. l. legata inutiliter. ff. de adim. leg. Iura igit noua, quæ sunt inducta ad diminuendũ ius patriæ potestatis, non debent augmentum operari. Et propterea arbitrarer disputatiuè hãc gl. nrãm nõ procedere: imò quemadmodum filio repudiãte pmittit patri adire, ita repudiãte seruo domino permittitut. Nõ ob. quod iura noua loquãtur de pre & filio, & sunt correctoria: quia rñdeo, quod extenduntur ad seruũ & ad dñum uirtute legis antiquę equiparãtis seruum filio, & prem domino, vt sup. eo. in pr. & fac. l. j. §. lex falcidia. ad le. Fal. & de hoc do casum i simili ad literã, vbi gl. & Doct. hoc volunt, in l. si quis seruo persuaserit. C. de fur. iun. l. & tñ. de ser. corru. Sed huic opinioni ur multùm obstare. l. cum proponas. C. de here. insti. Rñr, quod ibi seruus institutus habuit substitutum uulgarem, quæ tñ ueniens ex expressa uoluntate testatoris, excludit dñm: & propterea dicerem idem in substituto uulgariter filio, ut patrem excludat. Scdò colligitis ex glo. quod licèt seruus nõ possit adire hereditatem nisi precedente iussu dñi, pôt tñ aditã restituere. Rõ drię: nã ideo nõ pôt adire sine iussu dño mini, quia hęreditatis aditio causatur ex aío, quo caret seruus: oportet igit ut suppleatur ex aío dñi pcedente aditione. Sed ideo pt hæreditas adita restitui, quia aditio iam fuit fundata in uoluntate & actu hæredis instituti, ita quod nõ eget supplemento uoluntatis dñi. Rõ. quia seruus eum suscipit hereditatem, si restituat ex Trebelliano, dr restituere tanquam asinus sellam, ut no. in d. l. seruo inuito. Tertiò colligitis, quòd
11 † in acquirẽda bono. possessione, & sic hereditate adeunda, de iure ptorio per seruum nõ requiritur iussus dñi, sed sufficit eius uoluntas pcedẽs vel subsecuta. Rõ differẽtię: nã illa forma, quod iussus dñi pcedat, adinuẽta est de iure ciuili, vñ vendicat sibi locum tmmodò i adeũda hrditate de iure ciuili; secus i adeunda hrditate de iure ptorio, quia eo iure talis forma fuit incognita. Rõ rõnis, quia ius ciuile pspexit subtilitatẽ & rigorositatẽ, secundũ quã seruus nõ habet aíum, ideo supplendus dñi uoluntate: at ptor pspexit naturalẽ ęqtatẽ, scdm quã nõ est differẽtia inter seruum & liberum hoiem. l. manumissiones. ff. de iust. & iu. In gl. perinde. ibi §. uerba. Ideo, quia ad hrditatem nõ vocãtur nisi nominati à testatore, & propter hoc nec seruus dñi instituti, nec hæres hæredis admittitur. Ex qua colligitis,
12 quod † appellatione heredis, solũ cõtinetur primus hæres, nõ ãt heredis hęredes; quod verũ intellige, quæ verbum, hæres, fuit prolatum à testatore: secus si fuisset prolatum à lege. l. sciendum. ff. de uer. sig. quia cũ profertur a testatore, profertur ex quadã affectione personæ, quæ nõ cõplectitur hæredẽ hrdis tãquam incognitum testatori: & circa quem nõ cadit affectio. Sed quæ profertur à lege, nõ profertur in vim affectionis, sed sub aptitudine noĩs appellatiui, heres, quod cõplectit hęredes in infinitum. Et hoc posset induci ad multa: sed dicatis, vt per Bal. in d. l. liberis. §. hæc uerba, in fi. ff. de uul. & pup. Et est rõ hoc casu, quia eũ pater restituere grauatur hrditatem filio instituto, nõ dicitur grauari vt hæres, sed vt pater, & dicatis ut ibi. In fi. gl. in uer. adoptiuos: dicitevt dixi in d. §. j. vbi cõcluditur cõiter, quod et iniusta possessio dño acqrit. Ego ibi tenui cõtra
f riũ, & non repeto. In fi. gl. f in uer. proprietatis. Ratio, quia tunc non ex opera sua, sed ex re vsufructuarii di
13 citur acquirere. Ex quo colligitis, quod † quicquid mea cõtẽplatione statuit, meum esse dicitur. de quo in l. sed si plures. §. in arrogato. de uul. & pup. Et propterea si aliquis cõtẽplatione mea tibi inferret dãnũ, uidetur quod intulissem ego, de quo in d. l. si merces. §. culpa.
14 ff. loca. In fi. sentit gl. quod † ignarus suę condõnis institutus non cõntẽplatione bo. fidei possessoris, sibi acquirit adeundo. Sed cõtra hoc opp. de l. qui in aliena. §. j. de acq. hr. Sol. ex mẽte Bal. dic. quod si quidem ignarus condõnis suæ, quæ re uera erat liber hõ, adiuit aío sibi acquirendi, tũc sibi acquirit, quia veritate, & falsa opi. aduersantib. simul veritas pfert opinioni. l. multum interest. C. si quis alt. vel sibi. Aut adiuit aío acquirendi bo. fidei possessori, & tunc nemini acquirit: sibi non, quia non uult: bo. fidei possessori non, quia non pt, quia eius non fuit contemplatione institutus. l. liber hõ, de acq. re. do. vñ ptãte & voluntate inuicem repugnãtib. redditur actus nullus. c. cũ super abbatia. ext. de of. del. Aut sumus in dubio, an adeundo uoluerit sibi

quærere,

quærere, an verò bo. fid. possessori; & dic, aut adiuit nullo pcedente iussu, sed in libertate proprii arbitrii, & uidetur adiuisse aio acquirendi sibi. Aut adiuit iussu pcedente, & si quidem adiuit uiuo ad huc iubente, psumit aio acquirendi iubenti. Si verò adiuerit eo mortuo, psumitur adiuisse aio acquirendi sibi met. Ista pbâtur in l. qui in alia. §. j. ff. de acq. hære. In fi. gl. in uer. per hãc. uos distinguite tres actus. Primus est possessio. Secundus est dñium, si tradens pcuratori erat dñs. Tertius est condõ usucapiendi, si tradens pcuratori non erât dñs. Quãtum ad primum, possessio re tradita procuratori, dño acquiritur. Eodem mõ & dñium, etiã dño ignorãte; sed condõ usucapiendi acquiritur solũ eo sciente: ita hr̃ & concluditur in d. l. j.

ADDITIONES.

a Adde, q acquisita p seruũ acquirũtur domino eo inuito, si sint iustè acquisita: secus si iniustè, puta ex delicto l. qđ seruus. ff. de acqui. poss. Secus in pcuratore, qui nõ acquirit domino inuito, cũ tale acquisitũ nõ cogit dominus retinere, qn beneficiũ nõ cõfertur in inuitũ. l. hoc iure. §. non pt. ff. de don. Adde, q quemadmodũ p seruũ acquirit domino eo inuito, ita dominũ inuitũ obligat cõtrahẽdo peculiariter. l. si qs seruũ. §. ẽt. ff de peculio. Itẽ adde, q quemadmodum seruus oia acquirit domino, nec aliqd proprii habet, & ita monachus nihil proprii pt habere. Cle. exiui, de uer. sig. & facit quod no. Bar. in l. j. ff de stip. ser. tamen eia pt reliqui ad alimenta, ut no. Bar. in l. seruos. ff. de ali. & cib leg. Quid autẽ si quid relinquatur monacho cum hoc pacto, ut non acquiratur monasterio? Vide Bar. in auth. excipitur. C. de bo. q li. qui uult, quòd nihilominus acquiratur monasterio.

b Vtrum beneficium possit conferri inuitũ, uide in d. l. seruus uetante. & in l. soluendo, & de hoc uide j. de obl. quæ ex qua cõtr.

c An p ista uerba dicta p creditorem debitori, cogita mihi soluere, constituatur debitor in mora, uel ne. uide Bar. d. §. prætor. & Cy. in l. minorum. C. in quib. cau. in int. rest. non est necess.

d Adde, q licẽt acquiritur per procuratorẽ dominiũ & possessio, nõ tamen acquiritur personalis obligatio, vt hic, & l. solutũ. §. p liberã. ff. de pig. act. Et est ratio diuersitatis, quia dominiũ & possessio qruntur per actum naturalem, sed obligatio psonalis acqritur p actũ ciuilẽ: & ea, q p actum ciuilẽ acquirũtur, nõ acquirũtur nobis nisi per nosmetipsos. l. ea, q ciuiliter. ff. de acq. re. do. quia obligationes personales magis inhærent ossibus hominũ, quàm iura realia. Et ideo hypothecæ, q sunt ad similitudinẽ psonalium actionum, l. & an eadem. §. actiones. ff. de excep. rei iud. non possunt ẽt acquiri per procuratorem, nisi cedantur; & ẽt in illis casibus, in quibus personalis obligatio p procuratorẽ acquiritur domino, ut in mutua pecunia. l. certi cõdictio. ff. si cer. pet. Fallit ẽt in caso l. 2. C. p quas pers. nob. ubi acquiritur hypothecaria per procuratorẽ. Itẽ acqritur psonalis obligõ domino ex re ipsius domini. l. qđ pcurator. ff. de pc. Et similiter obligõ de euictione qritur domino p proc. l. possessio. §. & si possessio. ff. de acq pos. Itẽ adde, q in his casib. in quib. p proc. nõ acqrii domino, q io eisdem non obligat dñm. l. Iulian. §. si pcurator. ff. de act empti.

e Adde, q licẽt istis modis acquiratur dominium, non tamen acquiritur possessio, nisi apprælendatur in ecclesia. l. cũ hæredes. ff. de acq. poss. & per Bar. in l. ut inter diuinũ. C. de sacro san. eccl.

f Adde, q inducitur ista gl. dum alle. l. si eueniet, q quẽadmodũ possessus ab uno nõ põt aliũ habere sub sua potestate, q eodem modo uidetur dicẽdũ, si pater habens filios intret monasteriũ, q illi filii desinant esse in sua potestate, & q possint testari ac si nõ hr̃ent patrem: de quo uide Dyn. in l. liber hõ. §. quicquid. & per Bar. in l. prẽ furioso. de his, qui sunt sui, uel ali. iur. Inducitur ẽt, quemadmodũ seruus ab aliquo bn. fide possessus, in duob. casib. acquirit bo. fidei possessori, in aliis verò domino, q eo modo monachus detentus in monasterio nõ suo, dẽt æquiparari seruo, de quo p Dy. in d. l. liber hõ. & Spe. i tit. de sta. mon. § i. i uer. ut qrat.

• Præmitte, ut hic per Bello. quot sint species testamentorum, & plura alia ad intelligentiam ultimarum uoluntatum.

• Circa has quæstiones uide plenius hic p Bello. qui alias addit, & præmitte ad euidentiam pro intelligentia materiæ plures species ultimarum uoluntatum, ut per eundem.

De Testamentis ordinandis. Rubr.

a *Continuatur ad præcedentes hoc ordine: a Quia rerum dominia nobis acquiruntur aut titu. uniuersali, aut tit. singulari. §. fi. sup. ti. 1. l. quędam. & l. in modicis. ff. de acq. rer. do. et de contr. emp. Ideo uiso quemadmodũ rerũ dominia titu. singulari acquirantur, sequebatur uidere, quõ titu. uniuersali, cuiusmodi est testamẽtũ: ideo de testamentis ex ordine intitulauit. Vel aliter: uisum est supra, quemadmodũ actis inter uiuos rerũ dominia acquirantur: uerum quia sequebatur uidere, quemadmodũ ex ultima uoluntate dominia rerũ nobis acquiri possent, ideo de testamẽtis intitulauit. Sed circa prędicta dubitari põt, quare hic Iustinianus non tractauit de testamẽtis, et qui testamẽta facere possunt, sicut in uolumine Digestorum & Cod. intitulauit? Est duplex respõsio. Prima, quia hic uoluit diuidere tractatus, ut ex diuisione ipsa facilis cognitio haberetur, iuxta ea, quę habentur supra in proœm. et in §. sed non usque. inf. de leg. et in l. 1. de excep. do. Sed hoc nõ bene uidetur satisfacere: quia in uolumine Cod. ẽt diuisit hunc tractatum. Vnde secundò respondetur, q hęc est materia positiua, et ideo pertinacibus relinquenda, ut no. glo. in rub. ff. so. mat. Sed iterũ dicet aliquis, q malè ex ordine hic intitulauit Imperator: q a primò intitulauit Imperator de testamẽtis, de hinc in secundo intitulauit, Qui test. fa. poss. ille n. titulus erat huic pręferẽdus, quemadmodum præfertur in uolumine Cod. Suadetur ratione, quia in primis de habilitate personarum quęrendum erat, quàm de rebus, siue actu formando l. quidam referunt. de iure cod. § si, sup. de iu. nat.*

ADDITIO.

a Et hanc continuationem facit tex. in. §. fi. sup. tit. præced. Potest ẽt sic continuare. Quia tex. in. §. fi. sup. de usu. & hab. pollicetur ẽ tractare, quib. modis iure ciuili dominia acquirantur, & inter istos modos acquirendi de iure ciuili, iste ẽ unus, ut ẽ gl. no. in l. j. in prin. in uer. nostræ. ff. de acq. rer. do. idcirco bene situata est rub. ista. Et melius ẽ cõiungere istas duas continuationes simul.

SVMMARIVM.

1 *Leges correctæ sunt summo studio uitandæ.*
2 *Senioribus testibus est maior fides adhibenda.*
3 *Duo fuerunt antiquitus testamentorum genera.*
4 *Quattuor sunt necessaria ad confectionem solennis testamenti.*
5 *Aliud est testamentum, aliud codicillus.*
6 *Argumentum ab etymologia, procedit negatiuè, non affirmatiuè.*
7 *Illa est bona diffinitio, quæ constat genere & differentia.*
8 *Aliquid dicitur perfectum tripliciter.*
9 *Perfectio testamentaria est quadruplex.*
10 *Testamentum est duplex.*
11 *Quo iure inuentum testamentum.*
12 *Quare permissum fuit testari.*

Testamentum. Diuiditur in duas. Nã in prima tractat de testamentis in scriptis: in secunda, de eo quod fit, sine scriptis, quod nuncupatiuum solet appellari. Secunda ibi, sed hæc quidem. Item prima in duas. Nam in prima ponit etymologiam testi. In secunda antiquitatis refert pcessum. Secunda ibi, sed ut nihil antiquitatis. Illa in tres: nam in prima refert antiquum ius ciuile, secda refert ius prætorium, in tertia refert constõnem nouam. Secunda ibi, sed prædicta quidem. Tertia ibi, sed cum paulatim. h. d. Testm̃ in scriptis & solenne, est scriptura continens uoluntem testatoris, adhibito numero septem testium, quæ solennitas iure ciuili fuit introducta: & cum eorum subscriptione, quod ex constitutione prudentium fuit introductum, ac

etiam

etiá eorum signaculis, qđ ét inre ṗtorio fuit adinuen
tum: ac etiá in subscriptione hęredis fienda manu te
stõris uel alicuius ex testibus, qđ fuit ꝑ Iustinianum
additum: licèt aliæ solennitates iure antiquo introdu
a ctę fuissent. a No. etymologiá b uerbi, Testm̃, q̃ appel
b laṫ diffõ descripta, designás deriuationem uocabuli.
* *Alia est diffõ quidditatiua, describens quidditatem
& essentiá rei diffinitæ, & de hac diceṫ pulchrè in gl.
Simile hr̃ in l. j. de nouatio. Tertiò no. notitiam esse
hñdam eorum, q̃ statuit iuris antiqua prudentia: &
ꝑpea dixit gl. no. in l. i. de coniungen. cum emanc. li-
1 be. ꝙ † leges correctæ, sunt summo studio notandæ:
qa licèt ad casum correctum allegari non possint, ea
c rum tñ rõnes c ad cárum decisionem allegari pñt, dũ
modò non allegentur, ut dixi, ad ipsum casum indi-
uiduum & correctum. Et ꝑ hoc non ob. l. unica, cum
sua gl. C. de lati. li. toll. antiquitati. n. maiores nostri
moré gerendum esse, ut plurimum statuerunt. l. sem
per, de iure immu. Et ꝑpea dicit glo. in l. cum quid. ff.
2 si cert. pet. ꝙ † senioribus testibus maior fides est ad-
3 hibenda. Item no. ꝙ † inre antiquissimo duo erát gña
testõrum: unum ꝙ calatum. i. bonum appellabát: & il
lud qđ in pace bona & sancta fiebat ab his, qui ad pręlium ꝓfecturi erant. Quæ át erat solennitas horum
testõrum, lex non exprimit. Subsequenter additum
fuit quoddá genus testamenti, qđ ꝑ procinctum &
d æstimatum fiebat. d Item no. ꝙ † hodie ad confectio-
4 nem solennis testamenti in scriptis, sunt quatuor ne
cessaria. Primò, ꝙ adhibeaṫ numerus septem testiũ t
& hæc solennitas fuit introducta à iure ciuili anti-
quo. Scđò requiritur ipsorum testium subscriptio: &
hęc solẽnitas fuit inuenta ex constõne prudentium.
e e Tertiò requiritur, ꝙ testes signent testm̃, & hoc fuit
inuentum iure ṗtorio. Quarto reqriṫ, ꝙ manu testõ
ris, vel alterius ex testibus nomen hęredis f scribaṫ:
& hoc additum fuit prouisione noua Iustinia. ut hic,
g g & l. iubemus. C. e. Gl. j. ibi testm̃, sentit, codicillum,
5 testm̃ † posse appellari; qđ nulla ex parte ꝓcedit, ut ꝓ
baṫ ex diuersitate noĩum: aliter. n. codicillus, aliter
testm̃ appellaṫ. l. si idem. C. de codicil. Suadetur ex di
uersitate titulorum: aliter. n. de testamentis, aliter de
6 codicillis intitulatur. Vñ ad arg. gl. rñr, † ꝙ argum̃ ab
etymologia uocabuli procedit arguendo negatiuè,
nõ át affirmatiuè: hæc. n. cõsequentia est bona, nó est
testatio mentis, ergo non est testm̃. sed econtra non
concludit, est testatio mentis, ergo est testm̃; qa pos-
set eẽ codicillus, vel qa posset ibi pádere secreta sua,
nec tñ dicereṫ testari. simile, in mutuo non fit de meo
tuũ, ergo non mutuum. sed non econtrà, fit de meo
tuũ, ergo mutuũ. l. si senatus, de donat. l. 2. §. appella
ta. ff. si cer. pet. Huic snię non obst. qđ dicitur de ety-
mologia possessionis, possessio. i. pedũ positio. l. j. ff.
de acq. poss. & tñ sequitur, non est pedum positio, &
erit possessio. l. clá posside re. §. fin. & l. possessio quo-
que. de acq. poss. qa rñr, ꝙ illa est etymologia posses
sionis naturalis, non ciuilis, de qua loquuntur con-
traria. Ibi, l. j. hæc diffõ est bona, ꝑpea ꝙ inuetur au-
thoritate necessaria Modestini. l. j. ff. eo.* sed etiá sua
detur rõne: primò qa complectitur cãm efficientem,
cum dicit, uoluntatis nostræ: uoluntas. n. nostra est il
la, q̃ subintrat & regulat testm̃. l. cum qõ. C. de lega. l.
in condõnibus, de cond. & dem. Item complectitur
cãm formalem cum dicit, iusta snĩa. appellatur. n. iu-
sta. i. solẽnis snĩa. Et uoluntas cõplectitur cãm mate-
rialem, cum dicit, de eo &c. nisi. n. qs hẽat bona actu
uel potẽtia, nó pt testari. l. eius. §. fi. ff. eo. auth. ingres
si. C. de sacrosan. eccl. iun. l. q soluẽdo. de hęr. inst. li-
cèt aliter dixerit Bal. in rub. de acq. hęre. Item cõple-
ctitur cãm finalẽ, cũ dicit, post mortem suam fieri vo
luerit. Igiṫ hæ causæ in diffinitione cõprehensæ illá
boná efficiunt, iuxta ea q̃ hñr in regula, Oĩs bona dif
fõ. Sed ꝙ hæc diffõ nó sit bona, arguitur primò, cum
dicit, iusta snĩa. Ná qs põt iudicare rectè, & tñ non di
cetur testm̃ conficere. l. fi. C. de sen. cum si. Sol. huius
timore dicit gl. in d. l. j. exponendum esse insta. i. solẽ
nis uoluntas, solennizata dico forma requisita ad te
stamẽta. Sed iterum cõtra opponitur, ꝙ licèt sit uolũ
tas solennis, nõ tñ appellatur testm̃. uñ op. de l. qdá
in suo. ff. de cond. inst. l. si qs inquilinos. §. fi. de leg. j.
C. si qs alteri. Huius cõtrarii timore dixi sup. iusta. i.
solennis & legitima à lege appellata. Si át aliqd impro
batũ à lege disponeretur in testõ, non ualeret tale di
spositum, & ita loquuntur contraria. Sed iterum opp.
& vŕ ꝙ licèt uoluntas ultima sit solẽnis & ltĩma, non
ꝑpea appellatur testm̃: vnde opponitur de codicillo,
q solennẽ & ltĩmá cõplectitur uoluntatẽ, & tñ non
appellatur testm̃. l. si idem, C. de cod. Timore huius
cõtrarii gl. in d. l. j. hic addit diffõni, (& cũ hr̃dis instõ
ne,) ad dr̃iá codicilli, in quo nemo põt directò hęres
institui. l. 2. C. codicil. in fi. & hãc tetigit gl. in l. j. ff. eo.
ut ad diffõnẽ addãtur illa uerba, (& cum hr̃dis instõ
ne.) & idẽ tenuerunt Doct. vsq; ad Bar. Sed Bar. impu
gnauit snĩam glo. & Doc. ꝑpea talis additio uŕ repræ
hẽdere Iurec. Modestinum, ꝙ nesciuerit recte & a-
bũdè diffinire testm̃: qđ non esset aliter q̃ vt iniustus re
prehẽderetur, & ꝑpa dixit diffõnẽ esse boná absq; ali
qua additione, & probat tali rõne. † illa. n. diffõ, q̃ con
7 stat ex genere & dr̃iis, est bona, regula iuris, Omnis
bona diffõ. & ibi ponit notab. exẽplũ in hominis dif
fõne. Homo est animal rõnale mortale: illud aĩal po
nitur loco gñis: rõnale ponitur ad dr̃iá brutorũ, mor
tale ponitur ad differentiá angelorũ & archãgelorũ.
Sed ista est hmõi, igiṫ &c. Probat ipse minoré. Ná cũ
ita diffinitur testm̃, est uoluntatis nostræ iusta snĩa,
& c. ille terminus, snĩa, poniṫ loco generis: & ille ter
minus, iusta, poniṫ ad differẽtiá codicillorũ, & expo-
nitur iusta. i. ꝑfecta. l. cũ filio. §. fi. de leg. j. ut differat
à codicillo, q nõ est ita ꝑfecta uolũtas. Illa autẽ uer-
ba ponuntur ad differẽtiá earũ ꝑsonarũ, q̃ nõ reco-
gnoscũt Imperiũ, quibus nõ ẽ ꝑmissum facere testm̃.
Illa autẽ uerba, de eo qđ quis post mortẽ suá fieri vo
luit, ponuntur ad differẽtiá eorũ q̃ disponunṫ actu
inter uiuos. & hoc mõ defendiṫ diffõ. Sed dixerit ali
quis; Nõne codicillus est ita ꝑfecta uolũtas in se, quẽ
admodũ musca in se est ita ꝑfectum aĩal, sicut cętera
aĩalia? ergo diffõ non cõstat ex plenis differẽtiis. Sol.
8 dicũt alii seqnẽtes Bar. ꝙ † aliqd* appellari ꝑfectũ su-
* mitur tripliciter. Vno modo simpliciter & absolutè,
& hoc modo solus Deus appellaṫ ꝑfectus. Alio mo-
do appellatur ꝑfectum respectiuè ad genus codicil-
lorum

lorum, sicut musca perfectum aĩal appellatur respe-
ctiuè ad genus muscarum. Tertio modo sumitur pfe
ctũ cõparatiuè ad aliud, & hoc mõ codicillus non ap
pellatur pfecta uolũtas, si fiat collatio ad testm̃, sicut
&musca non appellat pfectũ aĩal si ad hoĩem uel ad
9 alia aĩalia fiat cõparatio. Bal. tñ dixit, q† quadruplex
est pfectio testamẽtaria. Prima, q̃ cõsistit in pfectione
uoluntatis testõris, q̃ dr̃ pfecta qñ ẽ cõpleta & plenè
emanata. l. si is, q. l. ex ea. ff. eo. Alia est pfectio, q̃ consi
stit in forma substãtiali in hęredis institutione, q̃ ca-
put appellatur testamẽti. §. ante hr̃dis. inf. de leg. Alia
est pfectio, q̃ consistit in solennitate formali, q̃ le-
gum diligentia appellatur, ut numerus testiũ, subscri
ptio, signacula, inscriptio noĩs hr̃dis instituti, ut hic,
& l. codicillis. §. fi. de le. 2. Quarta est pfectio in effe-
ctu testamenti, & ista est duplex. Primò, quãdo testm̃
trãsit in irreuocabilitatẽ, qđ solũ contingit p mortẽ
testatoris. l. 3. §. fi. de adim. lega. Alia, qñ testamẽtũ ita
pficitur, vt ad causã intestati redigi nõ posit, qđ con
tingit adita hr̃ditate p hr̃dem institutũ ex testõ. l. si
alienum. §. in extraneis. de hęr. inst. l. quãdiu. de acq.
* hær. Nũc ãt restat uidere, quotuplex sit testm̃. Scđò,
quo iure fuerit inuẽtum. Tertio, ppq̃d. Circa primũ,
10 † duplex est testm̃: unũ, qđ appellatur solenne & in
scriptis, qđ hẽt numerum testiũ, signacula, & subscri
ptiones, & inscriptionẽ noĩs hr̃dum: de isto loqtur
hoc principiũ, & l. iubemus. C. eo. Sed hmõi genus te
stãdi non est in usu: quinimò dixit Bar. q nunquã vi
dit aliqđ testm̃ solenne factũ in scriptis, nisi unũ, qđ
fuit confectum à quodã Doc. solenni, & tñ ultimò de
cidit ad interitum, pp defectum solennitatis. Aliud
est testm̃ nuncupatiuum: & sine scriptis, cum septem
testibus adhibitis & rogatis ad testm̃, quib. testator
annunciat uoluntatem suã: & de hoc loqtur in §. fi.
inf. eo. & l. hac consultissima. §. p nũcapationẽ. C. eo.
Et licèt de tali testõ nũcupatiuo scriptura fiat à publi
co tabellione, tñ non appellatur testm̃ in scriptis, qa
scriptura non emanauit ad subãdum testm̃, sed so-
lum ad illum pbãdum, arg. ĩ l. contrahitur. ff. de pig.
11 & dicã inf. de lite. obli. Circa scđm, † quo iure fuerit
inuentum. Videretur q iure naturali primęuo fuis-
set introductum: ppterea legitur in testõ ueteri, q
Iacob ab Isaac fuit institutus, ut notat gl. ĩ l. quoties,
de hęr. inst. Scđò vr̃, q sit de iure gẽtiũ, ppcaq nihil ẽ
qđ magis naturali ęquitati conueniat, q de re sua ad
libitum disponere, quod per uiã testamenti concedi
tur. l. qua ratione. §. hoc quoq; ff. de acq. rer. do. Doc.
cõiter tenẽt q sit de iure ciuili, allegant in primis, l.
hæreditas. de pet. hæred. Suadetur ratione: nã depor
tatus est capax eorum, q̃ sunt iuris gẽtium uel natura
lis primæui. l. quidã. ff. de pę. & tñ non habet faculta-
tem iure conficiendi testm̃. l. eius. §. j. ff. de test. ergò
testm̃ non est de iure naturali neq; gentium necessa-
riò. Præterea iure naturali primæuo oĩa erant com-
munia, ergo ppter defectum materiæ testm̃ non po-
terat confici, ut sup. probaui. Non obstat q Iacob fue
rit institutus: qa illa institutio non emanauit in bo-
nis; sed in benedictione paterna. Non ob. q regula iu
ris gentium sit, disponere de rebus suis ad libitum: qa
fatemur; sed ille q testatur, dicitur propriè de rebus
alienis testari, quia effectum suæ uoluntatis confert
in tp̃s quo nihil habet, hoc est, post mortem suã, &
mors oĩa soluit. §. deinceps. in Auth. de nup. Et paria
sunt disponere aliqua tpe inhabili, & tpe habili, sed
in tempus inhabile conferri. l. quod sponsæ, de dona
K tio. ante nup. l. in tẽpus. de hæredibus inst. K Et si di-
xerit quispiã, quare ergo fuit permissum alicui testa
* ri? Rñdet D. Christ. q† fuit permissum propter neces
12 sitatem: quia fuit necessarium prouidere creditori-
bus ut per uiam testamẽti aliquis hæres instituatur,
qui reprę sentet defunctum: alioqnĩ obligationes pas
l siuæ fundatæ in persona defuncti expirarent, quia
accidentia non migrant de subiecto in subiectum. l.
quis ergo casus. ff. de pecu. l. 3. ff. pro socio. quæ pro-
pter institutionem hæredis non finguntur migrare,
quia hæres dicitur eadẽ persona cum defuncto, in
Auth. de iureiur. à mor. præst. in prin. Item propter
pacem, ut tollantur lites & quæstiones & ne in incer
to uagentur hæreditates. Item propter pietatem: qa
lex pium & æquum iudicauit, ex quo homo est in
ultimo uitæ spiritu, postquàm aliud nec uelle; nec
facere posit, saltem de suis rebus disponere posit,
& aliquid fieri alicui mandare. l. j. C. de sacro san. ecc.
Item propter charitatem, ut uitium ingratitudinis
euitetur, ut si fortasse ab aliquibus beneficia suscepi-
mus, & properante morte non potuimus retribue-
re, saltem testãdo prouidere posimus. l. sed si lege. §.
consuluit. ff. de pet. hær. Item propter publicam utili
tatem, quia homines ex quo testari possunt, magis
incenduntur ad acquirendum, quod publicè inte-
rest, iuxta notata in l. j. ff. solu. matr.

ADDITIONES.

a Vel sic: Sublata antiqua triplici forma testõrum hodie potest fieri testamentum in scriptis, cũ subscriptione testatoris, & subscriptione & signaculo testiũ uno cõtextu. & possunt testes oẽs signare vno anulo, & plurib. & suo & alieno. h. d. usq. ad. §. testes. qui. §. h. d. Illi possunt esse testes in testamento, qui habent testamẽti factionem passiuam, i. hæredes institui possunt: alias non. Item nec mulieres, nec personæ hic descriptæ.

b Adde, quòd non procedit arg. ab etymologia uocabuli, quia ista etymologia non conuertit cũ diffinitione ipsius uocabuli: ideò uide Bar. in l. i. ff. e. ubi ponit plenè de hac diffinitione, & dixi sup. de tutelis, & l. 2. §. appellata ff. si cer. pet.

* De hoc arg. ab etymologia, uide Bellonum. 3. q.

c Ratio legis corrigentis potest allegari ad cãsum decisionem, licèt non ad casum correctum. Et similiter ẽt lex corrigens est extendẽda ex identitate rõnis. l. his solis. de reuo. don. Et casus omissus a lege uel statuto relinquitur dispositioni iuris cõis, l. cõmodissimè. de lib. & posth. & l. fi. C. de pac. conuen. Tu ad concordãdum illas duas gl. quas ille allegat pro contrariis, dicas ut leges correctæ sunt insertę in corpore iuris, & potest ex eis licitè sumi arg. ita loquitur gl. in d. l. i. in prin. ff. de coniun. cum emã. li. alias secus. & ita loquitur glossa in l. unica, in prin. C. de lati. lib. tol. & ista est uera theorica Bar. in l. fi. ff. de falsis, cũ conc. ibi notatis. Adde ẽt q correcta lege, non tñ dicit correcta ratio legis. gl. est solennis in c. nouit. in oct. quicunque, extra de iudiciis.

d Circa tertiam formam antiquam testamenti hic relatam, de testamento quod fiebat per æs & libram, dicit Iac. de Ra. hic, referente Nico. de Neap. quod illa forma ideo obseruabatur, quia pater, qui testabatur & habebat filios in potestate, debebat eos emancipare anteq̃ testaretur: qa cũ filii moriente patre uiderentur domini rerũ paternarũ, non ualebat testamentũ, tanquam de alienis rebus testarentur. Et ideo cũ emancipatio fieret olim p imaginariã venditionẽ, ut. §. i. sup. qb. mo. ius pat. po. sol. seq̃batur q testamentũ deberet fieri cũ illis imaginariis uenditionib. Et caue, qa nõ erat opus q alios emãciparet nisi filios, cũ ĩ aliis esset res inempta. l. quidam cum filium. ff. de ver. obl. Item condito testamento alii non ueniebant. Vel dic & minus malè, secun-

dum

dum alios, et inquit hic Nic. de Nea. & sequitur Io. Fab. quòd hoc fiebat, quia magis fauet alicui habenti causam onerosam, quàm lucratiuam, ut l. C. de impo. lucra. descrip. lib. x. melius facit l. hęredē. & quod ibi no. Bar. ff. de bon. aut. iud. poss. ideo ut magis fauerctur hęredi, fiebat ista uēditio, ut haberet causā onerosam. Et aduerte multum, quòd talis emptor præferebatur filiis in bonis patris, cum censeatur æs alienum, quod debet detrahi ante legitimam filiorum, ut dicit Bar. in d. l. hæredē. & est tex. in l. Papia. §. quarta. ff. de inoffi. test. Et ista expositio uidetur mihi minus periculosa.

c Adde inquantum dr sup. ex cōstitutione prudentiū: hoc idem sentit gl. parua in uerbo, quodammodo, quæ dicit, quòd cōpula to libripende & emptore septem erant: & sic uidetur uelle gl. & expressius do. Christoph. quod emptor nō posset olim esse testis: alias.n. de iure antiquo non requirebātur nisi quinq; testes, ut hic in tex. in prin. ubi computamus etiā emptorē. ut hic dicit glo. Sed hoc uidetur mihi falsum & cōtra tex. in. §. sed neq; hæres, in uersi. licet.n. infrà eod. ubi dicitur expresse, quod ueteres, emptores à testamentariis testimoniis repellebant. Primum non est uerum, quod numerus testium sit inuentus à iure ciuili antiquo, ut iste dicit, & malè, & contra istum tex. qui expressè dicit quòd numerus testium est inuentus à iure prætorio, ibi, signacula autē & numerus testium exedicto prætoris.

f No. etiam penultimò, ex uer. his oībus. quòd iure antiquo in testō in scriptis debebat exprimi nomen hæredis, & scribi per manum testatoris uel testiū, ut hic in gl. & d. l. iubemus. Sed hoc hodie corrigitur, quia testātor non tenetur exprimere nec notificare testibus nomē hæredis, ut in auth. & nō obseruato, C. eo. Quid autem si de pluribus institutis testator aliquos expressit, & aliquos non, an utierar testm in totum, uel solum in nō expressis? Dic q, si testator potuit oēs hęredes exprimere, & non expressit, uidetur esse cōtētus solūm noībus expressis. d. l. iubemus. iuxta prin. Secus si testator nō potuit oēs hæredes exprimere, quos instituere uolebat, ut quia in medio testamēti obmutuit, quia tūc nō ualet in aliquo testamentum. l. si is. ff. e. & sic no. quòd licèt testamētum perfectum ratione solennitatis omisse ualeat falrē inter liberos, d. l. hac consultissima. § ex imperfecto. C. eod. secus est si sit imperfectum ratione uoluntatis non completæ, quia tunc non ualet etiam inter liberos, ead. l. si is. Dicitur autem testamentum perfectum, quando testator habuit totam uoluntatem pro declarata: sicut dicimus cotractum completum, quando hr̄ pro facto & absoluto. l. contractus. C. de fide instr. Et ideo si repetis istitem seu protocollum Notarij imperfectum, & appareat quòd plus uolebat scribere puta quia dicat Notarius, quòd Titius uēdidit talem fundum Scio pro pretio centum his pactis. &. non reperiatur plus, certè tale instrumentum seu protocollum nullam facit fidem, secundum Bar. in d. l. si is.

g Adde, quòd tabellio, qui nō apponit solennitates requisitas in aliquo testamento, potest dici falsarius: quia præsumptione iuris præsumitur dimisisse, ne testamētum ualeat. Item, quia turpe est ignorare ea, q omnes sciunt, & quod est de officio suo. l. 1. §. mutui adiutorium. ff. de ori. iur. & hęc omnia uoluit Ricar. Malūb. in l. iubemus. C. eodem.

h Adde inquātum dicitur sup. non ualet affirmatiuè. Pulchram rationem quare non procedit affirmatiuè, assignat Raph. Cu. in l. 1. in prin. ff. de acq. poss. & refert hic Ang. de Are. Sed ista solutio nunquā mihi placuit, per l. i. ff. de sur. & § infrà de oblígat. quæ ex delic. nas. Præterea Imperator dicitur ab imperando, & Rex à regendo, & tamen non est bonum argum. negatiuè, Non Imperat, uel non regit, ergo non est Imperator, uel non est Rex. & uide Ang. de Are. hic. Accedat, quòd hic dicit iste de possessione: & aduerte ad responsionem istius ad argumentum glos. quia nullum erat. Nam argumentatio non est ab allusione tātum uocabuli, ut iste dicit, qui fallitur, sed est etiam a diffinitione. Respondeas ergo, ut respōdet Bart. in l. i. ff. cod. & ind. refertur per istum, quòd licet glo. expressè tantum se fundet super allusione, tamē potest etiam fundari super diffinitione. Et multo fortius est contra p̄dictam istam solutionem facit, quod uoluit gl. sup. de patr. pot. in prin. quę dicit, quòd nuptiæ dicūtur ab obnubendo. i. uelando, quia uelata debet incedere, ut est textus in c. hæc imago. 33. q. 5. Item matrimonium dicitur, quia mulier nubit ut mater fiat. Ergo secundum prædictam solutionem argumentum negatiuè procederet, non est uelata, ergo non sunt nuptiæ: non fit mater, ergo non est matrimonium: & tamen illud est notoriè falsum.

* Ad hanc diffinitionem uide Bellonum q. 4

* Vide de hac perfectione Bellon. lib. 2. supp. c. 7.

i No. unum, q licèt testm̄ imperfectum ratione solēnitatis ualeat inter liberos. l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. C. eo. nō tñ ualet, quando est imperfectū ratione uoluntatis. quia testator nondum cōpleuerat dictū suum, l. si is. ff. eo. Et dicitur perfectū, quando testator habuit suam uoluntatem in totum pro declarata. Et ita dicimus in contractibus respectu contrahentiū. l. contractus. C. de fide instru. Similiter in protocollis, quæ non reperiuntur ad plenum extensa: puta factum est tale, quod Titius uēdidit talē fundum his pactis, uidelicet, nec reperitur plus, ut uolunt Bar. in d. l. si is. ff. eo.

* Vide Bellonum suprà in euident.

* Circa hanc quæst. lautissimè insistit Bello. quem uide 1. q. quia p̄mittit, quid sit ius naturale & gentium.

k Ex istis uerbis potes arguere neminī esse p̄missum testari, hoc modo. Paria sunt aliquid fieri tempore licito uel illicito, & conferri in illicitū. d. l. quòd spōsæ. hic alle. & ibi dicit Bar. quòd ista regula nullum habet cōtrarium. Sed sic est, quòd ille, q testatur confert uoluntatem uel executionem uoluntatis in tempus illicitum, quia confert post suam mortem, ut patet in diffinitione testamenti posita in l. i. ff. eo. ibi, post mortem suam fieri uelit, qđ est tempus illicitum. quod patet, quia tunc nihil habet, cum mors omnia soluat. Sed ille qui habet, nō pt testari, ut est tex. in auth. ingressi. C. de sacrosan. eccl. maximè cōiunctā cōi solu. ibi qđ est, q quando q̃s non habet bona nec actu, nec habitu, q non possit testari. secus si habeat bona habitu, licèt nō actu: q̃ a iste non habet nec habitu nec actu ergo &c. Vides q iste fatetur contrarium, q de rigore nō possit, sed de æquitate per rationes hic positas, per l. j. C. de sacro san. eccl. Dic tu, q imò de rigore iuris potest. Nec obst. q post mortem suam non sit dominus: quia rñdeo negando, cum hæreditas iacens, quæ repsentat psonam suam, sit dña rerum, ut est tex. in l. i. §. i. ff. si quis test. lib. esse iuss. fue. & l. hæreditas. in prin. ff. de acq. rer. do. facit l. mortuo. ff. de fideiu. Fortius tamen stringeret, quia post mortē suā non hēt uelle, ut l. i. C. de sacrosan. eccl. nec ēt hæreditas q cū repræsētat, ut est. tex. in d. l. hæreditas. in prin. Cogita in hoc ultimo. Nisi dicas q quantum ad uoluntatē dispositio iā est sortita effectū in uita, quia perfecte disposuit id, quod uoluit, unde non curamus postea si res deueniat ad eum casum, à quo incipere non potest. l. pluribus §. & si placeat, cum ibi notatis, ff. de uerb. obli.

* Quare sit permissum testari, uide Bello. 1. q.

l Secundum hoc sequeretur, q si aliquis moritur nō condito testamento, & consequenter nullo hærede relicto, quòd iura creditorum extinguūtur, & tamē istud est notorie falsum, ut patet, quia semper superest hæreditas iacens, quæ personā defuncti sustinet. l. mortuo. ff. de fideiuss. & ista ratio simpliciter probaret contrarium, quòd non deberet concedi licentia testandi, cum cesset ista ratio necessitatis, cum semper supersit hæreditas, quæ repræsentat personam defuncti.

SVMMARIVM.

1 *Sigillum non probat nisi sit inscriptum nomen subscribentis.*
2 *Mulier non potest esse testis in testamento.*
3 *Communis error aduersans ueritati, præualet ueritati.*
4 *Inspicienda est conditio testis eo tempore, quo sigillat testamentum.*
5 *Pater & filius & plures fratres, in eodem testamento possunt testes adhiberi.*
6 *Qualis debeat esse character annuli, quo sigillatur testamentum.*
7 *Qui signat linteum, quo est inuolutū testamentum, dicitur signare testamentum, quod infertur ad quædam.*
8 *An mulier possit esse testis in codicillo.*
9 *An mulier possit testificari in causa criminali.*
10 *Quo tempore inspiciatur habilitas testis.*
11 *An religiosi possint testes adhiberi in testamentis.*

§. Possunt autem testes. Testes possunt signare testamētū suo annulo & alieno, uno uel pluribus, hoc primò. Ad testimonium testamentorum adhiberi debent hi, qui hæredes institui possunt. Fallit i personis enumeratis. h. d. secundò. No. primò testamentum posse signari à

a testibus uno annulo. Secundò no. *a* paria esse signari testamētum uno annulo, uel signari pluribus, q hñt eundē characterē. Itē no. posse signari testm̄ proprio annulo & alieno: quod uerum est, quando ille q alieno annulo signat, p̄testatur se alieno annulo signare;

1 taliter tale sigillum nō faceret fidem, nisi esset inscriptum

ptũ nomen subscribentis.c.inter dilectos.extra de fi.
instr.Itẽ hoc uerum in teste signante,secus in tabel-
lione,qui signum cõsuetum deberet ponere, non ãt
alieno signo signare,ut dixi sup.in rub. proœ. Itẽ no.
illos solnm adhiberi testes ad testm̃,qui in illo hr̃des
b instituí pñt.Fallit in muliere,*b* quæ licet possit insti-
a tui,† testis tñ in testõ esse non põt, * & hoc propter
* fragilitatem sexus.Fallit in impubere, & hoc pp imbe
cillitatem ætatis.Item fallit in seruo, & hoc quia nõ
capax eorum,quæ sunt iuris ciuilis,& per consequẽs
neq; testamenti. Sed dicet quispiam, seruus põt hæ-
res institui,quia defectus psonæ suæ supplet̃ ex per-
sona dñi.l.neq;.C.de hær.insti.quare ergo nõ ita sup
plet̃ defectus suus ex psona dñi,ut possit esse testis?
Rñdeo,offm̃ testificandi est merè personale,quia so
lum debet testis deponere de his,quæ percipit sensu
corporeo.l.hr̃des palam.§.si quis post,eo.tit.unde ui
tium personæ non purgatur ĩteruentu dñi.l.q hr̃di.
de cõd.& dem.Fallit in surdo, muto,& furioso,quia
alter non audit,alter non intelligit , alter nõ pcipit.
Fallit in eo,cui est interdictũ,ne fiat cõtra interdictũ
legis uel hoĩs, c.2. extra de ma.& obe.l.ueluti. ff.de
iust.& iu.Item no.ꝙ testis cõi opi. habilis reputatus
tẽpore quo testm̃ signabatur,non uitiat testm̃, licèt
inhabilis postea reperiat̃;qa†qñ cõis error aduersat̃
3 ueritati,p̃ualet ipsi ueritati.l.j.C.eo.l.Barbarius Phi-
4 lippus.ff.de of.præt.No.ĩ uer.signabat̃.†inspiciẽdã el
se condõnẽ testis eo tpe quo sigillat.qđ facit cõtra il
los,q sigillãt lr̃as alio tpe,& alio scribũt;qa dñt sigilla
5 tę tpe datæ,scđm Bar.Itẽ no.†pr̃em & filiũ in potesta
te,uel fr̃es plnres in eadẽ ptãte,posse in vno testõ vel
actu aliquo testes adhiberi. Et fuit ratio dubitandi ,
qnia uidebat̃ expauescẽdũ, ne pp amorẽ mutuũ ad
cõcordiã testimoniũ ꝓlaberet̃. Sed rõ dccidẽdi fuit,
qa ex quo de eorũ cõmodo vel incõmodo nõ tracta
tur,nulla p̃sumptio fuit ꝙ aliqd forẽt dicturi,qđ ue
ritati p̃iudicaret.In fi.gl.in uer.annulo· No. nõ posse
aliter signari testm̃ à teste,nisi annulo signato hñte
6 impressionẽ characteris.Sed hic dubitatur,†qualiter
debet esse impressus character annulo?Vr̃ nihil refer
re,qualis sit iste character; quẽadmodũ nõ refert, an
qnis suo annulo aut alieno signet, ut hic.In contra-
rium,ꝙ talis character debeat habere nomen sigillá
tis & figuram personæ suæ,probatur in c.inter dile-
ctos.extra de fi.instr. per l.decernimus. C.de aquæ-
du.Vos dicite breuiter ex mente Doct. Aut loqui-
mur in testamẽtis sigillandis:& tunc nihil refert qua
lis sit character impositus annulo signatorio : qa ap-
positio talis signi non fit ad probandũ, sed ad solẽni
zandum ipsum testm̃; ideoque testes tenent̃,cũ de ui
ribus testamẽti agit̃,recognoscere signa sua.l.si quis
ex signatoribus.ff.quemad.test.aper. Aut loquimur
non in talibus,sed in aliis actionibns,& tunc tale si-
gillum dẽt cõtinere nomẽ sigillãtis;quia talis apposi
tio sigilli fit ad probationẽ.d.l.decernimus.de aq̃du.
nec est opus ꝙ hẽat figuram sigillantis.Non ob.c.in
ter dilectos,qa fateor,ꝙ si figura apposita in sigillo,
esset multum disgregata à forma sigillantis redderet̃
sigillũ suspectũ. Quid.n. si Ep̃s uel Doctor sigillaret
sigillo hñte impressionẽ hoĩs armati? redderet̃ suspe
ctũ sigillũ.Eodẽ mõ si Capitaneus armorũ sigillaret si
gillo hñte impressã formã Ep̃i uel Doctoris, reddere
tur sigillũ suspectum.Sufficit ergo sigillum hr̃e imp̃s-
sum nomen sigillãtis.Hoc fallit, nisi probaretnr ꝙ ta
lis sigillãs ex cõsuetudiue alio signo uterctur,ar. in c.
signauit.extra de appe. in c. cum dilectus. extra de fi.
instr.Scđò hæc reg.fallit,nbi sigillãs protestaret̃ ꝙ si-
gillauit sigillo habente characterem talẽ.hęc est gl.or.
in d.c.inter dilectos.In fi.gl.in uer.testamentum.No.
7 † ꝙ ille,qui signat linteum,ubi est iuuolutũ testm̃, dr̃
sigillare testm̃.concor.l.hac consultis.C.eo.& l.ad te-
stium.§.fi.ff.eo.Ex quo dicit Bal. & alij communiter ,
ꝙ ille qui capit aliquem per mãtellum uel uestẽ, dr̃ il
lum capere p psonã.Eodem mõ ille, qui uerberat cle-
ricum uel laicum sup caputio uel birreto , dr̃ sup ca-
pite uerberare.& incidit in canonẽ latę sñiæ excõica-
tionis:qa sicut testm̃ inuoluitur linteo,ita hõ dicit̃ in
8 uolui birreto uel uest.In gl. mulier.ibi,falsitatis.†Sed
dubitatur,an mulier possit esse testis in codicillo? Vi
detur ꝙ nõ,qa est spẽs testamenti.l. j. C. de iure cod.
Itẽ,qa & in codicillo adest timor falsitatis.In cõtrariũ
facit,quia edictũ de testib. est prohibitiuum certarũ
psonarũ,certorumq; casuum.l.j.ff.de testi.Cum ergo
mulier sit solum prohibita in casu testi,intelligitur in
cæteris permissa.& hanc tenuit glo.in l.fi. C.de codi.
9 Et eadẽ rõne dñt Doct.† poterit mulier esse testis in
cã crĩali,qa in ea nõ reperitur prohibita.Ego sp tenui
contra Doct.hoc casu,ꝙ.s.mulier non possit testifica
ri in cã criminali.Moueor primò p tex. in c. forus, in
fi.ext.de uer.sig.Scđò moueor rõne urgentissima:dif-
ficilius quis admittitnr ad testificandum in cã crimi-
nali,q̃ ad testificãdum in cã testamenti.Nã minor 25
ann.nõ põt testificari in cã criminali.l.in testimoniũ,
de testi.& tñ põt testificari in cã testamẽti,ut hic,dũ-
modò sit pubes.Ergo mulier , q̃ repellitur à testifican
do in cã testamenti,intelligitur facilius repulsa in cau
sa criminali.Tertiò, quia meritò prohibetur testifica-
ri in testõ, ratione magni p̃iudicij & falsitatis, q̃ pos-
set cõmitti,ut hic in gl.ergo eadem rõne multo magis
repellitur a testificádo in cã criminali, cum ibi maius
præiudicium possit generari, arg. l. in seruorum. ff.
de pęn.In fi.glo.in uer.impubes.colligitis duo.Primo,
10 † qñ testis adhibetur ad sub̃am actus ad illum solẽni-
c zandum, inspicitur eius conditio , *c* qualis fuerit qñ
fuit adhibitus. At qñ adhibetur nt actus probari pos-
sit, inspicitnr eius condõ qualis fit tpe quo deponit.
& hoc tenuit alia gl.in l.3.§. lege Iulia.de test. facit l.
testiũ.C.de testib.l.3.§.causæ.de Carb.edi. In fi.gl.in
uer.sed cnm.Non ob.iste.§.qui loquitur, qñ singula-
ris opinio contradicebat neritati , quo casu cõmunis
d *d* error,ne pereat pnblica ntilitas,præualet utilitati ,
ut hic,& l.Barbarius.ff.de of. præt.In fi.glo.in uer.si-
gnatur.Ex quo gl.ita dicit seruari de consuetudine,in
telligitur ꝓbata cõsuetudo. Facit qđ no.Ia. de Are.in
11 l.de qnibus,ff.de legi.Finaliter quæro,† nunquid mo
* nachi, religiosi * & canonici possint testificari? Glo.
est ord.ꝙ sic,in §.cogitandum. in Anth.de monach.

ADDITIONES.

a Hoc idem uoluit Spe.in tit.de prob.§.uidendum. uer.& no.ꝙ
qñ.& uide Bar.in l.ad testium.§.fi.ab ipso. ff. eo. & in §.signum »
l.cui

b L.qui testō.§.mulier.ff.eo.Nā variū & mutabile semper fœmi
na,vt dicit c.forus.in fi.de verb.sig.extra.& l.pe.C. de spōs. No.
j.mulierem nō posse esse testem in testō:& hoc fuit propter fra-
gilitatē mulierum.Fallit in testamēto militis,vel inter liberos,
vt voluit gl.in Auth. sine. C. eo.In alijs aūt negotijs pōt esse te-
stis,puta in codicillis,vt voluit gl.in l.qui testō.§.mulier.ff.eo.
& in l.fi.C.de codicil. Itē pōt esse testis in criminali de iure ciui
li,vt in l.ex eo.ff.de testib.nisi in crimine publico,vel vbi venit
abscissio mēbri,in quo mulier nō pōt esse testis,sicut nec accu-
sare.ff.de accu.l.qui accusare. De iure aūt canonico mulier non
pōt esse testis in accusatione criminali, sed in inquisitione vel
denunciatione,sicut notat gl.in c.forus.de verb.sign.

* Vide Bellonum consi.14.nu.8.

c Quando inspiciatur conditio testis an sit habilis in tpe quo re
cipitur in testem,an tpe quo deponit,vide in §.seq. & Bar.in l.
j.§.si seruus.ff. de quæst. Quid aūt si aliquis efficitur cæcus, an
poterit deponere de his,quæ iam uidit?ponit Bar.in l.ad testiū.
§.j.ff. eo. & est qō econtra ad gl. quia hic superuenit inhabilitas,
vt in quæstione gl.habilitas.Et si vera est ratio gl.sequitur vnū,
quod est mirabile,vt hic dicit Ang de Aret.

d De hoc,quomodo communis error attendatur,& qualiter in
dicetur de eo qui cōmuniter habetur pro mortuo,& eo qui ha-
betur pro vero tabellione,& non est,vide de similibus per Bal.
in l.si arbiter.C.de sent.& interlo.om.iud.

e Vide Bellon.consi.64.nu.17.

S V M M A R I V M.

1 *Leges correctæ non sunt describendæ in corpore iuris.*
2 *Si testes adhibeantur inhabiles actui,in quo non erant necessarij,nō po*
test opponi exceptio inhabilitatis.
3 *Pater non potest esse testis in testamento filij etiam emancipati, nec ge*
neraliter pro filio potest testificari,exceptis certis casibus.
4 *An Abbas pro monacho possit testificari.*
5 *An pater spiritualis possit deponere pro filiolo.*
6 *An frater pro fratre possit testificari.*
7 *Arg.à contrario sensu,nō valet qñ ex eo sequeretur prauus intellectus.*
8 *Vxor non potest testificari pro marito,nec econtrario.*
9 *Famulus pro domino non potest testificari regulariter.*
10 *Familiaritas est quadruplex.*

§.in testibus. Existens in ptāte testōtis, nō
pōt esse testis in testō eiusdē.
a h.d.a No.primò,eos qui sunt in potestate testatoris,
non posse adhiberi testes eius testamento. Item no.
scdo,patrem non posse esse testem in testō filij mili-
tis veterani, nec etiam aliquis qui sit in eius potesta
te. Nota rōnem, quia est domesticum in ea re testi-
* moniū,ideo reprobatr.No.q hæres * institutus, nec
is cuius in ptāte est, nec ēt pr, possunt rectè esse te-
stes in testō.l.testis. ff.de test. Et eodem modo filius
1 prohibetur, quia p eū pri acquiritur.Finaliter no.†
leges correctas non esse in corpore iuris describen-
das: quod verū dicite, vt in suo casu seruari dēant:
est tñ vtile earum habere cognitionem. Et per hoc
non ob.q hr in l.j.de coniū.cū emanc.lib. In fi. glo.
in ver.missionē. colligitis, q licèt pr non possit esse
testis in testō filij, qui testatur de castrensi peculio
post missionem,potest tñ esse testis in testō filij mi-
litátis,& ante missionē. Ratio:nā cū filius adhuc mi
litás possit condere testm̄ sine solennitate testium.
l.milites. C. de test. mili.l.Lucius.ff.eo.nimirum si
testes inhabiles, vt pr,admitti possint, ista est glo.q
Bal.dixit esse singularem in l,qui testō.§.j.ff.eod. Ex
2 quo ipse colligit regulam,† q vbicunque actus geri
potest sine solennitate testium, si testes adhibeātur,
nūquam potest opponi exceptio inhabilitatis. argu.
b in l.vnica,í prin. C. de rei vx.act.b Sed quid de filio
c emancipato, c † an pr poterit esse testis pro eo?Glo.
3 in l.parentes.C.de testib.tenuit quòd non : quam se
quunt Doct.ea rōne,quia pr nō repellitur à testificā-
do pro filio solum ratione priæ potestatis, sed rōne
familiaritatis naturalis, quæ adhuc durat cum filio
emancipato.Sed contra hoc vr facere l.si pater.ff.de
fals.Vñ dicite, ponendo regulam negatiuā,q pr nō
pt esse testis pro filio,siue in potestate,siue emācipa-
to,hæc regula probatur hic & in d. l.parētes.cum gl.
sua.Quæ regula primò fallit, qñ pater esset testis in-
strarius,qa tunc dictum suum deponenti,non posset
opponi ab aduersario exceptio inhabilitatis, eo q
fides sua fuit semel ab eo approbata, arg.in l.j.in fi.
de verb.sig.& in l.Theopompus,de do.præl.facit qd
aliàs in simili dicitur, q licèt non creditur testi tāq
nō fide digno, credit tñ qñ eius fides fuit pbata ab
aduersario.glo.est ord.in Auth.de testi.§.& licet, in
d uer.supplicijs. d Idem dr, q licèt testes priuilegiati
nō possint compelli testificari, coguntur tñ qñ sunt
instrarij,quia vnr se obligare ad testificandū. gl. est
ord.in l.inuiti.ff.de testib.Scdo fallit,qñ tractaretur
de cā, cuius notitia naturali quadam ratione magis
pertinet ad prem quàm ad filiū.Hinc est,q pr & mr
admittunt testes de ætate filij. l. ēt iuris possessio.de
prob. eodem mō admittuntur ad probādū gradum
consanguinitatis.c. videre, extra qui mri.accu.poss.
quia notitia gradus & ætatis magis pertinet ad pa-
e rentes quàm ad alios.Tertiò e fallit,quando tractare
tur de his,q aguntur intra proprios parentes,quæ fa
cilè per alios probari non possunt.c.veniens. in fi.ex
tra de test.l.consensu.§.super plagijs.C.de repu.Vlt.
fallit hæc regula,quando testificaretur in causa filij,
cuius commodum vel incommodum ad eum non
ptineret,arg.d.l pater.ff.de fals.Propterea dixit Bal.
f quòd pater possit f esse testis in causa, in qua filius
esset pcurator vel aduocatus: qa licèt sit cā filij, tñ
4 commodum vel incommodum nō spectat ad eū.†
Quid aūt de patre per prælaturā, an possit esse testis
pro filio?vel Abbas pro monacho?Dicite,vt c. nun-
tius.extra de testib. vbi concluditur q sic, nisi bona
5 essent connexa.& dicatis vt ibi. † Quid autem de pa
g tre g per regenerationem, an possit esse testis pro fi-
lio suo spirituali, quē tenuit ad sacrū baptisma, vel
crisma?Dicite vt in l.parentes,C.de testi.vbi conclu
ditur quòd sic.Quid aūt de pre p nutriturā ? Dicatis
vt in l.parentes.vbi concluditur, quòd ea durante re
6 pellit:secus ea finita,dicatis vt ibi. †Quid de fratre,
an possit p alio testificari.Dicite, si quidē in cā ciui-
li loquamur,tūc admittitur.gl.est i d.l.parētes, aliq
tulū tñ minus ei credit. & dicatis vt ibi.aut loqmur
in cā criminali,& tunc qlibet de casata repellit usq;
ad quartū gradū,qa iniuria infert ipsi casatę. ar.in l.
2.de lib.cau.& ita no.in l.1.§.lege Iulia.ff.de testi.in
l.lex Cor.ff.de iniur.Et idem in cā ciuili omniū bo-
norū vel maioris partis,qa talis cā criminali compa
ratur.l.propter litem. de exc. tu. quod verum singu-
lariter limitat Bald.nisi admitteretur pater ad merā
& puram defensionem fratris.c. literis.extra de præ
sum.& dicatis vt ibi.In glos.in verbo,re.ibi,l.2.col-
7 ligitis,quòd † argumentum à contrario sensu nō est
sumendum, qñ resultaret prauus intellectus: & ista
est trita fabula in l. conuenticulam, C. de episc. &
8 cle.Ibi.§.item his. No. ex glos. quòd † vxor non po
h test testificari pro marito. h idem tenuit in l. sed
& si quis.ff.si quis cau.in l.2. C.de testib. Item colli-
gitis, quòd maritus pro vxore non potest testifica-

ri, quod quidã dicentes posse testificari reprehẽdũt,
qa nõ est vxori suppositus: sed cõtrariũ seruatur, qa
domus vxoris & viri dr̃ vna. l. j. §. si vit. ff. ad Syll. Et
idẽ dñt de amasio & amasia: Vñ dixit Cy. amasij &
mariti magis cõsueuerũt expauescere minas amasia
rũ & vxorũ, q̃ probatissimorũ virorũ. In fi. colligitis,
9 q † dapiferi & famuli *i* vestri non pñt pro vobis te-
i stificari: * quod verò limitabitis, si sunt dapiferi tpe
* quo deponunt testimoniũ, aliàs secus. Et iõ consu-
luit Bar. qđ si uis probare aliquid p famulos tuos, ip
sos in primis expellas a domo, quia ita expulsi po-
terunt p te testificari: quia condõ testis inspicit qua
lis sit tpe quo deponit & pbat in l. 3. §. duę causę. C.
de Car. edic. Bar. in l. j. §. idem, el 2. ff. de quæst. Secũ
dò limitatur, quãdo familiares essent vilis conditio
nis, abiectæq; vitæ. Et propterea dixit Bal. q licèt be
uarij non pñt testificari pro Ptãte, nec dapiferi pro
dñis suis: Cancellarius tamẽ Ptãtis, item scriptor &
scholaris pñt testificari, quia sunt laudabiles & ap-
probatæ vitæ. alle. Inn. in c. insinuante. extra de offi.
& pot. iud. dele. & facit c. in literis. vbi glo. extra de
K test. k Finaliter, qa hic de familiaritate tractatur, di
10 cite, q † quadruplex est familiaritas. Quædã est na
turalis, q̃ consistit inter eos de eadẽ casata: & an ista
impediat testm̃, dicite vt dixi in gl. præced. Quædã
est familiaritas subiectiua de facto, quæ cõsistit in-
ter nobiles & familiares de domo: & an ista ĩpediat
testm̃, dicite vt dixi statĩ. Tertia est familiaritas sub-
iectiua de iure, q̃ cõsistit inter pr̃em & filiũ, dñm &
seruum, & inter maritũ & vxorẽ: & an ista impediat
testm̃, ẽt supra dixi. Quarta est familiaritas socialis:
& an ista impediat, dicam in §. seq. & per Bar. in l. q
testamen. §. j. ff. eo. ad quem me remitto ibi.

ADDITIONES.

a Contra istum tex. in uer. sed neque hęres, posset opponi, q dc patura huius aduersatiuę, Sed, positæ sine copula, est denotare diuersitatẽ in facto & in iure. l. hoc amplius. §. de his aũt. & ibi Bar. ff de dã. infe. cum uulg. Sed hic non denotat diuersitatẽ in iure, imò identitatem, ergo male. Dic, & bene, q ista aduersatiua, Sed, ponitur cum copula: quia dictio, Neque, sequẽs est negatiua cũ copula: vnde stat regula, q aduersatiua cũ copula dc notat diuersitatẽ in facto, sed identitatẽ in iure. gl. sed si lege. in prin. ff de peti. hęr. & ita propriè est hic.

● Vide Bello. d. cons. 14. nu. 4.

b . Aduerte, quia ista solutio est contra tex. in l. Lucius, in prin. ff. de testa mili. secundum Io. Fab. hic. Vnde potest dici, secundũ Io. Fab. hic, q ibi loquitur in casu, quo non requirebatur testes esse rogatos, & sic qualescũq; testes sufficiebãt. Ista solutio pec cat in multis. Primò diuinat, q ibi esset ante missionem. Item secundò, q ibi testamentum fieret in conflictu belli, vbi nõ requirũtur testes esse rogatos, iuxta l. milites. C. de testam. mil. qa si fieret in tentorio ante missionẽ, requireretur testes esse rogatos. d. l. Lucius. & l. diuus. co. ti. & dicitur per glo. infra in §. fi. Primum ex ista solutione sequitur, q in casibus in quibus non requiritur testes esse rogatos, qđ est regulariter. l. ad fidẽ. ff. de testib. pater posset esse testis, contra l. etiam. C de testib. Cogita. Et dum dixi, qñ fieret in tentorio, videte gl. in l. j. in prin. in uer. nuda. ff. de testa. milit.

c Addę, q ea quæ dicuntur de filio, intelliguntur etiam de filio bastardo, vt non possit esse testis pro patre, propter naturalem affectũ, vt not. Bar. in l. mtelas. ff. de capitis dimin. Secus in pr̃e ratione prælationis, puta epo, vt possit testari pro Capitulo, vt extra eo. c. cum nuntius. Item secus in patre spirituali, qui de sacro fonte leuauit, vel in chrismate, vel nutritorio pr̃e, cũ nõ reperiãtur phibiti, arg in l. j. ff. eo. In his aũt omnibus an propter nimiam domesticitatem repellantur, arbitrio iudicis relinquitur. ff. eo. l. 2. & l. 3. C. eo.

d No. ẽt, q testes instri vel scripturæ nunquã repelluntur propter amicitiã, licèt alias nõ posset esse testis pro amico. hoc voluit Bal. ĩ l. scriptura, in tex. ibi, amicus. C. qui pot. in pign. hab. vide quod habetur in l. sciendum, per gl. ff de vsur.

e Pro hoc tertio facit. l. 3. C. de adul. & no. infra de hære. insti. §. seruus autem.

f Tu dic melius, vt dicit Bar. in d. l. si pr̃, vt sit differẽtia inter notariũ & testẽ, vt pximè scribo. Et ibi ĩ d. l. si pr̃. tãgit Bar. nũqđ pr̃ possit cõficere istrm̃ de cã filij; & dicit q facilius hoc pt̃ facere, qa puenit ex voluntate partium, quã testificari pro alio.

g An aũt mr̃ possit esse testis in causa filij, vide in c super eo, extra de test. An guidatius possit esse testis pro filiatio, vide de multiplici specie paternitatis supra ex quib. ca. manu. licet. §. eadẽ.

h An vxor possit testari pro marito & econtrà, vel non, dic idẽ de sponsa, vt l. qđ seruus. de condi. ob cau. & voluit Bar. in l. 2. in fi. C. de test. Et idem, quod dr̃ de vxore, intelligas de sponsa & concubina, secundum Bal. d. l. 2. quia concubina in animo nõ differt ab vxore, sed solum in honore, vt ff. de leg. 3. l. itẽ in legato. §. parui. & de verb. sign. l. Massurius.

i Quid autem si domesticus partim dicat pro, & partim cõtra, an repellatur in parte? Dic q non, quia non debet eius dictũ diuidi, ita Bal. in d. l. 2. C. de testi. arg. illius gl.

● Vide Bello. d. cons. 64. nu. 14.

K Adde vltra ea, quæ hic dñs in gl. ĩ ver. re, q idẽ tenet gl. ĩ c. in literis. extra de testib. Et quia hic gl. facit mẽtionẽ de colono, q eius testm̃ sit suspectum, dic q istud est verũ in colonis ascriptitij & necessarijs, qui nõ pñt pro libito recedere. Sed in colonia nostri tpis, qui pñt pro libito recedere, nõ procedit ista gl. quia isti bene possunt esse testes & p dominis & cõtra dños: & ita seruatur de consuetudine, & de hoc voluit Inn. secundũ qđ allegãt Doc. in d. c. in literis. & Ang. in l. qm̃. C. de testib. videte in d. c. in literis. vbi ẽt ponitur, quid de affine, & ponitur qui dicatur familiaris persona, & ibi, an famuli alicuius sint suspecti pro illo.

SVMMARIVM.

1 *Legatarius & fideicõmissarius particularis possunt esse testes in testõ.*
2 *Legatarius & fideicõmissarius particularis nõ sunt iuris s. vniuersalis successores.*
3. *Quando legatarius possit deponere pro hærede.*
4 *Vltimæ voluntates sunt plenæ fauoribus.*
5 *Quis nõ põt esse testis in causa propria directè, secus per indirectum.*
6 *Legatarij adhibentur testes in testamento ad solemnizandum testamentum, non probandum.*
7 *Socius pro socio non potest esse testis.*
8 *An amicus pro amico possit esse testis.*

a §. Legatarijs. Legatarij *a* & fideicõmissa-
rij particulares, pñt adhibe-
ri testes in testõ & cõsimiles psonæ eis cõiũctæ. h. d.
1 No. primò, † legatarios & fideicõmissarios adhibe-
ri testes ĩ testõ, qđ intelligite de fideicõmissarijs par
ticularib. vl̃is aũt fideicõmissarius nõ põt in testõ te
stis adhiberi. Rõ, qa p hr̃de reputat, cũ totũ cõmo-
dũ ptineat ad ipsum. l. ex facto. ff. ad Treb. l. si filius.
ff. qđ cũ eo. & l. si necesse. §. fi. de bo. quæ lib. & ita vo
luit Bar. in l. dictãtib. C. eo. & in l. q testõ, in prin. ff.
2 eo. Itẽ no. † legatariũ & fideicõmissarium particula-
* rem nõ esse iuris * successorẽ: qđ intelligatis. s. iuris
vl̃is: aliàs aũt legatarius bñ dr̃ successor respectu iu-
ris particularis in re sibi legata. Et p hoc nõ obst. l. in
id tps. ff. de vsuca. vbi est tex. quòd legatarius in re le
gata loco hr̃dis hr̃. facit ad §. nrum, l. qdã, in §. j. ff. de
b edẽ. In gl. damus. *b* ibi, hic agit de virib. testĩ. colligi
3 tis vnã solõnẽ ad l. oĩb. quòd † legatarius e ita demũ
c pt adhiberi testis, cũ agit de cã principali ipsius hæ-
redis, aut aliorũ collegatariorũ, nõ aũt cũ agitur de
suo proprio legato, fm Bal. in l. qui testõ. Tamen cõ
trarium vr̃ procedere. Primo, quia legatarius nõ po-
test testificari pro hærede in testõ, qn etiam impli-
citè testificetur pro suo legato. nam valido testõ,
ualidantur ẽt legata, & econtrà. l. eam quam, cum si.
C. de fideicommiss. ergo semper legatarius testifi-

cabi-

cabit saltem implicite i cõmodo proprio. Praeterea non est sine dubio, quod collegatarij possint inuicẽ iuuari mutuis testimonijs, pp cãe similitudinẽ. c. p- sonis, extra de testib. c. cãm. de iud. ibi, spãle fauore testamenti. Haec est scda sol. ad contrarium, q rõne spãlitatis fauore legatarij in testes admittant: & hãc sol. vr persuadere tex. iste in uer. spãliter cõcessum. 4 Itẽ facit rõ, q ̃ † vltimae voluntates sunt plenae fauoribus. ff. & C. de test. p totum. & §. disponat, in Auth. de nup. Sed haec sol. non placet, quia .n dubio nõ ẽ eundũ per spãlia. Item nõ ob. uerbum, spãliter, qa pt exponi .i. expresse. Item non ob. rõ fauoris, qa potius requirunt testes oĩ exceptione maiores in testamentis pp falsitates, quae in ipsis pñt committi. l. fin. circa medium. C. de fideicom. vbi Imperator vtitur similib. verbis. Et sic neutra sol. in glo. posita vr bona. Gl. ãt tertio loco ĩ l. omnibus. alle. in glo & l. nullus. ff. de testi. & in l. si quis ita. ff. de rebus dub. sentit aliam sol. & dicit, q ideo legatarius admittitur in testem, qui a spãliter & principaliter nõ testificatur in causa propria, licet sic in quandam cõsequentiam. Item non sp sequitur, ualet testm̃, ergo & legatũ: qa legata etiam tacita voluntate possunt adimi. l. 3. in fi. ff. de adim. leg. Et hanc sol. tenet Cy. & vr seq cõis opi. p qua facit tex. l. i. ff. de aut. tu. Ex qua sol. hẽtis notare, q exceptio dẽt esse certa, non ãt dubia, quia nõ probat hoc circa rẽ. Itẽ habetis limitationem ad 5 l. oibus. in gl. alle. † quae loquitur, ubi quis testificat causa propria directo, non ãt per indirectũ. Iõ dixit Bal in l. dictantibus. C. eo. quod si legatarius deponens testimonium, interrogatur, an commodũ ad ipsum pertinet, & dicat q non, non ppea erit falsarius, licet commodum possit ad eum pertinere p cõsequentiam, quia p̃ncipaliter non ptinet. Hanc sol. limitat Bal. in d. l. dictãtibus, qñ legatarij essent scripti testes in testo iu scriptis, uel nũcupatiuo redacto ad publicam scripturam. Secus si essent testes mere iudiciarij: quia tunc non ualeret eorũ dictum. Et pt esse rõ huius limitationis, quia quando sunt scripti, 7 sufficit si deponant illud esse testm̃ testatoris: quando autem sunt iudiciarij, requiritur q deponant de qualibet parte testamenti, & per cõsequens ẽt de suo legato. Haec tamen sol. vr posse morderi. primò, qa 8 est restringere. l. omnibus. Item regulariter, valente e testo, ualent & legata: & ideo talis exceptio non vr esse dubia. Haec tamẽ sol ut dixi, fuit cõmunis. Quar d ta solu gl. in l. qui testo. d in princ. ff. eo. q † legatarij e possunt adhiberi testes ad solemnizandum testm̃, nõ autem ad probandum. Et hanc solutionem ũr ibi tenere Besutius, motus ratione, quia lex illa, qui testo, est posita sub titulo de testamentis, in quo tractatur de solennitate testamentorum, non autem probatione. Et pro hac solutione facit. l. testamentum. ff. eo. ubi vr considerari tempus confectionis instrumẽti testamenti, non dispositionis. Nec obstat, si quis dicat, hac ratione attenta, haeres posset esse testis in testo: quia r̃ñr, quòd alia est ratio diuersitatis inter haeredem & legatarium. Nam haeres est successor in ius uniuersalis, & inter haeredem & testatorem dicitur totum negotium agi. §. sed neq; inf. eo. Item nõ a obst. si quis dicat, quomodo probabitur testamentũ, nisi quod testes scripti dẽnt recognoscere sua sigil-

la, & comprobare suum testm̃. l. i. in fi. & l. si quis ex signatoribus. ff. quemad. test. ape. quia. potest r̃nderi tripliciter. Primò, quòd poterit aliquo casu ualere testm̃, quia forte uenientes ab intestato confitebuntur testamentum, iuxta no. in l. i. C. de testa. Vel aliter, quòd tales testes poterunt examinari, & licet diminuatur eis fides, tñ forte duo aequiualebunt depositioni unius, arg. eorum, quae not. in l. parẽtes. C. eo. Et hoc prodesset, si essent plures haeredes in testo. Vel dic, secundum Bal. quòd fuit haeres, qui admisit ipsum legatarium in testem deponentem p suo testo. l. si quis testi. C. de test. quae rõ non est generalis: quia & si haeres non reprobet ipsum, tamen alij poterunt reprobare, propterea quod potest ab aliquo alio pduci q̃ ab haerede. Item quid dicemus ĩ codi. illis factis ab intestato, ubi haeres non habet necesse uti testimonio ipsius legatarij? & hoc motiuũ sentit Bal. in d. l. testamento. contra se: unde haec solutio nõ ur tolerabilis. Vnde Io. And. quem sequitur But. in c. sp. ex. de testi. sensit aliam sol. & sic distinxit: Aut legatarius potest consequi legatum alia uia q per uiam testi, & admittitur in testem: & ita loquitur. §. noster Aut alia uia non põt consequi, & nõ admittitur, per d. l. oĩb. Haec solu. mordetur hac rõne: quia uidetur idem dicendum in haerede; quia aut haeres scriptus potest alio modo conseq̃ui haereditatem, &c. & tamen indistinctè haeres prohibetur à testificando in testamento. Nisi dixeritis, ut dicebam, quòd alia rõ est in ipso haerede, quia totum negotium dicitur agi inter haeredem & testatorem. d. §. sed neq, sup. eo. But. autem in l. omnibus. dicit aliter, & dicit hoc contingere pp multitudinem testium, quia requirunt septem testes in testo, ideo mult tudo hẽt supplere talem defectum in legatario. Vnde ipse intulit notandum, quòd legatarij non possunt esse testes in testo, ubi tantum essent duo testes, sicut esset in testo facto inter liberos. l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. C eo. In fi. gl. habetis, quòd† socius non potest esse testis ĩ causa socij, quãdo ex tali testimonio põt lucrum peruenire ad socium testificantem. E cõtra uero põt, si forte testificaret in alia cã, q̃ non esset in cã societatis, iurib. sup. alle. No. † nunquid amicus e pro amico possit esse testis. Gl. in l. sciendũ. de reg. iur. tenet quod sic, quã tenet Bal. allegãs rõnem; quia uerus amicus nõ uult pro amico, nisi ea quae sunt bona & aequa, & si esset talis amicus, qui est in l. latae. §. amicos. de uerb. sign. sed deponete falsum pro amico nõ est bonum, neq; honestũ est, ergo no est uerisimile quòd deponat falsa. facit. l. qui tutũ. in prin. de haer. inst. Gl. autem nota. in §. cogitadũ, in Auth. de monach. dicit, quòd ratione amicitiae diminuitur ei fides. & illam gl. sequitur Ang. nihil ultra dicens. Doc. ãt in l. eos. C. de testi. dicunt cõsiderari qualitatem personarum & causas amicitiae, utrum iustae uel iniustae: nam uera amicitia non pt consistere nisi inter bonos, ut scribitur apud Cic. facit tex. in l. latae. in §. amicos. ff. de uerb. sig. in fi.

ADDITIONES.

Sed nunquid hodie rupto testo, eo casu quo conseruantur legata particularia & fideicommissum uniuersale, ut habetur in auth. ex causa. fideicommissarius possit esse testis, sicut legatarius: non obst. quod legatarius particularis uideatur repelli

alia rõne, scilicet q ad eum spectat commodum, quo casu prohibetur. l. omnibus. C. de testi. & l. nullus idoneus. ff. eo. qa dico q in casu sui legati est clarũ, q non põt testificari, ut in contrarijs: s. d in cã uertente inter hæredem & alium bene põt testificari ut hic, & in l qui testõ ff. e. licẽt enim ad ipsum legatariũ spectet secundariò commodum sui legati si testamentum ualebit, non tamen principaliter ad eum spectat uniuersale cõmodũ: & sic potest testificari, licẽt in consequentiam specter cõmodũ. Et hinc est, q cum unus correus debendi petat primò conueniri illum correum, qui habuit pecunias, quod põt, ut l. unde q̃ritur. ff. commo poterit alium correum inducere in testem, ad pbandum q tota pecunia peruenit ad illum, quia ad eum correum testificantem non spectat cõmodũ principaliter, quia ipse in cõsequent à, si petatur, obligatur, ut hic, & l. si qs ibi ff. de reb. dub.

a . Vide Bel. l. lib. 4. supput. c. 18. nu. 19.

b Add: ad gln. in uer. damus, & ut habeas uerum mentem glo. oppone ab extra contra hunc tex. dum uult coniunctos & legatarios admitti in testes ad testm̃, & sic aliud correlatiuum q dr cõiunctus §. eadem. inf. de leg. 3. & gl. nostra in l. j. in fi. de usuf. accres. Contra de l. omnibus C. de testi. Dic ut postea in glos.

c Vide Belln. cons. 34. nu. 7.

d Tu d. c, & melius, q in d. l. qui testamenta, in prin. nõ est uerbum solenne, & ideo necessaria est ista additio.

e An socius p socio, seu amicus pro amico possint esse testes uel ne, uide de hoc plene per Canonistas in c. insuper, extra de test. b. & ibi ẽt, an uenditor possit esse testis in causa rei uenditæ, & de alijs uide etiam not. per Ant. de But. in c. cum a nobis, in gl. fin. extra de testib. ubi plene hoc examinatur.

S V M M A R I V M.

1 *In quacunque materia potest scribi testamentum, etiã in charta rasa.*
2 *Vtile est ut de eodem facto plura conficiantur instrumenta.*
3 *In dubio attenditur minus legatum.*
4 *Si testator suum testamentum redegerit in plura instrumenta, & unũ cancellauerit, an censeatur reuocare uoluntatem suam.*
5 *An in una charta possint plurium testamenta scribi.*
6 *Quare dicatur testamentum nuncupatiuum.*
7 *Testamentum nuncupatiuum non propterea dicitur testamentum in scriptis, quòd redactum sit in scripturam.*
8 *Nunquid testamentum nuncupatiuum possit probari per instrumentum tabellionis.*
9 *In testamento militis morientis in bello, duo testes nõ rogati sufficiũt.*
10 *Testes in testamentis debent esse rogati, in codicillis uerò sufficit quòd sint fortuiti.*
11 *Regulariter non est necesse testes rogare, nisi in quibusdam casibus.*
12 *Vtrum in dubio testes præsumantur rogati.*
13 *Si in instrumento dicatur, præsentibus talibus testibus, utrum per hęc uerba testes præsumantur rogati.*
14 *Vtrum tabellio præsumatur rogatus.*

§. Nihil. Testamentum fieri potest in charta, membrana, uel in qualibet alia mr̃ia. Et de uno & eodem testõ possunt confici plura instrumenta. Et in testõ nuncupatiuo sufficit testõrẽ palam uoluntatem suam nuncupare coram septem
1 testibus ad hoc adhibitis & rogatis. h. d. No. † testm̃ scribi posse in chartis, membranis, & in quacunque alia materia differenter. Sed an possit scribi in charta abrasa? Gl. ord. in l. chartæ. de bo. pos. secundũ tab. dixit q sic: cui assignatur cõtrarium de l. fi. C. de edi. diui. Adri. toll. Sed soluite ut ibi, ubi est facilis solu. hodie enim tabelliones dum creantur, iurant se non
a confecturos instra in chartis abrasis: a & hoc est tu-
2 tius, ut euitetur suspicio falsitatis. No. q † est utile, ut de eodem facto plura conficiantur instra, nec tñ pluralitas scripturarum facit pluralitatem factorum, immò tñ remanebit idem factum. facit l. unũ, ubi est similis casus. ff. eo. Ex quo dixit Bal. q si tabellio plura instrumenta confecerit falsa de eodẽ facto, nõ tñ dr incidisse nisi semel in crimẽ falsi. Idẽ dicit ipse, q si testis idẽ pluries sup uno & eodẽ articulo falsò fuerit testificatus, q tm̃ semel erit falsarius, & hoc operatur idẽtitas ipsius negotij. Quid ãt si in uno instro reperiatur scriptum legatum de centũ factum Sempronio, in alio aũt legatum factum eidem de quinqua-
3 ginta? Dicite q † attendetur legatum minoris summæ, & hoc fauore ipsius hrdis. Iste est casus notab. in l. Sẽ-
4 pronius Proculo, de le. 2. & ibi Bar. & Bal. † Quid si testõr, qui de suo testõ plura cõfici uoluit instra, unũ ex his cancellauerit: nunquid p hoc uideatur reuocare uoluntatem suam? Dicite singulariter in dubio q non, nisi apertissimè declarauerit uoluntatem suam? iste est casus sing. in l. fi. ff. de his, quæ in testa. delen.
5 † Nunquid in una & eadem charta confici possint instra testamentorum plurium psonarum, ab eodem tabellione, cum eisdem testib. cum eisdem sigillis & subscriptionibus, tetigit Besut. in d. l. unum, & determinauit q sic. Item no. ibi, sed hæc quidem. duplex esse testm̃, unum, qd in scriptis appellatur, & de hoc sup. latissimè vidistis. Aliud est nuncupatiuũ, in quo
6 non requiritur alia scriptura. † & ideo appellatur nuncupatiuum, qaia p nuncupationem, i. expressionem uiuæ uocis fit. l. hac consultissima. § p nuncupationem.
* C. eo. tit.* in quo testõ necessariò requiritur, q adhibeantur septem testes ad hoc uocati, non ãt fortuiti, qui audiant uocem testõris, ut in § per nuncupationem. Hinc est sumpta practica tabellionum dicentium, Talis uolens condere testm̃ nuncupatiuum, i. per nũcupationem & sine scriptis, postea subijciunt, pñtibus talibus testib. ad hoc adhibitis & rogatis. Istud
7 tñ no. q † licẽt testm̃ redigatur in publicam scripturã à tabellione, nõ tñ dr testm̃ in scriptis Rõ, quia de substantia ipsius non fuit necessaria scriptura, imò facta est scriptura ad maiorem comprobationem. arg. in l. contrahitur. ff. de pig & ita uult no. gl. in d. §. p nun-
8 cupationem. † Nunquid autem tale testm̃ possit pro-
b bari p instrm b tabellionis. longa fuit qõ, sed cõis opin determinauit q sic, de qua plenè in l. hrdes palã. §. i. ff. eo. & l. fi. C. de fideic. Item no. q ex tali testõ nũcupatiuo de iure prætorio datur utilis bonorum pos-
+ sessio fm nuncupationem,* sicut ex testõ in scriptis datur bonorum possessio fm tab. casus est in l. 2. C. de bo. poss. tit. generali. In fi. glo. i uerbo, codicibus. No. hanc gl. q omnia illa instrumenta, etiam si essẽt uiginti, quæ conficit ille tabellio, qui primò rogauit instrm, dñr originalia & principalia, & plenè pbant, sicut primum testamentũ absq; alia authẽticatione: secus si p diuersos tabelliones facta fuerint. ita uoluit Bar. & Bal. not. in d. l. Sẽpronius Proculo. Addite tamẽ singulare not. Ang. in Auth. de hæred. & falcid. in §. j. q tabellio extrahens sæpius unum instrm, sit cautus ponere hanc clam in secundo uel tertio instro, q extrahat illud instrm ad hoc, quia fortè primum fuit deperditum uel uetustate neglectum; aliàs posset sequi scandalum, quòd debitor qui haberet duo instra, quibus pbatur se soluisse, posse dicere se bis soluisse, & ita repetere unam & eandẽ solutionem: quod scandalum euitabitur, si tabellio inseruerit clam, de qua s. & uidete ad prædicta tex. iũcta gl. in l. ne casu C. de fisca. usur. lib. 11. & per gl. in d. Aut. de hær. & falc. In gl. testibus, ibi, milites. Di-
9 cite, gl. esse ueram, quòd † in testõ militis morientis in bello, non requiritur testis rogatus ad solennitatem: sed saltem requiruntur duo dicentes illud esse

testm̃ militis:& sic quò ad ꝓbõnem facit l. Lucius.
&l.diuus Traianus.ff.de mil.test.de quo in l. mili-
10 tes.in gl.alleg.In fi.gl.in uer.adhibitis.colligitis,†te
c stes in testamentis debere esse rogatos::c secus in co
dicillis.Et hoc est no.q̃a in illis requiruntur quinq;
testes non rogati,sed sufficit ꝙ sint fortuiti.l. fin. C.
11 de codicill.Concludit tñ bř,q̃.†non est necesse te-
stes esse rogatos.l.fidẽ.ff.de testi.Fallit in tribus casi-
bus.Primus est hic.s.in testamẽtis.Scds in diuortio,
hoc est separõne matrimonij.l.nullum.de diuor. &
repu.Tertius est in ꝓbanda solutione,uel confessio-
ne debiti contracti p instrm̃. l.testiũ. cum sua auth.
12 rogati.Restat uidere,†nunquid in dubio testes p̃su-
mant esse rogati.Circa qd dicit bř, ꝙ si tabello di-
cat in instrumẽto testi,testibus adhibitis & rogatis,
creditur in hoc tabellioni ꝙ sint rogati , ar.eius , qd
no.gl.in l.i.C.de fi.instr.& iure hastæ fisc.lib.x.Item
si tabellio solum dixisset,testibus adhibitis : nam p
hoc uerbum,adhibitis,credit ꝙ sint rogati,ita dicit
no.gl.in d.l.nullum.& ꝓbatur d.opin.gl.ut hic,& in
d.l.hr̃des palam.§.pe.& in l.sed Iulianus.§.ꝓinde.ff.
ad Maced.& uoluit Bar.ĩ.l.2.§.oĩs.ff.ui.bo.rap.Quid
13 ãt†si tabellio dixerit,p̃sentibus testib.talibus , &c.
nunqd p̃sumãtur rogati?Dy.in l.sciẽdum. ff. de uer.
obl.dicit ꝙ nõ:& uř ꝓbati eius opinio , quia illa est
solennitas extrinseca,q̃ nõ p̃sumitur.l. quæcunque.,
§.fi.de pub. Bart.hoc modo distinguit : Aut testes se
subscripserũt,& p̃sumũtur rogati:aut nihil fecerũt,
& non p̃sumuntur.ar.quo.sup Et p̃t esse rõ huius di-
stinctionis,quia testõr faciendo testes se subscribe-
re,uř eos tacitè rogare.arg.eorum,quæ no.in l.j.fi. de
pign.act.facit l.qui patitur.ff.mand.Item non est ue-
risimile ꝙ dẽant se ingerere negotijs alienis,nisi fue
rint rogati.Besut.fuit in opi.ꝙ eo ipso ꝙ testõr pati-
tur tabellionem noĩare illos testes, uř illos tacite ro
gare,maximè q̃a uř uoluisse facere oĩa solennia,arg.
in l.3.ff.de mili.testa.cõtra quã opi.sentit D.Christ.
14 in l.j.de eden .sequens diffinitionem Bal.†nunquid
autem tabellio præsumitur rogatus ? Inno. tenet ꝙ
non,in c.cum P.tabellio,extra de fi.instr.Gl.ãt in Au
th.de tabell.§.nos autem.sentit oppositum, quòd i-
mò præsumitur rogatus:pro qua facit rõ,quam sta-
tim dixi,quia non est uerisimile , &c. De his tamen
omnibus dic,ut no.per Bar. in l.sciẽdum.ff. de uerb.
d obl.ubi propriè cadit ista materia. d

ADDITIONES.

a Qualiter autem utrum tasuræ noceat,uel ne,uide in d l. fi.
C.de edi.diui.Adri.toll.An ãt possi. publicari de uolũtate priũ
in tabulis lapideis,vide Bar.in d.l.certè.& infertur ꝙ creditur
antiquæ scripturę Chronicorũ.Dic ut per Bar.ĩ l.j ff. si cer.pet.
Quid si testator non nuncupet hæredem,sed respõdeat quòd
sic notario nuncupanti.Bello consi.63.nu.7.
b An testm̃ nuncupatiuum possit ꝓbari sola scriptura tabel-
lionis,uel ne.Dic,ꝙ si est qõ solennitatis, puta aduersarius fa-
tetur testatorem fecisse testm̃, sed non solenne , tunc per duos
testes poterit probari solennitas:sed si est uoluntaria,ut quia ad
uersarius negaret illum confecisse testamentum , nõ potest.ita
intelligitur alia opinio,& l.hæredes palam.in prin. ubi glo.
Vide Bello.in tract.rub.Cod.qui admit.n.12.
c Adde in quantum dř,testes debere esse rogatos, concordat l.
hac consultissima & l.hæredes palam.§. in testamentis. ff. eod.
Et dẽnt esse uocati ad actum testandi,non ãt aduentitij ob aliã
causam.Ideo debet notarius dicere,testibus ad hoc uocatis ab
ipso testatore.Si autem notarius dicat testes rogatos , nec dicat
a quibus,p̃sumitur à testatore per Bar.in l.j.ff.de uerb.oblig. &
in l.i.ff. de hæredi.instit. & in d. § in testamentis. An testis in

dubio præsumatur rogatus,uel ne,uide aliud in simili an solen
nitas præsumatur in c.Albericus.de testib & attest.
d Quid si statutum dicit,ꝙ de quolibet contractu soluatur tan
ta gabella;item de quolibet instrõ publico;an ꝓ istis exemplis
debeat tantum solui?Dic ꝙ non,quia accipitur testm̃ ꝓ ultima
sñia,quæ est una sola,& sic tm̃ pro uno instrumento debet sol-
ui,licèt tabellioni ꝓ pluribus copus soluatur. de quo per Bar.
in l.j.ff.de testa.Quid si testator dicat,uolo ꝙ hæres meus soluat
tale quid talibus personis,in tali lista penes talem existentem
descriptis,an dicatur heredem obligare?Vide Bar.in l.si ita scri
psero.ff.de condi.& demon.

TITVLVS XI.

De testamentis militum.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti præstandi à milite forma.*
2 *Scholaris nõ matriculatus nõ gaudet priuilegio scholariũ Vniuersitatis.*
3 *Tabelliones,qui nõ sũt in mr̃icula,nõ p̃nt exercere offm̃ tabellionatus.*
4 *Scholares non obedientes Rectori possunt priuari matricula.*
5 *Verũ priuilegia militibus cõcessa procedãt in militibus nostri tẽporis.*

Continuatur ad p̃cedẽtes hoc ordine: Supra uisum est
de testamẽtis in gñe, uerũ quia testamẽta militũ sũt
exceptuata à regulis iuris cõis & priuilegiata, iõ me
ritò de his separatim uidendũ erat,arg.in l. apud La
beonem § hoc edictũ.ff.de iure iur.Ideo spãliter su-
a bijcit titulũ spãlẽ de mil.test.a Gl. rubricę diuiditur
in duas.In prima ponit, quis sit,siue dicat miles . In
scda,vñ dicatur miles.Scda ibi , itẽ miles dictus est.
1 Ibi,q iurat à signis non recedere : adde, † & iurat p
geniũ principis,& per Deũ oĩpotẽtẽ nõ uitare mor
tẽ pro repub.ut voluit gl.in d.l.pe.ff.ex quib.ca.ma.
2 Ibi,in matricula.colligitis ꝙ† scholares,qui nõ sunt
matriculati, non dẽnt gaudere priuilegio scholariũ.
Vniuersitatis,sicut nec miles suis priuilegijs,ita uo-
3 luit gl.in l eos.C.de of.mag. mil. Nec ẽt † tabellio-
nes,qui nõ sunt in matricula tabellionũ, p̃nt ẽt exer
cere offm̃ tanquã tabelliones , imo hñr in loco pri-
uatę p̃sonę.ita voluit Bal.ĩ l.ex eo.ff eo.Et alibi dicit
4 Bal.in l.j.ff.de iurisd.om.iud. ꝙ † scholares cõtuma
ces cõtra Rectorẽ & inobediẽtes,p̃nt legitimè priua
ri de matricula , & sic priuari priuilegijs vniuersita-
tis.Ibi,sunt & alia necessaria,quorũ duo examinant
hic,alia quatuor ponuntur in d.l.pe.Primũ,qd exa-
minet:Secundũ,qd ensis ei cingatur : Tertiũ,ꝙ non
sit negotiator:Quartũ,quòd stigmata brachij impo
5 nant. † Quid aũt in militibus nostri tp̃is, q oẽs sunt
mercatores , vtrũ gaudeant huiusmodi priuilegijs?
Dicit ut per Cyn. in l. cui stipendia. C. de procu.&
alibi Bal.in testamento. C. eo. Et de his posset dici,
vt dicit gl.in l.j ff.de bon.posses ex testamento mi-
litis,militat in syluis &c.

ADDITIO.

Etsi opponeres,ꝙ hic in Institutionibus est peruersus ordo,
qui ponitur in Cod.ubi prius ponitur de testũ militari , q̃ de te
stamentis.Potes dicere,ꝙ hic liber institutionũ est factus ad e-
ruditionem rudium:& seruatu ordine docendi, qui dẽt esse ut
prius ponatur regula,& postea exceptio : nimiru ergo si prius
hic fuit positus titulus de testamentis,qui titulus est regularis
apud omnes,& postea hic titulus de testamentis militum , ubi
est exceptio In Cod.autem Imperator habuit alium respectũ:
quia à dignioribus est inchoandum,& testamenta militũ sunt
digniora,tanq̃ magis priuilegiata,nimirũ si in Cod.ab eis fuit
inchoatum,ut dicit glos.in rub.C.de test.mili.Et si dicis, cum a
dignioribus sit inchoandum,ergo hic prius erat præmittendus
titulus de testamento militum.Rñdeo fateor,nisi propter eru-
ditionem rudium alius ordo conseruetur,ut hic.Cogita , quia
hoc nullus ponit,sed à mea cognitione prouenerunt,actu Insti-
tutiones legens in gymnasio Papiensi.

SVMMARIVM.

1 *Fauetur militibus propter imperitiam legum.*
2 *In quibus uersetur priuilegiũ militare, quantũ ad testamẽti factionẽ.*
3 *Miles existens domi, non habet priuilegium militare.*
4 *Verbum Rite, denotat solennitatem, Rectè uero iustitiam.*
5 *Ista uerba, quoquo modo, important liberum arbitrium.*
6 *Iure diuino, in ore duorum uel trium stat omne uerbum.*
7 *Si ex statuto non potest opponi contra instrumentum exceptio, tamẽ poterit opponi exceptio nullitatis.*
8 *Mutus & surdus miles potest facere testamentum.*
9 *Testis debet deponere per sensum corporeum.*
10 *Clerici absentes causa studiorum, nõ possunt percipere oblationes aut mortuaria.*
11 *Absens causa studiorũ habetur pro præsente quò ad commodũ suũ.*
12 *Cessante causa, cessat effectus, quod intelligite ut ibi.*
13 *Filiusfa miles non potest testari in militia, non obseruata solennitate iuris communis.*
14 *Quomodo fiat testamentum tempore epidemiæ, aut pestis.*
15 *Non ualet pactum, quo quis promisit se alium hæredem instituturũ.*

Supra. Iste tex. diuidit in quatuor. Nam 1 pri
ma ponit Imperator causam & origi-
nem priuilegij militum. In secunda ponit formam
priuilegij. In tertia illud limitãdo declarat. In quar
ta illud restringit. Secunda ibi, nam quamuis. Tertia
ibi, planè. Quarta ibi, sed hactenus. hoc dicit. Mili-
tes in expeditione existentes possunt testari quomõ
uelint, & quocunque modo possunt, nulla solennita
te iuris ciuilis seruata, dummodò probetur testamẽ
tum suum saltẽ duob. testib. adhibitis. Et miles mu
a tus & surdus põt testari in cã castrẽsis peculij. *a* No.
1 primò causam & originem priuilegij militum, † q̃
cã principaliter fundatur in imperitia legum, pro-
batur hic, & in l. si post prin. C. de iu. del. & ĩ l. i. C.
de iu & fac. ign. No. in uer. nam quamuis. iũcto ver.
b sed & testari. *b* & iuncto ver. quinimò. † tale priuile-
2 gium militum circa duo versari. Primò circa solen
nitatem iuris ciuilis, q̃ milites non tenentur serua-
re, & circa habilitatem ipsius testõris. Scdò, qa mu-
tus & surdus testari põt. Addite alia duo, circa quæ
uersat priuilegium militum. Primum circa psonã
hrdis aut legatarij. Nam talis hrs, q non posset in-
stitui à pagano, puta deportatus. l. i. cum mria. C. de
hær. inst. poterit institui à milite l. i. ff. e. Item miles
põt substitui pupillariter emãcipato, item extraneo.
l. miles ita. §. j ff. eod. qđ non posset paganus. l. 2. in
prin. de uul. & pu cum ibi no. Scdm est circa dispõ-
nẽ ipsius vlt. voluntatis. Nam miles põt instituere in
certa parte, & decedere pro parte intestatus, si hoc
constet. Item põt instituere ex certo tpe, & ad certum
tps. d. l. miles ita. in prin. & l. si miles vnum ex fun
do ff. de mil. test. qđ non põt paganus. l. hrditas. de
hæ. inst. Item in testõ militis non attendit nisi tps
mortis. l. neq; aliud. §. si seruum. ff. eo. sed in testis a-
liorũ tria tpa attẽdunt l. si alienũ. §. i. ff. de hær. inst.
§. in extraneis. inf. de hęr. qual. & dif. & de his priui
c legijs dicite, ut plenius per Bar. in d. l. neq. ctẽ no. q
3 hmõi priuilegiũ dat tm militi ĩ expeditione: aliàs
ãt si esset domi, nõ gauderet hmõi priuilegio, tanq̃
cã cessante. l. gñaliter. C. de epi & cle. & inf. videbi-
mus. No. in uer. nãq; ius. in uer. rectè. q miles, q te-
stat circa solẽnitatẽ iuris ciuilis dr testari rectè, non
4 ritè. Et est rõ, qa † verbũ, Rite, denotat solẽnitatem:
uerbũ ãt, Rectè, denotat iustitiã & necessitatẽ. gl. est
no. in l. nõ putauit. §. nõ quis. ff. de acq. poss Itẽ no. in
uer. quoquo mõ. q uolũtas militis quouis mõ sit sci
pta, est hñda rata & firma. Ex hoc uerbo colligitis,
5 q † ista uerba, quoquo mõ, important liberũ arbi-
triũ. l. i. ff. eo. & l. milites. C. eo. ubi dicit not. Bal. q si
fuerit data ptãs alicui vt faciat quoquo mõ uelit, nõ
tñ poterit pferre iniquum æquo, qa non dr sibi da-
ta facultas p hæc uerba contra ius gentium, & natu-
ralẽ æquitatẽ: sed bñ poterit omittere solẽnitates iu
d ris ciuilis, & pcedere *d* die feriata & non feriata, ut
uoluit clarius Bar. in l. filiusfa. ff. de don. ubi casus. fa
ciunt q̃ no. idem Bar. in const. ad reprim. x. colla. sup
illis verbis, summariè, de plano, sine strepitu. Itẽ hęc
verba non põt auferre iura alicuius tertij, facit l. im
puberi, ubi est bon. tex. ad mãm nram. ff. de adm. tu.
l. si filius. ff. eod. cum si. facit l. si miles ita. in §. pen.
ff. eo. Item no. in §. planè. ibi, quoquo mõ, q licet sit
data facultas militi qũo uelit testari, nõ tñ intelligi
tur sibi remissa solẽnitas iuris gent. qn teneatur te-
6 stari põtibus duob. testibus nã † iure diuino, & gen-
tiũ, in ore duorũ uel triũ cõsistit oẽ verbũ. c. in noĩe
Dñi ext. de testi. c. nouit. de iud. cum si. Idem posset
dici in testõ ad pias cãs, ut no. in l. i. C. de sacros. ec-
c. & ibi Bart. Item addite vnum ad ea, quę proximè
dixi, q ille cui data est facultas faciẽdi qũo uelit, &
auferẽdi de iure tertij: nunquã tñ intelligit sibi da-
ta lnĩa ut pcedat cum dolo & malitia. iste est tex.
quo nullus est melior in iure, ĩ l. creditor. §. Lucius.
ff. man. & uidete Cy. in l. si ea. de dot. prom. Itẽ no. ĩ
uer. illud priuilegiũ, q licèt sit datum tale priuile-
giũ militib. requirit tñ necessariò ut pbet illud esse
7 suum testm. Ex quo infert no. ad qõnem. † Statuto
cauet q cõtra instrm nulla possit opponi exceptio:
certè poterit opponi exceptio nullitatis, & reqrit il-
lud instrm esse ualidum & uerum, qa aliàs propriè
nõ possit uocari instrm. gl. est no. in cle. i. ext. de seq.
poss. faciunt quæ no. Bald. in l. 3. §. cõdemnatum. de
re iud. & Bald. in l. sanè. §. si. ff. de excu. tu. & in l. non
putauit. §. non quæuis. de bo. poss. contratab. Item fa
cit ad qõnem. Statuto cauet, q uilla tenetur emenda
re damnum alicuius derobati: certè villa non tene-
bit nisi primò phatum fuerit damnum: sicut nec te
stm militis gaudet priuilegio, nisi fuerit primò p-
batũ illud eẽ testm militis. facit l. diuus. & l. Lucius.
& ibi p Bar. ff. eo. Itẽ no. ibi, relinquo bona, uerbum
relinquo, posse adaptari ad instõnem hrdis. faciunt
quæ hñr in l. his uerbis. ff. de hær. inst. Finaliter no.
8 † mutum & surdum militem posse facere testm. cõ
cor. l. iure militari. ff. eo. quod uerum intelligite iu-
re militari fm communem opi. quantumcunq; sit
mutus & surdus à natura: quod vr mirabile. Nam si
est mutus & surdus, non ur possibile, & intelligat
quod agit, cum nunquam aliquid audiuerit, nec lo-
qui potuerit. De pagano autem muto & surdo, utrũ
possit facere testamentum, uidebitis inf. ti. j. in §. itẽ
e mutus & surdus. & hr in l. discretis. *e* C. q testa. fac.
poss. Non omitto uobis unum, q testes qui sunt pręs
sentes in testamento, debent audire uocem testato-
ris: quinimò plus debent videre per faciem ipsum,
nec sufficeret, si cortina esset in medio: licèt glo.
quæ non est alibi, senserit contrarium in l. 2. §. item
Labeo. ff. de aqua plu. arc. sed communiter reproba
tur per l. si unus. C. de testa. Ex quib. dicit Bald. in l.
diuus. ff. e. q si testis testamentarius interrogatus de

tenore

tenore testam̃ti,& quõ sciat, dicat, scio quia uidi, non probabit testm̃ eius: dẽt.n. dicere, quia ego audiui uocem testatoris, scio:†dẽnt.n. dicta testiũ cor respondere suis proprijs sensib. corporeis. l. q testõ. §.fi.ff.de test.& plenè in l.testium.& in c.cum cãm. el grande. extra de testi. ubi dicunt Doc. q uisus, est sensus gñalis ad oẽs alios sensus: unde oẽs testes possent testificari & dicere, ego scio quia uidi:& interpretatur ille uisus p cõgruenti alio sensu corporeo. & Bal. in d.l.diuus.dixit se uidisse seruari contrariũ de facto. In gl.adiuuat.ibi, idcirco cessãte. Hoc verũ, nisi cesset ab eccla sine licentia sui plati ex lrĩa cã, puta studiorum. c. relatum. extra de cle non resi. quo

9

10 tñ casu † licet isti clerici absint causa studiorum, nõ poterunt tñ percipere oblationes siue mortualia. c. de cætero, extra de cle. non resid.& c. j. eo. tit. in 6.& tangitur alibi per Doc. in l.sub prętextu. C. de sacro

11 san. ecc. No. tñ. q† scholares absentes cã studiorum, hñt pro præsentib. quo ad sui commodum : iste est tex. in l.quęritur. in prin. de leg. 3. quẽ no. In fi. gl. ha

12 betis qualiter dẽt intelligi,†Cessante cã cessat effectus, q a hoc dẽt intelligi cessante cã finali, nõ autem impulsiua: q a defectus causæ impulsiuę non arguit defectum ipsius effectus. l. j. §. sexum. ff. de postul. & de hoc uidete plenè per Cy. in l. gñaliter. C. de epis. & cle.& p Bar. in l. j. ff. sol. mat. In dubio tñ cã posita in l.censetur esse finalis, ut uoluit glo. in l.cum tale. §. fi. de cond.& dem. Et si fuerint duæ rõnes ĩ l.sufficit una. s. potentior, q̃ finalis censet. gl. q uulgò allegatur & pbatur, in §. affinitatis. sup. de nup. de quo dicite latius, f ut iuris sup. allegatis. In fi. glo. in uer.

f

13 cõi. colligitis,† q filiusf. miles cũ militat, testari pt iure militari, nõ obseruata solẽnitate iuris cõis. Sed hic aliqualiter ego subsisto: primò p hunc tex. q tribuit facultatẽ testandi filijsf. militibus, dummodò testentur iure cõi. Si igitur spreta iuris solẽnitate priuilegij militaris testetur, redditur testm̃ nullũ, nec ualet, quare gl. dixit hũc uer. sed & testari esse referẽdũ ad pxima, cũ. s. nõ sunt occupati in expeditione: q a tũc illa uerba, iure cõi, essent supflua, cũ illud dictũ esset in pximorib. Item ad hoc me monet. l. fi. C. de inof. test. ubi demũ pmittitur filijsfa. testari de castrẽsi uel quasi peculio, si solẽnitates iuris ciuilis obseruauerit:& suadetur hac rõne. Nã sufficere dẽt si filijs f. militib. in hoc succurritur, ut ubi inhabiles erant ad testandũ, habiles efficiãtur: nõ aũt ut aliud tribuatur, q omissa solẽnitate possint iure spãli testari: quia sufficit si cui uel in paucis, &c. l. tutori. C. de neg. gest. cũ si. Ad l. testõ eorũ. §. j.& ad l. ex militari, rñr, q illa iura non cõcludunt p opi. glo. ut satis apparet: tñ opi. gl. cõiter tenetur. In fi. gl. in uer. conuocatis. colligitis, quam solẽnitatem seruare dẽant milites in conficiendis eorũ testis Sed pone, q aliquis non sit creatus adhuc miles, geratn tñ facta armorũ, & probè: uel aliquis sit in actu armigeri, an poterit testm̃ conficere iure militari? Dicite breuiter, q ex coastõne Princi pum hoc non permittitur, quia solũ illa de militib. loquitur: sed tñ ex extensione Iurecõsultorum, & ẽt ex æquitate prætoria propter identitatem rõnis, iure militari testari poterunt. l. fi. ff. eo. l. unica. ff. de bon. poss. quæ ex test. mil. Et hoc de bello, siue guerra terrestri. Quid aũt si quis militauerit

14 in bello cęlesti, quid erit hoc casu? Pone igitur, † q aliquis tpe epidimiæ uelit coodere testm̃, quam solennitatem dẽt obseruare? Ego arbitrarer f f ita distinguendum. Aut est in discrimine uitæ, & in ultimis dico extremis coostitutus, & tunc oullo teste uocato poterit testari, dummodò hoc testm̃ probetur p duos testes ẽt fortuitos, arg. in l. milites. C. eod. Aut nõ est in discrimine uitæ, sed in loco epidimiæ, & tunc debet testari duob. saltem testib. pōtib.& rogatis, arg. in l.diuus. ff. eo.& probatur in hoc §. nro. Aut exiuit locum epidimiæ, & tunc iure cõi dẽt testari. §. sed hactenus, inf. eo. Ad hoc me mouet, q a si huius modi distinctio est recepta in bello terrestri, multo magis in bello cælesti. auth. multo magis. C. de sac. san. eccl. Scdò me mouẽt ea, q no. in c. ex transmissa. ext. de præscri. in l. naturaliter. ff. de usuca ubi hr, q sicut durante bello terrestri dormit & non currit pscriptio, ita nec duräte bello cęlesti. Et hãc sniam ego confirmo authoritate Bar. qui hoc uoluit in l. unica. ff. de bo. pos. quæ ex testa. mil. In fi gl. sermonibus.

15 Ex hac gl. infert Bal. q† ille, qui pmittit te hẽdem instituere, seruit tibi de uento: ppea, quia siquidem decedat non reuocata tali pmissione, nihil tñ exhẽditate laturus es, cũ talis pmissio sit nulla. l. hẽditatis. C. de pac. conuen. l. stipso hoc modo cõcepta: de uer. obl. quia non pactis, sed legitimis uoluntatib. hẽditates sunt deferendæ. l. fi. ff. de suis & legi. Item quia põt hmõi uoluntẽ reuocare. arg. in l. 3. in fi. de adim. eg. Et iõ ille, qui uult ut matrimonio filiã suã tibi copules, pmissione facta q ille te relinquet uniuersorum hẽdẽ, q̃rit ut spẽ emas ptio, q̃ tamen spes nulla est: quia talis promissio nihil iuris tibi tribuit tum quia reuocabilis est: tum quia & si non reuocetur, nunquam tamen morte confirmatur. d. l. hæreditatis. C. de pac. conuen.

ADDITIONES.

a Et testamentum conditũ à milite in castris iure militari post missionẽ infra annũ ualet, ẽt si condẽs ascripta hẽdi post annũ exterit hoc scdò & testm̃ minus solennitet factũ ante militiã pfacto milite confirmat, si de eius uoluntate appareat. Et idẽm si post testm̃ miles sit minimam capitis diminutionẽ passus. hoc tertio. Et de quasi castrensibus põt filiusfamilias facere testamentũ secundum ius & hoc dicit quarto,& ultimo.

b Item no. q filiusf. miles potest testari, & si est in expeditione. militari testabitur ẽt sine solennitate iuris cõis: si est remissus in patriam testabitur in castrensib dummodo habeat solẽnitatem iuris cõ s, ut hic:& hoc ultimo casu eius testamentũ subiacet q̃relæ, ut aoth. ea cã C de li. pte.& ibi Bar. primo casu nõ, ut no. Bar. in l. fi. C. de inof. test. alias aũt, n: si miles, & extra castrẽse peculium, filiusfa. est in aducutitijs de consensu patris non potest testari. l. pen. C. de testa. pos. nisi ad pias causas, ut uult gl.& Bar. in l. j. C. de sacrosan ecele.

c Adde, q illi milites propriè habent hæc priuilegia, qui habẽt requisita posita l. j. C. de iur & facti ignor. Et ea, quæ dicũtur de milite armatæ militiæ, multo magis de milite cęlestis militię, qui ei equiparatur, iuxta ea quę notantur in l. miles. ff. de te iu. di. An autem Doctor prępferatur militi? Dic q in actu militari prefertur miles, & econtra. l. miles. C de eff. mil Simile dicitur de Imperatore & Papa, Can. eum ad uerũ. 26. dist.& hoc disputauit do. Signor. de Homo.

d Nõ tñ pt pcedere parte non citata, quia illud est iuris gentiũ quia Deus citauit Adam, dicendo, Adam ubi es? Cle. sępe.& ibi gl. de uerb. sig.& habetur in cle. pastoralis. de sen.& re iudi.

e Et tenet Cyn & Ale. in d. l. diserctis. q̃ etiam tenet gl. hic Sed ad uerte, quia pp absurdum, qd si quitur ea hoc intellectu, quem iste hic ponit, & ante eum so. Fab. hic, ego nõ teneo istã opi. sed puto q melior sit intellectus ad istum tex. Et pmitto q tex. dũ loqui-

loquitur de muto & surdo, potest intelligi diuersimodè, prout
suadet co͠struct.o:quia si loqueretur de muto & surdo simul, di
xisset in singulari, miles.& ita uꝰ prima facie sonare litera.s. ꝙ
diuersimode intelligitur Sed ꝙ illud non possit stare, ostendo
clarè:quia si loqueretur in surdo tm̃,& sic diuisim, non esset ali
quod spãle in milite, quia ẽt paganus surdus tantum, siue sit ex
accidenti, siue ẽt a natura, potest facere testamentum, ut dicit
tex. in l.discret s.C.qui test.fa poss. intelligitur ergo tex. de ne-
cessitate:te in surdo & muto simul:tunc ego intelligo, ꝙ loqui-
tur in surdo & mutuo simul nõ a natura, sed ex accidenti, ut ces-
set absurditas, de qua hic. Et si dicis, in quo erit priuilegiũ mili-
tis? Rñdeo, in hoc, quia in pagano mutus & surdus simul ex ac-
cidenti, ita demum potest facere testamentũ, si sciat scribere:sed
miles ẽt si non sciat scribere p generalitatẽ huius tex. Et tõ di-
uersitatis est, ꝙ miles possit facere testamentũ p notas & zifaras
& consequent. r per signa.l Lucius, in prin ff.eo.quod nõ pos-
set paganus. Istũ tamen tex.ꝙ loquatur in muto & surdo simul,
intelligit gl.in §.h n uer.ut certis.inf.tit.j.

e Vide notab.Bell.consi.8.col.j.ubi late.

f Cessante cã priuilegij, cessat priuilegium. uide Bar.in l.Titia.
§.vsuras.de le.x De hoc, an cessante ea cesset effectus, dic ut p
Bar in l.a in fi ff.de don.& ext de renun.c postulasti. & p Dyn.
c at.de reg.in c.decet priuilegium.in 6.Et de hac cã impulsiua
& finali uide glo. l.generaliter.C.de episc. & cle. Et aduerte ad
tex.nostrum, ubi ponuntur duæ rationes. Prima pp imperitiã,
quę est cã impulsiua:quia ẽt peritus miles hẽt illud priuilegiũ.
Secunda ãt rõ.s quia occupatus in expeditione, &c. bene est fina-
lis in terminis nostris.s.ꝙ miles hẽat priuilegium, ut non tenea
tur obseruare solennitates iuris ciuilis, quia occupatus est, &c.
Hinc est, ꝙ nisi sit occupatus, & consequenter cesset ista cã fina
lis, ꝙ non hẽt iste priuilegium non obseruandi istas solennita-
tes:alia ãt priuilegia bene hẽt.s.ꝙ si sit filiusf. possit testari, eo
quia illa non hẽt pp occupationem, sed eo, quia miles. Item ad-
uerte ad declarationem gl.quia, dicent quicquid uelit Bar.in l.a.
§ fi.ff.de do.& magis clare in extrauag.ad reprim.in uer. oe ex
eorum ego puto ꝙ quando decisio est generalis, & rõ specialis,
ꝙ illa dicatur impulsiua, ut hic in prima rõne.d.l.j.§. scaum.&
patet in l.1.in prin iuncta gl.ff.de ser. Si autem decisio est gene
ralis, ego puto ꝙ illa sit finalis, ut hic in secunda rõne, & ita de-
clarat Bar.in d.l.generaliter.C.de epi.& cle.

SVMMARIVM.

1 *Priuilegium datur ob meritum.*
2 *Conditio in ultimis uoluntatibus retrotrahitur.*
3 *Per additionem aut detractionem sicut per sigillũ approbatur actus.*
4 *De quasi castrensi sicut de castrensi testatur filiusfamilias.*
5 *Militi damnato de fide rupta non potest reseruari factio testamenti. Ex quo infertur ad duo.*

§. Hactenus. Priuilegia tributa militib. intelligũt tributa tpe quo militant, non aũt tpe quo missi sunt in patriam. h.d.
1 No. primò, priuilegium tributum militibus : † quia
priuilegium intelligitur dari ob meritum: qui ergo
non meretur, & non laborat, non gaudet priuilegio.
arg.in l.testamenta.& l.tribunus.ff.eo. Propterea isti
tabelliones, qui non exercent officium tabellionis,
non dñr gaudere beneficio taballionum.arg.in l.ge
neraliter.C.de ep.& cl.Sed tñ ut uidi, & si pauci sint
qui exercent officiũ tabellionatus, tñ reperiuntur in
collegio, cum aliquis intrat collegium, spe paucula-
rum confectionum. Item colligitis, ꝙ testã tpe mili-
tiæ confecta, ualeat testõre remisso in pñam, & mor
2 tuo intra annum. Item, ꝙ condõ † in ultimis uolũta-
tib.retrotrahitur. Probatꝰ hoc, qa si miles ueteranus
intra annũ moriatur, tñ si cõdõ hædi ascripta existat
post annũ, ualet testm̃ : quod nulla alia rõe ꝓcedit
quàm qa cõdõ retrotrahitꝰ:qd uꝰ contra ea, q̃ dicam
in §.cõdõnales.de uer.obl.& contra ea q̃ hñr in l.si fi
lius.de uer.obl.& in l.q̃ legata.de reg.iur.in quib.hꝰ
ꝙ in ultimis uoluntatib.cõdõ nõ trahitur retro. Sed
respõde ꝙ in ultimis uoluntatib.cõdõ nõ trahitꝰ re-
tro ad tps confecti testi, quia fingeretur retro testõrẽ
obligatũ, ut dixi:sed bene trahitur retro ad mortẽ te
stõris, & tunc intelligatur cõdõ purificata. & ita lo-
quitur hic in uer. sed & si quis. No. ꝙ si miles testm̃
factũ ante militiã signauerit, ualet & tenet, licet iure
militari factũ non extitisset: Ex quo dixit Bal. ꝙ iste
qui sigillat cõsilium ab altero factũ, uꝰ i tm̃ illud ꝓ-
bare ac si ipse fecisset:& si malè sigillauerit, põt in
tm̃ ei imputari, quantũ põt imputari ei qui compo-
suit primò. Itẽ colligitis, ꝙ si ille qui factus fuit mi-
les, aliquid addit uel detrahit testõ ab eo facto ante
militiã iure militari, uꝰ illud approbare. Ex quo col
3 ligitis, ꝙ † quemadmodum p sigillum inducitur ap-
probõ actus, ita p additionẽ uel detractionẽ : qui er-
go aliquid addit uel detrahit cõsilio ab altero facto
intelligitur in his, in quib. nõ detrahit approbare. ita
scripsit Bal. in l.tribunus. §.j.ff.eo.& facit. l.cum præ
tor.ff.de iud.& l.ab altero.ff.qui satis.cog. Item colli
gitis, ꝙ si miles qui tpe militiæ cõdiderat testm̃ fue-
a rit arrogatus, a quo casu testm̃ ruptum erat, si postea
emancipatus extiterit, testm̃ ualebit, & tenebit, ẽt si
nihil addiderit uel detraxerit, uel sigillauerit: quod
vꝰ contra supra ꝓximè dicta. Sed respõdetur; ꝙ hic
ab initio tenebat testm̃, ibi uerò erat nullum ab ini-
tio, unde finaliter sustinetur magis ex tacita uolũtate
testi, qd ab initio tenebat, quàm id qd ab initio erat
nullũ, iuxta ea q̃ habẽtur in l.cũ quis.§. si quis ꝓ eo.
4 ff.de sol. Itẽ no. † quemadmodũ est licitũ testari filio
b fa.de castrensi peculio, ita & de quasi *b* castrensi, dũ-
mõ cõficiat seruata solennitate iuris cõis.cõc.l.fi.C.
de inof.test. Gl.in uer.hactenus.r In gl.missionẽ. ibi,
c ex testõ. Ex ibi dicunt Doc.de scholare, ut siquidẽ re
dierit in pñam honestè, quia finiuit militiã, & gradũ
doctoratus est adeptus; uel fuit missus ex cã pp igno
miniã, quia deserat studium, uel pp malos mores &
d maleficia *d* q̃ cõmisit, pp q̃ fuit bannitus, tunc nullũ
e consequitur priuilegiũ. e In fi.no.ex gl.ꝙ † militi dã
5 nato de fide rupta, non potest reseruari factio testi.
Ex quo dicunt Doc.ꝙ Notario damnato de falso, nõ
potest conseruari authoritas instrumenti fabricãdi.
Quinimò testis, qui semel est damnatus de falso, nõ
põt reddere testimonium, etiam si de crimine pœni
tentiam egerit. gl. est or. in l.imperialis.C.de nup.in
l.cum uno.§.ignominiæ.de re. mil. & no. in c. testi-
monium.extra de testi.

ADDITIONES.

a Sed illud notabile est contra istũ tex. ubi sunt duo casus diuer-
si, qñ se dedit in arrogationem, & quando emancipatus est. Pri
mum est contra hunc tex.ꝙ dando se in arrogationem testamẽ
tum rũpatur, quia filiusfa. miles põt facere testamentũ, ergo ẽt
arrogatus, ne plus operetur fictio q̃ ueritas. Item, quia multo
magis tenet factũ q̃ fiendum. Itẽ quia dando se in arrogationẽ
bona nõ transeunt in patrẽ arrogatorẽ, qñ sunt castrensia, ut ff.
de acq.per arrog.in prin. Et hoc dico, ne obstet.l.qui liberis. §.
testõ.ff.de sec.tab.& ita ꝙ non rumpatur, tenet gl. hic, & in §.
alio.inf.qui.mo.testa.infir.& ibi dicit gl.esse hoc spãle in mili-
te. Et expone tex.de noua uoluntate, quia nouus homo censeti e
ut l qui res.§.aream.ff.de sol.iũcta gl.notab.in l.3 § ait prætor.
ff.de cap.dim.& sic uidetur noua uoluntas. Et dic, tacita, quia
expressa non requiritur, ut hic dicit gl.

b Quia priuilegia concessa à statuo peculio castrensi, intelligũ
tur concessa quasi castrensi, quia illa ẽt non conferuntur.l. j. §.
nec castrense.ff.de coll.bo. saluo ꝙ in castrensi testamentum si
ne solennitate iuris ualet, sed in quasi castrensi nõ, ut hic.

In

e In gl. 1. in uer. sed hactenus pro prima opi. dicit Ang. de Aret. hic, quod multum facit l. iure militum. ff. eo. sed à contrario sensu. Sed errat, quia et sumendo argumentum à contrario sensu, nihil facit, nam ibi dicitur iure militum, surdum & mutum ante causariam missionem testamentum facere posse: ergo post causariam missionem non posset facere. Ego fateor iure militum, sed bene poterit iure cõi, ut hic propriè dicitur in tex. Et ad intellectum primæ partis huius gl. dicas, quod filiusfa. potest habere triplex peculium profectitium, & aduentitium: & in istis duob. et si sit miles, non potest testari. §. 1. in inf. tit. 1. Aliud est castrense: & in isto dic, quod filiusfa. miles habet triplex priuilegium. Primò, quod licèt sit filiusf. testatur. Secundò, quod si sit in bello, testatur iure militari. Tertiò, quod testamentum non subiacet querelæ. l. fi. alla in gl. et si desinat esse filiusfa. & sic desinat tunc peculium castrense, iuxta l. fi. in fi. Et rõ est, quia testã militum habent priuilegium super quibuscunq; bonis et non castrensibus, ut nõ subiaceant querelæ, l. de inofficioso. C. de inof. test. & d. l. fi. in prin. & l. si instituta. § de inoff. test. Si autem est ueteranus, tunc si est filiusfa. testatur de castrensib. & eius testamentum non subiacet querelæ. d. l. fi. circa med. si autem iste ueteranus desinat esse filiusfa. tunc quia desinit esse castrense peculium, ut dicit tex. in d. l. fi. in fi. eius testamentum subiacet querelę. Et rõ est, quia testamenta ueteranorum et si sint tantum de bonis castrensib. quæ sunt expressa, subiacent q̃relę, ut l. Papinianus. §. ueterani. in prin. ff. de inof. test. & ista est ueritas, scdm gl. hic, & in d. l. Papinianus. licèt gl. teneat aliter, & malè, in d. l. fi. Et hæc sunt ea mẽte Bar. in d. l. fi. licèt non ita clarè. Sed circa prædicta habeo dubium, quare testamentũ filijfa. ueterani non subiacet q̃relæ. d. l. fi. & tñ testamentum ueterani patrisfa. et si sit de solis castrensibus subiacet q̃relæ. d. l. Pap. in prin. Cogita de rõne diuersitatis.

d An scholaris, qui per annum fuit remissus domõ ꝓpter eius facinora, quã reuertitur dicatur perdidisse priuilegium scholarium, dixi sup. in §. item domus. ff. de excu. tu.

e Similiter et absentes cã Reip. in eo habent priuilegiũ, ut infra annũ reuersionis non possit uocari ad nouas tutelas, post annũ uerò sic, ut sup. de exc. tu §. item quis. Sed priuilegium, quod habet scholaris intrans matriculam, non pditur, nisi stando per quinquennium quod nõ intret studiu, scdm Bar. in l. pe. ff. eo. Priuilegiũ uerò concessum pro nundinis fiendis perditur per decennium l. j. C. de nund. Quanto ãt tẽpore duret priuilegiũ uel rescriptũ, uide per Doc. in l. falso C. de diuer. rescri. & intellige de remisso remissione honesta, non ignominiosa, quia tunc non hẽt priuilegiũ infra annũ, quemadmodum nec alius damnatus de crimine capitali potest testari, ut uoluit Bar. in l. eius. ff. eo. & l. qui ultimo. ff. de pœ. nisi ex cã esset reseruatũ militi hoc priuilegiũ in condẽnatione, sicut potest fieri reseruatio Notario, ut posset cõficere instrumẽta quãtũcunq; sit dãnatus de falso, ut uoluit Bar. in l. diuus. ff. de min. & l. ex militari. ff. eo. Sed Notarius q̃uũcunq; dãnatus de falso, bene poterit cõplere rogationes antiquitus factas sine reseruatas, ut in gl. no. c. ut officiũ, de hæret. in 6.

TITVLVS XII.

Quibus non est permissum facere testamentum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Supra uisum est de testamentis, & solennitate in eis adhibenda; uerum quia non omnes etiam eadem solennitate obseruata testamentum conficere possunt, ideo de illis tractaturus intitulauit, Quibus &c.

SVMMARIVM.

1 *Edictum de faciendis testamentis regulariter est permissorium.*
2 *Regulariter filiusfa. potest testari.*
3 *Causa testati præfertur causæ intestati tanquam nobilior.*
4 *Pro filio delinquente non cogitur pater illi legitimam suã assignare.*
5 *Mutus & surdus non possunt indistinctè facere testamentum.*
6 *In eo homines sunt puniendi, in quo deliquerunt.*
7 *Quis mutus uerò surdus.*
8 *Cæcus non põt facere testamentum, nisi secundum l. hac cõsultissima.*
9 *Testamentum non rumpitur, si capiatur ab hostibus testator.*
10 *Filiusfa. consentiente patre non potest testari, potest tamẽ donare causa mortis.*
11 *Filiusfa. in aduentitijs non potest testari.*
12 *Etiam illis casib. in quib. non quæritur patri usufructus.*
13 *Non ualet donatio causa mortis facta per filium, nisi pater specialiter permiserit.*
14 *Dies cœpta habetur pro completa.*
15 *Citius fœminis, quàm masculis licet testari.*
16 *Si quis sit notorie prodigus, an ex eo dicatur ei interdicta administratio.*
17 *Multum interest, utrum pupillo qui non est pupillus, detur tutor, an uerò prodigo qui non est prodigus curator detur.*
18 *Quando extrema sunt habilia, media tempora nocere non debent.*
19 *Si quis post acceptam præbendam uxorem duxerit, uidetur ex hoc præbendæ renunciasse.*
20 *Qui obsides testari possint.*
21 *Varijs rationibus quis prohibetur testari.*
22 *An usurarius publicus possit testari.*
23 *An excommunicatus possit facere testamentum.*

a **Non tamen** Diuidit*a* in sex partes Nã in prima hunc tit. ad
præcedentes cõtinuat. In secũda ponit reg. negatiuã.
In tertia ponit exceptionẽ. In quarta infert. In quinta
epilogat. In sexta enumerat quasdã psonas, quib. inhibitũ est facere testm̃. Scda ibi, Statim. n. Tertia ibi,
exceptis. Quarta ibi, & hoc intelligere. Quinta ibi,
pp hoc. Sexta ibi, p̃terea. h. d. Filijfa. testm̃ conficere
nõ pñt et cũ authoritate parẽtũ, nisi de castrensib. bonis uł quasi, q̃ ꝓpria ipsorũ filiorũ dñr: & iõ nec à parẽtib. nec ab eorũ creditorib. uẽdicãtur, nec à fratrib.
post mortẽ parentũ cõferunt. h. d. No. primò certas
psonas ꝓhiberi cõficere testm̃. Ex quo colligitis, quod
1 edictũ de † testĩs conficiendis est regulariter ꝑmissorium. Quicũq; igit spãliter non ꝓhibetur testari, intelligitur pmissus, faciũt q̃ hñr in lib. i l. j. ff. de test.
2 in c. cũ locũ. ext. de spon. Itẽ no. † filiosa. rẽr nõ posse
b testari. *b* et cum cõsensu parentũ. concor. l. q in potestate
ff. eo. & rõnem dicam sup gl. Hoc tñ fallit in bonis
c castrensib. *c* uel quasi, quia ĩ his hñr pro patribusfa.
l. 2. ff. ad Mace. Item no. quod in bonis castrẽsib. uel quasi filius hẽt hrdẽ & ab intestato ex testõ. Itẽ colligitis
3 quod † cã testati p̃fertur cãę ĩtestati, ueluti nobilior. con
cor. l. quãdiu. ff. de acq. hær. Itẽ no. quod filij excludũt parentes in hrditare intestati eorũ patris Itẽ no. quod fratres excludunt prem in hrditate fris instituti: & hoc
uerũ iure isto: iure aũt nouissimo fres & pres admittuntur. auth. defuncto. C. ad Tertu. Itẽ colligitis, quod in
bonis castrensi. uel quasi, nullum ius hñt erga filios,
& iõ talia bona post mortem patris ipsius filij, nec
quo ad ꝓprietatẽ, nec quo ad usũfructũ (si castrensia
fuerint uel quasi: si uerò aduẽntitia quo ad ꝓprietatẽ)
inquietari nõ possunt. l. 3. §. proinde. de min Et iõ filij nõ possunt de iure inquietari ab exactorib pp debita focorum pñorum. Item † nec pp delictum filij
4 possunt bona inquietari:
d *d* quinimò nec filio delinquẽte põt pr cogi assignare ltimã portionẽ filio ut
soluãt fisco, ut mortis uel membri pęnã euadat quia
uiuentis nulla est hrditas. l. 2. §. j. de uul. & pup. & gl.
in rub. de decr decu. lib. 10. no. in l. si qua pœna. ff. de
his, qui sunt sui, uel ali. iu. Item no. in §. præterea. impuberem, uel furiosum; ac etiam mente captũ non
posse testari, quia in utroque deficit intellectus. Item
no. testamentum confectum ab impubere, furioso,
mente capto, non confirmari superueniente pubertate, intellectu & sanitate, quia testamẽtũ fuit ab initio
nullum, ideoq; non confirmabitur. reg. iuris, Quod
ab initio. Item no. testm̃ cõfectum ab hoĩe sanæ mẽtis,

tis,non infirmari furore superueniente: quia furor
non impedit testm̃,nec aliquod negotium rectè ge-
stum.No prodigum,cui bonis est interdictum, non
posse testm̃ conficere Ex quo duo colligitis. Primũ,
ꝙ factio testi ẽ de gñe administrõnis bonorũ.Sc̃dõ,
ꝙ ꝓdigo non intelligit administratio interdicta ip-
so iure a lege:sed opus est iudicis interdictione :.de
quo in l. is,cui bonis.de uer,obl.& in l.j.de cur. fur.
5 No †surdum & mutum non posse indistinctè confi-
cere testm̃,s:dum distinctionem,de qua ĩ l.discretis.
e C qui test.fa.poss.e No.tex.ꝙ sępenumero literati &
eruditi hoĩes,audiendi & loquẽdi facultatẽ amittũt,
& maximè impij Aduocati,ut dicit gl. ꝙ fortasse iõ
procedit,quia plurimi delinquunt & in audiendo &
6 loquendo,†unde in eo puniũtur,in quo deliquerũt,
& iõ facilè perdunt auditum & loquelam.arg.in au-
thẽ.oẽs peregrini.C.com.de suc.& in auth.sed nouo
7 iure.C.de ser.fug.No.†illum propriè appellari mu-
tum,qui nullo mõ põt loqui:& propriè surdũ,q nul
lo mõ põt audire.conc.l.si ff.de leg.tut.faciũt, q hñr
in l.j.de uer.obl.i.Itẽ no.testm̃ rectè factũ , non irritũ
8 fieri surditate uel muticitate ueniente.No. † cæcum
nõ posse facere testm̃,nisi obseruata solennitate , de
qua in l.hac consultissima.C.qui.test.fa.poss.Item in
§.eius.no.captum ab hostib.non posse facere testm̃;
quod uerum intelligite de captis ab hostib. populi
Rom.l.eius.ff.eo.secus si ab alijs fuerit captus.l. qui
à latronib.ff.eo.Vnde si una pars inferret bellũ alte-
ri,puta Gibellini indicerent bellum Guelfis, hinc in
de capti põt condere testã,argu.in l. si quis ingenuã,
9 §.pe.& si ff.de cap.Item no,ꝙ testm̃ † factum in ciui
tate,non rumpitur captiuitate subsecuta:quia si quis
captus reuertatur in pr̃iam,fingitur in uirtute postli
minij nunquam captum extitisse, sed sp mansisse in
ciuitate.Si aũt apud hostes moriatur, fingitur mor-
tuus præambula hora captiuitatis,& sic in libertate,
nullamq; seruitutem superuenisse.conc.l.lex Corn.
ff.de uul.& pup.& l.lege Cor.ff.eo.In fi.gl.in uer.per
10 miserunt.colligitis,†ꝙ licèt filiusfa.non possit con-
dere testm̃ patre ẽt consentiẽte,põt tñ.donare cã mor-
tis illo permittente. Colligitis rõnẽ,quia non debet
testm̃ dependere ex alieno arbitrio.Sed dicet aliquis,
nonne donatio cã mortis sapit naturam ult. volunta
tis.l.fi.C.de don.cau.mor uidistis sup.de dona.§.j.er
go nec illud ebet dependere ex arbitrio pr̃is.Rñd.ꝙ
licèt donatio cã mor.in plerisq; sapiat naturam ult.
uoluntatis,magis tñ tribuitur contractui, quàm ult.
uoluntati.alle.g'o.in l.3.ff.de do.pręle.unde sicut cõ
tractus possunt depẽdere ex alieno arbitrio. l.si quis
arbitratu.de uer.obl.ita & donatio cã mor. Sed hic
11 dubitatur,†an filiusfa.possit condere testm̃ saltem
de bonis aduentitijs.Et arguitur ꝙ possit:nam factio
testi est iuris,l.3.ff.de testa.sed in his,quæ publici iu
ris sunt,non curat pr̃ia ptãs.l.si filius.ff. de his , qui
sunt sui,uel ali.iu.l.nam qđ.ad Treb.ergo filius non
obstante patria ptãte poterit testari.Præterea , cum
filius hẽat bona aduẽtitia,quorũ proprietas ad eum
pertinet,quare non debet posse testari,cum hẽat ple
nè iudicium & potestatem & facultatem bonorum?
arg.l.conficiuntur §.si post.de iu.cod.Sol.dñt Doc.
ꝙ ideo non potest testari,quia ei est interdicta admi
nistratio bonorum,& patri tributa,pp temperandos
iuueniles calores,l.fi.§.filij.autem.C.de bo,quæ. lib.
Vnde,cum testamẽti factio sit de genere administrã
dorũ bonorũ.§.item prodigus.inf.eo,ppea testamen
tum cõficere non põt.Nõ ob.ꝙ in his,quę publici iu
ris sunt,non curet pr̃ia ptãs:qa tñr,ꝙ q̃dam sunt pu
blici iuris,in quib.filius repñtat personam duplicẽ,
priuatam.s & publicã,ut est officium tutelæ,curæ,p̃-
sidatus & si.ia,& tunc in exercitio taliũ officiorũ nõ
curatur pr̃ia ptãs,qa gerit officiũ nõ ut filius, sed ut
publica psona,& tanquam publica persona nõ est in
ptãte pr̃is,& ita loquuntur contraria. Quædam autẽ
sunt publici iuris,in quib.filius non repñtat personã
duplicem,sed suam tantum:ut est factio testi,& pa-
tria ptãs,tũc impedit actum ut hic.Sed tunc dubita-
tur,quare igitur cũ uoluntate patris non pmittit te-
stari?Rñr cõiter,non pmitti, ne testan.entũ depen-
deat ex pr̃ia uoluntate.Sed hæ non ur̃ bona, quia ex
quo pr̃ pstat consensum de pñti , non ur̃ testamentũ
suscipere dependentiã,arg.in l.ille aũt.de hær.instit.
Sed possetis rñdere,ꝙ licet pendentiã nõ suscipiat,
tñ ur̃ capere robur & substantiã à uoluntate aliena,
qđ est de iure ꝓhibitũ.l.illa instõ.ff.de hær.inst.Sed
12 finaliter dubitat,†an filiusfa.possit cõdere testamẽ-
tũ de bonis aduentitijs,in illis casib.in quib.usufru
ctus non acquirit pr̃i,de quib.p gl.in §.j.sup.p quas
pso.nob.acqui.& hr̃ in auth.excipitur cum seq.C.de
bo.q̃ li.Aliqui dixerunt ꝙ sic, freti p Auth.ut liceat
matri & auiæ.Sc̃dò mouent p l.fi.§.filij.ãt.à cõtrario
sensu.C.de bo.q̃ lib.Tertiò mouentur,ꝙ filiusfa. p-
mittatur testari de bonis castrensib.uel quasi,quia ea
bona eis acquirunt pleno iure:ergo eadẽ rõne pmit-
tit testari de bonis aduentitijs.Cõis opi. seruat con
trarium.p l.nemo.C.qui test.fa.poss.ego allego c.li-
cet.§.j.sup.de sepul.li.6.ubi solùm pmittitur filiofa,
testari patre cõsentiente quo ad eligendũ sepulturã,
& quo ad pias cãs:ergo in cæteris debet prohiberi.l.
13 cum p̃tor.ff.de iud.& ita tenere.Sed dubitatur:† po
ne ꝙ filius condidit testamentũ patre consentiente,
& apposuit in testõ illã clam,Si non ualet uel uale-
bit iure testi,ualeat eo iure quo ualere põt , nõ ualet
ut testamentũ,hoc est clarũ,nunquid ualebit saltem
ut donõ cã mortis?Doc.dñt quòd nõ,nisi pr̃ spãliter
pmisisset.l.filiusf.§.mimmisse.de do,cau.mor.In gl.
14 impuberes.ibi , l. qua ætate. No. †quòd citius per-
mittit mulieri q̃ masculo testari. Rõ , s:dm Host.&
Bal.est,quia mulier citius deficit,iõ citius pubescit:
quia q̃ cito deficiunt,citò crescũt, sicut uidemus exẽ
plo naturæ in plantis, q̃ ut citò deficiunt,sic citò cre-
scunt.Amplius dixit gl.quòd mulier citius pubescit,
quia mala herba citò crescit,ĩ l. 2.C.de his, qui uen.
æta.impe.Secundò colligitis,quòd dies cœpta hr̃ p
f finita.f Sed pone,† quòd hodie compleas 14. annũ,
15 & post mediam noctẽ præteritã testamentũ cõdide
ris,an ualeat hmõi testamentũ?Dicite quòd sic,quia
nox tendẽs uersus diẽ,dr̃ pars illius diei.l.qua ætate,
ff.eo.Et iõ tabellio,qui cõderet uel cõficeret instrm
post mediã noctem,dr̃et ponere diem subsequentẽ,
non præcedentem,ut no.Inn.in c. consulit. extra de
off.del.Et facit,quòd præterita media nocte carnis-
priuij non liceat tibi comedere carnes:itẽ quòd præ
terita media nocte Paschæ liceat comedere oua . In
16 fi.gl.in uer.interdictis.posset dubitari.Pone † ꝙ ali-
quis

quis sit notoriè prodigus, an intelligatur ipso iure interdicta administrȯ bonorū?Gl.in l.si ex his.ff. de testa.tenuit q sic,& illam sequit Pet.& Iac. de Are. Fręti per l.j.ff.de cur.fu.& illam sequitur Bar. & Bal. & est cōis snīa,fręti p l.Iulianus.de cur.fu.Non ob. l.j.quia uenit supplenda p l.Iulianus.eo.ti. Non ob. q notorium & snīa ęquiparent:quia fateor illud verum quo ad aliquid declarandum,non autē quo ad aliquid disponendum.l.sed si possessori.§.si.ff de iureiu.& ibi glo.de quo in d.l.j.per Bal. & Bar. in l.is, cui bonis.ff.de uer.obl.In fi.gl.in uer.ratum.Hęc gl. cōmuniter approbatur,non obstante.l.Seiæ egressæ.

17 †quia multum refert,an detur tutor alicui tanq pupillo,qui reuera pupillarem ætatem euaserat,quo ca su datio tutoris est nulla,& ita loquitur l.Seiæ. an verò interdicatur bonis alicui pdigo, qui reuera non erat pdigus,& eo casu interdictū iudicis ualet & tenet.Rō drīæ,quia priore casu erratū fuit super ętate, cuius ætatis dispō non pertinet ad iudicē,sed prouenict ex ipsa natura:sed dispō prodigalitatis bene pti net ad ipsum iudicem,cum non à natura,sed ab accidenti prouenïat:& ita est uisa tenere glo.in l. j. in fi. ff.de cur.fu.& sequitur Bar.& idem est sequutus Bal. sed alia rōne.Nam tale decretum erroneum sup ętate,iō est nullum,quia momento est duraturū:statim n.atq; probatus esset error ætatis appareret iudicis decretum nullum,quia error statim & momento pbari posset.Sed error in prodigalitate non ita facile probari poterit,unde interdictum iudicis momēto non durabit.Quare rō Bar.non procedit, quia licèt dispō super ætate proueniat a natura,nec spectet ad iudicem declarō:tñ declaratio dubiorum contingēti super ætate ad iudicem pertinet. l. de ætate. ff. de min.l.2.ff.de fer.In fi.gl.in uer.certis. Dicite uos clarius,q si quidem quis sit surdus & mutus à natura,nullo mō pōt testm̄ cōficere.Si uerò sit surdus & mutus ab accidenti,tunc si scit literas & scribere,poterit propria manu cōficere testm̄. Si uerò sit surdus tm̄ à natura uel ex accidenti, tunc potest conficere testm̄ si scit lras,aliàs minimè,nisi esset surdus tantū ab accidenti. Si uerò esset mutus tantū,tūc siue à natura,siue ab accidenti, nō pōt conficere testamentū si literas ignorat. l. discretis.C.q test.fa.poss.In fi.gl. in uer.postliminij.colligitis captū ab hostib.& reuersum in uirtute postliminij,fingi nunquam fuisse captum,sed sp in ciuitate stetisse,ideoq; testamentū an

g te capturam factū ualere & tenere. g Sed hic sp ego dubitani,quia uideretur q hoc testamentū dēet ualere & tenere circunscripta quacunque fictione postliminij. Nam cū testōr tpe testi confecti esset liber & stabilis,licèt medio tpe seruus & intestabilis factus

18 extitisset,testamentū tñ u a ere dēet: † q qñ extrema sunt habilia,media tpā nocere nō dēnt.l.sed si in cōdōne.§.solemus,& l.si alienū.§.in extraneis. ff. de

h hæt.inst.Posletis h rńdere, id qđ dici solet,q media tpa non nocent,hēt locum, nisi talis irritatio status penitus actum irritaret,arg.l.interdicit.de condi. & dem.Sed in proposito nr̄o captura contingens medio tpe irritauit penitus testamētū.§.alio quoq; mō. testamentū inf.qui.mo.test.infir.unde fuit opus fictione postliminij,ut fingatur testatorē nunquā captū fuisse,& p consequens testamentū nō annullatū.

19 Et pterea dixerunt Cano.† q si aliquis impetrauerit pbendam uacatutā,& postea accipiat uxorem : si uxor moriatur,pbendā tñ uacantem impetrarē nō poterit,nec obtinere:quia talis mutatio status p copulā mr̄imonialem inducit tacitam renunciationem penitus annullatæ concessionis apostolicæ:de quo per Bal.in d.§.solemus.In gl.fi.ibi,§.non tantum. colligitis q fictio legis Corn.fingit testōrē mortuum prę ambula hora captiuitatis,& sic nunquā captū extitisse:itaq; in libertate defunctum,& testamentum, tenuisse. Sed dicet aliquis,quare lex nō fingit testamē tū factū penes hostes factum fuisse in ciuitate, quem admodum fingit mortuū apud hostes fuisse mortuū in ciuitate? Rńr,q ideo fingit mortuū penes hostes, fuisse mortuū in ciuitate,& testm̄ in ea factum tenere,quia testamentū ab initio tenuit. Sed qñ fuit factum apud hostes,ideo non fingit,quia fuit testamē tū nullū ab initio:& ad fictionem inducendam non solū requiritur habilitas extremorum,sed ēt habilitas subiecti.l.necessariò.§.si pendente de peric.& cō. rei uen. l. huic scripturę.ff. ad l.Aq.iun.l.bonorū.ff.

20 rem ra.ha.Ibi,obses.No.† obsides nō posse testari, quod uerum limitate in obsidib.datis p prælio Romano,secus si bellū esset inter ciuitatem,& ciuitates qa obsides hincinde à ciuitatibus.dati pñt testari,qa serui nō efficiuntur.l.si quis ingenuam.§. pe. & fi. ff. de cap.& ita dicit Bal.fuisse iudicatum pro Comite Bulganitio in bello Pisarum.Ibi,§.si qua mulier.Nō ob,hic §.quia non loquitur de testamenti factione, sed de quadam assignatione bonorum,de qua in authē.si qua mulier.C.de sacros.eccl.In fi.gl. Cōcludi

21 te igitur,q†quidam sunt,qui phibentur testari rōne defectus intelligentię,ut impubes,furiosus,pdigus,& mente captus.Quidam sunt,qui prohibentur rōe defectus qualitatis,ut surdus,mutus,cæcus. Quidam sunt,qui prohibentur testari rōe pdigalitatis, vt is cui est interdictū bonis à iudice uel à lege,uel q est damnatus ad mortē ciuilē uel naturalem. Quidā sunt,qui prohibētur rōne dubōnis status propri j:ut sunt illi,qui de suo proprio statu dubitant. l. de sta-

22 tu.ff.de test.Sed circa pdicta dubitat, an† usurarius publicus posset condere testamentū Dicite q nō, nisi in primis præstita cautione publico tabellioni de restituendis usuris.c.quanquā.de usu.lib.6. Sed tūc inducit aliud dubiū.Pone,q usurarius publicus primò conficit testamentu, postea de usuris restituēdis cautionē pstiterit,an tale testamentū ualidabit?Glo. in d.c.q̄quam,uariauit,& dubitauit multum. Vos dicite ut ibi,& p Bar. in l. filio præterito. ff. de iniust.

23 rup.Sed† quid de excōicato,an possit conficere testamentū?Gl.in c.decernimus.de sen excō. tetigit q non.pro qua allegatur:nam testamentū est actus ltimus.l.3.ff.de testa.actus uerò ltimi sunt excōicato interdicti.c.cum inter priorē.& ibi no.extra de excep. ergo non potuit conficere testamentū.Præterea excōmunicatus deportato equiparatur,& ei cui aquæ & igni interdictū est, supra de cap.dim post princ. sed non potest testari.l.eius.§.j.ff.eo.ergo nec excommunicatus.Præterea excōicatus excōmunicatione maiori repellitur à pceptione sacrorum,& colloquijs hominum,ergo non poterit testes aduocare.cap. à nobis,de excep.& ita fuit iudicatum secundum Bar.licet

cet Bal. Io. And. & Iac. de Belui. tenuerint contrariũ, de quo in l. si quæramus. ff. de testa.

ADDITIONES.

a Et ista est diuisio ab isto principio usque ad §. pterea. Sed iste tit. tractans de psonis, q̃ testari non possunt, diuiditur in septẽ partes principales. sm Io. de Pla. & Ang. hic, prout septem gradus personarũ enumerat, quæ testari nõ possunt. Et primò ponit de filiofa. secundò de impubere. tertiò de furioso. quartò de pdigo. quintò de surdo & muto. sextò de cæco. septimò & ulti. de capto ab hostib. Secunda ibi, præterea. Tertia ibi, item furiosi. Quarta ibi, item prodigus. Quinta ibi, item surdus & mutus. Sexta, ibi cæcus autem. Septima & ultima ibi, eius, qui.

b Adde, ꝙ ẽt nec codicillari: quia qui non potest testari, non potest ẽt codicillari. l. diuus. §. codicillos. ff. de iu. cod. Quid aũt si filius condito testõ emancipetur a patre, an testm̃ reconualescat? Dic ꝙ non, ut hic in uer. ptor hos. Secus tamen in codicillis, l. 1. §. sed si filius. de leg. 3. & ibi Bar. Secus in donatione causa mortis, quam potest facere, ut hic in gl. permisit.

c Adde & declara, ꝙ si filius moriatur intestatus in castrensi peculio, tunc si habet filios, illi succedunt: si non habet, olim succedebant frẽs, & deinde parentes, ut l. fi. C. cõm de suc. hodie uero æqualiter succedunt parentes cũ fratrib. auth. defuncto. C. ad Tert. Et adde, ꝙ ẽt non possit codicillari per regulam, Qui non põt testari, nec codicillari. l. 2. ff. de leg. 1. Et sm Ang. de Are. hic sub dubio, forte nõ posset donationẽ cã mortis facere, cũ negari nõ possit ꝙ in multis æquiparetur ultimæ uoluntati, ut dictũ est sup. eo. in prin. Tu dic idẽ, sine forte, p ea. ea pressũ & sing. in l. 1. ff. de tu. & rat. dist. quem reputat sing. Imo in l. 2. ff. de le. j.

d An pater possit inquietari pro condemnatione seu delicto filij, uel ne. Adde ꝙ nec filius in bonis suis potest inquietari pp cõdẽnationem factam patri, ut probatur in l. 3. §. sed utrum. ff. de mino. uide de istis p Bar. i l. si finita. §. si de uectig. ff. de dã. infe. An autem propter delictum patria publicetur peculium aduentitiũ filij, uel profectitium? Dic ꝙ nõ. l. 3. §. sed utrum. ff. de mino. nec econtra, per Bar. in d. l. si finita.

e Adde ꝙ hæc procedunt in ultimis uoluntatib. sed in contractibus, in quibus non requiritur uocis expressio, bene possunt contrahere, puta, emere, uendere, uel locare. l. in quibuscunq;. ff. de act. & obl. & matrimoniũ contrahere, & se pro dote obligare. l. mutus. ff. de iu. do. c. cum apud. extra de spon. Item procurator cõstitui potest ad negotia tm̃, & ipse aliũ pcuratorẽ constituere. l. mutus. ff. de procu. Secus ubi requiritur uocis expressio, puta in stipulatione l. j. de uer. obl. Similiter in tutela l. j. in fi. ff. de tute. l. ubi non uoce. ff. de reg. iu. Sed hic quæritur, in his casibus in quib. mutus & surdus possunt se obligare, qualiter apparebit uel constabit de eorũ consensu? Rñdeo, per actus exteriores & signa: quia testes dñt, & Notarius scribit, qualiter annuebat capite uel humeris, ut ponit gl. in l. item quia. ff. de pact. & dicit Bar. in d. l. discretis, ꝙ Notarius dẽt scribere in chartis, ꝙ talis amicus, quia pp defectũ naturæ non potest loqui, annuit capite, ut demõstraret cõsensum. Et pdictã intellige in muto & surdo hñtib. sanum intellectum: alias si non hẽt, nihil põt facere sine auth. tutoris uel curatoris, ut sup. de curato. §. sed & mente captis. l. seruo inuito. ff. ad Treb. & necesse est ꝙ capituletur, ꝙ tunc tẽporis erat surdus & mutus, de quo uide Bar. l. mutus, ff. de bo. poss. quæ furiosis & mutis.

f De hoc uide gl. in l. 3. ff. de min. & cõclusiuẽ dic, aut loquimur in casu fauorabili, aut odioso, aut mixto. Si in fauorabili, ut in manum. ssinne & usucapione, & tunc hr̃ pro cõpleta. Si in odiosa, ut in præscriptione 30. an. non hr̃ pro completa, sed computatur tempus de momento ad momentum. Si uero in cã mixta ut in beneficio restõnis minorum fiendo, tunc attẽdimus fauorem, & si est fauor quod priuilegium duret, tunc computatur tẽpus de momento ad momentum. d. l. 3. & hanc dist. posuit gl. in c. cum in cunctis. extra de elect.

g Vnum est ẽt. qd̃ reddit me dubiũ in hac materia, & in hoc tex. Nam ur̃ mihi ꝙ in testõ facto ante captiuitatem, ab eo qui captus est ab hostib. & reuersus, nõ sit opus fictione postliminij: quia ubi põt hr̃e locum prouisio hoĩs, dẽt cessare puisio legis, & multò magis fictio. l. fi. C. de pac. conuen. Sed qñ quis est reuersus ab hostib. potest hr̃e locum prouisio hoĩs, quia pt sibi puidere de testõ: item potest conualidare testm̃ prius factum, ex declaratione nouæ uoluntatis, cum cesset impedimentum, iuxta l. q liberis. §. testõ. ff. de bo. pos. scdm tabu. ergo dẽt cessare puisio legis. Et multò magis potes dicere: illud qd̃ dr̃ ꝙ prouisio hoĩs facit cessare prouisionem legis, est uerum, nisi prouisio legis sit plenior, ut dicit Bar. in l. 1. § unde quæritur. ff. de publica. Sed in casu nostro prouisio legis est plenior, quia sine nouo testõ, aut sine noua declaratione facta in codicillis uel in alijs literis, ut requirit. d. § testamento. lex sustinet primum testamẽtum in fictione postliminij.

h Adde inquantum sup. dr̃, possetis respondere. Tu dic melius, sequendo theoricam notabilem gl. in l. j. §. exigit ptor. ff. de secun. tab. ꝙ aut impedimentum superuenit sine facto, aut sine suo delicto, & testm̃ antea factum nõ uitiatur. ita loquitur text. hic in uer. furiosi, & in uer. item prodigus, & in uer. sed si quis & tex. in d. §. exigit. in fi. Aut superuenit facto suo, & tũc aut facto dãnabili & culpabili, & uitiatur. l. eius qui. §. j. ff. de testa. l. si qs filio. §. irritũ. ff. de iniust. rup. Aut facto excusabili, ut captione, & rumpitur, sed sustinetur per fictiones, ut hic, & rumpitur, ne regulariter infringatur, sustinetur autem pp æquitatẽ. & uide de prædictis Imo. plenè in l. is, cui. in prin. de testa.

TITVLVS XIII.

a De exhæredatione liberorum. a

ADDITIO.

a Quæritur, quæ sint necessaria in exhæredatione. Dic ꝙ quinque, ut no. gl. in l. 3. in § ante hrẽdis. ff. de lib. & posth. Primò, ꝙ noĩatim fiat, ut sup. Scdò, ꝙ fiat purè, non sub condõne: nisi qñ instituitur filius sub cõdõne cãtiua uel mixta, in cuius defectũ exhẽdatur. d. l. 3. § purè. Tertio, ꝙ fiat a gradu instõnis uel substõnis, & non à persona. Quarto, ꝙ fiat a tota hęreditate, non à quota uel à certa, ut. ff. eo. l. cum quidam. Quinto, ꝙ iusta causa inseratur. C. de lib. præt. auth. non licet. unde uersus.

Nominatim & purè toto gradu absque causa

Sed tunc q̃ritur, quot sint lrĩmæ cãæ exhæredandi filium. Dic quatuordecim, q̃ ponuntur in Auth. ut cũ de appel. cog. §. cãs. & c. Quintanallis, extra de iureiu. & septem, quib. filius patrẽ.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uisum est de solennitate extrinseca testamenti, quæ consistit in numero testium, inscriptione hæredis, subscriptione testium & sigillorum appositione: uerùm quia est alia so-
* *lennitas, quę appellatur intrinseca * consistens in institutione uel exhæredatione liberorum, ideo de ea tractaturus intitulauit, de exhæredatione liberorum. Vel aliter, secundum gl. nostram Suprà uisum est de solennitate testamenti circa probationes: sequebatur uidere de ea, quæ est circa pietatem: ideo intitulauit, de exhæ-*
a *redatione, a &c.*

ADDITIONES.

* Quomodo debeat intelligi istud de solennitate intrinseca, uide hic Bellon. qui tandem reprobat Porcium, & præmittit plura ad euidentiam, ut per eundem Bello. qui terminaliter declarat singula uerba rubricæ.

a Cogita circa hanc rub. quare non sit ita dictum, de insti. liber. uel saltem alternatiue, C. de institutione uel exhæredatione liberorũ, cũ alterum alternatiue requiratur, ut infra dr̃ in nigro de instõne. Potes dicere, ꝙ ideo dixit de exhæredatione, & nõ de instõne, quia plura intendebat dicere circa exhæredationem, q̃ circa instõnẽ: qd̃ patet, quia circa exhrẽdationẽ ponit qñ dẽt fieri nominatim, & qñ inter cæteros: de quib. circa instõnem est habenda mentio. Potes ẽt circa hanc rub. formare dubitationem tituli in rubr. C. de lib. præt. quare his sit posita rub. per nomen, ibi per participium.

SVMMARIVM.

1 *Duplex est solemnitas testamentaria.*
2 *In testamento hoc est potissimum, quod filius aut instituatur, aut nominatim exhæredetur.*
3 *Filio in potestate præterito testamentum est ipso iure nullum.*
4 *Filio præterito mortuo patre moriente, testamentum non ualidatur.*
5 *Filia præterita antiquo iure non rumpebatur testamentum.*
6 *Quando ratio est scripta i lege corrigente, licitũ est legem correctoriã extendere ad alium casum similem.*
7 *Attendenda est potius forma statuti quàm ratio.*
8 *An si prætereatur filius posthumus testamentum sit nullum, perinde ac si esset damnatus.*

An

9 An filius in potestate præteritus debeat dicere testamentum nullũ.
10 Validitas testamenti debet ab ipso testatore dependere, non a filio.
11 Morte filij iam nati q erat præteritus, nõ confirmatur testamentum,
secus in inter eo posthumi præteriti.

Non tamen. Hoc dicit: Testamentum,
in quo filius in potestare
est ꝑteritus, nullum est ipso iure, nec conualescit si fi-
lius uiuo patre moriatur. No. primò, nõ sufficere pa
tri eidemq; testatori adhibere numerum testium, in
scriptionem & sigilla, sed opus est ut filium in pote-
state instituat, aut nominatim exhæredet. Ex quo col
3 ligitis, q † duplex est solennitas testamentaria: una
intrinseca, quæ consistit in institutione uel exhære-
datione filij, nec uersatur circa pietatem. Alia ex-
trinseca, quæ consistit in numero testium, in scri-
ptis hæredib. in subscriptione testium & sigillorum
appositione: & hoc uersatur circa probationem. No.
2 † patrem testantem, filium instituere debere aut no-
minatim exhæredare, & hoc est potissimum, quod
inter cætera ad ordinanda testamenta requiritur. l. fi
liusfamilias. l. Gallus. §. in omnibus. l. inter cætera. ff.
de lib. & posth. Item no. filio in potestate præterito,
a testm̃ esse ipso iure nullum, a ut hic. Et probatur rõ
ne, scd̃m Bar. q̃a filio præterito, & extraneo instituto
testm̃ complectitur impossibilitatẽ, ergo nullũ, regu
la iuris, Impossibiliũ. Probo minorẽ: nam filiusfami
lias uiuo p̃re dr̃ dñs bonorum paternorum, quod
dñium p̃re mortuo continuatur in filiũ, & quidem
insolidum. l. in suis. ff. de li & posth. & §. sui. infra de
hær. qual. & diffe. mortuo igitur p̃re filius est factus
pleno iure dominus & hæres bonorum paternorum
insolidum: primò si ius factus dñs à lege, secundò
hæres institutus factus à testatore, quod est impossi-
bile, quia duo insolidum eiusdem rei domini eẽ nõ
possunt. l. si ut certo. §. si duob. uehiculũ. ff. commo.
l. 5. §. ex contrario. ff. de acq. pos Præfertur ergo filius
à lege uocatus, & testm̃ annullat & pro hac ratione
introduxit ipse. l. in suis. de lib. & post. Sed hæc ratio
b cõiter b reprobatur: primò, quia secundum hoc fi-
lius à cohærede esset exhæredandus, cõtra. l. Gallus.
§. in omnib. ff. de lib & posth. Secundò, quia secun-
dum hoc testamentum, in quo filius est præteritus,
& uiuo patre est mortuus, nullum est, & tamen in eũ
fuit continuatum dominium: continuatio ergo do-
minij non est cã annullandi testamentum. Præterea
filius institutus sub conditione potestatiua nõ annul
lat testamentum, & tamen ea præcedente fuit conti-
nuatum dominium. l. iam dubitari. de hær. inst. Præ-
c terea, si ratio Bar. esset bona, c testamẽtum esset nul-
lum non propter personam, sed ꝑ bona. Tertiò de-
beret considerari tempus mortis, non tempus testa-
menti. l. qui soluendo. de hær. insti. quod est contra
hanc literam. Posset & aliter impugnari, sed hæc suf
ficiũt: quia communis ratio redditur, ideo testamẽ
tum esse nullum rõne defectus formæ: Nã cum lex
requirat pro forma filium in potestate institui dr̃e,
aut nominatim exhæredari, si prætereatur omissio
formæ uitiat testamẽtũ. Sed rõ, cur lex hoc requisiuit
pro forma, bene potuit esse illa, quam Bar. tradidit:
hoc ꝓbatur in l. inter cætera. de lib. & posth. Itẽ no.
4 † filiũ ꝑteritum mortuo patre morientẽ, nõ ualidare
testamẽtũ. Et fuit ratio dubitandi. Nam cum fauore
filij lex mandauerit illũ institui aut exhr̃dari, cessan
te fauore per mortem, uidebatur testm̃ dr̃e conuale-
scere. Sed rõ decidendi fuit, quia ex quo testm̃ ab ini
tio fuit nullũ ꝑ defectum formæ, cessante impedi-
mento nunquã cõualescit, ut hic, & r̃la iuris; Qd ab
5 initio. Itẽ no. † filiam ꝑteritam, uel neptẽ ex filio ꝑte
ritam iure ueteri non annullare testm̃. Quid autẽ sit
iure isto, uidebitis in §. sed hæc quidem. inf. eo. Itẽ
no. q licèt filius dẽat institui uel noĩatim exhr̃dari, fi
d lia tñ d uel nepos ex filio poterunt inter cæteros ex-
hæredari. Quid ãt sit iure nouo, dicam in §. sed hoc
quidem. Item no filiũ appellari noĩatim exhr̃datũ,
siue exhr̃detur expresso noĩe ꝓprio, siue appellati-
uo, filius exhæres esto, dũmõ uiuens sit filius. conc. l.
j. & 2. de lib. & posth. Ex quo infert Bal. quod licèt ĩ-
definita æquipolleat uniuersali, l. si plures. de leg. 2.
aliqñ tñ æquipollet singularitati, qñ subiecta mate-
ria unum tm̃ indiuiduum complectitur, ut hic, Ecce
filius meus exhæres esto. Ex quo inferebat D. Chri-
6 stoph. Dicitur enim uulgò, † q quando ratio est scri
pta in l. corrigente, licitum est extendere uerba legis
ad casum, in quo uigeat eadem rõ scripta. l. miles a-
grum. de re mili. l. his solis. de reuoc. dona. Hoc etiã
locum habebit, ubi nulla ratio est scripta in lege, dũ
modò lex potuerit solum unica ratione moueri, q̃a
habetur pro scripta & nominatim expressa, sicut di-
citur hic in exhæredatione, quæ & ipsa est odiosa. l.
cum quidam. de lib. & posth. Finaliter no. sufficere
rem uel personam unica demõstratione notari. Cui
non ob. l. cum hi. §. prætor. ff. de transa. quia ibi mul-
ta requirebantur non ad rem demonstrãdam, sed ad
rem solennizandam: rei. n. satis demonstratæ, frustra
obijcitur demonstratio. l. 1 in fi. ff. de do. p̃le. Ex
quo infert Bal. Pone, statuto cauetur, q in instrumen
to apponatur nomen patris & aui contrahentium,
aliàs instrumentum sit nullum, pone Notarius con-
fecit instrumentum alicuius, qui uocatur Gallopres
sus, cuius persona erat uulgò notissima, nec apposui
nomen aui, nec patris, an instm̃ ualeat? Vr̃ q sic, q̃a
ex quo persona erat satis demonstrata, frustratoriè
erit amplius demonstranda per expressionem patris
uel aui. iste tñ determinat contrarium: quia apposi-
tio noĩs patris. requisita est pro solennitate, cuius o-
missio actum uitiat, ut licet statutum requisiuerit
hanc formã siue solennitatem. ea ratione, ut persona
7 demonstretur, † attendenda tñ est potius forma sta-
tuti quàm rõ. l. 2. C. de formulis. l. cim. C. de testam.
Nunc etiam cõtra tex. opp. Dr̃ hic in prin. q testm̃, ĩ
quo filius est præteritus, est ipso iure nullum. Sed cõ
tra opp. & imò uidetur q ualeat: unde opp de §. post
humi, infra eo. de le. 2. C. de lib. & post. l. posthumus.
ff. eo. Sol. Aut est præteritus filius iã natus, & tunc te
stamentum est nullũ: & ita loquitur hic. Aut est præ
teritus filius posthumus in uentre matris cõstitutus,
& tũc testm̃ ab initio tenet, sed natiuitate posthumi
ꝑteriti rumpit̃ & ita loquitur cõtraria. rõ, quia p̃r ma
gis peccat, & actum facit cõtra pietatẽ, prætereundo
filiũ iã natũ, quã prætereundo filium nasciturum, q
est animal nõdum formatũ, sed portio uiscerũ m̃ris
appellatur. l j. §. ex rupto. ff. de uen. insp. Et si dixeri-
tis, nonne posthumus debet haberi pro nato, ex
quo de eius tractatur cõmodo? l. qui in utero. de sta-

tu hoim, ergo testm̃ nullum. R ñr, quòd posthumus
b nõ hẽt cām q̃relæ: nã si quidẽ ipse nascat vivus, satis
est ei permissum quòd natiuitate sua testm̃ statim
annullatur. Si aũt nascat abortiuus, non habet cām
querelæ, quia nihil est. Sed iterum oppo. de §. eman-
cipatos. inf. eo. Sol. ibi loquitur in filio emancipato
prætetito, quo casu testm̃ tenet: & hic loquitur in fi-
lio in ptãte præterito, quo casu est testm̃ nullũ, quia
in istum continuatur dñium, in emancipatum autẽ
minimè. & videbitis in d. §. emancipatos. Sed iterũ
oppo. & imò vr̃ idem, si filius nullum dixerit. l. fi-
lio præter to. ff. de iniu. rup. Huius timore contrarij
gl. ibi limitauit hanc materiam, vt id quod dici so-
9 let, † filio præterito testm̃ esse nullum, intelligatur,
si filius nullum dicere voluerit. Mouet primò p di-
ctam l. filio. Scdò mouetur per l. sancimus. §. repletio
nem. C. de inoff. testa. Tertiò mouetur per l. 2. C. de
iu. emph. Itẽ mouetur rõne: nã quòd testm̃ sit nullũ,
prouenit fauore filij, ergo ipso filio repugnãte, testm̃
valebit & tenebit. l. quod fauore. C. de legi. Sed illæ
gl. communiter reprobantur, quia testamentum est
ab initio nullum, vt hic: ibi, inutiliter testabit. Item
cũ peccatũ sit in forma, redditur actus funditus nul
10 lus. † Itẽ quia validitas testi debet dependere ab ip-
so testõre, non aũt à filio præterito. l. illa instõ. ff. de
hær. inst. Et per hoc tollũtur allegata in contrarium
quia hic peccatum fuit in forma, & magis attenden-
da est forma quàm ratio, vt dixi. Subsequenter con-
tra tex. opp. Dr̃ in tex. quòd si filius p̃teritus viuo pa
tre moriatur, testm̃ non conualescit. Sed contra hoc
opp. d. l. posthumus. sup. alle. Sol. illa lex loquitur, qñ
fuit p̃teritus posthumus, qui postea viuo pr̃e mo-
ritur: hic loquitur, qñ p̃teritus filius iam natus fuit.
Ratio, quia posthumo præterito ab initio testamen-
tum tenuit, vnde facilius in essentia sua conseruatur,
quàm testamentum ab initio validetur. l. cum quis.
§. si quis pro reo. ff. de sol. & ibi no. Sed contra hoc
opp. & imò videtur quòd mortuo posthumo testa-
mentum non conseruetur: vnde opp. de l. 2. C. de
lib. & posth. Sol. illa lex loquitur, quando posthu-
mus moritur post mortem patris: secus si viuo patre,
11 hoc est, testator. Sed finaliter oppo. quòd † filio p̃te-
rito iam nato & mortuo, viuo patre testamentũ con-
ualescat, vnde oppo. de l. posthumus. versi. item &
circa Solu. ibi erant instituti alij filij, vel alij venien
tes ab intestato, quorum fauore testamentum susti-
neretur. * in fi. gl. in ver. nemo. Vos iungite vtranq;
sol. & ita distinguite. Aut filius moritur viuo patre,
& tunc testamentum remanet nullum: & ita loqui-
tur hic. Aut viuit post mortem patris, & tunc si qui-
dem dicat testamentum nullum, res est clara, quia
nullum. Si verò testamentum approbauerit, tunc æ-
quitate pretoria conualescit. d. l. filio. sed inspecta ve
ritate iuris ciuilis nullo modo conualescit, propter
e quod ab initio nullum fuit. & ita loquitur hic. e Gl,
f in verbo, non extet. f

ADDITIONES.

a Item lita quod sup. dixi, q̃ testm̃ in quo filius in ptãte est pre-
teritus, est nullũ: hoc verũ, si ipse filius petat id declarari nullũ
alias si taceat per annum, testamentũ reconualescit de iure p̃to
rio, vt hæredi scripto detur bo. possessio secundũ tab. per text.
& glo. in l. filio preterito. ff. de iniu. test. & ibi Bar. in rep. d. l.

b Adde in quãtum dicitur supra, hæc rõ cõiter re p̃bat, q̃a aliàs
testamẽtũ non valeret nec teneret, nisi ab illa parte, in qua esset
cohęres extraneus ĩstitutus, filius esset exhæredatus, & sic quo
ad illã partẽ esset remota continuatio dominij, contra l. si post-
humus. §. quod uulgò. ff. de lib. & posth. Sed dic, q̃ datio cohęre
dis extranei, tollit essentiam sui hęredis. l. apud Julia. § idem Iu
lia ff. ad Treb. Sed vnum obstat, quia si esset sublata suitas, ergo
si esset nepos rumperet testamentum. Vnde melius dic, q̃ pater
instituendo filium in parte, videtur eum tacite in reliquo exhr̃
dasse, & sic in cætero remouisse continuationem dominij. Vel
melius dic, q̃ per dationẽ cohæredis extranei sublata est suitas
quò ad ea, q̃ dependent ex testõ: sed q̃ nepos succedat in locum
filij in suitate, istud nõ depẽdet ex testamento, vt declarat Bart.
in l. si filius, qui patri. ff. de uulg. & pup.

c Adde, in quantum dr̃ supra, si rõ Bar. esset bona, &c. Sed aduer-
te, quia rõ Bar. procedit, si quæras de ratione, quare filius dẽat
nnĩatim exhæredari Sed cũ lex dicat alternatiuè, q̃ debeat insti
tui vel exhęredari, illa rõ nihil facit quare debeat institui: imò
illa ratio Bar. facit in contrarium, quòd nõ debeat institui, cũ si
ne instõne dñiũ cõtinuetur ĩ filiũ. Iõ aduerte, quia Bar. in d. l. in
suis, nõ quęrit quę sit rõ quòd filius debeat institui vel nomina
tim exhæredari, sed cũ mysterio quærit, quę sit ratio quando fi
lius suus posthumus rumpit ipso iure testamentum. Et iñ situ q̃
ris, quę est ratio quòd filius dẽt institui vel nnĩatim exhr̃dari?
dico quò l rõ ẽ, quia alias filius dr̃ posthumus. §. eo. inf. deh̃r. q̃
ab intest. & posthumus rũpit ipso iure testamentũ, vt hic. Si po-
stea quæris, quæ sit rõ q̃ posthumus ipso iure rũpit testm̃, dic
ut hic ex mente Bar. & ideo aduerte q̃ per prædicta patet q̃
Christoph. Bal. Ang. & Cy. in d. l. in suis. male q̃runt, q̃ sit rõ q̃
lex requirat pro forma, q̃ filius dẽt institui uel exhæredari, &
dicunt q̃ est illa rõ Bar. quia non bene dr̃, p p̃dicta. Quæ est rõ
q̃ pr̃ non instituendo uel exhr̃dando filium, reddat testm̃ nul-
lũ? Vide de hac rõne inf. in §. emancipatos. & ibi Christoph. in-
distinctè seq̃tur hãc rõnem Bar. quam ipse oĩno hic impugnat.

d Sed vr̃ mirabile, qđ hic dr̃ per tex. in §. posthumorum. inf.
eo. q̃a si filia isto iure non erat instituenda uel exhr̃dãda, ut hic
dr̃, quomodo ex filia nepti, quæ est remotiori gradu, est insti-
tuenda uel exhr̃danda, & tamen hic dicitur q̃ sic Sed non ob. si
dicas, q̃ ideo sit, quia ea filia neptis subintrat in locum patris,
& sic in locum masculi. unde non ex persona sua, sed ex perso
na patris masculi est instituẽda Sicut & in simili dicimus in ne
potib. ex masculis, qui olim non erant instituendi uel exhr̃dã-
di ex persona sua, ut hic, & tamen quia posset euenire q̃ succe-
dant in locum patris sui, certè ea persona non sua, sed eorum
patris sunt instituendi, uel nominatim exhr̃dandi. d §. posthu-
morum. Et quando pater moritur, inspicitur in filiab. &
in nepotib. persona eorum patris, in locum cuius succedunt,
non autem sua propria, ut uidetur mihi casus in §. cum filius
inf. de hær. quæ ab intest. Vel aliter potes dicere, q̃ ille. § post-
humorum, loquatur diuerso iure quàm loquitur iste. §. quod
pater: quia secundum istum §. nepotes & alij succedentes non
sunt instituendi uel exhr̃dãdi, tñ secundum illum. §. est secus. I-
dem dicam in filiab. & nepotib. Tene tñ primam solu. q̃ uerissi
ma est, & à nemine posita. ista tñ melius cadunt in d. § posthu-
morum. Sed ad primam sol. multũ obst. quia si filia neptis uel
nepotes non uenirent considerata eorum persona, sed tm̃ pa-
tris, in cuius locum succedunt, satis esset instituere filium uel
exhæredare, cum tm̃ sua persona attenditur, in cuius locũ suc-
cedunt, & tamen contrarium dr̃ in d. §. posthumorum. Cogita,
nisi dicas q̃ licèt consideretur tm̃ persona patris, consideratur
tñ quia est nona persona, quæ in eius locũ succedit: & sic licèt
fœmina succedat in locum masculi, tamen est diuersa persona
ab eo masculo, qui fuit institutus uel exhæredatus: & sic ista
noua persona tanq̃ præterita rumperet, nisi instituatur uel ex-
hæredetur Iterum cogita, quia fortè secunda sol est tutior.

e Declara omnes gl. usque ad gl. in uer. nemo. quas iste omit-
tit, ut per Bello.

e Ad gl. in uer. nõ constiterit. quam iste non legit, ui de Bello.
qui ponit rõnem diuersitatis inter posthumum & iam natum,
& uide eundem etiam ad gl. in uer. extet. latè, & alias gl seq.

f Aduerte hic ad glo. in uer. non extet, dum vr̃ facere differen
tiam, an testator dicat, omnes liberos exhæredo, an dicat, cęte-
ros uel reliquos: ut primo casu uideatur exhæredare nomina-
tim, scdo non, quia hoc est falsum, per l. exterorum. ff. de uerb.
sig. uñ teneas gl. in l. Titius. §. i. de lib. & posthu. quã ibi sequtur.

Dy. ut sit differentia, an dicat filios, an uerò liberos: quia appel
latione liberorum, nedum continētur liberi primi gradus, sed
ēt ulterioris, nō sic appellatione filij, ut §. fi. sup. qui test. tu. da.
poss. & ista ponit hic lo. Fab. licet latius, quem oino uideas. &
licèt ista sit cōis opi. ut sit fienda differentia inter filios & libe-
ros, ut si testator utatur termino, filios, dicatur exhrēdatio noïa-
tim facta, hoc sp uisum est mihi q̃ sit cōtra tex. in l. 2. ff. de li. &
posth. Cogita. Sed ibi rñdet Bar. quòd pp odiū inofficiosa nō e-
quipollet uel Item contra hanc cōem opin. uī multum urgere
tex. in l. 3. §. nominatim. ff. de iniu. rup. & irri. test. iuncto §. fi. su
pra qui test. tut. da. poss. Sed potes rñdere ex mēte Bar. ut statim
dixi. Itē cōtra hanc cōem theoricā multū me turbat tex. in §.
posthumi, in uer. masculos. infra eo tit. ubi est exhæredatio fa-
cta p dictionē, filior, tamē cōprehendit nepotes posthumos. Itē
est ibi mirabilis tex. quòd licèt fiat immixtio graduū: tamē nō
uitiatur instū. Cogita sup illo tex. Item aduerte ad istā gl. dum
uult, quòd si testor dixit, reliquos liberos, uel liberos simplr, ut
iō uitiectur instū quia fit immixtio graduū. Ista rō confundit di
ctā in prin. p gl. quia multo magis dēt uitiari, q̃do dixit oēs li-
beros, cū tūc maior fiat immixtio graduū, & istud est expeditū.
Vlt. uide Doc. in l. Titius. §. j. ff. de li. & posth. qui reprobant unā
gl. hic positā in uer. cæteros. Et aduerte, quia gl. uult, quòd si te-
stator dicat, unā de filiab. meis exhæredo, quòd ualeat in femi-
nis, licet non in masculis. Istud uidetur impossibile rōne incer
titudinis, cum nesciamus quā testator uoluit exhęredare. Sed
posset sic dici, q̃ aut quærimus, nunquid talis exhęredatio dici
tur facta inter cęteros, & ualeat in fęminis, licet facta inter cęte
ros. & dicēdū est quòd sic, ista est mens huius gl. Aut quærimus,
nunquid uitietur rōne incertitudinis. & dicendum est quòd sic
non eo quia facta sit inter cæteros, sed quia non possit constare,
de qua senserit testator: arg. in l. duo sunt Titij. ff. de test. tu.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum in quo posthumi sunt præteriti ualet mero iure, uerum eorum natiuitate quam primum annullatur.*
2 *Posthumus sumitur tripliciter. ibi.*
3 *Præteritiōe posthumi ipso iure nullo modo pōt reddi nullū testamētū.*
4 *Aliud est esse talem, aliud haberi pro tali.*
5 *Institutio facta de posthumis nascituris, etiam intelligitur de nascituris ex futuro matrimonio, secus in exhæredatione.*
6 *Præteritio matris habetur pro exhæredatione.*
7 *Duplex est necessitas.*

a
1 § Posthumi. a Testm̄, ī quo posthumi
sunt præteriti, † mero iure
tenet, sed eorum natiuitate quàm primū annullatur.
h. d. primò. Et illi dicuntur posthumi, qui agnascen-
do præteriti rūpunt testamentū: iōq; testōr ꝓuidè fa-
cturus erit, si eos instituerit, aut noïatim exhrēdaue-
rit. h. d. scdò. Ad euidētiā p̄mitto tria. Primū, q̃ post-
* humus tripliciter appellat̃. Quidā * est posthumus
ex suo corpore nasciturus, ut est partus relictus in
uentre uxoris p̄gnātis. Quidā est posthumus suus ex
alieno corpore nasciturus, ut est partus relictus in u-
tero mulieris p̄gnantis filio p̄mortuo uel emancipa
to. Quidā est posthumus alienus, ex alieno corpore
natus, ut est partus relictus in utero extraneæ mulie-
ris. hæc habent̃ in l. Gallus. de lib & posth. Scdò præ
mitto, q̃ posthumus sumit̃ tripliciter. Vno mō, quia
nascit̃ post mortē testōris, unde tunc appellat̃ posthu
mus, quasi post humationem. i. sepulturam testōris
natus. Aliquando sumitur posthumus, quia nascitur
uiuo testōre, sed post testamētū, unde dr̃ posthumus
quasi post testm̄ natus, uiuo tn̄ testōre. aliqñ dr̃ post-
humus qui uiuit tpe testi, sed p mortē pr̄is agnascit̃
auo, & subintrat primū gradū suitatis, & agnascēdo
rūpit p̄teritus testamentū, & de hoc ꝓpriè loqui ur
uer. posthumorum. & l. posthumorum. ff. de iniu. ru.
Tertiò p̄mitto, q̃ ex l. 12. tab. posthumus ēt suus ex
alieno corpore natus, non poterat hæres Institui: so-
lū. n. pmittebatur hrēdē instituere posthumū ex suo
corpore natum, eo quia fuit uisum antiquitati absur
dum ut posthumus ex alieno corpore natus, qui nō-
dū erat hō creatus, posset ēt institui, essetque capax
instōnis. §. posthumo. ins. de lega. sed quia ex hoc in
ducebatur plerunq; ruptela testōrum, superuenit Gal-
lus Aquilius, qui induxit ptātem & formā instituen
di posthumū suū ex alieno corpore natū p hunc mo
dū: Instituo filiū meū hrēdē, & si uiuo me moriatur,
tunc si ex eo nepos uel neptis post mortē meā infra
10. menses natus nata ue erit, hæres esto. l. Gallus. in
prin. ff. de li. & posth. sicq; Gallus prouidit de nepo
te instituendo & nascituro post mortē aui. Cæterū
quia nihil dixit de pronepote, Scæuola extendit con
silium Galli ad ꝓnepotes, ut si quis hēat nepotē ex
filio p̄mortuo possit istituere ꝓnepotē forma de qua
sup. Sed qa & Gallus & Scęuola solū ꝓuiderūt de
posthumis nascituris post mortē testōris, ideoq; nō
bn̄, quia futurū facile erat ut hi posthumi nascerent̃
uiuo testōre, iō est prodita lex Velleia, q̃ prouidit ī
eo casu quo posthumi uiuo testōre nascerentur. d. l.
Gallus. §. nūc. de l. Velle. cōsultiuis igitur faciet testa
tor, si quis utrunq; consilium & Galli & Velleii fue-
rit complexus, hoc mō dicendo: Instituo filiū meū
hrēdem, & si me uiuo moriat̃, tunc si quis ex eo mihi
nepos uel neptis post mortē meā natus natave erit ī-
fra 10. menses (ecce consiliū Galli) uel ēt me uiuo
natus natave erit, hæres esto (ecce cōsilium Velleij)
No. primò, posthumū debere aut institui, aut exhæ
redari noïatim: & in hoc par est condō filij iam nati
2 & nascituri. † Itē no. p̄teritione filij posthumi non an
b nullari ipso iure testm̄: b & in hoc differt à p̄teritio
c ne filij iam nati, c quæ reddit testm̄ ipso iure nullum
ppea q̃ magis peccat pr̄ prætereundo filium iam na
tum & aïal formatum, quàm nasciturum, ut uidistis
sup. in prin. Item no. agnatione filij p̄teriti annullari
testm̄ Si uero abortiuus nascatur, nequaquam. conc.
l. 2. C. de posth. hær. inst. Ex quo colligitis casum, in
quo posthumus non habetur pro nato, licèt de eius
commodo uideatur tractari; quod ur̃ contra l. qui in
utero. de sta. ho. Sed dicite ut heri dixi. Item no. post
humum per lineam fœmininam descendentem po-
tuisse iure ueteri inter cęteros exhæredari: quid autē
sit iure nouo, uidebitis in §. sed hoc quidem. inf. eo.
No. in §. posthumorum. q̃ illi qui agnascendo intrāt
gradum primum suitatis, hn̄t loco posthumorum:
d ex quo colligitis q̃ non sunt uerè posthumi. d conc.
l. posthumorum. de iniu. ru. Ex quo dixit Bart. aliud
e esse talem, & aliud hri. pro tali. † Vnde aliud est q̃ ali
3 quis sit ciuis, Doctor uel scholaris, aliud q̃ quis ha-
beatur pro ciue, Doctore uel scholare: de quo p Bar.
f in l. maritus. §. j. ff. de adul. Finaliter no. consilium f
instituendi nepotē ex filio, ue agnascendo p̄teritus
rumpat testm̄, hoc esse proditū ex lege Velleia. Sed
uos dicite q̃ in primis à Gallo. in simili, ut hic sentit
g litera. in fi. gl. in uer. posthumi, g colligitis, quòd † li-
4 cèt institutio facta de posthumis complectatur na-
scituros in casata, tam ex futuro matrimonio, quàm
ex pn̄ti, exhęredatio tamen facta de posthumis na-
scituris solum ex præsenti matrimonio complecti-
tur. Contrarium tenuit glo. in l. placet. de lib. & post
hu. ut etiam exhæredatio posthumos nascituros ex
futuro matrimonio comprehendat. & pro illa glos.

alle.l.3.§.pen.ff.de lib.& posth.Sed hæc gl. ueluti ue
rior côiter approbatur, ppea φ exhēdatio dēat fieri
noĩatim,non indefinitè,ut hic,& in l.j.de lib. & po-
sthu.Itē quia uerba pñtis tpis non sunt trahēda ad
futurum.l.si à colono.de uerb.obl.& l.boues.§. hoc
sermone.ff.de uer.sign.Exhæredatio igitur facta de
posthumis,solum nascituros de pſenti mrimonio cō
plectitur, non ex futuro.Sed iō istō facta de posthu
mis,nascituros ex futuro matrimonio comprehen-
dit,quia ad illos p legem extenditur fauore instōnis:
quod non est ad exhæredationem trahendū,quia il-
la est odiosa.l.cum quidā.de lib.& posthu. & regula
iuris,odia,de reg.iu.lib.6.In fi.glo.in uer.rumpitur.
colligitis,φ licet iure ueteri posthumi exhæredari
poterant,hodie tñ iure nouo minimè.Sed huic sñiæ
multū uĩ aduersari.l.maximum.C.de lib. præt. Sed
rñr côiter,φ corrigitur illa p l.si quis in suo.§.fin. C.
de inof.test.quod fuit uisum Fulg.absurdè dictum,
φ l.si quis in suo ueluti prior, corrigeret l. maximū
uitium.quæ est in ordine posterior.Vnde ipse dixit,
φ iure Cod.posthumi exhæredari pñt: & ita loquit.
l.maximum uitium.non aūt à matre:ita loquitur l.si
quis in suo.Sed quæcunq; harum sñiarum ualeat,il-
lud est palam,iure nouissimo non posse exhæredari,
ppea φ in exhęredatione est inserenda cā,hoc est de
meritum. auth.nō licèt.auth.ex cā.C.de libe.pt.Sed
posthumi nō potuerunt demerere,ergo nec exhære
* dari.Et ista sñia est uera.In si gl.in uer.parētib. * No.
pteritionem matris factā de liberis, non annullare
5 testm̄:quod iō procedit,†quia præteritio matris ha
betur pro exhæredatione,ut uidebitis in §.mater. in
6 fra eo.In fi.gl.in uer.necesse.No.†duplicem necessi-
tatem,unam pręcisam,ad quam quis,uelit uel nolit,
à lege compellitur uel ab homine. Alia est caussati-
ua,ad quam quis non compellitur præcisè, & ista p
priè appellatur suasio.simlem gl.habes in l.Gallus.
h in prin.ff.de lib.& posth.In fi.gl. in uer. uiuo. *h* No.
nepotem natum post mortē patris auo præmortuo,
non rumpere testm̄,licèt in eo præteritus extiterit,se
i cus si pater uiuo auo mortuus extitisset:*i* Ratio, quia
qñ pater moritur post mortem aui, iam firmatum
est testm̄:quia filius ideq; pater tpe mortis primum
gradū obtinuit ĩ suitate,vñ nō pōt natiuitate nepotis
rumpi.Sed qñ moritur uiuo auo, iō natiuitate nepo
tis rumpitur,quia ipse tpe mortis aui reperitur pri-
mum gradum suitatis recipere.

ADDITIONES.

a Aduerte circa §.posthumi.dum uult.φ si filia posthuma fue-
rit præterita,φ testm̄ ualet sed per natiuitatem talis posthumæ
rumpitur.Istud uidetur esse mirabile quia si filia iam nata præ
terita non rumpit testm̄,ut in uer.sed non ita,supra eo.quomo
do ergo posthuma,postquàm iam est nata,debet posse rumpe-
re testm̄?Et ad hanc mirabilitatē fortiter facit,quia magis pec-
cat pater,& magis facit contra uietatem prætereundo filiū iam
natum,quem iam uidit,& nouit,quam prætereundo posthumū
quem nunquam uidit,& in quo non potest cadere tanta affe-
ctio,ut uult iste text.supra in princ.huius ti & tamē ualet testm̄
quando prætetijt filiam iam natam,ergo multo magis dēt uale
re qñ prætetijt posthumam.Fortè pōt dici, φ lex antiqua ideo
uoluit potius per præteritionem posthumæ rumpi testm̄ quā
iam natæ,quia lex antiqua putauit φ potius per obliuionem
ptererit posthumā,q̃ iam natam.Et φ in posthuma caderet p
babilior dubitatio obliuionis in filia posthuma, q̃ in iam nata,
hoc probat iste tex.in uer.sed fœminæ.qui uult φ quando filia
posthuma exhæredatur inter cæteros,dēat sibi aliquid legari,ne
uideatur p obliuionem pterita,& tñ qñ filia iam nata exhære-
dabatur inter cęteros,non erat necesse aliquid legari,quia non
cadebat dubitatio obliuionis.Cogita,quia fortassis ista non sūt
ab his cogitata.Itē circa hunc § cadit aliud mirabile, quod seri
psi sup in prin.huius tit.quod tamē melius cadit hic , intellige
circa istū.l §.posthumorū.Itē circa hunc. §.occurrit aliud du-
biū,dū uult φ nepotes posthumi sunt exhæredandi, & nomina
tim;quia,si iam nati nepotes poterant præteriri,ut §.præced.er
go & posthumi.Et si dicas,φ istud fit pp timorem obliuionis,
ut statim dictum est,respond.φ poterat statui,ut aliquid ei expſ
sum relinquatur,sicut in posthuma statuitur,alias erit diuersū
in posthumabus,& nepotib posthumis,& tamē in iam natis est
idē,ut in uersi.sed non ita sup.in § præc.Cogita, cur diuersum.
a Premitte ēt latius,ut per Bell.quia iste est defectitiuus.
b Quid sibi uelint illa uerba,& ea ratione totum infirmatur, ui-
de hic Bello.nouiter declarantem.
c No.secundo,ibi,ualet quidē testm̄,φ est differentia inter post
humū pteritum & iā natum:quia iam nato pterito,testamentū
est nullum,secundum limitationes datas in pcedēti.§ Sed post
humo pterito testm̄ interim tenet & rumpitur demū cū nasci-
tur,ut hic,& si moriatur testatore uiuo reconualescit testm̄ de
iure prætorio,ut l.posthumus præteritus.ff.de inof.test.quod se
cus est in iam nato præterito:quia licet moriatur uiuo testato-
re,non conualescit nisi sint instituti uenientes ab intestato,ut di
xi in præcedenti.§.Quando autem moritur post testatorem,na
tus uel posthumus,tunc nullo iure reconualescit testamentum
ut in l.1.ff.de posth.hęr.inst.& § posthumo.inf.de leg.
d Quomodo hoc debeat intelligi,dic ut per Bel.in § posthumo
num.1.not.
e Vide Bell.lib.4.soppuita.c.19..nu 7.
f Sed nunquid istud cōsilium de auo,qui debet instituere nepo
tem,habeat locum in auo materno,sicut in paterno?Dic φ sic,
sed in paterno nepos diceret testamētum aui nullū,uel [illegible]
ta euerteret.In materno uerò nepos pteritus subducta filia q̃re-
laret,si iusta & legitima cā nō inserta ptereiretur:quia eius præ-
teritio pro exhæredatione habetur.inf.eo §.mater.& in gl.
g Dum hęc gl.exponit parentib. s.masculis,Bell.dicit hanc ex-
positionem non fuisse necessariā,ut p eum,quem latius uide.
h Quęrunt hic Doc.quid si filius in potestate sit institutus, & ne
pos ex eo similiter in ptāte sit præteritus,& filius interim emā
cipetur,an nepos rumpat testamentū.Gl.in l.Gallus.§.& quid.
ff.de lib.& posth.dicit φ sic,quia in successione ex testamento
dabat differentia emancipationis:& sic cum filius emācipatus
non succedat,nepos excluso filio rumpit.Bar.ibi tenet contra-
riū,φ imo testamentū teneat:quia imò sublata est differētia in-
ter emancipationē & patriam ptātem,& ita hodie debet exhæ-
redari sicut filius.l.Meuia.C.de legi.hęr.& inf.eo.§ nostra.& iō
cūm filius licèt emancipatus teneat suum locū,& pcedat nepo
tē,ergo.Aduerte dum ista gl.dicit,itē differt ab ascendentib.&
all.gl.pater filium.puta φ illa lex uetat hoc mod.Nam hic di
citur,φ ita demum admittitur nepos,si filius uiuo auo subdu-
catur de medio,& sic si obstaculum tollatur uiuo eo,de cuius te
stamento agitur:& tamen in d.l.pater filiū.dicitur,φ si filij,quo
rum prima est cā,& sic qui sunt impedimentum auo in casu il-
lo,tollantur de medio ēt post mortem eius,de cuius successio-
ne agitur,quod admittatur ipse auus,ergo patet φ secus est in
ascendentibus:& ita inducit Bar.quem uide in l posthumorū.
ff.de iniust rub.testa.imò quòd est singularius etiam iure nouo,
quo filij adoptiui non transeunt in potestatem patris adoptan-
tis,tamen dicuntur esse sui,tex.est sing.in l.cum in adoptiuis.C.
de adop.Et sic ibi est casus,in quo est dare suum,qui non est in
potestate:licèt posset dici,quòd ibi tex. dicit quòd hēt iura sui
hæredis,non φ sit suus hæres.Cogita.
i Hic latius explicat Bell.quem uide etiam ad alias gl.seq.

SVMMARIVM.

1 *Iure ciuili filij emancipati non sunt instituendi aut exhæredandi.*
2 *Secus est de iure prætorio & propter præteritionē ipso iure non fit nul
lum testam.nullum,sed datur beneficium contra tab.*
3 *Adoptiui non dicuntur sui,suitas enim procedit ex coniunctione san-
guinis.*
4 *Filiæ iure nouo ita sunt instituendæ aut exhæredandæ , sicut de filijs
dictum est.*
5 *Dictio,ſ ex ᵭposs,denotat interuallum.*

6 *Si pater præteritur à filio, non ob id testamentum est nullum.*
7 *Filius emancipatus non habet propter præteritionem querelam inoffi ciosi testamenti.*
8 *Exhæredato non datur bonorum possessio contra tab.*
9 *An statutum loquens de cã intestati, trahatur ad causam testati.*
10 *Renunciari potest allegationi ignorantiæ ex certa scientia.*

a **§. Emancipatos**: a Emancipati liberi iure ciuili
sunt incogniti, & iõ eo iure præteriti non rumpẽt te-
stamentum. Iure uerò prætorio emancipati liberi p
lineã mascu. descendentes, dẽnt institui aut exhẽda-
ri nõiatim. Per lineam aũt femininam descẽdẽtes,
dẽnt institui, aut inter cæteros exhẽdari: alioquin si
pteriti extiterint, tribuit eis à ptore bñficium cõtra-
1 tabu. h. d. No. primò, † emancipatos liberos iure ciui i
b li b incognitos esse, & ppea de necessitate eo iure n :
que instituendos nec exhẽdandos: ideoq; pteriti nõ 5
annullant testm̃. No rõnem ex tex. q iõ emancipati
pteriti nõ rumpunt testm̃, quia non sunt sui hẽdes,
quia suitas fuit dissoluta per emancipationem. Et ex
c hoc tex. sp probaui sñiam Bar. c contra Bal. & Ang. 6
cęterosq; nouissimos, q rõ quare præteritio filiorũ
annullet testm̃, est suitas & continuatio dñij: cum.
n. extraneus à testõre institutus reperiat per filium p- K
teritum occupatum dñium esse in suitate, & cõtinue
tur, non potest illud appræhendere, iõq; constõ nul
la. l. si ut certo, §. si duob. ff. cõmo. Et pro hac opi. fa-
cit q pteritio mẽis ideo non annullat testamentũ, qa
in filijs ad mẽem non est ptás, & iõ nec suitas. §. ma-
ter. infra eo. l. illud §. ad testamenta. de contra tab. Itẽ
pro hoc introducebã. l. item qđ Sabinus. de hær. inst. 7
a Item no. † iure ptorio filiũ emancipatum dẽe institui
aut exhẽdari: si tñ eo iure emancipatus ptereatur, te l
stamentũ non dẽ nullũ, imò datur bñficiũ cõtra tab.
Et si dixeritis, ptor mandat emancipatos institui aut
exhæredari, si ergo ptereatur contra mandatũ pto-
ris, ergo testamentum nullũ. l. nõ dubiũ. C. de legi.
Sol. qñ lex mandat aliquid fieri, nec ultra pcedit, si m
contra fiat, actus est nullus. d. l. non dubiũ. C. de legi. 8
Aliqñ lex mandat aliquid fieri, & ulterius procedit
d impo nendo pœnam, d si nõ fiat: tunc si nõ cõtrahat,
ualet actus, ne duo imponantur, annullatio actus, &
pœna exterior. ita no. Bar. in l. ptor. de dam. inf. ita hẽ
in l. iubemus. §. sanè. C. de sacros. eccl. No. in §. ado-
e ptiuos e liberos f durante adoptione dẽe institui aut
f exhæredari à pẽe adoptiuo: à pẽe naturali non. Si ue
rò emancipati fuerint à pẽe adoptiuo, non sunt insti-
tuendi nec exheredandi, sed à pẽe naturali sic. & hæc
uera sunt iure isto, iure uerò nouo aliter disponitur, n
ut hẽ in l. cũ in adoptiuis. C. de adop. & dicatis ut ibi o
3 Item no. † q adoptiui filij nõ dñr sui. g conc. tex. aper p
g tius in §. pterea. de hæ. quæ ab inte. defe. quod uẽ mira
bile, quia suitas pcedit ex coniunctione sanguinis, q
quæ cessat in adoptiuis l. fi. ff. de dam. inse Sed tñ qa
suitas causatur ex patria ptãte, hodie non hẽt lo-
cũ in adoptiuis, nisi essent adoptati ab auo mẽno, uel •
• proauo. Item no. in §. sed hæc. * q † hodie ita debent
4 nõiatim exhẽdari filiæ, sicut filij. No. duplicẽ rõnem.
prima, quia in procreatione sobolis ita necessarium
est mulieris officium, sicut masculi. Alia rõ, qa iure
ueteri ita uocabantur filię ad hẽditatem intestati, si
cut filij. Ex quo colligitis, q cã testati, à causa intesta-

ti regulatur: facit. l. j. ff. de bo. poss. secũ tab. Addite
aliam rõnem positam in l. maximum uitium. de lib.
prete. ut euitetur uitium increpãdi naturam, cur. ita
non pcreauerit masculum, sicut fœminam. No. in §.
h sed si in expeditione. b præteritionem factam à mili
te militante, non annullare testamentũ, ppea, quia p
exhẽdato hẽ, qñ non ignorat filium sibi esse. Et hoc
est statutum fauore militum, ut eorum testamenta
substineantur. l. si cũ uel in utero. C. de testa. mi. No.
in §. mater. pteritione matris uel ex linea mẽna facta
non annullari testamentũ, ppea q p exhæredatione
hẽ. Rõ, quia mater non hẽt filios in ptáte, & iõ in eis
non est suitas, iõ testamentũ tenet: fortificat rõ Bar.
de qua supra, & probatur hoc in l. illud. §. ad testã. C.
i de contra tab. Finaliter i no. pp pteritionẽ à mẽe uel à
linea mẽna competere querelam de inof. test. Deinde
5 colligitis, q † dictio, paulo post, denotat internallũ.
Nam dicit hic, prouideri de remedio paulo post, &
tñ prouidetur per longũ interuallũ. Hæc satis quo ad
tex. In fi. gl. in uer. sui: Vos dicite, q rõ lẽę, pro ut ia-
6 cet, est bona. Non ob. q † filia teneatur instituere pa-
trem, quia fateor: tñ si pẽem præterierit, talis præte-
ritio non reddit testamentum nullũ, sed parat patri
K qrelã x inofficiosi à iure ciuili, aut remedium cõtra
tab. à iure prætorio. l. cum filium. C. de inof. test. l. 4.
§. j. ff. si quis à pa. fue. ma. sed præteritio filij in pote
state, bene hẽt annullare testamẽtũ rõne suitatis. Sed
dixerit aliquis, q̃ est rõ, quare filio emancipato pteri
to non cõpetit querela inoffi. testã, cum ea competat
patri à filio præterito, & tñ nec est pater in filij ptá-
7 te, nec emancipatus in ptáte patris? Solu. † Ideo qrela
non cõpetit filio emancipato, quia filius emancipa-
l tus est incognitus iure ciuili, l unde qrela quæ est
beneficium proditum à iure ciui. non competit. l. ex
duob. §. fi. & ibi gl. ff. de uul. & pup. pater aũt est agna-
tus filio & cognitus iure ciuili, & iõ idem beneficiũ
iuris ciui. hoc est, querela competit. In fi. gl. in uersi.
m exhæredatur. no. duo. m Primùm illud quod uulgo
8 solet dici, exhæredato non competere bonorũ poss.
cõtra tab. hẽre locũ qñ ritè. i. solenniter exhæreda-
tus extitisset. Addite q uerbum, Ritè, significat solẽ-
nitatẽ: uerbum, rectè, iustitiam. gl. est in l. non puta-
uit. §. non quæuis. ff. de contra ta. l. hoc colore. de in-
off. testi. Secundo colligitis ex gl. q licet instituto nõ
competat bonorum poss. contra tab. ex persona sua,
competit tamen sibi ex persona præteriti. conc. l. si
post mortem. §. fi. de contra tab. habes in simi. in l. pe
tendæ. C. de temp. in inte. rest. pet. Gl. in uer. utilem.
n n In fi. in uer. habeant. o No. q licèt præteritio filij
o in potestate constituti habeat ipso iure annullare te
p stamentum: præteritio tamen emãcipati p nequaquã.
Sed contra hoc instabit quispiam. Nam cum hodie
q sit sublata q dẽia emancipationis & patriæ ptátis. §.
nullam. in Auth. de hær. quę ab int. defe. ergo quẽad-
modum præteritio filij in potestate reddit testamen
• tũ nullũ, ita & pteritio filij emancipati. Sol. * dicunt
Doc. q illud est uerum in successione ex testõ, & de
hoc est glo. ord. in l. Gallus. §. & quid si tantum. de li
be. & posthum. & in l. fi. C. de colla. licet gl. tenuerit
contrarium, & malè, in l. si proponas. ff. de inoff. testa
men. in l. certum. C. unde leg. & in rub. C. de succes.
edi. Suadetur glos. ratione: nam cum illud Authen-

de hæt. q̄ḡ ab intest. defe. sit ius corrigens, & tollat dñiam emancipationis & pñiæ ptãtis, cum ab intestato succeditur; non debet extendi ad successionem ex testō. l. si uerò. §. de uiro. ff. sol. matr. Et infertur ad

9 quæstionem frequentem. Statuto cauetur, † q̄ filia dotata non succedat pr̄i ab intesta. pr̄ condidit testm̄ instituit filios & filiam præterijt: filia ueluti præterita uult dicere testamentum nullū, fratres opponunt q̄ est exclusa uigore statuti: dicit illa q̄ statutum excludit eam ab intestato, unde statutū non est trahendum ad casum confecti testi: & pleriq; ita dixerunt, rōne de qua supra. Bal. consuluit contrarium, & uī cōis sñia tali ratione: quia cui non competit ius petēdi legitimam, non competit ius rumpendi testamentum. l. Papinianus. §. sed nec impuberis, de inof. testa. Sed ista filia est exclusa à statuto ne ltiam petat, ergo est exclusa à ruptela testi. Præterea daret materia patri, ne cōficeret testamentū. Quid .n. peccauit pr̄, si filiā exclusam ab intestō non uocauit? certè nihil. l. posthumus, in prin. ff. de inof. tes. facit l. posthumus. §. si quis ex his, eo. tit. Esset tñ consiliū q̄ pr̄, q̄ hēt filiam dotatā, & uult cōdere testamentū, illā instituat i duodecim imperialib. ne p̄terita dicat testamentū nullū ut est gl. q̄ ita cōsuluit, in l. 3. §. ꝓinde. ff. de mino. In fi. gl. in uer. ignorans. Colligitis singulariter ex hac

10 gl. & l. in ea alleg. † q̄ allegationi ignorantiæ renunciari pōt ex certa scia: nec est in corpore iuris lex melior illa, ut dicit Bal. Licèt tñ uulgò dicat, quòd iuri, quod quis ignorat sibi cōpetere, renunciare nō possit: uerū est, nisi fiat ex certa scia; dicendo, Renuncio tali priuilegio meo, tali exceptioni mihi cōpetēti, tali beneficio, & quibuscunq; q̄ dici, excogitarive possent, q̄ mihi ullo unquam tpe essent cōpetitura, competuntq; de pñti. quod uerum intelligite, si talis re-

r nunciatio fiat à maiore: secus si à minore, pp imbe-
s cillitatē ætatis, l. sciendum. ff. de uerb. obl. s

ADDITIONES.

a Ad euidentiam hu us §. uide hic Bell. præmittentem plura iura circa istos emancipatos.

b Intellige de iure ciuili usque ad ius C. ut per Bell. j. notab.

c Hæc tamen opi. Bar. est cōiter reprobata, ut inquit hic Bello.

d Hæc responsio non placet Bellono, qui aliam dat.

e Quid aūt si ciuis originarius unius ciuitatis, detur in adoptionem alteri ciui alterius ciuitatis: quia efficitur ciuis ciuiliter alterius ciuitatis, an desinat esse ciuis suæ ciuitatis, quemadmodum filius desinit esse in ptāte patris naturalis? Dic quòd non, sed utriusq; ciuis erit, & subibit munera utriusq; ciuitatis & honores. l. in adoptionib. ff. de adop. Sed quid si pariter uocetur ad munera utriusq; ciuitatis? Dic q̄ est præferenda ciuitas originalis, ut uult gl. in d. l. in adoptionibus, de hoc per Bart. in l. assumptio. ff. ad municip.

f Adhúc §. adoptiuos. præmitte diuersa iura in adoptiuis, ut per Bellonum.

g Ad hæc dicta Porc. vide omnino Bello. lib. j. supput. ca. 3. ubj tractat de stitate adoptiuorum, & hic.

a In hoc §. refertur dispositio l. maximum uitium. C. de lib. præte. per quam quid de nouo disponatur, uide hic Bellon. altius exordientem,

h No. in §. sed si in expeditione, q̄ præteritio militis facta de filio scienter, hr̄ pro exhæredatione: quod secus est in pagano, ut sup. in prin. huius tit. Et in dubio p̄sumitur sciuisse, si aut filiū in testamento nominauit, aut ei legauit. l. si cum uel in utero. C. de test. mili. Et ista ꝓcedūt iure isto: quid autem sit iure Authenticorum, uide Tortū in l. sicut certi, ad fi. C. de test. mili. Et aduerte, q̄ dum glossella hic uult istum tex. non procedere, quādo miles nō esset in expeditione, dubito, per d. l. sicut. & d. l. si cum uel in utero, in quibus hi q̄ præteritio militis habetur ꝓ exhr̄datione, & tamē ibi nō fit mētio de expeditione. Cogita.

i Vlt. uo. conclusione huius tit. qualiter p̄teriti & exhæredati rumpant testm̄. Dic, si à patre & eius linea præteritur filius, aut est in potestate, aut emancipatus. primo casu si præteritur, talis filius in potestate dicit testamentum nullū, & etiam potest rūpere per contratab. l. maximum uitium. C. de lib. præt. Aut exhæredatur; tūc si est adiecta cā, rumpit per querelā quò ad institutionem tantum, si cā non probatur: aliàs ca probata repellitur, ut in §. exhæredatos. Sed si non est adiecta cā dicit nullum, quia causę insertio est de substantia, ut in §. aliud quoq; capitulū. in Auth. ut cum de app. cogno. In filio emancipato si est exhęredatus, idem est quod in illo qui est in potestate, si fuit pręteritus sine expressione causę, dicit nullum & cōtra tab. si est filius in potestate: sed si cum expressione causę, tunc solum rumpit ꝑ contratab. Et in hoc differt a filio in ptāte, qui etiā diceret nullum ut tenet gl. in d. §. exhęredatos. Et idem dicas econtra de ascendentib. p̄teritis a filijs, p. l. j. ff. si quis à par. fuer. manu. Qualiter aūt collaterales rumpunt ex p̄teritione testamentum? Dic q̄ fratres utrunque coniuncti uel consanguinei si sint pręteriti siue exhęredati, rumpunt per querelam, si turpis persona sit instituta, & non ꝓbatur aliqua de tribus causis, de quib. causis supra scripsi, sed uterini tantū nullo mō. l. fratres. & ibi Bart. C. de inof. test. Nec isti tenentur de necessitate in exhęredatione exprimere cās ingratitudinis, quia solum hęres potest opponere cām, ut in Auth. de nup. §. ingratitudinem.

K Dum hic uult patri præterito competere querelam, Bell. hic dicit eum errare in terminis.

l Istud non placet etiam Bello quem uide ad omnia hic dicta per Porcium.

m Plura alia notabilia colligit hic Bello. ex hac gl.

n In gl. in uer. per uirilem. Aduerte, quia illa iura admittunt nepotes ex fœminis ab intestato, cum illa diminutione tertię partis. quid aūt iuris sit in talib. ꝓuis condito testō, gl. non bene aperiunt, tū cogita. Et tex. in l. maximum uitium. In uerbo, si tamē ex masculis ꝓgeniti sunt, uī innuere, q̄ in nepotib. ex fœmina condito testō nihil sit innouatum. Et si dicis, si sublata est ab intestato, ergo & ex testō: illud est falsum p id, quod infinities uidemus hodie in emācipato, in quo ab intestō sublata ē differēria, & tamē nō cōdito testō, iuxta gl. in l. Gallus. §. & qd si tantū. ff. de lib. & posth. & in authē. ex cā. in glo. 2. magna. in prin. C. de lib. p̄t. Cogita, qa puto q̄ illa sit ueritas: primū, si descēndentes ex fœminis nō debēt institui uel nominatim exhęredari à matre, ut in §. mater. inf. eo. & ibi est casus de q̄one ꝓdicta, ita q̄ nō est opus amplius dubitare, qa ibi ē casus clarus, q̄ auus non debet exhęredare nepotes descēndētes ex fęmina.

o In gl. in uer. hēant. In fi. Gl. uult, q̄ emancipato detur querela inofficiosi testi, p l. Papin. la j. aliàs posthumus §. fi. de inof. test. Illud est falsum, cum eo iure emancipatus esset incognitus. Vnde dic, q̄ ibi dicitur, q̄ competit bonorum possessio gratia litis cognoscendæ, quæ est uia ad querelam inofficiosi testamēti, declarando, ut ibi per gl. & Bar. Potes ēt dicere, q̄ imò est cognitus, secundum istud ius §. nři. super quo est posita gl. nostra. Et dum gl. allegat. l. is qui. ff. de lib. præt. est corrupta secūdum Nic. de Neap. hic, & uult allegare l. j. ff. de lega. præst. & illa lex uenit hoc modo: nam emancipatus qui uenit per contratab ꝓstat legata coniunctis personis: secus est in filio in potestate, ergo apparet inter eos esse differentiam.

p Ego multum dubito circa ista: & q̄ imo præteritio filij emācipati annullet ipso iure, mouet me, quia hic requiritur ꝓ forma, q̄ emancipatus instituatur uel exhæredetur: ergo forma non seruata actus est ipso iure nullus. Nec potes hic dicere prout ille dicit supra in notabilib. quòd lex ultra procedat prouidendo de remedio rescissorio. Secundò, & istud multum me urget, si dicimus q̄ emancipato pręterito competat solùm contratab. qd operatur dispositio huius §. quòd emancipatus instituatur uel exhæredetur. Sed præterito non competit nisi cōtra tab. cum remedium iam haberet à iure prætor. ut §. emancipatos, supra. cod. ergo prouisio huius. §. in hoc seruit de uento. Cogita, quia durum est respondere, & hanc opinionē tenet glo. per istum tex. C. de inof. testam. in prin. in uerbo, omittunt. Tu potes dicere, quòd. § iste multum operatur: quia ubi olim emācipato non competebat querela, quia erat incognitus à iure ciuili, nisi impetrata bono. possess. gratia litis cognoscen. l. Papinianus. in prin. cum gl. ff. de inoff. test. hodie habebit querelam, cū sit cognitus a iure ciuili, ut hoc tex. & pro parte prima multū facit tex. nisi cauilletur, in l. maximū uitium. in uer. sancimus.

C.de

C.de lib.pt.Sed rñt ad hunc tex.q hic Imperator non uenit aliquid disponendo de nouo circa emancipatos, sed uenit ad tollendam dñiam, quæ nlim erat circa posthumos masculos & fœminas,& uoluit q omnes debeant institui uel exhæredari, sicut nati siue in ptãte, siue emancipati.ita etiam facit Imperator in d.l.maximum uitium.§.fi.C.de libe. præte. & ista est nearatas,& pro ea est tex.in l.si pater.C.de inst.& substi.

q An hodie sit sublata differentia emancipationis & patriæ potestatis, uide Bar.hoc dicentem in l.filio præterito. ff. de iniust. est.Et in quibus sit sublata differentia emancipationis, & patriæ ptãtis, uide plenè per Ang.in d.§ & quid si tãtum. Adde tamen, q remanet differentia adhuc hodie inter masculos & alios descendentes per lineam fœmininam, quia masculi debẽt institui uel nominatim exhrẽdari, sed illi põt præteriri,& pteriti nõ tñ rumpunt testm̃, sed habent querelam, ut in §. mater.in fi.infra eo. Similiter remanet hodie dñia inter posthumos & iã natos, qa posthumi nõ põt exhrẽdari.l.si quis in sun.C. de inof. test.sed iam natus sic, cum cã, de qua in auth.nõ licet. C. de lib. pt.& in §.id quoq; in Auth.ut cum de appel.cognoscitur Item emancipatus põt accipere pecuniam mutuo,& uiuere: secus in fun.l.i.ff.de pollicit.Item potest emãcipatus testari, sed caistẽs in ptãte non, nisi de castrensi uel quasi.l.fi.C qui test fac.pos.Itẽ emancipatus potest esse in iudicio sine consensu patris, in ptãte non põt.l.si §.necessitatem.C.de bon.q lib. Item emancipato pupillo datur tutor, sed non existenti in ptãte.§.i.sup. de tutelis.Item emancipatus offm̃ publicum retinens de consensu pr̃is, non obligat pr̃em, secus in filio in potestate.l.2 ff.de uulg. & pupil.In successione ãt ab intestato sublata est differentia inter suũ & emancipatum.l.meminimus.C.de suis & legit.hære.

• Ad hæc uide latè Bello, qui etiam resoluit dicta Iasonis hic in additio.incip.ego multum.

r Ad omnes gl.§ fi.omissas per istum uide Bello.hic.

s An ãt iurm ualidet renunciationes generales, quæ de iure cõi non ualerent, uide Bal.in c.i.in titu. de controuersia feudi apud pares terminanda.& Inno.in c.fi.extra de commod.

TITVLVS XIIII.

De hæredib.instituendis.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uisum est de institutione suorum, sequebatur uidere de institutione extraneorum, & propterea uiso de institutione

a ***suorum, de hæred.instit.rectè fuit intitulatum. a***

ADDITIO.

a Et aduerte ad gl.rubricæ, dum exponit instituendis. i. q̃ põt institui: Hoc facit timore contrarij, quia gerundium importat necessitatem, ut est gl.in rub.ff.de eden. Videbitur ergo, q hic tractaretur de his, q necessariò hrẽdes essent instituendi, qd tñ est falsum, ut notorie patet: iõ gl.eã posuit, ut sup. Tamẽ ista expositio non fuit necessaria, quia non est ita indistinctè uerũ, q gerundium importet necessitatem, iuxta ea quæ traduntur in rubri.C.de eden. Dic ut ibi. Et aduerte, quia ista rubri. cõfundit theoricam Bal.communiter approbatam in d.rubri.C.de edẽ. ut ibi scribo post tea. Et continua hanc rubricam, ut continuat gl.in rub.ff.eo.quam etiam iste uidetur ponere hic. Et si dicis, quòd in hac rub.non sit gerundium, sed participium: etiam participium importat necessitatem, ut est gl. secundum quod ponderat ibi Bal.in rubri.ff.de liber.& posthumis.

SVMMARIVM.

1 *Instituto seruo censetur ei data tacitè libertas, licèt secus fuerat de iure antiquo.*

2 *Sola institutione quis non efficitur dominus bonorum testatoris, sed oportet tria interuenire.*

3 *Omnia nostra facimus, quibus authoritatem nostram impartimur.*

4 *Quomodo testamento seruus & libertatẽ, & hæreditatem adipiscat.*

Hæredes, Liber hõ,& proprius seruus h ue alienus hæres institui põt.Sed olim seruus pprius hrs ĩstitui nõ poterat, nisi primum libertate pstita: hodie ãt si simpliciter instituatur, institutio ualet & tenet.h.d.No. primò ĩ uerbo, promissum.institutionem hrẽdum extraneorũ ese de gñe pmissorum.Et in hoc differt ab instõne liberorum, qa illa est de gñe mãdatorum.No.tam liberum hoiem quàm seruum, siue propriũ, siue alie-

a num, posse hrẽdem institui.a No. q olim nõ ualebat instõ serui pprij, nisi esset sibi primum collata liber

b tas.Et poterat antiquitas ea rõe b moueri, qa seruus non erat capax ex psona sua: item nec ex psona dñi, eiusdemq; testõris, quia testator fungebatur offõ testandi, non ãt officio habilitãdi seruum institutum.

1 Hodie ãt si † seruus proprius simpliciter instituatur, ualet instõ, eo qa credibile est testatorem uelle remouere seruitutem, ueluti obstaculum ad instõnẽ, & ppea libertatem conferre, quia ad dispositionem consequentis, necessariò sequitur destructio antecedentis, qd se non compatitur cum consequenti. l.illud, de acq.hære. Cum igr̃ seruitus se nõ compatiat cum instõne, illa destruitur, & tacitè libertas collata intelligit.l.pen.§.i.C.de necess.ser.hrẽd.insti. In fi. gl.i.no.q ille, qui aliquem hrẽdẽ instituit, intelligit ipsum facere dñm bonorum suorum: qd uerum intelligite aptitudine siue potentia, non ãt actu: quia

2 † ex sola instõne non efficitur hrs dñs bonorum testõris, sed requiritur ut hrẽditatẽ adeat: & ut possessionẽ cõsequatur requiritur apprehẽsio.l. cũ hrẽdes. de acq.pos. Consideramus igr̃ tria. Primũm instõnẽ hrẽdis, & ex hac pstatur facultas adeundæ hrẽditatis. Scdõ cõsideramus aditionẽ, & ex hac requiritur dominiũ bonorũ hrẽditariorum. Tertiõ cõsideratur apprehẽsio corporalis, & ex hac acquiritur possessio.d. l.cum hrẽdes.& l.cum miles.ex quibus causis maior. Et hęc uera i hęrede extraneo, secus i hęrede suo, & filio uel nepote, quia ille nõ efficitur hæres ex institutione, nec hereditatis aditione, sed à lege i uirtute suitatis, ideo im ppriè hæres appellatur. Ex quo dixit Bar. q statutum dictans, q de qualibet hrẽditate soluantur decẽ ab hærede p centenario, nõ habebit locũ i hærede suo: de quo i l.i suis. de lib. & posth.

c dicã inf.de hær.qual.& diff §.i.In gl.inouatio.c ibi, uideat. Dicite ex mente Iac.de Are.& Pet.quòd Atilianus & Paulus hoc bñ introduxerunt, sed eorũ opinio adhuc nõ erat approbata: sed qa Iustinianus cõprobauit, non dr̃ inuenisse de nouo, ut hic, sed ex approbatione hoc attribuit Iustiniano, & ita loquit

3 cõtrariũ. quia † oĩa nr̃a facimus, quibus authoritatẽ nr̃am impartimur.l.i.C.de vet.iure enucl. In fi. uos

4 distiguite tres casus † Aliqñ seruus proprius fuit purè & simpliciter institutus, & tunc mortuo testõre utrunq; cõsequitur, hrẽditatẽ ex expressa uolũtate, libertatẽ uerò ex tacita ut hic, & l. quidã. C. de necess. ser.hær.insti.& §.idẽ iuris.sup.ex quib.ca.manu. nõ poss. Scds casus, qñ fuit institutus purè, sed libertas fuit collata in diem uel sub condõne, quo casu expectat dies uel condõ.l.seruus.l.quot.l.filio.ff.eo. Tertius casus, qñ instituit seruum purè, & phibuit ipsũ libertatem obtinere, & hoc casu neutrum cõsequit pp perplexitatem.ita not.in §.idem iuris, in glo. all. quia ista additio, q libertatẽ nõ cõsequat, est contra substantiam istitutionis, & ideo illam uitiat.c.fi. extra de cond.appo.l.cum precario.ff.de preca. Secus si esset contra naturam actus, quia tunc utrunq; ualeret.l.ij. §.si conuenerit.ff.de po. Et faciunt in arg. quòd si aliquid relinquatur monacho, hoc pacto, ne acquirat abbati,

obbati, q legatũ fit nullum, quia contra fubftantiam monachatus, ut aliquid in particulari poffidere poffit: de quo tractat in l. Lucius. §. tres. hæredes. ad Treb. & habetur in auth. ingreffi. C. de facrofan. eccl.

ADDITIONES.

a No. ét q feruus, in quo quis habet proprietatem, dr̃ effe proprius ipfius proprietarij, non ãt dr̃ cõis proprietarij & ufufructuarij: & ideo manum ẽffio facta de uno, non nocet alteri: nã lĩcẽt proprietarius det fibi ꝓprietatẽ, nihilominus ufufructuarius dẽt habere ufumfructum. fed folum ifte habet hoc, q quæ acquireret dño ꝓprietatis, acquirerẽtur fibi: & fimiliter ecõtrà de ufufructuario, ut hr̃ in l. j. C. cõia de man. licẽt fi effet cõis, bene noceret, ut uidimus in §. fi. fuprà de don. Hoc uerum, fi non eft habita mentio libertatis: fi autem effet hr̃s inftitutus purè, & libertas data fub conditione, non effet hr̃s nifi ad ueniente conditione libertatis, ut ff. eod. l. feruus. & hic in glo. per innouationem. Si tamen condõ cafualis deficeret, licet non fit hæres, tamen intuitu pietatis erit liber. l. fi. C. de neceff. fer. hære. inftit.

b Ego puto, q alia fuerit olim rõ quia teftõr uidebatur uelle impoffibile, q remaneret feruus & acquireret dominium rerũ hæreditariarum, & fic ex teftamento, qđ eft impoffibile. l. qđ atinet. ff. de reg. iur. Et fi dicas, nonne poffet effe habilis ex perfona domini fui. l. fi mihi & tibi. §. regula. ff. de leg. j. Dico q nõ, qa poft mortẽ teftõr definit effe hr̃s, nec alius eft dominus, cũ ipfe fit inftitutus. Et ad rõnem iuris noui ultra rõnes hic pofitas adde duas rõnes alias, quas habes fup. ex quib. cau. manu. licet, uel non. in prin. in notabilibus. Sed aduerte, quia oẽs iftæ rõnes uidentur militare in legato facto feruo, & tamen habemus q legatum factum feruo non ualet de iure. l. penul. §. illo. C. de neceff. fer. hæred. inftit. Cogita de ratione diuerfitatis.

c Circa gl. in uerbo, per innouationem ad fi. poffet ꝓbabiliter dubitari, an fi aliquis inftituatur purè hæres, & libertas relinquatur non fub condõne, fed ad diem, an procedant iura allegata in fi. gl. Et paucis ego puto q non, quia libertas non põt relinqui ad diem. l. libertas, & l. ideoque, ff. de man. teft. & uide in l. hæreditas ex die. ff. de hæred. inftit. & in §. hæres & purè. infrà eo. tit. fed bene ex die. l. quoties §. fi. ff. eo.

SVMMARIVM.

1 *Seruus perpetrans adulterium cum domina, ab ea nec manumitti, nec inftitui poteft.*
2 *Maior honeftas requiritur in muliere quàm in uiro.*
3 *Tanta honeftas requiritur in milite, Doctore, & in clerico, quanta in muliere.*
4 *Qñ aliquid prohibetur fieri directò, etiã prohibetur fieri per obliquũ.*
5 *Vtilitas publica præfertur priuatæ.*
6 *Facilius legata ſuſtinentur, quam hæredum inftitutio.*

a §. Eft autem. a Qui prohibetur manumitti, prohibetur hæ
res inftitui, ne uia obliqua concedatur, qđ directa in
1 terdicitur. h. d. No. primò, † feruum maculatum b a-
b dulterio dñæ non poffe ab ea manumitti, nec ẽt hr̃-
c dem inftitui, * ne ex inftõne per indirectum liberta-
tẽ cõfequatur. cõe. l. his uerbis. §. j. ff. eo. Et fuit rõ du-
bitãdi, qa uidebatur iftum feruum poffe hr̃dem in-
ftitui uirtute regulæ, q̃ dictat, feruum ꝓprium à dño
inftitui poffe. Sed rõ decidendi fuit, ne feruus ex ma
lignitate fua ꝓmiũ cõfequatur, cõtra l. itaq; fullo. ff.
de furt. credibile eft. n. adulterũ inftitutũ ab adulte-
ra, ꝓ ter illicitæ cõiũctionis inftitutũ extitiffe. Hæc
2 nõ hẽrẽt locum in ferua cognita à dño, † quia maior
honeftas requiritur ĩ muliere q̃ in mafculo. l. palã. §.
q. in adulterio. & ibi gl. de ritu nupt. & l. 2. C. de his,
q. uen. ætat. impe. & hoc, nifi mafculus effet miles,
3 quia † tanta honeftas requiritur in milite, quanta in
muliere. l. affectionis. ff. de do. l. fi ancillã. C. de don.
inter ui. & ux. Et idẽ effet ĩ Doctore, maximè actu le
gente, & ẽt in clerico, l. aduocati. C. de aduo. di. iud.
& no. in l. miles §. j. de fent. & re iud. Et ideo licèt qs
poffit inftituere concubinam, Doctor tamen, cleri-
cus uel miles non poterit. ita no. in l. miles ita §. mu-
lier. ff de re iud. Itẽ licèt miles uel Doctor poffit legi
timare fpuriũ alienũ, nõ poterit tñ ltĩmare propriũ,
l. fi à iudice, ff. eo. Itẽ no. q ille feruus, in quo ufum-
c fructũ hẽmus, non appellatur nr̃. c Itẽ no. in §. feruus,
q feruus proprius inftitutus à dño, fi in eadem cã ꝓ-
manferit, liber efficitur, & hæres neceffarius dño, &
iõ efficitur neceffarius, qa ꝓmio magno libertatis
condonatur. arg. l. q iuraffe. de iureiu. Si ãt à dño po
ftea manumittitur, fua fpõte hr̃s efficitur, quia liber
tatem non confequitur ex teftõ. Si ãt alteri alienetur,
iuffu illius hr̃ditatem adibit. Et idem diftinguitur in
feruo alieno inftituto, ut habetis in litera. No. feruũ
alienũ poffe inftitui poft mortem dñi. Et fuit rõ du-
bitandi, quia uidebatur inftitutio non ualere, non ex
perfona ferui, quia incapax: non ex perfona domini,
quia mortuus. Ratio decidendi fuit, quia hr̃ditas re-
præfentat perfonam defuncti, ex qua perfona ficta
habilitatur ꝓfona hr̃dis inftituti, ut hic, & l. feruus
hr̃ditarius. ff. eo. Itẽ no. feruum pluriũ dñorũ hr̃dem
d inftitutum, adeundo acquirere pro portione dñica d
e hr̃ditatem. Gl. maculatum. e In gl. poftulata. ibi. l. j. §.
f prin. f puniuntur tm̃ dña & feruus, quia uerberati tra
duntur igni. Et idẽ non effet ĩ dño, q cognouiffet fer
uã, ut no. gl. in d. l. j. & ꝓbatur in d. l. fi. C. eo. de ma-
nu. ppea, quia maior honeftas requiritur in muliere
quàm ĩ mafculo, ut fup. dixi. Vnde turpius effet hoc
nr̃o tpe q famulus cognofceret dñam, quã fi domi-
nus cognofceret famulã, pp honeftatẽ, q̃ maxime re-
quiritur in ipfa muliere. Ibi. l. 3. Et eft rõ, quia ifti ferui
poftquã effent manumiffi, nõ poffent torqueri ꝓ de
licto probãdo: ut ergo torquerẽtur, fuit manumiffio
ꝓhibita, l. profpexit. ff. qui & à qb. in fi. Et rõ fpãlitatis fundatur in fupremitate delicti, ut hr̃ in d. l. j. ad
4 l. Iul. maieftatis. In fi. gl. in uer. habeatur. no. q † ubi
aliquid prohibetur fieri directò, ꝓhibetur per obli-
quum: & hoc uerum, qñ in utroq; cafu eft eadẽ ratio
difponẽdi, ut hic: fiue. n. feruus manumittatur, fiue
hæres inftituatur, eadem eft ratio prohibendi. f. ꝓp
delictum perpetratum. Secus autem effet, ubi non
effet eadem ratio prohibendi. Et per hoc non obft.
l. j. ff. de aut. tut. Addite prædictis, quòd ubi aliquid
prohibetur, cenfetur & caufatiuè & alternatiuè pro-
hibitum. l. quæ fub conditione. §. fi quis. ff. de condi.
infti. Ex quo dixit Cyn. Iac. de Aret. & Bal. q fi quis
uendiderit rem pro nouem quæ ualet uiginti, & iu-
rauerit non contrauenire contractui: & poftea petat
aut contractum refcindi, aut pretium fuppleri. l. 2.
C. de refcin. uend. non audiet: quia licet petitio ut
pretium fuppleatur, non indicat contractus refciffio
nẽ, tñ quia altera pars uenit alternatiuè, ut fi pretiũ
nõ fuppleatur, contractus refcindatur, ifte nõ audie-
tur, quia periurus effet. gl. eft ord. in l. 2. C. de refc. uẽ.
In gl. teftator. ibi, ab eo. Dr̃ aũt ufufructuarius domi
nus quo ad hoc ut ufumfructum poffit in folutũ da
re creditorib non autem quo ad hoc ut feruum ufu
fructuarium liberum efficere poffit, qa præiudicaretur proprietario quo ad hoc q priuaretur dominio
ferui ut hic: nõ autem fic præiudicaretur q ufumfru
ctum creditoribus daret, quia proprietas domino
conferuatur. d. l. in uenditione, in glo. alleg. In gl. liber, ibi, fecundũ Ioan. Ex hac gl. & in l. in ea allegata

colligitur

5 colligitis, ſm Bal. ꝙ † uox publica præfertur priuatę.
Vñ dicite, ꝙ p ſtatutum poſſet derogari ultimæ uo-
luntati, pp ꝙ uox ſtatuentium, uoci teſtõrum eſt pͤſe
renda, ut d.l.teſtõ.ff.eo. In fi.glo.in uerbo, libertate.
Hæc rõ non eſt bona, quia ſiue inſpiciamus diem ce
dentis legati, ſiue diem aditæ hæreditatis, utroque
caſu reperitur alienus: uñ quemadmodum etiã hę-
ditas uenit acquirenda nouo dño, ita & legatum. Et
6 ppea noua redditur rõ: † q a facilius legata reuocan-
tur, q̃ hrdũ inſtiõ.l.ex parte.ff.de adim.leg. cũ, n.faci
g lius legata inſtituãtur, facilius deſtruũtur. auth. ex cã.
h C.de lib.præt.Gl.in uer.directa.Gl.in uer.dñi.*b*

ADDITIONES.

a Contra iſtum tex.habes fortem tex.in l.cum filius § ſeruus.
ff de leg.2.quem alleg.Nic.de Neap.hic, & multis modis rñ-
det. Sed nulla ſolu.ſatisfacit mihi. Cogita, q a hẽo iſtum tex. ꝓ
difficili contra'io, & ibi gl.multis modis rñdet, ſed non ſatisfa
cit. Iſtum etiam tex.alleg.Aug.de Are.hic, ſed in alio propoſito
unde iterum cogita.

b Adde, ꝙ iſta domina, quæ ſe immiſcuit cum proprio ſeruo,
capitaliter punitur & ſeruus primò uerberatus comburitur. &
quilibet etiã ſeruus ꝑt licitè admitti ad accuſandum. & filij na
ti ex iſto coitu, nihil de hrẽditate matris hẽnt, ſed alij agnati. &
hæc ꝓbantur in l.i.C.de mulierib. quæ proprijs ſeruis.

a An idem ſi pp oſculum luxurioſum, uide Bell. in repe. rub.
C.de edendo in q.de uxore amittente dotem, prope fi.

c Item non ꝑt inſtitui hrs cum libertate, nec ſimpliciter inſti-
tutus hẽt libertatem. Secus in ſeruo proprietarij, ut ſup. qui li-
cèt inſtituatur cum libertate per uſufructuarium, ille interim
eſt liber reſpectu uſusfructus, ſed morte fructuarij efficitur i to
tum proprietarij, ut hic in glo.

d Et hoc eſt uerum, ſi uterq. iubeat ꝙ adeat: aliàs ſi unus iubet
& alius non, tunc pars illius accreſcit iubenti, ne teſtator dece-
dat pro parte teſtatus, & c.l.ſi ſeruus communis.ff.de acq.hær.
licèt ſecus ſit in legato facto ſeruo communi: quia ſi unus do-
minus repudiat, non accreſcit alij, ſed remanet hęredi. Et idem
in pluribus hęredib legatarij.l.& Proculo.ff.de leg 2. Quid ãt i
contractibus quando communis ſeruus ſtipulatur, uide in l.i.
§ communis.de ſtipulatione ſeruorum, & per Bar.in l.re con-
iuncti, de leg.3.& de hoc in g in.aliquid.

e Gl.in uer maculatum uult, uel ꝙ ſubaudiatur dictio accu-
ſatum, uel ꝙ exponatur maculatum, i.accuſatum. Dic ꝙ iſta
ſubauditio, uel expõ nõ eſt neceſſaria, pp uerbum, poſtulata, in
fra poſitum, quod intelligitur i.accuſata.

f Et dum glo. iſta in prin.uult ꝙ uterq. grauiter puniatur p il-
lã l.i.in prin. Dic ꝙ hoc eſt contra illũ tex, ubi ſola mulier pu-
nitur illis pęnis in prin poſitis: de ſeruo quò ad pęnã nihil ibi
dicit. Niſi dicas ꝙ hic circa fi.dr in uerſ.id ãt ꝙ ille.

g Addo in gl.ſuper uer.itaq. directa. Tu dic ꝙ imò iſta gl. ma
lè dicit: quia imò per alienationem ſerui non extinguitur lega
tum factũ ſeruo, p iura q̃ allegat Bar.in d. l. ſeruo cum liberta-
te, & p Aug.de Are.hic, & in d.l.ſeruo cum libertate. Dic ꝙ ibi
fuit reuocatum legatum nõ pp alienationem ſerui, ſed pp re-
uocationem libertatis: ſt tamè differentia in alio: quia hæredi
tas relicta ſeruo, non acquiritur domino niſi ſeruo uolente adi
re: & tamen legatum ſic. d.l.ſi poſt §.ſi quia hæreditas poteſt af
ferre damnum, legatum non: quam rõnem ponit gl.in §.item
acquirimus.ſup.per quas perſo.nob.acqui.& in l.ſeruo inuito,
in prin.ff.ad Treb.& Nico.de Neap.

h In gl.in uer.domini. Adde ꝙ iõ eſt, quare in legato facto ſer
uo inſpicitur dies mortis, ſed in hæreditate relicta ſeruo inſpi-
citur tempus aditionis, & nõ mortis: quia legatum acquiritur
domino etiam inuito ſeruo, ut l.filio.ff.de cond & demon.& iõ
tempus ceſſionis & ſic mortis inſpicitur: hęreditas autem inui
to ſeruo non acquiritur domino, ut l.cum proponas.C.eo. niſi
ſeruus uelit adire: & iõ tempus aditionis iſtius ſerui inſpicitur.
Et iſtam rõnem diuerſitatis ponit gl notab.in l.1 §.fi.de bon.
poſſ.ſecundum tab.& eam refert Nic.de Neap.hic.

SVMMARIVM.

1 *Nemo regulariter poteſt decedere pro parte teſtatus, & pro parte in-
teſtatus.*
2 *Inſtitutio om̃ium hominũ mũdi ualet, licet aditione nõ poſſit cõfirmari.*
3 *Dictio, ad, ponitur pro iuxta.*
4 *Dictio, uſque, ponitur excluſiuè.*
5 *Teſtamentum poteſt pro parte rumpi querela inofficioſi teſtamenti.*

§. Et unum. Pluralitas inſtitutorum non ui
tiat inſtitutionẽ. h.d. No. pri-
mò, unum hominẽ & plures inſtitui poſſe hęredes
a uſque in infinitum. Secundò nota, hęreditatẽ *a* regu
b lariter diuidi in duodecim *b* uncias, quarũ nomina
ponuntur in litera & ſtatim dicam. No. teſtatorem
poſſe & minuere, & augmentare numerum uncia-
1 rum in ſua hæreditate. Item no. † neminẽ poſſe de-
cedere pro parte teſtatum, & pro parte inteſtatum.
c *c* Et eſt ratio *d* quia hæres repræſentat defunctum,
d unde cum defunctus non poſsit repræſentari pro
parte & pro parte non, quia repręſentatio indiui-
dui debet eſſe uniformis & complet, in auth.de iu-
reiur. à morien. præſt.in prin. ſequitur ꝙ pro parte
teſtatus & pro parte inteſtatus non poſſit quis dece
dere. Fallit in milite priuilegio militis & fauore mi
litiæ. Item no. plures hęredes inſtitutos, intelligi in
e dubio æquis portionibus eſſe inſtitutos. *e* Item nõ-
ta diſtinctionem: quia ſi quidem teſtator aliquos in
ſtitueret aſſignatis partibus, & nondum completo
eſſe unum uel plures inſtituerit, intelligentur inſti-
tuti in his partibus, quæ aſſi defuerint. Si uerò com-
pleto aſſe alios inſtituerit hæredes ſine parte, intelli-
guntur inſtituti in alio. Si uerò unum uel plures in-
ſtituerit, intelligitur in his partibus, quæ aſſi defici-
unt. Si uerò aliquos inſtituerit in aliquibus partib.
& nondum completo aſſe neminem hæredem inſti
tuerit, partes quæ deficiunt inſtitutis accreſcunt, &
f econtra. *f* In fi gl.j. No. † inſtitutionem omnium ho
2 minum mundi ualere & tenere, licèt non poſſit adi-
tione confirmari. Sed Pet.Iac.de Are.& cõiter Vltra
montani niſi ſunt damnare hanc gl. Primò, quia hu
iuſmodi inſtitutio uĩ deriſoria, ut hæreditas in tot
partes diſtribuatur, ut parum uel nihil alicui tribu-
tũ uideatur. arg. in l.cum poſt.§.gener. de iure dot.
in l.ſi domus, in prin.de le. j. Item, quia iſta inſtitõ
uĩ collata in perſonas incertas uel infinitas, quod uĩ
non poſſe fieri.§.incertis.inſ.de legatis. Item q̃a eſt
ſpeciale fauore religionis & pauperum, ut illi incer-
ti inſtituti hæreditatem obtineant. l.id, quod paupe
rib.C.de epiſ.& clè. ergo in contrarium erit ius com
mune.l.quod uerò contra, de lega. Et hæc opinio
mihi placet. Præterea, cùm teſtator in ſuo teſtamẽto
dẽt nominare hæredes inſtitutos, ut uidiſtis ſup. de
teſta.in §.ſed his oĩbus.& probatur in l.hac cõſultiſ
ſima.C.eo. qũo igitᷣ poterit nominare oẽs hoĩes mũ
di? certè nullo modo: ergo inſtitutio nulla. Nõ ob.§.
iſte, quia fateor quod unus homo & plures uſque in
infinitum inſtitui poſſunt, dummodò infinitas eui-
3 tetur. Hoc probatur, quia † dictio, ad, ponitur pro iu-
xta, nec includit capitulum, cui adiungitur. l. quidã
libertis. de ſer.ruſt.præ.l.ſi uitem. §. qui ad ianuã. ff.
4 quod ui aut clam. Item † dictio, Vſque, ſtat excluſiue
l.à caligato. C.de nup. no. in l.ſi ff.de ſena.l j.in fi. ff.
an per alium cauſa appell. Erit igitur ſenſus, unus &
plures uſq; ad infinitum pñt inſtitui, ita tamẽ ut in-
finitas euitetur. Et ponatur ad, pro iuxta. In glo. ſe-
g xtans. *g* ibi, nam natura. hæc ratio non placuit Doc.
co q a quẽadmodum impoſita fuerunt nomina cer

dis uncijs,ita nomẽ imponi potuisset uni unciæ. Vñ
Doct.aliter rñdẽt,quia ideo non imponunt nomen
proprium unius unciæ,quia eo ipso quod dicimus
uncia,intelligitur de una,arg. in l. ubi numerus. ff.
de testib.unde non fuit opus imponere speciale no-
h men. Sed tunc *h* dubitauerunt Doct.quare non po-
suit nomen,qđ significaret duas aut tres uncias cum
dimidia,sicut apposuit nomen qđ significat unam
unciam cũ dimidia?q̃a illud octo uicibus sumptũ,
reddit numerum duodenarium completum: qđ nõ
esset sic in alio numero, quia redderetur numerus
duodenarius.Ibi,per ordinem.No.ex glo. ꝙ prima
quatuor noĩa unciarum,de quibus in lr̃a,sumũt ori-
ginem & effectũ à quota hr̃editatis portione.Cætera
ãt noĩa accipiunt originẽ & effectum à discreto nu-
mero unciarũ:qđ uerum fatentur Doct.excepto pri
mo noĩe,hoc est,sextante:nam si illud octo uicibus
sumatur,complet numerum duodenarium, unde si
sumeret nomẽ à quota,dẽret octauus appellari. Vñ
dñt Doct.ꝙ solũ tria noĩa insinuant quotam hr̃edita
tis.s.sextans,quadrans,& triens: cætera autem insi-
nuant numerũ discretum unciarum,& ita est tenen-
i dum.*i* In si.gl.no.appellari pondus unciæ id, quod
ponit' in statera,qđ facit pro interpretatione statuto
rũ,quæ pro falsis ponderibus pœnam imponunt. In
fi.glo.in uer.totius.distinguite tria membra.Aliq̃do
testõr miles instituit in paganico peculio,& tunc vr̃
in castrensi intestatus decedere.l.2.C.de test.mil.A-
liq̃n testõr instituit aliquẽ uel aliquos in aliquib par
tibus,uel in parte bonorum,& tũc reliquæ partes ac,
crescunt illi instituto uel institutis:q̃a portio quota
facilè accrescit quotæ.& ita loquitur l.quãquam. C.
de test.mil.Aliq̃n testõr instituit aliquẽ uel aliquos
in certis rebus,puta domo uel alio fundo,& tunc di
xere aliqui ꝙ pro cæteris rebus intestatus decedere
vr̃:quia non ita accrescit res rei, sicut portio portio-
ni.allegant l.si miles unum ex fundo.ff. de test. mil.
Cõiter tenet' contrarium,per l. si certarum. in prin.
eo.tit.Ad l. si miles unum ex fundo. rñdent, ꝙ illa
lex loquit',qñ probat' militem hoc uoluisse. Sed tñ
huic solutioni repugnat lr̃a ibidem in uer. creditur.
nihilominus ita tenet'.In glo.decedere.ibi,l. cũ duo
bus.No.ꝙ licèt quis non possit decedere pro parte te
status & pro parte intestatus ab initio, potest tñ ex
j post facto.Item no.†testamentum per querelã inof-
ficiosi pro parte rumpi posse.l.circa. ff. de inof. test.
Contra hoc opponitur,& imò ur̃ ꝙ testm̃ ex post fa-
cto nõ possit annullari ĩ parte, imò in totũ sit annul
lãdũ.Vñ oppo.de l.pe.ff.de iniust.rup.irri.test.Doct.
distinguunt multum no.an testm̃ ueniat rumpendũ,
p querelam,an ãt ueniat annullandum præteritione
filij:quia priore casu rumpi potest pro parte, poste-
riore uerò annullatur in totum.Rõ dñæ: nam quan
do rumpitur per querelam, rumpit' mediante sñia
iudicis,qui pronũciat testm̃ inofficiosum: unde cũ
sñia sit stricti iuris,debet strictè intelligi, ut pro ea
parte intelligatur ruptum testamentum, ꝓ qua fuit
querelatum.l.pupillorum. ff.de reb. cor. Sed quãdo
testamentũ annullat' p̃teritione filij, annullatur sñia
legis,q̃ latè intelligitur.Præterea, qñ testamẽtũ rũpi
tur p querelam,rumpitur pp omissam pietatem er-
ga filium:unde cum fuerit omissa erga unum, solũ
pro parte sua rumpitur.Sed qñ testm̃ annullatur p̃-
teritione filij,annullat' pp omissionem formę quę re
spicit totum testamentum, & iõ redditur in totum
nullum.In fi.dicite, ꝙ idem est iudiciũ in parte quo
ad partẽ, ꝙ in toto quo ad totũ, qñ est eadem rõ di-
k sponendi,secus si diuersa,ut hic.Gl.in uer. hr̃s. *k* In
l fi.gl.in uer.idemque.*l* distinguite tria mẽbra. Aut
constat ꝙ completo asse testator uoluit trãsire ad di
pondium,uel etiam ad tripondium. expleto dipon-
dio,& tunc sit transitus,ut hic.Aut constat ꝙ non uo
luit transire,& tunc non fit trãsitus.d.l.cum q̃stio.C.
de lega.Aut sumus in dubio,& tunc aut testõr insti
tuit unum in totum,postea alium in partem,tunc vr̃
tantũ adimere,quantũ contulit scđo. Aut primo in
stituit in partẽ,postea aliũ in totũ, & tunc non intel-
ligitur facta adẽptio,q̃a de parte totũ adimi nõ p̃t.d.
l.cum qõ.C.de lega.Aut simpliciter instituit aliquẽ,
asse expleto,& tũc intelligitur transire ad dipõdiũ.
ita habetur & colligitur in d.l.cum quæstio.

ADDITIONES.

a No.tertiò ex.§.hæreditas,ꝙ legalis diuisio rei est in duode-
cim partes,licèt testõr possit eam diuidere in plures & paucio-
res,sed tamen in idem recidit,ut ff.eo.l.ex uncijs.& infrà eo.§.
si plures probatur in l.cum qõ.C.de lega. Et appellatione par-
tis,intelligitur de dimidia.l.nomen filiarum §.portionis. ff.de
uer.signi.Et iõ sis cautus,ut si hẽas duas partes rei,ut petas duas
partes de tribus totius rei:aliàs intelligitur duæ partes de duo-
decim,sm̃ Bar.l.interdum.ff eod.Similiter pars partis intelli-
gitur de dimidij dimidia.per l.in coitus.C.quãdo & quib.quar-
ta pars debetur.

b Ad istum §.hæreditas,qui ponit duodecim noĩa propria un
ciarum,licèt glo hic super uerbo,semis, nitatur declarare ety-
mologiam uniuscuiusq. noĩs,tamen quia ex eius declaratione
non potes habere perfectam cognitionem,ideo hic insero de-
clarationem ad ista nomina ex Var.i lib.4. linguæ latinæ, ubi
sic,inquit:Vncia dr̃ ab uno,& ppea per v, scribitur. Sextans est
sexta pars assis,binario numero diuidendo.Quadrans est quar-
ta pars assis,quaternario numero diuidẽdo.Triẽs est tertia pars
assis,quaternario numeru diuidẽdo.Quincũx quinta,à quinq.
uncijs.Semissis,sex,dimidium assis, à semis Septunx,septem à
septem uncijs.Bes,octo,quasi des,à demendo,qñ dempto triẽ
te,qui est unciarum quatuor,remanet bes unciarum octo. Do
drans nouem & dudrans quasi dempto quadrãte unciarũ triũ,
quibus remotis remanent unciæ nouem. Dextans decem,dem
pto sextante,qui continet duas uncias, remanent unciæ decẽ.
Deunx undecim:dempta unica remanent unciæ undecim. As
12. quasi ęs, remota una lr̃a e: æs enim per diphthõgum æ,
scribitur,& remoueretur e Ista prout iacẽt ponit M.Varro in lib.
4.linguæ latinæ.

c Adde tamen,ꝙ licèt testõr addendo hęc uerba, puta, prohi-
beo nè plus de bonis meis petere possis: vr̃ ꝙ in alijs partibus
intestatus decessit,ut sup.quod tamen hęc uerba non tollunt,
quin filius possit petere supplementum lr̃imę,si non habet ip-
sam completam:quia illa dẽt hẽre siue aliquo grauamine.arg.
l.omnimodo.C.de inof.testa. Similiter quicunque pr̃ dat filiæ
suæ decem,ita tamen ꝙ non possit plus petere, licèt filia acce-
ptet ista decem,tamen poterit petere dotem matris suę non ob
stante prohibitione.ita Bar.in l.iurisiurandi.ff.de ope. liber.

d Hæc rõ,quare nemo possit decedere pro parte testatus, & ꝓ
parte intestatus,mihi nõ placet:quia si esset uera,sequeretur ꝙ
ẽt ex post facto quis non posset decedere pro parte testatus, &
pro parte intestatus, cum ẽt ex post factu hr̃s repræsentet per-
sonam defuncti,quod tamen est expressè contra l. circa. ff. de
inoff.test.& contra no.per gl.in l.ius nostrum.ff de reg.iur.Præ
terea sequeretur ꝙ ẽt miles non posset decedere pro parte testa
tus,& pro parte intestatus:nisi diceres ꝙ in eo sit dispensatum
contra regulas communes fauore militiæ.Pone enim, qđ duo
sint hæredes instituti,nonne quilibet repræsentat personam de
functi pro parte sua tantum?ut est casus in l. cum d matre.& ibi
Bar.C.de rei uendica.

e No.in uers.satis.n. ꝙ qñ aliquis uel aliqui simpliciter no-
cantur

cantur ad aliquem actum faciendũ, intelliguntur æqualiter uocati ad onus, & ad cõmodum. adde not. per Bart. in l. 1. ff. de off. consu. l. i. §. si plures. ff. de exerci. & l. Itẽ Mela. §. si plures. ad leg. Aqui. Si tamen committitur aliquid potestati & antianis, solus Potestas habet unam solam uocem, & antiani aliã uocẽ per l. si quis Titio. ff. de usufr. accres. &c. No. secundò in uer. partibus. ꝙ si testator instituit duos, puta Ang. & Bar. quẽlibet in quinq; uncijs, deinde simpliciter instituit Seium & Caium, isti duo solum uocantur in duabus uncijs, quæ supersunt: & idem in dipõdio uide l. Sabinus. ff. eo. & l. interdum §. pater. ff. eo.

Et adde hic tex. illũ notab. in l. si ita scriptum. ff. de lib. & posthu. & in l. Clemens. ff. eo. de hæred. insti.

f Et in hoc. §. opus est animum multum uersari circa computationes, ut meritò occuritat uerbum illud Imperatoris in l. cum quæstio. in prin. C. de lega. ꝙ computationes essent multis rõnib. dignę. Item circa hãc mãiam uide tex. mirab. in l. quoties. §. si duo. ff. eo.

g Adde ad gl. super uerbo, sextãs. ꝙ ista gl. diuiditur in sex partes principales. In prima exponit tex. In secunda q̃rit & soluit. In tertia ponit etymologiam & interpretationem & deriuationẽ nominum hic in tex. positorum. In quarta per modum notabilis remouet tacitam oppositionem ad hunc tex. In quinta ponit significatum horũ triũ noium, as, põdus, & libra. In sexta & ult. allegat concordãtes ad hunc text. Secunda ibi, sed quare. Tertia ibi, & no. quod primum. Quarta ibi, item no. ꝙ non oẽs. Quinta ibi, item no. ista tria eorũ nomina. Sexta & ult. ibi, facit ad hũc §. & ad primã q̃onem gl. faciebat dubium, cũ hẽamus nomen qđ dimidiã oium significet. d. §. quarta. in glo. alleg.

h Addo inquantũ sup. dr, sed tunc dubitarunt. Vnde potes etiam dicere, ꝙ rõ in alijs non fuit opus ponere nomẽ importans mediã unciam, ut duas uncias cum dimidia, uel tres uncias cũ dimidia, quia istud põt fieri per sextantem. Nam si uolumus dicere tres uncias cum dimidia, dices sextantem cum sescuncia. Sed eodem mõ posses dicere tres uncias cũ dimidia Cogita. Et rõ ista, quæ hic assignatur, & quam ponit hic Io. Fab. non satisfacit mihi, quia s̃m hoc non fuisset opus imponere nomen ꝓprium dodranti, sextanti, & deunti, cum ista aliquoties sumpta non peruenirent rectè ad uncias, nec redderent duodenarium numerũ pfectum. Sed puto ꝙ mens Io. Fab. fuit ꝙ rõ semis nõ additur nisi uni unciæ, quia in ea possit operari perfectum numerum duodenarium. quod nõ esset si adderetur alijs. Et ad rõnem meam dic, ꝙ non est bona, quia nos quærimus, quare nõ est iniunctum unum proprium nomen, quod significet duas uncias cum dimidia, sicut est unum nomen quod significet unciam cum dimidia. Item contra tam fortius facit, quia sequeretur ꝙ non fuisset opus inuenire nomen proprium, quod significaret unciam cum dimidia, cum habeamus nomẽ significãs mediam unciam. s. semiunciam. l. Papinianus. §. quoniam autẽ quarta. ff. de inof. testa. alleg. in glo.

i Aduerte etiam circa glos. præcedẽ in uer. sescunx. dum in prior. dicit, ꝙ sescunx dẽt scribi per s. & non per x, puto ideo esse, quia componitur non à semi, ut dicit glo. sed a semis, & in compositione abijcitur m, & erit s: q. a ergo semis scribitur per s. dicit gl. & bene, ꝙ etiam sescunx dẽt scribi per s. Item dum glo. dicit, ꝙ semis habeat etymologiam ex eo quod certum numerum unciarum importet, male & indubitabiliter loquitur, s̃m Rel. de Bellaper. & c. Nic. de Neap hic, quia semis non significat certum numerum, sed dimidiam cuiuslibet rei, unde bene uerũ est ꝙ semis habito respectu ad assem, significat sex uncias, nõ ex se, sed quia dimidium assis est sex unciæ. Item aduerte, dum gl. dicit ꝙ non oẽs unciæ continentur sub asse, sed bene possunt contineri. Istam fallaciam, quã gl. hic fatetur, alibi reprobat glo. sup. de liberti. in prin. & in l. quoties. ff. de uerb. obli. & in l. manumissiones. ff. de iust. & iu. & in l. si is qui ducenta. §. utrum. ff. de reb. dub. quia uerum est, ꝙ oẽs unciæ continentur sub asse. Et dum dicis, ergo quatuordecim unciæ cum dimidia continentur sub asse: dico hic esse fallaciam, quia minor numerus contentus sub maiori, dẽt cum maiori cõputari, sicut cum uis probare ꝙ tria sint quinque, quia sunt tria, & sunt duo, ergo sunt quinque, est fallacia, quia minor numerus dẽt cũ maiori computari.

k In glos. in uer. hæres fit, in fi. Non obst. l. quo loco, quia ibi testator ignorabat illum quadrãtem, & sic illam portionem tellectam illi iam mortuo esse ꝓ nõ scripta, & sic deficere propter mortem instituti iam mortui, & ideo nimirum si in illa portione ille tertius sine parte institutus, non dicitur institutus, sed solum in aliũ asse. Hic uerò testator sciebat, quod restabat una pars hẽditatis, quæ non erat alicui assignata: ideo nimirum si instituendo uoluit alium instituere in illa portione quæ deficiebat, ut hic, ꝓpter eius scientiam, & ita intelligite glo. Et aduerte ad istam glo. dum in prin. dicit ad l. item quod Sabinus. ꝙ imò habet partem uacantem usq; ad dipondium: si rectè illa litera intelligitur, uult dicere ut sentit hic Io. Fab. ꝙ cum ibi institutus sine parte completo dipondio uocetur in triẽtem, est perinde ac si diceret, in alium assem, quia tñ est habere trientẽ ex duodecim uncijs, quantum habere unum assem ex tripondio, q̃a triens est tertia pars duodecim unciarum, & tñ importat q̃ũ unus as tripondij, quia eodem modo est tertia pars: & si reducas tripondium ad assem, inuenies tñ esse. Sed huic solutioni uĩ obstare tex. in d. l. item ꝙ Sabinus. dũ expressè dicit hoc nõ in alium assem, sed in trientem ueniet. Sed huic potes dicere ꝙ ibi tex. debet intelligi nõ in assem, s. in dimidiam, sed bene in assem, i. in tertiam partem tripondij. Sed fortius obstat contra istum ille tex. si inducatur, ut ibi inducit gl. Nam hic dr, ꝙ si as totus est completus, quod institutus sine parte uocatur in dimidiam, & postea subijcitur, idem est in dipondio: ergo cõpleto dipondio institutus sine parte debet habere dimidium: & tamen in d. l. item quod Sabinus, in fi. dr. ꝙ tñ debet habere trientem. Et in ueritate iste est propriè casus in d. l. item quod Sabinus. §. fina. quòd si totus as sit completus, institutus sine parte debet habere dimidium: si uerò dipondium sit completum, institutus sine parte non habet dimidium, sed habet unũ trientem, & sic unũ assem, & sic tertiam partem tripõdij. Et istũ tex. in uerbo, idemq; erit, est necesse intelligere, ut ibi intelligit glo. in tertia & ulti. solutione. Cogita, quia ista iura cũ glosis non habes alibi sic bene declarata. Item aduerte, quia s̃m contrarium de l. ex uncijs sec. uadit ad uer. proximè præce. q incipit, Et si plures unciæ, non autem ad istum uer. idemque.

l Addo ad glo. in uer. idẽq; erit. Illa glo. diuiditur in quatuor partes. In prima declarat tex. In secunda format unũ cõtrariũ ad istũ uer. idemq;, & soluit. In tertia format aliud contrarium ad istum uers. sed & si plures. proximè præced. In quarta format illud cõtrariũ, quod possit esse commune ad utrunq; uers.

SVMMARIVM.

1 *Hæres potest institui purè & sub conditione, nõ autẽ ex die uel ad diẽ.*
2 *Dies adiectus institutioni tollitur de medio.*
3 *Impossibilitas adiecta institutioni aut legato, uitiatur: secus uerò in contractibus: uitiat enim contractum, non autem uitiatur.*
4 *Ad ueritatem alternatiuę sufficit alterã partem esse ueram, declara ut ibi.*
5 *Possunt institui nobis incogniti.*
6 *Dies adiecta institutioni non tollitur, quando dies est de substantia.*
7 *Potest citatio fieri die feriato ad diem non feriatum: quod distingue, ut ibi.*
8 *Conditio impossibilis adiecta institutioni uitiatur, & non uitiat etiã cum testator nesciuit eam impossibilem.*
9 *An hæres institutus debeat omnib. adiectis institutionibus parere.*

§. Hæres & purè.

Hęres & purè & sub cõdõne institui põt. Ex die ãt uel ad diẽ si qs instituat, detracto uitio tpis, institutio non uitiatur, imò tenet. h. d. Ad euidentiam pmitto, ꝙ aliqñ tps appositum i dispositione dr fieri ex die.* Aliqñ te hẽt per modum termini siue finis, & tunc dr fieri ad diẽ, ut hic, & l. hẽditas. eo. tit. clarius in l. obligationum. §. j. ff. de act. & obl. No. primò, ꝙ quem posse institui hẽdem purè & sub cõdõne, sed non ex die uel ad diem. concor. l. hẽditas. ff. eo. Suadet & rõne. Nã sicut testõr non põt decedere ꝓ parte rerũ testatus, & ꝓ parte intestatus, ita nec pro parte tpis, cũ bonũ sit argu. de re ad tempus. l. miles ita. de testam. mili. Et si dixeritis, ergo nõ poterit quispiã institui sub cõdõne, cũ ea pendente non sit hẽs, & dicatur ꝓ ea parte defunctũ intestatum esse, sed purificata efficitur hæres, sicq; tñ testati locum sibi uendicat. Sol. rñr, ꝙ licèt institutus pendente conditione non sit hæres, tamẽ quandocunq;

illa

a illa euenerit, retrotrahitur *a* & fingit hęres usque ab
initio.l.hæres qñque.de acq.hære.ita ꝙ fictione in
specta dicatur testatorem oi tpe testatum fuisse & in
totum; quæ fictio in terminis apposita prævalet ue-
ritati, licèt in terminis ad diuersum finē tendentib.
ueritas opinioni prævaleat.l filio, de iniu.rup. Item
2 no †diem adiectum institutioni tolli de medio, & ĩ
stitutionem valere. Et est rō: nam cum in omnib. im
possibilitas adiecta institutioni tollatur de medio,
ut infra proximè, ita ista adiectio temporis quæ con
tinet impossibilitatem de iure, ut quis partim testa-
tus, partim intestatus moriatur contra regulā iuris,
ius nostrum, de medio tollitur. Item no. in §. impossi
3 bilis. †impossibilem conditionem adiectam institu-
tioni, legato, uel libertati, non vitiare actum, imò il
lā uitiari. concor. l. j. de cond. inst. l. obtinuit. de cōd:
& dem. Et hoc est fauore libertatis & ultimæ uolun
b tatis. Secus est in contractibus, *b* quia ultima condi-
tio impossibilis vitiat contractum. l. impossibilis. de
verb. obl. dixi in §. impossibilis. inf. de inut. stip. No.
in §. si uerò. conditionibus coniunctim adiectis, in
totum esse parendum. Si uerò disiunctim siue alter-
natiuè fuerint adiectę, sufficit uni parere. Ex quo col
4 ligitis, †ad ueritatem *c* alternatiuę sufficit unam par
c tem verificari, ut hic & l. si plures. de cond. inst & l. si
quis ita stipuletur. de uerb. obli. Hoc uerum in alter
natiua hois: secus in alternatiua legis, qa utraq; pars
dēt esse uera, ne lex, quæ dēt esse certa, pp alternati-
uam nos teneat in dubio. l. ,. §. hoc interdictum. ff.
de iti. actuque priu. notant Doct. in l. fi. C. de uerb.
5 sig Item no. †nobis incognitos, à nobis institui pos-
d se. *d* Et fuit rō dubitandi. Nam cum institutiones fie
ri soleant ob benemerita. l. nec adiecit. & l. quia ple-
runque. ff. pro socio. non uidebat incognitos institui
posse, ppea ꝙ nulla à nobis affectio hēat. Ratio deci
dendi fuit, qa licèt sepæ institutiones fiant propter
affectionem, nō tñ negat, quin ēt fieri possit circa in
cognita affectio. fit. n. sæpenumero ut pp virtutem
quos nunquā uidimus amemus, & obseruemus mul
tum. In glo. hēs extraneorum. colligitis, ꝙ quis non
possit instit ui in diem incertum. Rō, quia dies incer
e ta hēt *e* pro conditione, & retrotrahit, sicut ipsa con-
6 dō. l. j. de cōd. & dem. Dixit tamen Bal. ꝙ † licèt dies
adiecta institutioni regulariter de medio tollatur, *f*
ut hic, & l. hēd. tas. ff eod. non tñ tollitur, qñ dies ef
fet de suba institutionis, siue sit dies certa, siue incer
ta. l. in tempus. l. quoties. §. j. ff. eo Exēplum: Instituo
te in tempus, quo capere poteris: illud tempus appo
situm est ad substantiandam institutionem, & ideo
non detrahitur: quia si detraheretur, & institutio ,p
pura haberetur, ecce ꝙ esset nulla, quia institutus re-
periretur incapax. Ex quo infert ad quæstionem, ꝙ
Potestas Papię potest citare sibi subditum existen-
tem in ciuitate Mediolani, quia ista est citatio, quæ
fit in loco & tempore habili. s. ut coram se compare
at, quod uerum intelligite quando utraque ciuitas
regeretur ab eodem domino: secus si à diuersis. Vñ
Potestas Papiæ non posset citare sibi subditum Vene
tijs. c. pastora. de sen. & re iud. lib. 6. Secundo infert
7 ipse, †quòd iudex potest aliqnē citare die feriata, ut
corā eo compareat die non feriata: quia effectus cita
tionis ualet: cum ut compareat citatus, conferatur in

diem idoneum. quod uerum intelligite, si fuerit fa
cta citatio tempore feriarum ob necessitatem homi
num, puta messium uel uindemiarum, quia eo tem
pore non est prohibita citatio, sed nec est necessaria
comparitio. l. i. ff. de fer. Secus si facta fuerit in tpe fe
riato in honorem Dei, quia tunc est prohibita cita-
tio, & lex restitit initio. l. dies festo, C. de fer. repen.
Idem in ferijs introductis in honorem Principis, qa
illæ æquiparant ferijs ĩtroductis in honorem Dei.
gl. est or. in Cle. sæpe. de uer. sig. In gl. in uer. impossi
bilis, ibi. §. i. colligitis, quòd licèt condō impossibi-
lis de natura uel iure non uitiet institutionem, liber
tatem, uel legatum, conditio tñ impossibilis de fa-
cto hēt oīa uitiare. Sed hæc glo. ut arbitror, non bñ
loquit, qa dña casuum reddi non pōt. Quid. n. refert
si pauper ita instituat, si cœlum digito tetigerit, aut
dederit montem aureum? Propterea hæc distinctio
gl. aduersatur generalitati huius §. qui non distin-
guit, qualiter conditio esset impossibilis. ideo nec-
nos. l. de pretio. ff. de pub. Ad l hēs. rñr, quòd non lo-
quitur de conditione impossibili, sed de conditione
possibili, q̄ reijcit, & ita comperi Io Fab. tenere. Ibi,
si impossibilis. Dicite, quòd impossibilitas quæ pro
uenit ex perplexitate, uitiat instōnem, quia illa im-
possibilitas cātur facto testatoris, unde sibi imputan
dum. regula iuris, Damnum. lib. 6. uide ut ibi Doct.
& primò gl. uariant in sol. huius contrarij. Sed solu
tio cōis ita se hēt, quòd ibi impossibilitas erat adie-
cta dispōni ultimæ uoluntatis non per uiam condi-
tionis, sed per uiam dispositionis, & postea conditio
naliter adiecta pęnatne igit pęna debeatur propter
hmōi impossibilitatem, actus uitiatur. In fi. gl. op-
po. & ut quòd condō impossibilis uitiet libertatē,
institutionē uel legatum: vñ opp de l. seruo manu-
misso. de cond. indeb. Sol. Doct. limitarunt hāc mīā
8 timore huius contrarij, ut †tunc demum condō im-
possibilis adiecta institutioni, legato uel libertati
reijciatur, ne actus uitietur qñ testōr sciebat eam im
possibilem. Secus si putabat esse possibilem, qa tunc
reijcitur, imò actus uitiatur, ita loquitur l. seruo. &
est glo. ord. cōiter approbata. In fi. glo. in uer. si plu-
9 res. †inquantum distinguit inter condōnem p̃tānuā
& mixtā ex una parte, ut tunc pluribus condōnib. cō
iunctim appositis oibus sit parendū, & cōdōne eadē
& pluribus cōdōnibus, cōiunctim appositis sufficiat,
ut uni pareat, cōiter re,pbatur, quia contra generali-
tatē huius. § & l. si plurib. de cōd. inst. Vñ ad l. si plu-
rib. rñr, quòd iō non sufficit uni parere, quia plures
cōdōnes erant appositæ plurib. instituris circa perso
nam unius instituti, unde cum prima purificata, sit
factus ex ea hæres, non est opus ut alia purificetur,
ut de nouo hæres fiat. l. si id solum. de hære. insti.

ADDITIONES

* Vide Bello. infrà de uerb. obl § omnis, super gl. in diem.
a Adde ꝙ iō poterit institui spurius & capax ad tps incertum,
puta cum capere poterunt, quia æquiparantur condō & tps in-
certum. l. tps. ff. eo. & illi interim poteſt dari curator bonis, fm
l si qs. inst. ff. eo. Adde ēt ꝙ licèt quis nō possit institui post cer-
tum tempus, tamen bene potest dari cohæres post tempus: pu-
ta si filius instituatur in semisse, & post mortem eius in alio se
misse. l. filius à patre. uer. hæredem ff. de lib. & posth. Item uxor
potest institui in usufructu in uita: & post eius mortem alius:
de quo per Ang in d. l. filius a patre.

Vide

b Vide Bello.infra de uerb.obl.§.loca.super glo.repromiss.
c Item intellige,in alternatiua affirmatiua,secus in negatiua, puta,si nõ feceris illud,aut illud:quia utraq; pars dẽt esse vera, ut no Bar.in d.l.si is,qui ducẽt 1 §.utrũ.de reb.dub.ubi plenẽ.
d Adde,q nec ẽt est necesse q testes cognoscant hæredẽ, ut hic in gl Secus in contrahentib quia testes debent eos contrahentes cognoscere,& debent sibi exhiberi,ut videant an sint illi,q contraxerunt.Itẽ secus in hẽdib conficiẽtib.inuentarium,quia debent cognosci a testibus,ut dicit gl.not.in l.fi §.fin autẽ dubius.C.de iure delib.Et adde,q illæ personæ, quibus non pñt legari,non pñt hæredes insti tui:de quibus hr̃ gl.in §.legari,in. fra de lega.& Bar.in l.t.alleg.in gl.An testes incogniti admittantur,qui non cognoscant partes.Dic aut testes producuntur in iudicio,aut extra iudicium.Primo casu,si deponũt de dicto uel facto alicuius partis uel utriusque,debent eos cognoscere. Si uerò de facto unius tñ,& non alterius,debent illum cognoscere,& ualeat eorum dicta,licẽt alium non cognoscant eum esse:quẽ dñt.Et ut br̃ dicam,in personali debent testes cognoscere partem utranque,sed in reali debent cognoscere possidẽtem,ut ff.de testi.l.3 §.1.& facit in Auth de testib §.si uerò ignoti.Secundo casu,aut adhibentur testes in contractu, & debẽt cognoscere contrahentes.arg.tex.in l.post legatum §.his uerò ff. de his,quib.ut indig.Aut adhibentur instrumento, & tunc ad substantiã instri ita ut ualet instrũm,non ualet q testes sint noti. d §.ut licet.Fallit in inuentario.ita Iac.de Belu.in Aut.de hær. & falc.in §.si uero absint.uide aliquid per Bar.in d §.si uerò.
e Addo,inquantũ supra dr̃,incerta hr̃,vide hęc dicta per Bal. in d.l.in tempus.Et an in omnibus pacificentur dies incertus & conditio,vide in l.ex his.C.quando di.leg.ced. Tu dic, q imo in d.l.ex his.non est dies incertus,sed certus,s.cum ad legitimã ætatem peruenerit,quod est certum,scilicet 25.anno.ut ibi, & l.fi.C.de his,qui uen.ætat.impe.

TITVLVS XVI.

* *De uulgari substitutione.* * *Rub.*

ADDITIO.

* Rõnem,quare sint introductæ substõnes,uide per Bello. hic

SVMMARIVM.

1 *Substitutiones etiam tertio,quarto,aut ulteriore gradu factæ,dicuntur secundæ institutiones.*
2 *Omnes nuptiæ quæ primas sequuntur,dicuntur secundæ nuptiæ.*
3 *Omnis guerra post primam,dicitur se.unda.*
4 *Substitutio duplex,directa & obliqua siu fideicommissaria.*
5 *Obliqua substitutio duplex.*
6 *Directarum substitutionum quinque sunt species.*
7 *Quid uulgaris substitutio.*
8 *Quotuplex uulgaris.*
9 *Quibus uerbis fiat uulgaris substitutio.*
10 *Quare appellatur uulgaris.*
11 *Qui effectus uulgaris substitutionis.*
12 *Quando finiatur substitutio uulgaris.*
13 *A quo & cui possit substitutio uulgaris fieri.*
14 *Expositio istorum uerborum si hæres non erit.*
15 *Quare hic intitulatum de uulgari,& postea de pupillari,non autem de alijs substitutionibus directis,quæ sunt quinque.*

a In glo. a Rubricæ,in prin.No.† q substõnes
quocunque gradu factæ fuerint,scdo
uel tertio uel quarto,nihilominus appellantur secũ
b dæ instõnes.b Idem dixit gl.in rub.ff.eo.Simile habe
2 tur in gl.rub.C.de sec.nup.ubi † nuptiæ quęcunq; cõ
tractæ post primum matrimonium,appellantur secundæ,ẽt si tertio loco fuerint contractæ. Quod facit ad saluanda dicta testium, qui dixerunt aliquid
3 fuisse factum tempore secundę guerrę:nã † oĩs guer
ra secunda post primam appelletur. In fi.gl præmit
4 to,† q substõ est duplex.Quædam directa appellaẽ,
quia per eam quis directò defuncto succedit, nec de
alicuius manu capit hæreditatẽ.l.si ager ff. de rei uẽ
di.& de hac loquitur titulus nr̃.Alia appellatur obli
c qua seu fideicommissaria,c quia per eã quis nõ dire
ctò,sed p obliquũ succedit defuncto,& eius hr̃ditatẽ ab alterius manu capit:& de hac nihil ad propositũ,sed eius tractatus hr̃ inf.de fideic hære.ff. & C.ad
5 Tre.† Obliqua est duplex: una,quę sp fuit & est obli
qua,& de ista tractat ubi sup.Alia semel fuit directa
sed postea cursu tpis obliquata:& de ista hr̃ in l.pcibus.C.de impu.& alijs subst.& videbitis in discur-
6 su tpis.† Directarũ substõnum quinq; sunt spẽs.Quędã est appellata substõ uulgaris,& de ista hr̃ in l.j.ff. eo.& hic tangã substãtialia.Alia pupillaris appella-
tur,& de ista hr̃ in l.2.ff.eo.& dicã inf.tit.j. Alia ap
d pellaẽ exẽplaria,& de ista hr̃ in l.ex facto.d ff. eo.& ĩ
l.humanitatis.C.eo.& dicã in §.qua rõne,infra titu.
j.Alia appellaẽ obliqua,breuiloqua,siue reciproca:
& de ista hr̃ in l.Lucius & l.hoc iure.ff.eo.in l.quis.
C.eo.& dicã in fi.huius tit.Alia appellaẽ cõpendiosa,& de ista hr̃ in l.Cẽturio.ff.eo.in l.pcib. C.eo.di
cã inf.ti.j.§.fi.Circa uulgarẽ,de qua hic tractaẽ, est
sciẽdũ,quid sit uulgaris.scdò,quotuplex.tertio, qb.
uerbis fiat.quarto,quare appelleẽ uulgaris. qnĩò,q
sint effectus.sextò,qñ exp ret.septimò, cui & à quo
fieri possit.octauò,q sint eius expõnes.Circa primũ,
7 † uulgaris substõ est scda instõ facta sub cõdõne, ut
hic,& l.j ff.eo.& l.ĩ rõne.§.qd uulgò.ff.ad l.Fal. Cir
8 ca scdm dicite,q † uulgaris est duplex:una expressa
q fit sub uerbis negatiuis:alia tacita,q cõpræhenditẽ in pupillari expressa,verbis affirmatiuis forma-
9 tal.nam hoc iure.ff.eo.Circa tertium dicite, † q sit
uerbis negatiuis, ut statim uidebitis sup lra. Circa
10 quartũ,† quare appelleẽ uulgaris.Gl.hic sentit; q iõ
appellatur uulgaris, quia cuiliber & à quolibet de
uulgo fieri pt.Hãc rõnẽ aliqui repræhẽdunt, quia secundũ hoc fideicõmissaria appellari dẽt uulgaris,
quia cuilibet & à quolibet fieri pt.Sed rñdete, q iõ
sumit aliud nomen fideicõmissaria,quia ppria eius
natura est,ut alterius fidei cõmittaẽ.Aliqui tñ dixerunt,q appellaẽ uulgaris,quia directa.l.quidã.de hęre insti.Alij,quia fit uerbis expssis.l.libertates. ff. de
fideic.lib. Alij,q iõ appellatur uulgaris,quia fit verbis uulgarib.& cõsuetis,l.3.§.j ff. rẽ ra. ha. Sed uos
tenete rõnẽ glo.q pbatur in l.filiusfa.§. scdm uulga
11 rem.de leg j.† Effectus huius uulgaris sunt, quia p
eã succeditur defuncto,ut hic,& l.j ff.eo. Scdò, quia
p eã tollitur effectus suitatis,de quo in l.filius hæres
ff.de lib.& posth.Sunt & alij effectus,de quib.in l.j.
ff.eo.sed isti principaliores: nam & per eam incipe-
e re põt a scdo gradu testm̃ l.2.§.fi.de lib. & posth. &
12 † finitur adita ẽ hrẽditate per institutum. * l.post adi-
f tam.C.eo.† Fieri ãt pt à quolibet,qui hẽt testi factio
nem actiuam,& in ea substitui potest quilibet, qui
13 habet testamenti factionem passiuam in l.si is,qui.
14 ff eo.† Expositiões uulgaris sunt istæ, si hæres non
erit,uel quia noluerit,uel quia non potuerit,uel aliũ
hæredem non fecerit.l.cum proponas C.de hære. in
15 sti.l paterfam.ff.eod.† Sed finaliter dicet quis,cum
sint plures species directarum,quare solum intitulauit de duabus,hoc est,de uulgari,postea de pupillari Respondetur,quòd de his solum tractauit,quia
aliæ resoluuntur in eis,uel ad earum exemplum alię
compræhenduntur.Sequitur nigrum.

P ADDI-

tu hoim, ergo testm̃ nullum. R n̄r, quòd posthumus nō hēt cām q̃relæ: nā si quidē ipse nascat' viuus, satis est ei permissum quòd natiuitate sua testm̃ statim annullatur. Si aūt nascat' abortiuus, non habet cām querelæ, quia nihil est. Sed iterum oppo. de §. emancipatos. inf. eo. Sol. ibi loquitur in filio emancipato præterito, quo casu testm̃ tenet: & hic loquitur in filio in ptāte præterito, quo casu est testm̃ nullū, quia in istum continuatur dnium, in emancipatum autē minimè. & videbitis in d. §. emancipatos. Sed iterū oppo. & imò vr idem, si filius nullum dixerit. l. filio præter to. ff. de iniu. rup. Huius timore contrarij gl. ibi limitauit hanc materiam, vt id quod dici solet, † filio præterito testm̃ esse nullum, intelligatur, si filius nullum dicere voluerit. Mouet primò p dictam l. filio. Sedò mouetur per l. sancimus. §. repletionem. C. de inoff. testa. Tertiò mouetur per l. 2. C. de iu. emph. Itē mouetur rōne: nā quòd testm̃ sit nullū, prouenit fauore filij, ergo ipso filio repugnāte, testm̃ valebit & tenebit. l. quod fauore. C. de legi. Sed istæ gl. communiter reprobantur, quia testamentum est ab initio nullum, vt hic: ibi, inutiliter testabit'. Item cū peccatū sit in forma, redditur actus funditus nullus. † Itē quia validitas testi debet dependere ab ipso testatore, non aūt à filio præterito. l. illa instō. ff. de hæt. inst. Et per hoc tollūtur allegata in contrarium quia hic peccatum fuit in forma, & magis attendenda est forma quàm ratio, vt dixi. Subsequenter contra tex. opp. Dr̄ in tex. quòd si filius p̄teritus viuo patre moriatur, testm̃ non conualescit. Sed contra hoc opp. d. l. posthumus. sup. alle. Sol. illa lex loquitur, qñ fuit p̄teritus posthumus, qui postea viuo pr̄e moritur: hic loquitur, qñ p̄teritus filius iam natus fuit. Ratio, quia posthumo præterito ab initio testamentum tenuit, vnde facilius in essentia sua conseruatur, quàm testamentum ab initio validetur. l. cum quis. §. si quis pro reo. ff. de sol. & ibi no. Sed contra hoc opp. & imò videtur quòd mortuo posthumo testamentum non conseruetur: vnde opp. de l. 2. C. de lib. & posth. Sol. illa lex loquitur, quando posthumus moritur post mortem patris: secus si viuo patre, hoc est, testator. Sed finaliter oppo. quòd † filio præterito iam nato & mortuo, viuo patre testamentū conualescat, vnde oppo. de l. posthumus. versi. item & circa Solu. ibi erant instituti alij filij, vel alij venientes ab intestato, quorum fauore testamentum sustinetur. * in fi. gl. in ver. nemo. Vos iungite vtranq; sol. & ita distinguite. Aut filius moritur viuo patre, & tunc testamentum remanet nullum: & ita loquitur hic. Aut viuit post mortem patris, & tunc si quidem dicat testamentum nullum, res est clara, quia nullum. Si verò testamentum approbauerit, tunc æquitate prætoria conualescit. d. l. filio. sed inspecta veritate iuris ciuilis nullo modo conualescit, propter quod ab initio nullum fuit. & ita loquitur hic. e Gl. in verbo, non extet. f

9

10

11

ADDITIONES.

a Item ista quod sup. dixi, q testm̃ in quo filius in ptāte est prætēritus, est nullū: hoc verū, si ipse filius petat id declarari nullū. alias si taceat per annum, testamentū reconualescit de iure pio rio, vt hæredi scripto detur bo. possessio secundū tab. per text. & glo. in l. filio præterito. ff. de iniu. test. & ibi Bar. in rep. d. l.

b Adde inquātum dicitur supra, hæc rō cōtiet re. pbar, qa alias testamētū non valeret nec teneret, nisi ab illa parte, in qua ellet coheres extraneus institutus, filius esset exhæredatus, & sic quo ad illā partē esset remota continuatio dominij, contra l. si posthumus. §. quod vulgò. ff. de lib. & posth. Sed dic, q datio cohęredis extranei, tollit essentiam sui hęredis. l. apud Iulia. § idem Iulia ff. ad Treb. Sed vnum obstat, quia si esset sublata suitas, ergo si esset nepos rumperet testamentum. Vnde melius dic, q pater instituendo filium in parte, videtur eum tacite in reliquo exhēdasse, & sic in cætero remouisse continuationem dominij. Vel melius dic, q per dationē cohæredis extranei sublata est suitas quō ad ea, q dependent ex testō: sed q nepos succedat in locum filij in suitate, istud nō depēdet ex testamento, vt declarat Bart. in l. si filius, qui patri. ff. de vulg. & pup.

c Adde, inquantum dr̄ supra, si rō Bar. esset bona, &c. Sed aduerte, quia rō Bar. procedit, si quæras de ratione, quare filius dēat noiatim exhæredari Sed cū lex dicat alternatiuè, q debeat institui vel exhæredari, illa rō nihil facit quare debeat institui: imò illa ratio Bar. facit in contrarium, quod nō debeat institui, cū si ne instōne dn̄ū cōtinuetur i filiū. Iō aduerte, quia Bar. in d. l. in suis, nō quęrit quę sit rō quòd filius debeat institui vel nominatim exhæredari, sed cū mysterio quærit, quę sit ratio quando filius suus posthumus rumpit ipso iure testamentum. Et iō situ q ris, quę est ratio quòd filius dēt institui vel noīatim exhēdari? dico quò i rō ē, quia alias filius dr̄ posthumus. §. eo. in f. deh. q ab intest. & posthumus rūpit ipso iure testamentū, vt hic. Si postea qnæris, quæ sit rō q posthumus ipso iure rūpit testm̃, dic ut hic ex mente Bar. & ideo aduerte q per prædicta patet q Christoph. Bal. Ang. & Cy. in d. l. in suis. male q̃runt, q̄ sit rō q lex requirat pro forma, q filius dēt institui uel exhæredari, & dicunt q est illa rō Bar. quia non bene dr̄, p p̄dicta. Quæ est rō q pr̄ non instituendo uel exhēdando filium, reddat testm̃ nullū? Vide de hac rōne inf. in §. emancipatos. & ibi Christoph. indistinctē sequ: hāc rōnem Bar. quam ipse oīno hic impugnat.

d Sed vr̄ mirabile, qd hic dr̄ per tex. in § posthumorum. inf. eo. q a si filia isto iure non erat instituenda uel exhēdada, ut hic dr̄, quomodo ex filia nepo, quæ est remotior gradu, est instituenda uel exhēdanda, & tamen hic dicitur q sic. Sed non ob. si dicas, q ideo sit, quia ea filia nepti subintrat in locum patris, & sic in locum masculi. unde non ex persona sua, sed ex persona patris masculi est instituēda. Sicut & in similo dicimus in nepotib. ex masculis, qui olim non erant instituendi uel exhēdādi ex persona sua, ut hic, & tamen quia posset euenire q succederet in locum patris sui, certè ex persona non sua, sed eorum patris sunt instituendi, uel nominatim exhēdandi. d §. posthumorum. Et quando pater moritur, inspicitur in filiab. & in nepotib. persona eorum patris, in locum cuius succedunt, non autem sua propria, ut uidetur mihi casus in §. cum filius inf. de hær. quæ ab intest. Vel aliter potes dicere, q ille. § posthumorum, loquatur diuerso iure quam loquatur iste. §. quod pater: quia secundum istum §. nepotes & alij succedentes non sunt instituendi uel exhēdādi, tn̄ secundum illum. § est secus. Rdem dicam in filiab. & nepotib. Tene tn̄ primam solu. q uera ma est, & à nemine posita, ista tn̄ melius cadunt in d. §. posthumorum. Sed ad primam sol. multū obst. quia si filia nepus uel nepotes non uenirent considerata eorum persona, sed tn̄ patris, in cuius locum succedunt, satis esset instituere filium uel exhæredare, cum tn̄ sua persona attenditur, in cuius locū succedunt, & tamen contrarium dr̄ in d. §. posthumorum. Cogita, nisi dicas q licēt consideretur oīn persona patris, consideratur tō quia est noua persona, quæ in eius locū succedit: & sic licēt fœmina succedat in locum masculi, tamen est diuersa persona ab eo masculo, qui fuit institutus uel exhæredatus: & sic ista noua persona tanq præterita rumperet, nisi instituatur uel exhæredetur. Iterum cogita, quia fortè secunda sol est tutior.

e Declara omnes gl. usque ad gl. in uer. nemo, quas iste omisit, ut per Bello.

f Ad gl. in uer. nō constitente. quam iste non legit, ui de Bello. qui ponit rōnem diuersitatis inter posthumum & iam natum. & uide eundem etiam ad gl. in uer. exter. latè, & alias gl seq.

Aduerte hic ad glo. in uer. non extet, dum vr facere differentiam, an testator dicat, omnes liberos exhæredo, an dicat, cęteros uel reliquos: ut primo casu uideatur exhæredare nominatim, scdo non, quia hoc est falsum, per l. cæterorum. ff. de uerb. sig. uñ teneas gl. an l. Titius. §. i. de lib. & posthu. quā ibi sequur.

Dy

Dy. ut sit differentia, an dicat filios, an uerò liberos: quia appellatione liberorum, nedum continẽtur liberi primi gradus, sed ẽt ulterioris, nõ sic appellatione filij, ut §. fi. sup. qui test. tu. da. poss. & ista ponit hic Io. Fab. licet latius, quem oino uideas. & licèt ista sit cõis opi. ne sit fienda differentia inter filios & liberos, ut si testator utatur termino, filios, dicatur exhr̃datio noiatim facta, hoc sp uisum est mihi q sit cõtra tex. in l. 2. ff. de li. & posth. Cogita. Sed ibi rñdet Bar. quòd pp odiũ indefinita nõ æquipollet uñi Item contra hanc cõem opin. uĩ multum urgere tex. in l. 3. §. nominatim. ff. de iniu. rup. & irri. test. iuncto § fi. supra qui test. tut. da. poss. Sed potes rñdere ex mẽte Bar. ut statim dicai. Itẽ cõtra hanc cõem theoricã multũ me turbat text in §. posthumi, in uer. masculos. infra eo tit. ubi est exhæredatio facta p dictionẽ, filios, tamẽ cõprehendit nepotes posthumos. Itẽ est ibi mirabilis tex. quòd licèt fiat immixtio graduũ: tamẽ nõ uitiatur instõ Cogita sup illo tex. Item aduerte ad istã gl. dum uult, quòd si testõr dicat, reliquos liberos, uel liberos simplr, ut iõ uitietur instõ quia fit immixtio graduũ. Ista rõ confundit dictã in prin. p gl. quia multo magis dẽt uitiari, q̃do dixit oẽs liberos, cũ tũc maior fiat immixtio graduũ, & istud est expeditũ. Vlt. uide Doc. in l. Titius. § j. ff. de li. & posth. qui reprobant unã gl. hic positã in uer. cæteros. Et aduerte, quia gl. uult, quòd si testator dicat, unã de filiab. meis exhæredo, quòd ualeat in fœminis, licet non in masculis. Istud uidetur impossibile rõne incertitudinis, cum nesciamus quã testator uoluit exhęredare. Sed posset sic dici, q aut quærimus, nunquid talis exhęredatio dicitur facta inter cęteros, & ualeat in fęminis, licet facta inter cęteros. & dicẽdũ est quòd sic, ista est mens huius gl. Aut quærimus, nunquid uitietur rõne incertitudinis. & dicendum est quòd sic non eo quia facta sit inter cæteros, sed quia non possit constare, de qua senserit testator: arg. in l. duo sunt Titij. ff. de test. tu.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum in quo posthumi sunt præteriti ualet mero iure, uerum eorum natiuitate quam primum annullatur.*

2 *Posthumus sumitur tripliciter. ibi.*

3 *Præteritiõe posthumi posteriore nullo modo põt reddi nullũ testamẽtũ.*

4 *Aliud est esse talem, aliud haberi pro tali.*

5 *Institutio facta de posthumis nascituris, etiam intelligitur de nascituris ex futuro matrimonio, secus in exhæredatione.*

6 *Præteritio matris habetur pro exhæredatione.*

7 *Duplex est necessitas.*

a 1 § Posthumi. *a* Testm̃, ĩ quo posthumi sunt præteriti, †mero iure tenet, sed eorum natiuitate quàm primũ annullatur. h. d. primò. Et illi dicuntur posthumi, qui agnascendo p̃teriti rũpunt testamentũ: iõq; testõr ꝓuidè facturus erit, si eos instituerit, aut noiatim exhr̃dauerit. h. d. scdò. Ad euidẽtiã p̃mitto tria. Primũ, q posthumus tripliciter appellat. Quidã * est posthumus ex suo corpore nasciturus, ut est partus relictus in uentre uxoris p̃gnãtis. Quidã est posthumus suus ex alieno corpore nasciturus, ut est partus relictus in utero mulieris p̃gnantis filio p̃mortuo uel emancipato. Quidã est posthumus alienus, ex alieno corpore natus, ut est partus relictus in utero extraneæ mulieris. hæc habent in l. Gallus. de lib & posth. Scdò præmitto, q posthumus sumit tripliciter. Vno mõ, quia nascit post mortẽ testõris, unde tunc appellat posthumus, quasi post humationem. i. sepulturam testõris natus. Aliquando sumitur posthumus, quia nascitur uiuo testõre, sed post testamẽtũ, unde dr̃ posthumus quasi post testm̃ natus, uiuo tñ testõre. aliqñ dr̃ posthumus qui uiuit tpe testi, sed p mortẽ pr̃is agnascit auo, & subintrat primũ gradũ suitatis, & agnascẽdo rũpit p̃teritus testamentũ, & de hoc ꝓpriè loqui ur uer. posthumorum. & l. posthumorum. ff. de iniu ru. Tertiò p̃mitto, q ex l. 12. tab. posthumus ẽt suus ex alieno corpore natus, non poterat hæres institui: solũ n p̃mittebatur hr̃dẽ instituere posthumũ ex suo corpore natum, eo quia fuit uisum antiquitati absurdum ut posthumus ex alieno corpore natus, qui nõdũ erat hõ creatus, posset ẽt institui, essetque capax instõnis. §. posthumo. inst. de lega. sed quia ex hoc inducebatur plerunq; ruptela testõrum, superuenit Gallus Aquilius, qui induxit ptãtem & formã instituendi posthumũ suũ ex alieno corpore natũ p hunc modũ: Instituo filiũ meũ hr̃dẽ, & si uiuo me moriatur, tunc si ex eo nepos uel neptis post mortẽ meã infra 10. menses natus nata ue erit, hæres esto. l. Gallus. in prin. ff. de li. & posth. sicq; Gallus prouidit de nepote instituendo & nascituro post mortẽ aui. Cæterũ quia nihil dixit de pronepote, Scæuola extendit consilium Galli ad ꝓnepotes, ut si quis hẽat nepotẽ ex filio p̃mortuo possit istituere ꝓnepotẽ forma de qua sup. Sed qa & Gallus & Scęuola solũ ꝓuiderũt de posthumis nascituris post mortẽ testõris, ideoq; nõ bñ, quia futurũ facile erat ut hi posthumi nascerent uiuo testõre, iõ est prodita lex Velleia, q̃ prouidit ĩ eo casu quo posthumi uiuo testõre nascerentur. d. l. Gallus. §. nũc. de l. Velle. cõsultiuis igitur faciet testator, si quis utrunq; consilium & Galli & Velleii fuerit complexus, hoc mõ dicendo: Instituo filiũ meũ hr̃dem, & si me uiuo moriat, tunc si quis ex eo mihi nepos uel neptis post mortẽ meã natus natave erit ĩfra 10. menses (ecce consiliũ Galli) uel ẽt me uiuo natus natave erit, hæres esto (ecce cõsilium Velleij) No. primò, posthumũ debere aut institui, aut exhæredari noiatim: & in hoc par est condõ filij iam nati
2 & nascituri. †Itẽ no. p̃teritione filij posthumi non an
b nullari ipso iure testm̃: *b* & in hoc differt à p̃teritio
c ne filij iam nati, *c* quæ reddit testm̃ ipso iure nullum ppea q magis peccat pr̃ prætereundo filium iam natum & aĩal formatum, quàm nasciturum, ut uidistis sup. in prin. Item no. agnatione filij p̃teriti annullari testm̃ Si uero abortiuus nascatur, nequaquam. conc. l. 2. C. de posth. hær. inst. Ex quo colligitis casum, in quo posthumus non habetur pro nato, licèt de eius commodo uideatur tractari: quod uĩ contra l. qui in utero. de sta. ho. Sed dicite ut heri dixi. Item no. posthumum per lineam fœmininam descendentem potuisse iure ueteri inter cęteros exhæredari: quid autẽ sit iure nouo, uidebitis in §. sed hoc quidem. inf. eo. No. in §. posthumorum. q illi qui agnascendo intrãt gradum primum suitatis, hñr loco posthumorum:
d ex quo colligitis q non sunt uerè posthumi. *d* conc. l. posthumorum. de iniu. ru. Ex quo dixit Bart. aliud
e esse talem, & aliud hri. pro tali. †Vnde aliud est q aliquis sit ciuis, Doctor uel scholaris, aliud q quis ha- 3
beatur pro ciue, Doctore uel scholare: de quo p Bar.
f in l. maritus. §. j. ff. de adul. Finaliter no. consilium *f* instituendi nepotẽ ex filio, ue agnascendo p̃teritus rumpat testm̃, hoc esse proditũ ex lege Velleia. Sed uos dicite q in primis à Gallo. in simili, ut hic sentit
g litera. in fi. gl. in uer. posthumi, *g* colligitis, quòd †li- 4
cèt institutio facta de posthumis complectatur nascituros in casata, tam ex futuro matrimonio, quàm ex pñti, exhęredatio tamen facta de posthumis nascituris solum ex præsenti matrimonio complectitur. Contrarium tenuit glo. in l. placet. de lib. & posthu. ut etiam exhæredatio posthumos nascituros ex futuro matrimonio comprehendat. & pro illa glos.

alle.l.3.§.pen.ff.de lib.& posth.Sed hæc gl. ueluti uerior côiter approbatur, ppea ꝙ exhſdatio dẽat fieri noîatim,non indefinitè,ut hic,& in l.j.de lib. & posthu.Itẽ quia uerba pñtis tpis non sunt trahẽda ad futurum.l.si à colono.de uerb.obl.& l.boues.§. hoc sermonẽ.ff.de uer.sign.Exhæredatio igitur facta de posthumis,solum nascituros de pſenti mſimonio cõplectitur, non ex futuro.Sed iõ istõ facta de posthumis,nascituros ex futuro matrimonio comprehendit,quia ad illos p legem extenditur fauore instõnis: quod non est ad exhæredationem trahendũ,quia illa est odiosa.l.cum quidã.de lib.& posthu. & regula iuris,odia,de reg.iu.lib.6.In fi.glo.in uer.rumpitur. colligitis,ꝙ licet iure ueteri posthumi exhæredari poterant,hodie tñ iure nouo minimè.Sed huic sñiæ multũ uſ aduersari.l.maximum.C.de lib. præt. Sed rñr côiter,ꝙ corrigitur illa p l.si quis in suo.§.fin. C. de inof.test.quod fuit uisum Fulg.absurdè dictum, ꝙ l.si quis in suo ueluti prior, corrigeret l. maximũ uitium.quæ est in ordine posterior.Vnde ipse dixit, ꝙ iure Cod.posthumi exhæredari pñt: & ita loquiſ. l.maximum uitium.non aũt à matre: ita loquitur l.si quis in suo.Sed quæcunq; harum sñiarum ualeat,illud est palam,iure nouissimo non posse exhæredari, ppea ꝙ in exhęredatione est inserenda cã,hoc est demeritum. auth.nõ licẽt.auth.ex cã.C.de libe.pt.Sed posthumi nõ potuerunt demerere,ergo nec exhære

* dari.Et ista sñia est uera.In si gl.in uer.parẽtib. * No. ṕteritionem matris factã de liberis, non annullare

5 testm̃: quod iõ procedit,†quia præteritio matris habetur pro exhæredatione,ut uidebitis in §.mater. in

6 fra eo.In fi.gl.in uer.necesse.No.†duplicem necessitatem,unam pręcisam,ad quam quis,uelit uel nolit, à lege compellitur uel ab homine. Alia est causatiua,ad quam quis non compellitur præcisè, & ista ꝓprié appellatur suasio. sim lem gl.habes in l.Gallus.

h in prin.ff.de lib.& posth.In fi.gl. in uer. uiuo. *h* No. nepotem natum post mortẽ patris auo præmortuo, non rumpere testm̃,licèt in eo præteritus extiterit,se

i cus si pater uiuo auo mortuus extitisset: *i* Ratio, quia qñ pater moritur post mortem aui, iam firmatum est testm̃:quia filius idẽq; pater tpe mortis primum gradũ obtinuit ĩ suitate,vñ nõ põt natiuitate nepotis rumpi.Sed qñ moritur uiuo auo, iõ natiuitate nepotis rumpitur,quia ipse tpe mortis aui reperitur primum gradum suitatis recipere.

ADDITIONES.

a Aduerte circa §.posthumi.dum uult ꝙ si filia posthuma fuerit præterita,ꝙ testm̃ ualet sed per natiuitatem talis posthumæ rumpitur.Istud uidetur esse mirabile quia si filia iam nata præterita non rumpit testm̃,ut in uer.sed non ita,supra eo,quomodo ergo posthuma,postquàm iam est nata,debet posse rumpere testm̃?Et ad hanc mirabilitatẽ fortiter facit,quia magis peccat pater,& magis facit contra pietatem prætereundo filiũ iam natum,quem iam uidit,& nouit,quam prætereundo posthumũ quem nunquam uidit,& in quo non potest cadere tanta affectio,ut uult iste text.supra in princ.huius ti.& tamẽ ualet testm̃ quando præterijt filiam iam natam,ergo multo magis dẽt ualere qñ præterijt posthumam.Forte põt dici, ꝙ lex antiqua ideo voluit potius per præteritionem posthumæ rumpi testm̃ quã iam natæ,quia lex antiqua putauit ꝙ potius per obliuionem ṕtererit posthumã,q̃ iam natam.Et ꝙ in posthuma caderet ꝓbabilior dubitatio obliuionis in filia postuma, q̃ in iam nata, hoc probat iste tex.in uer.sed fœminæ.qui uult ꝙ quando filia posthuma exhæredatur iter cæteros,dẽat sibi aliquid legari,ne uideatur p obliuionem ṕterita,& tñ qñ filia iam nata exhæredabatur inter cęteros,non erat necesse aliquid legari,quia non cadebat dubitatio obliuionis.Cogita,quia fortassis ista non sũt ab his cogitata.Itẽ circa hunc § cadit aliud mirabile, quod feri psi sup in prin.huius tit.quod tamẽ melius cadit hic, intellige circa istũ.l §.posthumorũ.Itẽ circa hunc. §. occurrit aliud dubiũ,dũ uult ꝙ nepotes posthumi sunt exhæredandi, & nominatim:quia si iam nati nepotes poterant præteriri,ut §.præced.ergo & posthumi.Et si dicas,ꝙ istud fit pp timorem obliuionis, ut statim dictum est?respond.ꝙ poterat statui,ut aliquid ei expſsum relinquatur,sicut in posthuma statuitur,alias erit diuersũ in posthumabus,& nepotib posthumis,& tamẽ in iam natis est idẽ,ut in uersi.sed non ita sup.in § præc.Cogita, cur diuersum.

• Prętermitte ẽt latius,ut per Bell.quia iste est defectiuus.

b Quid sibi uelint illa uerba,& ea ratione totum infirmatur, uide hic Bello.noniter declarantem.

c No.secundo,ibi,ualet quidẽ testm̃,ꝙ est differentia inter posthumũ ṕteritum & iã natum:quia iam nato ṕterito,testamentũ est nullum,secundum limitationes datas in ṕcedẽti § Sed posthumo ṕterito testm̃ interim tenet & rumpitur demũ cũ nascitur,ut hic,& si moriatur testatore uiuo reconualescit testm̃ de iure prætorio,ut l.posthumus præteritus.ff.de inof.test.quod secus est in iam nato præterito:quia licet moriatur uiuo testatore,non conualescit nisi sint instituti uenientes ab intestato,ut dixi in præcedenti.§.Quando autem moritur post testatorem,natus uel posthumus,tunc nullo iure reconualescit testamentum ut in l.1.ff.de posth.hęr.inst.& § posthumo.inf.de leg.

d Quomodo hoc debeat intelligi,dic ut per Bel.in § posthumorum.1.not.

e Vide Bell.lib.4.supputa.c.19.nu 7.

f Sed nunquid istud cõsilium de auo,qui debet instituere nepotem,habeat locum in auo materno,sicut in paterno?[illegible] ꝙ ac, sed in paterno nepos diceret testamẽtum aui nullũ,uel [illegible] ta euerteret.In materno uerò nepos ṕteritus subducta filia querelaret,si iusta & legitima cã nõ inserta ṕteriretur:quia eius præteritio pro exhæredatione habetur.inf.eo §.mater.& in g[illegible].

g Dum hęc gl.exponit parentib.s.masculis, Bell.dicit hanc expositionem non fuisse necessariã, ut p eum,quem latius uide.

h Quęrunt hic Doc.quid si filius in potestate sit institutus, & nepos ex eo similiter in ptãte sit præteritus,& filius interim emãcipetur,an nepos rumpat testamentũ.Gl.in l.Gallus.§. & quid. ff.de lib.& posth.dicit ꝙ sic,quia in successione ex testamento durat differentia emancipationis:& sic cum filius emãcipatus non succedat,nepos exclusio filio rumpit.Bar.ibi tenet contrariũ,ꝙ imo testamentũ teneat:quia imò sublata est differẽtia inter ęmancipationẽ & patriam ptãtem,& ita hodie debet exhæredari sicut filius.l.Meuia.C.de legi.hęr.& inf.eo.§ nostra. & iõ eũm filius licẽt emancipatus teneat suum locũ,& ṕcedat nepotẽ,ergo.Aduerte dum ista gl.dicit,itẽ differt ab ascendentib. & all.gl.pater filium.puta ꝙ illa lex ueniat hoc mod.Nam hic dicitur,ꝙ ita demum admittitur nepos,si filius uiuo auo subducatur de medio,& sic si obstaculum tollatur uiuo eo,de cuius testamento agitur:& tamen in d.l.pater filiũ.dicitur,ꝙ si filij,quorum prima est cã,& sic qui sunt impedimentum auo in casu illo,tollantur de medio ẽt post mortem eius,de cuius successione agitur,quod admittatur ipse auus,ergo patet ꝙ secus est in ascendentibus:& ita induxit Bar.quem uide in l posthumorũ. ff.de iniust.rub.testa.imò quòd est singularius etiam iure nouo, quo filij adoptiui non transeunt in potestatem patris adoptantis,tamen dicuntur esse sui,ter.a.est sing.in l.cum in adoptiuis.C. de adop.Et sic ibi est casus,in quo est dare suum,qui non est in potestate:licẽt posset dici,quòd ibi tex. dicit quòd hẽt iura sui hæredis,non ꝙ sit suus hæres.Cogita.

i Hic latius explicat Bell.quem uide etiam ad alias gl.seq.

SVMMARIVM.

1 *Iure ciuili filij eman. ipsi non sunt instituendi aut exhæredandi.*

2 *Secus est de iure prætorio & propter præteritionẽ ipso iure non fit nullum testam. n. non,sed datur beneficium contra tab.*

3 *Adoptiui non dicuntur sui suitas enim procedit ex coniunctione sanguinis.*

4 *Filiæ iure nouo ita sunt instituendæ aut exhæredandæ, sicut de filijs dictum est.*

5 *Dictio,[illegible],denotat interuallum.*

6 Si pater præteritur à filio, non ob id testamentum est nullum.
7 Filius emancipatus non habet propter præteritionem querelam inofficiosi testamenti.
8 Exhæredato non datur bonorum possessio contra tab.
9 An statutum loquens de cõ intestati, trahatur ad causam testati.
10 Renunciari potest allegationi ignorantię ex certa scientia.

a §. Emancipatos. a Emancipati liberi iure ciuili sunt incogniti, & iõ eo iure præteriti non rumpũt testamentum. Iure uerò prætorio emancipati liberi p lineã mascu. descendentes, dẽnt institui aut exhẽdari noiatim. Per lineam aũt femininam descendẽtes, dẽnt institui, aut inter cæteros exhẽdari: alioquin si pteriti extiterint, tribuit eis à ptore bñficium cõtra-
1 tabu. h. d. No. primò, † emancipatos liberos iure ciui-
b li b incognitos esse, & ppea de necessitate eo iure nõ que instituendos nec exhẽdandos: ideoq; pteriti nõ annullant testm̃. No rõnem ex tex. q iõ emancipati pteriti nõ rumpunt testm̃, quia non sunt sui hẽdes, quia suitas fuit dissoluta per emancipationem. Et ex
c hoc tex. sp probaui sniam Bar. c contra Bal. & Ang. cęterosq; nouissimos, q rõ quare præteritio filiorũ annullet testm̃, est suitas & continuatio dñij: cum. n. extraneus à testõre institutus reperiat per filium pteritum occupatum dñium esse in suitate, & cõtinuetur, non potest illud appræhendere, iõq; constõ nulla. l. si ut certo, §. si duob. ff. cõmo. Et pro hac opi. facit q pteritio mẽis ideo non annullat testamentũ, qa in filijs ad mẽem non est ptãs, & iõ nec suitas. §. mater. infra eo. l. illud §. ad testamenta. de contratab. Itẽ pro hoc introducebã. l. item qd Sabinus. de hær. inst.
2 Item no. † iure ptorio filiũ emancipatum dẽe institui aut exhẽdari: si tñ eo iure emancipatus ptereatur, testamentũ non dẽ nullũ, imò datur bñficiũ cõtra tab. Et si dixeritis, ptor mandat emancipatos institui aut exhæredari, si ergo ptereatur contra mandatũ ptoris, ergo testamentum nullũ. l. nõ dubiũ. C. de legi. Sol. qñ lex mandat aliquid fieri, nec ultra pcedit, si contra fiat, actus est nullus. d. l. non dubiũ. C. de legi. Aliqñ lex mandat aliquid fieri, & ulterius procedit
d imponendo pœnam, d si nõ fiat: tunc si nõ cõtrahat, ualet actus, ne duo imponantur, annullatio actus, & pœna exterior. ita no. Bar. in l. ptor. de dam. inf. ita hẽ in l. iubemus. §. sanè. C. de sacrosl. eccl. No. in §. ado-
e ptiuos e liberos f durante adoptione dẽe institui aut
f exhæredari à pẽe adoptiuo: à pẽe naturali non. Si uerò emancipati fuerint à pẽe adoptiuo, non sunt instituendi nec exhęredandi, sed à pẽe naturali sic. & hæc uera sunt iure isto, iure uerò nouo aliter disponitur, ut hẽ in l. cũ in adoptiuis. C. de adop. & dicatis ut ibi
3 Item no. † q adoptiui filij nõ dñr sui. g conc. tex. aper-
g tus in §. pterea. de hæ. quæ ab inte. defe. quod uẽ mirabile, quia suitas pcedit ex coniunctione sanguinis, quæ cessat in adoptiuis l. fi. ff. de dam. infe. Sed tñ qa suitas causatur ex patria ptãte, hodie non hẽet locũ in adoptiuis, nisi essent adoptati ab auo mẽno, uel
* proauo. Item no. in §. sed hæc.* q † hodie ita debent
4 noiatim exhẽdari filiæ, sicut filij. Nn duplicẽ rõnem. prima, quia in procreatione sobolis ita necessarium est mulieris officium, sicut masculi. Alia rõ, qa iure ueteri ita uocabantur filię ad hẽditatem intestati, sicut filij. Ex quo colligitis, q cã testati, à causa intestati regulatur. facit. l. j. ff. de bo. poss. sedm tab. Addite aliam rõnem positam in l. maximum uitium. de lib. prete. ut euitetur uitium increpãdi naturam, cur. ita non pcreauerit masculum, sicut fœminam. No in §.
h sed si in expeditione. h præteritionem factam à milite militante, non annullare testamentũ, ppea, quia p exhẽdato hẽ, qñ non ignorat filium sibi esse. Et hoc est statutum fauore militum, ut eorum testamenta substineantur: l. si cũ uel in utero. C. de testa. mi. No. in §. mater. pteritione matris uel ex linea mẽna facta non annullari testamentũ, ppea q p exhæredatione hẽ. Rõ, quia mater non hẽt filios in ptãte, & iõ in eis non est suitas, iõ testamentũ tenet: fortificat rõ Bar. de qua supra, & probatur hoc in l. illud. §. ad testã. C.
i de contratab. Finaliter i no. pp pteritionẽ à mẽe uel à linea mẽna competere querelam de inof. test. Deinde
5 colligitis, q † dictio, paulo post, denotat interuallũ. Nam dixit hic, prouideri de remedio paulo post, & tñ prouidetur per longũ interuallũ. Hæc satis quo ad tex. In fi. gl. in uer. sui. Vos dicite, q rõ lrę, prout ia-
6 cet, est bona. Non ob. q † filia teneatur instituere patrem, quia fateor: tñ si pẽm præterierit, talis præteritio non reddit testamentum nullũ, sed parat patri
K q̃relã k inofficiosi à iure ciuili, aut remedium cõtra tab. à iure prætorio. l. cum filium. C. de inof. test. l. 4. §. j. ff. si quis à pa. fue. ma. sed præteritio filij in potestate, bene hẽt annullare testamẽtũ rõne suitatis. Sed dixerit aliquis, q̃ est rõ, quare filio emancipato pterito non cõpetit querela inoffi. testi, cum ea competat patri à filio præterito, & tñ nec est pater in filij ptãte,
7 nec emancipatus in ptãte patris? Solu. † Ideo q̃rela non cõpetit filio emancipato, quia filius emancipa-
l tus est incognitus iure ciuili, l unde q̃rela quæ est beneficium proditum à iure ciui. non competit. l. ex duob. §. fi. & ibi gl. ff. de tut. & pup. pater ãt est agnatus filio & cognitus iure ciuili, & iõ idem beneficiũ iuris ciui. hoc est, querela competit. In fi. gl. in uersi.
m exhæredatur. no. duo. m Primum illud quod uulgo
8 solet dici, exhæredato non competere bonorũ poss. cõtra tab. hẽre locũ qñ ritè. i. solenniter exhæredatus extitisset. Addite q uerbum, Ritè, significat solẽnitatẽ: uerbum, rectè, iustitiam. gl. est in l. non putauit. §. non quæuis. ff. de contrata. l. hoc colore. de inoff. testi. Secundo colligitis ex gl. q licet instituto nõ competat bonorum poss. contra tab. ex persona sua, competit tamen sibi ex persona præteriti. conc. l. si post mortem. §. fi. de contratab. habes in simi. in l. petendæ. C. de temp. in inte. rest. pet. Gl. in uer. utilem,
n n In fi. in uer. habeant. o No. q licèt præteritio filij
o in potestate constituti habeat ipso iure annullare te-
p stamentum: præteritio tamen emãcipati p nequaquã. Sed contra hoc instabit quispiam. Nam cum hodie
q sit sublata q dẽia emancipationis & patriæ ptãtis. §. nullam. in Auth. de hær. quę ab int. defe. ergo quẽadmodum præteritio filij in potestate reddit testamen-
* tũ nullũ, ita & pteritio filij emancipati. Sol.* dicunt Doc. q illud est uerum in successione ex testõ, & de hoc est glo. ord. in l. Gallus §. & quid si tantum. de lib. & posthum. & in l. fi. C. de colla. licet gl. tenuerit contrarium, & malè, in l. si proponas. ff. de inoff. testamen. in l. certum. C. unde leg. & in rub. C. de succes. edi. Suadetur glos. ratione: nam cum illud Authen-

de hæt. quæ ab intest. defe. sit ius corrigens, & tollat dĩam emancipationis & pñæ ptãtis, cum ab intesta to succeditur; non debet extendi ad successionem ex testõ. l. si uerò. §. de uiro. ff. sol. matr. Et infertur ad
9 quæstionem frequentem. Statuto cauetur, † q̃ filia dotata non succedat pñi ab intesta. pr̃ condidit testm̃ instituit filios & filiam præterijt: filia ueluti præterita uult dicere testamentum nullũ, fratres opponunt q̃ est exclusa uigore statuti: dicit illa q̃ statutum excludit eam ab intestato, unde statutũ non est trahendum ad casum confecti testĩ: & pleriq; ita dixerunt, rõne de qua supra. Bal. consuluit contrarium, & uł cõis snĩa tali ratione: quia cui non competit ius petẽdi legitimam, non competit ius rumpendi testamentum. l. Papinianus §. sed nec impuberis, de inof. testa. Sed ista filia est exclusa à statuto ne ltĩam petat, ergo est exclusa à ruptela testĩ. Præterea daret materia patri, ne cõficeret testamentũ. Quid. n. peccauit pr̃, si filiã exclusam ab intestõ non uocauit? certè nihil. l. posthumus, in prin. ff. de inof. tes. facit l. posthumus. §. si quis ex his, eo. tit. Esset iñ consiliũ q̃ pr̃, q̃ hẽt filiam dotatã, & uult cõdere testamentũ, illã instituat i duodecim imperialib. ne p̃terita dicat testamentũ nullũ ut est gl. q̃ ita cõsuluit, in l. 3. §. pinde. ff. de mino. In fi. gl. in uer. ignorans. Colligitis singulariter ex hac
10 gl. & l. in ea alleg. † q̃ allegationi ignorantiæ renunciari põt ex certa scĩa: nec est in corpore iuris lex melior illa, ut dicit Bal. Licèt tñ uulgò dicat, quòd iuri, quod quis ignorat sibi cõpetere, renunciare nõ possit: uerũ est, nisi fiat ex certa scĩa; dicendo, Renuncio tali priuilegio meo, tali exceptioni mihi cõpetẽti, tali beneficio, & quibuscunq; q̃ dici, excogitarive possent, q̃ mihi ullo unquam tp̃e essent cõpetitura, com
r petuntq; de pñti. quod uerum intelligite, si talis re-
ſ nunciatio fiat à maiore: secus si à minore, pp imbecillitatẽ ætatis, l. sciendum. ff. de uerb. obl. ſ

ADDITIONES.

a Ad euidentiam huius §. uide hic Bell. præmittentem plura iura circa istos emancipatos.

b Intellige de iure ciuili usque ad ius C. ut per Bell. j. notab.

c Hæc tamen opin. Bar. est cõiter reprobata, ut inquit hic Bello.

d Hæc responsio non placet Bellono, qui aliam dat.

e Quid aũt si ciuis originarius unius ciuitatis, detur in adoptionem alteri ciui alterius ciuitatis: quia efficitur ciuis ciuiliter alterius ciuitatis, an desinat esse ciuis suæ ciuitatis, quemadmodum filius desinit esse in ptãte patris naturalis? Dic quòd non, sed utriusq. ciuitatis, & subibit munera utriusq; ciuitatis & honores. l. in adoptionib. ff. de adop. Sed quid si pariter nocetur ad munera utriusq; ciuitatis? Dic q̃ est præferenda ciuitas originalis, ut uult gl. in d. l. in adoptionibus, de hoc per Bart. in l. assumptio. ff. ad municip.

f Adhũc §. adoptiuus. præmitte diuersa iura in adoptiuis, ut per Bellonum.

g Ad hæc dicta Porc. vide omnino Bello. lib. j. suppnt. ca. 3. ubi tractat de filiatione adoptiuorum, & hic.

e In hóc §. refertur dispositio l. maximum uitium. C. de lib. præte. per quam quid de nouo disponatur, uide hic Bellon. altius exordientem.

h No. in §. sed si in expeditione, q̃ præteritio militis facta de filio sciente, hr̃ pro exhæredatione: quod secus est in pagano, ut sup. in prin. huius tit. Et in dubio p̃sumitur sciuisse, si aut filiã in testamento nominauit, aut ei legauit. l. si cum uel in utero. C. de test. mili. Et ista pcedũt iure isto: quid autem sit iure Authenticorum, uide Tortũ in l. sicut certi, ad fi. C. de test. mili. Et aduerte, q̃ dum glossella hic uult istum tex. non procedere, quãdo miles non esset in expeditione, dubito, per d. l. sicut. & d. l. si cum uel in utero, in quibus hr̃ q̃ præteritio militis habetur p exhæredatione, & tamẽ ibi nõ fit mẽtio de expeditione. Cogita

i Vit. uo. conclusionẽ huius tit. qualiter p̃teriti & exhæredati rumpant testm̃. Dic, si à patre & eius linea præteritur filius, aut est in potestate, aut emancipatus. primo casu si præteritur, talis filius in potestate dicit testamentum nullũ, & etiam potest rũpere per contratab. l. maximum uitium. C. de lib. præt. Aut exhæredatur; tũc si est adiecta cã, rumpit per querelã quò ad institutionem tantum, si cã non probatur: alias ca probata repellitur, ut in §. exhæredatos. Sed si non est adiecta cã dicit nullum, quia causæ insertio est de substantia, ut in §. aliud quoq; capitulũ. in Auth. ut cum de app. cogno. In filio emancipato si est exhæredatus, idem est quod in illo qui est in potestate, si fuit præteritus sine expressione causæ, dicit nullum & cõtra tab. si est filius in potestate: sed si cum expressione causæ, tunc solum rumpit p contratab. Et in hoc differt a filio in ptãte, qui etiã diceret nullum ut tenet gl. in d. §. exhæredatos. Et idem dicas econtra de ascendentib. p̃teritis a filijs, p l. j. ff. si quia à par. fuer. manu. Qualiter aũt collaterales rumpunt ea p̃teritione testamentum? Dic q̃ fratres utrinque coniuncti uel consanguinei si sint præteriti siue exhæredati, rumpunt per querelam, si turpis persona sit instituta, & non phatur aliqua de tribus causis, de quib. causis supra scripsi, sed uincunt tantũ nullo mõ. l. fratres. & ibi Bart. C. de inof. test. Nec isti tenentur de necessitate in exhæredatione exprimere cãs ingratitudinis, quia solum hæres potest opponere cãm, ut in Auth. de nup. §. ingratitudinem.

k Dum biennale patri præterito competere querelam, Bell. hic dicit eum errare in terminis.

l Istud non placet etiam Bellu quem uide ad omnia hic dicta per Porcium.

m Plura alia notabilia colligit hic Bello. ex hac gl.

n In gl. in uer. per uirilem. Aduerte, quia illa iura admittunt nepotes ex fœminis ab intestato, cum illa diminutione tertiæ partis. quid aũt iuris sit in talib. p̃souis condito testõ, gl. non bene aperiunt, tũ cogita. Et tex. in l. maximum uitium. In uerbo, si tamẽ ea masculis pgeniti sunt, uł innuere, q̃ in nepotib. ex fœmina condito testõ nihil sit innouatum. Et si dicis, si sublata est ab intestato, ergo & ex testõ: illud est falsum p id, quod in simili uidemus hodie in emãcipato, in quo ab intestõ sublata ẽ d. tñ. tertia, & tamẽ nõ cõdito testõ, iuxta gl. in l. Gallus. §. & qd si tantũ. ff. de lib. & posth. & in authẽ. ex cã in glo. 2. magna. in prin. C. de lib. p̃t. Cogita, qa puto q̃ illa sit ueritas: primũ, si descẽndentes ex fœminis nõ debẽt institui uel nominatim exhæredari à matre, ut in §. mater. inf. eo. & ibi est casus de qõne p̃dicta, ita q̃ nõ est opus amplius dubitare, qa ibi ẽ casus clarus, q̃ auia non debet exhæredare nepotes descẽndẽtes ex fœmina.

o In gl. in uer. hẽant In si Gl. uult, q̃ emancipato detur querela inofficiosi testĩ, p l. Papin. la j. aliàs posthumus §. si. de inof. test. Illud est falsum, cum eo iure emancipatus esset incognitus. Vnde dic, q̃ ibi dicitur, q̃ competit bonorum possessio gratia litis cognoscendæ, quæ est uia ad querelam inofficiosi testamẽo, declarando, ut ibi per gl. & Bar. Potes ẽt dicere, q̃ imò est cognitus, secundum istud ius §. nři. super quo est posita gl. nostra. Et dum gl. allegat l. is qui. ff. de lib. præt. est corrupta secũdum Nic. de Neap. hic, & uult allegare l. j. ff. de lega. præst. & illa lex uenit hoc modo: nam emancipatus qui uenit per contratab p̃stat legata coniunctis personis: secus est in filio in potestate, ergo apparet inter eos esse differentiam.

p Ego multum dubito circa ista: & q̃ imo præteritio filij emãcipati annullet ipso iure, mouet me, quia hic requiritur p forma, q̃ emancipatus instituatur uel exhæredetur: ergo forma non seruata actus est ipso iure nullus. Nec potes hic dicere prout ille dicit supra in notabilib. quòd lex ultra procedat prouidendo de remedio rescissorio. Secundò, & istud multum me urget, Si dicimus q̃ emancipato præterito competat solùm contratab. qd operatur dispositio huius. §. quòd emancipatus instituatur uel exhæredetur. Sed præterito non competit nisi cõtra tab. cum remedium iam haberet à iure prætor. o. ut §. emancipatos, supra. eod. ergo prouisio huius. §. in hoc seruit de uento. Cogita, quia durum est respondere, & hanc opinioni tenet glo. per istum tex. C. de inof. testam. in priu. in uerbo, omittunt. Tu potes dicere, quòd. § iste multum operatur: quia ubi olim emãcipato non competebat querela, quia erat incognitus à iure ciuili, nisi impetrata bono. possess. gratia litis cognoscen. l. Papinianus. in priu cum gl. ff. de inoff. test. hodie habebit querelam, cũ sit cognitus a iure ciuili, ut hoc tex. & pro parte prima multũ facit tex. nisi cauilletur, in l. maximũ uitiũ. in uer. sancimus.

C. de

C.de lib. pt.Sed rñr ad hunc tex.ꝙ hic Imperator non uenit aliquid disponendo de nouo circa emancipatos, sed uenit ad tollendam dr̃iam,quæ olim erat circa posthumos masculos & fœminas,& uoluit ꝙ omnes debeant institui uel exhæredari , sicut nati siue in ptãte,siue emancipati.ita etiam facit Imperator in d.l.maximum uitium.§.fi.C.de libe. præte. & ista est ueritas,& pro ea est tex.in l.si pater.C.de inst.& substi.

q An hodie sit sublata differentia emancipationis & patrię potestatis,uide Bat.hoc dicentem in l.filio prętcrito. ff. de iniust. est.Et in quibus sit sublata differentia emancipationis , & patriæ ptãtis,uide plenè per Ang.in d.§.& quid si iãtum. Adde tamen,ꝙ remanet differentia adhuc hodie inter masculos & alios descendentes per lineam fœmininam, quia masculi debēt institui uel nominatim exhr̃dari,sed illi pñt præteriri,& pteriti nō tñ rumpunt testm̃,sed habent querelam,ut in §. mater.in fi.infra eo.Similiter remanet hodie dr̃ia inter posthumos & iã natos,qa posthumi nō pñt exhr̃dari.l.si quis in suo.C. de inof. test.sed iam natis sic,cum cã,de qua in auth.nō licet. C. de lib. pt.& in § id quoq;,in Auth.ut cum de appel.cognoscitur Item emancipatus pt accipere pecuniam mutuo,& uouere: secus in suo.l.i.ff.de pollicit.Item potest emãcipatus testari , sed existēs in ptãte non,nisi de castrensi uel quasi.l.fi.C qui test fac.pos.Itē emancipatus potest esse in iudicio sine consensu patris, in ptãte non pōt.l.fi.§.necessitatem.C.de bon.q̃ lib. Item emancipato pupillo datur tutor,sed non existenti in ptãte.§.i.sup. de tutelis.Item emancipatus offm̃ publicum retinens de consensu pr̃is,non obligat prem,secus in filio in potestate.l.x ff.de uulg. & pupil.In successione ãt ab intestato sublata est differentia inter suũ & emancipatum.l.meminimus.C.de suis & legit.hære.

e Ad hæc uide latè Bello.qui etiam resoluit dicta Iasonis hic in additio.incip.ego multum.

r Ad omnes gl § fi.omissas per istum uide Bello.hic.

f An ãt iur̃m ualidet renunciationes generales , quæ de iure cōi non ualerent,uide Bal.in c.i.in titu. de controuersia feudi apud pares terminanda.& Inn.in c.fi.extra de commod.

TITVLVS XIIII.

De hęredib.instituendis.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uisum est de institutione suorum, sequebatur uidere de institutione extraneorum,& propterea uiso de institutione
a *suorum,de hæred.instit.rectè fuit intitulatum.* a

ADDITIO.

a Et aduerte ad gl.rubricæ,dum exponit instituendis. i. q̃ pñt institui:Hoc facit timore contrarij,quia gerundium importat necessitatem,ut est gl.in rub. ff.de eden. Videbitur ergo , ꝙ hic tractaretur de his,q necessariò hr̃des essent instituendi , qd tñ est falsum,ut notorie patet:iō gl.exposuit,ut sup. Tamē ista expositio non fuit necessaria,quia non est ita indistinctè uerũ, ꝙ gerundium importet necessitatem, iuxta ea quæ traduntur in rubri.C.de eden.Dic ut ibi.Et aduerte,quia ista rubr. cofundit theoricam Bal.communiter approbatam in d.rubri.C.de edē. ut ibi scribo post tex.Et continua hanc rubricam,ut continuat gl.in rub.ff.eo.quam etiam iste uidetur ponere hic. Et si dicis, quòd in hac rub.non sit gerundium , sed participium : etiam participium importat necessitatem, ut est gl. secundum quod ponderat ibi Bal.in rubri.ff.de liber.& posthumis.

SVMMARIVM.

1 *Institutio serui confertur ei data tacitè libertas,licèt secus fuerat de iure antiquo.*
2 *Sola institutione quis non efficitur dominus bonorum testatoris , sed oportet tria interuenire.*
3 *Omnia nostra facimus,quibus authoritatem nostram impartimur.*
4 *Quomodo in testamento seruus & libertatē,& hæreditatem adipiscat.*

Hæredes. Liber hō,& proprius seruus h ue alienus hæres institui pt.Sed olim seruus ꝓprius hr̃s īstitui nō poterat , nisi primum libertate pstita: hodie ãt si simpliciter instituatur,institutio ualet & tenet.h.d.No. primò ī uerbo,promissum.institutionem hr̃dum extraneorũ esse de gñe pmissorum.Et in hoc differt ab instōne liberorum,qa illa est de gñe mãdatorum.No.tam liberum hoiem quàm seruum,siue propriũ,siue alie-
a num,posse hr̃dem institui.a No. ꝙ olim nō ualebat
instō serui ꝓprij,nisi esset sibi primum collata liber
b tas.Et poterat antiquitas ea rōe *b* moueri, qa seruus
non erat capax ex psona sua:item nec ex psona dñi,
eiusdemq; testōris,quia testator fungebatur offō testandi,non ãt officio habilitãdi seruum institutum.
1 Hodie ãt si † seruus proprius simpliciter instituatur,
ualet instō,eo qa credibile est testatorem uelle remouere seruitutem,ueluti obstaculum ad instōnē,
& ppea libertatem conferre,quia ad dispositionem
consequentis,necessariò sequitur destructio antecedentis,qd se non compatitur cum consequenti. l.illud,de acq.hære.Cum igr̃ seruitus se nō compatiat
cum instōne,illa destruitur,& tacitè libertas collata intelligit.l.pen.§.i.C.de necess.ser.hr̃d.insti. In fi.
gl.i.no.ꝙ ille,qui aliquem hr̃dē instituit , intelligit
ipsum facere dñm bonorum suorum:qd uerum intelligit e aptitudine siue potentia,non ãt actu : quia
2 † ex sola instōne non efficitur hr̃s dñs bonorum testōris,sed requiritur ut hr̃ditatē adeat: & ut possessionē cōsequatur requiritur apprehēsio.l. cũ hr̃des.
de acq.pos.Consideramus igr̃ tria.Primùm instōnē
hr̃dis,& ex hac pstatur facultas adeundæ hr̃ditatis.
Scdò cōsideramus aditionē,& ex hac requiritur dominiũ bonorũ hr̃ditariorum. Tertiò cōsideratur apprehēsio corporalis,& ex hac acquiritur possessio.d.
l.cum hr̃des.& l.cum miles.ex quibus causis maior.
Et hęc uera ī hęrede extraneo,secus ī hęrede suo,&
filio uel nepote,quia ille nō efficitur hæres ex institutione,nec hęreditatis aditione,sed à lege ī uirtute
suitatis,ideo im ꝓpriè hæres appellatur . Ex quo dixit Bar.ꝙ statutum dictans , ꝙ de qualibet hr̃ditate
soluantur decē ab hærede ꝓ centenario,nō habebit
locũ ī hærede suo:de quo ī l.i suis. de lib. & posth.
c dicã inf.de hær.qual.& diff §.i.In gl.inouatio.c ibi,
uideat.Dicite ex mente Iac.de Are.& Pet.quòd Attilianus & Paulus hoc bñ introduxerunt , sed eorũ
opinio adhuc nō erat approbata:sed qa Iustinianus
cōprobauit,non dr̃ inuenisse de nouo,ut hic, sed ex
approbatione hoc attribuit Iustiniano,& ita loquitur
3 cōtrariũ.quia † oĩa nr̃a facimus,quibus authoritatē
nr̃am impartimur.l.i.C.de vet.iure enucl. In fi. uos
4 distīguite tres casus † Aliqñ seruus proprius fuit purè & simpliciter institutus , & tunc mortuo testōre
utrunq; cōsequitur,hr̃ditatē ex expressa uolũtate, libertatē uerò ex tacita ut hic,& l. quidã. C. de neces.
ser.hær.insti.& §.idē iuris.sup.ex quib.ca.manu. nō
poss.Scds casus,qñ fuit institutus purè , sed libertas
fuit collata in diem uel sub condōne,quo casu expectat dies uel condō.l.seruus.l.quot.l.filio.ff.eo. Tertius casus,qñ instituit seruum purè,& ꝓhibuit ipsũ
libertatem obtinere,& hoc casu neutrum cōsequitur
pp perplexitatem.ita not.in §.idem iuris,in glo. all.
quia ista additio, ꝙ libertatē nō cōsequatur,est contra
subam īstitutionis,& ideo illam uitiat.c.fi. extra de
cond.appo.l.cum precario.ff.de preca.Secus si esset
contra naturam actus,quia tunc utrunq; ualeret.l.ja.
§.si conuenerit.ff.de po.Et faciunt in arg.quòd si aliquid relinquatur monacho, hoc pacto , ne acquiratur
abbati,

ebbati, q legatũ sit nullum, quia contra subam mo-
nachatus, ut aliquid in particulari possidere possit:
de quo tractat in l. Lucius. §. tres. hæredes. ad Treb.
& habetur in auth. ingressi. C. de sacrosan. eccl.

ADDITIONES.

a No. ẽt q seruus, in quo quis habet proprietatem, dr̃ esse pro
prius ipsius proprietarij, non ãt dr̃ cõis proprietarij & usufru-
ctuarij, & ideo manum ssio facta de uno, non nocet alteri: nã li
cet proprietarius det sibi ꝓprietatẽ, nihilominus usufructua-
rius dẽt habere usumfructum. sed solum iste habet hoc, q quæ
acquireret dño ꝓprietatis, acquireretur sibi & similiter cõtrà
de usufructuario, ut hr̃ in l. j. C. cõia de man. licẽt si esset cõis, be
ne nocceret, ut uidimus in §. si. suprà de don. Hoc uerum, si non
est habita mentio libertatis: si autem esset hr̃s institutus purè, &
libertas data sub conditione, non esset hr̃s nisi adueniente con
dõne libertatis, ut ff. eod. l. seruus. & hic in glo. per innouatio-
nem. Si tamen condõ casualis deficeret, licet non sit hæres, ta-
men intuitu pietatis erit liber. l. fi. C. de necess. ser. hære. instit.

b Ego puto, q alia fuerit olim rõ, quia testõr uidebatur uelle
impossibile, q remaneret seruus & acquireret dominium rerũ
hæreditariarum, & sic ex testamento, qd est impossibile. l. qd ae
nuct. ff. de reg. iur. Et si, dicas, nonne posset esse habilis ex perso
na domini sui, l. si mihi & tib. §. regula. ff. de leg. j. Dico q nõ,
q̃a post mortẽ testõr desiuit esse hr̃s, nec alius est dominus, cũ
ipse sit institutus. Et ad rõnem iuris noui ultra rõnes hic po-
sitas adde duas rõnes alias, quas habes sup. ex quib. cao. mano.
licet, uel non. in prin. in notabilibus. Sed aduerte, quia oẽs istæ
rõnes uidentur militare in legato facto seruo, & tamen habe-
mus q legatum factum serui non ualet de iure. l. penul. §. illo.
C. de necess. ser. hæred. instit. Cogita de ratione diuersitatis.

c Circa glo. in uerbo, per ionouationem ad fi. posset ꝓbabili-
ter dubitari, an si aliquis instituatur purè hæres, & libertas re-
linquatur non sub condõne, sed ad diem, an procedant iura al-
legata in fi. gl. Et paucis ego puto q non, quia libertas non põt
relinqui ad diem. l. libertas, & l. ideoque, ff. de man. test. & uide
in l. hæreditas ex die. ff. de hæred. instit. & in §. hæres & purè. in-
frà eo. tit. sed bene ex die. l. quoties §. fi. ff. eo.

SVMMARIVM.

1 *Seruus perpetrans adulterium cum domina, ab ea nec manumitti, nec institui potest.*

2 *Maior honestas requiritur in muliere quàm in uiro.*

3 *Tanta honestas requiritur in milite, Doctore, & in clerico, quanta in muliere.*

4 *Quñ aliquid prohibetur fieri directò, etiã prohibetur fieri per obliquũ.*

5 *Vtilitas publica præfertur priuatæ.*

6 *Facilius legata remouentur, quàm hæredum institutio.*

a §. Est autem. a Qui prohibetur ma-
numitti, prohibetur hæ
res institui, ne uia obliqua concedatur, qđ directa in
1 terdicitur. h. d. No. primò, † seruum maculatum b a-
b dulterio dñæ non posse ab ea manumitti, nec ẽt hr̃-
c dem institui, * ne ex instõne per indirectum liberta-
tẽ cõsequatur. cõc. l. his uerbis, §. j. ff. eo. Et fuit rõ du-
bitãdi, q̃a uidebatur istum seruum posse hr̃dem in-
stitui uirtute regulæ, q̃ dictat, seruum ꝓprium à dño
institui posse. Sed rõ decidendi fuit, ne seruus ex ma
lignitate sua p̃miũ cõsequatur, cõtra l. itaq; fullo. ff.
de furt. credibile est. n. adulterũ institutũ ab adulte-
ra, prætextu illicitæ cõiũctionis institutũ extitisse. Hæc
2 nõ hẽret locum in serua cognita à dño, † quia maior
honestas requiritur ĩ muliere q̃ in masculo. l. palã. §.
q. in adulterio. & ibi gl. de ritu nupt. & l. 2. C. de his,
q. uen. ætat. impe. & hoc, nisi masculus esset miles,
3 quia † tanta honestas requiritur in milite, quanta in
muliere. l. affectionis. ff. de do. l. si ancillã. C. de don.
inter ui. & ux. Et idẽ esset ĩ Doctore, maximè actu le
gente, & ẽt in clerico, l. aduocati. C. de aduo. di. iud.
& no. in l. miles. §. j. de sent. & re iud. Et ideo licẽt qs
possit instituere concubinam, Doctor tamen, cleri-
cus uel miles non poterit. ita no. in l. miles ita §. mu-
lier. ff. de re iud. Itẽ licẽt miles uel Doctor possit legi
timare spuriũ alienũ, nõ poterit tñ lrĩmare propriũ.
l. si à iudice, ff. eo. Itẽ no. q ille seruus, in quo usum-
c fructũ hẽmus, non appellatur nr̃. c Itẽ no. in §. seruus,
q seruus proprius institutus à dño, si in eadem cã p-
manserit, liber efficitur, & hæres necessarius dño, &
iõ efficitur necessarius, q̃a p̃mio magno libertatis
condonatur. arg. l. q iurasse. de iureiu. Si ãt à dño po
stea manumittitur, sua spõte hr̃s efficitur, quia liber
tatem non consequitur ex testõ. Si ãt alteri alienetur,
iussu illius hr̃ditatem adibit. Et idem distinguitur in
seruo alieno instituto, ut habetis in litera. No. seruũ
alienũ posse institui post mortem dñi. Et fuit rõ du-
bitandi, quia uidebatur institutio non ualere, non ex
persona serui, quia incapax: non ex persona domini,
quia mortuus. Ratio decidendi fuit, quia hr̃ditas re-
præsentat personam defuncti, ex qua persona ficta
habilitatur ꝑsona hr̃dis instituti, ut hic, & l. seruus
hr̃ditarius. ff. eo. Itẽ no. seruum pluriũ dñorũ hr̃dem
d institutum, adeundo acquirere pro portione dñica d
e hr̃ditatem. Gl. maculatum. e In gl. postulata. ibi. l. j. f
f prin. f puniuntur tñ dña & seruus, quia uerberati tra
duntur igni. Et idẽ non esset ĩ dño, q cognouisset ser
uã, ut no. gl. in d. l. j. & ꝓbatur in d. l. fi. C. eo. de ma-
nu. ppea, quia maior honestas requiritur in muliere
quàm ĩ masculo, ut sup. dixi. Vnde turpius esset hoc
nr̃o tpe q famulus cognosceret dñam, quã si domi-
nus cognosceret famulã, pp honestatẽ, q̃ maxima re-
quiritur in ipsa muliere. Ibi, l. j. Et est rõ, quia isti serui
postquã essent manumissi, nõ possent torqueri ꝓ de
licto probãdo: ut ergo torquerẽtur, fuit manumissio
ꝓhibita, l. prospexit. ff. qui & à qb. in fi. Et rõ spẽlita-
tis fundatur in supremitate delicti, ut hr̃ in d. l. j. ad
4 l. Iul. maiestatis. In fi. gl. in uer. habeatur. no. q † ubi
aliquid prohibetur fieri directò, ꝓhibetur per obli-
quum: & hoc uerum, qñ in utroq; casu est eadẽ ratio
disponẽdi, ut hic: siue. n. seruus manumittatur, siue
hæres instituatur, eadem est ratio prohibendi, s. pp
delictum perpetratum. Secus autem esset, ubi non
esset eadem ratio prohibendi. Et per hoc non obst.
l. j. ff. de aut. tut. Addite prædictis, quòd ubi aliquid
prohibetur, censetur & causatiuè & alternatiuè pro-
hibitum. l. quæ sub conditione. §. si quis. ff. de condi.
insti. Ex quo dixit Cyn. Iac. de Aret. & Bal. q si quis
uendiderit rem pro nouem quæ ualet uiginti, & iu-
rauerit non contrauenire contractui: & postea petat
aut contractum rescindi, aut pretium suppleri, l. 2.
C. de rescin. uend. non audiet: quia licet petitio ut
pretium suppleatur, non indicat contractus rescissio
nẽ, tñ quia altera pars uenit alternatiuè, ut si pretiũ
nõ suppleatur, contractus rescindatur, iste nõ audie-
tur, quia periurus esset. gl. est ord. in l. 2. C. de resc. uẽ.
In gl. testator. ibi, ab eo. Dr̃ aũt usufructuarius domi
nus quo ad hoc ut usumfructum possit in solutũ da
re creditorib non autem quo ad hoc ut seruum usu
fructuarium liberum efficere possit, q̃a præiudicare
tur proprietario quo ad hoc q priuaretur dominio
serui, ut hic: nõ autem sic præiudicaretur q usumfru
ctum creditoribus daret, quia proprietas domino
conseruatur. d. l. in uenditione, in glo. alleg. In gl. li-
ber, ibi, secundũ Ioan. Ex hac gl. & in l. in ea allegata

colligitur

5 colligitis, f'm Bal. q̄ uox publica præfertur priuatę. Vn̄ dicite, q̄ p statutum posset derogari ultimæ uoluntati, pp q̄ uox statuentium, uoci testorum est pferenda, ut d.l. testo. ff. eo. In fi. glo. in uerbo, libertate. Hæc rō non est bona, quia siue inspiciamus diem cedentis legati, siue diem aditæ hæreditatis, utroque casu reperitur alienus: un̄ quemadmodum etiā hæditas uenit acquirenda nouo dño, ita & legatum. Et
6 ppea noua redditur rō: † qa facilius legata reuocantur, q̄ hrdū instō. l. ex parte. ff. de adim. leg. cū, n. facilius legata īstituātur, facilius destruūtur. auth. ex cā.
g
h C. de lib. præt. Gl. in uer. directa. Gl. in uer. dñi. b

ADDITIONES.

a Contra istum tex. habes fortem tex. in l. cum filius § seruus. ff de leg. 2. quem alleg. Nic. de Neap. hic, & multis modis rn̄det. Sed nulla solu. satisfacit mihi. Cogita, qa hēo istum tex. p difficili contrario, & ibi gl. multis modis rndet, sed non satisfacit. Istum etiam tex. alleg. Ang. de Arc. hic, sed in alio proposito unde iterum cogita.

b Adde, q̄ ista domina, quæ se immiscuit cum proprio seruo, capitaliter punitur & seruus primò uerberatus comburitur. & quilibet etiā seruus pt licitè admitti ad accusandum. & filij nati ex isto coitu, nihil de hæditate matris hēnt, sed alij agnati. & hæc pbantur in l. i. C. de mulierib. quæ proprijs seruis.

a Atidem si pp esculum luxuriosum, uide Bell. in repe. rub. C. de edem. in q. de uxore amittente dotem, prope fi.

c Item non pt institui his cum libertate, nec simpliciter institutus hēt libertatem. Secus in seruo proprietarij, ut sup. qui licèt instituatur cum libertate per usufructuarium, ille interim est liber respectu usus fructus, sed morte fructuarij efficitur in totum proprietarij, ut hic in glo.

d Et hoc est uerum, si uterq. iubeat q̄ adeat: aliàs si unus iubet & alius non, tunc pars illius accrescit iubenti, ne testator decedat pro parte testatus, & e. d. l. si seruus communis. ff. de acq. hæc. licèt secus sit in legato facto seruo communi: quia si unus dominus repudiat, non accrescit alij, sed remanet hęredi. Et idem in pluribus hęredib legatarij. l. & Proculo. ff. de leg. 2. Quid āt i contractibus quando communis seruus stipulatur, uide in l. i. § communis. de stipulatione seruorum, & per Bar. in l. re coniuncti, de leg. 3. & de hoc in glo. aliquid.

e Gl. in uer maculatum uult, uel q̄ subaudiatur dictio accusatum, uel q̄ exponatur maculatum, i. accusatum. Dic q̄ ista subauditio, uel expōnō est necessaria, pp uerbum, postulata, infra positum, quod intelligitur i. accusata.

f Et dum glo. ista in prin. uult q̄ uterq. grauiter puniatur p illā l. i. in prin. Dic q̄ hoc est contra illū tex. ubi sola mulier punitur illis pęnis in prin. positis: de seruo quò ad pęnā nihil ibi dicit. Nisi dicas q̄ hæc circa fin. dr̄ in uers. id āt q̄ ille.

g Addo in gl. super uer. itaq. directa. Tu dic q̄ imò ista gl. malè dicit: quia imò per alienationem serui non extinguitur legatum factū seruo, p iura q̄ allegat Bar. in d. l. seruo cum libertate, & p Ang. de Arc. hic, & in d. l. seruo cum libertate. Dic q̄ ibi fuit reuocatum legatum nō pp alienationem serui, sed pp reuocationem libertatis: st tamē differentia in alio: quia hæreditas relicta seruo, non acquiritur domino nisi seruo uolente adire: & tamen legatum sic. d. l. si post §. fi. quia hæreditas potest afferre damnum, legatum non: quam rōnem ponit gl. in §. item acquirimus. sup. per quas perso. nob. acqui. & in l. seruo inuito, in prin. ff. ad Treb. & Nico. de Neap.

h In gl. in uer. domini. Adde q̄ rō est, quare in legato facto seruo inspicitur dies mortis, sed in hæreditate relicta seruo inspicitur tempus aditionis, & nō mortis: quia legatum acquiritur domino etiam inuito seruo, ut l. filio. ff. de cond. & demon. & iō tempus cessionis & sic mortis inspicitur: hęreditas autem inuito seruo non acquiritur domino, ut l. cum proponas. C. eo. nisi seruus uelit adire: & iō tempus aditionis ipsius serui inspicitur. Et istam rōnem diuersitatis ponit gl. notab. in l. 2. § fi. de bono. poss. secundum tab. & eam refert Nic. de Neap. hic.

SVMMARIVM.

1 *Nemo regulariter potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus.*
2 *Institutio oīum hominū mūdi ualet, licèt aditione nō possit cōfirmari.*
3 *Dictio, ad, ponitur pro iuxta.*
4 *Dictio usque, ponitur exclusiuè.*
5 *Testamentum potest pro parte rumpi querela inofficiosi testamenti.*

§. Et unum. Pluralitas institutorum non uitiat institutionē. h. d. No. primò, unum hominē & plures institui posse hęredes
a usque in infinitum. Secundò nota, hęreditatē a regu
b lariter diuidi in duodecim b uncias, quarū nomina ponuntur in litera & statim dicam. No. testatorem posse & minuere, & augmentare numerum uncia-
1 rum in sua hæreditate. Item no. † neminē posse decedere pro parte testatum, & pro parte intestatum.
c c Et est ratio d quia hæres repræsentat defunctum,
d unde cum defunctus non possit repræsentari pro parte & pro parte non, quia repræsentatio indiuidui debet esse uniformis & complet, in auth. de iureiur. à morien. præst. in prin. sequitur q̄ pro parte testatus & pro parte intestatus non possit quis decedere. Fallit in milite priuilegio militis & fauore militiæ. Item no. plures hęredes institutos, intelligi in
e dubio æquis portionibus esse institutos. e Item nota distinctionem: quia si quidem testator aliquos instituerat assignatis partibus, & nondum completo esse unum uel plures instituerit, intelligentur instituti in his partibus, quæ assi defuerint. Si uerò completo asse alios instituerit hæredes sine parte, intelliguntur instituti in alio. Si uerò unum uel plures instituerit, intelligitur in his partibus, quæ assi deficiunt. Si uerò aliquos instituerit in aliquibus partib. & nondum completo asse nēminem hæredem instituerit, partes quæ deficiunt institutis accrescunt, &
f e contra. f In fi gl. j. No. † institutionem omnium ho
2 minum mundi ualere & tenere, licèt non possit aditione confirmari. Sed Pet. Iac. de Arc. & cōiter Vltramontani nisi sunt damnare hanc gl. Primò, quia huiusmodi institutio uī derisoria, ut hæreditas in tot partes distribuatur, ut parum uel nihil alicui tributū uideatur. arg. in l. cum post. §. gener. de iure dot. in l. fi. domus, in prin. de le. j. Item, quia ista institō uī collata in personas incertas uel infinitas, quod uī non posse fieri. §. incertis. inf. de legatis. Item qa est speciale fauore religionis & pauperum, ut illi incerti instituti hæreditatem obtineant. l. id. quod paupe rib. C. de epis. & cle. ergo in contrarium erit ius commune. l. quod uerò contra, de lega. Et hæc opinio mihi placet. Præterea, cùm testator in suo testamēto dēt nominare hæredes instiutos, ut uidistis sup. de testa. in §. sed his oībus. & probatur in l. hac cōsultissima. C. eo. quō igit poterit nominare oēs hoīes mūdi certè nullo modo: ergo institutio nulla. Nō ob. §. iste, quia fateor quod unus homo & plures usque in infinitum institui possunt, dummodo infinitas euitetur. Hoc probatur, quia † dictio, ad, ponitur pro iu-
3 xta, nec includit capitulum, cui adiungitur. l. quidā. Ibertis. de ser. rust. præ. l. si uitem. §. qui ad ianuā. ff. quod ui aut clam. Item † dictio, Vsque, stat exclusiue
4 l. à caligato. C. de nup. no. in l. fi. ff. de sena. l. j. in fi. ff. an per alium causa appell. Erit igitur sensus, unus & plures usq; ad infinitum pōt institui, ita tamē ut infinitas euitetur. Et ponatur ad, pro iuxta. In glo. se-
g xtans. g ibi, nam natura. hæc ratio non placuit Doc. eo qa quēadmodum imposita fuerunt nomina cer

tis

tis uncijs, ita nomẽ imponi potuisset uni unciæ. Vñ Doct. aliter rñdẽt, quia ideo non imponunt nomen proprium unius unciæ, quia eo ipso quod dicimus uncia, intelligitur de una, arg. in l. ubi numerus. ff. de testib. unde non fuit opus imponere speciale no-
h men. Sed tunc *b* dubitauerunt Doct. quare non posuit nomen, qđ significaret duas aut tres uncias cum dimidia, sicut apposuit nomen qđ significat unam unciam cũ dimidia? q̄a illud octo uicibus sumptũ, reddit numerum duodenarium completum: qđ nõ esset sic in alio numero, quia redderetur numerus duodenarius. Ibi, per ordinem. No. ex glo. ꝙ prima quatuor noĩa unciarum, de quibus in lr̃a, sumũt originem & effectũ à quota hr̃ditaris portione. Cætera ãt noĩa accipiunt originẽ & effectum à discreto numero unciarũ: qđ uerum fatentur Doct. excepto primo noĩe, hoc est, sextante: nam si illud octo uicibus sumatur, complet numerum duodenarium, unde si sumeret nomẽ à quota, dẽret octauus appellari. Vñ dñt Doct. ꝙ solũ tria noĩa insinuant quotam hr̃ditatis. s. sextans, quadrans, & triens: cætera autem insinuant numerũ discretum unciarum, & ita est tenen-
i dum *i* In fi. gl. no. appellari pondus unciæ id, quod ponit̃ in statera, qđ facit pro interpretatione statutorũ, quæ pro falsis ponderibus pœnam imponunt. In fi. glo. in uer. totius. distinguit tria membra. Aliq̃do testõr miles instituit in paganico peculio, & tunc ṽr in castrensi intestatus decedere. l. 2. C. de test. mil. Aliqñ testõr instituit aliquẽ uel aliquos in aliquib partibus, uel in parte bonorum, & tũc reliquæ partes accrescunt illi instituto uel institutis: q̄a portio quota facilè accrescit quotæ. & ita loquitur l. quãquam. C. de test. mil. Aliqñ testõr instituit aliquẽ uel aliquos in certis rebus, puta domo uel alio fundo, & tunc dixere aliqui ꝙ pro cæteris rebus intestatus decedere ṽr: quia non ita accrescit res rei, sicut portio portioni. allegant l. si miles unum ex fundo. ff. de test. mil. Cõiter tenet̃ contrarium, per l. si certarum. in prin. eo. tit. Ad l. si miles unum ex fundo. rñdent, ꝙ illa lex loquit̃, qñ probat̃ militem hoc uoluisse. Sed tñ huic solutioni repugnat lr̃a ibidem in uer. creditur. nihilominus ita tenet̃. In glo. decedere. ibi, l. cũ duobus. No. ꝙ licèt quis non possit decedere pro parte testatus & pro parte intestatus ab initio, potest tñ ex
5 post facto. Item no. † testamentum per querelã inofficiosi pro parte rumpi posse. l. circa. ff. de inof. test. Contra hoc opponitur, & imò ṽr ꝙ testm̃ ex post facto nõ possit annullari ĩ parte, imò in totũ sit annullãdũ. Vñ oppo. de l. pe. ff. de iniust. rup. irri. test. Doct. distinguunt multum no. an testm̃ ueniat rumpendũ ꝑ querelam, an ãt ueniat annullandum præteritione filij: quia priore casu rumpi potest pro parte, posteriore uerò annullatur in totum. Rõ dr̃iæ: nam quando rumpitur per querelam, rumpit̃ mediante sñia iudicis, qui pronũciat testm̃ inofficiosum: unde cũ sñia sit stricti iuris, debet strictè intelligi, ut pro ea parte intelligatur ruptum testamentum, ꝓ qua fuit querelatum. l. pupillorum. ff. de reb. cor. Sed quãdo testamentũ annullat̃ ꝑteritione filij, annullatur sñia legis, q̃ latè intelligitur. Præterea, qñ testamẽtũ rũpitur ꝑ querelam, rumpitur ꝑꝑ omissam pietatem erga filium, unde cum fuerit omissa erga unum, solũ pro parte sua rumpitur. Sed qñ testm̃ annullatur ꝑteritione filij, annullat̃ ꝑꝑ omissionem formę quę respicit totum testamentum, & iõ redditur in totum nullum. In fi. dicit, ꝙ idem est iudiciũ in parte quò ad partẽ, ꝙ in toto quo ad totũ, qñ est eadem rõ di-
K sponendi, secus si diuersa, ut hic. Gl. in uer. hr̃s. *k* In
l fi. gl. in uer. idemque. *l* distinguit tria mẽbra. Aut constat ꝙ completo asse testator uoluit trãsire ad dipondium, uel etiam ad tripondium. expleto dipondio, & tunc fit transitus, ut hic. Aut constat ꝙ non uoluit transire, & tunc non fit trãsitus. d. l. cum q̃stio. C. de lega. Aut sumus in dubio, & tunc aut testõr instituit unum in totum, postea alium in partem, tunc ṽr tantũ adimere, quantũ contulit scdo. Aut primo instituit in partẽ, postea aliũ in totũ, & tunc non intelligitur facta adẽptio, q̄a de parte totũ adimi nõ p̃t. d. l. cum qõ. C. de lega. Aut simpliciter instituit aliquẽ, asse expleto, & tũc intelligitur transire ad dipõdiũ. ita habetur & colligitur in d. l. cum quæstio.

ADDITIONES.

a No. tertiò ea. §. hæreditas, ꝙ legalis diuisio rei est in duodecim partes, licèt testõr possit eam diuidere in plures & pauciores, sed tamen io idem recidit, ut ff. eo. l. ex uncijs. & infrà eo §. si plures. probatur io l. cum qõ. C. de lega. Et appellatione partis, intelligitur de dimidia. l. nomen filiarum §. portionis. ff. de uer. sign. Et iõ sis cautus, ut si hẽas duas partes rei, ut petas duas partes de tribus totius rei: aliàs intelligitur duæ partes de duodecim, s̃m Bar. l. interdum. ff. eod. Similiter pars partis intelligitur de dimidij dimidia. per l. in cuius. C. quãdo & quib. quarta pars debetur.

b Ad istum § hæreditas, qui ponit duodecim noĩa propria unciarum, licèt glo. hic super uerbo, semis, oitatur declarare etymologiam uniuscuiusq;. noĩs, tamen quia ex eius declaratione non potes habere perfectam cognitionem, ideo hic insero declarationem ad ista nomina ex Var. ĩ lib. 4. linguæ latinæ, ubi sic inquit: Vncia dr̃ ab uno, & ꝓpea per v, scribitur. Sextans est sexta pars assis, binario numero diuidendo. Quadrans est quarta pars assis, quaternario numero diuidẽdo. Triẽs est tertia pars assis, quaternario numero diuidẽdo. Quincũx quiota, à quinq; uncijs. Semissis, sex, dimidium assis, à semis. Septunx, septem à septem uncijs. Bes, octo, quasi des, à demendo, qm̃ dempto triẽte, qui est unciarum quatuor, remanet bes unciarum octo. Dodrans nouem & dodrans quasi dempto quadrãte unciarũ triũ, quibus remotis remanent unciæ nouem. Dextans decem, dempto sextante, qui continet duas uncias, remanent unciæ decẽ: Deuna undecim: dempta unica remanent unciæ undecim. As 12. quasi ęs, remota una lr̃a e: æs enim per diphtõgum æ, scribitur, & remouetur e. Ista prout iacẽt ponit M. Varro in lib. 4. linguæ latinæ.

c Adde tamen, ꝙ licèt testõr addendo hęc uerba, puta, prohibeo nè plus de bonis meis petere possis: ṽr ꝙ in alijs partibus intestatus decessit, ut sup. quod tamen hęc uerba non tollunt, quin filius possit petere supplementum lĩmę, si non haberi pẽsam completam: quia illa dẽt hẽre sine aliquo grauamine. arg. l. omnimodo. C. de inof. testa. Similiter qñcunque pr̃ dat filiæ suæ decem, ita tamen ꝙ non possit plus petere, licèt filia acceperit ista decem, tamen poterit petere dotem matris suę non obstante prohibitione. ita Bar. in l. iurisiurandi. ff. de ope. liber.

d Hæc rõ, quare nemo possit decedere pro parte testatus, & ꝓ parte intestatus, mihi nõ placet: quia si esset uera, sequeretur ꝙ ẽt ex post facto quis non posset decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, cum ẽt ea post facto hr̃s repræsentet personam defuncti, quod tamen est expressè contra l. circa. ff. de inoff. test. & contra no. per gl. in l. ius nostrum. ff. de reg. iur. Præterea sequeretur ꝙ ẽt miles non posset decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: nisi diceres ꝙ in eo sit dispensatum contra regulas communes fauore militiæ. Pone enim, qđ duo sint hæredes instituti, nõnne quilibet repræsentat personam defuncti pro parte sua tantum: ut est casus in l. cum à matre. & ibi Bar. C. de rei uendica.

e No. in uersi. satis. n. ꝙ qñ aliquis uel aliqui simpliciter nocantur

cantur ad aliquem actum faciendũ, intelliguntur æqualiter uocati ad onus, & ad cõmodum. adde not. per Bart. in l. 1. ff. de off. consu. l. 1. §. si plures. ff. de exerci. & l. Itẽ Mela. § si plures. ad leg. Aqui. Si tamen committitur aliquid potestati & antianis, solus Potestas habet unam solam uocem, & antiani aliã uocẽ per l. si quis Titio. ff. de usufr. accresc. &c. No. secundò in uer. partibus. q si testator instituit duos, puta Ang. & Bar. quẽlibet in quinq; uncijs, deinde simpliciter instituit Seium & Caium, isti duo solùm uocantur in duabus uncijs, quæ supersunt: & idem in dipõdio uide l. Sabinus. ff. eo. & l. interdum § pater. ff. eo.

· Et adde hic tex. illũ notab. in l. si ita scriptum. ff. de lib. & post
f hu. & in l. Clemens. ff. eo. de hæred. insti. Et in hoc. § opus est animum multum uersari circa computationes, ut meritò occurrat uerbum illud Imperatoris in l. cum quæstio. in prin. C. de lega. q computationes essent moltis rõnib. dignę. Item circa hãc mñam uide tex. mirab. in l. quoties. §. si duo. ff. eo.

g · Adde ad gl. super uerbo, sextãs. q ista gl. diuiditur in sex partes principales. In prima exponit tex. In secunda q̃rit & soluit. In tertia ponit etymologiam & interpretationem & deriuationẽ nominum hic in tex. positorum. In quarta per modum notabilis remouet tacitam oppositionem ad hunc tex. In quinta ponit significatum horũ triũ nomĩum, as, põdus, & libra. In sexta & ult. allegat concordãtes ad hunc text. Secunda ibi, sed quare. Tertia ibi, & no. quod primum. Quarta ibi, item no. q non oẽs. Quinta ibi, item no. ista tria cognomina. Sexta & ult. ibi, facit ad hũc §. & ad primã qõnem gl. faciebat dubium, cũ hẽamus nomen qd dimidiã uñum significet d. §. quarta. in glo. alleg.

h · Addo inquantũ sup. dr̃, sed tunc dubitarunt. Vnde potes etiam dicere, q in alijs non fuit opus ponere nomẽ importans mediã unciam, ut duas uncias cum dimidia, uel tres uncias cũ dimidia, quia istud põt fieri per sextantem. Nam si uolumus dicere tres uncias cum dimidia, dices sextantem cum sextuncia. Sed eodem mõ posses dicere tres uncias cũ dimidia Cogita. Et rõ ista, quæ hic assignatur, & quam ponit hic Io. Fab. non satisfacit mihi, quia s̃m hoc non fuisset opus imponere nomen ꝓprium dodranti, sextanti, & deunti, cum ista aliquoties sũpta non peruenirent rectè ad uncias, nec redderent duodenarium numerũ ꝑfectum. Sed puto q mens Io. Fab. fuit q iõ semis nõ additur nisi uni unciæ, quia in ea possit operari perfectum numerum duodenarium. quod nõ esset si adderetur alijs. Et ad rõnem meam dic, q non est bona, quia nos quærimus, quare non est inuentum unum proprium nomen, quod significet duas uncias cum dimidia, sicut est unum nomen quod significet unciam cum dimidia. Item contra eam fortius facit, quia sequeretur q non fuisset opus inuenire nomen proprium, quod significaret unciam cum dimidia, cum habeamus nomẽ significãs mediam unciam. s. semiunciam. l. Papinianus. §. quoniam autẽ quarta. ff. de inof. testa. alleg. in glo.

i · Aduerte etiam circa glos. precedẽ uer sescunx. dum in prin. dicit, q sescunx dẽt scribi per s. & non per x. puto ideo esse, quia componitur non à semi, ut dicit glo. sed a sescuis, & in compositione abijcitur m, & erit s: quia ergo semis scribitur per s. dicit gl. & bene, q etiam sescunx dẽt scribi per s. Item dum glo. dicit, q semis habeat etymologiam ex eo quod certum numerum unciarum importet, male & indubitabiliter loquitur, s̃m Pet. de Bellaper. & Nic. de Neap hic, quia semis non significat certum numerum, sed dimidiam cuiuslibet rei, unde bene uerũ est q semis habito respectu ad assem, significat sex uncias, nõ ex se, sed quia dimidium assis est sex unciæ. Item aduerte, dum gl. dicit q non oẽs unciæ continentur sub asse, sed bene possunt cõtineri. Istam fallaciam, quã gl. hic fatetur, alibi reprobat glo. sup. de liberti. in prin. & in l. quoties ff. de uerb. obli. & in l. manumissiones. ff. de iust. & iu. & in l. si is qui ducenta. §. uirum. ff. de reb. dub quia uerum est, q oẽs unciæ continentur sub asse. Et dum dicis, ergo quatuordecim unciæ cum dimidia continẽtur sub asse: dico hic esse fallaciam, quia minor numerus contentus sub maiori, dẽt cum maiori cõputari; sicut cum uis probare q tria sint quinque, quia sunt tria, & sunt duo, ergo sunt quinque, est fallacia, quia minor numerus dẽt cũ maiori computari.

k · In glos. in uer. hæres fit, in fi. Non obst. l. quo loco, quia ibi testator ignorabat illum quadrãtem, & sic illam portionem relictam illi iam mortuo esse ꝓ nõ scripta, & sic deficere propter mortem instituti iam mortui, & ideo nimirum si in illa portione ille tertius sine parte institutus, non dicitur institutus, sed solùm in alio asse. Hic uerò testator sciebat, quod restabat una pars hẽditatis, quæ non erat alicui assignata: ideo nimirum si instituendo uoluit alium instituere in illa portione quæ deficiebat, ut hic, ꝑ eius scientiam, & ita intellige glo. Et aduerte ad istam glo. dum in prin. dicit ad l. item quod Sabinus. q imò habet partem uacantem usq; ad dipondium: si rectè illa litera intelligitur, uult dicere ut sentit hic Io. Fab. q cum ibi institutus sine parte completo dipondio uocetur in triẽtem, est perinde ac si diceret, in alium assem, quia tñ est habere trientẽ ex duodecim uncijs, quantum habere unum assem ex tripondio, quia triens est tertia pars duodecim unciarum, & tñ importat q̃tũ unus as tripondij, quia eodem modo est tertia pars: & si reducas tripondium ad assem, inuenies tñ esse. Sed huic solutioni vr̃ obstare tex. in d. l. item q Sabinus. dũ expressè dicit hoc nõ in alium assem, sed in trientem ueniet. Sed huic potes dicere q ibi tex. debet intelligi nõ in assem, i. in dimidiam, sed bene in assem, i. in tertiam partem tripondij. Sed fortius obstat contra istum ille tex. si inducatur, ut ibi inducit gl. Nam hic dr̃, q si as totus est completus, quod institutus sine parte uocatur in dimidiam, & postea subijcitur, idem est in dipondio: ergo cõpleto dipondio institutus sine parte debet habere dimidium: & tamen in d. l. item quod Sabinus, in fi. dr̃. q tũ debet habere trientem. Et in ueritate iste est propriè casus in d. l. item quod Sabinus. § final. quòd si totus as sit completus, institutus sine parte debet habere dimidium: si uerò dipondium sit completum, institutus sine parte non habet dimidium, sed habet unũ trientem, & sic unũ assem, & sic tertiam partem tripõdij. Et istũ tex. in uerbo, idemq; erit, est necesse intelligere, ut ibi intelligit glo. in tertia & ulti. solutione. Cogita, quia ista iura cũ glossis non habes alibi ita bene declarata. Item aduerte, quia s̃m contrarium de l. ex uncijs sex. uadit ad uer. proximè præce. q incipit, Et si plures unciæ. non autem ad istum uer. idemque.

l · Addo ad glo. in uer. ideq; erit. Illa glo. diuiditur in quatuor partes. In prima declarat tex. In secunda format unũ cõtrariũ ad istũ uer. idemq; & soluit. In tertia format aliud contrarium ad istum uers. sed & si plures. proximè præced. In quarta format illud cõtrariũ, quod possit esse commune ad utrunq; uers.

SVMMARIVM.

1 *Hæres potest institui purè & sub conditione, nõ autẽ ex die uel ad diẽ.*
2 *Dies adiectus institutioni tollitur de medio.*
3 *Impossibilitas adiecta institutioni aut legato, uitiatur: secus uerò in contractibus: uitiat enim contractum, non autem uitiatur.*
4 *Ad ueritatem alternatiuæ sufficit alterã partem esse ueram, declaratur ibi.*
5 *Possunt institui nobis incogniti.*
6 *Dies adiecta institutioni non tollitur, quando dies est de substantia.*
7 *Potest citatio fieri die feriato ad diem non feriatum: quod distinguitur, ut ibi.*
8 *Conditio impossibilis adiecta institutioni uitiatur, & non uitiat illã cum testator nesciuit eam impossibilem.*
9 *An hæres institutus debeat omnib. adiectis institutionibus parere.*

§. Hæres & purè.

Hęres & purè & sub cõdõne institui põt. Ex die aũt uel ad diẽ si qs instituat̃, detracto uitio tp̃is, institutio non uitiatur, imò tenet. h. d. Ad euidentiam p̃mitto, q aliqñ tp̃s appositum ĩ dispositione dr̃ fieri ex die.* Aliqñ se hẽt per modum termini siue finis, & tunc dr̃ fieri ad diẽ, ut hic, & l. hr̃ditas. eo. tit. clarius in l. obligationum. §. j. ff. de act. & obl. No. primò, † quem posse institui hr̃dem purè & sub cõdõne, sed non ex die uel ad diem. concor. l. hr̃ditas. ff. eo. Suadet & rõne. Nã sicut testor non p̃t decedere ꝓ parte tẽrũ testatus, & ꝓ parte intestatus, ita nec pro parte tp̃is, cũ bonũ sit argu. de re ad tempus. l. miles ita. de testam. mili. Et si. dixeritis, ergo nõ poterit quispiã institui sub cõdõne, cũ ea pendẽte non sit hr̃s, & dicatur ꝓ ea parte defunctũ intestatum esse, sed purificata efficitur hæres, sicq; tã testati locum sibi uendicat. Sol. rñr, q licèt institutus pendente conditione non sit hæres, tamẽ quandocunq;

illa

b Vide Bello. infra de uerb. obl. §. loca. super glo. repromis.

c Item intellige, in alternatiua affirmatiua, secus in negatiua, puta, si nõ feceris illud, aut illud: quia utraq; pars dēt esse uera, ut no. Bar. in d. l. si is, qui ducēta §. utrũ. de reb. dub. ubi plenè.

d Adde, q nec ēt est necesse q testes cognoscant hæredē, ut hic in gl. Secus in contrahentib. quia testes debent eos contrahentes cognoscere, & debent sibi exhiberi, ut videant an sint illi, q contraxerunt. Itē secus in hēdib. conficiētib. inuentarium, quia debent cognosci à testibus, ut dicit gl. not. in l. fi. § sin autē dubius C. de iure delib. Et adde, q illæ personæ, quibus non pōt legari, non pōt hæredes institui: de quibus hī gl. in § legari, in. fra de lega. & Bar. in l. t. alleg. in gl. An testes incogniti admittantur, qui non cognoscant partes. Dic aut testes producuntur in iudicio, aut extra iudicium. Primo casu, si deponūt de dicto uel facto alicuius partis uel utriusque, debent eos cognoscere. Si uerò de facto unius tñ, & non alterius, debent illum cognoscere, & ualeat eorum dicta, licēt alium non cognoscant eum esse: quē dñt. Et ut bī dicam, in personali debent testes cognoscere partem utranque, sed in reali debent cognoscere possessorē tem, ut ff. de testi. l. 3 §. 1. & facit in Auth de testib. §. si uerò ignoti. Secundo casu, aut adhibentur testes in contractu, & debēt cognoscere contrahentes. arg. tex. in l. post lītmun §. bis uerò ff. de his, quib. ut indig. Aut adhibentur instrumento, & tunc ad substantiã instri ita ut ualet instrm, non ualet q testes sint noti. d §. ut licet. Fallit in inuentario. ita Iac. de Belu. in Aut. de hær. & fale. i. §. si uero absint. uide aliquid per Bar. in d § si uerò.

e Addo, inquantũ supra dī, incerta hī, vide hęc dicta per Bal. in d. l. in tempus. Et an in omnibus parificentur dies incertus & conditio, vide in l. ex his. C. quando di. leg. ced. Tu dic, q imo in d. l. ex his. non est dies incertus, sed certus, s. cum ad legitimã ætatem peruenerit, quod est certum, scilicet 25. anno. ut ibi, & l. fi. C. de his, qui uen. ætat. impe.

TITVLVS XVI.

* *De uulgari substitutione.* * *Rub.*

ADDITIO.

a Rõnem, quare sint introductæ substõnes, uide per Bello. hic

SVMMARIVM.

1 *Substitutiones etiam tertio, quarto, aut ulteriore gradu factæ, dicuntur secundæ institutiones.*
2 *Omnes nuptiæ quæ primas sequuntur, dicuntur secundæ nuptiæ.*
3 *Omnis guerra post primam, dicitur secunda.*
4 *Substitutio est duplex, directa & obliqua seu fideicommissaria.*
5 *Obliqua substitutio duplex.*
6 *Directarum substitutionum quinque sunt species.*
7 *Quid uulgaris substitutio.*
8 *Quotuplex uulgaris.*
9 *Quibus uerbis fiat uulgaris substitutio.*
10 *Quare appellatur uulgaris.*
11 *Qui effectus uulgaris substitutionis.*
12 *Quando finiatur substitutio uulgaris.*
13 *A quo & cui possit substitutio uulgaris fieri*
14 *Expositio istorum uerborum si hæres non erit.*
15 *Quare hic intitulatum de uulgari, & postea de pupillari, non autem de alijs substitutionibus directis, quæ sunt quinque.*

a In glo. a Rubricæ, in prin. No. † q substõnes quocunque gradu factæ fuerint, scdo
1 uel tertio uel quarto, nihilominus appellantur secũ
b dæ instõnes. b Idem dixit gl. in rub. ff. eo Simile habe
2 tur in gl. rub. C. de sec. nup. ubi † nuptiæ quęcunq; cõ
tractæ post primum matrimonium, appellantur secundæ, ēt si tertio loco fuerint contractæ. Quod facit ad saluanda dicta testium, qui dixerunt aliquid
3 fuisse factum tempore secundę guerrę: ut †. oīs guer
ra secunda post primam appelletur. In fi. gl præmit
4 to, † q substõ est duplex. Quædam directa appellat,
quia per eam quis directò defuncto succedit, nec de
alicuius manu capit hæreditatē. l. si ager ff. de rei uē
di. & de hac loquitur titulus nr. Alia appellatur obli
c qua seu fideicommissaria, c quia per eã quis nõ directò, sed p obliquũ succedit defuncto, & eius hēditatē ab alterius manu capit: & de hac nihil ad ppositũ, sed eius tractatus hī inf. de fideic hære. ff. & C. ad
5 Tre. † Obliqua est duplex: una, quę sp fuit & est obli
qua, & de ista tractat ubi sup. Alia semel fuit directa
sed postea cursu tpis obliquata: & de ista hī in l. pcibus. C. de impu. & alijs subst. & videbitis in discur
6 su tpis. † Directarũ substõnum quinq; sunt spēs. Quędã est appellata substõ uulgaris, & de ista hī in l. j. ff. eo. & hic tangã substãtialia. Alia pupillaris appellatur, & de ista hī in l. 2. ff. eo. & dicã inf. tit. j. Alia ap
d pellat exēplaria, & de ista hī in l. ex facto. d ff. eo. & ĩ l. humanitatis. C. eo. & dicã in §. qua rõne, infra titu. j. Alia appellat obliqua, breuiloqua, siue reciproca: & de ista hī in l. Lucius & l. hoc iure. ff. eo. in l. q̃uis. C. eo. & dicã in fi. huius tit. Alia appellat cõpendiosa, & de ista hī in l. Cēturio. ff. eo. in l. pcib. C. eo. dicã inf. ti. j. §. fi. Circa uulgarē, de qua hic tractat, est sciēdũ, quid sit uulgaris. scdò, quotuplex. tertio, q b. uerbis fiat. quarto, quare appellet uulgaris. qntò, q sint effectus. sextò, qñ exp ret. septimò, cui & à quo fieri possit. octauò, q sint eius expõnes. Circa primũ,
7 † uulgaris substõ est scda instõ facta sub cõdõne, ut
hic, & l. j ff. eo. & l. ĩ rõne. §. qd uulgò. ff. ad l. Fal. Cir
8 ca scdm dicite, q † uulgaris est duplex: una expressa
q̃ fit sub uerbis negatiuis: alia tacita, q̃ comprǣhendit in pupillari expressa, verbis affirmatiuis forma
9 tail. nam hoc iure. ff. eo. Circa tertium dicite, † q sit
uerbis negatiuis, ut statim uidebitis sup lra. Circa
10 quartũ, † quare appellet uulgaris. Gl. hic sentit; q iõ
appellatur uulgaris, quia cuilibet & à quolibet de uulgo fieri pt. Hãc rõnē aliqui reprǣhēdunt, quia secundũ hoc fideicõmissaria appellari dēt uulgaris, quia cuilibet & à quolibet fieri pt. Sed rñdete, q iõ sumit aliud nomen fideicõmissaria, quia ppria eius natura est, ut alterius fidei cõmittat. Aliqui tñ dixerunt, q appellat uulgaris, quia directa. l. quidã. de hęre. inst. Alij, quia fit uerbis expssis. l. libertates. ff. de fideic. lib. Alij, q iõ appellatur uulgaris, quia fit verbis uulgarib. & cõsuetis, l. 3. §. j ff. rē ra. ha. Sed uos tenete rõnē glo. q̃ pbatur in l. filiusf. §. scdm uulga
11 rem. de leg j. † Effectus huius uulgaris sunt, quia p
eã succeditur defuncto, ut hic, & l. j ff. eo. Scdò, quia p eã tollitur effectus sitatis, de quo in l. filius hæres ff. de lib. & posth. Sunt & alij effectus, de quib. in l. j. ff. eo. sed isti principaliores: nam & per eam incipe
e re põt a scdò gradu testm l. 2. §. fi. de lib. & posth. &
12 † finitur adita f hēditate per institutum. * l. post adi
f tam. C. eo. † Fieri āt pt à quolibet, qui hēt testi factio
* nem actiuam, & in ea substitui potest quilibet, qui
13 habet testamenti factionem passiuam in l. si is, qui.
14 ff eo. † Expositiões uulgaris sunt istæ, si hæres non
erit, uel quia noluerit, uel quia non potuerit, uel aliũ hæredem non fecerit. l. cum proponas. C. de hære. in
15 fri. l. paterfam. ff. eod. † Sed finaliter dicet quis, cum
sunt plures species directarum, quare solum intitulauit de duabus, hoc est, de uulgari, postea de pupillari Respondetur, quòd de his solum tractauit, quia aliæ resoluuntur in eis, uel ad earum exemplum aliæ comprǣhenduntur. Sequitur nigrum.

ADDITIONES.

a Et dum gl. ista dicit, ꝙ substõnes dicantur secundę institutiones, alle. hic Io. & Ang. tex. in l. in ratione. la j. §. quod uulgò. ad fi. ff. ad l. Fal tu adde alium tex. in l. si filius, qui patri. in prin. ff. eo. in uer. ex secundis tab. & in l. paterfa. in prin. ff. eo.

b Ad istud & ad totam glo. huius rubr. uide Bello. qui plenè examinat.

c De hac vide Bello. in rub. infra de fideicomm. hær. & hic late in euidentialibus.

d Vel dic melius, ꝙ est secunda institutio & directa, quæ à quolibet, & cuilibet, quibuscunque uerbis fieri potest: quia omnis institutio quę fit post primum institutum, dicitur secunda institutio, sicut omnes nuptiæ sequentes post primas, dicuntur secundæ nuptiæ, ut uult gl. in rub. ff. de secun. nup.

e Et non solùm excludit primum gradũ aditio facta ex uulgari, sed etiam omnes ulteriores gradus. l. in testamento. in prin. de hær. inst. & l. si mater § si ff. eo. itẽ si unus ex institutis adeat, expirat substitutio uulgaris omnibus facta copulatiue uel cõiunctim, ut si neque Titius, neque Seius hęredes erunt, talem substituo. l. quidam testamento. ff. eo. Secus si fuerit facta separatim, quia tunc expirat solum quo ad istum, nõ quo ad alios. l. ex duobus. §. si ff. eod.

f Quid autem si institutus adijt, & postea restituitur in integrũ, & se abstineat, an admittatur substitutus ex uulgari? Dic ꝙ sic ut l. sed quod Papinianus. ff. de mino. & per Bar. in l. a. in §. quæstione principali.

• Vide Bello. consi. 30. nu. 3.

SVMMARIVM.

1 *Substitutus uerbis directis in codicillis, admittitur iure fideicommissi.*
2 *Seruo uulgariter non potest substitui.*
3 *Si dominus seruo suo insiituto substituat uulgariter, seruus efficitur hæres uoluntarius.*
4 *Non distinguitur, an institutio præcedat, an sequatur.*

Potest autem. Diuiditur in quatuor. Nam in prima ponit, quot gradus hæredum testõr substituendo possit efficere. In secunda, qualiter substitui possit. In tertia determinat vnã q̃onem. In quarta aliam. Secũda ibi, & plures. Tertia ibi, & si ex disparibus. Quarta ibi,
a sed si instituto. Non summatur. No. primo, *a* quòd testator non solùm põt instituere in testõ, sed quotquot uelit substitutorum gradus efficere. concor. l. j. ff. eo. Itẽ no. consultum esse rectè testatori, si timeat quòd instituti & substituti hæreditatem repudiaturi sint, nouissimo loco seruum substituat, qui hæreditatem nõ poterit repudiare, imò necessarius hr̃s efficietᷣ testatori, nec defunctus afficietᷣ iniuria. §. j. supra ex qui. cau. ma. non poss. No. subsequenter, qđ unus in pluriũ locũ, plures in vnius, singuli in singulorum, & plures inuicem substitui p̃nt. No. quòd dispariter instituti, & simpl̃r substituti, easdẽ ex substõne partes ferunt, sicut ex instõne habuerunt. qđ uerũ limitate, qñ substõ fuit facta uerbis appellatiuis: secus si facta fuisset uerbis ꝓprijs, quia tunc distributio fieret per uiriles. l. quoties. cum l. seq. ff. ad Treb. Item hoc verum, qñ substõ facta fuisset cũ onere æquali, quia tunc æqualitas oneris demõstraret æqualitatem substõnis. l. utrum. §. fi. ff. de reb. du. glo. est
b in l. j. C. de imp. & alijs substi. *b* In fi. gl. pe. No. † sub
1 stitutum uerbis directis in codicillo, *c* admitti iure
c fideicommissi. & ista est cõis gl. & Doc. s̃nia, fręti p l. Scęuola. ff. ad Treb. q̃ s̃nia non placuit D. Christo. de Castellione, fratus p l. non idcirco. & l. hęreditatem. C. de codi. itẽ p l. non codicillũ. C. de testa. p §. pen. infra de cod. Itẽ mouetᷣ rõne: nã qñ actus fit contra interdictum legis, nullo mõ p̃t ualere. l. cũ lex. ff. de fideiuss. Sed lex interdicit posse substitui uerbis directis in codicillis. l. instõ illa. de cond. insti. ergo nullo mõ ea valebit. Ad l. Scęuola r̃ndet, ꝙ ibi ẽ speciale fauore pupillaris substõnis. Illud tñ palam est, ꝙ substõ uerbis precarijs p̃t fieri in codicillo, ut iu-
d rib. sup all. In fi. gl. *d* in uer. nouissimè. No. ex hac gl.
2 quam dñt Doct. non esse alibi, † ꝙ seruo uulgariter substitui non põt. Ex quo aliud colligitis, quòd licèt uerba uulgaris substõnis, si hr̃s non erit, exponanᷣ, uel quia nõ potuerit, qđ facit ad intellectũ l. ex parte. de acq. hær. & eorũ, q̃ no. in l. si filius hr̃s de lib. & posth. Sed tñ dubium facit, quia lex, quæ exposuit illa uerba, si hr̃s non erit, non distinguit an substõ sit libero facta uel seruo, ergo indefinitè intelligenda. l. de precario. ff. de pub. Præterea, ꝙ seruus sit necessarius hęres dño, est statutum solum fauore dñi §. j ex qui. cau. ma. non pos. sup. & inf. de hær. qual. & diffe.
3 ergo † huic fauori p̃t testator renũciare, & ipsum facere hr̃dem voluntariũ, dando uulgarẽ hr̃dẽ. l. j. §. si ꝓponatur. ff. siquis omis. cau. test. Ad istũ tex. p̃t r̃nderi, ꝙ nõ negat seruo substitui posse, licèt dicat illũ nouissimo loco posse substitui: quia verbum, potest, non inducit necessitatem. l. j. C. qũo & qñ iud. l. non
e quicquid. ff. de iud. tñ tenebitis gl. In fi. gl. *e* in uer. sine distinctione. Doc. tenent sc̃dm intellectum, quem
4 gl. reprobat & malè, ut dicamus, † ꝙ substitutus substituto cohæredi admittatur sine distinctione, quia non distinguitur an instõ præcedat an substõ. Ista. n. se pariter habent, Instituo Caium hæredem, & si hęres non erit, Sempronium substituo. uel sic, si Caius hęres non erit, Sempronium substituo, Caium hæredem instituo. d. l. 2. §. fi. de uulga. & pupil. Non ob. §.
f prius. *f* ead. l. quia aliquando institutio & substitutio fiunt in diuersis testamentis, & tunc ordo obseruandus, ut primò fiat institutio, secundò substitutio. & ita loquitur. §. prius. Aliquando institutio & substitutio fiunt in eodem testamento: tunc non est uis, an institutio uel substitutio præcedat, quia uerba transposita in eodem actu, idem significant. l. si hæres ita institutus. & l. Lucius Titius. de hær. inst. l. quidam. ff. de pecu. leg.

ADDITIONES.

a No. primò ex prin. tex. ibi, testamento suo, coniuncta gl. j. ꝙ institutio uel substitutio directa non põt fieri nisi in testamento, nõ ãt in codicillis, uel dona cã mor. sed fideicõmissaria siue obliqua bene p̃t fieri in codicillis. Si aũt fiat directa instõ uel substõ in codicillis, obliquatur. l. Scæuola. ff. ad Treb. per q̃cunq; uerba fiat. Non tñ durabit illa fideicõmissaria, nisi tũ q̃rũ durasset directa, puta pupillaris si ualuisset, p l. fundum p fideic. § si ff. de leg j. & no. in l. Scæuola. Vnde conclude ẽm Bar. in l. j. ff. de iu. cod. si constat ꝙ testator uoluerit testari, sed deficit aliqua solemnitas, ꝓp quam non potest ualere testamentum, sed ualuisset ut codicillus, nullo modo ualet, quia testator ꝓposuerat testari, non codicillari, ut hic in gl. & hoc ubi testator nõ dixerit clausulam codicillarem d. l. j ff. de iu cod. Si aũt constat ꝙ testator noluerit codicillari, tunc ualet ut codicillus, & uerba directa trahuntur ad obliquam substõnem. d. l. Scæuola. Si aũt est dubium, tunc si in illa uoluntate posuit instõnẽ, substõnem uel exhæredationem, quæ directè non possunt fieri nisi in testõ tunc præsumitur ꝙ uoluerit codicillari. l. istud. §. tractari. ff de iu. cod. & in l. non codicillum. C. de testa.

b Colligit ex isto tex. hic in uer. sed si instõ, unũ notab. Ange. de Are. ꝙ hic vr̃ casus ꝙ substitutus ẽt ĩ parte cohr̃dis admittetur ut substitutus, & sic iure substõnis, & nõ iure accrescẽdi: alle. ẽt l. Titius. ff eod. Et quæ sit utilitas, licet ipse non dicat, an quis

ueniat

ueniat iure instĩtõis,an iure accrescendi,uide tex.not.in l.si ex plurib.ff.de suis & legi.l.qui patri.ubi Bar.ff.de acq.hæ.Tu dic q hoc non probat iste tex.nec d l.si Titius , quia hic non dicit, nec ibi,quo iure ueniret cohæres substitutus,sed tñ dr q cohęres erat datus substitutus.Sed hoc notabile probatur rõne;quia ius accrescendi dr prouisio legis , inducta ne quis decedat pro parte testatus,& pro parte intestatus,iuxta ea quæ habentur in l.unica.C.quando non pe.par.Substitutio uerò dr prouisio hominis:unde mirum si per substõnem cohęredis,& sic prouisionem hoĩs,tollitur ius accrescendi,& sic prouisio legis.l.fi.C. de pac.conuen.l.& habet.§.cum quis.ff.de preca.l.maritus. C. de proc.Sed contra hanc rõnem faceret gl.illa multum nota. in l.1.in gl.magna,circa med.C.de iu.emph.quam ibi multum exclamat Bar.& in d.l.fi.C.de pac.conuen.& gl.in l.4.§.si ex cõuentione.& ibi Bar.ff.de re iud.q gl.uoluit,q ita demum p prouisionem hoĩs intelligitur recessum à prouisione legis , qñ talis prouisio,legis esset inducta iure speciali uel in priuilegium: secus autem si esset inducta iure cõi,ut in casu nr̃o in iure accrescendi,quod est inductum à lege iure cõi.Sed aduerte , quia quæstio non est de substituto cohæredis,quia sine dubio ille uenit iure substõnis,sed dubium est de substituto substituti, quomodo admittitur in parte cohæredis.

c An relicta in codicillis uerbis directis , debeantur per fideicommissum. Adde q ista obliqua durabit nisi tantum, q̃tũ durasset directa pupillaris si ualuisset,per l.fundum.de le.j.& de istis uide Bar.in l.1.de iu.cod.Et aduerte,dũ gl.hic circa med. dicit,q substitutus p uerbũ substituo, dr esse directo substitutus.Istud ur falsum cum sit uerbum cõe.l.cum quis.§.Seiam,de leg.3.Bar.in l.Centurio,in 5.q.prin in prin.& Iac.de Are. ut refert Bar.in d.l.Sceuola,& uidetur tex,in l.iam hoc iure.§ prim in uer.sed si aliter.ff.eo.

d Et adde ad hanc gl.reputatam sing.quæ uult,q datio uulgaris substituti non tollat necessitatem in seruo,ut hic.uide p Ange. eodem mõ datio cohæredis extranei non tollit necessitatem in seruo.tex.est in l.ex parte.ff.de acq.hær.quem ad hoc no. Ang. de Are.in §.seruus autem a domino.supra de hęr.inst. Et aduerte,quia contra hanc gl videtur esse casus.in d.§ j.infra. de hær. qual.& diffe.in uer. primo aut secundo,uel ẽt ulteriore gradu. Sed intellige illum tex.dummodò alius non sit postea substitutus post seruum,ut hic.Sed q ista gl.sit falsa,patet clarè.Pone q seruus institutus in secundo gradu moritur , uel efficitur incapax ante quàm primus repudiet:nõne tunc erit secus substituto suo?Certè sic sine dubio,& uide Nic.hic ista colligẽtem i lo. fab hic,quæ puto vera.

e In hac gl.iuncta cũ tex.qñ potest . Quid si substitutus cui erat datus alius substitutus,premoriatur ante institutum,& postea institutus,an substitutus ultimo loco habebit oĩa ? Dic q sic, unam partem substitutionis,aliam iure accrescendi.l. cohęredi.in prin.ff.eo.& eo.c l.si Titius.ff.eo.

f Istud est contra d.§ prius.in uer.sed si quis ita,ita in uer. licet diuersa scriptura.quem ponderabat Ang.pro ista solu.& male in § liberis.infra eo.Ego p uto istum esse intellectũ huius tex. ut non distinguatur an institutus primo loco moriatur,an uero primo substitutus,ut est tex.i l.cohęredi.in prin.ff.eo.& aduerte ad id,quod proxime dixi ad § prius quod ibi cõis litera nõ est diuersa,sed conuersa.Et ad.d.§ prius.uide gl.in § liberis.infra,de pup.subst.& ibi melius cadit.

SVMMARIVM.

1 *Arbitri in perplexa quæstione debent mediam uiam eligere.*
2 *Imperator est iudex in causa propria.*
3 *Alia est scientia quæ cadit in parte,alia quæ cadit in teste.*
4 *Error in conditione personæ instituti uitiat institutionem.*
5 *Substitutus non admittitur semel cum instituto.*

§.Si seruum.

Propter conflictum regularum, & rõnum receditur à cõi statuto,& admittitur institutus cum substituto. h.d.Diuiditur in tres:nam in prima ponitur themæ ex quo tacita quęstio & expressa decisio.In secunda respondet tacitæ obiectioni.In tertia probat decisionem suam.Secunda ibi,illa.n.uerba:Tertia ibi,id Tiberius Cęsar.Nõ.primò,q qñ opinio repugnat ueritati,rõne conflictus media uia eligitur,ut hic,& l.illa,

1 si pater.ff.de hære.inst.Ex quo dixit Bal.q † qñ arbitri uel arbitratores pñt perplexam qõnem, pñt eligere mediã uiam,nec in totũ absoluere,nec in totũ condemnare,si rõnes hincinde sint ita fortes,ut neutra aliam uincat.Secus si altera debilior,quia pfortiori rõne esset iudicandum.Et per hoc nõ ob.l.Nesennius.ff.de neg.gest.Dicit tñ ibi glo. q rusticorũ consuetudo est p medium iudicare:ab eorum igitur arbitramentis est cauendum.Item no. q qñ substõ
a vulgaris fit seruo instituto,a illa uerba,si hæres non erit,exponuntur,si hrs non erit ipse , nec aliũ hrẽdẽ fecerit.Si uerò substõ fuerit facta libero , illa uerba exponuntur,si hæres non erit ipse,uel mutata cõdõne aliũm hæredem non fecerit,ut hic , & d.l. si pr.
2 Finaliter no.q†Imperator est iudex in cã ppria.cõc. l.& hoc Tiberius.ff.de hær.inst.Dixit tñ Bal.notabiliter in l.proximè.ff.de his,qui test. delen. q honestius faciet si cãm alteri delegauerit,& eius iurisdictioni,licet minor sit,se subijciat.all.gl.in l. est receptum.ff.de iur.om.iud.In fi gl.in uer.in partẽ, colligitis,q in casu principij nr̃i.§.substitutus seruo solũ uocatur in quartam partem hęreditatis,reliquæ añs partes tribuuntur dño serui instituti,& ita tenuit gl. in d.l.si pr. Alij dixerũt,q quarta pars tribuitur substituto:& quarta tribuitur dño serui instituti , reliquũ applicatur fisco.Et dicit Iac.de Are.hoc esse satis uerisimile,quia Tiberius Cæsar iudicauit in hac cã serui sui instituti,vnde nõ est uerisimile, quòd aliquã partẽ sibi uendicare uoluerit:qa maledictus homo qui nõ eligit potiorem partem si possit. Sed hęc opin.non bona:quia licèt Cæsar iudicauerit in causa propria,non est tñ uerisimile ipsum aliter iudicasse quàm in aliena.l.digna uox.C.de legi.honestas.n. & æquitas conuenit magis Principi quàm priuato iudici,& multa in priuato magis quàm in Principe tolerantur.l.fi.& ibi gl.ff.de hær.inst. unde communiter tenetur opi.gl.In fi.gl.in uer.scit.colligitis, qd ille dr scire,qui non erat in ueritate rei: quia sciẽtia est uera.l.2.§.idem Labeo.in glo. all. Illud tñ scire
3 debetis,quòd † alia est scĩa,quæ cadit in parte , alia est quæ cadere debet in teste: scĩa. n. partis fundari potest super imaginatione intellectiua,sicuti scimus Christum crucifixum,& Iustinianum fuisse Imperatorem,& non uidimus:sed scĩa testis fundari debet super sensu corporeo,& intelligentia exteriori.Si.n. interrogetur testis , qualiter sciat , & dicat,quia ita concipio in mente,non probaret ita dicit Inno.in c. cum causam.extra de iura.calum.Bal.in l.si posthumus.§.fin.ff.de lib.& posthu.Et idem est de uisu:qa uisus qui cadit in parte,fundari potest in intellectu: at uisus qui cadit in teste, debet fundari in oculo corporeo.Vnde dicunt Doc.quòd super his,quæ sũt iuris,testes non probant reddendo rõnem per uisum:quia ea quæ sunt iuris,non percipiuntur oculo corporeo,sed intellectuali.Vnde si testis interrogatur,qualiter sciat talem esse dñm fundi,& dicat, qa uidi,non probat:debet igitur dicere aliqua exteriora quæ oculo corporeo percipiantur , uidelicet quia uidit ab ipso arari,seminari,& coli:de quib:in l.j.ff. de his,quę in test:delen.in l. testium.C.de testi.in l. qui testã.§.fi.ff.de testa.In fi.gl. hæc gl. communiter approbatur:& idem uoluit in l.paterfam.de hære-

dibus instituendis, ut in casu dubio substitutus i parte admittatur. Nam cū sit difficile hře notitiā eorū, quæ in mente geruntur, nisi demōstretur p aliquod extrinsecū significatū mentis. l. Labeo. de sup. leg. eligitur quędam uia, q̄ nec in totum derogat opinioni, nec in totum ueritati. Sed contra tex. opp. & vř q̄ si testator instituit seruum, quē putauit esse liberū, dñs in totum excludatur, & substitutus in totū admitta-
4 tur: †qa error in cōdōne psonæ instituti uitiat instōnem. l. si př. C. de hær. insti. ergo testm̄ incipit à secūdo gradu. i. à uulgari substituto. l. 3. §. fi. de li. & post. Sol. dicit Bal. q̄ iō in l. si pater, error in cōdōne psonæ uitiat instōnem, quia fuit circa sanguinis coniunctionē, vnde talis instō nulla, quia remouet mens disponentis ab actu: instituerat. n. Caium, tāquā filiū suū, qui postea reperitur q̄ nō erat filius: unde remota cā filiationis, annullatur instō. Sed hic non fuit error in condōne psonæ circa cām finalem: cā. n. instōnis non fuit, qa esset liber aut qa seruus, sed fuit pp merita instituti: vnde cum ita potuerit meruisse seruus sicut filius, error talis non uitiat instōnem. Finali
5 ter oppo. q† substitutus non admittatur simul cum instituto l. quandiu, de acq. hær Sol. hunc cōcursum operatur repugnantia & conflictus regularum, ac etiam rationum, ut supra dixi. Et hoc satis, &c.

ADDITIO.

a No. primò, q̄ quando testator instituit seruum alienum quē putabat esse liberum, & aliū substituit uulgariter, si seruus non esset hæres, pp repugnantiam regulæ, uolentis q̄ post aditam hęreditatem expiret vulgaris substitutio. l. post aditam. C. eo. & q̄ quicquid acquirit seruus aditione hæreditatis, acquirit dño, ut supra per quas perso. nob. acqu. in prin. & propter uoluntatem testatoris putantis seruum esse liberum, etiam, si uellet acquir: sibi, non acquireret, sed substituto: nam lex eligit quādam mediam uiam, ut primò quæratur domino iubenti adire medietas hæreditatis, & in alia medietate admittatur cōcursus instituti & substituti: & sic efficitur ut dñs hēat omnes partes hæreditatis inspecta ueritate condōnis instituti, scilicet quia erat vere suus, & substitutus habeat quartam partem hæreditatis inspecta opinione: & hoc nisi testator expressisset q̄ uellet institutum per se esse hæredem tantum, quia tunc cum non esset per se, sed deberet quærere domino, substitutus caperet totum, ut hic in glo. quam nota.

TITVLVS XVI.

De pupillari substitutione.

* *Continuatur ad præcedentes sic: * Supra uisum est de uulgari substitutione: uerum quia parentes non solū uulgariter, uerum etiam pupillariter liberis substituere poßunt: ideo uiso de uulgari, sequebatur uidere de pupillari: ideo intitulatum fuit, de pupil. substi.*

ADDITIO.

• Aliter continuat Bellonus, qui etiā ponit tres utiles quęstiones ad intelligentiam huius pupillaris substitutionis.

SVMMARIVM.

1 *Quæ requirantur ad causandam substitutionem pupillarem.*
2 *Verbis affirmatiuis concipitur pupillaris subst. u. ie.*
3 *Hæredis institutio duplex & simplex est.*
4 *Per uulgarem substitutionem succeditur testatori, non autem per pupillarem, per quam succeditur pupillo.*
5 *Pupillaris substitutio expirat adueniente pubertate.*
6 *Consuetudo redacta in scriptis non ob id accipiat nomen legis.*
7 *Consuetudo potest dare formam circa testamenta conficienda.*
8 *Mulier filijs pupillariter substituere non potest.*
9 *Quotuplex sit substitutio pupillaris.*
10 *Vel negatiuis uel affirmatiuis uerbis fit pupillaris substitutio, ut ibi. dicitur.*
11 *Cui, & a quo fiat pupillaris substitutio.*
12 *Quo iure & quare inuecta pupillaris substitutio.*
13 *Quis effectus sit pupillaris substitutionis.*
14 *Quibus modis expiret pupillaris substitutio.*
15 *Sicut pater non potest decedere pro parte testatus & pro parte intestatus, ita nec filius pupillus.*
16 *Bona banniti quæ sunt in alio territorio non publicantur.*

a Liberis a suis. Principium diuiditur in tres. In prima loquitur de substōne pupillari. In secunda loquitur de exemplaria. In tertia reuertitur ad materiam pupillaris. Item prima subdiuiditur in tres. Nam in prima tractat sicut testōr idemq; pater, possit liberis suis substituere. In secunda ponit formam pupillaris substitutionis. In tertia ponit, quo iure fuerit inuēta ptās tributa patrib. principaliter substituendi. Secunda ibi ueluti si dicat. Tertia ibi, nam moribus. No. primò, pa-
b rentes filijs suis impuberib. b nō solum uulgariter, verum etiam pupillariter substituere posse. No. q̄
1 †ad cāndam substōnem pupillarem multa requiritur. Primū, q̄ ille cui fit, sit impubes. Itē q̄ fit in ptāte testōris. Itē q̄ sit de liberis, ut filius, nepos, & pronepos. Hæc tria colligūtur in hoc prin. Itē q̄ ille cui fit, instituatur siue exhęredet. Itē ad hoc ut hēat effectum, requiritur q̄ moriatur in pupillari ætate. Itē q̄ adeatur hřditas, hæc tria colliguntur in uer. velut. Itē no. formā concipiendæ uulgaris substōnis, quia concipitur uerbis negatiuis, si hřs non erit. Item no.
2 †formam concipiendæ c pupillaris, quia concipitur
c uerbis affirmatiuis, si hæres erit, & in pupillari æta-
3 te decesserit. Itē no. q̄† hřdis substō aliqn̄ est duplex aliqn̄ simplex. Duplex, qn̄ pupillaris immiscetur cū uulgari, ut in exēplo hic posito, instituo filiū meum hřdē, & si hæres non erit, uel si erit, & in pupillari ætate decesserit, Caius hřs esto. Simplex uerò appellatur, qn̄ solū & simpliciter una instō fit uel uulgaris uel pupillaris. l. j. ff. eo. Ex quo Bar. infert, q̄ si sta-
d tuto d caueat quòd positionib. dēat rn̄deri simpřr, aliter p confessis habeantur: si eisdē rn̄deat cū duplicatione uel condōne, nō dř satisfactū eē statuto. Vnde si ponas quòd mutuasti mihi mille, & ego rn̄deo quòd mutuasti, sed consumpsi in tuam utilitatē, non
4 dř esse satisfactum statuto. Item no. quòd † p uulgarem substōnem dicitur succedi testatori: & vulgariter substitutus dicitur hæres eidem & uulgaris substitutio dicitur testm̄ patris, & eidem per uulgarem substitutionem de hærede prouidetur: per pupillarem autem substitutionem dř succedi ipsi pupillo, quia pupillaris substitutio dř testamētum ipsius pupilli, & ei de hærede prouidetur. c. j. extra de testa.
5 lib. 6. l. patris. ff. eo. Item no. †quòd pupillaris substitutio expirat adueniente pubertate. l. impuberi. ff. eod. Ratio, quia peruenit ad ętatem, qua sibi potest de confectione testamenti prouidere, unde frustratoria efficitur tunc prouisio patris. Item no. in uersi, nam moribus duo. Primum, quòd potestas parentibus tributa ut liberis puberib. pupillariter substituere possint, est inuenta ex consuetudine. Ex quo colligitis, †quòd licèt consuetudo fuerit in scriptis reda-
e cta, e non tn̄ accipit nomen legis, nec perdit uim cōsuetudinis, ut hic, & l. 2. ff. eodem. & probatur in le-

bro

bro feud. in tit. hic finitur lex, vbi consuetudines re-
gni incipiunt. & tñ in scriptis sunt redactæ, quia ista
scriptura non emanat ad subam consuetudinis, sed
ad probõnem, unde nihil immutat. l. contrahitur. ff.
7 de pig. Item colligitis aliud, q † consuetudo potest
tribuere formam & ptãtem circa testamenta confi-
f cienda: f vnde consuetudo potest disponere q cura-
tor possit dari in testõ. Item quòd testm̃ ualeat cum
qnq; testib. Item quòd non ualeat nisi cum octo. no-
uem uel decem, hoc ꝓbatur in l. fi. C. de testa. Item
colligitis aliud, quòd ptãs tributa parẽtib. ut possint a
pupillariter substituere liberis, est fundata sup æq-
tate, ut liberi qui pp defectum ætatis testm̃ confice-
re non possint, nec sibi de hærede prouidere, saltem
testm̃ habeant, & heredem ex prouisione testatoris.
Ex quo colligitis, quòd si liberi prohiberentur testa
ri, aliter q̃ per defectum ætatis, substõ pupillaris eis
facta non ualeret. & ita uult gl. parua in l. 2. ff. eo. In
g gl. j. g ibi; extraneo. Rõ fuit, quia non fuit ita confisa
de extraneo, sicut de pre, ut liberis pupillariter sub-
stituendo de hærede prouideat, arg l. fi. C. de cur. fu.
Ibi. §. masculo. Ratio, nam quando sunt puberes, ha- b
bent facultatem testandi. l. qua ætate. ff. de testa. un-
de lex & consuetudo noluit hoc casu prouidere eis c
de auxilio parentum, cum hoc eis non sit necessariũ
arg. in l. j. §. ex rescripto. ff. de uent. insp. Ibi. §. j. Et per
8 hoc constat, † quòd mulier pupillariter filijs substi-
tuere non potest, quia liberos non habet in potesta-
te. §. fœminæ. supra de adop. In fi. addite unum, quòd d
hæreditas siue sit adita, uel habita ꝓ adita, vel si fue-
rit repudiata, hr̃ pro nõ repudiata, repudiatione re e
h scissa. l. 2. §. interdum. ff. eo. h Addite & sextũ; i quòd f
i moriatur in ætate pupillari, ut probatur hic. Videa-
mus quotuplex sit substitutio pupillaris. Circa quod g
9 dicite † quòd est duplex: una expressa concepta uer- h
k bis affirmatiuis, alia tacita k cõtenta in expressa uul
gari, concepta uerbis negatiuis, ut probatur in l. iam i
10 hoc iure. ff. eo. Tertiò est videndum, † quibus uer-
bis fiat. Circa quem arti. dicite, quòd fit uerbis affir-
l matiuis, si expresse l concipiatur: negatiuè aũt si taci
te concepta fuerit, ut hic, & l. iam hoc iure. ff. eod. &
11 supra declaraui. Videamus cui fit, & à quo. Et dicite
quòd fit liberis impuberibus in ptãte constitutis, &
ab eorum parentib. ut hic, & probat in l. 2. ff. eo. Fuit
12 † aũt inuenta iure consuetudinario, ut hic, & l. 2. ff.
eo. Fuit ẽt introducta pp æquitatem & pietatem, ut
his de hæreditate. i. de hærede prouideatur, qui sibi-
ipsis propter defectum ætatis testari non possint, ut
13 hic, & l. 2. ff. eo. † Effectus m pupillaris substõnis est,
m quia prouidetur de hærede pupillo: & quem potest
pr̃ sibi hæredem facere, pupillo pupillariter substi-
tuendo hæredem facit. l. sed si plures. §. j. ff. eo. tit. Fi-
14 naliter aũt no. † sex modis expirare pupillarem sub
stitutionem, de quib. gl. est or. in l. pupillari. ff. eo. &
dicatis ut ibi. In glo. ipsi filio. colligitis, quòd impu-
n beri substitutus non solum n obtinet bona puẽta pu
pillo, à patre relicta testatore, sed ẽt bona aliunde si
o fit quæsita. Ratio: o nam † sicut ipse pr̃ non potest de-
15 cedere pro parte testatus, & pro parte intestatus; hoc
idem non potest facere in pupillo suo. Fallit in filio
arrogato: nam sicut permisit lex sibi habere duos pa
tres contra naturam, naturalem s. & arrogatiuum,
ita permittit decedere pro parte testatum, & ꝓ par-
p te intestatum contra legem. p Ex quo colligunt Do-
16 cto. † quòd bona banniti, quæ habentur in alio terri
torio, non publicantur, sicut in pupillari substitutio-
ne facta à patre arrogatiuo non ueniunt bona quæ
habet aliunde: quia ita se debent habere iudices er-
ga subditos, sicut pater erga filios.

ADDITIONES.

a Contra istud principium, dum dicit, liberis suis, quos in pote state habet, gl. dicit, q dixit liberia, ad differentiam extraneorum. quã oẽs sequuntur & hic, & in l. a in prin. ff. eo. Oppo. q secundum hoc tex. iste hr̃et superfluitatem, quia satis erat dicere, impuberibus in potestate: quia est impossibile q quis sit in potestate, nisi sit de liberis. Et ideo credo q dixerit, liberis: quia si simpliciter dixisset, impuberib. in ptãte, sequeretur q seruis impuberib. qui sunt in ptãte domini, posset substitui pupillariter, & tñ istud ẽ falsum: & iõ dixit liberis, nec puto q aliter posfit responderi, & de ratione uide hic Io. Fab. & quid iuris sit hodie, vide Bar. in l. a. in prin. ff. eo. inferendo de matre, ut hic per Ang. & nouiter de adoptante, per l. cum in adoptiuis. C. de adopti. & §. cum autem. supra de adop. quod tamen de adoptante reperij postea ponere Bar. in l. j. in prin. in 1. requisito. ff. eo.

b Au uerbum, liberis, positum in prine. tex. superfluat, uide Bel. qui resoluit dicta Iaf. in j. addit.

c Voũ ppetuò no. q licet, pupillaris ita cõcipiatur, si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, &c. tñ ad huc ut substitutus admittatur, nõ est opus q pupillus sit hæres. casus est in l. Iulia. in prin. ff. de acq. hær. quẽ ita alle. Bar. in l. j. in prin. ff. de uol. & pu. in uersic. iuxta hoc quæro. & in l. a. in prin. ff. eo. in 3. q. prin. ubi omnino uide.

d De statuto, ex quo disponitur, q positionibus debet responderi simpliciter. uide Bal. in d. l. j. & Bar. in l. j. §. si quis simpliciter. ff. de ver. obl. & §. præterea. infra. de inut. stip.

e Vide Bell. infra in gl. super uer. morib.

f De potestate consuetudinis Bell. consi. 1. nu. 2. & consi. 12. & 13. ubi de consuetudine soluendi collectas.

g Ad omnia requisita posita per hanc gl. & Doc. uide Bel. plenè, qui plura ex eis infert

h Ad alias omnes gl. huius principij, quas iste omittit, uide hic, Bello.

i Quot requirãtor ad hoc ut teneat pupillaris substõ. Dic q octo, quarum quinque ponuntur hic in gl. Primò, q sit de liberis. Secundò, q sit impubes. Tertiò, q sit in ptãte testãtis. Quartò, q alij filij sint instituti uel exhæredati, ut ualeat testm̃ pris. Quinto, si est nepos cui fit hæc substõ, q nõ sit recasurus in pris potestatẽ. Sexto, q pr̃ filijs testetur, nisi sit miles, q pt substituere pupillariter filio, licẽt nõ testetur. l. 2. § quisquis. ff. eo. Septimò requiritur q impubes sit institutus uel exhæredatus. ff. e. l. 2. uer. sed si eos. Octauo requiritur q adeatur hr̃ditas. ff. e. l. 2. uer. adeo. nisi sit miles, in l. fi. ff. de test. mil. de quo per Bar. in d. l. 2. ff. eo. Si ergo requisita istius gl. & alia q̃ addũtur hic p Doc. p Bar. & alios in l. a in prin. ff. eo. sunt necessaria, ergo iste tex. est diminutus. Ego puto q oĩa requisita sint in isto tex. Et quartũ requisitũ, q nepotes non dẽant reincidere in ptãtẽ alterius, ponitur in hoc prin. in uer. moribus. in uer. eius ætatis, ubi oñt q possit substitui pupillariter, qñ quia impeditur ob ætatis testari: ergo si impeditur alio impedimento, nõ posset sibi substitui pupillariter. Cũ ergo iste recasurus impeditur alio impedimento, q̃ ætatis, s. ptãtis, ergo non potest sibi substitui pupillariter. Alia requisita, s. q dẽt institui uel exhæredari, ut hic in gl. & q dẽt hæreditas adiri ex paterno testõ ponuntur in §. liberis. infra eo. ubi generaliter dr̃, q ita demum ualet substitutio pupillaris, si ualet paternum testamentum. ergo nisi sit adita hæreditas patris, non ualet pupillaris substitutio.

k De hac tacita uide laté Bello. lib. 4. suppu. c. 17.

l Adde q expressa fit istis uerbis, puta, Talem hæredem instituo, & si non erit heres, uel in pupillari ætate decesserit, Titius sit hæres. Vel si dicantur post institutionem filij hæc uerba, q̃ si quis mihi heres erit, sit heres filio meo impuberi. l. qui liberis. §. hæc uerba, de uul. & pup. subst. Tertia uerò e, q̃ tacite cõtinet pupillarẽ, puta si dicat filiu meũ hr̃dẽ istituo, & si filius hr̃s nõ erit, talẽ substituo: qa cõprehẽditur tacita pupillaris, uidelicet,

uel si erit, & in pupillari ætate, &c. & econtra pupillaris cõtinet tacitam uulgarem. d. l. iam hoc iure.

m Adde alium effectum, quia pupillaris expressa excludit matrem & alios ab intestato pupillo succedentes, sed pupillaris tacita cõtenta sub uulgari, non excludit matrem, ut no. in l. precib. nec patrem impuberis emancipati nec auiã, nec fratrẽ pupilli utrinq; coniunctũ, & in Bar. in d. l. 2. Sed pupillaris, quæ continetur sub compendiosa, puta p hæc uerba, quicunq;, uel ẽt contẽta in reciproca, puta in illa, uos inuicẽ substituo, bene excludit matrem & alios ab intestato pupillo succedentes. d. l. precibus. Est ẽt alius effectus, quia succedens ex pupillari habet oĩa bona patris & pupilli, undecunq, quęsita, & ẽt legitimam debitã iure naturę in bonis patris, ut in gl. bene facit gl. in l. 1. § qui nota. de uen. insp. & l. sed si plures. § ad substitutos. nisi in milite & arrogato, ut hic in glo.

n Et est ratio, quia postq̃ pupillus adiuit hẽditatẽ pr̃is, non dñr amplius bona patris sed filij, & dr̃ effectum unum pr̃imoniũ, iuxta gl. no. in l. j. §. ueteres. ff. de acq. pos. nimirum cũ sit vnum patrimonium si in torũ succeditur p substitutũ. Et p hoc posset attẽtari q̃ gl. ista in prin. male dicat, dũ dicit q̃ ex substõne pupillari succeditur nedũ in bonis pupilli, sed ẽt patris, nam uĩ non esse uerum, cũ adita hẽditate p pupillũ, ut p̃supponit substõ pupillaris, non dicantur amplius bona patris, nisi large.

o De hac ratione uide latius per Bello.

p Hæc ratio non placet Bello. qui altam dat concludentem.

SVMMARIVM.

1 *Filijs mente captis pater potest substituere ad exemplũ pupillaris substitutionis, & hæc substitutio dicitur exemplaris.*
2 *Exemplaris substitutio conuenit in duo. cum pupillari, & in uno inter se differunt.*
3 *Substitutiones comprehensæ in substitutione breuiloqua, sunt tacitæ.*
4 *Aliquid dicitur expressum dupliciter.*
5 *Pupillaris substitutio expirat adueniente pubertate.*
6 *Quare dicatur substitutio exemplaris.*
7 *Pupillaris substõ claudi potest ad minus tempus quam sit pubertas.*
8 *Pupillaris substitutio non potest fieri ultra pubertatem.*
9 *In quibus substitutio exemplaris conueniat & disconueniat à pupillari, late.*
10 *Exemplaria substitutio duplex.*
11 *An breuiloqua substitutio sit species substitutionis, sicut uulgaris & pupillaris.*
12 *Quid substitutio compendiosa, quæ alio nomine dicitur breuiloqua.*
13 *Quare dicatur compendiosa.*
14 *Quid sit effectus substitutionis compendiosæ.*
15 *Quæ sint uerba obliqua, directa, & communia.*

§ Qua ratione. Exemplaria substõ, q̃ ad exemplũ pupillaris fuit introducta, fieri potest à parentib. liberis ẽt puberib. eaq; expirat adueniẽte sanitate; sicut pupillaris adueniente pubertate. h. d. No. primò, q̃ qua
r 1 †rõne permissum est parentib. substituere pupillariter liberis impuberib. eo, q̃a pp defectum ætatis testamentum conficere nõ pñt: eadem rõne p̃missum
a est parentib. substituere liberis puberib. *a* mente ca
b ptis, *b* quia pp defectũ suæ mentis testari non possũt nec sibi de hr̃de prouidere. Si tñ aliquis esset pupillus & mente captus, non posset ei substitui exemplariter, sed pupillariter, attento uitio naturæ, quod cõsistit in ætatis defectu, non attento uitio accidentali
c *c* quod consistit in mente captis. arg. in l. qui hẽt. §. j. ff. de tute. Item no. q̃ exemplaria substõ fuit adinuẽ
2 ta exemplo pupillaris. Item no. † q̃ exemplaria substitutio conuenit in duob. cum pupillari. Primum, quia sicut pupillaris fit pupillis & mente captis, q. b. utroque casu non ualentib. testari, de hærede p̃uidetur. Item quemadmodum pupillaris expirat adue-
d niente pubertate, hæc quoq; finit *d* adueniente sani
e tate: quia *e* utroq; casu mente capti quondam & pupilli suscipiunt habilitatem conficiendi testm̃. Discrepant autem in alio, quia pupillariter cuicunque põt substitui: exemplariter aũt certæ p̃sonæ sunt sub
stituendæ, ut liberi mẽte capti. l. fr̃es. §. humanitatis.
f C. eo. In fi. gl. exemplum *f* ibi, quinq; gñа. *g* melius
g fecisset glo. ut dñt Docto. primò distinguere duo membra: quia substõnum quædam sunt directæ, quædam obliquæ. Directarum quoq; quinque sunt gene
3 ra, ut sequitur. Ibi. l. cũ in testõ. §. j No. ex gl † q̃ uul-
* gares *h* substõnes comprahẽsæ in hac substõne bre-
h uiloqua, uos inuicem substituo, sunt tacitę, & idem tenuit gl. in l. in testõ. C. de test. mil. Gl. autem in l. Lucius. ff. eo. dicit q̃ sunt expressę. Pro quarum concor
4 dia dicite ex mente Bar. q̃ † aliquid esse expressum sumitur dupliciter. Vno mõ expressum generalibus uerbis, & hoc mõ dicantur expressæ: quia hæc uerba Vos inuicem substituo, ex eorum generalitate comprahendunt uulgares, & ita intelligatur gl. in d. l. Lucius. & probatur in d. l. fi. C. qd cum eo. Alio modo intelligit expressum verbis specificis, & hoc casu hę uulgares non dñr expressæ, sed tacitæ, & ita loquit hęc gl. p̃batur. in l. quia tacita. de hęr. inst. Sed ĩ dubitatum est id, quod gl. posuit de tacita uulgari, quę cõprahenditur in expressa pupillari, quia illa oĩ respe
5 ctu tacita appellatur. Ibi, huius. No. ex gl. q̃ † pupilla
i ris substõ expirat adueniente pubertate. *i* Sed dubiũ est, quid de vulgari tacita, quæ comprahenditur in expressa pupillari, an illa expiret adueniente pubertate. Vr̃ q̃ non, quia uulgaris solùm expirat hæredita te adita. l. post aditam. C. eo. & ita uĩ tenere gl. in l. lex Corn. ff. eo. Contrarium uidentur tenere Doc. dicentes, q̃ sicut expressa uulgaris non expirat adueniente pubertate, ita tacita uulgaris clausa sub ea. l. si quis ita. §. j. ff. eo. l. 2. §. si prius. ff. de secun. tab. Ego al lego l. 4. §. fi. ff. de ser. rusti. præd. Ibi, ut hic dr̃. No. q̃
6 † substõ exemplaria *k* ideo appellatur exemplaria,
K quia ad exemplum pupillaris fuit inuenta. Sed hæc non uĩ bona, quia secundum hoc debuisset citius appellari exemplata, quia illud originale, ex quo aliud extrahitur uel exemplatur, exemplar dr̃: extractum aũt appellatur exemplum. l. j. §. si ex duob. ff. de secũ. tab. ergo exemplaria debuisset, exemplata appellari. Guil. de Cu. respondet dicens, q̃ non est curandum de hoc nomine, quia qõ nominum pertinacib. relinquitur. no. gl. in rub. sol. mat. & in l. 2. C. de const. pecu. Sed hæc responsio non est bona, quia uoluit eam ideo exemplariam appellari, quòd ad exemplum pupillaris fuit adinuenta. Vnde vos dicite, quòd aliquã do aliquid extrahitur ab originali, & tunc originale appellatur exemplar, extractum uerò exemplatum. Aliquando quid non extrahitur ex aliquo originali, sed ad eius similitudinem fit, & tunc hoc tale quod fit, potest exemplar appellari: & ita loquitur hic. Exemplaria uerò substitutio non extrahitur de pupillari, sed ad eius fit similitudinem: & tunc tale quod fit, potest exemplar appellari, & ita loquitur hic, & l. humanitatis C. eo. ibi l. in pupil
7 lari, colligitis duo, † q̃ licèt à lege sit tributum parẽtib. ut possint substituere pupillariter usq; ad pubertatem, substitutio tñ pupillaris potest claudi per testatorem ad minus tempus. Ex quo infert Bal. quòd si ex forma statuti sit tributum rectori, ut possit de causa cognoscere ascẽdẽte usque ad mille, poterit etiam cognoscere de cã minoris summæ. facit l. dil genter

8 gĕnter.ff.manda.Item colligitis scdò,ꝙ† testor non
habet ptãtem substituendi pupillariter vltra puber
tatem.Ex quo colligitis,ꝙ testator non pōt proro-
gare tṗs à lege statutum. Vnde dicit Bal. ꝙ partes
in iudicio nō possent prorogare tpa appellandi,nec
appellationem prosequendi,itē nec tpa præscriptio
nis.facit.l.in pupillari.ff.eo.Bal.in l.Centurio.ff.eo. r
gl.in l.properādum.in prin.C.de iud.Ibi,substitui.
Vos dicite plenius, ꝙ exemplaria substō conuenit
9 cum pupillari.†Primò in cā,pp quam:quia sicut pu
pillo pt pupillariter substitui, quia nequit testari
propter defectum ætatis, ita mente capto exempla-
riter pōt substitui,quia nequit testari pp mentis de
fectum.Scdò conuenit in effectu, quia quemadmo-
dum per pupillarem succeditur pupillo,& ei de hæ
rede prouidetur,ita p exemplariam succeditur men
te capto,& ei de herede prouidetur. Item conuenit
in forma verborum: quia sicut pupillaris fit verbis
affirmatiuis,ita ēt exēplaria. Itē conuenit,quia sicut
pupillaris expirat adueniente pubertate, ita exem-
plaria adueniente sanitate,ut hic, & l. humanitatis. s
C.eo.Sed discrepat in multis.Primò in persona sub
l stituentis, l quia pupillariter solus pater pōt substi
tuere.l.humanitatis.C.eo.Ratio differentię,qa ptās
substituendi pupillariter est adinuenta p puncta iu-
m ris,inspecto iure patriæ ptātis, m quo cum mulier ca
reat substituere pupillariter non pōt.§.fœminæ. su- t
pra de adopt. Sed ptās substituendi exēplariter fuit
prodita ex quadam humanitate,miseratione & san-
guinis coniunctione.l.humanitatis.C.eo.in qua hu
manitate cū patri sit par mater.l.furioso. ff.de cur.
fu.nimirum si ita matri,sicut patri hęc ptās tribui-
tur.Scdò discrepat in personis, quibus substituitur
qa pupillaris solùm impuberibus, hęc puberibus
fieri pōt,vt hic.Item discrepat in personis substitu-
tis:quia pupillariter quicunq; pōt substitui:exēpla-
riter āt sunt certæ personæ præferendę,& primo sub
stituendi sunt liberi mente capti,si extant: si non ex
tant,fratres mente capti:& alijs non extantibus qui
libet pōt substitui.l.humanitatis.C. eo. Item dfunt
in tpe,quia pupillaris clauditur itra tpa pubertatis,
exemplaria uerò clauditur intra tempora sanitatis,
ut hic,& l.ex facto.& l.ī pupillari.ff.e.Itē discrepat:
quia pupillaris fit exhæredato, exemplaria autē nō.
§.non solum,j.e.l.2.§.fi.ff.e. iuncta. l. humanitatis.
C.eo.Ratio dfię:nam cū exemplaria fuerit introdu
cta ex quadam humanitate,non vr̄ frętus humanita
te parens qui liberos exhr̄dat:vnde exēplariter non
pt substituere.l.2.& l.Titia,de inoff.test.Item discre
par,quia pupillaris fuit inuenta iure consuetudina-
n rio.n l.2.ff.eo.exemplaria fuit inuenta iure scripto.
o l.humanitatis.C.eo.o Addite ꝙ†exemplaria est du-
10 plex:una expressa,quæ fit verbis expressis:alia āt ta-
cita,contenta sub uulgari,ut no.in d.l. humanitatis.
11 Ibi.§.j.No.ꝙ†breuiloqua substitutio p est facta spe
p cies substitutionis,q sicut uulgaris & pupillaris, &
q idem uoluit gl.in c.Raynutius, extra de testa. in ru-
br.ff.eo. Doctores cōiter tenent contra, ꝙ breuilo-
qua dicitur genus, aut saltem substitutionis adie-
ctio.Et idem dicunt de compendiosa. Mouentur
per l.iam hoc iure.uersi. ꝙ ius, in uerbo, genus. ff.
eo.Mouentur ratione,quia genus est,quod prædica
tur de pluribus specie differentibus.l. si peculiū.ff.
de manumiss. sed breuiloqua complectitur uulga-
res pupillares,& exemplares, ergo est genus. Item
mouentur per l.3.§ cui congruit.ff.de peculio. Ego
puto opin.gl.de iure ueriorē:quia qñ ex multis sim
plicibus fit unum compositum,creatur noua q̄dam s
spēs.r §.eum qui,supra.de rer.diui.& l.munerum.§.
mixta.de muner.& honoribus. Sed ex uulgaribus,
exemplaribus & pupillaribus conficitur compēdio
sa,ergo spēs noua appellatur. Ad l.iam hoc iure.rñ,
ꝙ ibi sumit̃ genus improprie,prout est prædicabile,
& de pluribus numero differentibus.probatur ibi in
uerbo,tertium,ex quo excludit uulgarem ac pupilla
rem tanquam primum & scdm genus, quod esset ab
surdū,si propriè genus appellaretur. Non ob. ꝙ sub
compendiosa plures substitutiones comprehendan
tur,quia comprehenduntur sub composito,non tan
quam sub genere suo.Et sic concludo,ꝙ compendio t
sa & breuiloqua appellantur spēs substitutionis in-
distinctè:nam appellat̃ compēdiosa,quia plures sub
stitutiones: breuiloqua,q̄a uerbis breuibus f plures
substitutiones complectitur.l.cū in testō.§.j.de hær.
inst.ubi tex.scdm Bal.in versi.breuiter.Appellat̃ aūt
reciproca,quia fit hincinde, & nullus est excessus ex-
tremorum.l.iam hoc iure.§.j.ff.e. altero extremorū
excedēte uitiatur,ut ibi per Bal. Circa substitutionē
compendiosam t primò quæro,quid sit:scdò, qua-
re sic appellatur: tertiò,quis sit eius effectus. Ad pri-
12 mum dic,ꝙ†compendiosa est illa, quæ fit sub con-
dōne mortis,uel conditione quæ multa complectit̃
tempora.l Centurio.l.precibus.ff.& C.de impub.&
alijs substit. Nam siue dicatur,qñcūque decesserit,
sine limitatione temporis;siue dicat̃, si decesserit in-
tra triginta annos,& sic cum limitatione temporis, x
uel cum alia cōditione, ut si aliquid fecerit uel eue-
nerit,est substitutio compēdiosa, & cōplectit̃ multa
tēpora.s.tṗs pupillaris ætatis si est facta pupillis, &
tṗs pubertatis.d.l.precibus,& l.Centurio.Ad secun-
13 dum dic,ꝙ†appellatur compendiosa, quia sub com- z
pendio uerborum & breuitate multas complectitur
substitutiones, scilicet uulgarem & pupillarem, &
fideicommissariam. Et fuit introductum hoc nomē
Compendiosa,ab Imperatore.d.l.precibus. Ad ter-
14 tium, † quis sit eius effectus: ut sic appareat, an &
quando per hanc substitutionem succedatur dire-
cto, *& quando per fideicommissum, & qñ mater
excludatur,& quando non. Dic, ꝙ aut fit à milite,
aut à pagano. Si à milite, tunc per uerba directa,
aut obliqua, aut cōia. Si per uerba directa,ut filio
meo impuberi, uel etiam puberi quandocunq; de-
cesserit talis sit hæres,tunc ualet iure directo, priui- a
legio militis,ut no.in l. milite. ff. de testa. mili. Sed
tñ pupillo moriēte in pupillari ætate, substitutus ca-
pit oia bona pr̄is & filij: sed eo moriente in adulta
ætate,capit solū bona pr̄is cū fratribus extantibus.
d.l.Centurio.Fallit tñ,quando filius hæres moritur
in adulta ætate,& mater est in medio, quia tunc fa-
uore matris obliquatur, ut tenet glo. hic, & in d.l.
Centurio.Sed tamen Bar. tenet quòd imò iure dire- c
cto: sed si fit per uerba communia, ut est uerbum
Substituo,tunc si mater est in medio, & filius mo-
riatur adultus,bene obliquatur. Tertio casu, quan- b

do fit per uerba obliqua, ut cum rogae hæredem resti- tuere alteri, tunc est fideicōmissaria. l. coheredi. §. cum filiæ. ff. de uulg. Quarto casu, si fit per uerba communia, puta, talem substituo, tunc post tēpus pubertatis illa obliquatur si medio, aliàs sēp ualet iure directo d. l. pcibus. Sed si à pagano fiat,

u quæ sit eius effectus, distingue similiter tria mēbra: quia aut fit p uerba directa, aut obliqua, aut cōia. Si per directa, ut q̄ncunque decesserit, talis sit hæres, uel talē hædem facio, tūc valet iure directo infra tēpus pupillaris ętatis, postea nullo mō l. uerbis. & l. in pupillari. ff. eo. & hoc tenet hic gl. & tenent cōiter Doct. & Ioan. And. in c. j. de testa. in 6. licèt postea in nouella, in d. c. tenuerit oppositum. s. q̄ post pubertatem obliquetur, ut ualeat ut fideicom. de quo dic ut per Bar. in l. Centurio. & Sali. in d. l. precibus. Et hoc ēt, quādo per obliqua, scilicet restitnas: itē communia,

15 scilicet substituo. unde ubi supra iu d. c. i. † Quæ autem sint uerba obliqua, quæ directa, quæ communia. Dic, quòd directa sunt illa, quæ de sui natura important ut substitutus capiat de manu testatoris, & à seipso, non ab alio: ut est uerbum, Heres esto. l. eam quā. C. de fideicommiss. & l. omne uerbum. C. cōmu. de leg. ut est uerbū, te hædem facio, ut hic i gl. Obliqua sūt, per quę substitutus capit de manu alterius, ut est uerbū, restituit. l. cohęredi. §. cū filiæ. ff. e. Item uerbū, detur, ut l. fundi Trebatiani. de usufru. leg. & uerbum, redditur. l. uerbum reddendi. de uerb. sign. communia uerò, quæ ad utranque significationem: ut uerbum, substituo, peruenit, ptineat, habeat, Bar. ī d. l. Centurio. & cet. & hęc oia ponit Bar. in d. l. Centurio. In dubio āt substitutio debet interpretari ut ualeat iure directo magis quàm obliquo, ut dicit tex.

x in c. si pr̄. de testamen. in 6. Gl. infirmatur. x ibi, l. nec eit. Et est ratio, qa tunc impeditur arrogatus non solùm ex defectu ętatis testari, sed ex alio defectu, qa: est subiectus alterius ptāti, cui p dationē pupillaris substituti potuit, puiderī, ut supra dixi i pri. In fi. gl.:

y y Ratio horum casuum est: nam cum annullatur principale, consequenter & pupillare, quod est accessorium, ut probatur in dictis iuribus, & in l. quod per manus. ff. de iu. codicil. & habetis gl. similem in l. pupillari. ff. eo. Sed uos addite alium casum, quo finitur substitutio pupillaris, hoc est, taxato tempore à testatore. l. ex facto. §. itē quæro. ff. eo. Addite alium casum, quando in pupillo malitia superauit ętatem, & ex ętato filium generauit: ita habetur & no. in l. ex facto. ff. eo. quia non est uerisimile præferre extraneū substitutum nepoti ex filio postea nato.

ADDITIONES.

a Dic melius, ut per Bar. in d. l. ex facto, in uersi. sed quæro tuxta hoc. & contrarium eius, quod iste hic uult. Glo. 3. circa mediū, dum circa exemplariam dicit, hoc etiam minoribus fit, ergo sentit etiam maioribus, & ita hanc glo ponderat hic Io. Fab. quem ante nō videram, & eum omnino uide, ponderantem ad hoc tex. hic in verbo, & si puberes sint. tamen tex. iudicio meo non posset stare implicatiuè, quia implicaret casum magis dubitabilē, contra glo. in l. illud. ff. ad leg. Aquil. & glo. in l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minor.

b Hoc uerbum, mente capt s, capitur largè, ut per Bellon.

c Vide quod per istam rationē accidentis uult Bellon. i tract. rubr. ff. de offi. eius, ubi tractat de delegato ab ordinario; & eundem hic, qui latius distinguit hunc casum.

d Quomodo debeat intelligi quòd finiatur, uel infirmetur, uide hic Bello. nu. 9.

e Ex rationem pulchram ponit Iurisconsultus in d. l. ex facto. Et adde q̄ eodem modo finitur exemplaria per superuenientiā liberorum, d. l. ex facto. Ex quo posset inferri ad quæstionem Bārto. in d. l. ex facto. an si post legitimationem filij naturalis tātum, nascantur filij legitimi, possit succedere legitimatus unà cum legitimis.

f Et ita facit glos. nostra in c. Raynut. in uer. si absque liberis. extra de testa. Et ista glos, licet non diuidatur per Doct. eo quia de se satis diuisa videtur, tamen ego diuido illam in tres partes principales. In prima infert ex tex. In secunda ponit intellectū & distinctionem substitutionum per quinque genera. In tertia & ult. distinctionis membra in specie prosequitur declarando. Secunda ibi, unde ut plenè de his. Tertia & ultima ibi, prima s. uulgaris, &c Rursus tertia principalis subdiuiditur in quinque particulas, prout quinque genera substitutionum in specie declarat. Partes per se patent.

g Hoc uerbum, genera, capitur pro speciebus: & an hæ omnes substitutiones differant specie, uide Bello. in princ. glos. hic.

h De hac uulgari expressa & tacita tradit hic latè Bello.

i Quid in vulgari contenta in pupillari, an capiret eodem tempore, Bello hic. nu. 17.

K Adde q̄ circa hanc exemplariam sex quæri possunt: primò, quid sit: secundò, quotuplex: tertiò, quibus verbis fiat: quartò, à quibus: quintò, qui debeat institui: sextò, à quo discordēt exemplaria à pupillari. Circa primum dic q̄ talis substitutio est illa, quæ fit furiosis vel mēte captis. l. ex facto. ff. eo. puta, filium hęredem mihi facio & si ante quam ad sanitatem perueniat decedat, talem substituo. Tacita est, quæ continetur in expressa vulgari facta furioso. argum. l. si prædicta. ff. de reb. eo. Vel quæ continetur expressa pupillari facta filio furioso, uel mente capto impuberi in potestate: nam intra tempora pubertatis valet ut exemplaris. l. Centurio. ff. eo. & ita tacita non excludit matrem sicut nec excludit tacita pupillaris, rat one paritatis quam habent adinuicem. Dic, q̄ ista fit illis personis quæ propter morbum sibi prouidere nequeunt, puta furiosis, quibus similiter datur curator § sed mente captis, infra de curatoribus. Adde tu, q̄ non in omnibus conuenit cum pupillari, nisi in his casibus, in quibus reperitur cōcordari in d. l. humanitatis. C. eo. Ad quintum dic, q̄ hæc substitutio fit à parentibus tam masculis quam fœminis. s. patre, matre, auo, &c. d. l. humanitatis. Quid autem si pater furioso filio substituit unum, & mater alium, quis præfertur? Dic, secundum Bar. in d. l. ex facto. q̄ si est in potestate patris filius, ipse substitutus patris habet paterna bona, & alius matris habet mīna. Si uerò non est in potestate, tunc habēt, put supra, sed diuidunt aduētitia æqualiter. Ad sextum dic, q̄ dēne institui primò liberi furiosi, secundo fratres &c. ut hic in gl. Ad vltimum in quibus discordet, dic ut in gl.

l Differentias inter pupillarem & exemplarē ponit hic Bello. nu. 18 cum seq.

m Ex qua resultat alia differentia quia pupillaris fit constituto in potestate: sed exemplaria non, quia fit a matre. Non tamē fit à matre, quæ transiret ad secūda uota, imò facta, est nulla, quia aucuparet filios, ut darent secundo marito. l. lex quæ tutores. § fi. C. de administr. tuto. l. 3. ff. eo. de inoffi. testa.

n Adde q̄ in exemplaria non potest quis exhæredari quin habeat legitimam: & si sibi confertur & ea non satisfacit, pōt agere ad supplementum. l. humanitatis. supra alle. iūcta l. oīno. C. de inoffi. test. Adde alias differentias, quia exemplaria capitur liberis procreatis ab isto furioso, nisi testator illos instituisset vel substituisset. d. l. humanitatis. sed impubes nō procreat filios, arg. supra de nup. § j. Item discrepat, quia in pupillari pupillus pōt adire cum authoritate tutoris. §. sed neque. supra de auto. tuto. sed in exemplaria curator furiosi dēt petere bonorū possess. s. u. tab. l. cum hīs insti. ff. ad Treb. Item differunt, quia hæc fit & ante pubertatem & post, illa solum ante. l. si ita. ff. eo.

o An āt filius possit substituere pr̄i furioso exēplariter, sicut ecōtra? Dic q̄ non, quia hoc non reperitur iure cautū, licèt possit filius dare curatorē patri furioso. l. is q. ff. de tut. & cur da. ab his.

p An āt hęc substitutio cōtineat substitutiones expressas, vel tacitas, vt sic appareat quis sit eius effectus, an pillas excludatur mater & venientes ab intestato? Dic q̄ substitutiones cōtētæ in ea, expressa seu breuiloqua sunt ex pssę uerbis generalibus, & nō specialibus: & ista generalis expssio est sufficiēs ad excludēdū mr̄em & alios ab intestato veniētes, ut tenet gl. ff. eo. l. Lucius.

q An hæc breuiloqua sit species substitutionis, uide Bellon. supra in princ. glos.

Hac

r Hac ratione mixtum imperium facit nouã speciẽ, Bellon. lib. 3. supput. c. 5.

s Quare dicatur breuiloqua. Dic, quia fit breuibus verbis. l. Lucius. ff. e. Et reciproca appellatur, quia repetitio fit unius ad alterũ. l. iam hoc iure ff. e. & de ista hr̃ in l. hẽditatem C. eod. & in d. l. Lucius. Et fit per hæc verba, inuicem vos substituo: vel per hæc, Vter eorum viuet alteri succedat. nam per ista verba, vter, &c. cõprehenditur tacita vulgaris. l. Titius & Seius. de hære. in stit. Et dic, quod ista substitutio breuiloqua continet aliquãdo duas substitutiones tantùm vulgares: vt qñ fit duabus personis impuberibus, quia una erat impubes, alia non, sed pubes. d. l. iam hoc iure. Quãque continet duas pupillares tantùm, puta quãdo fit duobus pupillis exhæredatis, vt infra, in §. non solùm. quandoque continet quatuor, duas pupillares, & duas vulgares, vt qñ fit duobus impuberibus in potestate existẽtibus institutis. d. l. Lucius. ff. eo. Quandoq; continet octo, puta duobus impuberibus substitutis inuicem pupillariter, si dicat postea, quicunq; decedat inuicem substituo: quia cõtinet quatuor fideicõmissarias. d. l. Lucius.

t Ad euidentiam vltimæ partis gl. dum tractat de compendiosa, præmitte, quod paganus non põt substituere directò post aditam hẽditatem. C. de impub. nisi pupillo, ut supra, in princ. huius tit. Et puto esse rõnem, licet tactum nõ inueniam: quia postquàm hẽs adijt hẽditatem, effectum est proprium patrimoniũ hæredis, ita quod non dicitur amplius testatoris, iuxta gl. nota. in l. 9. §. veteres. ff. de acq. poss. & l. hæres per seruum. & ibi dixi. ff. de acquiren. hære. Si ergo testator possit substituere post aditã, certè diceretur substituere in rebus alienis, & sic facere testamentum de rebus alienis, quod est impossibile, iuxta tex. illum reputatum singularem in l. sicut. §. venditionis. ff. quibus modis pign. vel hypo. sol. arguendo a speciali. Istud fallit in pupillo ratione, de qua in tex. suprà eo. tit. in prin. Intellige pdicta, quod non possit post aditam hẽditatem substitui directò, sed bene p fideicommissum. Et si dicis, nonne in fideicommisso militat rõ prædicta, quia in bonis alienis quis non põt grauari. Respõdeo, quod ideo permissum fuit olim, quòd fideicommisso posset grauari, quia olim non grauabatur necessitate præcisa, neq; ẽt cogebatur adimplere: nam nemo inuitus poterat cogi præstare id, de quo rogabatur, ut dicit text. infra, de fideic. hær. ĩ prin. Secus in substitutione directa, quæ benè erat onus præcisum. Item pmitte, q̃ vtilitas sit quod substitutio directa valeat iure directo uel iure fideicommissi: quas vtilitates ponit Bar. & ibi alij, in l. pcibus. C. de impube. & alijs substitu. Item præmitte, quod verborum quædam sunt obliqua, quædam cõmunia; & quod verbum, Substituo, est verbum cõe, ut tradit Bar. in l. Centurio, in quinta q̃st. prin. Itẽ pmitte, cur dicatur compendiosa, & an compendiosa sit propria species substitutionis, quod dic vt per Bart. in d. l. Centurio. Et si diceres, q̃ differentia est inter breuiloquã & compendiosam, cũ breuiloqua dicatur, quia sub breuitate verborum multas substitutiones cõplectitur: & cõpẽdiosa, quia sub breui cõpendio verborũ multas substitutiones cõprehendit? Dic quod breuiloqua comprehendit ex parte vtriusq; substituti, compendiosa ex parte unius tantum, ita quod non requiritur repetitio uel reciprocatio. Et ad rationẽ meam suprascriptã vide aliam meliorẽ, quã infra pximè scribo: & differẽtiã, quã pximè dixi, ponit Bal. in d. l. precibus, ĩ prin. Sed aduerte ad rõnem quam scripsi, quare post aditam non possit directò substitui, puto quod non sit bona, quia sequeretur quod hodiè non posset post aditam per fideicommissum substitui: qđ tñ est falsum, cũ hodie in fideicommissis grauamen imponitur cum ptẽ sã necessitate. Vnde cogitaui, aliam posse assignari rõnem: quia ex quo semel est effectus per aditionem hæres, non põt amplius desinere esse hẽs. l. & si sine §. sed qđ Papi nia. ff. de min. Si ergo diceremus, aliũ posse substitui directò, sequeretur quod duo essent directò hẽdes, & cõsequẽter dñi insolidum, qđ est impossibile. Non sic est, qñ quis substituitur per fideicommissum, quia pupillis remanet directò hẽs, scds per fideicommissũ. & sic utiliter.

• Quomodo succedatur ex compẽdiosa, distingue ut per Bellõ. hic, qui præmittit quæ dicantur verba directa & obliqua: nu. 11. cum sequen.

u Rõnẽ differẽtię ĩter militẽ & paganũ ponit hic Bello. nu. 15.

x Ad totam hanc gl. vide Belloquium, qui adducit rõnes in singula conclusione.

y Et dum gl. hic dicit: Item si nascatur posthumus testori, posset dupliciter intelligi. Primò, quod cũ per natiuitatẽ posthumi ptẽri tur ipitur testm̃ patris, rumpitur & pupillaris substitutio. Iste non est bonus intellectus, cũ gl. dicat intelligi secdm l. si patri filium. Addit e alium casum. s. qñ filius, cui est datus substitutus pupillaris, tempore mortis testatoris non reperitur in ptãte testatoris, cum tñ esset tempore testamenti: nam expirat pupillaris. l. cohæredi. §. cum filię. ff. de uulg. & pupil.

SVMMARIVM.

1. *Dictio, quodammodo, est nota impropriet atis.*
2. *Valet testamentum, in quo uulgaris & pupillaris substĩo facta est.*
3. *Non solum filijs natis, sed nascituris potest pupillariter substitui.*
4. *An pupillaris substitutio dicatur unum testamentum, an uerò pars paterni testamenti.*
5. *Dominus non põt uendicare suum signum iniunctum alienis adibus.*

§ Igitur. Ex §. Igr̃. nota, quod testm̃ pupillare quo ad qd dr̃ onũ, quo uerò ad aliud duo appellantur. No. in uerbo, quodãmodo, quod

1 † dictio, quodãmodo, a est no. impropriet atis. cõc. l. in suis. de lib. & posth. No. in uerbo, tanquã, quod qñ

a pater substituit pupillariter filio, perinde hr̃ ac si filius testamentum condidisset. Non tamen intellexeritis, ut aliqui dixere, & malè, quòd pater substituẽdo pupillariter dicatur filio testari nomine filij: quia cum filius in uirtute propriæ personæ non possit testari, non poterit etiam per alium: sed pater dr̃ testari noĩe proprio, in uirtute potestatis a lege sibi tributæ. Et per hoc tolluntur multa contraria, quę põt fieri in hac materia: ita notat Bar. in l. 2. ff. eo. No. in uerbo, carum. quod hẽditas est facta causa fabricandi testamenti: quod uerum dicite de causa materiali, nõ autem efficienti uel finali. No. in uer. sin autem quis, tutius esse pupillo, ut uulgaris substitutio fiat ĩ principio testamenti, pupillaris fiat in fine, & caueatur ĩ prin. ne uiuo pupillo aperiatur, ne parentur insidię contra uitam. Sed dicet quis, uñ quod hæc litera nõ pcedat: nam si quidem loquimur in testõ nuncupatiuo, nõ procedit, quia oĩa palã testibus esse dẽnt, ita quod adeò erit nota uulgaris, sicut pupillaris. l. fi. s. de testa. & l. hac consultissima. §. per nũcupationẽ. C. eo. Sin autem loquamur in testõ in scriptis, non uñ posse procedere. Nam cum testm̃ reuoluatur, sigilletur, & signetur, non põt aperiri quin totum aperiatur. Sol. Dñt Doctores, quod pars prima signabitur per se, & pars inferior per se: unde inter primam partem & secundam debet esse spatium magnum uacuum; & si dixeritis, sed sic magis cautè gereretur, si ĩ duabus scripturis fieret testm̃. Rñdent Doc. nequaquã. Nam cum esset incognitum, in qua esset facta uulgaris, & in qua pupillaris, posset à casu in primis pupillarem aperire, contra salutem pupilli. Ex §. Istud,

2 no. † ualere testm̃, ĩ quo uulgaris & pupillaris simul est facta. Et fuit ratio dubitandi, quia uidebatur non ualere, quoniam parabantur insidię contra pupillũ.

b Ratio decidendi fuit, b quia non est uerisimile, patrem uoluisse eum pupillariter substituere, de quo diffidat. si tñ defendere contigerit, serua legis consilium. Item no. ex §. non solum. quia nõ solùm pupillis institutis, uerum etiam exhæredatis pupillariter

c substitui põt. Et fuit ratio dubitandi: c Nam cũ pater substituit pupillariter, fungitur officio pietatis & humanitatis, cui est aduersa exhęredatio filij. l. Titia, & l. 2. de inoffi. testa. unde quadam ratione contrarietatis, uidebatur testamentũ non ualere. Et fuit ratio decidendi, quia licèt testator exhæredauerit filium, tamen non fuit denegandum beneficium

cium oidem, sed alio capite prouidendũ: quia incõ-
uenientia non sunt multiplicanda. l. ratas. C. de re-
3 scin. uen. probatur in l. j. §. j. ff. eo. Finaliter no. † non
solùm iam natis, sed nascituris pupillariter substi-
tui posse. concor. l. 2. §. j. ff. eo. Rõ, q̃a posthumi hoc
casu ꝓ natis, ex quo eis de hr̃de prouidetur. l. qui in
vtero. ff. de sta. ho. In fi. gl. in uerbo, duo. Dicite ple-
4 nius, ꝙ † testm̃ pupillare dicitur unum respectu cau
sæ efficientis, hoc est testatoris, qui est unus. Secun-
dò dicitur unum respectu causæ formalis, q̃a vna
solennitas sufficit pro paterno & pupillari testamẽ-
to. l. patris. ff. eo. Tertio dr̃ vnũ patris & filij testm̃,
cum habet unam formam & unam rationem subsi
stentiæ, quia non p̃t subsistere pupillare, si paternũ
nõ tenuerit. §. liberis, inf. eo. & l. 2. & l. sed si plures.
§. si ex asse. ff. eo. Quartò dicitur vnum respectu iuris
accrescendi, quod hẽt ita locum, sicut hẽt locũ uno
condito testõ. l. qui patri, de acq. hær. Dicuntur autẽ
duo, quia duæ sunt hęreditates, una patris alia filij,
ut hic. Item dñr duo, quia duobus prouidetur de hę
rede, patri. s. & filio. Item dñt duo rõne facultatis, re
pudiãdæ hæreditatis. l. si filius, qui patri. de uulg. &
pupil. Item dñr duo, quia duobus temporibus pñt
confici. l. si quis eum. §. fi. ff. eo. In gl. super uerbo, li-
no. ibi, uendicaret dñs. Hæc cõiter reprobatur, quia
5 dñs non posset uendicare: † nam quemadmodum
ratione publicæ utilitatis inhibetur dño uendicare
tignum proprium iniunctum ædibus. l. t. de tigno
iniuncto. ita fauore ultimæ uoluntatis, in quo uersa
tur publica utilitas. l. uel negare. ff. quemad. testa. a-
per. Prohibetur ergo dñs uendicare chordulam, si
ue linum, ne pupillaris substitutio in præiudicium
uertatur. In fi. habent aliqui, ꝙ hoc consilium est ꝓ
ditum contra imperitos substitutos, non ãt contra
peritos. Pro cuius declaratione oppo. & videt̃ ꝙ hoc
consilium, de quo in litera, parum prosit pupillo.
d d Nam statim atq; vulgariter substitutus videbit vul
garem substitutionem factam in principio testamẽ-
ti, nonne sciet ꝙ in substantia comprehenditur taci
ta pupillaris, ex qua se uocatum intelliget? ergo nõ
est opus claudere in inferiori parte pupillarem. l. nã
hoc iure. ff. eod. Dicũt Doctores, id q̃d vulgo dr̃, q̃d
in uulgari expressa inest tacita pupillaris, hoc sibi
vendicat locũ, q̃do oẽs partes testi sunt apertæ, nec
de pupillari aliquid est dispositũ. Secus, q̃n oẽs par-
tes mandato testõris non sunt apertæ, quia tunc lex
non subaudit tacitam pupillarem, ne eius subaudi-
e tio fit frustratoria: quia frustratoriè tacitè lex ꝓui-
f dit, vbi expressè ꝓuisum sit à testatore. l. filio. ff. eo.
g e Gl. in uerbo, omne. f Gl. in uerbo, substitutum. g

ADDITIONES.

a Bellonus lib. 4. supp. c. 19. nu. 17.

b Vide Bell. de hac ratione lib. 5. supp. c. 6. ubi ponit intellectũ l. fi. C. de pact.

c Hæc ratio non placet Bello. quia non est generalis, ideo ipse aliam dat, quem uide.

d Contra consilium positum in §. si autem, opp. Nã uult substitutionem pupillarem esse fiendam clandestinè ne pupillus insidijs subijciatur, & postea uult uulgarem esse fiendam palã. Certè vr̃ in uulgari esse idem, quia ut substitutus ea uulgari admittatur, insidiabitur uitę pupilli. Vulgaris ãt cum possit hẽre locum in multis alijs casibus præter casum mortis, substitutus non ita inuitatur ad insidiandum. Vel dic, ꝙ uulgaris statim adita hr̃ditate expirat: & sic per aditionem, quam statim põt facere pupillus, & maxime cum beneficio inuentarij, cessabit omnes species uulgaris substitu. & cõsequenter p̃sumptæ insidię: ꝙ non est in pupillari substitutione, quæ durat ẽt post aditam.

e Reliquas gl. quas iste non legit, expedias ut per Bello.

f In gl. in uer. omne. Vide Io. Fab. hic. quã Ang. de Are. hic nõ intellexit. Et aduerte, ꝙ sol. istius gl. satis possit procedere, quatenus loquitur ibi tex. de emancipato: sed quatenus loquitur de exhr̃dato, nullum ibi esset priuilegium militis, & consequẽter illa sol. non posset procedere. Et si diceres, prout aliqui hic dicunt, ꝙ ibi erat filius exhæredatus & emancipatus simul, ostendo ꝙ istud non sit uerum: quia si e fuisset res inepta tanquã de extraneo. l. quidam cum filium. in prin. ff. de uerb. obl. Et si diceres, ꝙ ibi esset res apta considerato modo prędicto, ostendo ꝙ istud sit impossibile: nam contra testm̃ militis non hẽt locum contra tab. ꝙ ego probo ratione uiua, quamuis in specie tactum non meminerim me legisse. Nam aut filius fuit exhæredatus à milite ritè, & clarum est ꝙ exhęredato non datur cõtra tab. Aut fuit præteritus, & tunc aut ignoranter, & testamentum est ipso iure nullum. l. sicut. & l. si cum uel in utero. C. de testa. mil. ergo non competit contra tab. Ista non est bona consequentia, imò tunc propriè competit cõtra tab. Aut scienter, & tunc p̃teritio habetur pro exhæredatione, dictis iuribus: ergo competit contra tab. sicut in primo simili dicimus in testamento fęminarũ, quarũ ẽt pręteritio habetur ꝓ exhæredatione. l. illud. §. ad testamenta. ff. de contra tab. Unde ego aliter respõdeo ad l. miles ita § exhæredato, hic alleg. in gl. ꝙ ibi loquitur in exhęredato de per se, & in emancipato de per se. quatenus loquitur de emancipato, sto cum solutione gl. hic. Dum uerò loquitur de exhæredato, dico ꝙ si loquitur in substituto pupillari dato a pagano filio exhæredato, tunc in totum admittitur ꝑ regulas iuris, quia sicut paganus ipse non posset decedere ꝓ parte testatus, &c. ita non põt facere ꝙ filius eius pupillus: sed q̃a hoc bene facere posset miles. l. sed & si plures. §. ad substitutos. ff. e. & notant Doc. supra in prin. huius tit. in gl. pater. idcirco nimirum si substitutus tantùm admittitur ad bona ab eo prouenientia. d. §. exhæredato, ꝙ ẽt multo magis esse debebit in pagano, nisi regulæ impedirent.

g No. gl. hic positam in uer. substitutum. in fi. ꝙ licèt impubes non possit exhæredari, quia non potest committere cãm ingratitudinis, l. si quis in suo. §. legis, de inoffi. testa. fallit q̃n est impubes doli capax, qui potest committere omne delictum p̃ter adulterium, & ideo etiam potest esse ingratus. l. si minor. ff. de adult. Proximus autem pubertati est ut in exemplo infra de inut. stipu. § pupil.

SVMMARIVM.

1 *Pater non potest pupillariter substituere filio suo, nisi ipse sibi testamentum conficiat.*
2 *Quomodo pater substituat filio exhæredato pupillariter.*
3 *Qui non habet bona, non potest facere testamentum.*
4 *Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum, non ualet.*
5 *An appellatione hæredis, contineatur hæredis hæres.*
6 *Substitutio compendiosa facta uerbis communibus, ualet omni tempore ut fideicommissaria.*
7 *An substitutio compendiosa facta uerbis directis, expiret adueniente pubertate.*

§. Liberis autem.

Pater filio pupillariter substi-
a tuere non p̃t, nisi testm̃ sibi conficiat, a & annullato
testõ patris, annullat̃ pupillaris substitutio. h. d. No.
1 primò, † non posse parentem pupillis substituere li
beris nisi sibi quoq; faciat testm̃. Nam testm̃ pupil
lare pars est & sequela testamenti paterni. concor. l.
2. §. j. ff. eo. c. si pater, extra de testa. lib. 6. Ex quo ha-
betis, ꝙ accessorium regulatur secundum suũ prin-
cipale, & pars secundum totum. concor. l. quod p̃
manus. de iure codici. Item no. ꝙ nullitas, quæ in-
fluit in testamẽtũ paternum, influit & in pupillare,
& illud reddit nullũ. No. in ver. vel singulis liberis,
impu-

impuberibus pupillariter ſubſtitui poſſe, quo caſu
ſingulis de hſde teſtamētario prouidetur. Itē & no
uiſſimo morienti, quo caſu ius legitimarum hære-
ditatum inter eos conſeruatur. concor. l. vt ſingu-
lis.ff.eo.Item no.ꝙ pupillariter ſubſtitui pt̃ expreſ-
ſa pſona ſubſtituti, ac ēt ſub oratione indefinita vel
b uniuerſali.cōcor l.qui liberis.§.hęc uerba. *b* ff. eo.
No.ex uerſ.maſ uſque ad pubertatē. & maſculis &
fœminis pupillariter ſubſtitui poſſe. Nō pupillarē
c ſubſtitutionē euaneſcere *c* & finiri adueniente pu-
d bertate, *d* quia euentus pubertatis præſtat conficien
di teſtamenti facultatē inſtituto, unde nō eget pro-
uiſione teſtatoris.l.2.ff.eo.No. extraneo inſtituto,
impuberi directò ſubſtitui non poſſe, nec ēt pube-
ri per fideicommiſſum:tñ ſubſtitutio facta tenet. In
e fi.gl. *e* primò colligitis, † ꝙ qñ pr̃ ſubſtituit pupilla-
2 riter filio īſtituto, debet pro forma ſibi prius teſtm̃
cōficere. Si uerò ſubſtituere uelit filio exhæredato,
pōt uel imprimis ſubſtōnem facere, uel de teſtō ꝓ
uidere: & idem tenet gl. in d.l.2. in §.prius, & ſequi
tur. Bar & cōiter Doct. rōne tali; nā qñ filius inſtitui
tur licèt prius ſibi ſubſtituatur, iſta peruerſio ordi-
nis in formam uerborum pōt reduci ad ordinem ī-
tellectus, hoc n.ō: Si filius meus hæres erit, & in pu
pillari ætate deceſſerit, Caium ſubſtituo, filium hæ
redem inſtituo. Iſta peruerſio pōt apertè ita redu-
ci, ut prius filius inſtitutus videatur, & poſtea ſub-
ſtitutio facta Sed qñ ſubſtō fieri debet exhæredato,
puerſio uerborum non pōt reduci ad ordinem in-
tellectus, quia non pōt ītellectu ordinari ut filius in
ſtitutus dicatur, quia eſt exhæredatus. Vnde dixere
Pet. & Bal. aut inſtitutio fit in uno eodemque teſtō,
in quo filius inſtituit' uel exhæredat', & non eſt tunc
uis quid præcedat, an inſtitutio, an ſubſtitutio, an
uerò exhædatio.d.l.2.§.fi. quia in his, quæ eodem a-
ctu gerunt', uerba tranſpoſita idem ſignificāt.l. qdā,
de pec.leg.l.ſi ita quis, de hęr. inſti. Aut ſubſtitutio
fit in uno actu, inſtitutio uel exhæredatio in alio, &
tunc prius debet pręcedere inſtitutio uel exhæreda-
tio, & ſequi ſubſtitutio: & ita loquitur.l.2. tñ prima
eſt cōior, & facit ꝓ ea.l.cū quidā.de liber. & poſth.
f *f* In fi.gl in uer.non ualeat. *g* vos addite authē.ſi qua
g mulier.C.de ſacroſan.eccl. Ex quibus colligitis, † ꝙ
3 qui non habet bona, non pōt condere teſtm̃: de quo
in d.l.conficiunt', & d.l.eius. Item probatur à defini
tione teſtamenti, Teſtm̃ eſt ultima uoluntatis nr̃æ
iuſta ſententia de eo, &c. Ecce quod bona ponuntur
in definitione teſtamenti veluti materia, ut dixi ſu-
pra de teſta.ī prin. Probatur ex diffōne hęreditatis:
hæreditas eſt ſucceſſio in uniuerſum ius, quod ha-
buit defunctus. Si ergo defunctus nullū ius habuit,
teſtm̄ eſt nullum, regula iuris, hæreditatis. In cōtra-
rium facit l.hæreditas.ff.de pet.hær. & l. qui ſoluen
do, de hær.inſti. Vos dicite pro concordia: Aut quis
non habet bona nec actu nec potentia, & tunc teſtm̃
non poteſt conficere ex defectu materiæ. & ita lo-
quuntur iura allegata prius: Aut quis non habet bo
na actu, ſed potentia habere poteſt, & tunc teſtm̃ cō
ficere poterit, & ita loquantur alia iura. Ex quo di
4 xit Bar. ꝙ † licèt non ualet donatio oīum bonorum
præſentium & futurorum, tñ donatio præſentium
tantùm ualet: quia poſteriore caſu etiam toleratur

facultas teſtī conficiendi, de quo in l. ſtipulatio hoc
modo concepta, de ver.obl. & Bal. in rub. de acqu.
h hære. In fi.glo. *h* in uer. ſingulis. dicite, ꝙ ideo ibi
inducitur tacita ſubſtō, quia grauatus erat ultimus
reſtituere totum fundum, quem reſtituere non pōt,
nec in eo grauari, niſi à teſtatore ex ſubſtitutione vo
5 catus eſſet. In fi. gl. in uer. extiterit. No. † ꝙ appella-
tione hæredis, non continetur hæres hæredis, ſed
ſolùm qui ſemel fuit hæres ex teſtō ex perſona ſua.
Cui ſnīæ obſtare vr̃.l.fi.C.de hære. inſti. l.ſciēdum,
i de verb.ſign. Vos dicite, *i* aut verbum, *Hæres*, ꝓfert'
à teſtatore, aut à lege. Primo caſu intelligit' ſolùm
de primo hærede, vt hic. Rō, quia cum verbum, hæ
res, profert' a teſtatore, ꝓfertur ratione cuiuſdam af
fectionis, q̄ non extenditur ad hæredem hæredis,
quia circa incognita non cadit affectio.l. ſi fuerit, cū
l.ſeq. & §.fi.de lega.3. Et hoc uerū, niſi aliter actus
valere non poſſit, d.l.fi.de hær.inſti. Poſteriore autē
caſu extenditur ad hæredem hæredis uſque in infi-
nitum, ita loqtur d.l.ſciendum. Ratio, nam qñ lex
ꝓfert verbum hſdis, non ꝓfert rōne alicuius affe-
ctionis: vñ conſiderat' proprium ſignificatum quod
eſt, ut oēs poſſint complecti. ita dicite ex mēte Doc.
K In glo. fideicommiſſum. ibi.§.ſi verò. *k* No. † ꝙ ſub-
6 ſtitutio compendioſa facta uerbis communibus, ua
let oī tpe vt fideicommiſſaria. & idem tenuit glo. in
d.l.precibus. & eſt communis opi. licèt aliqui dixe-
rint ꝙ intra tempora ualeat iure directo, poſt tpa ue
7 rò iure fideicommiſſi: ſed dicatis, ut ibi. In fi.no. † ꝙ
ſubſtō cōpēdioſa facta uerbis directis, expirat adue
niēte pubertate. Aliq dñt ꝙ nō expirat, ſed obliqua
tur: de quo in l.uerbis ciuilibus.ff.eod. & in d.l.pre
cib. Addite ꝙ ubicunq; pñt uerba adaptari, & dire-
ctæ ſubſtōni & fideicōmiſſariæ, ſp interpretatur ut
ſubſtitutio directa locū habeat. Bal. alleg. glo. in d.
l.uerbis.ff.eo. alle. tex. in c.ſi pr̃, ext. de teſta. lib.6.

ADDITIONES.

a An ſi pr̃ poſſit facere teſtm̃ filio pupillo, ex interuallo dierū
& horarum poſt ſuū teſtm̃? D e ꝙ ſic, ſed tunc non ſufficiunt ſo
lennitates poſitæ in teſtō patris, ſed denuò requiruntur. Item
tunc teſtamentum paternum det præcedere, non ſequi, l.ſi qs
quem in teſtamento ſuo.ff.e. & dic ut per Bar. in d.l. patris & fi
lij. Et facit hic tex. pro & contra, ad quæſtionem illam, nunqd
ille qui eodem libello accuſauit plures, & non probauit, & ſic
incidit in pœnam ſtatuti dictantis, ꝙ pro qualibet accuſatio-
ne non probata accuſans condemnetur, debeat condemnari
una, an plur.bus. Et facit ꝙ pluribus, de quo per Bar. in l.libel-
lorum.§ ꝙ libelli.ff de accuſ.

b Item uo. in uer. qui & ſcripti ſunt hæredes, tex. ſingularem
contra deciſionem Bar. in l.qui liberis § hæc uerba.ff.eo. ut i-
bi dixi, quamuis nemo eum ponderet.

c Adde ꝙ iſtud procedit ēt ſi longius tp̄s adiectum ſit, l.pupil
lari, ff.e. & ſi minus tp̄s adiectū eēt, et finiretur ſubſtō pupilla-
ris minori tpe q̄ pubertatē: puta ſi eēt datus ſubſtitutus, ſi infra
decē annos moriatur. tex. eſt, quē Ang. hic reputat ſingularē, in
l.ſi ita qs ff.e. & gl. hic allegat. Et no. ꝙ ſi ſubſtō eēt facta hoc
mō, ſi pupillus deceſſerit īfra decē annos, Titiū ſubſtituo, & in
fra quatuordecī, ſubſtituo Caiū: qd ſi moriatur īfra octo annos,
Titius admittitur, qa p ſpālem ꝓuiſionē tpis derogatur gñali.
caſus eſt in l.ex facto § item qro.ff.eo. & Ang hic, quem uide.

d An requiratur ꝙ tota dies ultimi anni ſit finita, Bellon. in
fra § maſculo.

e Dic latius quid debeat præcedere, ut Bello. hic diſtinguit.

f Quæro, an īſtitutus in primo teſtamēto, & ſubſtitutus pupil
lo, poſſit adire hſditatem pupilli, & repudiare paternam: dic
ꝙ ſic, qñ paternum eſſet confirmatū per ueram aditionē alicu
ius cohæredis, uel ꝓpter exiſtentiam ſui heredis, alias non, qa

ualet

valet nec paternum, nec pupillare, l. si filius, qui patri. ff. eo.
g Ista gl. magistraliter diuiditur in tres partes. In prima intel
ligit text. duobus modis. In secunda per modum limitationis
remouet contrarium ad tex. nostrum. In tertia & ultima p mo
dum notabilis remouet aliud contrarium ad istum tex. Secun-
da ibi, item hæc sunt uera. Tertia & ultima ibi, item no. hic, q
de alienis. Et ad ultimam partem gl. adde alium casum singu-
larem in l. sicut § venditio. ff. quibus mod. pig. vel hyp. sol. Et
ad gl. dum alle. l. cū hic status. §. si miles. posset esse dubium, q̄a
aut iudex in sententia reseruat militi bona, super q̄bus possit
testari, & non dicetur testari de alienis. Aut iudex nulla bona
reseruat: & tunc cum oīa sint applicata fisco, operabitur q posse
sit testari. Et si diceres quū ad bona futura, istud est contra d. §.
si miles. ubi dicit de castrensibus iam donatis uxori, & sic præ
teritis. Cogita, sed rñde & clarè q iudex ibi nō reseruat bona,
sed reseruat testamenti factionem.
h Circa l. Titiæ. § Seia. quā gl. adducit pro sol. uide Bello. hic.
i De hac materia uide latissimè Bellon. lib. 4. suppu. c. 16. &
eundem hic plenè examinantem hanc glo.
k Pote. male intelligit gl. ut ostendit Bellonus.

TITVLVS XVII.

Quibus modis testamenta infirmentur.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Suprà uisum est, quemadmodum testamenta firmentur: uerùm quia nihil adeò est firmum, quin rūpatur. §. nuptias in Auth. de nup. ideo ex ordine videndum erat, quemadmodum testamenta firmata infirmentur, seu rumpantur: ideo bene intitulatum fuit, quēadmodū testā infirmentur.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum nullum non potest rumpi aut irritari.*
2 *Dictio, quasi, est nota improprietatis.*
3 *Testamentum prius, tollitur per posterius.*
4 *Quando scriptura plura continet capitula, sufficit illud edi, quod facit pro parte libellante uel petente.*
5 *Quomodo per adoptionem & arrogationem rumpatur, uel non rumpatur testamentum.*
6 *Quando iudex semel iudicauit, functus est officio suo.*
7 *Ex sententia appellationis nascitur actio, non autem ex prima sententia confirmata.*

a Testamentum. Nō sūmatur, a sed
primò diuiditur in
duas partes. In prima ponitur dictum, in secunda il-
lud declaratur. Secunda ibi, rumpitur autem. Illa se
cunda subdiuiditur in duas. Nam in prima tractat,
cur testamenta rumpantur: in secunda, quemadmo-
dum irritentur. Secunda ibi, alio. Item secunda sub
diuiditur in duas. Nam in prima tractat, sicut testa-
menta rumpantur arrogatione filij. In secunda tra-
ctat, quemadmodum rumpantur confectione secun
di testamenti. Secunda ibi, posteriore quoq; No. pri
1 mò, †testm̄ ab initio nullum, nō posse rumpi aut ir
ritari, q̄a oīs ruptela p̄supponit ualiditatē subiecti.
l. nā & sub cōdit. §. rumpēdo, de inius. rup. test. c. ad
dissoluendum, ex. de despons. impube. Item no. testa
mentum iure factum, ex post facto rumpi aut irrita
b ri. b No. tunc demum rumpi testm̄, cum non mutato
statu testōris, ius testamenti uitiatur. Qualiter autē
irritetur, uidebitis & dicetur in §. alio, j. eod. Item
no. arrogatione filij, ueluti & natiuitate, rumpi testa
2 mentum. Item no. q †dictio, quasi, est nota impro-
prietatis. conc. l. retro. ff. de cap. & l. in suis, de lib. &
c posth. Item no. in §. posteriore c q testm̄ prius factū
3 tollitur per secundum. d nec refert, an ex secundo a-
d deatur hæreditas necne, dummodo tale fuerit q adi
* ri potuerit, l. cum in secundo, de iniusto rup.* No. in
uers. sed si quis priore. q testamentum secundum, in
quo aliqui in certis rebus sunt instituti, tollit primū.
Ratio, quia detracta mentione rerum, efficiuntur
hæredes insolidum. l. i. § si ex fundo. & l. ex facto, de
hæred. insti. Sed tamen, quia testator in secundo te-
stō uoluit ut primum ualeret, tenebuntur his rebus
retentis, aut quarta retenta, aut suppleta, si illæ res
non ascendant ad quartam, cætera bona instituto in
primo testō, iure fideicommissi restituere. conc. l. si
4 quis priore. ad Treb. Item no. in uer. cum alius q † cū
scriptura cōtinet plura capitula, sufficit solum illud
edi quod faciat ad propositum petentis siue libellā-
tis. concor. d. l. si quis priore. & hr in l. j. ff. de eden.
quia sufficit postulanti edi partem. In fi. gl. in uer.
rumpitur. distinguite quatuor membra. Aliquando
5 †testator arrogat illum, quem in primis nec institue
rat nec exhæredauerat, & tunc testamentum uitia-
tur, ut hic, & l. certum, de lib. & posth. Aliquando te
stator arrogat illum, quem in primis instituerat, nec
exhæredauerat, & tunc testamentum non uitiatur,
q̄a institutio præcedens sustinet testamentum. l. filio.
§. fi. ff. de lib. & posthu. Ex quo dñt Doc. q si testator
in aliqua parte bonorum instituerat monasterium,
postea illud ingressus fuerit, non rumpitur testamē-
tum: de quo in auth. si qua mulier. C. de sacrosan. ec
cl. Aliquando testōr exhēdauit filium, & postea illū
emancipauit, & dehinc arrogauit, & tunc testm̄ non
uitiatur, quia arrogatio q̄ præcessit sustinet testm̄:
nec iste dr̄ nouus filius, ne imagine naturæ: ueritas
occultetur. Ex quo colligitis, q quādo ueritas oppo-
nitur fictioni, illa præualet, nec dr̄ iste filius transla-
tus, sed redditus. Ex quo dicunt Doct. q si aliquod
castrum exiuit de dñio Principis, postea redierit in
dñium, statuta ante facta non rūpuntur, nec banna
tolluntur. Aliquando & quartò fuit exhęredatus ex
traneus, postea arrogatus, & tunc annullatur testa-
mentum: quia exhæredatio fuit inepta in ipso extra
neo & nulla, & ideo non prodest ad testamentū sub
stinendum. l. non putauit §. si quis emancipauit. de
contratab. facit l. quidam cum filium. de uerb. obli.
In gl. rumpitur. ibi, hæreditas. Hæc opi. approbatur.
Nec obstat l. sancimus. in uerbo, contraria. quia ibi
argu non est sumendum a sensu opposito, quia re-
sultaret prauus intellectus. l. cōuēticulam. de episc.
6 & cler. In fi. est ratio dñiæ: nā † q̄do iudex semel iudi
cauit functus est officio suo, un̄ si postea iudicat, iu-
dicat non ut iudex, sed ut priuatus: & ideo scda snīa
nulla, & prima tenet. Sed quando quis condidit te-
stamentum, non est oīno functus officio testandi: i-
deoq; si de nouo fuerit testatus, sm̄ tenet, & primū
tollit, ut hic. facit. l. cum hic status. § j ff. de do. inter
uir. & uxo. l. 3. §. fi. de adim. lega. In fi. glo. in uerbo,
e existere. Non obstat e hæc l. quia ibi secunda uendi-
tio erat penitus inualida: vnde per eam non tollitur
prima. At hic sm̄ testamentum erat mero iure uali
dum, unde licèt ex eo non adeatur hæreditas, tamē
7 tollitur primum. In fi. gl. priore. colligit s, quòd †ex
snīa lata in cā appellationis, oritur actio, non autem
f ex prima confirmata. p quo facit iste. §. ubi f agitur
ex secundo testamento confirmante. §. disponat. in
Auth. de nupt. l. si quis priore. ad Trebel. Præterea,
nonne prima sententia fuit extincta per appellatio-
nem?

nem al.1.in fi.ad Tertul.ergo ex ea velut extincta nõ oritur actio.l.qui res.§.areã.de solu. Præterea iudex appellationis est maior iudice cãæ principalis.l.eos. & ibi not.C.de appel.ergo ex eius sñia orietur actio veluti lata à maiore iudice,arg.ĩ l.finalib.ff.fini.reg. In contrarium allegat.l.chirographis in fi.ff.de admin.tut. Vos dicite,aut prima sñia confirmatur per negligẽtiã partis,& tũc ex ea prima oritur actio: aut confirmatur per sententiam iudicis,ad quẽ appellatũ est,& tunc oritur actio ex secunda.& ita est glo.in l.eos.C.de appel.quæ probatur ad literam in l.furti. g §.j.ff.de in fa. Glo.expressum,& clara est.

ADDITIONES.

a Imò pt sic summari: Testamentum iure factum rumpitur per agnationem filij adoptati uel arrogati.h.d.usq; ad.§ posteriore. Et diuide istũ tit.principaliter in duas,ut hic per Io.Fab.q̃ diuisio est melior cæteris. Et aduerte,q̃a tex.iste in prin dẽt intelligi,q̃n quis adoptatur ab auo paterno uel materno, quo casu fit transitus patriæ potestatis,aliàs non rumperetur testamentum.l.fi.uer.sed ne articulum,C.de adop. Et ideò hic malè colligitur illud notab.q̃ est dare casum,in quo ille qui non est in potestate,est suus,ut adoptatus:quia loquitur de tali adoptato, qui transeat in potestatem. Et præmitte ad euidentiam,q̃ differentia est inter ruptum & irritum,ut est tex.in l.j.ff.de iniu. ru. & in §.alio,infra eo. Quo præmisso diuide hunc tit.in duas partes principales. In prima ponit,quib.mod.testamentum rumpatur. In secunda,quibus mod.irritetur. Secunda incipit in §. alio. Et ita etiam diuidit Io.Fab.hic.

b An sit dare remedium,q̃ quis possit facere testm̃ irreuocabile,uide Bat.ponentem plura in l.si quis in prin.testamenti.de leg.2.& inter alia,q̃n faceret per modum uenditionis:puta,uolo illud testm̃ ualere,& non uolo reuocare,& nunc uendo & trado tanto pretio,quod confiteor accepisse:de quo ẽt uide Bal.in l.si ita legatum § ille si uolet.de leg.j.& eundem in c.j. §. item sacramenta.post gl.de pa.iura.fir.& Cy.hoc idem uult in l.j.C. de sacros.eccl.& ibi per repetentes.adde etiam no.Io.Andr.in reg quod semel placuit,& etiam ibi per Dy.de reg.iu.in 6.

c Addo in uersic.sed si quis priore. Limita hunc.§.in casu l.hac consultiss.§ si quis aũt.C.de testa.& in casu singu.l.sciẽdũ. in fi.C.de testa.q̃ aliter,ut hic per Ang.de Are.& aliter,ut hic p Io.Fab.& aliter per eundem in §.seq.in uer.testatoris. Sed has limitationes ponit gl.in §.ex eo aũt.& ibi refer uo.Itẽ no.ex hoc eodem.§ posteriore.q̃ si in secundo testamento sit aliquis institutus sub condõne,q̃ tollitur primum testamentum & licet deficiat condictio,non tamen reconualescit primum testm̃. Et puto q̃ sit rõ,quia actus vltimarum voluntatũ non potest stare in suspendo,ergo ad eorum validitatem uel inualiditatem nõ possunt stare in suspenso.l.j.in fi.ff.comm.præd.

d Quæritur in casu.§.sed si quis priore.ex quo testamento aget primus hæres institutus,ut restituatur hæreditas sibi,an ex primo,an ex secundo? Dic q̃ ex secundo,quia agetur ex confirmante,sicut dicimus de sñia appellationis,confirmante primã sententiam:non petitur executio vigore secundæ,& non uigore primæ,ut no.in l.furti.§ si ff.de his,qui no.infa.& l.eos.C.de app.& l.tale pactum §.qui prouocauit.de pac. No.ẽt.§.posteriore,q̃ plurib.testamentis diuerso tpe factis, ultimum derogat oĩb.alijs.quod secus est in sententijs,quarum prima tenet & non ultima,ut hic in gl. Et rõ in ea ponitur, quia est functus iudex,&c.sed facto uno testõ, non est ablata potestas testatori aliud condendi,quia nemo potest sibi imponere legẽ, de qua resilire non licet.l.si quis in prin testamenti.de leg.3 No.secundo iuxta glo.in uer.extitere. q̃ ad hoc ut ultimum testamentum tollat primum,non est necesse q̃ ex eo fuerit adita hæreditas,sed sufficit q̃ fuerit solenne,& q̃ ex eo hæreditas potuerit adiri per hæredem scriptum,licet ipse noluerit adire. Fallit tamen aliquib.casib.in quib.licet ultimum testm̃ fuerit minus solenne,nihilominus secundum non tollit primum:ut in milite,cuius testamẽtum est inualidum de iure communi,sed ualidum iure militari,quod tollit primum de iure communi validũ,ff.de inius.testa.l.2. Secundò fallit,si primum tenuit iure militari,& secũdũ factum à milite de iure comuni non fuit perfectum,quia tamẽ etiam tollitur primum.l.eius militis.§ militia missus.ff.de testa.mil. Tertiò fallit,quãdo in primo solenni erãt scripti filij hæredes.l.hac consultiss.§.si quis autem.C.de testa. Fallit quartò,quando in secundo inualido,testator declarauit non uelle ualere primum ualidum iam per lapsum decennij factum,l.sancimus.C.de testa.secus si non esset lapsum decennij post hanc declarationẽ,ut infra eo §.pe.& ibi gl. Fallit quintò,si in testamento minus solẽni est adiecta clausula codicillaris,si non ualet iure testamenti,&c.quæ clausula inducit confirmationẽ uenientiũ ex testõ,& confirmatur per aditionẽ uenientium ab intest. Secus si testator dicat,cassans & irritans oẽ aliud testm̃:quia cum talis cassatio sit facta in secundo testamento inualido,non tenet tantum testm̃,sed etiam cassatio, secundum Bat.in l.si mater.ff.de leg.3.

De reuocatione testamenti uide Bell.consi.19.nu.31,ubi ẽ,an donatio reuocetur per sequens testamentum.

e Vel melius solue,ut hic p Io.Fab.& Ang.de Are.q̃a sol.Christ. dum dicit,q̃ secunda uenditio erat penitus inualida,est contra casum,l.Iulianus.§ si quis à pupillo.ff.de actio.emp. Praeterea illa solu.Christo.est contra l.legatum sub conditione.§.fi.hic allega.in gl.ubi actus à principio nõ ualebat,nec etiam ex post facto,& tñ tollitur. Et aduerte,dum gl.colligit ex isto tex.quod id,quod ualet rumpitur per id,quod minus ualet:illud nõ ualet ex eo,quia non fuit adita hæreditas,sed certè nec ex primo: unde non est uerũ q̃ primum magis ualeat q̃ secundum. Sed dic,q̃ alio modo colligitur in alio casu,quando in secundo testamento institutus fuit hæres sub conditione quæ defecit,q̃d non est in ptin. Item aduerte,q̃ dum gl.opponit de l.si filius,q̃ in potestate.& soluit contra sol.suam est terribilis tex.in l.si duob.§.si prius.ff.de contrab.inde pro sol.ibi Bar.& latè Tob tum in l.hac consultissima.§ fi.C.de testa.

f An agi debet ex sententia confirmante,uel ex confirmata,uide in d.l.eos.& plenè in l.j.ff.de re iud.& C.de epis.aud.l.si quis legatum.& C de appel.l.præcipimus §.is qui.

g In gl.expressum.in fi dum dicit,q̃ legata ex utroque testamento præstantur,quia nemo ad eam adueniit:in aduerte,quia fortè hoc est contra casum d.l.fi.in fi.nisi iungas istum tex.in uersi.sed teneri. Licet posses dicere ad istum tex.q̃ hic uoluit prius testamentum ualere,sed illos tantum esse hæredes.

SVMMARIVM.

1 *Capitis diminutione testatoris irritatur testamentum.*
2 *Aliud est testamentum esse nullum,& irritum esse.*
3 *Decet Imperatorem esse solutum legibus.*
4 *Facilius tollitur actus sui natura singulari,quàm intestamentis.*

§. Alio quoque. Testm̃ iure factũ capitis diminutione testatoris quantũcunq; minima,irritatur. Et testã aliqñ dñr nulla ab initio,aliqñ rupta,& aliqñ irrita ex post facto. Et commodissimũ est,singulas cãs nominib. pprijs appellari.h.d. No.primò, testm̃ iure factum capitis diminutione irritari. Et pñt suaderi
a rõne: nã † cum testator patitur capitis diminutionẽ,
1 puenit ad eum casum,quo testm̃ nunc perficere nõ potuisset.l.eius.§.j.& l.qui in prãte. ff. de testa. ergo actus annullatur.l.pluribus.§.si placet,de uerb.obl,
2 & l.existimo.eo.tit. Item no.q † propriè ea testamẽta dicuntur nulla,quorum ab initio iure deficit solẽnitas: Ea autem propriè irritari,quæ ab initio fuerũt ualida,sed mutato statu testatoris eorum ius fuit viciatum. Ea verò rumpi dicuntur,quorum ius uitiatur retento statu testatoris, ut fuit visum supra in princi.latè tamen sumpto vocabulo. Et quæ nulla sunt,irrita dicuntur,& quæ rumpuntur; & econtra. Item no.esse commodissimum,singulas causas proprijs nominibus appellari,concor.l.Labeo.§.fi.de supel.leg. Nota ex versic.non tamen. quòd ex testamento irritato per capitis diminutionem testatoris potest peti hæreditas iure prætorio,si tempore mortis liber & sui iuris testator effectus fuerit. Et hic est vnus ex casibus, in quo dicunt Doctores iusse

se necessariam prouisioné ptoris ad obtinendá hæ-
reditatem, ppea q hæc hæreditas aliter non potuis-
set obtineri, cũ iure ciuili testm̃ esset factũ irritum.
No. in §. ex eo, ita demum p scdm testm̃ tolli primũ,
si secundum fuerit iure factum, & in totum pfectũ.
b *b* No. testm̃ imperfectũ appellari nullum. No. in §. ea
dem, q testm̃, in quo impator est hæres scriptus, vt
c durior aduersarius *c* alicui pararetur, nõ pstat facul
d taté iuris obtinendi hæreditaté. *d* Eodẽ mõ si testm̃
3 aliqua careat solénitate. No. rõnem, † quia licèt Im-
perator sit legibus solutus, decet tñ illũ iuri esse sub-
nixũ, vt hic, & l. digna uox. C. de legib. cum si. In fi.
glo. in ver. diminutionis. dicite, q duo sunt casus. Pri
mus, qñ ille q cognouit se hæredem scriptũ in testõ,
testatorem inopia laborantẽ non alimẽtauerit, imò
illũ passus est fame necari. Scdus est casus, qñ testato
rem ab hostibus captũ non redemit, tunc indignatio
ne quadã hæredis testm̃ viribus vacuatur, propterea
e q hæreditas ex eo non aditur. *e* In fi. gl. in uer. fuerit,
cõiter approbatur. Sed nunc dubitatur, quot testibus
debuit hmõi volũtatem declarare? Glo. in d. §. testõ.
dixit, coram quinque. Idem dixit glo. in l. j. C. de co-
di. cuius opi. firmatur per l. fi. C. eo. tit. Gl. autem in l.
hæredes palam. §. sed si notã, de testa. dixit, sufficere
voluntatem declarari corã duobus: quę opi. suadetur
ex l. vbi numerus. ff. de testib. Doctores dicunt quin-
f que esse necessarios, *f* & pro concordia harum gl. ita
distinguunt: Aut loquimur de uolũtate ualida & de
claranda, & tunc duo testes sufficiunt: ita loquitur
gl. in §. sed si notam. Aut loqmur de uoluntate inuti
li facta declaranda, & tũc quinq; requiruntur, quia
hmõi declarõ nõ stat in meris terminis declarato-
rijs, sed sapit naturã cuiusdã dispõnis. In gl. perfectè,
ibi, mutatione. No. cõsiliũ, q illi qui uolunt mutare
testm̃, ita vt eius mutatio ad raros vel paucos perue-
niat, si decẽniũ fuerit trãscursum, post primũ corã tri
4 bus reuocari faciat. Ibi; primũ. Rõ est, † qa facilius
tollit̃ actus subnixus iure singulari, q̃ iure cõi, l. 4. in
prin. de fideic. lib. §. qa verò verisimile. i Auth. de nõ
alie. Ibi. l. si filius. Et rõ est, quia qñ cã intestati assumit
cãm testati, validior efficit̃. l. hac cõsultissima. §. ex i-
pfecto. C. de test. Ibi, l. 2. Et est rõ, quia potẽtior ẽ actus
facti, quàm actus verbi. l. de quib. & ibi no. ff. de legi.

ADDITIONES.

a Istam rationem impugna per ea, q̃ dicit hic Io. Fab. & maxi
mè circa fi. Sed aduerte, qa cõtra hũc tex. posset opponi de §. in
extraneis. inf. de hære. qual. & diffe. & l. sed in cõditione. §. sole-
mus. & l. si alienũ. §. in extraneis. ff. de hęre. insti. vbi media tem
pora nõ nocẽt hæredi. Cogita de rõne diuersitatis. Et potes colli
gere rationẽ diuersitatis ex his, quę dicit iste in simili, i §. si cui
fundus. inf. de lega quia defectus qui est in causa efficienti, non
est purgabilis, quia est causa potẽtissima: defectus aũt qui est in
cã suscipiente, bene est purgabilis, vt ibi: per eum.

b Ratio, quia nihil dicitur factum, cum quid superest ad agen-
dũ, vt hic, & l. pe. C. ad Sylla. qđ est uerũ in his, quæ sunt de for-
mali substant. a. d. l. pe. Secus in his, quę sunt de substantia mate
riali. l. an inutilis. ff. de acceptil. Item secus in maleficijs. l. quis-
quis. C. ad l. Iul. maie. concor. l. 2. ff. eo. de iniuſ. rup.

c Adde ad hunc tex. not. in l. cum allegas. & ibi pulchrè Bar. C.
ne fiscus vel respu. per quẽ tex. sæpe dubitaui, nũqd ualeat dõ-
natio facta fabricæ domicilij. Mediolani, si fiat propter litem,
quã hẽt donatarius. Cogita, quia hoc nõ reperio tactũ, vide Bar.
in l. j. ff. de ali. iud. mu. cau. fa. & quæ ibi dixi.

d Ab extra cõtra tex. opp. in quantum dicit in fi. q si Impera-
tor instituatur durior psona in litigãdo aduersario pararetur,

ex tali testõ hæreditas non aditur: vñ opp. de l. ex hoc edicto. §.
hæredem. ff. de ali. iud. mu. cau. fa. Sol. ibi loquitur, qñ fuit institu
tus cã litis alter q̃ princeps, quia tunc bñ põt hæditas adiri, qa
plura sunt honesta inferiorib. quę sunt inhonesta supiorib. di-
gnitas. n. aggrauat delictum. l. presbyteri. C. de ep. & cle. & ista
est gl. in l. fi. in prin. ff. de hęr. inst. Finaliter inducitur hæc litte-
ra in arg. ad quæstionem. Episcopus fecit constitutionem, q nul
lus presbyter ludat ad tabulas sub pœna excommunicationis:
aliquis ludit cũ episcopo, an ipse episcopus, vel neuter, vel vter
que sit excõicatus (Vr q ẽps nõ sit excõicatus, quia inter excõi
catum & excõicantẽ dẽt esse differẽtia, c. fi. extra de cõsti. cũ si.
cũ igitur non sit excõicatus, ergo nec alter rõne correlationis. l.
1. C. de cuptor. In cõtrariũ facit, quia decet episcopũ obedire cõ
stitutioni suæ, ut hic. Præterea episcopus põt esse excõicatus ue
luti lusor & delinquẽs. & põt excõicari ab ipso veluti ab episco
po, l. fistulas §. 1. de contrah. emp. & quæ hñr in l. 2. de stipu. ser-
uo. de qua quæstione dicite, vt in l. digna vox. C. de legi.

e Vel etiam in fauorem existẽtis in infirmitate cũ instituẽs post
protestationẽ sibi factam negligit curam de eo hr̃e, quod testm̃
irritatur quò ad hæredes institutos, quia filij priuantur hr̃dita-
tẽ, & applicatur cuicũq; extraneo habẽti curã de eo, licet rema
neat firmum quãtũ ad alia, vt in auth. liberi furiosi, de epi. aud.

f Addo, in quãtũ supra dicitur, Doc. dñt quinq; esse necessarios.
vide doc. in l. si qs filio exhr̃dato. § pen. ff. de iniuſ. rup. irri. test.
& ibi ponunt de eo, qui captus est ab hostibus post testamẽtum
factum, an reuersus reconualidet testamẽtum ipso iure. an nõ.

TITVLVS XXVIII.

De inofficioso testamento.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Supra uisum est, quemadmodum testamenta ab initio ualida, ipso iure infirmentur a lege: uerum, quia nonnunquam testamenta infirmantur ab homine per sententiam propositæ querela inofficiosi testi, ideo uiso quib. mod. testa. infir. sequitur uidere de inoffi. test.

1 *Liberis præteritis, aut iniquè exhæredatis, competit querela inofficiosi.*
2 *Parentibus præteritis, aut iniquè exhæredatis, competit querela.*
3 *Etiam adoptiuis competit querela.*
4 *Posthumus hodie non potest exhæredari.*
5 *Vt filij excludantur querela, sufficit illis aliquid relinqui.*
6 *An sublata sit differentia emancipationis & patriæ potestatis quantũ ad querelam.*
7 *Querela inofficiosi testamenti non potest adiri ante aditã hæreditatẽ.*

Quia plerunque. Liberis iniquè præteritis vel
exhæredatis competit querela aduersus
testamentum paternum 1 & eodem modo parenti-
bus aduersus testamentum liberorum, ac etiam fra-
tribus & sororibus, si turpes personæ fuerint institu
tæ. & hoc locum habet tam in liberis naturalibus &
legitimis, quàm in legitimis tantum. h. d. Ibi, exhæ-
redant: hoc refertur ad lineam masculinam. Ibi, uel
a emittunt. Hoc refertur ad lineã fœmininam. *a* Ibi, li-
berorum, si iniquè præteriti vel exhæredati fuerint à
1 liberis. No. primo, † liberis iniquè præteritis, vel ex-
hæredatis, competere querelam inofficiosi testa-
menti. Et inquantum dicit litera de liberis præteri-
tis à matre, vel linea fœminina, hoc ideo dicit, quia
ibi præteriti habentur pro exhæredatis. §. mater.
supra, de exhæred. lib. In quantum loquitur de ex-
hæredatis, rectè refertur ad lineam masculinam.
2 Item no. quòd † parentibus iniquè præteritis,
vel liberis exhæredatis, competit querela inoffi-
ciosi testamenti, conc. l. nam & si parentibus. ff. eo.
Item no. quòd ita demum fratribus & sororibus
competit querela aduersus testamentum fratris &
sororis,

sororis, qñ turpes personæ fuerit institutæ, q. s. labo
rarent infamia iuris uel facti, vel irrogata p iudicis
sñiam: quod uerum litate in frib. & sororib. utroq;
3 parente coniunctis. l. fres. C. eo. Itē no. φ † non solùm
liberis naturalib. & ltimis competit querela, uerum
ēt ltimis tm̄, si fuerint arrogati uel adoptati ab auo
m̄no, scdm φ disponit in l. cum in adoptiuis. C. de
4 adop. Item † no. φ eadem hn̄t locum ī b posthumis,
b hoc est, nondum natis, licèt hodie posthumus exhæ
redari nō possit. l. si quis in suo. §. fi. C. eo. Et hęc oīa
uera litabitis esse in præteritione uel exhæredōne
iniqua: secus si facta fuisset cum cā ltima. auth. non
licet, auth. ex cā. C. de lib. præt. Item no. φ querela
inofficiosi testi est remedium subsidiarium, & per
hoc non competit his, quib. de mō succedendi alia
5 via pōt prouideri. Itē no. † φ ad excludendum libe-
ros qrela sufficit eis aliquid relinqui, quo casu quar
ta de bōis hæreditarijs supplet, vt hic, & l. oīmodo.
c & l. qm̄ nouella C. eo. In fi. gl omittunt, no. φ † quem
6 admodū filius in ptāte præteritus reddit testm̄ nul-
lum ipso iure, ita & emancipatus: quia dr̄ia emanci
pationis & patriæ ptātis sublata est iure nouissimo,
in Auth. de hær. quæ ab inte defe. in prin. Sed glo ī
l. Gallus. §. & quid si tm̄. tenuit contrarium. & in §.
emancipatos. sup. de exhæ. lib. & illę gl. sunt uerio-
res isti, ppeà φ ius nouissimum tollit dr̄iam inter fi
lium in ptāte, & emancipatū in mō succedēdi ab in
testato, nō aūt in mō succedendi ex testō: & dicatis
7 vt ibi. In gl. pn̄t, ibi, adita hæreditate: colligitis, † φ
querela inofficiosi testi non pōt intentari ante adi-
tam hęreditatem. Sed cōtra hoc opp. de l. quod vul-
gò. & de l. illud. ff. de contrata. Sol. dn̄t glo. & Doct.
quòd illa iura loquunt' in bon. poss. contratab. petē-
da, quę competit ante aditam hęreditatem: secus ī
querela, quę solum post aditam hęreditatem cōpe-
tere potest. Rō dr̄ię est, scdm Iac. But. nam ille, qui
agit querela inofficiosi testi, uult arguere personam
de impietate, unde persona testatoris inquietari nō
pōt, quia defuncta; oportet igitur quòd inquietet il-
lā personā, quę defunctam repn̄tat: sed hęres nō re
pn̄tat personam defuncti, nisi adita hęreditate, in
Auth. de iureiu. a mor. præst. in prin. ergo nec ea cō
petit nisi hęreditate adita. Sed ille, qui intentat bō.
possess. contratab. arguit testm̄ pro omissa solenni-
tate, vnde cū mortuo testatore huic defectui solem
nitatis non possit amplius ꝓuideri, nimirum si cō
tratab. competat à morte testatoris. Bald. tm̄ reddit
aliam rōnem: nam querela est remedium subsidia-
rium, ut hic, vnde competit ante hr̄ditatem: quia
hęreditate nondum adita speratur bn̄ficium succe
dendi ab intest. si hęres scriptus repudiauerit hęre-
ditatem: l. si quis filium. C. eo. Sed bon. poss. contra
tab. non est bn̄ficiū subsidiarium, sed bn̄ficium à
Prętore tributum exhęredato, unde nimirum si sta-
tim a morte testatoris competat. Alia rō reddi pōt,
quia querela est beneficium restitutorium, vnde nō
potest rescindere testm̄, quod effectum non tenuit,
nisi ex eo adeat' hęreditas: de quo dicite ut in l. sci-
mus. §. cum aūt. C. eo. nt, vbi gl. tangit. In fi. glo. in
uer. tm̄: Idem esset in filijs, qui hn̄t quasi castren-
sia peculia, vt sunt Doctores, Medici, & quicunque
salariati de publico, quorum testamenta non rum-
d puntur per querelam, ut hr̄ in d. l. fi. C. eo. In fi. gl. d
e in uer. agentes: e Hęc glo. cōiter approbatur, non
ob. φ filij fratrum ęquiparentur fratribus, quia ue-
rum est ab intestato, non autem ex testō: unde cum
querela competat solùm testamento condito eis,
f pariter non attribuitur. Gl. naturales. f

ADDITIONES.

a Itē no. ex prin. φ q̄do interuenit exhr̄dō expressa, non est differentia inter patrē & mr̄em, quia testm̄ utrūq; qrelatur, si cā iusta nō est inserta. Sed in tacita exhr̄dōne, q̄ fit p mr̄em, me diāte pteritione, est dr̄ia, quia talis pteritio nō reddit testm̄ ma tris nullum. Secus in pteritione patris, q̄ reddit testm̄ nullum. l. inter cætera. de lib. & posth.

b Itē no. φ posthumi æquiparātur iam natis: quod verū est iure isto, iure āt nouo, quo iure non pn̄t exhr̄dari. l. si quis in fi- lio. in fi. C. eo. non poterit ēt qrelari. & sic erit differentia inter ipsos natos & nascituros.

c Infra quantum āt tp̄s dēat peti hoc supplementum? Dic, sm Bar. in l. si quis filium. C. eo. φ dēt peti infra quinquenniū, qd ēt datur ad qrelam. d. l. si quis filiū. licèt Bald. tenuerit φ possit petiusque ad 30. ann. Dic, ut in d. l. si quis filium. Item pōt quę- 2
ri, a quo fiat ista suppletio, an solum ab hęrede, an etiam detra hatur à legatarijs pro rata? Bar. in l. 5. ff. ad l. Fal tenet φ solum ab hærede. Sed Sali. in d. l. omnino. tenet, φ si pars remanens hęredi est ita opulenta φ possint solui integra legata, & adhuc suppleri ltīma, φ tunc supplementum fiat solum per hæredē, non per legatarios: aliàs ab utroque dēr fieri supplementum.

d Et adduerte, dū ista gl. dicit videntur ex ista lr̄a excludi, nō est uerū, quia tex. dicit, ultra fratres & sorores cognati, &c. sed filij frum non sunt cognati, imò agnati, cū iungantur per lineā masculinam. Ex p hoc pt teneri cōtra hanc opi. glo. quam iste dicit esse communem, maxime cū sit bona consequentia, succedūt ab intestato, ergo hēnt qrelam, vt est tex. in l. posthumus. in prin. ff. eo. hic all. in gl. Confirmo, quia exceptio facit regulā in casib. non exceptuatis. l. nā quod liquide §. fi. ff. de penu. leg. ergo cum hic solum excipiat cognatos, igitur &c. Nisi hic capias terminum, cognati, vt sit nomen generis, ad hoc ut exceptio sit de regula. & ita credo intellexisse gl. hic. & pro d. consequētia caue, quia cognati succedūt de iure ptorio, ifra de succ. cog. in prin. & tamen non hēnt querelam inofficiosi.

e An querela sit actio uel accusatio hic. Dic φ est quoddam remedium rescissorium, vt ēt uult Barto. in d. l. posthumus §. si quis Et istud imploratur per officium iudicis, φ nō præsupponit actionem nec obligationem, ut l. qui per collusionem, ī fi. ff. de act. emp. licet improprie aliquando dicatur accusatio & actio. d. §. si quis. & l. quemadmodum, in fi. ff. eo.

f In gl. naturales potest esse dubiū, quæ sit rō diuersitatis īter patrem & matrem. Et prima facie videtur esse iā, quia naturales succedunt matri ab intestato. l. pe. C. ad Orfi. secus in patre. l. humanitatis. C. de na lib. Ista rō nihil ualet: quia nō est bona consequentia, succedit ab intest. ergo habet querelam, ut uult gl. hic in uer. agentes. Puto ergo, φ rō sit, quia naturales ad nihil admittuntur contra uoluntatem patris, iuxta gl. sing: in l. j. §. j. de contrata. in uer. naturales Secus in matre. d. l. si suspecta. §. j. & rōnem sentit hic Io. Fab. allegando illam l. 1. §. j. Potes etiam tenere primam: quia dum dixi φ non est bona consequentia, dic φ imò, per l. posthumus. in prin. ff. eo. quam allegat gl. præal. in uer. agentes.

SVMMARIVM.

1 *Officium aduocati aliquando est necessarium.*
2 *Vt filius excludatur querela, oportet quod ipse habeat quartam titulo institutionis.*
3 *Quomodo intelligatur legitima data filijs.*
4 *Quo casu filius habeat querelam.*
5 *Quæ sunt causæ, quibus filius, pater, frater possint exhæredari.*

§. Si tutor. No. ex isto §. quòd filius exhę 1
redatus acceptans legatum, nō
præiudicat sibi in querela. Eodem modo si nomi- 2
ne pupilli querelam intentauerit, non præiudicat
sibi in petitione legati, & est loco summarij. Rō
dubitandi uerò in utroque casu est: nam quando

tutor idemq; filius exhędatus ex testō petijt legatū
relicto pupillo, vr̄ quodammodo approbare testm̄,
vn̄ non pōt postea impugnare per querelam. Sed rō
decidendi fuit, quia petendo legatum approbat ut
tutor, & gerit actū ex necessitate officij: sed q̄relādo
posteà querelat vt filius: vn̄ ne offm̄ sit sibi damno-
sum, à querela nō repellitur, ar. in l. post legatū. de
his, quib. vt indig. & in leū q̄dam. C. de admi. tut. &
l. si pater. §. q duos. de adopt. Eodē mō ī scdo gradu,
qn̄ querelauit testm̄ nomine pupilli sui, querelauit
ut tutor, vnde si petat post legatū, petit ut ipse, non
vt legatarius: vn̄ ne offm̄ sibi sit dānosum, nō repel
a lit. a Finaliter no. b q quarta relicta filijs in quocūq;
b actu & ī quocunq; titulo, siue inter viuos, siue in vl
tima volūtate, excludit ipsum à querela inofficiosi
testamēti: & illa quarta appellatur quarta pars ab in
testato debita, quæ hodie ex numero liberorū inter
dū aucta, interdū minuta reperitur. auth. nouissima.
1 C. eo. In gl. Hæc rō nō vr̄ bona: quia † offm̄ aduocati
aliquando reperitur necessarium. l. prouidēdū. C. de
postul. l. ne quidquid. §. aduocatos. ff. de off. procōs.
l. post legatū. § aduocatum. ff. de his, quib. vt indig.
ergo eo casu non dēt aduocatus submoueri à quere
la. Sed dn̄t Doctores, aliqn̄ aduocatus suscepit offi-
ciū coactus, ex necessitate, & tūc idē statuat qđ ī tu-
tore, vt licèt patrocinium præstiterit in petitione le
gati, à querela tn̄ non repellatur. Aliq̄do suscepit ex
voluntate, & procedet dictū gl. vt à querela dēat re-
pelli. l. fi. in pri. ff. eo. In fi. gl. in uer. nihilominus. Ra
tio est, quia approbauit vt tutor, improbat posteà vt
filius, vt dixi super litera. In fi. glo. in verbo, sed si ve
rò. no. vnam eandemque personam posse sustinere
vicem duorum respectu termini siue finis, qđ facit
ad q̄ōnem aliàs notatam. Quidam accepit vectigal
pro sale conducendo, & prestādo magistro salis, po
steà acceptauit officiū magistri, quęritur an potue-
rit? Arguebatur q non: nam conductor salis debet
illud præsentare magistro salis, ergo ipse sibi præsē
tare non poterit, c. fi. ex̄. de insti. c. debitum ex̄. de ba
ptismo. c. per nostras. ex̄. de iu. pat. In contrarium fa
cit hæc gl. cum lrā ista, quia præsentare sal ut condu
ctor, & illud recipere consignatum ut magister
pōt. l. fistulas. §. j. de contrah. emptio Bar. in l. j. ad fi.
apparatus, de stipula. ser. Non obstant iura in cōtra-
rium, quia loquuntur, q̄do quis uult sustinere vicē
duorum ex uoluntate propria: secus si uelit sustine
re vicem duorum ex necessitate p̄cedentis cōtractus
ut in hoc casu, & ī d. l. fistulas. §. j In fi. gl. in ver. igit.
dicite q iste §. non discordat, imò concordat, & ve-
nit illatiuè p hunc modum: quia ad hoc vt filius à q̄
rela excludatur, dēt habere quartam vel pleno iudi-
cio testatoris, vel legali supplemento. Nam si testa-
tor ad plenum quartam non reliquerit, suppletur à
lege quarta, & excluditur à querela. ita loquitur §.
sed hæc ita. Ex quo bene infertur, q si filius habeat
quartam, quocunque modo habeat, repellatur à q̄-
a rela. In fi gl. legati. No. quòd † ad hoc vt filius à que-
rela excludatur, non sufficit habere quartā titulo le-
c gati, sed opus est q habeat titulo institutionis. c Et
est ratio, quia ille titulus est longè honorabilior &
utique fructuosior, propter commoda iuris accre-
scendi, quàm sit titulus legati. l. Iulianus. ff. si quis

omis cā. § his ita. C. de cad. tol. Sed opp. & vr̄ q suffi
ciat hr̄e quartam titulo legati: vn̄ oppo. de §. si quis
ita. in Auth. vt cum de app. cog. vbi filius institutus
in re certa repellit̄ à q̄rela, & tn̄ institutus in re cer-
ta dato cohærede vniuersali, hr̄ loco legatarij. l. quo
ties. C. de her. īst. Sol. illud uerū est regulariter, fal-
lit ī filio instituto in re certa, qa nō hr̄ loco legata-
rij, sed hr̄dis, fauore testi & odio q̄relæ, ut dixit Ar-
ch. ī c. si pr̄. ext. de testa. lib. 6. hoc est singulare. Sed
vos allegate glo. in auth. nouissima. C. eod. In glo.
3 portione. ibi, authen. nouissima. No. † q lrima debi-
ta filijs, est tertia pars portionis debitæ ab intestato,
si quatuor sunt, aut pauciores: si uerò quinq;, aut plu
res, dimidia. Sed pone, pr̄ hēt quatuor filios, & vnā
filiam maritatam & dotatam, q̄ de forma statuti uel
consuetudinis, non p̄t succedere in hr̄ditate pr̄na:
pr̄ vnum ex filijs instituit in re certa, ipse petit sup-
plementum usq; ad lrimam, alij fratres libenter se
offerunt. Sed quid ille dicit, q lrima est dimidia ps
portionis debitæ ab intestato, quia quinq; sunt libe
ri computata sorore dotata & maritata. Alij fratres
dn̄t q est tertia pars, quia solùm sunt quatuor libe-
ri, qui pn̄t succedere, nec est computanda soror, qa
illa est exclusa, quæritur quid iuris? Vr̄ q sit tertia,
nec sit soror connumeranda: quia qui non admittit̄
ad partem, non facit partem, l. planè. §. si duobus
de leg j. & hanc sniam ibi tenuit Bal. Et idem esset,
si filius vnus repudiasset hr̄ditatem, vel intrasset mo
nasterium fratrum Prædicatorum, vel aliter esset ex-
clusus, de quo in auth. nouissima. C. eod. vbi plenè.
Ibi, l. oīmodo. No. ex gl. quòd querela inofficiosi te
stamenti & olim & hodie hēt locum etiā inter alios
quàm inter fratres. Sed contra hanc opin. oppo. &
4 imo vr̄, † quòd filius nullo mō hēat querelam inoffi
ciosi testi hodie: nam aut iste filius est institutus, &
clarum est non hr̄e querelam. Aut est præteritus, &
tunc non habet querelam, quia testm̄ est nullum.
auth. non licet. C. de lib. præte. Aut est exhæredatus
cum cā lrima, & probata, & tunc non habet quere-
lam, quia imputetur sibi q cām commisit. d. §. aliud
quoq; capitulum. ergo nullo modo filius admittet̄
ad querelam. Vos rn̄dete, q habet locum querela,
qn̄ fuit filius exhæredatus cā inserta in testō, quæ
tn̄ adhuc non fuit probata, quo casu testm̄ mero iu
re tenet, & si causa postea probabitur per hæredem
institutum, testamētum tenebit inexpugnabiliter.
Si uerò non potuerit probari, testm̄ poterit expu-
gnari per querelam, d. auth. non licet. Ex quo elici-
tur, quòd licèt insertio causæ exhæredōnis sit de so
lennitate testamenti, probatio tamen causæ quæ ue
nit extrinsecus, non probabit. Sed tn̄ tenentes opi.
Mart. dn̄t, quòd probō causæ est ita de solennitate,
sicut insertio, auth. nō licet. supra alle. q̄ pariformi-
ter illa duo requirit: unde sicut insertio causæ est de
d solennitate, ita & probō, d quia vna determinatio,
&c. l. iam hoc iure. ff. de uul. & pup. Sed vos respōde
te, quòd licèt insertio causę sit de solennitate & sub
stantia testi: quia venit adhibenda in actu cum est
in fieri, probō tamen non est de substantia, nec de
solennitate, quia uenit explenda post actum in esse
productum, unde testm̄ mero iure tenet. glo. ord. in
l. uniuersa. C. de precib. Impe. offe. Non obstat arg.
quia

quia illud procedit, qñ æqualiter determinare põt.
e d.l.iam hoc iure. Põt addi e alius casus, in quo hẽt locum querela in descendentib. Pone, pr̃ exhr̃dauit filium, & nepotem ex eo præterijt: moritur pr̃, nepos hẽbit querelam inofficiosi, quia talis præteritus hr̃ pro exhæredato. Iõ dicit Bar. ꝙ quemadmodum p̃teritio facta à mr̃e, hr̃ pro exheredatione, ita p̃teritio facta de nepote, q̃a in eum nõ cõtinuatur dñiũ, cum pr̃ sit in medio. all. l. si is, qui. de inoff. test. & dicit, dictum esse sing. à nemine auditum: quod tñ non puto uerum, quia sequeret̃ ex hoc, ꝙ præteritio filij emancipati haberetur pro exhæredõne, quia in eum non continuatur dñium, quod est falsum. Præterea, nonne ex quo filius est exhæredatus, dr̃ exclusus ab hr̃ditate p̃rna? ergo ĩ nepotẽ continuat̃ dñiũ, & ideo eius præteritio vitiat testm̃: de quo in l. si quis posthumos. §. si quis filiũ. de lib. & posthu. In
5 fi. no. ꝙ † quatuordecim sunt causæ, f quibus filius à
f pr̃e p̃t exhæredari: septem ãt q̃b. pater à filio exheredari potest: tres ãt quib. frater à fratre potest exhæredari, quæ hñtur ad literam in iurib. all. in gl. Sed dubitatur de rõne, quare sunt plures causæ, quib. filius exhæredari potest quàm pater? Rñr, quia filius magis tenetur patri quàm econtra, vel quàm frater fratri: unde magis peccat delinquendo in eum, cui plura debet. l. an tibi, C. de in lit. dan. tut. l. altius. §. si ser. uen. & quod est dictum, quòd quarta est aucta ĩ filijs, idem est in legitima debita parentib. aut ĩ ea, q̃ fratribus debetur. gl. est approbata in auth. nouissima. C. de inoff. test.

ADDITIONES.

a Et sic tale officium gerit ea necessitate, ideo sibi nõ p̃iudicat, secus si id faceret uoluntariè. d. l. nihil. & l. si. ff. eo. Et ista fuit rõ decidendi, quia istud officium tutoris est necessarium: secus si esset procurator vel aduocatus, quia esset voluntarium & sibi p̃iudicaret. d. l. nihil. & l. si. Simile videmus, ꝙ ꝓcurator qui vẽdit rem, tanquã procurator, tenetur de euictione: secus in tutore, qui non tenetur, quia officium suum est necessarium. l. seruum Titij. ff. mand.

b No. ꝙ dos data filiæ succedit loco legitimæ. ita fuit nota. per Bal. in l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de cond. & dem. & sicut augetur legitima & defalcatur, ita & dos. no. Bal. in c. cum M. Ferrariensis. extra de consti.

c Idem dixit Sal. in auth. nouissima. de pr̃e, qui dẽt habere suã quartam iure institutionis de bonis filij, licet Bar. ibi tenuerit cõtrariũ, ꝙ sufficiat ipsum habere quoquo relicti titulo, ibi vide. Quid ãt si pr̃ reliquit aliquid filio iure institutionis, & ꝓhibuit eũ nõ posse plus petere de bonis suis, an p hoc excludatur filius à petitione, ut nõ possit petere supplemẽtũ lẽimæ? Dic ꝙ nõ, quia oẽ grauamen reijcitur de lẽima. l. qm̃. ff. eodẽ.

d Et adde, ꝙ licet filius olim dẽret probare dictam cãm esse iniustã. d. l. v. ff. eo. hic alle. hæc tamẽ ꝓbatio spectat hr̃di, qui dẽt ꝓbare ꝙ sic iusta. l. oĩno. & l. si quis filium. C. eo. & sic ẽt in hoc est immutatum ius antiquum.

e Item adde, ꝙ ius antiquum est in aliud immutatum, quia licet olim sufficeret pr̃i dicere, filiũ meũ exhr̃do, quia ingratus. d. l. oĩno. hodie tamẽ dẽt nominatim exprimere cãs ingratitudinis. §. aliud quoque capitulũ. in Auth. vt cũ de app. cog. Item quia olim querela non p̃parata non trãsmittebatur ad hr̃dẽ, l. posthumus §. j. ff. eo. hodie sic ad suam posteritatem, l. sancimus. C. eo. Itẽ olim rupto testõ nihil debebatur, hodie rupto ex cã p̃teritionis uel exhæredationis, legata præstãtur. auth. ex causa. C. de lib. præte.

f Adde vltimò, ꝙ ad hoc ut habeat locũ querela inofficiosi, de iure nouo, necesse est ꝙ filius exhæredetur, vel p̃tereatur à matre, uel à patre, & inseratur causa, quæ cã si non fuerit ꝓbata per hæredem, tunc rumpit testamentũ per querelã: alias si esset exhæredatus nulla cã expressa, uel expressa causa q̃ de

præsenti apparet falsa, tunc testamentum non querelatur, sed est ipso iure nullum. authen. ex causa. & auth. nõ licet. C. de lib. præt. & ita concludit ibi Bar. & in l. j. ff. de testa.

TITVLVS XIX.

De hęredum qualitate & differentia.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra visum est de hæredibus instituendis, verum quia inter hæredes sunt multæ differentiæ, & eorum variæ sunt qualitates, ideo de his tractaturus, intitulauit de hæredum qualitate & differẽtia.

SVMMARIVM.

1 *Triplex hæredum qualitas,*
2 *Quare seruus proprius institutus fiat seruus necessarius.*
3 *Hæres adiens hæreditatem tenetur creditoribus, etiam ultra vires hæreditarias de suo proprio.*
4 *Hæres repræsentat personam defuncti.*
5 *Ad causandam suitatem duo sunt necessaria.*
6 *Quare filius in potestate dicatur suus hæres.*
7 *Quare filij dicantur esse necessarij hæredes patris.*
8 *Filij de iure prætorio facti sunt patri hæredes voluntarij.*
9 *In hæredibus extraneis tria considerantur tempora.*
10 *Duplex est testamenti factio.*
11 *Hodie ita succedit emancipatus, sicut retentus in potestate.*
12 *Filius viuo patre iam censetur quodãmodo dominus rerũ paternarũ.*
13 *Qui sint effectus suitatis.*
14 *Prætor nedum sustulit necessitatem, sed etiam suitatem.*
15 *In suo hærede requiruntur duo tempora habilia.*
16 *Sed in legatis requiritur unum tempus habile.*

Hæredes autem. Diuidit̃ in duas. Nã in prima ponit triplicem speciem hr̃dum. In scd̃a declarat illas species. Scd̃a ibi, necessarius. Illa secunda subdiuiditur in tres. Nam in prima tractat, qui dicantur hr̃des necessarij. In secunda tractat, qui dicantur sui & necessarij. In tertia tractat, qui dicantur hr̃des extranei. Secunda ibi, si autem. Tertia ibi, cęteri. Illa secunda subdiuiditur in quatuor. Nam in prima facit, quod dcm̃ est. In scd̃a declarat, quare dicant̃ sui hr̃des. In tertia declarat, quare dicantur necessarij. In quarta ponit bñficium à Prætore tributũ. Scd̃a ibi, sed sui ãt. Tertia ibi, necessarij. Quarta ibi, sed his p̃mittit Prætor. Vlt. subdiuidit̃ in tres. Nam in prima ponit, qui dicãt̃ hr̃des extranei. In scd̃a ponit, quib. t̃pib. rexrat̃ habilitas in hr̃de extraneo. In tertia dcm̃ suum declarat. Scd̃a ibi, in extraneis hæredib. Ter-
1 tia ibi, testamenti ãt. No. primò † triplicem hæredũ qualitatem: quia quidam appellãtur necessarij tm̃, quidam sui & necessarij, & quidam ex̃nei. Secundò no. quòd serui instituti à dño, dñr necessarij tm̃, q̃a
a siue uelint, siue nolint, a mortuo testatore hæredes efficiuntur, & onerib. hr̃ditarijs obligantur. Ex quo colligitis, quòd qñ necessitas ꝓfertur à lege, in dubio intelligitur de præcisa, non autem de causatiua.
2 Et potuit esse rõ huius lr̃æ, † quare lex facit seruum hæredem institutum necessarium: quia ex quo libertatis munus consequitur, non est mirum si ĩ alio grauatur, vt ideo ipsius dñij hæreditati obligetur, arg. l. eum, qui iura. ff. de iureiu. cum si. Et hoc verũ, qñ seruus fuit testatoris, & tempore testĩ, & tẽpore mortis: alioquin si t̃pe mortis, aut liber, aut alienus reperiretur, adiret hęreditatem vel sponte propria, uel iussu domini. Et per hoc non ob. §. si seruus. sup. de hære. insti. Et ex his secunda gl. est clara. Itẽ hoc uerum si institutus fuerit bona fide: secus si fuerit

 insti-

institutus in fraudem creditorũ, & datus fuerit sub
stitutus, quia tunc substitutus pfertur instituto hędi,
ni est casus sing. in quo substitutus pfertur istituto,
in l. si is, qui solido. ff. de hær. inst. Item no. q cõsiliũ
est, ut ille qui habet adeo leues facultates, vt verea-
tur eius hęditatem non adiri, seruum suum aliquo
b loco instituat, ut potius b eius bona quàm defuncti
c distrahãtur. c Sed dicet aliquis: Hæc lfa vr implicare
contradõuem, primo casu dixit, dre seruum institui
hędem, vt ipsius bona distrahantur potius q testato
ris: postea dixit bona acqsita per seruum institutum
post mortem dñi, creditorib non obligari, ergo ma
lè. Sol. est, q bona relicta p testõrem anteq adeatur
hęditas, bñ dñr hęditaria: sed postquam adita est hę
reditas per institutum uel per uenientes ab intesta-
to, nõ dñr amplius hęditaria, sed ipsius hędis pp cõ
mixtionem quandam. gl est in l. j. §. ueteres. ff. de ac
qu. pos. i l. Paulus. ff. de acq. hær. Et hoc mõ loquitur
prima pars Scđa pars loquitur de bonis, quæ nunq
fuerunt hæreditaria, sed post mortem testatoris ser
uo acquisita. Item no. q bona, quæ acquirit hæres
seruus institutus post mortem dñi, creditoribus nõ
obligantur. No. rõem, qa ex quo seruus grauatur in
hoc, ut necessitate quadam cogatur amplecti hędita
tem, dẽt i alio releuari, ut bona postea acquisita nõ
distrahãtur à creditorib. Ex quo colligitis aliud no-
3 tab. q† hæres adiens hęditatẽ, tenetur creditorib. hę
reditarijs, non solum in quãtum suppetant uires hę
reditariæ, sed ẽt de suo pprio supplere tenetur: hoc
primũ probatur ex hac lfa, ubi est spãle in seruo, ut
bona creditorib. non obligentur: ergo in cõtrarium
est ius cõe. l. quod uerò cõtra. ff. de legi. Scđò suade-
tur rõe. Nam hæres adeundo hęditatem, quasi con-
trahit cum creditorib. hęditarijs. l. apud Iul. §. fin. ex
qui. cau. i poss. ea l. ex maleficijs § hæres de act. & o
bl. unde nimirum si creditorib. ex quasi contractu i
solidum obligẽtur. inf. de obli. q ex quasi cõtractu,
4 in prin. Præterea† hæres repñtat psonam defuncti,
& in eius ius succedit. l. nihil aliud. de reg. iu. in Au-
th. de iureiu. à mor. præst. in prin. sed defunctus erat
obligatus insolidum creditorib. ergo & hæres adi-
d ta hęditate. Et ex hoc apparet d rõ subtilissima, quã
dixere Bal. in primis, & Do Christoph. & cæteri no
uissimi, quare hęs ẽt iure ffõrum nõ obligatur solue
re de pprio legatarijs, & tñ obligat soluere credi-
torib. l. si hæres ab eo. ff. ad Treb qa iõ obligat inso
lidum creditorib. q illis defunctus erat obligatus i
solidum: sed legatarijs defunctus nũquam fuit obli
gatus, vñ solum hęs ad illa obligatur, quatenus ui-
res hęditariæ patiunt: & hæc oĩa iure ffõrum. Iure ãt
Cod. aliter est prouisum. Nam si quidem hęres insti
tutus lrĩmo tpe & forma confecerit inuentarium, õ
bligatur creditorib. & legatarijs eatenus quatenus
uires hęditariæ patiunt: de suo ãt nihil tenet resarci
re Si ãt inuentariũ non cõfecerit, oĩb. insolidũ obli
gat & creditorib. & legatarijs. l. fin. C. de in. deli. Et
hæc uera de iure ciui. æqtate tñ canonica hæres nõ
tenet creditorib. nec legatarijs de suo pprio solue-
re ẽt si inuentarium non conficiat, Bald. in rub. de
acq hęr. Ex § sui. no. q filius, filia, nepos, vel pnepos
e ex filio, dñr sui & necessarij hędes pfi uel auo. e No.
5 scđò, q† ad causandam suitatem duo sunt necessa-
f ria. Primum pfia ptãs, f hoc est, vt liberi sint in ptã-
te testatoris. Scđò q obtineant primum gradum in
iure succedendi. Ex quo colligitis, q ista iuris sui-
tas est ius adeo notabile, quod non complectit nisi
6 primum gradum. Item no. †rõem, quare filij in ptã-
te appellãt sui hędes, quia dñr domestici patri, & ui
g uo eo quodammodo dñi ęstimãtur. g Hinc est, quòd
quemadmodum pr appellatur paterfam. ita & filius
appellatur filiusfam. i. filius subæ & rerum: solum.
n. differunt in nomine personali & geniture, quia fi
lius genitus, pater genitor appellatur; ita quòd pe-
nes nomen & significatum rei nulla est dfia, sed so-
lùm penes nomẽ denotatiuum personarũ. l. in suis.
de li. & posth. Ex quo colligitis, quòd mors pfis non
h adijcit filio dñium, h sed solũ pstat administrationẽ
bonorum, quam uiuo pre non hẽbat. l. in suis. de lib.
& posthu Ex quo colligitis, quòd suitas, q est ius sua
ue, est inuenta fauore liberorum, vt eius virtute dñi
dicant uiuo pre, & in eos dñium, mortuo patre con
tinuet, nec sit necessaria pfnæ hęditatis aditio. No.
7 †rõnem, quare filij dicãtur necessarij hęredes patri,
quia eo mortuo, velint nolint, ex necessitate imposi-
ta à lege hędes efficiuntur. Ex quo colligitis, quòd
necessitas iniuncta liberis, est ius quoddã rigorosũ,
adinuentum in fauorem parentum, ut sine hærede
nõ moriãtur. Itẽ quòd hoc ius necessitatis rigorosũ
impositum liberis à iure ciuili est mitigandum à iu
re ptorio, ut liberi possint abstinere ab hæreditate
pfna, si uelit. Ex quo colligitis, quòd p ptorẽ solùm
est sublata necessitas, non ãt aliqualiter est remota
i suitas: i licet aliqui contrarium dixerint, vt inf. uide
8 bitis. No. ex ver. volentib. q† ita demũ liberi, q erãt
necessarij hędes de iure ciuili efficiũtur uoluntarij
de iure prætorio, si declarauerint aium repudiandi
hęditatem: quia illa uerba, his uolentibus, operan-
tur tacitam condõnem. l. à testatore. de cond. & de-
mon. No. in uerb. cæteri, quòd illi qui nõ sunt in po
testate testõris, si hędes non instituũtur, extranei ap-
pellantur: & ideo filius dr extraneus hæres matri,
quia mr non habet illum in ptãte. Ex quo colligitis
quòd suitas cãtur ex patria ptãte: si tollat igit pfia
ptãs, erit sublata suitas. Ex §. i extraneis no. quòd† i
9 k extraneis hędib tria tpa k cõsiderantur. Tps facti te
stamenti, ut eo tpe sint capacea hæreditatis, & hoc
quo ad ordinationem & subam testi. Secundum est
tps mortis vt sint capaces, & hoc quo ad confirma-
tionem. Tertium est tempus aditæ hęditatis, & hoc
quo ad excusationem. Si quis igr hẽat tempus ordi-
nationis, confirmationis, & excusationis habile, me-
dia tpa ei non officient, ut hic, & l. si alienum. §. j. &
l. sed si sub conditione. §. solemus. ff de hær. inst. Ex
quo dicit Bal. quòd si alicui sit collata prębẽda uaca
tura, & antequàm vacauerit vxorem acceperit, ea
mortua poterit obtinere præbendam postea vacan
tẽ, qa extrema sunt habilia, & media ab extremis de
nominantur: licèt dicat Canonist. contra tenere, co
qa accipiendo vxorẽ vr renunciare rescripto aposto
l lico, arg. in l. quod ait lex. ff. de recu. l Ex quib. colli
gitis aliud, quòd testamentum viuo testatore dr te-
nere: de quo p glo. in l. publicati. C. de test. No. in §.
10 testamenti. quòd †duplex est factio testi: una acti-
ua, ut quis possit condere testamentum; alia passi
ua

m pa- ut qs possit capere ex testõ In fi.gl.in uer. succe
11 dit.no.quòd hodie ita succedit emancipatus,quẽad
modum retentus in potestate Ex quo infert,quòd ti
tulus de coniung.cũ eman.lib.est correctus, ut no.
n gl.circa fi.illius tit.& idẽ tenuit glo.in l.j. & auth.in
successione.C.de suis & le.circa fi.l.idem tenuit glo.
in l.si proponas.ff de inof.test.Idem tenuit sup.titu.
in princ.Contrarium tenuit in auth.ex cã.C.de li.
præt.in l.Gallus.ĩ § & quid si tñ.de li.& posth.&hẽ
in §.emancipatos,supra de exhær.lib.& opi. harum
gl.est cõior,quia ius nouissimum tollit solũ dñiam
in successione ab intestato:unde cũ sit ius correctũ,
non extenditur ad successionem ex testõ.l.si uerò. §.
de uiro.ff.sol.ma.l.quod uerò cõtra.ff.de legi. Filius
igitur in ptãte ꝑteritus,reddit testm̃ nullum:secus si
fuerit emancipatus:ab intestato ãt uterq; pariter ad
12 mittitur.In gl.existimantur.ibi.l.fi.no.quòd† filius
uiuo patre dr̃ dñs bonorũ pr̃norũ:qđ uerum dicite
quo ad dñiũ iterpretatiuũ & ĩtellectuale, qa ex quo
lex interꝑtatur filiũ esse eandẽ psonam cũ pr̃e,nr̃o i-
tellectui declarat illũ esse dñm & pr̃em . Secus quo
ad dñiũ uerũ & effectuale,qa dñium est q̃dã pleni-
tudo,quæ non capit plures insolidũ.l.si ut certo.§.si
duobus uehiculum.ff.commo.l.hæreditate.§. pr̃. ff.
de cas.pe.l.3.§.ex contrario.de acq.poss.In fi. no qđ
filius uiuo pr̃e dr̃ dñs bonorũ pr̃norum , & hẽre pos-
sessionem, q̃ in ipsum mortuo pr̃e continuet, & idẽ
gl.in l.in suis.ff.de lib.& posth.Idẽ in l.cũ hr̃des.de.
acq.pos.qđ uerũ intelligite de possessione interpte-
tatiua & intellectuali,secus in possessione uera & na p
o turali,& ita intelligitur glo. quæ ur̃ contraria , in l.
cum miles.ex q bus.cau.ma.quæ probatur per l. j.§.
Scæuola.ff.si quis omis.cau.test.per l.fi.C.de edi.di
ui Adri. toll.ubi cõpetit filio remediũ adipiscendæ
pos.bono. pr̃norum, quod esset recuperandæ,si uera
possessio fuisset continuata.Suadetur rõne:ꝗ nã non
dẽt plus operari suitas in suo , quàm uera aditio in
extraneo.l.si is,q ꝓ emptore.de usu. Sed aditio tñ
in extraneo,non operatur acquisitionẽ possessionis.
l.cũ hr̃des.de acq.poss.ergo nec suitas in suo. Præte-
rea ꝙ filius dicat hr̃e bona pr̃na,prouenit ex quadã
fict one,q̃ non hẽt locum in possessione, quæ est fa-
cti.l.j.§.si uir.de acq.pos.iuncta.l.deniq; & l.nec uti
liter.ff.ex qui.cau.maio.facit l.commissa.de publ.&
13 quod ibi no.Ex quibus†habetis duos effectus suita
tis.Sed uos per ordinem ita colligite, ꝙ plures sunt
effectus suitatis.Primus , qa in eius uirtute dr̃ filius
dñs bonorum pr̃norum pr̃e uiuo : quod limitate ut
sup.dixi.Secundus,qa in eũ patre mortuo continuat
dñiũ,ut hic,& l.in suis.de lib.& post.Ex quo infert,
ꝙ filius nõ hẽt necesse adire hæreditatẽ,eo qa in uir
tute suitatis lex fecit statim illum hæredem.l.in suis
de suis & legi.Quartus,quia in eum continuat pos-
sessio mortuo pr̃e:ꝙ limitate,ut sup. dixi. Quintus,
quia mortuo pr̃e solum mors addit administratio-
nẽ filio,nõ ãt dñium.Sextus,quia ex uirtute suitatis
cogitur pr̃ instituere filiũ uel exhæredare,aliter præ
teritus reddit testm̃ nullũ.no.Bar.l.in suis. de lib. &
posth. Septimus,quia confirmat tabulas pupillares. r
l.si filius,q pri.de uul.& pup.l.si filius , qui paterna.
& l.Iul.de acq.hær.l.paterfa.de prim.cred.Et hoc se
cundum cõem opi.licèt aliqui antiqui , quorũ noia

tacuit gl.in l.quidam elogio.C.de iure delib.contra
rium tenuerunt,& eorum opinionem ego semper
sustinui,sed hæc est cõis.Octauus effectus est , quia
cõfirmat fideicommissum uniuersale l.ita tñ.§.si pr̃
filiũ.ad Treb.licèt aliqui dixerũt cõtrariũ,p l.recusa
re.§ nouissimè.eo.tit.sed prima cõior, licèt alia subt
tilior.Nonus effectus,quia cõfirmat libertates.l.cũ
quali §.sed ut cũ quis.de fideic.lib.licèt aliqui cõtra
rium tenuerunt p illũ tex.dicentem , confirmationẽ
libertatis nõ attribui seruituti,secus in senatuscon-
sulto Orfitiano & Rutiliano.sed prima cõior , licèt
sit ꝓbabilior.Decimus effectus,quia operat trans
missionẽ ad quẽcũq; l.si fr̃is.C.de iure deli.licet alii
qui contra, ꝙ solũ ad descendentes l.uni.C.qui ante
aper.tab.licet prima melior,Videamus,quis sit effe-
ctus Effectus est,quia in suis nõ hẽt locũ titulus pro
hr̃de.l nihil arbitramur.C. de usuc. ꝓ hr̃de.Ex quo
infertur,ꝙ si statutũ loqueretur ꝙ ꝓ qualibet hr̃di-
tate soluatur solidus ꝓ libra,nõ hẽt locũ in hr̃dita
te pr̃na:quia in ea nõ hẽt locũ ꝓpriè titulus ꝓ hr̃de.
Ex quib.colligitis,ꝙ suitas est suauis,& rigorosa, ex
quo tot ponit effectus.In fi gl.in uer.hr̃des fiunt.col
ligitis,ꝙ licèt filius in ptãte mortuo patre iure ciuili
sit statim hæres necessarius,tñ iure ptorio nõ est hæ
res,nisi hr̃ditatem amplectatur.Ex quo colligitis, ꝙ.
14 † ꝑtor nedũ sustulit necessitatẽ,sed ẽt suitatẽ . & idẽ
tenuit gl.in l.si cũ dotẽ.§.transgrediamur.ff.sol.mat.
& in l.necessarij.de acq.hær.& ĩ l.j.C.si ut se ab hær.
absti.ꝓ quo l.nã hic emancipatus.de le j.Sed in con
trariũ facit l.necessarijs.ꝓ de acqu hær.& §.sui, infra,
de hær.q̃ ab intesta.l. 2.C.de cond.fur.Itẽ allegatur
hæc lr̃a:nã ꝑtor tribuit beneficiũ abstinendi filijs uo
lentib.abstinere: si ergo non abstineant & nõ decla-
rent uolũtatẽ abstinendi,non dẽnt frui beneficio ꝑ-
torio,quia exceptio non tribuitur,nisi allegãri.l. ex-
ceptiones,de excep.tit gñali. Scdò suadetur rõne co
lorata Nã suitas est inuẽta in fauorẽ filiorũ, necessi-
tas ãt est damnosa filijs,uñ non intelligitur uelle tol
lere suitatẽ,sed solũ necessitatẽ,alioquin inducta in
fauorem filiorũ,redundarent in eorũ odium,contra
l.qđ fauore.C.de legi.Doct.cõiter distinguunt:quia
quædam sunt,quæ concernunt commoda filiorum,
& in his non intelligitur sublata suitas,imò filius sta
tim est hæres:quædã sunt , quæ concernunt incom-
moda filiorum,ut præstatio legatorum , obligatio
creditorũ,& in his intelligitur sublata suitas: uñ sui
tas non confirmat legata,nec alia onera particularia
quia cedit in damnum filijs. l. j. in fi. ut in poss.leg.
Ex quo dñr Doc.statutum dicit,ꝙ contra contuma-
cẽ procedi possit ad snĩam diffinitiuam:moritur pr̃
relicto filio instituto,creditores petunt à filio uelu-
ti hærede patris,sibi debitum: filius est contumax,
iudex ipsum condemnat,an valeat sententia ? Dyn.
Bar.& Bal.cõsuluere ex prædictis quòd non,ex quo
filius ad soluenda onera paterna,quæ sua incommò
da concernunt,non est suus patri.Consilium est igi-
tur,ut prius interrogetur filius,an uelit esse hr̃s nec-
ne,faciunt q̃ hñr in l.2.de interrog.actio.l.quamdiu
de acq.hær.In gl nocent.ibi , capax . Et ideo dicunt
Doc.quòd inspecta rigorositate suus non admittere
tur ad hæred.tatẽ,quia illa mutatio sibi nocuit : sed
admittitur ex quadam æquitate : quia iure naturali
inspe-

inspecto est capax. In fi. non ob. l. 2. quia loquitur in contractib. secus in ultimis uoluntatib. ut hic. In fi.
15 gl. in uer. tempora. no. ꝙ † in suo hꝰde requiruntur
q solùm duo tpa q habilia. s. tp̃s testi, & tp̃s mortis. &
16 ista uꝰ cõior snia. Sed † in legatis dicite, ꝙ requiritur solú tp̃s habile, quo legata cedunt. ista est glo. ord. in l. si alienú. §. j. de hær. inst. Rõ dũe, q̃a legata hñt dependentiam ab instõne hꝰdis, à qua formant, vñ tot tpa habilia nõ requirunt: secus i instõne hæredis, q̃
l ab aliquo actu non dependet nec firmatur, sed solú in se stat. Et hunc tex. inducas. Pone, ꝙ testis interrogatus, quot fuerunt tales, qui ita fecerunt, respondit ꝙ tres: interrogatus qui, demonstrat duos, postea
m adijcit unum, ꝙ teneat eius dictum, quia tantum ualent tria, quantum duo & unum.

ADDITIONES.

a Dic ꝙ munus cõfertur etiam eo inuito, vt hic, & §. j. supra de hær. insti. & si hoc casu beneficiú cõfertur in inuitú, qđ est speciale hic, ne defunctus decedat sine hærede: regulariter tñ non confertur, ut est tex. in l. hoc iure. § non potest. ff. de dona.

b No. secundò, ibi, potius. ꝙ eo ipso ꝙ quis est factus hæres siue per dispõnem legis ut hic, siue per suam aditionem, ut l. cũ hæredes, de acq. poss. illa bona dicuntur hæreditaria, adeò ꝙ non appellantur amplius bona defuncti, sed hæredis, quia per aditionem oia iura defuncti transeunt in hæredem. l. Stichom. §. aditio. ff. de solu. Et ideo uolens petere se mitti in possessionem istorum bonorum, dẽt dicere bonorum hæreditariorum, nõ defuncti: licèt hæc petitio posset sustentari, quia subauditur uerbum, quondam, iux. no. in l. pen. ff. si cer. pet.

c Hunc tex. inducit Bello. supra in rub. de uulg. substi. dum reddit rationem, quare sit inuenta uulgaris.

d Si ista rõ esset uera, sequeretur ꝙ hæres in nihilo esset obligatus legatarijs, sicut non erat testator. Cogita. Fortè melior rõ est quia creditores tractant de damno, & legatarij de lucro: unde non ita prouidetur in lucro, sicut in dãnu. Et ad hoc uide oĩno istũ. l. §. nihil aũt. infra. de fideic. hæredit. & ibi habes, quare hꝰs est obligatus.

e Adde ꝙ est dare casum, in quo nepos viuo patre suo, est suus & necessarius hæres auo, s. qñ pater ẽ exhꝰdatus, ut est tex. no. in. l. qui aliena § interdum. ff. de acq. hær. & ibi uide.

f An hoc sit uerum, uide Bello. lib. soppu. j. c. 3.

g Et iõ titulus pro hærede, non habet locum in suo. l. Iulianus. C. pro hærede. supra de hær. inst. in prio. & de usucap. §. aliqñ.

h Et iõ pater non cogitur de necessitate nepotem ex filio, filio uiuente instituere, sed bene est consilium ꝙ ipsum instituat. l. Gallus, in prin. de lib. & posth. & §. posthumorum. supra de exhꝰd. libe. Vide tñ ad limitationem huius tex. mirabilem casum, & q̃ ibi scripsi post Bar. in l. q. aliena. §. interdú. ff. de acq. hær.

i Et adde ꝙ Prætor non amouit suitate in filio, ut ppea cessent effectus suitatis, quia imò remanent firmi, ut infra dicetur: sed solum amouit necessitatem. vide quæ scripta sunt supra de Attiliano tuto. §. 1. in gl. &c. & uide infra de hær. q̃ ab intest §. sui. &c. Et hic adde aliquos casus singulares, in quib. non hẽt locú istud beneficiũ abstinendi, quos ponit Turtus I l. unica, i prio. C. qñ non peten. part. dixi post Bar. l. cum proponas. C. de hær. insti. Adde ꝙ imo non dñr esse hꝰdes patris, ut ita possint non uenire à creditorib. p̃nis, nisi expressè ꝓbetur eos adiuisse hæreditatẽ. l si cõ dotẽ. §. transgrediamur. ff. sol. mat. & ibi probatur, & notatur in l. in necessarijs, de acq. hær. & ibi Bar. supradicta allegat. Et sic per ius prætorium solùm uulneratur necessitas, non autem suitas: quia filius hodie est suus, sed non necessarius, & sic durat effectus suitatis in his, quæ sunt utilia filio: sed in his quæ essent dãnosa, puta ꝙ esset obligatus, non, l. si filius, qui patri. de vul. & pup. & ibi uide. & in l. j. C. si ut se ab hæreditate abstineant. & ibi Bal. & in l. fi. ff. de interro. act. ubi glo.

k Puto ꝙ melior & fundamentalior possit dari ratio ad hunc tex. quare habilitas illis tribus temporib. requiratur. Et ad primum tp̃s rõ patet in tex. Ad secundú ideo requiritur habilitas, quia respicit effectum, ut hic dicit litera. & eodem modo in tertio, qđ ẽt respicit effectú, sed unú respicit effectú uerè, & aliud fictè. Nam hæres per aditionem uerè sortitur effectum, s. dominium rerum hæreditariarum: & ideo tunc requiritur habilitas & quandocunq; adit, fingitur usque retro adiuisse, & usq; retro dominus. l hæres quandoque. cum si. ff. de acq. hær. & fictio nõ posset hẽre locũ, nisi illo tpe, quo fingitur retro dñs, s. si morte testatoris fuisset habilis. l. bonorũ, ubi tex. secundum Barto. ibi scribendus literis aureis. ff. rem rat. hab. nimirũ ergo si requiritur, ꝙ etiam sit habilis tempore mortis testatoris. Et ista uꝰ mihi fundamentalis ratio ad hunc tex. & hic uide quæ dixi in §. alio quoque modo, supra quib. mod. testa. infir.

l Item facit, ꝙ si tenui concubinam, ex qua habui liberos, & postea capiam uxorem, quæ moriatur, ꝙ possim de nouo desponsare concubinã & legitimare filios, quia media tpa, &c. de quo in l. cum dotem. ff. sol. mat. & per Io. And. in regula, sine culpa, de reg. iur. uide supra quib. non est permiss. fac. testa. § fi.

m Hunc tex. inducit Bello. contra Doc in sua repet. rubr. C. de edẽ. prope fi. ubi tractat, quomodo gerundia capiantur in actiua & passiua significatione.

o Per quẽ titulum ꝓuidetur filio emancipato, ut succedat simul cum filio suo in p̃tãte aui, uel cum filio fratris simul in p̃tãte aui retento, ut sit correctus, &c. qa sublata est differẽtia emãcipationis, &c. Adde tñ tu, secũdũ Bar. in d. l. j. ff. de coniung. ꝙ adhuc hẽt locũ ille titulus, quãdo filius uellet solũ succedere de iure prætorio per contratab. patri in his casib. in quib. potest.

u Hæc gl. l. cũ miles, ut rõne suitatis ipso iure non transitet possessio, est magis cõis, ut per Bello. lib. 4. supput. c. 15. nu. 5.

p Adde clarius, ꝙ durant effectus suitatis in his, quæ sunt utilia filio, ut ad confirmationem hæreditatis. Itẽ intellige, ut no. in l. si nemo. ff. de testa. tut. & sim. Sed in his, quæ sunt utilia, puta ꝙ obligatur creditorib. suitas non operatur. d. l. necessarius, & p Bar. in l. si filius, qui patri. ff. de uulg. & pup. & uidimus supra de Attiliano tut. in prin.

q Adde ꝙ tp̃s aditionis hꝰditatis non consideratur, quia non est dare mediũ inter mortem testatoris & aditionẽ hæreditatis, qa lex facit filium suũ hæredem ẽt in damnum, nisi abstineat ex beneficio p̃toris, de quo in §. sui. Item hoc uerum in successione ex testõ, secus ab intestato, quia in illa solum inspicitur tp̃s mortis testatoris, & si est factũ testm̃, tp̃s quo destituitur. l. si quis posthumus. § 1. ff. de lib. & posth. de his & de legatis etiam uide Bar. in l. si alienum. § extraneis. ff. de hær. insti.

SVMMARIVM.

1 *Iure ciuili nedum prætorio est sublata necessitas in suis.*
2 *Differentia inter adire & repudiare hæreditatem ex una parte, & immiscere uel abstinere se ab hæreditate ex altera parte.*
3 *Tributa alicui specialiter, non sunt ad alias personas trahenda.*
4 *Quid prosit adire hæreditatem cum beneficio inuentarij.*
5 *Qui negligit legem, negligitur a lege.*
6 *Hæreditas aditur dupliciter, aut uerbis, aut facto.*
7 *Quid sit gerere pro hærede.*
8 *Sicut nuda uoluntate potest adiri hæreditas, ita repudiari.*
9 *Tempus deliberandi quantum sit.*
10 *Iuramentum contractui appositum impedit restitutionem in integrũ.*
11 *Quomodo intelligatur, nuda uoluntate adire hæreditatem.*
12 *Qui uult adire hæreditatem, debet scire causam, ex qua defertur.*
13 *An authentica, sacramenta puberum, habeat locum super contractu inualido.*
14 *Multum refert, utrum contractus sit seruandus in uirtute contractus, an uerò in uirtute iuramenti.*
15 *Si mulier cont, a statutum contraxerit sine consensu parentum, & iurauerit, tenebitur, sed ea mortua hæredes non.*

§. Extraneis. Suis & extraneis hæredib. institutis, vel ab intestato uenientib. cõpetit ius deliberandi, an hꝰditatẽ adituri uꝰ repudiaturi sint, & hꝰditas semel adita repudia
a ri nõ potest. Fallit in minore. h. d. Ibi, succuri, i. dãdo restõnẽ in integrũ. No. primò, ꝙ nedũ extraneis hꝰdibus cõpetit ius deliberandi, an uelint adire, an uerò abstinere, uerum etiam suis hoc competit. Ex quo di
1 xerunt aliqui, † ꝙ nedum iure prætorio est sublata necessitas in suis, uerum etiam iure ciuili, cum eo iure eis tribuat beneficium deliberandi, ut hic, & l. cum antiquioribus. C. de iure deli. Quod uerum intellige

tellige de iure ciuili, quod præcedit ius prætorium,
2 ut sup. eo. in fi. prin. Item no. ꝙ† extranei hẽdes dñt
propriè adire uel repudiare: sui uerò dñr immiscere
uel abstinere ab hẽditate. Nã adire, ꝓpriè est ad a-
liud ire, l. delata, de ver. sig. uñ cũ ipsi non uadant ad
aliud, sed ad proprium, non dñr adire, sed immisce
re. Et hoc uerum propriè loquendo, impropriè uerò
immiscere ponitur pro repudiare. Per hoc non ob-
stat. l. defunctis. C. de suis & legi. Item no. ꝙ hẽditas
semel adita non põt iure communi repudiari. con-
cor. l. fi. C. de repu. hær. Iure ãt spãli tributum est mi
b norib. *b* repudiare, ut hic, & l. fi. C. de repu hær. Itẽ
3 no. ꝙ tributa† alicui iure spãli, nõ sunt trahenda ad
alias personas. uidisti sup. de iure na. gen. & ciu. §. sed
quod Principi. hẽ in l. j. de const. Prin. Itẽ no. ꝙ hodie
4 † ille, qui addit hẽditatem cum beneficio inuenta-
c rij, *c* non timet onera hẽditaria, qa non tenet᷑ in plus
ꝗ patiuntur uires hẽditariæ. Si uerò adiuerit omisso
inuentario, ipse tenetur resarcire de proprio. Ex quo
5 colligitis, ꝙ† qui negligit legẽ, negligitur à lege. con
cor. l. fi. §. pen. C. de iure delib. Itẽ no. in §. item extra
6 neus hẽs. ꝙ† hẽditas aditur dupliciter: uno mõ uer-
bis, hoc est nuda uolũtate expressa; alio modo facto
.i. gerendo se pro hærede. Ex quo colligitis, ꝙ ille di
citur se gerere ꝓ hęrede, qui facit tale quid, quod ci
tra ius & nomen hæredis fieri non posset, facit l. pro
hẽde. §. fi. ff. de acq. hær. Homines. n. interdum loquũ
tur uerbis, iterdum factis uoluntatem declarãt. l. de
quib. ff. de legib. Circa quod dicite: nam si quidẽ hæ
res uerbo expresso adeat hæreditatem: palã est nul-
lum hæredem factũ esse, l. gent. de acq. hær. Aut hoc
non expressit, sed aliqua facta gessit, & dic: Quædã
sunt facta, ꝗ ex eorum natura tendunt in aditionem
hæreditatis, puta quia uendit bona hẽditaria, & tũc
tales actus inducunt aditionem hẽditatis, quia non
possunt celebrari circa nomen & ius hæredis, ut hic,
& l. si quia. C. de iure delib. & d. l. pro hærede. Quæ-
dam sunt facta, quæ ex eorum natura non tendunt
ad aditionem, & talia non operantur aditionẽ hære
ditatis: uñ si hæres institutus furto subtraxerit rẽ hę
reditariam, non dẽ adire, quia tale delictum est con
trarium aditioni. l. si quis extraneus. de acq. hæ. Quæ
dam sunt facta, quæ ex eorum natura se hñt indiffe
d renter, *d* puta quia quis fecit sepiliri testatorẽ, uel qa
habitauit domũ paternã, quæ ubi erat obligata pro
dote materna: & tũc aut protestatur ꝙ non facit ani
mo adeundi hęreditatẽ paternam, & statur hmõi ꝓ
testationi. d. l. pro hærede. §. 1. & l. si quis. §. idem La
beo. de reli. & sum. fu. Aut non protestatur: & tunc
stabitur suæ declarationi cum iuramento: quia illa,
quæ dependent ex conscientia alicuius, declarantur
suo iuramento, ut no. glo. in §. rursus. de actio. in l. si
cui. §. iisdem. de accu. facit l. Fulcinius. §. quid sit lati
tare. ex quib. cau. in poss. eatur. Vtile tñ est protesta-
ri, ut res clara appareat, vt iuribus allegatis. No. ꝙ
7 † gerere pro hærede, est gerere se pro domino. con-
cor. l. his verbis, de hære. insti. l. item Mela. §. legis,
ad leg. Aq. Et dic vt quidam hic, ꝙ Theutonici, &c.
8 Item no. ꝙ† sicut hẽditas põt adiri nuda voluntate, ita
& repudiari: vnde vnumquodq; soluitur eo vinculo
quo ligatum est, regula iuris, nil tñ naturale. ff. eod.
& c. fi. extra eod. tit. Item no. nil prohibere, ut mutus

& surdus, siue ex accidẽti, siue ex natura, gerere pos-
sint se pro hærede, si intellectum habeant. In fi. gl. í
verbo, deliberare. Sed contra dicet aliquis, uẽ. n. ꝙ
9 † indistinctè tp̃s deliberandi sit annale. l. cum anti-
quioribus. C. de iu. deli. Sol. dñt Doc. Quoddam est
tempus tributum deliberationi à lege, & hoc est an
nale. d. l. cum antiquioribus. Quoddam est tempus
impetratum ab hoĩe: & hoc siquidem impetrat ab
Imperatore est annale, quia Imperator est lex viua
in terris, ut in Auth. de consu. §. fi. Si verò à iudice in
feriore, est nouẽ mẽsiũ. d. l. scimus. §. hæc quidem, de
iure delib. Sed dicet quis, si tribuit annum ad deli-
berandũ, ergo frustra illud ab hoĩe ꝑcibus petitur. l.
j. C. de thes. Solu. Illa iterpretatio põt esse vtilis, quia
tp̃s tributum à lege, currit à tpe mortis: tempus tri-
e butum ab hoĩe, currit à tpe concessionis. *e* In gl. om
nib. ibi, non restituit, no. ꝙ minor qui utitur iure cõ
muni. i. eo iure, quo quilibet diligens pẽfam. vteret᷑,
non restituitur, quia rem suam sobriè gerit. Non aũt
intelligatis, qñ iure cõi. i. eo iure, quod est oĩbus cõ-
mune, vt hic. ius. n. cõe dictat hæreditatem aditã nõ
posse repudiari: & si minor hoc iure utatur, restitui-
tur, ut hic, & no. in l. nõ vẽ. C. de in inte. rest. tit. gene
10 rali. In fi. no. quòd† sacramentum interpositum sup.
contractu, tollit beneficium restõnis in integrum.
An aũt habeat validare contractum nullum, dicam
in fi. tit. In gl. nuda. ibi, declaretur. no. quòd illud, qđ
11 vulgò dici solet, † hæreditatem nuda voluntate adiri
posse, debet intelligi, dummodò illa nuda voluntas
fuerit extrinsecus declarata. Idem vult gl. í l. pro hę
f rede. *f* & in l. gerit. de acq. hær. Contrarium tenuit
in l. quia plerunq. de interro. actio. vós distinguite ex
mente Doc. Si quæratur, an hæreditas acquiratur nu
da voluntate extrinsecus non declarata, quo ad hoc
vt hæres obligetur oneribus hæreditarijs, aut loqui
mur quo ad forum contentiosum, & tunc non habe
tur pro adita, quia iudex minimè potest scrutari mẽ
tes hominum, nisi aliquibus actibus exterioribus de
clarentur. l. Labeo, de sup. leg & ita loquitur hæc gl.
cum si. Aut loquimur quo ad forum pœnitentiale,
hoc est, conscientiæ: & tunc obligatur. & ita loquit᷑
hæc gl. contraria, quia opiniones hoĩum Deo omni
potenti nequeunt occultari. c. imitatur, fi. ex tra de
vsuris. In fi. gl. in verbo, hẽdẽ. Simile habetis in l. il-
lud, si pars hær. pet. in l. is, qui putat, de acqui. hære.
12 Hinc est, quòd vulgò dẽ, † quòd ille qui vult adire
hæreditatem, debet scire causam, ex qua defertur. l.
is, ad quem. de acq. hęr. In fi. gl. destinationis. Nõ ob
stat hæc lex, qa loquitur in casu, in quo reqrit᷑ actus
naturalis, & ita ibi litera sentit: at in casu nostro iõ
non requiritur, quia loquitur de obligatione indu-
cenda uel tollenda, quæ est iuris. Restat uidere, an iu
ramentũ interpositum ꝑ minorem super contractu
g inualido, habeat illum validare. *g* Et quæro, † an au-
13 then. sacramenta puberum. C. si aduer. uen. habeat
h locũ in contractu inualido. *h* Vnde ne res exemplo
egeat: Pone minor 25. annis sine curatoris authori
tate & iudicis decreto vendit prædium proprium,
quo casu cõtractus est nullus. l. minor. & l. ꝑdium. C.
de præd. minor. l. lex, quæ tutores. C. de admi. tut. &
l. j. ff. de reb. eo. & iurat huic contractui non contra-
uenire, an validabitur cõtractus? In hoc articulo va

riarunt

riarũt plurimũ maiores,& pſertim Martinus & Bul
garus.Mar.dixit contractum inualidum ẽi iuſo fir-
mari.Huius ſnĩam imitati fuerunt cõiter Citramõ-
tani,pro qua ſnĩa allegant auth. ſacramẽta puberũ.
C.eo.l.hac edictali.§.ita ſacramẽta.de pace iura.fir.
in uſib.feu.quæ dñt contractum iuſo cõfirmari,nec
diſtinguunt an fuerit contractus ualidus uel inuali-
dus,ergo nec nos.l.de precio.ff.de pub. Secundò ꝓ
hac parte allegatur.l.j.C.ſi aduer.uen.in ratione ſui
quæ fundatur in euitatione pfidiæ & periurij : quæ
ratio uendicat ſibi locum tam in inualido cõtractu,
quàm inualido, igitur & inualidus confirmabitur,
vt periurium & pfidia euitetur.l.illud.ad leg. Aqu.
Tertiò pro hac ſententia introducitur.Nã licèt alie-
natio fundi dotalis facta à marito,etiã muliere con
ſentiente,ſit nulla,l.unica.§.& cũ lex.C.de rei uxo.
acti.tñ illa iuſo validatur.c.cum contingat.extra de
iureiur.c.licèt mulieres.eo.tit.lib. 6. ergo ita erit in
propoſito.Præterea,nam in ſpiritualibus minor hr̃
pro maiore.ſi.c. in anno.extra de iud.lib.6.ſed iuſm
eſt quid ſpirituale.c.& ſi Chriſtus.extra de iureiurã.
ergo faciet ut minor pro maiore habeatur,& contra
ctus ualidetur.Item pro hac ſententia facit c.ſi uerò
č.debitores.extra de iureiu.ca. ſignificante extra de
pign.Contrariam ſententiam tenuit Bal.dicens,ꝙ li
cèt iuſm operetur ut contractus reuocabiliter, effi-
ciatur validus irreuocabiliter, non tamen operatur
ut contractus inualidus ipſo iure, eo iuramento vſ-
quequaq; confirmetur. Cuius ſnĩam cõiter imitati
fuerunt Vltramontani,fræti primò per auth. ſacra-
menta puberũ.quæ loquitur de cõtractu ualido : qđ
dupliciter ex eius verbis ſuaderi põt.Primò,cum di
cit,ſuper cõtractibus:ergo loquitur de validis, quia
contractus nullus,non eſt contractus.l. Labeo.§.con
tractum.de verb.ſig.l.4.§.condemnatum.de re iud.
Scđò ſuadeť ex verbo,retractãdũ:ergo loquiť de cõ
tractu ualido,quia ſi contractus eſſet nullus,nõ poſ-
ſet retractari.c.ad diſponendum.extra de deſpõ.im
pu.Itẽ ꝓ hac ſnĩa allegať,q̃a ſi non tenet cõtractus,
non dẽt tenere nec iuſm.l.non dubium. C.de legib.
l.quẽadmodum.C.de agri.& cenſi.l.ſi quis inquili-
nos.§.fi.ff.de le.1.Præterea ſuadetur ratione:qua.n.
rõne improbatur cõtractus, eadẽ improbari debet
& iuſm:quia ea fragilitas ætatis, quę vitiat contra-
ctum,& illum annullat, eadem iuſm annullabit.ar.
l.doli exceptio,ver.diuerſum.de noua. Præterea au-
th.ſacramenta.eſt ius corrigens,& põt dupliciter in
telligi.Vno mõ,ꝙ contractus inualidus iuſo confir-
metur:& hoc caſu læditur ius commune in duob.
Primò,ꝙ contractus nullus forma neglecta confir-
metur iuramento.Secundò,ꝙ minori tollatur bene
ficium reſtõnis in integrum . Poteſt etiam intelligi,
ut loquatur in contractu valido,quo caſu ſolùm læ
ditur ius cõe in vno,quia beneficiũ reſtitutionis mi-
nori aufertur:ergo ſecundum hunc vltimum modũ
intelligendi,erit etiam interpretãda auth.ſacramen
ta.quia ius corrigens debet intelligi in caſu,quo mi
nus corrigat.l.2.C.de noxa.c. cum dilecti, extra de
dona.Præterea,duo ſingularia non poſſunt ſimul cõ
currere.l.cum poſt.§.gener.de iure dot.l.j.C.de dot.
promiſ.Sed ſi diceremus contractum inualidum iu
ramento confirmari, duo ſingularia concurrerent.

Primò,quòd actus peccans in forma naturali dare-
tur.Secundò,ꝙ bñficium reſtitutionis in integrum
tolleretur:ergo contractus inualidus iuramento nõ
confirmabitur:nam minor habens curatorem æqui-
paratur prodigo & furioſo.l.ſi curatorem habẽs.C.
de in integ.reſti.mi.Sed contractus furioſi aut pro-
digi iuramento non confirmatur, ergo nec contra-
ctus minoris.Probať maior ex his,q̃ hñr in l.is, cui
bonis.de verb.obl.Ego aliàs ab vtraq; ſnĩa diſceſſi,
& poſtea cõperi,quoſdã Canoniſtas hanc ſententiã
tenere:unde dico,ꝙ iuſm non habet firmare con-
tractum inualidum, nec etiam contractum validũ
reuocabiliter,firmare irreuocabiliter:ſed ſolum di-
co,hoc iuſm eſſe ſeruandum, & contractum in ſua
inualiditate remanere,vel in ſua inualiditate reuo-
cabili.Moueor in primis,quia ꝙ contractus iuſo fir-
metur,hoc lege nulla caueť:iura.n.allegata p Doct.
ſi in medium deducantur,impugnabũt apertius eo
rum opinionem quàm firment: dicunt enim eorũ
iuramentum debere ſeruari & cuſtodiri,non autem
dicunt contractum firmari. Hoc primum ſuadetur
ex verbis auth.ſacramẽta puberum.in verbo, cuſto-
diri.c.cum contingat.in verbo,ſeruari.in c.ſignificã
te.extra de pign.in uerbo,ſeruari.in c.debitores. de
iureiur.in verbo,reddere.Suadetur & rõne:nam cũ
illa iura ſint correctiua,debent intelligi vt minus lę
dant ius cõe quàm poſſint.Mandauit igitur iuſm ſer
uari,ergo non intelligenda ut contractus validetur.
l.ſi uerò.§.de viro.ff.ſol.mat.Suadetur hæc opi. rõ-
ne:ſi.n.diceremus contractum iuſo validari,certè eſ
ſet eluſorium beneficiũ reſtõnis in integrum , quia
qua facilitate inducitur minor ad contrahẽdum, ea-
dem inducitur ad iurandum. l. doli. uerſi.diuiſum.
de noua.Præterea illa imbecillitas ætatis,quæ ſubin
trat contractum ſine iuſo,eadẽ ſubintrat & cũ iuſo,
ergo vtrobiq; contractus non confirmabitur.Nõ ob-
ſtat,ꝙ in ſpiritualibus hř pro maiore,& iuſm ſerua-
re teneať:quia quo ad contractum non habetur ꝓ
maiore,quia contractus eſt quid temporale, nõ aũt
ſpirituale.l.conſilio.de cur.fu.Sed dicet aliquis:In-
cidit in Scyllam,&c.Si.n.iuramentum eſt ſeruandũ,
iuſm continet id,quod cõtractus complectitur ſer-
uabitur igitur iuramentum,ergo & contractus.Rñ.
14 ꝙ † multum refert,an contractus ſit ſeruandus ĩ vir
k tute contractus,& an verò ſit ſeruandus in virtute iu
ramenti:q̃a primo caſu ligantur hęredes contrahẽ-
tes ad obſeruantiam,poſteriore aũt caſu nequaquã:
quia iuramentum eſt quid perſonale,nec ex eo illa-
queari poteſt anima hæredis.c.veritas,extra de iure
iu.Præterea eſt alia dr̃ia:quia ſi contractus eſt ſer-
uandus in virtute contractus,ſolutum repeti non pt:
ſi autem eſt ſeruandus in virtute iuramenti,ſolutum
repeti põt,q̃a reperitur penes recipientem ſine cã.c.
debitores.extra de iureiu.Tertia dr̃ia, q̃a ſi contra-
ctus eſt ſeruandus in virtute iuramenti, petita abſo-
l lutione à iuramento poteſt contrauenire cõtractui.
Secus ſi ſit ſeruandus in virtute contractus.c.j.extra
de iureiur.Ex quo infertur, ꝙ ſi ſtatuto cauetur, ꝙ
15 mulier non poſſit obligari ſine conſenſu parentũ:
& ipſa ſe obligauerit ſine conſenſu,iurauerítq;, te-
nebitur ſeruare iuramẽtum,ſed ea mortua hæredes
nõ obligabuntur.Eodem mõ ſi filia fecerit pactũ,vt

dotē contenta sit, ut ad successionem patris non ueniat, & iurauerit, ipsa tenebitur seruare iuram: sed hæredes poterunt ea mortua contrauenire pacto. Eodē modo si minor seruare iurauerit contractum initū, spreta solennitate, ipse uiuus tenebitur seruare iuramentum, eo mortuo nequaquam.

ADDITIONES.

a Cōtra istū tex. q imò suus post aditionem possit repudiare, oppono. Ille potest repudiare, q pōt adire. l. is pōt. ff. de acqu. hær. & l. sicut maior. C. de repu. sed suus heres postquàm repudiauit. pōt adire intra triennium, iux. formam l. fi. C. de repu. sed suus hæres postquam repudiauit, debet posse repudiare. Cogita.

b Et adde, q ppter grande æs alienū olim etiam maiori 25. annis adita hæreditate subueniebatur, ne vltra vires hæreditarias teneretur: hodie verò absque dicto remedio per cōfectionem inuētarij de rebus hæreditarijs idem beneficium consequitur, vt nō in plus teneatur, &c. Et hēditas aditur nuda voluntate hęredis, verbis vel facto declarata: q si hæres sciuit testatorem mortuū, pro hærede gerere dicitur, qui rebus hæreditarijs se immiscet, vt hoc. §. vsque in finem.

c An autem filius non conficiens inuentarium, perdat legitimā? Gl. dicit q non, quia eam detrahit tanquam æs alienū ante solutionem legatorum, vt auth. hoc amplius. C. de fidei. Doct. contra, quia per omissionem inuentarij tenetur ad solida legata ēt vires hæreditarias excedentia. vt auth. sed cum testator. C. ad legē Falc. & ibi Bar. An aūt fideicommissarius possit facere inuentariū? Bar. q sic, in l. in ratione. §. quod vulgò. ff. ad leg. Falc. quia habetur loco hæredis. Sed an prosit sibi inuentarium factū ab hęrede? Bar. q non, nisi sibi cedantur actiones per hæredē, ita tenet in d. §. q vulgò. ibi uide & in l. sancimus. C. eodem. ubi plenè de materia inuentarij. & per Ange. in l. 1. ff. si cui plusquam per legem Falc.

d In quantū suprà dicitur quædā sunt facta, adde q in istis factis, quæ possunt mixtim intelligi, est recurrendum ad cōiecturā, secundū gl. in d. § pro hærede, q a hoc deprehēditur ex qualitate actuū & personarum illa facientium. Si tamen habitat domū defuncti, qui erat eius debitor, tunc videtur potius facere ob causam consequendi crediti, l. 1. ff. de sol. Similiter si sepeliuit defunctū, uel pauit pupillos, uidetur facere gratia pietatis, q a sic alius faceret. l. ita si quis § plerique, de relig. & sump. fune. Quid autem si dicat, q uult retinere gratia lōmę sue talem domum, an uidetur adire? Dic q sic, quia non pōt habere partem hæreditatis quoquomodo, nisi accrescat sibi totū. l. j. §. ex fundo. ff. de hære. institu. & ibi Bar. vide in d. l. pro hærede.

e Et hoc relinquitur iudicis arbitrio. l. j. in fi. ff. de iure delibe. dū tñ non sit minus tps centum dierum. d. l. 2. ff. eo. nam debet sibi dari tps ad deliberandum, quod datur ad petendum bonorum possessionem: & si minus detur & arctetur, non teneret, arg. l. si quis & ibi per Bar. de hęr. insti. Et istud tempus pōt pluries concedi a iudice, si uideat iustam cām impedimenti. d. l. 3. in prin. &c. si tamen non excedat. l. scimus § hoc quidem. C. eo.

f Sed aduerte, quia cōis sup l. Bar. & aliorū in l. pro hęrede. & l. gerit, fundatur maximè in d. l. pro hęrede, dum tex. dicit pro herede gerere, est non tā facti q animi. Sed iudicio meo illa l. facit in contrariū, quia si in gestione pro hēde requiritur animus & factum, ergo in aditione, quę fit volūtate nuda, nō dēt utrumq; requiri, alias nō esset dria, & tamen tex. nī facit driam, ibi, pro hęrede gerēdo uel etiam nuda uolūtate, cum alternatiua ponatur inter diuersa, ut est gl. no. in rub. ff. si ager uect. uel emphy. Item contra communem facit iste tex. in implicatiua, Etiā, quę nihil implicaret: sed utrumque requiritur in aditione, quæ fit nuda uoluntate. Cogita de solutione.

g An minor possit contrauenire, quādo iurauit petita absolutione, & ad oīa hic dicta per Porc. uide Bello. consi. 58. per totum.

h Quia in dubio iurans non contrauenire intelligitur rōne ætatis: & si licèt deceptus esset ultra dimidiam iusti pretij, nō posset contrauenire. gl. in l. 2. C. de rescind. uend. nisi per metum uel dolum fuisset inductus. regula, non est obligatorium. de regu. iur. in 6. & in authent. sacramenta pub. C. si aduersus uend. & in dubio iurans nō contrauenire, intelligitur ratione minoris ętatis, ac etiā ratione minoris pretij: & sic licèt esset deceptus vltra dimidiam iusti pretij, non posset contrauenire, vt vult glos. in l. 2. C. de rescind. uen. nisi per metum uel dolū fuisset inductus, ut in regula, nō est obligatorium, extra de reg. iur. in 6. secundū Bar. in d. l. 2. Vide ad declarationem auth. sacramenta puberū. quæ not. Bar. in rub. C. de pactis.

i Et tenendo hanc op. Mart. ad l. nō dubium. C. de legib. quæ facit in contrarium, respondet gl. pro Mart. in l. j. C. si aduer. uendi. Sed responde melius, ut ibi per Baldum. Aliter etiam respondet Bal. in c. 1. § itē sacramentū in princ. de pace iur. firm. Pro hac ēt parte adducit, quia aliàs auth. sacramenta pube. nihil adderet ad l. C. Sed dic, q addit uerbum, puberum, & uerbū, sponte. Et pro ista opinione multum facit, quod dixi post Bar. in l. si quis pro eo. in prin. ff. de fideiuss. ubi tenuit, q iuramentum prestitum a mulieribus in alienatione rei dotalis, non tamen ualidat contractum: quamuis iste supra in prin. præcedentis col. arguendo dicat contrarium, & ibi Bar. in uersi. 3. dixi, tenuit istam opin. licèt teneat contrarium in alienatione fundi dotalis. Istud tamen, quod hic, quantum ad c. significante, extra de pig. tenet Bar. in d. l. si qs pro eo, in quarto membro principali. Et ista opinio multum mihi placet.

K Vide omnino Bello. d. consi. 58. nu. 10.

l Et per hoc tollitur arg. q in contrarium posset fieri, quia si in d. auth. sacramēta pube. minor iurauit non contrauenire contractui, ut ibi dicit litera, qūn pōt seruare contractum, & nō stare iuramento: ista sunt contraria; quia rñde vt hic per istū, q petat absolutionē a iuramento, ex quo solum est seruandū iuramentum in uim iuramenti, non in uim contractus.

TITVLVS XX.

De legatis.

Supra visum est de testamentis, & sic de toto vniuersali: verum quia legata in testamentis relinquuntur, sequebatur videre de ipsis veluti de re particulari: vnde ex ordine intitulatum est de legatis.

SVMMARIVM.

1 *Quid legatum, & quot pro legato oriantur actiones.*
2 *Figuratiuæ orationes sunt euitanda, quantum fieri potest.*
3 *Olim erant quatuor genera legatorum.*
4 *Leges non imponuntur uerbis, sed rebus.*
5 *Res legata mortuo testatore, censetur translata in legatariū quoad dñium.*
6 *Pro re legata in genere competunt duæ actiones.*
7 *Quare non competat rei uendicatio legatario, cui legata est res aliena.*
8 *Legatarius, qui agit pro legato actione personali, debet concludere rē sibi tradi, & non dari.*

Post hęc videamus. Diuiditur in sex partes. Nā in prima continuat titulū, & continuando rñdet cuidā tacitę obiectioni. In secunda ponit diffinitionem legati. In tertia ponit genera legatorum. In quarta ponit constitutionem iuris noui. In quinta attestatur, qualiter materiam sit prosequutus. In sexta & ultima aggreditur suum tractatum. Secunda ibi, legatum itaque. Tertia ibi, sed olim. Quarta ibi, nostra. Quinta ibi, sed ne in primis. Sexta ibi, non solum.

1 Hoc dicit. † Legatū est donō quædam a defuncto relicta, & ab hęrede pręstanda: quod licèt olim certis uerbis formalibus cōciperetur, & eius multiplex esset species, hodie tñ circumscripta uerborum solennitate, legatorū una est natura, ex quibus tres oriuntur actiones: una personalis ex testō, rei uendicatio, & hypothecaria, & materia per diuisionē est distribuenda, ut & melius intelligatur, & intellecta, memoria conseruetur. h. d. Ibi, loquimur. i. locuti fuimus: a Ibi, tractari, quia legata relinquūtur in testō. Ibi, sublata est. s. dudum. No. primò, titulum ad titulum esse continuandum. concor. l. Imperator, de in diem adiect. & hf in procemio sexti libri. Item no. b quòd uiso de toto in uniuerso; est uidendum ex ordine de qualibet eius parte. n. est in tit. de serui. tit. generali, cum sequ. & in tit. de usufru. cum sequ. Item no. in uerbo, loquimur. iūcta gl. quę exponit, idest,

id est, loquuti fuimus, tempus, pro tempore poni: & hoc
procedit figuratiuè. Dixit tamen Bald. in l. eam, quã. C.
2 de fideicommiss. quod † huiusmodi figuratiuæ orões
d sunt euitandæ, in quãtũ fieri possit. Itẽ no. in uer. d
legatum. diffinitionem legati, cui cõcord. l. legatũ.
3 & l. j. de leg. 2. no. quòd † olim quatuor erant genera legatorum; quoddam dicebatur legatũ per vẽdicationem, quoddam per damnationem, quoddam appellabatur legatum per sinendi modum, & quoddam appellabatur per præceptionem. Item no. quod olim in instituendis legatis requirebantur quædã verba legalia, quorum verborum solemnitas ex cõstitutione Principum fuit postea sublata. Item no.
e quod de iure nouo e sunt sublata oĩa gña legatorũ, omnibusq; lagatis vnum nomen est relictũ, unaq; natura tributa. Ex hisq; tres actiones oriuntur: vna personalis ex testõ, alia realis principalis, hoc est, rei vẽdicatio: alia realis accessoria, hoc est, hypothecaria.
4 Item no. quòd † leges non imponuntur verbis, sed rebus. conc. l. j. & 2. C. cõia de leg. In gl. legatum, ibi, sed aliter, dicite, quòd licèt diuersa verba ponant in definitione legati tradita in l. legatum. de leg. j. idẽ tamen est effectus cum ea, quæ traditur hic, & l. lega
f tis. de leg. 2. Gl. quædam donatio f In gl. validiores. ibi, l. Labeo. Non obstat hæc l. si alij. quia rñr solùm contradicere, quod ideo ibi attenditur scriptura, quia voluntas testatoris erat ambigua. Cæterùm si eius fuisset clara uoluntas, ab ea non recederetur, imò obseruaret scriptura, reiecta interpretatione. l. cum
g mater. C. de fideicom. & hic. In gl. g hypothecaria. ibi, defuncti. Et per hoc non ob. si dicatur, quòd hy-
5 pothecaria cum dñio concurrere non † possit: vñ cũ res legata mortuo testatore intelligitur translata in legatarium quo ad dñium. l. à Titio, ff. de furtis. nõ potest hæc eadem res sibi esse hypothecata. l. neq; pignus. de reg. iur. quia hypotheca non cadit in re legata, sed cadit in cæteris rebus, quæ fuerunt testatoris, & ita sequi uĩ Ang. & Bald. Bar. autem reprobat gl. dicens quod in re ipsa legata competit actio hypothecaria legatario: quia licèt legatarius sit effectus dñs iure quodam ciuili, quia mortuo testatore
h dominium b transfertur in eum, iure tamen gentiũ non est effectus dominus, quia eo iure rerum dominia sola traditione transfertur. §. per traditionem, supra de rerum diui. l. traditionibus. C. de pactis. Vnde cum eo iure non sit effectus dñs, sibi competit hypothecaria, ut hic, & l. j. C. eo. de lega. Nõ ob. quod pignus non concurrat cum dñio, quia hoc est verum cum dominio pleno omni iure: igitur nimirum si sibi competit hypothecaria: de quo statim videbi
6 tis. In fi. gl. ibi, & hypothecaria. No. quod † pro re in genere legata solùm competunt duæ actiones: una personalis ex testamento, alia hypothecaria. Rei vendicatio non competit, quia rei legatæ in genere non transfertur dominium in legatarium, nisi traditione subsecuta. Ratio: nam lex, quæ facit executionem legati transferendo dominium ipso iure in legatarium, non poterit hoc facere in re legata in gñe, q a executio debet fieri circa rem certam. Et idem esset in rebus alternatiuè legatis vel in quantitatibus, l. huiusmodi. §. si Stichum, de leg. j. quia his casibus opus est executione hoĩs per traditionem subse-

i cutam. i ibi, l. j. No. ex gl. quod † pro re aliena legata licèt
7 in specie non competant nisi duæ actiones; una personalis ex testõ, & alia hypothecaria, tñ rei uẽdicatio nõ cõpetit. Rõ, quia legatarius nõ efficit dñs nisi traditione subsecuta, licèt dñium rei propriæ testatoris legatæ in specie transfertur in legatarium mortuo testatore: dñium tñ rei alienæ in specie legatæ ipso iure nõ trãsfertur. gl. est ordin. in l. Papinian. ff. de seruit. in uerbo, præterea. Ratio, quia lex quæ facit executionem legati per translationem dñij ipso iure, non uoluit, uelut pia, bona, & æqua, hanc translationem operari in præiudicium tertij. l. 2. §. merito. & §. si quis a principe. ne quid in loco publico. unde nimirum si tali legatario veluti non dñõ non cõpetit rei uendicatio. In fi. ex hac gl. quam dñt Bal.
8 & Ang. non esse alibi, habetis, quod † legatarius, qui agit actione personali ex testõ, debet concludere rem legatã sibi tradi. i. possessionem rei legatæ in ipsum transferri: nõ aũt debet cõcludere sibi dari, quia peteret quod intus haberet, contra l. j. C. de execu. rei iud. uerbum. n. Dari, importat translationem dñij. l. ubi aũt non apparet. §. fi. ff. de uerbo. obli. aliter corrueret libellus. Bar. tñ dicit hunc libellum esse sustinendum: quia licèt legatarius per mortem testatoris
K sit effectus dominus in uirtute iuris ciuilis, K non tamen est effectus dominus attento iure gentium: & ideo eo iure inspecto potest concludere rem sibi dari. Vnde dixit, quòd inspecta diuersitate iurium tres diuersæ competunt actiones; actio personalis ex testamento, quia non est dominus inspecto iure gentium, & eodem modo hypothecaria, quia eo iure inspecto non est dominus: rei uendicatio autem competit, quia est dominus iure ciuili, &c.

ADDITIONES.

a Nota primo, quod uerba legis uel statuti in dubio debẽt intelligi secundum subiectam & præcedentem materiã, nisi appareat quod de noua materia loqueretur, ut hic, & l. Imperator. ff. de in diem add. Cã aũt doctrinæ uel propter cõnexitatem põt fieri trãsgressio, ut hic in gl. in uer. loquimur, ubi unũ tempus ponitur pro alio, ut conueniat subiectæ materiæ.

b No. secundò, iuncta glo. in uer. figuram, quatuor modis acquiri per uniuersitatem: quibus adde duos modos, s. per dedicationẽ, ut C. de sacros. ecc. auth. ingressi. Item publicationẽ, ut l. actus. §. publicatus. ff. pro so.

c Vide Bar. & gl. in l. qui Romæ. §. Augerius. de uer. obli. ubi ponit de præterito subiunctiui, constitisset, pro cõstabat. Itẽ & futurum aliqñ ponitur pro præsenti. Vnde si concessa est præbenda uacatura, si aliqua de præsenti uacet, concessio extenditur ad illam. c. si pluribus. de preben. in vj.

d Adde in uer. legatũ est donatio. quòd talis donatio facta per legatũ fit propter benemerita. l. nec adiectis. ff. pro soc. & differat a donatione inter uiuos & causa mortis, ut hic in gl. uer. donatio.

e Iste §. nostra usque ad §. non solum. h. d. & potest summari, & summa ut hic per Ang. Vel sic, sublata uerborũ solẽnitate, hodie omnibus legatis una natura attributa est, pro quibus tres actiones hic positæ competũt hoc primò. Et hodie etiam legata sunt adæquata fideicõmissis, & econtra hoc secundò. Et materiæ quãtumcunque adæquatæ, debent tamẽ propter iuuenes diuisim tractari hoc tertiò.

f In gl. in uerbo, donatio. uide hic Ang. de Aret. quæ autem differẽtia sit inter legatum, & mortis causa capionem, uide gl. no. in l. qui pretio. in prin. ff. de don. causa mortis. & in l. causa mortis.

g Hæc glo. in uer. hypothecaria. diuiditur in quatuor. In prima declarando tex. remouet quoddam cõtrarium tacitũ. In secũda per modum notabilis remouet aliud contrariũ. In tertia quoque remouet aliud contrarium. In quarta & ultima per modũ quæstionis remouet rursus aliud cõtrarium. Secunda ibi, & no. Tertia ibi, non tamen omnib. agit. Quarta ibi, sed legatarius.

H : . ne rũ, ſi res legata erat teſtatoris: ſecus ſi fuiſſet hęredis,
q̃a nõ trãſit dominiũ. glo. in l. ſi hæredis. de leg. 1. Adde q̃ non
tranſit, niſi reapphenſa gl. in l. pater. ff. de ſer. titu. generali.
i Quid autem de legato facto in codicillis, quæ actio cõpetit;
Dic, q̃ utilis ex teſtamento. d. l. 2. C. commu. de leg. Itẽ qd ſi te
ſtator diſpoſuit aliquid gratia ſui honoris uel utilitatis, puta q̃
uxor debet morari cum filijs, uel ſepulchrum ſibi fiat, q̃ actio
cõpetit? Dic q̃ officiũ iudicis cõ petit. l. Quintus. de annuis lega.
K Quæro etiã, ſi legatur res hæredis uel legatarij, an trãſeat do-
minium recta uia: Dic quòd non, ut inquit gloſ. in l. ſi hęredis
ſeruus. ff. de leg. 1. & ibi per Bar. licet contrariũ teneat gl. in d. l.
ij. C. comm. de leg.
l Qualiter autẽ cõpetant iſtæ actiones, uide Bar in l. 1. de leg. i.
A quo autẽ tẽpore incipiunt competere: Dic q̃ adita hæredi-
tate, & nõ ante auth. hoc amplius. C. de fideicom & ideo debet
eſſe cautus legatarius petens legatum, ut dicat hęreditatẽ eſſe
aditã. Aduerte, dum gloſ. iſta uult quòd legatarius non poteſt
agere trib. actionib. ſed una, quã elegerit, p. §. uarijs. in contra
rium uidetur facere iſte tex. in uer. proſequi. Secundo & fortius
uidetur facere. § ſed neq;. ĩ auth. de fideiuſſ. Bar. in d. §. uarijs re-
ſpondet, quòd ille text. debet itelligi, quòd legatarius nõ poteſt
agere plurib. actionib. ſ. principal. licet hypothecaria cõcurrẽs
cum alia nõ dicitur principalis. Dubito de hac ſolutione, pro-
pter ilud qđ uult Bar. ĩ l. j. ff. de leg. 1. & ĩ l. 2. & in l. 1. C. cõ. de le-
ga. & referunt & ſequuntur doct. ſup principio huius gl. ubi uult
quòd hypothecaria competat pro re propria legata, pſequẽda
quare ergo nõ dicitur æquè principalis ſicut perſonalis ex teſta-
mento? Fateor quod ſi hypothecaria cõpeteret pro re aliena, ut
regulariter facit, diceretur neceſſaria. Cogita.

SVMARIVM.

1 *Hodie exæquata ſunt legata fideicommiſſis.*
2 *Quod ſignificatum habeat uerbum, exæquare.*
3 *Res hæredis etiam poteſt legari.*
4 *Fauore ultimę uoluntatis quis cogitur emere rem alienam contra regu-
lam generalem.*
5 *Valet legatum rei alienæ, ſi teſtator ſciebat alienam.*
6 *Legatarius debet probare, quòd teſtator ſciebat rem alienam.*
7 *An ſit differentia, libertatem relinquere iure legati, aut fideicommiſſi.*
8 *Hæres propter legata aut fideicõmiſſa particularia non cogitũ hęredi
tatem adire, ſecus propter uniuerſalia.*
9 *In quib. conueniat fideicommiſſa particularia cum legatis, & ĩ quib.
differant.*
10 *An referat aliquid, utrũ teſtator leget rẽ ĩ ppriã, an uerò rẽ hęredis*
11 *Re communi legata ſolum debeĩ pars, quæ fuerat teſtatoris.*
12 *Res hoſtium, uel quæ eſt penes hoſtes, an poſſit legari.*
13 *Legatũ factũ fratrib. minorib. de re ĩmobili, ualet uadebatĩ æſtimatio.*
14 *Legatum rei alienæ factũ coniunctæ perſonæ ignoranter, ualet.*
15 *An hæres teneatur legatario de euictione.*

a §. Sed non uſque. a No. quòd iure
ueteri pinguior e
rat natura tributa fideicommiſſis, q̃ legatis. No. q̃
1 † hodie legata ſunt exęquata fideicõmiſſis. conc. l. j.
2 de le. j. l. j. C. cõ. de le. No. † ſignificatũ uerbi, exæqua
re: qđ ita ſe habet, ut una uis ĩtelligat attributa alteri
& ecõtra. Ex quo dixit Bart. quòd ſi ſtatuto caueat,
quòd nobiles popularibus exæquentur & econtra,
quòd priuilegia attributa nobilibus, intelliguntur
tributa popularibus, & econtra. Ex §. ſed ne in pri-
b mis, no. quòd materia dominij diuiſim b tradita fa-
cilius intrat aures auditorum, quàm ſi ſine diuiſio-
ne tradatur: diuiſio enim mentẽ legẽtium, & c. no.
gl. ſupra in proœ. in uer. eaſdem, & probatur in l. j.
3 de exce. doli. Ex §. non ſolum. no. quòd † non ſolũ
res teſtatoris, uerum etiam hæredis poteſt legari, ac
etiam aliena. conc. l. cum alienam. C. e. No. q̃ re alie
na legata, tenetur hæres illam redimere, & legata-
4 rio præſtare. Ex quo colligitis caſum, quo † quis cõ
c pellitur emere contra regulam iuris, inuitum. C. đ
contrah. emp. Sed hoc operatur fauor ultimę uolun
tatis & præceptũ teſtõris. Si ãt ille cuius eſt res, uen

d dere nolit, tenet hæres ei præſtare æſtimationẽ. d Et
e idẽ eſſet ſi uellet uẽdere, ſed cariori pretio q̃ ualeat.
5 l. nõ dubium. §. fi. de le. 3. In tex. ibi, ſed ſi talis. e no.
f q̃ † legata re alienæ, ita demũ ualet legatum, & te-
6 net, ſi ſciebat teſtõr alienam. g Secus ſi putabat eſſe
g ppriã. l. cũ alienã. C. eo. No. q̃ † ad legatariũ ptinet
ſciam h teſtõris probare, non ãt ad hẽdem ignoran-
h tiã. conc. l. uerius. ff. de prob. No. rationem, q̃ unuſ-
quiſq; dẽt probare illud, qđ eſt fundamentum ſuę in
tentionis. l. actor. C. de prob. & l. ei, q. ff. de prob. Itẽ
i no. q̃ ſi teſtõr rẽ ppriã alteri obligatã i legauerit,
ſi q̃dem ſcienter, tenetur hæres luere, & legatario p̃-
ſtare: ſi ãt ignoranter, luat legatarius. conc. l. prædia.
C. de fideic. Quid ãt ſi teſtõr idemq; debitor legaue
rit rẽ pignoratã ſuo creditori, an creditor nihilomi-
nus poterit petere ſibi debitum? Dicite q̃ ſic, caſus
eſt ad literam in l. creditorẽ. ff. de le. 3. In gl. exęqua-
k re. K ibi, appelletur. colligitis, † hodie nullã eſſe dñiã
7 quo ad effectũ inter libertatẽ iure legati relictã, uel
iure fideicommiſſi. & idẽ tenuit glo. l. j ĩ. de le. j. ĩ l. j.
C. cõ. de le. Sed hęc gl. cõiter reprobatur, ppea quòd
relicta libertate iure legati, ſtatim adita hẽditate ſer
uo illa cõpetit. l. unica. §. ĩ nouiſſimo. C. de cad. toll.
Sed illa relicta iure fideicommiſſi, non cõpetit ipſo
iure, ſed eſt ab hẽde pręſtanda, uel in eius contuma
ciã ex iudicis decreto. l. cum uerò. §. ſubuentũ. de fi-
deic. lib. Item quia eã relicta iure legati, ſeruus non
efficit libertus alicuius: ſed illa relicta iure fideicõ
miſſi, efficitur ſeruus libertus hẽdis. l. ſi is quoq̃. ff. đ
ĩ ius uoc. cũ ſi. Ad iſtum tex. Doct. rñdent, q̃ fideicõ
miſſa ſunt eæquata legatis, quando eorũ circuitus
8 eſſet inutilis, ut in nſo caſu. In fi. no. † q̃ pp legata nõ
poteſt cogi hæres adire hæreditatem. & idem eſſet
pp fideicommiſſa particularia. l. ſi quis omiſſa. ff. ſi
quis om. cau. teſt. ſecus pp fideicommiſſa uniuerſa-
lia. l. cogi. §. gñaliter, ff. ad Treb. Rõdriæ, qa eſſet ini
quum priore caſu hęredem cogi adire, & onere a-
lieno grauari. Sed ſecundo caſu licèt adire cogatur,
q̃re tñ alieno grauatur, quia adita hẽditate & reſtitu
ta, obligationes tam actiuè quã paſſiuę euolant ip
ſo iure in fideicomiſſu uoiuerſale. §. reſtituta. inſ. de
fideic. lib. l. reſtituta. ad Treb. Ad iſtum tex. rñdebi-
tis, quòd fideicommiſſa ſunt exęquata legatis, ſi de
fideicõmiſſis particularib. loquatur. Secus ſi de uni
9 uerſalib. Vnde cõcludit, quòd fideicommiſſa parti
cularia ſunt exæquata legatis quo ad ualiditatẽ &
effectum. Primò conueniunt in cã efficienti, quia q̃
p̃t fideicommittere, p̃t & legare, & econtra. Item cõ
ueniunt in perſona capientis, quia cui poteſt lega-
ri, poteſt relinqui per fideicommiſſum, & econtra. l.
2. de le. j. conueniunt ẽt in actu, in quo relinquitur:
quia ſicut fiedicõmiſſa pñt relinqui in codicillis,
ita & legata. §. præterea. ſup. de fideic. hære. Cõueni
unt & in forma uerborum, quia in neutro requirit
uerborum ſolẽnitas, dummodò conſtet de mente.
l. 2. C. cõ. de leg. Conueniunt & in effectu translati-
uo dominij, quia quemadmodum dominia ipſius
rei egate transferuntur, ita & demum per fideicõ-
miſſum particulare rei relictum. l. j. ſup. allega. Diffe
runt autem in nomine: aliter enim fideicommiſ-
ſum, aliter legatũ ſolemus appellare. Differunt ſeu
diſcrepant etiam tanquam ſpecies à ſuo genere, qa

R le-

legatum est quoddam genus donõnis, ut hic: fidei-
comm ssa uerò ut spẽs exæquant, igitur fideicõmis-
sa uirtualiter & effectiuè, non ãt formaliter & noĩati
uè. Cætera dicite, ut ĩ l. j. de leg. j. In gl. res. ibi, §. siqs
10 re. colligitis, † q nihil refert, an testator leget rem ꝓ
priam, an uerò hæredis, qđ uerum intelligite quò
ad uirtutem & ualiditatem legati: quo autẽ ad dñij
translationem multum refert, quia dñium rei pro-
priæ testõris eo mortuo trãsfertur in legatariũ absq;
alia tradõne l. si tibi hõ. §. cum seruus. de le. j. l. à Ti-
tio. ff. de fur. sed dñium rei legatæ hr̃dis nõ transfer
tur ipso iure, nisi tradõ subsequatur. Rõ, nam cũ le
gatarius quo ad rem legatam habeat loco hr̃dis, &
subintret ius defuncti. l. in tp̃s. §. fin. de usuca. defun
ctus ãt si non hẽat dñiũ in illa re, nec legatarius ha-
bebit, nisi illã apprehendat, hæc est gl. in l. Papin đ
11 ser. ti. gñali. In fi. † no. quòd re cõi legata, solũ debe
l tur pars, quæ erat testatoris. idem glo. in l Iulian. de
le. 3. Glo. ãt ĩ l. serui. § fi. de le. j. uisa est distinguere.
Aut testator legat rẽ cõem simpliciter sub appella-
tione nc̃is appellatiui, & tunc tota intelligatur lega
ta. Aut legat rẽ sub appellatione dñij, & tũc pars
sua solum legata intelligitur. Sed Doct. reꝓbant il
lam gl. tenentes indistinctè, ut pars tantum testato-
ris legata intelligat, freti p l. si domus. § fi. de le. j. p
l. uxor patrui. C. eod. per l. qui tabernas. ff. de contra.
emp. Fatetur tñ Bald. multum referre, an res legetur
cõis sub demonstratione dñij, an sub demonstrõne
nc̃is appellatiui, quia priore casu inspicitur qđ fue
rit testatoris tp̃e testi, nec augumentum postea ue-
niens præstet legatario. d. l. serui. de le. j. Posteriore
casu inspicitur quid fuerit testõris tp̃e mortis, & iõ
augumentum obueniens medio tp̃e præstatur lega
tario. l. si ex toto, i prin. de le. j. In fi. gl in uer. aliena.
12 no. † quòd res hostium, uel quæ penes hostes est, po
test legari. Sed cõtra opp. de l. liber homo. la. i. ff. de
uer. obl. Sol. dicit ibi gl. quòd res hostium potest le-
gari, sed non in contractum deduci, quia in contra-
ctib. inspicitur tempus pñs, secus in ultimis uolun-
tatib. Sed gl. cõiter reprobatur per l fin. de act. emp.
Vnde Doct. aliter soluunt, distinguentes si quærat
an res quæ est apud hostes possit legari, aut talis res
semel fuit nr̃a, & nunc potest legari, & in cõtractum
deduci, quia subest spes postliminij, quod nr̃a effi-
ciat. l. id quod, de le. j. l. fin. ff. de act. emp. Ex quo di
xit Bar. & Bal. qđ ecclesia potuit dare Regi Caro-
lo regnum Siciliæ, quod ab hostibus erat occupatũ,
ꝑꝑ spem postliminij. Aut ista res nunquam fuit no-
stra, & sic aut talis res est, de qua facile speratur, ut
ad nos perducat, ut sunt aromata, lapilli, & lanæ, &
tunc ista pñt legari & deduci in contractum, ratione
spei probabilis. l. ab omnib. §. ẽt. de le. j Aut est talis
res, de qua non potest probabiliter sperari ut in no
strum dñium perducatur, ut sunt uillæ, ciuitates, &
castra, & tunc in his neq; legatum, neq; contractus
teneat: & ita loquitur l. liber hõ. Ex quo dicit Bal. q
Papa non posset creare Papam in loco Saracenorũ,
qui nunquam fuit ecclesiæ subiectus. In fi. gl. in uer-
bo, æstimatio. colligunt Doct. ad quæstionem. Pone
m. statuto m cauetur quòd forensis non possit acquire-
re immobilia in ciuitate, testator legauit domum
alicui forensi, quam habet in ciuitate, legatum ua-
let ut æstimatio præstetur, quia forensis non habet
commodum rei legatæ, non ꝑꝑ legatum, sed pro-
pter aliud. Ex quo dicit glo. i c. j. de reli. do. lib. 6 q
13 † si fratrib. Minorib. fuerit res immobilis legata, li-
cèt non ualeat legatum quo ad rem, ualet tñ quo ad
æstimationem, ut cõuertatur in eorum alimenta. Et
potest hæc gl. ad multas qõnes induci. In glos. igno-
14 rabat. ibi, l. cum aliena. No. † legatum rei alienæ fa-
n ctum ignoranter coniũctæ personæ n ualere & tene
re, quod limitat Bal. ubi fieret à coniuncta coniun
ctæ, quia tunc par coniunctio personarum tollit præ
sumptionem legandi. l. non solum. §. de illo. de ritu
nup. l. cum pr̃. § euictis. de le. 2. & dicite, ut ibi. Item
limitabitis esse uerum, nisi fuisset error in cã finali. Et
per hoc non ob. l. Sticho. in fi. de usufr. leg. Et quæ di
catur coniuncta persona, relinquitur iudicis arbi-
trio, ut arbitret an tanta fuerit sanguinis coniũctio,
ut uerisimile sit, legaturum testatorem, etiam si sci-
uisset rẽ alienam. hæc est gl. in l. cum aliena. C. eod.
15 In fi. Rõ primi casus est, † nã qñ legatur r es in spe-
o cie: ideo non tenet hæres de euictione, o qa nihil ẽ,
q ei possit imputari, qui rem tradidit talem qualis
erat. l. si ex substituto. in gl. alleg. Sed quando fuit in
gñe legata, ideo tenetur de euictione, quia subest q
ei posset imputari, cur talem rem legatario non tra
didit, cuius dominium tranferre non potuerit. ita
no. in l. si domus. §. j. de le. j. in l. ex empto. in princ.
de act. emp. Item colligitis, quòd diuisione facta p
p partes uel p iudicem habet locum euictio. p secus
si fiat per testatorẽ. & ita no gl. in d. l. fi. fratres, & in
q l. cum pater. §. euictis q de le. 2. In fi. gl. in uer. luere.
No. quòd qñ testator legat rem pignoratam obliga
tam pro tanto, uel pluri quàm ualebat, siue sciuerit
siue ignoranerit obligatam, tenet hæres luere: quia
si non teneretur legatarius ex legato nullũ commo-
dum reportaret. Sed tñ dubium facit, quia qñ obli
gatur res pro tanto uel pluri quàm ualeat, uĩ res ip-
sa hr̃i pro alienata. nota. in gl. qui habet. de leg. 3.
Sed qñ legatur extraneo res aliena ignoranter, non
tenet hæres luere: ergo nec hoc casu, & hanc tenu-
r it Raph. Cuma. sed hæc est communior. r

ADDITIONES.

a In tex. ibi, ex uolũtate magis. licẽt. glos. hic aliter ĩtelligat, ego intelligo, ex uolũtate magis descẽdebãt. s. quàm ex necessitate iuris: quia olim nõ erant redacta ad necessitatẽ iuris. infra, de fideicom. hær. in prin. & ꝓpterea pinguiorẽ naturã fideicommissis indulgebant antiqui.

b Materia rerũ per diuisionẽ melius traditur, ut melius intelligatur, & intellecta memoriæ cõmendetur, & ẽt rem alienã testator põt negare, & hæres tunc legatario ꝓstare, & si non põt, tunc eius æstimationẽ præstare debet, nisi sit talis res legata, cuius non sit commercium, quo casu non debetur æstimatio, & onus probãdi testõrẽ sciuisse rem alienã, incũb. legatario hoc asserenti. Et si testator scienter legat rẽ suam alteri obligatã hæres tenetur eã luere, & legatario ꝓstare nisi testator expssè senserit q legatarius eam luat h. d. usque ad. § si res.

c Casus, l. quo quis cõpellitur emere cõtra regulas cões, & c. & l. cõi diuidũdo. § fin. hic all. ĩ glo. dic, q ratio est, quia pars erat assignata ꝓ indiuiso, unde reliquũ cogitur emere, ne qt inuitus staret in cõmunione, secũdũ Bar. in l. fi. C. de fidei com. lib.

d Addo inquantũ supra dr̃ q hæres tenetur ei præstare æstimationẽ, q̃ æstimatio relinquitur arbitrio iudicis. l. alieno. § si is, cuius st de fideic. lib. & hoc si est cõtentio, q̃ sit iuxta æstimationem.

e No. in uer. sed si talis q si testator legat rem, cuius non est mercium tñ in cõi, ut est res publica uel sacra, nõ debetur etiã

æstimatio, ut hic in gl. in uer. æstimatio. Sed si esset commerciũ, sed cum magna difficultate, ut in fundis patrimonialibus Cæsaris, tunc quia dependet alienatio solũm à uoluntate Principis, dicitur in tñ difficilis, ꝙ reputatur impossibilis, l. apud Iulia. §. fi. de leg. i. Et ideo non ualet onus adiectum legato ꝑdij facto fratribus mendicantibus, ut ibi debeat construi locus, ubi morentur fratres, cum talis mutatio dependeat solum a potestate unius s. Pontificis c. unico. de relig. dom. in 6. & in Bart. in d. §. fi. Si ãt commercium est in communi rei legatæ, sed non est legatario uel hæredi, distingue ut in glo. prædicta, & similis est i l. si res, de leg. j. Si aũt legatur fundus dotalis uel res minoris, dic ut per Bar. in d. §. fi.

f De legato rei alienæ uide latè Bello. cons. 9. nu. 8. per tot. ubi ẽt an disponere possit testator de bonis subiectis fideicommisso.

g Item aduerte, ꝙ dum text. uult, ꝙ legatum rei alienæ ignoranter factum non ualet: & subdit rationem, quia si testõr sciuisset, forsitan non legasset. ista rõ ur̃ dubia, quia idem esset dicendum in re hr̃dis, & tamen indistinctè ualet legatum de re hæredis, ut uult gl. hic in uerbo, hr̃dis per tex. l. unum ex familia. §. si quis rem suam. ff. de leg. 2. ubi Iurisconsl. rñdet, ꝙ sunt faciliores in legãdo proprias res hr̃dum, q̃ in grauãdo eos de redimẽdo res alienas. Istud uidetur summe dubiũ, qa nõne ita grauatur hr̃s, qñ hẽt necesse ꝑstare rem suam, sicut qñ hẽt redimere rem alienam? quæ redemptio est fienda iusto pretio. Cogita.

h Quod uerum limita, q̃do ille testõr non possidebat rem alienam. ubi ãt non possedisset tempore mortis, tunc ualet legatũ, nec distinguitur, si sciuerit uel ignorauerit: & tunc ꝙ hoc sciat, dẽt probari per legatarium, non per hr̃dem, ar. hr̃ in c. filius. extra de testa. & hoc infra in uersi. pen. quod sequitur.

i Quid ãt si extraneus leget rem propriam dño, q̃ dñs ipse alteri obligauerat, quid ur̃ legare? Dic, ꝙ ur̃ legasse ius pignorum, hoc est, ꝙ suus hæres ipsam liberet à tali obligõne. l. si tibi hõ: de lega. j. & ualet legatum rei propriæ rõne iuris deficientis, alias secus. l. res proprias. C. de leg.

k Adde, ꝙ ista exæquatio fit dupliciter, ut in d. l. j. Primo in personis, quæ pñt legare, & quibus põt legari. Secundò in rebus, qa res q̃ põt legari, possunt fideicõmitti. l. 2. & 3. C. commu. de leg. & sic fraternitat hodie legatum & fideicommissum.

l Ista gl. potest dupliciter itelligi. Primò de re communi testatoris & hæredis, & tunc clarum est ꝙ tota debetur. l. cum filius. §. cũ dominus. ff. de leg. 2. Bar. ĩ d. l. unũ ex familia. §. si quis rẽ. Itẽ potest intelligi de re communi testõris & alterius extranei, & tunc procedunt, quæ hic dicuntur.

m Statuto disponitur, ꝙ forensis non possit possidere immobilia in aliqua ciuitate, qualiter fiet si sibi legetur res immobilis, vide Bar. in l. filiusfa. §. si quid alicui. de leg. j. uide etiã in l. multum interest. ff. de uerb. obl. & in l. apud Iulia. §. fi. ff. eo.

n Vide omnino Bello. d. consi. 9. ubi de legato usufructus facto uxori in re aliena.

o An hæres teneatur de euictione ꝑ re legata? Dic ꝙ non, q̃do fuit legatũ factũ ab ignorante: secus si à sciẽte, q̃a tunc tenetur. d. l. cum alienam. Quod primum limita, nisi esset legata coniunctæ personæ. Secundò limita, nisi error præcedentis causæ ualet, puta quia emisset ipsam a pupillo, & cõtractus erat nullus, ut no. in d. l. si domos. §. de euictio. per Bar. & glo. de leg. 1. argu. l. Sticho. §. fi. de usufru. lega.

p Nã factũ iudicis æstimatur factũ partis, ut in simili de donatione io solutum, tradit Bello. consi. 23. nu. 10.

q Vide in l. cũ pater. §. euictis. ff. de leg. 2. per Bart. ubi ponitur de diuisione bonorum, cur diuidentes tenentur de euictione. In legato ãt re euicta, uide hic, & gl. in l. si domus. §. de euictione. ff. de leg. 1. concor. cum ista.

r Sed maius dubiũ est circa dictã l. si res, & circa hunc text. ꝙ testõr nunq̃ ur̃ grauari onere luẽdi: quia qñ testõr hẽt aliqđ ius in re, quantumcunq; illud sit finiturum morte, & sic nullã sit allaturum utilitatẽ, illud tñ itelligitur legare, & nõ plus. l. uxor patrui. C. de lega. l. quod in rerum. §. j. & l si domus §. fi. de le. 1. Cum ergo hic habeat ius luẽdi, ergo illud oñ debet intelligi legasse, & nõ plus. Cogita, quia durũ est respõdere: & dicit Ang. in d. l. si res obligata, ꝙ habet istud pro multum difficili contrarietatio: & ibi uide Puteum & nouiores.

SVMMARIVM.

1 *Valet legatum rei, quam nondum natura peperit.*

2 *Duæ causæ lucratiuæ bene possunt effectiuè concurrere, si originem capiant in personam diuersorum.*

§. Si res aliena.

a Si legatarius rem legatam uiuo testõre ex cã. lucratiua fuerit cõsecutus, legatũ expirat penitus. Si verò ex cã onerosa, ex testõ rei pretium cõsequitur. Et si in testĩs duorũ eadem res fuerit legata, si primò ex uno fuerit æstimatonem consecutus, poterit ex alio rem cõsequi, secus econtra. h. d. No. primò summarium. Item no. ꝙ si legatarius uiuo testõre rẽ legatã ex causa lucratiua fuerit consequutus, corruit legatũ: secus si ex cã onerosa. No. rõem, qa duę cãæ lucratiuę, in eũdẽ hoĩem respectu eiusdẽ rei cõcurrere nõ pñt. conc. l. oĩs. de act. & obl. No. ꝙ si eadem res in testĩs duorũ fuerit relicta, si qdẽ legatarius primo ex vno testõ rẽ cõsequatur, nõ poterit postea ex alio cõ-
b sequi ꝑtiũ: secus ecõtra. b No. ualere legatũ rei, q̃ nõ-
1 dum extat c in rerũ natura. Rõ dubitandi, quia uide-
c batur legatũ non ualere, tanquã fundatũ super non ente, & sic super patiente male disposito. Rõ decidẽdi fuit, qa hoc legatum hẽt tractum in futurum ex natura rei, cum nata erit. l. interdum. de uer. obl. l. in tempus. de hær. inst. In gl. consequi. ibi, sed utrum. Hæc opinio glo. cõiter approbatur, per l. boue mortuo. §. Labeo. de leg. 2. per l. cum res, de leg. 1. Ad §. utrum, rñdetur, ꝙ ibi æstimõ debetur in effectu, non
d ãt peti ꝑt in ipso libello. d In fi. gl. in uerbo, hoĩe. Vos
2 aliter respondete, ꝙ duæ † causæ lucratiuæ non possunt concurrere origine & effectu, ut hic: sed effectiuè possunt concurrere, si originem capiant in persona diuersorum, & loquitur contrarium.

ADDITIONES.

a Circa hunc. §. in uers. hac rõne, occurrit maximũ dubiũ, dum dicitur, ꝙ si ex testamentis duorũ eadẽ res sit legata uni, si legatarius primò consecutus est rẽ, non possit postea agere ad æstimationem: secus ecõtrà: quia si primo cõsecutus est æstimationem, nõ potest postea agere ad rem. Quę potest esse ratio diuersitatis; & nullus doc. etiam Io. Fab. nõ ponit hic, nec etiã Bar. ponit in sua repetitione l. Meuius. §. duob. ff. de le. 2. Et in ueritate puto quòd. dorum sit assignare rationem diuersitatis; tñ fortassis ista potest esse ratio Vnde præmitto, ꝙ semp res legata dẽ esse in obligatione, & si nõ possit solui, nõ autem æstimatio. Et semper debet agi ad ipsam rem legatam, quantũcũq; eam esset consecutus: & licet ipsa res non posset solui, nunquam tamẽ debet agi ad æstimationẽ. ut uult gl. approbata per omnes hic ĩ uer. conseq. & est tex. ĩ l. si seruũ. §. cũ electus. ff. de uerb. obl. Hoc præmisso dico, quòd quando quis est consequutus rẽ nõ potest postea agere ad æstimationem, sed debet agere ad ipsam rẽ, si concurrerent duæ causæ lucratiuæ circa eãdẽ rem, quod nõ potest. Et hoc est quod dicit ille tex. ibi, nam si rẽ habet, agere non potest. Sed quãdo primò consecutus est æstimationẽ, si postea agit ad rẽ, agit ad diuersa, & hoc est quod uult iste tex. ibi, & i eãdem rem. Et si dicis, nõne pretium siue æstimatio succedit locõ rei, ut uult gl. in uer. posse. Dico ꝙ hoc est falsum, & male loquitur glo. & contra hunc text. quia si æstimatio esset eadem qđ res, certè quando consecutus esset æstimationem, nõ posset agere postea ad ipsam rem. Non obstat l. si rem & precium, quia secundũ Bar. ibi, illud procedit in uniuersalibus, secus in particularibus Vel melius dico, quòd illud quod dicitur, pretiũ succedit loco rei, est uerũ fictè: sed nos in hac materia debemus attẽdere si in ueritate sint res diuersæ, licet in effectu & fictè sint idẽ. l. si seruus legatus. §. 1. ff. de leg. 1. & ibi omnes: & Bar. ĩ d. §. duobus. & omnes hic: & facit l. si is, q. Stichũ ff. de act. & obl. Tamẽ contra istam meã rationẽ multum facit: quia licèt primo quis consequutus fuerit æstimationem, tamen non uidetur ꝙ possit agere ad rem, attẽta ratione mea: quia licèt cõsequutus sit æstimationem tamen debuit agere ad rem, ex his quæ suprà dixi, & sic postea agendo ad rem, dicitur agere ad idem. Vnde aut uis attendi petitionem, & ita in primo, sicut in secundo casu debuit semp peti res & sic petitio ex duab. causis lucratiuis cõcurreret, esset idem quod impossibile, ꝑ hunc text. Aut uis

attendi officiũ consecutionis, quod tamen non debet attendi, p illam l. si seruus legatus. § 1. & idem erit in utroque casu. Cogitādum est apire os in hoc, in quo Doc. omnes obmutuerũt. Item aduerte, q ratio prædicta minus procederet tenēdo id, qđ tenet Bar. in l. planè. §. q si rē ff. de leg. j. q sit in electione legatarij petere rem uel æstimationem, per iura ibi allegata p eum.

b Et sic habetis unã fallentiã, s. quã cõcurrere possunt duæ causæ lucratiuæ. s. indirectè, non directè. Aliam fallētiam hēs in tex. puta, quãdo unus est cõsecutus æstimationē ab uno, ab alio potest conseq. rem, ut hic, licèt nõ econtra. Tertiò fallit in legato quantitatis, in quo non habet locum illa regula duarũ cãrũ lucratiuarum. Vnde si in testõ relinquo q ematur tibi res, licèt ab alio donetur tibi res me uiuo, tamē petes æstimationē ab hærede, qa hēs rē quã ipse non legat, sed æstimationē, & sic quantitate. l. Titia Seio. ff. de le. 2. Quartò fallit, qñ duæ cãæ lucratiuæ cõcurrũt diuerso tpe. Vnde si stipulor fundũ à te sub cõditione & interī fundus donetur, & tpe existētis cõdõnis non sit meus, qa eũ uendiderim, nihilominus petã à te. l. existimo. de uer. obl. Quinto fallit, quãdo res soluta ex una lucratiua cã, esset reuocabilis etiã de iure spãli, qa tunc agitur ex alia. Vñ si res absentis à me usucapta mihi legetur, si absēs restitutus à me uē diceret, petam ex te. l. non quocũque. §. 1. ff. de leg. 2. Sextò fallit, quando nõ concurrit circa eandē psonã, ut si primò res mihi legetur, deinde Titio: si Titius rem consequitur, ego cõs quot æstimationē. l. si res. de leg. 3. An autē exceptioni duarũ causarũ possit renũciari, uide Bart. in l. meminimus § duorũ. de le. 2.

c Addo ad uer. eadem quoq; res. Et tale legatum est conditionale quò ad obligationē, quia inest cõditio, si nascetur, q impedit obligationem: sed non quo ad transmissionem. l. interdũ, de uerb. obl. l. 1. in. fi. de cond. & dem. l. conditiones. q̄ extrinsecus. & econuerso. Quid si nõ nascatur illo anno frumentũ, an expiret legatum? Dic, secundum Bar. in l. inter stipulant. §. sacram, de uer. obl. q si locus, ubi debet nasci tale frumentũ, pponatur causa demonstrationis, puta, lego decē corbes frumenti, de eo quod nascetur in tali loco: uel uolo q talis teneat tale præstitũ: uel uolo q frumentum tale percipere possit: tunc licèt ibi nõ nascatur, heres tenetur soluere. l. quid. & l. Lucius. de ali. leg. Si nõ apponitur causa demonstrationis, pfertur sine demonstrat. ōe, puta, lego decem, & c. de isto fundo, tunc debet expectari usque ad alium annum, ut d. § sacram. ibi uide.

d Simile uide in l. stipulationes non diuiduntur. & l. si seruũ §. effectus de uer. obl. & l. 4. ff. de cõs. ssi. de stipulatione, s. qua est promissa res, & non soluitur, ut ipsa petatur cũ interesse, ut p bar. in d. l. si seruum.

SVMMARIVM.

§. SI eadem.

Si legatum fiat duob. utroq; acceptãte, scinditur inter eos: altero uerò deficiēte legati eius portio accrescit alteri. h. d. diuiditur in quatuor. Nam in prima tractat, qualiter duo uel plures legatarij coniuncti re & uerbis, uel re tantùm ueniant ad legatum. In secunda tractat, qualiter inter eos habeat locum ius accrescēdi. In tertia declarat, quando dicatur coniunctim legati. In quarta, quãdo disiunctim. Secunda ibi, si alter. Tertia ibi, coniunctim. Quarta ibi, disiunctim.

1 Premitto, † q duplex est coniunctio principaliter, una legis, alia hoĩs. Coniunctio legis est illa, per quã
a in sola uirtute legis a plures personæ coniunguntur: & ad aliquam rem uocãtur: & in hac habet locum ius accrescendi, si fiat in hæreditatib. secus si fiat in legatis. l. si seruus cõis ab extraneo. de acq. hær. iuncta l. à Proculo. de leg. 2. & de hac dicatis ut ibi, quia nõ
2 est materia nostra. † Coniunctio hoĩs est duplex: una inter uiuos emanans, alia testamentaria. Cõiunctio hominis inter uiuos appellatur, q̄do duo uel plures coniũguntur ex contractu, & eandem in rem uocantur, & sic si ista emanauerit in contractu oneroso, habet locum ius accrescendi: secus si in contractu lucratiuo. l. fundus. de contra. emp iuncta l. mihi, & Titio. de uer. obl. & dicatis ut ibi, quia non est materia
3 nostra. † Coniunctio testamentaria est triplex, quia quædam est mixta re & uerbis, quædam verbis tm̃, & quædam simplex, hoc est, re tm̃. Re & verbis coniuncti dñr; quos rei & verborum complexus coniũgit. l. triplici. de uer. sig. Exemplum: Testator legat mihi & Sempronio fundum, appellamur ego & Sempronius primo coniuncti verbis, quia positi sub oratione de copulato extremo. Re appellantur coniuncti, quia ad eandem rem insolidum sunt vocati. Verbis tm̃ coniuncti appellantur, quos uerborũ cõplexus iungit, sed in re ipsa distinguuntur. Ecce testator dicit, lego Titio & Seio fundum æquis portionibus, isti sunt coniuncti verbis, rõne de qua sup. sed sunt disiuncti re, quia quilibet ad partē rei uocatur. Coniuncti re tm̃ appellãtur illi, quos rei tm̃ complexus iungit, sed non uerborum. Ecce testator dicit, Lego fundum Seio: postea dicit, Item lego dictum fundum Caio: isti sunt verbis disiuncti, quia positi sub duab. orõnib. sed re coniuncti, quia vocati ad eãdem rem. & hęc uera scdm cõmunē opi. licèt Vltramontani aliter dixerunt, vt est gl. or. in l. j. in prin. de usuf. accre. Et qualiter habeat locum inter istos ius accrescendi vel non decrescendi, videbitis in glos.
4 fin. Secundò præmitto, q † in hoc §. illi disiuncti appellantur, qui licèt re coniuncti sint, verbis tamen disiũcti sunt: ita quoq; hr̃ in §. his ita. C. de cad. toll.
5 No. primò summarium. Secundò no. quòd † inter cõiunctos coniunctione testamentaria locum habet ius accrescendi. conc. l. unica. §. his ita. C. de cad. toll. l. nemo. de leg. 2. l. re cõiuncti. de leg. 3. No. quòd legatum dicitur deficere in persona eius, qui moritur viuo testatore, vel q post eius mortem legatum sperñit. Item no. quib. dicatur coniunctim legari, & quibus disiunctim, qđ declaraui in euidentialib. In fi.
b gl. in uer. duob. b & ideo petitione vnius, vel solutione vni facta, alter hæres liberabitur ab altero. l. 2.
c de duo. reis In gl. defecerit. c ibi, § j Et est ratio, nam cum legatum nunquam susceperit uires in persona eius, qui non erat in rerum natura tempore testi, nõ potest impediri quin collegatarius totum consequatur. Ibi, §. fin. Et est ratio, quia iste posthumus nec uerè, nec fictè fuit in rerum natura tempore testamētis, unde cum in eius persona non potuerit consistere legatum, totum ad collegatarium pertinebit. Ibi, §. si duobus. Et est rõ, quia in persona serui non consistit legatũ. Ibi, §. si coniunctim. Et est rõ: nam licèt de rigorositate iuris ciuilis non ualet legatum relictũ seruo proprio, de æquitate tamen iuris gentium valet, ut l. quidam §. de illo. C. de neces. hære. insti. Vnde cum legatum uires habuerit, impeditur ius

accre-

accrescendi.Ibi,§.si Titio.Rñ,quia licèt legatum va-
leat in persona tua, iure tñ dominij illud retines,
vnde nulla portio ad alium accrescere potest. In fi.
gl.Ratio est,quia licet incapax non habeat,succedit
tamen fiscus,qui impedit ius accrescendi.In glo. le-
6 go.in fi.uos distinguite tria membra. † Aut apparet
de voluntate expressa testõris, qđ legando secundo
uoluit adimere primo,& tunc scđs vocabitur,& pri-
mus excluditur.l.si pluribus.§.j.de leg.j. Aut appa-
ret de uoluntate testõris,ꝙ uoluit oẽs uocari, & tũc
oẽs admittẽtur,ut hic.Aut legauit scđo sub comme-
moratione primi,puta,Stichum quem legaui Seio,
lego Caio,& tunc p̃sumitur totum adimere à Seio,
& totũ conferre Caio.l.sicut.de adim.leg. Aut lega-
uit secundo,nullam faciendo commemorationem
primi,& tunc nõ uř adimere à primo,imo oẽs pari-
d ter uocare,vt hic.In fi.gl.fi.ď nota,ꝙ coniũctus re &
verbis p̃fertur oĩb.uno mõ tm̃ coniunctis. Scđò col
ligitis,ꝙ coniunctus uerbis nõ p̃fert coniuncto re,
imò pariter admittuntur.Et idẽ tenuit gl.in l.re con
iuncti.de leg.3.& sequit Bar.& cęteri,per l. si ita q.s.
de hær.inst.per l.re coniuncti.in fi.de leg.3.per l.tri
plici.de verb.sig.Pet.& Vltramontani dixere,ꝙ uer-
bis coniunctus præfertur re coniuncto,quia coniun
ctio uerbalis prouenit ex mẽte testatoris: coniũctio
realis ex accidenti prouenit:de quo in d.l.re coniun
cti.& in §.his ita.C.de cadu.toll.Addite prædictis,
ꝙ inter coniunctos verbis,habet locum ius accresçẽ
di cũ onere:inter cõiunctos re tm̃, uel re & uerbis,
hẽt locum ius nõ decrescendi sine onere d.§.his ita,
in fi.C.de cad.toll.Et quia sup.fuerũt distinctæ tres
spẽs coniunctionum,ideo circa eas quasdam breues
qõnes expediã,q̃ apud maiores nostros exortæ sũt.
Quæro ergo de exemplo mixtæ coniunctionis testa
mentariæ,hoc est,verbalis & realis.Gl.in hunc mo-
7 dum format exemplum: † Titio & Caio lego fun-
dum.Nam isti appellantur & uerbis & re coniũcti.
hoc tenuit gl.in hoc.§.in verbo,re.Idem in l.j. §. fin.
de iure delib.& hanc opi.tenuit Bar.& cõiter Citra-
montani,adducentes casum in hoc uer.coniunctim.
vbi loquitur de cõiũctione reali & uerbali,& tñ exẽ
plum ponunt in hunc modum: Titio & Caio lego
Stichum.Pet.tñ de Bellap.& Vltramontani contra
riũ tenuere,dicendo,hoc exemplo hos solùm appel
lari uerbis coniunctos,sed re disiunctos. Mouetur ĩ
primis:nam quemadmodũ copula, Et,distribuit rẽ
per uiriles in contractu.l.si mihi.& Titio.de uerbo.
obl.ita & in ult.uoluntate.l.seruũ filij.§.eũ, qui chi-
rographum.de le.3.ergo testator,qui legat hoc mõ,
Lego Titio & Seio fundũ,intelligitur legare per par
tes æquales,non tamen insolidum. Scđò mouetur,
quia simile videmus in sñía iudicis,qui si damnaue
rit plures copulatiuè aliquid soluere,vř illud soluẽ-
dum distribuere per uiriles.l.unica.C.si plu.una sen
ten.l.Paulus.de sent.& re iudi.ergo idem in sñía te-
stõris.§.disponat.in Auth. de nupt.Et hanc sñíam te
nuit D.Christoph.fręrus p l.planè.§.si coniunctim.
de leg.j.per l.legatum.§.fi.per l.si duobus.§.fi. de le.
3.adducit casum in l.item quod Sabinus.§.unde idẽ
tractat.de hær.inst.Ad istum uers.si coniunctim. re
spondet ipse,ꝙ debet intelligi de sola coniunctione
uerbali,uelut præpotentiori.arg.in l.in finalibus.ff.
si.regun.Sed hic intellectus non placet cęteris Doc.
quia si solùm loqueretur de coniunctione uerbali,
fierent partes in legato ab initio facto,& tñ litera in
prin.§.vult,partes fieri dře per concursum,quasi ab
initio fuerit res utrique legata insolidũ. hoc proba-
tur in verbo,scinditur,ergo loquitur de coniunctio-
ne uerbali & reali mixta.Et ppea melior vř opi.glo.
& Citramõtanorũ,cum qua tenuit Præceptor meus
in sua repetitione dictæ l.re coniuncti. fręrus rõne
duplici.Primò introduxit l.re coniuncti,ubi Iurecõ-
declarato,qui dñr re coniuncti, incipit declarare q.
dicantur uerbis tantum coniuncti:& dicit, Seio &
Titio lego fundum æquis portionibus: si.n.sine illa
cła,ęquis portionibus,illi fuissent tãtũ uerbis con-
iuncti,illa cła fuisset frustratoria, contra §.quibus.
in prima cõstĩ.C.quinimo illa lex fuisset lata in in-
dubitato casu,contra Lancillæ.C.de fur:Si enim di-
cendo,Titio & Caio lego fundum,essent tantũ uer-
bis coniuncti,quis dubitauerit ꝙ adijciendo illam
clausulam,æquis portionibus,essent tantum uerbis
coniuncti?Ne igiť Paulus aut frustratoriè loquatur,
aut casum indubitatũ attulisse videať, dicimus hos
appellari & uerbis & re cõiunctos.Præterea isti duo,
Titius & Seius,quib.est legatum forma qua supra,
hñr loco unius corporis.l.planè,in prin.de le.j. Sed
si vni soli esset res legata,diceretur insolidũ legata,
ergo & qñ plurib.est legata,dicetur insolidũ legatũ
& iõ re cõiuncti.Ex quib.concluditur,ꝙ isti appellã
tur & uerbis & re coniuncti, Titio & Seio lego fun-
dũ.Non ob.arg.Petri,quia rñdet Bar. ꝙ ista copula,
Et,bñ distribuit,quia ex post facto scinditur legatũ
p partes,legatarijs ad petitionem legati concurrẽti
bus:sed tñ ex forma testĩ testator tribuit omnibus
insolidũ,& iõ dñr re cõiuncti.Sed dicet aliqs, qua-
re testõr ab initio magis vř solidũ tribuere,q̃ iudex
uel contrahentes:q.b.casib.partes fiũt ab initio.Rñ-
debat Præceptor meus,ꝙ hoc sumitur ex cã finali,q̃
mouet agentẽ.Nã iudex agit in mente, ꝙ solutio fiat
p partes in cõdemnatione.Idem & contrahẽtes: nec
curant p quos soluať,dũmodò solutio fiat. Sed te-
stator gerit in mente,ut potius vnusquisq; legatario
rũ rẽ solidã pcipiat,q̃ hæredes, quia in re legata te-
stator magis vř dilexisse vnu ex legatarijs quã hære
dem,ex quo semel voluit rẽ ab hřde abdicari.l.si q̃s
eũ,de cond.& dem.Vel aliter soluebat,multum.ſ.re
ferre an in contractu vel testõ, vel iudicio deducať
quantitas discreta,quo casu fiant partes ab initio: pu
ta,promittis dare decẽ Titio & Seio?Lego Titio &
Seio decẽ.Cõdemno Titiũ & Seium date decẽ, quo
casu fiant partes ab initio:& ita loquuntur arguinẽ
ta Petri:An uerò deducatur quantitas,ut hõ, & fun-
dus,& similia,quo casu copula,Et,non distribuit ab
initio,& tunc fiẽt partes per concursum.Mouetur ip
se ad hoc,quia omnes leges allegatæ per Petrin,solũ
de quantitate discreta loquuntur.Scđò mouetur per
l.Titio.de leg.2.Sed hæc sua opi.ut sup.dixi,uř con-
tra casum l.3.§.si quis ita.continuando prędedentia
ad illum §.ff.de eo,quod cer.lo.unde tenete respon-
sionem Bar.Ad l.planè.§.si coniunctim,respõdetur,
ꝙ si fiunt partes ab initio,hoc debet intelligi, legata
rijs concurrentibus. Eodem modo respondetur
ad l.legata,§.fina.& ad l.si duobus.§.fin.quod ille §.

hēt plures intellectus, fed fcd͞m uerũ nihil obftat, de quib. dicatis ut ibi. Ad uerf. unde idē tractat. rñr, ꝙ ipfi non erant uerbis coniũcti, quia fi fuiffent, alijs prælati extitiffent, fcd͞m ueram opi. de quo in d. l. re coniuncti. & l. 3. & inf. fubijciã. Sed huic opi. vr̃ fortius obftare, l. triplici. §. videamus. de ver. fig. Sed refpondete, ꝙ in illo ver. videamus, ponitur exemplũ non coniunctorum re & uerbis, imò ille ver. nec dubiũ, eft quin. præcedit. Nam dictum erat, hos appellari uerbis & re coniũctos, Titius & Seius. Sumpto poftea uerfi. videamus, dicit, quid fi copula, Et, detrahatur, & ita dicatur, Titius & Caius funto? & refpondet hos appellari re & uerbis coniunctos: quia licet non fuerit appofita copula, Et, hr̃ tñ pũctus quadratus, qui hr̃ loco copulæ. l. pretia rerum. & ibi glo. ad leg. Fal. l. duob. §. fi. & §. in coeunda. ff. pro fo. l. 3. §. duæ caufæ. de Carb. edi. Quinimò illa lex in uerfic. nec dubium. probat apertè opi. Bar. & glo. quæ dicit illos appellari uerbis & re coniunctos, quos verborum & rei complexus iungit. Si ita eft, ꝙ dicendo, Titio & Caio lego fundum, ifti funt claufi fub eadē oratione verborum de copulato extremo. Item fub una eademque re legata, ergo funt & uerbis coniuncti. Illud planè exemplum effet indubitatum fi diceretur, Titio & Seio lego fundum infolidum. Venio ad fcd͞am fpēm teftamentariæ coniunctionis, q̃ realis tm̃ appellata eft, & q̃ro, an ifti fint re coniuncti,

8 †Titio lego fundũ Sempronianum, Caio eundem fundum lego, ita ut quilibet illum confequatur infolidum, adeo ꝙ altero moriente fuperueniens confequatur & totum fundum, & totius fundi æftimationem. dicit Bar. ꝙ ifti non funt re coniuncti, quia ad eãdam coniunctionem realē duo requirunt. Primũ, ꝙ eadem res feparatim plurib. leget: fcd͞m, ꝙ faciãt partes ꝑ concurfum. d. l. re coniuncti. §. his ita. Vnde licèt in exemplo nr̃o adfit primum, qa eadē res in ōronib. plurib. eft legata, tñ quia deficit fcd͞m, quia non faciunt partes per concurfum. l. fi plurib. §. fi. ff. de le. j. fequitur, ꝙ nõ dñr re coniuncti. Eodē mõ fi adeffet fcd͞m, & deficeret primũ: pro quo infert intellectum in l. item quod Sabinus. §. vñ idē tractat. de hær. inft. Ego puto Bar. in fuo exemplo bene loq, fed in rōne fua non: quod. n. legatarij faciant partes ꝑ concurfum, non eft cã producendæ coniunctionis realis, fed eft effectus qui infurgit ex coniunctione reali. Ideo. n. faciunt partes ꝑ concurfum, quia concurrunt re coniuncti. Non aũt dñr re coniuncti, qa faciunt partes, qa effectus q ꝓducit ex cã, non põt effe cã fuæ cãæ. l. licet §. ea. de ꝓc. Vñ in exēplo Bart. dico, ꝙ illi non faciunt partes per concurfum, qa nõ funt re coniuncti: non aũt dico ꝙ non fint re coniũcti, quia non faciunt partes per cõcurfum. Venio ad

9 tertiam fpēm †coniunctionis teftamētariæ, quæ verbalis tm̃ appellatur, & ita fit per vnitatē fermonis fiue verborum plures legatarios comprehendentium fiue fiat ꝑ terminos copulatos, fiue folutos, fiue fiat uerbis oĩno perfectis, fiue uerbis quæ facilè percipi pñt. Exemplum primi, Lego Titio & Seio fundum æquis portionib. hic. n. termini copulatiuè ponũtur. l. re coniuncti. 2. rñfo. Exemplum fecundi, Titio & Seio lego fundum: hic termini foluti ponuntur ex figura uerborum, & tñ conficit uerbalis cõiunctio. l. triplici. ver. videamus. de ver. fig. quia licèt in fono uerborum folutè ponantur, in intellectu tñ copulantur, quia inter eas ꝑfonas ponitur punctus, qui hr̃ loco copulæ. l. fi duob. §. in coeunda. ff. ꝓ fo. & ibi glo. l. pretia rerum. ad l. Fal. & ibi gl. in l. pretia. §. duę. de Carb. edi. cum gl. Exemplũ tertij: Titio, & Seio fundum æquis portionibus. hæc oratio eft imperfecta de fe, quia deficit uerbũ regulans, hoc eft, do, lego, & tñ ualet relictum. l. cõ pt̃. §. imperfecta. de le. 2. l. j. §. fin. aũt. de hær. inft. Ex qb. infert Bar. contra Pet. ꝙ ibi non appellantur uerbis coniuncti, Titio fundũ do lego, & eundem Caio do lego; quia licèt copula, Et, fuerit appofita, tñ nõ dñr uniti fub una oratione (de categorica loquor) & ifta copula, Et, quia hic copulat orationes, non aũt terminos, nõ dñr uerbis cõiuncti, fed tunc folum cum termini copulantur, & eodē uerbo reguntur. Et hoc fatis de triplici coniũctione quo ad eorum formam. Sequitur nunc uidere de

10 ꝑlatura coniunctionum, hoc eft, qualiter †coniũctus coniuncto ꝑferatur in iure accrefcendi. Circa quem art. illud eft palam apud nos, ꝙ oĩno coniunctus, hoc eft, re & uerbis, ꝑfert alteri tm̃modõ coniuncto, hoc eft, uel re tm̃, vel uerbis tm̃. l. re coniuncti. de leg. 3. quia duplex coniunctio uincit unam, ut in Auth. de confan. & vte. fra. in prin. Sed dubitatur, an verbis cõiunctus tm̃, ꝑferatur re coniuncto tm̃, vel ecõtra, vel pariter admittat vterq; nec alter excludat alterum. Iftud hic vr̃ tenere gl. & in l. re coniuncti. & clarius in l. j. in fi. de iure accref. & hoc fequitur Bar. allegãs l. fi ita quis hæredes. de hær. inft. Sed Pet. & communiter Vltramontani tenuerunt ꝙ verbis coniunctus ꝑferatur re coniuncto tm̃. Mouet primò ꝑ l. re coniuncti. in fi. de le. 3. Sed Bar. rñdet, ꝙ illa lex nihil facit: nam ibi Iurecõf. dicit, ꝙ re & uerbis coniũctus oĩb. ꝑfertur, poftea probat. Nã fi ifte eft re coniũctus conftat ꝙ illi præfertur. Si aũt eft uerbis tantũ coniũctus, rñdet, & magis eft ut ipfe præferatur & re & uerbis coniunctis. Hæc refponfio non placet, quia fequeretur, ꝙ Paulus, qui voluit tractare de prælatione triplicis fpēi cõiũctionum, effet diuinatus, de unaq; folum tractaret. Vnde dico, ꝙ Iurecõf. ibi tria dicta complectitur. Primò, re & uerbis coniunctum oĩbus præferri. Poftea fequitur, quid fi re tm̃ cõiunctus fit: & conftat illum non effe potiorem, hoc eft, re coniũctum, quam fi uerbis coniunctus fit, & magis eft ut ipfe præferatur re coniuncto. q. d. non folũ re & verbis coniunctus præfertur re coniuncto, fed & ipfe uerbis coniunctus, re tantum coniuncto pręferatur. Secundò mouetur Petri ratione. Nam coniunctio uerbalis prouenit ex uoluntate teftatoris. Realis verò incidenter cum legatarijs concurrentibus, quib. prima facie teftator folum rem legaffe vr̃, fcinditur legatum: hoc. n. cafu ifta coniunctio prouenit ex accidenti, non ex voluntate teftatoris, ergo coniunctio verbalis à teftatoris voluntate procedens, excludet realem tm̃. l. in condõnib. ff. de cond. & demõ. Hinc eft ꝙ re coniuncti tm̃, appellantur difiuncti à lege, ut hic uer. difiuncti. & in §. his ita. C. de cad. tol. & in l. j. de vfuf. accref. Tertiò mouetur ipfe, quia uerbis coniuncti appellantur vnum corpus folum vnitum. l. planè. de le. j. §. vbi autem. C. de cad. tol. ergo præferuntur re tantùm coniunctis. Quartò mouetur,

quia qui in uno grauat, in alio dēt alleuiari.l.eū, qui incaſſe.de iureiur. Sed verbis tm̄ cōiūctus grauatur in hoc, quia pſtat onera iniuncta coniuncto: nō aūt re coniunctus tm̄, ergo dēt alleuiari ut præferatur. Quintò mouet, quia actus dēt īterpretari ut potius ualeat quàm pereat.l.quoties.de reb.du.cuni ſi. Sed ſi dicimus verbis coniunctum præferri, onera iniun cta defuncti præſtabuntur & ualebunt. Secus ſi dicamus re tm̄ coniunctum præferri.§.ſi āt ad deficientis.C.de cad.tol. ergo verbis tm̄ coniunctus, re tm̄ coniuncto præferetur. Et iſta opi. in diſputādo ſubtilior mihi placet. Nō ob.l.ſi ita q̄s hr̄des, quia r̄ndet Pet.ꝙ ibi inter primam & ſcdm inſtōnem eſt punctus, qui ponit pro copula, & facit eos uerbis coniūctos. Sed hæc rn̄ſio nō eſt bona: quia ut ſup. dixi, copula copulans orōnes, non efficit coniunctiōnē verbalem, ſed ſolum illa q̄ copulat terminos. Vnde Præceptor meus nouum dedit intellectū ad illā legem, dicens ꝙ illa lex facit pro Petro, ſumēdo argm̄ à cōtrario ſenſu, cuius intellectus ut aperiatur, recito verba legis. Titius hæres eſto, Lucius & Seius æquis portionib. hr̄des ſunto: deficit Lucius, dr̄ ꝙ illa portio accreſcit nedum Seio, ſed ēt Titio. Subijcit poſtea, & r̄ñt tacitæ obiectioni: qūo.n. Titius admittit? q̄ īmò Seius copulatus coniuncto uerbis, dēret pferri Titio re tm̄ coniuncto. R̄ndet licēt.n. copula, Et, de eius natura coniungat, tn̄ hoc caſu non coniungit, quia teſtator non ut coniungeret, ſed ut celeriter loqueret illam poſuit: ergo à contrario ſenſu ſi appoſuiſſet aīo coniungendi, Seius tm̄ uerbis coniunctus præferretur. Et ſi dixerit quiſpiam, quis reuelauit ibi Iureconſulto, ꝙ teſtator uoluerit conficere orōnes ſolutas, non copulatas? Ipſe r̄ndet, ꝙ hoc inducit hæc lex, quæ hoc dicit: ac etiam forma uerborū ſua det, quia teſtōr incœpit ab orōne ſoluta, & quia præcedentia ſequentia declarant.l.ſi ſeruus plurium. §.

11 ſi. de le.j.† Nunc quæritur, † an inter coniunctos uerbis tm̄, hēat locum ius accreſcendi? Dicite ex mēte Doc. Aut ſunt legatarij diuerſarū rerum, ſiue corporum: puta quia teſtōr dixerit, Seio Titio lego ſingulos ſeruos, & tunc non hēt locum ius accreſcendi.allegatur l.hmōi.§.quibus.de leg. j. Idem eſſet ſi eſſent legatarij vnius rei, ſed eis ſingulis eſſent partes attributæ, & p portiones diſtinctæ & diuiſæ: puta, Lego Titio & Seio fundum æquis portionib. ita ꝙ talis pars uſq; ad talem partem, tali cōiungatur alteri alteri: quia tunc non intelligitur unus fundus, ſed duo, l.qd rerū.§ ſi poſt.de le.j.l.rectè.i ſi.de uerb. ſig.l.ſi quis duas.§.ſi partem.uer.planè. ff com.pd. Si āt eſſent legatarij eiuſdem rei pro partib. non demonſtrabilib.ad oculum, tunc habet locum ius accreſcendi: puta, Titio & Mæuio lego fundum æquis portionib.iſtæ portiones non ſunt ad oculum demonſtrabiles.l.Mæuius.§.duob.de le. 2. Sed contra prædicta opp.de l. 2. ff.de uſuf.accr.ubi uidetur ꝙ inter coniunctos verbis nullo mō hēat locum ius accreſcendi. Sol. R̄n̄r cōiter, ꝙ illi duo hæredes inſtituti non erant coniuncti uerbis: teſtor.n.dixerat, Inſtituo Caium & Sempronium hr̄des: poſtea dixerat Lego Titio fundum detracto uſufructu: licēt.n. duo primi eſſent coniuncti verbis in inſtiōne, nō erāt tn̄ cōiuncti in tacita dedicatione uſusfructus. Sed hæc ſolō non vr̄ applaudere rōni illius legis, quæ ita ſe habet, ꝙ iō nō hēt locū ius accreſcendi, quia nō fuit uſusfructus per concurſum diuiſus. Vnde quidam Gloſſatores antiqui, quorū noīa gl. ſupprimit in l. j. ff.de uſuf.accr.dixerunt, ꝙ licēt inter cōiunctos verbis tm̄, in proprietate hēat locū ius accreſcendi inter cōiūctos, tn̄ in uſufructu nō hēt locum ius accreſcendi: vn̄ ſi teſtator dixerit: Titio & Seio lego vsūfructum fundi æquis portionib. uno moriente vel repudiante pars ſua non accreſcit alteri. quorū opi. oēs reprobant, excepto Præceptore meo, qui illam tenuit diſputatiuè. Mouet p l.2.ff.de uſuf.accr. Secūdò mouetur p l. j. uer. ij. eo.ti. Tertiò mouetur per l.ſi.eo.ti. Mouet & rōne: nā uſusfructus eſt adeo annexus perſonæ, ꝙ ſeparari non pōt niſi corrumpat, & hēt naturalem quandam inclinationem ad proprietatē.l.ſicut.§.morte.ff.qui.mo.uſuſ.amit. iūc. l. ſi unius.§.illud.uer. quod in ſpecie. ff. de pac. unde mortuo uſufructuario facilius uſusfructus conſolidat e cū proprietate, & ad illā redit, quàm accreſcat alteri uſufructuario, quod eſt ſecus in proprietate. Huic ſniæ non ob.l.j §.interdum.l.ſi tibi.l. ſi mulieri.l.j.ff.de uſuf.accr.l.ſicut.§.j. ff.qui.mo. uſuſ. amꝗ ibi loquitur in coniunctis re & uerbis, uel in cōiunctis re tm̄, in quib.hēt locum ius, quod nō appellat ius accreſcendi, ſed ius decreſcendi, qd iō appellat ius decreſcendi, quia concurſu portio legatarij fuerat diminuta: vn̄ ille, qui accreſcit, propriè nō dr̄ capere totam, prout fuerat ſibi legata: nec dr̄ uſusfructus propriè à perſona ſeparari, & ad aliā trāſire. §.ſi āt ad deficientis C.de cad.toll. Oppo. de l. Mæuio.de le.2.ubi vr̄ ꝙ re & uerbis cōiunctus non pferat cęteris, ſed econtra.l.re cōiuncti.de le.3.& per ea, quæ 3.dixi Sol.illa lex variatur plurib. modis adeo ꝙ dixit Pet.de Bellap.ꝙ illā legē legerat octouicib.& adhuc non intellexerat: poſtea gloriatur ſe inueniſſe nouū intellectū. Sed pro nunc illa eſt cōis ſolō, quam ibi tenuit gl.& Doc.cōiter ſequuntur, ꝙ illi duo primi Mæuius & Seius erant tm̄ re coniuncti, & ideo portio deficiens in uno ex ipſis, ēt accreſcit tertio re coniuncto: de quo dicite ut ibi.

ADDITIONES

a De cōiunctione legali uide Bar. in l.re cōiuncti, in quinta quæſt. principali, & ibi uult Bar ꝙ coniunctio legalis ſit illa, qñ ex perſona unius peruenitur ad plures. Et ıõ eſt in hæredibus, ne paganus decederet p parte teſtatus, & p parte inteſtatus, ſ.n Auge.hic, quæ rō ceſſat in legatis. Sed hæc poſitio non placet, quia ex poſtfacto poſſet quis decedere pro parte teſtatus, & p parte inteſtatus.l.circa ff de inoff teſt. Cogita & dic ut per Bar.in l.re coniuncti.d. §.q io princ.ubi ēt ponit iſtam rationem, quam ponit ante oēs gl.in d.l.ſeruus cōis ab ext.

b In gl.j.ibi, illi aut illi lego. ſupple, uti meus hæres uolet, ut l. ſi Titio, in gl.all. Nam ſi teſt. & legat Titio aut Seio, nō dicēdo, ut hæres meus uolēt, nō eſſent duo rei, ſed diſiūctiua, Aut, reſol uitur in copulā, Et, ut æqualiter ueniant ad legata. l. cum quidā C.de uerb.ſig.& erunt coniuncti uerbis, ut tenet Bartol. in d.l.re cōiuncti. Sed qñ adijcitur electio in perſona grauati.ſ.hr̄dis, puta, lego Titio aut Seio ut hr̄s uolet, tūc ſunt duo rei credēdi ex eā luctatiua, & qui primò exigit, ſibi totum hēt, nec tenetur cōicare alteri, ut in l.in l.Falci.hoc obſeruandum.ff.ad leg. Falc. Nihil aliud hic dr̄ per Io.de Pla.& l.2.ff.de duob reis.

c No. ex hac gloſ. in ſi.caſus, in quibus quis admittitur ad partem, & facit partem ſimilem gloſ. habes i l.huiuſmodi §.ſi Titio.de leg.j.& ibi ponitur, ꝙ ſibi relinquitur ſpurio, qui non admittitur ad partē, p Auth.quib.mod.nat.effi. ſui. §. t. an faciat partem,

partem? Et tenetur ꝙ non, quia hoc casu legatū est ꝓ nō scri-
ptū l. Lucius § testator. ff. de lega. 1. & l. plane § si duob. & c. ui-
de supra de inoffi. testa. § pen. in gl. & c. Et p̄mitte ad euidentiã
huius gl. illas duas regulas, quas ponit Ang. de Arc. hic, & Bar. 1
l. hmō. § si Titio. ff. de leg. i. & gl. erit clara.

d Et dum gl. hic alleg. l. & Proculo. dic & melius, ꝙ imò loq̄tur
in coniunctione, sed non in coniunctione hoīs, sed legis, i. qua
in legatis non est locus iuri accrescẽdi, ut per istū sup. in prin.
huius § & per Ang. de Arc. hic. Adde ꝙ in cōiunctione legali,
legatū ꝓ nō scriptum accrescit sine onere, & caducum uel quã
si, cū onere. Bar. in d. l. re coniuncti. Et aduerte, quia puto (licèt
ita in spē declaratum nō inueniam) ꝙ ius accrescẽdi sit illud,
qđ est cum onere: ius uerò decrescendi sit illud, quod est sine
onere. Inter coniunctos uerbis tm̄ hēt locū ius accrescendi, &
sic cum onere. Et ratio est ꝑꝑ unitatem orōnis, quia in orōne le
gãdo duobus, uidetur onus in utriusq; psona repetere. Inter cō
iunctos re tm̄ non hēt locū ius accrescendi, & sic cū onere, qa
ex quo uocati sunt in duabus diuersis orōnibus, onus adiunctū
in persona unius, non vr̄ in persona alterius repetitū. Ista sunt
ex mente tex. in d. l. unica § sin āt ad deficientis. C. de cad. toll.
Et licèt ist. hic dicat ꝙ inter cōiunctos re & uerbis simul hēat
locum ius non decrescendi, & sic sine onere, etiam, & contrariū
tenet gl. no quam uide in d. § sin āt ad deficientis, & ibi Bar. &
latius Bar. in l. re coniunct. in 1. q. prin. Et est iō clara, sm̄ Bar.
ibi, quia si inter coniunctos coniunctione uerbali tm̄, hēt locū
ius accrescendi, & sic cū onere, eo quia ꝑꝑ vnitatē orōnis onus
vr̄ in utriusq; psona repetitum, nonne ista rō et hēbit locum i
coniunctis re & uerbis simul? ut per Ang. de Arc. hic.

e Item no. ꝙ res quæ consolidatur, uñ dr̄ acquiri eo iure, quo
res cui consolidatur. fac. t l. non quocunq. § fundus. ff. de leg. i.
Et facit ꝙ si uxor acquisiuit ꝓprietatem rei ex cā onerosa, &
postea consolidatur usufructus cū proprietate; & sic acquiratur
ex cā lucratiua, quamuis alia regula sit, ꝙ quicquid acqui
rit uxor, p̄sumatur acquirere de bonis mariti, in d. l. Quintus,
de don. int. uir. & ux. tm̄ hic usufructus non p̄sumitur de bonis
mariti acquisitus, quãuis sit acquisitus alio iure quã ꝓprietas.

SVMMARIVM.

1 *Rei propria inutile est legatum, nec ualet si postea uiuo testatore legatarius illam alienauerit.*
2 *Regula Catoniana non pertinet ad condition aliegata.*
3 *Legatum fit nullum multis modis.*
4 *Publici usurarij non possunt testari, nisi secundum quod hic dicitur.*

§. Si cui fundus

Si legatarius partẽ rei legatæ fuerit cō
secutus ex cā onerosa, partem uerò ex cā lucratiua,
eius partis, quã ex cā onerosa fuerit consecutus, æsti
mationem consequitur. h. d. No. primò, ꝙ quemad-
modum si legatarius totam rem legatam uiuo testa
tore ex cā lucratiua consecutus fuerit, agere non p̄t
ex testamento: eodem mō nec si partem, respectu il
lius partis. Ex quo colligitis, ꝙ bonū est argm̄ de to
to ad partē. concor. l. quæ de toto, de rei uendic. No.
ꝙ usufructus in petitione fundi obtinet locum ser
uitutis, sed in stipulatione obtinet locū partis. fun-
dus. n. integer dr̄ ex nuda proprietate & usufructu.
l. q. usumfructum, de uerb. obl. Itē no. ꝙ licèt possit
legatarius, qui usumfructū fuit consecutus ex cā lu-
cratiua, postea petere fundū pleno iure ex testō, ex
iuris ciuilis rigore, ex æquitate tm̄ æstimatio nudæ
proprietatis præstanda est. Itē no. in §. sed si rem, ꝙ
1 † si alicui legetur res propria, dr̄ legatū esse inutile.
No. rōnem, quia tale legatum nullam continet utili
tatē: quia qđ est legatarij, non p̄t amplius fieri suū. *
* concor. l. & an eadem. § actiones, de excep. rei iud. §.
sic itaq; j. de act. Itē no. ꝙ licèt legatarius hmōi rem
propriam sibi legatã uiuo testatore alienauerit, non
propterea conualescit legatum concor. l. cætera. §. j.
de le. j. In gl. alienauerit. ibi, hic postea. Hęc rn̄sio nō
est bona: quia quantum ad conualescentiam legati,

nihil refert, an uiuo testtore rē sibi legatã propriã a-
lienauerit, an uerò post eius mortē. l. cætera. §. j. de
2 leg. j. In fi. Et hæc ult communiter tenet, quia † regu-
la Catoniana non p̄tinet ad cōdōnalia legata: dispo
nit. n. illa regula, ꝙ legatum, qđ non ualuisset si te-
stōr tpe testi decessisset, id qñcunq; moriatr nō uale-
re: qa testōr legãdo purè uoluit considerari tps te-
sti, unde si eō tpe legatū non ualet, ex postfacto nū-
q̄ conualescit. Sed qñ legat sub cōdōne, uoluit su-
spendi legatū in euentū cōdōnis, & illud tps cōside
ratur: uñ legatum non dr̄ ab initio nullum, sed dr̄ su-
spensum. l. j. de reg. Cato. l. cætera. § j. de leg. j. Sed
contra p̄dicta opp. & imò vr̄, ꝙ qñ legatum ab ini-
tio non tenuit nec ualuit, si tempore testamenti te-
stōr mortuus extitisset, cōualescat ex post facto ces-
sante impedimēto, nec hēt locum reg. Caton. & op
po. de l. si cognatis, de reb. dub. de l. non intelligit
§. qñ āt fraus, de iure fisci. Horum contrariorum ri-
more uarij uaria dixerūt: sed uos cōplectendo cōem
3 opi. ita distinguite. Si quærat, † an legatum qđ tpe te
sti, si testōr mortuus fuissèt nullum extitisset, cessan-
te impedimento conualescat: aliqñ legatum est nul
lum solum consideratione legatarij, quia nō hēt ha-
bilitatem suscipiẽdi legatū: aliqñ est nullum mixta
consideratione legantis & legatarij: aliqñ est nullū
mixta cōsideratione legatarij & hr̄dis a quo dēt p̄-
stari; aliqñ est nullum sola consideratione materiæ;
aliqñ est nullum simplici consideratione formæ. Si
legatum est nullū sola consideratione legantis, nun
quã conualescit ex post facto, ut puta, quia tpe testi
non est in eo inuenta integritas, qñcunq; impedi-
mēto sublato. l. 1. & l. si filiusfa. de reg. Cato. l. j. de
leg. 3. quia fuit defectus in cā potentissima, hoc est
in cā efficienti & agēte, qui defectus non est ualde
purgabilis, nisi in iuribus s. alle. Si uerò fuerit nullū
ex sola rōne legatarij, conualescit ex post facto su-
blato impedimento: quia fuit defectus in cā suscipi-
piēte, & iō facilè purgat. l. si cognatis. de reb. dub. §.
qñ āt, de iure fis. l. interuenit, de le. j. Si uerò est nul-
lum mixta consideratione legantis & legatarij, non
cōualescit ex post facto. §. an seruo, & ibi uidebitis,
j. eo. Si uerò est nullum consideratione rei legatæ,
tunc nunquã conualescit, quia defectus est in cā po-
tentissima, hoc est, in materia. l. cætera. §. j. de leg. j.
Si uerò legatum fuit nullum sola rōne formæ, nun
quam conualescit ex post facto. l. hr̄des palam. §. j.
de testa. Fallit in filio p̄terito in testō, qđ cōualescit
de æquitate p̄toria filio approbante. l. filio p̄terito,
de iniu. rup. Ex quibus infertur: nã debetis scire ꝙ
4 † publici usurarij non p̄nt testari, nec sepeliri in sa-
cro, nisi caueant tabellioni recipienti noīe oīum &
singulorum, quorum interest, de usuris restituendis.
c. quãquã, ext. de usur. lib. 6. Pone, usurarius cōdidit
testm̄ omissa cautione de restituendo usuras & sol-
uendo, testm̄ est nullum: antequã moriatr ipse cauet
de usuris soluendis, an testm̄ reconualescat? Vr̄ ꝙ
non, qa defectus fuit in omissione formæ, de quo p
gl. in d. c. quanquã. vbi disputatur hæc qō per Bar. i
l. filio p̄terito, de iniu. rup. per Bar. in l. j § j. de leg.
3. Addite ꝙ regu. Cato. non pertinet ad legata con-
ditionalia, ut sup. declarauimus: nec ad hr̄edū institutio
nem, nec ad leges nouas. l. pen. & fi. de regu. Cato.

ADDI-

Vde Bello consi.63.qui ppea consuluit,non ualere legatum dotis maternæ factum a patre filijs,& consi.42.uu.2

SVMMARIVM.

1 *Si testator rem legatam pignori dederit, non propterea reuocatur legatum.*
2 *Quare per alienationem meram reuocatur legatum,non per pignorationem.*
3 *Difficilius reuocatur,quod ab initio tenuit.*

a §.Si quis rem. a No.ꝙ si quis legauit rẽ ꝓpriã quã putabat alienã,vel tertij uel legatarij,ualet legatum, quia veri-
b tas b in terminis oppositis ꝓualet opinioni. facit qđ hr in l.filio.de lib.& posth.No.ꝙ si testator rem legatã postea alienauerit,legatum non debetur,si aĩo adimendi alienauerit.Quid aũt in dubio præsuma-
1 tur,dicetur in gl.Itẽ no.† ꝙ si testator rem legatã pignori obligauerit,non reuocatur legatum imò eo mortuo tenetur hęres luere,& legatario ꝓstare.cóc. l.qui post.C.de lega.Item no.ꝙ si testator rem legatam pro parte aĩo adimendi alienauit,pars alienata eo mortuo præstatur legatario.In fi.gl.in uer.opinione,dicite,fauor ualiditatis legati,& fauor testi, hæc contraria operantur:hic.n.ueritas præualet opinioni ut legatũ ualeat:ibi verò opinio ꝓualet veritati,ut ex testõ adeatur hæreditas In fi.gl.alienauerit,cum seq. no.ꝙ si testator dederit rem legatam titulo dotis,uſ.
c alienare ex necessitate.c & ideo legatum non intelligitur reuocatum. Si uerò alienauerit ex liberalitate & mera uoluntate,tunc intelligitur reuocatum legatum.Si uerò dubitatur,an ex necessitate, an uerò ex voluntate alienauerit, tunc in dubio ex necessitate vſ alienasse,ut sentit glo.in l.rem legatam.de adim: leg.licet gl.hic uideatur uelle quòd onus spectet hæredi.Vos supra distinguite:qa aut ex tit.oneroso alienauit,& intelligitur ademptum legatum: secus si ex lucratiuo In fi.gl.ĩ uer.dederit pignori.no.quòd qñ debitor pignorat rem legatam creditori, non uſ uelle compensare creditori debitum cum re, & iõ creditor poterit retinere rem legatam, & debitum consequi:quod uerum est,qñ unũ debetur,& aliud legatur in specie:secus si aliquid legaretur noĩe debiti.l.
d Titio.§.quæ intuita,ff.so.ma.In gl.d uideri,ibi,qui po
2 test.Rõ † differentię inter alienationem meram &
e pignus est:nam qñ testator ex necessitate e uendidit rem legatam,ideo uſ reuocare legatum,quia intentio fuit ut hæc res ꝑpetuò remaneret penes emptorem: quia hoc suadet natura contractus.l.ex empto. de act.emp.Sed qñ pignori obligauit, licet ex necessitate,non uſ reuocare legatum,quia intentio sua nõ est ut perpetuò remaneret penes creditorem,imò soluto debito reuertatur ad ipsum,uel hæredem, quia hæc est natura pignoris.l.debitor. ff. de preca. Qua rõne dixerunt Doc.quòd si testator rem legatam obligaret pro tanto,uel pluri quàm ualeret, ex necessitate intelligeretur reuocasse legatum, quia illi cui rem obligauit pro tanto uel pluri,quàm ualuerit,intelligitur obligasse animo nunquam exigendi.l. qui habeat.cum gl.de leg.3.si res.de leg.1.quod verum dicite,nisi esset res, super qua caderet affectio, ut fundus uicinus domui,uel parentum,uel liber ĩ quo diu studuisti argu.in l.& si equo.de leg.1.In fi.ideo
3 ibi reuocatur donatio, quia † ab initio non tenuit: hic autem ab initio legatum ualuit, ideo difficilius reuocatur.l.pr̃e furioso.de his,qui sunt sui, uel alieni iuris.

ADDITIONES.

a No.ex.§.si quis rem,ꝙ ubi concurrunt ueritas & opinio, attẽditur ueritas,& non opinio Et ideo si manumitto seruũ,quẽ puto alienum,& ut meus,erit liber §.quoties.in gl.alleg. Et similiter si emo ab eo,quẽ puto uendere rem alienã,& est sua, transfertur dominiũ in me,ut.§.qui ignoranter,allegato in gl.Similiter si contracto rem eius,quem non puto permissurum, quis tñ est contentus,non facio furtum.l.inter oẽs. §. rectè dictum, ff.de fur.& de hoc in glo
b In delictis attenditur magis opinio quam ueritas,si delicta ꝑueniant ex solo animo:puta iniuria facta filio,quæ dr̃ fieri pri, ut.ff.de iniur.l.item apud.§.interdum.& l.cum qui.§.fi. Aut loquimur in delicto quod causatur ex facto, & tunc attenditur ueritas,vt ff.de fur.l.uulgò.§.si quis.& ff de iniu.l.cum qui.§.in iur.& hoc si habuit animum delinquendi,alias non.l.inter oẽs. § rectè.ff.de furt. Aut loquimur in delicto tantum committendo in aliqua specie,& tunc magis attenditur ueritas quam opinio,ut ff.de crimine expilatæ hæred.
c Faciunt prædicta de alienatione uoluntaria & necessaria ad qõnẽ,si dñs constituto ꝓcuratore cõpareat in iudicio pro actu uoluntario,ꝙ vr̃ reuocare procuratorem,nisi dñs protestetur: secus si ad faciendum actum necessarium,ut in c. quamuis, de procu.in 6.& habetur per Bar.in l.mutam ff.de procu.
d Et dum gl.ista dicit in pignore non esse fiendam distinctionẽ an habuerint animum reuocandi uel non, puto ꝙ malè dicat: quia si aliquib.indicijs posset reprobari ꝙ habuerint animum reuocandi,putarem ꝙ reuocatum esset legatum Sed puto, ꝙ in pignore non sit fienda differentia,a pignorauit ex necessitate,uel ex voluntate.& ita tenet glo.in d.l.qui post.& iste hic, &, ita uoluit dicere glo.ista.
e An si testator uendat rem per ipsum alteri legatam, uideatur adimere legatum,uel ne. Adde ꝙ ista distinctio uoluntariæ,uel necessariæ alienationis fit in alijs contractib.q̃ donationib.puta venditione,uel simili alienatione: nõ aũt habet locum in donatione,quia ibi est casus clarus,uel in pignore, ut inf. in gl.fi. ut hic uoluit Bar.in d.l.rem legatam. Et Adde, ꝙ eo casu qñ uẽdit uoluntariè,uidetur reuocare,nisi legatarius probet contrarium,quod potest,ut uult gl.in l.fideicommissa.§ si rem, de le. 3.& probabit per coniecturas,vel indicia,puta si quando alienauit,retinuit in deposito nomine legatarij.d.§.si rem . Si uerò ex necessitate vendiderit uel rei familiaris,uel quia erat res peritura,d §.si rem.tunc in dubio non reuocatur legatum,ut d.l. rem legata & ibi Bar.nisi hæres probet testatorem per talẽ alienatione uoluisset reuocare,ut hic in gl.j.quod probabit ꝑ coniecturas,ut supra in legatario.Sed quid si testator alienauit uoluntariè usumfructum rei legatæ,an uideatur reuocare legatũ? Glo.quod non,in l.3.C.de legatis.Quid autem si rem legatam uoluntariè alienatam testator redimat,an reconualidetur legatum?Dic ꝙ non,ex quo semel fuit extinctum.l.cum seruus ff. de adimẽ le.Idem si testator legat pecuniam,postea de ea emat rem,quia res non videtur in legatum cedere.l.pater.ff. de condit.& demon.

SVMMARIVM.

1 *Creditor potest debitori suo liberationem legare.*
2 *Quomodo consulatur debitori,cui per creditorẽ legata est liberatio*
3 *An debitor possit creditori legare utiliter,quod debet.*
4 *Is,cui remissum est onus reddendarum rationum,nihilominus tenetur de dolo.*
5 *Commodissimum est duplici spe uti.*

§.Si quis debitori. Põt creditor debitori suo liberationẽ legare & ad tp̃s,& in ꝑpetuũ,quo casu debitori & eius hæredi cõpetit exceptio.Sed & agere po
1 test ex testõ,ut liberetur.h.d.No.† creditorem posse legare liberationem debitori suo.Et fuit ratio dubitandi,quia uidebatur legatum inutile,quasi res debitoris fuisset eidem legata,hoc est,res,uel pecunia, uel aliud corpus,quod debet.§.sed si rem. supra eo.

Ratio decidendi fuit, quia non uidetur legari res ip
sius debitoris.i.liberatio, quæ est in facultate credi-
2 toris.l.j.de lib.leg.Item no.† ꝙ legata liberatione de
bitori, non potest conueniri cum effectu: quia eidē
conuento competit exceptio: pōt ēt agere ut liberet,
concordat.l.3.§.nunc de effectu.de libe.leg.No.non
solùm posse relinqui liberationem perpetuò, sed ēt,
ad tempus.concor.in simili.l.in ædib.§.j.de don.tit.
3 generali.Item no.†quod debitor si quod dēt credi-
tori legauerit sub cōdōne, est inutile legatū.Secus si
nō sub cōdōne, sed purè leget, qđ dēt in diē vel sub
* cōdōne, quia* in hoc legato uenit commoditas re-
præsentationis debiti.Item no.ꝙ licèt hoc casu uiuo
testatore ueniat dies uel condō, non annullat legatū
& sic licet res peruenerit ad casum, a quo incipere
non potuisset, actus tñ non infringitur.In gl. legaue
4 rit.ibi.§.si.no.† ꝙ ille, cui remittitur onus reddenda-
rum rationum, ꝙ tñ tenetur, si quid dolo fecerit, vel
aliquid penes se habuerit ex rebus administratis. cō
cordat l.si seruus uetitus.de leg.j.Ex quo dicit Bal.ꝙ
a si aliquis sit deputatus ad aliqđ officiū a ea lege, ut
nunq̃ possit syndicari, tñ poterit syndicari, si quid
dolo commiserit, vel aliquid ex rebus reipublicę vel
priuatorum penes se habuerit, alioquin daret mate-
b ria fraudib. b contra.l.conuenire.de pac.dotal.Eodē
mō licèt alicui cōmittatur cā appellatione remota,
c c si tñ eius snīa manifestam iniquitatem contineat,
poterit appellari.c.inter cæteros.extra de sent. & re
iudi.in 6.Ex quo infert, ꝙ licèt statuto caueatur in
partib.Lombardiæ, ꝙ a sententia lata in cōcione pu
blica non possit appellari: tñ si illa fuerit iniqua eui
denter, poterit infringi remedio appellationis.In gl.
ex contrario.no.ꝙ vtile est hr̃e plures reos debendi,
5 †quia commodissimum est duplici spe uti, ut si una
non succedat, alia progrediamur uia.

ADDITIONES.

a Vide Bell.de tali legato facto creditori, cons.23.nu.1.& 8.qua actione petatur.

a An si quis deputatur ad aliquod officium ea lege, ut non possit syndicari, nihilominus possit syndicari in dolose per eum gestis. Idē de lata culpa, quę comparatur dolo, ut uoluit Bal. in d.l.si seruus uetitus.

b Facit etiam d.l.si seruus uetitus.de lega.2.quòd licèt ex forma statuti Capitaneus non tenetur nisi de furto & barattaria, nō tamen comprehēditur per hoc ut nō teneatur restituere res alienas, quas hēt penes se, & debita soluere, p d.l.si seruus uetitus.

c Quando cōmittitur alicui cā aliqua decidenda, appellatione remota, qualiter & de qua appellatione intelligatur, uide Bar. in l.j.ff.qđ ui, aut clā. facit l.quidam decedens.ff.de adm.tut.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo ualeat legatum dotis factum uxori a marito.*
2 *Instrumentum confectum de contractu simulato esse ualidum.*

§ Sed si uxori. a No.ꝙ si maritus legauerit
a uxori dotē, b quam recepit
b utile est legatum, qñ hoc legato tollitur dilatio data
a lege: unde pp commodum repræsentationis red-
c ditur utile legatū. c l.unica.§.exactio. C. de rei uxo.
act.& uidebitis in gl.1.Si uerò testator legauerit do
tem, quā non recepit: tunc aut legat dotem simplici
ter, hoc mō, lego dotem uxori meæ, & tunc inutile
est legatū, q̄a nō cōstat quam dotem legauerit. Item
legatum est nullū, q̄a factum sub incerta quantitate;
incertum.n.est quid debeatur. Si uerò legauerit do-
tē expressā specie uel quantitate explicitè uel impli
citè, tunc ualet legatum, q̄a licet formaliter sit incer
tum, tñ ex quo certificatur per relationem ad aliud,
ualet & tenet, l.si non designata.& l.refert.C. de fal.
cau.ad.leg. Non obst. si quis dixerit, nonne pater pro
mittendo dotem simpliciter obligat? l. cum post. §.
gener.ff.de iu.do. quia hæc incerta promissio licet
& certificatur pro nobilitate, pro scīa, & pro uirtute
mariti.l.quæro.de ri.nupt.Ergo ita in proposito, q̄a
reprehenditur ꝙ ibi loquit in p̄re, qui ex necessitate
legali, & pietate tenet dotare filiam, secūdum uires
sui p̄rimonij: nos loquimur in marito, qui non tene
tur relinquere uxorem dotatam: uñ cum legatū ab
eo factum sit de se incertū, nec possit certificari p re
lationem ad aliud, redditur penitus inutile. facit.l.
1 obligamur.§.lege.de actio.& obl.†Itē no.ꝙ si testōr
legat uxori dotē, referendo se ad instr̃m dotale, ꝙ ua
let legatū & tenet, licèt nunquā fuerit numerata. Ex
quo dn̄t Doc.ꝙ instr̃m confectum de contractu si-
mulato, non est nullū, sed ualidū. Vñ si statuto cauea-
2 tur † ꝙ contra instr̃m publicum nulla pōt opponi
exceptio nisi nullitatis, ut no. Bar. in l. j. quod ui aut
clam. ista tñ exceptio nō poterit opponi, qñ instr̃m
est confectum de contractu simulato: quia licet con
tractus est nullus, instr̃m tñ est uerum & ualidum.
Secus si instr̃m peccaret in forma, uel substantia, uel
in ueritate. in glo.j.ibi.j.respon.quod dicit gl.de hę
rede mariti, intelligite de filio ex cōi m̄rimonio, cui
competit beneficium, ne actione de dote in plus con
ueniatur quàm facere possit: secus in extraneo.

ADDITIONES.

a Adde, quòd ualet tale legatum, licet aliàs donatio inter ui.& ux.sit prohibita.l.j.& toto ti.de don.inter ui.& ux.qui ti.procēdit in donatione inter uiuos, quia in donatione cā mor. nō hēt locum l.si cum.§ si.cum l.seq.ff.de do.inter uir & ux. l. cū hic status.§.oīno.& ideo ēt ualet legatum, quod uidetur quædam donatio causa mortis. sup.de don.§.j.

b De hoc legato dotis facto uxori, vide Bello.cons.19.col.fi ubi quando debetur tanquam legatum, dicit ex eo detrahi falcidiam.

c Attende tamen, ꝙ legatum dotis minuitur propter falcidiam & propter legitimam filij, sicut propter alia credita, quando bona defuncti non sufficiunt, ut l.imponenda. & auth. similiter. C.ad l.Fal.& ideo tunc utilius esset mulieri agere actione de dote, quàm ex testamento.

SVMMARIVM.

1 *Si res legata perierit sine facto hæredis, hæres liberatur.*
2 *Dominium rei hæredis legatæ non transit in legatarium, nisi facta traditione.*
3 *Offendens clericum repertum in adulterio cum uxore sua, non incidit in canonem latæ sententiæ.*

§. Si res legata No.†ꝙ si res legata si-
ne facto hr̃dis perierit
ꝙ hæres liberatur. Rō, quia est debitor speciei, unde
eius interitu liberatur.l.quod te.si cer.pet.l.ex legati
causa.de uerb.obl.Secus si legata fuisset quantitas,
quia ea nunquam perire potest, l.incēdium.C.si cer.
pet.Item no.ꝙ si seruus alienus legatus fuerit, & à
domino manumissus nulla præcedente mora, culpa
uel facto hæredis, hæres tamen liberatur, concor.
l.si res.§.alienus seruus.ff.eo.Item no. quòd si testa-
tor legauerit seruum hæredis, hæresque hoc igno-
rans manumiserit, uel alteri donauerit, qui ma-
numiserit, nihilominus non liberatur, sed æsti-
mationem pręstare compellitur. concor. l. si quis
inquilinos.§.1. de leg.1. l. si seruum. §. de illo. de
uerb.

uêr.obl.Ex quo colligitis duo singularia.Primũ, ꝙ
licèt res legata pereat sine culpa & sine mora hr̃dis,
si tñ pereat eius facto, nihilominus nõ liberat. Scdò
colligitis aliud, ꝙ licèt dñiũ rei testõris legatæ, eo
mortuo uel adita hr̃ditate ipso iure euolet ad lega-
tarium. l. à Titio. ff. de fur. l. si tibi homo. §. cũ seruus.
a de leg. j. †dominiũ tñ rei hr̃dis legatæ nõ trãsfertur
ipso iure, nisi tradõ fuerit secuta, ut hic, & d. l. si qs
inquilinos §. j. de leg. j & est glo in l. Papi. de ser. ti.
gñali. qđ no. ꝓ limitõne l. vnũ ex familia. §. sed si ré.
a de leg. 2. In gl. facto. a colligitis, ꝙ licèt lege statuat
ꝙ hr̃s interimendo seruum legatum, teneatur ad ei᷑
æstimõnem, hoc uerũ limitatur, nisi iusta cã subsistẽ
te occiderit, ut qa eum depræhendit cum uxore sua
turpiter ludendo. Ex quo inferũt Doc. ad qõnẽ. Po-
ne, duo fecerunt simul pacem, ꝓmiseruntq; mutuo
sibi non offendere: unus ex istis bannitur, alter eum
offendit, & hoc statuto ꝑmittente, ut quilibet possit
bãnitum offendere, q̃ritur an itelligatur rupta pax?
Dñt Doc. ꝙ non, quia illa ꝓmissio de nõ offendẽdo,
intelligitur, nisi iusta cã ꝑmissa supueniat. Eodẽ mõ
3 dñt Doct. †si quis offendat clericum repertum in a-
dulterio uxoris suæ, nõ incidit in canonẽ latę sniæ,
hoc est, excõicationis: neq; ecclesia, hoc est, clerico
rum cętus, pt agere ꝓ iniuria sibi illata: qa qđ licet i
passum, licitum est & i quãcũq; tertiã psonã, q̃ pos-
sit ptẽdere se ex illo actu iniuriatã, ut hic in gl. cũ iu
ribus in ea alleg. est tex. in l. nõ solũ. §. quanquam. ff.
de iniurijs. In fi. gl. interest Hæc rñsio nõ bona, quia
idẽ locum hẽt in casu, quo hr̃s probabiliter potuit
ignorare, an esset seruus legatus, necne. l. fi. de leg. j:
ergo solutio mala. Solutio. dixit Bar. aliter rñden-
do, ꝙ iõ hr̃s hic tenetur, quia sentit cãm valde lucra
tiuam, hoc est, hr̃ditatem ipsam: q̃ responsio nõ est
generalis, quia hr̃ditas non semp lucratiua est, sed
pleruq; infert commodum & incommodum. l. hr̃
ditatem. C. mand. Vnde alij dixere, hr̃s tenetur i ca-
su ẽt ꝓbabilis ignorantiæ: quia licèt sine culpa hr̃-
dis fuerit manumissus, tamẽ ex quo desiit esse suus,
facto suo tenetur, &c.

ADDITIO.

● Aduerte, quia licèt cum ista gl. transeant oẽs Doct. tñ nõ pu
to ꝙ iste secundus, licèt sit uerus in se, possit ullatenus procede
re adhũc tex. quia esset de directo contra hunc tex. & ſm istum
intellectum texi deberet dicere, cum facto hæredis. Tu dic ꝙ
imò procedit ille secundus intellectus ad text. ut clarè potes ꝑ
cipere cogitando.

SVMMARIVM.

1 *Legata ancillæ cum liberis, ea mortua adhuc liberi debentur.*
2 *Legato seruo cum peculio, extincto seruo non debetur peculium.*
3 *Partus, qui est in uentre, dicitur portio uiscerum matris.*
4 *Sermo generalis debet & id continere, quod non est ex propria signi ficatione, ut actus ualeat.*
5 *Non debet Imperator propter rudes malè loqui.*

§. Si quis ancillas. a Hoc dicit. Dua-
bus reb. principa
lib. mediante copula relictis, una perẽpta, alia tamẽ
dẽtur. Secus si una ueniat accessoriè ad aliam, quia
1 perẽpta principali perimitur & accessoria. No. pri-
mò, ꝙ† legata ancilla cũ liberis, ea perẽpta liberi de
bẽtur. Et fuit rõ dubitãdi. Nã cũ liberi uideãt uenire
accessoriè ad mr̃ẽ, perẽpto legato i principali, hoc
est, mr̃e, videbat quoq; perire posse i accessorijs, hoc
est, liberis, argumen. in l. quod per manus. ff. de iu-
re codi. in l. 2. de pecul. leg. Rõ. decidendi fuit, quia
in legato non ueniunt liberi accessoriè ad matrem:
sed ueniunt æquè principaliter, & duo sunt legata,
vnde uno perempto aliud non perimitur, ut hic, & l.
si ancilla cũ liberis. de leg. 1. Item no. ꝙ legatis ser-
uis ordinarijs cum vicarijs, licèt ordinarij pereant,
uicarij tñ debentur. Et fuit rõ dubitandi & deciden
a di, q̃ fuit in uers. ꝑced. & statim dixi. No. ꝙ † legato
seruo cum peculio, seruo extincto peculiũ nõ debe-
tur. Et fuit rõ dubitandi, quia uidebatur peculiũ dr̃i,
quẽadmodũ debent liberi mr̃e mortuã, ut sup. ꝓx.
Rõ decidẽdi fuit, quia hic non sunt duo legata, hoc
est serui & peculij: uñ perẽpto seruo non dẽtur pecu
liũ. l. 3. de pec. lega. Itẽ no. ꝙ legato fundo instructo,
b vel fundo cũ instr̃o, b sublato legato fundi, tollit &
legatũ instr̃i. Et fuit rõ dubitandi & decidendi, q̃ su-
mit ex ꝑc. ver. ad q̃ facit l. 1. & l. si cui. ff. de fun. instr.
c Item colligitis, ꝙ dictio, Cũ, hẽt vim copulæ diuer-
simodè. Aliqñ. n. copulat æquè principaliter, ut in
prin. § Aliqñ copulat accessoriè, ut in vers. sed si ser-
3 uus. in fi. gl. in uer. cedit. colligitis, ꝙ† partus, qui est
in uentre, dr̃ portio uiscerũ mr̃is. Et ideo si quis con
duxerit nauẽ uehendã mercede constituta pro singu-
lis capitibus, non dẽtur merces pro partu existẽte in
vtero mr̃is. in l. sed addes. §. si quis mulierem uehen
dam. ff. locati. Eodem mõ si statuto caueatur, ꝙ pro
quocunque lupo præsentato Potestati dẽatur libra,
non dẽtur libra pro lupo existente in uentre lupę ꝑ-
sentatæ: de quo in l. qui in vtero. de sta. ho. In fi. gl. ex
d tinguitur. d no. ꝙ† sermo generalis aliquid cõplecti-
4 tur, ut actus ualeat, quod alias ex propria natura nõ
e cõplecteretur. e Vñ dixit Bal. in l. si ita scripsisset. de
leg. 2. quòd licèt uerba ꝑsentis tpis ex sui natura nõ
trahantur ad futurũ, trahuntur tñ qñ circa ꝑsens ni-
hil operari posset. & allegatur l. fundus, q. ff. de fun.
f instr. In gl. instructus f ibi, sic loquitur. Hæc sol. hic,
5 & ubiq; reprobatur, & id quidẽ iure, quia† nõ debet
Imperator pp rudes malè loqui, sed clarius materiã
explicare. §. sed non usque. infra eo. Ibi. l. 1. Hæc cõi-
ter approbatur. Ex qua colligitis distinctionem: Aut
legatur fundus instructus, aut cũ instr̃o, & tunc alie-
nato fundo instr̃m intelligitur alienatũ, ut sunt plau
stra & aratra, & legatũ extinguitur, quia illa ueniũt
propriè accessoriè ad ipsum fundum, ut hic: secus in
instr̃o patrisfa. in quo ita distinguitur: Aut legatur
fundus instructus, aut fundus & instr̃m, & tunc fun-
do alienato dẽtur instr̃m patrisfa. qa illud non uenit
propriè accessoriè ad fundũ, sed hr̃ in rure pro sub-
sidio personæ. Aut legatur fundus cũ instr̃o, tũc fun
do alienato oẽ instr̃m ẽt patrisfa. extinguitur in le-
gato. l. si cui. l. j. de fun. instr. Sed dicet aliquis: Non
ur̃ bona dr̃ia, utrũ leget quis fundum & instr̃m, an
fundum cum instr̃o: quia dictio, Cum, ita copulat si
cut dictio, Et, l. si Titio. de usufr. accr. l. Titiæ. §. nihil.
g de leg. 1. Et illud, Petrus cum Paulo, &c. Sol. g. dñt
Doc. quod dictio, Cũ, quantum ad uim & effectum
copulandi, ita copulat sicut dictio, Et: sed quantũ ad
modum & formã copulandi, differunt inter se: qa
dictio, Et, copulat semper æquè principaliter: dictio
ãt, Cum, aliqñ copulat principaliter, aliqñ accesso-
riè. Principaliter dicitur copulare, quando ponitur
inter personas & res, quæ principaliter se habent, ut

hic

hic,in prin.§.Accessoriè copulat, qñ ponitur inter res, quarũ una accedit alteri,ut hic,in fi.l.3.de pec. leg.l.si quis inquilinos.§.si ita legatum. de leg. j. In fi.gl.dicite,ut supra,quia tertia est cõmunior. Hæc ultima nulla,quia legũ correctio,&c.l.j.C.de inof. do.c.cum expediat,extra de elect.lib.vj.

ADDITIONES.

a No.primò q dictio,Cum,posita iter res,quarũ vna accedit alteri,vt est peculium,quod accedit seruo,coniungit accessoriè:& ideo extincto legato serui,extinguitur legatum peculij. Sed posita iter res,quarũ una nõ accedit alteri:puta, ancilla cũ liberis,tũc cõiungit principaliter,ut hic,& l.2.& 3.ff.de pec.le.

b Et sic no.q est differẽtia,an legetur fundus cũ instrõ, an fundus & instrumentũ:quia primo casu solùm cõtinet instrm fundi,non patrisfam.d.l.si ca.scdo sic,ut hic.& l.2.C.de uerb.sig.

c Et sic est drĩa inter legatum factum per,Et,& factũ p,Cum. Sed quo ad ęstimationẽ non est drĩa, qñ illæ dictiones ponuntur inter res,quarũ vna nõ accedit alteri.l.ancilla.de leg.j.Sed qñdo ponuntur inter res,quarum vna accedit alteri,ut fundo & instro,tñ est drĩa:quia dictio,Cum, coniungit accessoriè, sed dictio,Et,cõiungit principaliter.Et ideo si dico, Lego uaccam cũ uitulo,si non ualet legatum vaccę,non ualet nec vituli. Secus si dico,Lego vaccã & vitulũ.Similiter si quis igreditur monasterium cũ bonis suis,si nõ ualet ingressus,nec bona dentur. Secus si dedicat se & bona,ut in aut.ingressi.de sacrosan.eccl.

d Et aduerte ad fi.huius gl.licet cũ hac gl.trãseant oẽs, tamen ego puto gl.non bene dicere:quia licèt in peculio tñ sit seruus uicarius,tñ hõ nõ pt dici accessorius ad aliũ hoiem, pp eius dignitatẽ,ut dicit gl.ista,in prin.nec uideo quid obstet in oppositum.Itẽ aduerte,q dum ista gl.alleg.l.si in diem.§ si ff.de con. & dem.uult allegare in uer.si.qui incipit,sæpenumero tamẽ, quẽ uer.habes expressè declaratum per tex notab. in l. talem. §.1.ff.de cõd.& dem.q tex.melius faceret pro ista allegatione gl.

e Quid operetur hæc generalitas.Bell.consi.6.nu.

f In gl.ibi,vel subtilius.gl.uult referre opiniones quorũdã, q notantur plenius.C.de uerb.sig.l.2.ubi notatur in scda opi.q siue legetur fundus cũ instrõ, siue fundus instructus, siue fundus & istrm,uidetur fuisse legatũ instrm fundi & patrisfam.& q alienato fundo extinguitur legatũ instrumẽti fundi, ut hic, sed non instrumẽti patrisfam.& sic quò ad reuocationẽ legati, cõcordat cũ solutione Azonis,q plenius h in d.l.cõtraria. Dy. dicit q solu.Azonis est ueritas.Sed in d.l.2.gl.discordat in primo dicto,ubi legatũ fundi cũ instrumẽto non uenit in legato istrumẽti patrisfam.secus in alijs duobus casibus, qa bñ uenit, ut hic Iac.& Pet.dñt duas esse differẽtias inter ista legata: una, q si legatur fundus instructus,uenit in legato instrumẽtũ fundi,& instrumẽtũ patrisfa.Sed si legatur fundus cũ instrumẽto, uel fundus & instrumẽtũ,nõ venit instrumẽtũ patrisfa.Alia,qa qñ legatur fundus cũ instrumẽto, alienato fundo extinguitur legatũ istrumẽti,sed i alijs duobus modis legatũ nõ extinguitur.l.si cui,alleg.Sed hæc differẽtia hodie corrigitur in altero casu:quia qñ res in princip.&c.

g Breuiter,ista est solutio tertia huius glo.q est Azonis, ut refert glo in d.l.si cui. quam communiter sequũtur Doct. q aut qrimus,nunquid alienato fundo extinguatur legatum instrumẽti,aut quærimus de instrumẽto fundi:& dicẽdũ est q sic acta intelligitur ille tex.Aut loquimur de instrumẽto patrisfa.& dicẽdũ est,ut in d.l.si cui.Contra istã eãdem solu.Sali.ut refert hic Aug faciebat tale motiuũ Si legatur fundus instructus,istud legatum continet duo istrumẽtũ fundi & patrisfa. & quo ad instrumẽtũ fundi extiguitur:secus quò ad istrumẽtũ patrisfa.qa eadẽ res non pt diuerso iure cẽseri. Ego rñdeo, nisi sit res duo cõtinens.q sol.est cõtra illã l.cũ,qui ædes Vnde dic,q illa regula est uera,nisi sit diuersa rõ,ut in istrumẽto fundi,qd est accessorium ad fundũ:secus in istrumẽto patrisfa. qd nõ est accessoriũ ad fundũ sed ad personã patrisfa. Ista solu. mea secũda de directo est cõtra l.cũ,qui ædes.ubi est diuersa rõ,& tamẽ nõ pt diuerso iure cẽseri:nã in superficie q est mobilis,est diuersa rõ, q in solo,quod est immobile,& tamẽ nõ potest diuerso iure cẽseri quò ad usucapionem.

SVMMARIVM.

1 *Legato grege ouium,omnib.peremptis dempta una,illa sola debetur.*
2 *Duplex est uniuersitas.*

§.Si grex legatus.

1 No.†grege ouiũ legato,oibus peremptis una excepta,illã deberi.Et fuit ratio dubitandi,quia legatus fuit grex,& in una oue non cõsistit grex.l.oues,de abig. vnde non videbatur illam dẽri.Sed fuit rõ decidendi,quia legato grege, & sic quodam totali,singulę eius partes dicuntur legatę, & iõ una sola ouis dẽtur, ut hic, & l.grege,de leg.j. Itẽ no.q augmẽtato grege legato,uel ẽt diminuto, talis est pstandus legatario,qualis est.Idẽ in ædibus legatis augmẽtatis vel diminutis.Itẽ no. q duo sunt corpora,unum quod consistit ex distãtibus pecudibus,ut ouiũ & porcorum:aliud quod cõsistit ex cohærentibus pecudibus,vt sunt ædes. Addite tertiũ, q vno spiritu vel elemẽtatione una continet,ut hõ, bos,& similia.l.rerũ mixtura,de usuc.In fi.gl.grex.

a a dicite,tres ãt hoies cõstituũt collegiũ. l. Neratius. de uer.sig.no.in c.j.extra de ele.In gl.ad unam, i fi. b sentit gl.quòd sicut ius collegij retinet in uno, b ita ius gregis i uno aiali,qd est apertè falsũ: qa si oues moriant usq; ad unã,non dẽ grex in vna sustineri. l. si grege,de leg.j.sed illa dẽtur,ut sup. dixi, qa toto legato singulæquæq; partes uñr legatæ. Sed ius collegij licèt saltẽ ex tribus constituat, in uno tñ retinetur.l.sicut.§.si.ff.qd cuiusq; uniu.Ex quo sequit,q si alij superaddãtur,idẽ collegiũ sp remanet:nã†du-

2 plex est vniuersitas:vna facti,ut uniuersitas ouium, porcorũ,& equorũ,& illa i uno nõ retinetur:alia facti & iuris,ut est collegiũ & vniuersitas scholariũ, & aliqd capitulũ.ista est glo.in d.l.sicut.§.fi.Ex quo infert Bal.q si collegiũ uel capitulũ fecerint in aliquẽ cõpromissũ,& collegiũ fuerit augmentatũ, q illi i cõpromisso itelligunt ligati,qa idẽ est collegiũ. l.pponebat.ff.de iud.Secus si collegiũ fuisset excõicatũ,qa superadditi nõ sunt excõicati, qa pęna excõicationis ẽ merè psonalis.c.Romana.§.pe. de sen. excõ.lib.6.Eodẽ mõ si collegiũ aliqd iurauerit,superadditi nõ ligãt uinculo iuri,qa iurm est merè psonale,& solũ obligat iurãtẽ.c.veritatis. ex. de iureiur.

ADDITIONES.

a No.licet á principio nõ possit cõstitui grex,nisi ex pluribus iurib.ut hic in gl.tñ semel constitutus retinet nomẽ gregis, licet minuatur,ut hic,& l.grege.ff.e.& uide i § sed si gregis.supra de rer.di.Et quot cõstituat gregẽ uel populũ,uide i c.1.ext. de ele.

b Tu dic,omissis his quę hic dñr,q sicut uniuersitas retinetur in uno quò ad nomen,ut dicit d. l. sicut.§.fi. ita etiam grex cõseruatur in una oue, si á principio fuerint plures, & hoc quò ad nomen.& ita etiam dicit Ang.hic in pnotab.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo cedat lucro uel damno, quod accedit peculio, uel diminuitur ex eo tam in uita testatoris, quam post mortem.*
2 *Relicta libertate in testamento,non intelligitur legatum peculium. secus inter uiuos.*
3 *Quando cedit dies adita hereditatis & legatorum.*

§.Si peculium.

1 a No.† q legato peculio si qdẽ augmentat uiuo testóre uel diminuitur,hoc idistinctè cedit lucro vel damno legatarij. Si uerò augmentetur post mortẽ testóris,ante tamen aditã hrditatẽ, tũc refert an legetur ipsi seruo manumisso, & tunc eidẽ dẽtur: aut legetur extraneo, & tunc nõ debetur, nisi auctũ fuerit ex rebus peculiaribus.No. rõnem drĩæ, quia legatum scdm manumisso dẽtur solũ à tpe aditæ hæreditatis,& cedit,unde eo tpe cõsideratur quãtũ est pecu-

peculiũ: ſed legatũ factũ extraneo, cedit à tpe mor-
tis, vñ illud tps cõſideraẽ, vt hic, & l. vnica. §. in no-
uiſſimo. C. de cad. tol. Si aũt augmẽteẽ, vel diminua
tur poſt aditã hrditatẽ, tũc ĩdiſtinctè cedit & lucro,
e & dãno legatarij. Ex ver peculiũ. no. q † relicta liber
tate in teſtõ, non intelli relictũ peculiũ ipſi ſeruo:
qd vr abſurdè dcm̃, q plenior fiat interptatio in cõ-
tractu, q̃ in ult. uoluntate. contra reg. iuris, in teſtis.
Sed dicite, q illud eſt rſare: q hic fallit, ea rõne: nã
quãdo dominus pſtat libertatẽ actu inter uiuos, ſpe
rat futurũ cõmodũ operarũ ex liberto: quæ futura
ſpes donõnis operarũ, inducit pſumptionẽ donatio
nis peculij, ar. in l. ſi non remunerandi. §. idẽ Papi. ff.
man. Secus, quãdo pſtatur in ult. uoluntate, quia nul
la ſubeſt ſpes operarũ: illa. n. & oĩs alia tpalis, morte
claudiẽ. §. deinceps. in Auth. de nup. Itẽ no. q rel cta
libertate ſeruo in vlt. uoluntate, cũ onere reddenda-
b rũ rõnũ, intelli legatũ peculiũ: b qa ex quo grauaẽ
hoc onere reddendarũ rõnũ, alleuiaẽ in hoc, vt gau-
deat cõmodo & honore peculij, ar. in l. eũ qui. de iu
c reiu. Finaliter no. c q ſeruo manumiſſo in teſtõ, non
cõpetit ius petendi id, qd impẽdit in rẽ dñi, pp nota
bile pmiũ libertatis, qd cõſecutus eſt. l. Paulus. ff. de
d fideic. lib. In fi. glo. d in ver. cedere. De hac materia
tranſmiſſionis & ceſſionis legatorũ, dicite ut in d. §.
3 in nouiſſimo. Illud tamẽ † palã eſt, qu a tps legato-
rũ cedit quo ad tranſmiſſionẽ a tpe mortis: quia nõ
eſt in ptãte legatarij, quando hæres adeat. Sed dies
hrditatis cedit à tpe aditæ hæreditatis, quia hæres
inſtitutus mortuo teſtatore poteſt quandocunq; adi
re, & ſi moriatur antequàm adeat, ſibi imputetur.

ADDITIONES.

a No. primò, q qñ ſeruus manumittitur inter uiuos, vr in
dubio ſibi relictũ peculiũ: ſecus ſi in ultima uoluntate, vt hic,
& l. 1. C. de pecul. Rõ dĩæ ponitur hic in glo. & opi. Plac. eſt ve-
rior, quã et tenet gl. in d. l. In iſto. § ſi peculiũ. in verſ. idẽ re-
ſcripſerunt. el 2 aduerte, quia oẽs hic poſt glo. primã, nemine
diſcrepãte, intelligũt iſtũ ver q iõ vr relictũ peculiũ pp rõnes,
quas het red dere. Et dicit iſte hic, q rõ eſt, qa ex quo grauatur
onere reddendarum rõnũ, alleuiatur in alio, ut gaudeat cõmo-
do peculij. Iſta rõ nõ eſt uera: quia, q teſtõr diſponat de redden
dis rõnib. a ſeruo manumiſſo, illud nõ eſt onus, ex quo ad illas
reddendas de iure tenebatur: & arctari poterat in tm q domi-
nus nõ poſſet in totũ expſsẽ, niſi ſcdm l. ſi quis rõne. ff. de liber.
leg. remittere redditionẽ rõnũ. l. ſi ſeruus uetitus. ff. de leg. 3. Pu-
to ergo q melior ſit intellectus ad hunc tex. q iõ vr relictum pe-
culium, non pp onus reddendarum rõnum, ſed quia ex pecu-
lio grauatus eſt reliqua ſoluere; ut hic expreſsẽ dr in tex. quia,
ergo non poſſet ex peculio ſoluere, niſi peculiũ eſſet ſibi lega-
tum diſponendo, q ſoluat ex peculio, intelligitur peculiũ lega-
re. conco l. denique § interdũ. ff. de pecul. leg. quę tex. unde ad
declarationẽ huius tex. & ibi Bart. Et ex iſto intellectu hẽs hic
ex tex. q inducta ad diminutionem, operantur augmentũ, cõ-
tra l. legata inutiliter, de leg. 1. quod ideo eſt, quia diſpõ defun-
cti, alias non poſſet ſortiri effectum, prout declarat Bar. in d. §.
interdum. & concordat tex. notabilis in l. Proculus. ff. de vſufr.
Caue tamen in ſupraſcriptis, q immò ſeruus manumiſſus non
tenetur de geſtis in ſeruitute. l. quæ utiliter. §. 1. ff. de neg. geſt.
& toto tit. C. an ſeruus ex ſuo facto. & ideo q manumiſſus nõ
tenetur reddere rationes, bene eſt ſibi onus, ut iſte dicit hic, &
bene, & melius quàm ego ſuprà.
b Adde hic tex. illum notab. in l. denique § interdũ. ff. de pec.
leg. ubi ponitur alius caſus, in quo uidetur relictũ peculiũ, iun
ctis, quæ dixi in l. legata inutiliter. de leg. 1. quod potes ſumere
ex hoc tex. in ver. & ex eo. & uide omnino ſupra l. 1. apoſt. ubi
hæc reprobo, quæ dicit iſte hic, & poſtea ſaluo.
c Vlt. uo. q qñ teſtator legat libertatem ſeruo, & iubet eũ red-
dere rationes, & reliqua aſſignare, per hoc videtur peculiũ ſibi
legare, aliàs non poſſet facere prædicta. Secus aũt, quãdo teſta-
tor dicit, rationem reddi peto, ut hic in glo. & de hoc legato q
de Bart. in l. quamuis. & l. ſi cui libertas. ff. de condi. & demon.
d Et dum gl. circa med. dicit, q legata regulariter cedunt ſta-
tim à morte, niſi ĩ ſex caſib. dic, unus eſt in libertate relicta ſer
uo manumiſſo: alius in legato facto ſeruo manumiſſo: tertius
eſt in legato facto ſeruo non manumiſſo, ſed alij legato, ut eſt
tex. in d. §. in nouiſſimo. & ibi gl. no. in ver. legatis, declarat &
tex. expreſſus, quem ibi gl. alle. in l. hæredis. §. fin. ff. quando di.
leg. ced. Alij tres caſus ſunt expreſſi in l. 2. quando di. leg. ced. &
rationem oĩum ponit Bar. in d. § in nouiſſimo. Item aduerte, q
dum gl. cit. ſi dicit, q legata conditionalia non cedunt, niſi à
purificatione conditionis, niſi in trib. caſib. primi duo qualiter
procedunt. vide Bar. in d. l. conditiones. In tertio malè di-
cit, quia in caſu d. l. ſi cum præfinitione, legatum non eſt con-
ditionale, ſed purum, ut ibi in tex. & ibi Bart.

SVMMARIVM.

1 *Res incorporalis poteſt legari.*
2 *Nomen debitoris alteri legari poteſt.*
3 *In legato generis electio eſt legatarij.*
4 *Legatum optionis tranſmittitur ad hæredes iure hodierno.*
5 *Diſcordia inter legatarios dirimitur ſorte.*
6 *Aliud eſt exigere, aliud recipere a ſponte ſoluentibus.*
7 *Quando legatum eſt in genere, ad quem ſpectat electio, utrum ad hæredem, an uerò ad legatarium.*
8 *Differunt legatum domus, & legatum fundi.*
9 *An iudex diſcordantes compellere debeat ad concordiam.*
10 *Quæ dicantur ſtudia a dul. erin a.*
11 *Si ſcholaris moriatur ſine hærede uniuerſitas ſuccedit.*

a
1 Tam autem No. † q ita põt legari res
incorporalis, ſicut & cor-
poralis: qd uerum dicite, ſi ſint cõputabiles in patri-
monio nřo, aliter ſecus §. non ſolũ. ſup eo. & l. cæte-
2 ra. in prin. de leg. 1. † Item no. q nomen debitoris al-
teri legari põt, & mortuo teſtõre tenebiẽ hrs cedere
actionẽ contra debitorẽ ipſi legatario, ſi tamen non
ceſſerit, ipſo iure utilis legatario cõpetit. l. ex legato.
hoĩs. C. eo. Itẽ nõ. q legatũ noĩs extinguitur tacitè, ſi
a uiuo teſtõre fuerit exactũ. concil. fideicõmiſſa. §. fi-
3 rem. de le. 3. No. † q in legato generis electio eſt le-
4 gatarij. cõc. l. legato & l. qui duos. de le. 1. Itẽ no. † q
b legatũ optionis erat condõtiale, & ppea ſi moriebaẽ
legatarius optione nõ facta. & ſic cõdõne non puri-
ficata, non tranſmittebaẽ ad hæredem. §. in nouiſſi-
mo. C. de cad. tol. Hodie aũt tranſmittiẽ, ut hic, & l.
5 fi. C. cõm. de le. Itẽ no. q † ubi plurib. legatariis prin-
cipaliter, uel incidẽter alicuius rei defertur electio,
c ſi diſcordauerint in eligẽdo, c hæc diſcordia dirimi-
tur, & illẽ præfert in eligendo; qui fuerit à fortuna
prælatus. conc. l. fi. C. cõ. de le. Finalr no. q illis ſolũ
põt legari, qui habẽt teſtamẽti factionẽ, qd intellige
te paſsiuã. Si aũt teſti factionẽ non haberent, ex lega-
to nõ poſſũt capere: & q ſint, ibi videbitis in glo. fi.
6 In fi. gl. in ver. exegerit. No. † eſſe aliud exigere, & a-
lind recipere à ſpõte ſoluẽte: qa exigere eſt ab inuiti
to extorquere, & teſtõr exigendo vr reuocare lega-
tũ: ſecus ſi recipiat à ſpõte ſoluente. Ratio diuerſita-
tis eſt, quia teſtator cũ exigit debitorẽ, ad iudicium
pronocat, ſi ſua ſponte hoc nõ facit: unde nimirum 8
ſi intelligiẽ reuocare legatũ. Secus ubi recipit à ſol-
uente, quia cogitur recipere, velit nolit, alioqui pe-
cunia eſſet obligata periculo ſuo; unde nimirum ſi
tunc non intelligitur reuocare legatũ. Vnde ſi debes
mihi mille, & mihi offeras, & ego nõ recipiã, ſi iſta
mille poſtea pereãt, tu liberaberis. l. q decẽ. de ſol.
Ex quo Doc. inferũt, quòd ſi mutuaui tibi frumen-
d tum, d & offeras mihi tpe abundantiæ, ego teneor
recipere, alioquin ſi frumentũ augmentetur, tu non

S tene-

teneberis de augmento. & facit cõtra usurarium, &
fac. pro gl. in l. nulli. C. de erog. mili. ann. Eodẽ mo
do dicunt aliqui, ꝙ si ego constituo te procuratorẽ
meum ad exigendum noĩa debitorum meorum, nõ
poteris recipere à spõte soluentib. quod non placet
Bal. q̃a ex quo in mandato venit, qđ est plus, hoc
est, exigere, venit qđ est minus, hoc est, à spõte soluẽ
te recipere. auth. multo magis. C. de sacros. eccl. Ex
his infertur: pone, constitui te ꝓcuratorẽ meũ ad iu
e dicia, e si postea cõpareo in iudicio, si quidẽ ex neces
sitate, q̃a fortè iudex ꝓ ueritate uult me hr̃e, ego nõ
uideor reuocare mandatũ tibi iniunctũ: secus si ex
f voluntate cõpareã. alleg. l. fi. C. de proc. In gl. f legata
rij. ibi, liberaretur. Hoc dictũ approbãt Doc. sed nõ
7 approbant rõnem. Nam aut dicimus, ꝙ † electio hoc
casu ptineat ad legatariũ, & tunc non est verisimi-
le, ꝙ uelit eligere muscam. l. cum de indebito. ff. de
prob. Aut dicimus ꝙ ptineat ad hæredem, & tunc
non poterit eligere muscam. l. legatꝫ, de leg. j. Vnde
dñt Doc. ꝙ tale legatum est nullum, quia in hoc ge
nere gñalissimo difficillimũ est, imo impossibile, &
ideo legatum non dẽtur l. legato gñaliter, de leg. 2.
Ibi. l. 2. no. ꝙ in legato gñali, secũdum eos quos ha
bet testõr in patrimonio, electio ptinet ad legatariũ
dummõ eligat mediocrẽ, non meliorẽ. Sed contra
oppo. & imò vr̃ ꝙ possit ab hr̃de pessimus præstari.
l. nummis, de le. 3. Sol. Aut loquimur in re aĩata le-
gata, & tunc electio est legatarij, dummodò medio
cris eligatur. Aut loq̃mur ĩ re inaĩata legata, & tunc
electio est hæredis, & minimam p̃t p̃stare, ita loqui
tur l. nummis. Rõ dr̃iæ, q̃a si priore casu esset electio
hr̃dis, & ꝓmitteretur dari res minima, posset esse le
gatũ inutile. quid. n. si hæres p̃staret hoĩem ætate cõ
fectum, ita ꝙ esset sumptuosum eligere? certè lega-
tum inutilitatẽ esset allaturũ. Nõ est sic in re inani-
mata, quia illa p̃statur sine legatarij impensa, & qua
liscunqꝫ fuerit utilitatem affert legatario. Ibi, inter-
pretatur. Rõ, quia hæres, qui repræsentat defunctũ,
creditur melius scire eius volũtatẽ quàm legatarius
in Auth. de iureiur. à moriente præst. in prin. Et qđ
gl. dicit, ꝙ testator expressit certũ nomen rei legatꝫ,
intelligite eo casu quo testator hẽbat res eiusdẽ no-
minis plures: aliter cũ res esset clara, nõ foret qõ uo
luntatis hñda. l. ille aut ille. §. cum in verbis. de leg.
3. Et ista propriè dr̃ interpretatio, non autẽ electio,
inter quæ est dr̃ia. No. in gl. in l. quicquid astringẽ-
dæ, de uer. obl. Ibi, si domus. no. ꝙ legatum domus
ita demum ualet & tenet, si testõr hẽat domos in pr̃i
monio: aliàs secus. Ex quo inferũt Doc. ꝙ si Comes
ꝓmiserit militi infeudare castrum, hæc ꝓmissio ita
demum ualet & tenet, si Comes habet castra in Co
mitatu uel patrimonio: aliter est derisoria. In fi. gl.
8 No. ex hac gl. † dr̃iam inter legatum domus, & lega
tũ fundi: q̃a legatũ domus ualet & tenet, si testator
habeat domos in pr̃imonio. Rõ dr̃iæ, quia domus
fuit constructa suis regionib. sed fundi constituũtur
distinatione pr̃isfa. Vñ hr̃s destinatione sua posset
fundum constituere unius palmi, & legatario p̃stare
& iõ legatũ redditur nullũ uelut irrisibile. l. cũ post
§. gener. de in. dot. Sed Doc. cõiter reprobant: quia
qñ testõr hẽt fundos ẽt in pr̃imonio, legando fundũ
intelligitur legare talẽ, qualẽ hẽbat in pr̃imonio. ar.
in l. domus. Et iõ idẽ dñc Doc. ĩ legato fundi, quod
dr̃ in legato domus, ut ita distinguatur. Aut testator
hẽbat in pr̃imonio, & ualet legatũ: aut non hẽbat, &
non ualet legatũ. Sed licèt ista sit cõis, tñ est contra
casum l. cum post. §. gener. qui lóquit̃ indistinctè &
gñaliter. Et dicere, ꝙ ibi testator nullum fundũ ha-
bebat in pr̃imonio, est diuinare, nihilominus ita te-
9 netur in iudicando. In gl. fortè. in fi. † Si q̃ratur, an
plurib. discordantib. iudex eos cõpellat ad concor-
diã: dic, Aut discordant in p̃iudiciũ tertij, & tũc eos
concordare cõpellit. l. hmõi. §. fi. de le. j. Aut discor
dant in p̃iudicium, & tũc eos nõ cõpellit, sed fortu-
na dirimitur discordia. Fallit, nisi iudex uideret eos
pp discordiã puẽturos ad arma, q̃a tunc cõpelleret.
gl. est. in l. æquissimũ, de vsufr. & facit. l. nõ est singu
g lis. de re. iu. In gl. facio. ibi, g collegiũ. Collegia aũt
10 studiorũ † sunt cõiter approbata, dũmodo sit locus
approbatus: aliter studia & collegia adulterina dice
rentur. no. in l. 1. C. de stud. libera. lib. 11. & in auth.
11 habita. C. ne fi. ꝓ pa. Ideo † si scholaris moriatur in
studio, nullo relicto hr̃de, vniuersitas succederet. l.
1. C. de hęre. decu. & facit ꝙ no. in glos. in l. j. de bo.
cau. lib. 11.

ADDITIONES.

a Et si testator de certis rebus legat incertum, electio est legata
rij, & ius eligendi transmittitur ad hæredẽ, licèt olim secus es-
set. Item plurib. legatarijs, quib. competit optio discordantib.
ne legatum pereat, inuentum est ꝙ sorte dirimatur, quis debeat
in electione præferri, & illis possunt legata relinqui, qui pos-
sunt ex testamento capere h. d. usqꝫ ad §. incertis.

b Dubitaui aliàs circa uer. optionis. quam utilitatẽ affert lega-
tũ optionis, ex quo legati in genere legatarius hẽt electionẽ, nꝫ
ver. pcedenti dr̃. vñ videbatur legatũ nõ valere, q̃a nõ affert uti
litatẽ, imò dãnũ, cũ hẽat in se condõnẽ, & legatario moriente
non facta electione, peribat legatũ, ut hoc tex. Dicebatur mi-
hi, ꝙ qñ nõ est legata optio, licèt legatarius hẽat optionem, tñ
nõ põt optare meliorẽ. l. legato gñaliter. i. respon. ff. de leg. i. Se
cus qñ est legata optio. Sed hoc est contra l. j. in priu. de opt. leg.
& ibi gl. & Bar. tenuit expressè contrarium. Cogita.

c Sed aduerte, quia licèt gl. hic, quam nullus hic reprobat, dicat
ꝙ constitutio, de qua fit mentio in illa l. fi. § j. C. communia. de
leg. puto non esse benedictum, quia ibi ponitur diuersus casus
ab isto, & diuersa decisio ab ista. Primò ibi ponitur casus, qñ ele
ctio non erat relicta legatario, sed cuidam tertio: & ibi deciditur,
ꝙ si ille tertius moriatur antequam elegerit infra annũ, ꝙ
electio transit ad ipsum legatarium. Ibi aũt non deciditur ꝓut
hic, vtrum transmittatur ad hr̃dẽ legatarij. Cogita. Sed nũc ad-
uerte melius, quia gl. hic non all. l. fi. § 1. ubi est verũ, secundũ
ꝙ dixi, ꝙ est alius casus q̃ ur̃: sed all. l. fi. in princ. vbi est ꝓprie
casus, qui in tex. nostro. Quid aũt si aliqui legatarij hñt maiorẽ
summam, an illi debeant eligere, quemadmodũ creditores ha
bentes maiorẽm summã p̃feruntur. l. maiorem. ff. de pac. Dic,
ꝙ nõn, secundum Doc. in d. l. fi. licèt gl. ibi teneat oppositum.

d An ille, qui frumentum accepit mutuo tempore caristiæ, si il
lud offerat tempore abundantiæ creditori suo, & noluerit ac-
ceptare, an ipse per hanc oblationem sit liberatus ab augmen-
to, quod erat tempore caristiæ, vide Bar. in d. l. nulli.

e An si ille, q̃ constituit aliquẽ ꝓcu ad iudicia, cõpareat postea
in iudicio, p hãc cõparitionẽ dicatur reuocasse ꝓcuratorẽ, an
ne, de hoc vide Bar. in l. mutare. ff. de proc. & in c. q̃uis. ext. eod.

f Ista gl. diuiditur in tres partes principales. In prima ponitur
opi. Bul. In secunda Rogerij. In tertia, ponitur op. Ioã. Scđa ibi,
sed Rog. Tertia ibi, Ioãnes distinguit. Rursus secunda pars sub
diuiditur in quatuor. In prima loquitur, qñ legatum est in ge-
nere generalissimo vel subalterno. In secũda, qñ ĩ gñre inferio
ri. In tertia, qñ legatũ est incertũ de certis. In quarta & ultima,
qñ legata est domus vel fundus in genere. Et dũ glo. hic ĩ prin.
alle. l. si cui. ff. de ser. rustico. p̃dio. & glo. ibi in prima solõne, ita
cõcordat has duas ultimas leges, scilicet d. l. si cui. & d. l. si una.
q̃ sunt contrariæ. Eandẽ gl. habes ĩ l. legato generaliter. de le. 1.

&

& tenetur hic, & ibi Io. secundum Bar ibi: nā incertitudo rei le
gatæ in genere uitiat legatum, vt hic, nisi in casib. hic positis i
gl. Et adde q ēt incertitudo uitiat possessionē, usucapionem &
cessionem: unde non valet si quis cedat ius, quod habet in tali
fundo: nec cessionarius poterit usucapere, nisi appareat de iure
meo: de quo per Bar. in l si sic, de leg. 1.
g Item dum gl. ista dicit de hæretico maioris hæresis, vt eam in
telligas, uide gl. post tex. in l. 2. C. de hære. Item dum in fi all. §.
1. in Auth. de nup. nihil facit, nisi hoc mō, quia cōfirmat alias le
ges, nisi in certis capitulis, inter quæ nō est istud, unde hoc ex-
pressè probatur per l. 1. C. de sec. nup. Vel melius dic, q est. §.
qui incipit, primæ, in Auth. de nup. Et hanc glo. dum loquitur
de hæretico, extendit Io. Fab. hic ad excommunicatum, p aut.
credentes. C. de hære. & c. excommunicamus. § credentes. ex
tra de hæret. Sed non bene intellexit illa iura, quia loquuntur
in excommunicatione pp hæresim, uel auxilium, vel fauorem
vt ibi dicit Bar. Et sic uidetur ille tex. probare contrarium in
excommunicato simpliciter.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo ualeat legatum factum incertis personis.*
2 *Valet argumentum a superiore ad inferius negatiue.*
3 *Tutor incertus dari non po. est.*

a **§. Incertis.** a Continuatur sic. Supra uisū
est de incertitudine rerū lega
tarum, sequebat' uidere de incertitudine psonarum,
qb. legat', de qua tractat iste §. h. d. Personis penitus
incertis neque legata, neque fideicommissa possunt
relinqui. Incertæ uerò psonæ ex certis & legari, & p
1 fideicommissum relinqui potest. † No. q olim incer
b tis b personis nec legari, nec per fideicommissum
quid poterat relinqui, quod est uerum olim indistin
ctè: hodie uerò cum distinctione, quia aut relinqui-
tur ad pias causas, & tunc legatum ualet & tenet. Vn
de si relinquam pauperibus, ualet legatum: quia in-
telligitur relictum Deo omnipotenti, qui est certus.
l. id, quod pauperib. l. nulli. l. si quis ad declinandū.
C. de epi. & cle. Si verò ad aliam cām relinquat' in-
certæ quoque personę, tunc relictum est nullū. No.
2 † in uersi. nam nec, tenere arg. à superiore ad īferius
negatiuè, puta, militi non conceditr, ergo nec paga-
no; nō pt dux bellare, nec miles. Sed affirmatiuè nō
ualet arg. Item no. q libertas relicta incertæ personę
non ualet. l. cum ex plurib. de manu. test. Item no. q
c licèt incertis personis c relinqui non possit, incertis
tn̄ de certis relinqui potest. conc. l. quidam relega-
d tus. ff. de reb. du. No. q legata soluta per errorem, d q̄
erant relicta incertis psonis, olim non poterant repe
ti, hodie pn̄t. Item no. q olim posthumo alieno le-
gari nō poterat, hodie sic. No. q posthumus alienus
appellatur ille, q natus inter suos hęredes futurus
3 non est. Item no. q † tutor incertus dari non pōt. cōc.
l. tutor incertus. de test. tut. quia de pręiudicio filij
tractatur, ne malè gubernetur, uñ de certa persona
est sibi prouidendum, ut hic. Itē no. q posthumus
alienus & olim & hodie potest hęres institui: quod
glo. admittit olim, inspecto iure prætorio, secus in
specto iure ciuili, inf. de bo. pos. in prin. vel tacitè ēt
iure ciuili post Gallū, secus ante Gallum. l. Gallus.
e §. ille casus. de li. & posthu. e Opp. contra tex. Vr ēt q
relicta incertis psonis ualeāt. l. si quis à filio. §. fi. de
le. j. l. à ciuib. de re. du. l. j. C. de sacros. eccl. Sol. licèt
istæ psonæ sint incertæ, tn̄ quia repsentatiuè faciūt
psonam certam, ualet relictū. l. mortuo. de fideiuss.
An āt ualeat relictum factum parti Gibellinæ, uel
parti Guelforum? Bar. cum Bal. dicit q non, qa talis
pars est reprobata, & tale relictū accedit ad inuidiā,
& tales partes tendunt contra principatum. l. si quis
ingenuam. §. ciuilib. de capt. & postli. reuer. posset
tamen pars Gibellina, & pars Guelforum constitue
re pcuratorem ad pacta uel concordiam componē
dam, quia est actus laudabilis. Posset etiam testōr
legare ciuib. talis portæ uel parochiæ, uel uiciniæ,
uel etiam ciuibus inferioris partis uel superioris. d.
l. si q̇s à filio. §. si. de le. j. & l. si hæres. §. uicinus. eo. ti.
quia istæ non sunt partes improbatæ: de quo dicatis,
ut per Bar. & Bal. in d. l. si quis à filio. §. fi.

ADDITIONES.

a In isto § incertis. in uer. fin. qui īcipit, posthumus, est multū
diligenter aduertendum, quia text. iste unumquemque decipe
ret. Nam lr̄a vr̄ uelle, q posthumus alienus, qui sit i utero eius,
quæ iure uxor nostra esse non pt, non possit institui. Et conse-
quenter vr̄ uelle, q si posthumus sit ī utero sororis meę, ea quo
ipsa de iure uxor mea esse non pt, q illam non possim institue
re, ita sonant uerba istius uer. & multum clarè prima facie Sed
iste intellectus est falsissimus, quia possum instituere posthu-
mum, qui sit in utero nurus meæ. l. Gallus. in prin. ff. de liber. &
posth. & tn̄ cum ea non possum de iure contrahere mr̄imoniū.
§ affinitatis, supra de nupt. uñ in ueritate iste uersi. posthumus,
vr̄ mihi in eius intellectu multum periculosus, licèt a Docto-
ribus negligatur. Ego puto q iste uer. nō possit intelligi, nisi se
cundum l. si quis posthumos. § fin. ff. de lib. & posth. & credo q
iste uer. uelit illud idem dicere, quod dicit ille. § fin. s. quòd ho
die licitum est instituere omnem posthumū, tam proprium, q̄
alienum, dummodò non instituam posthumum nasciturū ex
tali, cum qua sit prohibitum mihi matrimonium. Vnde si insti
tuerē posthumum mihi nasciturum ex sorore mea, nō ualeret
instū. & uide Bar. in d. l. si quis posthumos. no. in d. §. fin. Sed in
prin. tex. in l. filius a patre. & in §. pe. in eo. tit. ff. de lib. & posth.
contra ipsum intellectū urget: quia exceptio ista non bene ue-
niret ad text. Sed dic, de necessitate tex. debet ita intelligi, vt exce-
ptio ista veniat nō ad casum expressū, sed ad casum subintelle
ctum, hoc mō. Posthumus alienus & olim & hodie pōt īstitui,
subauditur, & multò magis posthumus proprius. Ad hunc ca-
sum subauditum uenit ista exceptio, nisi &c. Obstat ēt multum
contra hūc intellectum tex. iste in uer. fit, & sic de præsenti. Sed
quia iste intellectus loquitur de posthumo nascituro, oportet
de necessitate subaudire fit s. nasciturus: quod est violare literā
ita tamen puto de necessitate dicendum.
b No. regulam, q incertitudo circa psonam legatarij reddit le-
gatū nullū, ut hic, & l. Paulus respondit. de re. du. & uo. Bart. in
l. quidā relegatus, de re. du. vbi ponit plenè materiā incertitudi
nis. Hæc reg. fallit, si testator expressit psonā, sed dubitatur de
qua senserit, cū essent plures eiusdē nominis: tunc legatum te-
net in sui subā, licèt pp incertitudinē redderetur inutile: & nē
si legatarius pbaret de eo sensisse, pōt hæres cui uult soluere
& gratificari. l. si quis seruū. & l. si quis a filio. de le. 2. in fi. Secun
dò fallit, qn̄ ab initio est incerta psona legatarij, sed ex post fa-
cto uenit certificanda, vt hic in ver. illud. & in hoc corrigitur
iste tex. in fi. l. nec hmōi. infra eo. quia hodie ualet, licet olim
non ualeret. Sed qn̄ psona est oīno incerta, nec uenit certifican
da, tunc nec hodie ualet legatū nisi legaretur pauperib. d. l. id,
qd. & sic nō corrigitur, ita uoluit Bar. & gl. in d. l. quidam rele-
gatus. Tertiò fallit, qn̄ relinquitur incertæ psonæ de certis, vt
l. si seruus. d. l. qdā, de le. 2. Quartò fallit fauore pauperū, ut hic
& l. si quis ad declinandum, quæ oīa uide per Bar. ubi sup.
c Itē no. ex hoc. §. in uer. sed nec hmōi spēs. q licèt olim legatū
factum incertæ psonæ, quę ēt poterat certificari ex futuro euē
tu, non ualeret, ut in prin. huius §. in ver. incerta autem perso-
na. & in uer. seq. tamē hodie est secus, quod limitat Sal in l. id,
quod pauperib. & refert hic Ang. de Are. qn̄ implementum il-
lius futuri euentus tendit ad commodum testatoris, per d. l. q-
dam. de reb. du. vbi uidetur tex. & l. si quis ita scripserit, in eo. ti.
Quam limitationem puto esse contra hunc tex. in prin. ubi il-
le futurus euentus non tendebat ad commodum testatoris.
d Et sic per incertitudinem poterant retineri. Sic etiam solutū
per errorem ex causa dotis nō repetitur. l. cum his. § mulier de
cond. inde. Et alios casus uide in l. elegāter. in fi. per gl. de cōd.
inde. & ī l. 1. C. eo. &c. & per gl. in §. pe. inf. de oblig. quę ex qua.
contractu.

S 2 Vel

a Vel melius dicite ex mente Bar. in l. Gallus. §. ille casus olim de iure ciuili ffotum posthumus alienus, q poterat effici suus, nel in uita, vel post mortem poterat institui: sed per prætores fuit inductum, q oīs posthumus alienus posset institui, licèt nũquã efficiatur suus: qd postea Imperatores superueniẽtes p eorũ cõstitutiones sequuti sũt, & hæc est in breuibus ueritas.

SVMMARIVM.

1 *Error nominis, pronominis, cognominis, modò constet de corpore, non uitiat legatum.*
2 *Idem in errore confinium.*
3 *Idem in errore parochiæ uel uicinia.*
4 *Idem in errore artificij.*
5 *Secus in errore nominis appellatiui.*
6 *Nomina sunt comparata gratia significandarum rerum.*
7 *Falsa demonstratio non uitiat legatum.*
8 *Falsa causa non uitiat legatum.*
9 *Falsa causa adiecta legato conditionaliter uitiat, nisi purificetur.*
10 *Quare error noīs appellatiui uitiet legatũ, non error noīs proprij.*
11 *Dictiones, Si, & cum, faciunt conditionem.*

§. Si quis in nomine. Error nominis, pronominis, vel cognominis, nec legatum, nec hrdis institutionem uitiat, dummodò de corpore constet Idem de errore falsę demonstrationis vel causę, nisi fuerit conditionaliter enunciato. h. d. Diuidit̃ ĩ tres. Nam ĩ prima tractat de errore nominis, pnominis, ve' cognominis. In scda tractat de errore falsę demonstrationis In tertia tractat de errore causę. Scda
a ibi, huic pxi. Tertia ibi, longè. No. primò, a q†error
1 in noĩe, pnomine vel cognoĩe, non hẽt uitiare legatum, uel hrdis instõnem, dummõ de corpore constet. conc. l. si in noĩe. C. de testa. & idem uoluit gl. i.
2 & gl. in d. l. si in noĩe. †Idem esset in errore confiniũ rei legatæ, quia legatum non uitiaretur at. in l. patro
3 nus §. j. de le. 3. †Idem esset ĩ errore uicinıæ uel paro chiæ rei legatę, vel psonę legatarij. l. quotiẽs. ĩ princ.
4 de hæt. inst. & ibi no. †Idem esset in errore artificij psonæ legatæ vel legatarij. l. qui hẽbat. de re. du. Idẽ esset in errore dictionis vel similium, ut hr & not. in l. si quis in nomine. Hæc uerba sunt uera in errore p
5 prii noĩs, †secus ĩ errore nominis appellatil. ui. 4. de le. i. & uidebitis in gl. No. ĩ tex. sup. dictorum rõnẽ:
b nam b †noĩa sunt comparata gr̃a significandoruu
6 hoĩum, vnde superflua reperiũtur, ubi aliter satis de monstratur. conc. l. ad recognoscẽdos. C. de inge. manu. l. i. in fi. ff. de do. p̃le. l. certum. si cer. pe. unde exp̃s
sio nominis erronea ueluti frustratoria nõ uitiat, fa-
7 cit in arg. l. unica. in prin. ff. de rei ux. act. No. q † falsa demonstrõ adiecta legato, illud non uitiat. conc. l. demonstrõ falsa. de cond. & dem. Ratio, quia rei satis demonstratæ frustra fit demonstrõ. l. i. in fi. de
8 do. præle. Item no. †q falsa causa adiecta legato, nõ uitiat legatum. Rõ, quia falsa causa legato non cohæret. l. cum tale. §. legatum, de cõd. & demõ. quod est
c dicere, q talis cã non est cã finalis, c q̃ moueat agentem ad disponendum ad legandum, sed est cã impulsiua, q̃ non remouet mentem disponentis ab actu, nec illum uitiat. l. j. §. sexum. ff. de postul. Secus si cã esset finalis, quia remotio cãæ finalis remouet mentem disponentis ab actu, & uitiat actum, ut no. in l. 2. in fi. de don. n gñali. Et illa appellatur cã finalis, q̃ si uera esset, necessaria esset, puta, lego tibi mille, qa ea mihi mutuasti: si. n. ea mutuasses, esset necessariũ tibi dare. Per hoc nõ obstant, q̃ hñr in l. i. C. de fal.
9 cau. adie. Itẽ no. †q falsa causa adiecta legato cõdõnaliter, uitiat, nisi purificetur. conc. l. demonstrõ falsa, de cond. & dem. Rõ, qa hoc legatum non est adhuc pfectum, imò in euẽtum cõdõnis suspẽsum, vñ facilius uitiat̃ q̃ iam in esse pductum, arg. in l. pfe. de his, qui sunt sui, uel ali. iu. & in c. missus. & in ca. consuluit. ext. qui cle. uel uo. Præterea cõdõ actui adiecta p̃sumitur causa finalis. conc. l. à Titio. de uer. ob. l. si quis seruum. de cond. & dem. uñ nimium si ea uitiata actus tollitur, ut hic, & d. l. demonstrõ. In fi. glo. in uer. in noĩe. hẽtis similem in l. si in noĩe. C. de testa. Cui addite, q aliud est nomen significatiuum qualitatis, ut Titius albus, niger, uel rubeus, ut no. in l. si quis in fundi vocabulo. de le. i. In fi. gl. ĩ
10 uer. intelligantur, colligitis, †q licèt error noĩs proprii, ubi de corpore constet, legatum nõ uitiet, error tñ noĩs appellatiui hẽt legatum uitiare. Et est rõ, qa error noĩs pprij est tolerabilis: nam noĩa ppria sũt apposita ab hoĩe, & facile uariant̃, ideo ad placitum poni pñt, &c. Sed noĩa appellatiua sunt insita rebus à natura, iõque incommutabilia, & in eis error non tolerat̃: iõque actus uitiat̃. Vñ si uolẽs legare asinũ: dixerit, lego bouẽ, legatum nullum est, & hæc rõ ponitur in d. l. 4. de le. 2. Aliam rõem ponit Bal. qa qñ est error in nomine appellatiuo, iõ legatum non ualet, qa qđ est in uoce, discrepat ei qđ est in mente, & qđ est in mente non ualet, quia non est exp̃ssum. facit l. si repetendi. C. de con. ob ca. Fallit, si res legata eẽt oculis subiecta: vt quia testõr uolẽs legare bouẽ, boue demonstrato dixerit, lego asinũ, quia realis demonstratio tunc plus valeret q̃ verbalis, & teneret legatum. l. quæ extrinsecus. de uer. obl. Secundò fallit hęc reg qñ testator fuisset prius ptestatus: ut quia dixisset, qñcũq, legauero bouẽ, uolo intelligi de asino; tunc legato boue intelligitur asinus legatus, non rã uirtute verborũ habitorũ, quã uirtute pñtis ptestationis. hæc est gl. ĩ d. l. 4. de le. t. quia legata nutu & legari & relinqui pñt l. nutu. de le. 3. Et per hoc non obstant quæ sup. uidistis, de uerb. obl. §. 1. in gl. quia hñt locum in stipulatione, ad cuius essentiã requirunt̃ verba exp̃ssa & formalia. Tertiò fallit hæc reg. qñ non esset error multũ absonus: ut quia testator uolens legare libros, appellauit membranas. l. si
d brorũ. §. qđ tñ Cassius. de le. 3. Quarto d fallit, si esset error in qualitate, quia testator dicit, lego bouem nigrũ, cũ esset albus. l. qui hẽbat. de re. du. & no. in l. si quis in fundi uocabulo. de le. t. In glo. cõdõnaliter.
11 ibi, non solũ no. †q sicut dictio, Si, facit cõditionẽ,
e ita & dictio, Cũ: e qđ verũ intelligite, qñ dictio, Si, uel dictio, Cũ, apponit̃ subæ legati: secus si apponat̃ executioni legati, uel alterius actus, quia tũc dictio, Si, facit condõnem: dictio ãt, Cũ, notat tempus. l. ex his uerbis. C. quan. di. le. ce. In fi. Quæ ãt sit diffinitio conditionis, causæ, modi, vel demonstrationis, dicite ut per glossam ord. in rub. ff. de cond. & demon. Quando autem eorum defectus habeat uitiare legatum, dicite ut in l. 1. & in l. in testamento. eo. ti. & in l. 1. C. de inst. & subst. Et ad id, quod hic glo. dixit fore distinguendum, ut habetur in l. si sic. §. 1. de le. 1. dicatis ut ibi. Sed tamen pro nunc sic ueritas se
f habet: f Aut testator legat per uerba primæ personæ, lego tibi quod debeo: tunc si nihil debeatur, legatum est nullum. Si uerò dicat, lego decem quæ

tibi

ibi debeo, ualet legatū ēt si nihil dēat: q̄a hmōi fal-
sa demonstrō legatū non uitiat, & tenebit̄ illa decē
meus hęres pręstare. Si āt testator legat per uerba
tertiæ personę, relata ad personam debitoris, vel ad
personam tertij, puta, lego tibi qđ mihi debes, aut
lego tibi decē, q̄ mihi debes, vel lego Sēpronio qđ
mihi dēt Caius, vel Sēpronio q̄ mihi dēt Caius, tūc
vtroq; casu legatum est nullum, si nihil dēat: quia si
verè deberet, hęres ad nihil aliud teneret̄, q̄ ad præ-
standam liberōnem vel cessionē tertio fiēdam, q̄ est
impossibilis, vbi nulla ē oblo. Vnde qualitas impor
tata p seruum, q est de suba legati, facit conditionē.
Secus si non esset de suba, quia tunc adiecta verbo
p̄sentis tpis faceret demonstrationem. Secus si esset
adiecta verbo futuri tpis. Et sic non obst. l. Stichus,
qui meus. de le. j. Ex q̄bus īfertur, scđm Doc. ad q̄st.
Statuto cauetur q̄ mulier nō possit se obligare sine
cōsensu duorum ꝓximiorum parentum: si nō hēat
nisi vnum, poterit se illi obligare: quia illa verba, si
ne consensu parentum, intelligūtur, si adsint: de quo
per Bar. in d. l. Stichum, qui meus erit. de le. j. Eodē
modo si Comes donauerit oē ius suum ecclesiæ, in-
telligitur quatenus ꝓbetur, Comitem habuisse ius:
de quo per Bal. in l. si sic. §. j. de lega. j.

ADDITIONES.

a Ratio est istius primi notabilis, quia talia nomina sūt solū
posita ad recognitionem, ut hic, & l. ad recognoscēdos. C. de in
ge. & ma. & iō qualitercunq; cognoscatur, uel de per se, vel p
relationem ad aliud, sufficit. l. certum. ff. si cer. pet. Qualiter āt
probetur, q̄ testator errauit? Dic q̄ probatur secundum fines
subiectos per testatorem: puta si testator dicat, lego campum
olineti situatum sub talibus confinibus, qui campus non hēat
illa confinia, secundum Bar. & gl. in l. si quis in fundi uocabu-
lo. de leg. 1. ubi uidetur bonus tex.

b Secundum istam rōnem sequeretur, q̄ nunquam error noīs ap
pellatiui uitiaret legatum. Probo, nam expressio noīs appellati
ui non est necessaria in legatis, cum legata possint fieri solo nu
tu. l. nutu in prin. ff. de leg. 3. ergo si exprimantur nomina ap-
pellatiua in legato erroneē, & sic inepte, non hēbūt uitiare le-
gatum l. unica, in prin. C. de rei ux. actio. Dimissis quibusdam
uerbis, q̄ circa hoc dicuntur p nouissimos in d. l. 4. in prin ff. de
leg. i. ꝓ solutione ista est ueritas, q̄ non est uerum q̄ legata pos
sunt relinqui solo nutu, nisi sit aliquis, qui pp infirmitatem im
peditur loqui: iste est ꝓpriè casus in d. l. nutu. ſm intellectum
Bart. ibidem, & uerus. Vn si aliquis posset loqui, non est uerum
q̄ posset legata nutu relinquere, & sic clarè cessat obiectum.

c De hac causa finali & impulsiua, uide no. Bell. cons. 8. col. i.

d Item fallit, si unum nomen appellatiuum consueuisset poni
ꝓ alio, ut palafrenus ꝓ equo. l. Labeo. in fi. de supell. lega.

e An dictio, cum, faciat conditionem, siue dictio, Si, uel ne, ad
de aliam glo. ponentem latius de hac materia defectu cōditio-
nis & c. in rub. de conditio. & demon. & ibi Bar.

f Et circa hunc articulum, an falsa demonstrō uitiet legatū,
clarius quàm hic subiiciam: & est regula q̄ demonstratio falsa
adiecta speciei, si de ea constet, non uitiat, ut hic. Sed si est adie
cta quantitati, tunc aut in tertia psona, aut in prima, ut hic in
margine declaratur. Et hæc omnia habent locum, ubi est ex-
pressa certa quantitas, licèt demonstrō esset falsa. Vbi āt quāti
tas certa non est expressa, tunc legatū est nullū indistinctè. l. si
sic §. 1. Et de hoc, an falsa demōstrō uitiet legata uel cōtractus,
uide Bar. i l. falsa demōstrō. de cōditio. & demonstrō. ubi plenè.

SVMMARIVM.

1 *Legatum, quod non potuerat ualere si testator tempore testamenti cō diti decessisset, non conualescit etiam testatore diutius uiuente.*

2 *Licet seruo hæredis instituti non possit legari, tamen domino serui hæ redis instituti sic, & de ratione diuersitatis ibi.*

3 *Nihil antiquitus poterat relinqui ante hæredis institutionem.*

4 *In ultimis uoluntatibus potius attenditur mens testatoris quàm ordo scripturæ.*

5 *Quomodo incertitudo libertatis uel rei legatæ uitiet legatum.*

a §. An seruo. a In relictis legatis purè in-
spicitur tempus testi, & in a
lijs hēt locū regula Catoniana. Secus in relictis con
ditionalibus, quia in his inspicitur tempus euenien
b tis cōdōnis, nec hēt locum reg. Cato. b No. primò,
seruo hr̄dis instituti non posse purè legari. Et est ra
tio, q̄a dn̄s institutus reperiret̄ hæres & legatarius,
cum p seruum institutum sibi acquirat̄ legatū. l. pla-
cet. de acqu. hæ. iō legatum nullum. Item no. q̄ lega-
tum non conualescit, licèt uiuo testōre seruus lega-
1 tus ptātem dn̄i eiusdem hr̄dis exeat. No. rōnē, † quia
legatū, quod si tpe testi testator mortuus fuisset, nō
ualuisset, nunquam conualescit testatore diutius ui-
uente. l. 1. de reg. Cato. l. cætera. §. 1. de le. 1. No. ser-
uum hr̄dis instituti sub cōdōne, legari posse: quod
legatum valebit & tenebit, si tpe existētis conditio-
nis exiuisset ptātē dn̄i, licèt si testōr tpe testi mor-
tuus fuisset, non ualuisset. Rō, q̄a in legatis conditio
nalib. non inspicit̄ tp̄s testi, sed tp̄s cōditionis, ī quo
suspendit̄ suba legati: & ideo ad ea legata condōna
2 lia non pertinet reg. Cato. Item † no. q̄ licèt seruo hę
redis instituti non possit legari, dn̄o tn̄ serui institu
ti legari p̄t. No. rationem, quia licèt testōr mortuus
fuisset tpe testi, tn̄ dn̄s serui instituti non diceretur
hęres & legatarius, quia seruus instituti non facit
dn̄um hr̄dem statim, sed requirit̄ iussus, & aditio hr̄
ditatis. l. si quis mihi bona. §. iussum. de acq. hæ. Idē
si seruus institutus manumittat̄, vel alteri alienetur
anteq̄ adeat, valet instō hr̄dis in psona sua, uel noui
dn̄i, & legatū ex psona prioris dn̄i Et si dixeritis, i-
sta rō est ī casu primo: nā statī mortuo testōre nō re
periret̄ dn̄s īstitutus hr̄s & legatarius, q̄a non efficit̄
hr̄s statim mortuo testōre: sed reqrit̄ q̄ hr̄ditas adea
tur. l. cum hęres. de acq. poss. Rn̄deo, licèt nō efficia-
tur hęres à tpe mortis verè, tn̄ qn̄cūq; adiuerit, adi-
tio retrotrahitur, & à tpe mortis hęres ficte dr̄. l. hę
res quandocunque. de acq. hę Et si dixeritis, quid si
hæres hæreditatem repudiauerit? Resp. q̄ legatum
corruit ueluti hæreditate non adita: vel non petetur
ex testō, sed ab intestato, iuxta ea quę hn̄r in auth. ex
causa. C. de libe. præte. Ex §. ante hęredis. no. quòd
olim libertas relicta, vel aliud quodcunque relictū,
ante institutionem hæredis non ualebat: quia hære-
3 dis institutio est caput testamenti: & † ideo quodcū-
que relictum ante ipsam hæredis institutionem di-
citur nullum: quia à capite etiam incipiendo, nullū
huiusmodi fuit. l. 1. §. 1. ff. de eden. Sed tamen hæc re
c licta ualent c & tenent, quia licèt ex ordine scriptu-
ræ legata præcedant, ex ordine tamen intellectus nō
4 intelligitur ipsa institutio præcedere. No. † in vlti-
mis voluntatibus potius attendi mentem, quàm or
dinem scripturæ. Hoc uerum, nisi de mente scriptu-
ræ constet. l. 3. C. de lib. pręt. In casu autem dubio or
do scripturæ est seruandus. Et per hoc non ob. quę
hn̄r in l. 2. §. fi. ff. de uul. & pup. Item no. ī §. post mor
tem. q̄ olim legata & fideicōmissa relicta post mor
tem hæredis & legatarij, uel pridie post mortem u-
triusq;, non ualebant nec tenebant, hodie tn̄ ualent
& tenent. In fi. gl. primæ. Hic loquitur in seruo hæ-
redis instituto, quo casu valet legatum: ibi āt loquit̄
in seruo testatoris, qđ ualet ex quadam humanitate,
quia testōr uoluit remunerare seruiles labores, hoc

est, remunerare bñmerita à seruo suo recepta: q̃ rõ
non cadit in seruo hr̃dis instituti. In fi. gl. constõnẽ.
Hæc l. cũ ex plurib. & l. si q̃s à filio. §. fi. vñr ꝓ cõtra
1 rijs allegari in hunc modũ: quia in l. ex plurib. † le-
gatũ libertatis uitiat̃ rõne incertitudinis, in l. si q̃s
a filio. §. fi. legatum alterius rei non vitiat̃ rõe incer-
titudinis. Sed tñ uos dicite, ꝙ idẽ est in legato liber
tatis, ꝙ in legato alterius rei. l. si fuerit. de re. du. Vñ
ad arg. rñr subtiliter, aliqñ incertitudo legati cadit
super legatis reb. & tunc ualet legatum, sed declarõ
spectat aut ad hr̃dem, aut ad legatarium, ut uidistis
sup. eo. §. gñaliter. Aut incertitudo cadit sup ꝑsonis
legatariorum, & tũc talis incertitudo uitiat legatũ:
& ita loquit̃. l. cum ex plurib. de man. testa. Et est rõ
dr̃iæ horum casuum: nam qñ est incertitudo perso
narum, non est fundatum ius in persona alicuius le
gatarij, qui possit petere legatũ: & ideo declarõ in
certitudinis à nemine præter iudicem p̃t improba-
ri. Sed qñ est incertitudo rerum, sed est ꝑsona certa
d legatarij, p̃t incertitudo quę uersatur circa rem le-
e gatam bene declarari, &c. *d* Glo. in uer. legatis. *e*

ADDITIONES.

a Aduerte circa hunc. § quia vr̃ ꝙ ita ualeat legatum ĩ primo casu sicut in scdo. Nam ideo uult Imperator ꝙ legatum ualeat in scdo casu, quia p̃t esse casus, in quo legatum sit penes unum & hæreditas penes alium, si seruus sit alienatus aut manumissus antequàm adeat. Certè idem est in primo casu, nam ibi potest esse casus, in quo hæreditas erit penes unum, & legatum penes alium. Si ponas domino instituto esse datum substitutum, certè si dominus nolit esse heres, admittetur substitutus, & sic hæreditas erit penes substitutum, & legatum ex persona serui penes dominum. Nec hic obstat reg. Catoniana: quia licèt testator statim mortuus fuisset, tamen dominus non fuisset hæres statim, nisi uoluerit esse hęres. Potes dicere ꝙ hic loquitur de seruo hęredis, & qñ dominus nollet esse hæres, non essemus in casu huius. § cogita. Sed istud nihil est: quia etiam in secũdo casu, qñ seruus est alienatus, non est amplius seruus hr̃dis. Puto non posse aliud dici, nisi ꝙ iste tex. ꝓcedit, quãdo dominus institutus, non habet substitutum: si autem hẽt substitutum, secus, quia militaret rõ, quæ in secundo casu, & hæc est ueritas.

b Secundò & multum fortiter contra istum tex. facit, quia ẽt ĩ primo casu est dare plures casus, in quib. hęreditas erit penes unum, & legatum penes alium, ut in 13. casib. enumeratis p glos. notab. in l. eam quam. C. de fideic. cum addit. ibi per Bar. in quib. licèt hęreditas non adiretur per dominum, tamen legatum deberetur, & maxime in casu auth. hoc amplius. C. de fideic. Cogita, quia puto ꝙ in omnibus illis casib. non procederet iste tex. in primo casu. Et potes dicere, ꝙ illi sunt casus spãles, & non habendi in consideratione, nec trahendi ad consequentias. l. ius singulare. & l. quod uerò contra. ff. de legi.

c Itẽ dẽtur legata, quando testator cãcellauit institutionẽ, volẽs legata salua fore l. ꝓxime. ff. de his, quæ in test. delen. Item dentur, quando quis ꝓhibuit testari, hoc est mutare testm̃, in quo est institutus talis a quo aufertur hereditas, & legata dentur. l. j. §. sed si legatarij. C. si quis aliquem testari ꝓhibuerit. Item si testator errauit in coniunctione ciuili, vel naturali, ut quia instituit eũ, quẽ credebat sibi naturaliter coniunctũ, uel a se legitimẽ adoptatũ, cũ non esset, dẽntur legata, licet uitietur institutio. d. l. iãquã. Itẽ si filius recusat redimere patrẽ, ut auth. si cã ptiui C. de epi. & cle. Vel curare patrẽ furiosum, ut auth. liberi furiosi. C. de epi. aud. Vel si filius institutus efficiatur hęreticus ut in auth. ide. C. de heret. Itẽ si hęres recusat adimplere uoluntatẽ d. functi, his casib. priuatur successione, & legata dẽntur. Itẽ si alicui quis ꝓstiterit alimẽta triennio relicta in minus solenni voluntate, tenetur ꝓstare in infinitũ l. 1. C. de fideico. Itẽ no. ꝙ fiscus occupans bona uacantia, dẽt ea occupare cum sua cã, s. ut ꝓstet libertates, de quo dic ut in l. 4. C. de fideicom.

d Adde tu, ꝙ etiam idem est in secundo casu. l. si patroni. §. sed si nõ fructibus. quia ibi sicut hęres non p̃t cõpelli adire pro pter legatum libertatis, ita nec etiã propter aliud legatũ pecuniarium, & ita etiam dicit Ang. de Are. hic.

e In gl. ĩ uer. legatis. quia gl. ista multum obscurè loquitur, uide glo. clarè loquentẽ in d. l. j. in glos. magna. C. ut act. ab hęre. & contra hęred. unde puto hanc glos. fuisse sumptã: & ibi glos. inducit de per se iura, quæ glos. simul hic allegat, & ibi gl. sentit rõnem diuersitatis. Et damna istam glo. dum facit differentiam inter stipulationes & legata, quia est contra illam l. j. dum dicit, ꝙ tam in stipulationib. quàm in legatis actiones & obligationes incipiunt ab hęredib. & contra hęredes, ut sentit Barto. in d. l. j. & in l. ata stipulatus. magna. in uersic. 2. iuxta hoc quęro. Nisi sustinendo istam gl. dicas ad illam l. ꝙ incipiunt. s. cum effectu. quę tamen esset destructio, ut dicit Bar.

SVMMARIVM.

1 *Quicquid disponit testator, illud habetur pro lege.*
2 *An legatum sit nullum ratione impossibilitatis.*
3 *Quomodo ualeat legatum relictum nomine pœnæ.*

§. Pænę quoque. *a* Id, quod legatur, adimitur vel trans-
fert̃ pœnę noĩe, ualet & tenet hodie, licèt iure uetu-
stissimo non ualeret, neque teneret. h. d. scdm cõem
intellectũ. Diuiditur in tres partes. In prima ponit̃
dictũ. In scda illud declarat. In tertia ponit disposi-
tionem iuris noui. Secunda ibi, pœnę autem noĩe.
b *b* Tertia ibi, sed hmõi. In tex. ibi, aliq̃d faciat, subau
dite, ꝙ testator voluerit fieri. Ibi uero, non faciat, ꝙ
ipse testator noluerit. No. primò, olim non ualere
dationem ademptionem vel translationem factam
noĩe pęnæ. Et fuit rõ huius iuris, nam legata dẽnt fie
ri ob bene merita recipientis. l. nec adiecit. ff. ꝓ so.
unde si fiant in pœnam hr̃dis instituti, dñr declina
re à natura legatorũ, & ideo legata nulla. No. quòd
hmõi legata non solùm sunt nulla in testis pagano-
rum, uerumẽt in testis militum Item no. ꝙ iure no-
uissimo ualent hmõi legata facta noĩe pęnæ & co-
hæredum dationis, nisi ꝓcedat dispositio illicita
1 impossibilis. Fuit rõ decidendi iure nouissimo, † q̃a
quicquid testator in suo testamento disponat, pro
lege seruari dẽt, nisi illicitum, impossibile, uel pro-
brosum induxerit statuendum. §. disponat. in Auth.
de nup. l. seruo alieno. §. fi. de le. j. l. in cõditionibus.
de cond. & dem. his omnib. conc. l. 1. C. de his, q̃ pę.
no. In fi. gl. in uer. aliquid. Hæc sol. cõiter reprobat̃,
& nihil refert, an testator addat ꝙ adimit legata, vel
transferat noĩe pœnæ, an verò hmõi verba omittat:
vnde indistinctè hic. §. est intelligendus. l. de pretio.
ff. de pub. Vnde ad l. 2. de his, quæ pœ. no. aliter rñ-
c dent distinguendo, an *c* testator mandet aliquid fie-
ri, & postea si non fiat, aliquid noĩe pęnæ legat, uel
adijcit cohæredem, & tunc legatum noĩe pęnæ non
ualebit. Aut testator non pręcipit aliquid, sed lega-
tum facit sub condõne, si quid tale non fieret, & tũc
d legatum condõne deficiente valebat & tenebat. *d* l.
2. de his, q̃ pœ. no. In gl. impossibilis, ibi, ꝙ uolebat.
Hęc sol. non ualet, quia diuinat, ideo non bona. l. si
putator. ff. ad l. Aqui. Ibi, soluere. Hęc eadem ratio-
ne reprobatur. unde Doct. aliter sentiunt, distinguẽ
e tes, ea aut impossibilitas adijcitur subę legati, puta
grauo te ut tradas montem auri, grauo nõ redimas
patrem ab hostib. uel grauat aliud illicitum, hr̃dem
facere, & tunc tale legatum est nullum, ut hic, & l.
unica. C. de his, quæ pœ. no. Aut impossibilitas non
adijcitur substantiæ legati, sed adijcitur executioni
legati, & tunc talis impossibilitas non vitiat lega-
tum, imò ad impossibilitatẽ reducitur, ita loquit̃ l.

si

f si mihi & tibi.de le.1. f In fi. Hāc eandem sniām te-
nuit gl. in l.vnica.C.de his, q̄ pœ.no.& in l.obtinuit.
ff.de cond.& dem.sed tñ cōiter reprobatur, quia ni
hil refert,an cōdō impossibilis adijciatur grauato,
g hoc est,hæredi, an verò onerato g.i.legatario.l. si ui
ua matre.ff.de hær.inst.Item quia contra gñalitatē
l.obtinuit.de cond.& dem.Quare gl.in l.1.de cond.
2 inst.soluit multū subtiliter.Si † quęratur,an impossi
bilitas habeat uitiare legatum,aut ista impossibili-
h tas adiicitur subę legati; h puta,lego montem aureū,
& legatū est nullum.l.apud Iul.§.fi.de le.1. Aut im-
possibilitas additur per uiam pręcedētis dispositio
nis,& postea si non fiat legatur nomine pœnæ, & le
gatum est nullum, vt hic,& l.vnica.C.de his, q̄ pœ.
no. Vnde si testōr iubeat hr̄di aliquid facere impos-
sibile,& postea si non fecerit aliquid,legat ab eo no
mine pœnę,non est imponenda pœna hæredi, si nō
adimpleuit impossibile p̄ceptum.l.in testō, de cōd.
& dem.Si verò impossibilitas incipit à condōne le-
gati,puta,lego tibi mille,si dederis montem aureū,
uel si non dederit hæres montem aureum, tunc tol-
litur talis impossibilitas,& valet legatum,& tunc lo
i quuntur contraria. i Sed contra prædicta dixerit ali
quis; si testator iusserit heredem dare montem au-
reum,& si non dederit,legauit ab eo mille,debet ua
lere legatum & tenere,quia legatum factum sub cō-
dōne necessaria,hr̄ p̄ puro.l.si pupillus.§.si sub con
dōne.de noua.Sol.dicit Bal. q̄ illud est verum,qñ le
gatum incipit à p̄cedenti condōne necessaria:secus
qñ incipit à p̄cedenti dispōne impossibili,& postea
legatur condōnaliter,ne pœna heredi imponatur,
ppea q̄ impossibile p̄ceptum testatoris non imple-
uit,ut sup.dixi,& ad p̄dicta facit l.si homo mortuus,
de uerb.obli.Finaliter contra tex.opp.Sentit lr̄a, q̄
3 † olim non ualebat legatum noīe pœnę relictū. Sed
contra opp.& imò videtur q̄ iure veteri valeret & te
neret: unde opp.de l.j.§.idem si ita.ad l. Fal. de l.cū
p̄finitione.ff.qn dies le.ced.Horum timore Doc.tria
iura distinguunt.Quoddam est ius antiquissimum
l.12.tab.& eo.iure inspecto legatum noīe pœnę reli
ctum erat nullum: & de isto iure sentit hic Iustin.
Quoddam est ius mediæ iuris prudentię, & illo iu-
re inspecto legatum nomine pœnæ ualebit & tene-
bit,& ita loquuntur iura contraria. Quoddam est ius
nouissimum iuris prudentiæ,& illo ēt iure apertius
ualet legatum noīe pœnę: ita loquitur ēt §.iste, & l.
unica.C.de his, q̄ pœ.nom.Sed contra hanc opi.mo
k ueor fortissimè. k Nā si antiquissima iuris pruden-
tia,qua disponebat non ualere legatum noīe pœnę,
p mediā iuris prudentiā fuit correcta, frustratoria
esset correctio Iusti.Præterea contra hanc opi. facit
hæc lr̄a, q̄ refert Sabino Iureconsa.nō placuisse adij-
ci posse cohæredem noīe pœnæ,& tñ Sabinus fuit
tpe mediæ iuris prudētiæ.l.2.§.post originem. ff. de
orig.iu.Itē p̄ hac sniā allegat l.si ita legatū.de cōdi.
& dem.& hāc tenuit D.Christoph. q̄ iure ffor̄um,&
sic ipsa media iuris prudentia,non ualebat legatū re
lictum noīe pœnæ Ad iura in contrarium alleg. rñ-
debāt ipse q̄ nō loquunt de legato pœnali,sed de le
gato succedaneo, ita q̄ una res succedebat loco alte-
rius, puta, hæres dato penum Caio, si nō dederis da
to decē; illa decem non fuerūt noīe pœnę relicta, ut
detur electio hr̄di, aut p̄standi penum, aut præstan
di decem,& casu quo non præstiterit penum, succe
dat eius loco legatum de decem. Sed contra D.Chr
stoph.allegabatur l.multa.de condi.& dem.sed rñ-
debatur, q̄ ibi non debet sumi argumentum à con
trario sensu.l.conuenticulam.de episc.& cler.

ADDITIONES.

a Aduerte,quia iste tex.ur̄ uelle, q̄ licèt olim legatum pœnæ, si heres filiam in mr̄imonio non collocauerit, non ualeret, hodie tñ ualet, quia in contrarium ur̄ tex.in l.Titia, in prin.ff. de uer. obl.ponderando bene rōnem illius tex.per quem tex alias tentabam dare nouum intellectum ad hunc tex. q̄ etiam hodie tale legatum non ualeret:& hoc dicebam probari ex tex. istu in fi.ibi, vel legib.interdicta, iuncta d.l.Titia, ut respōdet ibi Bar. in prin.in sol.quarti cōtrarij, quod est l.ea quæ, q̄ aliud est quē metu pœnæ compellit, aliud timore lucri perdendi, ut est hic ubi heres tractat de lucro perdendo ex hereditate.

b Et iuxta hunc tex.in uer.si non collocauerit.adde tex.illū singularem in l.a.§.ad filiorum,& ibi Bar.C.quan & quib. quarta pars deb.lib. tu.& sic quære infrà quantum tempus debet expectari ad collocādū filiā in mr̄imonio, ut non saluat pœnam.

c Illud primum membrum est de broca contra text.in l.1.§.itē si ita.ff.ad leg.Fal.inf.alleg.per istum, & contra. l. j. ff. de penu leg.nisi respondeas, ue infra respondet iste, secūdum quē puto uerum istum intellectum.& uide Io.Fab.hic.

d Quæro, nunquid eo casu, quo adiectio penæ ualet, an testator possit eam apponere vsq; ad quamcunq; summam velit? Dic q̄ non, si sit ultra legitimum modum posita.l.eos.C.de usur. An autem testatur possit grauare hæredem ad soluendas usuras, si non soluat legatum? Dic q̄ non, quia de iure canonico sunt prohibitæ, de quo per Bar.in l.1.ff.de his, quæ penæ nom.ubi dicit testatorem non posse imponere aliquod grauamentum non legitimè:ibi uide,& in l.j.per Bar.

e Quid autē de legato factu mulieri ne nubat, uel patri ne filiū connubio iungat, an tale contineat impossibilitatem, quia inducit uiduitatem,& ideo reijci debet.l.hæres meus, de cond.& dem. Dic q̄ tunc reijcitur conditio & pœna, quando inducit uiduitatem respectu uīum p̄sonarū,& sic nulli possit nubere; sed respectu unius p̄sonæ nō reijcitur, ut hic,& l.cum ita legatum. C.de indicta uid.toll.& per Bar.in d.l.hæres meus.

f Et aduerte, quod ista solutio multū uidetur applaudere huic tex.& fuit sol.gl.in d.l.prima.ff.de cond.insti.Sed ad l.unicam, C.de his, quę pœ.no.ur̄ mihi quòd sic possit procedere. Dū ibi in fi.dicitur, q̄ si aliquid facere uel legibus interdictum vel impossibile,&c.ecce q̄ impossibilitas non erat in non legato, aut in substantia legati. Et si istum tex. intelligitis secundum illū, prout est necessariò intelligendus, cum sit sumptus ab illo, placet mihi sol.ultimo approbata per Bar.in l.j.ff.de cond.insti.& in d.l.unica. q̄ iste § loquitur in conditione necessaria. Nec aliquid potest obstare, quia secundum illum tex. patet expressè, q̄ præcessetat dispō impossibilis, vnde sequitur q̄ conditio quę apponitur est necessaria,& sic licèt ista solu videatur diuinare ad istum tex.tamen non diuinat intelligendo istum tex. secundum d.l.unicam,& uide illam solutionem ultimam declaratā per Nic.de Neap.hic.

g Quę tamen possit esse ratio diuersitatis, q̄ si conditio impossibilis adijciatur grauato uitiat, secus si onerato, ponit Bal. in l. unica, in nona opp.C.de his, q̄ pœ.no.sed melius Nic.de Neap. hic. Et aliam rationem diuersitatis ponit glo.in l.1.ff.de cond. insti.

h Si vero impossibilitas non est circa substantiam legati, sed circa accidens, puta cum leget seruum distantem ab octo diætis, quē uult tradi infra tres dies a morte testatoris, tunc ipsa impossibilitas reijcitur,& remanet legatū.l.si mihi & tibi.de le.1.

i Contractum uero stricti iuris bene uitiat impossibilis condō, ut.§.impossibilis.inf.de inut. stip. sed non contractum bonę fidei.l.insulam.§.1.ff.luca.

k Hanc opi.ponit hic Io.Fab.licèt ascribatur Christop. Pro hac opi magis me mouet l.a.ff.de his, quę pœ.no. nam si legatum factum nomine pœnę ualebat illo iure fforum, quid erat opus dubitare, an esset pœna uel conditio? Cogita, quia aliud non inuenies, nisi q̄ in pœnam non valebit, in conditionem sic.

TITV-

TITVLVS XXI.

De ademptione legatorum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uiſum eſt de legatis, uerum quia uoluntas teſtatoris ambulatoria eſt uſque ad mortem. l. 3. §. fi. de adi. lega. Ideo rectiſſimè uiſo de legatis, ſequebatur uidere de eorum ademptione.

SVMMARIVM.

1 *Teſtatorum voluntas eſt ambulatoria uſque ad mortem.*
2 *Nedum legata poſſunt adimi, uerum etiam transferri.*
3 *Legatum ademptum in eodem teſtõ, non proprie uidetur ademptũ.*
4 *An legatum ademptum in codicillis, ipſo iure ademptum uideatur, an verò ope exceptionis.*
5 *An legatum ademptum coram duobus uel tribus teſtibus, cenſeatur ipſo iure ademptum, an ope exceptionis.*
6 *Inimicitia ſuperuenientes inter teſtatorem & legatarium, inducũt ademptionem legati tacitam.*
7 *Inimicitia capitales dicuntur tribus modis.*
8 *Legatarius perdit legatum, ſi poſt mortem teſtatoris concumbat cũ vxore, uel turpiter luſerit.*

a Ademptio. Legata adimi poſſunt a uel transferri, & in eodẽ teſtõ,
& in alio, ac ẽt in codicillis, verbis quibuſcunq;, uel
merè contrarijs, vel non. h. d. Diuiditur in duas. In
prima tractat de ademptione legatorũ, & ſic de pri-
ma parte rubricæ. In ſcda tractat de tranſlatione le-
gatorũ, & ſic de ſcda parte ipſius rubricę. Scda ibi,
trãsferri. Nota primò, adimi poſſe legata nedũ ex te
b ſtõ, in quo relicta ſunt, verùm ẽt in b codicillis. Ex
c quo colligitis, † teſtatorũ voluntatẽ ambulatoriã eſ-
1 ſe vſq; ad mortem. conc. l cũ hic ſtatus. ff. de don. in-
ter ui. & ux. l. 3. §. fi. de adi. leg. Item nó. legata adimi
poſſe uel uerbis merè contrarijs ipſis legatis, uel ver
bis qb. teſtõr utat̃ circuitione: qđ ſtatim videbitis in
2 gloſſis alijs. Itẽ no. ꝙ † legata nedum adimi, verũ ẽt
transferri de pſona ad pſonam pñt. conc. l. ſicut, ff.
eo. Itẽ no. ꝙ legatũ uni, ſi alteri leget̃, à primo adimi
vr̃: quod limitate uerum ſi legatum ſcdo fiat ſub cõ
memoratione primi, alioquin non ur̃ adimi. l. planè
de le. j. dixi ſup. tit. j §. ſi eadem. Itẽ no. ꝙ translatio
legatorum põt fieri non ſolũ in eodẽ teſtõ, uerũ etiã
in alio, & in codicillis. Finaliter no. bonum argm̃ de
translatione legatorũ ad ademptionem. In fi. glo. in
uer. codicillis. Hæc opi. gl. eſt bona. Nam cum adem
ptio facta in codicillis tendat ad impugnanda reli-
cta legata in teſtõ, non eſt opus codicillos in ipſo te
ſtõ confirmari, qđ ipſis impugnat̃. arg. in l. nam ab-
d ſurdum. ff. de bon. lib. In gl. firma. ibi, nec datum. d
3 no. ꝙ † ubi ſemel legatum eodẽ adimit̃ teſtõ, nõ ꝓ-
priè vr̃ ademptum, ſed verius nõ datũ. Rõ, quia qñ
teſtm̃ non eſt habitum ꝓ abſoluto, legatum non vr̃
pfectum: & iõ non poteſt uideri ademptum, qđ nun
quam fuit pfectè datũ. facit l. ſi teſtm̃. ff. de teſt. Ibi,
4 ſi ita ſcriptum. Sed hic competenter dubitat̃, † an le-
gatum ademptũ in codicillis, ipſo iure tollatur, † an
verò ope exceptionis. Gl. in l. ſi ita ſcriptum. de le. j.
dixit, tolli ope exceptionis & idẽ ur̃ tenere in l. fidei
commiſſum. C. de fideic. quam reprobant Bart. & a-
lij. Primò, quia à pari ꝓcedunt, ſiue fiat adẽptio in
codicillo, ſiue in teſtõ, vt hic: ſed facta in teſtõ, ipſo
iure tollit legatum, ergo & facta in codicillo. Prę ter
ea dixit Barto. quàntum ad legata relinquenda uel
adimenda, iſta eſt ſolennis uoluntas codicillus, ſicut
teſtm̃, ut videbitur inf. de codicil. per totum: ergo ſi
cut ademptio facta i teſtamẽto tollit ipſo iure lega
tũ, ita facta in codicillo. Bar. ita diſtinguit: Aut lega
tũ adimit̃ in eodẽ teſtõ, & tunc tollitur ipſo iure, ita
ꝙ hæres non habet neceſſe opponere exceptionem
iuris, vel facti, cum petitione facta per legatum, &
oblato teſtõ, liqueat iudici de viribus ademptionis,
facit quod no. Bar. in l. eum, qui ita. de uerb. obl. Sed
qñ legatum adimitur in alia uoluntate, licèt non ha
beam neceſſe opponere ego hęres exceptionem iu-
ris, habeo tñ opponere exceptionem facti, ut iudex
inſtruatur de rerum ademptione, quàm aliàs igno-
rabat. Sed tñ Præceptor meus impugnabat Doc. te-
nentes cũ gl. ꝙ ademptio facta in codicillis, non tol
lat legatum relictum in teſtamẽto ipſo iure, ſed ope
exceptionis: quia legatũ in teſtamento relictum, eſt
relictũ in magis ſolenni voluntate quàm in codicil-
lo. l. j. de teſta. ergo non tollitur ipſo iure, niſi adima
tur in alio teſtamento: qa nihil tam naturale eſt, q̃
vnũquodq; eo vinculo ſolui, quo ligatũ eſt, regula
iuris, nihil tam naturale. Secundò mouetur ipſe: nã
contractus iuris gentium ſicut nudo conſenſu con-
trahitur, ita nudo conſenſu diſtrahitur. l. ab emptio
ne. ff. de pact. tñ ſi contractui iuris gentium addatur
aliqua ſolennitas iuris ciuilis, puta ſtipulatio, p ſob-
ſequentem nudum actum, conſenſu non tollitur ip-
ſo iure, ſed ope exceptionis. l. 3. ff. de rei ven. Tertiò
mouetur ipſe: nam ꝓ relicto in codicillis ſolum cõ
petit actio utilis uel exceptio. l. fi. & ibi gl. C. de cod.
ſed ꝓ relicto in teſtamento competit directa: ergo
directa actio competens pro legato relicto in teſta-
mento, poterit intẽtari, nec tolletur niſi exceptione.
Nihilominus tenebitis communem. Sed dubitatur,
5 † quid ſi ademptio fiat coram duobus vel tribus te-
ſtibus, an tollatur legatum ope exceptionis? Videre-
tur ꝙ non, per iſtum tex. qui ſolùm dicit adimi poſ-
ſe in teſtamentis, vel codicillo. Contrarium tenuit
gl. in l. 3. in fi. de adi. leg in l. fidei. C. de fideic. & ꝓ-
batur ratione, quia uoluntas teſtatoris eſt ſeruanda.
§. diſponat. in Auth. de nup. Non ob. hæc lr̃a, quia ve
rum eſt ꝙ ademptio ſolum fieri poteſt in teſtamen-
to uel codicillo, ut ipſo iure legatum tollat̃, poteſt
tñ aliter fieri ut exceptione tollatur, ut ſtatim uide-
6 bitis. In fi. gl. in ver. alijs. no. † ꝙ inimicitiæ e ſuperue
e nientes poſt teſtm̃ inter teſtatorem & legatarium, in
ducunt tacitam ademptionem legati: quod verum
dicite, ſi inimicitiæ fuerint capitales aut graues. d. l.
7 3. §. fi. de adim. leg. Et † appellantur capitales tribus
modis. Primum, qñ legatarius interemiſſet conſan
guineum teſtatoris. l. lex Cor. ff. de iniur. Secundò,
qñ accuſaſſet teſtatorem de crimine capitali. l. qui
cum maior. §. accuſare, de bon. lib. Tertiò, qñ intuliſ
ſet minas mortis. gl. eſt ordi. in l. licèt. ff. de accu. Gra
ues aũt inimicitię appellantur, quando eſſet quęſtio
omnium bonorum uel maioris partis. l. propter li-
tem. de excuſ. tuto. Quę autem ſint atroces inimici-
tiæ, hr̃ in l. prætor. §. atrocem. ff. de iniur. in §. atrox.
8 inf. de iniu Sed † quid ſi legatarius poſt mortem te-
ſtatoris concumberet cum vxore eius, an intelliga-
tur reuocatum legatum? Gl. eſt ord. quod ſic, in l. fi-
deicommiſſum. C. de fideicom. in l. ſororem. C.

de

de his, quib. vt indi. Idem arbitrarer, si cum ea turpi
f ter luserit, *f* puta ponendo manus ad pectus. c. 1 §. j., quibus modis feud. amit.

ADDITIONES.

a Potest hic q̃ri, quot testes requirantur in ademptione legatorũ. Variæ sunt opi. Aliqui dicunt, ꝙ sicut in oĩ ult ma voluntate, excepto testõ, regulariter requiritur quinq; testes. l. si qs agere. C. de cod. ita in adẽptione, q̃a nih. l tã naturale, & c. l. ꝓut. de sol. Bal. consuluit, ꝙ sufficit ꝓbare ademptionem per duos testes: quia sicut ex testõ nuuus solenni obligatur naturaliter hęres soluere legata, ut no. in l. si post diuisionem. C. de iu. & fac. igoo. sic & in ademptione tollitur naturalis, quia erat obligatus hæres. Et adde ꝙ no. per gl. & Doc. maxime Bar. in l. 2. C de bo. poss secundum tab.

b Et ita in codicillis consuluit Bello. consi. 54. in fi.

c Et adde ꝙ ultimi codic illi contrarij ita reuocant primos, sicut ultimum testm̃ reuocat primum. l. 3. C de cod. Quid autem si sunt duo codicilli in codẽ testõ, quis dicetur ultimus? Dic ꝙ ille in quo est adẽptio, quia non põt adimi nisi sit datum, l. non põt. de re iud. Quid aũt si in uno codicillo contineatur, qualiter talis fundus legatur Titio, & in alio codicillo est qualiter idem fundus legatur Seio, nec apparet quis sit prior? Dic ꝙ uterq; admittitur. l. si plurib. de leg. Quid si legatur fundus Titio, & duo reperiuntur, qui vocantur Titius? Dic ꝙ melior est cõditio possidentis, & si neuter possidet, locus est gratificationi per hęredẽ. l. si quis seruum. de leg. 1.

d Et dum gl. ista all. pro contrario l. vbi repugnantia. potes pro sol. melius dicere, quam gl. ista dixit, scdm Pet. de Bellap. ut cũ refert Nic. de Neap. hic, ꝙ aut in cõtinuatione verborum testator dixit, Titio do, lego: & postea statim dixit, non do, nõ lego: & habet locum regula iuris, ubi repugnantia. Aut dixit ex interuallo, & tunc habeat locum iste tex. Et est rõ diuersitatis, q̃a incontinenti non pręsumitur se uelle corrigere: secus est ex in interuallo. l. nam ad ea, ff. de cond. & dem.

e An inimicitia interueniens inter legatarium & testatorẽ post legatum factum, inducat ademptionem legati? dic ꝙ sic. l. si qs. §. si. ff. de adi. leg. secus in hęreditate, quę pp inimicitias superuenientes non reuocatur sola uoluntate, nisi apponantur solennitates ad reuocandum requisitæ. l. ex parte. ff. de adi. le.

f Alios casus, in quib. qui turpiter lusit cum uxore testatoris punitur, uide per Bell. in rep. rub. C. de eden. in fi. illius quæst. quãdo uxor per talem lusum amittat dotem.

TITVLVS XXII.

De lege Falcidia.

Continuatur ad præcedentem hoc ordine: Suprà visum est quemadmodum ademptione vel translatione legata tollantur, sequebatur uidere quemadmodum minuantur: verum quia per legem Falc. minui contingit, ideo de ea intitulauit Imperator.

SVMMARIVM.

1 *Ex l. 12. tab. erat in facultate testatoris totũ suũ patrimoniũ legare*
2 *Per legem falc. est moderata ptãs testatorum in legando, fauore testatorum ipsorum ne eorum uoluntates pereant.*
3 *In testamentis militum non habet locum falcidia, licet secus in testamentis paganorum.*
4 *In singulis hæredibus habet locum detractio legis falcidiæ.*
5 *In computatione legis falcidiæ habetur ratio patrimonij, quod fuit tempore mortis.*
6 *A quo inuenta lex falcidia: & vtrum resecet legata ipso iure.*
7 *Iure nouissimo testator potest prohibere falcidiam.*
8 *De mortis causa capione detrahitur falcidia, & differt à donatione causa mortis.*
9 *Falcidia & Trebellianica, an possint retineri ex una re.*
10 *Perempto genere vel qualitate hæres non liberatur.*
11 *Casus, in quibus non habet locum falcidia.*

a Superest. Diuidit̃ĩ tres. In prima tractat de virtute legis falcidiæ. In scda tractat, quo tpe in ineunda lege falcidia cõsideret̃ quãtitas patrimonij à testatore relicti In tertia tractat, quid requiratur in ineũda lege fal. Secunda ibi, quãtitas aũt. Tertia ibi, cũ aũt rõ. Hoc dicit: Licèt olim fuisset libera legandi facultas ẽt vltra dodrãtem, hodie tñ introductum est lege falcidia usque ad dodrãtem, quæ in singulis hæredibus locum habet. Et in ea ineunda consideratur quantitas patrimonij, quæ fuit tpe mortis testatoris, & ex eo deducitur ęs alienum, funeris impensa, & p̃tia seruorum manumissorum.
1 No. primò † liberam fuisse ex l. 12. tab. cuiuscũque testatoris facultatem legandi, & totũ p̃rimoniũ suum relinquendi in legatis: quia nihil est ꝙ magis morientibus debeatur, quàm ut de bonis eorũ dispo nendi liber sit stilus. l. 1. C. de sacros. eccl. & huic cõcor. l. uerbis legis. de uer. sign. Et idem erat tpe legis Fal. considerato primo eius capite, ut sequitur. Ex
2 quo colligitis, † per legem falcidiam moderatam esse testatorum potestatem in legando, ut solum illis liceat usq; ad dodrãtem bonorum suorum legare. No. rationem, quare fuerit inuẽta detractio falcidiæ de legatis, nempe fauore testatorum, ne eorum uolũtates pereant: qñ. n. totum patrimoniũ in legatis relinquebant: hæredes videntes ꝙ nihil lucri laturi erant ex hæreditate, hr̃ditatem ipsam recusabunt, quo fiebat, vt testatores intestati morerẽtur non adita hæreditate. Ne ergo legatarij ex legatis haberent nihil, nec ipsi hæredes ex hæreditate, proinde ergo statuit lex falcidia, ut de legatis detrahat̃ quarta, ita ꝙ spe lucri inuitentur hæredes adire: quo fit ut testatores testati moriantur, hr̃ditas adeatur, & legata p̃-
3 stentur. Sed hic cadit dubium. Nam † in testamentis militum de legatis non detrahitur falcidia, & tñ si detractio legis falc. est adinuenta fauore testatorũ, deberet quoq; vendicare locum in testĩs militum, ne quod fauore militum est introductum, cedat in eorum odium. l. quod fauore. C. de legib. Nec placet sol. aliàs mihi data in examine publico, ꝙ hoc ideo est statutum, quia lex habuit pro fauorabili, vt testamenta militum seruentur ad unguem. l. miles si testamentum. ff de testa. mil. quia illa obseruatio habet locum, vbi de fauore militum tractatur, nõ ut est in casu nr̃o, ut hæreditate non adita testm̃ destituatur. Nec etiam placet ꝙ alij dixere, ꝙ non detrahitur falcidia, quia hæredes nollent adire & seruire legatarijs: quia ꝙ hæredibus non nocet, & prodest legatarijs, facilè facturi sunt. l. in creditore. ff. de euic. l. 2. §. idem Varus, de aqua plu. arcen. quia secundũ hoc nõ hr̃et locum lex falc. nec in testamento pagani, ex identitate rõnis. l. illud. ad leg. Aqui. Vnde tentaui dicere rõnem, ꝙ ex quo lex mandauit non detrahi falcidiam in testõ militis, intelligatur quoque iudicib. mandasse vt compellant hr̃des recusantes adire. arg. eorum quæ hr̃ in l. quidam consulebant. de re iud.
b *b* Ex §. & cum quæsitum. *c* no. ꝙ † in singulis hæredi-
c bus habet locum detractio l. falcidiæ. conc. l. in sin-
4 gulis. ff. eo. Et fuit ratio dubitandi, quia ex quo considerata tota hr̃ditate non legauerit testator ultra dodrantẽ, non videbatur hr̃e locum lex falcidia, ut patet ex verbis eiusdẽ. Rõ decidendi fuit, quia nisi in singulis hr̃dib. locum hr̃et, hr̃des grauati ultra quar
d tam non adirent. Ex §. quant tas, *d* no. ꝙ in computãda l. fal. vel eius ratione consideratur quantitas p̃rimonij, quæ fuit tpe mortis, non autem tpe aditę hæ
5 reditatis. Ex quo colligitis, ꝙ † augmentum vel dimi

nutio

nutio veniens hæredi post tempus mortis & tempus
aditæ hẽditatis, nihil prodest nec nocet legatarijs,
quo ad impediendum vel admittendũ rõnem l. fal.
conc. l. si hęres. ff. eo. No. in uer. ea res. ꝙ illa res non
dẽt uideri alicui dãno esse, quã uolens fecerit. conc.
e regula iuris, Damnum. lib. 6. Item no. *e* ꝙ est consu-
lendum legatarijs ut potius aliquid tribuant hẽdi-
bus, quàm ꝙ nec ipsi, nec hẽdes hẽant. Item no. ꝙ in
ineunda rõne legis fal. deducit ante oĩa ęs alienum,
funeris impensa, & seruorum manumissorũ pretia:
tunc deducit id qđ est extra cãm bonorũ, de reliquo
verò init iõ l. falc. ut quarta pars hẽdi, tres verò lega
f tarijs tribuant. *f* In fi. gl. in uer. falsa. Sed dicet aliqs
hæc secunda rõ non bona: nam à lege fal. ipso iure
resecantur legata. l. Plautius. & in l. linea. ff. eo. l. 2. C.
6 eo. † & tamen si fuisset adinuẽta à Falcidio prætore,
non potuisset ipso iure resecare legata, qa ius pręto-
rium non põt tollere ipso iure ius ciuile, nec eius ef
fectum. §. si quis aũt, de bo. pos. Huius cõtrarij timo
re dixit gl. in l. j. ff. eo. ꝙ non fuit inuẽta à Falcidio p̃
tore, sed à Falcidio consule, q bñ habuit ptãtẽ dero
gandi ipso iure, iuri ciuili. §. lex. sup. de iu. gen. na. &
ciuili. in fi. gl. in verbo, rei. Nec ob. si hic sumat arg. à
contrario sensu, quia non validũ, ppea ꝙ ex eo insur
git prauus intellectus. l. conuenticulam. C. de epi. &
g cle. *g* In gl. testamentariũ. ibi, &c. non ob. hæc opi. qa
uendicat sibi locũ, vbi tractat de fauore publico, vt
testã confirmari. l. vel necare. quemadmo. test. ape. &
ideo illi non pñt testatores renũciare. l. quod de bo-
nis. §. j. ff. eo. Fallit in casibus, qui hñr in l. Marcellus.
§. quod aũt. ff. ad Treb. In fi. No. ex hac gl. ꝙ licèt iu-
re ueteri non posset testator in suo testõ prohibere
7 falcidiam: † iure tñ nouissimo põt. Et est rõ utriusq;
iuris, secundum Bar. nam iure ueteri ideo non pote-
rat, quia oẽs erant pagani, unde uolebant adire hæ-
reditatem sola charitate, nisi spe lucri inuitarentur;
iusq; publicum lædebatur, unde prohibitio falcidię
non ualebat, sed iure nouissimo oẽs subiecti Impe-
rio sunt effecti Christiani, & veri fideles, unde & si
lucro non inuitarentur ad adeundum, sine spe lucri
sola charitate adire prouocabantur: unde ꝓhibitio
ualet. Sed hæc ratio cõiter reprobatur, quia iure Co
di. quo erant subiecti Imperio effecti Christiani, nõ
ualebat ꝓhibitio, & tñ attenta ea ratione ualere de-
buisset. quare dixere alij, ꝙ ratio fuit, quia iure Cod.
& Digest. si ex testõ non adibat hæreditas, ab intesta
to legata corruebant. l. eam quã. C. de fideicom. ne er
go legata corruant, ꝓhibitio erat nulla. Sed iure no-
uissimo licèt ex testamento non adiretur hẽditas ab
intestato, tñ legata p̃stantur, auth. ex cã. C. de li. pręt:
unde licèt non adeatur hẽditas ex testõ, legata tñ de
bentur ab intestato, nec corruunt, ideo ualet ꝓhibi-
tio. Et hanc distinctionem positã fuisse reperi ĩ aut.
sed cum testator. C. eo. sed nihil ualet: quia si esset ue
ra, saltem iure Digest. & Codic. in his casibus, in qui
bus legata ab intestato p̃stabãtur, potuisset testator
ꝓhibere falcidiam. de quib. casib. hẽ gl. in l. eã, quã.
C. de fideic. & tñ his casib. non poterat falcidia ab
intestato à testatore ꝓhiberi, ergo hęc ratio mala.
Præterea licèt legata ab intestato debeantur, non tñ
ea p̃stantur, nisi ab intestato hẽditas adeatur. l. 2. de
fideic. hær. no. gl. ĩ l. qui filio. §. j. de uul. & pup. Qua

igitur rõne hẽdes instituti non adibunt hẽditatem
destituti oĩ spe lucri, eadem rõne nec veniẽtes ab in-
testato adibunt, sicq; legata corruent. Sed possetis re
spondere, ꝙ uenientes ab intestato facilè adibunt
hẽditatẽ, ut voluntas testatoris obseruet, & quia con
iuncti fuerunt testatori. In gl. legare. ibi, acceptis, no.
h ꝙ de his q̃ mortis cã *h* capiuntur, falcidia detrahit.
8 † Et differt, mortis cã capio à donatione cã mortis:
i quia in donatione cã mortis res traditur ab ipso te-
statore; in mortis cã res tradit ab alio. Præterea ĩ do-
natione cã mortis res suscipitur ex uoluntate testato
k ris, *k* in mortis uerò capione res suscipitur aliqñ ex
uoluntate, aliqñ p̃ter. l. j. l. de p̃tio. ff. de do. cau. mor.
l Cui sniç non ob. *l* acceptis. l. in gl. alleg. qa ibi hẽs
nõ detrahit falcidiam de mortis cã capione, sed res
tradit ab illo, quia ibi hæres detraxerat quartã Tre
bellianicam de fideicommisso uñi, qua debuit esse
contentus. Ibi, l. 2. hoc intelligite de fideicommissis
particularib. secus de fideicommissis uñib. quia de il
lis non detrahitur falcidia, sed Trebellianica, ut vi-
debitis inf. ti. primo. In fi. gl. in verbo, declarantem.
9 no. ꝙ † falcidia non potest retineri ex una re. idẽ glo.
in l. 2. C. eo. tit. & Doc. cõiter sequuntur. Quid aũt in
quarta Treb. an possit retineri in vna re? Dicite, ut
hẽ in d. l. 2. Scđò colligitis ex gl. ꝙ qñ testator graua
uit hẽdem tradere partẽ rerum, potest uel res trade-
re vel æstimationẽ, qđ intellige, qñ essent res diuisi-
biles commodè. Aliqñ tenetur p̃cisè æstimationem
pręstare, d. l. non amplius. §. fi. cũ. l. seq. Item hoc ue-
rum limitate, nisi istæ res essent filio relictæ pro le-
gitima, quia tunc hæres teneretur præcisè tradere le
gatario, eidemq; filio res hẽditarias. l. scimus. uer. re-
pletionem. C. de inof. te. no. Bal. in d. l. non amplius.
in §. fi. In gl. retinere. in fi. no. quòd datum cã condĩ
uis implendæ, non uenit imputandum in quartam,
quæ percipitur uirtute legis fal. An uerò compute-
tur in quarta, quæ percipitur uirtute Treb. dicite qđ
m sic, l. 4. ff. eo. & videbitis infra tit. j. §. restituta. *m* In fi.
gl. in ver. ex diuerso. ratio horum casuum super eo
10 fundatur, qa † genus uel qualitas perire non potest,
ideo hęres non liberatur. l. incendium. C. si cert. pet.
Sed spes perire potest, & ideo ea pempta hęres libe-
ratur. l. quod te. ff. si cer. pe. l. si ex legati causa, de uer
bo. obl. In fi. gl. in ver. pacisci. no. limitationem ad l.
j. de leg. j. ad §. j. sup. de leg. quæ dñt legata fideicom
missis esse exæquata, quia loquũtur de fideicommis-
sis singularibus, non uñibus. In fi. glo. in uer. detrahi.
no. ꝙ verbum in una eademq; oratione potest poni
11 propriè & impropriè. conc. l. j. C. de vsur. † Casus au
tem, in quib. non habet locum falcidia, ponuntur in
§. hinc quoque. & in auth. similiter. C. eo. in l. Marcel
lus. §. quod autem. ff. ad Treb.

ADDITIONES

a Aliás autem legando ultra dodrantem l. falc. resecat legata re
spectu quartę ipso iure, adeò ut statim illa quarta possit per hę
redem vendicari, ut hic in gl. dodrantis.
b Hęc uera, nisi testator prohibuisset falcidiam detrahi, vt hic
in glos. in uer. proprium. quod olim facere non poterat, etiam
renunciando fauori suo: quia non tam fauore suo quam hęre-
dis fuit inducta falcidia, nisi in casu in quo poterat prohibere.
s. quando instituebat creditorem suum, & volebat quòd nõ de-
traheret falcidiam, sed quartam compensaret cum institutione, l.

si debi-

si debitor.ff.eo.sed hodie indistinctè potest prohibere, ut infra in glo.vides.

e Aduerte circa hunc uer.& cũ quęsituro, quia vr̃ ꝙ in casu isto cesset falcidia, cũ cesset rõ quare īducta fuit falcidia, ne testã destituãtur: quia hic non destituitur ꝑ aditionẽ alterius cohęredis. Et si dicis ꝙ hic sunt duę rõnes & sic licet una cesset, non tñ cessat alia: nam est alia rõ, videlicet quia in singulis hæredibus est haben da rõ l.falc. Contra istam rõnem fortiter facit rõ prima. Et ꝙ imò in singulis hæredib. non sit habẽda rõ, facit: quia licèt unus nõ adeat, tñ ꝑ hoc testũ non destituetur, quia alius adibit, sic vr̃ ꝙ satis sit hr̃i rõnem in vno. cogita Et si dicis, ꝙ illud sit vt seruetur voluntas testõris, & seruetur eo mõ, quo testator expressè disposuit, & sic posito ꝙ aliàs testũ posset sustineri: tñ ut volũtas defuncti seruetur eo mõ, quo testõr disposuit, hẽbit locũ falcidia. Dico qđ istud est directò cõtra casum auth. sed cũ testõr. C.eo. vbi hodie põt ꝓhiberi falcidia, quia ẽt hærede non adeunte, non destituetur testamentũ, sed hęreditas ibit ad ꝑsonas numeratas in aut. hoc amplius. C.de fideic. Ecce ꝙ si testamentũ p̃t aliquo mõ sustineri, ẽt si voluntas testatoris non seruetur eo mõ, quo testõr expresse disposuit, tñ p̃t ꝓhiberi falcidia. Sed aduerte, quia tex. in d. aut. sed cum testõr. non facit cõtra, imo pro: quia dicit, ꝙ qñ testamentum p̃t sustineri, ꝙ testator p̃t ꝓhibere falcidiã, ergo falcidia non cessat ipso iure, licèt testamentum posset sustineri, nisi ẽt testator expressè ꝓhibeat falcidiam, ergo ille tex facit pro, & nõ contra. ergo non est bona consequentia, p̃t sustineri testamentũ ẽt alio mõ q̃ testõr disposuit: ergo cessat falcidia: quia non cessat nisi qñ testõr istud expressè disposuit, ut dr̃ in d. aut. sed cũ testõr. & ista est veritas. Addo in § & cum quæsitũ. Et sic unusquisq; hr̃s detrahet quartã de suis legatis, si quarta suæ ptis non remaneat sibi: nec attẽditur an remaneat quarta totius hr̃ditatis hr̃di, ut no. d. l. in singulis. & l. qui 40. ff. eo. Et no. ꝙ supra dictum est, ꝙ non licet testatori legare vltra dodrantem, dẽt intelligi de pte cuiuscunq; hr̃dis, ut hic. Si aũt pars unius cohr̃dũ deficiat, accrescit alteri, tunc si pars nõ grauata accrescit grauatæ, ꝓdest legatarijs, ut si eis non detrahatur falcidia. Secus a conuerso, si pars grauata accedit non grauatæ. ff. eo. l. quod si in altero. Quid autem computetur in quarta iuris institutione debita, hoc est in falcidia, vide infrà in glo. in ver. retinere.

d Et puto ꝙ in isto. §. q̃titas, sit rõ, quare inspicitur tp̃s mortis testatoris, licèt hanc rõnem tactam ab alio non inueniã: nã clarũ est ꝙ legata cedunt a morte. l. unica. §. cum igitur. C. de cad. tol. & l. a Titio, in fi. ff. de fur. Item clarum est ꝙ falcidia resecat ipso iure legata. l. lineam margaritarum. ff. eo. & sic falcidia resecat statim legata eo tpe quo cedunt, & sic tpe mortis: nimirum ergo si in falcidia ĩspicitur tp̃s mortis. & puto ꝙ ista sit uera rõ. Hinc infero, ꝙ si essẽt legata, q̃ non cederẽt a morte, ut in re aliena legata, iuxta gl. notab. in l. Papin. ff. de ser. tit. generali. & gl. in l. si hæredis seruus. ff. de leg. j. qđ tunc in rõne legis falcidię nõ inspiceremus tp̃s mortis. & in istis terminis intelligo l. cũ quo de peculio, in prin ff. eo. q̃ solet reputari difficile contra ciũ, ut ibi per Bar. & hia per Ang. de Are. Et ꝑ hũc modũ potes rñdere ad §. si peculium, allegatũ hic in gl. j. pro contrario.

e Itẽ no. sufficere unã quartã esse in hr̃ditate, siue unus sit institutus hæres, siue plures, in tantum ꝙ no. Ange. de Are. hic ea isto tex. ꝙ ẽt si essent mille hæredes, sufficeret unã quartã apud eos remanere. Sed vnum facit mihi aliquale dubiũ: quia si est vnus tantum hæres, non dẽt hr̃e minus quarta, quia p̃sumitur ꝙ pro tam paruo commodo non adiret: quod esset si unam tantũ vnciam hr̃et uel duas; ergo eodem mõ quando sunt plures hr̃des, puta octo, & apud oẽs est tãtum una quarta, certe unicuiq; particulariter tangit tantum dimidia uncia. qũo ergo p̃sumemus ꝙ aliquis eorũ ꝓ tã modico lucro adibit? Secus uerò p̃sumitur, quando unus tantum est institutus, & hẽt duas vncias. Et si respondees, ꝙ ex quo sunt plures, diuiditur onus inter hr̃des, ꝙ non diuideretur si unus tãtũ esset institutus: dico ꝙ istud de onere nõ est hodie habendũ in consideratione, cũ hodie confecto inuẽtario oĩa onera cessant. l. si § & si p̃fatã. C. de iure delib. maxime, qa hodie si nõ fiat inuentariũ, perditur beneficiũ falcidię §. si verò nõ fecerit inuentariũ. in Auth. de hær & fal. Cogita, ui si dicas ꝙ p̃t sperare aliorũ partes sibi accrescere, & sic p̃t sperare hr̃e totã quartã, q̃ spes cessat uno tantũ instituto. Sed aduerte & lauda Deũ, quia ista est fundamentalis ueritas, ꝙ sicut per unã quartã integrã inuitatur hr̃s ad adeundum totã hæreditatẽ ita per unã med' ã nuciã inuitatur quilibet ad adeũdũ sextã partẽ hæreditatis, & sic oẽs simul ad adeundũ totam. Et propterea dico, ꝙ in § & ex diuerso. infra eo. q̃do sunt hr̃des instituti, sufficit quẽlibet habere quartã suę partis, & sic unã unciã, cũ dimidia, quia vt dixi; qua rõne p̃sumit lex, ꝙ vnus solus hęres inuitetur ad adeundũ totã hęreditatẽ ꝓpter unam quartã, & sic tres vncias, ita si sũt duo hæredes, quilibet dẽt inuitari ad adeũdum dimidiã hæreditatis pro una vncia cum dimidia pro singulo. & ista est mera ueritas.

f No. ẽt ex l. huius tex. quando legata sunt ultra uires patrimonij, non dẽt dici ꝙ ultima nõ ualeãt, quia imo ualent, & cuilibet legatario dẽt detrahi ꝓ rata q̃titate, q̃ patrimoniũ excedit, & reduci intra uires patrimonij, ut hic, & in l. in q̃titate. ff. eo. Et hęc exæquatio dẽt ẽt fieri de legatis nõ defalcabilib. ut ibi. Sed dic, ꝙ non poterit detrahere de illis non defalcabilib. sed detrabet de alijs, d. l. in quantitate. Quę aũt sint legata, quę falcidiam non patiantur, habes per gl. in l. in testõ. C. eo. & in eo. ver.

g Imo hic non tractatur de odio alicuius, licèt hæres nihil acq̃rat: sed ẽt tractatur de fauore militis, & etiam publico, cum publicè intersit testamenta exitum habere. l. uel uecare. ff. quẽadmodum testa. ape. Sed uult dicere iste, ꝙ tractaret non de priuilegio militis, sed de eius damno, si propter non detractionem falcidiæ, & consequenter ex eo quod non adiretur eius hæreditas, testamentum suum destitueretur.

h Hoc, quod dicitur hic de mortis cã capione, vt detrahatur de ea falcidia, fallit in quatuor casib. Primus, qñ id quod traditur, traditur in pęnã legati nõ solui, puta, qa fuit ĩ mora. l. j. § si ita. ff. eo. Vel q̃do id traditur ab alio ipsi hæredi, quia tũc hęres nõ cõputat sibi in Trebellianicã. Vel nisi q̃do esset hęres, daret cõtra volũtatẽ defuncti, si detrahat. l. qui p̃tio. ff. de don cau. mor. ita cõcludit Bar. in l. j. §. si ita. ff. eo. ubi ponit de hoc. Falcidia detrahitur de mortis cã capione: tu adde, ꝙ ẽt de don cau. mor q̃ morte cõfirmatur, vt inter uirũ & vxorẽ, & in donatione facta inter patrem & filium. l. donat. C. de don. inter uir & uxor.

i De hac mortis causa capione, uide latius Bell. supra. in rubri. de testa. nu 11.

k Et dum gl ista dicit ꝙ de donationib. quę morte confirmãtur detrahitur falcidia, per l. & in donationib. C. ad l. Falc. intellige eo casu, qñ habẽt uim fideicommissi, ut dicit d. l. & in donationib. hoc est q̃do expressè sunt confirmatæ in testamento, qa tunc requiritur aditio ex testamẽto. l. ex uerbis. C. de don. inter uir. & vxo. & ibi vide Bal. Si aũt non haberẽt uim fideicõmissi, quia non confirmarentur testõ, sed solo silentio donatoris. l. donationes, quas parentes. C. de don. inter ui. & vxo. & consequenter non requireretur ad earum confirmationem aditio ex testõ putarem & sine dubio ꝙ non detraheretur falcidia.

l Tu dic ex mente Bar. in d. l. qui pretio, quod l. acceptis. nihil facit in ꝓposito: qa nos q̃rimus, qñ hęres tradit aliq̃d alicui per mortis cã capionẽ, an possit retinere falcidiã. sed l. acceptis, loquitur qñ aliq̃d traditur ipsi hæredi ab alio per mortis cã capionẽ, quo casu ĩpossibile est ꝙ ipse detrahat falcidiã, quia ex sua nõ detrahit hęres falcidiã, sed ex reb. alijs legatis. Est uerũ ꝙ posset dubitari, an aliud quod ipse hæres capit per mortis cã capionẽ, sibi imputet in falcidiam? & dic ꝙ non, ut est casus in l. id autem. in prin. ff. eo. Et est rõ, quia illud non venit ex rebus hęreditatis, unde hęres nihil computat sibi in falcidiã, nisi habeat ex reb. hęreditatis, ut videbitis statim in gl. retinere.

m No. ꝙ in quarta debita iure instõnis, q̃ dicitur falcidia, cõputãtur illa sola, quę percipit hęres iure hæreditario in l. si 4. ff. eo. & qñq; totum capitur iure hæreditario, qñq; pars, secundum l. Titia. ff. eo. non autem computatur quod capit hæres iure legati, uel cã condõnis implendæ. d. l. in 4. & hoc. nisi in casu l. Nesennius. ff. eo. & nisi detur ut computet sibi in falcidiã. ff. eod. l. quid aũt. in si. In quarta uero Treb. computat sibi hæres quicquid capit iudicio testõris, qualitercunq; percipiat, uel ab extraneo pecuniam, uel speciẽ, uel a cohærede, ut no glo. in d. l. in quartã. & ibi ponitur rõ diuersitatis: in quarta uero iure naturæ computatur quicquid quocunq; modo percipiatur, dummodo percipiatur de bonis testatoris, siue sit legatum, siue dos, siue donatio propter nuptias, cũ simi. l. quoniam in nouella, de fideicommiss. l. hæreditatib. C. de inof. testa. Secus autem si non accipitur de patrimonio testatoris, sed aliunde, ut sunt aduentitia, & donatio inter uiuos facta filio benemerito, quæ censetur aduentitia, ut dicit gl. in auth. unde si parens. C. de inof. te. quia talia non computantur. l. sancimus. C. de inof. testa. An aũt fructus computentur in quartis prædictis, dicitur per Bar. in l. quod de bonis. & l. in ratione. ff. eo.

TITV-

TITVLVS XXIII.

De fideicommissarijs a hæreditatibus.

ADDITIO.

a Quare non sit dictum de substitutione fideicommissaria, uide Bellonum lib. 3. supput. c. 9. Præmitte quotuplex sit legatum, ut hic per eundem, tertio euidentiali. Et quare sit introducta fideicommissaria substit. nu. 7.

Gl. Rubricæ continuat eam duobus modis. Ibi, secundum Imerium, sentit glo. quod sicut falcidia hẽt locum in legatis, ita & in fideicommissis. Sed contra opp. & imò vr quod in fideicõmissis non hẽt locum lex falcidia, imò Treb. §. restituta. inf. eo. Solu. intelligire quod hẽt locum lex falcidia in fideicommissis, si largè & impropriè sumantur: quia sicut Trebellianica resecat fideicommissa vniuersalia, ita & falcidia legata particularia. Vnde sumpto noĩe ab effectu, Trebellianica interdum falcidia appellata est. Vñ falcidia sumitur tripliciter, uno modo propriè pro quarta debita iure institutionis, quæ de legatis detrahitur, ut sup. ti. j. alio modo impropriè sumit pro illa quæ detrahitur de fideicommissis vniuersalibus, quæ propriè Trebellianica appellatur, vt videbitis in §. restituta. inf. ti. j. alio mõ iproprijssimè pro quarta debita iure naturæ, quæ propriè legitima dr. auth. vñ si parẽs. a ubi tex. cum gl. C. de inoff. testa. a In fi. glo. est clara.

ADDITIO.

a Ad hæc dicta uide Bello qui alias colligit conclusiones ex hac glo. rub. & latissimè insistit.

SVMMARIVM.

1 *Antiquitus fideicommissa erant infirma.*
2 *Graue est homini prudenti fidem fallere.*
3 *Hodie fideicommissa ex necessitate præstantur.*
4 *Priuilegium concessum personæ, non est trahendum ad ius commune.*
5 *Quomodo ĩ dubio cognoscẽ, an quis uoluerit testari, uel codicillari.*
6 *Exteriora indicant interiora.*

a Nunc transeamus a Hæres grauatus restituere totam, vel quartam partem hẽditatis, olim cogi non poterat adire & restituere, hodie aũt põt. Et fideicommissum vniuersale non põt in testamento relinqui, nisi in eo aliquis hæres instituatur. Et nihil refert, an totam, an quotam, an purè, an ĩ diem, an sub
1 conditione quis restituere grauetur. h. d. No. fideicõmissa olim fuisse infirma, eo quia hæredes non coge-
b bantur adimplere ea, b sed potius pudore quodam implere inuitabantur. Ex quo colligitis adimplẽdũ esse pudore, si quis dederit fidem. Et ppea alibi dr,
2 † graue est fallere fidem homini graui & prudenti,
3 l. j. ff. de consti. pec. Item no. quod † hodie fideicommissa præstantur ex necessitate, quia hẽdes grauati cogi
c possunt adire & restituere, vt videbitis in §. restituta.
4 No. quod † priuilegium concessum personæ, d non est ad
d ius cõe trahẽdũ. conc. l. j. de const. pecu. dixi sup. de iure nat. gen. & ciui. §. sed quod Principi. No. in uersi. in primis, quod adhuc ut ualeat fideicommissum in testõ relictum, est opus ut in eo aliquis recto iure instituatur, alioquin testõ destructo corrueret fideicõ-
e missum. e Itẽ no. testatorẽ posse totam hæreditatem purè, in diem, & sub conditione restituere, & suum
f hæredem grauare. f In fi. gl. in uer. nullo. g Vos dicite, quod nulla actione nec iudicis officio olim fideicom-
h missa præstabantur, hodie aũt iudicis officio b bene
i præstantur. i In fi. glo. in uer. instituatur. distinguite tria mẽbra. Aut quis aliquis condidit testm̃, & in eo non potest fideicommissum relinquere, nisi directo iure aliquis hæres instituatur. Si verò non condit testm̃, sed faciat codicillos, põt in illis nemine instituto hærede, grauare uenientes ab intestato. ita lo-
5 quitur. §. præterea. inf. eo. l. conficiunt. de iure codi.
K Aut sumus in dubio, k an uoluerit testari, an uer codicillari, & tunc ex actis hoc liquide apparebit. Nam si cõuenerint septẽ testes, vel aliquẽ ẽt instituat: ista sunt indicia quod uoluerit testm̃ conficere. Si uerò solũ cõuocantur quinq; testes, & in eis neminẽ instituat, illa est cõiectura ipsum efficere uelle codicillos. l. illud. §. tractari. ff. de iu. cod. l. non codicillum. C. de
6 testa. † exteriora. n. indicãt interiora: & nihil est ĩ uo-
l ce, q̃n fuerit prius ĩ mẽte. l. Labeo. inf. de supel. leg. l

ADDITIONES.

a Et ad istud principiũ ibi, uel quia p ipsius salutem, &c. adde tex. illum singularẽ in l. fideicõmissi §. cũ Pallidius. ff. de usur. de quo tex. ibi dixi post Bar. l. l. fideicõmissariã. § fi. ff. ad Treb. Et tex. ibi, gratia personarum motus, declara per tex. inf. eod. in prin. Item nota ex isto prin. in uer. iussit, iũctis uerbis sequẽ. quod fideicõmissa petuntur officio iudicis, & nõ iure actionis quia uerba diriguntur ad iudicẽ, ut ost gl. in l. si soror. C. de col. & gl. in l. si res obligata in gl. i. ad fi. ff. de leg. i. de quo tãgit glo. hic, in uer. nullo uinculo.

b An saltẽ teneretur naturaliter, uide hic Bell. q̃a est noua q̃o.

c Et dẽ hoc tex. in l. cogi. § si pater. ff. eo. qd tñ est uerũ tribus cõcurrẽtibus. Primò quod fideicõmissarius caueat ipsi hẽdi de eo damno, qd possit pati adeundo. l. quia poterat. ad Trebel. u. de ibi Bar. in pri. Secundò, quod fideicommissarius sit capax, & talis q possit institui, qui quia non sit spurius, uel alias institui phibitus, ut hic in gl. q aliaq; sup. de leg. §. legari. Tertiò requiritur quod dẽt restitui tota hẽditas, non aũt res singularis, ut inf. §. si uerò. Et in quantum non restituit iste hẽditatem priuatur illã, l. quamuis, C. de fideic. [illegible] Et ad tertium requisitum adde meliorẽ tex. in l. mulier §. [illegible] bonam gl. ff. eo.

d Quando in dubio censeatur concessum personæ uel rei, uide [illegible] Bellonũ, consi. [illegible] nu. 7. cum seq.

e Adde, quod hoc est uerũ, nisi esset apposita clausula codicillaris, Si nõ ualet iure testi, valeat, &c. quia tunc fideicõmissum tenet, nõ tanquã ex testõ debeatur, sed tanquã ab intestato, quia per illam clausulam [illegible] rogari uenientes ab intestato restituere, ut plenè [illegible] l. j. ff. de iu. codi. Si autem uoluit solum testm̃ facere, non ualet fideicommissum, ut hic; nisi testm̃ esset inualidũ ex cã præteritionis uel exhæredationis: quia hoc casu quemadmodum legata debentur ab intestato, ita hoc fideicommissum vniuersale, ut uult Bar. in auth. ex causa, de liber. præte.

f Primam gl. & quas iste omnit, expedias ut per Bellõ.

g Iuxta glo. in uer. nullo uinculo. occurrit mihi dubiũ, qd alibi tactum non inuenio. Hodie p l. [illegible] 2. C. cõia de lega. & § fi. sup. de leg. est inductum & dispositum, qd in legatis & fideicõmissis, s. particularibus competãt tres actiones ibi enumeratæ: an illæ tres actiones competant ẽt pro fideicõmissis & legatis uniuersalibus [illegible] sic dicendum. Aut enim quæris, an illæ tres actiones competant ad compellendum adire hẽdẽ, & clarum est [illegible] quia solum competit officium iudicis, ut not. hic super glo. in uer. uinculo. Aut quæritur, an competant ad compellendum hæredem restituere, & tunc dico quod impossibile est quod competat rei uendicatio. Primò: quia licẽt in legatis transeat [illegible] à Titio [illegible] ff. de fur. tñ in fideicommissis nunquam transit dominium nisi facta restitutione. l. restituta, in princ. ff. eod. Et quæ sit ratio diuersitatis, licet tacitam non inueniam, tamen scripsi post Puteum seniorẽ in l. [illegible] ff. de leg. j. & ibi ẽt tenui nouiter quod restitutione facta uerbotenus, non transeat dominium, sed tñ re. Vnde cum [illegible] fideicõmissariũ nõ trãseat dominiũ, nisi facta restitutione, ergo ante restitutionem impossibile est quod sibi competat rei uendicatio, p regulam l. in rem, in princ. ff. de rei uend. & l. unicę. C. de alie. iud. mu. cau. facta Secundò, quia rei uendicatio non datur ad uendicandum res uniuersales, sed singulares, iuxta l. uendicatio. ff. de rei uend. teneo tamen quod competit personalis ex testamento, prout tenent glo. quas allegat Barto. in l. si legatus, § prin.

prin.ff.eo.quod intellige,ut ibi per Bar.Et credo etiam q isto casu cõpetit hypothecaria.Aut quæris post factam restõnem, & tunc aut est facta re,& competit sine dubio rei uend. psonalis aũt & hypothecaria impossibile est q competant,cum sit effectus uere dominus & per traditionem:unde cessat ratio quę militat in legatis,nam in legatis competunt illę duæ actiones, quia non est uerum dominium,ut dicit Bar. in l. t. C. com. de leg. Aut quæris,qñ est facta restõ uerbo tñ , & tunc sine dubio competit fideicommissaria hæreditatis petitio.l.j ff.de fideicõ. hę.pet.& declarat notabiliter Bar.in l.fi.eiusdem tituli,post gl. ibi.An aũt isto ultimo casu competat rei vend.teneo ego,q nõ tenendo ut supra dixi,q per solam restõnem uerbi non trãseat dominium.An aũt competant personalis & hypothecaria,dubito.Et Bar.in d.l.fi.eir.fi.ff.de fideicom.hæ. pet. sentit q non, dum dicit q isto casu nulla cõpetebat actio ciuilis , nisi q postea est inuenta illa fideicommissaria hæreditatis petitio à ptore ratio ex pdictis,maximè ex his,quæ tenet Bar. post gl. ibi allegatis in d.l.si legatus.in prin.ff.eo.tenerem q imò isto ultimo casu competerent & actio ex restõ & hypothecaria : cogita sa, & ad prædicta vide gl.in l.facta.in prin.ff.eo.& ibi tex.

h Vide omnino Bell.qui declarat intentionem glossę,& eã doctissimè examinat.

i Vide ad hanc gl.Bar.in l.si legatus.in prin.ff.eo.tit.& omnino Puteum in l.j.ff.de leg. 1.& secundum ibi dicta potes istam gl. saluare,ut procedat non secundum antiquissima iura,sed secũdum ius Digest.de quo iure est illa l.pecunię,& sic uelit glo.q de iure Digest fideicommissa nõ possent peti iure actionis,sed tantum officio iud Et bene aduerte,quia iste tex loquitur tam de fideicommisso uniuersali,quàm etiam particulari.

k Vide Bello.cons.20.in prin.

l Alias gl.huius §.in primis expedias,vt per Bell.

S V M M A R I V M.

1 *Circa fideicommissa uniuersalia prodita sunt duo senatusconsulta, unum Trebellianum nuncupatur,aliud Pegasianum.*

2 *Sublatum est per Iustinianum senatusc. Pegasianum,& remansit Trebellianum,illi attributis duobus quæ erant ex Pegasiano.*

3 *Est maiori laude dignus,qui factum subtiliter emendat,eo qui ad inuenit.*

4 *Quare sublato Pegasiano duo eius remedia,scilicet quartam retinẽdi,& cogendi adire hæreditatem,eamque restituere,sint Trebelliano tributa.*

5 *Trebellianica quarta latè dicitur falcidia.*

6 *Si hæres grauatus restituere hæreditatem nolit adire,& cogatur, non detrahit quartam Trebellianicam.*

7 *Qui semel fuit hæres,non desinit esse hæres.*

8 *Qui dedit famulo vestimentum ut magis honorificus esset,eo recedẽte a suo famulitio poterit vestimentum recuperare.*

9 *Aliud æternum,aliud sempiternum,*

10 *Fuerunt plurimi iurisconsulti post incarnationem Christi.*

11 *Omnes quartæ possunt appellari sub nomine falcidiæ.*

12 *Sicut de legatis detrahitur falcidia,ita de fideicommissis particularibus.*

13 *Quomodo iudex possit recusari tanquam suspectus,tam de iure canonico quàm ciuili.*

14 *Ita põt detractio Trebellianicæ prohiberi a testatore sicut falcidia*

a §.Restituta. a Diuiditur in tres. Nã in prima tractat de remedio Trebellij.In secunda tractat de remedio Pegasi. In tertia corrigit unum remedium Pegasi, & duo eius remedia approbata attribuit Trebellio.Secunda ibi sed quia hfdes scripti. Tertia ibi,sed quia stipsone. Item secunda subdiuiditur in quatuor.Nã in prima tractat de primo remedio Pegasiani,per quod consultum fuit hæredi de retentione quartæ auferendæ fideicommisso uniuersali.In secũda tractat de eius secundo remedio , per quod consulebat hæredi de stipsone interponenda inter ipsum fideicommissarium de onerib.hfditarijs partiendis.In tertia litat, qđ dixerat de Treb.In quarta ponit tertium remedium Pegasiani,per quod consulitur fideicommissario contra hæredem,ut illum recusantẽ cogat adire & restituere. Scđa ibi,potestq; senatus.Tertia ibi,ergo si quidem. Quarta ibi,sed si recuset.Hoc dicit: Si hęres grauatus restituere hfditatẽ , illam restituat, obligationes actiuæ & passiuæ ipso iure ciuili & ptorio transferuntur in personam fideicõmissarij, directæ aũt remanent penes hfdem : & hoc ex uirtute
b Trebelliani.b Permittit tñ ipsi hfdi detrahere quartã de fideicommisso vniuersali,quo casu ipse onera hæreditaria supportat,nisi stipulet à fideicommissario illa onera esse partienda. Et ipso recusante adire hfditatẽ,pt cogi à fideicõmissarijs adire & restituere.& hæc oĩa in virtute Pegasiani . Sed remediũ stipsonis interponendæ de onerib. partiẽdis hodie est sublatũ:cętera verò duo remedia retentionis quartæ & coactionis a Pegasiano sunt ablata , & Trebellia.tributa.h.d Ibi,permanet,s.directò,& non utili-
c ter.c Ibi,legat.& in hoc discrepat Pegasianũ a Trebelliano.Ibi,interponebat,s.ut fideicõmissarius vni
d uersalis onera sustineret.No.j.d q †circa fideicõmis
1 sa vlia exequenda prodita sunt duo senatuscõs.vnũ, qđ appellatur Trebellianũ,quo dispositũ fuit,vt restituta hfditate obligationes tam actiuæ quàm passiuæ vtiliter transferantur in fideicom. Et hoc remediũ iure ptorio fuit approbatũ , ac ẽt hodie à Iusti. receptũ.Scđm fuit senatusc.Pegasianũ,quo adinuęta fuere tria remedia.Primũ,ut hæres possit quartã retinere totius hfditatis , ita vt spe lucri inuitet ad adeundũ,quo casu si hfs retineat quartã , supportat oĩa onera hfditaria.Et iõ eodẽ senatusc fuit adinuẽtũ secũdũ remediũ,ut antequã restituat stipulet à fideicõmissario,q pro parte sua tollat onera hfditaria.Si verò restituat totam hfditatẽ nulla quarta retenta,stipuletur à fideicõmissario antequã restituat sibi hfditatẽ , q oĩa onera hfditaria supportauit.& ita stipso appellat emptæ vẽditæq; hfditatis,& hoc per similitudinem,quia ita solet uenditor hæreditatis ab emptore stipulari. Tertium fuit remediũ,ut hærede recusante adire,compellatur adire & restituere,priueturq; commodo quartæ,& in hoc conc. Pega.cum Treb.Sed secundum remediũ Pegas.hoc est
2 †stipsonum interponendarum,fuit hodie per Iusti. sublatũ.Alia aũt eius duo remedia, hoc est,remediũ quartã retinendi,& remedium cogendi adire & restituere,sunt sublato à Pegas.& Treb.tributa.Hodie uerò in uirtute Treb.hfs poterit,si sit grauatus restituere totam hfditatẽ,retinere quartã : vel si sit restituere grauatus nõ totã,pt accipere qđ deest quartæ, quo casu p rata portione onera diuident sine stipulatione,& ipso iure p rata trãsibunt actiones.Si verò renuat adire,pt cogi adire & restituere & priuabitur quoq; cõmodo quartæ,& oẽs obsones tã actiuæ quã passiuę ipso iure ĩ fideicõmissis trãsferunt. Sed cõtra pdicta dixerit aliquis,vr q Iustinianus auferẽdo duo remedia Pagasiano,& ea tribuẽdo Treb.malè fecerit:nã Treb.solũ adinuenit vnũ remediũ:Pegasianũ verò adinuenit tria,quorũ duo fuerũt approbata:ergo potius laus fuisset tribuenda ipsi Pegasiano quã Treb.cũ magis abundè puiderit sup.tit.j.in fi.prin.ubi laus potius attribuit legi falcidiæ quã legi Aconiæ uel legi Furiæ,eo quia.l.falcidia plenius
3 his legib.puideat.Propterea ẽ† magis laude dignus q factũ subtiliter emẽdat,eo q id adinuenit.l. 2.§.si

4 q̃ n tanta. C. de ue. iu. enu. Sol. dixerunt aliq, † ꝙ
iō illa remedia fuerunt Treb. attributa, qa Iusti. Tre
bellium magis dilexerit. Sed hęc non bona, quia pe-
nes rectũ ius dicentem non debet cadere acceptio. i.
dr̃ia psonarum. Ita iudicabis diuitem & potentem,
ut pauperẽ & humilẽ. Propterea amicus Plato, sed
magis amica ueritas. c. nouit. ext. de iud. Quare alij
dixere, ꝙ iō hęc remedia fuerunt Treb. attributa, qa
illud Senatuscon. in nullo peccauit: sed Pegasianum
etsi plura remedia adinuenerat, tñ ex quo ĩ uno pec
cauit, hoc est, in remedio stipulõnum interponenda
rum, facilẽ ei detractum fuit: quia ut aiunt morales,
qui in vno peccauit, facile hr̃ oĩum reus Et per hoc
non ob. §. j. sup. tit. j. qa ibi falcidia in nullo pecca-
uit, vñ sibi meritò tributa fuit laus & anthoritas. Nõ
ob. §. si quis in tanta. quia rñr ꝙ illa lr̃a est intelligẽ-
da p hunc modũ, ꝙ ille qui emendat factũ non sub-
tiliter, ita ꝙ uerbũ, subtiliter, referat̃ ad verbũ factũ
laudabilior est eo qui adinuenit: sed ille, q̃ addit fa-
cto subtiliter, inuẽtore est laudabilior, vt hic, ppea
e ꝙ facile sit inuentis addere. Itẽ no. ex uer. sed qua. e
ꝙ illi, quos charitas non puocat ad beneficia, spe lu
cri sunt incitandi: & isti sunt frequentes, priores ve-
ro rari. No. ex uer. ex singulis. scd̃m verũ intellectũ,
ꝙ sicut de legatis detrahitur quarta ex l. falcidia, ita
hęc de fideicommissis particularib. quia illa legatis
sunt exæquata. l. j. de le. j. & l. j. com. de le. De fideicõ
5 missis aũt uniuersalib. quarta detrahit̃, † q̃ Treb. f p
f pricappellat̃, latè uerò falcidia appellat̃, & pbat̃ i l.
g si ut allegas. C. ad l. falc. g Ex. §. sed si recuset. no. † hę
6 redem grauatũ restituere totam uel quotam hęredi
h tatis, posse cogi adire & restituere, h quo casu amit-
i tit beneficium detrahendi quartam: quia qui noluit
se submittere grauamini, non est æquũ ut fruatur cõ
modo & emolumẽto. l. si non fuerit. in fi. ff. pro soc.
Alibi dr̃, qui non laborat, non manducet. l. quis. &
ibi gl. de dam. inf. Alibi, qui nõ vigilat, non adijcit.
l. pupillus. in fi. l. qui aũt. §. j. ff. quæ in fra. cre. Itẽ no.
ꝙ hr̃s, qui restituit hr̃ditatem totam uolens, uel inui
tus, ab onerib. hr̃ditarijs ẽ penitus liberatus: ex quo
.n. non pcipit commodum ex hr̃ditate, est rõnale ꝙ
nec illũ comitentur incommoda, regula iuris, secun
dum naturã. In fi gl. in uer. restituã. no. duo, primò
7 ꝙ ille qui fuit hæres, nunquã põt desinere esse hæ-
k res. k Ita nec ille, qui fuit semel clericus uel Doctor,
quia sp in eo reliquiæ clericatus vel doctoratus tan-
quam infixæ in aĩa durant & pmanent; quod litare
uerũ, nisi ubi quis desinat esse hæres ptãte iuris ciu.
l no. gl. in l. in substõne. de uul. & pup. l Item litate ue-
rum esse, nisi clericus vel Doctor nedum actualiter,
sed ẽt uerbaliter fuerit dgradatus. c. degradatio. ext.
de pœ. li. 6. Fuit tñ dubitatum, an clericus actualiter
degradatus veram conficiat eucharistiam: de quo p
gl. in c. firmiter. §. qui verò. ext. de sum. Tri. & fi. cat.
Secundò colligitis, ꝙ illud quod semel fuit, semper
m erit m & ppetuo, qd̃ uerum dicite perpetuo, quoad
eius uita durauerit. no. glo. in d. l. id uestimentum. ff.
8 de pecu. ubi dicit aliud notandum, ꝙ ille† qui dedit
famulo suo vestimentum ut magis honorificus pro
cedat cum illo, & eo perpetuò utatur, intelligitur
quoad sibi famulabitur: & iō famulo recedente, p̃t
9 illum dñs uestimento denudare. † Habetis æternum
& sempiternũ. Aeternũ dr̃, quod sp fuit, est, & erit
vt Deus. Sempiternum, quod habuit initium, sed nõ
habebit finem, ut Angeli, Archangeli. ita no. gl. in l.
eum dr̃e. ff. de ser. ur. pręd. In fi. gl. in uer. ex consuli-
10 bus Ex hac gl. iuncto tex. colligunt Doct. quòd † plu
rimi Iurecon fuerunt post tps gr̃æ, hoc est, post in
carnationem Dñi nr̃i Iesu Christi. Nam Seneca fuit
tpe Neronis, qui fecit eũ mori, ppea ꝙ fuit magister
suus. & cũ illum uidebat, expauescebat multũ, quo
tpe fuerunt inter ẽcti Apostoli Petrus & Paulus: plu
rimiq; post Iurecon: inter quos fuit Vlpianus, inter
pretati fuerunt Senatusconsultum Treb. i lo tpe cõ-
fectum. l. j ad Treb. Bene ergo sequitur, ꝙ plurimi
fuerunt tpe & post tp̃s Christi. & ideo reprobãt gl.
in l. Titia. in fi. ff de au & ar. le. ego allego tex. ĩ l. cir-
cuncidere. ad l. Cor. de fal. ubi Iureconf. facit men-
tionem de circuncisione. allego alium tex. ĩ l. spado-
n nem. §. iam aũt. de exc. tu. n In gl. falcidia. ibi, ut hic.
11 † Hæ tñ oẽs quartę pñr appellari sub noĩe falcidiæ
sumpto uocabulo ab effectu resecandi. not. gl. in au-
th. unde si parẽs. C. de inoff. test. facit l. si ut allegas.
o C. ad l. Fal. o In fi Colligitis igitur ex hac glo. ꝙ † si-
12 cut de legatis detrahitur falcidia, ita & de fideicõ-
missis particularib. Sed contra hanc opi. ur̃ facere,
p & opp. de hoc tex. in ver. ex singulis. Sed rñdete, p ꝙ
illa uerba, eadem retentio, sunt referenda ad retẽtio
q nẽ, q quę fit ex l. falcidia. & sic ad proxima, non autẽ
ad eã, quæ fiebat p Pegas. hodie verò per Treb. & sic
r ad remora Gl. solebant. r In fi. gl. damnosam. Ex hac
gl. & in ea allegata l. colligit gl. ibi, ꝙ ille qui allegat
iudicem suspectum, non habet necesse causam alle-
gare: sufficit. n. illum esse suspectum, quia uarię sunt
opi. hoĩm, ex quib. in eorum cordib. suspitiones &
iniuriæ gñantur. Sed quia hæc materia est quotidia
na & difficilis multùm, in qua differunt inter se ius
13 ciuile & Canonicũ, distinguite uos. Si q̃ratur, † qua
liter & qũo iudex possit recusari ut suspectus: aut lo
quimur de iure Canonico aut de iure ciuili. Si de iu
re Cano. aut loquimur de iudice ordinario, aut de iu
dice delegato à Papa, aut loquimur de iudice dele-
gato ab inferiori à Papa. Si in iudice ordinario,
tunc dẽt allegari cã, & talis, q̃ si uera esset, hr̃etur p
lũma, quo casu dantur arbitri, qui statuent terminũ
ad phõnem cãę: qua probata, si fuerit ab arbitris cõ
pbata, iudex nõ intromittet se de cã. Si verò fuerit
ab arbitris improbata, tunc ille qui allegauit iudi-
cem suspectum, condemnabitur parti ad interesse
in expensis, & iudex in cã principali procedet. c. su-
spicionis. ext. de pot. iud. dele. c. cum speciali. §. j. c.
secundò requiris. ext. de app. Et idem est in secundo
casu, hoc est, in iudice delegato ab apostolico: nisi
duo iudices dati fuerint cũ clã, ꝙ si non ambo, &c.
quia uno allegato suspecto, alter de causa cognoscet
c. si contra unum. in prin. ex. de offi. del. lib. 6. Si au-
tem loquimur in delegato ab inferiore, tunc cã de-
bet allegari lr̃a, ut supra dixi, de quo cognoscet de-
legatus, nec dantur arbitri, qui cognoscant. c si con-
tra uirum. §. fi. supra alleg. Ratio dr̃iæ, quia duobus
prioribus casibus esset nimis difficile per longa iti-
nera adire Papam, qui de causa suspicionis cogno-
scat, ideo dantur arbitri: sed posteriore casu non
dantur, quia est facile adire delegatum. Hęc iura ser-
uantur,

uātur in terris sedi apostolicæ subiectis, iuxta ea, q̄
hn̄r in c.fi.extra de rescr.& in regula iuris, malæ fi-
dei possessor. Aut de iure ciuili loquimur,& dic,aut
recusatur vt suspectus iudex ordinarius, aut allegat'
vt suspectus iudex delegatus. Priore casu non hēo ne
cesse allegare cām suspicionis, sed sufficit mihi illū
allegare suspectum. ita uult gl. de qua sup.& gl. in l.
apertissimi.C.de iud. In hoc differt ius ciuile à Ca-
nonico: quo casu non dantur arbitri, qui cognoscāt
de cā, sed iudici laico consociatur Eps illius ciuita-
tis vel diœcesis,& ambo in cā pariter cognoscūt.au-
then. si verò cōtigerit. C.de iud.& in hoc differt ius
ciuile à iure Canon. ut ex prędictis patet. Si verò iu
dex delegatus allegat' suspectus, tunc sufficit iurare,
vt sup. Sed hoc casu dantur arbitri nō q cognoscant
de cā suspicionis, quia cognitū fuit p iur̄m partium
sed cognoscent de cā principali,& illam determina
bunt. d.l. apertissimi.& l. cū spālis. C.de iud.& ī hoc
differt ius ciuile à iure Canonico: & hęc seruabun-
tur in terris Imperij,& in delegatis ab Augusto, hoc
f est, Imperatore, ut in iurib. sup. alleg. f In fi. gl. in ver
t sic. liceat. t colligitis, q† sicut testator potest hodie
14 prohibere detractionem quartæ ex lege Falc. ita po
u test impedire detractionem quartæ ex Treb. u idem
tenuit gl. in Auth. de hær.& fal. §. si verò expressim,
& hanc opi. sequit' Bar. fręrus tali rōne. Nā licèt aut.
sed cū testōr, loquat' de fal.& sic lex correctiua, ha-
bet tn̄ locū in Treb. in uirtute l. antiquæ, q̄ ęq parat
Treb.& Falc. l. Marcellus. §. qd āt ad Tre. iun. l. si qs
seruo, cum ibi no. C. de fur. Contrariā sniam tenuit
gl. in d. auth. sed cū testōr.& in l. si ut allegas. C. eo.
& illam sequitur Bal. frætus rōne tali: quia cū auth.
sed cum testator. sit lex correctiua,& loquat' de falci
dia, ergo ad Treb. non extendenda. l. si uerò. §. de vi-
ro. ff. sol. mat. sed hic patet rn̄sio p arg. Bar. Scdò mo
uetur Bal. quia hæres grauatus fideicommisso, gra-
uatur in hoc, quia p̄t cogi adire & restituere, ut hic:
ergo in alio alleuiari, vt possit uti quarta inuito testa
tore. l. eum qui. de iureiu. Sed respondete, q testato-
re quartam prohibente non cogetur adire, & sic nō
x grauatur. unde mihi placet opi. huius gl. & Bar. x p
quo alle. tex. in §. si uerò expressim. in Auth. de hęre.
& falc. vbi loquitur de fideic. pariter & legatis. Secū
dò moueor iōe: qa ex eadē radice, ex qua īuēta fuit
falcidia, inuenta fuit & Treb. ut in ver. sed quia, iun-
cto prin. sup. tit. j. ergo lex noua disponens de ea, in
telligetur de alia disponere. l. si quis libertam. C. de
nup. Tertiò moueor, qa rō scripta in d. auth. sed cū
testōr. conuenit ēt Treb. ergo & in ea locum uendi-
cabit. l. milites agrum. de re mili. c. consuetudo. dist.
j. in auth. quas actiones, cum ibi no. C. de sacros. ec-
cl. Ex quib. inferunt Doct. q sicut omissio inuenta-
y rij priuat hæredem falcidia, ita priuabit & Treb. y
dicta auth. sed cum testator & dicatis ut ibi. Eodem
modo dicunt Docto. q quemadmodum hodie non
habet locum lex falcidia in relictis ad pias causas,
ita nec habet locum Treb. auth. similiter. C. ad leg.
fal. & dicatis vt ibi: de quo ēt in c. si pr̄. de test. lib. 6.
z quia videtur aduersari illi opin. à contrario sensu:
aa sed dicatis ut ibi per Doct. z In fi. glo. in uer. actio-
bb nes. aa de hoc dicite ut dicam in §. seq. bb Glo. in
cc uers. restituerit. cc

ADDITIONES.

a Pręmitte ad euidentiam huius § id, quod habes infra, in primo notab. Itē p̄mitte, q quinq; sunt remedia Trebelliani, quæ ponit & enumerat glo. not. & magistralis in l. in testō. 10 gl. j. C. ad l. falc.& illam glo. dicit Bar. ibi esse notabilem & menō tenendam,& melius dicere quàm alibi. Item aduerte istum text. post prin. ibi, post quod senatusconf. prætor uoles,&c & intellige q prætor dat utiles actiones. s. fideicommissariam hæreditatis petitionem: quod intellige secundum q multum notab. declarat Bar. ī l. fi. ff. de fideic. hær. peti.& aduerte, quia ista est utilis, ut hic dicit tex. ibi, utiles. Et q sit utilis, est gl. ī l. 2. ff. de fideicō. hære. pet. Dum tn̄ postea iste tex. subdit,& in eū, dubito quę sunt istæ actiones, quas prætor det in eū. Et si dicis, q sunt illæ, q̄ ponuntur in l. in honorarijs. 10 prin. ff. de act.& obli.& infra de perpet.& temp. act. in prin. dubito, quia illæ non essent utiles, sed directæ. Et ad declarationē, quā pxime dedi ad istū tex. adde gl. infra de perpe.& temp. actio. ī prin. in uerbo, hæredis. Et si uis tenere, q dū tex. iste dicit,& in eū, intelligitur de illis p torijs positis vbi supra, hoc optimè probabis ex isto tex. px. suprà, ibi, q̄ iure ciuili hr̄di & in hr̄dem cōpetunt & tunc non benè stabit gl. q̄ subaudit, vel ēt p̄torio, quia illud de iure p̄torio subijcitur postea pximo uer. ibi, post quod senatuscōsultum. cogita, quia fortè ista est veritas. Et dū supra dubitaui, quia tex. dicit uoles, dic q illa dictio, vtiles, refertur ad actiones, q̄ dantur ipsi fideicommissario, non autem ad eas quę dantur cōtra eum, cogita tn̄ an tutum sit istos tenere. Et fortè tutius esset istū tex. exemplificare,& ei & in eum, secundum l. in honorarijs. & dicite q sunt uoles prætorię, cum directæ prætorię remaneant penes directum hæredem & ista est ueritas.

b Quam utilitatem attulerit hoc senatusconsultum Treb. uide Bello. hic, 3. notab.

c Dum Ias. hic insistit, quomodo debeāt intelligi illa verba, utiles actiones ei & in eum, uide Bello. in ultimo notab.

d No. primò, q eo ipso q aliquis est hæres, non potest desinere esse hæres, nisi de iure speciali per in integ. resti. & penes istū hęredem remaneant actiones directę, q̄ adeo sunt affixę ossib. ut euelli non possint no. in l. quis ergo casus. ff. de pecu. in l. 2. ff. pro socio.& utiles transeunt in fideicommiss. restitutione facta, vel etiam non facta, quando hęres esset in mora, uel esset absens, ut l. pen. C. eo. Nunquid ār oīa iura nō ha transeant ī fideic. Dic, q oīa q̄ erant in hæreditate tpe mortis testatoris, vt sunt actiones reales & personales: non aūt actiones pœnales, puta iniuriarum actio, quia illæ non transeunt, nisi lite cōtest. vt infra, de actio. §. non aūt. Similiter nec iura quæsita per hęredē. Isto casu debet facere sibi cauere hęres, q conseruabit eum indemnem ab oībus obligationibus occasione hæreditatis, ut voluit Bar. post gl. in l. cum hęreditas ff. eo.

e Vet. postea uero, quomodo ueniat aduersatione, uide Bello. hic in § sed quia. in prin.

f Potest quæri, an hodie testator possit prohibere Trebellianicam, sicut falcidiam. auth. sed cum testator. C. ad l. falc. uide infra in gl. in uer. licet. Potest & secundò quęri, qs dēt soluere debita & legata testatoris, an hęres qui debet restituere, an fideicommissarius? Gl. hic dicit q hęres debet soluere debita & fideicommissarius legata. Tu dic latius, secūdum glo. positā in l. j. ff. eo. q hęres ante restōnem hęreditatis potest soluere creditorib.& tanto minus restituet fideicommissario. l. ita tū. §. qui ex Trebelliano. ff. eodem. Sed an teneatur hęres pro sua quarta soluere legata & debita? Dic q non, si restituit totam hęreditatem: si aūt retinet quartam sub nomine quanotatis, tunc tenetur creditoribus pro quarta, sed non legatarijs, nisi pro eo quod habet ultra quartam, pro quo tenetur debitoribus & legatarijs. l. j. § fi. ff. eo.

g An autem hęres restituens possit detrahere quartam de legatis ratione falcidię,& aliam quartam rōne fideicommissi uniuersalis? Dic q non, quia se nō compatiuntur: detrahitur. n. falcidia, quando tota hęreditas uel pars est exhausta legatis, ut supra, tit primo & ideo nihil remanet, quod possit restitui, ideo &c. de quo in l. Marcellus. ff. eo. An autem quarta iure naturę, & sic legitima & Trebellianica eodem tempore possint detrahi? Dic q non, sed diuersis temporibus sic, secundum glos. in c. Raynaldus. extra, de testa.

h An hoc possit fieri per procuratorē, uide hic Bello. 2. not.

i Quęritur etiam, quid si hæres non detrahit quartam ex fideicommisso, ut quia coactus, an redūdabit ad utilitatē legatario

rum, ut fideicommissarius debeat soluere integra legata? Dic ꝙ non, quia non dēt plus hr̄e, q̄ haberet si hæres detraxisset d. l. Marcellus. Quæritur ēt, an hæres non conficiendo inuentariū perdat Trebellianicam, sicut perdit Falcid. ut supra in ꝓxi. §. fi. Bar. & Doct. communiter tenent ꝙ nō, quia nō reperitur expressum sicut in falcidia, de quo in d. l. Marcellus.

k Hoc prosequere, ut hic per Bello.

l Nam ex potestate absoluta hoc lex aliquando facit, non ex ordinaria Bell. lib. j. supp. c. 3. in fi.

m Intellige & declara, ut per Bello. qui examinat super hoc uocab. quædam dicta Io. Fab.

n Alias gl. seq. usq; ad § sed q̄a, expedias ut per Bell. quia omittuntur per istum.

o In fi gl. in uer. ex lege. Dic melius, ut hr̄ in §. quia uerò legē. in Auth. ut lic. mat & au. ubi in duob. casib mulier dēt hr̄e quartā. Primus, qn̄ quis ductus cōcupiscentia alicuius mulieris, eā duxit ad domum, & iurat se habiturū eā ꝓ lgia uxore, & postq̄ fuerit carnali copula desiderio satiatus, eā repellit indotatam: certè ei debetur quarta pars bonorū uiri illius pro restauratione honestatis, & ēt eā cogitur hr̄e in lḡiam uxorē. d. auth. ut liceat. & ibi gl. Secundò, qn̄ ꝑmoritur maritus diues, & uxor inops indotata, tunc succedit in quarta una cū liberis, si sint tres; si plures, tunc pro uirili. in auth. præterea C. vnde uir & uxor.

p De hac responsione uide Bello. qui ēt plenè examinat oēs has quartas: & uide eundē ad gl. sup uer. solebant, quā iste omittit.

q Sed caue, quia ēt ita referendo tex. dicit, atq; ex lege falcidia, & nullum simile est idem. Et contrarium eius, quod est hic, s. ꝙ de legatis singularib. sicut de vniuersalib detrahatur Trebellianica, tenet expressè Ang. hic, in ver. sed quia hæredes. quem legit pro. §. in 2. uo Sed mihi placet magis id, quod tenet ipse Ang. ubi supra, ad fi. latius hoc examinans.

r In glo in uer solebant. Gl. intelligit istum tex. ut loquatur de iure antiquissimo: quia hodie non esset opus stipulatione inter hæredem & legatarium partiarium, cum p exæquationem legatorum & fideicommissariorū uniuersalium onera diuidantur ipso iure. Ego puto, ꝙ imò iste tex. procedat hodie in terminis, in quibus loquitur. s. qn̄ est legata pars bonorū: quia in legato partis bonorū non trāsit aliquod onus in legatariū, nisi interueniat stipulatio, de qua hic, ut est tex. in l. si quis seruum §. fi & melius in l seq. hic all. ī gl. ibi oīno uide Bar. & ita ut supra reperi postea tenere Nic. de Neap. hic. Quæritur ēt, quid si testator iusserit hæredem restituere hęreditatē deductis legatis, an intelligatur ꝙ primo soluat legata integra, & residuū restituat deducta Trebellianica? Dic ꝙ non, imo importat ꝙ hæres debeat soluere, & non fideicommissarius: sed non integrè, quia tā de legatis, q̄ fideicommissis detrahet quartam pro rata, & fiet una mixtura, & sic erit una noua quarta & anomala, ut uult Bar. in d l. Marcellus. ad Treb.

ſ Adde, ꝙ anteq̄ fiat aliquis actus corā eo, ꝙ ista cā suspicionis debet opponi, alias faciendo plus, & omittendo exceptionem, uidetur in eum consentire. l. quidam consulebant ff. de re iud.

t Ad hanc gl. & alias, quas iste omittit usque ad §. nihil, uide Bellon. qui diligenter eas examinat.

u Potest testator prohibere Trebellianicam: contrariam gl. habet in auth. sed cum testator, quæ determinat ꝙ non possit prohibere. Veritas est ꝙ sic, & hoc tenet Bar. ī l. Marcellus. §. quod autem. ad Treb.

x Hæc opi. est communis, & per quæ uerba censeatur tacitè ꝓhibita, uide Bell. consi. 65. cum seq.

y Vide Bello. consi. 29. nu. 12.

z Et quia de stricta significatione ad latam uocabuli ēt in materia correctiua licitum est arguere. d. l. Marcel § quod autē, &c. Et hoc etiam modo potes r̄ndere ad argumētu Bal. infra relatū. Et ꝙ ēt in correctorijs fiat extensio de stricta significatione ad latā, est gl. reputata sing. in cle. j. in uer eligatur. aliqui habēt in uer. religionis de ele. Sed appellatione falcidiæ, uenit Trebellianica, latè sumpto uocabulo, ut in gl. in auth. unde si parens. in uer. falcidiæ. C. de inoff. test. ergo &c. Et ista rō multum mihi satisfacit, quam etiam ponit Ang. de Are. hic.

aa Vide super hac gl. hic latè per Bell.

bb Quæritur etiam, an ante restitutionē hæreditatis fideicōmissarius sit dn̄s? Glo. hic in uer. restōnem. tenet ꝙ non Bene tamē fallit in trib. casib. s. ꝓpter absentiam & morā hęredis, uel quia decedat sine hęrede. l. pen. C. eo. Quæritur ēt, an fideicommissarius possit facere inuentarium facta sibi restitutione, ut non teneatur ultra uires hęreditarias? Bar. ꝙ sic, in l. an rōne. ff. ad leg. Fal. Sed an inuentariū factū per hæredem prosit fideicommissario. Bar. ꝙ non, nisi cedatur hoc vult in d. l. in rōne. Quęritur etiam, ad cuius petitionem potest hęres cogi restituere hæreditatem? Dic ꝙ ad petitionem fideicommissarij vniuersalis, ut hic in gl. uel particularis, vel eius ꝓcuratoris: licēt. n. ad adeundum hęreditatem non possit constitui procur. l. Paulus. ff. de acqui. hær. tū pōt constitui ad petendum restōnem hęreditatis. l. qui ita § etiam. ff. eo. & licet restituatur procuratori, tamen acquiritur dn̄o, quia restō debet fieri illi, cui uenit sienda cessio. l. si mulier §. ex asse. de uer. obl. & ideo non posset alteri cedi etiā de uoluntate fideicommissarij, secūdum Bar. in l. si stipulatus. de verb. oblig.

cc In gl. in ver. restituerit, quam iste non legit, dum uult, restitutione facta uerbo tantum, trāsire dominium in fideicommissarium, uide quę late dixi in. l. j. in 7 car. post Puteū. ff. de leg. j. Et gl. dicit, ꝙ hæres manumittit seruū hęreditarium, & all. l. si hęres institutus § si hæres. dic ꝙ nihil facit, quia ibi non dr̄ an possit manumittere, vel ne, sed solum dr̄ ꝙ hęres non pōt conueniri ante restōnem, etiam de malefactis. De hoc ergo, an hęres ante restōnem possit manumittere seruū hęreditarium, vide gl. in illa l. fi. in §. sed quia in ver. manumittere C. com. de lega. & ibi Bar. & latè Bal. in l. quidam. §. si quis filium. ff. eo. Et ad istam glo. uide Ang. de Are hic.

S V M M A R I V M.

1 *Est differentia, utrum testator relinquat hæredi quartam nomine rei particularis, an uerò nomine quotæ.*

2 *Qn̄ hæres restituta hæreditate teneatur ad onera hæreditaria.*

3 *Fideicommissa etiam ab intestato relinquuntur.*

§. Nihil autem.

Nō summatur breuius ꝑp pluralitatē rn̄sorum. No. primò, nihil referre an quis sit ex asse hæres institutus, an uerò ex parte grauetur restituere totū an partē totius, an partem partis: q̄a oīb. his casib. restituta tota uel parte, pro rata transferuntur actiones: Item no. ex §. si quis una, nihil referre an q̄s grauetur restituere hęreditatem, retenta quarta sub nomine rei singularis, vel rei hæreditariæ. Hoc uerum quo ad hoc, ut possit cogi adire & restituere: item quò ad hoc, ut possit non detrahere aliā quar-

1 tam. †Est tamen in hoc differentia, quia quando habet quartam sub nomine rei particularis, non obligatur oneribus hæreditarijs, quia habetur loco legatarij, ut hic, & l. j. § si hæres accepto fundo. ff. ad Trebel Quando uerò habet quartam sub nomine quotæ, pro illa quarta obligatur oneribus hæreditarijs, quia pro illa quarta habetur loco hæredis effectu. & eadem sibi uendicant locum, siue grauatus fuerit restituere hæreditatem retenta aliqua re, quæ solum ascendit ad quartam, vel retentis duabus pluribusque rebus, uel summa vel quantitate hæreditaria: nam transferuntur actiones insolidum in fideicommissarium. Nec hoc casu hoc videtur iniquum, cum sit in potestate fideicommissarij an uelit hæreditatem sibi restitui, an uerò illam omittere: si igitur illam petierit, & restituatur, & dānum supportauerit, æquo ferat aīo: q̄a damnum qd̄ q̄s sua culpa, &c. regula iuris, damnum, in 6. In fi. gl. diximus. Non obs. hæc l. ex mille. quia hæc reg. vendicat sibi locū, vbi est eadem rō disponendi totius ad totū, q̄ est partis

a ad partem. a secus si esset diuersa rō disponendi, ita

2 loqtur l. ex mille. In fi. gl. ī ver. actiones Sī † q̄rat̄ qualiter hæres restituta hr̄ditate ad onera hr̄ditaria teneat̄: aut habet quartā sub noīe quotæ ex uoluntate testatoris, vel ꝑter de uoluntate legis: aut ipsam hēt sub noīe rei particularis, aut hēt plus quarta, aut nihil hēt. Si quidem hēt quartam sub nomine quotæ.

ipse

ipse tenet creditorib. hꝑditarijs ꝑ sua quota, sed tñ legatarijs nõ tenetur, vt hic in gl. in l. j. §. pe. & fin. ff. ad Treb. Et est rõ dñiæ: nam ꝙ teneatur rñdere creditorib. ꝓuenit sub repñtatione psonę defuncti: vnde cũ repñtet defunctum ꝓ quarta, creditorib. obligatur ꝓ quarta, quib. & testõ viuẽs erat obligatus. Sed ꝙ hrs teneat legatarijs, non prouenit sub repñtatione psonæ defuncti, quia defunctus nunquam fuerat obligatus legatarijs, imò legatarij sumunt robur ab hꝑdib. §. in nouissimo. C. de cad. tol. sed in legatis obligatur, qa bona testõris ad ipsum eius iudicio puenerunt. Vñ cũ non hẽat quartam ex iudicio testatoris, sed iudicio Trebelliani, non obligatur creditoribus nec legatarijs, tũ quia nec repñtat quo ad eos defunctum, tũ quia nec aliquid hẽt ex iudicio testõris. Facit qđ no Bal. in rub. ff. de acq. hær. qui dixit, ꝙ iõ de iure ffõrum hæres non conficiens inuentarium tenetur creditorib. hꝑditarijs ultra uires hꝑditarias, sed non tenetur legatarijs, quia ꝙ teneatur creditorib. hęreditarijs ꝓuenit, quia illis obligatur sub repñ atione psonę defuncti. Cũ igitur esset illis defunctus obligatus insolidũ, obligatur & hæres illius ꝑsonã repñtans. Sed ꝙ hæres legatarijs obligatur, prouenit ex eo ꝙ bona testõris ad ipsum uenerũt: eatenus igitur, quatenus bona à testõre hẽt, legatarijs obligatur, & nõ ultra. l. si hęres. §. j. ad Treb. Si uerò habeat quartã sub noĩe rei singularis, *b* tunc non obligatur nec creditorib. nec legatarijs, ut hic. rõ, qa nõ loco hæredis, sed loco habetur legatarij. l. j. §. si hæres. ff. ad Treb. Si uerò hẽt aliquid plus quarta, si ꝙdẽ hẽt plus sub noĩe quotæ, tunc ꝓ tota illa quota tenetur creditorib. hæreditarijs, quia ꝓ illa quota repñtat defunctũ: sed legatarijs tenetur solũ pro illa quota, quã hẽt supra quartam: quia illam solam hẽt ex iudicio testatõris, quartam uerò aliam ex iudicio legis. Si verò hẽt plus quarta sub noĩe rei particularis, tunc non tenetur nec creditoribus nec legatarijs, quia ego hæres habeor loco legatarij. Et hoc verum litabitis, si portio fideicommissarij sufficit creditorib. & legatarijs: si verò non sufficeret, creditores nõ haberent regressum contra me hæredẽ, sed legatarij. sic, in eo qđ habent ultra quartam. l. j. §. si. ad Tre. Sed dixit Imo. in l. j. ad Treb. hoc uideri sibi non solũ in irõ, sed iniquum, ꝙ deficiente portione fideicõmissarij, ꝓuideatur legatarijs contra hæredem ĩ eo, quod plus hẽt sub noĩe rei particularis: non aũt prouideatur creditorib. cum creditores tractent de dãno euitãdo, legatarij ãt de lucro captãdo. Itẽ creditorib. esset obligatus defunctus, sed legatarijs non l. fi. C. de lega. Sed certè aperta rñsio sumitur ex prędictis. Nam iõ creditorib. nõ tenetur, quia cũ hẽt quartam, vel plus quarta sub noĩe rei particularis, habetur loco legatarij, nec repñtat defunctũ, & propterea iplis non tenetur. Sed iõ tenetur legatarijs, cũ illud qđ hẽt ultra quartã, hẽat iudicio testatõris: nimirũ si illis obligatur, ut sup. dixi. Si uerò hæres nihil hẽat, qa restituit totam hæreditatẽ nulla quarta retẽta, hęres in totum est liberatus: fideicommissarius aũt in totum est obligatus, ẽt ultra quam facultates hæreditarię patiãtur. §. sed si recuset. in fi. sup. eo. qđ verum litant Doc. singulariter, nisi iste fideicommissarius inuentarium confecisset, quo casu & creditorib. & legatarijs eatenus solum tenetur, quatenus uires hæreditarię patiuntur. auth. sed cum testator. C. ad l. Fal. quod Imo. reputat sing. ꝙ illa auth. correctiua, q̃ loquitur de hęrede directo, sibi vendicet locũ in hæreãe utili, vt fideicommissario. Sed dixit Imo. hoc procedere, quia illa lex non est correctiua, sed declaratiua iuris antiqui: quia ꝙ uoluit lex antiqua hęredẽ obligari insolidũ, declarat lex noua ita demũ verũ esse, si inuentarium non confecerit. Sed tñ hęc rõ non bona. Nã cum lex noua aliquid detrahat iuri cõi, non dicitur declarare, sed de nouo dispone re. l. ius ciuile. de iust. & iu. l. hęredes palã. §. sed si non tam. ff. de test. Vñ aliter ego rñdeo, ꝙ ideo auth. illa extenditur ad fideicommissarium, quia lex antiqua *e* ęqparat ipsum heredi. §. restituta, supra eo. l. j. §. de illo, ad Treb. unde in virtute legis antiquę, verborũ extensio ꝑmittitur, iuxta no. in l. si qs. C. de furt. Cætera dicite, ut habetur in l. j. §. fi. ff. ad Treb. Ex §. pręterea no. ꝙ non solum fideicommissa pñt relinqui in testamento, sed ẽt ab intestato. Et fuit ratio dubitãdi, qa non videbantur veniẽtes ab intest. grauari posse, ꝙ b. nihil relictũ extiterat: qa quẽ nõ honoro, onerare non possum. l. ab eo. C. de fideic. Ratio decidendi fuit, quia licẽt testator expresso iudicio nihil relinquat, tñ tacitè aliquid reliquit, ex quo alios instituendo venientes ab intest. potuisset excludere. l. conficiuntur. C. de iure. cod. Et dicit ibi gl. ꝙ illa ꝓsumptio iuris & de iure, cuius ꝓbatio in contrariũ non admittitur: quod reputabat ibi sing Bal. dicens, ꝙ uolens probare uenientes ab inte. indignos hęreditate defuncti, non auditur. Itẽ no. ꝙ legata olim non ualebant, nisi relicta fuissent in testamento. *c* Item no: ꝙ non solũ institutus in testamẽto, uel ueniẽs ab intest. pñt grauari fideicommisso, sed ẽt fideicommissarius, *d* Item no. ꝙ non solũ oẽs hi grauari pñt restituere totam suam hęreditatem uel portionem, uel partem, sed ẽt aliquã rem singularem. In tex. ibi, honorario. *e* Ibi, cum quoq; *f* In fi. gl. ẽ ver. valeat.* de hoc dicite, ut habetur plenè ĩ l. j. de le. j. Prima sol. cõioř est, ꝑ l. q̃ sub conditione. §. edicto. ff. de cond. inst.

ADDITIONES.

a Hanc reg. limita plurib. modis, ut hic per Bello.

b Hoc tamen limita multũ notabiliter, qñ ista res esset sufficiẽs ꝓ quarta, sed si aũt esset minus ut peteret supplementum, quod potest, vt in gl. tunc tenetur in eo quod sibi suppletus, creditorib. pro rata: non autem in ipsa re, quia eam habent nomine legati. ista est gl. notab. in l. j. §. si hæres. in gl. pe. in prima sol. ff. eo. Et rõ est, secundum Ang. de Aret. hic, quia petendo supplementũ vř hic ad rõnem quartę, & sic ad rõnem quotæ, nimirũ ergo si tenetur. Secus, qñ non petit supplementum, sed simpliciter est contentus re sibi legata, quia tunc hř loco legatarij. Et hæc bene nota ad declaratiõnẽ huius tex. Quid ãt si hæres coactus adeat, an perdat rem sibi relictam, sicut perdit quartã? Dic ꝙ sic. l. ita tñ §. si perceptis. ff. eo. ad Treb. No. ẽt hic ex supra dictis, ꝙ Trebellianica potest detrahi in una re ex iudicio testatoris, item ex uoluntate fideicommissarij, item ex declaratione iudicis, de quo supra n. j. in prin.

* Hæc enim ratio æquiparationis facit, ut in correctorijs & in fictis etiam admittatur extensio. Bello. lib. 3. suppu. c. 17. in fi. & c. 19. nu. 14.

c Et iuxta illud notabile multũ dubitãt Io. Fab. & Ang. de Are. hic, an hodie legata possint directò relinqui in codicillis, & per multas ambages inclinant ꝙ nõ, cuius contrariũ audacter teneo, eo qa cessat illa notabilis rõ Iurisconsulti in l. si qs cũ nullum. ff. de iu. cod. & rõ Imperatoris. §. fi. infra de codicillis.

d An autem sit necesse; ꝙ succedens ab intestato nominatim

granetur onere fideicõm:ſſi,exprimendo eius nomen ꝓpriũ? Dic quod non ſufficit quod dicatur hoc mõ.Quiſquis mihi hę res erit:quę clauſula comprehendit hrẽdes quoſcunq;.l.ſi quis cũ uull ſi.ff.de iure codi. Et adde,ꝙ ab inteſtato ſolũ põt relinqui p uiã fideicõm ſſi,non autem directò:ſed ſi directò relinqueretur in codicillis,reſoluitur i fideicõmiſſum.l.Sceuola. ff. ad Treb.& ita fideicõmiſſarius poterit cogere uenientes ab inteſtato adire,ſicut & cogit hæres ex teſtõ,d.l.Sceuola.ſi ſit fideicommiſſarius particularis,cui dẽt reſtitui res certa vel q̃titas q nõ poſſet cogere hrẽdẽ niſi eſſet particularis reſpectu quotæ hrẽditatis:quia primo caſu non tenetur ad onera,iõ&c.l.lõgius ff.eo.Secundo caſu ſic,ideo cogit.l.mulier §.ſi ff eo.

c Item no.& pondera iſtum tex.in ver.vel honorat o, coniuncta d.l.conficiuntur.§ j.ꝙ ille,qui eſt ſucceſſurus ab inteſtato, de iure proprio tñ poſſit grauari fideicõmiſſo,quia dr̃ ſuccedere ex voluntate defuncti,alias nõ poſſit grauari.& ſic hic habes tex.iuncta d.l.conficiuntur.contra gl.quã Bar.ibi reputat mirabilẽ,in l.1.§.vel maximè.ff.de coll.bon.& illã glo.reprẽhẽd.ẽt ibi Bar. Et ſic cum habeant ſaltem ex voluntate tacita, poſſunt grauari.Hinc infero unũ mirabile,qd̃ nũquã memini me in ſcriptis legiſſe:ꝙ ſi proximior moritur vel repudiet,ꝙ alius non dr̃ eſſe grauatus,cum tñ primus dicatur uocatus ex voluntate tacita,iuxta gl.ſingularem in l.non iuſtam C.ad Treb. qd̃ vr̃ eſſe contra l.1.§ fi.& ibi Bar.ff.de leg 3. niſi etiam videatur relictum a ſecundo,uel niſi a primo ſit nominatim relictum. Cogita,& vide Ang.de Are.hic.

f No.etiam in ver.eum quoq;.ꝙ in tantũ quis grauari poteſt,in quantum honoratur.in l.j.in fi C.communia de leg. tñ fideicõmiſſarius particular.s rei rogatus reſtituere alteri, nõ detrahit in caſibus notatis in l.pen.§ fi.C.ad Treb.ut ibi per Bar..

a Ad hanc gl.& alias huius.§ uide hic Bel.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo fideicommiſſum conſequatur fideicommiſſarius, ſi hæres negat à ſe relictum.*
2 *Fauore vl.ma voluntatis pars aut ſoluere,aut iurare cogitur.*
3 *Hodie ſufficit ſemel iurare de calumnia.*
4 *An fideicommiſſum ex minus ſolenni voluntate præſtandum ſit.*

§.Et quia. Quando quis voluit ſolenniter teſtori, & de hrẽde confidẽs i lo ſolenniter inſtituto ab eo fideicõmiſſum relinquit,hęres obligatur efficaciter fideicommiſſum p̃ſtare.h.d.ſecundum primam lecturam. Vel aliter,ſecundum aliam lecturam. Qñ quis voluit ſolenniter teſtari,& tñ non eſt teſtatus ſolenniter,ſi hæres mentitus negauerit fideicõmiſſum eſſe relictum, non poterit poſtea ex eo ſe tueri,ꝙ teſtm̃ ſolẽne non fuerit. h.d.No.primò ſummaria.Secundò no. non eſſe improbum,ſi quis alterum uirtute ſuperare contendat ſi aũt hoc fieret ad humanam gloriam,eſſet improbatum.§.cogitatum.in uerbo,zelus.in Auth. de mo

1 na.Itẽ no.†ꝙ ſi hæres cõuentus denegauerit fideicõmiſsũ à ſe relictũ,iurabit fideicõmiſſarius prius de calumnia,hoc eſt,ꝙ aĩo calũniãdi non petit illud fideicommiſſum:quo caſu defert iuramentum hrẽdi an mandauerit,uel aliter ſciuerit fideicommiſſum à ſe fuiſſe relictũ:quo caſu ſi iuſm negauerit p̃ſtare, non compellet:ſi uero iuſo affirmauerit,ſoluere cogetur.Si aũt fuerit in iurando contumax, vrgebitur quoq; ad ſolutionem.Si verò poſtquàm negauerit, fateatur poſtea fuiſſe relictum,ſed dicat ex eo nõ teneri,ꝙ fuerit in minus ſolenni voluntate relictum, tunc non audiet,in odium mendacij ſui.facit auth, contra qui propriam,C.de non nu.pec.l.cum de in-

2 debito.ff.de prob.In fi.gl.in uer.hſe.no.†caſum, in quo pars compellit aut ſoluere,aut iurare:& hoc ꝓuenit fauore ultimarum voluntatũ,quas executioni publicè intereſt demandari.l.uel negare.ff.quemad,

a teſt.ape.&huic.§.conc.l.fi.C.de fideic.a In fi.gl.iu-

3 rauerit.no.†hodie ſemel ſufficere iurari de calũnia. & hoc i exordio.qd̃ verũ litate,ubi iudex viderit expedire ut ſępius iuſm deferat,qa viderit euidẽtẽ calumniã ſuperuenire.c.2.§.fi.de iur.cal.lib.6.In gl.cogendus.ibi,hrẽdis.dicite ꝙ hæc prima ſol. eſt bona. Non ob.qd̃ dixit gl.ꝙ hic de teſtatore loquit,qa fateor:nam hic teſtator prius condiderat teſtm̃, i quo ſolẽniter hrẽdem inſtituerat:poſtea cõfidens de perſona hęredis,in minus ſolenni uolũtate grauauit ipſum fideicommiſſo,& valet fideicommiſſum, licet relictũ in minus ſolenni voluntate:quia hæc voluntas minus ſolennis ideo validatur,quia habet depẽdentiam à p̃cedenti teſtõ ſolenni.facit litera ibi, fidei hæredis cõmiſit.quaſi ſentiat ꝙ hæres iã ſolenniter inſtitutus fuerat.In fi.Hæc ẽt ultima approbatur ut in odiũ eius qui primò negauerit, fideicommiſsũ fuiſſe relictum ex uoluntate minus ſolenni, fideicõ

b miſſum debeat,pro quo intellectu *b* facit hic §.in fi. & auth.contra qui propriam.C.de non nu.pe.l.cum de indebito.ff.de ꝓb.Vñ ex p̃dictis diſtingue: ſi q̃-

4 rat,† an fideicõmiſſum c ex minus ſolenni volunta-

c te ſit p̃ſtadũ,aut hęres fuit inſtitutus in ſolenni teſtõ ſed in minus ſolenni fuit grauatus fideicõmiſſo, & tunc de fideicõmiſſi p̃ſtatione tenet:qa volũtas minus ſolẽnis hẽt depẽdentiã à ſolẽni, ex cuius virtute bene validat.Aut hęres fuit inſtitutus in minus ſolẽni voluntate,& in ea fideicõmiſſo grauatus,tũc,ſi q-dẽ ab initio fateat eſſe relictũ,ſed minus ſolenniter, nõ tenet.l.ſi veritas.C.de fideic.Aut ab initio negat fuiſſe relictũ,ſed poſtea cõuictus delatione iuramẽti,vel ꝓbatione teſtiũ vel inſtrumentorũ fateat fuiſſe relictũ,ſi velit eo ſe iuuare ꝙ voluntas non fuit ſolẽnis,tũc nihilominus tenet in odiũ ſui mendacij, vt hic Si aũt fideicommiſſum fuerit in ſolenni uolũtate relictum ſiue vl̃e ſiue particulare,palam eſt illud deberi,dummodò perſonę capaci fuerit relictum, ſup.tit j.in prin.& infra tit.ſeq.Cætera dicite vt in l. fi.C.de fideic.quæ ſola huic concordat.

ADDITIONES.

a Et dum gl.iſta dicit ꝙ l fi.C.de fideic.eſt poſterior: dic ꝙ non eſt verum,per illud quod dicit glo.no.in prima conſtitu. C.in uerbo,primo loco.

b Et pro hac lectura adde in ſimili tex t.notab.in l.ſi dubitetur. §.ita demũ.ff de fideiuſſ.& in ſimili text.in l. hæreditatum. §. fi.ad l.Fal.& in ſimili tex.no.in l.fina.ff.de rei uend & in ſimili tex.notab.in c.vaſallus.el j.ſi de feu.fue.contro inter do.& agn. aliàs eſt § capituli,moreb.Sed aduerte,quia contra iſtum intellectum vr̃ facere iſte uer.fin.in iure & facto,ut iurib. uñ.Si ergo eſt diuerſum ius & factũ in illa aduerſatiua,ꝙ ſi,de cuius natura eſt ꝙ aduerſetur p̃cedẽtibus,quomodo iſte intellectus poteſt procedere ad totum hunc tex.Et propterea dicit Bar. in d. l.fi.ꝙ iſte intellectus eſt contra hunc tex.Niſi dicas, ꝙ denotet diuerſum factũ in hoc,quia in primo fundabat ſe in hoc, quia dicebat non eſſe verũ ꝙ eſſet relictũ:in ſecundo fundabat ſe ſuper iure,quia dicebat ſe de iure non teneri.ecce,qualiter eſt diuerſum factum.eſt ẽt diuerſum ius,quia in primo caſu, qñ negat eſſe relictũ,cõpellitur à iure:in ſecundo uero caſu,qñ negauit,nõ põt ſe fundare ſuper iure,ex eo ꝙ dicat ſe de iure teneri & ſic ẽt eſt diuerſitas in iure. Et eadem potes dicere circa primũ intellectum ad eum ſuſtentandum:& ad primum adde etiam tex.in l.ſed & ſi ex parte.§.interdum.ff.quod cum eo.

c Hodie ſic,quia exæquata ſunt legata fideicommiſſis.l.fi.C cõmu.de leg.Si tamen relinquantur legata in teſtamento, tunc rupto teſtamento non dantur,niſi in caſibus no.in l.eam, quã C.de fideicom.

TITV-

TITVLVS XXIII.

De singulis rebus per fideicom. relictis.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de fideicommissis uniuersalibus siue generalibus: uerũ quia sunt & alia fideicommissa, quæ particularia siue singularia appellantur, ideo de his tractaturus intitulauit, de singulis rebus, &c.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, Etiam, est implicatiua.*
2 *Nemo potest in plus grauari quàm sit honoratus.*
3 *Ad præsens oua, sunt cras pullis meliora.*
4 *Est differentia in magnis effectus, utrum seruus directò manumittatur, an per fideicommissum.*
5 *An quis possit in plus grauari, quàm ad eum peruenerit.*
6 *Legatarius & fideicommissarius grauati præstatione alicuius rei, nõ possunt per falcidiam quartam detrahere.*
7 *Inspiciendum est, quod euenire potest.*
8 *Quando in statuto uel lege ponitur istud uerbum, Maximè, intelligitur idem esse in casu non expresso.*

Potest autem. Ab hærede legatario vel fideicommissario
particulari relinq p̃t: & nedũ res ꝓpria testõris, sed
hr̃dis legatarij, fideicommissarij & extranei relinq
p̃t. h. d. primò. Et nemo p̃t in plus onerari q̃ sit hono
ratus. h. d. scdò Et directò manumissus libertus testõ
ris, per fideicommissum hr̃dis dr̃. h. d. tertiò. No. pri
mò non solum fideicommissum vniuersale posse re
linqui à testõre, vt supra tit. j. per totum, sed ẽt parti
1 culare, ut hic. †Hoc suadetur ex dictione, Etiam, hic
posita, q̃ est implicatiua. l. ẽt. C. si tut, uel cur. inter. I-
tem no. non solùm hr̃dem, sed ẽt fideicommissariũ
& legatarium fideicommisso grauari posse. Itẽ no.
ꝙ non solũ res testõris, hr̃dis, fideicõmissarij, vel le
gatarij, sed ẽt aliena quoq; fideicommisso relinqui
2 potest. †Itẽ no. neminẽ posse iu plus grauari *a* quàm
a honoratus fuerit. conc. l. ab eo. C. de fideic. *b* Itẽ no.
b ꝙ cũ res aliena relinquitur, tenetur grauatus ipsam
redimere si possit, aliter tenetur præstare æstimatio
nem. si tñ dominus rei velit vendere, sed p̃tio nimis
immenso, non tenet̃ grauatus emere, quia tale man-
datum testatoris de redimendo debet intelligi ciui
liter, dummodò honesto & iusto p̃tio venũdari pos
sit, vt hic in glo. & l. non dubium. in fi. ff. de leg. 3. I-
tem no. ꝙ non solùm res, sed ẽt libertates fideicom
misso relinqui possunt: & nedum seruis ꝓprijs, sed
etiam alienis. Item no. ꝙ qñ relinquitur libertas ser
uo alieno per fideicommissum, tenetur hæres relin
quere & liberare si potest: si ãt non p̃t, non ꝓpterea
extinguit̃ fideicommissum, sed differt̃ in tp̃s quo re
dimi possit & libertas p̃stari. Sed dixerit aliqs, qua
re hoc casu non præstatur æstimatio, ex quo redimi
non p̃t, sicut præstatur in uer. præced.? R ñdeo ꝙ nõ
præstat̃, qa libertas est inæstimabilis. l. Paulus, de fi-
deic. lib. Scdò, quia præstatio huius æstimationis fa
cta seruo nihil sibi ꝓdesse posset: apud ipsum. n. nõ
remaneret, sed statim momento euolaret ad dñm. l.
placet, de acq hær. No. ꝙ id, quod differtur, non au-
fertur. R ñdet alter, sed non interim datur. ideo alibi
3 gl. dicit, †Ad præsens oua, cras pullis sunt meliora.
4 l. cum hi, de transf. Alibi, Non emo spẽ pretio. Ex† §.
qui autẽ, no. ꝙ seruus p fideicommissum manumis-
sus, efficit̃ libertus manumittentis: si directò fuerit
manumissus, libertus testatoris efficit̃, & est magni
effectus: quia si libertus efficiat̃ hæredis, non põt ip
sum in ius uocare sine venia, ad hoc ut fideicõmis-
sum p̃stet. Item tenet̃ ei operas p̃stare. Item partem
suorũ bonorũ relĩquere. inf. de success. lib. §. sed nr̃a.
facit l. si non sortem. §. libertus. ff. de cond. ind. l. is
quoque. l. sed si hac. §. qui manumittit̃. l. si libertus. l.
pe. ff. de in ius uo Item no. ꝙ libertus relinquit̃ dire-
c ctò, qñ ab ipso testõre suscipit̃, non ãt ab hr̃de. *c* Fina
liter no. p q̃ uerba fideicõmissaria libertas relinqua
d tur. In gl. inutiliter. *d* ibi, faciẽdo. Si quæratur, †an qs
5 possit in plus grauari, q̃ ad eum puenerit distingui-
te, aut fuit honoratus in quantitate, & in quantitate
grauatus: & tunc licèt acceptauerit quantitatem si-
bi relictam, non tenetur tñ plus præstare q̃ accepta
uerit, ut hic, & l. Labeo. C de fideic. Aliquando quis
honoratus fuit in specie, & in alia specie longè ma-
iori grauatus, & tunc acceptando speciẽ minorem,
p̃stare tenet̃ speciem maiorẽ, in qua grauatus fuit:
quia cum inter spẽs cadat affectio, illa minor, quam
aliquis uult hr̃e, hr̃ quo ad affectionem ꝓ maiore. l.
planè, la j. l. 2. §. si cui, de leg. j. Aliqñ honoratur in
quãtitate, & grauat̃ in spẽ, & tunc quãtitatem acce-
ptando tenetur p̃stare speciem: quia tũc uidetur mi
noris speciem æstimasse q̃ sit quantitas sibi à testõ-
re relicta. Eodem modo si fuerit in specie honora-
tus, & grauatus in quantitate longè maiori q̃ ualet
species, ipse tenetur ad p̃stationem quantitatis, quia
ratione affectionis vr̃ plus æstimasse speciem sibi re
lictam, q̃ quantitatem à se præstandam: ita probat̃
in l. Imperator §. j. de leg. 2. Hæc uera sunt regulari
ter: sed fallit primò, quando id in quo quis est graua
tus, est æstimabile: sed grauamen inæstimabile, quia
tunc non tenet̃ ad grauamen. l. planè. §. fi. de leg. j.
Eodem modo econtra, si emolumentum est æstima
bile, sed grauamen inæstimabile, ad id non tenet̃. l.
6 filiusfa. §. scdm uulgarem. de lega. j In fi. no. †ꝙ lega
tarius vel fideicommissarius grauatus p̃statione ali
cuius rei, non potest detrahere quartã per falcidiã.
Idem tenuit gl. in l. j. in fi. C. com. de leg. & Doct. se-
quuntur, per l. lex falcid. si interuenerit. § nonnun-
quã. ad l. falc Suadetur & rõne: Nam ideo permitti
tur detractio quartæ falcidiæ, ut ex testõ adeatur hr̃-
ditas, ne legata pereant. sup. ad leg. falc. in prin. Sed
hæc rõ cessat, ubi iam ab hærede instituto adita fuit
hr̃ditas: ergo cessare debet rõ disponendi, ut falci-
dia locum hẽat. l. illud, ad leg. Aqui. Nõ obst. l. alleg.
Paulus. quia ibi legatarius siue fideicõmissarius nõ
detrahit quartã ex persona sua, sed ex p̃sona hr̃dis ĩ
stituti, ut ibi litera sonat. In fi. gl. in uer. libertas. rõ
specialitatis cõsistit in fauore libertatis, ut d. l. Pau-
e lus. In gl. differt̃. ibi, l. si usufructus. *e* non obst. hæc
iura, quia loquunt̃ in casibus, in quibus tp̃a in ĩteg.
restitutioni statuta erant à lege: unde si illis casibus
tp̃a excedantur, actus corruit Sed in nr̃o casu nulla
tp̃a erant statuta dño ad uendendũ seruum ꝓpriũ,
vñ si emptio differatur, legatũ non perimit̃. In fi. De
7 hoc brocardo, utrũ sit inspiciendũ, † ꝙ euenire pos-
sit, dixi sup. de rer. diui. §. illud q̃situ. hr̃ ĩ l. si idem.
§. fi. ff. de iurisd. om. iud. ĩ l. inter stipulãtem. §. sacrã.
ff. de uerb. obl. & dicatis, ut ibi. Sed summaria cõclu
sio ita se hẽt, ꝙ si q. dẽ illud tale euenturum põt eue-
nire ciuiliter, uerisimiliter & honestè, tũc illud ĩspi
ciatur,

ciat, ut hic, & d.§.illud q̃sitũ est, & d.l.si idẽ.§.fi. Secus si euenire ꝑt infortunatiuè: qa casus aduersaq; fortuna hoĩum non est inspicienda.d.l.inter stipulãtẽ.§.sacrã.In fi.glo.in uer.maximè. No. ex gl.iuncta
8 lrã; q†ubicunq; ĩ lege, vel statuto, uel alia quacũq; constitutione apponit̃ uerbũ, maximè, ĩtelligit̃ idẽ esse in casu non expresso: nã quo ad iuris effectũ de notat, quòd in eo non est tanta ratio disponendi. & idẽ uoluit gl.1.l.illud.ff.ad leg.Aq.ubi apertè declarat.Idẽ uoluit ĩ c.ad abolẽdã.extra de fil. ꝓsby. &c.

ADDITIONES.

a Et sic a contrario posset in tũ quis grauari, in qñtũ est honoratus, quod est falsum: quia imò debet habere aliquid lucri.l.1.versi.cum.n.C.commun.de leg.& ibi uide gl.in uer.aliqd, & ibidem Bar.& tex.in l.3.§ Iulianus ff.de leg.3.Itẽ no.in uer. hoc solum, ibi, nam quod amplius est, quod utile per inutile non uitiatur, de quo brocardo hr̃ plenè in l.1.§ si stipulanti.ff. de uer obl.qd̃ maximè ꝓcedit in seperabilib.l. sancimus.§. si quis ãt.C.de do.& ad hoc facit l si legatarius, in uerbo, id tãtũ. ff.de leg.3.& expressius l.Imperator.§.si centum.ff de leg.2.

b Fallit in quinq; casib.in quib.ꝑt quis grauari in eo, in quo nõ honoratur. Primo in quãtitate legata post tp̃s restituẽda, in qua uenit restitutio pluris q̃ quantitatis.s.interesse pceptũ ex vsuris, sed ex alio lucro aduentitio, ut ex mercãtia.l.Imperator.§ si centũ, de leg.2.sed cũ hodie usuræ sint in totũ ꝓhibitæ, hr̃ tñ iõ honesti lucri percepti.f.in formã c.p vestras, de don. inter uir.& uxo.Scd̃ò fallit, qñ legatarius grauatur in re ꝓpria alteri danda, quia vr̃ tñ rem suam æstimare, & non plus.d.§.si centum. Tertiò fallit, qñ legatur fundus testatoris, quia grauatur ĩ pecunia in tm̃, quantum valet fundus & fructus medio tpe percepti, l.filiusfa.§.apud Marcellinũ.de leg.2. Quartò fallit, qñ legantur duæ res alternatiuè, quia ꝑt grauari in quantum ualet illa q̃ maioris est æstimationis, tñ eligar illam q̃ est maioris, qa hoc est sine culpa, pp malam electionẽ, ut.l.planè.§ si cui.de leg.1 Quintò fallit, qñ in plus grauatur ex natura rei, quia quota pars hereditatis sibi relicta, est exhausta, unde de suo soluit. d.l.Imperator.& ibi p glos.& Bartol. hodie uerò faceret per inuentarium.l.sancimus.C.de iure deliberan.

c Circa istum text.dom ante finem vult, q̃ ad hoc ut seruus possit directò manumitti à testatore, requiritur q̃ duobus temporibus sit testatoris.s.tempore conditi testamenti, & tpe mortis, dubito, licèt nec tactum, nec declaratum inueniã, quare ẽt requiratur q̃ sit testatoris tpe quo aditur eius hæreditas, cum legatum libertatis etiam directò non cedat nisi adita hæreditate.l.unica.§.in nouissimo.C.de cad.tol.& ibi Bar.assignat rationem, quare non cedat prius. Puto q̃ ideo sit, præmittendo illud vulgatum, q̃ seruo alieno non potest directa libertas præstari uel relinqui.l.seruo tuo.C.de test.man.nisi ergo esset seruus testatoris tpe quo facit testamentum, non posset sibi directò relinquere libertatem: quia sic diceretur seruo alieno relinquere. Sed si esset seruus suus tempore quo fecit testm̃ tũ, non sufficeret, quia posset alienare anteq̃ moreretur, & sic res deueniret ad casum a quo non possit incipere, & sic quia non esset sortita effectum, hinc uitiatur.l.plurib.§.& si placeat.cum ibi no.ff. de uer.obl.Sed qñ illis duob. temporibus fuit testatoris, satis est: quia impossibile est q̃ post mortem efficiatur alienus ante aditam hæreditatem, non quidem ab hærede anteq̃ adeat, & hoc est clarum; nec etiam post aditionem, cum ipso iure sibi competat. Est bene uerũ, q̃ ad hoc ut talis manumissio ualeat & cum effectu, inspicimus tp̃s aditionis, quo tpe dr̃ cedere, ut sup.dixi, & sic quo ad eius ualiditatem effectualem: sed quò ad hoc ut possit directò manumitti, dicendum est, ut sup. Ad hoc ãt, quod quis possit relinquere alicui seruo libertatem directò, debet ille seruus duob.temporib.reperiri seruus esse testõris, uidelicet tpe testi, & tpe mortis, nec media tpa nocẽt, ut supra & hoc legatum libertatis directè debet cedere ab adita hæreditate.C.de cad.tol.l.unica, § in nouissimo. Et talis directa non ꝑt dari, nisi in testamento, si ꝓstatur in ultima uoluntate, sicut nec directa institutio, sed fideicommissaria potest dari in codicillis.l.libertates.de manumiss.testa.

d Ista gl.in uer.inutiliter.diuiditur in quinque partes. In j. allegat concordantes. In ij. opponit, & dupliciter soluit. In 3. opponit & soluit. In 4. idem facit. In v. & ultima format q̃onem . . .

e Ego nõ inuenio istam l.si usufr.nisi sit illa quæ incipit, vsusfructus legatus. quæ hoc probat in principio a contrario sensu, uidelicet qñ hæres non fuit in mora restituendi, ita uidetur hanc allegationẽ intelligere Iac.de Bel.hic, dum soluit, q̃ illud qd̃ differtur, nõ aufertur: dicit, scilicet in totũ, ut hic, sed bene aufertur quò ad interusurium medij temporis.d.l.si usufru.& ita ponit & refert Nicol.de Neap.in §.fi.inf tit.prox.

TITVLVS XXV.

De codicillis.

ADDITIO.

a De his codicillis uide Bello.in rub.supra de testa.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de testis, & de his quæ accedunt ad testamẽta: uerum, quia est alia spẽs ultimæ uolunt.hoc est, codicillorum, qui breuis quædam scriptura appellantur, ideo de his tractaturus intitulauit de codicillis. a

ADDITIO.

a Et dicit Isid.in lib.5.Etymo.c.24.Codicillum ueteres aiunt ab autore dictum, qui huius scripturæ genus instituit. Sed hoc est contra istum tex.qui dicit, Lucium Lentulum ꝑterea codicillus introduxisse. Vnde ego puto codicillum ex eo dictum, q̃ paruus codex, siue parua scriptura sit, ut dicit gl. rubricæ hic, quam gl.legit iste inf.super tex.& aliqui in tex. pro glo. i. in uer.codicillorom.sed melius se habet pro gl.rubricæ.

SVMMARIVM.

1 *Exemplis non est iudicandum.*
2 *Quare usus codicillorum inuentus.*
3 *Codicilli differunt a testamento.*
4 *Rupto testamento generatione filij & si hæreditas ex testamento non adeatur, rumpuntur & codicilli.*
5 *Si testamentum non ualet ut testamentum, ualebit ut codicillus, si adiecta fuerit clausula codicillaris.*
6 *Si testator dixerit, Volo hanc meam ultimam uoluntatem ualere iure testamenti & codicillorum, & non possit ualere ut testamentum, non ualet ut codicillus.*
7 *An ualeat hæreditas relicta in codicillis, uerbis directis.*
8 *Relicta in codicillis petuntur utili actione ex testamento.*
9 *Quare quis possit decedere cum pluribus codicillis, non autem cum pluribus testamentis.*
10 *An quinque testes requirantur in codicillis ad solennitatem, uel ad probationem.*
11 *An mulier possit esse testis in codicillis.*
12 *In testamento plures fraudes committi possunt.*

Ante Augusti. Licèt olim ante Augusti tpa codicilli non essent in usu, hodie tñ in usu sunt, & iure approbati: & in his iure fideicommissi relinqui potest hęreditas, siue conditi sint sine testamento, siue cum testamento, siue ante, siue post, hoc dicit. No. j. ius codicillandi a D. Augusto originem traxisse. Item no. nos dr̃e iusta Principum iura imitari. qd̃ dcm̃ est contra l.nemo.C.de sen.ubi regula-
1 riter traditum reperitur, †exemplis non esse iudicãdum, sed secundum leges quas Principes statuerũt. Licet igitur D. Augustus ex codicillis fideicommissa ꝓstiterat, tñ quia pro lege non statuit, eius exemplum imitari nemo debuit: ad plura tamen & ex æquitate & ex honestate Principes tenentur, ad quæ inferiores non obligantur.l.fi.alias pen.cum gl.sua,
2 de hæt.inst.Sed dñt Doc.†hoc ideo ita fuisse statutum pp tria. Primum, quia D. Augustus ex codicillis fideicommissum præstitit, & filia Lentuli legata, quæ non debuerat persoluit. Scd̃m, quia deliberato consilio D. Augustus prudenter sapientes consuluit, ex quorum rñsis ius codicillorum fuit approbatum, ueluti utilissimum & necessarium. Tertium, quia & Labeo confecit codicillos: & sic ius codicil-

lorum

lorum non solùm exemplis,sed legibus ẽt in necessi
tatem deductum fuisse.No.in §. non ãt. non solum
a testõ confecto codicillos confici posse, *a* sed ẽt nul-
b lo testõ condito.Item no.*b* non solũ ante testm̃, sed
c ẽt post codicillos posse confici,*c* licet posteriori te
stamento non fuerint confirmati,dummodò per po
d sterius testm̃ non fuerit eis derogatum.*d* Ex §. codi
e cillis.no.hr̃ditatem codicillis nec dari, *e* nec adimi
directò posse,nec exhæredationem fieri,nec substi-
f tutionem directò:si tñ *f* non directò, sed per fidei-
g commissum fiat,ualet utrunq;.*g* No. plures codicil
los fieri posse.No.codicillos nullam solennitatem
iuris desiderare:aliquam tñ desiderant,de qua uide
3 bitis in gl.fi.In gl.codicillarem.ibi,nauem. † Diffe-
runt ergo codicilli à testõ non genere,qa utrumque
ultima uoluntas appellat᷑:* sed differunt mediocri-
tate rei,quemadmodum scapha non differt à naui
gñe,sed magnitudine, cũ & ipsa nauis appelletur:
ita codicilli.l.fi.de fun.instr.iustroq; leg. In fi. huic
cóc.l.gñali.C.de epis.aud.l.fi.in fi.C.de cad.toll.In
4 gl.confirmatis.i.sine initio.†Ex his duobus casibus
rupto testõ gñatione filij,rumpuntur & codicilli.l.
j.C.de cod.idem si ex testõ non adeatur hæreditas.
l.si quis cum nullum.§.fi.ff.eo.Nam cum his duob.
casibus hẽant codicilli dependentiam à testõ, palã
est,quia principale,hoc est,testm̃ corruit,certe non
ualeret dependens,hoc est codicilli.l.quod per ma-
nus.ff.eo.Sed dixerit aliquis,vr̃ q si testm̃ sit nullũ
p̃teritione filij, q p̃terea codicilli in eo confirmati
non corruũt,imò ultima uolũtas incipiat à codicil
lis.l.3.§.fi.ff.de li.& posth.Sol.dñt Doct.aut testm̃
est nullum præteritione filij iam nati,& tunc nõ cor
ruunt codicilli in eo cõfirmati:ita loquitur l.3. §. fi.
alias ãt testm̃ rumpit᷑ agnatione filij nondum nati
tpe testi,& tunc corruunt quoq;codicilli.ita loquũt᷑
iura sup.alleg.Rõ dr̃iæ,nam qñ testator præterit fi-
lium iam natum,fuit testm̃ ab initio nullũ: & ppea
codicilli ab eo ueluti ab non ente nunquam depen-
dentiam habuerunt:scd̃m igit᷑ illud non consistunt,
sed essentiam capiunt de se.Sed qñ p̃teritus est filius
nódum natus,testm̃ ab initio tenuit, & codicilli ab
eo dependentiam capiunt.Si igr̃ postea testm̃ rũpat᷑
natiuitate posthumi,corrunt codicilli hẽntes depen
dentiam ab eo.hæc rõ probat᷑ in d.l.2.§. fi. iuncta l.
& sub conditione.de iniu.rup.testa.Ibi,nisi ille.no.
5 igit᷑ ex gl. q†qñ in testõ est adiecta clausula codicil
laris,si testm̃ non tenet ut testm̃,tenebit tñ vt codi-
h cillus,*h* quod uerum limitauit Bal.in l.hr̃des palã.§. fi.
de testa.nisi testm̃ corruat mutatione uoluntatis, qa
pœnituisset illum fecisse testm̃ , hoc casu non uale-
ret ut codicillus.Sed hic dubitauerunt maiores nr̃i.
6 Pone q†testator dicat in testõ hoc mõ , Volo hanc
meam uoluntatem ualere iure testi,& codicillorũ:
si non ualet iure testi,an ualeat ut codicillus ? Vr̃ q
non pp repugnantiam regulæ iuris, Vbi repugnan-
tia Gl.tñ in l.fi.C.eo.dicit hanc clausulam ualere &
tenere,quia illa dictio,Et,debet resolui in disiuncti
uam,uel iure testi,& p uel codicillorum , ut repu
gnantia euitetur & actus sustineatur,arg. in l. si ue-
rò fundi.ff.de usufru.leg.& in l.sępe.de uer.sign.ibi,
non idcirco.Et hoc casu isti codicilli non rumpunt᷑
natiuitate posthumi,quia nó habet necesse testator
in codicillis istituere filium.l.ab intestato. ff.eo. tit.
In fi.gl.confirmetur.Hęc vltima approbatur.In glo.
codicillis. no. q licèt hr̃ditas directò relinqui non
possit in codicillis,pót tñ per fideicommissum re-
7 linqui.Sed dubitarunt Doct.† quid si hr̃ditas in cõ-
dicillis iure directo fuerit relicta? vt qa testator di-
xerit in codicillis,Instituo Sempronium hæredem:
hęc.n.sunt uerba directa:an valebit institutio? Dixe
runt Doct. q sic:quia licèt non ualeat ut directa, va
lebit vt fideicommissaria,qa instituti in testaméto,
vel venientes ab intestato tenebuntur instituto in
codicillis restituere hæreditatem , sed tñ poterunt
quartam retinere, alleg. Doc.l.eum, qui decedens.
§.Sciam.de le.3.allegat l.Scæuola. ad Trebell. Sed
D.Christ.& Fulg.damnarunt sñiam Doct.dicentes
q huiusmodi institutio facta directò in codicillis,
non ualet ut directa,sed ut obliqua . Monentur ipsi
primò per istum tex.in uerbo,directã.Scđo mouen
tur per l.hæreditatem.per l.non idcirco.C.eo. à cõ
trario sensu.Mouebar aliqñ pro ipsis:nam qñ actus
fit contra interdictum legis , nullo modo ualet,nec
tenet.l.cũ lex.de fideiuss.l.non dubiũ.C. de leg. sed
lex interdicit, ne hæreditates in codicillis directò
relinquantur.l.illud.ff. de condi. insti. ergo hr̃ditas
directò ipsis relicta nullo modo ualebit.Ad l.Scęuo
la.ad Trebell.ipsi respondent, q ibi illa directa sub
stitutio trahitur ad fideicommissum fauore pupil-
li,unde in contrarium est ius commune.l. quod ue-
rò contra.ff.de legi.Ego teneo communem senten-
tiã,per dictã l.Scæuola Nec placet quod ipsi dñt es
se speciale ibi fauore pupilli: quia q directa substi
tutio efficiatur obliqua,non concernit fauorem pu
pilli, quia per fideicommissariam substitutionem
non succedit᷑ pupillo,sed testatori l.cohæredi. §. cũ
filiæ,de uul.& pup.Illa igr̃ benignitas,de qua fit mẽ
tio in illa l.non fundatur in fauore pupilli, sed fun-
dat᷑ in sustinenda uoluntate defuncti, quę inspectis
iuris cõis regulis non poterat ualere , eo quia in co-
dicillis substitutio uerbis directis erat facta : sed tñ
ex quadã benignitate,vt uoluntas testatoris eo mo-
do seruet᷑ quo fieri possit,illa directa substitutio effi
citur fideicommissaria.Non ob.hęc litera, quia fa-
teor quòd hęreditas directò in codicillis relinqui
non potest,ut directò debeatur,sed ex quadã tamen
benignitate per fideicommissũ bene p̃statur. Non
ob. q lex interdicat:qa interdicit ut directò relinq
possit,& ut directò p̃stet᷑,non ãt ut per fideicommis
sum debeatur.Non ob.l.hęreditatem , cum simili-
bus,quia q hę leges utantur illis uerbis precarijs,
denotant frequẽtiã actus: frequenter. n. codicillan-
tes utunt᷑ uerbis obliquis,non directis.Pręterea pót
ibi rñderi, quòd arg.non est sumendum à contrario
sensu,propter prauum intellectum.l. cum patre.de
condi.insertis.l.conuenticulã. C.de episc. & cle. Nã
ut aliàs dixi,arg.a contrario sensu , non est necessa-
rium & probabile,cum sumit᷑ à contrario sensu cõ-
ditionis, vel à contrario sensu sp̃alitatis. l. j. §. qui
mandatum.ff.de of.eius.l.quòd uerò contra. de le-
gi.Si uerò sumitur à contrario sensu rationis , uel
causę,dr̃ probabile,sed non necessariũ.l.adigere. §.
quamuis,de iure patr. Si uerò sumatur à contrario
sensu terminorum , nec est probabile nec neces-
sarium

sarium, quando in terminis diuersis esset eadẽ ratio
disponendi, aliàs resultaret prauus intellectus. d. l.
8 conuenticulam. In fi. gl. in uerbo, relinquuntur. no.
ꝙ † relicta in codicillis, utili actiooe ex testõ petunť.
Idem uoluit gl. in l. fi. C. eo. & cõiter approbatur. In
9 fi. gl. in uerbo, adijcere. Hęc ult. approbatur. In fi. gl.
in uerbo, codicillos. Sed quę est ratio dřiæ, † quare
quis cum pluribus codicillis decedere possit, non
ãt cum pluribus testamentis? Rñdent Doct. ꝙ testa
mentum est quędam dispositio, in qua statuitur uni
uersaliter de bonis omnibus testatoris, vñ circa ea-
dem bona non pñt plures dispõnes cadere: ergo ul
tima ualebit. §. posteriore, sup. quib. mo. test. infir.
Sed codicillus est quędam dispositio, in quo de cer
ta parte bonorum potest disponi, vnde nimirum si
plures consici pñt, ut omnibus ꝓuideatur. In fi. gl.
fi. no. ꝙ quinque testes requisiti in codicillis, intelli-
guntur requisiti ꝓ solennitate codicillorum. Gl. in
rubr. ff. eo. dicit, ꝙ imò intelliguntur requisiti ad so
lam probationem: pro qua snia alleg. hęc litera, ibi,
nullam iuris solennitatem desiderant. Sed nos pro
10 concordia dicite, † aut codicilli conficiũtur sine scri
ptura, & tunc quinque testes solùm intelliguntur ad
hibiti ad probationem actus: ita loquitur illa gl. j.
Aut codicilli perficiuntur cum scriptura, tunc illi
quinque testes intelliguntur adhibiti ad solennitatẽ
11 actus: ita loquiť hic. Sed dubitatur, † an mulier pos-
sit esse testis in codicillis? Vř ꝙ non, quia non potest
esse testis in testamento. l. qui testõ. §. mulier. ff. de
testam. ergo nec in codicillis, cum ad similitudinẽ
sint inuenti. l. 2. §. i. ff. eod. Contrarium determinat
gl. in l. fi. C. eod. tit. & illam communiter sequuntur
Doct. fręti ratione tali. Nam edictum de testibus est
prohibitiuum certarum personarum & casuum, er
go regulariter permissoriũ. l. j. ff. de testa. iun. l. nec-
nõ. §. sed qđ eis. ex quib. cau. mai. Cùm ergo mulier
in solo casu testamenti sit prohibita testis esse, intel
ligetur in alio casu permissa. Non ob. ꝙ prohibetur
12 in testamento: quia rñr, ꝙ † ideo prohibetur } quia
in testamento tractatur de maiori præiudicio, quia
de omnibus bonis disponitur, & in eo plures frau
des committi pñt, arg. in l. fi. C. de fideicom.

ADDITIONES.

a Adde ꝙ codicilli fiunt altero de quatuor modis: duobus. s. eut añ testm̃, aut post, ut hic, quo casu semper intelliguntur in ipso testamento confirmati, nisi sint contrarij testa. l. 3. C. eo. Alio, & tertio mõ fiunt per clausulam codicillarem appositam ĩ testõ, si nõ ualet iure testĩ, valet iure codicillorum, & confirmatur codicillus in subsidium, ut ualeat ita demum, si non potest ualere testm̃, de quo infrà. Quarto modo fiunt, nullo condito testamento, & tunc requiritur confirmatio per aditionem venientium ab intestato. l. 2. de fideicommiss. lib. ubi per Docto

b Quæritur hic circa materiam codicillorum, quã ponit Bar. in l. 1. ff. eo. nunquid clausula codicillaris apposita in testamento, ut si non ualet iure testĩ, &c. habeat effectum qñ ponitur in testamento non solenni, puta, in quo non sunt rogati testes, uel alis solennitas deficit. Rñdeo ꝙ sic, ut uult tex. & gl. in l. codicillus §. fi. de leg. 2. Secus si testm̃ esset imperfectum rõne uolũtatis testatoris, quia non potuisset complere suam uoluntatem pp aliquem defectum. l. si is, qui. de testam. Secus etiam, qñ est imperfectum rõne solennitatis, quia tunc operatur. l. fi. C. eo. Quid autẽ si testamentum est imperfectum ratione pręteritionis, quia filius sit præteritus, an hęc clausula operetur ꝙ ualeat iure codicillorum? Hic sunt opiniones. Cõis est opinio, quòd sic, ut tenet Bar. in auth. ex causa. C. de libe. præte. & intellige de filio iam nato pterito, in quo testamentum nunquam ualuit. Si ãt posthumus sit pteritus, tũc si clausula est apposita per verbum pñtis temporis tm̃, ut quia dixi, si non ualet iure testĩ, &c. tunc nõ operatur, si posthumus nascatur, & rumpat testm̃, quia tpe confecti testĩ testm̃ ualuit, nec pdicta uerba pñtis temporis compræhendunt futurum. l. si a colono. de uer. obli. Si ãt clausula apponatur per uerba pręsentis temporis & futuri, habẽt tractum retro ad testamentum. d. l. si a colono. & hoc in scienter pterseunte posthumum Secus si ignoranter, quia non credebat uxorem pręgnantem, quod in dubio præsumitur. l. si cum uel ĩ utero, de testam. mili. & Bar. in l. i. sup. alleg.

c Vide Bellonum in d. rub. sup. de testa.

d No. ultimò, ꝙ licèt quis non possit facere plura testamenta valida, imò ultimum rumpit primum, ut. §. i. sup. quib. mo. testam. infir. licèt de eodem possint fieri plures copiæ authẽticæ, ut sup. de testamentis: tamen potest quis facere plures codicillos ualidos, ut hic.

e No. rationem, quare hæreditas non potest adimi in codicillis: & ista est, ꝙ ex testõ efficitur quis hæres directò & ex codicillis non directò: unde cùm maior solennitas fuerit adhibita in datis cohæredib. non minor adhiberi dẽt in ademptione. Sed contrarium uidemus, ꝙ ẽt ex testamento minus solẽni tollitur magis solenne. l. sancimus. & l. hac cõsultissima § pe. sup. de testam. ergo, &c. Solu. Rõ illa est, quia institutio est caput testamenti. l. proxime. ff. de his, quæ in testamen. delen. unde si sit testamentum, quia in eo adaptatur institutio, etiam si sit solenne, ideo ademptio adaptabitur, quod secus est in codicillis, argu. l. non codicillum, eo. titulo.

f Et hoc casu hæres hẽt electionem, an uelit adire ex testõ, uel ex codicill. & sic ab intestato l. fi. C. eo. si tamen hæres eligit unam uiam, non potest redire ad aliam, dicta l. fi.

g Quid ãt si dicatur, ꝙ si non ualet iure testĩ, ualeat saltem iure codicillorum, an hoc casu hæres hẽat electionem adeundi ex testõ uel ab intestato, uirtute codicillorum? Dic ꝙ non, quia dictio, saltem, importat quoddam ultimum refugium, ut l. i. C. de emenda. propin. Quid autem si dixisset hoc mõ, si non ualet iure testĩ, ualeat uel iure codicillorũ, an poterit hoc casu? Dic ꝙ non, sicut nec in pcedenti, qa talis dictio, Vel, apposita post uerbum, ponitur pro saltem, ut no. inf. de inut. stipula. in prin. uide per Bar. ĩ l. i. de iure codicil. Quæritur ẽt, quid si testõr dixerit, Si non ualebit iure testĩ, &c. Et sic loquitur per uerbum pteriti temporis imperfecti subiunctiui, quod potest trahi ad futurum. Item potest esse pręsens optatiui, & sic non trahetur ad futurum. In quo igitur non intelligimus? Dic in pterito subiunctiui, ut referatur ẽt ad futurum, quando ad pręsens referri nõ pt, ut l. cum stipulamur, de uerb. obli. Quid ãt si testator dixit, si non ualet iure testĩ, ualet tamen eo iure quo melius ualere pt, an tunc testã ualeant, sed postea rumpantur? quia dicta clausula operetur circa futurum tempus, licèt apponatur uerbo præsentis temporis. Et uidetur, ꝙ trahatur ad futurum, propter verbum, Põt, quod est extensiuum, in tm̃ ꝙ licèt sit præsentis temporis, trahatur tamẽ ad futurum. l. si ita quis, de leg. 2. Sed quid si uerbum, Potest, in d. clausula adijciatur, in conditione hoc modo, si non potest ualere, ut testamentum, &c. Dic idẽ dicta l. si ita. sed si non apponatur in uim conditionis, sed in fi. clausulæ, puta, si non ualet iure testĩ, ualeat eo iure quo melius ualere potest: tunc non trahitur ad tempus futurum: de quo plenè pee Bar. in l. si ita. ff. de auro & arg. lega. Debent ergo notarij apponere in clausula, si non ualet, uel ualebit, &c. Et hoc modo saluantur omnia. Vltimò quæro, si testator in fine ultimæ suæ uoluntatis dicat, si non ualet omni iure, &c. & in hac uoluntate facta est fortè hæredis institutio, & exhæredatio, & tutoris datio, quæ non põt fieri nisi in testamento, & etiam est sufficiẽs ad testamentum, an ualebit ut testamentum? Dic ꝙ non, quia hæc clausula refertur ad ea quæ sunt parũ, uel minoris authoritatis, non q̃ sunt maioris, ut in Clem. 2. de pe. Multa alia no. Bar. de hac clausula in l. 1. ff. eo. & per Cy. in l. fi. C. eo. & Spec. de instru. edi. § compendiose. uers. item uide.

h Vide Bellon. in d. rub. sup. de testa.

Et legata præstabuntur. Bellonus consilio 54. numero 16. cũ sequen.

SECVNDI LIBRI FINIS.

CHRISTOPHORI PORTII
IN III. LIB. INSTITVTIONVM.

TITVLVS I.
De hæreditatibus, quæ ab intest. deferuntur.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio rubricæ.*
2 *Rubrica aliquando est generalior nigro.*

1 CONTINVATVR † hoc ordine ad præcedētes: Supra uisum est de hæreditatibus, quæ ex testamē to deferuntur: uerum quia sunt & aliæ quæ ab intestato deferuntur, ideo intitulauit de hæreditatibus
2 quæ ab intestato deferuntur. Ex glo. rubricæ no. † rubricam interdum esse generaliorem ipso nigro: quod ideo ꝓcedit, quia cū nigrum de una tantum specie rubricæ loquatur, plures tamen titulos rubrum cōplectitur. Similiter uidemus. C. de reb. cred. & iureiu. ubi rubr. est generalior ipso nigro, cum solùm imperator in ipso titulo materiam iuramentorū prosequatur.

SVMMARIVM.

1 *Quot modis quis intestatus appellari possit.*
2 *Qui appellantur & dicantur sui hæredes.*
3 *Vt nati ex concubina per subsequens matrimonium legitimi fiant, duo requiruntur.*
4 *Naturales liberi non possunt portare insignia parentelæ, nisi cum quodam signo, ut ibi dicitur.*
5 *Sui efficiuntur hæredes etiam ignorantes.*
6 *Ex quibus causis quæritur ignoranti, ex ijsdem quæritur absenti.*
7 *Dictio, interdum, denotat regulam esse in contrarium.*
8 *De iure duellum est permissum.*
9 *Quæ requirantur ut duellum per Principem concedatur.*
10 *Quis propriè non dicatur decedere intestatus.*
11 *Pupillus propriè non dicitur decedere intestatus.*
12 *Dos non requiritur ad substantiam matrimonij.*
13 *Non licet expellere uxorem non aptam proli procreandæ.*
14 *Lex postliminij duo operatur.*
15 *Quis propriè dicatur posthumus.*
16 *Filij in potestate iure prætorio, non ciuili, possunt abstinere ab hæreditate patris.*
17 *An pœna non exacta à defuncto transeat in hæredem.*

Intestatus. Diuiditur in duas. In prima declarat, quis dicatur decedere intestatus. In secunda tractat, quo ordine bona intestatorum deferantur. Secunda ibi, intestato-
1 rum āt hęreditates. No. primò, † quem appellari intestatum altero de quinque modis Primus, si nullū condidit testamentum. Secundus, si condidit, sed nō solenne. Tertius, si condidit solēniter, sed postea agnatione uel agnatione posthumi rumpatur. Quartus, si solenniter conditum, capitis diminut. irritum factum fuerit. Quintus, si nullus ex testamento adierit hæditatem. Adijcit glo. duc s. Primus, si testū per querelam rescindat. Secundus, si per contratab. rūpat. Sed isti duo claudunt sub hac lra, in ver. ruptū. Item no. ꝙ in successione ab intest. primum locum
a uendicāt sui *a* ex lege. 12. tab. uocati. Sui† aūt appel-
2 lantur, qui in ptāte morientium tempore mortis ꝓstiterunt, siue sint progeniti ex corpore testatoris, siue non: ut nepos, pronepos, & similes. Item no. ꝙ non solum lı̄timi & naturales liberi uel lı̄timi tātum pñt sui appellari, uerumēt naturales: quod vr̄ satis tolerabile, propterea ꝙ suitas est prouenta ex quadam naturali æquitate & sanguinis coniunctione. l. cum rō. de bo. dam. quæ coniunctio sanguinis cessat in adoptiuo. sed posletis rñdere, ꝙ imò suitas est inuenta de iure ciuili. Patet, quia solùm existētes in
* pria ptāte sunt sui:* pria āt ptās est de iure ciuili. l. nam & ciuium. ff. de his, qui sunt sui, uel ali. iu. Non ob. l. cum rō. quia tñ ꝙ suitas est inuenta iure ciuili, suadente tñ sanguinis coniunctione in liberis legitimis & naturalib. In adoptiuis āt est inuenta iure ciuili, suadente quadam humanitate. simile dr̄ in gl. l. pronunciatio. §. familiæ. de uer. sig. Est tñ dña ĩter legitimos & naturales, & legitimos tm̄: q̄a priores emancipati uocantur ad hr̄ditatem parēťum iure prætorio, posteriores uerò non. §. minus, infra eo. l. j. § suos. ff. de suis & leg. Item no. ꝙ non solùm legitimè nati, sui appellantur, & ad hæreditatem parentum intestatorum uocantur, uerumēt ex postfacto lı̄mati, uel p dationem curię, uel p matrimoniū
3 postea cum concubina contractum. Item no. ꝙ † ad hoc ut ex concubina per subsequens matrimonium efficiantur lı̄mi, requiruntur duo: primum, nuptialia instra: secundum, ꝙ talis fuerit cōcubina, cū qua iure cōi ab initio mr̄imonium potuisset contrahi, vt l. cum quis. C. de nat. lib. c. 1. c. tāta. ext. qui fil. sint legi. Ex quo dñt Doct. in l. libera. C. de suis & legi. ꝙ illi de Petramala non iure expulsi fuerunt de ciuitate ꝓpria; quia licèt manasset edictum ꝙ omnes dērent de Petramala expelli, tamen quia illi fuerunt nati ex concubina, cum qua non potuisset ab initio iure cōi contrahi mr̄imonium, sed ex postfacto dispensatione apostolica fuit contractum, non dñr effecti lı̄mi, nec pñt appellari nobiles de Petramala.
4 Nam, ut inquit Azo in sum. C. de uer. sig. † naturales tm̄ liberi non pñt appellari de parētela, nec pñt por
b tare insignia *b* parentelę, nisi cum quodam signo, videlicet baculo super insignijs, denotante insignia lęsa naturalitate. Et est rō pdictorum, quia duæ singularitates concurrere nō pñt, l. 1. C. de do. prom. l. cū post. §. gener. ff. de iu. do. quæ hic concurrerent. Prima, ꝙ matrimonium dispensatur contra regulas iuris cōis. Secunda, ꝙ mr̄imonium nunc contractum, fingeretur ab initio contractū. Item no. ꝙ ad hoc ut nepotes efficiantur sui hr̄des auo intestato, est opus ut eorū pater uiuo auo eius ptātem exierit, uel emā
c cipatione, *c* uel mortalitate, uel alia ex cā. Item no. ꝙ non solùm iam nati, uerumetiam posthumi dñr sui parētib. intestatis. Nam cum de eorum commodo tractetur, pro natis hñr. l. qui in utero. ff. de statu
5 ho. Item no. † quòd isti sui efficiuntur hr̄des ēt ignorantes: nec in pupillis est opus authoritate tutorū, nec in adultis authoritate curatorū, quod facit in ar. scd̄m Bald. in l. cum pr̄. §. surdo. de legat. 2. ut per rescriptū Principis itelligatur delata iurisdictio ignorāti: si tamen delegatus scd̄m hoc iudicauerit, sña erit nulla. c. cum in iure peritus. ext. de offi. de leg. cū in eorum sententijs primo dicunt, Visis literis delegationis nobis factę, & potestatis nobis attributæ:

ne

ne ignorantia delegationis unquam possit allegari.
6 Item no. regulã, q† ex quibus causis acquirit ignorã
ti, ex ijsdem acquirit absenti, & furioso. conc. l. si à
furioso. de act. & ob. l. si à furioso. ff. si cer. pe. Itẽ no.
in uer. interdum, euenire aliqñ ut licèt quis tempo-
re mortis parentis non fuerit in ptãte, tñ suus hæres
efficiatur: vt si captus uiuo parente, post eius mortẽ
reuertatur in patriam ptãtem. Ratio, quia licèt uerè
tpe mortis non esset in ptãte parentis, sed in ptãte ho
stium, fictione postliminij fingit fuisse ĩ ptãte, cum
& fingatur semp fuisse in ciuitate, & nunquam ca-
ptum extitisse, vidistis sup. in §. si ab hostibus. quib.
7 modis ius pñę ptãtis soluit. Itẽ colligitis, q† dictio
Interdum, est dictio exceptiua, interdum insinuans
regulam esse in contrarium, conc. l. interdũ. de cõd.
inde. Item no. casum, in quo quis licet nõ fuerit tpe
mortis in parẽtis eius ptãte, suus tñ hæres in effectu
efficitur. No. post mortem defuncti eius famam dã-
d nati posse. No. pœnam criminis duellionis *d* transire
e in hæredem etiam lite non contestata. e Ex quibus
8 etiam no. q† de iure duellũ est pmissum. conc. l. qua
actione. §. si quis in colluctatione, ad l. Aqui. cũ mul
tis quæ allegat hæc gl. in uer. duellionis. Dixit tñ no.
Bal. in l. eum §. fi. de leg. 2. se audiuisse ab Imperato-
re, quod licèt duellum sit de iure pmissum, tamen
oportet ista pcedere, antequam ab aliquo Principũ
9 concedatur. † Primò, q ille cõtra quem petitur duel
lũ, fuerit accusatus quod molitus est aliquid in Prin
cipem uel Rem publicam. Secundò requiritur q de
tali crimine sit diffamatus & suspectus. Item q non
possit aliter p accusatorem pbari nisi armata ma-
nu. Item q iste petens duellum non elegerit uiam
strepitus iudiciorum, sed uiam strepitus armorum:
aliàs uideretur renũciasse duello. Item quòd iste pe-
tens duellum sit maior vel par accusato: minori. n.
hoc non liceret, quia non licet inferiori ascendere.
Vnde armiger non posset prouocare militem, aut
Baronem ad duellum. Idem esset in quocunq; crimi
ne, in quo causa status ageretur: secus si ageretur cã
bonorum, dummodò prædicta concurrerẽt: de quo
p Bal. in l. j. sup. alle. In fi. gl. in uer. intestatus. colligi
10 tis, q† ille propriè appellatur intestatus, qui propriè
potuit facere testm̃ & noluit. Ille autem qui fecit te
stamentum, quia non potuit, nõ appellatur propriè
intestatus, sed bene appellatur intestabilis: quia ista
noĩa uerbalia abnegatiua in tus desinentia, abnegãt
actum, & non potentiam: in bilis desinentia, abne-
gant utrunque, ut no. Bal. in l. ab intestato. ff. de iure
codicil. hr̃ in l. cum antiquioribus. C. de iure delib.
Ex quo dixit Bar. si statuto caueatur, q si filius inte-
status moriatur, mater ab hæreditate excludatur, &
agnati usque ad quintum gradum admittantur, q
11 pupillo moriente mater non excludatur, † quia pu-
pillus non proprie dr̃ decedere intestatus. unde uer
ba statuti quæ proprie debent intelligi, non uerifi-
cantur: de quo per eũ in l. j. in prin. de suis & legit. p
Bal. in d. l. intestati. & dixi de legi. patro. tute. In glo.
f ruptum. dicite ut supra dixi in tit. j. *f* In fi. gl. in uer.
curijs. no. quòd illi qui uadunt ultra mare uisum san
ctum sepulchrum, habent remissionem peccatorũ,
quod uerum intelligite, ut sentit Bal. nisi prætextu
huius ueniæ plura peccata committerent, arg. in l.

cum ita. §. j. de leg. 2. Ideo si testator relinquat uxori
cameram fultam, non debet uxor hr̃e ea, q̃ ptextu le
gati portauerit ante mortem in cameram mariti. Eo
dem modo si Princeps cõcesserit alicui q possit bla
dum suum portare extra ciuitatem, non poterit por
tare illud, quod emit hoc ptextu. In fi. gl. in uer. in
strã. Hæc opi. communiter approbatur hic, & in §.
12 fi. supra de nup. Rõ, qa hæc solẽnitas tradita; q† in-
strm̃ interueniat, & dos constituatur, non est requisi
ta ad substãtiam matrimonij contrahendi, sed est requi
sita ad ltĩmationem filiorum prius natorum: unde si
ne hac solennitate mr̃imonium tenet: sed filij prius
nati non ltĩmant, nascentes verò postea iure cõmu-
ni ltĩmi nascunt. Cętera dicite, ut dixi in §. fi. sup. de
nup. In fi. gl. ĩ uer. pstiterunt, no. licere expellere con
13 cubinam, quæ non est apta proli: † non tñ licet ex-
pellere uxorem, q̃ non parit, quia quos Deus coniũ
xit, hõ non separet. c. debitum, extra de biga. Itẽ col
ligitis, q quidam accipiunt concubinam ut experiã
tur, an apta sit pli, alioquin illam repellant. Sed tñ
nõ pt matrimonium contrahi cum aliqua sub cõdõ
ne, si pli apta fuerit: uel sub illa, si gñationem plis
euitauerit. c. fi. extra de cond. app. In fi. gl. in uer. de-
serit. Rõ huius casus est, qa nepos ex filio pmortuo
licèt de rigorositate sit remotior uno gradu ipso pa
truo, de æquitate subintrat gradum pñs, & dr̃ in u-
no eodemq; gradu cum patruo, ut dicam in §. cum
filius In fi. gl. in uer. emancipatione. Rõ dñæ, quia
14 † ius postliminij duo operat. Primum, qa retinet iu
ra in suspenso. Aliud, qa fingit retro. Vñ ius pñę ptã
tis in filio captiuo retentum, fuit in suspenso, quo pẽ
dente nõ potuit filius subintrare primum gradũ sui
tatis: & iõ filio reuerso facile fingit ipsum semper
fuisse in ciuitate & potestate, nec unquam captũ ex-
titisse, cũ non possit dici hanc fictionem fieri posse ĩ
pıudicium nepotis, cum illis ius aliquod nunq̃ fue-
rit q̃situm. faciũt q̃ hñr in l. Gallus. §. & quid si tm̃.
ff. de lib. & posth. in l. si quis filio exhr̃dato. §. j. de in
ius. rup. & in c. quia diligentia. extra de elect. In fi.
15 gl. posthumus. no. † illum appellari pprie posthu-
mum, q nascit post mortem testõris, im pprie uerò
appellari qui nascit post testm̃ ante mortẽ testõris:
& ideo talis non compræhenderetur in statuto, qđ
loquit de posthumo, iuxta ea quę hñr in l. omnes
populi, de iust & iu. In fi gl. in uer. ignorantes. colli
16 gitis duo. Primũ, q† licèt filij in ptãte sint hr̃des i-
gnorantes & inuiti statim, q iure ptorio pñt absti-
nere, nec tñ remanent quin iure ciuili statim sint hr̃
des Sed contra primũ opp. & primò vr̃ q iure ciui-
li possint abstinere. & opp. de l. cũ antiquioribus. C.
de iu. deli. ubi Paulus Iurec. vr̃ pmisisse filio in ptã-
te ius abstinendi, ergo ptãs abstinendi est de iure ci-
uili. Solutio. Dic q in uirtute ppria iuris ciuilis nõ
pmittit facultas abstinendi suo, sed pmittit in uir-
tute iuris ptorij postea comprobati à iure ciuili. Vn
de dicit Bal. q duplex est ius ciuile. Vnum quod pce
dit ius ptorium, & illo iure dñr sui & necessarij. A-
liud, quod subsequit ius ptorium, & illo iure dñr vo
luntarij, non in uirtute iuris ciuilis, sed in uirtute
iuris ptorij postea comprobati. Contra secundum
opp. & uidetur quòd p ius ptorium sint effecti peni
tus extranei. l. nam nec emancipatus. de leg. j. Sol.

Sunt effecti extranei quo ad necessitatem, q̃ est sublata, non quo ad suitatem. Vñ in filio duo considerãtur. Vnum est suitas, & hæc quia inuenta fauore filij, non fuit læsa ullo mõ à iure p̃torio. Aliud est necessitas, quæ fuit inuenta fauore p̃ris, & odio filiorum, & hæc fuit sublata de iure prętorio, & quantũ ad hanc sunt filij redacti ad ius extraneorũ: q̃a sicut illi p̃nt repudiare, ita isti p̃nt abstinere. faciunt, quę hñt ĩ l. si filius, qui patri. de vul. & pu. Cętera dicite, ut dixi in §. sui. sup. de hęr. qua. & dif. in fi. glo. ĩ ver. quasi. Hæc scđa non placuit Bal. quia continuatio fieri p̃t in eundem. l. continuus. §. fi. de uer. obl. l. non solum. §. annus. de excu. tu. Vñ ipse aliter r̄ñdet, q̃ ibi hic est impropria continuatio, quia id quod continuat̃, dẽt esse eiusdem formæ & qualitatis, alioquin a minus ius in maius transfunderet̃, ar. in l. id, qđ Sabinus. ff. de in di. addic. ar. in l. gñaliter. de fideiu. sed dñium, quod hic continuatur à p̃re in filium, nõ est eiusdem qualitatis & naturæ, cuius erat p̃re uiuẽte, ergo non dr̃ propriè continuatio Probo minorem: Nam dñium, q̃ hẽbat filius uiuo p̃re, erat quoddã b dñium fictibile, non uerum: quia illud dñium non potuisset esse penes p̃rem & filium insolidum. l. si vt certo. §. si duob. ff. comm. Item filius moriens, illud nõ trãsmittit. l. Gallus. §. si parẽte. ff. de lib. & posth. c Item illud non p̃t alienare. l. non usque. ff. si quis à par. fue. manu. Est igr̃ dñium, quod hẽt filius uiuo p̃re in bonis p̃rnis, non uerum, sed fictibile, proueniẽs ex fictione iuris, quæ fingit filium esse unam d eandemq́; p̃sonam cum p̃re: sed dñium, quod cõsequit̃ filius post mortem p̃ris, est dñium uerũ & naturale & proprium: uñ cum alteret̃ qualitas subiecti qđ continuatur, non appellatur propria cõtinuatio, sed impropria: iõ Imperator est usus hic nota im p̃prietatis, quasi. simile in l. in suis. de li. & posth. & ui distis in §. sui, sup. de hær. qua. & diff. In glo. mortẽ,

17 in fi. Si q̃ratur, † an pęna non exacta à defuncto, trãseat in hr̃dem? dicite breuiter, aut hęc pœna delicti e p̃uenit ex eo, quod delictum fuit perpetratum in cõtractu, uel quasi. l. ex ea. §. fin. de verb. obl. aut hęc pœna p̃uenit ex delicto publico, & hęc non trãsit in hęredem, nisi lis fuit cõtestata cum defuncto. d. l. ex iudiciorum. Fallit hæc reg. primò in crimine lęsę maie. in duplici capito. Primũ, qñ q̃s molitus fuit contra Principem. Scdò, qñ molitus fuit contra Rẽpub. Item fallit in crĩe. l. Iulię. de residu. Item fallit ĩ crĩe l. Iul. repetun. Item in crĩe apostasiæ: & hoc pp̃ immanitatem duorum criũm: aliàs ãt pœna delicti non transit in hæredem, nisi lite contestata. Et idem est in pœna proueniẽte ex delicto priuato. l. j. C. ne ex deli. defun. Et est rõ, quare talis pœna lite contestata transeat in hr̃dem, quia lite contestata cum defuncto fuit cãtus quasi quidam contractus. l. 3. §. idẽ scribit. ff. de pecul. unde sicut quasi cõtractus trãsit in hæredem, ita & hæc pœna. l. ex contractib. & ĩ f l. depositi. de act. & obl. Hæc limitabitis, in quantũ dixi pœnam delicti lite non contestata non transire in hæredem, esse uera, q̃do hæres ex tali delicto nõ esset effectus locupletior, quia tunc teneretur in quãtum locupletior factus extitisset: quia turpia delicta ab hr̃dib. sunt auferenda. l. in hæredib. de calum. Secundò limitabitis, nisi fuisset defunctus uerus Christianus contritus & confessus: quia tunc etiam si hr̃des nõ fuissent facti locupletiores, nec lis fuisset cõtest. cum defuncto, tenerentur tñ hæredes resarcire dãna illis, quib. testator intulisset. Illud fuit dictũ Inn. in c. in literis. ext. de rap facit c. fi. ext. de sepul. Suadetur rõne: nã testator, qui fuit confessus & absolutus, creditur q̃ uoluerit ut damna passis resarciantur, cum alioquin non potuisset absolui. c. cum tu. ext. de usur. Ideo arbitrarer, declarando Innoc. q̃ hęredes hoc casu non tenerentur ultra damna ad pœnam exteriorem à lege iniũctam, quia in foro pnĩali resarciro damno quis non tenetur ad pęnam. glo. est or. 12. q. 1. c. fraternitatis.

ADDITIONES.

a Et cum suis in successione similiter vocantur hodie emancipati, qui uocantur à p̃tre, qui sustulit differentiam emancipationis & patriæ potestatis, ut infra eo §. emancipati, videbimus: & similiter de iure ciuili, verum Auth. de hær. quæ ab inte. Item no. ibi, vetustas, q̃ inter suos etiã uocantur nõ solum liberi primi gradus, sed ẽt nepotes & pronepotes, sublatis tñ de medio parẽtib. ut hic uult § sui & hic tex. ibi, progenitos.

An sit dare patriã potestatẽ sine suitate, uide Bell. d. j. sup. e. 3.

b No. bastardum non posse portare insignia legitimorum, nisi cum quodam signo. Nec dicuntur de parentela legitimorum, ut hic. Adde, q̃ nec ẽt dicuntur coniuncti illis legitimis, nec appellatione coniunctorum, continentur, ut uult Bal. in l. id qđ pauperibus. in fi. C. dẽ epi. & cle.

c Item no. ex eodem met. § ita demum q̃ per emancipationẽ factam de filio nepos à patria potestate liberatur, adeo q̃ mortuo auo nepos non recidit in potestatem sui patris, ẽt si eius pater fuisset reuersus in potestatẽ sui patris. l. si pater. ff. de adop. Idem dicit gl. in l. j. ff. de suis & leg. hær.

d Quæritur ẽt, an propter crimen perduellionis commissum à patre, priuetur filius sua legitima. Ioa. de Lign. ponit opinionem in cle. pastoralis. de reb. du. & tenet q̃ sic, quod probat p l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. ubi filij taliũ reorũ non sunt capaces, &c. ut ibi: sed filiæ fœminæ capiunt legitimam. tantum ex bonis maternis, & uxores dotem recipiunt, & rebellantes ueniã digni sunt, ut d. l. quisquis. per totam l. Et pœna puniens filios, nedum punit filios natos, sed ẽt nascituros. Item tenet, q̃ non habet locum in filijs emancipatis, sed in filijs naturalib. tñ bene habet locum, secundum Sal.

e An ãt per proditionem patriæ quis dicatur committere crimen lęsę maiestatis? D. c q̃ non, sed dr̃ committere crimen p̃pugnatę uel proditæ patrię: nisi fiat proditio & auferatur Imperatori vel Papę, de quo per Sal. in l. fallaciter. C. de abol. Item quęro, qua pęna puniuntur proditores, qui tractant aliquẽ ut amicum, & ipsum tradũt, de quo p Bar. in extraua. ad reprim. Adde tñ, q̃ multipliciter dicitur proditor, vt est glo. 11. q. 3. c. nolite. Item no. q̃ hęc pęna pecuniaria ademptione bonorum transit ad hęredẽs non mota lite, nec contestata in uita defuncti: de quo dic plenius, q̃ regula est, q̃ morte rei extinguitur crimen, ut l. 2. C. si reus uel accu. mortuus fuerit siue sit crimẽ publicum, siue priuatum criminaliter intentatum. l. ex iudiciorum. de accus. Fallit ĩ crimine læsę maiest. & in crimine hęresis, ut hic Item in pœna apposita per l. Iul. de resid. q̃ punit eũ, qui conuertit in usus suos residuum pecunię, quæ superest ex aliquã administratione publica sibi commissa, ut infra de pub. iud §. fuit p̃terea Item in pęna apostatarum, q̃ imponitur ei, qui de benedicta & uera fide Christiana recessit ad legem Iudaicam. l. 2. C. de apost. Si ãt sit crimen priuatum ciuiliter & criminaliter intentatum, pœna transit ad hęredem tunc tantum, quando lis est contestata ita Bar. in d. l. ex iudiciorum.

f Tu dic clarè, q̃ licẽt in istis legata p̃stẽtur ab ĩtest. tñ quo ad alia legata & alias dispõnes testõris, p̃hibõ tẽderet ad ĩteritũ, & sic legata specialia sustinerẽtur, tñ alia legata nõ sustinẽtur.

SVMMARIVM.

1 Nepotes succedunt unà cum patruis, non in capita, sed in stirpes.
2 Nepos conceptus uiuo auo, natus autem post mortem, potest effici suus hæres.
3 Cum durat spes succedendi ex testamento, non est locus succedendi ab intestato.

1 §.Cum filius. Nepotes a vel neptes ex filio vel ex filia admittuntur ad hrditatẽ aui cum pr̃uo vel amita, non in capita, sed in stirpes. h.d. No. j. q hæres admittit ad hrditatem aui vnà cum filio, eodemque patruo. No. rõnem, quia licèt iure stricto dḃet excludi ab ipso filio, qui est in gradu ꝓximior: ex æquitate tñ nõ excluditur, imò pariter admittit. Et fundat hæc æquitas super eo, quia æquum vř q filij in locum parentum succedant. No. †q nepotes succedunt vnà cum patruis, nõ in capita, sed in stirpes. Et est rõ: nam cũ admittant vnà cum patruis, eo quia succedunt in locum pr̃is, non plus sunt habituri q̃ eorum pr̃, si viueret, arg. in l. viua matre. C. de leg. hær. Præterea cũ admittitur ex equitate contra puncta iuris, dẽt intelligi & moderari hęc equitas, ne lędat ius tertij. l. 2.

b §. meritò. & §. si quis a princ. ne qd in lo. pub. b No. in §. cum ãt quęritur, q ad hoc ut cognoscatur, an qs suus hęres efficiatur, tps destituti testi inspicitur. Itẽ

2 uo. q †nepos cõceptus viuo auo, c natus ãt post mortem, effici potest suus auo: secus si concipiatur & nascatur post mortem aui, quia tunc suus hęres non efficitur, ppea q illum nullo iure sanguinis tetigit. conc. l. Titius. l. item prętor. de suis & leg. Ex quo dixit Bar. & sentit hic Bal. q si fiat proclama, q filij & nepotes talis viri banniantur, q in hoc non comprehendantur nepotes concepti & nati post mortem

d aui. d No. in uer. hi ãt. q sicut non uocantur ad hrditatem eius iure ciuili, ita nec iure prętorio vocant. In fi glo. in ver. vocantur. Hęc glos. communiter approbatur. Nec ob. ver. planè, eadem l. quia non venit correctiuè, sed approbatiuè. In fi. glos. in ver. certum est. Non ob. §. ita demum. quia loquitur, quando nullum fuit conditum testm̃. Si igitur quęratur, q tempus inspiciatur ad hoc, q quis suus hęres efficiatur: aut defunctus nullum condidit testm̃, & tunc inspicitur tempus mortis §. ita demum. sup. eo. Rõ, quia tpe mortis certum est neminem futurum hęredem ex testõ, vnde statim fit locus ab intest. proximiori ĩ gradu Aliquando defunctus condidit testm̃, & tũc nõ inspicitur tempus mortis, sed tempus quo testm̃ destituitur, quia tempore mortis non est certum, an

3 quis futurus sit hęres ex testamẽto, nec ne: †vnde cũ duret spes succedendi ex testamento, non fit locus successioni ab itest. l. q̃diu. de acq. hęre. Sed qñ destitutũ est testm̃, tũc quia cessat oĩs spes testamentarię successionis, fit locus successioni ab intestato.

ADDITIONES.

a Adde, & idem ĩ pronepote. Et utrum quis sit suus, vel possit esse suus, inspicitur tempus destituti testamẽti, & si tẽpore mortis defuncti suus nõ ẽet, & nepos uiuo auo cõceptus, deinde mortuo patre natus, in eius locũ succedes efficitur suus hæres auo: post mortẽ verò aui conceptus, ad eius hrditatem non admittitur illo iure Hoc dicit usq, ad § emãcipati. Et iste. § qui vult, nepotes succedere in locum patris sui, quãtum ad successionẽ, habet locum in successione ascendentium: secus aũt est in successione collateralium hoc iure, vt est text. in §. si plures, infra de legiti. agna. succes. Sed hodie obtinet in successione fraterna, ut in authent. cessante. C. de suis & legiti. sed non in successione aliorum collateralium, ut in auth. post fratres, infra eod. tit. C. de suis & legiti. scd̃m Io. Fab. hic. Et quæ sit rõ diuersitatis iure isto inter ascendentes & collaterales, colligo ex verbis Nicol. de Neap. in §. 1 infra de legiti. agn. success. quia transuersales nõ hẽat ita potens ius, vt possint ad filios transmittere: &

ideo filij non admittuntur, nisi ex persona propria, non ãt pr̃is admitti e a persona patrum: secus est in descendentib. Et eadẽ rõnẽ sentit Io. Fab. in § ceterum. in eo. tit. infra de legiti. agn. suc. dum dicit, q magis debetur filijs hrditas, ideo magis ius suum & reputationem transmittunt. Secundò iste. § non procedit in iure patronatus, in quo nepos aut filius non succedũt in locũ patris. casus est ĩ l. si libertus patro § si libertus ff de bon. lib. & in l. a duob. ff. de ope. libe. & in l. 3 §. proinde. & ibi gl. ff. de legi. tut. & dicit Ioan. Fab. hic esse speciale in iure patronatus: & rõnẽ specialitatis dicit esse, quia ius patronatus non defertur iure hæreditario. l. ut iusiurandi § fin. ff. de ope. lib q̃ rõ non placet mihi per id, quod subdit ipse Io. Fab. hic, quia feudum non defertur agnatis iure hrditario, cum possint agnati feudum obtinere repudiata hrditate, at c. 1. an agna. uel filius. & tñ in feudo agnati, filius non succedit in locum patris, ut c. 1 § his uerò, de gradib. suc. in feu. & c. 1. circa prin. de succ. feu. Credo ego, q melior sit ratio specialitatis, quam assignat Io. Fab. in §. fi. de succ. liber. propter ampliorem libertatem, ut libertus plures patronos habeat.

b Quid ãt, si sint aliqui fr̃es vterini alicuius defuncti, & aliqui consanguinei, qualiter succedunt? Dic q in bonis mr̃nis succedunt vterini, in pr̃nis consanguinei, & in reb. aliũde q̃sitis succedunt æqualiter: de quo uide Bart. in l. emancipatione. C. de legiti. hær. Quid ãt si sint duo filij ex una uxore præmortua, & duo alij ex alia uxore, & unus repudiat hrditatem patris, an accresceret suo fratri utriq; coniuncto, an oĩbus? Dic q oĩbus, scd̃m Bar. in l. re coniuncti. de leg. 3.

c An nepos conceptus & natus post mortem aui dicatur nepos, ita ut comprehendatur ex uerbis statuti disponentis de nepotib. adde, si statutum utatur his uerbis, posteros, ualet: ut q a diceret q filij, & posteri, & c. tunc bene comprehenduntur. l. Iurisconsul. de gradibus.

d Quid ãt, si in instr̃o emphyteutico contineatur q talis dat in emphyteusim talem rem tali pro se, & liberis suis ac nepotibus? Dic q bene continentur filij & nepotes postea concepti & nati: nam speciale est in successione hrditatis, ut non admittantur, in alijs ãt iurib. bene admittuntur. l. Paulus. § Paulus respõdit, de bonis liber.

SVMMARIVM.

1 *Liberi etiam emancipati de iure prætorio succedunt parentibus.*
2 *Filij licèt emancipentur, tamen non desinunt esse liberi.*
3 *Filius præteritus ille dr̃, qui neq; est institutus, neq; exhæredatus.*
4 *Duo uincula sunt uno fortiora.*
5 *An sit in potestate patris adoptiui excludere, uel admittere agnatos.*
6 *Si actori detur dilatio ad probandum, etiam censetur data reo.*

§.Emancipati, Emãcipati liberi iure ciuili nõ vocant, iure ãt ptorio a ab intestato uocant per vñ liberi. Ex testamento verò si pręteriti extiterint, vocantur per contratab. h.d. Diuiditur in duas. Nam in prima loquit de liberis emãcipatis nõ traditis in adoptionẽ. In scda loquit de liberis emãcipatis in adoptionem traditis. Scda ibi, at hi q. Illa scda subdiuidit ĩ duas: nã ĩ prima refert cõstitutionẽ iuris antiq, ĩ scda re-

1 fert ius nouũ. Scda ibi, sed ea oĩa. No. primò, q †liberi succedũt parẽtib. Nã si quidẽ sint iusti, & naturales in potestate cõstituti, de iure ciuili uocãtur & iure ptorio. §. i. s. eo. Si verò sint emãcipati, admittũtur solũ de iure ptorio. Si ãt isti emãcipati sint traditi ĩ adoptionẽ, tũc iure veteri ita distinguitur. Aut tpe mortis naturalis pr̃is reperiũtur ĩ adoptiua familia, & tũc pr̃i naturali nõ succedũt, sed pr̃is adoptiui expectãt hrditatẽ. Si verò tpe mortis pr̃is naturalis nõ reperiãt ĩ adoptiua familia, tunc patri naturali succedũt, & ab hrditate pr̃is adoptiui excludũtur. Eodẽ mõ si emancipentur post mortẽ pr̃is naturalis ab ipso pr̃e adoptiuo, excluduntur ab vtriusq; hęreditate. Nã excluduntur ab hrditate pr̃is adoptiui, quia emancipatione fuit adoptio dissoluta. Ab hęreditate patris naturalis, ideo excluduntur, quia fuit

quęsitum

quæsitum ius alijs ab intest. succedentibus, siue ex testõ, qđ non potuit tolli à pr̃e adoptiuo filiũ emancipando: & hoc verum, ubi sunt liberi vel agnati: his ãt deficientib. vocantur isti emancipati per unde cognati: & hæc oĩa iure veteri. Iure ãt nouissimo ita distingue. Aut filius sui iuris se tradidit in arrogationem, & tunc succedit ex testõ & ab intest. patri arrogatiuo, tam iure veteri quàm iure nouo. l. si arrogator. ff. de adop. l. cum in adoptiuis C. eo. & hic in fi. Aut pr̃ naturalis tradidit filium in adoptionem, & tunc succedit adoptiuus pr̃i naturali & ex testõ & ab itest. & hoc siue tempore mortis naturalis patris fuerit repertus in adoptiua familia, siue non: & in hoc corrigit ius antiquum. Rõ, quia erat iniquum illud, qđ consueuerat euenire interdũ, ut filius priuaret̃ hr̃ditate vtriusq; parẽtis & naturalis & adoptiui. Si ãt filius interdum tradatur in adoptionẽ, aut auo mr̃no vel proauo, tunc succedit ex testõ & ab intest. quia iura naturalia concurrunt cum ciuilib. hoc est coniunctio sanguinis cum arte iuris ciuilis, hoc est, adoptione, & ista sunt summatim notabilia istius lr̃æ: nunc uoto quædam specialiter. Et primò noto, q̃ filius emãcipatus iure p̃torio uocat̃ ab intesta. ad hr̃ditatem pr̃is per vñ liberi: ex testõ uerò si p̃teritus fuerit, uocatur per contratab. Item no. q̃ liberi naturales emancipati plus iuris consequuntur, quã adoptiui emãcipati: quia ipsi uocantur ad hr̃ditatẽ de iure p̃torio, adoptiui ãt emãcipati nequaquam. No. rõnem: †nam licẽt filij emancipentur, nõ tñ de
2 finunt esse filij, nec tollitur ius sanguinis, vñ ex æquitate uocãtur à prætore, ut hic, facit l. ius agnationis. ff. de pac. & reg. iuris, iura sanguinis. Sed adoptiui secuta emancipatione desinunt esse filij, qa eo modo destruunt̃, quo & constituunt̃. reg. iuris, Nihil tam
b naturale. *b* Item no. ex uer. hæc eadem obseruantur.
3 tex. quo nullus est in iure clarior, q̃ † ille filius dr̃ p̃teritus,* qui nec est ĩstitutus aliqua ex parte, nec exhæredatus. Item no. in uer. testõ ãt, q̃ si ille qui non dẽt de necessitate institui aut exhr̃dari, p̃tereat̃: non hẽt bñficium dicendi nullum, nec cõtratab. Ex uer.
4 nr̃a. no. †duo uincula esse fortiora uno. conc. Auth. de ute. fra. in prin. In fi. glo. in uer. ad agnatos. cõtra
5 hanc rõnem opp. & † vr̃ q̃ sit in p̃tãte patris adopr. uel excludere agnatos, vel eos admitti facere. Nam si pr̃ adoptiuus uiuo pr̃e naturali emancipauerit filios adoptiuos, illi uocantur ad hr̃ditatem patris naturalis, & agnati excludunt̃. Si uerò eos retinuit in p̃tãte, filij excludunt̃, & agnati admittunt̃, ut sup. in prin. §. Ergo est in eius p̃tãte vel excludere, vel admitti facere agnatos. Sol. Hoc p̃cedit uiuente pr̃e naturali: illud ãt, quod hic dicitur, p̃cedit post mortem pr̃is naturalis Rõ dr̃iæ: quia priore casu, hoc est, viuente pr̃e naturali, nullum ius fuit quæsitum agnatis: sed mortuo pr̃e naturali fuit q̃sitũ ius ĩ hæreditate ipsis agnatis, qđ non debet posse tolli facto pr̃is adoptiui, reg. iuris, Ius nr̃m. Itẽ priore casu superest pr̃ naturalis, qui põt sibi de bonis prouidere: posteriore autem casu nequaquam. In fi. glo. in ver. institutis. Ex hac gl. & iurib. in ea all. inferunt Doc.
6 ad q̃onem nr̃am: q̃ † si actori sit data plena dilatio *c*
c ad p̃bandum, & sit finita: si reus petat dilationem, ea data & pendente, põt actor de nouo probare, ita colligitur ex his quæ hñt in l. petendæ. C. de temp in inte. rest. Pone nunc, q̃ reus velit renunciare dilationi suæ, ne actor ea possit uti, an ei hoc permittatur? Doc. dicunt, q̃ nõ: quia ea petita & obtẽta, fuit iam q̃sitũ actori, vt hac glo. cũ iuribus in ea alleg

ADDITIONES.

a Intellige & declara, ut per Bar. in l illud. §. fi. ff. de contratab. per l. ex duob. in prin. eo. ti. ff. de contratab.

b No. in ver. q̃ at hi, quãdo filius emãcipatus remanet emancipatus, nec datur in arrogationem alteri, tunc de iure p̃torio succedit per vnde liberi. Sed si post emancipationem se dederit in arrogationem alteri, tunc durante adoptione non succedit patri naturali, sed ea finita. In uita patris naturalis non succedit patri adoptiuo, quia nomen filij quod per adoptionem q̃siuit, perditur per emancipationem. Similiter non succedit patri naturali per uñ liberi, sed succedũt alij sui ipsi patri per uñ liberi: post illos uerò, non existentibus filijs, tunc succedit per unde cognati cum alijs, ut infra eod §. admonendi. Item no. ex d. §. at hi. quod non debet esse in arbitrio alicuius, ad quem bona defuncti pertineant, arg. l. 1. ff. de hær. inst. quia voluntas nõ debet dependere ex alieno arbitrio, & habet locum nedum ex testamento, ut l. illa institutio. de hær. inst. sed etiam ab intest. ut hic. Licẽt declaratio alicuius dicti in testõ possit relinqui arbitrio alicuius, ut probatur in d. l. illa institutio.

Vide Bell supra de exhær. lib. in prin. super gl. præterierit.

c Verum si actori sit data una dilatio, & reo similiter alia, in qua ẽt p̃t probare actor, an ille reus possit renunciare suæ dilõni, & sic impedire actorem, ut non possit probare, uide q̃ ego scripsi supra in tit. 1. de excu. tu. & cur. §. 1. in gl. 1. Addo, in quãtum supra dicitur. Pone nunc, q̃ reus uelit. Adde q̃ hoc limitatur per Bar. quem sequitur Bal. in l. amicissimus, §. fin. ubi hoc Doc. dicunt etiam, nisi res esset adhuc integra: quia existente re integra, reus bene potest renunciare. arg. l. pecuniam. ff. de cond. ob cau. & l. 2. C. de aboli.

SVMMARIVM.

1 *Hodie differentia est sublata inter masculos & descendentes ex masculis, & fœminas & descendentes ex fœminis.*

§. Item vetustas. Nepos vel neptis, pronepos vel p̃neptis, ex linea feminina, iure antiquissimo ad hæreditatem ascendentium nõ admittebantur, nisi post agnatos. media ãt iuris prudentia, cum prius admitterentur sine diminutione quartæ, admittit cum diminutione tertiæ partis; iure ãt nouissimo admittuntur cum agnatis gradu paribus sine vlla diminutione. h. d. iste tex. No. q̃ iure veteri solum descendentes ex linea masculina vocabant̃ ad hr̃ditatem ascẽdẽtium: & in hoc bñ statuit antiquitas. Descendentes ãt ex linea fœminina non vocant̃, nisi post agnatos: qđ iõ fortasse statuit, qa per agnatos corroborat̃ ius agnationis, & retinet̃, non ãt per descendentes ex linea fœminina. l. j. in fi. de vent. inspi. Itẽ quia descendentes ex linea fœm. nõ sunt ĩ p̃tãte avi vel p̃aui materni. & iõ nõ p̃nt sui appellari, ideoq; iure suorum
1 nõ admittunt̃. Sed tñ, †qa hmõi dr̃ia q̃ sit inter masculos & fœminas, nihil aliud inducit q̃ increpationem naturæ. l. maximum vitium. C. de lib. pręt. ideo diui Principes statuerunt, ut iure agnatorũ admittãtur, & ẽt cum diminutione tertiæ partis. Cum cæteris uerò agnatis admittebantur, sed cum diminõne quartæ: sed qa iuri nouo fuit visum iniquũ q̃ agnati ulteriores in gradu admittant̃ cum descẽdẽtibus ex linea fœminina statuit, vt hi descẽdẽtes ex linea fœm. tales excludant agnatos, cum suis ãt admittantur cum diminutione tertiæ partis, vt hic. Sed tñ de iure nouissimo admittunt̃ sine vlla diminõne auth. quæ tertiæ portionis, C. de coll. & hic in glo. Itẽ no.

rum, ut fideicommissarius debeat soluere integra legata? Dic quod noo, quia non dēt plus hr̄e, q̄ haberet si hæres detraxisset. d. l. Marcellus. Quæritur ēt, an hæres non conficiendo inuentariū perdat Trebellianicam, sicut perdit Falcid. ut supra. tit. pxi. §. fi. Bat. & Doct. communiter tenent quod nō, quia nō reperitur expressum sicut in falcidia, de quo io d. l. Marcellus.

k Hoc prosequere, ut hic per Bello.

l Nam ex potestate absoluta hoc lex aliquando facit, noo ex ordinaria Bell. lib. j. supp. c. 3. in fi.

m Intellige & declara, ut per Bello. qui examinat super hoc no tab. quædam dicta Io. Fab.

n Alias gl. seq. usq; ad § sed qa, expedias ut per Bell. quia omittuntur per istum.

o In fi gl. io uer. ex lege. Dic melius, ut hr̄ in §. quia uerò legē. in Auth. ut lic. mat. & au. ubi in duob. casib mulier det hr̄e quartā. Primus, qn̄ quis ductus cōcupisceotia alicuius mulieris, eā duxit ad domum, & iurat se habiturū eā p lr̄ia uxore, & postq̄ fuerit carnali copula desiderio satiatus, eā repellit indotatam: certè ei debetur qoarta pars bonorū uiri illius pro restauraoone honestatis, & ēt eā cogitur hr̄e io lr̄iam dxorē. d. auth. vt liceat. & ibi gl. Secuodò, qō pmoritur maritus diues, & oxor inops indotata, tunc succedit io quarta una cū liberis, si siot tres; si plures, tunc pro uirili. iu auth. præterea C. vnde uir & uaor.

p De hac responsione uide Bello. qui ēi pleuè examioat oēs has quartas: & uide eundē ad gl. sup uer. solebant, quā iste omittit.

q Sed caue, quia ēt ita refetendo tex. dicit, atq; ex lege falcidia, & nullum simile est idem. Et contrarium eius, quod est hic, s. quod de legatis singularib sicut de vniuersalib detrahatur Trebellianica, tenet expresse Ang. hic, in ver. sed quia hæredes. quem legit pro. §. io 2. no. Sed mihi placet magis id, quod tenet ipse Ang. ubi supra, ad fi. latius hoc examinans.

r In glo in uer solebant. Gl. intelligit istom tex. ot loquatur de iore anoquissimo: quia hodie non esset opus stipulatione inter hæredem & legatarium partiarium, cum p exæqoationem legatorum & fideicommissariorū uoiuersalium onera diuidantur ipso iure. Ego puto, quod imò iste tex. procedat hodie io terminis, in quibus loquitur. s. qō est legata pars bonorū: quia in legato partis bonorū ooo trasit aliqood onus in legatariū, oisi interueniat stipulatio, de qua hic, ut est tex. in l. si quis seruum §. fi & melius in l. seq. hic all. ī gl. ibi oīoo uide Bar. & ita ot supra reperi postea tenere Nic. de Neap. hic. Quæritur ēt, quid si testator iusserit hæredem restituere hereditatē deductis legatis, an intelligamus quod primo soluat legata integra, & residuū restituat deducta Trebellianica? Dic quod non, imo importat quod hæres debeat soluere, & oon fideicommissarius: sed non iotegrè, quia tā de legatis, q̄ fideicommissis detrahet quartam pro rata, & fiet una mixtura, & sic erit una noua quarta & anomala, ut uult Bar. io d l. Marcellus. ad Treb.

ſ Adde, quod anteq̄ fiat aliquis actus corā eo, quod ista cā suspicioois debet oppooi, alias faciendo plus, & oioittendo exceptionem, oidetor io eum coosentire. l. quidam coosulebaat ff. de re iud.

t Ad hanc gl. & alias, quas iste omittit usque ad §. nihil, uide Bellon. qui diligeoter eas examioat.

u Potest testator prohibere Trebellianicam: contrariam gl. habes io auth. sed cum testator, quæ determinat quod non possit prohibere. Veritas est quod sic, & hoc tenet Bar. ī l. Marcellus. §. quod autem. ad Treb.

x Hæc opi. est communis, & per quæ uerba censeatur tacitè prohibita, uide Bell. consi. 65. cum seq.

y Vide Bello. consi. 19. nu. 12.

z Et quia de stricta significatione ad latam uocaboli ēt io materia correctiua licitum est arguere. d. l. Marcel § quod autē, &c. Et hoc etiam modo potes rādere ad argumētu Bal. iofra relatū. Et quod ēt in correctorijs fiat extensio de stricta significatione ad latā, est gl. reputata sing. io cle. j. in uer eligatur. alioui habēt ia oer. religionis de ele. Sed appellatione falcidiæ, uenit Trebellianica, latè sumpto uocabulo, ut in gl. in aoth. onde si parens. in uer. falcidiæ. C. de inoff. test. ergo &c. Et ista rō multum mihi satisfacit, quam etiam ponit Ang. de Are. hic.

aa Vide super hac gl. hic latè per Bell..

bb Quæritur etiam, an ante restitutionē hæreditatis fideicōmissarius sit dn̄s? Glo. hic in oer. restōnem. tenet quod non Beoe tamē fallit in trib. casib. s. ppter absentiam & morā heredis, oel qoia decedat sine herede. l. pen. C. eo. Quæritur ēt, an fideicommissarius possit facere iouentarium facta sibi restitutione, ut non teneatur ultra uires hereditarias? Bar. quod sic, in l. an rōne. ff. ad leg. Fal. Sed ao inueniatiū factū per hæredem prosit fideicommissario. Bat. quod non, oisi cedatur hoc vult io d. l. in rōne. Quæritur etiam, ad cuius petitionem potest heres cogi restituere hæreditatem? Dic quod ad petitiooem fideicommissarij vniuersalis, vt hic in gl. uel particularis, vel eius pcuratoris: licēt. n. ad adeundum hereditatem non possit constitui procur. l. Paulus. ff. de acqui. hær. tñ pōt constitui ad petendum restōnem hereditatis. l. qui ita § etiam. ff. eo. & licet restituatur procuratori, tamen acquiritur dn̄o, quia restō debet fieri illi, cui uenit fienda cessio. l. si mulier §. ea asse. de oer. obl. & ideo non posset alteri cedi etiā de uoluntate fideicommissarij, secūdum Bar. in l. si stipulatus. de verb. oblig.

cc In gl. io ver. restituerit, quam iste ooo legit, dum uult, restitutione facta oerbo tantum, trāsire dominium io fideicommissarium, uide quę late dixi in l. j. in 7 car post Puteū. ff. de leg. j. Et gl. dicit, quod hæres manumittit seruū hereditarium, & all. l. si heres institutus § si hæres. dic quod nihil facit, quia ibi non dr̄ an possit manumittere, vel ne, sed solum dr̄ quod heres non pōt conueniri ante restōnem, etiam de malefactis. De hoc ergo, an heres ante restōnem possit manumittere seruū hereditarium, vide gl. in illa l. fi. in § sed qoia in ver. manumittere C. com. de lega. & ibi Bat & latè Bal. io l. quidam. §. si quis filium ff. eo. Et ad istam glo. oide Aog. de Are hic.

S V M M A R I V M.

1 *Est differentia, utrum testator relinquat hæredi quartam nomine rei particularis, an uerò nomine quotæ.*

2 *Quō hæres restituta hæreditate teneatur ad onera hæreditaria.*

3 *Fideicommissa etiam ab intestato relinquuntur.*

§. Nihil autem. Nō summatur breuius pp pluralitatē rn̄sorum. No. primò, nihil referre an quis sit ex asse hæres institutus, an uerò ex parte grauetur restituere totū an partē totius, an partem partis: qa oīb. his casib. restituta tota uel parte, pro rata transferuntur actiones: Item no. ex §. si quis una, nihil referre an qs grauetur restituere hereditatem, retenta quarta sub nomine rei singularis, vel rei hæreditariæ. Hoc uerum quo ad hoc, ut possit cogi adire & restituere: item quò ad hoc, ut possit non detrahere aliā quar-
1 tam. †Est tamen in hoc differentia, quia quando habet quartam sub nomine rei particularis, non obligatur oneribus hæreditarijs, quia habetur loco legatarij, ut hic, & l. j. § si hæres accepto fundo. ff. ad Trebel Quando uerò habet quartam sub nomine quotæ, pro illa quarta obligatur oneribus hæreditarijs, quia pro illa quarta habetur loco hæredis effectu. & eadem sibi uendicant locum, siue grauatus fuerit restituere hæreditatem retenta aliqua re, quæ solum ascendit ad quartam, vel retentis duabus pluribusque rebus, uel summa vel quantitate hæreditaria: nam transferuntur actiones insolidum in fideicommissarium. Nec hoc casu hoc videtur iniquum, cum sit in potestate fideicommissarij an uelit hæreditatem sibi restitui, an uerò illam omittere: si igitur illam petierit, & restituatur, & dānum supportauerit, æquo ferat aīo: qa damnum qd qs sua culpa, &c. regula iuris, damnum, in 6. In fi. gl. diximus. Non obs. hæc l. ex mille. quia hæc reg. vendicat sibi locū, vbi est eadem rō disponendi totius ad totū, q̄ est partis
a ad partem. a secus si esset diuersa rō disponendi; ita
2 loqtur l. ex mille. In fi. gl. ī ver. actiones Si † q̄rat qualiter hæres restituta hr̄ditate ad onera hr̄ditaria teneat: aut habet quartā sub noīe quotæ ex uoluntate testatoris, vel p̄ter de uoluntate legis: aut ipsam hēt sub noīe rei particularis, aut hēt plus quarta, aut nihil hēt. Si quidem hēt quartam sub nomine quotæ. ipse

ipse tenet creditorib. hæditarijs ꝓ sua quota, sed tñ legatarijs nõ tenetur, vt hic in gl. in l. j. §. pe. & fin. ff. ad Treb. Et est rõ dñiæ: nam ꝙ teneatur rñdere creditorib. ꝓuenit sub repñtatione psonę defuncti: vnde cũ repñtet defunctum ꝓ quarta, creditorib. obligatur ꝓ quarta, quib. & testõ uiuẽs erat obligatus. Sed ꝙ hrs teneat legatarijs, non prouenit sub repñtatione psonæ defuncti, quia defunctus nunquam fuerat obligatus legatarijs, imò legatarij sumunt robur ab hrdib. §. in nouissimo. C. de cad. tol. sed in legatis obligatur, qa bona testõris ad ipsum eius iudicio peruenerunt. Vñ cũ non hẽat quartam ex iudicio testatoris, sed iudicio Trebelliani, non obligatur creditoribus nec legatarijs, tũ quia nec repñtat quo ad eos defunctum, tũ quia nec aliquid hẽt ex iudicio testõris. Facit qd no. Bal. in rub. ff. de acq. hær. qui dixit, ꝙ iõ de iure ffõrum hæres non conficiens inuentarium tenetur creditorib. hæditarijs ultra uires hæditarias, sed non tenetur legatarijs, quia ꝙ teneatur creditorib. hęreditarijs ꝓuenit, quia illis obligatur sub repñ atione psonę defuncti. Cũ igitur esset illis defunctus obligatus insolidũ, obligatur & hæres illius ꝑsonã repñtans. Sed ꝙ hæres legatarijs obligatur, prouenit ex eo ꝙ bona testõris ad ipsum uenerũt: eatenus igitur, quatenus bona à testõre hẽt, legatarijs obligatur, & nõ ultra. l. si hęres. §. j. ad Treb. Si uerò habeat quartã sub noĩe rei singularis, b tunc non obligatur nec creditorib. nec legatarijs, ut hic. rõ, qa nõ loco hæredis, sed loco habetur legatarij. l. j. §. si hæres. ff. ad Treb. Si uerò hẽt aliquid plus quarta, si ꝙdẽ hẽt plus sub noĩe quotæ, tunc ꝓ tota illa quota tenetur creditorib. hæreditarijs, quia ꝓ illa quota repñtat defunctũ: sed legatarijs tenetur solũ pro illa quota, qnã hẽt supra quartam: quia illam solam hẽt ex iudicio testatoris, quartam uerò aliam ex iudicio legis. Si verò hẽt plus quarta sub noĩe rei particularis, tunc non tenetur nec creditoribus nec legatarijs, quia ego hæres habeor loco legatarij Et hoc verum litabitis, si portio fideicommissarij sufficit creditorib. & legatarijs: si verò non sufficeret, creditores nõ haberent regressum contra me hæredẽ, sed legatarij sic, in eo qd habent ultra quartam. l. j. §. fi. ad Treb. Sed dixit Imo. in l. j. ad Treb. hoc uideri sibi non solũ mirũ, sed iniqnum, ꝙ deficiente portione fideicõmissarij, ꝓuideatur legatarijs contra hæredem ĩ eo, quod plus hẽt sub noĩe rei particularis: non aũt prouideatur creditorib. cum creditores tractent de dãno euitãdo, legatarij ãt de lucro captãdo. Itẽ creditorib. esset obligatus defunctus, sed legatarijs non l. fi. C. de lega. Sed certè aperta rñsio sumitur ex prędictis. Nam iõ creditorib. nõ tenetur, quia cũ hẽt quartam, vel plus quarta sub noĩe rei particularis, habetur loco legatarij, nec repñtat defunctũ, & propterea ipsis non tenetur. Sed iõ tenetur legatarijs, cũ illud qd hẽt ultra quartã, hẽat iudicio testatoris: nimirũ si illis obligatur, ut sup. dixi. Si uerò hæres nihil hẽat, qa restituit totam hæreditatẽ nulla quarta retẽta, hęres in totum est liberatus: fideicommissarius aũt in totum est obligatus, ẽt ultra quam facultates hæreditarię patiãtur. §. sed si recuset. in fi. sup. eo. qd uerum litant Doc. singulariter, nisi iste fideicommissarius inuentarium confecisset, quo casu & creditorib. & legatarijs eatenus solum tenetur, quatenus uires hæreditarię patiuntur. auth. sed cum testator. C. ad l. Fal. quod Imo. reputat sing. ꝙ illa auth. correctiua, q̃ loquitur de herede directo, sibi vendicet locũ in hærede utili, vt fideicommissario. Sed dixit Imo. hoc procedere, qnia illa lex non est correctiua, sed declaratiua iuris antiqui: quia ꝙ uoluit lex antiqua hęredẽ obligari insolidũ, declarat lex noua ita demũ verũ esse, si inuentarium non confecerit. Sed tñ hęc rõ non bona Nã cum lex noua aliquid detrahat iuri cõi, non dicitur declarare, sed de nouo dispone re. l. ius ciuile. de iust. & iu. l. hęredes palã. §. sed si non tam. ff. de test. Vñ aliter ego rñdeo, ꝙ ideo auth. illa extenditur ad fideicommissarium, quia lex antiqua * ęqparat ipsum heredi. §. restituta, supra eo. l. j. §. de. illo, ad Treb. unde in virtute legis antiquę, verborũ extensio ꝑmittitur, iuxta no. in l. si qs. C. de furt. Cætera dicite, ut habetur in l. j. §. fi. ff. ad Treb. Ex §. pręterea. no. ꝙ † non solum fideicommissã pñt relinqui in testamento, sed ẽt ab intestato. Et fuit ratio dubitãdi, qa non videbantur veniẽtes ab intest. grauari posse, q b. nihil relictũ extiterat: qa quẽ nõ honoro, onerare non possum. l. ab eo. C. de fideic. Ratio decidendi fuit, quia licèt testator expresso iudicio nihil relinquat, tñ tacitè aliquid reliquit, ex quo alios instituendo venientes ab intest. potuisset excludere. l. conficiuntur. C. de iure. cod. Et dicit ibi gl. ꝙ illa ꝑsumptio iuris & de iure, cuius ꝓbatio in contrariũ non admittitur: quod reputabat ibi sing Bal. dicens, ꝙ uolens probare uenientes ab inte. indignos hęreditate defuncti, non auditur. Itẽ no. ꝙ legata olim non ualebant, nisi relicta fuissent in testamento. c Item no. ꝙ non solũ institutus in testamẽto, uel ueniẽs ab intest. ꝑt grauari fideicommisso, sed ẽt fideicommissarius. d Item no. ꝙ non solũ oẽs hi grauari pñt restituerę totam suam hęreditatem uel portionem, uel partem, sed ẽt aliquã rem singularem. In tex. ibi, honorario. e Ibi, cum quoq; f In fi. gl. ẽ vei. valeat. * de hoc dicite, ut habetur plenè ĩ l. j. de le. j. Prima sol. cõiot est, p l. q̃ sub conditione. §. edicto. ff. de cond. inst.

ADDITIONES.

a Hanc reg. limita pluribus modis, ut hic per Bello.

b Hoc tamen limita multũ notabiliter, qñ ista res esset sufficiẽs ꝓ quarta sua: si aũt esset minus ut peteret supplementum, quod potest, et in gl. tunc tenetur, in eo quod sibi suppletur, creditorib. pro rata: non autem in ipsa re, quia eam habent nomine legati. ista est gl. notab. in l. j. §. si hæres in gl. pe. in prima sol. ff. eo. Et rõ est, secundum Ang. de Aret. hic, quia petendo supplementũ vr hre ad rõnem quartę, & sic ad rõnem quotæ, nimirũ ergo si tenetur Secus, qñ non petit supplementum, sed simpliciter est contentus re sibi legata, quia tunc hr̃ loco legatarij. Et hæc bene nota ad declaratonẽ huius tex. Quid ãt si hæres coactus adeat, an perdat rem sibi relictam, sicut perdit quartã? Dic ꝙ sic. l. ita tñ §. si perceptis. ff. eo ad Treb No. ẽt hic ex supra dictis, ꝙ Trebellianica potest detrahi in una re ex iudicio testatoris, item ex uoluntate fideicommissarij, item ex declaratione iudicis, de quo supra in. j. ꝑin.

* Hæc enim ratio æquiparationis facit, ut in correctorijs & in fictis etiam admittatur extensio. Bello. lib. 3. suppu. c. 17. in fi. & c. 19. nu. 14.

c Et iuxta illud notabile multũ dubitãt Io. Fab. & Ang. de Are. hic, an hodie legata possint directò relinqui in codicillis, & per multas ambages inclinant ꝙ nõ, cuius contrariũ audacter teneo, eo qa cessat illa notabilis rõ Iurisconsulti in l. si qs cũ nullum. ff. de iu. cod. & rõ Imperatoris. §. fi. infra de codicillis.

d An autem sit necesse, ꝙ succedens ab intestato nominatim

grauetur onere fideicōmissi, exprimendo eius nomen ꝓprium? Dic quod non sufficit quod dicatur hoc mō. Quisquis mihi hęres erit: quę clausula comprehendit hr̄des quoscunq;. l. si quis cū nullū ff. de iure codi. Et adde, ꝙ ab intestato solū pōt relinqui ꝑ niā fideicōmissi, non autem directò: sed si directò relinqueretur in codicillis, resoluitur ī fideicōmissum. l. Sequola. ff. ad Treb. & ita fideicōmissarius poterit cogere venientes ab intestato adire, sicut & cogit hæres ex testō, d. l. Sequola. si sit fidei commissarius particularis, cui dēt restitui res certa vel q̄titas q nō posset cogere hr̄dē nisi esset particularis respectu quotæ hr̄ditatis: quia primo casu non tenetur ad onera, iō &c. l. lōgius ff. eo. Secundo casu sic, ideo cogit. l. mulier. §. fi. ff. eo.

e Item no. & pondera istum tex. in ver. vel honorat o, coniuncta d. l. conficiuntur. § j. ꝙ ille, qui est successurus ab intestato, de iure proprio tm̄ possit grauari fideicōmisso, quia dr̄ succedere ex voluntate defuncti, alias nō possit grauari. & sic hic habes tex. iuncta d. l. conficiuntur. contra gl. qua Bar. ibi reputat mirabilē, in l. 1. §. vel maximè. ff. de coll. bon. & illā glo. reprehēd. & ēt ibi Bar. Et sic cum habeant saltem ex voluntate tacita, possunt grauari. Hinc infero unū mirabile, qđ nūquā memini me in scriptis legisse: ꝙ si proximior moritur vel repudiet, ꝙ alius non dr̄ esse grauatus, cum tm̄ primus dicatur uocatus ex volūtate tacita, iuxta gl. singularem in l. non iustam C. ad Treb. qđ vr̄ esse contra l. 1. § fi. & ibi Bar. ff. de leg. 3. nisi etiam videatur relictum a secundo, uel nisi a primo sit nominatim relictum. Cogita, & vide Ang. de Are. hic.

f No. etiam in ver. cum quoq;. ꝙ in tantū quis grauari potest, in quantum honoratur. in l. j. in fi. C. communia de leg. tū fideicōmissarius particularis rei rogatus restituere alteri, nō detrahit in casibus notatis in l. pen. § fi. C. ad Treb. ut ibi per Bar.

Ad hanc gl. & alias huius § uide hic Bel.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo fideicommissum consequatur fideicommissarius, si hæres negat à se relictum.*
2 *Fauore ultimæ voluntatis pars aut soluere, aut iurare cogitur.*
3 *Hodie sufficit semel iurare de calumnia.*
4 *An fideicommissum ex minus solenni voluntate præstandum sit.*

§. Et quia. Quando quis voluit solenniter testori, & de hr̄de cōfidēs i lo solenniter instituto ab eo fideicōmissum relinquit, hęres obligatur efficaciter fideicommissum ꝑstare. h. d. secundum primam lecturam. Vel aliter, secundum aliam lecturam. Qn̄ quis voluit solenniter testari, & tm̄ non est testatus solenniter, si hæres mentitus negauerit fideicōmissum esse relictum, non poterit postea ex eo se tueri, ꝙ testm̄ solēne non fuerit. h. d. No. primò summaria. Secundò no. non esse improbum, si quis alterum uirtute superare contendat si aūt hoc fieret ad humanam gloriam, esset improbatum. §. cogitatum. in uerbo, zelus. in Auth. de mo
1 na. Itē no. † ꝙ si hæres cōuentus denegauerit fideicōmissū à se relictū, iurabit fideicōmissarius prius de calumnia, hoc est, ꝙ aīo calumniādi non petit illud fideicommissum: quo casu defert iuramentum hr̄di an mandauerit, uel aliter sciuerit fideicommissum à se fuisse relictū: quo casu si iurm̄ negauerit ꝑstare, non compellet: si uero iuro affirmauerit, soluere cogetur. Si aūt fuerit in iurando contumax, vrgebitur quoq; ad solutionem. Si verò postquàm negauerit, fateatur postea fuisse relictum, sed dicat ex eo nō teneri, ꝙ fuerit in minus solenni voluntate relictum, tunc non audiet, in odium mendacij sui. facit auth. contra qui propriam, C. de non nu. pec. l. cum de in-
2 debito. ff. de prob. In fi. gl. in uer. hr̄e. no. † casum, in quo pars compellit aut soluere, aut iurare: & hoc ꝓuenit fauore ultimarum voluntatū, quas executioni publicè interest demandari. l. uel negare. ff. quemad. test. ape. & huic. §. conc. l. fi. C. de fideic. a In fi. gl. iu-
3 raneri it. no. † hodie semel sufficere iurari de calūnia. & hoc ī exordio. qđ verū litate, ubi iudex viderit expedire ut sępius iurm̄ deferat, q̄a viderit euidētē calumniā superuenire. c. 2. §. fi. de iur. cal. lib. 6. In gl. cogendus. ibi, hr̄dis. dicite ꝙ hæc prima sol. est bona. Non ob. qđ dixit gl. ꝙ hic de testatore loquit, q̄a fateor: nam hic testator prius condiderat testm̄, ī quo solēniter hr̄dem instituerat: postea cōfidens de persona hęredis, in minus solenni uolūtate grauauit ipsum fideicommisso, & valet fideicommissum, licèt relictū in minus solenni voluntate: quia hæc voluntas minus solennis ideo validatur, quia habet depēdentiam à ꝑcedenti testō solenni. facit litera ibi, fidei hæredis cōmisit. quę si sentiat ꝙ hæres iā solenniter institutus fuerat. In fi. Hæc ēt ultima approbatur ut in odiū eius qui primò negauerit, fideicommissū fuisse relictum ex uoluntate minus solenni, fideicō
b missum debeat, pro quo intellectu *b* facit hic §. in fi. & auth. contra qui propriam. C. de non nu. pe. l. cum de indebito. ff. de ꝓb. Vn̄ ex ꝑdictis distingue: si q̄-
4 rat, † an fideicōmissum *c* ex minus solenni volunta-
c te sit ꝑstadū, aut hęres fuit institutus in solenni testō sed in minus solenni fuit grauatus fideicōmisso, & tunc de fideicōmissi ꝑstatione tenet: q̄a volūtas minus solēnis hēt depēdentiā à solēni, ex cuius virtute bene validat. Aut hęres fuit institutus in minus solēni voluntate, & in ea fideicōmisso grauatus, tūc, si q̄dē ab initio fateat esse relictū, sed minus solenniter, nō tenet. l. si veritas. C. de fideic. Aut ab initio negat fuisse relictū, sed postea cōuictus delatione iuramēti, vel ꝓbatione testiū vel instrumentorū fateat fuisse relictū, si velit eo se iuuare ꝙ voluntas non fuit solēnis, tūc nihilominus tenet in odiū sui mendacij, vt hic Si aūt fideicommissum fuerit in solenni uolūtate relictum siue vle siue particulare, palam est illud deberi, dummodò personę capaci fuerit relictum, sup. tit j. in prin. & infra tit. seq. Cætera dicite vt in l. fi. C. de fideic. quæ sola huic concordat.

ADDITIONES.

a Et dum gl. ista dicit ꝙ l. fi. C. de fideic. est posterior: dic ꝙ non est verum, per illud quod dicit glo. no. in prima constitu. C. in uerbo, primo loco.

b Et pro hac lectura adde in simili text. notab. in l. si dubitetur. §. ita demū. ff. de fideiuss. & in simili text. in l. hæreditarum. §. fi. ad l. Fal. & in simili tex. no. in l. fina. ff. de rei uend. & in simili tex. notab. in c. vasallus. el j. si de feu. fue. contro inter do. & agn. afiās est § capituli, moitb. Sed aduerte, quia contra istum intellectum vr̄ facere iste uer. fin. in iure & facto, ut iurib. unl. Si ergo est diuersum ius & factū in illa aduersatiua, ꝙ si, de cuius natura est ꝙ aduersetur ꝑcedēbus, quomodo iste intellectus potest procedere ad totum hunc tex. Et propterea dicit Bar. in d. l. fi. ꝙ iste intellectus est contra hunc tex. Nisi dicas, ꝙ denotet diuersum factū in hoc, quia in primo fundabat se in hoc, quia dicebat non esse verū ꝙ esset relictū: in secundo fundabat se super iure, quia dicebat se de iure non teneri. ecce, qualiter est diuersum factum. est ēt diuersum ius, quia in primo casu, qn̄ negat esse relictū, cōpellitur à iure: in secundo uero casu, qn̄ negauit, nō pōt se fundare super iure, ex eo ꝙ dicat se de iure teneri & sic ēt est diuersitas in iure. Et eadem potes dicere circa primū intellectum ad eum sustentandum: & ad primum adde etiam tex. in l. sed & si ex parte. §. interdum. ff. quod cum eo.

c Hodie sic, quia exæquata sunt legata fideicommissis. l. fi. C. cō mu. de leg. Si tamen relinquantur legata in testamento, tunc rupto testamento non dantur, nisi in casibus no. in l. eam, quā C. de fideicom.

TITV-

TITVLVS XXIII.

De ſingulis rebus per fideicom. relictis.

Continuatur ad præcedenter hoc ordine: Supra uiſum eſt de fideicommiſsis uniuerſalibus ſiue generalibus: uerũ quia ſunt & alia fideicommiſſa, quæ particularia ſiue ſingularia appellantur, ideo de his tractaturut intitulauit, de ſingulis rebus, &c.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, Etiam, eſt implicatiua.*
2 *Nemo poteſt in plus grauari quàm ſit honoratus.*
3 *Ad præſens oua, ſunt cras pullis meliora.*
4 *Eſt differentia ei magnus effectus, utrum ſeruus directò manumittatũ, an per fideicommiſſum.*
5 *An quis poſsit in plus grauari, quàm ad eum peruenerit.*
6 *Legatarius & fideicommiſſarius grauati præſtatione alicuius rei, nõ poſſunt per falcidiam quartam detrahere.*
7 *Inſpiciendum eſt, quod euenire poteſt.*
8 *Quando in ſtatuto uel lege ponitur iſtud uerbum, Maximè, intelligitur idem eſſe in caſu non expreſſo.*

Poteſt autem. Ab hærede legatario vel fideicommiſſario
particulari relinq p̃t:& nedũ res ꝓpria teſtõris, ſed
hr̃dis legatarij, fideicommiſſarij & extranei relinq
p̃t.h.d.primò. Et nemo p̃t in plus onerari q̃ ſit hono
ratus.h.d.ſcd̃ò Et directò manumiſſus libertus teſtõ
ris, per fideicommiſſum hr̃dis dr̃.h.d.tertiò. No.pri
mò non ſolum ſideicommiſſum vniuerſale poſſe re
linqui à teſtõre, vt ſupra tit.j.per totum, ſed ẽt parti
1 culare, ut hic. †Hoc ſuadetur ex dictione, Etiam, hic
poſita, q̃ eſt implicatiua.l.ẽt.C.ſi tut.uel cur.inter.I-
tem no.non ſolùm hr̃dem, ſed ẽt fideicommiſſariũ
& legatarium fideicommiſſo grauari poſſe. Itẽ no.
ꝙ non ſolũ res teſtõris, hr̃dis, fideicõmiſſarij, vel le
gatarij, ſed ẽt aliena quoq; fideicommiſſo relinqui
2 poteſt. †Itẽ no.neminẽ poſſe iu plus grauari *a* quàm
a honoratus fuerit.conc.l.ab eo.C.de fideic. *b* Itẽ no.
b ꝙ cũ res aliena relinquitur, tenetur grauatus ipſam
redimere ſi poſſit, aliter tenetur præſtare æſtimatio
nem. ſi tñ dominus rei velit vendere, ſed p̃tio nimis
immenſo, non tenet̃ grauatus emere, quia tale man-
datum teſtatoris de redimendo debet intelligi ciui
liter, dummodò honeſto & iuſto p̃tio venũdari poſ
ſit, vt hic in glo.& l.non dubium.in fi.ff.de leg.3.I-
tem no.ꝙ non ſolùm res, ſed ẽt libertates fideicom
miſſo relinqui poſſunt: & nedum ſeruis ꝓprijs, ſed
etiam alienis. Item no.ꝙ qñ relinquitur libertas ſer
uo alieno per fideicommiſſum, tenetur hæres relin
quere & liberare ſi poteſt: ſi ãt non p̃t, non ꝓpterea
extinguit̃ fideicommiſſum, ſed differt̃ in tp̃s quo re
dimi poſſit & libertas p̃ſtari. Sed dixerit aliqs, qua
re hoc caſu non præſtatur ęſtimatio, ex quo redimi
non p̃t, ſicut præſtatur in uer.præced.? Rñdeo ꝙ nõ
præſtat̃, qa libertas eſt inæſtimabilis.l.Paulus, de fi-
deic.lib. Scd̃ò, quia præſtatio huius æſtimationis fa
cta ſeruo nihil ſibi ꝓdeſſe poſſet: apud ipſum.n.nõ
remaneret, ſed ſtatim momento euolaret ad dñm.l.
placet, de acq hær. No.ꝙ id, quod differtur, non au-
fertur. Rñdet alter, ſed non interim datur. ideo alibi
3 gl.dicit, †Ad pręſens oua, cras pullis ſunt meliora.
4 l.cum hi, de tranſ. Alibi, Non emo ſpẽ pretio. Ex† §.
qui autẽ, no.ꝙ ſeruus p fideicommiſſum manumiſ-
ſus, efficit̃ libertus manumittentis: ſi directò fuerit
manumiſſus, libertus teſtatoris efficit̃, & eſt magni
effectus: quia ſi libertus efficiat̃ hæredis, non põt ip
ſum in ius uocare ſine venia, ad hoc ut fideicõmiſ-
ſum p̃ſtet. Item tenet̃ ei operas p̃ſtare. Item partem
ſuorũ bonorũ reliquere.inf.de ſucceſſ.lib.§.ſed nr̃a.
facit l.ſi non ſortem.§.libertus.ff.de cond.ind.l.is
quoque.l.ſed ſi hac.§.qui manumittit̃.l.ſi libertus.l.
pe.ff.de in ius uo Item no.ꝙ libertus relinquit̃ dire-
c ctò, qñ ab ipſo teſtõre ſuſcipit̃, non ãt ab hr̃de. *c* Fina
liter no.p q̃ uerba fideicõmiſſaria libertas relinqua
d tur. In gl.inutiliter. *d* ibi, faciẽdo. Si quęratur, †an qs
5 poſſit in plus grauari, q̃ ad eum puenerit diſtingui-
te, aut fuit honoratus in quantitate, & in quantitate
grauatus: & tunc licèt acceptauerit quantitatem ſi-
bi relictam, non tenetur tñ plus præſtare q̃ accepta
uerit, ut hic, & l.Labeo.C de fideic. Aliquando quis
honoratus fuit in ſpecie, & in alia ſpecie longè ma-
iori grauatus, & tunc acceptando ſpeciẽ minorem,
p̃ſtare tenet̃ ſpeciem maiorẽ, in qua grauatus fuit:
quia cum inter ſpẽs cadat affectio, illa minor, quam
aliquis uult hr̃e, hr̃ quo ad affectionem ꝓ maiore.l.
planè, la j.l.2.§.ſi cui, de leg.j. Aliqñ honoratur in
quãtitate, & grauat̃ in ſpẽ, & tunc quãtitatem acce-
ptando tenetur p̃ſtare ſpeciem: quia tũc uidetur mi
noris ſpeciem æſtimaſſe q̃ ſit quantitas ſibi à teſtõ-
re relicta. Eodem modo ſi fuerit in ſpecie honora-
tus, & grauatus in quantitate longè maiori q̃ ualet
ſpecies, ipſe tenetur ad p̃ſtationem quantitatis, quia
ratione affectionis vr̃ plus æſtimaſſe ſpeciem ſibi re
lictam, q̃ quantitatem à ſe præſtandam: ita probat̃
in l.Imperator §.j.de leg.2. Hæc uera ſunt regulari
ter: ſed fallit primò, quando id in quo quis eſt graua
tus, eſt æſtimabile: ſed grauamen inęſtimabile, quia
tunc non tenet̃ ad grauamen.l.planè.§.fi.de leg.j.
Eodem modo econtra, ſi emolumentum eſt æſtima
bile, ſed grauamen inæſtimabile, ad id non tenet̃.l.
6 filiusfa.§.ſcd̃m uulgarem de lega.j In fi.no.†ꝙ lega
tarius vel fideicommiſſarius grauatus p̃ſtatione ali
cuius rei, non poteſt detrahere quartã per falcidiã.
Idem tenuit gl.in l.j.in fi.C com.de leg.& Doct.ſe-
quuntur, per l.lex falcid.ſi interuenerit.§ nonnun-
quã.ad l.falc Suadetur & rõne: Nam ideo permitti
tur detractio quartæ falcidię, ut ex teſtõ adeatur hr̃-
ditas, ne legata pereant.ſup.ad leg.falc.in prin. Sed
hęc rõ ceſſat, ubi iam ab hęrede inſtituto adita fuit
hr̃ditas: ergo ceſſare debet rõ diſponendi, ut falci-
dia locum hẽat.l.illud, ad leg.Aqui. Nõ obſt.l.alleg.
Paulus. quia ibi legatarius ſiue fideicõmiſſarius nõ
detrahit quartã ex perſona ſua, ſed ex pſona hr̃dis ĩ
ſtituti, ut ibi litera ſonat. In fi.gl. in uer. libertas. rõ
ſpecialitatis cõſiſtit in fauore libertatis, ut d.l.Pau-
e lus. In gl.differt̃.ibi, l.ſi uſusfructus. *e* non obſt. hęc
iura, quia loquunt̃ in caſibus, in quibus tp̃a in ĩteg.
reſtitutioni ſtatuta erant à lege: unde ſi illis caſibus
tp̃a excedantur, actus corruit Sed in nr̃o caſu nulla
tp̃a erant ſtatuta dño ad uendendũ ſeruum ꝓpriũ,
vñ ſi emptio differatur, legatũ non perimit̃. In fi. De
7 hoc brocardo, utrũ ſit inſpiciendũ, †ꝙ euenire poſ-
ſit, dixi ſup.de rer.diui.§.illud q̃ſitũ.hr̃ ĩ l.ſi idem.
§.fi.ff.de iuriſd.om.iud.ĩ l.inter ſtipulãtem.§.ſacrã.
ff.de uerb.obl.& dicatis, ut ibi. Sed ſummaria cõclu
ſio ita ſe hẽt, ꝙ ſi qdẽ illud tale euenturum põt eue-
nire ciuiliter, uerisimiliter & honeſtè, tũc illud ĩſpi
ciatur,

ciat, ut hic, & d. §. illud q̃sitũ est, & d. l. si idẽ. §. fi. Secus si euenire p̃t infortunatiuè: q̃a casus aduersaq́; fortuna hoĩum non est inspicienda. d. l. inter stipulãtẽ. §. sacrã. In fi. glo. in uer. maximè. No. ex gl. iuncta
8 lra, q̃ †ubicunq; ĩ lege, vel statuto, uel alia quacũq; constitutione apponit' uerbũ, maximè, ĩtelligit' idẽ esse in casu non expresso: nã quo ad iuris effectũ denotat, quòd in eo non est tanta ratio disponendi. & idẽ uoluit gl. 1. l. illud. ff. ad leg. Aq. ubi apertè declarat. Idẽ uoluit ĩ c. ad abolẽdã. extra de fil. p̃sby. &c.

ADDITIONES.

a Et sic a contrario posset lo tm̃ quis grauari, in quãtũ est honoratus, quod est falsum: quia imò debet habere aliquid lucri. l. i. versi. cum. n. C. commun. de leg. & ibi uide gl. in uer. aliq̃d, & ibidem Bar. & tex. in l. 3. § Iulianus. ff. de leg. 3. Irẽoo. io uer. hoc solum, ibi, nam quod amplius est, quod utile per inutile non uitiatur, de quo brocardo hr̃ plenè in l. 1. § si stipulaoti. ff. de uer obl. qđ maxime p̃cedit in sepecabilib. l. sancimus. §. si quis at C. de do. & ad hoc facit l. si legatarius, io uerbo, id tatũ. ff. de leg. 3. & expressius l. Imperator. §. si centum. ff. de leg. 2.

b Fallit in quinq; casib. io quib. p̃t quis grauari in eo, in quo nõ honoratur. Primo in quãtitate legata post tp̃s restituãda, in qua uenit restitutio pluris q̃ quantitatis. s. interesse pceptũ ex vsuris, sed ex alio lucro aduentitio, ut ex mercãtia l. Imperator. § si centũ, de leg. 2. sed cũ hodie usuræ siot in totũ p̃hibitæ, hr̃ tñ iõ bouesti lucri percepti. s. in formã c. p vestias, de doo. inter uir. & uxo. Scdò fallit, qñ legatarius grauatur in re p̃pria alteri danda, quia vr̃ tñ rem suam æstimare, & non plus. d. §. si centum. Tertiò fallit, qñ legatur fuodus testatoris, quia grauatur ĩ pecunia in tm̃, quantum valet fundus & fructus medio tp̃e percepti, l. filiusfa. §. apud Marcellum. de leg. 2. Quartò fallit, qñ legantur duæ res alternatiuè, quia p̃t grauari in quantum ualet illa q̃ maioris est æstimationis, tñ eligat illam q̃ est maioris, q̃a hoc est sine culpa, pp malam electionẽ, ut. l. planè. §. si cui. de leg. 1 Quintò fallit, qñ in plus grauatur ex natura rei, quia quota pars hæreditatis sibi relicta, est exhausta, unde de suo soluit. d. l. Imperator. & ibi p glos. & Bartol. hodie uerò faceret per inuentarium. l. sancimus. C. de iure deliberan.

c Circa istum tex. dum ante finem vult, q̃ ad hoc ut seruus possit directò manumitti à testatore, requiritur q̃ duobus temporibus sit testator. s. s. tempore conditi testamenti, & tp̃e mortis, dubito, licèt nec tactum, nec declaratum iouenĩã, quare ẽt requiratur q̃ sit testatoris tp̃e quo aditur eius hæreditas, cum legatum libertatis etiam directò non cedat nisi adita hæreditate. l. unica. § in nouissimo. C. de cad. tol. & ibi Bar. assignat rationem, quare non cedat prius. Puto q̃ ideo sit, præmittendo illud vulgatum, q̃ seruo alieno non potest directa libertas præstari uel relinqui. l. seruo tuo. C. de test. man. nisi ergo esset seruus testatoris tp̃e quo facit testamentum, non posset sibi directò relinquere libertatem: quia sic diceretur seruo alieno relinquere. Sed si esset seruus suus tempore quo fecit testm̃ tm̃, non sufficeret, quia posset alienare anteq̃ moreretur, & sic res deueniret ad casum a quo non possit incipere, & sic quia non esset sortita effectum, bene uitiatur. l. plurib. §. & si placeat. cum ibi no. ff. de uer. obl. Sed qñ illis duob. temporibus fuit testatoris, satis est: quia impossibile est q̃ post mortem efficiatur alienus ante aditam hæreditatem, non quidem ab hærede anteq̃ adeat, & hoc est clarum; nec etiam post aditionem, cum ipso iure sibi competat. Est bene uerũ, q̃ ad hoc ut talis manumissio ualeat & com effectu, inspicimus tp̃s aditionis, quo tp̃e dr̃ cedere, ut sup. dixi, & sic quo ad eius ualiditatem effectualem: sed quò ad hoc ut possit directò manumitti, dicendum est, ut sup. Ad hoc ãt, quod quis possit relinquere alieni seruo libertatem directò, debet ille seruus duob. temporib. reperiri seruus esse testõris, uidelicet tp̃e testi, & tp̃e mortis, nec media tp̃a nocẽt, ut supra & hoc legatum libertatis directè debet cedere ab adita hæreditate. C. de cad. tol. l. unica, § in nouissimo. Et talis directa non p̃t dari, nisi in testamento, si p̃statur in ultima uoluntate, sicut nec directa institutio, sed fideicommissaria potest dari in codicillis. l. libertates. de manumis. testa.

d Ista gl. in uer. inutiliter. diuiditur io quinque partes. In j. allegat concordantes. In ij. opponit, & dupliciter soluit. In 3. opponit & soluit. In 4. idem facit. In v. & ultima format q̃onem ...

e Egò nõ inuenio istam l. si usufr. nisi sit illa quæ incipit, vsusfructus legatus. quæ hoc probat in principio a contrario sensu, uidelicet qñ hæres non fuit in mora restituendi, ita uidetur hanc allegationẽ intelligere Iac. de Bel. hic, dum soluit, q̃ illud qđ differtur, nõ aufertur: dicit, scilicet in totũ, ut hic, sed bene auferturquò ad interusurium medij temporis. d. l. si usufru. & ita ponit & refert Nicol. de Neap. in §. fi. inf. tit. prox.

TITVLVS XXV.

De codicillis.

ADDITIO.

a De his codicillis uide Bello. in rub. supra de testa.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de testis, & de his quæ accedunt ad testamẽta: uerum, quia est alia spẽs ultimæ uolunt. hoc est, codicillorum, qui breuis quadam scriptura appellantur, ideo de his
a *tractaturus intitulauit de codicillis.* a

ADDITIO.

a Et dicit Isid. in lib. 5. Etymo. c. 24. Codicillum ueteres aiunt ab autore dictum, qui huius scripturæ genus instituit. Sed hoc est contra istum tex. qui dicit, Lucium Lentulum p̃terea codicillos introduxisse. Vnde ego puto codicillum ex eo dictum, q̃ paruus codex, siue parua scriptura sit, ut dicit gl. rubricæ h̃e, quam gl. legit iste inf. super tex. & aliqui in tex. pro glo. i. in uer. codicillorum. sed melius se habet pro gl. rubricæ.

SVMMARIVM.

1 *Exemplis non est iudicandum.*
2 *Quare usus codicillorum inuentus.*
3 *Codicilli differunt a testamento.*
4 *Rupto testamento generatione filij & si hæreditas ex testamento non adeatur, rumpuntur & codicilli.*
5 *Si testamentum non ualet ut testamentum, ualebit ut codicillus, si adiecta fuerit clausula codicillaris.*
6 *Si testator dixerit, Volo hanc meam ultimam uoluntatem ualere iure testamenti & codicillorum, & non possit ualere ut testamentum, non ualet ut codicillus.*
7 *An ualeat hæreditas relicta in codicillis, uerbis directis.*
8 *Relicta in codicillis petuntur utili actione ex testamento.*
9 *Quare quis possit decedere cum pluribus codicillis, non autem cum pluribus testamentis.*
10 *An quinque testes requirantur in codicillis ad solennitatem, uel ad probationem.*
11 *An mulier possit esse testis in codicillis.*
12 *In testamento plures fraudes committi possunt.*

Ante Augusti. Licèt olim ante Augusti tp̃a codicilli non essent in usu, hodie tñ in usu sunt, & iure approbati: & in his iure fideicommissi relinqui potest hæreditas, siue conditi sint sine testamento, siue cum testamento, siue ante, siue post, hoc dicit. No. j. ius codicillandi a D. Augusto originem traxisse. Item no. nos dr̃e iusta Principum iura imitari. qđ dcm̃ est contra l. nemo. C. de sen. ubi regula-
1 riter traditum reperitur, †exemplis non esse iudicandum, sed secundum leges quas Principes statuerũt. Licet igitur D. Augustus ex codicillis fideicommissa p̃stiterat, tñ quia pro lege non statuit, eius exemplum imitari nemo debuit: ad plura tamen & ex æquitate & ex honestate Principes tenentur, ad quæ inferiores non obligantur. l. fi. alias pen. cum gl. sua,
2 de hær. inst. Sed dñt Doc. †hoc ideo ita fuisse statutum pp tria. Primum, quia D. Augustus ex codicillis fideicommissum præstitit, & filia Lentuli legata, quæ non debuerat persoluit. Scdm, quia deliberato consilio D. Augustus prudenter sapientes consuluit, ex quorum rñsis ius codicillorum fuit approbatum, ueluti utilissimum & necessarium. Tertium, quia & Labeo confecit codicillos: & sic ius codicil-

lorum

lorum non solùm exemplis, sed legibus ét in necessitatem deductum fuisse. No. in §. non ãt. non solum
a testõ confecto codicillos confici posse, a sed et nul-
b lo testõ condito. Item no. b non solũ ante testm̃, sed
c et post codicillos posse confici, c licet posteriori testamento non fuerint confirmati, dummodò per po
d sterius testm̃ non fuerit eis derogatum. d Ex §. codi
e cillis. no. hr̃ditatem codicillis nec dari, e nec adimi directò posse, nec exhæredationem fieri, nec substitutionem directò: si tñ f non directò, sed per fidei-
f
g commissum fiat, ualet utrunq;. g No. plures codicillos fieri posse. No. codicillos nullam solennitatem iuris desiderare: aliquam tñ desiderant, de qua uide
3 bitis in gl. fi. In gl. codicillarem. ibi, nauem. † Differunt ergo codicilli à testõ non genere, q̃a utrumque
* ultima uoluntas appellat̃: * sed differunt mediocritate rei, quemadmodum scapha non differt à naui gñe, sed magnitudine, cũ & ipsa nauis appelletur: ita codicilli. l. fi. de fun. instr. iustfoq; leg. In fi. huic cõc. l. gñali. C. de epis. aud. l. fi. in fi. C. de cad. toll. In
4 gl. confirmatis. i. fine initio. † Ex his duobus casibus rupto testõ gñatione filij, rumpuntur & codicilli. l. j. C. de cod. idem si ex testõ non adeatur hæreditas. l. si quis cum nullum. §. fi. ff. eo. Nam cum his duob. casibus hẽant codicilli dependentiam à testõ, palã est, quia principale, hoc est, testm̃ corruit, certe non ualeret dependens, hoc est codicilli. l. quod per manus. ff. eo. Sed dixerit aliquis, vr̃ q̃ si testm̃ sit nullũ p̃teritione filij, q̃ p̃terea codicilli in eo confirmati non corruũt, imò ultima uolũtas incipiat à codicillis. l. 3. §. fi. ff. de li. & posth. Sol. dñt Doct. aut testm̃ est nullum præteritione filij iam nati, & tunc nõ corruunt codicilli in eo cõfirmati: ita loquitur l. 3. §. fi. alias ãt testm̃ rumpit̃ agnatione filij nondum nati tpe testi, & tunc corruunt quoq; codicilli. ita loquũt̃ iura sup. alleg. Rõ dñæ, nam qñ testator præterit filium iam natum, fuit testm̃ ab initio nullũ: & ppea codicilli ab eo ueluti ab non ente nunquam dependentiam habuerunt: scd̃m igit̃ illud non consistunt, sed essentiam capiunt de se. Sed qñ p̃teritus est filius nõdum natus, testm̃ ab initio tenuit, & codicilli ab eo dependentiam capiunt. Si igr̃ postea testm̃ rũpat̃ natiuitate posthumi, corrunt codicilli hñtes dependentiam ab eo. hæcrõ probat̃ in d. l. 2. §. fi. iuncta l. & sub conditione. de inin. rup. testa. Ibi, nisi ille. no.
5 igit̃ ex gl. q † qñ in testõ est adiecta clausula codicillatis, si testm̃ non tenet ut testm̃, tenebit tñ vt codi-
h cillus, h quod uerum litauit Bal. in l. hr̃des palã. §. fi. de testa. nisi testm̃ corruat mutatione uoluntatis, q̃a pœnituisset illum fecisse testm̃, hoc casu non ualeret ut codicillus. Sed hic dubitauerunt maiores nr̃i.
6 Pone q † testator dicat in testõ hoc mõ, Volo hanc meam uoluntatem ualere iure testi, & codicillorũ: si non ualet iure testi, an ualeat ut codicillus? Vr̃ q̃ non pp repugnantiam regulæ iuris, Vbi repugnantia Gl. tñ in l. fi. C. eo. dicit hanc clausulam ualere & tenere, quia illa dictio, Et, debet resolui in disiunctiuam, uel iure testi, & p uel codicillorum, ut repugnantia euitetur & actus sustineatur, arg. in l. si uerò fundi. ff. de usufru. leg. & in l. sæpe. de uer. sign. ibi, non idcirco. Et hoc casu isti codicilli non rumpunt̃ natiuitate posthumi, quia nõ habet necesse testator in codicillis istituere filium. l. ab intestato. ff. eo. tit. In fi. gl. confirmetur. Hçc vltima approbatur. In glo. codicillis. no. q̃ licèt hr̃ditas directò relinqui non possit in codicillis, pót tñ per fideicommissum relinqui. Sed dubitarunt Doct. † quid si hr̃ditas in cõdicillis iure directo fuerit relicta? vt q̃a testator dixerit in codicillis, Institiuo Sempronium hæredem: hęc. n. sunt uerba directa: an valebit institutio? Dixerunt Doct. q̃ sic: quia licèt non ualeat ut directa, ualebit vt fideicommissaria, q̃a instituti in testamẽto, vel uenientes ab intestato tenebuntur instituto in codicillis restituere hæreditatem, sed tñ poterunt quartam retinere, alleg. Doc. l. eum, qui decedens. §. Seiam. de le. 3. allegat l. Scæuola. ad Trebell. Sed D. Christ. & Fulg. damnarunt sñiam Doct. dicentes q̃ huiusmodi institutio facta directò in codicillis, non ualet ut directa, sed ut obliqua. Mouentur ipsi primò per istum tex. in uerbo, directã. Scdo mouentur per l. hæreditatem. per l. non idcirco. C. eo. à cõtrario sensu. Mouebar aliqñ pro ipsis: nam qñ actus fit contra interdictum legis, nullo modo ualet, nec tenet. l. cũ lex de fideiuss. l. non dubiũ. C. de leg. sed lex interdicit, ne hæreditates in codicillis directò relinquantur. l. illud. ff. de condi. insti. ergo hr̃ditas directò ipsis relicta nullo modo ualebit. Ad l. Scæuola. ad Trebell. ipsi respondent, q̃ ibi illa directa substitutio trahitur ad fideicommissum fauore pupilli, unde in contrarium est ius commune. l. quod uerò contra. ff. de legi. Ego teneo communem sententiã, per dictã l. Scæuola Nec placet quod ipsi dñt esse speciale ibi fauore pupilli: quia q̃ directa substitutio efficiatur obliqua, non concernit fauorem pupilli, quia per fideicommissariam substitutionem non succedit̃ pupillo, sed testatori l. cohæredi. §. cũ filiæ, de uul. & pup. Illa igr̃ benignitas, de qua fit mẽtio in illa l. non fundatur in fauore pupilli, sed fundat̃ in sustinenda uoluntate defuncti, quę inspectis iuris cõis regulis non poterat ualere, eo quia in codicillis substitutio uerbis directis erat facta: sed tñ ex quadã henignitate, vt uoluntas testatoris eo modo seruet̃ quo fieri possit, illa directa substitutio efficitur fideicommissaria. Non ob. hęc litera, quia fateor quòd hęreditas directò in codicillis relinqui non potest, ut directò debeatur, sed ex quadã tamen benignitate per fideicommissũ bene p̃statur. Non ob. q̃ lex interdicat: q̃a interdicit ut directò relinq possit, & ut directò p̃stet̃, non ãt ut per fideicommissum debeatur. Non ob. l. hęreditatem, cum similibus, quia q̃ hę leges utantur illis uerbis precarijs, denotant frequẽtiã actus: frequenter. n. codicillantes utunt̃ uerbis obliquis, non directis. Pręterea pót ibi r̃nderi, quòd arg. non est sumendum à contrario sensu, propter prauum intellectum. l. cum patre. de condi. insertis. l. conuenticulã. C. de episc. & cle. Nã ut aliàs dixi, arg. a contrario sensu, non est necessarium & probabile, cum sumit̃ à contrario sensu cõditionis, vel à contrario sensu sp̃ialitatis. l. j. §. qui mandatum. ff. de of. eius. l. quod uerò contra. de legi. Si uerò sumitur à contrario sensu rationis, uel causę, dr̃ probabile, sed non necessariũ. l. adigere. §. quamuis, de iure patr. Si uerò sumatur à contrario sensu terminorum, nec est probabile nec necessarium

sarium, quando in terminis diuersis esset eadẽ ratio
disponendi, aliàs resultaret prauus intellectus. d. l.
8 conuenticulam. In fi. gl. in uerbo, relinquuntur. no.
ꝙ † relicta in codicillis, utili actione ex testõ petunť.
Idem uoluit gl. in l. fi. C. eo. & cõiter approbatur. In
9 fi. gl. in uerbo, adijcere. Hęc ult. approbatur. In fi. gl.
in uerbo, codicillos. Sed quę est ratio dñiæ, † quare
quis cum pluribus codicillis decedere possit, non
ãt cum pluribus testamentis? Rñdent Doct. ꝙ testa
mentum est quędam dispositio, in qua statuitur uni
uersaliter de bonis omnibus testatoris, vñ circa ea-
dem bona non pñt plures dispõnes cadere: ergo ul
tima ualebit. §. posteriore, sup. quib. mo. test. infir.
Sed codicillus est quędam dispositio, in quo de cer
ta parte bonorum potest disponi, vnde nimirum si
plures consici pñt, ut omnibus ꝓuideatur. In fi. gl.
fi. no. ꝙ quinque testes requisiti in codicillis, intelli-
guntur requisiti ꝓ solennitate codicillorum. Gl. in
rubr. ff. eo. dicit, ꝙ imò intelliguntur requisiti ad so
lam probationem: pro qua sñia alleg. hęc litera, ibi,
nullam iuris solennitatem desiderant. Sed nos pro
10 concordia dicite, † aut codicilli conficiũtur sine scri
ptura, & tunc quinque testes solùm intelliguntur ad
hibiti ad probationem actus: ita loquitur illa gl. j.
Aut codicilli perficiuntur cum scriptura, tunc illi
quinque testes intelliguntur adhibiti ad solennitatẽ
11 actus: ita loquiť hic. Sed dubitatur, † an mulier pos-
sit esse testis in codicillis? Vr̃ ꝙ non, quia non potest
esse testis in testamento. l. qui testõ. §. mulier. ff. de
testam. ergo nec in codicillis, cum ad similitudinẽ
sint inuenti. l. 2. §. i. ff. eod. Contrarium determinat
gl. in l. fi. C. eod. tit. & illam communiter sequuntur
Doct. freti ratione tali. Nam edictum de testibus est
prohibitiuum certarum personarum & casuum, er
go regulariter permissoriũ. l. j. ff. de testa. iun. l. nec-
nõ. §. sed qđ eis. ex quib. cau. mai. Cùm ergo mulier
in solo casu testamenti sit prohibita testis esse, intel
ligetur in alio casu permissa. Non ob. ꝙ prohibetur
12 in testamento: quia rñr, ꝙ † ideo prohibetur, quia
in testamento tractatur de maiori præiudicio, quia
de omnibus bonis disponitur, & in eo plures frau
des committi pñt, arg. in l. fi. C. de fideicom.

ADDITIONES.

a Adde ꝙ codicilli fiunt altero de quatuor modis: duobus. s. aut añ testñ, aut post, ut hic, quo casu semper intelliguntur in ipso testamento confirmati, nisi sint contrarij testa. l. 3. C. eo. Alio, & tertio mõ fiunt per clausulam codicillarem appositam ĩ testõ, si nõ ualet iure testĩ, valet iure codicillorum, & confirmatur codicillus in subsidium, ut ualeat ita demum, si non potest ualere testñ, de quo infrà. Quarto modo fiunt, nullo condito testamento, & tunc requiritur confirmatio per aditionem uenientium ab intestato. l. 2. de fideicommiss. lib. ubi per Docto

b Quæritur hic circa materiam codicillorum, quã ponit Bar. in l. 1. ff. eo. nunquid clausula codicillaris apposita in testamento, ut si non ualet iure testĩ, &c. habeat effectum qñ ponitur in testamento non solenni, puta, in quo non sunt rogati testes, uel alia solennitas deficit. Rñdeo ꝙ sic, ut uult tex. & gl. in l. codicillus §. si. de leg. 2. Secus si testñ esset imperfectum rõne uolũtatis testatoris, quia non potuisset complere suam uoluntatem pp aliquem defectum. l. si is, qui. de testam. Secus etiam, qñ est imperfectum rõne solennitatis, quia tunc operatur. l. fi. C. eo. Quid autẽ si testamentum est imperfectum ratione pręteritionis, quia filius sit præteritus, an hęc clausula operetur ꝙ ualeat iure codicillorum? Hic sunt opiniones. Cõis est opinio, quòd sic, ut tenet Bar. in auth. ex causa. C. de libe. præte. & intellige de filio iam nato p̃terito, in quo testamentum nunquam ualuit. Si ãt posthumus sit p̃teritus, tũc si clausula est apposita per uerbum pñtis temporis tñ, ut quia dixi, si non ualet iure testĩ, &c. tunc nõ operatur, si posthumus nascatur, & rumpat testñ, quia tpe confecti testĩ testñ ualuit, nec p̃dicta uerba pñtis temporis compræhendunt futurum. l. si a colonn. de uer. obli. Si ãt clausula apponatur per uerba pręsentis temporis & futuri, habẽt tractum retro ad testamentum. d. l. si a colono. & hoc in scienter p̃tereunte posthumum. Secus si ignoranter, quia non credebat uxorem pręgnantem, quod in dubio præsumitur. l. si cum uel ĩ utero, de testam. mili. & Bar. in l. 1. sup. alleg.

c Vide Bellonum in d. rub. sup. de testa.

d No. ulnmò, ꝙ licèt quis non possit facere plura testamenta ualida, imò ulnmum rumpit primum, ut. §. 1. sup. quib. mo. testam. infir. licèt de eodem possint fieri plures copiæ authẽticæ, ut sup. de testamentis: tamen potest quis facere plures codicillos ualidos, ut hic.

e No. rationem, quare hæreditas non potest adimi in codicillis: & ista est, ꝙ ex testõ efficitur quis hæres directò & ex codicillis non directò: unde cum maior solennitas fuerit adhibita in datis cohæredib. non minor adhiberi dẽt in ademptione. Sed contrarium uidemus, ꝙ ẽt ex testamento minus solẽni tollitur magis solenne. l. sancimus. & l. hac cõsultissima. § pe. sup. de testam. ergo, &c. Solu. Rõ illa est, quia institutio est caput testamenti. l. proxime. ff. de his, quæ in testamen. delen. unde si sit testamentum, quia in eo adaptatur institutio, etiam si sit solenne, ideo ademptio adaptabitur, quod secus est in codicillis, argu. l. non codicillum, eo. titulo.

f Et hoc casu hæres hẽt electionem, an uelit adire ex testõ, uel ex codicill. & sic ab intestato l. fi. C. eo. si tamen hæres eligit unam uiam, non potest redire ad aliam, dicta l. fi.

g Quid ãt si dicatur, ꝙ si non ualet iure testĩ, ualeat saltem iure codicillorum, an hoc casu hæres hẽat electionem adeundi ex testõ uel ab intestato, uirtute codicillorum? Dic ꝙ non, quia d. ctio, saltem, importat quoddam ultimum refugium, ut l. i. C. de emenda. propin. Quid autem si dixisset hoc mõ, si non ualet iure testĩ, ualeat uel iure codicillorũ, an poterit hoc casu? Dic ꝙ non, sicut nec in p̃cedenti, quia talis dictio, Vel, apposita post uerbum, ponitur pro saltem, ut no. inf. de inutil. stipula. in prin. uide per Bar. ĩ l. i. de iure codicil. Quæritur ẽt, quid si testor dixerit, Si non ualebit iure testĩ, &c. Et sic loquitur per uerbum p̃teriti temporis imperfecti subiunctiui, quod potest trahi ad futurum. Item potest esse pręsens optatiui, & sic non trahetur ad futurum. In quo igitur non intelligemus? Dic in p̃terito subiunctiui, ut referatur ẽt ad futurum, quando ad pręsens referri nõ pt, ut l. cum stipulamur, de uerb obli. Quid ãt si testator dixit, si non ualet iure testĩ, ualet tamen eo iure quo melius ualere pt, an tunc testã ualeant, sed postea rumpantur? quia dicta clausula operetur circa futurum tempus, licèt apponatur uerbo præsentis temporis. Et uidetur, ꝙ trahatur ad futurum, propter uerbum, Põt, quod est extensiuum, in tm̃ ꝙ licèt sit præsentis temporis, trahatur tamẽ ad futurum. l. si ita quis, de leg. 2. Sed quid si uerbum, Potest, in d. clausula adijciatur, in conditione hoc modo, si non potest ualere, ut testamentum, &c. Dic idẽ dicta l. si ita. sed si non apponatur in uim conditionis, sed in fi. clausulæ, puta, si non ualet iure testĩ, ualeat eo iure quo melius ualere potest: tunc non trahitur ad tempus futurum: de quo plenè per Bar. in l. si ita. ff. de auro & arg. lega. Debent ergo notarij apponere in clausula, si non ualet, uel ualebit, &c. Et hoc modo saluantur omnia. Vltimò quæro, si testator in fine ultimæ suæ uoluntatis dicat, si non ualet omni iure, &c. & in hac uoluntate facta est fortè hæredis institutio, & exhæredatio, & tutoris datio, quæ non põt fieri nisi in testamento, & etiam est sufficiẽs ad testamentum, an ualebit ut testamentum? Dic ꝙ non, quia hæc clausula refertur ad ea quæ sunt parũ, uel minoris authoritatis, non q̃ sunt maioris, ut in Clem. 2. de ꝓe. Multa alia no. Bar. de hac clausula in l. i. ff. eo. & per Cy. in l. fi. C. eo. & Spec. de instru. edi. § compendiose. uers. item uide.

b Vide Bellon. in d. rub. sup. de testa.

Et legata præstabuntur. Bellonus consilio 54 numero 16. cũ sequen.

SECVNDI LIBRI FINIS.

CHRISTOPHORI PORTII IN III. LIB. INSTITVTIONVM.

TITVLVS I.

De hæreditatibus, quæ ab intest. deferuntur.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio rubricæ.*
2 *Rubrica aliquando est generalior nigro.*

1 CONTINVATVR † hoc ordine ad præcedētes: Supra uisum est de hæreditatibus, quæ ex testamē to deferuntur: uerum quia sunt & aliæ quæ ab inte stato deferuntur, ideo intitulauit de hæreditatibus
2 quæ ab intestato deferuntur. Ex glo. rubricæ no. † rubricam in terdum esse generaliorem ipso nigro: quod ideo ꝓcedit, quia etsi nigrum de una tantum specie rubricæ loquatur, plures ta men titulos rubrum cōplectitur. Similiter uidemus. C. de reb. cred. & iureiu. ubi rubr. est generalior ipso nigro, cum solùm impetator in ipso titulo materiam iuramentorū prosequatur.

SVMMARIVM.

1 *Quot modis quis intestatus appellari possit.*
2 *Qui appellantur & dicantur sui hæredes.*
3 *Vt nati ex concubina per subsequens matrimonium legitimi fiant, duo requiruntur.*
4 *Naturales liberi non possunt portare insignia parentelæ, nisi cum quo dam signo, ut ibi dicitur.*
5 *Sui efficiuntur hæredes etiam ignorantes.*
6 *Ex quibus causis quæritur ignoranti, ex ijsdem quæritur absenti.*
7 *Dictio, Interdum, denotat regulam esse in contrarium.*
8 *De iure duellum est permissum.*
9 *Quæ requirantur ut duellum per Principem concedatur.*
10 *Quis proprie non dicitur decedere intestatus.*
11 *Pupillus proprie non dicitur decedere intestatus.*
12 *Dos non requiritur ad substantiam matrimonij.*
13 *Non licet expellere uxorem non aptam proli procreandæ.*
14 *In posthumis duo operantur.*
15 *Quis propriè dicatur posthumus.*
16 *Filij in potestate iure prætorio, non ciuili, possunt abstinere ab hære ditate patris.*
17 *An pœna non exacta à defuncto transeat in hæredem.*

Intestatus. Diuiditur in duas. In prima declarat, quis dicatur dece- dere intestatus. In secunda tractat, quo ordine bo- na intestatorum deferantur. Secunda ibi, intestato-
1 rum āt hęreditates. No. primò, † quem appellari in testa tum altero de quinque modis Primus, si nullū condidit testamentum. Secundus, si condidit, sed nō solenne. Tertius, si condidir solēniter, sed postea ar rogatione uel agnatione posthumi rumpatur. Quar tus, si solenniter conditum, capitis diminut. irritum factum fuerit. Quintus, si nullus ex testamento adie rit hēditatem. Adijcit glo. duc s. Primus, si testm̄ per querelam rescindat̄. Secundus, si per contratab. rū- pat̄. Sed isti duo claudunt̄ sub hac lr̄a, in ver. ruptū. Item no. ꝙ in successione ab intest. primum locum
a uendicāt sui *a* ex lege. 1 2. tab. uocati. Sui † aūt appel-
2 lantur, qui in ptāte morientium tempore mortis ꝑ- stiterunt, siue sint progeniti ex corpore testatoris, siue non: ut nepos, pronepos, & similes. Item no. ꝙ non solum ltīmi & naturales liberi uel ltīmi tātum pn̄t sui appellari, uerumēt naturales: quod vr̄ satis tolerabile, propterea ꝙ suitas est prouenta ex qua- dam naturali æquitate & sanguinis coniunctione. l. cum rō. de bo. dam. quæ coniunctio sanguinis ces- sat in adoptiuo. sed possetis rn̄dere, ꝙ imò suitas est inuenta de iure ciuili. Patet, quia solùm existētes in
* pr̄ia ptāte sunt sui: * pr̄ia āt ptās est de iure ciuili. l. nam & ciuium. ff. de his, qui sunt sui, uel ali. iu. Non ob. l. cum rō. quia rn̄r ꝙ suitas est inuenta iure ciui- li, suadente tn̄ sanguinis coniunctione in liberis le- gitimis & naturalib. In adoptiuis āt est inuenta iu- re ciuili, suadente quadam humanitate. simile dr̄ in gl. l. pronunciatio. §. familiæ. de uer. sig. Est tn̄ dr̄ia ī ter legitimos & naturales, & legitimos tm̄: q̄a prio- res emancipati uocantur ad hēditatem parētum iu- re prætorio, posteriores uerò non. §. minus, infra eo. l. j. § suos. ff. de suis & leg. Item no. ꝙ non solùm legitimè nati, sui appellantur, & ad hæreditatem pa rentum intestatorum uocantur, uerumēt ex postfa- cto ltīmati, uel ꝑ dationem curię, uel ꝑ matrimoniū
3 postea cum concubina contractum. Item no. ꝙ † ad hoc ut ex concubina per subsequens matrimonium efficiantur ltīmi, requiruntur duo: primum, nuptia- lia instr̄a: secundum, ꝙ talis fuerit cōcubina, cū qua iure cōi ab initio mr̄imonium potuisset contrahi, vt l. cum quis. C. de nat. lib. c. 1. c. tāta. ext. qui fil. sint le gi. Ex quo dn̄t Doct. in l. libera. C. de suis & legi. ꝙ illi de Petramala non iure expulsi fuerunt de ciuita te ꝓpria; quia licèt manasset edictum ꝙ omnes dē- rent de Petramala expelli, tamen quia illi fuerunt nati ex concubina, cum qua non potuisset ab initio iure cōi contrahi mr̄imoninm, sed ex postfacto di- spensatione apostolica fuit contractum, non dn̄r ef- fecti ltīmi, nec pn̄t appellari nobiles de Petramala.
4 Nam, ut inquit Azo in sum. C. de uer. sig. † naturales tm̄ liberi non pn̄t appellari de parētela, nec pn̄r por
b tare insignia *b* patentelę, nisi cum quodam signo, vi delicet baculo super insignijs, denotante insignia lę sa naturalitate. Et est rō ꝑdictorum, quia duæ singu laritates concurrere nō pn̄t, l. 1. C. de do. prom. l. cū post. §. gener. ff. de iu. do. quæ hic concurrerent. Pri- ma, ꝙ matrimonium dispensatur contra regulas iu ris cōis. Secunda, ꝙ mr̄imonium nunc contractum, fingeretur ab initio contractū. Item no. ꝙ ad hoc ut nepotes efficiantur sui hēdes auo intestato, est opus ut eorū pater uiuo auo eius ptātem exierit, uel emā
c cipatione, *c* uel mortalitate, uel alia ex cā. Item no. ꝙ non solùm iam nati, uerumetiam posthumi dn̄r sui parētib. intestatis. Nam cum de eorum commo- do tractetur, pro natis hn̄r. l. qui in utero. ff. de statu
5 ho. Item no. † quòd isti sui efficiuntur hēdes ēt igno rantes: nec in pupillis est opus authoritate tutorū, nec in adultis authoritate curatorū, quod facit in ar. scdm Bald. in l. cum pr̄. §. surdo. de legat. 2. ut per re- scriptū Principis ītelligatur delata iurisdictio igno rāti: si tamen delegatus scdm hoc iudicauerit, sn̄ia erit nulla. c. cum in iure peritus. ext. de offi. deleg. cū in eorum sententijs primo dicunt, Visis literis dele- gationis nobis factę, & potestatis nobis attributæ:

ne

ne ignorantia delegationis unquam possit allegari.
6 Item no. regulã, ꝙ† ex quibus causis acquirit᷑ ignorã
ti, ex ijsdem acquirit᷑ absenti, & furioso. conc. l. si à
furioso. de act. & ob. l. si à furioso. ff. si cer. pe. Itẽ no.
in uer. interdum, euenire aliqñ ut licèt quis tempo-
re mortis parentis non fuerit in ptãte, tñ suus hæres
efficiatur: vt si captus uiuo parente, post eius mortẽ
reuertatur in patriam ptãtem. Ratio, quia licèt uerè
tpe mortis non esset in ptãte parentis, sed in ptãte ho
stium, fictione postliminij fingit᷑ fuisse ĩ ptãte, cum
& fingatur semp fuisse in ciuitate, & nunquam ca-
ptum extitisse, vidistis sup. in §. si ab hostibus. quib.
7 modis ius pr̃is ptãtis soluit᷑. Itẽ colligitis, ꝙ† dictio
Interdum, est dictio exceptiua, interdum insinuans
regulam esse in contrarium, conc. l. interdũ. de cõd.
inde. Item no. casum, in quo quis licet nõ fuerit tpe
mortis in parẽtis eius ptãte, suus tñ hæres in effectu
efficitur. No. post mortem defuncti eius famam dã-
d nari posse. No. pęnam criminis duellionis *d* transire
e in hæredem etiam lite non contestata. e Ex quibus
8 etiam no. ꝙ† de iure duellũ est pmissum. conc. l. qua
actione. §. si quis in colluctatione, ad l. Aqui. cũ mul
tis quæ allegat hæc gl. in uer. duellionis. Dixit tñ no.
Bal. in l. eum. §. fi. de leg. 2. se audiuisse ab Imperato-
re, quod licèt duellum sit de iure pmissum, tamen
oportet ista p̃cedere, antequam ab aliquo Principũ
9 concedatur. † Primò, ꝙ ille cõtra quem petitur duel
lũ, fuerit accusatus quod molitus est aliquid in Prin
cipem uel Rem publicam. Secundò requiritur ꝙ de
tali crimine sit diffamatus & suspectus. Item ꝙ non
possit aliter p accusatorem pbari nisi armata ma-
nu. Item ꝙ iste petens duellum non elegerit uiam
strepitus iudiciorum, sed uiam strepitus armorum:
aliàs videretur renũciasse duello. Item quòd iste pe-
tens duellum sit maior vel par accusato: minori. n.
hoc non liceret, quia non licet inferiori ascendere.
Vnde armiger non posset prouocare militem, aut
Baronem ad duellum. Idem esset in quocunq; crimi
ne, in quo causa status ageretur: secus si ageretur cã
bonorum, dummodò prædicta concurrerẽt: de quo
p Bal. in l. j. sup. alle. In fi. gl. in uer. intestatus. colligi
10 tis, ꝙ† ille propriè appellatur intestatus, qui propriè
potuit facere testm̃ & noluit. Ille autem qui fecit te
stamentum, quia non potuit, nõ appellatur propriè
intestatus, sed bene appellatur intestabilis: quia ista
noĩa uerbalia abnegatiua in tus desinentia, abnegãt
actum, & non potentiam: in bilis desinentia, abne-
gant utrunque, ut no. Bal. in l. ab intestato. ff. de iure
codicil. hr̃ in l. cum antiquioribus. C. de iure delib.
Ex quo dixit Bar. si statuto caueatur, ꝙ si filius inte-
status moriatur, mater ab hæreditate excludatur, &
agnati usque ad quintum gradum admittantur, ꝙ
11 pupillo moriente mater non excluditur, † quia pu-
pillus non proprie dr̃ decedere intestatus. unde uer
ba statuti quæ proprie debent intelligi, non uerifi-
cantur: de quo per eũ in l. j. in prin. de suis & legit. p
Bal. in d. l. intestati. & dixi de legi. patro. tute. In glo.
f ruptum. dicite ut supra dixi in tit. j. *f* In fi. gl. in uer.
curijs. no. quòd illi qui uadunt ultra mare uisum san
ctum sepulchrum, habent remissionem peccatorũ,
quod uerum intelligite, ut sentit Bal. nisi prætextu
huius ueniæ plura peccata committerent, arg. in l.

cum ita. §. j. de leg. 2. Ideo si testator relinquat uxori
cameram fultam, non debet uxor hr̃e ea, q̃ p̃textu le
gati portauerit ante mortem in cameram mariti. Eo
dem modo si Princeps cõcesserit alicui ꝙ possit bla
dum suum portare extra ciuitatem, non poterit por
tare illud, quod emit hoc p̃textu. In fi. gl. in uer. in
str̃a. Hæc opi. communiter approbatur hic, & in §.
12 fi. supra de nup. Rõ, qa hæc solẽnitas tradita, ꝙ† in-
strm̃ interueniat, & dos constituatur, non est requisi
ta ad subam matrimonij contrahendi, sed est requi
sita ad ltĩnationem filiorum prius natorum: unde si
ne hac solennitate mr̃imonium tenet: sed filij prius
nati non ltĩmant᷑, nascentes verò postea iure cõmu-
ni ltĩmi nascunt᷑. Cętera dicite, ut dixi in §. fi. sup. de
nup. In fi. gl. ĩ uer. p̃stiterunt, no. licere expellere con
13 cubinam, quæ non est apta proli: † non tñ licet ex-
pellere uxorem, q̃ non parit, quia quos Deus coniũ
xit, hõ non separet. c. debitum, extra de biga. Itẽ col
ligitis, ꝙ quidam accipiunt concubinam ut experiã
tur, an apta sit pli, alioquin illam repellant. Sed tñ
nõ p̃t matrimonium contrahi cum aliqua sub cõdõ
ne, si pli apta fuerit: uel sub illa, si gñationem plis
euitauerit. c. fi. extra de cond. app. In fi. gl. in uer. de-
serit. Rõ huius casus est, qa nepos ex filio p̃mortuo
licèt de rigorositate sit remotior uno gradu ipso pa
truo, de æquitate subintrat gradum pr̃is, & dr̃ in u-
no eodemq; gradu cum patruo, ut dicam in §. cum
filius In fi. gl. in uer. emancipatione. Rõ dr̃iæ, quia
14 † ius postliminij duo operat᷑. Primum, qa retinet iu
ra in suspenso. Aliud, qa fingit retro. Vñ ius pr̃is ptã
tis in filio captiuo retentum, fuit in suspenso, quo pẽ
dente nõ potuit filius subintrare primum gradũ sui
tatis: & iõ filio reuerso facile fingit᷑ ipsum semper
fuisse in ciuitate & potestate, nec unquam captũ ex-
titisse, cũ non possit dici hac fictionem fieri posse ĩ
p̃iudicium nepotis, cum illis ius aliquod nunq̃ fue-
rit q̃situm. faciũt q̃ hñr in l. Gallus. §. & quid si tm̃.
ff. de lib. & posth. in l. si quis filio exhr̃dato. §. j. de in
ius. rup. & in c. quia diligentia. extra de elect. In fi.
15 gl. posthumus. no. † illum appellari pprie posthu-
mum, q nascit᷑ post mortem testõris, im pprie uerò
appellari qui nascit᷑ post testm̃ ante mortẽ testõris:
& ideo talis non compræhenderetur in statuto, qd̃
loquit᷑ de posthumo, iuxta ea quę hñr in l. omnes
populi, de iust & iu. In fi gl. in uer. ignorantes. colli
16 gitis duo. Primũ, ꝙ† licèt filij in ptãte sint hr̃des i-
gnorantes & inuiti statim, ꝙ iure p̃torio pñt absti-
nere, nec tñ remanent quin iure ciuili statim sint hr̃
des Sed contra primũ opp. & primò vr̃ ꝙ iure ciui-
li possint abstinere. & opp. de l. cũ antiquioribus. C.
de iu. deli. ubi Paulus Iurec. vr̃ pmisisse filio in ptã-
te ius abstinendi, ergo ptãs abstinendi est de iure ci-
uili. Solutio. Dic ꝙ in uirtute ppria iuris ciuilis nõ
pmittit᷑ facultas abstinendi suo, sed pmittit᷑ in uir-
tute iuris p̃torij postea comprobati à iure ciuili. Vn
de dicit Bal. ꝙ duplex est ius ciuile. Vnum quod p̃ce
dit ius p̃torium, & illo iure dñr sui & necessarij. A-
liud, quod subsequit᷑ ius p̃torium, & illo iure dñr vo
luntarij, non in uirtute iuris ciuilis, sed in uirtute
iuris p̃torij postea comprobati. Contra secundum
opp. & videtur quòd p ius p̃torium sint effecti peni
tus extranei. l. nam nec emancipatus. de leg. j. Sol.
Sunt

Sunt effecti extranei quo ad necessitatem, q̃ est sublata, non quo ad suitatem. Vñ in filio duo considerãtur. Vnum est suitas, & hæc quia inuenta fauore filij, non fuit lęsa ullo mõ à iure p̃torio. Aliud est necessitas, quæ fuit inuenta fauore p̃ris, & odio filiorum, & hęc fuit sublata de iure prętorio, & quantũ ad hanc sunt filij redacti ad ius extraneorũ: q̃a sicut illi p̃nt repudiare, ita isti p̃nt abstinere. faciunt, quę hñr ĩ l. si filius, qui patri. de vul. & pu. Cętera dicite, ut dixi in §. sui. sup. de hęr. qua. & dif. in fi. glo. ĩ ver. quasi. Hæc scd̃a non placuit Bal. quia continuatio fieri p̃t in eundem. l. continuus. §. fi. de uer. obl. l. non solum. §. annus. de excu. tu. Vñ ipse aliter rñdet, q̃ iõ hic est impropria continuatio, quia id quod continuat᷑, d᷑t esse eiusdem formæ & qualitatis, alioquin minus ius in maius transfunderet᷑, ar. in l. id, qd̃ Sabinus. ff. de in di. addic. ar. in l. gñaliter. de fideiu. sed dñium, quod hic continuatur à p̃re in filium, nõ est eiusdem qualitatis & naturæ, cuius erat p̃re uiuẽte, ergo non d᷑ propriè continuatio Probo minorem: Nam dñium, q̃ hẽbat filius uiuo p̃re, erat quoddã dñium fictibile, non uerum: quia illud dñium non potuisset esse penes p̃rem & filium insolidum. l. si ut certo §. si duob. ff. comm. Item filius moriens, illud nõ trãsmittit. l. Gallus. §. si parẽte. ff. de lib. & posth. Item illud non p̃t alienare. l. non usque. ff. si quis à par. fue. mann. Est ig᷑ dñium, quod hẽt filius uiuo p̃re in bonis p̃nis, non uerum, sed fictibile, proueniens ex fictione iuris, quæ fingit filium esse unam eandemq́; p̃sonam cum p̃re: sed dñium, quod cõsequit filius post mortem p̃ris, est dñium uerũ & naturale & propriumuñ cum alteret᷑ qualitas subiecti qd̃ continuatur, non appellatur propria cõtinuatio, sed impropria: iõ Imperator est usus hic nota improprietatis, quasi. simile in l. in suis. de li. & posth. & ui distis in §. sui, sup. de hær. qua. & diff. In glo. mortẽ,
17 in fi. Si q̃ratur, † an pęna non exacta à defuncto, trãseat in hr̃edem? dicite breuiter, aut hęc pœna delicti p̃uenit ex eo, quod delictum fuit perpetratum in cõtractu, uel quasi. l. ex ea. §. fin. de verb. obl. aut hęc pœna prouenit ex delicto publico, & hęc non trãsit in hęredem, nisi lis fuit cõtestata cum defuncto. d. l. ex iudiciorum. Fallit hæc reg. primò in crimine lęsę maie. in duplici capite. Primũ, qñ q̃s molitus fuit contra Principem. Scdò, qñ molitus fuit contra Rẽpub. Item fallit in criẽ. l. Iulię. de residu. Item fallit ĩ criẽ l. Iul. repetun. Item in criẽ apostasiæ: & hoc pp̃ immanitatem duorum criũ: aliàs ãt pœna delicti non transit in hæredem, nisi lite contestata. Et idem est in pœna prouenientc ex delicto priuato. l. j. C. ne ex deli. defun. Et est rõ, quare talis pœna lite contestata transeat in hr̃dem, quia lite contestata cum defuncto fuit cãtus quasi quidam contractus. l. 3. §. idẽ scribit. ff. de pecul. unde sicut quasi cõtractus trãsit in hæredem, ita & hæc pœna. l. ex contractib. & ĩ l. depositi. de act. & obl. Hæc limitabitis, in quantũ dixi pœnam delicti lite non contestata non transire in hæredem, esse uera, q̃do hæres ex tali delicto nõ esset effectus locupletior, quia tunc teneretur in quãtum locupletior factus extitisset: quia turpia delicta ab hr̃dib. sunt auferenda. l. in hæredib. de calum. Secundò litabitis, nisi fuisset defunctus uerus Christianus contritus & confessus: quia tunc etiam si hr̃des nõ fuissent facti locupletiores, nec lis fuisset cõ test cum defuncto, tenerentur tñ hæredes resarcire dãna illis, quib. testator intulisset. Illud fuit dictũ Inn. in c. in literis. ext. de rap. facit c. fi. ext. de sepul. Suadetur rõne: nã testator, qui fuit confessus & absolutus, creditur q̃ uoluerit ut damna passis resarciantur, cum alioquin non potuisset absolui. c. cum tu. ext. de usur. Ideo arbitrarer, declarando Innoc. q̃ hęredes hoc casu non tenerentur ultra damna ad pœnam exteriorem à lege iniũctam, quia in foro pñiali resarcito damno quis non tenetur ad pęnam. glo. est or. 12. q. 1. c. fraternitatis.

ADDITIONES.

a Et cum suis in successione similiter vocantur hodie emancipati, qui uocantur à p̃tore, qui sustulit dñam emancipationis & patriæ potestatis, ut infra eo § emancipati, videbimus: & similiter de iure ciuili, verm Auth. de hær. quæ ab inte. Item no. ibi, vetustas, q̃ inter suos etiã uocantur nõ solum liberi primi gradus, sed ẽt nepotes & pronepotes, sublatis tñ de medio parẽtib. ut hic uult § sui & hic tex. ibi, progenitos.

An sit dare patriã potestatẽ sine suitate, uide Bell. l. j. sup. c. 3.

b No. bastardum non posse portare insignia legitimorum, nisi cum quodam signo. Nec dicuntur de parentela legitimorum, ut hic. Adde, q̃ nec ẽt dicuntur coniuncti illis legitimis, nec appellatione coniunctorum, continentur, ut uult Bal. in l. id qd̃ pauperibus. in fi. C. de epi. & cle.

c Item no. ex eodemmet § ita demum q̃ per emancipationẽ factam de filio nepos à patria potestate liberatur, adeo q̃ mortuo auo nepos non recidit in potestatem sui patris, ẽt si eius pater fuisset reuersus in potestatẽ sui patris. l. si pater. ff. de adop. Idem dicit gl. in l. j. ff. de suis & leg. hær.

d Quæritur ẽt, an propter crimen perduellionis commissum à patre, priuetur filius sua legitima. Ioa. de Lign. ponit opinionem in cle. pastoralis. de reb. du. & tenet q̃ sic, quod probat p l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. ubi filij taliũ reorũ non sunt capaces, &c. ut ibi: sed filiæ fœminæ capiunt legitimam. tantum ex bonis maternis, & uxores dotem recipiunt, & rebellantes ue. oĩa digni sunt, ut d. l. quisquis. per totam l. Et pœna puniens filios, nedom punit filios natos, sed ẽt nascituros. Item tenet, q̃ non habet locum in filijs emancipatis, sed in filijs naturalib. tñ bene habet locum, secundum Sal.

e An ãt per proditionem patriæ quis dicatur committere crimen lęsę maiestatis? D. c. q̃ non, sed d᷑ committere crimen oppugnatę uel proditę patrię nisi fiat proditio & auferatur Imperatori vel Papę, de quo per Sal. in l. fallaciter. C. de abol. Item quęro, qua pęna puniuntur proditores, qui tractant aliquẽ ut amicum, & ipsum tradũt, de quo p Bar. in ext. ad reprim. Adde tñ, q̃ multipliciter dicitur proditor, ut est glo. 11. q. 3. c. olite. Item no. q̃ hęc pęna pecuniaria ademptione bonorum transit ad hęredes non mota lite, nec contestata in uita defuncti: de quo dic plenius, q̃ regula est, q̃ morte rei extinguitur crimen, ut l. s. C. si reus uel accu. mortuus fuerit siue sit crimẽ publicum, siue priuatum criminaliter intentatum. l. ex iudiciorum. de accus. Fallit ĩ crimine læsę maiest. & in crimine hęresis, ut hic Item in pœna apposita per l. Iul. de resid. q̃ punit eũ, qui conuertit in usus suos residuum pecunię, quæ superest ex aliqua administratione publica sibi commissa, ut infra de pub. iud. §. fuit p̃terea Item in pęnã apostatarum, q̃ imponitur ei, qui de benedicta & uera fide Christiana recessit ad legem Iudaicam. l. 1. C. de apost. Si ãt sit crimen priuatum ciuiliter & criminaliter intentatum, pœna transit ad hęredem tunc tantum, quando lis est contestata ita Bar. in d. l. ex iudiciorum.

f Tu dic clarè, q̃ licet in istis legata p̃stẽtur ab itest. tñ quo ad alia legata & alias dispõnes testoris p̃hibõ tẽderet ad Itentũ, & sic legata specialia sustinerẽtur, tñ alia legata nõ sustinẽtur.

SVMMARIVM.

1 *Nepotes succedunt unà cum patruis, non in capita, sed in stirpes.*
2 *Nepos conceptus uiuo auo, natus autem post mortem, potest effici suus hæres.*
3 *Cum durat spes succedendi ex testamento, non est locus succedendi ab intestato.*

quæsitum ius alijs ab intest. succedentibus, siue ex
testō, qđ non potuit tolli à pre adoptiuo filiū eman
cipando: & hoc verum, ubi sunt liberi vel agnati:
his āt deficientib. vocantur isti emancipati per unde
cognati: & hæc oīa iure veteri. Iure āt nouissimo ita
distingue. Aut filius sui iuris se tradidit in arrogō-
nem, & tunc succedit ex testō & ab intest. patri arro
gatiuo, tam iure veteri quàm iure nouo. l. si arroga
tor. ff. de adop. l. cum in adoptiuis C. eo. & hic in fi.
Aut pr naturalis tradidit filium in adoptionem, &
tunc succedit adoptiuus pri naturali & ex testō &
ab ītest & hoc siue tempore mortis naturalis patris
fuerit repertus in adoptiua familia, siue non: & in
hoc corrigit ius antiquum. Rō, quia erat iniquum
illud, qđ consueuerat euenire interdū, ut filius pri-
uaret hrditate vtriusq; patētis & naturalis & adopti
ui. Si āt filius interdum tradatur in adoptionē, aut
auo mrno vel proauo, tunc succedit ex testō & ab in
test. quia iura naturalia concurrunt cum ciuilib. hoc
est coniunctio sanguinis cum arte iuris ciuilis, hoc
est, adoptione, & ista sunt summatim notabilia isti-
us lræ: nunc noto quædam specialiter. Et primò no-
to, q filius emācipatus iure ptorio uocat ab intesta.
ad hrdi tatem pris per vn liberi: ex testō uerò si pte
ritus fuerit, uocatur per contratab. Item no. q liberi
naturales emancipati plus iuris consequuntur, quā
adoptiui emācipati: quia ipsi uocantur ad hrditatē
de iure ptorio, adoptiui āt emācipati nequaquam.
No. rōnem: †nam licèt filij emancipentur, nō tn̄ de
2 finunt esse filij, nec tollitur ius sanguinis, vn̄ ex æq-
tate uocātur à prætore, ut hic, facit l. ius agnationis.
ff. de pac. & reg. iuris, iura sanguinis. Sed adoptiui se
cuta emancipatione desinunt esse filij, qa eo modo
destruunt, quo & constituunt. reg. iuris, Nihil tam
b naturale. b Item no. ex uer. hæc eadem obseruantur.
3 tex. quo nullus est in iure clarior, q† ille filius dr p-
* teritus, * qui nec est ītitutus aliqua ex parte, nec ex-
hæredatus. Item no. in uer. testō āt, q si ille qui non
dēt de necessitate institui aut exhrdari, ptereat: non
hēt bnficium dicendi nullum, nec cōtratab. Ex uer.
4 nra. no. †duo uincula esse fortiora uno. conc. Auth.
de ute. fra. in prin. In fi. glo. in uer. ad agnatos. cōtra
5 hanc rōnem opp. & † vr q sit in ptāte patris adopt.
uel excludere agnatos, vel eos admitti facere. Nam
si pr adoptiuus uiuo pre naturali emancipauerit fi-
lios adoptiuos, illi uocantur ad hrditatem patris na
turalis, & agnati excludunt. Si uerò eos retinuit in
ptāte, filij excludunt, & agnati admittunt, ut sup. in
prin. §. Ergo est in eius ptāte vel excludere, vel ad-
mitti facere agnatos. Sol. Hoc pcedit uiuente pre
naturali: illud āt, quod hic dicitur, pcedit post mor
tem pris naturalis Rō drīæ: quia priore casu, hoc
est, viuente pre naturali, nullum ius fuit quæsitum
agnatis: sed mortuo pre naturali fuit qsitū ius ī he-
reditate ipsis agnatis, qđ non debet posse tolli facto
pris adoptiui, reg. iuris, Ius nrm. Itē priore casu su
perest pr naturalis, qui pōt sibi de bonis prouidere:
posteriore autem casu nequaquam. In fi. glo. in ver.
institutis. Ex hac gl. & iurib. in ea all. inferunt Doc.
6 ad qōnem nram: q† si actori sit data plena dilatio c
c ad pbandum, & sit finita: si reus petat dilationem,
ea data & pendente, pōt actor de nouo probare, ita
colligitur ex his quæ hn̄r in l. petendæ. C. de temp
in inte. rest. Pone nunc, q reus velit renunciare dila
tioni suæ, ne actor ea possit uti, an ei hoc permitta.
tur? Doc. dicunt, q nō: quia ea petita & obtēta, fui
iam qsitū actori, vt hac glo. cū iuribus in ea alleg

ADDITIONES.

a Intellige & declara, ut per Bar. in l illud §. fi. ff. de contratab. per l. ex duob. in prin. eo. ti. ff. de contratab.

b No. in ver. q at hi, quādo filius emācipatus remanet eman cipatus, nec datur in arrogationem alteri, tunc de iure ptorio succedit per vnde liberi. Sed si post emancipationem se dederit in arrogationem alteri, tunc durante adoptione non succedit patri naturali, sed ea finita. In uita patris naturalis non succedit patri adoptiuo, quia nomen filij quod per adoptionem q̄siuit, perditur per emancipationem. Similiter non succedit patri naturali per un̄ liberi, sed succedūt alij sui ipsi patri per un̄ liberi: post illos uerò, non existentibus filijs, tunc succedit per unde cognati cum alijs, ut infra eod §. admonendi. Item no. ex d. §. at hi. quod non debet esse in arbitrio alicuius, ad quem bona defuncti pertineant, arg. l. 1. ff. de hær. inst. quia voluntas nō debet dependere ex alieno arbitrio, & habet locum nedum ex testamento, ut l. illa institutio. de hær. inst. sed etiam ab intest. ut hic. Licèt declaratio alicuius dicti in testō possit relinqui arbitrio alicuius, ut probatur in d. l. illa institutio.

* Vide Bell supra de exhær. lib. in prin. super gl. præterierit.

c Verum si actori sit data una dilatio, & reo similiter alia, in qua ēt pt probare actor, an ille reus possit renunciare suæ dilōni, & sic impedire actorem, ut non possit probare, uide q̄ ego scripsi supra in tit. t. de excu. tu. & cur. §. 1. in gl. 1. Addo, inquātum supra dicitur. Pone nunc, q reus uelit. Adde q hoc limitatur per Bar. quem sequitur Bal. in l. amicissimos, §. fin. ubi hoc Doc. dicunt etiam, nisi res esset adhuc integra: quia existente re integra, reus bene potest renunciare. arg. l. pecuniam. ff. de cond. ob cau. & l. 2. C. de aboli.

SVMMARIVM.

1 *Hodie differentia est sublata inter masculos & descendentes ex masculis, & fœminas & descendentes ex fœminis.*

§. Item vetustas. Nepos vel neptis,
pronepos vel pne
ptis, ex linea feminina, iure antiquissimo ad hæredi
tatem ascendentium nō admittebantur, nisi post a-
gnatos. media āt iuris prudentia, cum prius admitte
rentur sine diminutione quartæ, admittit cum dimi
nutione tertiæ partis; iure āt nouissimo admittuntur
cum agnatis gradu paribus sine vlla diminutione.
h. d. iste tex. No. q iure veteri solum descendentes
ex linea masculina vocabant ad hrditatem ascendē
tium: & in hoc bn̄ statuit antiquitas. Descendentes
āt ex linea fœminina non vocant, nisi post agnatos:
qđ iō fortasse statuit, qa per agnatos corroborat ius
agnationis, & retinet, non āt per descendentes ex li-
nea fœminina. l. j. in fi. de vent. inspi. Itē quia descen
dentes ex linea fœm. nō sunt ī ptāte aui vel paui ma
terni. & iō nō pn̄t sui appellari, ideoq; iure suorum
1 nō admittunt. Sed tn̄, †qa hmōi drīa q̄ sit inter ma
sculos & fœminas, nihil aliud inducit q̄ increpatio
nem naturæ. l. maximum vitium. C. de lib. præt. ideo
diui Principes statuerunt, ut iure agnatorū admittā
tur, & ēt cum diminutione tertiæ partis. Cum cæte-
ris uerò agnatis admittebantur, sed cum diminōne
quartæ: sed qa iuri nouo fuit visum iniquū q agna-
ti ulteriores in gradu admittant cum descēdētibus
ex linea fœminina statuit, vt hi descēdentes ex linea
fœm. tales excludant agnatos, cum suis āt admittan-
tur cum diminutione tertiæ partis, vt hic. Sed tn̄ de
iure nouissimo admittunt sine vlla diminōne auth.
quæ tertiæ portionis. C. de coll. & hic in glo. Itē no.

a in uer paulo.q; illud dr paulo minui; a cuius tertia pars tollitur. Sed hoc est ideo hic uerum, qa sic fuit expressum: aliàs ât relinquitur arbitrio iudicis. l. hęc adiectio. & l. nomen filiarum. § portionis. de uerb. sig Finaliter no. q; sicut inter nepotes ex filio & patruum uel amitam fit diuisio hęditatis non in capita, sed in stirpes, ita inter nepotes ex filia, si cũ auunculo uel matertera uel etiam amita admittantur.

ADDITIO.

a Et ideo dicunt quidam, q; cũ minori detur restitutio ex modica læsione. l. Scio ff. de in inte. rest. q; modica læsio appellatur tertia pars rei, in qua si fuerit læsus habet restitutionẽ. Sed Doct. dicunt hoc non esse uerum, sed relinqui arbitrio iudicis. d. l. Scio. & ibi no. Similiter, qñ est modica quantitas petita, nõ est necessarius libellus: nam hoc relinquitur arbitrio iudicis. authent. nisi breuiores C. de sen. ex peri. reci. In arbitramentis, qñ quis dicatur modi eẽ læsus, uide Barto. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. Et adde q; ẽ u qualitatem personarum dr magna & parua læsio, iuxta gl. in l. illicitas §. ne tenuis. de of præsi. & in l. sed & si susceperit. ff de iudi. & ibi glo.

TITVLVS II.

De legitima agnatorum successione.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà uisum est de hæreditate, quæ suis defertur: uerum quia illis cessantibus uocantur agnati, ideo ex ordine sequebatur uidere de legitima agnatorum successione.

SVMMARIVM.

1 *Qui dicantur cognati & agnati.*
2 *Qui dicantur fratres, consanguinei & patrueles.*
3 *Lex uocans agnatos ad hæreditatem, intelligitur de proximiorib.*
4 *Mens statuentium non intelligitur flecti ad impossibile.*

§. Si nemo. Cessantib. suis uel illis, q lo co suorũ habentur, ad hędi tatem intestati uocantur ꝓximiores agnati h. d. No., 1 q; ad hęreditatem intestati uocantur à lege 12. tabu. primò sui, vel illi qui loco suorum habẽtur: his a ât deficientib. uocantur agnati. Item no. † q; agnati dr 1 cuntur illi, qui propter personas virilis sexus cognatione iunguntur. conc. supra de leg. agna. tut. §. i Item 2 no. q; † duo fr̃es ex eodem p̃re nati, appellantur consanguinei, nati ât ex duob. fratrib. appellantur fr̃es patrueles & consobrini. Item no. q; etiam nati post mortem patris appellantur agnati: quod uerum intelligite cęteris agnatis superuiuentib. non aũt ipsi, defuncto, nisi saltem eo uiuente concepti extiterint. l. Titius & l. item prętor. de suis & legit. Item no. in 3 uer. & non tñ q; licèt lex uocauerit simpliciter agnatos ad hęreditatem intestati suis deficientib. intelliguntur tamen solum uocati illi, qui sunt in gradu ꝓximiores Ex quo inferunt Doct. ad quęstionem: q; b si statuto b caueatur quòd mulier non possit se obligare sine consensu duorum uel trium agnatorum, ĩtell. gatur de agnatis ꝓximiorib. si pñt haberi. Vnde tu, qui uoles contractum à muliere celebratum improbare, capitulabis quòd tpe contractus habebat ꝓximiores agnatos, quos ad authurizandum adhibere potuisset: quo casu corruet contractus solennitate defecta Nam ideo intelliguntur uocati proximiores, quia ad illas personas deferetur hęreditas in testatę mulieris: uñ cum sperent commodum, dñt & sentire onus. l. eum qui. ff. de iureiu. Item uerisimile est quòd ꝓpensiori cura uigilabunt ꝓuidere utilitati mulieris circa contractum ineundũ. facit supra de leg pat. tu. in princ. uel circa fin. de quo in l. fi. C. de uerb. sign. Si autem mulier non haberet, nisi unũ agnatum, sufficeret adhibere illum, ut no. Bald. in l. 4 Stichum, qui meus erit de leg. i. Nam † mens statuentium non intelligitur flecti ad impossibile. l. non solum. de act. & obl. l. quę sub conditione. §. mortuo, de cōdi. inst. Esset tñ cautum hoc casu, si authoritas iudicis in defectum agnati interponeretur, arg. in l. si infanti §. fi. C. de iu. deli. & in l. bonorum. C. q admi. ad bon. poss. possunt.

ADDITIONES.

a Quia talis uocatio intelligitur facta cum suo ordine. Simile, si conceditur aliquid Doctorib. intelligitur concedi seruato suo ordine. l. qñ in priorib. l. si quando. C. de inoff. test.

b Qualiter intelligatur statutũ, q; mulier non possit se obligare sine consensu duorũ proximiorũ, uide de hoc infra de obli. ti. generali. in gl. si ubi scripsi: & uide Bal. in c. i. de consuc. rec. feu. & quæ ibi scripsi. Ex uersi per adoptionem, no. q; per adoptionem cãtur & agnatio & suitas: non tñ cãtur consanguinitas, quia illa solum inducitur arte, uidistis supra tit. j. §. j. & § minus. q; hodie ita demum est uerum, ut & gl. nostra sentit, qñ datur in adoptionem homo sui iuris, uel fit adoptio in auum uel ꝓauũ maternum, ut est dictum supra ti. j § sed ea oia uidistis in § hodie. supra de adop. & facit l. i adoptiuus. C. eo. ti. de adop.

SVMMARIVM.

1 *Per mares conseruatur ius agnationis.*
2 *Vbi quis recitat alicuius dicta, debet illa in primis commendare.*
3 *Iure nouissimo frater in hæreditate fratris intestati non excludit filios ex alio fratre.*
4 *Successorium edictum habet locum in cognatis.*
5 *Pater admittitur ad legitimam hæreditatem filij emancipati.*
6 *Filij duorum fratrum uocantur ad hæreditatem patrui intestati, in stirpes, & non in capita.*
7 *Magis debetur hæreditas ascendentium descendentib. quàm econtrà*
8 *Sicut hodie pater filio emancipato succedit, ita econtrario.*

§ Caterum Licèt mulieres ex media iuris prudentiá nõ uocarẽtur ad hæreditatem intestati, nec iure agnationis, nisi essent sorores, iure tñ p̃torio uocant̃ agnatis deficientib. & ꝓximiorib. cognatis Sed ex l. 12. tab. & noua iuris prudẽtia uocãtur indistinctè cum masculis ad hæreditatem agnatorum, in qua successione vnus gradus cognatorum translatus est. h. d. primò. Et licèt olim inter agnatos non haberet locum successorium edictum, hodie tñ locum habet. h. d. secũdò. Et pater ad hereditatem emancipati filij intestati hodie uocatur, & semper in dubio intelligitur illum contracta fiducia emancipasse. h. d. vltimò. Diuidit in quatuor. Nam in prima ponit statutum mediæ iuris prudentiæ. In secunda ponit statutũ legis 12. tab. In tertia ponit statutum legis nouæ. In quarta declarat uerba legis 12. tab. Scda ibi, & quidẽ. Tertia ibi, nos uerò. Quarta ibi, si plures. No. tria iura. Primum ius 12. tab. quo iure fuit statutũ, ut pariter masculi & mulieres ad hęditatẽ intestatorũ uocarẽtur. Scdm fuit ius medię iuris prudentię, quo iure mulieres nõ uocabant̃ nisi sorores essent: iure tñ p̃torio deficiẽtib. agnatis, ꝓ vñ cognati ex ęqtate quadã uocabant̃. Tertiũ fuit ius nouissimæ iuris prudẽtiæ, qua fuit cõfirmatũ ius legis 12. tabu. ut fœminæ pariter atq; mares ad hęditatẽ intestatorũ admittãt̃. Itẽ no. q; i successione ab intest. primo loco vocãtur sui: his deficiẽtib. uocãt̃ agnati, & postremo cognati * admittunt̃. Qđ iõ fuit statutũ, q a † ꝑ mares conser 1 uat̃ ius agnationis, a nõ ât ꝑ fœminas. l. i. § fi. ff. de uẽ. 2 inspi. Hodie tamen iure nouissimo pariter succedunt

dunt agnati & cognati, in Auth. de hær. quæ ab inte. defe. §. j. Ius. n. nouissimum considerauit quandam sanguinis coniunctionem, q̃ cum se pariter hẽat ad
b agnatos & cognatos: ppea eos vocauit. b Item no. in
2 §. nos verò. † ꝙ vbicunque quis recitat alicuius dicta, debet in primis illa commendare, licèt velit in parte illis detrahere. cone. l. a. §. verba. ad Velle. Et il lud Cic. magnopere considerandum est, vt his cum quib. de aliqua re certamus, & amici & bñuoli esse
3 uideamur. † Item no. ꝙ frẽ in hẽditate fr̃is itestati, ex
c cludit nepotes c ex alio fratre, quia ille est ꝓximio ri gradu ipsis nepotib. Et hoc uerum isto iure: iure
d ãt nouissimo pariter admittuntur, d auth. defuncto. & auth. ꝙ fr̃es. C. de legi. hære. Item colligitis, ꝙ filij duorum fr̃um admittunt̃ ad hẽditatem alterius fr̃is intestati, eiusdemq; patrui, non in stirpes, sed ĩ capi ta: ꝙ utrum ꝓcedat iure nouissimo, dicetur statim
4 cum gl. nſa. Ex §. placebit. no. † ꝙ licèt olim successo
e rium edictum e non hẽret locum in agnatis. f habet
f tñ locum in cognatis, qđ fortè ex rõe ꝓcedit. Nam cum cognati solum vocarent̃ post agnatos, videban tur quadam iniuria affecti, vt licèt pares vel priores in gradu ipsis agnatis, post eos tñ vocarẽtur: vñ lex voluit ei succurrere in alio, vt successorium edictũ in eis locum hẽret, arg. in l. eum qui iurasse. de iureiu. & p̃sertim cũ post cognatos raræ sint psonæ, quæ ab intest. succedant. l. j. C. vñ vir & vx. Hodie tñ in agnatis hẽt locum successorium edictum. Rõ, nam cum agnati succedant in onere tutelarum, æquum quoq; fuit vt succedant in commodo hẽditatum, vt hic, & sup. de legi. pa. tu. in fi. & in reg. iuris, sc̃dm na turam. Vñ circa hãc materiam successorij edicti, dicite ꝙ successorium edictum habet aliqñ locum de capite in caput, vt excluso capite agnatorum fiat trã situs ad caput cognatorum, & hoc iure veteri: secus iure nouissimo, vt sup. dixi. Aliquando de gradu in gradum, vt cum prior in gradu moriat̃ hẽditate nõ adita, aut illam repudiat, nam tunc succedet sequẽs in gradu. Aliqñ hẽt locum de persona in personam, non mutato capite, nec mutato gradu: vt si quis mo riatur relicto filio & relicta mr̃e: nã filius & mr̃ eo dem sunt capite, & eodem gradu, hoc est, primo si fi lius repudiaret hæreditatem, vel moriat̃ ea non adi ta, succedit mr̃ in hæreditate filij itestati. Aliqñ hẽt locum successoriũ edictũ de capite in caput, de gra du ĩ gradũ, de psona in psonã: vt si reperiat̃ ultimus agnatus, qui sit in secundo gradu, & cognatus qui sit in tertio: nam remoto agnato succedit cognatus, & fit transitus de capite agnatorum in caput cognatorũ, de sc̃do gradu in tertiũ, de persona in personam:
5 hoc clare patet, de quo ĩ l. i. ff. de succ. edi. † Item no. ꝙ pater ad ltimã hæreditatem intestati filij emanci pati uocatur: qa sp hodie itelligit̃ illũ emancipasse
g contracta fiducia. l. fi. C. de eman. li. g In fi. gl. in uer. super fr̃es. no. duo. Primum, ꝙ licèt olim frater in hẽ ditate fratris intestati excluderet nepotes ex alio fr̃e p̃mortuo, hodie tñ nõ excludit, imo pariter admit-
6 tunt̃. Scdõ colligitis duas opi. Prima, † ꝙ filij duorũ fratrũ uocant̃ ad hẽditatem patrui intestati, ĩ stirpes, nõ ãt in capita. Scda fuit opi. ꝙ admittantur in capi ta: & hãc vltimã tenuit Azo in sum. C. de legit. hęr. Mouetur primò per hanc literam, ibi, nõ in stirpes. Secundò mouetur per l. lege 12. tab. C de leg. hære. Tertiò mouetur p l. j. cir. fi. ff. si pars hær. pe. Deniq; mouetur rõe: nam licèt qñ filij fratris p̃mortui admittantur una cũ p̃ruo ad hæreditatẽ alterius p̃rui, fiat diuisio in stirpes, hoc iõ prouenit, quia uocãtur ex iure quodã priuilegiato contra reg. iuris cõis: qa illis inspectis debuissent excludi à patruo ueluti in gradu ꝓximiore. Ne igitur priuilegium tributũ ne potib. ut non obstante ꝓrogatiua gradus pariter admittantur, noceat patruo, fit diuisio in stirpes, & nõ in capita. facit. l. 2. §. si qs à Principe. & §. meritò. ff. ne qđ in lo. pub. Et qñ filij plurium fratrũ uocantur ad hæreditatẽ patrui, vocãtur iure cõi, & ex eorum persona, quia plures sunt in gradu, vnde diuisio non debet fieri in stirpes, sed in capita. Sed tñ gl. hic con trariũ tenuit, sc̃dm auth. cessante. & in l. lege 12. tab. & idem tenuit Cy. Bar. & Bal. cõsuluit in quæstione facti, vt etiam hoc casu fiat diuisio in stirpes, non ãt in capita: qa absurdũ vr̃ ꝙ nepotes ex fratre p̃mortuo plus laturi sint quã frater si uiueret eorumq; pa ter. Item mouetur per §. cæterum. in Auth. de hær. q̃ ab inte. defe. Item per auth. defuncto. & auth. post fratres. sup. all. & auth. cessante. C. ad Orfi. Ad iura ĩ cõtrariũ all. rñdẽt, ea esse correcta iure nouissimo, ut sup. est probatum: & ita in iudicando & consulẽdo esset tenendum, licèt alia opi. videatur subtilior ĩ
h disputando. h In fi. gl. in uer. parentes. Sed hoc vr̃ absurdè dictum: si. n. pater succedit filio emãcipato, q̃ to magis filius emancipatus dẽcet succedere patri
7 emancipati, cum † magis debeatur hæreditas ascendentium descendentibus, q̃ econtra. l. nam & si paré tib. ff. de inoff. test. Præterea sicut per emancipationem tollitur ius agnationis in filio ad patrẽ, ita tolli tur iu patre ad filium. §. p̃terea. sup. quib. mo. ius pa. po. solui. Ergo sicut filius emãcipatus repellitur ab hẽditate patris intestati, ita pater dẽret repelli ab hęreditate filij emancipati intestati: aut sicut pater vocatur ad hęreditatem filij emancipati intestati, ita filius emancipatus deberet uocari adhęreditatẽ patris intestati. Solu. dicunt, ꝙ hoc casu plus tribuitur patri in hęreditate filij, quàm econtra, propter pręmium emancipationis, quia à se abdicauit ius pa trię potestatis, vñ in alio sibi consulitur. l. cum opor
8 tet. §. j. C. de bo. quę li. Et hęc uera iure isto: † iure ãt nouissimo aliter statuitur: quia sicut pater filio emãcipato in testamento succedit, ita filius emancipatus ad hęreditatem patris intestati uocatur: quia sublata est omnis differentia emancipationis & patrię potestatis in deferendis hęreditatib. pręsertim ab intestato, in Auth. de hęre. quę ab inte. defe. §. i. Non sunt alia.

ADDITIONES.

Imò postremò hẽt locũ. C. uñ uir & uxor. Bell. cõsi. 8. nu. 10.

a Et ideo stante suprascripto statuto, si contingeret casus in quo cessaret mater defuncti, & etiam amita, nullis existentib. agnatis, & amita uellet excludere matrem propter statutum, fuit post multa consilia per quendam consultum, amitam nõ excludere matrem, quia in ea non conseruatur mens statuti, q̃ est ut bona conseruentur in agnatione: & quia statutum est odiosum, & in masculino genere, & in odiosis masculinum non concipit fœmininum. l. 1 §. quæritur. ff. de uent. in poss. mitẽ.

b Quæritur etiam de statuto Lucano, quo cauetur, ꝙ non existentibus ascendentibus, & descendentibus preferantur agna-

ti maſculi cognatis, inter quos uocat filios ſororum cum filijs
maſculis patruorũ. Quid igitur erit de filiabus fęminis frũm,
de quibus ſtatutum non facit mentionem, an excludantur uel
admittantur? Dic ꝙ de mente ſtatuti eſt, ꝙ uocentur ad ſucceſ-
ſionem cum filijs maſculis patruorum: & cum ſtatutum potius
prædiligat fratrem quàm ſororem, & uocet filias ſororũ, mul
tò magis filias fratrum. licitum eſt enim uerba legis offendere,
ut ſeruiamus menti & rõni. l. non dubium. C. de legib. p Dyn. i
regula fi. de reg. iur. Nec poteſt hic caſus omiſſus relinqui deci
dendus ſecundum diſpoſitionem iuris communis. l. commo-
diſſime, de liber. & poſthu. quia offenderemus mentem ſtatuti,
quæ mens eſt conſona mediæ iuris prudentiæ, ut magis bona
conſequantur in filia fratris & familia, quàm reſpectu filiæ ſo
roris. Et hoc conſuluit Ang. in ſuo conſilio, quod incipit, In vo
lumine ſtatutorum ciuitatis Lucanæ. quod nota.

c Si uerò talis nepos conceptus & natus poſt mortem aui, uel
let ſuccedere cũ patruo tanquã agnatus, non poſſet, quia eſt ſibi
extraneus: ſed poſſet ex perſona pr̃is ſui mortui, qui iam adiuiſ
ſet hæreditatem aui: ſed ex ſui perſona nõ poſſet. Similiter poſ
ſet ſuccedere cum auunculo ſuo materno, ex perſona matris,
q̃ mr̃ tranſmittit hæreditatem non aditam ex æquitate. l. j. C.
de his qui ante aper. tabul. non ex ſua, ut tenet Bar. in d. l. i.

d Quid in feudo & fideicommiſſo, num pariter admittantur,
Bell. conſi. lj. per totum.

e Præmitte etiam, ꝙ iſtud ſucceſſorium edictum fuit inuentũ
in fauorẽ creditorũ, ut ſic habeant quem poſſint conuenire: &
ad petitionem eorum concluſo primo gradu aſſignatur tẽpus
à iudice ſequentibus in gradu ad adeundam hæreditatem, in-
fra qđ ſi non adeant, amplius non admittantur, ut habetur in
rub. l. 1. C. de ſucceſſo. edicto.

f Vide Bello. in tract. rub. C. qui admit. nu. 4.

g Et unum bene no. ꝙ ſi auus emancipaſſet nepotem cõtracta
fiducia, quæ hodie ſemper præſumitur interueniſſe, ꝙ illa fidu
cia prodeſt non dum auo, ſed ẽt patri, & quibuſcunque agnatis
quo ad conſeruandum ius legitimis, tex eſt notabilis in l. ſi ab
h eo. C. de legit. hæred. & ibi Bar. & alij.

Quid ãt de filijs uterinis tantum, an ſuccedant cum alijs
utrinque coniunctis? Dic, ꝙ deficientibus aſcendentibus & de
ſcendentibus ſi ſuperſunt fratres utrinq; coniuncti cum alijs
fratribus ſimiliter utrinque coniunctis, ſuccedunt in capita ſi
militer cum nepotibus ex alio fratre, licèt nepotes ipſi cum
patruis ſuccedant in ſtirpes, ut ſupra dixi. Aut ſuperſunt ſolùm
fratres ex uno latere, & tunc in bonis paternis pręferuntur
conſanguinei nati ex eodem patre, in maternis uterini, in bo
nis communibus æqualiter. l. de emancip. de legit. hæred. Aut
ſuperſunt fratres ex utroque parente, & tunc præfertur utrin-
que coniunctus alij ſolum uno uinculo coniuncto, ut notatur
auth. poſt fratres. C. de legit. hæred.

TITVLVS III.

De ſenatuſconſulto Tertulliano.

Continuatur ad pręcedentes hoc ordine: Suprà uiſum eſt, ſicut deſcendentes ſuccedant aſcendentibus, ſequebatur uidere quemadmodum aſcendentes deſcendentibus econtra ſuccedant: uerum quia mater ad hæreditatem inteſtati filij uocatur ex ſenatuſcõſulto Tertulliano, ideo de eo intitulatur.

SVMMARIVM.

1 *Iure xij. tabularum mater ab hæreditate filij inteſtati penitus excludebatur.*

2 *Quando attendatur æquitas reiecto rigore.*

3 *Ius tributum perſonæ non eſt trahendum ad conſequentias.*

4 *Hodie mater ſuccedit liberis ab inteſtato.*

5 *Mater ſuccedit filijs ſuis ab inteſtato, etiam ſi fuerint uulgò quęſiti, niſi fuerit illuſtris.*

6 *An mulier nupta uiro ſeu uxorata, dicat̃ ĩ poteſtate patris uel mariti.*

7 *Si uxor ditata fuerit, an in dubio præſumatur ditata ex propria ſua perſona, an uerò ex bonis mariti.*

8 *Quomodo intelligatur illa regula, Si uinco uincentem te, multò fortius uinco te.*

9 *Quæ requirantur ad hoc ut mater excludatur ab hæreditate filij ab inteſtato, propter tutorem non petitum.*

Lex duodecim. Legẽ duodecim tabularum mater
ad hęreditatem filij inteſtati non admittebatur. Idẽ
nec ecõtra: ſed iure p̃torio vocabatur p unñ cognati.
Media verò iuris prudentia, ad hæreditatem filij in
teſtati admittitur, ſi ingenua tres, libertina quatuor
liberos habuerit. Hodie verò & ſi matri non fuerit
numerus liberorum, ad hæreditatem filij inteſtati
indiſtinctè admittitur. h. d. Diuiditur in tres. In pri-
ma refert ius 12. tab. In ſecunda refert ius mediæ iu
ris prudẽtiæ. In tertia refert ius nouiſſimæ iuris pru
dentiæ. Scđa ibi, ſed hę iuris anguſtię. Tertia ibi, ſed
1 nos cõſtitutione. No. j. † ꝙ l. 12. tab. mater ab hęredi
tate inteſtati filij penitus excludebatur, propterea
ꝙ ea lex magis diligẽs maſculos, illos prętulit: iure
tamen p̃torio mr̃ ex quadã ęquitate poſt agnatos ex
* capite * cognatorum vocabatur. Item no. in uer. ſed
hęc. illud appellari ius, qđ ſpręta ęquitate & humili
2 tate rigorem imitat̃. Itẽ no. † ꝙ vbi rigor & ęquitas
ſcripta reperitur, ęquitas pręfertur rigori. conc. l. pla
3 cuit, C. de iud. Itẽ no. † ꝙ ius tributum perſonę, non
eſt ad conſequentias trahendum. conc. l. j. ff. de cõſt.
Prin. Et iõ cum Claudius hic ſolùm ꝓuidiſſet qui-
buſdam fœminis, vt liberis in teſtis ſuccederẽt, fuit
neceſſarium ꝓuiſione gñali Tertulliani alijs ẽt ꝓui
dere, qa aliàs gr̃a Claudij ad alias mulieres non re
ferebat̃. Item no. ꝙ mater ĩgenua hñs tres filios, vel
libertina hñs quatuor ad hr̃ditatem eorum inteſta-
torum vocabat̃. Item no. ꝙ liberi defuncti ac ẽt pr̃
a eorum excludunt mr̃em, a quòd pr̃ & mater hodie
ęqualiter ſuccedunt. anth. defuncto. C. eo. Item no. ꝙ
b in hr̃ditate filij vel filię mr̃ p̃fertur auo. b Item no.
ꝙ frater cõſanguineus. i. ex eodẽ patre natus, ma-
trem excludebat in hr̃ditate filij, ſoror ãt pariter ad
mittebat̃: ſi tñ mr̃, frater & ſoror cõcurrant, mr̃ ex-
cluditur & frater & ſoror admittunt̃. Ex quo colligi
tis, ꝙ ſoror conſequit̃ ex perſona fratris, qđ ex ſua
4 non fuiſſet habitura. Item no. † ꝙ hodie conſtitutio-
ne noua mater ſuccedit liberis ab inteſtato, non ha-
bita diſtinctione numeri liberorũ. No. rõnem, quia
multa onera pp liberos mulieres ſupportant. l. aſſi-
duis. C. q potio. in pig. habeã. c. ex publico. extra de
cõuer. coniug. Qua rõne dixerũt aliqui morales, ꝙ
mr̃ plus diligit filium quàm pater, cũ filiũ maiore
labore adipiſcat̃, quàm pr̃: & eas res magis ſolemus
amare, quas cũ duriore acquirimus labore. Item col
* ligitis, ꝙ fr̃es ſuccedũt * cũ mr̃ib. in hr̃ditate fr̃is vel
ſororis ab inteſtato, in capita, ſed non in ſtirpes: ſo-
rores ãt ſuccedunt cũ mr̃e in ſtirpes, non in capita.
No. in ver. quẽadmodũ, quòd mr̃ non ſuccedit filio
impuberi ab inteſtato cui tutorẽ nõ petit, vel cuius
tutorẽ ſuſpectũ reuocari nõ poſtulauit, uel in locũ
c remoti aliũ ſubrogari nõ petijt. c Finaliter no. † ma
5 trem ſuccedere ad hr̃ditatẽ filij vel filię ab ĩteſtato,
licèt fuerint uulgò q̃ſiti: qđ verũ litate, niſi hęc mr̃
fuiſſet illuſtris pſona, quo caſu ab hęreditate repelli
tur. l. ſi qua illuſtris. C. eo. Licet. n. vt aiunt, in ſerico
& lana eadem libido uerſetur, dignitas tñ perſonę
habet libidinis aggrauare delictum, & quodcun-
que aliud, c. cum quidam. extra de iureiur. & d. l. ſi
qua illuſtris. In fi. gloſ. in uerbo, amicorum. Hęc eſt
communis: ſi enim Claudius generaliter pro-
uidiſſet

uidisset matribus de successione, fuisset frustratoria
prouisio Tertullia. contra l. si quando. de lega. 1. & l.
1. ad municipa. In fi. in verbo, parentes. Si quæratur,
6 †an mulier vxorata sit in patria potestate, an verò
mariti: dicite ex mente Doc. ꝙ aut loquitur quo ad
debitum coniugale, & tunc dicitur in potestate ma-
riti. c. videtur. extra de conuers. coniug. Ego puto, ꝙ
hoc casu alter in alterius mutua vice sint positi: qui
libet. n. vxoratus debitũ reddere tenetur. c. debitum.
& ibi no. extra de bigam. Et iõ dicunt Canonistæ, ꝙ
maritus quasi possidet, & quasi possidetur ab vxore:
vterq;. n. coniugum in quasi possessione sunt iure cõ
iugali. c. præterea. extra de of. & po. iud. dele. Aut lo
quitur quo ad uendicationem, & tũc adhuc vxor dr̃
in potestate mariti: & ideo maritus, vxoré retentam
à scholare, posset iure mariti vendicare, ut not. per
gl. & Doct. in l. 1. §. p hanc. de rei vend. aut loquitur
quò ad sortiendum forum, & tũc ẽt mulier dr̃ in po
testate mariti. l. cum quædam puella, de iur. om. iu.
Secus in concubina. l. de iure, & ibi no. ff. ad munic.
Aut loquitur quò ad alia, aliosq; actus iuris ciuilis,
& tunc dr̃ in ptãte patris: vnde filia maritata pr̃e vi-
uente nõ posset testm̃ conficere. l. qui in ptãte. ff. de
test. Itẽ nec donare cã mortis sine cõsensu pr̃is. l. tam
is. § j. de don. Item nec adire hæreditatem, nisi iussu
patris. l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acq. hæred.
de quo dicite, vt hr̃ in l. cum non solum. C. de bo. q̃
d lib. Aut loquitur quo ad operas *d*, & dic, quædã sũt
operæ quę proprie ptinent ad mulieres, & ornamẽ-
ta cõiugij, ut est suere, & colos regere, & quò ad hoc
dr̃ in ptãte mariti, & commodum harum operarũ
pertinet ad maritum. l. sicut, vbi tex. cũ gl. ff. de ope.
liber. Quædam sunt operæ, quæ proprie non sunt ex
natura mulierũ, sed veniunt extrinsecus ab accidẽti,
ut est ꝙ vxor sit bona medicatrix, & tunc eorum cõ
modum ptinet ad patrem, & quo ad hoc dicitur in
ptãte pr̃is. l. si vxorem. C. de cond. inser. & hoc verũ,
nisi eatenus quatenus operas omitteret pertinentes
ad ornamenta maritalis coniugij. Si autem esset du-
7 bium, †an vxore reperta diuite diuitias cumulasset
ex bonis mariti, an ex persona propria, tunc est di-
e stinguendum. *e* Aut constat, ex quib. bonis acquisiue
rit, & tunc in re certa non est coniecturæ locus. l. con
tinuus. §. cum ita, de ver. obl. Aut sumus in dubio, &
tunc aut ista vxor exercebat aliquam artem, ex qua
verisimiliter has diuitias cumulare potuisset, & tũc
p̃sumitur ex illa arte se locupletasse, arg. in l. defun-
ctus. C. arbi. tut. aliàs præsumitur ex bonis mariti ac
quisiuisse, vt euitetur in muliere sinistra suspitio. l.
Quintus. de dona. inter vir. & vxo. Et hęc faciunt ad
quæstionem. Duo erant mariti, vni erat formosa mu
lier, alij aũt erat deformis: absentauit se vterque ma
ritorũ; vtroq; reuerso ille, cui formosa erat, compe-
rit domum opulentissimam, alter autem bonis va-
cuam, quęrebatur contra quam mulierem horum si
nistra esset suspitio hñda? Contra formosam argue
batur, qa ex quo artẽ exercere nesciebat, ꝙ turpi ex
quæstu bona cumulasset. Præsumebatur contra tur-
pẽ, & arguebatur ut domũ bonis euacuasset, qa quos
ad libidinem pulchri udine non prouocabat, mune
re incitasset. Ex prędictis põt argui ad partes hincin
de, an maius sit peccatum cognoscere deformem,
quã formosam. Dicite, vt per glo. in Can. fur. 13. q.
8 vlt. In glo. solos, in fi. Dicite, †ꝙ illa regula, Si vinco
vincentem te, multo fortius vinco te: vendicat sibi
locum vbi sunt termini pares: Secus si essent dispa-
res, ut in casu nr̃o. Ecce ꝙ si morietur filius relictis
auo & matre, ideo mater excludit auum, ꝙ prima ẽ
in gradu ascendentium, auus verò in scdo gradu: &
qñ sunt pr̃, mr̃, & auus, iõ mater excluditur ab auo,
qa etsi ab illo non excluderetur, à pr̃e tñ fuisset ex-
clusa: vñ nõ refert, p quẽ excludatur. l. si mr̃. C. de in
sti. & substi. Hodie aũt, ut sup. dixi, pr̃ & mr̃ pariter
admittũtur, auth. defuncto. sup. alleg. In fi. gl. in ver.
neglexerit. Dicite, ꝙ ad hoc ut mr̃ excludatur ab hr̃-
ditate filij intestati pp tutorẽ non petitũ, multa re-
9 quirũtur. Primũ, †ꝙ mr̃ esset maior 25. annis. Secũ-
dum, ꝙ filius moriatur in pupillari ętate. Tertiũ, ꝙ
pupillo esset expediẽs hr̃e tutorẽ. Quartũ, ꝙ mr̃ non
fuerit in negligẽtia. Quintũ, ꝙ nulla cã excusari pos
sit. ista hñr in l. mr̃es. in l. oẽm. C. eo. tit. Si tñ mr̃ tpe
mortis mariti fuisset minor 25. annis, & ante mortẽ
filij fuisset effecta maior, tñ ab eius hr̃ditate repelli-
tur: quia in ętate initium est inspiciendũ. l. 3. § Scio.
ff. de mino. est gl. ord. in fi., in l. minorem C. de his,
quib. ut indig. faciunt no. in l. 2. C. si aduer. delic.

ADDITIONES.

* Per hunc tex. Bello. reprobat Iason. in trac. rub. C. qui admit. num. 5.

a Hoc notabile colligitur ex §. pręferũtur, qui §. h. d. Filij ab intestato decedentib. siue sit masculus, siue fęmina, præferũtur in successione, & matrem defuncti excludunt: soror aũt defuncti sola matrem non excludit, sed cum ea admittitur: sed soror cũ fratre bene excludit matrem. hodie verò sublata differentia iorum posita in priu ti. mater etiam tres liberos non habens admittitur indistincte ad successionem filij exclusis agnatis, nisi soror defuncti supersit vna vel plures sorores, quia tunc in dimidiã partem vocantur: sed si supersunt fratres, illi soli, vel cũ sororib. admittuntur cũ matre, & fit diuisio in capita. h. d. usq; ad § sed quemadmodum. Sed ꝙ dicitur de patre & fratre, ut excludant matrem, corrigitur infra § sed cum ante.

b Quomodo succedat mater filijs primi matrimonij, vide plenè Bello. cons. 51. nu. 6. cum seq.

* Quid si aliquis decedat relicto fratre consanguineo tantum & auo paterno? dic auum præferri Bell. cons. 24. in prin.

c Conclude ergo hic cum gl. circa hunc articulum, qñ mater excludatur ab hæreditate filij, vel ne, quatuor casus. Primus est, ꝙ aliquando alicui filio sunt descendentes, puta filij vel nepotes, & ẽt adest mater, & tunc successio spectat ad filios & sic descendentes, nõ ad matrẽ, quia prima cã est descendẽtiũ, siue sint masculi, siue fęminæ, auth. in successione, C. de suis, & leg. Aliqñ supersunt solum ascendẽtes paterni, & materni, & tunc succedũt æqualiter: vnde si superest auus pr̃nus, & auia mr̃na, diuidũt inter se hæreditatẽ p dimidia. Si ergo superest pater & auus pr̃nus & auia mr̃na, pr̃ p̃fertur, ut proximior i grado, vt auth. defuncto. C. eo. Qñq; supersunt simul descendentes & collaterales, ut pr̃, mr̃, fr̃ & soror defunctæ psonæ, tunc si fratres & sorores sunt vterini vtrinq; coniuncti, vocãtur æqualiter in uiriles cũ ascendentib. in grado pximis, exclusa oĩ differentia sexus & patriæ ptãtis. d. auth defuncto & in portione fratrum nõ hẽt pater usumfructum, ut in auth. item hæreditas. C. de bo. quæ lib. Si aũt sunt fratres uterini tantum, tunc non succedunt cum ascendentib. d. auth. defuncto. Et sic non est fienda differentia sicut in fratrib. ut in bonis maternis admittatur cum ascendẽtibus frater uterinus, in paternis cõsanguineus, ut tenet Sal. in d. l. emancipa. Quãdoq; supersunt solum collaterales, & idem de his dixi supra tit. 1. in § hoc etiam.

d Quid aũt de muliere uidua, q̃ stat cũ hæredib. mariti, an dẽat operari ipsis hr̃dib. an sibi? Dic ꝙ opatur hæredib. mariti infra annum, elapso uerò anno hæredes debent sibi dare pro do-

te &

Dic,q̃ ſic,ſi ſunt ex eadem matre,& excludũt fratres patris eorum:ſecus ſi ſunt ex diuerſis matrib.ſiue concubinis, quia tũc non ſuccedunt ſibi inuicem,alijs cognatis patris excluſis, & ſi legitimetur.l.hac pte.ff.vnde cogna.Sed an ſpurius decedẽs ab inteſtato,deferat hæreditatem conſanguineis,& agnatis?Dic q̃ non,q̃a conſanguinitas,& agnatio non contrahitur cum ſpurio.l.ſi ſpurius.ff.vn. cogn.& ideo ſi ſtatutum dicit, q̃ inter cõſanguineos fiat cõpromiſſum,non hẽt locũ in ſpurio : ſecus ſi ſtatutum dicat,quod fiat inter proximos,vt infra tit. 1. §. vulgo.vide Bal.in l.id,qđ pauperib.C.de epiſ.& cle.Quæritur etiã quamuis naturalis & ſpurius non ſuccedat patri, an poſſit ſuccedere fratri legitimo & naturali?Dic q̃ ſic ex patris diſpõne, vt ſi pater eum ſubſtituit pupillariter filio ſuo.tex.eſt in l. ſi is. ff.de vulg.& pupil.

c Quæritur,an nepos legitimus ex filio naturali tñ poſſit ab inteſtato in vniuerſis ſuccedere auo non exiſtẽtib.legitimis. Dic quòd ſic.caſus eſt in l.fi.C.de nat.libe.Nõ poſſunt tñ in aliquo ſuccedere patri.d auth.licẽt,alleg.in gl.Secus ſi ſit nepos etiam legitimus ex filio ſpurio ex damnato coitu,quia non ſuccedit auo,etiam non extantib.legitimis,cum pater eius nõ facit eia ſtirpitem,vt tenet Cyn.in d.l.fi.C.de nat.liberis.

TITVLVS V.
De ſucceſſione cognatorum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine:Supra uiſum eſt de ſucceſsio.ſuorum & agnatorum : verum quia poſt illos vocantur cognati,ideo de illis tractaturus intitulauit de ſucceſsione cognatorum.

SVMMARIVM.

1 *Hodie quantum ad ſucceſsionem pares ſunt cognati cum agnatis , qđ ſecus erat iure antiquo.*
2 *Agnati ſuccedunt uſque ad decimum agnationis gradum,cognati uerò uſque ad quintum.*

Poſt ſuos. Hoc dicit:Poſt ſuos & agnatos ad hr̃ditatẽ inteſtatorũ cognati vocantur exceptis fratrib.& ſororib. emancipatis qui licẽt ius agnationis emãcipatione pdiderint, ad hæreditatẽ tñ parentum vocantur vna cũ fratrib.in ptãte retẽtis,cũ diminutione tertiæ partis,& cęteris agnatis p̃ferũtur.No.primò , id qđ ſępenumero viſum eſt,q̃ in ſucceſſione inteſtati prima cã eſt ſuorũ illi poſtea ſuccedit cã cognatorum.Et rõ huius p̃lationis fundatur in fauore familiæ,cuius ius p agnatos,nõ ãt p cognatos conſeruat̃.l.1.in fi. ff. de vent.
1 in ſpi.†Hodie aũt iure nouiſſimo hæc dr̃ia p̃lationis
eſt ſublata,q̃a pariter admittuntur cognati cũ ipſis agnatis:q̃a ius nouiſſimum non conſiderauit nomẽ familiæ,ſed conſiderauit ipſam humanitatẽ & coniunctionẽ ſanguinis.in Auth.de hære. quæ ab inte. defer.§.j.Itẽ no.q̃ licẽt olim agnati p̃ferrẽt cognatis, fratres tñ uel ſorores emancipati vel emancipatæ,q̃ q̃ve ius agnationis pdiderant emancipatione,ad hęreditatẽ tñ alterius fratris uel ſororis iure agnationis vocant̃,alijs agnatis inferioris gradus poſtpoſitis.Itẽ no.q̃ exiſtentes in adoptiua familia vocant̃ ad hr̃ditatẽ parentũ naturaliũ p uñ cognati , q̃a ius agnatiõis hr̃e nõ dñr.Itẽ nec inter eos iſti uulgò cõcepti ſuccedunt p vñ agnati,cũ nullũ ius agnationis
2 cõſiſtat inter eos.Itẽ no.in §.hoc loco.q̃†agnati ſuc
cedũt iure agnationis vſq; ad decimũ gradũ:cognati verò vſq; ad q̃ntum.Rõ dr̃ię, quia fauorabilior ẽ ſucceſſio q̃ defertur agnatis,quã illa q̃ defert̃ cogna
a tis.*a* In fi.gl.ſextum.prima ſol.cõiter tenetur , q̃ ſit
ſpeciale in bonis caſtrenſibus,vt per vnde cognati ſoſum vſque ad quintum gradum ſuccedant.In fi.glo. fi.Hæc glo.cõiter approbatur,ut amplietur ius inteſtatę ſucceſſionis.Cui non obſtant ea,quæ hñr in c. non debet,extra de conſan.& affi.quia ibi gradus reſtringuntur cauſa euitandi peccata,& ut occaſio delinquendi tollatur.Dicatis ut ibi.

ADDITIO.

a Sed illi,qui ſunt in linea tranſuerſali,ut ſobrinus & ſobrina, q̃ ſunt in ſexto,&ex eis aſcẽdẽtes uſq; ad ſeptimũ,ut inf.tit.p̃x. §.6.& hoc propter frequentiã ſuccedunt.Hodie aũt ſublata eſt differẽtia agnatorũ:& cognatorũ:& oẽs pariter ſuccedunt ſalua gradus pręrogatiua uſq; ad decimũ gradum,ut hic in glo.fin.

TITVLVS VI.
De gradibus cognationum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine:Supra uiſum eſt ſicuti agnati ſuccedunt uſque ad decimum gradum,cocognati autem uſque ad ſextum: verum quia dubitari ſolet, qualiter ſienda ſit dinumeratio graduum , ideo meritò intitulatum fuit de gradibus.

SVMMARIVM.

1 *Triplex eſt linea cognationis.*
2 *Poſitis quibuſdam exemplis ſufficit ſubijci regulam generalem.*
3 *Exempla non reſtringunt regulam.*
4 *Res oculis ſubiecta facilius deprehenditur.*
5 *Quo ad lineam aſcendentem nulla eſt differentia inter ius canonicum & ciuile.*
6 *In linea tranſuerſali inter ius canonicum & ius ciuile eſt duplex differentia.*
7 *Vſque ad quem gradum deferantur hæreditates,remiſſiuè.*
8 *Vſque ad quem gradum impediatur copula matrimonialis.*
9 *Vſque ad quem gradum affinitatis prohibeatur matrimonium.*
10 *An per coniunctionem illicitam cauſetur affinitas.*
11 *Ad cauſandum affinitatem requiritur concurſus utriuſq; ſeminis.*
12 *An ratione cognationis ſpiritualis matrimonium impediatur.*
13 *Vſque ad quem gradum poſſit Papa diſpenſare pro matrimonio contrahendo.*
14 *An Papa poſſit diſpenſare,ut matrimonium ſemel contractum diſſoluatur.*
15 *Nunquid maritus & uxor poſſint ſe ſeparare.*

Hoc loco. Cognationis triplex eſt linea: vna ſuperior aſcendens,alia inferior deſcendens,alia aũt trãſuerſalis . Prima & ſecunda linea hẽt primũ gradũ,ſed tranſuerſalis incipit à ſecundo.Et in dinumeratione graduũ talis regula eſt tradita,ut vnaqueq; pſona adiecta unũ gradum efficiat.h.d.Diuiditur in quinq; . Nam in prima continuat.In ſecunda ponit triplicẽ lineam cognationis.In tertia declarat illam in nube.In quarta declarat ſpecificè.In quinta ſe excuſat , & regulam tradit circa dinumerationem graduum.Secũda ibi, quare.Tertia ibi,ſuperior.Quarta ibi,primo gradu.
a Quinta ibi,hactenus.No.primò,*a* † triplicem eſſe li
1 neam cognationis:vna aſcendens,quæ ſuperior appellatur:alia deſcendens,q̃ inferior dr̃:alia ex tranſuerſo,q̃ collateralis appellat̃.Scđò no.q̃ linea aſcẽdens & deſcendens incipit à primo gradu : tranſuerſalis ãt incipit à ſecundo,quia non hẽt primum.Rationem dicam in gl. Itẽ no.q̃ pater & mater ſunt in primo gradu lineæ aſcendentiũ.Filius & filia in primo deſcendentium:auus & auia in ſecundo: ſimiliter nepos & neptis in ſecũdo:frater & ſoror in ſecũdo lineæ trãſuerſali:p̃auus & p̃auia ĩ tertio,quo ad amitam,patruũ,auũculũ uel materteram.Filij duorum fratrum,vel ſororum,vel fratris & ſororis,ſunt

In quarto inter se, licèt in tertio quo ad amitam, pa-
truum vel auunculum, & sic de singulis. Item nota,
qui dicantur consanguinei. Item no. ꝙ cõsobrini ap-
pellantur filij duarum sororum: patrueles autẽ fra-
tres appellantur filij duorũ fratrũ: filius sororis & fi
lia fratris appellantur cõsobrini & amitini. Itẽ no.
1 ꝙ † positis aliquib. exemplis sufficit subiici regulam
gñalem. & conc. l. si seruus seruum, §. inquit. ff. ad l.
3 Aqu. Ex quo colligitis, ꝙ † exẽpla non restringunt re
gulam. conc. l. damni infecti stipulatio pertinet. ff.
de dam. infe. l. scire oportet. §. fi. ff. de excus. tu. l. fi. de
iur. & facti ignor. Item no. regulam, ꝙ de iure ciuili
unaquęq; psona adiecta habet nouum gradum ge-
4 nerare. Item no. † ꝙ res oculis subiecta facilius dep-
henditur, quam immissa per aures. glo. allegat uer-
sus Horatij: facit illud uulgatissimum. Certior aure
arbiter est oculus. In fi. gl. in uer. secundo. de hoc di-
cite, ut statim dicam in declaratione materiæ. In fi.
b gl. in uer. hactenus. *b* Pro declaratione iuris canonici
& ciuilis, & ẽt intelligentia huius materiæ, & eorũ,
q̃ ptinent ad illã, q̃dã uidenda sunt. Primò est uidẽ-
dũ, qualiter fiat dinumeratio graduũ de iure ciuilis
& de iure canonico, scd̃m diuersitatẽ rõnũ utriusq;
iuris. Itẽ & scd̃ò, vsq; ad quẽ gradũ deferanť hæredi
tates & tutelæ. Item usq; ad quẽ gradum copula ma
trimonialis impediať. quartò, usque in quo gradu
possit dispensare Papa q̃dam. Et quintò circa mate-
ria examinabunť conclusiones. Circa primũ dicite,
5 ꝙ † quo ad lineã ascendentẽ nulla est dr̃ia inter ius ci
uile & ius canonicũ: vtroq;. n. iure pr̃, & mater sunt
in primo gradu ascendentiũ, & similiter filius, & fi-
lia descendentiũ, & sic sup. & inf. in infinitũ, q a ĩ di-
numeratione graduũ lineæ ascendẽtiũ, & descendẽ-
tiũ, utrunq; ius habuit respectũ ad stipitẽ. i. ad cõem
6 parentẽ, ut hic cum gl. 35. q. 2. c. ad sedẽ. † In linea *c*
c transuersali, inter ius ciuile, & ius canonicũ duplex
est dr̃ia. Prima, quia iure ciuili fr̃ & soror sunt in se-
cũdo gradu, iure canonico sunt in primo. Rõ dr̃iæ
sumitur ex regula iuris ciuilis q̃ dicit, unáquáq; per
sonam adiectam, nouum gradum gñare, vt hic in
uer. hactenus. Vnde cum ego sum in primo gradu
patri meo, si nasciť mihi frater uel soror, ex gñatio-
ne huius psonę causatur nouus gradus, & cõsequen-
ter appellať in scd̃o. Sed iure canonico iõ appellať
in primo, quia ius canonicũ nõ cõsiderauit dinume
rõnem graduum in linea transuersali habito respe-
ctu ad stipitem. i. cõem parentem: sed cõsiderauit ꝙ
duo fratres, duę sorores tribuunt initium lineę trans
uersali, iõ in primo gradu illius lineæ illos consti-
tuit. Scd̃a dr̃ia est, quia iure ciuili regula traditur, ꝙ
in linea trãsuersali sola psona adiecta facit nouum
gradum, ut hic: iure autem canonico ꝓ regula tradi
tur ꝙ ad cãndum nouum gradum duæ psonę requi-
rantur d. c. ad sedem. Rõ dr̃ię, q a ius canonicum di-
numerat gradus ex rõne copulæ mr̃imonialis: vnde
cum ad causandã copulam matrimonialem requira
tur concursus duarum psonarum, ita ad causandum
gradum quò ad eam: sed ius ciuile dinumerauit gra
dus quò ad hæreditates & tutelas, ut eum tutela &
hęreditas deferatur de vna persona in aliam, nimi-
rum si vnaquæq; persona gñat nouum gradum. Ista
fuit ratio posita in d. c. ad sedem. Quo igitur ad inhi
bendam, & pmittendam copulam matrimonialem
dinumerabuntur gradus scd̃m ius canonicum: quò
autem ad tutelas & hr̃ditates deferendas connume-
7 rabuntur scd̃m ius ciuile. Circa scd̃m dicite, † ꝙ usq;
ad primum gradum deferuntur hęreditates & tute
læ. uidistis sup. ti. 1. §. fi. cum sua gl & sup. de legi. tu.
8 in tex. & ĩ gl. Circa tertium dicite, ꝙ † olim erat ꝓhi
bita copula matrimonialis vsq; ad septimum gradũ
agnationis, vel cognationis inclusiuè. hodie autem
est ꝓhibita usq; ad quartum gradum inclusiuè dinu
meratione facta scd̃m ius canonicum. c. non debet,
extra de consang. & affin. Sed hic dubitatur: pone ꝙ
vnus sit in quinto gradu transuersalium, alius sit in
quarto, an impediať copula matrimonialis? Si inspi
ciamus psonã existentem ĩ quarto gradu, illa impe-
diť: si inspiciamus psonã existentem in quinto gra-
du, pmittiť. Dicite, ꝙ copula est pmittenda: q a quo-
to gradu remotior distat à stipite, eodem gradu di-
stat a quolibet descendente. c. fi. ext. de cõsan. & affi.
Illud tñ est palã, ꝙ inter ascendentes & descenden-
tes est prohibita copula matrimonialis in infinitum
vnde si Adã uiueret, vxorem habere non posset. §. in
ter eas. & ibi gl. sup. de nup. Sed quid de gradu affini
d tatis? *d* Dicite ꝙ † olim rõne affinitatis erat ꝓhibita
9 vsq; ad tertium gradum, vt aliqui dixere: veritas tñ
est quòd solum ꝓhibetur quo ad gradum primum,
vt no. gl. in d. c. non debet, extra de cõsan. & affi. Sed
10 † nunquid p coniunctionem illicitam causatur affi
nitas? In hoc articulo non patcam in totum verecun
dię. Arc. 35. q. 3. c. extraordinaria. dixit per hanc dis
solui matrimonium, & in hoc b ne: sed non causari
affinitatem, ppea quia affinitas est regularitas perso
narum ex nuptijs descendentium. l. non facile. §. affi-
nes. ff. de grad. ubi ergo non sunt nuptię, ibi non cã-
tur affinitas. Sed glo. tenuit contrarium in §. affinita-
tis. sup. de nup. quæ communiter comprobatur, per
c. tuę. & p c. concordare. extra de eo, q cogn. consan.
uxo. suę. c. discretionem. extra de consan. & affi. Stat
igitur conclusio, quòd per illicitam coniunctionem
contrahitur affinitas. Sed quid si quis non intrauit
claustra uuluæ, in circuitu tñ palpitauit, vel seras re-
serauit, sed opus non expleuit, an contrahatur affi-
nitas? Gl. in d. c. extraordinaria, dicit, quòd non. Item
11 dicit illud, quod non dico. Dicit Inn. quòd † ad cau-
sandum affinitatem requiriť concursus utriusq; se-
minis: sed tñ cã euitandi peccata, ius canonicum &
sancta mater Ecclesia in dubio pręsumunt ex co-
pula concursum utriusq; sanguinis & maris & fœ-
minę interuenisse. c. iuuenis. ext. de sponsa. Addite p̃-
dictis, quod si aliquis ꝓmiserit alicui illã accipere
in uxorem, postmodum habeat copulã cum ea, sine
alijs verbis intelligiť ualidum matrimonium exti-
tisse contractum: nec cum alia cõtrahere posset, sed
matrimonium postea contractum esset dissoluendũ
12 c. is, qui fidem. ext. de spons. Subsequenter q̃riť, † an
ratione cognationis spiritualis matrimonium impe
diať. Circa quem art. dicite breuiter, ꝙ inter compa
trem & commatrem ĩpediť matrimonium, ac etiam
inter patrẽ spũalẽ & filiã susceptam ex sacro fonte:
& hoc siue ista cognatio spũalis fuerit cãta per san
ctum baptisma, siue p sanctum chrisma. 30. q. 5. can.
si quis unus. Addite p̃dictis, quòd si maritus & uxor
tenue-

tenuerit aliquē, vel aliquā ad baptisma, vel chrisma, quilibet eorū efficit cōpater vel cōmater. d. c. si quis unus. & hoc verū, qñ tpe cognationis spiritualis contractę constabat iter eos mrimoniū: secus si ex post facto fuerit contractum, c. Martinus Bertā. extra de cogn. spi. cū sua gl. Econtra aūt, si tenueris ad sacrum chrisma, vel sanctū baptisma filium, vel filiā meam ex alia muliere q̃ vxore, non efficitur tibi cōmater. c. qui spiritualem 30. q. 5. Ratio, quia in contrahenda cognatione spūali maritus & uxor copulant sibi actum, & non passiones: quod igitur agit unus coniugum, intelligitur alius agere, quia sunt duo in carne una d. c. si quis unus. in fi. Sed quid si fornicator teneat aliquē ad sacrū baptisma, an concubina efficiatur commater? Videretur q sic. Nam ideo uxor hoc casu efficitur commater, qa est eadem caro cū marito. d. c. si quis vnus. Alij ibi tenuerunt contrariū quorum snia magis placet: qa absurdè dictū uideretur q spiritualitas sup re improbata, càret ex utraque scriptura & hominum opinione. Non ob. q cōcubina & fornicator dicantur duo in carne una, qa illa verba exponuntur. i. duo conueniunt in eodem opere carnali: & ita exponit gl. in d. c. in eo. Sed an uxore mea mortua potero mihi copulare eā, q̃ fuit tibi commater ante matrimonium? Dicite q sic, c. post uxoris obitū. 30 q. 3. Sed quid de filijs duorum compatrum, an poterunt simul matrimonio copulari? Dicite q sic, siue nati fuerint ante compaternitatem, siue post, dummodò matrimoniū non cōtrahatur cū eo, vel cū ea, p quorum alterū deuentū fuit ad cōpaternitatē. c. j. c. sup eo. de cog spi. Sequitur videre,

13 † vsq; ad quē gradū possit Papa dispensare? Dicite breuiter, q in gradu ascendentium & descendentiū non posset Papa dispensare, vt copula matrimonialis contrahatur. Non posset. n. Papa dispensare q filia pri copularetur. Item in linea trāsuersali in gradu primo: vñ non posset Papa dispēsare q frater sorori nubat. Itē nec in gradu scdo, linea existente inęqualiter. Vnde non posset dispēsare, q neptis patruo nuberet vel auunculo. In linea verò transuersali bene posset dispensare, ut consanguinea consanguineo copularetur. ita cōiter concluditur in c. literas. extra de rest. spol facit. c. gaudemus, extra de diuor. Sed

14 † an Papa possit dispensare, ut matrimonium semel contractum dissoluatur? Dicite br, aut mrimonium fuit per copulam carnalem consummatum, aut nō. Priore casu non potest, posteriore autē sic: qa primo casu effecti fuere duo ī carne una, secundo verò non. Itē, qa mrimonium consummatum sapit naturā ex constitutione diuina, contra quā Papa non potest dispensare o pposuit extra de conces pb. sed mrimonium non consummatum sapit naturam ex constitutione ecclæ, contra quā Papa bene potest dispensare ista est gl. or. ī c. ex publico, extra de conuers. coniu.

15 † Sed nunquid maritus & vxor possint se separare? Dicite, aut copula non est subsequuta, & tunc quilibet eorum altero inuito potest separare matrimonium p ingressum religionis: secus si copula fuerit subsequuta: nisi uterq; concordauerit, & vterq; pariter intrauerit religionem: uel alter qui remanet in seculo, sit talis conditionis & qualitatis, q nulla suspitio fornicationis sinistra sit contra eum, ut quia sit ætate confectus. c. quidam. c. uerum. c. vxoratus. c. cum sis prædictus. extra de conuer. coniug.

ADDITIONES.

a An autem ascendentes pro descendentibus in infinitum, puta pater pro filio, auus p nepote, possint dicere testimoniū? Dic q non, nisi in casibus notatis in l. parentes. C. de testi. & ff. de testib. l. in testamento. § per contrarium. Collaterales aūt p alijs collateralib. non coguntur inuiti esse testes, sed uolentes bene possunt testificari. c. licet. extra de testib. & c. postremo de app. & ideo, qñ ipsi deponūt, cōsultū est q Iudex eos dicto dicatur, qualiter volētes testificati sunt, ut in auth. pshyteros. C. de epis. & cler. Adde tñ, q si pro fratres ad alterius impugnationē repellitur ut domesticus, qñ simul habitant, aliàs admittitur, si est causa ciuilis parua: secus si esset magna uel criminalis quia in istis nedum ipse, sed nec ullus alius de linea transuersali admittitur, arg. l. ad petitionem. C. de aduo. diuers. iud. c. Si aūt non testificatur ad alterius personę impugnationē, sed solum ad fratris sui defensionem, puta ne puniatur de hab li hæresi, tunc admittitur eius testimoniū, ut extra de psump. c. literas. Ex quo infertur, q si inquisitus de homicidio, pōt pducere fratrem in testem, quia hoc facit ad sui defensionem, qa tractat de damno uitando, Princeps uerò de odio, arg. l. si quis uxori. de furtis.

b No. primò ex gl. in ver hactenus, q computatio graduum, q̃ fit de iure ciuili, seruatur ubi tractatur de successione habēda: sed illa, q̃ fit secundum iura canonica, pcedit ubi tractatur de matrimonio celebrando. Vnde si statutum dicat, q cognati excludantur extantib. agnatis usq; ad tertium gradum, quia tractatur de successione, debet fieri computatio de iure ciuili.

c De iure aūt canonico sti fratres essent in primo gradu Et est rō, quia ius ciuile hēt respectum ad cespitem. i. ad eūdem parentem: sed ius canonicum facit saltum de uno fratre ad aliū, nec habet respectum ad cespitem, ut infra in glo. & dixi in §. inter eas, sup de nuptijs. Et aduerte q de iure ciuili in computatione graduum st pars ipse cōnumeratur. tex. est in l. iurisconsultus. § sunt ex latere b. in uer. idem faciendū. ff. eo. Secus est de iure cano. Et aduerte, qa ex transuersalib. puto q ideo non fit primus gradus de iure ciuili, quicquid dicit gl. hic, quia licèt de iure ciuili quælibet psona faciat gradum, tamen in transuersalibus una psona non potest facere gradum primū, quia ubi non est nisi una persona, non dicitur transuersalis: ergo necessario sunt duo: & duo faciunt duos gradus.

d Item no. q ad probandam consanguinitatem & affinitatem admittuntur testes cōsanguinei, qui melius sciunt genealogiā, & ēt possunt deponere de auditu maiorum suorum. c. licet. de testi. 35. q. 2. c. j. Et probatur, aliquos fuisse consanguineos per quasi possessionē, quia reputabantur sic, ut in c. per tuas. extra de probat. Possessionis tamen continuatio non habet locum in beneficiis, ut no. Inno. in d. c. per tuas.

TITVLVS VII.

De seruili cognatione.

Continuatur ad pręcedentes hoc ordine: Supra visum est de cognatione & successione cognatorum, verū qa naturali iure īspecto inter seruos cadit cognatio, & dubitari possēt, an iter eos esset successio: ideo de seruili cognatione meritissimè intitulauit. Nec obs. q inter illū tit. de successione cognatorū, & istū, sit titulus intermedius, de gradib. quia ex quo ptinet ad materiam horum titulorum, continuatio non vitiatur. l. duos reos. §. fi. ff de duobus reis.

SVMMARIVM.

1 *Aliquando par in gradu, parem in successione excludit.*
2 *An frater & soror pariter admittantur cum patre & matre.*
3 *Hodie est sublata differentia agnationis & cognationis.*

Illud autem. Diuiditur in q̃nq;. Nā in prima refert statutū iuris antiqui. In secunda refert statutū iuris noui. In tertia elicit conclusionem ex dictis à principio tertij libri vsq; nunc. In quarta ponit regulā. In quinta exceptionem.

nem. Secūda ibi, nr̄a. Tertia ibi, repetitis. Quarta ibi toties. Quinta ibi, exceptis. h. d. Filii liberti uel libertæ, et in seruitute concepti vel conceptæ, parentib. succedunt, excluso pr̄ono. & inter eos est mutua successio. No. primò summariū. Secundò no. in uer. re
a petitis. a † aliqñ euenire, ut q est par in gradu, alium
1 parem excludat à successione: vnde filius excludit auum a successione pr̄na: & hoc hodie nō est immutatum. auth. defuncto. C. ad Tertu. Item colligitis aliqñ, ut ꝓximior gradu ab vlteriore excludatur: vñ cognatus ꝓximior ab agnato remotiore excluditur & hoc hodie est innouatū, quia ita succedunt cognati, sicut agnati, Auth. de hær. q̄ ab intes. defe. §. j. Item no. ꝙ toties par in gradu admittit pariter, uel proximior ulteriorē excludit, quoties non existunt descēdentes. & hoc verū iure nouissimo. Itē hoc uerū, qñ non extant agnati: & hoc immutatum est, siue correctū. Finaliter no. ꝙ illa reg. fallebat in fr̄e uel sorore emancipatis: q licèt ius agnationis ꝑdidissent, cęteros tñ agnatos in gradu ulteriores excludebant. sed hodie hæc fallentia appellatur regula, non fallētia, ut sup. dixi. In gl. ptinere. ibi, l. pen. Et est rō illorum casuum, ne ex re tradita & vendita defuncti ꝑiudiciū libertati deferat. In fi Non ob. hoc, quia licèt ueritate inspecta esset seruus, fictione tñ iuris liber moritur, ut ibi hr̄. In fi. gl. in ver. alterius. De hoc dicite, ut dicam in d. §. si autem, ubi tradit ꝓpria materia. In gl. toties. ibi, hr̄ditas. Hæc opinio cōiter tenetur hic, & in auth. defuncto. C. ad Tertū. Sed diceret aliqs,
2 † nonne frater & soror admittuntur pariter cum patre & matre? Certè sic, sed pr̄ & mr̄ excludūt auum, ergo frater & soror illos excludent. l. de accessionib. ff. de diuersis & tp̄alib. p̄scriptiō. Sol. Dicite ꝙ fr̄ & soror sunt æquales pr̄i & mr̄i illis ex̄ntib. illis aūt deficientib. æqualitas cāta in pr̄e & mr̄e trāsit ī auū & auiā, & pariter admittūt. Cætera dicite, ut ī d. aut. de
3 functo. In fi. gl. dicite, ꝙ † hodie est sublata differentia agnationis & cognationis, ut d. §. j. in Auth. de hær. quæ ab intesta. defer.

ADDITIO.

a No. ex §. repetitis. ꝙ licèt sit regula, ꝙ q ꝓximior est in gradu prior sit in successione, ut videmus in §. si plures, sup de legi. agn. success. fallit tñ qñq;. s. qñ quis est remotior in gradu, sed potior in successione, vt patet in liberis; qui quātumcunq; sint in longissimo gradu, excludunt agnatos & cognatos ꝓximioris gradus, & ēt excludunt filij eorū auum ab hæreditate. pr̄is sui, q̄tuncunq; pr̄ ideniq; auus sit in primo gradu respectu filij eiusdemq; pr̄is ipsius nepotis: quia in successione prima eā est descendentiū, auth. in successione. C. de suis & legit. hære. Hodie vero agnati nō excludunt cognatos anterioris gradus, q̄a sublata est differētia agnatorū & cognatorū, in Auth. de hęr. q̄ ab intest. defe. & uidimus in §. fi. de success. cogn. Et similiter hodie nō existentib. liberis succedūt ascendentes, salua gradus ꝓrogatiua. auth. cessante. C. de legit. hær. Cū ascendētib. uocātur aliqui collaterales. auth. defuncto. ad Tert. & hic in glo. fi.

TITVLVS VIII.

De successione libertorum.

Continuatur ad pręcedentes hoc ordine: Supra uisum est de successione ingenuorum: uerum quia in bonis libertorum est dare successionem, ideo meritissimè intitulatum est de successione libertorum.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo liberto succedat patronus.*
2 *Paupertas potius prodest, quam obsit.*
3 *An hæredes liberti possint conuenire patronum uenia non petita.*
4 *Quod reuerentia debeatur patrono, est fauor ex parte patroni:*
5 *Statutum quod filiæ non succedant extantibus masculis, est fauorabile ex parte filiorum, odiosum uero ex parte filiarum.*

NUNC. Diuiditur in quinq;. Nam in prima refert ius leg. 12. tab. In secunda ius prætorium. In tertia refert ius legis Papiæ. In quarta refert cōstōnem suam. In quinta tollit libertinos, dedititios, & latinos. Secunda ibi, qua de causa. Tertia ibi, postea lege Papia. Quarta ibi, sed nr̄a. Quin-
1 ta ibi, sed hęc de his. Hoc dicit: † Lege 12. tab. a lice
a bat liberto in testamento impunè præterire patronum: ab intestato verò patronus liberto succedit, filijs legitimis & naturalib. suis, vel etiam legitimis tantum non extantibus. Iure verò prætorio & ex testamento & ab intestato ad dimidiā partē uocabantur, nisi extarent filij legitimi & naturales. Lege aūt Papia si libertus fuerat maior cētenario, & duos aut unum hr̄et filiū, pr̄onus ei ī uirilē succedebat. Si verò tres aut plures, nequaq̄. Constōne autem noua, si libertus fuerit minor centenario, ex testō patronus ei non succedit, ab intestato verò liberis non extantib. in totum succedit. Si uerò fuerit maior centenario, ab intestato oīs hæreditas ad patronum defert, ex testō uerò tertia defertur, si nullos habuerit liberos, uel habuerit sed exhr̄edauerit uel prçterierit, ut superior ex linea mr̄na, ita ꝙ illis querelæ locus nō relinquat. Et liberti dedititij & latini hodie sunt sublati. h. d. No. primò summarium. Secundò no. ꝙ glo.
2 colligit, ꝙ † paupertas hēbit potius ꝓdesse q̄ obesse: sed à tali ꝓdesse libertarios Domine. dixi sup. ex qui
* bus causis manu. nō pos. Et de materia paupertatis, * dicatis ut ibi. Itē no. ꝙ p̄teritio ascendentiū ex linea mr̄na hr̄ ꝓ exhæredatione. b dixi in §. mr̄. sup. de ex hær. iō nō repeto. Itē no. ꝙ patrónus hodie succedit liberto ab intestato, liberis non extantib. in totū: ipsis aūt extātib. excluditur. Ex testō uerò extantib. liberis sīr excluditur, nō extantib. aūt ad solam tertiā partē bonorum vocatur, si maior fuerit libertus centenario. i. facultates maiores centum florenis habuerit: alias āt patronus in totū excludetur. Si verò hoc casu libertus patrono minus tertia parte reliquerit; patronus testm̄ nō impugnat, sed usq; ad supplemētum tertiæ partis petit. & p hūc tex. D. Christoph. de Castelliono, D. Signor. de Homod. Medio. D. Raph. Ful. dederunt alium intellectū, & antiqui Glo. ad difficilem. l. oīmodo. C. de inoff. test. in verbo, uel alio mō retractando, ut non intelligatur illa lex de lib. pr̄. qui dn̄t testm̄ nullum, sed intelligatur de patronis p̄teritis à liberto, quia ita petunt supplementum usq; ad tertiam, sicut liberi vsque ad legitimam, & testm̄ nō tenet. Et iste fuit intellectus eorum, de quibus supra. Itē no. ꝙ patroni & cæteri descendētes ab eis, siue ex linea descendenti, siue ex linea transuersali succedunt liberto usq; ad quintum gradum. qđ intellexit gl. nostra, & Doc. cōiter sequuntur, vt trāsuersales ipsius patroni succedant usq; ad quintū gradum, descendentes autem ex patrono succedant usque in infinitum. Itē no. ꝙ liberti dedititij & latini hodie sunt sublati. In gl. repleatur. ibi, l. 2. Ex hoc uerum indubitanter, qñ patronus conuenitur nomine proprio. Quid autem si conueniatur noīe alieno? Di

cite

cite, vt in l.ſed ſi hac. §.ſi.ff.de in ius voc.& in l.hono
3 ri.ff.de obſeq.pſt.†.An aũt hředes liberti poſſint con uenire pſonũ ſine venia? Dicite φ ſic: ſed tñ nõ pñt conuenire liberti liberos pſonorum ſine venia.Rõ,
4 nam† φ reuerentia debeat patrono,eſt fauor ex par te patroni,& ideo ad eius liberos extendiť, qd aũt libertus eſſe debeat,eſt odiũ,& iõ ad eius hředes nõ extendiť,iſta fuit rõ gl.in d.l.ſed ſi hac lege. §.ſi.& i l.2.C.de in ius vo.quas glo.infert Bal.ad interpreta tionẽ ſtatutorũ,ut ex parte pſonæ,cui fauor tribuit extendat ſtatutũ: ex parte aũt pſonæ,in cuius odiũ
5 ſtatuiť,reſtringat.Et iõ ſi† ſtatuto caueať,φ extantib. filijs filię non ſuccedant ex parte filiorũ qa ſtatutũ eſt fauorabile,extẽdiť ad nepotes:ex parte aũt filia rũ,qa eſt odioſum,nõ extendiť ad nepotes earũ: de quo in d.l.2.& l.maximũ vitium.C.de lib.pt.& Bar. in l.liberorum.de verb.ſig.& in l.1.ff.eo.tit.In ſi.gl. colligitis,quæ ſint iura patronatus,& qualiter ea tol lantur.In ſi.gl.in uerbo,quintum.Hæc vlt.eſt verior vt hæc vltima quæ ſit hic in litera ad quintum gra dum,habeat locum in his,quæ ueniunt ex linea traſ uerſali ipſi patrono: ſecus in his,quę veniunt p lineã deſcendentium: & ita tenetur communiter.

ADDITIONES.

a Iure ergo legis 12.tab.libertus nullos habens liberos,poterat teſtando in totum excludere patronum:ſed de iure prætorio te nebatur ſibi relinquere dimidiam, aliàs patronus rumpit teſta mentum pro dimidia.Item lege 12.tab.adoptiuos filios ab in teſtato excludebat patronum,ſed iure prætorio ſecus.

a Quis dicatur pauper,& quomodo hoc probetur,vide Bell.cõ ſil.16.nu.5.cum ſeq.

b Item patet hic,quod paria ſunt,non eſſe liberos,uel eſſe & eſ ſe iuſte exhæredatos:ut ſi ſubeſt iuſta cauſa præteritionis matris. Quod facit ad ſtatutum, ſi ex eo dĩ ſponatur φ extantib.libe ris maſculis filia fœmina non ſuccedat:quod ſi extant maſculi ſed iuſtè exhæredati,cum pro mortuis reputentur,filia fœmi na ſuccedet & teſtamentum rumpit, quod tenuit Barto. in l. 1.§.ſi pater.ff.de coniũg.cum eman.lib.Ex quo infertur, φ ſi lla tio facta de filio naturali & ſpurio,nõ citatis uel vocatis his φ ſunt ab inteſtato ſucceſſuri,nõ valet.l.pen.ff.de natal.reſti. niſi ſi lario fieret in vita pris eo volente,uel poſt mortẽ,ex pris di ſpõne,de quo per Bar.in l.Gallus.ff.de lib.& poſth.Sed qd ſi Im perator legitimat aliquem quo ad dignitates,an intelligatur le gitimatus quoad iura ſuccedendi? Dic φ non,arg.l libertinus. ff.de iu.aur.anul.Et adde φ legitimatus a principe ſeculari nõ erit legitimatus quo ad ordines ſuſcipiendos:ſed legitimatus à Papa ſic,tam in ſpiritualib. quàm in tpalib. vide Inno.in c. per venerabilem.extra qui filij ſint legi.& ibi Io.And.

vni ex eis libertum vel libertam. Item no.hæc aſſi gnatio tollitur,ſi ille cui eſt aſſignatus moriatur ſi
1 ne liberis,vel emãcipatus extiterit.Itẽ no. φ† φ buſ cunq; verbis & in quacunq; vlt. voluntate eſt licitũ pſonæ aſſignare vni ex liberis libertũ vel libertam. conc.l.1.§.aſſignare.ff.eo.Ex quo dicit no.gl. in l.hæ redes palã.§.ſi.de teſt.φ in ult. voluntatib. pñt iniri
* contractus,*quemadmodum & in illis libertas aſſi
b gnari.b In ſi.gl.in ver.euaneſcere.Dicite φ prima eſt
2 vera.ſ.ut filio† emancipato aſſignatio fieri poſſit,ac et filio in ptãte,ſed eo emancipato tollatur:qa prio re caſu pr eſt certus de condõne filij, quæ nõ poteſt immutari: poſteriore aũt caſu eſt incertus,quia eius condõ eſt mutabilis, & ideo ea mutata intelligitur reuocare aſſignationem.ar.in l.cum quis,in l.ſi cum Cornelius.in ſi.ff.de ſol.

ADDITIONES.

a Vel ſic Patronus habẽs duos,uel tres liberos in ptãte, põt vni eorum aſſignare liberum : per quam aſſignationem ille ſolus quo ad dominia patronus reputabitur,& ſi ſine liberis deceſſerit ille cui aſſignatio facta eſt,ius patronatus ad alios reuertetur. Emancipato autem aſſignari non poteſt,imo ſi poſt aſſignatio nem emancipetur,euaneſcit aſſignatio,quæ poteſt fieri quibuſ cunque verbis,& etiam nutu,&c.h.d.

a Quòd contractus poſſint fieri in vltima voluntate, uide Bel lo.conſi.61.nu.8.qui ſubdit, φ tunc nihilominus iudicatur à ctus inter uiuos.

b No. vltimò ex iſto tit.de aſſi.liber.φ ſi is,cui mutuas pecuniã, promiſit ei aſſignare infra tẽs temporis certa pignora, quę æquiualeant ſorti ſub certa pœna, φ hæc aſſignatio pignorum potuit fieri non ſolum apportando pignora manualiter, ſed etiam verbo vel nutu,vt euitet pœnam:quæ quidem pena dr̃. adiecta in fraudem vſurarum,ſi ille erat ſolitus fœnerari,aliàs non,ſe cundum Sal.in l.rogaſti.§.ſi tibi.ff.ſi cer.pe.& ibi gl.

c No. φ ius pſonatus non tranſit ad heredem extraneum eius, cui aſſignatio facta eſt,ſed ſolum ad liberos eius. Et ſic patet φ ille cui facta eſt aſſignatio,non poſſet alteri aſſignare, quia nõ tranſit ad extraneum.Et ſic uř φ nõ tranſeat ad fiſcũ : quod eſt uerũ ſing.ſed cũ uniuerſitate oĩb. bonis patroni publicatis, ſic, vt tenet gl.in l.quædam.de acq rer.do.Secus aũt in iure patro natus,quod tranſit in fiſcũ publicatis bonis patroni, vt tenet gl.no.in Cle.paſtoralis.de re iud.Idẽ eſt in emphyteuſi, φ cum tranſeat ad filios,ut quia q̃s eſt ſtipulatus ſibi & filijs ſuis, quo caſu filij licet non ſint hæredes patris,ſuccedunt in emphyteu ſim,vt no.Bar.in l.iureiurandi.ff.de ope.lib.non tranſit in ad fiſcum,quia nec ad extraneũ,ut no.Sal.in l.1.C.de bon.lib.

TITVLVS IX.

De aſsignatione libertorum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra viſum eſt quemadmodum patroni, & eorum liberi ſuccedant li bertis: verum quia liberti interdum conſueuerunt aſsi gnari liberis patronorum, ideo de hac aſsignatione tra ctaturus intitulauit de aſsignatione libertorum.

SVMMARIVM.

1 *Quibuſcunque verbis & in quacunque vltima voluntate aſsignatio libertorum fit.*

2 *Filio emancipato etiam poteſt aſsignari libertus.*

In ſumma. Poteſt pater, cui velit ex libe ris aſſignare libertũ, quibuſ cunq; verbis & in quacunq; voluntate, quo ipſe ſo
a lus iura patronatus conſequať.h.d.a No. primò lice re patrono habenti duos pluresve liberos, aſſignare

TITVLVS X.

a b *De bonorum* a *poſſeſſionibus.* b

ADDITIONES.

a Vide latè de omnibus bon.poſſ.& earum origine, Bello.in tra cta.rub.C.qui admit.

b Adde tñ, φ licet hic bon.poſſ.ſit nomen iuris, φ tñ poſ. bono. eſt facti,& eſt quando quis adipiſcitur tenutam & poſſeſſionẽ corporalem bonorũ: & hæc propriè non cadit in incorporalib. quæ quaſi poſſidentur.l.ſi ſeruus.§.incorporales.ff.de acq. rer. do.licet procederet libellus, in quo quis peteret ſe immitti in tenutam & corporalem poſſeſſionem iuris incorporalis, quia verba libelli impropriantur vt ſuſtineatur.l.ſed ſi poſſeſſori.& ibi no.de iureiu. Similiter aliud eſt poſſidere,& aliud in poſſeſ ſione eſſe.l.ſi quis ante.de acq.poſſ.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uiſum eſt de hereditatib. quæ ex teſtamento & ab inte.deferũ tur iure ciuili, & partim iure prætorio : verum quia prætor interdum emendauit, interdum confirmauit ius ciuile in ſucceſsione teſtati & inteſtati, dando bo. poſ. ideo debis tractaturus intitulauit de bon.poſſ.

X SVM-

SVMMARIVM.

1 Bonorum possessio delata à prætore est iuris & non facti.
2 Posthumus alienus iure ciuili non poterat hæres institui, secus de iure prætorio.
3 Bonorum possessio est multiplex, & quibus competat.
4 Prætor non potest hæredem facere, sed facit bono. possessorem.
5 Digniores altiore loco sedere debent, & qui dicantur digniores.
6 Tempus bonorum possessionis tributæ parentibus durat anno, in cæteris autem personis non nisi centum diebus.
7 Hodie sufficit agnoscere bonorum possessionem coram iudice, sine solemnitate.
8 Bonorum possess. potest dupliciter considerari.
9 Testamentum, in quo filius est præteritus, de iure prætorio valet, sed venit rumpendum per contratabulas.
10 Quomodo intelligantur dies continui, & dies utiles.
11 An necessaria sit bonorum posses. contratabulas.
12 An sit necessaria bonorum posses. unde liberi.
13 An sit necessaria bonorum poss. unde legitimi.
14 An necessaria sit bono posses. unde cognati.
15 An necessaria sit bon. pos. unde uir & vxor.

Ius bonorum. Hoc dicit. Bonorum possessiones inuentæ sunt a p̃tore, partim cā emendandi, partim cā cōfirmandi ius ciuile. Qui uocantᶉ iure p̃torio nō sunt statim hęredes, nisi prius agnita bon. pos. Et licèt olim essent decem bon. posses. ordinariæ, hodie autē sunt solummodò sex, & vna extraordinaria: & bonorum pos. quæ datur liberis uel parentibus durat anno: illa autem quæ datur cęteris durat spatio centū dierum utilium, in quib. bon. pos. habet locum, & ius accrescendi, & edictum successorium, & sufficit illas peti corā iudice sine solēnitate. h. d. totus titulus No. primò, ꝙ ius p̃toriū adinuenit bon. posses. causa
a emendandi *a* & confirmandi ius ciuile circa hæredi
1 tates deferendas. Item no. in uerbo, ius. ꝙ † bon. pos.
b a prætore delata appellatur iuris, & non facti. *b* con
2 cor. l. 3. §. bonorum. ff. eo. Item no. ꝙ † olim de iure ciuili poterat posthumus hæres alienus institui, sed iure p̃torio fuit permissum, ac a iure ciuili postea subsequenti. Fuit ratio determinandi, & iuris antiqui
c & iuris noui. Iure enim antiquo *c* ideo non poterat posthumus alienus hæres institui, quia instō uidebatur non posse fundari super non ente, arg. in l. j. §. 1. ff. de eo, qui pro tuto. l. tutor petitus. § Seię egressæ. de tut. & cu. dat. faciunt quæ hn̄r in l. 3. de acq. hær. Vnde cum partus nondum natus non dicatur adhuc editus, imò antequam edatur portio uiscerum appellatur. l. 1. §. ex non scripto. ff. de uent. inspi. ueluti super non ente fundari non poterat. Rō aūt determinandi iure nouo ea fuit: quia licèt nondum esset natus, tn̄ ex quo de eius commodo tractat, debet haberi pro iam nato. l. qui ĩ vtero. ff. de sta. ho. l. quod dr. de ver. sig. Sed contra p̃dicta oppo. & imo uᶉ, ꝙ iure ciuili antiquo potuisset hæres posthumus ĩstitui: unde oppo. de l. placet. ff. de lib. & posth. Solu. Dicite ꝙ
* triplex est posthumus: * quidam est posthumus suus ex suo corpore natus, & iste ēt poterat ex iure ciuili antiquo hęres institui. ita loquitur d. l. placet, & hoc in honorem ipsius sanguinis, arg. in l. 2. §. largius. de succes. edi. Quidam est posthumus suus ex alieno corpore natus, prout est ille qui nascitur ex nuru & filio p̃mortuo: & iste licet iure antiquo ciuili nō poterat hæres institui, ex ꝓuisione tn̄ Galli recte hæres instituiᶉ. l. Gallus. in prin. ff. de lib. & posth. Quidā est posthumus alienus, ex alieno corpore natus, puta, instituo partum nasciturum ex tali, quā necdū cognouerat, nec postea cognouit, & iste nō poterat iure ciuili hæres institui, sed ex ęquitate p̃toria & iure ciuili subsequenti: hæc talis instō recepta fuit, ita loquitur hic. de hoc est gl. or. in d. l. Gallus. de lib. & & posth. No. in ver. aliqn̄, ius p̃toriū interdū adinuenisse bon. posses. cā non emendandi, nec repugnan
3 di, sed cā confirmandi ius ciuile. Item no. ꝙ † hæredi
d bus institutis cōpetit bon. *d* pos. scd̄m tab. de iure p̃torio. Liberis uerò p̃teritis cōpetit bo. pos. contra
e tab. *e* Ab intestato vero liberis cōpetit bo. pos. vn̄ liberi. Agnatis verò bo. pos. vn̄ legitimi. Cognatis bo. pos. vn̄ cognati. Viro in bonis vxoris & ecōtra, competit bo. pos. vn̄ uir & vxor. Aliæ quatuor bo. pos. q̄ deferebantur, uel patrono, vel extraneo manumissori, vel illa quæ appellabatur tanq̄ q̄ ex familia, uel illa quæ dabatur decē p̃sonis excluso manumissore, hodie penitus sunt reprobatæ, & sex solum confir
f matæ. Itē no. in *f* §. quos aūt. *g* ꝙ illi qui vocantur ad
g hæreditatem defuncti p bo. pos. de iure p̃torio, non efficiuntur statim, & ipso iure hr̄des, sed solū bonorū possessores possessione accepta. No. rōnē, quia p ius ciuile, vel aliā constōnē prudentiū efficiᶉ qs ip
h so iure hæres, nō aūt p ius p̃toriū. *h* Ex quo infertur
4 illud, qđ vulgò dici cōsueuit, ꝙ † p̃tor nō p̄t facere quē ipso iure hr̄dē esse, nec factū desinere. Sed ēt in
d hoc semp dubitaui, quia mea sn̄ia videreᶉ, qđ si per ius ciuile possit quis ipso iure hæres fieri, multo ma
i gis p ius p̃toriū, *i* cū sit uiua vox iuris ciuilis, & illud p̄t corrigere, emendare, & immutare. l. ius pluribus. §. 1. & l. nā & ipsum. ff. de iust. & iu. Si igitur hoc, bene sequitur iure p̃torio quē posse fieri hr̄dē ipso iure:, quia qui hēt p̃tātē sup cām, hēt quoq; sup cātum. l. de accessionib §. j. de diuer & tēp. p̃scri. Præterea senatusconsultum potest ipso iure annullare legatum. l. cętera. l. apud Iulianū. & l. senatus ff. de leg. j. Item pōt ipso iure annullare contractū. l. senatus. ff. de cōtrah. empt. ergo magis ius p̃torium poterit dispensare circa actū ut executioni demandeᶉ, vt quis solo iure p̃torio hęres efficiatur. Ad istum tex. in ver nam p̃tor solus hæredem facere non pōt, ego alias sic rn̄debam, quia fateor, ex quo p̃tor in acquirenda hæreditate p bo. pos exquisiuit formam, ut priusquam ipsa bo. pos. agnoscaᶉ nō p̄t quis ipso iure hęres fieri, nisi primū forma fuerit obseruata. Probabā ego hoc exēplo optimo. Nā alibi videmus ꝙ vbi lex, vel senatuscōsultū aliquid disponit nulla exquisita forma, ille actus ipso iure executioni demādatur: secus vbi actui forma adhibeᶉ. l. fi. C si man. ita fue. alie. l. qui Romæ. §. Callimachus. de ver. obl. & est glo. ordi. in l. 2. de donat. titu. generali. Non autem negat text. iste, quin si prætor voluisset, non potuisset forma non adhibita statuere, vt quis ipso iure hęres efficiatur. Contraria opin. est communior, nemine discrepante Item no. in verbo, altiore, & glos. similiter
5 colligit, quòd † digniores loco altiore sedere debeant: & ille appellaᶉ dignior, qui licèt iunior, prius ad dignitatem euolauit Ex quo dixit, quòd mortuo Priore collegij, antiquior Doctor non ętate, sed dignitate, debet officium Prioratus exercere. fuit dictum Bart. in l. 1. de ali. pupil. pręst. Ex ver. septima. no. quòd duplex principaliter est bonorum posses.

alia

* alia ordinaria,alia extraordinaria* q̃ iõ sic appellat̃
vel quia uaga,uel q̃a ius non tribuit,vt glo.dicit. Itẽ
6 no.ꝙ †tp̃s bon.poss.tributæ liberis vel parentib.du
rat anno: tributæ vero ceteris,durat centũ dieb. vti-
lib.Qui dicantur dies utiles,& cõtinui, videbitis in
d.gl.Item no.bonum esse,ne creditores turbẽtur in
consequendo suum creditum, ne crepiti obligatio-
ne ꝓ tp̃s parte priuentur.Item no.ꝙ in istis bono.
poss.hẽt locum ius accrescendi,& edictum successo
rium,ut vno repudiante uel moriente non expecte-
tur finis anni,vel 100.dierũ,sed statim alteri accre-
scit,vel alter sequens in gradu admittit̃ quod facit
ad qõ.Concessum est offm̃ Capitaneatus vel Recto
ratus uel Prãriæ alicui per annum p̃ntem, alteri ve-
rò pro anno sequenti,primus nondum finito anno
morit̃,an sc̃ds statim admittat̃,an expectandus sit fi
nis anni?Iste tex.facit ꝙ statim admittat̃,ibi, si quis
ita.& ꝓ hoc alle.tex.& Doc.in l.si q̃s hæres institua
tur,de hær.inst.Finaliter no.ꝙ†hodie sufficit agno-
7 scere bo.poss.corã iudice sine solennitate. k conc.l.
K fi.C.qui adm.ad bo.poss.p̃nt.In fi.gl.pe. no.ꝙ bon.
poss.est iuris.Sed contra opp.& inno vĩ ꝙ sit facti.l.
j.§.adipiscimur.ver.Offilius & versi.si uir.de acqui.
poss.Sol.dixerunt aliqui,multũ referre in ordine
l proferendi verba:l si.n.ita dicatur, bon.possessio,
tũc est iuris,quia hęc verba sonant in ius,ut hic,& l.
3.§.bonorum.ff.eo.Si uerò dicatur, possessio bono-
rum,tunc ex facti,quia verba sonant in factũ,& ita
loquitur.§.adipiscimur,& §.si uir.Eodem modo di
xerunt,multum referre,an quis in procuratorio ꝓ-
miserit soluere iudicatum, quo casu non releuatur
procurator ab onere satisdãdi de iudicio sisti:an ve
rò ꝓmiserit iudicatum solui, quo casu procura-
tor releuatur:q̃a hæc verba,iudicatũ solui,tres cl̃as
sub hac promissione cõprehendit,de quib.in l. iudi
catum solui.ff.iud.sol.Sed t̃n hęc opi.reprobatur cõ
muniter,quia verba transposita idem significant.l.p̃
posteri.C.de testa.l,quidam ita.ff.de pec.le.Idem.n.
hæc verba important, bon.possessio,& possessio bo
no:soluere iudicatum, &iudicatum solui.vñ cõiter
8 dixerunt,ꝙ†bono.possessio p̃t dupliciter considera
ri:uno mõ in substãtia & in modo essendi,& ista ap-
pellatur iuris,vt hic,& in d.l.3.§.bonorũ.ff.eo.Alio
modo considerari potest bon. possessio non in mo-
do essendi,sed in modo formãdi,& in iudicium de
ducendi,& tunc est facti & in facto uersatur.ita lo-
quit̃.§. adipiscimur. & §.si uir.Simile videmus, q̃a
contractus in essentia sunt iuris,in mõ formandi fa
cti appellantur,l.si quis alio.de cur.fu.Sic ergo con
cludo,ꝙ bonono.possessio subaliter iuris est, essen-
tialiter facti est.Sed tunc dubitatur, quare appellat̃
bo.possessio?Doc.rñdent ꝙ iõ appellat̃,quia fuit in
uenta à p̃torib. q̃a nõ potuerunt facere hæredẽ quẽ
perpetuò, pp ꝙ eorum offm̃ anno terminabatur.
inf.de perp.& temp.act.cir.prin.unde solùm facie-
bant possessiones bonorum,vnde bon. possessiones
sunt appellatæ. Cæterum,quia hæ sunt appellatę &
comprobatæ à iure ciui.illis,qui illas acceptauerũt
ppea utiliter hæredes fiunt in uirtute iuris ciui. ius
p̃torium comprobantis:sed illis nomen est relictũ,
quia origine inspecta sumpserunt ab eo nomen. In
fi.glo.in ver.onerario.Dicite ꝙ non obs. hæc l.quia

loquitur in casu,in quo quis repellitur à successione
de iure ciuili pp suum delictum,aut quia hæreticus
damnatus in metallum,vel deportatus,quo casu nõ
succedit nec de iure prętorio,quia non est dignus ę-
quitate prætoria: ita loquitur contrarium. facit.l.1.
C.de hæred.inst.Secus ubi quis non repellitur à suc
cessione pp factum damnatum: sed ex rigorositate
iuris ciui.quo casu illa rigorositas ęquitate prętoria
mitigatur,& illi prouidetur de bono.poss. ita loqui
tur hic.In gl.contra tab.ibi,§.quos autem. no. ꝙ te-
stamentũ in quo filius in p̃tãte est p̃teritus,nullũ di-
citur de iure ciui.contrarium tenuit gl.in l.filio præ
terito.ff.de iniu.rup.sed opi.huius glo. est commu-
nior.de quo dixi sup.de exhær.lib.in prin.& dicatis
9 ut ibi.Secundò colligitis,ꝙ†testm̃, in quo filius in
p̃tãte est præteritus,dr̃ validum de iure p̃torio, sed
uenit rumpendum per contratab.Vltramon. tenue-
runt ꝙ sit nullum iure prętorio,& ꝙ bonorum pos.
non datur contratab.ad rumpendum tab. sed datur
ad succedendum:l.j.in fi.ff.si tab.testa.nullę exta.de
quo in l.posthumo.C.de contratab.dixi supra de ex
hære.libe.Et hoc satis.Ibi,competere nõ potest.no.
ꝙ dictio,Ex,non insinuat causam proximam, sed re
motam.Aliquando insinuat causam proximam, ut
cum dicimus,bon.poss.secundum tab.& ex testamẽ
tõ,de quo in l.ex hoc iure.ff.de iust.& iu.& in l. qui
liberis.§.ex incendio.de incen.rui.& nau.& in l.qui
liberis.§.hæc uerba.ff.de uul. & pup. In fi.gl.in uer.
extraordinarium.quia alię sunt claræ.Hęc gl.in quã
m tum dicit circa bon.poss.causa litis agnoscendæ, m
communiter approbatur: Vltram.dixere illam non
reperiri,de quo in l.certum.C. unde cogn.In fi.glo.
in uer. utiles. Item debet esse dies non feriata,
quia illis diebus iudicis copia haberi non potest: &
hoc comprehenditur in glo.cum dicit,opus esse hæ
10 redi copiam iudicis.†Dies aũt continui appellant̃,
qui continuatis temporibus & feriatis & non feria-
tis habentur.Aliqui tamen sunt dies, qui ab initio
sunt utiles,sed ex postfacto sunt continui: aliqui q̃
semper sunt utiles,de quo dicatis vt hr̃ p glo.or.in l.
2.in fi.de diuer.& temp.præscr.Ex quo colligitis ꝙ
illi qui non potuit,non currit tempus: nec dicitur
contumax si non uenit,& si iudex pro tribunali non
sedebat.Eodem modo non incidit uilla in pęnam,
si malefactorem quem capere non potuit,iudici nõ
prę̧sentauit:de quo in l.si cum ipse.& ibi per Bar. ff.
de excu.tut.In fi.gl.fi.si quæratur an bon.poss. olim
& hodie fuerint utiles & necessariæ:hoc licet habe-
re ex earum discursu Capio igitur bono. possessio-
nem secundum tab.Et hæc regulariter non fuit ne-
* cessaria,fuit t̃n utilis, * quia affert commodum du-
plici spe utendi,arg.in l.3.§.fi.de libe.leg.fuit tamẽ
& adhuc est necessaria in tribus casibus, quos nota-
uit gl.in l.certum.C.unde legiti.& dicatis ut ibi. Ca
11 pio bono.possessionem contra tabu. † & ista olim
fuit necessaria pro filio emãcipato pręterito, qui in
re ciui.non vocabatur;ac etiam hodie est necessaria,
quia licèt emancipatus hodie ab intest. succedat vt
suus,ut in Auth.de hær.quę ab inte.defe.§.j.ex testa
mento tenen secundum communem opin. non suc
cedit nisi de iure prætorio.l.Gallus.§.& quid si tan-
tum.ff.de liber.& posthum. Capio bonorum poss.

12 vnde liberi:&†ista olim fuit necessaria liberis emãcipatis, hodie autem non est necessaria, sed solũ utilis: quia ita ab intest. succedũt iure ciuili emancipati, sicut in ptãte retenti. d. §. j. de hær. quæ ab inte. de-
13 fe. Capio bonorũ poss. unde ltĩmi. & illa†nec olim nec hodie fuit necessaria, sed solũ fuit utilis, ppea ꝙ legitimi l. 12. tab. fuerunt vocati. sup. de legi. agna. succ. in princ. Capio bonorum pos. vnde cognati:
14 &†illa fuit necessaria olim, q̃a cognati excludebãtur de iure ciuili. hodie aũt est utilis, qa ita succedũt cognati ut agnati. d. §. j. Capio bon. pos. unde uir &
15 uxor, &†illa olim & hodie fuit necessaria, qa uir & vxor ad mutuam successionem non vocabantur de rigorositate iuris ciuilis, ppea ꝙ nulla inter eos nec agnatio nec cognatio cãta fuisset, sed sola quædam affinitas. l. non facile. §. affines. ff. de gradib. l. minus. C. de hær. inst. Cæteræ aũt quatuor bon. pos. cũ sint reprobatæ, ut hic, iõ illas omitto. Deniq; dicite, ꝙ agnati & cognati pariter admittuntur, quemadmodum hæreditas defertur de iure ciuili vsq; ad decimum gradum, vidistis gl. in §. fi. sup. de suc. cogn. ita hæ bo. pos. deferuntur usq; ad decimum gradũ. glo. in l. certum. C. vnde legi.

ADDITIONES.

a Declara, ut hic in gl. in ver emendandi. & no. ex ea differẽtiã inter emendare & supplere: quod no. propter statuta, quæ debent proprie intelligi. l. 1. §. si is, qui naui m. ff. de eacre.

b Differunt. n. inter se bo pos. iuris & facti, ea quo resultant maximi effectus. Bell. lib. 4. supp. c. 15. nu. 5. 6.

c Addo inquantum dicitur iure antiquo. Sed aduerte, quia secdm hanc rõnem sequeretur, ꝙ ẽt posthumus suus nõ potuisset hæres institui iure antiquo, nisi dicas prout ẽt iste infra, in posthumo suo esse speciale pp coniunctionem sanguinis & suitatem. § posthumi, supra de hær. quę ab intest. Et facit, quia quemadmodum legatum factum illi, qui desijt esse in rerũ natura, est pro nõ scripto. l. unica § & cũ triplici. & § in primo. C. de cad. toll. ita ẽt videbatur nõ valere legatũ. ab instõ facta illi qui nõ est in rerum natura. Et dum dixi, propter coniunctionẽ sanguinis, facit, quia ẽt si eũ non instituisset, successisset, quia est suus. d. §. posthumi. quod nõ est in alieno. Et ad supradictam rõnem antiquorum bene facit §. post mortem, infra de leg. ubi nõ poterat legari post mortem tanquã dispõ e ısset super non ente futura. § post mortẽ, inf. de inut. stip. & eandem rõnem sentit iste in §. posthumi. sup. de exhę. lib. Mihi placet ratio Iurisconsul. in l. si quis posthumos § j ff. de lib & posthu. quæ est notabilis, uidelicet, qa in alieno posthumo est suspicio & turpis: eodẽ mõ in posthumo nurus suę, non sic in suo, & ex ventre uxoris suæ.

• De his posthumis uide Bello. supra de eahær. lib. in euidentia libus. §. posthumi.

d Adde, quòd ille septem bonorum possessiones tribuunt ius in proprietate, & conceduntur cum causæ cognitione: sed sunt tres aliæ eattaordinariæ, quæ non tribuunt ius in proprietate, sed in possessione tantum, & conceduntur sine causæ cognitione, quas tres enumerat glo. in uer. extraordinarium. Prima est Carboniana, per quam pupillus, cui mouetur quæstio status & bonorum, mittitur in possessionem bonor. ipsorum iudicio reseruato in tps pubertatis. l. 1. in prin ff. de Carb. edi. & l. 1. C eo. Secunda quæ datur nomine uentris. l. 1. §. de inspiciendo. ff. de ven. insp. Tertia est, quæ datur gratia litis agnoscendæ. i. querelæ intentandæ filio emancipato eahęredato, qui erat incognitus de iure ciuili, unde ad querelã nõ admittebatur, nisi ptor eũ cognosceret & habilitaret ad intentandũ querelã inof. testa. & ut admissus non posset postea rupto testamento repudiare. & testatorem intestatum facere, & creditores deludere, secundũ Sal. in l. 2. C. de inof. test. Et per hanc bonorum pos. non aduocã tur bona, vt est tex. in d. l. 2. & si ista non petitur, non trãsmittitur querela ad herede, vt ibi. Sed nũquid hodie istę septẽ bonorum possessiones habeãt locũ? Dicit gl. inf eo §. fi. ꝙ sic, ex quo non repetiũtur correctę, & potest quis eis uti si uult. Sed an hodie sint necessariæ, sicut olim? Dic ut p gl. & Bar. in l. certum. C. vnde legi. l. quòd bonorum poss: ssio secundum tab. est necessaria in multis casib. Primò, quando posthumus rumpit testamentum sui natiuitate, & moritur uiuo testatore. l. posthumus. ff. de inof. test. Secundò, quandò testator, cuius capitis diminutione testamentum fuit irritum, reperitur sui iuris tpe mortis, supra qui. mo. testa. infir. §. non tamen. ea noua tamen voluntate codicillis declarata, l. qui liberis §. testõ. ff. de bon. pos. sec. tab. Tertius est in filio sub condõne instituto, qui pendente condõne potest petere sec. tab. l. 2. §. si sub cond. ff. de sec. tab. Quartus casus, qñ filius iã natus pteritus approbat testm, vel moritur uiuo testatore, quia ualidatur iure prætorio, i. filio præterito. ff. de iniu. testa. Quintus casus est, vbi pp fauorem instituti non põt hæreditas adiri de iure ciuili, vt attribuat ius, tunc potest peti bon. pos l. cum hęres ff ad Treb. Sextus est casus, quando conditio turpis & impossibilis in testamentõ adiecta est, q̃ à prætore reijcitur. l. reprehendẽda. C. de inst. & subst. Septimus casus, quando præteritus tacet anno utili, quo casu scriptus hęres habet sec. tab. l. si impuberes § fi. ff. de Carb. edi. Et est effectus, quia institutus, qui petit secun. tab. potest interim agere cõtra creditores, & fructus lucrari. arg. l. mulier. ff. ad Treb. & potest præscribere propter titulum. l. & generaliter. ff. de noxa. Secunda bonorum possessio contra tabu. est ẽt necessaria in filio emancipato pręterito cum cã. nam habet necesse uenire p contratab. infra annum, ubi filius in potestate eo casu diceret nullum, & ẽt posset contratab. ut no. gl. in § exhæredatos Auth: de hær. & fal. Tertia verò & quarta bon. pos. s. unde liberi, vnde agnati, & vnde cognati, nõ sunt necessariæ, quia sublata est omnis differentia agnationis, & cognationis, & emãcipationis, & patriæ potestatis, saluo ꝙ in vno casu bonorum possessio unde liberi & vnde ltĩmi posset etiam esse necessaria, secundũ opin. plurium Doc. tenentium ꝙ qñ pr̃ & nepos erãt in ptãte aui, excluso patre, non potest filius venire ea sua persona nisi de iure prætorio. l. qui se patris. C. vnde lib. & sic tenet, illam legem nõ esse correctam, licèt Bar. ibi contra.

e An autem bonorum possessio contratab. detur patri contra testamentum filij emancipati? Dicit hic gl. ꝙ sic, sed ab intes. vbi filius haberet unde liberi, pater habet vnde legitimi, qa nõ petatur bono poss. unde proximi, ut hic in glo. Filius tamẽ ad successionẽ matris intestatæ non habet bon. pos. unde liberi, ut hic in gl. sed uocatur per unde cognati, ut supra ad Tertul. Similiter nõ habet contratab. aduersus testũ matris, quia mater non habet filium in potestate. l. illud. ff. de contratab.

f De intellectu huius § uide Bell. li. j. sup. c. 10.

g No. secundo ex hoc § quis autem, ꝙ ius succedẽdi est ampliãdum, nõ restringendum. ideo cognati sunt ampliati usq; ad decimum gradum, ut uoluit gl. in § fi. supra de suce cog.

h Et sic licet de iure ciuili, quis fiat uerè hęres, tamen nõ fit de iure pretorio directo hęres, sed est hęres utiliter & in effectu: idõ oportet quòd corã iudice, petas infra annũ vel cẽtũ dies, ut infra eo. § cum igitur. alias excluderetur a beneficio ptoris, secundum Bar. in l. a. ff. eo. Illa aũt hęreditas quę defertur a iure ciuili, perpetuo petitur usq, ad cẽtum annos, ut uult gl. in l. cũ antiquiorib. C. de iu. dell.

i Et pro ista opi. videtur tex. in §. emãcipati. ibi, euenit ut suus hęres fiat, supra de hęr. quę ab inte. & in l. j. C. vnde li. ibi, p rata portione hęredes eos extitisse, palam est, sed solue exponendo hęredes. i. bonorum possessores.

• De hac bo. poss. extraordinaria, quę & qualis sit, & quãdo pos sit competere, uide Bell lib j sup. c. 15.

k An hodie requiratur amplius decretũ, vide Bel. li. 4. c. 1. sup.

l Vide Bell. in d. lib. 4. supp. c. 15. nu. 6. & in tract. rub. C. qui admit. col. fi.

m De hac bo. pos. uide Bel. in trac. rub. C. qui admit. col. pe.

n An fuerint utiles necne, uide Bell. in d. trac. rub. C. qui admitti. per totum.

TITVLVS XI.

De acquisitione per arrogationem.

Continuatur ad pcedentes per hunc modum. Quia bona quædam nobis acquiruntur per aditionem hæreditatis, aut per bo. pos. aut per arrogationem, aut per aditionem bonorũ cã libertatũ conseruandarum. §. fi. supra p quas pso. nob. acq. iõ uiso supra de hæred. &

& de bon poss. sequebatur videre de acquisi. per arrog. ideo subijcitur rub. de acquisitione p arrog.

SVMMARIVM.

1 *Olim quicquid quærebat filius arrogatus, quærebat patri arroganti.*
2 *Pater arrogatiuus & naturalis a pari procedunt quantum ad acquisitionem fiendam per filium.*

Est & alterius. Filius arrogatus ex eisdem causis acquirit patri arrogatori, ex qb. filius legitimus patri naturali in ptāte retentus acquirit: licèt iure veteri aliud statutum fuisset. h.d. No. primò, p arrogationē acquiri
1 bona titulo vli. Secundò no. ꝙ † olim quicquid habebat filius arrogatus, acquirebat patri arroganti, ꝓpterea ꝙ æquum vr ꝙ cui se committit, committeret & sua. l. qui liberis. §. testō. de sec. tab. & arg. in l. hac lege, C. de pac. conuen. Hęc regula fallebat ī his q̄ capitis diminutione tollebantur: & ppea vsus & usufructus debiti huic filio pri arrogatiuo non acquirebātur, quasi essent capitis diminutione perēpti sed tñ hodie minima capitis diminutiōe nō pimūr. uidistis in §. fi. sup. de vsuf. Itē no. hodie ad acquisitio
2 nē fiendā p filiū, à pari ꝓceduntᵃ pr arrogatiuus &
a pr naturalis: qa solū bona filij arrogati ei acquirunt quo ad vsūfructū, ꝓprietate filio reseruata: eo aūt
b mortuo pr succedit ᵇ pleno iure ī bonis, nisi sint liberi qui illū excludāt, uel aliæ psonę, de quib. in gl. Finaliter no. ꝙ si pr filiū arrogatiuū conuentū ꝓ debitis non defendit, fit missio in poss. bon. ipsius filij. Non sunt alia, quia gl. sequentes omnes sunt clarę.

ADDITIONES.

a No. ex isto tex. ꝙ hodie filius arrogatus æquiparatur filio naturali & ltīo quoad acquisitionē & alia: nā sicut pr non obligatur, nec pōt conuenirı ꝓ contractib. filij ltīmi & naturalis, nisi in peculio. l. 1. ff. de pecu. nec cogitur cū defendere si nō uult, in casib. in quib. non est ltīmus administrator, qa non hēt usumfructū l. si filij ff. de iniur. sed pōt pr pati cū detrudi ī carcerē. l. cū filij. C. qui bon. ced. poss. licet gl. dixerit oppositū ī l. 3. §. sed utrū. ff. de minor. ita nec pr arrogator cogitur, l. ī arrogatione. ff. de pecul. Sed an ꝓ debito filij fiat executio in aduentitijs postea filio obuentis, dic ut per Bar. in l. si finita. §. de uectigalib. ff. de dam. infe.

b Adde tu, ꝙ non tñ succedit pr arrogator in societate contracta per filiū, quia quis nō cogitur hre sociū quē nō uult. l. actione. §. societas. ff. pro socio. Similiter nec sibi acquirūtur ea q̄ capitis diminutione arrogati percūt, ut sunt obligationes operarū liberu, qui libertus liberatur tēpore manumissionis de quo per gl. & Bar. in l. si nō sortē. de cond. indeb. Similiter per arrogationē perdit agnationē: sed ius succedendi tanquā agnatus non perdit, quia non tollitur per minimā capitis dimin. ut supra de capit. dimiuu. §. quod aūt. & sic uidetur ꝙ cum hodie sit sublata differentia agnatorum & cognatorum § j. in Auth. de hæred. quæ ab intesta. defer. §. si uerò. ꝙ hodie filius naturalis emancipatus & arrogatus succedit patri.

TITVLVS XII.

De eo, cui libertatis cau. bona adijciuntur.

Continuatur sic: Supra visum est de acquisitione, quæ fit per arrogationem, & sic titulo vniuersali: verum quia est alia quæ fit per adiectionem bonorum causa libertatum conseruandarum. §. fi. sup. per quas per Jo. nobis acquir. ideo de eo tractaturus incitulauit, de eo cui libertatis causa bona adijciuntur.

SVMMARIVM.

1 *Quis potest petere sibi adijci bona causa libertatum conseruandarū: siue relicta fuerint ex testamento, siue ab intestato.*
2 *Quomodo capiatur uerbum, Cautio.*
3 *Princeps commodum priuatorum suo proprio anteponit.*
4 *Qui est tutus iure cōi, deuincit illū, qui tueri se potest iure singulari.*

Accessit autem. Per adiectionem bonorū cā libertatum conseruandarum factā, res nobis titu. vniuersali acquirūtur. hoc dicit. Diuiditur ī in septem. In prima refert constōnem D. Marci. In secunda refert verba constōnis. In tertia monet tacitum obiectum. In quarta tollit q̄dam dubitationem. In quinta decidit incidentem qōnem. In sexta infert. In septima epilogat & decidit p remissionem. Scda ibi, verba rescripti ita se hñt. Tertia ibi, & ne huius res. Quarta ibi, ī primis. Quinta ibi, si is qui. Sexta ibi, hæc constō. Se
1 ptima ibi, sed cum multas. No. primò, ꝙ † quis pt petere bona sibi adijci cā libertatum conseruandarū, siue relicta fuerint in testamēto, siue ab intestato. Et hoc verū, dummodò caueat creditoribus idoneē de solido eorum credito psoluendo. Idē esset, si caueret vni ex creditorib. dummodò ab alijs fuisset constitutus ad hanc cautionem recipiendā: & debet cauere cum pignore vel fideiussore, nisi creditores fuissent contenti nuda cautione. probatur hoc in l. 3. §. fi
2 deicommissa. ff. de fideic. li. Ex quo colligitis, † ꝙ licèt verbum, cautio, nudè ꝓlatum intelligatur de verbali promissione. l. sancimus. C. de verb. sig. si tñ ꝓferatur cum additione verbi, idoneè, intelligitur cū pignore vel fideiussore, ut hic, & facit l. si mandato
a meo. §. pen. ff. man. ᵃ No. in versi. & ne huius. quod ille qui adijcit bona cā libertatum conseruandarum, fiscum excludit: olim tñ fiscus non excludebatur. l.
3 4. §. pen. de fideic. lib. Ex quo colligitis, † ꝙ princeps commodum priuatorū suo ꝓprio præponit. faciūt quæ hñr in procem. sexti lib. No. in ver. Item in primis. ꝙ sicut quis auditur petens sibi adijci bona causa libertatum conseruādarum in testamento relictarum, ita auditur si fuerint ab ītestato relictæ: & hoc verum, siue iste qui petit adijci, sit unus ex illis quib. libertas relicta est, siue extraneus. l. fi. C. de test. man. No. in uerbo, successor. ᵇ ꝙ ille qui petit adijci sibi
b bona, non dr succedere defuncto per repræsentationem, sed per annihilationem: hinc est ꝙ non tenetur creditoribus hæreditarijs nisi in uirtute cautionis. l. 4. §. 1. ff. de fideic. libe. conc. simile, quod hr in l. si constante. §. fin. ff. sol. matr. in l. quoties, de noua. Item no. ī §. si is qui. quòd ille qui abstinet se ab hæreditate, non impedit petentem adijci sibi bona, licèt possit in integrum restitui ad adeundum vel immiscendum Ex quo colligitis, ꝙ † ille qui est tutus
4 iure cōi, deuincit illum qui tueri se potest iure singulari, conc. l. 4. in prin. ff. de fideic. lib. Et suadetur rōne, quòd ius commune veluti potentius superat ius singulare. l. eius militis. §. militia missus. ff. de testa. milita. Ex versi. constitutio. no. quòd sicut adiectio bonorum causa libertatum conseruandarū fieri potest quando sunt relictæ in testamento uel ab intestato, ita eodem modo potest fieri quando sunt relictæ actu inter uiuos, si de earum reuocatione timeatur, propterea quòd in fraudem creditorum factæ esse dicantur. No. finaliter quòd multæ quæstiones fuerunt ortę circa hanc adiectonem bonorum, & Diui Marci constitutionem, quæ patent ex l. fi. C. de testa. manumiss.

ADDITIONES.

a No. secundo ex. § fia. quod inspicitur, q euenire potest. i. q quis possit institui, vel ne: ut hic, & l. 4. §. j. ff. de fideic. lib. & hr in l. si idem cum eodem. de iur. om. iud. & per Bar. in l. inter stipulantem. §. sacram. de uer. obl.

b Et adde hic gl. in uer successor, quæ est in § in primis, quæ dicit, anomalo hærede, q ille cui adijciuntur bona causa libertatum conseruandatum, & ille qui succedit hæredi non implẽti uoluntatem defuncti, dicuntur successores & hrdes anomali. uide de isto anomalo successore post Bar. in l. t C. de sacrosf. eccl. in lectura, ubi dixi.

TITVLVS XIII.

De successionibus sublatis, quæ fiebant per bonorum uenditiones, & ex Senatuscon. Claudiano.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Supra uisum est de multiplici specie successionum: quia sunt quædam quæ hodie sunt sublatæ, vt est illa quæ fiebat per bonorum traditionem vel Senatuscon. Claud. ideo de his tractaturus intitulauit de succes. sublatis.

SVMMARIVM.

1 *Olim qui cadebat à syllaba, cadebat à toto.*
2 *Senatusconsultum, quo mulier amore seruili bacchata serua fiebat, & bona amittebat, hodie est sublatum.*

Erant. Successiones, q̃ olim p traditionem bonorũ ex rigorositate iuris ciuilis,
vel ex Senatuscon. Claud. fiebant, hodie sunt subla-
1 tæ. h. d. No. j. summarium. Secundò no. † q olim qui
cadebat à syllaba, cadebat à toto: hodie est litatum.
l. j. & per totũ. C. de for. Itẽ no. q sublata radice mor
2 bi, tollit & vitiũ Item no. q † Senatusc. p qd mulier
libera amore seruili bacchata serua efficiebatur &
a bona perdebat, hodie est sublatũ. *a* conc. l. vnica. C.
de senatuscon. Clau. & l. si liber. C. de lib. cau.

ADDITIO.

a Et sic no. q una lex potest suppleri per aliam. & primo factã. l. sed & posteriores. ff. de legi. Similiter unum statutum: quia recipiunt interpretationem passiuam, non actiuam. l. t. de mu. & ho. de quo plenè in l. omnes populi. de inst. & iu.

TITVLVS XIIII.

De obligationibus.

SVMMARIVM.

1 *Ordo intellectualis est considerandus, non autem attendẽda scriptura*
2 *Ex obligatione nascuntur actiones.*

Hic tit. aureus est, & in materia contractuũ clauis, esseq; pulcherrima repetitione cõdignus: ĩ quo hũc
ordinem à me obseruatũ iri uolo, ut fructuosis & vtilib. articulis ppositis, ueras maiores conclusiones
eliciã. Cætera aũt, q̃ ad bene esse ad materiã subiũgi possent, vobis futuris tpibus studio camerario vi
a dẽda relinquã. *a* Gl. rub. continuat rub. iõ eã non cõ
✝ tinuo. *Ibi §. fi. & l. 1. ff. de sta. hom. In gl. ibi, pmittit. q. d. quemadmodũ ex ordine naturæ uidendum
est prius de mre, q̃ debet prius in natiuitate pcedere
filiã, ita ex ordine artis uidendũ est prius de oblone
q̃ intellectu & scriptura debet precedere actionem.
Quod aũt dixi de scriptura, intelligite ad bene esse,
non de necessitate. Et p hoc non ob. q Imperator in
C. & Iureconsulti in volumine Digest pposuerunt
de actionib. & postea de oblonib. quia licèt ex ordine scripturæ de actionib. pponatur, ex ordine tñ in-
1 tellectus intelligitur pposuisse de oblonib. † qui or-
b do intellectualis *b* est considerandus, non aũt scriptura. l. nec. n ff. de solu. l. 2. §. si prius, de vul. & pup.
2 Sed contra pdicta instabis: Nam † si obligatio est mr
actionis: ergo dbet pducere actionem sibi similem:
quia nihil tã naturale, quàm unũquodq; gñare sibi
sile. l. j § ius naturale, ff. de iust. & iu. sed oblõ pducit actionem sibi dissimilem, ergo &c. Probo mino
rem? Nã oblo est de iure gen. l. ex hoc iure. ff. de iust.
& iu. actio verò de iure ciuili. l. 2. §. deinde ex his. ff.
* de orig iur. ergo pducit filia dissimilis matri. Sol. *
dixit Cyn q licèt oblones sint de iure gent. essentialiter, tñ quia ius ciuile pstat eis fomentũ ad producendas actiones, ab eo veluti pstante fomentũ denominantur, arg. i §. fi. sup. de pat. pot. Habetis ergo cõsiderare primò contractum, ex contractu oblonem,
ex obligatione actionem, ex actione formã agendi
ex forma agendi iudicium, ex iudicio sniam, & ex
snia executionem. Et hæc satis, cætera dicite, vt dixi
infra de actionib. in prin. ubi fui longior, &c.

ADDITIONES.

a Præmitte pro euidentia huius tit. ex mente gl. hic, q differentia est inter cõtractũ & oblonẽ: quia cõtractus siue contrahere est facti, & in facto consistit, ut emere, locare, & pignorare, &c. Et est triplex contractus. s. proprius, improprius q magis improprius. Proprius est, qñ hincinde. i. ex vtraq; parte oritur obligatio. l. Labeo. §. contractũ. de verb. sig. ut est in emptione, locatione & simil. Improprius est, qñ solũ una pars obligatur, ut in donatione, in qua donans solum obligatur, & qñq; de euictione. l. Aristo, §. si de dona. Et in mutuo, in quo recipiens obligatur tantum ad restõnem. l. a. ff. si cer pet. Et in stipulatione, qñ solum una pars obligatur: nam tunc est proprie contractus, ita in intelligitur infra de diuisione stipu §. conuentionales. Magis improprius contractus est, qñ ex nulla parte oritur obligatio, sed potius facta d. soluitur: ut est transactio nudo pacto facta, ex qua non agitur ad interesse ante implementũ conditionis, de quo p Bar. in l. siue apud acta. C. de transac Et ut est liberatio per accepilationem, infra quib. mod. tollitur obliga. in princ. Si ergo statutũ facit mentionem de contractu, intelligitur de pprio. Et iõ statutum dictans quod pscribatur decennio contra negligentem peter sibi debitũ ex contractu alieno non habebit locum in promissione facta est stipulatione nel alio cõtractu. in quo solum vna pars obligetur, quia statuta sũt proprie intelligenda. l. j § si quis nauẽ. ff. de exercit. & p gl. in d. uer. contractũ. Sed obligatio, q oritur ex cõtractu seu facto ẽ triplex. s. naturalis & ciuilis, naturalis tñ & ciuilis tñ ut infra. Et ex ipsa obligatione oritur actio, q̃ est ius persequendi, ut infra de actio. in prin. Præcedit igitur contractus tanq̃ pr, ex quo pducitur obligatio tanq̃ filia, ex qua obligatione oritur actio, quæ est tanquam neptis, ut dicit gl. in l. & an eadem §. actiones de excep. rei iudic. & in l. j. in gl. magna, circa mediũ. ff. de cdẽ. Aliquando tamen non est natiua, sed datiua, quia de facto intẽtatur, ut no. in l. ubi pactum. C. de transf.

a Hanc continuationẽ gl. quã sequuntur Doc. reprehendit hic Bello. qui tenet Imperatorem in hoc ti. tractare adhuc de reb.

b Et si tu instares. Si attenditur ordo intellectus, ergo sequitur q etiam in hoc libro si præposuisset titulum de actionib. huic tit. nõ male fecisset, quia secundum ordinem intellectus intelligeremus postpositum. Dico q male fecisset, & malum ordinem seruasset: & plus dico, quòd in tit. ff. & C. de acti. & obli. attendimus ordinem intellectus, hic autem non. Et rõnem diuersitatis assigno, quia in ff. & C. est posita rub simul de actio & oblig. unde in eis quæ simul & coniunctim fiũt, non est dare prius nec posterius, nec attendimus quid prius ponatur aut scribatur, vt est tex. no in l. quidam in testamento. ff. de pecul. lega. Solum ergo tunc attendimus ordinem intellectus & non scripturæ, hic autem in isto libro iste rubricæ sunt diuisim & separatim positæ, unde bene tunc attendimus, quid præcedat aut sequatur. Hac theorica utuntur in simili Doc. in l. 2. § prius. ff. de uulg. & pup. & habes per istum supra de vulg. subst. in fi. princ. & §. in liberis. supra de pup. subst.

Decla-

Declara hanc sol.ne per Bello.hic,quem vide, quia etiã te
net contra communem,φ actio oriatur ex contractu.

SVMMARIVM.

1 *Titulus ad titulum est continuandus.*
2 *Paria sunt aliquid inducere,& inductum cōprobare authoritate sua.*
3 *Obligatio triplex est.*
4 *Naturalis obligatio duplex.*
5 *In chirographo ante biennium est nata ciuilis obligatio sola,non naturalis.*
6 *Confessio extra iudicium facta,nihil disponit circa obligationem, sed solum probat.*
7 *Pactum de non petendo,tollit obligationem naturalem ipso iure.*
8 *Obligatio naturalis causatur de iure gentium.*
9 *Ille appellatur uerus debitor,à quo inuito debitum exigi potest.*
10 *Debita inexigibilia defectu actionis possunt compensari , sed inexigibilia defectu exceptionis compensari non possunt.*
11 *Naturalis obligatio producit effectum compensandi.*
12 *Sententia absolutoria tollit ciuilem obligationem , per exceptionem naturalem nullo modo tollit.*
13 *Per sniām absolutoriã iniq; latã non tollitur naturalis obligatio.*
14 *Per iuramentum tollitur naturalis obligatio.*
15 *Pater non obligatur filio ciuiliter,nec econtra,sed bene naturaliter.*
16 *Appellatione rei,facta continentur.*
17 *Contractus propriè dicitur ultro citroque obligatorius.*

Nunc. Non summatur breuius, sed diuidit
in quinq; partes.Nām in prima con
tinuat titulum ad p̄cedētes.In scd̄a ponit obligatio-
nis diffinitionem.In tertia ponit unam diuisionem
obligationum.In quarta ponit aliam diuisiooem.In
quinta ponit ultimæ diuisionis subdiuisionem.Scd̄a
ibi,obl'o est.Tertia ibi,oīum āt.Quarta ibi,sequens.
Quinta ibi,prius In tex.ibi,obligationes. ut apertè
1 postea de actionib.loquatur.No.primò , † titulũ ad
titulum esse continuandum,concor.l.2.de sta.ho.cũ
si.qd̄ dixit Bal.uerum non de necessitate , sed ad bñ
esse,vt primis quibusq; proxima copulata procedãt.
l.cum de lanionis.§.asinam,de fun.inst.iostr.quę le
ga.No.diffioitionem obligationis , quæ clare patet
a in litera.Itē no.a φ obl'ones aut sunt p̄toriæ,&c.Hęc
prima diuisio respicit cām efficientem,a quo.s.iure
obl'ones producant in esse.Item no.in tex.,ibi,com-
2 probatę,†paria esse aliquid inducere, & inductum
comprobare autoritate sua.cōcor.l.2.§.sed quia.C.
de iu.vet.enncl.Item oo.in vers.sequēs,φ obligatio-
nes ,p̄ueniunt aut ex contractu, aut ex quasi contra-
ctu,aut ex maleficio,aut ex quasi.Et ista scd̄a diuisio
cām materialem respicit,ex qua inducitur obl'o. Itē
b no.in versi prius.b φ obligationes, q̄ proueniunt ex
contractu,aut dicuntur prouenire seu causari re,aut
verbis,aut literis,aut consensu.Et hæc tertia diuisio
respicit cām formalem,hoc est,scd̄m qd formentur
& qualificentur obligationes.Est quarta, qa quædã
suot reales,quædam verò p̄sonales, quod per eas cō
sequi debeamus,de quib.dixi infra de actio.in prio.
& ista respicit cām finalem.Cōtra text.& p̄dicta op
po.& vf,φ non sint obligationes competenter diui-
sæ:quia obligationum q̄dam sunt naturales, q̄dam
verò ciuiles.l.fideiuss.§.fideiuss.ff.de fideiussor.l. in
his.§.Imperator.ff.de sol.Sol.dicunt Docto. φ hic
voluit diuidere obl'ones efficaces:quod ex eo suade
tur,quia distinit obl'onem efficacem,& illę sunt abu
siue,vt hř in iurib.s.alle.& ideo ,p intellectu mate-
3 riæ dicite,φ†triplex est obligatio,naturalis tm̄,ciui
4 lis tm̄,naturalis & ciuilis mixta. † naturalis est du-
c plex:quædam est naturalis incognita iuri ciuili, c ut
est illa qua disponitur ex lege naturæ,vt benefacēti

benefaciamus.Et hæc subdiuiditur:quia quædam ĩ
meris & puris terminis naturalib.est,cuius est effe-
ctus:quia primò operatur p̄sumptam donationem.
l.si non remunerandi.§.vnde Papinianus.ff. manda.
Secundus effectus,quia obligat donatarium ad ali-
mentandnm donatorem egentem.glo.ē not.in l.fin.
C.de reuoc.donat.Tertius effectus est,quia facit va-
lere donationem sine insinuatiooe,q̄ alias non uale
ret.glos.est ord.in l.Attilius Regulus.ff.de donatio-
ni.Quædam est naturalis non relicta in meris termi
nis naturalib.sed reducta ad necessitatem præstatio
nis,ut est φ libertus bñ faciat patrooo , qui sibi bñ
fecit præstando libertatem.Effectus huius obl'onis
est duplex.Primus,quia p̄t cogi dupliciter a iudice
p̄stare id,quod lex statuit,puta operas,& similia.l.i.
§.si patronus.ff.de off.præfe.urb. Secundus effectus
est,quia solutum indebitum per errorem non repe-
titur.l.si non sortem.§.libertus.ff.de condi.inde. Se
cũda species principalis naturalis obligationis est ,
quæ prouenit ex pacto nudo , & ista non producit
actiooem.l. iuris gentium. §. sed cum nulla. ff. de
pac.Effectus huius naturalis obl'onis est quadruplex,
s̄m Doct.Primus,quia solutum indebitum natura-
liter non p̄t repeti.l.naturaliter.de act.& obli.l. fide
d iussor.§.fideiussor.ff.de fideiuss.Secundus d effectus
est,quia p̄t cum debito efficaci compēsari.l.ēt. ff. de
compens.Tertius effectus est,quia p̄t deduci tale de
bitum naturale in constitutum,& fieri exigibile.l.i.
§.an debitum.de const.pec.Quartus effectus est, qa
p̄t accedere ,p tali obl'one naturali fideiussor,qui ef
ficaciter obligabitur.d.l.fideiussor.& l.si.ff. de iure-
iur.Vos addite vnum effectum, quia operatur ut ex
interpellatione facta ,p hmōi debito naturali quis
in mora constituatur, vt stipulatio pænalis commit
tat.glo.est ord.in l.nuda.C.de contrah.& com.stip.
Addite sextum,quia operatur,vt per denunciationē
euangelicam compellatur debitor hmōi debitum
soluere:quia inter simplicem loquelam & solennē
non facit Deus drīã.c.1.ubi Docto.no.extra de pac.
Adijcite septimum,quia obligat quem ex pacto li-
beratorio amplius non petere.glo.est ordin. in l. si
unus.§.pactus.ff.de pactis . Ex quo dixit no.Bart. si
mulier ex forma statuti prohibetur se obligare sine
consensu parentum , non poterit facere pactum de
non petendo,quia hoc tale pactum obligat paciscē
tem naturaliter non petere.Amplius dixit Bal. φ si
statutum prohibeat mulierem contrahere, φ nō po
terit facere pactum nudum de non petendo, quia ta
le pactum appellatur contractus.gl.est aurea in l. 1.
in prin.ff.de act.& obl.Est ēt naturalis obligatio , q̄
prouenit ex contractu solenni,sed non ,p̄ducit actio
nem,non pp frigiditatem contractus, sed pp condi
tionem personarum:ut est quando per contractum
filius promittit fratri vel patri in potestate eadem
constitutos.fratre.l. frater a fratre. de cond. inde.
vel si pupillus ex contractu obligetur alicui sine au
toritate tutoris.l.1.ĩ fi.ff.de noua.l.pupillus, de aut.
tut.& hoc satis de naturali obligatione.Est & ciuilis
e obligatio tantum:e & hæc subdistinguitur:quia quę
dam est ciuilis,quæ semper fuit & est sola.de qua di
cam in gl.Quædam est ciuilis, quæ nunc est sola,
sed semel fuit admixta naturali , & est quando,
factum

factum est pactum de nõ petendo. & de hac ẽt dicã cum gl. Quędam est, quæ sp fuit & est admixta naturali, ut est illa quæ prouenit ex solenni contractu, & sic habetis tertiam speciem, q̃ appellatur naturalis

* & ciuilis. Gl. j. ibi, i literarũ obligatione. Colligitis

5 ex hac gl. † ꝙ in chirographo ante biennium est nata ciuilis obligatio sola, non ãt naturalis. Iaco. de Are. damnauit hanc glo. dicens, ꝙ nulla obligatio neq; naturalis neq; ciuilis est nata. Monetur primo, nam mutuum est cõtractus, qui celebrat re, inf. ti. j. in prin. & l. 2. ff. si cer. pet. Sed hic nulla res, nulla pecunia est numerata, ergo nulla obligatio est nata. Secundò monetur ipse, quia in ista confessione inest cõdõ, si pecunia numerabit. l. si. C. de nõ nu. pe. ergo antequam pecunia numeretur, & sic condõ purificet, nulla obligõ oritur. l. cedere die. de verb. sign. & §. oĩa. inf. de ver. ob. & hanc opi. firmauit Bar. p l. qui pecuniam. ff. si cer. pet. per l. pe. ff. quæ res pig. obli. poss. per l. j. §. fi. ff. qui po. in pi. ha. Hãc opi. suadebat D. Christ. ratione tali. Nam cõfessio emanata extra

6 † iudicium nihil disponit circa obligationẽ, sed solum pbat. l. Publia. §. fi. ff. depo. ergo ex hmõi confessione non erat oblĩo nata. Ego suadeo istam opin. per tex. aptum satis, inf. de lit. obl. ibi, vt cum hodie quæri non pt. Pet. verò de Bellap. tenuit totum econtra, videlicet ꝙ ante biennium non solum ciuilis, ue

* rùm etiam naturalis dicatur nata: *fretus primò, in talem confessum datur actio, sed agenti obstat exceptio non numeratæ pecu. l. si ex cautione. & l. in contractibus. C. de non nu. pe. ergo erat vtraq; obligatio nata, vt vidistis sup. eo. in rub. Scdò mouetur, nã talis confessus potest condicere liberationẽ à debitore. l. si cum exiguam. C. de cond. ob cau. & l. si quã fi. C. de nõ nu. pe. ergo erat obligatio. l. decem. ff. de ver. obl. Tertiò mouetur, quia ista confessio hẽt formam suam: & licet fiat vt pecunia numeretur, naturalis tamen oblĩo interim impediri non dẽt, vt vidimus in ti. de cond. ob cau. Hanc opi. ego suadeo rõne duplici. Prima rõ, quia ista confessio habet annexam tacitam promissionem, confiteor recepisse, ergo confiteor reddere. l. cum quid. ff. si cer. pe. ergo ex tali pmissione tacita, erit obligatio nata. Præterea promissio facta sine cã, parit mero iure oblĩonẽ efficacem. l. 2. §. circa. ff. de exce. do. ergo & ista facta cum causa, quæ postea ad actum non est deducta. Ego sp arbitratus sum opi. glo. esse veriorem hoc loco, vt sola ciuilis, non autem naturalis sit nata: nam naturalis est cãta ex consensu. l. Stichum. §. naturalis. ff. de sol. sed iste qui confitetur non cõsentit, quia decipit. l. si per errorem. ff. de iur. om. iu. ergo non est

f nata naturalis. quis. n. sani capitis f dixerit, hunc cõfitentem consentire, si putauit pecuniam non numerari debuisse? Quòd ãt sit nata ciuilis, pbatur, quia hoc chirographum habet formam suam, & à lege receptã, ergo est nata ciuilis, ut inf. de li. obl. in prin. Non ob. ꝙ mutuum sit cõtractus re, & hic nulla res interuenerit, quia illud procedit in mutuo naturali: at nos loquimur in mutuo ciuili, & tunc secus. & de hoc est gl. in l. 2. §. fi. ff. si cer. pet. Non ob. ꝙ in tali cõ

g fessione insit condõ, g quia illa est conditio tacita, & extrinsecus veniens à verbis, quæ non habet actũ suspendere. l. condõnes quæ extrinsecus. de conditio. & demon. Non obst. l. qui pecuniam. cum si. all. per Bar. quia loquuntur de promissione de recipiendo in futurum, de qua promissor liberare se pt non recipiendo, uel verius non obligare nõ recipiendo. Non ob. arg. D. Christ. ꝙ confessio non disponat: qa illud uerum in mutuo naturali, & in quocunque cõtractu, qui re celebratur. Secus in mutuo ciuili, & in alijs contractib. qui verbis, literis, aut consensu perficiuntur. l. quidam. & l. Lucius. ff. de const. pe. Non ob. uer. ut cum hodie. inf. de li. obl. quia rñr ꝙ tunc post biennium obligatur. s. efficaciter, ante tñ erat obligatus ciuiliter. Non obstant arg. Pet. ꝙ in confessum detur actio, sed ob. agenti exceptio non nume. pecuniæ: quia loquitur de exceptione intentionis & facti, quę nullum ius psupponit in agente. glo. est or. in l. qui se dñe. de cond. ob cau. Non ob. ista cõfessio habeat formam confessionis, sed non hẽt formã promissionis. Et per hoc non ob. tit. de cond. ob cau. quia ibi promissio iteruenerat & rei tradõ. Non ob. l. si exiguam. & l. si quasi. quia loquuntur de oblõne facti condicenda. Non obst. ꝙ ex ista confessione insurgat tacita pmissio, quia rñr ꝙ illa pmissio licet insurgat, tñ quia est erronea, non pducit naturalem obligationem tanquam uacuatam consensu. l. Stichum. §. naturalis. de sol. iuncta l. si per errorem. ff. de iur. om. iu. Non ob. l. 2. §. circa. ff. de excep. do. qa loquitur in pmissione, quæ est actus disponendi, & obligationem pducendi: nos uerò loquimur ĩ con-

h fessione, qui non est actus dispositiuus. l. Publia. h in fi. ff. de po. quia habet formam literarum receptam

i à lege ciuiliter, & ideo obligatur. In ea glo. i ibi.

7 §. præterea. Concludit ergo glo. ꝙ † pactum de non petendo tollit obligationem naturalem ipso iure.

K k Sed contra hoc opp. & uř ꝙ naturalis non tollat ipso iure. l. si unus. §. pactus. ff. de pact. Sol. ibi loquit de pacto obligatorio de non petendo, quod non inducit ipso iure naturalem obligationem: nos uerò loquimur de pacto liberatorio de non petendo, qđ tollit naturalem ipso iure. l. Stichum. §. naturalis. ff. de sol. Rõ diuersitatis sumitur ex reg. iuris, Fauorabiliores. Sed iterum contra, & uř ꝙ nulla obligatio tollatur neq; naturalis neq; ciuilis: quia non obstante pacto, creditori in debitorem datur actio. §. præterea. inf. de excep. ergo nulla fuit sublata: alioquin. se quereretur absurdè dictum, ꝙ sola ciuilis pduceret actionem. Sol. dixit Bar. ꝙ licet sola ciuilis obligatio quę semper fuit sola, non pducat actionẽ, tñ illa q̃ semel fuit cum naturali coniuncta, pducit. Probat exemplo naturali: nam licèt mulier q̃ nunquã fuit masculo coniuncta non possit producere partũ, tñ illa quæ semel fuit coniuncta, masculo sublato, & partu concepto, pt producere partum. Ego puto responsionem Bar. bonam, sed rationem non procedere. Nam licèt cã efficiens, & rem in esse pducens, si tollatur de medio, res ipsa in esse pducta conseruatur, vt est in fabro, qui licet moriatur, cultellus tñ remanet: & in fabricatore domus, qui licet moriatur, ædificium tñ non perit: & sic in masculo, qui licèt moriatur partu concepto, partus tñ non perit: non. tñ est ita, qñ cã est producens & productum in esse conseruans; nam sublata cã, tollitur ille effectus producendi. Hinc est quòd dicitur, cessante ratione

legis

legis,cessat ipsa lex,quia rō legis est cā nedum pro-
ducens legem in esse, sed ēt ,pductam conseruans.
c.erit āt lex,distin.j.Sic in proposito,naturalis & ci
uilis obl'o est cā nedū producens actionem,sed etiā
conseruans,vt ,pbatur hic in diffōne:ergo ea subla-
ta dēret impediri actio.Vñ reddite aliam rōem , ꝙ
ex ista ciuili semel iūcta cum naturali iō producitur
actio,quia adhuc durant reliquiæ antiquæ natura-
lis,arg.in l.vnius §.seruus meus.ff.de qō.& in l.j.ī fi.
cum seq.ff.ter.amo.In ea.gl.ibi, hic diffinitur. No.
ex gl.hic diffiniri naturalem & ciuilem obl'onem si
mul.Aliqui dixerunt,ꝙ hic diffinitur naturalis sola,
& ꝙ ciuilis obl'o non est subā,sed qualitas naturalē
qualificans:qđ communiter reprobat᷑: qa sequeret᷑
ꝙ non esset ciuilis obligatio de p se,cū qualitas sine
subiecto esse nō possit,arg.ī l.j.ff.de seruit.lega. qđ
tñ est falsum,ut sup.dixi,ideo glo.tenebris. In ead.
8 gl.in fi.No.ex gl.†obl'onem naturalem cāri de iure
gentium, ,p qua est l. cum amplius. §. is natura dēt.
ff.de reg.iur.Sed opponitur,& imò vř ꝙ sit de iure
naturali primæuo,non āt de iure gentiū : nā seruus
obligatur naturaliter dño.l.nec seruus. ff. de pecul.
l.si id qđ.ff.de cond.inde.& tñ seruus de iure gen.hř
pro nullo.l.ex hoc iure.ff.de iust. & iu. Sol. vt dixit
* Bar.* Quædam est naturalis obligatio ex instinctu
naturæ ,pueniens,vt ꝙ bñ facienti bñ faciamus: & il
la est de iure naturali primæuo oībus animalib.con
ueniens.l.sed & si lege,§.cōsuluit.ff.de pet.hær.Quę
dam est naturalis obl'o , quæ prouenit ex consensu,
& ista ,puenit de iure gentium.l.cum amplius, sup.
alleg.Non ob.ꝙ seruus obliget᷑ naturaliter,& tñ iu-
re gentium ,p nullo hēat᷑:quia rñr ꝙ duplex est ius
gentium: vnum ꝙ statim atque creatæ gentes fue-
runt in esse ,pductum est,ab exordio naturalis crea
turæ,ut,ꝙ pacta fidesq; seruent᷑:quo iure nondum
seruitus,nondum bella ,pducta erant: & eo iure in-
specto seruus naturaliter obligat᷑:& dř naturalis o-
bligatio ex eo iure gentium.Quoddam est ius gen-
tium secundarium,quod excrescente hoīum mali-
tia fuit in esse ,pductum, quo iure inuenta fuerunt
bella,seruitutes,captiuitates, & eo iure seruus non
obligat᷑.§.pterea,inf.quib.mod.tol.obl.l.seruus Ti
tio.ff.de fideiuss.Faterer tñ ꝙ effectus tributi obli-
gationi naturali retinendi,& cōpensandi,nō hērent
l locum l in seruo obligato.Non ob.l.si id,quod dñs.
qa loquit᷑ in dño oblfato seruo naturaliter , & eodē
mō.l.quib.diebus.§.dñs.ff.de cond.& dem. Probat᷑
etiam p titulum.C.an seruus ex suo facto.Probat᷑ ēt
rōne.Nam si seruus aliquid soluat qđ naturaliter
tm̄ dēt,poterit tñ à dño repeti,quia non potuit sol-
uisse in pīudicium dñi.Item nec potuit compensari
debitum seruo,qa illud est acquisitū dño. l. placet.
ff.de acq.hær.Et si dixeris, nonne seruo manumisso
poterit hře locū effectus cōpēsandi & retinēdi? Rñ
deo ꝙ non,qa seruus manumissus nouus hō est effe
ctus,l.q res.§.aream.ff.de sol.l.eum ā͠ctū.ff. de neg.
m gest.m Gl.sup uer.necessitate.ibi,Velleiano.n No.ex
n gl.duo.Primum,ꝙ†ille appellatur uerus debitor , à
9 quo debitum tanq̄ ab inuito extorqueri p̄t.facit l. si
deicommissa.§.si rem,ff.de leg.3.Ex quo dixit Bar.
ꝙ si testator grauauerit unum ex hřdibus, ut teneat᷑
soluere debita,ꝙ intelligit᷑ de debitis exigibilib.nō
āt de his q̄ nō pñt exigi defectu actionis & obliga-
tionis,ut ex debitis ex pacto nudo , vel de his q̄ non
pñt exigi pp uires exceptionum,all.l.si is,cui.§.Fla
nius.ff.de solu.Quod verum lītat Bal.qñ testor hřet
alia debita exigibilia: si āt nulla hřet,intelligeret᷑ ēt
de debitis non exigibilibus,argumētum optimum
in l.fundus,qui locatus.ff.de fun.inst.instr.leg. & ut
actus potius ualeat q̄ pereat, arg. in l. quoties. ff. de
reg.iur.Si tñ testōr mādauerit oībus exolui ,p salu-
te aīæ suæ,non uenirēt exoluēdæ pęnæ debitorum.
Rō,qa cū testōr adiecit illa uerba, ,p salute aīæ suæ,
uisus est se referre ad forum pęnitentiale,quo inspe
cto delictorum pęnę non dēnt᷑,gl.est ord.in can. fra
ternitatis.12.q. 2.dictum in l.qbus diebus. ad fi. ff.
10 de cond & dem.Scdò colligitis ex glo.ꝙ† quædam
sunt debita inexigibilia ex defectu actionis & obli-
gationis,vt est debitum ex pacto nudo,& tale debi-
tum compensari pōt.l.ēt. ff. de compensationibus.
Quædam sunt debita inexigibilia ex uirtute exce-
o ptionis,o & talia compensari non pñt. l. quæcunq;
& ibi gl.ff.de compens.In eadem gl.ibi, fideiussor.
11 aduerte alium effectum:qa†hęc naturalis obl'o ,p
ducit effectum cōpensandi.l.ēt,ff.de cōpensa.In ea.
p gl.p ibi,§.hæc disputatio.colligitis ex gl.q ꝙ sñia ab
q solutoria iniquè lata tollit ciuilem obl'onem non ip
so iure,sed p exceptionem:naturalē uerò obl'onem
nullo mō tollit.& idem tenet gl.in l.cum à te. ff. de
dolo,in §.item in iudicio,inf.de excep.Glo. uerò in
l.j.ff.de cond.ind.tenet ꝙ ciuilis ipso iure tollatur.l.
miles.§.iudicati.ff.de sen.& re iu.l.actori.C.de iure
12 iu.ergo†eodē mō & p absolutoriā ipso iure dissol-
uet᷑.regula iuris, Nihil tam naturale.Sed hęc gl. cōi
ter approbatur.Ad arg.rñdetur,ꝙ facilius quid in
esse ,pducitur q̄ ,pductū tollat᷑,l.patre. ff. de his qui
sunt sui,uel alie.iur.& ,pbatur in materia ,pposita :
nam uerborū obl'o licet quamcūq; obl'onem indu-
car,tñ acceptilatio,q̄ est ēt creatura iuris ciuilis, nō
tollit ēt quācūq; obl'onem.§.itē p acceptilationē,īf.
q̄b.mod.tol.obli.l.an utilis.§.acceptum & l.si acce-
13 ptolatū.ff.de acceptil.Scdò colligitis ex glo.ꝙ† per
sñiam absolutoriam inique latā non tollit᷑ naturalis
obligatio. r ,p qua bñ facit l.Iulianus.ff.de cond. in
deb.l.iudex.ff.eo.l.,pcurator ad exhiben.§.1.ff.rem
rat.hab.Suadetur & rōne:nā naturalis obligō cātur
ex cōsensu;& sic de iure gent.l.cum amplius.§.is na
tura dēt.ff.de reg.iur.ergo non.debet posse tolli per
sñiam;q̄ est creatura iuris ciuilis, vt hic in gl. Nunc
nō obst.qđ dixit Petr.ꝙ imo nulla tollatur nec natu
ralis nec ciuilis:qa nō obstāte sñia contra debitorē
absolutum agi p̄t,sed agēti rei iudicatæ obstat exce
ptio.§.itē si ī iudicio,sup.de excep.ergo obligō nul
la sublatā,alioquin sequeret᷑ ꝙ sola naturalis ,pdu-
ceret actionem.quia rñdet Bart.ꝙ licèt ex sola obli
gatione quę sp fuit sola,non ,pducatur actio , tamē
ex sola naturali quę fuit concomitata ciuili oritur
actio.d.§.si in iudicio. Et probat exemplo,de quo
heri dixi,de masculo & muliere. Vos cōprobate ra-
tione,quam tunc dixi.s.quia durant reliquię ciuilis
obligationis,arg.in l.j.in fi.ff. rer.amo.Huic senten
tię etiam non obstat, quod secundò introduxerat
Pet.quòd nulla obligatio tollatur ea ratione : nam
actus agentium non debet operari ultra uolun-

tatem

tatem eorum.l.non oīs.ff si cer. pet. & iura sunt uulgaria: sed iudex, qui absoluit debitorē, non gerit in mēte velle tollere obligationem cātam, sed imò ab soluit, qa nullā putat subesse, vt ꝑ iudice bona cōiectura sumatur.l.Herennius.§.Caia.ff. de euict. ergo nulla sublata: quia respondet D. Christ. quod licèt non gerat in mente, tñ ex quasi contractu qui celebratur per partes in iudicio, tolli͏̄ ista ciuilis. agunt. n.partes, quæ litigant, hoc in iudicio, vt iudicis stetur sniæ.l.3.§.idem scribit.ff.de pec. Vnde aberrant longè Doct.qui dixere, ex snia condemnatoria produci actionem & obligationem, quia hoc non est verum: quia iudex qui condemnat, non agit hoc in mēte vt obligatio aliqua causetur, sed quod cāta executioni demandetur. Dr̄ igitur obligatio prouenire, & similiter actio, nō ex snia, sed ex quasi contractu qui celebrat̄ in iudicio, vt sup. dixi. Ego multiplicibus argumentis defensarem ꝙ & ciuilis & naturalis tollat̄. Demonstrat̄ sic. Nam in iudicio quasi contrahit̄ ex quasi consensu litigantium, d.l.3.§. idem scribit. ergo naturalis tollit̄.l.Stichum.§.naturalis. ff.de solu. Scđo arguit̄ sic. Naturalis obl'o cātur de iure gen. l.cum amplius.§.is natura dēt, de reg.iur. Sed de iure gen. obedire tenemur sniijs magistratuum. l. ueluti. ff.de ius.& iu.c.si quis venerit, de ma.& obe ergo ex ista tacita obedientia erit sublata naturalis. Tertiò nam ꝑ cōsensum liberatorium tollit̄ naturalis obligō.l.Stichum.§.naturalis.ff.de solu. Sed ille qui non appellat à snia absolutoria, vr̄ consentire.l.ab eo.C. quō & qñ iudex.l.j.C.si sępius i integ.rest.fue. post. ergo naturalis sublata. Quartò suadet̄ sic: † Per iusm

14 tollit̄ naturalis obligō.l.Stichum.§.naturalis, ergo & per sniam: quia a pari procedunt snia & iusm.l.2. ff.de iurein. Deniq; & quintò. Nam si debitor iurauit soluere vsuras, hēt duplicem modò sibi prouidē di. Primus, vt soluat, deinde, repetat. Alius vt petat se absolui ab hmōi promissione iurata.c.debitores, extra de iureiur. Sed si talis snia absolutoria non tolleret naturalem obligationem, certè hoc remedium esset vanum, quia virtute solius naturalis obligationis poterat conueniri de iure canonico.c.j. extra de pactis, & ibi not. Sed possetis respondere, ꝙ hoc argm̄ non concludit: quia imo ét si naturalis non fuisset sublata, nihilominus debitor conueniri non poſset, quia erat obligatus in salute animæ, vt vsuras remitteret. Vel dico, ꝙ ideo ibi tollitur naturalis, quia illa snia erat & iusta & æqua, & iudex gerebat in mēte eo casu euellere omnem obligationem subsecutā ex promissione turpi: sed in casu nostro sententia absolutoria erat iniqua. Ad argumenta mea possetis respondere, ꝙ procedunt in sententia quæ transiuit in rem iudicatam, à qua non est appellatum, vel si appellatum fuit, appellatio est deserta: quia tunc magis uirtute consensus subsecuti, quàm insurgentis ex quasi contractu tollitur naturalis. In ead.gl.in fi. no.

15 † patrem filiofamil.non obligari ciuiliter, nec ecōtra, sed bene obligari naturaliter. No. rationem gl. Sed vos adijcite subtiliorem. Nam ideo pr̄ filio non obligatur ciuiliter nec econtra, quia inspecto iure ciuili pr̄ fingitur vna persona.§.ei qui.inf.de inut.stip. l.fi.C.de impub.& alijs subst.unde inter eos non cadit ciuilis obligatio, & in eodem subiecto concurrit actio & passio, contra l.suo.§.pen.ff.de leg.j. Sed iō inter eos oritur naturalis, quia naturalis est iuris gentium.l.cum amplius, sup.alle.quo inspecto nō dr̄ filius eadem persona cum pr̄e, quia ius gentium solā veritatem intuetur, non āt fictionem operatur. l. ex hoc iure.& ibi not.de iust.& iu. Hæc uerò limitabitis, ꝙ pater non obligatur ciuiliter filio in ptāte, nec ecōra in bonis aduentitijs & profectitijs: in bonis āt castrensibus uel quasi bene obligatur ciuiliter pr̄ filio & econtra. Et ideò dixit alibi gl. quòd in causis castrensibus vel quasi potest cedi actio & obligatio.

16 tene menti. Glo. super uer. rei, in fi. No. † appellatio-
* ne rei * facta quoque contineri. Ex quo dixerunt aliqui, quòd si statuto caueatur quod pro quacunq; re petita soluatur solidus pro libra, quòd habebit locū in facto petito: quod uerum limitat hic Bal. quando tale factum petitum erat ęstimabile, ut librum scribi, domum ædificari, & fossam fodi. Si autem esset inæstimabile, ut facere uxorem consentire, tunc nihil esset soluendum: quia uerba statuti debent intelligi in casu possibili, hoc est, quo res ęstimari possit l.non solum.ff.de act.& ob.l.si ideo. C. ad Sylla. Et ideo dixit Bar. ꝙ si statutum dicat, ꝙ mulier sine cō-
t sensu parentum non possit obligari, t habet locum quando habet parētes; sed si neminem haberet, posset sola obligari. Tutissimum tamen esset hoc casu adhiberi authoritatem iudicis in defectum parētū, sicut alibi adhibetur pupillo in defectum tutoris.l. pe.C.qui admit.ad bon.poss.l.si īfanti.§.1. C. de iu.
u delib. Glo.in uerbo, u secundum. x Glo. super. uer.
x ex contractu, in fi. No. † appellatione contractus in-
17 telligi propriè contractum ultro citroq; obligato-
y rium. y pro quo l. Labeo.ff.de uerb.sig.in gl.alle. Ex quo dixit Bar. ꝙ si statuto caueatur, ꝙ qui non petierit debitum ex contractu intra decem annos, cadat à iure suo, non hēt locum in creditore ex mutuo, qā ille non est propriè contractus, cum solum recipiēs obliget, non autem numerās. Gl. sup uer. consensu, in fi. Dicite ut dixi sup. i prin. ubi clarius explicaui.

ADDITIONES.

a Ad omnes hos §§. sequentes uide inf. Bello. loco suo.

b In uersi sed prius. Sed cōtra istum tex. opp. & imò i r̄ ꝙ obligationes ex contractu cōtrahantur re tm̄, vt infra de obligationibus quæ ex maleficio, in prin.& l.ex maleficijs.in prin. ff. de actio.& obligatio.ubi dicit text. ꝙ obligationes ex maleficijs nascuntur re tm̄, ut iniuria, & tñ illa committitur re, uerbis, & literis. Probo & fortius, maleficia committuntur facto & sic re: dicto & sic uerbis: consilio, & sic consensu: scriptura, & sic literis. Ista motiua facit gl. in d.l.ex maleficijs.in prin. Quo ad propositum dic, non dici maleficium nisi illud quod fit re, aliud āt appellatur aut male dictum, aut male scriptum, aut male consultum, qđ rescripsit Ang in d.prin. infra de obliga. quæ ex malefi. Secundo oppo. ꝙ obligationes ex cōtractibus sint tm̄ tres, ut l.i.in prin. ff. de actio.& obl. Solue ut ibi in gl.& tene quod iure Digest. non sit nota obligatio literarum.

e Quæ sit obligatio naturalis icognita prorsus à iure ciuili & qui sint eius effectus. hoc nota ad similitudinem filiorū, de quibus dixi supra titū. de adopti. in princip.& quæ scripsi supra in titu. de iure natu gent & ciui. in princip. Et dum dicitur hic, illa naturalis est incognita à iure ciuili, intellige s. dispositione, quia circa causam ius ciuile nihil disponit nec approbando, nec improbando. Et illa quæ hic ponuntur, sunt ex mente Bar. in l.ex hoc iure. ff. de iusti.& iu.& melius cadunt infra in glos. necessitate. dum ponit unum effectum obligationis naturalis. Mihi autem in hoc puncto quotuplex sit naturalis (quia Bar. in d.l. ex hoc iure ubi ponit hanc materiam, eā non bn̄ explanat) uidetur sic dicendum, ex mente tamen ipsius Bar. ꝙ principaliter

cipaliter duplex sit obligatio naturalis. Quædam q̃ est introducta sola instinctu naturæ vt bñfacienti bñfaciamus, ab anti, qđ est contra, & doron donatio, quasi contraria donatio, vt declarat gl. in d. l. sed si leg. §. cõsuluit. & istam credo esse de iure naturali, quod est commune et brutis, cum ista etiam conueniat animalibus brutis, ut patet ad sensum, & ita etiam expresse firmat Nicol. de Neapo. hic, et ista est duplex: quædam quæ est relicta in puris & meris terminis naturalibus solius instinctus: quædam q̃ est redacta ad necessitatem, ut hic per istũ. Quædam & secundo principaliter est obligatio naturalis inducta nõ dico instinctu naturæ, imo ratione naturali, quæ dictat pacta, conuentiones fidemque seruari. Et ista etiam est duplex: quædam est fomentata à lege, ita ut pariat actionem, iuxta l. legitima. ff. de pact. & l. legem. C. de pact. Quædam est relicta sine fomento, & ista operatur effectus, de quibus hic per eum. Est postea quædam alia ad liberandum, de qua in l. si unus § pactus ne peteret. ff. de pact. Ista theorica plus mihi placet cæteris, quæ tamẽ sumitur pro maiori parte ex verbis Barto. in dicta l, ex hoc iure. Quæ sit obligatio naturalis cognita à iure ciuili, sed adeo est recepta, vt si quis virtute ipsius soluat non poterit repetere, ut iuribus infra alleg. Adde quòd ista obligatio naturalis prouenit propriè ex consensu, & cadit in quacunque persona habente, etiam si sit seruus, consensum. l. Stichum. §. naturalis. ff. de solut. secundum probatur in l. naturaliter. l. frater a fratre. de condi. inde. & similiter pupillus proximus pubertati obligatur, non tamen infans obligatur, quia caret intellectu. l. 1. ff. de noua.

d Circa secundum effectum hic positum, quòd debitũ naturaliter tñ potest cum debito efficaci compensari. l. etiam, hic alle. ff. de compen. multum ob. l. quæcunque. eod. titu. Glo. ibi respondet, q̃ in obligatione naturali nõ obstat aliqua exceptio, cum non pariat actionem, & ideo nimirum si possit cõpensari, & ad illum tex. non potest aliter bene responderi. Ex hac solutione ego infero noviter unum mirabile, q̃ si esset naturalis sola, quæ pareret actionem, q̃ tunc illo casu debitũ naturale non operaretur compensationem, etiam in sententia absolutoria, quæ tollit ciui. ẽ ipso iure, secundũ uerã opi. Bar. in l. Iulianus uerutu debitorem. in prin. ff. de cond. ind. quicquid dicat gl. in uerbo, natura. & gl. hic in uer. necessitate. & remanet naturalis sola, certè illa naturalis sola est potens ad producendum actionem, eo quia semel fuit iuncta cum ciuili, ut uidemus in exẽplo naturali de muliere, quæ semel fuit iuncta uiro, vt tenet & declarat Bart. in d. l. Iulian. uerum debitorem sed sibi obstat exceptio rei iud. §. item in iudicio. infra de excep. certè sequitur, quod ille naturalis non ẽ potens ad compensandum, quia parit actionem, & sibi obstat exceptio d. l. quæcunque. Et ex hoc sequitur maxima limitatio ad d. l. etiam. Et quod hic & ubique dr̃, quod naturalis sola est potens ad compensandum, uerũ est, & procedit in naturali, quæ sp̃ fuit sola: secus autem sit in naturali, q̃ semel fuit iuncta cum ciuili, quia illa non est potens ad compensandum. Ista est magna & inaudita limitatio, & multũ mirabilis: quia si naturalis q̃ semper fuit sola, & est frigidior, est potens ad compensandum, quanto magis deberet illa, q̃ est potentior, q̃ pareret p̃t actionem primum contra naturalem, q̃ semper fuit sola si ageretur, obstaret exceptio intentionis, & facti, quia ageret de facto, & nihilominus est potens ad compẽsandum, quanto magis illa, per quam agitur iuridice, & obstat exceptio ura. Cogita, quia non inuenio ista ab alijs fuisse cognita, sed istud tenet Bartol. in l. procuratur ad exhibendum. §. j. ff. rem rat. hab. & in l. si pœnæ cã, in princ. & in l. qui inuicem. ff. de condi. ind. & Alex. in l. i. de condi. indeb.

e Adde q̃ altera est ciuilis, quæ ex iuris solennitate producitur cessante naturali cõsensu, ut no. gl. in l. naturaliter. C. de nõ nu. pecu. Et hęc est illa, q̃ propriè oritur ex chirographo ante biẽnium. l. in contractibus. C. de non nu. pecu. & habetur infra de literarum oblig. Item ille, qui tenebatur naturaliter & ciuiliter, & iurauit se non debere. l. fin. ff. de iureiu. Item ei, qui tenetur naturaliter & ciuiliter, & fuit actum pactum de non petendo, d. § pactus. & l. 1. de cond. ind.

Hęc glo. est multum intricata & obscura, ideo eam declarat per Bello. qui postea multa opponit contra diffinitionẽ obligationis.

Hanc opi. Petri sequitur Bello. contra communem, qui late discutit hunc articulum hic.

f Hanc rationem clare reprobat.

g Vel dic melius secundum Bar. in l. i. ff. de cond. indeb. qui cũ det negando, quia imo pure promittit confidens de numeratione futura.

h Vel quod illa l. Publia. §. fi. loquitur in contractu depositi, q̃ re celebratur, ex quo contractu est q̃ solum ex scriptura non oritur obligatio: sed nos loquimur in contractu, qui scriptura, & sic literis celebratur, & idem puto uelle istum dicere.

i Et dum glo alleg. l. 1. in si. ff. de uerb. obl. est corrupta, & dẽt allegare. §. qui incip. Si quis ita. ad fin.

K Quomodo hoc debeat intelligi, uide Bello. lib. 2. supp. c. 1. vbi plura dicit circa. §. pactus &c.

Contra hanc solu. quæ est communis, tenet hic Bello. bonis rationibus.

l Hoc dictum Porcij reprobat hic Bello. quem vide, ut intelligas terminos.

m Porcius non scribit super glossella in uer. iuris uinculum. iõ uide hic Bello. eam declarantem.

n Et ad istam glo. dũ dicit de exceptione Macedoniani & Velleiani, si uis scire, q̃ sit rõ fundamentalis, quod dictæ exceptiones non tollunt naturalẽ, neque ciuilem obligationem, uide notabiliter Bar. in l. 1. in penul. col. ff. de cond. ind.

o Intellige hanc gl. ut per Bello. qui considerat diuersos casus.

p Porcius omittit aliud, quod tangit glo. an acceptilatione tollatur obligatio, ideo uide hic Bello. declarantem.

q Et dum glo. hic dicit, q̃ per sñiam non tollitur ipso iure ciuilis, sed eliditur per exceptionẽ, & allc. l. Iulianus. illa l. p̃bat, q̃ non tollitur naturalis: sed de eo, qđ glo. dicit de iure ciuili, ibi nihil p̃batur. Sed qđ glo. hic dicit, q̃ non tollitur ciuilis ipso iure, sed ope exceptionis, habes declaratum in d. l. Iulian. glo. in uer. natura. & ibi uide Bart. in 8. col. & seq in uer. expediamus de prima glos. Vide tamen eundem Bart. ibidem, qui reprobat hoc, & tenet q̃ imò ciuilis ipso iure tollitur, in 11. col. in uersi. sequitur uidere de sñia absolutoria. Et ad ista vide in §. itẽ si in iudicio, infra de excep. Et dum iste dicit q̃ ista glos. communiter approbatur, malè dicit, ut supra dixi. Et adde quod d. l. Iulian. p̃t p̃bare id, quod dicit glos. inducendo ut ibi inducit Bar. dum tex. dicit, natura debitor permanet: quasi dicat, non tamen ciuiliter.

r De hac conclu. & p̃cedenti, uide hic latè per Bello. qui expedit etiam alia dicta gl. q̃ sequuntur omissa à Porcio.

s Istud motiuum habuit iste à Bart. in d. l. Iulianus. in uersic. quid ego dicendum est. Sed facile est r̃ndere, quod non tollitur per sñiam naturalis: quia cum inducatur à iure gent. non põt tolli nisi per ius gentium, ut hic in glo. nimirũ ergo si non põt tolli per sñiam & ita dicit glo. in uerbo, necessitate. Et Bart. format argumentum in alio proposito, cui non caderet ista solut. Vel melius, tenemur obedire sñijs maiorum: uerum est, quando transierunt in rem iudicatam, ut iste infra dicit vel sentit. Potes dicere, q̃ sententia & iuramẽtum æquiparantur quo ad aliquid probandum, non quo ad aliquid disponendũ, per glos. in l. sed si possessori. §. item si iurauero. ff. de iureiur. Vel melius dic, q̃ iuramentum est maioris autoritatis quàm sententia, d. l. 2. ff. de iureiur. vnde non licet arguere à maiori ad minus affirmatiue.

Quid ueniat appellatione rei, vide hic diffusè per Bello.

t An si statuto caueatur, q̃ mulier sine consensu parentum nõ possit obligari, habeat locũ si parẽtes illa mulier nõ hẽret uel oe, vide supra de legit. agna. successio. in princ. & uide in l. Stichum, qui meus erit. ff. de leg. 1. vbi de hoc.

u Hæc gl. in uerbo, secũdum, omittitur à Portio, ideo eã expedias, ut per Bello. quem etiam vide ad oẽs glo. sequentes, quas idem Porc. non tangit usque in finem tituli.

x Glos. super uerbo, s̃m, diuiditur in quatuor partes, p̃ut quatuor modis intelligi text. in illa dictione, s̃m, cum sequẽtibus uerbis. Et ista glos. in finalibus verbis, ibi, Item per competẽtes actiones, est singularis ad hoc, q̃ sentẽtia lata supra inepto libello est ipso iure nulla, nec ex ea oritur actio in factum, uel officium iudicis, & ita eam allegat Bald. pro singulari, in l. actori. in fi. C. de reb. cred. ubi dicit formaliter istam gloss. singularem, & non esse alibi in mundo, & ibi ego dixi post eum. Et p̃ ista glos. facit optimus text. in l. fin. in uer. nihil agit. ff. de li. & posth. quem ad hoc ponderat ibi Bald. Et hãc glos. limito, ut p̃cedat, quando ineptitudo esset expressa: secus autem si libellus esset tacitè ineptus, quia tunc bñ ualeret sententia, ut dixi post Bal. in d. l. actori.

y Contrarium tenet Bellon. lib. 2. supput. c. 2. ubi declarat l. Labeo. §. contractum.

TITV-

TITVLVS XV.

*Quibus modis re * contrahitur obligatio.*

ADDITIO.

a Vide hic Bellon. qui quærit, an hæc rub. idem significet quod rub. ff. de reb. cred.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Quia, obligationum, quæ ex contractu proueniunt, quædam re, quædam uerbis, quædam literis, quædam consensu celebrantur, supra tit. j. §. fi. in prin. l. j. ff. eo. ideo de his per ordinem tractaturus, ab his obligationibus exordium fecit, quæ re contrahuntur.

S V M M A R I V M.

1 *Mutuum est contractus, qui re celebratur.*
2 *Exempla non restringunt, sed ponuntur ut declarent regulam.*
3 *Mutuum, in quibus rebus consistat.*
4 *In mutuo fit solutio in eadem re in genere & bonitate.*
5 *Etymologia mutui.*
6 *Pactum nudum sumitur principaliter duobus modis.*
7 *Pactum uestitur cohærentia contractus.*
8 *Differentia inter uestimentum re, & vel interuentu.*
9 *Octo vestimenta pactorum, quibus adduntur adhuc quædam.*
10 *Re conceditur mutuum quatuor modis.*
11 *Duplex est certi condictio.*
12 *Certi condictio competit pro interesse petendo.*

a Re contrahitur a obl'o. Hoc principium repetibile &
difficile est, aperiam quantopere potero ipsam materiam.
Diuiditur in quinque partes. Nam in prima
determinat mutuum appellari contractũ re. In sc'da
declarat, in quibus rebus constare possit mutuũ. In
tertia, in quibus rebus fiat solutio mutui. In quarta
ponit etymologiam vocabuli. In quinta ponit, quæ
actio oriatur ex mutuo. secunda ibi, mutui aũt. Ter
tia ibi, & q̃nque. Quarta ibi, unde & mutuum. Quin
ta ibi, ex eo. hoc dicit in summa: Ex mutuo quod re
contrahi dr̃, consistente pondere, numero vel mensu
ra, oritur actio quæ appellatur certi condictio. No.
b primò, b mutuum appellari contractum re, ea forte
rõne, quia res ipsa p̃ficit contractum: licèt. n. in mu-
tuo consensus & verba interueniant, tñ quia rei tra-
ditio subat contractum, non appellat' contractus cõ
sensu ex verbis, sed contractus re, tanquã à cã poten
tiori, arg. l. q̃rit' hermaphroditum. ff. de sta. ho. Et ea
dem non reddi p̃t in quibuscunq; alijs contractib. q
1 re contrahuntur. No. in ver. veluti. q̃ † non solum mu
tuum appellat' contractus re, uerum ẽt & alij. Nã di
2 ctio, veluti, stat exemplificatiuè; exempla † ãt regulã
non restringunt, sed solum ponunt' ut regula declaret'.
l. dãni infecti stipl'o p'tinet. ff. de dam. inf. l. scire
oportet. §. si. de excu. tut. l. fi. ff. de iur. & fac. ign. No. i
3 sc'da parte, † mutuum solum consistere in his rebus
quæ pondere, numero, mensurave consistũt. Ratio,
c quia hæ res in g'ne suo functionem c recipiũt. i. simi
litudinem & liberationem. l. 2. ff. si cert. pet. & i hoc
differt a deposito & commodato, qui contractus in
4 cæteris rebus fieri p̃nt. No. subsequenter, q̃ † mutuũ
d exolui dẽt in eadem re in genere, d & bonitate: si tñ
eadem res mutuatur mihi, nihilominus mutuũ ap-
pellat', qd̃ litat gl. in l. 2. ff. si cer. pet. q̃n res fuit tradi
ta eo animo ut accipientis fieret, aliàs appellaretur
commodatum aut depositum. Vñ si traderem tibi
mille aureos ut teneres sub banco, ut diues appare-
res, non dr̃ mutuum, sed commodatum; q̃a mei tra-
dentis intentio non fuit transferre dñium. casus est
in l. 3. §. fi. ff. comm. Item no. etymologiam mutui:
5 q̃a † mutuum ex eo appellat', q̃ fit de meo tuũ. l. 2. §.
appellata. ff. si cert. pet. Ex quo colligitis, tenere ar-
c gm̃ ab etymologia vocabuli, e qd̃ est verũ negatiuè,
non ãt affirmatiuè sumptũ: de quo dixi sup de tut. i
p'n. Finaliter nõ. ex contractu mutui oriri actionẽ,
q̃ appellatur certi condictio. An uerò vna solùm p
mutuo cõpetat, an uerò duplex, magna est cõtrouer
sia, & subtilis subtilitas, de quo dicam super gl. Glo.
prima, q̃a hæc tractat de vestimentis pactorũ, iõ bñ
ẽ vt p̃mittamus, q̃ dicant' pacta nuda: nec. n. prius q̃
rendum est de vestimentis, quàm de ea re, q̃ vestiri
dẽt. l. conficiuntur. de iure codic. c. ad dissoluendũ.
6 extra de spons. iõ p̃mitto, † q̃ pactum nudum sumit'
principaliter duobus modis. Vno mõ appellat' con-
uentio inter duos pluresve habita, & in meris termi
nis naturalibus relicta. l. legem. C. de pact. l. iuris gẽ.
§. quinimmo. ff. de pact. Et hoc dr̃ nudum multiplici
ter. Vno mõ appellatur nudum à forma ciuili, ut in
iuribus sup. all. Aliquando appellat' nudum à cã, sed
tñ est vestitum forma: ut quia solenniter p'misi tibi
dare mille sine cã, tibi agenti obstat exceptio doli.
l. 2 § circa. ff. de excep. doli. l. nuda ff. de don. l. nun-
quam nuda. ff. de acq re. do. Aliq̃n dr̃ nudum à con-
sensu, vt cum contrahentes aliud agunt in mente, &
aliud exterius simulant. l. nuda & imaginaria. ff. de
cõtrah. empt. ita loquitur totus tit. C. plus ualere qd̃
agitur. Aliq̃n dr̃ nudum à traditione rei. l. qua rõne.
§. interdum. ff. de acq. rer. do. & §. interdum, sup. de
rer. diui. Aliquando & sc'do casu principali sumitur
pactum nudum p' aliquo consensu emanante ex so-
lenni contractu, puta, mutuo tibi mille: ex hoc mu-
tuo insurgit quidam consensus, q̃ mihi reddas. l. cũ
quid. ff. si cer. pe. & hoc mõ sumẽdo hoc pactũ dr̃ mi
raculosè nasci uestitũ, ut statim dicam. Aliq̃n tñ dr̃
quid nudũ ab accessorio, ut sup. de usuf. i prin. vt est
proprietas ab vsufructu separata, quæ nuda appella
tur. Aliquãdo qd dr̃ nudũ à uestibus & bonis, vt iste
exulauit nudus a p'ria. l. tutelas. in fi. ff. de capi. dim.
His itaq; p̃missis uenio ad gl. In gl. ibi, l. petens. no.
7 † pactũ uestri cohærentia contractus: qd̃ uerũ intelli
gunt Doc. siue talis cõtractus sit stricti iuris, siue bo
næ fidei. Sed Præceptor meus suo diuino ingenio cũ
disputaret sub Raph. Fulg. tentauit aliud, dicẽs q̃ pa
ctũ nudũ nõ uestit' cohærentia contractus stricti iu-
ris, nec tale pactum informat contractũ stricti iuris.
Mouet' ex pluribus, sed pauca & meliora recitabo.
Mouet' primò, q̃a oĩa iura q̃ dñt pactum informare
contractũ, iuxta quẽ apponitur, apertè loquunt' de
cõtractibus bonæ fidei. ergo secus in contractib. stri
cti iuris, q̃a frustratoriè adijcerent' illa uerba, bo. fi-
dei. l. in bonæ fid. C. de pact. l. iuris gen. §. quinimo. ff.
de pact. Secundò mouet' rõne colorata. Nã oĩs ĩfor-
matio p̃supponit extensionem, ut contractus exten-
datur ad id, qd̃ est in pacto deductum, ut sic pactum
dicatur pars contractus. l. fundi partem, de cõtrah.
emp. sed contractus stricti iuris non patiuntur extẽ
sionem rei uel p'sonæ. l. quicquid astringendæ. ff. de
uer. obl. l. ita stipulatus. §. Chrysogonus. eo. ti. ergo
contractus stricti iuris non informatur, quia non ex
tenditur. Denique mouetur: nam fictio non debet

plus

plus operari quam ueritas.l. si is, qui pro emptore.ff. de vsuc. Sed quod pactum informet cōtractū, nihil est aliud dicere, quam quod deductū in pactum, fingat deductum in cōtractu. Modò sic: Si pactū appositum iuxta cōtractū stricti iuris, puta stipulationis, informaret, certè essent duę stipulationes.l. scire debemus.ff.de uer.obl. ergo non vna informata. Praeterea sequeretur, dicit ipse, vnū absurdū, q certi condictio, quę cōpetit ex stipulatione, in qua deductum ē qd certum, cōpeteret ad incertū, si in pacto esset deductum: qd est absurdum, ut certi cōdictio detur ad incertum, & hanc opi. hoc biduo comperi tenere D. Christ.de Castel. Medio. Duo sunt iura, quae obstant huic opinio. s.l. lecta.uers. dicebam.ff.si cert.pet. Sed rñdēt ipsi, qd illa lex nō loquit de pacto informatorio, quod prę supponit extēsionē: sed loquitur de pacto reformatorio, qd non praesupponit extensionē, sed moderationē quā bene patiuntur contractus stricti iuris: casus est in.l.j.§.cū adijcitur: ff.de uer. obl. Scdo obstare uf.l. petens.C.de pact. Sed respōdet D. Christ.qd ibi nō agit ex pacto adiecto; sed ex stipulatione solēni: sed qa illa lex uarios patit intellectus,
8 dicatis ut ibi. In ea.gl.in l.ex placito. † no. dñiam inter uestimentū re, & uestimentū rei interuentu: qa primū statim producit actionem, scdm ex interuallo: quā sñiam dānauit Raph.Fulg.& D. Christ. Mouentur ipsi: quia si haec dña esset bona, sequeretur q
f si ego conueni tibi mutuare mille hodie, & cras tibi numerarē: diceretur primum pactū vestiri interuentu rei, non re, quia ab initio actionem non producebat, & tñ hoc est falsum.l.cū.n.ff.de nouat. ergo non est differentia, utrum contractus re, an rei interuētu vestiat. Scdò mouētur ipsi p §.si.sup.ti.1. vbi solū recitant quatuor uestimēta pactorū, re, uerbis, lrīs, & consensu: nihil dr de uestimento rei interuētu, ergo clauditur sub uestimento re, ad idem l.1.ff.de act.& obl. Tertiò mouētur subtiliter: nā dicunt ipsi, in contractu innominato, do ut des, nō oritur actio ex pacto praecedenti, sed ex traditione subsequenti, ut in mutuo, & cōmodato.l.1.§.item emptio.ff.de rer.per mut. alioquin, dicunt ipsi, sequeretur absurdū tale.. Pone, conueni tecū tpe quo nō eras sanae mētis, tibi dare uolumē, vt tradas mihi codicem: hinc ad mensem tpe quo es sanae mentis, ego trado volumen: si oriatur actio ex tpe pacti pcedentis, ex pacto ipso, tunc insanus s.tpe cōuentionis, obligabitur, &c. Vos possetis bñ defensare communem opi. quia imò est dña inter uestimentum re, & uestimentum rei interuentu; quia in uestimento re agit, ut res ipsa reddat, ut in cōmodato, uel sifis in gñe, ut in mutuo, non sic in contractu innominato. Praeterea ex contractu re oritur statim actio, ut dicit gl. In cōtractu āt innominato oritur demū re tradita, non ex traditione rei, ut dicunt ipsi, sed ex pacto pcedenti.l.ex placito. C. de rer.permu. Non obst.l.1.§.item emptio.ff.de rer. permu. quia licèt ibi dicatur, rei traditio pstat initiū obligationi in contractu permutationis, tñ non sequitur, ergo ex traditione rei orit actio, sed purè ex pacto praecedenti.d.l.ex placito. Non obstat, q sequat absurdum, qa non est absurdum, si dicamus insanū obligari, ne cum alterius iactura locupletet.l.nam & natura.ff.de condi.ind. In ead.glo. in fi. Colligitis ex
9 gl. †octo uestimenta pactorum. Addite nonum s.rei traditione.l.traditionib.C.de pactis. Addite decimum, iufo.l.fi.de lib.cau.l.ut iurisiurandi.ff.de ope. liber. Addite undecimum, stipulatione pœnali.l.nuda.de contrah.& com.stip. Addite duodecimum, cōstituto. l.1.§.an debitum.ff.de const.pec. Sed nūc oppo.q nullo horum modorum pacta nuda uestiātur: & primo, q non re, non uerbis, non lrīs, non consensu: nam uestimento apponitur quoddam accñs, qd pt adesse, uel abesse sine subiecti corruptione. l. qd uestimentum.ff.de pec. sed ista uestimenta non pnt abesse, quin pactum tollat: igr, &c. Pone.n. ī mutuo, q res nō tradatur, & sic uestimētum tollatur; corruit contractus mutui. Eodem modo in stipulatione tolle solennitatem uerborū, & sic uestimentum uerbis, corruit penitus stipulatio. Eodem mō in obligatione lrarum tolle uestimentum lrīs, obligatio penitus corruit. Eodē mō in oblone ex consensu, tolle consēsum, & sic uestimentū, actus corruit. l. nuda. de contrah. emp. Eodem modo in uestimento cohaerentia contractus: nā certè illud non appellat uestimentū, quia nō agit ex pacto uestito, sed agit ex contractu. l.fundi partem.de contrah. emp. Eodem mō nec legis auxilio uestitur, quia non agit ex pacto uestito, sed agitur condōne ex lege. l. si quis argentū. C. de don. Eodem modo nec tradōne rei, quia traditio rei non uestit pactum, sed executioni mandat, d. l.tradōnibus. Eodem modo nec operis initio, quia ille casus est spālis in rep. qui non est trahendus ad consequentiam.l.qd uerò contra.ff.de legi. Eodē mō nec iureiurando, quia non agit ex pacto iurato, sed agit ex uirtute iuramenti, ut in iurib.sup.allega. Eodem modo nec in stipulatione pœnali, quia esset absurdum q stipulatio pœnalis, q est quid scdariū, hrēt uestire & regulare principale.l.qd p manus.ff.de iu.cod. Non obst.l.nuda.quia ibi non agit ex pacto nudo, vt agēs consequatur, quod in pacto deuenit: sed ut debitor in mora constituatur, ut stipulatio pęnalis committatur. Eodem modo nec constituto, quia non agitur ex primo pacto nudo, sed agitur ex cōstituto.l.1.ff. de consti.pecu. Et per hoc Iac.de Are.& Raph. Fulg. dixerunt unicum esse vestimentum. s.rei interuentu. Vos distinguite, q pactum nudum sumi potest dupliciter. Vno modo pro conuentione inter duos plu resue hita, & in meris teris naturalibus. ita pcedāt sup.dicta argumenta. Aliqñ sumitur pcontracto resultante ex conuentione, & tunc dr uestiri re, uerbis, lrīs, & consensu: & dr uestitum miraculose a lege, quia cum uestibus est in esse productum. Do.Christ. de Castel. dicebat, pactum nudum uestiri ex causa. allegat.l.iurisgen.§.sed cū nulla subest causa, & ibi, insunt quae legem: ff.de pac. sed cum causa potest distingui multipliciter, & multiplicata innumera essici uestimenta pactorum. In gl. super uerbo, numerādo. Dicite ergo, q in rebus quae mutuo tradi dñt, considerari debet* eorum natura, aptitudo, & consuetudo, & actus qui cum rebus illis concurrat. Vñ in pane non constituitur mutuū. si.n. dixero, mutua mihi tres micas, istud non appellat mutuū: quia actus iste numeri trium micarum non conuenit mutuo panis, imo pondus.gl. est in l.2.ff.si cert.peta. Si tñ panis ad pōdus tradatur, in eum mutuū cōstitueretur.

g Gl. super uer. qualitatis. g in fi. Ex hac gl. & in l. all. in
ea, dnt Doc. q si monasteriū ꝓmiserit Doctori plau
strū uini singulis annis, vt ꝓcociniū præstet pro mo-
nasterio, ꝙ non dēat hēre plaustrū uini, si reperiatur
ignarus legum; quia licèt de hoc nihil fuerit dictū,
intelligit tñ tacitè actū, qđ pro expresso est hñdum.
h d. l. cū quid Gl. sup uer. fiat, ibi, appellata. q. d. *h* com
* ponitur* ex corrupto & integro, qa dñiū rei mutua
tæ corrumpit ex parte mutuātis, redintegratur uerò
ex parte recipiētis, ita ꝙ corruptio unius est integra-
tio alterius: nā tollitur dñium ex parte tradētis, gña
tur ex parte suscipientis. In ea gl. in fi. dicite, cū non
10 tenuit, tūc reconciliat† quattuor modis; consumptio
ne, usucapione, mixtura, & stipulōne. de quib. in d. l.
2. & l. nam si fur. eo. tit. & in l. si alieni. ff. de sol. ad q
me remitto, quia futura esset longa disputatio. sed
i hæc est cōis opi. Gl. super uer. condō. i diuiditur in
duas partes. Nam in prima tractat, quotuplex sit cer-
ti condictio, & an pro mutuo competat certi condō
specialis. In secunda tractat, an certi condō cōpetat
11 pro interesse. In gl. ibi, in ptin. Colligitis ex gl. †esse
duplicē certi condōnem: una gñalis, cōpetēs ex qua
cunq; cā & cōtractu, ex quo certum quid petat: alia
uerò certi condō spālis, competens ex solo cōtractu
mutui tñ. Gl. in l. quoties. ff. de præs. uerb. dixit unā
tñ esse certi condōnem gñalem, & quòd pro mutuo
non competit certi condō spālis, & hāc sniām tenue
rūt cōiter Vltramon. Mouent ipsi primo. Nā de plu-
ralitate actionis catenus iudicamus, quatenus lege
expressum habemus. l. 2. §. deinde ex his. ff. de ori. iu.
Sed nulla lege habemus duas certi condōnes: iō eru
bescimus, cū sine lege loquimur. l. illam. C. de coll.
Scdò mouētur ipsi ex prolōne singularis numeri: nā
ubicunq; lex de certi condōne facit mentionē, illam
profert in numero singulari: & numerus singularis
uno solo contentus est. arg. in l. ubi numerus. ff. de te
sti. Tertio mouent ex idētitate nōis: nā si plures cer-
ti condōnes essent, dērent in noibus diuersificari. l. si
idem. C. de cod. Quartò mouētur ex identitate me-
dij cōcludendi, quod est vnum, siue agat ex mutuo,
siue ex alio contractu: ex quo certus contractus uni-
cum medium concludendi habet, quia certum, ergo
actio erit unica, quia actiones reguntur penes me-
dium concludendi. l. non debet. ff. de dolo. l. 1. ff. de
eden. Et hanc tenuit Raph. Fulgo. fretus primo: nam
lex abhorret pluralitatem actionum ex diuersis cau-
sis prouenientium, & in personis plurium. l. hære-
des. §. de plurib. ff. fam. erc. ergo multo magis abhor
rere debet multiplicitatem actionum in casu nostro,
ubi unica est cā, & una persona. Secundò mouetur p
istum tex. cum dixit, ex eo contractu oritur actio, q
uocat certi cōdō: si. n. orirētur duæ certi condōnes,
certè illud expressisset, sicut expressit inf. ti. 1. i prin.
& pro hac parte allegatur. l. certi condō. §. qm. ff. si
cert. petat. Attamen Bar. & cōis snia tenet cum gl. Mo
uetur primò per rub. ff. de reb. cre. si cert. pet. & certi
condōne. Nam in quantum intitulat de reb. cre. illa
rub. est gñalis ad oēs contractus, in quibus certum
quid deducitur. Cum postea subiungitur, si cer. pe.
loquitur tñ de mutuo. Ergo illa clausula, & certi
condōne, ut ad oia referatur, insinuat ut una sit con-
dō gñalis; cum referatur ad illa uerba, de rebus credi
tis, alia mutui spālis, cum referat ad illa uerba, si cer.
pe. facit l. talis scriptura. de leg. 1. cum si. Scdò moue
tur ipse, nam cum unicuique cōtractui sit prouisum
de actione spāli. l. iurisgen. ff. de pac. posset mutuū,
quod est contractus frequens & elegans, cui multa
singularia à lege tributa sunt pp eius frequētiam &
elegantiam, l. certi condō. §. si nummos. l. singularia.
ff. si cer. pe. de iniuria sibi illata conqueri, ꝙ de spāli
actione non est sibi prouisum. Tertiò mouetur: nam
bonum est arg. de mutuo ad indebitum solutum. l.
ex maleficijs. §. is quoque. de act. & obl. & in §. ibi se
quen. Sed pro indebito soluto repetendo competit
actio spālis, vt ibi uidebitis, ergo & pro mutuo. Et
hanc sniam tenuit Bal. fretus duplici rōne. Prima,
nam cum in mutuo sit duplex materia, una genera-
lis, quia certum; alia spālis, quia mutuum; dēent duę
actiones oriri: quemadmodum homo appellatur
aīal ex materia gñali; quia aīatur: ita & appellatur
rōnale ex materia spāli, quia rōe differt à brutis. Se-
cundò mouetur, quia genus nūquam excludit suam
spēm. l. 1. ff. de adopt. ergo certi condō gñalis nō ex-
cludit certi condictionem pro mutuo spālem. Et ꝓ
cōi opi. introduco istum tex. ibi, Et ex eo contractu
oritur actio. Ergo cā immediata, quę producit hanc
actionem, est cōtractus: quia dictio, Ex; insinuat cām
immediatam, non autem mediatam, quia certum. l.
qui liberis. §. ad hęc uerba. ff de uulg. & pup. l. 1. §. 1.
ff. de incen. rui. nauf. Ex quib. ipsi concludunt, ꝙ si
quis pro mutuo intentet certi condictionem spālem
pro mutuo competentem, uideretur illam intentare
cum priuilegijs & beneficijs tributis mutuo. Si ue-
rò intentet certi condōnem gñalem, vr renūciare be
neficijs mutui. facit quod no. gl. in l. si duo. de aqui.
hære. Eodē modo si statuto caueret, ꝙ i libello actio
spālis ꝓponatur, dēet pro mutuo exprimi certi con-
dō spālis mutui. Sed contra communem opin. oppo.
Nam genus nunquam transit in spēm, nisi addatur
dria. l. ius ciuile. ff. de insti. & iu. Sed si diceremus cer
ti condōnem pro mutuo esse spālem, non adderetur
generi dria; quia expressio causæ mutui non qualifi-
cat actionem, sed rem demonstrat, alioqum absur-
dū sequeretur, ꝙ expressio uniuscuiusq; contractus,
in quo certū quid deducitur, argueret multiplicita-
tem certi condictionum, quod est falsum: ergo una.
Scdò, nā si competeret certi condō ex mutuo, spālis
illa non differret à condōne gñali, non in origine,
quia eadem est origo, quia certū; non in materia, qa
eadē est materia, qa contractus re; non in forma, qa
eadem est agendi forma; non in fine, qa utrobiq; ad
hūc finem agit ut certū reddatur. Cū ergo eadem sit
origo, eadem materia, eadem forma agendi, idem
k exitus, siue finis, ergo una. In ea g'. si. in fi. No. ex glo.
12 ꝙ †certi condō competit pro interesse petendo. pro
qua opi. facit rō gl. Scdò, quia ꝓ l. Aquilia competit
certi condō. l. certi condō. ff. si cer. pe. Sed in l. Aqui-
lia uenit interesse. l. non solū. ff. de rei uen. ergo certi
condictio competit ꝓ iteresse. Scdò alleg. l. certi con
dō. sup. all. ibi, siue ex certo contractu, siue incerto.
& hęc est communis opi. Alij uerò tenuerūt contra-
riū, quos sequit Raph. Ful. primò p l. fi. ff. si qs in ius
uo. non ier. Scdò per l. si pœnam. de uerb. obl. Tertiò
per l. liber homo. la grāde. §. fi. ff. cod. tit. Quartò per
l. do-

l.domos.iun.l.q̄d si nulla.de le.1.& hæc sñia mihi *
placet disputatiuè,pro qua all.tex.ad lrām, in l.3. in a
fi.C.de inu.stip.Allego rōem,nam in iudicijs inspi
I cit forma petendi,nunquid debeatur.l.cum q̄dam,
§.si.ff.de tur.om.iu.Cum ergo interesse in petitione
sit incertum,licèt sit p iudicem certificandū,hoc nō
consideratur,sed consideratur forma petēdi, q̄ cum
sit incerta, non patitur pro ea competere certi con-
dōnē.d.l.certi condō.Et est rñsum ad primū arg.Ad
alia non rñdeo,quia artic.est publicè disputandus.

ADDITIONES.

a Quare dicantur obligationes re,cū tñ interueniat cōsensus,
uide hic per Bell.qui ēt præmittit,quotuplex sit mutuum.
b No.primò,q̄ conuentio de mutuādo est nudū pactum,quod
non arctat: quia pactum nudum de iure ciuili nullā ,pducit a-
ctionem.l.iuris gentiū.§.quinimo.ff.de pact.Sed de iure Cano-
nico secus,quia producit actionem.c.1.de pact.& ideo necesse
est,ut ex tali conuentione agatur,q̄ uestitur per aliud istorū ue-
stimentorum,de quibus in glo.Adde q̄ mutuum aliquando q̄dī
ciuile,& aliqñ naturale,ut hic,& l.2.in fi.ff.si cer.pet.& de mu-
tuo & testib.deponentib.uide supra de rerum diuisio.§.u ēditæ.
& Bar.in d.l.2 & Cannnistas in c.si cautio,de fi.instr.
c Hæc functio,qūo intelligatur,uide Bello.lib.1.suppnt.c.4.
d An genus sit de substantia mutui,uide Bell.lib.1.suppur.c.5.
e De hoc argumento ab etymologia, uide latè Bell.supra in
prin.de testa.in 3.quæstio.
f Sed istud exemplum non est bonum,& in eo potes dicere q̄
tale pactum non uestitur re,nec rei interuentu:quia cum pactū
sit de mutuādo,facta numeratione adimpletum est pactum, ad
quid postea tale pactum inuestiretur?Vnde pone exemplū, qñ
præcessisset conuentio nuda de reddendo pecuniam, quæ mu-
tuabitur,iuxta l.eum.n.& l.præcedentem.ff.de dona.hic alle-
gatam.Sed ad primum dic,q̄ uestiretur ad istum finem, vt mu-
tuans postea posset agere.
* Omnia hæc requisita sigillatim examinat hic Bell.quē uide
ēt ad gl.seq.super uerbo,quandoque.quæ omittitur per istum.
g An qualitas sit de substātialibus mutui,uide Bello.lib.1.sup-
put.c.5.
h Credo,q̄ nullatenus istā fuerit mens glo.sed gl.uoluit dice-
re,q̄ mutuum componitur ex corrupto & integro,hoc est com
ponitur ex meo & tuum: Primum est corruptum, f̄m est inte
grum.Et hæc est propria mens gl.Bene in se uerum est id quod
dicit iste,q̄ mutuum fit ex corruptione dñij ex parte mutuātis,
& redintegratione ex parte accipientis:sed nō est uerum, quod
illa dictio mutuum,componatur ex interrogatione,& corru-
ptione,sed componitur ut supra dixi,& ita postea reperij tenē-
re & declarare gl.Nic.de Nea.hic.
Hæc declaratio reprobatur per Bello.qui dat aliam.
i Ad intelligentiam huius gl.præmitte,quotuplex sit certi cō-
dictio, ut per Bello qui etiam disputat, an sit duplex, quid,&
quomodo dicatur certum,ut per eundem.
K Et dum glo.dicit,secus si ad factum,quia in sñia non certifi-
catur quantitas:dic melius,f̄m Bart.in d.l.certi cōdict.in prin.
in uersi.hoc exposito q̄ro.in uersi.sumus expediti. q̄ tō dr̄ cōu
neri incertum,non quia non possit interesse certificari in sñia,
quia posset,sed quia solutio est mutabilis ex parte debitoris,vt
ibi per eum.
l Istud est argumentum gl.in d.l.certi cōdictio.in prin.in uer-
bo,incerto,in ultimis uerbis.Sed facile est rñdere:quia ēt atten
ta petitione,est certum in rerum natura,ut habes ex uerbis Bar
to.in d.l.certi condictio.in prin.in pen colum.

SVMMARIVM.

1 *Bonum est argumentum de mutuo ad indebitum solutum.*
2 *Pupillus non obligatur de indebito recepto.*
3 *Indebitum solutum per errorem transit in dominium recipientis.*
4 *Qui soluit indebitum scienter,uidetur donare.*
5 *Turbans æquiparatur erranti.*
6 *Infans nullo iure obligatur.*
7 *Pupillus non obligatur naturaliter de promissione facta tutoris.*
8 *Pupillus promittens alteri sine authoritate tutoris,obligatur naturaliter.*
9 *Adultus habens curatorem,si promittat sine curatoris authoritate,obligatur naturaliter.*

§.Is quoque. *Recipiens indebitū a sponte soluente, & p errorem,re obligatur,& condictitia actione tenetur,sicuti ex causa mutui,ex qua tñ pupillus non obligatur.
h.d.Diuiditur in quatuor partes. Nam in prima po-
nit dictum,nam accipiens indebitum à sponte soluē
te,& per errorem,ei obligatur, & condictitia actio-
ne tenetur.Iō dixit sponte,qa si reciperet à soluente
coactè,quia damnatus per sñiam,nō teneretur ad re
stitutionem.l.1.C.de cond.inde.l.si fideiussor.§.om-
nib.ff.mand.hoc.n.operatur authoritas sñiæ, contra
q̄ p̄sumptio sinistra non est capienda.l.Hæren.§.Cā-
ia.de eu.Iō dixit,p errorem,quia si reciperet à spon
te soluente ex certa scia,nō teneretur restituere, quā
si ei donatū uideatur,qd soluitur.l.1.in fi.ff.de cōd.
1 ind.l.cuius p errorem.ff.de reg.iu.† No. bonum esse
arg.de mutuo ad indebitum solutum: qd uerum est
quo ad subam oblonis,& effectum solidæ exactio-
nis.utrobique.n.insolidum petit,qd traditū fuerat:
sed quo ad formam in esse ,pducendi non tenet arg.
mutuum.n.,pducitur ex contractu.Item ille, qui mu
tuat,numerat aīo obligandi:at indebitum solutū ,p
uenit ex quasi contractu. Item ille,qui soluit indebi
tum,gerit actum aīo dissoluendi oblonem, non aūt
2 aīo inducendi,ut hic.No.† pupillum nō obligari ex
mutuo uel indebito recepto, nec sibi obligat illum
cui mutuat,quia pupillus non p̄t alienare, & iō ipse
b nec mutuare.l.obligari.ff.de aut.tu. Gl. *b* super uer.
3 actio:ibi,appellamus.Colligitis ex gl.q̄ † indebitū
solutum p errorem,trāsit in dñium recipientis. Sed
contra hoc opp.Nam error in cā traditionis impe-
dit translationē dñij.l.si ego.& ibi no.ff.si cer.pet.
sed iste,qui soluit indebitū,errabat in cā,ergo dñiū
non trāsfertur.Sol.Distinguite,aut erratur in cā ,p
xima,& tunc talis error impedit translationē dñij i
ita loquitur contrariū.Aut erratur in cā remota, &
tunc non impeditur trāslatio dñij.ita loquit̄ hic,qa
potentius agit error circa cām ,pximā, q̄ remotam:
c l.3.§.subtilis.ff.de cond.ob cau.In ea gl.i fi.dr̄,q̄ tūc
demū tenet̄ furti recipiens indebitū, qñ soluēs fuit
d deceptus in persona recipiente.d.l.qm̄. *d* in l. falsus
§.1.ff.de fur.Gl.super uer.cæpisset.ibi,l.ea quæ. Rō
nem dñt Doct.quia uī solutum ex cā translationis,
quę impedit soluti repetitionē.l.in summa.ff.de con
di.ind.Ibi,l.fi.uult allegare.l.1.In ea.gl.i fi. Est ratio
4 huius finalis casus:nam† q̄do quis soluit indebitum
scienter,uī soluere aīo donādi,ex quo nullo iure co
gente soluit.l.donari.ff.de don.reg.iuris, Donari er-
go præsumpta donatio impedit soluti repetitionē.l.
cuius per errorem.ff.de reg.iur.Sed quid si quis non
p errorem,non scienter,sed aīo titubante soluit in-
5 debitū,an repetere poterit?Dicite q̄ sic: quia † titu-
bans ęquiparatur erranti.l.fi.C.de cond.ind.Sed q̄d
si ego promisi tibi dare Stichum aut Pamphilū, &
credens utrunque promisisse, soluo utrunque, uolo
repetere unū tāq̄ indebitè solutū,tu uis tradere aliū,
cuius erit electio?Vī q̄ sit tua,qui recepisti, quia es
debitor de altero duorū illo,uel alio: ergo electio ē
tua,quia in alternatiuis electio est debitoris.l.cū qui
certarū.ff.de uer.ob.l.plerunque.in fi.de iu.do.in cō
trariū facit q̄a ego qui solui p errorē hēbā ius eli-
gēdi,cui iuri p errorē renūciasse nō uideor.l.uī.de

inof.test.& hæc est ueritas, per casum l.pe.C. de con
di.inde. Ad arg.rñr, ꝙ procedit nisi error soluentis
* interuenisset. Glo.super uer.* datione.ibi, l.pupillus.
6 † Ideo.n.infans nullo iure obligatur, quia in eo defi
cit consensus, ex quo naturalis obligatio causatur. l.
cum amplius.§.is natura dēt.ff.de reg.iu. non ciuili-
ter, quia lex ciuilis non approbat actum.l.contra iu-
7 ris, in prin.ff.de pact. In ea.gl.ibi, pupillus.nota† pu-
pillum nõ obligari ēt naturaliter ex promissione fa-
cta tutori. Rõ, qa lex resistit huic actui: habuit.n.pro
iniquo, ꝙ tutor qui dēt ꝓcurare ne pupillus alteri o-
bliget, illum obligari sibi patiat.ar.in l.an tibi.C.de
in lit.dan.tu.lõ naturalis oblo impeditur.l.cũ lex.ff.
de fid.l.si non forté, in princ.ff.de cond.ind. In ea.gl. b
ibi.l.j.no.pupillũ alteri ꝓmittenté sine tutoris auth,
8 obligari naturaliter.& hęc est cõis opi.† Quidã tñ an c
tiq, quorũ glossator noĩa obticuit, in l.pupillũ.ff.de
reg.iu. quos sequitur Iac.de Are. tenuerũt, hũc pupil
lũ sine tutoris auth.promittenté non obligari ēt na- d
e turaliter. ꝓ qua opi.e ītroduxi.l.cõdõ.§.qm̃. ff.si cer.
pe.ubi ex scda ꝓmissione facta p pupillum sine tuto
ris authorit.non inducitur nouatio, ergo nec natura *
lis obligatio.l.1. ff.de noua. Secundò induxi.l.inter- e
dũ.ff.de cond.inde. Tertiò introduxi rõem, quia pu- f
pillus promittendo alteri sine tutoris author. gerit g
actum contra legem.l.contra.ff.de pact. ergo natura
lis oblo impedit.d.l.cũ lex, de quib.dicite ut dixi in
9 l.j.ff.de noua. In ea.gl.ibi, idē in adulto. no. † adultũ
habentem curatorem ꝓmittentem sine authoritate
curatoris, obligari naturaliter.& hanc tenuit Bar. &
cõiter Doc.absurdum.n.uř pupillum, cui minor est
intellectus, obligari naturaliter ex ꝓmissione sua, &
f non adultum. Sed tñ pleriq; Vltramon.f tenuerũt ta
lem adultum non obligari ullo modo. Mouent pri-
mò, quia adultus hñs curatorem æquiparat ei, cui
bonis est interdictum.l.si curatoré hñs. C. de in int.
restit.mino.sed talis, cui bonis est interdictum, non
obligatur naturaliter.l.is, cui bonis.ff.de uerb.obl.er
go nec adultus. Scdò mouentur, quia iudex dãdo cu
ratorem adulto, uř ei interdicere administrōnem bo
norum.l.in copulandis.C de nupt.ergo adultus pro
mittendo, & sic administrãdo bona sine curatore, vř
facere actũ contra interdictũ iudicis, ergo non obli-
gat naturaliter, d.l.is, cui bonis Et p hoc non obs. qđ
dř de pupillo: quia per dationem tutoris non inter-
dicitur bonis, sicut per dationem curatoris.datur. n.
tutor personæ, curator bonis, siue rebus.l.quia. ff. de
g test.tute.de quo dicite g ut in l.1.de nouatio.

ADDITIONES.

* Ad euidentiam huius.§.præmitte, quotuplex sit indebitũ, ut per Bellon.qui latius insistit, & etiam explicat omnia requisita, quæ hic prauuntur per istum.

a Adde ꝙ quadruplex est indebitum. Quoddam est omnino indebitum, quod nullo modo debetur. Scdm est indebitum naturaliter, sed ciuiliter debitum, vt in chirographo ante biennium: & in eo qui tenebatur naturaliter & ciuiliter, sed est factum pactum de non petendo, uel iuramento liberatus est a naturali obligatione, remanente ciuili. Et hæc indebita indistincte repetũtur, siue soluantur ignorantia iuris, siue facti probabilis, ut in alieno facto: siue non probabili, ut in suo. Tertiò est indebitum ciuiliter, sed naturaliter debitum, & ista indebita soluta per errorem iuris uel facti minus probabilem repetuntur, secus si ꝓbabilem. Fal. in minore & muliere, qui soluẽdo ignorãtia iuris repetũt, nec probant indebitum.l.cũ de indebito.de prob. Quartò est indebitum per exceptioné: in quo dic ꝙ quatuor sunt exceptiones, siue dilatoria, siue temporalis, perpetua, siue peremptoria dubia, & rigore iuris conseruandi est introducta. Prima puta est obligatio ad diem, uel cum moriar, quocunque errore solutum non repetitur, quia est certum indebitum. In secunda.s. peremptoria seu perpetua, dic, si est fauorabilis, vt Velleiani, quocunque errore solutum repetitur: si odiosa, ut Macedoniana, solutum errore iuris non repetitur: secus si per errorem facti ꝓbabilem. In tertia.s.dubia, ut si ꝓmitto tradere, si nauis uenerit, uel Titius Consul factus fuerit, tunc interim solutum repetitur, quia est dubium, an sit debitum eatur. Quarta uerò exceptio, q̃ fuit introducta ad rigorem iuris conseruandum, ut exceptio litis pendentis contra uerum creditorem exceptio fori, exceptio epistolæ diui Adriani, interim solutũ nõ repetitur. Alias verò, quas grã breuitatis omisi, uide per Bar.& glo.in l.1.de con di.inde.& l error.C.de iuris & facti igno.& plenior glos.externa in l.cum quis.& ibi latè Bar.de iuris & fa.igno.

b Iste omittit gl.1.super qua uide hic Bellonum, qui resoluit q̃dam dicta Decij in l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.

c Vt hic, qa nõ erratur in cã proxima traditionis, quia ego bñ scio me tradere ex cã solutionis: sed erratur in cã remota, quia credo me dēre soluere, & erro Et uide gl.notab.quæ istud contrarium format, & aliter soluit in § pe.infra de obli. quæ ex quasi contractu & ibi uide clarius istum in hac eadem solutione.

d De itellectu huius l.qm̃, & huius gl.uide Bello.lib.4. supput. c.11.& declara glo.seq. super uer.si apparet, quam iste omittit, ut per eundem.

* Ad euidentiam eorum, q̃ tradit gl. uide quæ præmittit Bello.

e Bell hic tuetur cõem, & rñdet fundamentis Porcij, ut per eũ.

f Bell.sequitur cõem, & resoluit fundamenta Vltramõtanorũ.

g Ad glos.finalem omissam per istum, uide Bellonum, qui eam explicat.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, item, est repetitiua.*
2 *Dare improprie, pro tradere.*
3 *Commodatum à mutuo differt in tribus.*
4 *Qui dicantur casus fortuiti.*
5 *Commodatum debet esse gratuitum, aliàs si pecunia intercedat erit locatio.*
6 *In commodato uenit leuissima culpa, non in precario.*
7 *Triplex differentia inter precarium, & commodatum.*
8 *An culpa precedens casum, faciat quem teneri de casu, qui aliàs non teneretur.*
9 *Si a te equum receperim commodato, & miseris famulum tuum, cuius negligentia equus perit uel deterior fit, an propter famulum tuum excuser.*
10 *Si librum tuum mibi à te commodatum, seruus tuus uenerit quæsitũ ex mandato tuo, & fugerit, an ego tenear.*
11 *Si habeam libros commodatos, ac meos in domo, si propter incendium saluem meos libros, & non eos quos commodaueram, an tenear*

§. Item is, cui. Iste §. facilis est in litera, & glos. in apparatu
fertilis & quotidianus: & ideo diligenter aduerten-
dum, iux.l.legaui.de libe.leg. Diuiditur in tres. Nam
in prima p̃mittit commodatum appellari contractũ
re. in scđa declarat, in quib.differat commodatum à
mutuo. In tertio remouet quoddam dubiũ Scđa ibi,
sed is ab eo. Tertia ibi, commodato Et hoc intendit:
Commodatum, quòd est cum aliquid gratis utendo
conceditur, re contrahi dř, de quo quis non tenetur
de casu, nisi culpa p̃cedat casum. Et ĩ hoc differt a mu
tuo, quia in recipiētē mutuũ dñiũ rei mutuatæ tran-
sfert: non sic in recipiētē commodatũ, qđ dēt eē gra
tuitũ, ẽt mercede interueniẽte incipit eē locatio.h.d.
1 In tex.ibi, item. † Hæc dictio, Itẽ, est repetitiua, l.in re
petendis, de le.3.& repetit ꝙ non solũ oblones p̃ce-
dentes contrahuntur re, sed etiã sequentes In tex.ibi,
2 datur.i.traditur: † qa dare, ē dñium transferre.l.ubi
autem.§.fin.ff.de uerb.oblig.& infra de actio. §. sic
a itaque. quod non fit in re commodata, a ut sequi-
tur in tex. Tenetur autem ille, qui recipit mu-
tuum,

tuum,non eãdem rem restituere,vt dixi sup.in prin.
3 No.j.obſonem commodati re contrahi. Scdò † no.
commodatum à mutuo differre in trib. Primò,quia
dñium rei mutuatæ transit in recipientem , non sic
dñium rei commodatæ.Scdò mutuum minimè suf-
b ficit reddere,nisi æquè bonũ ĩ eodẽ gñe restituat. *b*
Commodatũ verò idem in specie restitui dẽt . Ter-
tiò,quia recipiens mutuũ tenet dc casu fortuito, cõ-
modatarius verò nequaq̃ . Rõ, quia recipiẽs mutuũ
est obligatus in gñe,qđ genus nunquã perit. l.incen-
diũ.C.si cer.pe.,iõ non liberat : at cõmodatarius est
obligatus in spẽ,iõ nimirũ si interitu spẽi liberatur.
l.qđ te.& ibi no.ff.si cer. pet. Scđa rõ est ex mẽte D.
Pet.Nã iõ commodatarius liberat re commodata ca
su perempta,quia fortuna q̃ fuerit in aliquã rem,vo
luit p̃iudicare dño rei.l.quæ fortuitis. C.de pig.act.
vñ p̃iudicat cõmodanti,qui remanet dñs rei cõmo-
datæ:non aũt mutuanti , quia dñs non remanet. no.
ꝙ culpa p̃cedens casum , facit quẽ teneri de casu se-
quẽti,qui aliàs non teneretur.conc.l.videamus. l. itẽ
4 qritur.ff.lo.No.†qui dicant casus fortuiti, *c* quos ha
c betis in tex.incendium,ruina,naufragiũ, latronũ aut
hostiũ incursus.conc.l.si uẽdita.ff.de act.emp. cũ si:
d *d* Finaliter no.† cõmodatũ dẽre esse gratuitum: * iõ
5 si pecunia intercedat,efficitur locatio: quia cõtrariũ
* est amicitiæ,de bñficio mercedẽ constituere: ille.n.
qui te ,p̃uocat ad benefaciendũ mercede constituta,
e vr diffidere de tua amicitia.l.j ff.man . Gl. *e* sup ver.
f exactam. *f* ibi,dolus, *g* subaudi de lata culpa . In fi.
g gl. *h* Sed contra opp.& † imò vr, ꝙ in cõmodato non
h ueniat leuissima culpa.l.q̃situ.§.eũ quoq; . ff.de pre-
ca.Sol.illa procedit in precario,nos aũt loquimur in
6 cõmodato.†Est aũt triplex dña *i* inter commodatũ
i & precarium.Prima,† quia commodatum fit ad cer
7 tum vsum determinatum, p̃carium verò conceditur
ad vsum non determinatũ.Ex quo infertur scđa dif-
ferentia.Nã p̃cariũ p̃t qñcunq; reuocari. l.pe.& l.&
hẽt.ff.de preca.Cõmodatũ verò nequaquã, nisi fini-
to usu & tpe.l.in cõmodato. §.sicut.ff.cõmo. Tertia
k dña,qa *k* cõmodatarius tenetur ẽt de leuissima cul-
* pa:* at hic recipiens precariũ,nequaquã , sed de do-
lo solũ ac lata culpa.l.q̃situm. §.eũ quoq;. ff.de p̃ca.
Rõ,nã cum commodans grauetur in hoc,ut nõ pos-
sit sibi prouidere reuocando cõmodatum,nisi finito
vsu & tpe,alleuiat & succurritur ei in alio,ut cõmo-
datarius de leuissima culpa teneatur, ar. ĩ l.eũ qui.ff.
de iureiu.qđ secus est in precario , ut sup.dixi, qđ p̃t
qñcunq; reuocari.hęc est gl.not.in l.j. ff.de p̃ca. Sed
quid?pone , ꝙ ego commodaui tibi equũ pro trib.
dieb.ut uadas Mediolanum, finitis trib.diebus uolo
equũ;tu dicis,ego non potui ire Mediol.pp maximã
pluuiã,an sit finitus usus commodati?non, vnde non
potes reuocare commodatũ , quia per me non stetit
quo minus irem fac.l.2.§.1.ff.si quis cau.Doc.deter-
minant posse reuocari commodatũ: quia cũ ego cõ-
modans tractem de dãno , tu commodatarius de lu-
cro, qđ facere vis ex vsu equi, casus pluuiæ tibi noce
re debet,mihi non.l.item illa in prin. ff.de const.pe.
l.si uno.§.itẽ cum quidã.ff.loc. Item scribunt Doc.in
l.commodato.§.sicut.ff.commo. Sed nunc ab extra
8 contra tex.opp.Dr hic in tex.ꝙ† culpa præcedens ca
l sum *l* facit quem teneri de casu,qui aliàs non tenere-
tur.Sed contra hoc opp.de l.pe. ff.ad l.Rhod.de iac.
Sol.distinguire,aut ista culpa transiuit in moram, &
tunc quis indistinctè de casu tenetur.l.si ex legati cã.
ff.de ver.ob.l.qđ te.ff.si cert.pet. Aliqñ culpa stat in
meris terminis culpæ,& dic aut non erat prædestina
ta ad casum,& tũc nõ facit quẽ teneri de casu. l.non
omne.ff.de sta.li.l.si alius.§.est & alia.ff.quod ui,aut
clam. Aut culpa est p̃destinata ad casum , & tunc fa-
cit quẽ teneri de casu: & hoc facit unico casu.s.quan
do vtroq; casu res peritura fuisset,etiãsi culpa non p̃-
cessisset.l.pe.& l.fi.ff.ad l.Rho.de iac. Sed pone, iu-
9 xta p̃dicta,†ego recepi in commodato equũ à te , &
tu misisti regatinm,equus perit vel deterior fit malo
regimine, an ego tenear ? an ego excuser pp famulũ
tuum?Vr ꝙ sic,per l.si ut certo. §. si me rogaueris.ff.
comm.& hoc tenuit gl.sing.in l.pen. ff.usufr.quem-
admodũ caue. In contrariũ allegatur l. si soluturus.
ff.de sol.& l.quarundã.ff.de acqu.pos. Vos dicite ex
mente Doct. Aut ego recepi in commodato equũ,
ac ẽt in commodato famulum : & tunc ego non ex-
cusor à culpa pp famulum : qa quemadmodũ ego
teneor diligentiam adhibere circa equum , ita circa
famulũ,quia ipse commodatus est, l.si ut certo.sup.
alle.ita loquitur gl.in d.l.pe.de dolo. tñ si culpa non
præcessit,non teneor. d. §.si me rogaueris . in fi. Aut
ego recepi solũ equum in commodato, sed tu uolun
tate tua adhibuisti famulũ:& dic , aut adhibuisti fa-
mulũ ab initio statim atq; equũ commodasti, & tũc
non teneor dc equo malè gubernato:quia tu diffide
re uisus es de diligentia mea,& curã famulo tuo cõ-
mittere,ita loquit.l.si soluturus,& l.quarundã . Aut
adhibuisti famulũ ex postfacto, & tunc ego bene te-
neor.Ratio:nã cum ab initio tibi commodãti sit ius
quæsitum ex malo regimine, non debet tibi tolli ex
appositione famuli subsequentis.rña iuris , Ius nrm,
& est casus cum gl.not.in l.si vt certo.§.si me,cl 2.ff.
m commo.Et hoc facit ad incantatorẽ carcerũ, *m* utrũ
* teneatur pro fugitiuis , si alij custodes appositi fue-
rũt.Itẽ facit,an fullo teneatur de reb.sublatis,si scho
laris miserit famulum ad res custodiendas , ad quas
non tenebatur.l.j.in fi.ff.de lib.agn. Addite p̃dictis,
ꝙ equi sunt uerberandi calcarib.non fuste. l. j. & ibi
Bart.de cursu publi.lib.12. Item teneris dare bladũ
bis in die,alioquin teneris.l.aĩalia.& ibi Bart. eo.tit.
10 Sed quæritur: †Commodasti mihi librum:uenit fa
n mulus *n* parte tui requirens librũ:ego trado, ille fu-
git,an teneat,an verò sim liberatus? Sol.Aut constat
de mandato tuo,tunc non sum liberatus,& imputã-
da est mihi maxima credulitas.gl.est notab. ĩ l.si mi
hi.§.pen.ff commo.quã limitant notab.Doc.nisi fa-
mulus tuus esset talis p̃sona,cuius officio utebaris ad
libros trãsferendos,ut sunt bidelli Doctorũ, tũc ego
', excusor,si credidi.Secus si scholaris mitteret coquũ
suũ.ar.in l uel uniuersorum. ff.de pig.act. & facit qđ
legit de seruitore publico,qui portat signũ sup birre
to,cui credi dẽt.l.magis puto § illud . & ibi gl.ff.de
reb.cor. Si verò ego misi tibi librum per famulum
meum,& ille fugiat,ita demum ego liberabor, si fa
mulus meus erit bonæ opi. & consuetus fidelitatem
mihi p̃stare,aliàs secus.l.argentũ. ff.comm.onus ,p-
bandi fidelitatẽ ptinebit ad me,qa p̃sumptio est con
tra me,ꝙ ex quo nũc fugit, esse malę conditionis in

peracto tpe.l.Cassius. de senat. l.si cui. §.iisdem.de
11 accu Finaliter quæro,† ego habeo libros commoda tos,ac ẽt meos ꝓprios in domo uel in naui, non possum saluare ab igne uel naufragio,nisi meos uel cõmodatos:saluo meos,& cõmodati pduntur, an ego tenebor?Dicite,ut per Bar. Aut mei erant pretiosiores,& tunc excusabor, quia egi qd diligentissimus quisq; paterfa.egisset.l.in reb.in prin.ff.commo.Aut
f econtra commodati erant pretiosiores , & tunc non
g excusabor,ratione de qua sup. Si autẽ erant ęquales in pretio,tunc excusabor, quia mihi licuit pręferre salutẽ propriorum,aliorum saluti,arg.in l. si quis in graui.§.1.ff.ad Syll. & quia prima charitas incipit à
h seipso,l.pręses.C.de ser.& aqua.c.inter opera . extra
i de spon.& ita tenuit gl.or.in l.si ut certo. §. qđ uerò senectute.ff.commo. Sed in ultimo mẽbro ego sum
k dubius,quia maior diligẽtia exigi̇t in rebus commodatis quàm in proprijs,ut hoc uersi.nec sufficit. Prætere a nonne commodans ꝓtulit utilitatẽ tuã suæ pro
l priæ,ut utereris re sua?ergo tu ex debito debes pferre utilitatẽ commodãtis tuæ propriæ.l. sed si lege. §. consuluit.ff.de pet.hær.Præterea grauat̃ in hoc, qa
m non pt reuocare commodatum igne deperditum, er
n go dẽt in alio alleuiari,ne priuetur rei commodatæ dñio.l.eũ qui.de iureiu. In iudicando tenerem gl.& Doct.at in facto obseruarem fidem commodanti.

ADDITIONES.

a An autem possit transferri dominium,& nihilominus esse cõmodatum,vide Bell.lib.1.supp.c.6.

b Quia est corruptus,credo quod velit dicere, q̃ in mutuo non debet eandem rem in specie restituere : sufficit.n.si æquẽ bonã in eodem genere restituat,sed in commodato est secus. Et licẽt iste videatur facere tres differentias, tamen non sunt nisi duæ, vt uult iste tex.quia secunda differentia continetur sub prima, vel venit in consequentiam ad primam.

c Adde tñ,q̃ ẽt mors dr̃ casus fortuitus.allegatur glo.in l.fin.in prin.in ver.fortuitus casus.C.de iu.do.Ego alle. tex. expressum in l.in reb.in prin.ff.comm.Item adde,q̃ sententia iniusta comparatur casib.fortuitis.ita dicit notab.Bar.in l.falsus. in pe.col. cir.fi.C.de fur.Vnum tñ singu.no.q̃ suscipiens in se periculum omnium casuum fortuitorum,non tenetur de casu fortuito extraordinario,nõ consueto euenire,casus est sing.in l. fistulas.§. si de contrah.empt.& q̃ mors sit casus fortuitus , est casus in l. Iul.ff.qui & a quib.quem didici a Bal.in l.1.in 24.oppo. C. qui admit.de quib.omnib.plenè vide Bal.in l.quæ fortuitis.C.de pigno.act.vide singulariter Bal.in l.vnica.in prin.C.de his,qui ante aper.tab.Et q̃ mors sit casus fortuitus,est textus in c.quoniã frequenter.in prin.extra vt lite non contes.& textus in l.nuper. circa medium.C.de natur.libe.Item no.qui dicantur casus fortuiti,vt hic.Sed an furtum cõputetur inter casus fortuitos?Dic q̃ nõn.Ratio,quia non excusat commodatarium. l.cum duob. §.damna.ff.pro suc.nisi fiat per personam domesticam, de qua non erat suspitio,ut no.Cy.in l.1.C.deposit. Item an incẽdium computetur?Dic quòd non,quia sinè culpa habitantium regulariter non oritur.l.nam salutem.§.1.ff.de off præfec.vigil.Sed si est in domo aliena,vt commodatarius euitare non possit,habet regressum contra eum,qui est in culpa incendij. l. si seruus. §.si fornicarius.ff ad leg.Aquil.

d Et per istum tex.iuncta gl.1. vr̃ posse reprehendi quædam gl. reputata singularis in l.4.§.1.in glo.3.in fi.ff.nau.cau.stab. quæ dixit,quod inter leuissimam culpam & casum fortuitum nihil est medium.istud vr̃ contra hunc textum , ubi commodatarius non tenetur de casu fortuito,& tñ de leuissima culpa, vt hic dixit gl.in verbo,exactam.iuncto isto tex.Sed intelligendo glo.ut ibi intelligit Bar.nihil obstabit.

* Contra istud opponit Bell.& soluit, declarando quomodo differat precarium a commodato.

e In glo.in verbo,exactam.Si quæratur,an in commodato commodatarius teneatur de dolo,lata culpa, uel leui?dic,ex mente Doc.in d.l.si ut certo.q̃ si contractus celebratur gratia dantis, tunc recipiens tenetur solum de dolo,& lata culpa. Sed si gratia recipientis tantum,tunc tenetur de dolo, & omni culpa,sed non de casu fortuito,nisi culpa præcedat casum, vt hic. Si grã vtriusque tantum,tunc de dolo,lata culpa,& leui . Quid si res commodata fuit æsti.mata antequam commodetur? Dic q̃ æstimatio semper addit vnam speciem obligationis pluris, ut per glo.& Bart.in d.l.si ut certo

f Ad euidentiã gl.in ver.exactam.vide ea , quæ præmittit Bell.

g Adde ad gl.in verbo,exactã.ibi,dolus, vnũ singulariter no.q̃ est maxima limitatio ad hunc tex.& hanc gl. q̃ iste tex. procedit qñ commodatum est factum ad requisitionem commodatarij.aliàs autem si vltro , tenetur tunc commodatarius solum de dolo.tex.est singularis in l.si vt certo § sed interdum. in fi.in ver.vltro.ff.commo.& ibi gl.& ibidem notabiliter Bar.

h Expedias reliquum huius gl.vt per Bello.

i Et has tres differẽtias ponit gl.mag.st.in l.1.in prin.ff.de p̃ca. Et quid differat hoc precariũ a precaria concessione Cannonistarum,vide Bar.in l.si finita §.si de vectigalib. ff de dam. infe.

k An commodatarius teneatur de culpa,vide in l. si ut certo. §. nunc videndum,& §.interdum,& in c.2.extrà de commo.

l Dic de hoc,an culpa præcedens casum,faciat commodatariũ teneri de casu,vt per Doct.in l.si vt certo.§ nunc videndum ff. commoda.vbi dicitur quod hic , & melius : & melius etiam in §.& interdum.ubi hæc omnia ponit Bart.

m Vide de hac q̃ne custodis carcerum & p̃cedenti. in l.in commodato.§.si me.el a.ff.eo.vbi idem determinatur, quod hic.

n De hac q̃ne & hic dictis,vide per Bart.& Doc.in l. eum qui. § si rem.ff.commo.ubi Bart.etiã facit mentionem de seruitoribus.Adde quod habetur in l.si quis vxori.§.apud Labeouem.ff. de fur.& ibi Bat.in l.j.ff.depos.Bar.& vide infra in pag.seq.

SVMMARIVM.

1 *In quo depositarius differat à commodatario.*
2 *Mala electio arguit culpam.*
3 *Dictiones,tantummodo solummodo,quæ sunt taxatiuæ,nõ excludunt casus similes.*
4 *An depositarius pacto posset obligari de leuissima culpa.*
5 *Incendium,& furtum regulariter non committuntur sine culpa.*
6 *In casu dubio præsumitur semper culpam præcessisse.*
7 *An credatur iurantibus iurantis hospitium de rebus perditis,quæ erant in valisia deposita hospiti.*
8 *An hospes cogatur se cum rebus suis in hospitium recipere.*

a * §.Præterea. Depositum a re contrahitur * & in eo uenit dolus & lata culpa,non ãr leuis & leuissima:quia mala electio e- ligenti est imputanda. h.d.No.depositum appellari
1 contractum re. No.2.† depositarium non teneri de leui & leuissima culpa,& in hoc differt à commoda
b tario.Ratio *b* ponit in tex. quia depositarius eligit à deponente,non sic commodatarius à commodãte ,
1 & nulla electio est ei imputanda. Alia ratio, quia depositum fit tm̃ gratia deponentis,ita q̃ depositarius nullam percipit utilitatẽ; sed commodatum fit gratia
c commodatarij,qui re commodata utit̃.No.q̃ † ma
2 la electio arguit culpam:unde qui eligit malum aduocatum,tenet̃ occasione culpæ,l.utiq;, de rei uẽdi, & ibi glo.no.Ibi,& ipse,no.q̃ dictio,Et,est implicatiua l.cum antiquioribus. C. de iu. deli. Glo. super
d uer.dolo . *d* ibi , quod Nerua. No. ex gl.iuncta cum
3 tex.† q̃ dictiones taxatiuæ,tantummodo , & solummodò, non excludunt casus similes:de quo est glos. or.in l.ob æs.C.de pręd.mi.& fac.quod hr̃ in l. in actionibus.C.de in lit.iur.In ea.gl.ibi.§.sępe. Colligi
4 tis ex hac glos. † depositarium teneri ex leuissima culpa, si pacto conuentum est.Sed contra hoc oppo. & imò vr̃,q̃ tale pactum non ualeat , unde opponitur de l.cum precario. ff.de preca. c. fin. ext.de condi.apposi.Solu. Aut pactum apponitur contra substantiam

ſtātiam contractus,& tunc eſt nullum:ita loquuntur
iura contraria.Aliqñ pactum eſt contra naturā, ſiue
contra qualitaté contractus,non contra ſubſtantiā;
& tunc bñ ualet:ita loquitur gl.& l.j.§. ſi cōuenerit,
ff.depoſ.In ea.gl.in fi.dicite, ꝙ depoſitarius tenetur
de dolo & lata culpa,non āt de leui,nec leuiſſima:&
hoc ex natura contractus. Aliqñ tenetur de leuiſſi-
ma,ſi hoc pactum fuerit.& hoc ex ptāte conuentio
nis.Aliqñ tenetur de cā,& hoc rōne culpæ uel moræ
e præcedentis:Gl.ſuper uer.debet.e in fi.No.incendiū
non perpetrari regulariter ſine culpa. Et idem dicit
5 in furto.†pro quo l.3.§.j.de off.præf.uigi.Contrariū
tennit gl.in l.cū duob.§.damna,ꝑ ſocio. l. eum qui.
§.idē ſcribit.ff.de fur.ſed Doct.ita concor. Aut hoc
furtū uel incēdium cōmittit à pſona familiari,quæ
honeſtæ vitæ reputat, ita ꝙ patrifa. nihil imputari
pōt:aut committitur ab alia perſona familiari:quia
data fuit potatio quædā,quę appellatur ollificiū, &
tunc ēt connumeratur inter caſus fortuitos:& ita lo-
quitur gl.in d.l.cū duob.§.damna.Aut committitur
ab alia pſona,& tunc non pōt dici committi niſi cul
6 pa pcedente:ita loquit hic.†In caſu āūt dubio ſem-
per præſumitur culpā præceſſiſſe.l.ſi uendita,de pe-
ric.& commo.rei uend.l.3.de off.præf.uigi.ſit ner.
7 plerunq;.ſed hic quæritur de qōne ex facto.† Nobi-
f lis intrat hoſpitium f & tradit ualiſiā,hoſpes reddit
ualiſiā diſſigillatā,nobilis dicit ſibi res deficere, qd
erit de hoc caſu?qualiter prouidebitur nobili. Guil.
de Cun.i l.j.ff.nau.cau.ſtab.dicit,aut iſta ualiſia red
ditur clauſa & ſigillata:& tunc hoſpes eſt liberatus,
niſi nobilis probet res plures fuiſſe in ualiſia tempo
re;quo hoſpiti cōſignauit.Aut redditur diſſigillata;
& tunc dixit Guil.ꝙ ſtari debet iurō nobilis de nu-
mero & ualore rerū.l.ſi qñ.C.uñ ui.c.fi. qd metu cā.
l.ſem p.§ hoc interdicto.qd ui,aut clā.Bar. cōtra:qa
illa iura loquunt,qñ conſtabat hoſpitem cōmiſiſſe
delictū, vñ dicit torquēdos illos eſſe de familia,arg.
in l.quoties C.de nauf.lib.11.debet.n.iudex cōſide-
rare qualitaté pſonæ,nobilis famam, hoſpitis quali-
taté,& quantitaté rerū,q̄ pditę eſſe dñr.Quid.n.ſi pe-
regrinus humilis & plorans diceret ſe pdidiſſe ma-
gnā pecuniā?hoc dēt iudex arbitrari:& ita ſeruatū
fuit in qōne facti, ut refert ipſe in l. j. ff. fur. aduer.
8 nau.Quærit,†pone ꝙ tu cū rebus tuis adiuiſti hoſpi
tē,ille te recipere noluit,an poſſit cōpelli te recipe-
re?Videret ꝙ nō,p l.j.in fi.prin.ff.nau.cau.ſta.& hoc,
ibi tennit glo Idē tenuit aptius i auth.oēs peregrini.
C.cō.de ſucc.In cōtrariū vr tex.i l. j. in fi.ff. fur. ad-
uer.nau.Doctores ꝓbabiliter ita diſtinguūt. Aut ta-
lis hoſpes poſuit ſignū publicū ad portā,& tūc ipſe
recipere tenet,qa uř hoc cōueniſſe cū republica. ita
loquit d.l.j.ff.fur.aduer.nau.Aut non poſuit, & non
tenet:ita loquit l.j.ff.nau.cau ſtab.& idē dicūt Doc.
in q buſcunq; artificibus publicis: ideoq; alias ſuaſi
ſcholaribus,ut iudicē adirent, cuius offō fornarius
cogeretur coquerē panē, qui hoc facere recuſabat.

ADDITIONES.

a Addite,ꝙ iſta actio depoſiti eſt priuilegiata i duobus.Primò,
quia inſtrumentum depoſiti hēt paratam executionem, nec ei
poteſt obijci compēſatio.l.pe.C.depoſ.& ibi Bart.Item in infi-
ciendo quis depoſitū,committitur furtum.l.inficiando.ff.de furt.
b An dicatur depoſitum,qñ transfertur dñium,uide Bello.lib.
.j.ſupp.c.7.Et an in depoſito ſit hoc ſpeciale,ut non poſſit obij
ci exceptio dñij,eundem Bello.lib.1.c.6.& pmitte, quotuplex
ſit depoſitum,ut hic per eundem,ad euidentiam huius §.
b Et ad hoc multum bene facit tex.ille ſingularis.in l.ſi ut cer-
to §.interdum.in fi.ff commo.de quo dixi in § præcedenti. Et
ex hac rōne nouiter infero,ꝙ in quatuor caſibus,qui ponuntur
in l.1.§.j ff.depoſ.cum ceſſat iſta ratio, tenetur depoſitarius de
leui & leuiſſima.Cogita.adde tex.in l.cum mandato.in fi.alleg.
gl.ff.de min.& hic adde,quod dixi poſt Barto.in l.facta.§.ſi ſub
conditione.in fi.ad Trebel.
c Tu dic,ꝙ quatuor ſunt,quæ faciunt depoſitariū tantū de do-
lo,& caſu teneri.ſ.cōuentio,dolus,lata culpa,mora, & oblatio,
ut no.in l.1 § ſæpe.ff.depoſ.Offerens aūt ſe ad recipiendum de-
poſitum,non tenetur niſi de leuiſſima,vt ibi per Bart.An autem
bidellus cuſtos ſit obligatus,& c.uide ſup.in pag.præced. & ad-
de ꝙ nb.ſcholaris non ſpālitee aſſignaſſet librū bidello,ſed ſim
pliciter dimiſiſſet in ſcholis, ꝙ bidellus perdens librū tenetur
ad inſtar locatoris,ſecundū l.ſi quis vxori. § apud Labeonē. de
furt.& l.dñs horreorū.ff.loca.Itē tenetur depoſitarius, ſi negat
depoſitum,& committit furtum.l.ſi quis inficiando.ff.de furt.
d Adde gloſſel.primam,quam iſte non expedit,vide hic Bello
e .Totam hanc gl.diligenter examinat hic Bellonus.
f De nobili intrante hoſpitium & tradente ualiſiam clauſam
hoſpiti,quæ poſtea redditur aperta,uide Bar.qui hæc omnia vſ-
que in fi ponit,in l.1.ff.furti aduer.nau.caup.

SVMMARIVM.

1 *Creditor,qui non accepit pignus ben. conueniens debito ſuo, poteſt pi-*
gnus reddere,& creditum petere.
2 *Hypotheca nuda uoluntate conſtituitur,pignus non,niſi tradatur.*
3 *Pignoratitia oritur ſoluto debito,uel alias ſatisfacto.*
4 *Qualiter dolus,uel culpa probetur.*

a
* §.Creditor. a No.pignus* re cōtrahi, &
in eo uenit dolus,latā culpa
& leuis,non āt leuiſſima,qa in eo utriuſque debito-
ris & creditoris uerſatur utilitas.No.ſcdò regulā, ꝙ
in eo contractu uel quaſi, qui grā utriuſque contra-
hentium celebratur,uenit dolus,lata & leuis culpā,
non āt leuiſſima.No.creditorem non ꝓhiberi pete-
re creditum,licèt pignus caſu fortuito ſit deperditū.
1 † Quid āt ſi creditor malum pignus acceperat, nec
bñ conueniēs credito ſuo,an poterit nihilominus pe
tere creditum,& reſtituere pignus?Dicite ꝙ ſic,licèt
conſuetudo Venetorum ſeruet oppoſitum.tex. eſt cū
gl.in l.creditor.ff.ſi cer.pet.Glo.ſup uer.accepit,in fi
2 No.†nuda uoluntate conſtitui hypothecam poſſe: ſi
b uero tradat,pignus appellatur:b dr.n. pignus, quaſi
pugno captum.l.plebis.§.1.de uerb.ſign. Sed contra
opp.& uř ꝙ hypotheca non conſtituatur nuda uolū
tate,quia ius naturale non cātur,niſi mediante tradi-
tione,uel cā ſimili.l. traditionib. C.de pact. Dicunt
Doct.ꝙ illud eſt regulare.Fallit in conſtitutione pi-
gnoris,quia talis conſtitutio eſt modici piudicij: ſo-
luto.n.debito,oē ius pignoris reſoluitur.l.debitor.ff.
de prec.Hinc eſt,ꝙ licèt in alienatione oīum bono-
rum ueniāt ſolum bona pſentia.l.ſi ita.ff.de au.& ar.
leg.tñ i obligōne oīum bonorū ueniunt nedū pñtia,
uerum ēt futura.l.j.C.q pot.in pig.hab. quia illa pi-
c gnoris conſtō eſt parui c piudicij.Glo. ſuper uerbo,
pignoratitia,in fi.oppo.Glo.cōiter hic, & ibi appro-
3 batur,ut†pignoratitia actio demum oriatur ſoluto,
uel alias ſatisfacto pro debito: non tñ oritur ex ipſo
actu ſoluendi, ſed oritur ex conſtitutione pignoris
præcedentis,pp tñ ſolutionē ſubſequentem,ita ꝙ ſo
lutio non eſt cā ꝓducens actionem, ſed eſt cā remo-
tiua impedimenti: quare illa actio non naſceretur.
Sed dices tu,ſi oritur ex contractu præcedenti, ergo
oritur ſub conditione,ſi pecunia ſoluetur: quæ con-
ditio

ADDITIONES.

a Nu. secundo ex. §. sua. quod inspicitur, q euenire potest. i. q quis possit institui, vel ne: ut hic, & l. 4. §. j. ff. de fideic. lib. & hr in l. si idem cum eodem. de iur. om. iud. & per Bar. in l. inter stipulantem. §. sacram. de uet. obl.

b Et adde hic gl. in uer successor, quæ est in §. in primis, quæ dicit, anomalo hærede, q ille cui adijciuntur bona causa libertatum conseruandarum, & ille qui succedit hæredi non implēti uoluntatem defuncti, dicuntur successores & hrēdes anomali. uide de isto anomalo successore post Bar. in l. 1 C. de sacrosf. eccl. in lectura, ubi dixi.

TITVLVS XIII.

De successionibus sublatis, quæ fiebant per bonorum uenditiones, & ex Senatuscon. Claudiano.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine. Supra uisum est de multiplici specie successionum: quia sunt quædam quæ hodie sunt sublatæ, vt est illa quæ fiebat per bonorum traditionem vel Senatuscon. Claud. ideo de his tractaturus intitulauit de succes. sublatis.

SVMMARIVM.

1 *Olim qui cadebat à syllaba, cadebat à toto.*
2 *Senatusconsultum, quo mulier amore seruili bacchata serua fiebat, & bona amittebat, hodie est sublatum.*

Erant. Successiones, q̃ olim p traditionem bonorū ex rigorositate iuris ciuilis,
a uel ex Senatuscon. Claud. fiebant, hodie sunt subla-
1 tę. h. d. No. j. summarium. Secundò no. † q olim qui
cadebat à syllaba, cadebat à toto: hodie est lĩtatum.
l. j. & per totū. C. de for. Itē no q sublata radice mor
2 bi, tollit & vitiū. Item no. q † Senatusc. p qđ mulier
libera amore seruili bacchata serua efficiebatur &
a bona perdebat, hodie est sublatū. a conc. l. vnica. C.
de senatuscon. Clau. & l. si liber. C. de lib. cau.

ADDITIO.

a Et sic no. q una lex potest suppleri per aliam. & primo factā. l. sed & posteriores. ff. de legi. Similiter unum statutum: quia recipiunt interpretationem passiuam, non actiuam. l. 1. de mu. & ho. de quo plenè in l. omnes populi. de iust. & iu.

TITVLVS XIIII.

De obligationibus.

SVMMARIVM.

1 *Ordo intellectualis est considerandus, non autem attendēda scriptura*
2 *Ex obligatione nascuntur actiones.*

Hic tit. aureus est, & in materia contractuū clauis, esseq; pulcherrima repetitione cōdignus: ĩ quo hūc ordinem à me obseruatū iri uolo, ut fructuosis & vtilib. articulis p̃positis, ueras maiores conclusiones eliciā. Cætera aūt, q̃ ad bene esse ad materiā subiūgi possent, vobis futuris tpibus studio camerario vi
a dēda relinquā. a Gl. rub. continuat rub. iō eā non cō
* tinuo. * Ibi §. fi. & l. 1. ff. de sta. hom. In gl. ibi, p̃mittit. q. d. quemadmodū ex ordine naturæ uidendum est prius de m̃re, q̃ debet prius in natiuitate p̃cedere filiā, ita ex ordine artis videndū est prius de obl̃one q̃ intellectu & scriptura debet pręcedere actionem. Quod aūt dixi de scriptura, intelligite ad bene esse, non de necessitate. Et p hoc non ob. q Imperator in C. & Iureconsulti in volumine Digest p̃posuerunt de actionib. & postea de obl̃onib. quia licèt ex ordine scripturæ de actionib. p̃ponatur, ex ordine tñ in-
1 tellectus intelligitur p̃posuisse de obl̃onib. † qui or-
b do intellectualis b est considerandus, non aūt scriptura. l. nec. n ff. de solu. l. 2. §. si prius, de vul. & pup.
a Sed contra p̃dicta instabis: Nam † si obligatio est m̃r actionis: ergo d̃bet p̃ducere actionem sibi similem: quia nihil tā naturale, quàm unūquodq; gñare sibi sil̃e. l. j § ius naturale, ff. de iust. & iu. sed obl̃o p̃ducit actionem sibi dissimilem, ergo &c. Probo minorem? Nā obl̃o est de iure gen. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. actio verò de iure ciuili. l. 2. §. deinde ex his. ff.
* de orig. iur. ergo p̃ducit filia dissimilis matri. Sol. * dixit Cyn q licèt obl̃ones sint de iure gent. essentialiter, tñ quia ius ciuile p̃stat eis fomentū ad producendas actiones, ab eo veluti p̃stante fomentū denominantur, arg. ĩ §. fi. sup. de pat. pot. Habetis ergo cōsiderare primò contractum, ex contractu obl̃onem, ex obligatione actionem, ex actione formā agendi ex forma agendi iudicium, ex iudicio sñiam, & ex sñia executionem. Et hæc satis, cætera dicite, vt dixi infra de actionib. in prin. ubi fui longior, &c.

ADDITIONES.

a Præmitte pro euidentia huius tit. ex mente gl. hic, q differentia est inter cōtractū & obl̃onē: quia cōtractus siue contrahere est facti, & in facto consistit, ut emere, locare, & pignorare, &c. Et est triplex contractus. s. proprius, improprius q magis improprius. Proprius est, qñ hinciude. i. ex vtriq; parte oritur obligatio. l. Labeo §. contractū. de verb. sig. ut est in emptione, locatione & simili. Improprius est, qñ solū una pars obligatur, ut in donatione, in qua donans solum obligatur, & qñq; de euictione. l. Aristo, §. si de dona. Et in mutuo, in quo recipiens obligatur tantum ad restĩonem. l. a. ff. si cer pet. Et in stipulatione, qñ solum una pars obligatur: nam tunc est proprie contractus, ita in intelligitur infra de diuisione stipu §. conuentionales. Magis improprius contractus est, qñ ex nulla parte oritur obligatio, sed prius facta dissoluitur: ut est transactio nudo pacto facta, ex qua non agitur ad interesse ante implementū conditionis, de quo p Bar. in l. siue apud acta. C. de transac Et ut est liberatio per acceptilationem, infra quib. mod. tollitur obliga. in princ. Si ergo statutū facit mentionem de contractu, intelligitur de p̃prio. Et iō statutum dictans quod p̃scribatur decennio contra negligentem petere sibi debitū ex contractu alieno non habebit locum in promissione facta est stipulatione uel alio cōtractu. in quo solum una pars obligetur, quia statuta sūt proprie intelligenda. l. j § si quis nauē. ff. de exercit. & p gl. in d. uer. contractū. Sed obligatio, q̃ oritur ex cōtractu seu facto ē triplex. s. naturalis & ciuilis, naturalis tñ & c. u. tm ut infra. Et ex ipsa obligatione oritur actio, q̃ est ius persequendi, ut infra de actio. in prin. Præcedit igitur contractus tanq p̃r, ex quo p̃ducitur obligatio tanq̃ filia, ex qua obligatione oritur actio, quæ est tanquam nepus, ut dicit gl. in l. & an eadem §. actiones de excep. rei iudic. & in l. j. in gl. magna, circa mediū. ff. de cdē. Aliquando tamen non est natiua, sed datiua, quia de facto intētatur, ut no. in l. ubi pactum. C. de trans.

a Hanc continuationē gl. quā sequuntur Doc. reprehendit hic Bello. qui tenet Imperatorem in hoc ti. tractare adhuc de reb.

b Et si tu instares. Si attenditur ordo intellectus, ergo sequitur q etiam in hoc libro si præposuisset titulum de actionib. huic tit. nō male fecisset, quia secundum ordinem intellectus intelligeremus postpositum. Dico q male fecisset, & malum ordinem seruasset: & plus dico, quòd in tit. ff. & C. de acti. & obli. attendimus ordinem intellectus, hic autem non. Et r̃onem diuersitatis assigno, quia in ff. & C. est posita rub. simul de actio. & oblig. unde in eis quæ simul & coniunctim fiūt, non est dare prius nec posterius, nec attendimus quid prius ponatur aut scribatur, vt est tex. no. in l. quidam in testamento. ff. de pecul. lega. Solum ergo tunc attendimus ordinem intellectus & non scripturæ, hic autem in isto libro istæ rubricæ sunt diuisim & separatim positæ, unde bene tunc attendimus, quid præcedat aut sequatur. Hac theorica utuntur in simili Doc. in l. 2 § prius. ff. de uulg. & pup. & habes per istum supra de vulg. subst. in fi. princ. & §. in liberis. supra de pup. subst.

Decla-

Declara hanc sol.ne per Bello.hic,quem vide, quia etiã te
net contra communem,q actio oriatur ex contractu.

SVMMARIVM.

1 *Titulus ad titulum est continuandus.*
2 *Paria sunt aliquid inducere, & inductum cõprobare authoritate sua.*
3 *Obligatio triplex est.*
4 *Naturalis obligatio duplex,*
5 *In chirographo ante biennium est nata ciuilis obligatio sola,non naturalis.*
6 *Confessio extra iudicium facta,nihil disponit circa obligationem, sed solum probat.*
7 *Pactum de non petendo,tollit obligationem naturalem ipso iure.*
8 *Obligatio naturalis causatur de iure gentium.*
9 *Ille appellatur uerus debitor, à quo inuito debitum exigi potest.*
10 *Debita inexigibilia defectu actionis possunt compensari, sed inexigibilia defectu exceptionis compensari non possunt.*
11 *Naturalis obligatio producit effectum compensandi.*
12 *Sententia absolutoria tollit ciuilem obligationem, per exceptionem naturalem nullo modo tollit.*
13 *Per sniam absolutoriã iniq; latã non tollitur naturalis obligatio.*
14 *Per iuramentum tollitur naturalis obligatio.*
15 *Pater non obligatur filio ciuiliter,nec econtra,sed bene naturaliter.*
16 *Appellatione rei facta continentur.*
17 *Contractus propriè dicitur ultro citroque obligatorius.*

Nunc. Non summatur breuius, sed diuidit
in quinq; partes.Nãm in prima con
tinuat titulum ad pcedẽtes.In scda ponit obligatio-
nis diffinitionem.In tertia ponit unam diuisionem
obligationum.In quarta ponit aliam diuisionem.In
quinta ponit ultimæ diuisionis subdiuisionem.Scda
ibi,oblĩo est.Tertia ibi,oĩum ãt.Quarta ibi,sequens.
Quinta ibi,prius In tex.ibi,obligationes. ut apertè
1 postea de actionib.loquatur.No.primò, † titulũ ad
titulum esse continuandum,concor.l.2.de sta.ho.cũ
si.qd dixit Bal.uerum non de necessitate, sed ad bñ
esse,vt primis quibusq; proxima copulata procedãt.
l.cum de lanionis.§.asinam,de fun.inst.instr.quę le
ga.No.diffinitionem obligationis, quæ clare patet
a in litera.Itẽ no.a q oblĩones aut sunt ptoriæ,&c.Hęc
prima diuisio respicit cãm efficientem,a quo.s.iure
oblĩones producant in esse.Item no.in tex.,ibi,com-
2 probatę,†paria esse aliquid inducere, & inductum
comprobare autoritate sua.cõcor.l.2.§.sed quia.C.
de iu.vet.enucl.Item no.in vers.sequẽs,q obligatio-
nes pueniunt aut ex contractu, aut ex quasi contra-
ctu,aut ex maleficio,aut ex quasi.Et ista scda diuisio
cãm materialem respicit,ex qua inducitur oblĩo. Itẽ
b no.in versi prius.b q obligationes, q̃ proueniunt ex
contractu,aut dicuntur prouenire seu causari re,aut
verbis,aut literis,aut consensu.Et hæc tertia diuisio
respicit cãm formalem,hoc est,scdm qd formentur
& qualificentur obligationes.Est quarta, qa quædã
sunt reales,quædam verò psonales, quod per eas cõ
sequi debeamus,de quib.dixi infra de actio.in prin.
& ista respicit cãm finalem.Cõtra text.& pdicta op
po.& vr̃,q non sint obligationes competenter diui-
sæ:quia obligationum q̃dam sunt naturales, q̃dam
verò ciuiles.l.fideiuss.§.fideiuss.ff.de fideiussor.l. in
his.§.Imperator.ff.de sol.Sol.dicunt Docto. q hic
voluit diuidere oblĩones efficaces:quod ex eo suade
tur,quia diffinit oblĩonem efficacem,& illę sunt abu
siuæ,vt hr̃ in iurib.s̃.alle.& ideo p intellectu mate-
3 riæ dicite,q†triplex est obligatio,naturalis tm̃,ciui
4 lis tm̃,naturalis & ciuilis mixta. † naturalis est du-
c plex:quædam est naturalis incognita iuri ciuili, c ut
est illa qua disponitur ex lege naturæ,vt benefacẽti
benefaciamus.Et hæc subdiuiditur:quia quædam ĩ
meris & puris terminis naturalib.est,cuius est effe-
ctus:quia primò operatur psumptam donationem.
l.si non remunerandi.§.vnde Papinianus.ff. manda.
Secundus effectus,quia obligat donatarium ad ali-
mentandum donatorem egentem.glo.ẽ not.in l.fin.
C.de renoc.donat.Tertius effectus est,quia facit va-
lere donationem sine insinuatione,q̃ alias non uale
ret.glos.est ord.in l.Attilius Regulus.ff.de donatio-
ni.Quædam est naturalis non relicta in meris termi
nis naturalib.sed reducta ad necessitatem præstatio
nis,ut est q libertus bñ faciat patrono, qui sibi bñ
fecit præstando libertatem.Effectus huius oblĩonis
est duplex.Primus,quia pt cogi dupliciter a iudice
pstare id,quod lex statuit,puta operas,& similia.l.i.
§.si patronus.ff.de off.præfe.urb. Secundus effectus
est,quia solutum indebitum per errorem non repe-
titur.l.si non sortem.§.libertus.ff.de condi.inde. Se
cũda species principalis naturalis obligationis est,
quæ prouenit ex pacto nudo, & ista non producit
actionem.l. iuris gentium. §. sed cum nulla. ff. de
pac.Effectus huius naturalis oĩonis est quadruplex,
fm Doct.Primus,quia solutum indebitum natura-
liter non pt repeti.l.naturaliter.de act.& obli.l. fide
d iussor.§.fideiussor.ff.de fideiuss.Secundus d effectus
est,quia pt cum debito efficaci compẽsari.l.ẽt. ff. de.
compens.Tertius effectus est,quia pt deduci tale de
bitum naturale in constitutum,& fieri exigibile.l.i.
§.an debitum.de const.pec.Quartus effectus est, qa
pt accedere p tali oblĩone naturali fideiussor,qui ef
ficaciter obligabitur.d.l.fideiussor.& l.fi.ff. de iure-
iur.Vos addite vnum effectum, quia operatur ut ex
interpellatione facta p hmõi debito naturali quis
in mora constituatur, vt stipulatio pœnalis commit
tat.glo.est ord.in l.nuda.C.de contrah.& com.stip.
Addite sextum,quia operatur, vt per denunciationẽ
euangelicam compellatur debitor hmõi debitum
soluere:quia inter simplicem loquelam & solennẽ
non facit Deus drĩã.c.1.ubi Docto.no.extra de pac.
Adijcite septimum,quia obligat quem ex pacto li-
beratorio amplius non petere.glo.est ordin. in l. si
unus.§.pactus.ff.de pactis. Ex quo dixit no.Bart. si
mulier ex forma statuti prohibetur se obligare sine
consensu parentum, non poterit facere pactum de
non petendo,quia hoc tale pactum obligat paciscẽ
tem naturaliter non petere.Amplius dixit Bal. q si
statutum prohibeat mulierem contrahere, q nõ po
terit facere pactum nudum de non petendo, quia ta
le pactum appellatur contractus.gl.est aurea in l. 1.
in prin.ff.de act.& obl.Est ẽt naturalis obligatio, q̃
prouenit ex contractu solenni,sed non pducit actio
nem,non pp frigiditatem contractus, sed pp condi
tionem personarum:ut est quando per contractum
filius promittit fratri vel patri in potestate eadem
constituto.s.fratre.l. frater a fratre. de cond. inde.
vel si pupillus ex contractu obligetur alicui sine au
toritate tutoris.l.1.ĩ fi.ff.de noua.l.pupillus, de aut.
tut.& hoc satis de naturali obligatione.Est & ciuilis
e obligatio tantum: e & hæc subdistinguitur, quia quę
dam est ciuilis,quæ semper fuit & est sola.de qua di
cam in gl.Quædam est ciuilis, quæ nunc est sola,
sed semel fuit admixta naturali, & est quando.

factum

factum est pactum de nõ petendo. & de hac ẽt dicã cum gl. Quędam est, quę sp fuit & est admixta naturali, ut est illa quę prouenit ex solenni contractu, & sic habetis tertiam speciem, q̃ appellatur naturalis
* & ciuilis. Gl. j. ibi, i* literarũ obligatione. Colligitis
5 ex hac gl. † q̃ in chirographo ante biennium est nata ciuilis obligatio sola, non ãt naturalis. Iaco. de Are. damnauit hanc glo. dicens, q̃ nulla obligatio neq; naturalis neq; ciuilis est nata. Mouetur primo, nam mutuum est cõtractus, qui celebrat re, inf. ti. j. in prin. & l. 2. ff. si cer. pet. Sed hic nulla res, nulla pecunia est numerata, ergo nulla obligatio est nata. Secundò monetur ipse, quia in ista confessione inest cõdõ, si pecunia numerabit. l. si. C. de nõ nu. pe. ergo antequam pecunia numeretur, & sic condõ purificet, nulla obligõ oritur. l. cedere dië. de verb. sign. & §. oĩa. inf. de ver. ob. & hanc opi. firmauit Bar. p l. qui pecuniam. ff. si cer. pet. per l. pe. ff. quæ res pig. obli. poss. per l. j. §. fi. ff. qui po. in pi. ha. Hãc opi. suadebat D. Christ. ratione tali. Nam cõfessio emanata extra
6 † iudicium nihil disponit circa obligationẽ, sed solum pbat. l. Publia. §. fi. ff. depo si. ergo ex hmõi confessione non erat obl'o nata. Ego suadeo istam opin. per tex. aptum satis, inf. de lit. obl. ibi, vt cum hodie quæri non p̃t. Pet. verò de Bellap. tenuit totum econtra, videlicet q̃ ante biennium non solum ciuilis, uerum etiam naturalis dicatur nata: *fretus primò, in
* talem confessum datur actio, sed agenti obstat exceptio non numeratæ pecu. l. si ex cautione. & l. in con
h tractibus. C. de non nu. pe. ergo erat vtraq; obligatio nata, vt vidistis sup. eo. in rub. Scdò mouetur, nã
i talis confessus potest condicere liberationẽ à debitore. l. si cum exiguam. C. de cond. ob cau. & l. si qua
K si. C. de nõ nu. pe. ergo erat obligatio. l. decem. ff. de ver. obl. Tertiò mouetur, quia ista confessio hẽt formam suam: & licet fiat vt pecunia numeretur, naturalis tamen obl'o interim impediri non dẽt, vt vidimus in ti. de cond. ob cau. Hanc opi. ego suadeo rõne duplici. Prima rõ, quia ista confessio habet annexam tacitam promissionem, confiteor recepisse, ergo confiteor reddere. l. cum quid. ff. si cer. pe. ergo ex tali pmissione tacita, erit obligatio nata. Præterea promissio facta sine cã, parit mero iure oblõnẽ efficacem. l. 2. §. circa. ff. de exce. do. ergo & ista facta cum causa, quæ postea ad actum non est deducta. Ego sp arbitratus sum opi. glo. esse veriorem hoc loco, vt sola ciuilis, non autem naturalis sit nata: nam naturalis est cãta ex consensu. l. Stichum. §. naturalis. ff. de sol. sed iste qui confitetur non cõsentit, quia decipit. l. si per errorem. ff. de iur. om. iu. ergo non est
f nata naturalis. quis. n. sani capitis f dixerit, hunc cõfitentem consentire, si putauit pecuniam non numerari debuisse? Quòd ãt sit nata ciuilis, pbatur, quia hoc chirographum habet formam suam, & à lege receptã, ergo est nata ciuilis, ut inf. de li. obl. in prin. Non ob. q̃ mutuum sit cõtractus re, & hic nulla res interuenerit, quia illud procedit in mutuo naturali: at nos loquimur in mutuo ciuili, & tunc secus. & de hoc est gl. in l. a. §. fi. ff. si cer. pet. Non ob. q̃ in tali cõ
g fessione insit condõ, g quia illa est conditio tacita, & extrinsecus veniens à verbis, quæ non habet actũ suspendere. l. condões quæ extrinsecus. de conditio. & demon. Non obst. l. qui pecuniam cum si. all. per Bar. quia loquuntur de promissione de recipiendo in futurum, de qua promissor liberare se p̃t non recipiendo, uel verius non obligare nõ recipiendo. Non ob. arg. D. Christ. q̃ confessio non disponat: q̃a illud uerum in mutuo naturali, & in quocunque cõtrãctu, qui re celebratur. Secus in mutuo ciuili, & in alijs contractib. qui verbis, literis, aut consensu perficiuntur. l. quidam. & l. Lucius ff. de const. pe. Non ob. uer. ut cum hodie. inf. de li. obl. quia rñr q̃ tunc post biennium obligatur. s. efficaciter, ante tñ erat obligatus ciuiliter. Non obstant arg. Pet. q̃ in confessum detur actio, sed ob. agenti exceptio non numeratæ pecuniæ: quia loquitur de exceptione intentionis & facti, quę nullum ius p̃supponit in agente. glo. est or. in l. qui se d̃re. de cond. ob cau. Non ob. q̃ ista cõfessio habeat formam confessionis, sed non hẽt formã promissionis. Et per hoc non ob. tit. de cond. ob cau. quia ibi promissio iteruenerat & rei tradõ. Non ob. l. si exiguam. & l. si quasi. quia loquuntur de obl'one facti condicenda. Non obst. q̃ ex ista confessione insurgat tacita pmissio, quia rñr q̃ illa pmissio licet insurgat, tñ quia est erronea, non pducit naturalem obligationem tanquam uacuatam consensu. l. Stichum. §. naturalis. de sol. iuncta l. si per errorem. ff. de iur. om. iu. Non ob. l. 2. §. circa. ff. de excep. do. q̃a loquitur in pmissione, quæ est actus disponendi, & obligationem pducendi: nos uerò loquimur ĩ confessione, qui non est actus dispositiuus. l. Publia. b in fi. ff. depo. quia habet formam literarum receptam à lege ciuiliter, & ideo obligatur. In ea glo. i ibi.
§. præterea. Concludit ergo glo. q̃ † pactum de non 7
petendo tollit obligationem naturalem ipso iure. k Sed contra hoc opp. & uĩ q̃ naturalis non tollat ipso iure. l. si unus. §. pactus. ff de pact. Sol. ibi loquitur de pacto obligatorio de non petendo, quod non inducit ipso iure naturalem obligationem: nos uerò loquimur de pacto liberatorio de non petendo, q̃d tollit naturalem ipso iure. l. Stichum. §. naturalis. ff. de sol. Rõ diuersitatis sumitur ex reg. iuris, Fauorabiliores. Sed iterum contra, & uĩ q̃ nulla obligatio tollatur neq; naturalis neq; ciuilis: quia non obstante pacto, creditori in debitorem datur actio. §. præterea. inf. de excep. ergo nulla fuit sublata: alioquin se d
queretur absurdè dictum, q̃ sola ciuilis pduceret actionem. Sol. dixit Bar. q̃ licet sola ciuilis obligatio quę semper fuit sola, non pducat actionẽ, tñ illa q̃ semel fuit cum naturali coniuncta, pducit. Probat exemplo naturali: nam licet mulier q̃ nunquã fuit masculo coniuncta non possit producere partũ, tñ illa quæ semel fuit coniuncta, masculo sublato, & partu concepto, p̃t producere partum. Ego pnto responsionem Bar. bonam, sed rationem non procedere. Nam licet cã efficiens, & rem in esse pducens, si tollatur de medio, res ipsa in esse pducta conseruatur, vt est in fabro, qui licet moriatur, cultellus tñ remanet: & in fabricatore domus, qui licet moriatur, ædificium tñ non perit: & sic in masculo, qui licet moriatur partu concepto, partus tñ non perit: non tñ est ita, q̃n cã est producens & productum in esse conseruans; nam sublata cã, tollitur ille effectus producendi. Hinc est quòd dicitur, cessante ratione legis

legis, cessat ipsa lex, quia rō legis est cā nedum producens legem in esse, sed ēt pductam conseruans. c. erit āt lex, distin. j. Sic in proposito, naturalis & ciuilis obl̄o est cā nedū producens actionem, sed etiā conseruans, vt pbatur hic in diffōne: ergo ea sublata dēret impediri actio. Vñ reddit e aliam rōem, q̄ ex ista ciuili semel iūcta cum naturali iō producitur actio, quia adhuc durant reliquiæ antiquæ naturalis, arg. in l. vnius §. seruus meus. ff. de qō. & in l. j. in fi. cum seq. ff. ret. amo. In ea. gl. ibi, hic diffinitur. No. ex gl. hic diffiniri naturalem & ciuilem obl̄onem simul. Aliqui dixerunt, q̄ hic diffinitur naturalis sola, & q̄ ciuilis obl̄o non est subā, sed qualitas naturalē qualificans: qd communiter reprobat: qa sequeret q̄ non esset ciuilis obligatio de p se, cū qualitas sine subiecto esse nō possit, arg. ā l. j. ff. de seruit. lega. qd tñ est falsum, ut sup. dixi, ideo glo. tenebitis. In ead.

8 gl. in fi. No. ex gl. pobl̄onem naturalem cāri de iure gentium, p qua est l. cum amplius. §. is natura dēt. ff. de reg. iur. Sed opponitur, & imò vr q̄ sit de iure naturali primæuo, non āt de iure gentiū: nā seruus obligatur naturaliter dño. l. nec seruus. ff. de pecul. l. si id qd. ff. de cond. inde. & tñ seruus de iure gen. hr pro nullo. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Sol. vt dixit

* Bar.* Quædam est naturalis obligatio ex instinctu naturæ pueniens, vt q̄ bñfacienti bñfaciamus: & illa est de iure naturali primæuo oībus animalib. conueniens. l. sed & si lege, §. cōsuluit. ff. de pet. hær. Quędam est naturalis obl̄o, quæ prouenit ex consensu, & ista puenit de iure gentium. l. cum amplius, sup. alleg. Non ob. q̄ seruus obliget naturaliter, & tñ iure gentium p nullo hēat: quia rñr q̄ duplex est ius gentium: vnum q̄ statim atque creatæ gentes fuerunt in esse pductum est, ab exordio naturalis creaturæ, ut, q̄ pacta sideſq; seruenī: quo iure nondum seruitus, nondum bella pducta erant: & eo iure inspecto seruus naturaliter obligat: & eo naturalis obligatio ex eo iure gentium. Quoddam est ius gentium secundarium, quod excrescente hoīum malitia fuit in esse pductum, quo iure inuenta fuerunt bella, seruitutes, captiuitates, & eo iure seruus non obligat. §. pterea, inf. quib. mod. tol. obl. l. seruus Titio. ff. de fideiuss. Fatetur tñ q̄ effectus tributi obligationi naturali retinendi, & cōpensandi, nō hērent

1 locum in seruo obligato. Non ob. l. si id, quod dns. qa loquit in dño obl̄ato seruo naturaliter, & eodē mō. l. quib. diebus. §. dñs. ff. de cond. & dem. Probat etiam p titulum. C. an seruus ex suo facto. Probat ēt rōne. Nam si seruus aliquid soluat qd naturaliter tñ dēt, poterit tñ à dño repeti, quia non potuit soluisse in pīudicium dñi. Item nec potuit cōpensari debitum seruo, qa illud est acquisitū dño. l. placet. ff. de acq. hær. Et si dixeris, nonne seruo manumisso poterit hēre locū effectus cōpēsandi & retinēdi? Rñdeo q̄ non, qa seruus manumissus nouus hō est effectus, l. q̄ tes. §. aream. ff. de sol. l. eum āctū. ff. de neg.

m gest. m Gl. sup uer. necessitate. ibi, Velleiano. n No. ex

n gl. duo. Primum, q̄ ille appellatur uerus debitor, à

9 quo debitum tanq ab inuito extorqueri pt. facit l. si deicommissa. §. si rem, ff. de leg. 3. Ex quo dixit Bar. q̄ si testator grauauerit unum ex hēdibus, ut teneat soluere debita, q̄ intelligit de debitis exigibilib. nō āt de his q̄ nō pñt exigi defectu actionis & obligationis, ut ex debitis ex pacto nudo, vel de his q̄ non pñt exigi pp uires exceptionum, all. l. si is, cui. §. Flauius. ff. de solu. Quod verum litat Bal. qñ testor hēt alia debita exigibilia: si āt nulla hēt, intelligeret ēt de debitis non exigibilibus, argumētum optimum in l. fundus, qui locatus. ff. de fun. inst. instr. leg. & ut actus potius ualeat q̄ pereat, arg. in l. quoties. ff. de reg. iur. Si tñ testōr mādauerit oībus exolui p salute aiæ suæ, non uenirēt exoluēdæ pęnæ debitorum. Rō, qa cū testōr adiecit illa uerba, p salute aiæ suæ, uisus est se referre ad forum pęnitentiale, quo inspecto delictorum pęnę non dēnt, gl. est ord. in can. fraternitatis. 12. q. 2. dictum in l. q bus diebus. ad fi. ff.

10 de cond. & dem. Scdō colligitis ex glo. q̄† quædam sunt debita inexigibilia ex defectu actionis & obligationis, vt est debitum ex pacto nudo, & tale debitum compensari pōt. l. ēt. ff. de compensationibus. Quædam sunt debita inexigibilia ex uirtute exceptionis, o & talia compensari non pñt. l. quæcunq; & ibi gl. ff. de compens. In eadem gl. ibi, fideiussor. o

11 aduerte alium effectum: q hęc naturalis obl̄o p ducit effectum cōpensandi. l. ēt, ff. de cōpensa. In eadem gl. p ibi, §. hæc disputatio. colligitis ex gl. q p sñia absolutoria inique lata tollit ciuilem obl̄onem non ipso iure, sed p exceptionem: naturalē uerò obl̄onem nullo mō tollit. & idem tenet gl. in l. cum à te. ff. de dolo, in §. item in iudicio, inf. de excep. Glo. uerò in l. j. ff. de cond. ind. tenet q̄ ciuilis ipso iure tollatur. l. miles. §. iudicati. ff. de sen. & re iu. l. actori. C. de iure p q

12 iu. ergo† eodē mō & p absolutoriā ipso iure dissoluet. regula iuris, Nihil tam naturale. Sed hęc gl. cōiter approbatur. Ad arg. rñdetur, q̄ facilius quid in esse pducitur q̄ pductū tollat, l. patre. ff. de his qui sunt sui, uel alie. iur. & pbatur in materia pposita, nam uerborū obl̄o licet quamcūq; obl̄onem inducat, tñ acceptilatio, q̄ est ēt creatura iuris ciuilis, nō tollit ēt quācūq; obl̄onem. §. itē p acceptilationē, inf. qb. mod. tol. obli. l. an utilis. §. acceptum & l. si acce-

13 ptolatū. ff. de acceptil. Scdō colligitis ex glo. q̄† per sñiam absolutoriam inique latā non tollit naturalis obligatio. r p q̄ qua bñ facit l. Iulianus. ff. de cond. in deb. l. iudex. ff. eo. l. pcurator ad exhiben. §. 1. ff. rem rat. hab. Suadetur & rōne: nā naturalis obligō cāturex cōsensu, & sic de iure gent. l. cum amplius. §. is natura dēt. ff. de reg. iur. ergo non. debet posse tolli per sñiam, q̄ est creatura iuris ciuilis, vt hic in gl. Nunc nō obst. qd dixit Petr. q̄ imo nulla tollatur nec naturalis nec ciuilis: qa nō obstāte sñia contra debitorē absolutum agi pt, sed agēti rei iudicatæ obstat exceptio. §. itē si i iudicio, sup. de excep. ergo obligō nulla sublatā, alioquin sequeret q̄ sola naturalis pduceret actionem. quia rñdet Bart. q̄ licèt ex sola obligatione quę sp fuit sola, non pducatur actio, tamē ex sola naturali quę fuit concomitata ciuili oritur actio. d. §. si in iudicio. Et probat exemplo, de quo heri dixi, de masculo & muliere. Vos cōprobate ratione, quam tunc dixi. s. quia durant reliquię ciuilis obligationis, arg. in l. j. in fi. ff. rer. amo. Huic sententię etiam non obstat, quod secundò introduxerat Pet. quòd nulla obligatio tollatur ea ratione: nam actus agentium non debet operari ultra uoluntatem

tatem eorum.l.non oĩs.ff si cer.pet. & iura sunt uul-
garia: sed iudex, qui absoluit debitorẽ, non gerit in
mẽte velle tollere obligationem cãtam, sed imò ab
soluit, qa nullã putat subesse, vt ꝑ iudice bona cõie
ctura sumatur.l.Herennius.§.Caia.ff. de euict. ergo
nulla sublata: quia respondet D. Ghrist. quod licèt
non gerat in mente, tñ ex quasi contractu qui cele-
bratur per partes in iudicio, tollit͛ ista ciuilis. agunt.
n.partes, quæ litigant, hoc in iudicio, vt iudicis ste-
tur sniæ.l.3.§.idem scribit.ff.de pec. Vnde aberrant
longè Doct.qui dixere, ex snĩa condemnatoria pro-
duci actionem & obligationem, quia hoc non est ve
rum: quia iudex qui condemnat, non agit hoc in mẽ
te vt obligatio aliqua causetur, sed quod cãta execu-
tioni demandetur. Dr̃ igitur obligatio prouenire, &
similiter actio, nõ ex snĩa, sed ex quasi contractu qui
celebrat͛ in iudicio, vt sup.dixi. Ego multiplicibus
argumentis defensarem ꝙ & ciuilis & naturalis tol
lat͛. Demonstrat͛ sic. Nam in iudicio quasi contrahit͛
ex quasi consensu litigantium, d.l.3.§. idem scribit.
ergo naturalis tollit͛.l.Stichum.§.naturalis. ff.de so-
lu. Scdò arguit͛ sic. Naturalis oblĩo cãtur de iure gen.
l.cum amplius.§.is natura dẽt, de reg.iur. Sed de iu
re gen.obedire tenemur snĩjs magr̃atuum. l. ueluti.
ff.de inf.& iu.c.si quis venerit, de ma.& obe ergo ex
ista tacita obedientia erit sublata naturalis. Tertiò
nam p cõsensum liberatorium tollit͛ naturalis obli
gõ.l.Stichum.§.naturalis.ff.de solu.Sed ille qui non
appellat à snĩa absolutoria, vr̃ consentire.l.ab eo.C.
quõ & qñ iudex.l.j.C.si sępius ĩ integ.rest.fue. post.
f ergo naturalis sublata. ∫ Quartò suadet͛ sic: † Per iurm
14 tollit͛ naturalis obligõ.l.Stichum.§. naturalis, ergo
& per sniam: quia a pari procedunt snĩa & iurm.l.2.
ff.de iurein. Deniq; & quintò. Nam si debitor iura-
uit soluere vsuras, hẽt duplicem modò sibi prouidẽ
di. Primus, vt soluat, deinde, repetat. Alius vt petat
se absolui ab hmõi promissione iurata.c.debitores,
extra de iureiur. Sed si talis snĩa absolutoria non tol
leret naturalem obligationem, certè hoc remedium
esset vanum, quia virtute solius naturalis obligatio-
nis poterat conueniri de iure canonico.c.j. extra de
pactis, & ibi not. Sed possetis respondere, ꝙ hoc ar-
gm̃ non concludit: quia imo ẽt si naturalis non fuis
set sublata, nihilominus debitor conueniri non pos
set, quia erat obligatus in salute animæ, vt vsuras re-
mitteret. Vel dico, ꝙ ideo ibi tollitur naturalis, quia
illa snĩa erat & iusta & æqua, & iudex gerebat in mẽ
te eo casu euellere omnem obligationem subsecutã
ex promissione turpi: sed in casu nostro sententia ab
solutoria erat iniqua. Ad argumenta mea possetis re
spondere, ꝙ procedunt in sententia quæ transiuit in
rem iudicatam, à qua non est appellatum, vel si ap-
pellatum fuit, appellatio est deserta: quia tunc ma-
gis uirtute consensus subsecuti, quàm insurgentis ex
quasi contractu tollitur naturalis. In ead.gl.in fi. no.
15 † patrem filiofamil.non obligari ciuiliter, nec ecõ
tra, sed bene obligari naturaliter. No. rationem gl.
Sed vos adijcite subtiliorem. Nam ideo pr̃ filio non
obligatur ciuiliter nec econtra, quia inspecto iure ci
uili pr̃ fingitur vna persona.§.ei qui.inf.de inut.stip.
l.fi.C.de impub.& aliis subst. unde inter eos non ca
dit ciuilis obligatio, & in eodem subiecto concurrit
actio & passio, contra l.suo.§.pen.ff.de leg.j. Sed iõ
inter eos oritur naturalis, quia naturalis est iuris gen
tium.l.cum amplius, sup.alle.quo inspecto nõ dr̃ fi-
lius eadem persona cum pr̃e, quia ius gentium solã
veritatem intuetur, non ãt fictionem operatur. l.ex
hoc iure.& ibi not.de iust.& iu. Hæc uerò limitabi-
tis, ꝙ pater non obligatur ciuiliter filio in ptãte, nec
ecõra in bonis aduentitijs & profectitijs: in bonis
ãt castrensibus uel quasi bene obligatur ciuiliter pr̃
filio & econtra. Et ideo dixit alibi gl. quòd in causis
castrensibus vel quasi potest cedi actio & obligatio.
16 tene menti. Glo.super uer.rei, in fi. No. † appellatio-
* ne rei * facta quoque contineri. Ex quo dixerunt ali-
qui, quòd si statuto caueatur quod pro quacunq; re
petita soluatur solidus pro libra, quòd habebit locũ
in facto petito: quod uerum limitat hic Bal. quando
tale factum petitum erat ęstimabile, ut librum scri
bi, domum ædificari, & fossam fodi. Si autem esset
inæstimabile, ut facere uxorem consentire, tunc ni-
hil esset soluendum: quia uerba statuti debent intel
ligi in casu possibili, hoc est, quo res ęstimari possit.
l.non solum.ff.de act.& ob.l.si ideo. C. ad Sylla. Et
ideo dixit Bar. ꝙ si statutum dicat, ꝙ mulier sine cõ-
t sensu parentum non possit obligari, t habet locum
quando habet parẽtes; sed si neminem haberet, pos
set sola obligari. Tutissimum tamen esset hoc casu
adhiberi authoritatem iudicis in defectum parẽtũ,
sicut alibi adhibetur pupillo in defectum tutoris.l.
pe.C.qui admit.ad bon.poss.l.si ĩfanti.§.1. C. de iu.
u delib. Glo. in uerbo, u secundum. x Glo. super. uel
x ex contractu, in fi. No. † appellatione contractus in-
17 telligi proprie contractum ultro citroq; obligato-
y rium. y pro quo.l.Labeo.ff.de uerb.sig.in gl.alle. Ex
quo dixit Bar. ꝙ si statuto caueatur, ꝙ qui non petie
rit debitum ex contractu intra decem annos cadat
à iure suo, non hẽt locum in creditore ex mutuo, qa
ille non est propriè contractus, cum solum recipiẽs
obliget͛, non autem numerãs. Gl. sup uer. consensu,
in fi. Dicite ut dixi sup. ĩ prin. ubi clarius explicaui.

ADDITIONES.

a Ad omnes hos §§. sequentes uide inf. Bello. loco suo.

b In uersi sed prius. Sed cõtra istum tex. opp.& imò 1. F ꝙ obli-
gationes ex contractu cõtrahantur re tñ, vt infra de obligatio
nibus quæ ex maleficio, in prin.& l.ex maleficijs. in prin. ff. de
actio.& obligatio. ubi dicit text. ꝙ obligationes ex maleficijs
nascuntur re tñ, ut iniuria, & tñ illa committitur re, uerbis, &
literis. Probo & fortius, maleficia committuntur facto & sic re:
dicto & sic uerbis: consilio, & sic consensu: scriptura, & sic lite-
ris. Ista motiua facit gl. in d.l.ex maleficijs. in prin. Quo ad pro
positum dic, non dici maleficium nisi illud quod fit re, aliud ãt
appellatur aut maledictum, aut male scriptum, aut male con-
sultum, qd rescripsit Ang in d. prin. infra de obliga. quæ ex ma
lefi. Secundo oppo. ꝙ obligationes ex cõtractibus sint tñ tres,
ut l.i.in prin. ff. de actio.& obl. Solue ut ibi in gl.& tene quod iu
re Digest. non sit nota obligatio literarum.

e Quæ sit obligatio naturalis ĩcognita prorsus à iure ciuili &
qui sint eius effectus, hoc nota ad similitudinem filiorũ, de qui
bus dixi supra titu. de adoptio. in princ p.& quæ scripsi supra in
titu. de iure natu gent.& ciui. in princip. Et dum dicitur hic, il
la naturalis est incognita à iure ciuili, intellige. s. dispositione,
quia circa causam ius ciuile nihil disponit nec approbando,
nec improbando. Et illa quæ hic ponuntur, sunt ex mente Bar.
in l.ex hoc iure. ff. de iusti.& iu.& melius cadunt infra in glos.
necessitate. dum ponit unum effectum obligationis naturalis.
Mihi autem in hoc puncto quotuplex sit naturalis (quia Bar.
in d.l.ex hoc iure ubi ponit hanc materiam, eã non bñ expla
nat) uidetur sic dicendum, ex mente tamen ipsius Bar. ꝙ prin-
cipaliter

cipaliter duplex sit obligatio naturalis. Quædam quæ est introducta solo instinctu naturæ vt bñfacienti bñfaciamus, ab anti, quod est contra, & doron donatio, quasi contraria donatio, vt declarat gl. in d. l. sed si leg. §. cõsuluit. & istam credo esse de iure naturali, quod est commune et brutis, cum ista etiam conueniat animalibus brutis, ut patet ad sensum, & ita etiam expresse firmat Nicol. de Neapo. hic, et ista est duplex: quædam quæ est relicta in puris & meris terminis naturalibus solius instinctus: quædam quæ est redacta ad necessitatem, ut hic per istũ. Quædam est secundo principaliter est obligatio naturalis inducta nõ dico instinctu naturæ, imo ratione naturali, quæ dictat pacta, conuentiones fidemque seruari. Et ista etiam est duplex: quædam est fomentata à lege, ita ut pariat actionem, iuxta l. legitima. ff. de pact. & l. legem. C. de pact. Quædam est relicta sine fomento, & ista operatur effectus, de quibus hic per eum. Est postea quædam alia ad liberandum, de qua in l. si unus § pactus ne peteret. ff. de pact. Ista theorica plus mihi placet cæteris, quæ tamẽ sumitur pro maiori parte ex verbis Barto. in dicta l. ex hoc iure. Quæ sit obligatio naturalis cognita à iure ciuili, sed adeo est recepta, vt si quis virtute ipsius soluat non poterit repetere, ut iuribus infra alleg. Adde quòd ista obligatio naturalis prouenit propriè ex consensu, & cadit in quacunque persona habente, etiam si sit seruus, consensum. l. Stichum. §. naturalis. ff. de solut. secundum probatur in l. naturaliter. l. frater a fratre. de cond. inde. & similiter pupillus proximus pubertati obligatur, non tamen infans obligatur, quia caret intellectu. l. 1. ff. de noua.

d Circa secundum effectum hic positum, quòd debitũ naturaliter tñ potest cum debito efficaci compensari. l. etiam, hic all. & l. ff. de compen. multum ob. l. quæcunque. eod. titu. Glo. ibi respondet, quod in obligatione naturali nõ obstat aliqua exceptio, cum non pariat actionem, & ideo nimirum si possit cõpensari, & ad illum tex. non potest aliter bene responderi. Ex hac solutione ego infero nouiter nouum mirabile, quod si esset naturalis sola, quæ pareret actionem, quod tunc illo casu debitũ naturale non operaretur compensationem, etiam in sententia absolutoria, quæ tollit ciui. è ipso iure, secundũ uerã opi. Bar. in l. Iulianus uerum debitorem. in prin. ff. de cond. ind. quicquid dicat gl. in uerbo, natura. & gl. hic in uer. necessitate. & remanet naturalis sola, certè illa naturalis sola est potens ad producendum actionem, eo quia semel fuit iuncta cum ciuili, ut uidemus in exẽplo naturali de muliere, quæ semel fuit iuncta uiro, vt tenet & declarat Bart. in d. l. Iulian. uerum debitorem sed sibi obstat exceptio rei iud. §. item in iudicio. infra de excep. certè sequitur, quod ille naturalis non ẽ potens ad compensandum, quia parit actionem, & sibi obstat exceptio d. l. quæcunque. Et ex hoc sequitur maxima limitatio ad d. l. etiam. Et quod hic & ubique dr̃, quod naturalis sola est potens ad compensandum, uerũ est, & procedit in naturali, quæ sp̃ fuit sola: secus autem sit in naturali, quæ semel fuit iuncta cum ciuili, quia illa non est potens ad compensandum. Ista est magna & inaudita limitatio, & multũ mirabilis: quia si naturalis quæ semper fuit sola, & est frigidior, est potens ad compensandum, quanto magis deberet illa, quæ est potentior, quæ parere p̃t actionem primum contra naturalem, quæ semper fuit sola si ageretur, obstaret exceptio intentionis, & facti, quia ageret de facto, & nihilominus est potens ad compẽsandum, quanto magis illa, per quam agitur iuridice, & obstat exceptio uera. Cogita, quia non inuenio ista ab alijs fuisse cognita, sed istud tenet Bartol. in l. procurator ad exhibendum. §. j. ff. rem rat. hab. & in l. si pœnæ cã, in princ. & in l. qui iniuicem. ff. de condi. ind. & Alex. in l. i. de condi. indeb.

e Adde quod alia est ciuilis, quæ ex iuris solennitate producitur cessante naturali cõsensu, ut no. gl. in l. naturaliter. C. de nõ nu. pecu. Et hęc est illa, quæ propriè oritur ex chirographo ante biẽnium. l. in contractibus. C. de non nu. pecu. & habetur infra de literarum oblig. Item ille, qui tenebatur naturaliter & ciuiliter, & iurauit se non debere. l. fin. ff. de iureiu. Item ei, qui tenetur naturaliter & ciuiliter, & fuit actum pactum de non petendo, d. § pactus. & l. i. de cond. ind.

e Hęc glo. est multum intricata & obscura, ideo eam declarat per Bello qui postea multa opponit contra diffinitionẽ obligationis.

e Hanc opi. Petri sequitur Bello. contra communem, qui late disentis hunc articulum hic.

f Hanc rationem clare reprobat.

g Vel dic melius secundum Bar. in l. i. ff. de cond. indeb. qui cũ der negando, quia imo pure promittit confidens de numeratione futura.

h Vel quod illa l. Publia. §. fi. loquitur in contractu depositi, qui re celebratur, ex quo contractu est quod solum ex scriptura non oritur obligatio: sed nos loquimur in contractu, qui scriptura, & sic literis celebratur, & idem puto uelle istum dicere.

i Et dum glo. alleg. l. 1. in fi. ff. de uerb. obl. est corrupta, & dẽt allegare. § ... qui incip. Si quis ita. ad fin.

K Quomodo hoc debeat intelligi, uide Bello. lib. 2. supp. c. 1. vbi plura dicit circa. §. pactus ne.

e Contra hanc solu. quæ est communis, tenet hic Bello. bonis rationibus.

l Hoc dictum Porcij reprobat hic Bello. quem vide, ut intelligas terminos.

m Porcius non scribit super glossella in uer. iuris uinculum. ideo uide hic Bello. eam declarantem.

n Et ad istam glo. dũ dicit de exceptione Macedoniani & Velleiani, si uis scire, quæ sit rõ fundamentalis, quod dictæ exceptiones non tollunt naturalẽ, neque ciuilem oblĩonem, uide notabiliter Bar. in l. 1. in penul. col. ff. de cond. ind.

o Intellige hanc gl. ut per Bello. qui considerat diuersos casus.

p Porcius omittit aliud, quod tangit glo. an acceptilatione tollatur obligatio, ideo uide hic Bello. declarantem.

q Et dum glo. hic dicit, quod per sñiam non tollitur ipso iure ciuilis, sed eliditur per exceptionẽ, & alle. l. Iulianus. illa l. probat, quod non tollitur naturalis: sed de eo, quod glo. dicit de iure ciuili, ibi nihil probatur. Sed quod glo. hic dicit, quod non tollitur ciuilis ipso iure, sed ope exceptionis, habes declaratum in d. l. Iulian. glo. in uer. natura. & ibi uide Bart. in 8. col. & seq in uer. expediti sumus de prima glos. Vide tamen eundem Bart. ibidem, qui reprobat hoc, & tenet quod imò ciuilis ipso iure tollitur, in 11. col. in uersũ. sequitur uidere de sñia absolutoria. Et ad ista vide in §. itẽ si in iudicio, infra de excep. Et dum iste dicit quod ista glos. communiter approbatur, malè dicit, ut supra dixi. Et adde quod d. l. Iulian. p̃t probare id, quod dicit glos. inducendo ut ibi inducit Bar. dum tex. dicit, natura debitor permanet: quasi dicat, non tamen ciuiliter.

r De hac conclu. & precedenti, uide hic latè per Bello. qui expedit etiam alia dicta gl. quæ sequuntur omissa a Porcio.

f Istud motiuum habuit iste à Bart. in d. l. Iulianus. in uersi. quid ego dicendum est. Sed facile est rñdere, quod non tollitur per sñiam naturalis: quia cum inducatur à iure gent. non põt tolli nisi per ius gentium, ut hic in glo. nimirũ ergo si non põt tolli per sñiam & ita dicit glo. in uerbo, necessitate. Et Bart. format argumentum in alio proposito, cui non caderet ista solut. Vel melius, tenemur obedire sñijs maiorum: uerum est, quando transierunt in rem iudicatam, ut iste infra dicit vel sentit. Potes dicere, quod sententia & iuramẽtum æquiparantur quo ad aliquid probandum, non quo ad aliquid disponendũ, per glos. in l. sed si possessori. §. item si iurauero. ff. de iureiur. Vel melius dic, quod iuramentum est maioris autoritatis quàm sententia, d. l. 2. ff. de iureiur. vnde non licet arguere à maiori ad minus affirmatiue.

e Quid ueniat appellatione rei, vide hic diffusè per Bello.

t An si statuto caueatur, quod mulier sine consensu parentum nõ possit obligari, habeat locũ si parẽtes illa mulier nõ hẽret uel ue, vide supra de legit. agna. successio. in princ. & uide in l. Stichum, qui mens erit. ff. de leg. 1. vbi de hoc.

u Hæc gl. in uerbo, secũdum, omittitur à Portio, ideo eã expedias, ut per Bello. quem etiam vide ad oẽs glo. sequentes, quas idem Porc. non tangit usque in finem tituli.

x Glos. super uerbo, s̃m, diuiditur in quatuor partes, prout quatuor modis intelligit text. in illa dictione, s̃m, cum sequẽtibus uerbis. Et ista glos. in finalibus verbis, ibi, Item per competẽtes actiones, est singularis ad hoc, quod sentẽtia lata supra inepto libello est ipso iure nulla, nec ex ea oritur actio in factum, uel officium iudicis, & ita eam allegat Bald. pro singulari, in l. actori. in fi. C. de reb. cred. ubi dicit formaliter istam gloss. singularem, & non esse alibi in mundo, & ibi ego dixi post eum. Et pro ista glos. facit optimus text. in l. fin. in uer. nihil agit. ff. de li. & posth. quem ad hoc ponderat ibi Bald. Et hãc glos. limito, ut procedat, quando ineptitudo esset expressa: secus autem si libellus esset tacitè ineptus, quia tunc bñ ualeret sententia, ut dixi post Bal. in d. l. actori.

y Contrarium tenet Bellon. lib. 2. supput. c. 2. ubi declarat l. Labeo. §. contractum.

TITV-

TITVLVS XV.

*Quibus modis re * contrahitur obligatio.*

ADDITIO.

a Vide hic Bellon. qui quærit, an hæc rub. idem significet quod rub. ff. de reb. cred.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Quia, obligationum, quæ ex contractu proueniunt, quædam re, quædam uerbis, quædam literis, quædam consensu celebrantur, supra tit. j. §. fi. in prin. l. j. ff. eo. ideo de his per ordinem tractaturus, ab his obligationibus exordium fecit, quæ re contrahuntur.

SVMMARIVM.

1 *Mutuum est contractus, qui re celebratur.*
2 *Exempla non restringunt, sed ponuntur ut declarent regulam.*
3 *Mutuum, in quibus rebus consistat.*
4 *In mutuo fit solutio in eadem re in genere & bonitate.*
5 *Etymologia mutui.*
6 *Pactum nudum sumitur principaliter duobus modis.*
7 *Pactum uestitur cohærentia contractus.*
8 *Differentia inter uestimentum re, & rei interuentu.*
9 *Octo uestimenta pactorum, quibus adduntur adhuc quædam.*
10 *Re contrahitur mutuum quatuor modis.*
11 *Duplex est certi condictio.*
12 *Certi condictio competit pro interesse petendo.*

a RE contrahitur a oblo. Hoc principium repetibile & difficile est, aperiam quantopere potero ipsam materiam. Diuiditur in quinque partes. Nam in prima determinat mutuum appellari contractũ re. In scđa declarat, in quibus rebus constare possit mutuũ. In tertia, in quibus rebus fiat solutio mutui. In quarta ponit etymologiam vocabuli. In quinta ponit, quæ actio oriatur ex mutuo. secunda ibi, mutui aũt. Tertia ibi, & qñque. Quarta ibi, unde & mutuum. Quinta ibi, ex eo. hoc dicit in summa: Ex mutuo quod re contrahi dr̃, consistente pondere, numero vel mensura, oritur actio quæ appellatur certi condictio. No.
b primò, b mutuum appellari contractum re, ea forte rõne, quia res ipsa pficit contractum: licèt. n. in mutuo consensus & verba interueniant, tñ quia rei traditio subat contractum, non appellat̃ contractus cõsensu ex verbis, sed contractus re, tanquã à cã potentiori, arg. l. q̃rit̃ hermaphroditum. ff. de sta. ho. Et eadem non reddi p̃t in quibuscunq; alijs contractib. q
1 re contrahuntur. No. in ver. veluti. q† non solum mutuum appellat̃ contractus re, uerum ẽt & alij. Nã di
2 ctio, veluti, stat exemplificariuè; exempla† ãt regulã non restringunt, sed solum ponunt̃ ut regula declaret. l. dãni infecti stiplo prinet. ff. de dam. inf. l. scire oportet. §. fi. de excu. tut. l. fi. ff. de iur. & fac. ign. No. ĩ
3 scđa parte, † mutuum solum consistere in his rebus quæ pondere, numero, mensurave consistũt. Ratio,
c quia hæ res in gñe suo functionem c recipiũt. i. similitudinem & liberationem. l. a. ff. si cert. pet. & ĩ hoc differt a deposito & commodato, qui contractus in
4 cæteris rebus fieri pñt. No. subsequenter, q† mutuũ
d exolui dẽt in eadem re in genere, d & bonitate: si tñ eadem res mutuatur mihi, nihilominus, mutuũ appellat̃, qđ lĩtat gl. in l. 2. ff. si cer. pet. qñ res fuit tradita eo animo ut accipientis fieret, aliàs appellaretur commodatum aut depositum. Vñ si traderem tibi mille aureos ut teneres sub banco, ut diues appareres, non dr̃ mutuum, sed commodatum; qa mei tradentis intentio non fuit transferre dñium. casus est in l. 3. §. fi. ff. comm. Item no. etymologiam mutui:
5 qa† mutuum ex eo appellat̃, q̃ fit de meo tuũ. l. a. §. appellata. ff. si cert. pet. Ex quo colligitis, tenere ar-
e gm ab etymologia vocabuli, e qđ est verũ negatiuè, non ãt affirmatiuè sumptũ: de quo dixi sup de tut. ĩ prin. Finaliter no. ex contractu mutui oriri actionẽ, q̃ appellatur certi condictio. An uerò vna solum p mutuo cõpetat, an uerò duplex, magna est cõtrouersia, & subtilis subtilitas, de quo dicam super gl. Glo. prima, qa hęc tractat de vestimentis pactorũ, iõ bñ ẽ vt pmittamus, q̃ dicant̃ pacta nuda: nec. n. prius q̃rendum est de vestimentis, quàm de ea re, q̃ vestiri dẽt. l. conficiuntur. de iure codic. c. ad dissoluendũ.
6 extra de spons. lõ pmitto, † q pactum nudum sumit̃ principaliter duobus modis. Vno mõ appellat̃ conuentio inter duos pluresve habita, & in meris terminis naturalibus relicta. l. legem. C. de pact. l. iuris gẽ. §. quinimmo. ff. de pact. Et hoc dr̃ nudum multipliciter. Vno mõ appellatur nudum à forma ciuili, ut in iuribus sup. all. Aliquando appellat̃ nudum à cã, sed tñ est vestitum forma: ut quia solenniter pmisi tibi dare mille sine cã, tibi agenti obstat exceptio doli. l. 2 § circa. ff. de excep. doli. l. nuda ff. de don. l. nunquam nuda. ff. de acq re. do. Aliqñ dr̃ nudum à consensu, vt cum contrahentes aliud agunt in mente, & aliud exterius simulant. l. nuda & imaginaria. ff. de cõtrah. empt. ita loquitur totus tit. C. plus ualere qđ agitur. Aliqñ dr̃ nudum à traditione rei. l. quia rõne. §. interdum. ff. de acq. rer. do. & §. interdum, sup. de rer. diui. Aliquando & scđo casu principali sumitur pactum nudum p aliquo consensu emanante ex solenni contractu, puta, mutuo tibi mille: ex hoc mutuo insurgit quidam consensus, q mihi reddas. l. cũ quid. ff. si cer. pe. & hoc mõ sumẽdo hoc pactũ dr̃ miraculosè nasci uestitũ, ut statim dicam. Aliqñ tñ dr̃ quid nudũ ab accessorio, ut sup. de usuf. ĩ prin. vt est proprietas ab vsufructu separata, quæ nuda appellatur. Aliquàdo qđ dr̃ nudũ à uestibus & bonis, vt iste exulauit nudus a pñia. l. tutelas. in fi. ff. de capi. dim. His itaq; pmissis uenio ad gl. In gl. ibi, l. petens. no.
7 † pactũ uestiri cohęrentia contractus: qđ uerũ intelligunt Doc. siue talis cõtractus sit stricti iuris, siue bonæ fidei. Sed Pręceptor meus suo diuino ingenio cũ disputaret sub Raph. Fulg. tentauit aliud, dicẽs q pactũ nudũ nõ uestit̃ cohærentia contractus stricti iuris, nec tale pactum informat contractũ stricti iuris. Mouet̃ ex pluribus, sed pauca & meliora recitabo. Mouet̃ primò, qa oĩa iura q̃ dñt pactum informare contractũ, iuxta quẽ apponitur, apertè loquunt̃ de cõtractibus bonę fidei. ergo secus in contractib. stricti iuris, qa frustratoriè adijcerent̃ illa uerba, bo. fidei. l. in bonę fid. C. de pact. l. iuris gen. §. quinimo. ff. de pact. Secundò mouet̃ rõne colorata. Nã oĩs ĩformatio psupponit extensionem, ut contractus extendatur ad id, qđ est in pacto deductum, ut sic pactum dicatur pars contractus. l. fundi partem, de cõtrah. emp. sed contractus stricti iuris non patiuntur extẽsionem rei uel psonæ. l. quicquid astringendę. ff. de uer. obl. l. ita stipulatus. §. Chrysogonus. eo. ti. ergo contractus stricti iuris non informatur, quia non extenditur. Denique mouetur: nam fictio non debet

plus

plus operari quam ueritas.l. si is,qui pro emptore.ff. de vsuc.Sed quod pactum informet cōtractū, nihil est aliud dicere,quam quod deductū in pactum,fingatur deductum in cōtractu.Modò sic: Si pactū appositum iuxta cōtractū stricti iuris,puta stipulationis, informaret,certè essent duę stipulationes.l.scire debemus.ff.de uer.obl.ergo non vna informata.Praeterea sequeretur,dicit ipse,vnū absurdū, q certi conditio,quę cōpetit ex stipulatione, in qua deductum ē qd certum,cōpeteret ad incertū, si in pacto esset deductum:qd est absurdum,ut certi cōdictio detur ad incertum,& hanc opi.hoc biduò comperi tenere D. Christ.de Castel.Medio.Duo sunt iura, quae obstant huic opinio.f.l.lecta.uers.dicebam.ff.si cert.pet.Sed rñdēt ipsi,qd illa lex nō loquitur de pacto in formato rio,quod praesupponit extēsionē:sed loquitur de pacto reformatorio, qd non praesupponit extensionē, sed moderationē quā bene patiuntur contractus stricti iuris:casus est in l.j.§.cū adijcitur.ff.de uer.obl. Scdo obstare uī.l.petens.C.de pact.Sed respōdet D. Christ.qd ibi nō agit ex pacto adiecto,sed ex stipulatione soleni:sed qa illa lex uarios patit intellectus,

8 dicatis ut ibi.In ea.gl.in l.ex placito. † no. dñam inter uestimentū re,& uestimentū rei interuentu:qa primū statim producit actionem, scdm ex interuallo:quā snīam dānauit Raph.Fulg.& D. Christ. Mouentur ipsi:quia si hęc dña esset bona,sequeretur q

f si ego conueni tibi mutuare mille hodie,& cras tibi numerarē:diceretur primum pactū vestiri interuentu rei,non re,quia ab initio actionem non producebat,& tñ hoc est falsum.l.cū.n.ff.de nouat.ergo non est differentia,utrum contractus re,an rei interuētu vestiat.Scdò mouētur ipsi p §.fi.sup.ti.1. vbi solū recitantur quatuor uestiméta pactorū,re,uerbis, lris, & consensu:nihil dr de uestimento rei interuētu, ergo clauditur sub uestimento re,ad idem l.1.ff.de act.& obl.Tertiò mouētur subtiliter:nā dicunt ipsi, in contractu innominato, do ut des,nō oritur actio ex pacto praecedenti,sed ex traditione subsequenti, ut in mutuo,& cōmodato.l.1.§.item emptio.ff.de rer.per mut.alioquin,dicunt ipsi,sequeretur absurdū tale. Pone,conueni tecū tpe quo nō eras sanae mētis, tibi dare uolumē,vt tradas mihi codicem: hinc ad mensem tpe quo es sanae mentis, ego trado volumen: si oriatur actio ex tpe pacti pcedentis, ex pacto ipso, tunc infanus f.tpe cōuentionis,obligabitur,&c. Vos possetis bñ defensare communem opi. quia imò est dña inter uestimentum re,& uestimentum rei interuentu:quia in uestimento re agit, ut res ipsa reddatur,ut in cōmodato,uel sifis in gñe,ut in mutuo,non sic in contractu innominato. Praeterea ex contractu re oritur statim actio,ut dicit gl.In cōtractu āt innominato oritur demū re tradita,non ex traditione rei,ut dicunt ipsi,sed ex pacto pcedenti.l.ex placito. C. de rer.permu.Non obst.l.1.§.item emptio.ff.de rer. per mu.quia licèt ibi dicatur, rei traditio pstat initiū obligationi in contractu permutationis, tñ non sequitur,ergo ex traditione rei orit actio,sed purè ex pacto praecedenti.d.l.ex placito.Non obstat, q sequatur absurdum,qa non est absurdum, si dicamus infanū obligari,ne cum alterius iactura locupletetur.l.nam & natura.ff.de condi.ind.In ead.glo. in fi. Colligitis ex

9 gl.† octo uestimenta pactorum.Addite nonum f.rei traditione.l.traditionib.C.de pactis. Addite decimum,iuro.l.fi.de lib.cau.l.ut iurisiurandi.ff.de ope. liber.Addite undecimum,stipulatione poenali.l.nuda.de contrah.& com.stip.Addite duodecimum,cōstituto. l.1.§.an debitum.ff.de const.pec.Sed nūc oppo.q nullo horum modorum pacta nuda uestiātur: & primo,q non re,non uerbis, non lris, non consensu:nam uestimento apponitur quoddam accñs, qd ptadesse, uel abesse sine subiecti corruptione. l. qd uestimentum.ff.de pec. sed ista uestimenta non pnt abesse,quin pactum tollatur:igr,&c.Pone.n. i mutuo, q res nō tradatur,& sic uestimētum tollatur, corruit contractus mutui.Eodem modo in stipulatione tolle solennitatem uerborū,& sic uestimentum uerbis, corruit penitus stipulatio. Eodem mō in obligatione lrarum tolle uestimentum lris, obligatio penitus corruit.Eodē mō.in obsone ex consensu, tolle consē sum,& sic uestimentū,actus corruit. l. nuda. de contrah. emp. Eodem modo in uestimento cohaerentia contractus:nā certè illud non appellatur uestimentū, quia nō agit ex pacto uestito,sed agit ex contractu. l.fundi partem.de contrah. emp.Eodem mō nec legis auxilio uestitur,quia non agit ex pacto uestito; sed agitur condōne ex lege. l. si quis argentū. C. de don Eodem modo nec tradōne rei,quia traditio rei non uestit pactum,sed executioni mandat.d. l.tradōnibus.Eodem modo nec operis initio,quia ille casus est spālis in rep.qui non est trahendus ad consequentiam.l.qd uerò contra.ff.de legi.Eodē mō nec iureiurando,quia non agit ex pacto iurato,sed agit ex uirtute iuramenti,ut in iurib.sup.allega. Eodem modo nec in stipulatione poenali, quia esset absurdum q stipulatio poenalis,q est quid scdariū, hēet uestire & regulare principale.l.qd p manus.ff.de iu.cod. Non obst.l.nuda.quia ibi non agit ex pacto nudo, vt agēs consequatur,quod in pacto deuenit: sed ut debitor in mora constituatur,ut stipulatio poenalis committatur.Eodem modo nec constituto,quia non agitur ex primo pacto nudo,sed agitur ex cōstituto.l.1.ff. de consti.pecu.Et per hoc Iac.de Are.& Raph. Fulg. dixerunt unicum esse uestimentum.f.rei interuentu. Vos distinguite, q pactum nudum sumi potest dupliciter.Vno modo pro conuentione inter duos plures hita, & in meris teris naturalibus. ita pcedāt sup.dicta argumenta.Aliqn sumitur p contracto resultante ex conuentione,& tunc dr uestiri re,uerbis, lris,& consensu: & dr uestitum miraculosè a lege, quia cum uestibus est in esse productum.Do.Christ. de Castel,dicebat,pactum nudum uestiri ex causa. allegat.l.iurisgen.§.sed cū nulla subest causa, & ibi, insunt quae legem.ff.de pac.sed cum causa potest distingui multipliciter,& multiplicata innumera essici uestimenta pactorum.In gl.super uerbo, numerādo: Dicite ergo,q in rebus quae mutuo tradi dñt,

* considerari debet* eorum natura,aptitudo, & consuetudo,& actus qui cum rebus illis concurrat.Vñ in pane non constituitur mutuū.si.n. dixero,mutua mihi tres micas,istud non appellatur mutuū: quia actus iste numeri trium micarum non conuenit mutuo panis,imo pondus.gl.est in l.2.ff.si cert.pet. Si tñ panis ad pōdus tradatur, in eum mutuū cōstitueretur.

g Gl. super uer. qualitatis. g in fi. Ex hac gl. & in l. all. in
ea, dnt Doc. q; si monasteriũ ꝓmiserit Doctori plau
strũ uini singulis annis, vt pꝛocíniũ præstet pro mo-
nasterio, φ non dẽat hẽre plaustrũ uini, si reperiatur
ignarus legum; quia licet de hoc nihil fuerit dictũ,
intelligit tñ tacite actũ, qđ pro expresso est hñdum.
h d. l. cũ quid Gl. sup uer. fiat, ibi, appellata. q. d. *h* com
* ponitur* ex corrupto & integro, qa dñiũ rei mutua
tæ corrumpit ex parte mutuãtis, redintegratur uerò
ex parte recipiẽtis, ita φ corruptio unius est integra-
tio alterius: nã tollitur dñium ex parte tradẽtis, gña
tur ex parte suscipientis. In ea gl. in fi. dicit, cũ non
10 tenuit, tũc reconciliatur quatuor modis; consumptio
ne, usucapione, mixtura, & stipulõne. de quib. in d. l.
2. & l. nam si fur. eo. tit. & in l. si alicui. ff. de sol. ad q
me remitto, quia futura esset longa disputatio. sed
i hæc est cõis opi. Gl. super uer. cõndõ. i diuiditur in
duas partes. Nam in prima tractat, quotuplex sit cer-
ti condictio, & an pro mutuo competat certi condõ
specialis. In secunda tractat, an certi condõ cõpetat
11 pro interesse. In gl. ibi, in pñi. Colligitis ex gl. † esse
duplicẽ certi condõnem: una gñalis, cõpetẽs ex qua
cunq; cã & cõtractu, ex quo certum quid petatur: alia
uerò certi condõ spãlis, competens ex solo cõtractu
mutui tñ. Gl. in l. quoties. ff. de præs. uerb. dixit unã
tñ esse certi condõnem gñalem, & quòd pro mutuo
non competit certi condõ spãlis, & hãc sñiam tenue
rũt cõiter Vltramon. Mouent ipsi primo. Nã de plu-
ralitate actionis catenus iudicamus, quatenus lege
expressum habemus. l. 2. §. deinde ex his. ff. de ori. iu.
Sed nulla lege habemus duas certi condõnes: iõ eas
bescimus, cũ sine lege loquimur. l. illam. C. de coll.
Scdò mouẽtur ipsi ex prolõne singularis numeri: nã
ubicunq; lex de certi condõne facit mentionẽ, illam
profert in numero singulari: & numerus singularis
uno solo contentus est. arg. in l. ubi numerus. ff. de te
sti. Tertio mouent ex idẽtitate nõis: nã si plures cer-
ti condõnes essent, dẽrent in nõibus diuersificari. l. si
idem. C. de eod. Quartò mouẽtur ex identitate me-
dij cõcludendi, quod est vnum, siue agat ex mutuo,
siue ex alio contractu: ex quo certus contractus uni-
cum medium concludendi habet, quia certum, ergo
actio erit unica, quia actiones reguntur penes me-
dium concludendi. l. non debet. ff. de dolo. l. 1. ff. de
eden. Et hanc tenuit Raph. Fulgo. fretus primo: nam
lex abhorret pluralitatem actionum ex diuersis cau-
sis prouenientium, & in personis plurium. l. hære-
des. §. de plurib. ff. fam. erc. ergo multo magis abhor
rere debet multiplicitatem actionum in casu nostro,
ubi unica est cã, & una persona. Secundò mouetur p
istum tex. cum dixit, ex eo contractu oritur actio, q
uocatur certi cõdõ: si. n. orirẽtur duæ certi condõnes,
certè illud expressisset, sicut expressit inf. ti. 1. i prin.
& pro hac parte allegatur. l. certi condõ. §. qm. ff. si
cert. petat. Attamen Bar. & cõis sñia tenet cum gl. Mo
uetur primò per rub. ff. de reb. cre. si cert. pet. & certi
condõne. Nam in quantum intitulat de reb. cre: illa
rub. est gñalis ad oẽs contractus, in quibus certum
quid deducitur. Cum postea subiungitur, si cer. pe.
loquitur tñ de mutuo. Ergo illa clausula, & certi
condõne, ut ad oia referatur, insinuat ut una sit con-
dõ gñalis; cum refertur ad illa uerba, de rebus credi
tis, alia mutui spãlis, cum refert ad illa uerba, si cer.
pe. facit l. talis scriptura. de leg. 1. cum si. Scdò mouẽ
tur ipse, nam cum unicuique cõtractui sit prouisum
de actione spãli l. iuris gen. ff. de pac. posset mutuũ,
quod est contractus frequens & elegans, cui multa
singularia à lege tributa sunt pp eius frequẽtiam &
elegantiam, l. certi condõ. §. si nummos. l. singularia.
ff. si cer. pe. de iniuria sibi illata conqueri, φ de spãli
actione non est sibi prouisum. Tertiò mouetur: nam
bonum est arg. de mutuo ad indebitum solutum. l.
ex maleficijs. §. is quoque. de act. & obl. & in §. ibi se
quen. Sed pro indebito soluto repetendo competit
actio spãlis, vt ibi uidebitis; ergo & pro mutuo. Et
hanc sñiam tenuit Bal. fretus duplici rõne. Prima,
nam cum in mutuo sit duplex materia, una genera-
lis, quia certum; alia spãlis, quia mutuum; dẽrent duę
actiones oriri: quemadmodum homo appellatur
aĩal ex materia gñali; quia aĩatus: ita & appellatur
rõnale ex materia spãli, quia rõe differt à brutis. Se-
cundò mouetur, quia genus nũquam excludit suam
spẽm. l. 1. ff. de adopt. ergo certi condõ gñalis nõ ex-
cludit certi condictionem pro mutuo spãlem. Et p
cõi opi. introduco istum tex. ibi; Et ex eo contractu
oritur actio. Ergo cã immediata, quę producit hanc
actionem, est cõtractus: quia dictio, Ex, insinuat cãm
immediatam, non autem mediatam, quia certum. l.
qui liberis. §. ad hęc uerba. ff de uulg. & pup. l. 1. §. 2.
ff. de incen. rui. naufr. Ex quib. ipsi concludunt, φ si
quis pro mutuo intentet certi condictionẽm spãlem
pro mutuo competentem, uideretur illam intentare
cum priuilegijs & beneficijs tributis mutuo. Si ue-
rò intentet certi condõnem gñalem, vr renũciare be
neficijs mutui. facit quod no. gl. in l. si duo. de aqui.
hære. Eodẽ modo si statuto caueret, φ i libello actio
spãlis ꝓponatur, dẽret pro mutuo exprimi certi con-
dõ spãlis mutui. Sed contra communem opin. oppo.
Nam genus nunquam transit in spẽm, nisi addatur
dña. l. ius ciuile. ff. de iusti. & iu. Sed si diceremus cer
ti condõnem pro mutuo esse spãlem, non adderetur
generi dña; quia expressio causæ mutui non qualifi-
cat actionem, sed rem demonstrat, alioquin absur-
dũ sequeretur, φ expressio uniuscuiusq; contractus,
in quo certũ quid deducitur, argueret multiplicita-
tem certi condictionum, quod est falsum: ergo una.
Scdò, nã si competeret certi condõ ex mutuo, spãlis
illa non differret à condõne gñali, non in origine,
quia eadem est origo, quia certũ; non in materia, qa
eadẽ est materia, qa contractus re; non in forma, qa
eadem est agendi forma; non in fine, qa utrobiq; ad
hũc finem agitur ut certũ reddatur. Cũ ergo eadem sit
origo, eadem materia, eadem forma agendi, idem
k exitus, siue finis, ergo una. In ea. g'. si. in fi. No. ex glo.
12 φ † certi condõ competit pro interesse petendo. pro
qua opi. facit rõ gl. Scdò, quia p l. Aquilia competit
certi condõ. l. certi condõ. ff. si cer. pe. Sed in l. Aqui-
lia uenit interesse. l. non solũ. ff. de rei uen. ergo certi
condictio competit ꝓ interesse. Scdò alleg. l. certi con
dõ. sup. all. ibi, siue ex certo contractu, siue incerto.
& hęc est communis opi. Alij uerò tenuerũt contra-
riũ, quos sequitur Raph. Ful. primò p l. fi. ff. si qs in ius
uo. non ier. Scdò per l. si pœnam. de uerb. obl. Tertiò
per l. liber homo. la grãde. §. fi. ff. eod. tit. Quartò per
l. do-

l.domos.iun.l.qd si nulla.de le.1. & hæc snia mihi *
placet disputatiuè, pro qua all.tex.ad lram, in l.3. in a
fi.C.de inu.stip. Allego rõem, nam in iudicijs inspi
1 cit forma petendi, nunquid debeatur.l.cum qdam,
§.si.ff.de iur.om.iu. Cum ergo interesse in petitione
sit incertum, licèt sit p iudicem certificandũ, hoc nõ
consideratur, sed consideratur forma petẽdi, q cum
sit incerta, non patitur pro ea competere certi condõnẽ.d.l.certi condõ. Et est rñsum ad primũ arg. Ad
alia non rñdeo, quia artic. est publicè disputandus.

ADDITIONES

a Quare dicantur obligationes re, cũ m̃ interueniat cõsensus, uide hic per Bell. qui et præmittit, quotuplex sit mutuum.

b No. primò, q conuentio de mutuãdo est nudũ pactum, quod non arctat: quia pactum nudum de iure ciuili nullã pducit actionem.l.iuris gentiũ.§ quinimo.ff.de pact. Sed de iure Canonico secus, quia producit actionem.c.1.de pact.& ideo necesse est, ut ex tali conuentione agatur, q uestitur per aliud istorũ uestimentorum, de quibus in glo. Adde q mutuum aliquando dr̃ ciuile, & aliqñ naturale, ut hic, & l.2.in fi.ff.si cer.pet. & de mutuo & testib.deponentib. uide supra de rerum diuisio.§.uẽditæ. & Bar.in d.l.2.& Canonistas in c.si cautio, de fi.instr.

c Hæc functio, qũo intelligatur, uide Bello.lib.1.suppur.c.4.

d An genus sit de substantia mutui, uide Bell.lib.1.suppur.c.5.

e De hoc argumento ab etymologia, uide latè Bell. supra in prin.de testa.in 3.quæstio.

f Sed istud exemplum non est bonum, & in eo potes dicere q tale pactum non uestitur re, nec rei interuentu: quia cum pactũ sit de mutuãdo, facta numeratione adimpletum est pactum, ad quid postea tale pactum inuestiretur? Vnde pone exemplũ, qñ præcessisset conuentio nuda de reddendo pecuniam, quæ mutuabitur, iuxta l.eum.u.& l. præcedentem. ff. de dona. hic allegatam. Sed ad primum dic, q uestiretur ad istum finem, vt mutuans postea posset agere.

Omnia hæc requisita sigillatim examinat hic Bell. quẽ uide & ad gl.seq.super uerbo, quandoque. quæ omittitur per istum.

g An qualitas sit de substãtialibus mutui, uide Bello.lib.1. suppur.c.5.

h Credo, q nullatenus ista fuerit mens glo. sed gl. uoluit dicere, q mutuum componitur ex corrupto & integro, hoc est componitur ex meo & tuum: Primum est corruptum, sm est integrum. Et hæc est propria mens gl. Bene in se uerum est id quod dicit iste, q mutuum fit ex corruptione dñij ex parte mutuãtis, & redintegratione ex parte accipientis: sed nõ est uerum, quod illa dictio mutuum, componatur ex interrogatione, & corruptione, sed componitur ut supra dixi, & ita postea reperij tenere & declarare gl. Nic. de Nea. hic.

Hæc declaratio reprobatur per Bello. qui dat aliam.

i Ad intelligentiam huius gl. præmitte, quotuplex sit certi cõdictio, ut per Bello qui etiam disputat, an sit duplex, quid, & quomodo dicatur certum, ut per eundem.

K Et dum glo. dicit, secus si ad factum, quia in snia non certificatur quantitas: dic melius, sm Bart. in d.l.certi cõdict. in prin. in uersi. hoc exposito qro. in uersi. sumus expediti. q iõ dr̃ cõuenit incertum, non quia non possit interesse certificari in snia, quia posset, sed quia solutio est mutabilis ex parte debitoris, vt ibi per eum.

l Istud est argumentum gl. in d.l.certi cõdictio. in prin. in uerbo, incerto, in ultimis uerbis. Sed facile est rñdere: quia et attenta petitione, est certum in rerum natura, ut habes ex uerbis Barto. in d.l.certi condictio. in prin. in pen colum.

SVMMARIVM.

1 *Bonum est argumentum de mutuo ad indebitum solutum.*
2 *Pupillus non obligatur de indebito recepto.*
3 *Indebitum solutum per errorem transit in dominium recipientis.*
4 *Qui soluit indebitum scienter, uidetur donare.*
5 *Turbans æquiparatur erranti.*
6 *Infans nullo iure obligatur.*
7 *Pupillus non obligatur naturaliter de promissione facta tutoris.*
8 *Pupillus promittens alteri sine authoritate tutoris, obligatur naturaliter.*
9 *Adultus habens curatorem si promittat sine curatoris authoritate, obligatur naturaliter.*

§.Is quoque. *Recipiens indebitũ a sponte soluente, & p errorem, re obligatur, & condictitia actione tenetur, sicuti ex causa mutui, ex qua tñ pupillus non obligatur.
h.d. Diuiditur in quatuor partes. Nam in prima ponit dictum, nam accipiens indebitum à sponte soluẽte, & per errorem, ei obligatur, & condictitia actione tenetur. Iõ dixit sponte, qa si reciperet à soluente
coactè, quia damnatus per sniam, nõ teneretur ad restitutionem.l.3.C.de cond.inde.l.si fideiussor.§.omnib.ff.mand. hoc.n. operatur authoritas sniæ, contra
q psumptio sinistra non est capiendã.l.Hæren.§.Cãia.de eui. Iõ dixit, p errorem, quia si reciperet à sponte soluente ex certa scia, nõ teneretur restituere, quia
sic ei donatũ uideatur, qd soluitur.l.1.in fi. ff. de cõd.
1 ind.l.cuius p errorem.ff.de reg.iu.† No. bonum esse
arg. de mutuo ad indebitum solutum: qd uerum est
quo ad subam oblonis, & effectum solidæ exactionis. utrobique.n. insolidum petit, qd traditũ fuerat:
sed quo ad formam in esse pducendi non tenet arg.
mutuum.n. pducitur ex contractu. Item ille, qui mutuat, numerat aĩo obligãdi: at indebitum solutũ p
uenit ex quasi contractu. Item ille, qui soluit indebitum, gerit actum aĩo dissoluendi oblonem, non aũt
2 aĩo inducendi, ut hic. No. † pupillum nõ obligari ex
mutuo uel indebito recepto, nec sibi obligat illum
cui mutuat, quia pupillus non pt alienare, & iõ ipse
b nec mutuare.l.obligari.ff.de aut.tu. Gl. *b* super uer.
3 actio: ibi, appellamus. Colligitis ex gl. q † indebitũ
solutum p errorem, trãsit in dñium recipientis. Sed
contra hoc opp. Nam error in cã traditionis impedit translationẽ dñij.l.si ego.& ibi no. ff. si cer. pet.
sed iste, qui soluit indebitũ, errabat in cã, ergo dñiũ
non trãsfertur. Sol. Distinguite, aut erratur in cã p
xima, & tunc talis error impedit translationẽ dñij, et
ita loquitur contrariũ. Aut erratur in cã remota, &
tunc non impeditur trãslatio dñij. ita loquit hic, qa
potentius agit error circa cãm pximã, q remotam:
c l.3.§.subtilis.ff.de cond.ob cau. In ea gl. i fi. dr̃, q tũc
demũ tenet furti recipiens indebitũ, qñ soluẽs fuit
d deceptus in persona recipiente.d.l. qm̃. *d* in l. falsus
§.1.ff.de fur. Gl. super uer. cæpisset. ibi, l.ea quæ. Rõnem dñt Doct. quia uĩ solutum ex cã translationis;
quę impedit soluti repetitionẽ.l.in summa.ff.de condi.ind. Ibi, l.fi. uult allegare.l.1. In ea gl. i fi. Est ratio
4 huius finalis casus: nam † qñdo quis soluit indebitum
scienter, vĩ soluere aĩo donãdi, ex quo nullo iure cogente soluit.l.donari.ff.de don.reg.iuris, Donari ergo præsumpta donatio impedit soluti repetitionẽ.l.
cuius per errorem.ff.de reg. iur. Sed quid si quis non
p errorem, non scienter, sed aĩo titubante soluit in-
5 debitũ, an repetere poterit? Dicite q sic: quia † titubans æquiparatur erranti.l.fi.C.de cond.ind. Sed qd
si ego promisi tibi dare Stichum aut Pamphilũ, &
credens utrunque promisisse, soluo utrunque, uolo
repetere unũ tãq indebitè solutũ, tu uis tradere aliũ,
cuius erit electio? Vĩ q sit tua, qui recepisti, quia es
debitor de altero duorũ illo, uel alio: ergo electio ẽ
tua, quia in alternatiuis electio est debitoris.l. cũ qui
certarũ.ff.de uer.ob.l.plerunque.in fi.de iu.do.in cõ
6 trariũ facit, qa ego qui solui p errorẽ hẽbã ius eligẽdi, cui iuri p errorẽ renũciasse nõ uideor.l. m̃r. de

inof.teſt.& hæc eſt ueritas,per caſum l.pe.C. de con
di.inde.Ad arg.rñr, ꝙ procedit niſi error ſoluentis
* interueniſſet.Glo.ſuper uer.* datione.ibi,l.pupillus.
6 † Ideo.n.infans nullo iure obligatur,quia in eo defi
cit conſenſus,ex quo naturalis obligatio cauſatur. l.
cum amplius.§.is natura dẽt.ff.de reg.iu. non ciuili-
ter,quia lex ciuilis non approbat actum.l,contra iu-
7 ris,in prin.ff.de pact.In ea.gl.ibi,pupillus.nota† pu-
pillum nõ obligari ẽt naturaliter ex promiſſione fa-
cta tutori.Rõ,qa lex reſiſtit huic actui:habuit.n.pro
iniquo,ꝙ tutor qui dẽt ꝓcurare ne pupillus alteri o-
bliget,illum obligari ſibi pariat.ar.io l.an tibi.C.de
in lit.dan.tu.Iõ naturalis oblo impeditur.l.cũ lex.ff.
de fid.l.ſi non fortẽ,in princ.ff.de cond.ind.In ea.gl.
ibi.l.j.oo.pupillũ alteri ꝓmittentẽ ſine tutoris auth.
8 obligari naturaliter.& hęc eſt cõis opi.†Quidã tñ an
tiq,quorũ gloſſator noia obticuit,in l.pupillũ.ff.de
reg.iu.quos ſequitur Iac.de Are. tenuerũt,hũc pupil
lũ ſine tutoris auth.promitteotẽ non obligari ẽt na-
e turaliter.ꝓ qua opi.e ĩtroduxi.l.cõdõ.§.qm̃. ff.ſi cer.
pe.ubi ex ſcd̃a ꝓmiſſione facta ꝑ pupillum ſine tuto
ris authorit.non inducitur nouatio, ergo nec natura
lis obligatio.l.1. ff.de noua.Secundò induxi.l.inter-
dũ.ff.de cood.inde.Tertiò introduxi rõem,quia pu-
pillus promittendo alteri ſine tutoris author. gerit
actum contra legem.l.contra.ff.de pact. ergo natura
lis oblo impedit.d.l.cũ lex,de quib.dicite ut dixi in
9 l.j.ff.de noua.In ea.gl.ibi,idẽ in adulto. no. † adultũ
habentem curatorem ꝓmittentem ſine authoritate
curatoris,obligari naturaliter.& hanc tenuit Bar. &
cõiter Doc.abſurdum.n.uř pupillum, cui minor eſt
intellectus,obiigari naturaliter ex ꝓmiſſiooe ſua, &
f non adultum.Sed tñ pleriq; Vltramon.f tenuerũt ta
lem adultum non obl gari ullo modo. Mouent pri-
mò,quia adultus hñs curatorem æquiparat ei , cui
bonis eſt interdictum.l.ſi curatorẽ hñs. C. de in int.
reſtit.mino.ſed talis,cui bonis eſt interdictum , non
obligatur naturaliter.l.is,cui bonis.ff.de uerb.obl.er
go nec adultus.Scd̃ò mouentur, quia iudex dãdo cu
ratorem adulto,uř ei interdicere adminiſtrõnem bo
norum.l.in copulandis.C de nupt.ergo adultus pro
mittendo,& ſic adminiſtrãdo bona ſine curatore,uř
facere actũ contra interdictũ iudicis,ergo non obli-
gat naturaliter,d.l.is,cui bonis Et ꝑ hoc non obſ. qd̃
dř de pupillo:quia per dationem tutoris noo inter-
dicitur bonis,ſicut per dationem curatoris.datur. n.
tutor perſonæ,curator bonis,ſiue rebus.l.qnia. ff. de
g teſt.tute.de quo dicite g ut in l.1.de nouatio.

ADDITIONES.

* Ad euideotiam buios.§.præmitte,quoruplex ſit indebitũ, ut per Bellon.qui latius inſiſtit,& etiam explicat omnia requiſita, quæ hic ponuotur per iſtom.

a Adde ꝙ quadruplex eſt indebitum.Quoddam eſt omnioo indebitum,qood oullo modo debetur.Scd̃o eſt indebitum oaturaliter,ſed cioiliter debitum , vt in chirographo ante bienoium: & in eo qui tenebatur naturaliter & ciuiliter,ſed eſt factum pactum de non petendo,uel iutamento liberatus eſt a naturali obligatione,remaneote cioili.Et hæc indebita iodiſtincte reperũtur,ſiue ſaluantur ignorantia iuris,ſiue facti probabilis,ut in alieno facto:ſiue non probabili,ut in ſuo. Tertiò eſt indebitum ciuiliter,ſed naturaliter debitum,& iſta indebita ſoluta ꝑ errorem iuris uel facti mious probabilem repetuotur,ſecus ſi ꝓbabilem.Fal.in minore & muliere,qui ſoluẽdo ignorãtia iuris repetũt,nec probant indebitum.l.cũ de indebito.de prob.Quartò eſt indebitum per exceptionẽ:in quo dic ꝙ quatuor ſunt exceptiones,ſiue dilatoria,ſiue temporalis,perpetua,ſiue peremptoria dubia,& rigore iuris conſeruandi eſt introducta .Prima perta eſt obligatio ad diem,uel cum moriar,quocunque errore ſolutum non repetitur,quia eſt certum indebitum. In ſecunda.ſ. peremptoria ſeu perpetua, dic,ſi eſt fauorabilis , vt Velleiani , quocunque errore ſolutum repetitur:ſi odioſa , ut Macedoniana,ſolutum errore ioris non repetitur : ſecus ſi per errorem facti ꝓbabilem.In tertia.ſ.dubia,ut ſi ꝓmitto tradere,ſi nauis uenerit,uel Titius Conſul factus fuerit,tunc interim ſolutum repetitur.quia eſt dubium,an in debitum eatur.Quarta uerò exceptio,q̃ fuit introducta ad rigorem iuris conſeruandum,ut exceptio litis p udentiæ contra uerum creditorem exceptio fori,exceptio epiſtolæ diui Adriani,interim ſolutũ nõ repetitur.Alias verò,quas grã breuitatis omiſi,uide per Bar.& glo.in l.1.de condi.inde.& l error.C.de iuris & facti igno.& plenior gloſ.cætera in l.cum quis.& ibi latè Bar.de iuris & fa.igno.

b Iſte omittit gl.1.ſuper qua oide hic Bellonum,qui reſoluit q̃dam dicta Decij in l.cuius per errorem.ff.de reg.iur.

c Vt hic,qa nõ erratur io eã proxima traditioois,quia ego bñ ſcio me tradere ex cã ſolutionis:ſed errator in cã remota,quia credo me dẽre ſoluere,& erro.Et uide gl.notab.quæ iſtud contrarium format,& aliter ſoluit in § pe.infra de obli. quæ ex quaſi contractu & ibi uide clarius iſtum in hac eadem ſolutione.

d De ĩtellectu huius l.qm̃,& huius gl.uide Bellon.lib.4. ſupput. c.11.& declara glo.ſeq. ſuper uer.ſi apparet,quam iſte omittit, ut per eundem.

* Ad euidentiam eorum, q̃ tradit gl.uide quæ præmittit Bello.

e Bell hic tenetur cõem,& rñdet fundamentis Porcij, ut per eũ.

f Bell.ſequitur cõem, & reſoluit fundamenta Vltramõtanorũ.

g Ad gloſ.finalem omiſſam per iſtum,uide Bellonum,qui eam explicat.

SVMMARIVM.

1 *Dictio,item,eſt repetitiua.*
2 *Dare impropriè,pro tradere.*
3 *Commodatum à mutuo differt in tribus.*
4 *Qui dicantur caſus fortuiti.*
5 *Commodatum debet eſſe gratuitum,aliàs ſi pecunia intercedat erit locatio.*
6 *In commodato uenit leuiſſima culpa,non in precario.*
7 *Triplex differentia inter precarium,& commodatum.*
8 *An culpa præcedens caſum,faciat quem teneri de caſu , qui alias non teneretur.*
9 *Si a te equum receperim commodato,& miſeris famulum tuum,cuius negligentia equus perit uel deterior fit,an propter famulum tuum excuſer.*
10 *Si librum tuum mihi à te commodatum,ſeruus tuus ueneris quæſitũ ex mandato tuo,& fugeris,an ego tenear.*
11 *Si habeam libros commodatos,ac meos in domo,ſi propter incendium ſaluem meos libros,& non eos quos commodaueram,an tenear*

§. Item is,cui, Iſte §. facilis eſt in litera, & gloſ. in apparatu fertilis & quotidianus:& ideo diligenter aduertendum,iux.l.legaui.de libe.leg.Diuiditur in tres.Nam in prima p̃mittit commodatum appellari contractũ re.in ſcd̃a declarat,in quib.differat commodatum à mutuo.In tertio remouet quoddam dubiũ Scd̃a ibi, ſed is ab eo.Tertia ibi,commodato Et hoc intendit: Commodatum,quòd eſt cum aliquid gratis utendo conceditur,re contrahi dř,de quo quis non tenetur de caſu,niſi culpa p̃cedat caſum.Et i hoc differt a mutuo,quia in recipiẽtẽ mutuũ dñiũ rei mutuatæ transfert:non ſic in recipiẽtẽ commodatũ, qd̃ dẽt eẽ gratuitũ,ẽt mercede interueniẽte incipit eẽ locatio.h.d.
1 In tex.ibi,item.†Hæc dictio,Itẽ,eſt repetitiua,l.in re
petendis.de le.3.& repetit ꝙ non ſolũ oblones p̃ce-
dentes contrahuntur re,ſed etiã ſequentes In tex.ibi,
2 datur.i.tradatur:† qa dare,ẽ dñium transferre.l.ubi
autem.§.fin.ff.de uerb.oblig.& infra de actio. §. ſic
a itaque. quod non fit in re commodata , a ut ſequi-
tur in tex. Tenetur autem ille , qui recipit mu-
tuum,

tuum,non eādem rem restituere, vt dixi sup.in prin.
3 No.j.obsonem commodati te contrahi. Scdò † no. commodatum à mutuo differre in trib. Primò,quia dñium rei mutuatæ transit in recipientem, non sic dñium rei commodatæ. Scdò mutuum minimè suf-
b ficit reddere,nisi æquè bonū ī eodē gñe restituat. b Commodatū verò idem in specie restitui dēt. Tertiò,quia recipiens mutuū tenet de casu fortuito, cōmodatarius verò nequaq̄. Rō, quia recipiēs mutuū est obligatus in gñe,qd genus nunquā perit. l.incendiū.C.si cet.pe.;iō non liberat: at cōmodatarius est obligatus in spē,iō nimirū si interitu spēi liberatur. l.qd te.& ibi no.ff.si cer. pet. Scda rō est ex mēte D. Pet.Nā iō commodatarius liberat re commodata casu perempta,quia fortuna q̄ fuerit in aliquā rem,voluit p̄iudicare dño rei.l.quæ fortuitis. C.de pig.act. vñ p̄iudicat cōmodanti,qui remanet dñs rei cōmodatæ:non aūt mutuanti, quia dñs non remanet. no. φ culpa p̄cedens casum, facit quē teneri de casu sequēti,qui aliàs nōn teneretur.conc.l. videamus. l. itē
4 q̄ritur.ff.lo.No.†qui dicant casus fortuiti, c quos ha
c betis in tex.incendium,ruina,naufragiū, latronū aut hostiū incursus.conc.l.si uēdita.ff.de act.emp. cū si:
d d Finaliter no.† cōmodatū dēre esse gratuitum:* iō
5 si pecunia intercedat,efficitur locatio: quia cōtrariū
* est amicitiæ,de bñficio mercedē constituere: ille.n. qui te p̄uocat ad benefaciendū mercede constituta,
e vr diffidere de tua amicitia.l.j ff.man. Gl. e sup ver.
f exactam. sibi,dolus, f subaudi de lata culpa. In fi.
g gl.h Sed contra opp.& † imò vr,φ in cōmodato non
h ueniat leuissima culpa.l.q̄situ.§.eū quoq;. ff.de preca.Sol.illa procedit in precario,nos aūt loquimur in
6 cōmodato.†Est aūt triplex dña i inter commodatū
i & precarium.Prima,† quia commodatum fit ad cer
7 tum vsum determinatum, p̄carium verò conceditur ad vsum non determinatū.Ex quo infertur scda differentia.Nā p̄cariū p̄t q̄ncunq; reuocari. l.pe.& l.& hēt.ff.de preca.Cōmodatū verò nequaquā, nisi finito usu & tpe.l.in cōmodato. §.sicut. ff.cōmo. Tertia
k dña, q: k cōmodatarius tenetur ēt de leuissima cul-
* pa:* at hic recipiens precariū,nequaquā, sed de dolo solū ac lata culpa.l.q̄situm. §.eū quoq;. ff.de p̄ca. Rō,nā cum commodans grauetur in hoc,ut nō possit sibi prouidere reuocando cōmodatum,nisi finito vsu & tpe,alleuiat & succurritur ei in alio,ut cōmodatarius de leuissima culpa teneatur, ar. i l.eū qui.ff. de iureiu.qd secus est in precario, ut sup.dixi, qd p̄t q̄ncunq; reuocari.hęc est gl.not.in l.j. ff.de p̄ca. Sed quid?pone, φ ego commodaui tibi equū pro trib. dieb.ut uadas Mediolanum, finitis trib.diebus uolo equū:tu dicis,ego non potui ire Mediol.pp maximā pluuiā,an sit finitus usus commodati?non,vade non potes reuocare commodatū, quia per me non stetit quo minus irem fac.l.2.§.1.ff.si quis cau.Doc.determinant posse reuocari commodatū: quia cū ego cōmodans tractem de dāno, tu commodatarius de lucro,qd facere vis ex vsu equi, casus pluuiæ tibi nocere debet,mihi non.l.item illa in prin. ff.de const.pe. l.si uno.§.itē cum quidā.ff.loc. Item scribunt Doc.in l.commodato.§.sicut.ff.commo. Sed nunc ab extra
8 contra tex.opp.Dr hic in tex.φ† culpa præcedens ca
l sum l facit quem teneri de casu,qui aliàs non tenetę-

tur.Sed contra hoc opp.de l.pe. ff.ad l.Rhod.de iac. Sol.distinguite,aut ista culpa transiuit in moram, & tunc quis indistinctè de casu tenetur. l.si ex legati cā. ff.de ver.ob.l.qd te.ff.si cert.pet. Aliqñ culpa stat in meris terminis culpæ, & dic aut non erat prædestinata ad casum, & tūc nō facit quē teneri de casu. l.non omne.ff.de sta.li.l.si alius.§.est & alia.ff.quod ui,aut clam. Aut culpa est p̄destinata ad casum, & tunc facit quē teneri de casu: & hoc facit unico casu.s.quando vtroq; casu res peritura fuisset,etiāsi culpa non p̄cessisset.l.pe.& l.si.ff.ad l.Rho.de iac. Sed pone, iu-
9 xta p̄dicta,†ego recepi in commodato equū à te, & tu misisti regatium,equus perit vel deterior fit malo regimine, an ego tenear? an ego excuser pp famulū tuum? Vr φ sic,per l.si ut certo. §. si me rogaueris.ff. comm.& hoc tenuit gl.sing.in l.pen. ff.usufr.quemadmodū caue. In contrariū allegatur l. si soluturus. ff.de sol.& l.quarundā.ff.de acqu.pos. Vos dicite ex mente Doct. Aut ego recepi in commodato equū, ac ēt in commodato famulum: & tunc ego non excusor à culpa pp famulum: qa quemadmodū ego teneor diligentiam adhibere circa equum, ita circa famulū,quia ipse commodatus est, l.si ut certo.sup. alle.ita loquitur gl.in d.l.pe.de dolo. tū si culpa non præcessit,non teneor. d. §.si me rogaueris. in fi. Aut ego recepi solū equum in commodato, sed tu uoluntate tua adhibuisti famulū: & dic, aut adhibuisti famulū ab initio statim atq; equū commodasti, & tūc non teneor de equo male gubernato:quia tu diffidere uisus es de diligentia mea,& curā famulo tuo cōmittere,ita loquit l.si soluturus,& l.quarundā. Aut adhibuisti famulū ex postfacto, & tunc ego bene teneor.Ratio:nā cum ab initio tibi commodāt sit ius quæsitum ex malo regimine, non debet tibi tolli ex appositione famuli subsequentis.t'sa iuris, Ius nr̄m, & est casus cum gl.not.in l.si vt certo.§.si me,el 2.ff.
m commo.Et hoc facit ad incantatorē carcerū, m utrū teneatur pro fugitiuis, si alij custodes appositi fuerūt.Itē facit,an fullo teneatur de reb.sublatis,si scholaris miserit famulum ad res custodiendas, ad quas non tenebatur.l.j.in fi.ff.de lib.agn. Addite p̄dictis, φ equi sunt uerberandi calcarib.non fuste. l. j. & ibi Bart.de cursu publi.lib. 12. Item teneris dare bladū bis in die,alioquin teneris.l.aīalia.& ibi Bart. eo.tit.
10 Sed quæritur:†Commodasti mihi librum:uenit fa
n mulus n parte tui requirens librū:ego trado, ille fugit,an teneat,an verò sim liberatus? Sol. Aut constat de mandato tuo, tunc non sum liberatus, & imputāda est mihi maxima credulitas.gl.est notab. i l.si mihi.§.pen.ff commo.quā limitant notab.Doc.nisi famulus tuus esset talis psona,cuius officio utebaris ad libros trāsferendos,ut sunt bidelli Doctorū, tūc ego excusor,si credidi.Secus si scholaris mitteret coquū suū.ar.in l uel uniuersorum. ff.de pig.act. & facit qd legit de seruitore publico,qui portat signū sup birreto,cui credi dēt.l.magis puto § illud. & ibi gl.ff.de reb.cor. Si verò ego misi tibi librum per famulum meum,& ille fugiat,ita demum ego liberabor, si famulus meus erit bonæ opi. & consuetus fidelitatem mihi p̄stare,aliàs secus.l.argentū. ff.comm.onus p̄bandi fidelitatē p̄tinebit ad me,qa p̄sumptio est contra me,φ ex quo nūc fugit, est malę conditionis in

ſtãtiam contractus,& tunc eſt nullum: ita loquuntur
iura contraria. Aliqñ pactum eſt contra naturã, ſiue
contra qualitatẽ contractus,non contra ſubſtantiã;
& tunc bñ ualet: ita loquitur gl.& l.j.§. ſi cõuenerit,
ff.depoſ.In ea.gl.in fi.dicitꝰ, ꝙ depoſitarius tenetur
de dolo & lata culpa,non ãt de leui,nec leuiſſima:&
hoc ex natura contractus. Aliqñ tenetur de leuiſſi-
ma,ſi hoc pactum fuerit. & hoc ex ptãte conuentio
nis. Aliqñ tenetur de cã,& hoc rõne culpæ uel moræ
e præcedentis.Gl.ſuper uer.debet.e in fi.No.incendiũ
non perpetrari regulariter ſine culpa. Et idem dicitꝰ
5 in furto.†pro quo l.3.§.j.de off.pręf.nigi.Contrariũ
tennit gl.in l.cũ duob.§.damna,ꝓ ſocio.l. eum qui.
§.idẽ ſcribit.ff.de fur.ſed Doct. ita concor. Aut hoc
furtũ uel incẽdium cõmittitꝰ à pſona familiari,quæ
honeſtæ vitæ reputatꝰ, ita ꝙ patrifa. nihil imputari
põt:aut committitur ab alia perſona familiari:quia
data fuit potatio quædã,quę appellatur olliſiciũ, &
tunc ẽt connumeratur inter caſus fortuitos:& ita lo-
quitur gl.in d.l.cũ duob.§.damna.Aut committitur
ab alia pſona,& tunc non põt dici committi niſi cul
6 pa pcedente: ita loquitꝰ hic.†In caſu aũt dubio ſem-
per præſumitur culpã præceſſiſſe.l.ſi uendita,de pe-
ric.& commo.rei uend.l.3.de off.præf.uigi.in uer.
7 plerunq;.ſed hic quæritur de qõne ex facto.† Nobi-
f lis intrat hoſpitium f & tradit ualiſiã,hoſpes reddit
ualiſiã diſſigillatã,nobilis dicit ſibi res deficere, qd
erit de hoc caſu?qualiter prouidebitur nobili. Guil.
de Cun.in l.j.ff.nau.cau.ſtab.dicit,aut iſta ualiſia red
ditur clauſa & ſigillata:& tunc hoſpes eſt liberatus,
niſi nobilis probet res plures fuiſſe in ualiſia tempo
re,quo hoſpiti cõſignauit.Aut redditur diſſigillata;
& tunc dixit Guil.ꝙ ſtari debet iuto nobilis de nu-
mero & ualore rerũ.l.ſi qñ.C.uñ ui.c.fi. qđ met. cã.
l.ſemp.§ hoc interdicto.qđ ui,aut clã.Bar. cõtra:qa
illa iura loquuntꝰ,qñ conſtabat hoſpitem cõmiſiſſe
delictũ, vñ dicit torquẽdos illos eſſe de familia,arg.
in l.quoties C.de nauf.lib.11.debet.n.iudex cõſide-
rare qualitatẽ pſonæ,nobilis famam, hoſpitis quali-
tatẽ,& quantitatẽ rerũ,q̃ pditę eſſe dñr.Quid.n.ſi pe-
regrinus humilis & plorans diceret ſe pdidiſſe ma-
gnã pecuniã?hoc dẽt iudex arbitrari:& ita ſeruatũ
fuit in qõne facti, ut refert ipſe in l. j. ff. fur. aduer.
8 nau.Quæritꝰ,†pone ꝙ tu cũ rebus tuis aduiſti hoſpi
tẽ,ille te recipere noluit,an poſſit cõpelli te recipe-
re?Videretꝰ ꝙ nõ,p l.j.in fi.prin.ff.nau.cau.ſta.& hoc,
ibi tenuit glo Idẽ tenuit aptius ĩ auth.oẽs peregrini.
C.cõ.de ſucc.In cõtrariũ vr̃ tex.ĩ l. j. in fi.ff. fur. ad-
uer.nau.Doctores ꝓbabiliter ita diſtinguũt. Aut ta-
lis hoſpes poſuit ſignũ publicũ ad portã,& tũc ipſe
recipere tenetꝰ,qa ur̃ hoc cõueniſſe cũ republica. ita
loquitꝰ d.l.j.ff.fur.aduer.nau.Aut non poſuit, & non
tenetꝰ:ita loquitꝰ l.j.ff.nau.cau ſtab.& idẽ dicũt Doc.
in q̃buſcunq; artificibus publicis: ideoq; alias ſuaſi
ſcholaribus,ut iudicẽ adirent, cuius offõ fornarius
cogeretur coquerẽ panẽ, qui hoc facere recuſabat.

ADDITIONES.

a Addite,ꝙ iſta actio depoſiti eſt priuilegiata ĩ duobus.Primò,
quia inſtrumentum depoſiti hẽt paratam executionem, nec ei
poteſt obijci compẽſatio.l.pe.C.depoſ.& ibi Bart.Item in infi-
ciendo quis depoſitũ,committit furtum.l.inficiando.ff.de furt.
● An dicatur depoſitum,qñ transfertur dñium,uide Bello.lib.
.j.ſupp.c.7.Et an in depoſito ſit hoc ſpeciale,ut non poſſit obij
ci exceptio dolj,eundem Bello.lib.1.c.6.& pmitte, quotuplex
ſit depoſitum,ut hic per eundem,ad euidentiam huius §.
b Et ad hoc multum bene facit tex.ille ſingularis.in l.ſi ut cer-
to §.interdum.in fi.ff.commo.de quo dixi in § præcedenti. Et
ex hac rõne nouiter infero,ꝙ in quatuor caſibus,qui ponuntur
in l.1.§.j.ff.depoſ.cum ceſſat iſta ratio, tenetur depoſitarius de
leui & leuiſſima.Cogita.adde tex.in l.cum mandato.in fi.alleg.
gl.ff.de min.& hic adde,quod dixi poſt Barto.in l.facta.§.ſi ſub
conditione.in fi.ad Trebel.
c Tu dic,ꝙ quatuor ſunt,quæ faciunt depoſitariũ tantũ de do-
lo,& caſu teneri.ſ.cõuentio,dolus,lata culpa,mora, & oblatio,
ut no.in l.1.§ ſæpe.ff.depoſ.Offerens aũt ſe ad recipiendum de-
poſitum,non tenetur niſi de leuiſſima,vt ibi per Bar.An autem
bidellus cuſtos ſit obligatus,&c.uide ſup.in pag.præced. & ad-
de ꝙ ub. ſcholaris non ſpãliter aſſignaſſet librũ bidello,ſed ſim
pliciter dimiſiſſet in ſcholis, ꝙ bidellus perdens librũ tenetur
ad inſtar locatoris,ſecundũ l.ſi quis vxori.§ apud Labeonẽ. de
furt.& l dñs horreorũ.ff.loca.Itẽ tenetur depoſitarius, ſi negat
depoſitum,& committit furtum.l.ſi quis inficiando.ff.de furt.
d Adde gloſſ.l.primam,quam iſte non expedit,vide hic Bello
e .Totam hanc gl.diligenter examinat hic Bellonus.
f De nobili intrante hoſpitium & tradente ualiſiam clauſam
hoſpiti,quæ poſtea redditur aperta,uide Bar.qui hæc omnia vſ
que in fi ponit,in l.1.ff.furti aduer.nau.caup.

S V M M A R I V M.

1 *Creditor,qui non accepit pignus bene conueniens debito ſuo, poteſt pi-
gnus reddere,& creditum petere.*
2 *Hypothecam nuda uoluntate conſtituitur,pignus non,niſi tradatur.*
3 *Pignoratitia oritur ſoluto debito,uel alias ſatisfacto.*
4 *Qualiter dolus,uel culpa probetur.*

a * §.Creditor. a No.pignus * re cõtrahi, &
in eo uenit dolus,latã culpa
& leuis,non ãt leuiſſima,qa in eo utriuſque debito-
ris & creditoris uerſatur utilitas.No.ſcdò regulã, ꝙ
in eo contractu uel quaſi, qui gr̃a utriuſque contra-
hentium celebratur,uenit dolus,lata & leuis culpa,
non ãt leuiſſima.No.creditorem non ꝓhiberi pete-
re creditum,licèt pignus caſu fortuito ſit deperditũ.
1 † Quid ãt ſi creditor malum pignus acceperat, nec
bñ conueniẽs credito ſuo,an poterit nihilominus pe
tere creditum,& reſtituere pignus?Dicitꝰ ꝙ ſic,licèt
conſuetudo Venetorum ſeruet oppoſitum.tex. eſt cũ
gl.in l.creditor.ff.ſi cer.pet.Glo.ſup uer.accepit,in fi
2 No.†nuda uoluntate conſtitui hypothecam poſſe: ſi
b uero tradatꝰ,pignus appellatur: b dr̃.n. pignus, quaſi
pugno captum.l.plebis.§.1.de uerb.ſign. Sed contra
opp.& ur̃ ꝙ hypotheca non conſtituatur nuda uolũ
tate,quia ius naturale non cãtur,niſi mediante tradi-
tione,uel cã ſimili.l. traditionib. C.de pact. Dicunt
Doct.ꝙ illud eſt regulare.Fallit in conſtitutione pi-
gnoris,quia talis conſtitutio eſt modici pıudicij: ſo-
luto.n.debito,oẽ ius pignoris reſoluitur.l.debitor.ff.
de prec.Hinc eſt,ꝙ licèt in alienatione oĩum bono-
rum ueniãt ſolum bona pſentia.l.ſi ita.ff.de au.& ar.
leg.tñ ĩ obligõne oĩum bonorũ ueniunt nedũ pñtia,
uerum ẽt futura.l.j.C.q̃ pot.in pig.hab. quia illa pi-
c gnoris conſtõ eſt parui c pıudicij.Glo. ſuper uerbo,
pignoratitia,in fi.oppo.Glo.cõiter hic, & ibi appro-
3 batur,ut†pignoratitia actio demum oriatur ſoluto,
uel alias ſatisfacto pro debito: non tñ oritur ex ipſo
actu ſoluendi, ſed oritur ex conſtitutione pignoris
præcedentis,pp tñ ſolutionẽ ſubſequentem,ita ꝙ ſo
lutio non eſt cã ꝓducens actionem, ſed eſt cã remo-
tiua impedimenti: quare illa actio non naſceretur.
Sed dices tu,ſi oritur ex contractu præcedenti, ergo
oritur ſub conditione,ſi pecunia ſoluetur: quæ con-
ditio

ditio soluta pecunia retrahi dēt. l. sub conditione. ff. de sol. ergo nascit ut ex retro. Sol. Dñt Doct. ꝙ licèt conditiones casuales uel mixtæ trahantur retrò, ptãtuæ tamen retro non trahūtur, ut hic, & l. potior, & l. qui balneū. ff. qui po. in pig. hab. super uer. fortuito. In si Hæc opi. gl. cõiter approbatur. Sed mñ dubitatur,

4 †qualiter probetur iste dolus, uel culpa. d Re-

d spondent Doct. quòd p coniecturas, arg. in l. non omnes, §. à barbaris. ff. de capt. in l. dolum. C. de dolo.

ADDITIONES.

a Adde ad §. creditor. Limita hūc tex. ut non pcedat in pignore iudiciali siue prætorio, in quo quis tenetur tñ de dolo & lata culpa, non āt de leui. d. l. prætor. §. pterea. ff. de bon. auth. iud. post Bar. in l. 1. ff. de pig. act. Per quantum tempus dēt expectare creditor antequàm uendat pignus? Dic, ut per Ang. in l. debitoribus. ff. de re iud. ubi dicit, quòd si creditor nō est fœnerator, pt statim uendere, cum debitor est in mora, ēt per interpellationē extraiudicialem, ut l. si cōuenerit. ff. de pig. act. Et addit, ꝙ si est actum quod non dēt uendi pignus, tunc poterit uendi trina denunciatione pmissa, & hoc fauore publicæ utilitatis, s. ut creditores inuitentur ad mutuandum, sm gl. in l. si conuenerit. & uide de hoc in l. 3. C de iu. dom. imp. q̃ est l. fin. & eius requisita habent locum in fœneratione, secundum Ang ubi sup.

• Præmitte ad euidentiam, quotuplex sit pignus, ut hic p Bellonum, & latius per eum in § item Seruiana. inf. de actio.

b Vide Bello. in §. item Seruiana, inf. de act.

c Per hanc rationem consuluit Bello. in donatione reciproca uenire etiam bona futura, consi. 5. per totum.

d Quis autem tenetur probare, uel debitor culpā, uel creditor casum. Gl. concludunt hic, ꝙ ad utrunq. spectat pbatio. Dic, ut per Bar. in l. si quis ex argentarijs. § fi. ff. de eden. & ueritas est, ꝙ ponit Bar. in l. si creditor. ff de pig. act. uidelicet ꝙ creditor dēt probare amissionem: & in hoc omnes concordant. Sed an idem dēt probare se amisisse rem sine culpa, ut incursu latronum? & tunc debitor dēt probare culpam. d. l. si creditor. Quidam autē sunt casus qui regulariter non ueniunt sine culpa, ut incēdium & furtum, & tunc creditor debet probare quod non fuit in culpa: quod probabit in furto, probãdo rem surreptam per domesticā personā l. argētum. ff. commo. & in incēdio, probando incendium ortum in aliena domo l. si quis furto. ff. ad leg. Aquil.

TITVLVS XVI.

De uerborum obligationibus.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio rubricæ.*
2 *Verborum obligatio appellatur stipulatio.*
3 *Quid stipulatio.*
4 *Duplex est stipulatio.*
5 *Quo iure fuerit inuenta stipulatio.*
6 *Inuenta fuit stipulatio propter duplicem causam.*
7 *Quare ex pacto nudo non oriatur actio.*
8 *Quæ actio ex stipulatione oriatur.*
9 *Stipulatio, quibus casibus dicatur nulla.*
10 *Vnde dicta stipulatio.*

1 Continuat ad præcedentes hoc ordine: Supra visum est de obligationibus, quæ contrahuntur re: uerum quia sunt & aliæ, quæ verbis contrahuntur, ideo de his tractaturus intitulauit, de uerb. obl. Antequā ue-
2 niam ad nigrū, quia†ista verborū obligatio, stipulatio est appellata, ut hic, & l. j. ff. e. n. ideo p intellectu
* huius aurei tituli præmitte, * quid sit stipulatio: secūdò, quotuplex: tertiò, quo iure fuerit inuēta: quartò propter quid: quintò, quæ actio ex ea oriatur: sextò, quot modis dicatur nulla: septimò, quare stipulatio fuerit baptizata. Redeo ad primum. Stipulatio
3 sic diffinit.†Stipulatio aūt est uerborum cõceptio, quibus ille q. interrogatur daturum facturumue se
4 id quod interrogatus est rñdit. l. v. §. stipulatio. ff. eo. Est autē duplex: quædā uera & expressa, & hæc causatur ab hoīe, de qua loquitur tit. noster. Est & alia, ꝙ appellatur tacita & ficta, & hæc causatur à lege, de qua loquitur l. unica. C. de rei ux. act. l. cum pscendimus. §. fin. de fideiuss. tu. l. 2. ad munic. l. non aliter. & l. sequens. ff. de adop. cum si. de qua uidistis supra de
5 adop. §. cum impubes. † Est autem stipulatio pdita de iure ciuili. §. de constituta. inf. de act. & in hoc differt à cæteris contractibus, qui dūt produti de iure
6 gen. l. ex hoc iure, ff. de iust. & iu. † Est autem inuenta, secundum Do. meum Petr pp duplicem cām, necessitatis & utilitatis. Necessitatis, quia lex considerans ꝙ ex pacto nudo nō poterit oriri actio pp frigiditatem contractus. l. iuris gent. §. quinimò. ff. de pact. uoluit adinuenire contractum uerbis uestitum, hoc est,
7 stipulationem, ex qua actio produceretur. † Rõne, quare ex pacto nudo non oritur actio est, quia contractus frigidus appellatur, & ex leuitate inconsulte pmissor obligaret: facile n. hoies inclinantur multa nudo pacto promittere. Non autem sic per stipulõnem: quia cum stipulator interrogat promissorem, demonstrat aīum acceptādæ pmissionis: & si pmissor rñdeat, demõstrat ēt constās aīus pmittēdi. Alia cā necessitatis fuit pp nouādas obligões de iure gē. cātas, & postmodū acceptilatione tollendas, q̃ aliās tolli nō pñt, nisi p stipulationem nouarent. l. an inutilis. §. acceptum fieri. & l. si acceptolatū. ff. de accep. de quibus uidebitis infra, q b. mo. tol. obl. §. j. Cā utilitatis fuit, ut hoies latiores haberēt habenas contra-
8 hendi. † Ex hac aūt stipulatione orit certi condictio, si certum contineat: uel actio ex stipulatu, si in ea de-
9 ducat incertum, ut hic primò uidebitis. † Dicitur autem nulla pp quatuor cās. A iquando est nulla rõne causæ efficientis, ut quia stipulator uel pmissor sunt surdi uel muti, uel alter eorū, ita ꝙ loqui ne c se pcipere pñt. l. j. in prin. ff. eo. Aliqñ est nulla ratione defectus causæ formalis, ut quia uerba habilia non pponunt, uel quia pposterat interrogatio & rñsio. Aliqñ est nulla ratione defectus materiæ, ut quia in ea est deductū aliquid impossibile, uel turpe. l. gnaliter. & l. ueluti. ff. eo. Aliqñ est nulla ratione causæ finalis, q̃ turpis est, & de hac loquitur l. si plagij. ff. eo. puta, pmitto dare decē, ut facias homicidiū; hæc promissio non est turpis de se, quia dare x. non est turpe, sed
10 dī nulla, quia tendit ad finē turpē. † Est āt appellata stipulatio a (stipiòn) Græce, quod est firmum Latinè; est. n. stipulatio contractus firmus, ualidus pariens actionem; & per hoc differt à pacto nudo, quod non est contractus firmus, imò debilis, adeoq; ac sterilis ꝙ nullam producit actionem, ut suprà dixi.

ADDITIO.

* Præmitte etiam, ut per Bello. quo modo differant uerborum obligatio, & stipulatio, & plura an. s.

SVMMARIVM.

1 *Quæ sit stipulationis forma.*
2 *Quæ actio oriatur ex stipulatione.*
3 *Quare uerborum obligatio uocetur stipulatio.*
4 *Sufficit sermonem intelligi per contrahentes uel interpretem.*
5 *Actio triticaria concurrit cum certi condictione, nisi pro pecunia numerata intentaretur.*
6 *Non habent pecunias philosophi naturales.*
7 *Doctores legum, qui sunt philosophi moralis sapientiæ, libenter accipiunt pecunias.*
8 *Ex stipulatione facta a lege competit actio ex stipulatu, siue certum, siue incertum contineat.*

Stipu-

9 *Stipulatio vitiatur ratione omnimodæ similitudinis.*
10 *Inhonesta est confirmatio per crapulam.*
11 *Conceptus mentis debet deprehendi per verba, non autem per signa.*
12 *Quare stipulatio dicatur contractus verbis, non re vel consensu.*

Verbis. Stipſo contrahitur ex interrogatione præcedente, & rñsione subsequēte, in qua verba omnia sufficiūt, dummodo habilia, & vtriusq; stipulantium consensus exprimatur. h.d.
a Diuiditur *a* in quinque. Nā in prima ponit modum constituendæ stipulationis. In scda ponit actiones, quæ oriuntur ex stipulatione In tertia ponit allusionem vocabuli. In quarta ponit, quæ verba requirantur ad eam contrahendam. In quinta decidit vnū dubiū circa prædicta. In vj. & vlt. corrigit, qđ in quarta parte dixerat. Scda ibi, ex qua duæ. Tertia ibi, quæ hoc nomine. Quarta ibi, in hac. Quinta ibi, utrum.
1 Sexta ibi, sed hæc solennia. No. † stipſonem concipi
b ex interrogatione *b* præcedēte, & rñsione subsequente. conc. l. j. ff. eo. Et hæc forma ordinis nō est hodie immutata. Vnde si dixero, promitto tibi dare mille, & tu dicas promittis: stipulatio est nulla pp peccatum formæ. l. Iulianus. §. et si quis. ff ad exhib. No. se
2 cundò, † ex stipulatione oriri certi condictionem, si in ea certum quid deducatur: & appellabitur certū, si exprimat quidditatem, qualitatem, & quātitatem. l. ubi aūt non apparet. ff. eo. Vnde si stipulatus fueris, me tibi dare decem modios frumenti boni, ista stipulatio non continet quid certum: quia licet sit certa quidditas. s. frumentū: & certa quantitas. s. decem, non expressā est certa qualitas, hoc est, certa bonitas, licèt dicerem modios decē frumenti boni: qa bonō melius reperiri potest. verba sunt Iurisc in d. l. ubi autem non apparet. Si verò in ea deducatur quid incer
c tum, oritur actio ex stipulatu. *c* No. † uerborum obli
3 gationem ideo baptizari noīe stipſonis, quia firmus est contractus: & stipulator idē est, qđ firmus. No. ꝙ olim vltra formam ordinis, hoc est interrogationis
d præcedentis, *d* & responsionis subsequentis, requirebatur forma verborum, hodie verò quęcunq; verba sufficiunt, dummodò habilia, & satis conceptū men
4 tis exprimētia. Finalr no. † Nihil refert, qua lingua concipiatur stipulatio, dummodò sermo intelligat
e p contrahentes, uel interpretem. l. j. in fi. ff. eo. *e* Gl. su
* per ver. fieri. * in fi. Dicite ꝙ ideo litera hīc solum exprimit dari vel fieri, quia sub dari vel fieri cōtinetur non fieri: quia ille qui nihil facit, aliquid facit, hoc est, negligentiā vel culpam committit. l. 4. ff. de his, q̃
f in frau. cre. Gl. sup ver. condictio. in fi. *f* No. † actio
5 uem triticariam concurrere cum certi condictione, nisi pro pecunia numerata intentaretur. Huius rationem dixere aliqui, ꝙ ideo nō competit pro pecunia numerata, quia hæc actio fuit inuenta à quodam rustico, qui Triticarius appellabat, deoq; noluit actionem suam nō competere pro pecunia numerata, qa rustici non audent optare pecunias. l. dñi prædiorū. C. de agri. & cens. no. gl. in l. certi. C. locati. Sed hæc est fabula: nam licèt rusticus à natura ignobilis sit, tamen nobilitatur immensa sapientia. l. prouidēdū. & l. qu. squis. C. de post. Præterea rustici non audent optare pecunias, quia non habent, cum à nobilibus rapiatur, veluti à barbaris aurum. l. 2. C. de commer. & merca. l. si quis. de leg. 3. Quare alij dixerunt, ꝙ triticaria nō competit pro pecunia numerata, quia Tri
6 ticarius erat philosophus, † & philosophi non habent pecunias. l. in honoribus. §. sed an philosophus. ff. de vaca. mu. Sed hæc truffa est, quia licèt philosophi philosophiæ naturalis contemnant, ut fuit Thales Milesius, qui iter cęteros submergebat proprias
7 diuitias: † philosophi tamen moralis sapientiæ, ut Legum Doct. libenter accipiunt. gl. est in l. 1. in prin. ff. de iust. & iu. quorum numero fuit hic Triticarius, vt glos. in l. 1. ff. eod. ergo ratio mala. Et dum dicunt Doct. ꝙ ideo non competit pro pecunia numerata, quia triticaria competit solùm pro his rebus, quarū æstimatio uariatur ex tempore. l. 1. ff. de tritica. at æstimatio pecuniæ una est semper & certa. l. nummis. de in lit inran. l. 1. de contrah. emp. vnde pro ea non competit: vnde incidit in Scyllā cupiens vitare Charybdim. Nonne instabis adhuc, quare magis competat pro rebus, quarum æstimatio uariatur ex tēpore, quam ꝑ pecunia numerata? Dicūt aliq; soluat Apollo, ut dixit gl. in l. 1. de acq pos. Vos dicite, ꝙ hęc est mera positiua, in qua sufficiat pro ratione uoluntas. l. 1. §. pueritiam, & ibi not. ff. de postul. l. non oīum. ff. de legib. l. quia poterat. ff. ad Treb. uel cogitabitis.
g Glo. super ver. certo. *g* in prin. no. ꝙ † ex stipulatio
8 ne facta à lege oritur actio ex stipulatu, siue continet
h certū, siue incertum: *h* & in hoc differt à stipulatione uera, formata ab homine: & hanc tetigit glo. in d. l. vnica. & potest ratione suaderi: quia licèt reuera deducatur in ea certum, tñ quia non apparet ex ꝑnunciatione hoīs: non appellabitur certa. l. ubi autem. ff. eo. Alij uerò tenuerunt contrarium, in quorum sententiā ego sum procliuior: quia nō plus debet opera
i ri actus fictus in casu ficto, *i* q̃ uerus in uero. l. si is, q̃ pro emptore. de vsuc. ergo non aliter disponetur in dispōne ficta quàm ī uera, pręsertim cum par sit virtus taciti & expressi. l. cum quid. ff si cert. pet. Nō ob. ꝙ ex pronunciatione hoīs hoc non appareat, quia illud habet locum in stipulatione hoīs, secus in stipulatione legis: ppea potest appellari certa, ex quo certificatur per relationē ad instrm dotis. l. in summa.
9 ff. de sent. & re iud. In ea. glo. in fi. no. † stipulationem
k uitiari ratione oīmodę incertitudinis. *k* ꝙ verum limitabitis, nisi hęc incertitudo veniret certificāda ratione subiectę materię. l. quidam, de leg. 2. l. si cui, de ann. leg. l. Stichus, de leg. 3. l. 1. C de dot. pro. l. quæro, ff de ritu nup. Gl. super ver. firmum *l* ibi, hęc con
l suetudo. Hī in Lombardia penes rurales, apud nobi
10 les non est recepta: † inhonesta. n. est confirmatio p crapulam. c. ex crapula. extra de ui. & honest. cler. Gl. super verbo, stipulari. Si dixero, promittis mille, & tu annuas humeris vel capite, non contrahitur obli
11 gatio. l. 1. §. si quis ita. ff eod. quia † conceptus mentis debet depręhendi per verba, non autem per signa. Sed refert Bart. quòd uidit quendā Dominum de Gabrielis de Vgubio, qui erat tantę subtilitatis, quòd compręhendebat ad motum solum labiorum
12 quemcunq; loquentem. Quæro, † quare stipulatio appellatur contractus uerbis, non re, uel consensu,
m cū in ea ueniat consensus & res? Rñdeo, *m* quòd ideo denominatur à uerbis, tanquam a causa formali substantiante. l. Iulianus scribit. §. sed & si quis. ff. ad ex
n hib. Glo. quibuscunque. *n*

ADDITIONES.

Et ista diuisio est usq. ad. § oïs. sed totus tit. diuiditur ĩ duas. prima ponit, qualiter uerb. obl. & sic stipulatio contrahatur. In scda ponit, quot modis possit fieri stipulatio. Scda ibi, omnis.

b * Et sic no. ꝙ de natura stipulationis sunt verba & loquela, consensu mediante & intellectu. Et iõ mutus & surdus non põt stipulari. Secus in alijs contractibus, qui contrahuntur, ut in matrimonio, ut sup. quib. non est permi face. testa. in §. mutus. Adde, ꝙ etiam non sufficit annuitio capitis, quia per eam non obligatur etiam naturaliter, ut no. in l. j. §. si quis ita, de uerb. obl.

c Sed in alio cõtractu si promittatur incerta res, agitur incerti condictione, non autem ex stipulatu. Fallit in dote, ubi licèt interueniat certa res, agitur ex stipulatione, quæ tacitè inest. l. 1. §. j. C. de rei uxo. act.

d Quid aũt si apparet ꝙ aliquis ꝓmisit aliquid alicui, nec apparet de interrogatione præcedẽte, an præsumatur interuenisse? Dic ꝙ sic, si uerbum profertur à tabellione in instrõ, non ãt a teste: nam quamuis dicat testis ꝙ talis primò interrogauit, non probat stipulationem, ut in gl. l. j. C. de usur. & ibi per Bar. & infra de fideiuss. §. fin.

e Et sic diuersitas linguæ non uitiat stipulationem. Vñ Notarius poterit conficere instrũm inter Græcum & Latinum inuicem stipulantes, mediante interprete, qui referat uni uerba alterius, ut hic, & l. j. §. fi. ff. eo. & creditur soli Notario. l. si quis decurio. C. de falsis. licèt alias uni soli testi non credatur. l. iurisiurandi. C. de testib. Sed si Notarius nõ habeat notitiam utriusque linguæ, deberent adhiberi duo testes, si possunt, quia tunc non sufficeret, ut in Auth. de non alie. § quod ãt. & si in instrõ dicat Notarius, prædicta sic acta fuisse inter dictos contrahentes, ut constat mihi Notario, & tali adhibito ad interpretãdum ex uoluntate dictorum contrahentium. Et idem dẽt fieri in iudicijs, dum examinantur testes. de quo dic, ut per Bart. & Ang. in d. l. 1. §. fin.

Primam & secundã gl. quas iste omittit, expedias ut p Bell.

f Ad gl. super uerbo, stipulamur, quã iste non legit, uide Bell. & similiter ad glossellam interlineatem super uerbo, ea qua.

g An uerò incerti condictio sit proprium nomen actionis, & an concurrat cũ alia actione, uide hic per Bell. super glo. in uerbo, ex stipulatu.

h Præsupponit ergo iste, ꝙ ex stipulatione uera, de dote reddẽda, licèt certa, non orietur actio ex stipulatu: qđ vr̃ mihi contra casum d. l. unicę, in prin. Sed fortius pro ista parte facit: quia si diceremus ꝙ spãle sit fauore dotis, ꝙ licèt sit certa, tñ competit actio ex stipulatu, certè esset impossibile: quia sic concurrent duo specialia circa idem, ꝙ fingatur stipulatio, & ꝙ actio ex stipulatu detur ad certum: contra l. j. cum gl. C. de dot. prom. f. Sed

i quod agitur ex stipulatione ad dotem certam, uidetur casus in d. l. unica, post prin. in ver. & nemo putet.

Vide omnino hic Bello. qui aliter intelligit & declarat hanc glo. quàm Portius.

k Adde tamen, ꝙ licèt incertitudo vitiet stipulationem, tamen potest declarari per coniecturas, puta per præcedentia. Vnde si mutuasti mihi decem, intelligitur stipulatio subsequens de his decem mutuatis. Secus si promitto tibi decem per stipulationẽ, quæ mihi mutuasti, deinde alia vice similiter per stipulationẽ promisi tibi decem, intelligitur in dubio de alijs decem, nisi dicatur, computata in hac stipulatione omni alia promissione facta, secundum Bar. in l. triticum. ff. eodem.

Ad omnes gl. huius § quas iste omittit, vide hic Bello.

m Vide Bello. supra tit. proœmio, in prin.

n In gl. quibuscunque, in fi. ultra Ange. hic, puto ꝙ alia sit iõ: quia si diceremus stipulationem ualere, esset eo, quia cõstaret de solo consensu: sed solo consensu non potest stipulatio confici, ut dicit gl. præcedens igitur, &c.

SVMMARIVM.

1 *Dies adiecta stipulationi, adijcitur fauore promissoris.*

2 *Si tibi stipulanti promisero decem annua quoad viuã, stipulatio est pura, & transit ad hæredem, repelletur tamen exceptione pacti.*

3 *Istæ stipulationes æquiparantur promitto tibi mille, si non ascenderis Capitolium, & promitto tibi mille cum morieris.*

4 *Si promisero dotem puellæ, intelligitur cum fuerit nubilis ætatis.*

5 *Licèt promissor ex stipulatione pura statim possit conueniri, non tamen statim ad soluendum compellitur.*

6 *De consuetudine seruatur, ut ei qui confitetur debitum, dentur decem dies ad soluendum.*

7 *Paria sunt, promittere ad diem, uel ex die.*

8 *Ex stipulatione in diem concepta, mero iure ante diem agi potest.*

9 *Iudex in ultima die peremptorij etiam altera parte non veniente, potest sententiam proferre.*

10 *Sententia potest ferri de nocte, nisi in tribus casibus.*

11 *Si promisi tam soluere decem annua, uel quotannis, solutio facienda est in principio anni.*

12 *Si promisero soluere decẽ singulis annis, solutio facienda est in fine anni.*

13 *An in principio, uel in fine temporis solui debeat, cum tempus adijcitur alicui obligationi.*

14 *Spes conditionalis stipulationis ad hæredem stipulatoris transit.*

15 *Quare in contractibus conditiones retro trahuntur magis quàm in ultimis uoluntatibus.*

16 *Cautio Mutiana non habet locum in contractibus, sed solum in ultimis voluntatibus.*

§. Omnis stipulatio. Iste §. ẽ no. dignus & quotidianus. Stiplõnũ quædã est pura, cui nec dies, nec conditio est adiecta, & ex ea cedit, sed nõ venit dies. Quædã verò conditionalis, * cui condõ est adiecta, & ex ea neq; cedit, neq; venit dies, ante purificatã condõnem. Et spes condõnalis stiplõnis transmittitur ad hæredẽ. h. d. Diuidit in duas partes, nam in prima ponit diuisionem trimembrẽ. In 2. diuisionis mẽbra prosequitur. Scda ibi, purè. No. primò, stipulationem purã appellari, cui nec dies, nec conditio est adiecta, & ex ea statim cedere & venire diẽ agendi. Illa verò appellatur in diem, cui dies est adiecta; ex eaq; cedere diem, sed non venire statim. No. ex

a stipulatione in diem, non posse agi *a* quousque vlt.

b dies perfectè elabatur. *b* No. † diem adiectã stipulationi, intelligi appositam fauore promissoris: ideo si ante soluere uellet, & fauori suo renunciare, audiretur. l. stipul. §. inter cętera. l. centesimis. ff. eod. No.

2 † hanc stipulationem, promitto tibi decem annua quoad viuam, puram esse: & ad hæredem ẽt mero iure transire; sed ipso petente taciti pacti obstabit exceptio. Ratio: nam cum ego promiserim ista annua quoad viuas, limitaui hanc promissionẽ quo ad tp̃s: vnde tu & ego videmur tacitè reconuenire, ne post tp̃s uitæ tuę obliger vllo modo. Etsi dicas, si ergo ꝓmissor & stipulator limitarũt promissionẽ ad tẽpus uitę, cur ergo vltra trãsmittitur hęc stipulatio ad hęredem? R̃ndetur, ut hic in lra: quia tp̃s non est modus inducendi, nec tollẽdi oblõnem. l. obligationũ ferè §. placet. ff. de act. & obl. tp̃s. n. nihil est, sed rerũ concomitãtia appellatur: vnde hęres stipulatoris nõ virtute elapsi tp̃is: sed taciti pacti repelletur. No. ex versi. sub conditione, illam stiplõnem appellari con

c ditionalem, *c* quę in euentũ alicuius rei est suspensa, & ante eius euentũ nec cedit, nec venit dies agendi.

3 No. singulariter in vers. ita. † has stipulationes ęquiparari: ꝓmitto mille, si non ascenderis Capitolium, & promitto mille cũ morieris. Ratio: nã cum, ut dixi, ex stipulatione condõnali non possit prius agi q̃ fuerit conditio purificata, & hæc condõ, si non ascẽderis Capitoliũ, nõ possit verificari nisi p mortẽ tuã, q a te uiuo nunq̃ purificat: si. n. non ascẽdisti hodie, poteris cras ascendere, iõ rectè huic ęquiparatur ꝓmitto cũ morieris. Et hic vers. adducit ꝓ casu illius cõis opi. ꝙ in contractib. nõ hẽat locũ cautio Mutiana, de quo statim pulchrè videbitis. No. ex §. conditionali, spem conditionalis stipulationis ad hr̃dẽ stipulatoris transmitti. & in hoc differt à legatis conditionalibus, quorũ spes ad hęredẽ legatarij nõ transmitti-

mittit.§.sub cōdōne,C.de cad.tol.Rōnem dicā inf.
Glo.super ver.confestim.ibi,§.fi. Aliqñ & tertiò sti-
pulatio differtur in diem rōne personæ stipulatoris:
4 vñ † si promisero puellæ dotē, intelligitur cum erit
nubilis ætatis : qa ubi non pt consistere mrīmoniū,
ibi nec dos.l.qui filiū,vbi casus.ff.vbi pup.edu.deb.
& ita pridie rndi,& ita iudicatū fuit.Aliqñ & quar-
tò recipit diē ex natura causę stiplōnis:vñ.si promit
c to tibi pro soluenda mercede magistri, vel pro exol-
uenda pensione domus,intelligitur hæc ,pmissio cō
ferri in eū diē,quo conuentione vel cōsuetudine sol
ui consueuere mercedes magistrorū,& pensiones ha
bitantiū,l.nec semel.§.si in habitatione. ff.qñ dies le
gati cedat.In ead.gl.ibi,l.promissor. colligitis ex gl.
5 q † licèt promissor ex stiplōne pura statim conueni
ri pōt,non pt tñ statim compelli ad soluendum, sed
dari debet terminus decem dierū . Sed gl.no.in l.qd
dicimus.ff.de sol.dixit,hoc tps esse moderandum iu
d dicis arbitrio: d cuius snīa est cōiter approbata . Nā
ex quo hoc tps non est a lege determinatum;iudicis
arbitrio est relinquendum.l.j. ff.de iu.delib. Nō ob.
l.promissor.de consti.pec.quia loquitur in casu spe-
ciali.Rō ; nam cum ibi constituens grauetur in hoc,
quia ex pacto nudo actione de constituta conueniri
pōt,contra rōem l.iuris gentium.§.sed cum nulla.ff.
de pact.alleuiari debet in alio, vt terminus decē die-
rum saltē tribuat.Vñ dixit Bart.aut dies inest obliga
tioni ex promissione promissoris, & illud non est in
iudicis arbitrio, quia lex non tollit beneficiū ,pmis-
soris.gl.in l.1.C.si aduer.ven.Idem si inesset ex quali
tate illarum quatuor cārum , de quib.sup. Sed aliqñ
tps datur cā miserationis, & hoc tps cōiter commit-
titur iudicis arbitrio.l.si cum militi.ff.de compē.Fal
lit in tribus casibus.Primus est in casu,in quo dies es
set certa à lege statuta : quia terminū legis præterire
non liceret.§.exactio.C.de rei vx.act. Fallit in consti
tuto,d.l.promissor. Fallit in condemnato per snīam
diffinitiuam,cui dantur à lege quatuor menses.l. 2.
& l.fi.& quasi per totum.C.de vsu.rei iud.qd tñ arbi
trarer verum,nisi magna causa subesset arctandi, uel
prorogandi illud tps quadrimestre. l.2.;ff.de sent. &
re iudi.& est gl.not.in l.4.§.condemnatum.eo.tit.In
6 ea.gl.in fi.No.ex gl.de † consuetudine seruari, quod
confesso debitū detur terminus decem dierū ad sol-
uendū.Idem tenuit gl.i l.si debitori.ff.de iud.sequū-
tur cōiter Doc.Sed q ista consuetudo sit corruptela,
& non consuetudo, arguitur sic.Nā nō debet esse me
lioris conditionis ille, qui est in dolo, & debitum in-
ficiatur,quàm ille qui cognoscit bonā fidem; & debi
tum palam confitetur.l.non solum.ff.de noxa.Sed il
le qui negauit debitum, quiq; facit actorem frustra-
ri litibus sumptibus & laboribus , habet tps quadri-
mestre ad soluendū.l.2.C.de usu.rei iu. ergo erit me
lioris conditionis quàm ille, qui debitū cōfessus est:
ergo ista non est consuetudo, sed corruptela, cui æq-
tas & ratio est aduersa,iō non est seruanda.c.fi.extra
de cōsue.Possetis dupl'r rńdere, uel (dico subtilius,)
cogitare.l.qd ideo condemnatus p snīam habet lon-
e gius tps, e quia grauatur i alio: quia postquàm semel
negauit, velit nolit, tenetur subire iudicium, & si pa-
ratus fuerit confiteri.l.si reus paratus.ff.de proc. Et si
dicas, si cogitur subire iudicium , cogitur dolo suo.

Rńdetur, quod ille dolus suus ex alio punitur: qa ui-
ctus victori in expensis condemnatur. l. properādū.
§.sin autem alterutra.C.de iudi.l.cum , quem teme-
rè.ff.eod.sed iste, qui confitetur palam , non tenetur
iudicium subire.Vel aliter respondetur, q licèt con-
demnato detur tempus quadrimestre , illud tñ à iu-
dice moderari potest, ut sup.dixi. quia si videret cau
sam prorogandi vel minuendi illud, posset. quid.n.
si humiles & deploratus confiteret se debère mille,
si ad hoc ipse condemnaretur, an daretur tps decem
dierum uel quatuor mensium? Quid etiā, si diues, &
magni potens confiteretur vel condemnaretur dare
uiginti denarios hret ne decē dies, uel quatuor men
ses? Puto q non, sed glo. respicit cōem facti acciden-
tiam.* Vel cogitabis. Glo. super verbo, in diem. No.
7 † paria esse, promittere in diem, uel ex die: quia non
nisi finita die poterit promissor conueniri. Si aūt ,p-
mittatur vsq; ad diem, tunc poterit interim conueni-
ri, non aūt postea. Et idem est dicere , ad diem, sicut
vsque ad diem. Glo. super verbo, potest. in fi. Ex hac
8 glo.no.† ex stiplōne in diem cōcepta mero iure an-
te diem agi posse. & idem tenuit glo. in l.certi condi-
ctio.ff.si cer.pet.sed contra eam facere vr l.j. ff.quan
do dies vsusfr.leg. ced. Item contrafacere uidetur l.
certi condictio. in prin.si cer.pe. Vnde uos ita dicite:
Si quæratur, an ante diem stipulationis sit nata actio
mero iure: aut iste dies inest expressè de conuentio-
ne partium, uel tacitè ex appositione loci, & tūc me-
ro iure ante diem agi pt, sed agēti obstabit exceptio
doli.§.præterea. in glo. alle.l.3.§.si quis. ff. de eo, qd
cer.loco. Non ob.l.certi condictio. & litera nostra,
quia debet intelligi ut iacet, q ante diem non potest
agi.s.in effectu : quia agens doli exceptione repelli-
tur. Aut dies inest ex natura rei, & tunc ante diē nul-
lo modo potest agi. Ratio, quia quando dies inest ex
natura rei, ista talis stipulatio sapit naturam condi-
tionalis stipulationis.l.j.in fi.ff.de cond. & demonst.
Vnde nimirum si ante euentum conditionis non est
nata actio, quia nec obligatio.§.sub conditione.inst.
proxi. Sed dicet quispiam: quid.n.refert, an mero iu-
re nata sit actio, sed exceptione elidi possit: an nullo
modo sit nata, cum neutro casu condemnatio subse-
f quatur? Rńdeo, longa dīia f est: quia qñ est nata me
ro iure actio, nisi opponatur exceptio, iudex conuen
tū condemnabit, quia in actione fundatum est iudi-
cium. Sed qñ nulla est actio, etiā si nihil opponatur,
iudex non condemnabit. Dixit tñ egregiè Bar, q qñ
tps est annexū stiplōni, ita qd iudici de hoc constet,
q absque alia exceptione opposita per reum, repel-
let agentem. l.eum, qui ita.§.eum, qui ita.ff.eo. Glo.
super ver. nec ipso. in fi. Dicite , vt statim dicam in
glo. in uers. at si ita. Glo. super uer. tribui debet. ibi,
g sedebunt. No. ex glo. g q † iudex in ultima die peremp
9 torij, etiam altera parte non ueniente, potest sen-
tentiam proferre . Huic sententiæ non obstat primò
hæc lra, quę ur tribuere totā diem : quia in casu nro
elapsis uesperis intelligitur finita dies, cum amplius
snīa ferri nō possit, d.§.sedebūt. Non ob.l.more Ro-
h mano.ff.de fer. quia loquitur in termino h dato ad ,p-
bandum : unde cum probationes etiā fieri pnt post
uesperas, non intelligitur finita dies nisi nocte me-
dia, ut d.l.more. sed hic loquimur in termino dato
ad

ad audiendum sniam: vnde cum elapsis vesperis nõ
possit snia ferri, hr̃ tunc dies pro finita. Non obst. l.
non minorem. C. de transf. quæ loquitur in cõtractu
trãsactionis, quia ita celebrari põt de nocte, sicut de
die. at sententia proferri non potest de nocte, vt inf.
videbitis. Faterer aũt, q̃ si iudex vellet facere gratiã
absenti, posset ipsum expectare in crastinum. c. con-
suluit, extra de off. & pot. iud. dele. Posset etiã de no-
uo citari. l. post edictũ. ff. d iud. In ea. gl. ibi, iudicare:
10 no. † sententiam de nocte non posse ferri; & hoc est *
rsr. Sed fallit in tribus casibus. Primò, quando liti-
gantes consenserunt quòd de nocte proferatur, quia
huic solennitati q̃ in vesperis proferatur, renuncia-
re põt. c. de causis. extra de offi. & pot. iud. dele. & est
gl. ord. in §. sedebunt. in gl. alle. Scdò fallit, qñ instan
tia esset eo die finitura, ar. in l. 2. ff. de fer. Tertiò hęc
rsa fallit, nisi ex consuetudine esset institutũ, ut sen-
tentia de nocte proferretur, vt fit Mediolani, c. cum
dilectus, extra de fi. instru. Gl. super ver. annuos: ibi,
11 q̃a hoc anno. No. ex gl. q̃ † si ego promisi dare decẽ
annua, q̃ ista decem sunt soluẽda in principio cuius-
libet anni. Idem si dixero, quotannis. l. nec semel. ff.
qñ dies leg. ced. & in hoc bene, per l. 2. C. quãdo dies
12 leg. ced. † Si aũt promisero tibi dare decem singulis
i annis, i tunc ista decem sunt soluenda in fine cuiusli
k bet anni: & in hoc malè, k quia paria sunt promit-
tere decẽ annua, & promittere singulis annis, l. nec
semel. §. nouissimè. ff. quando dies lega. ced. Vnde si
13 quæritur † an in principio temporis, uel in fine fieri
debeat solo, cũ tp̃s adijcit̃ alicui obligationi, ita pul
l chrè distinguite. l Aliqñ tp̃s apponitur cã demõstrã
dæ obligationis, aliqñ ponitur cã moderãdæ obliga
tionis, aliqñ ponitur cã differẽdę obligationis, aliqñ
ponitur cã multiplicandæ obligationis, aliqñ poni-
tur causa diuidendæ obligationis. Si quidem appo-
nitur causa demonstrandæ obligationis, tũc statim
promissa debent̃, nec finis tp̃is expectatur: quia hoc
agunt cõtrahẽtes, ut sic fiat. l. liber hõ. la. j. & l. decẽ.
ff. eo. Si verò apponit̃ cã differendæ, tunc debent̃ in
fine tp̃is. l. qui hoc anno. ff. eo. §. qui ĩ hoc, inf. de inu.
stipu. Rõ, nã cum tp̃s apponat̃ cã differẽdæ obl̃onis,
ĩtelligit̃ appositũ fauore p̃missoris: scd̃m ergo fauo
rẽ eius est interpretatio faciẽda, q̃ vult vt in fine de-
beatur, vt hic, & l. qui calen. ff. eo. Si verò apponit̃ cã
multiplicandæ obl̃onis: tunc debetur in principio
cuiuslibet tp̃is. l. j. qñ di. le. ced. Rõ, quia talis multi-
plicatio tp̃is est facta in fauorem stipulatoris, vñ de
bet scd̃m eius fauorẽ tl̃ari, qui ita se hẽt, ut in princi
pio debeatur. Si verò apponatur cã moderandæ obli
gationis, quæ de sui natura effectualiter fuisset p̃pe-
tua, tunc sentiunt Doct. q̃ in principio anni debeat̃
q̃a cũ stipulator grauetur in hoc, vt obligatio de se
p̃petua limitet̃ & moderetur, alleuiari dẽt, ut in tp̃is
principio fiat solutio. l. eũ, qui ita. §. qui ita. ff. eod. Si
verò apponatur cã diuidendæ, tunc debetur in fine
m tp̃is. m Nam cum illa diuisio fiat in fauorẽ promis-
soris, dẽt scd̃m eius fauorẽ interpretatio fieri, qui ita
se habet, ut in fine cuiuslibet termini debeatur. l. le-
n cta, in medio. ff. si cer. pet. n Gl. in verbo, facta. o Glo.
o in ver. contingit. in fi. No. ex glo. † spẽ conditionalis
14 stipulationis ad hr̃dem stipulatoris transire: p quia
p in stipulatione versatur factum stipulatoris, qui no-
dum sibi, sed & hæredi prouidere conlecturatur: qd
secus est in legato, vel hæreditate conditionali, quia
ibi non versatur factum hæredis, vel legatarij, sed te
statoris, qui solùm intelligitur velle prouidere lega-
tario & hæredi instituto, non aũt hæredi legatarij &
hæredi hæredis, cum legata & institutiones fiant ad
bene merita. l. nec adiecit. ff. pro soc. unde hęredes le
gatarij vel hæredis non intelliguntur vocari, q̃a tan
quam incerti, non potuerunt de testatore bene mere
ri. Sed hanc reprobat * Bart. quia in stipulatione non
semp interuenit factum stipulatoris, ut est cũ Nota-
rius stipulatur tertiæ p̃sonæ. l. non aliter. ff. de adop.
l. 2. ff. rem rat. hab. vñ ipse reddit aliam rõnem. Nã
in contractibus condõnes retrotrahuntur. l. filiusfa.
ff. de verb. obl. l. potior. l. qui balneum. ff. qui pot. in
pig. hab. vnde cum retrotrahantur, nimirũ si spes ad
hæredem transmittit̃, cũ ueniente condõne fingatur
retro ius acquisitum defuncto: quod non est sic in vl
timis uoluntatibus, quia in illis condõnes non retro
15 trahuntur. l. q̃ legata. ff. de reg. iu. Sed dices tu, † qua-
re magis in contractibus conditiones retrotrahunt̃,
quàm in vltimis voluntatibus? Rñdebat Christ. de
Castelliono, q̃ ideo in vltimis voluntatib. nõ retro-
trahuntur, quia extremũ ad quod, non est habile: nã
si retrotraherẽt̃, fingeretur testator retro obligatus,
qd̃ est absurdũ, cũ voluntates testatorũ dẽant esse li-
beræ & ambulatoriæ vsq; ad mortẽ. l. j. ff. de do. int.
vir. & vx. l. 3. in fi. ff. de ali. leg: vnde ratione defectus
extremi ad quod, fictio trãslatiua tp̃is ad tẽpus non
deberet retrotrahi. l. bonorũ. ff. rem rat. hab. Sed ista
ratio non hẽt saporem: nonne testator p̃t facere lega
tum purũ? nec ex hoc legato purè relicto sequit̃ ali-
qua absurditas, quia per hoc testator non obligatur
in uita, sed hr̃s suus post mortẽ: ergo eodem modo
si cõditio retrotrahatur, quia ista retrotractio fingit
legatum retro purũ, non aũt testatorem retro obliga
tum. Hæc cum aliàs dicerem Pręceptori meo, ab opi
nione Bart. recessit, & D. Christ. tenuit opi. gl. sic de-
clarantis, ut sup. Non ob. igitur prædictis, quod di-
xit Bart. Notarium posse stipulari, & tñ ibi pactum
stipulatoris non interuenit: quia licèt non interuenit
pactum stipulatoris verè, interuenit tñ reprę sentati-
uè. l. qui aũt. §. fi. ff. de const. pec. Finaliter hunc tex. li
mitant Doc. p̃cedere in conditione casuali, nõ tñ in
conditione p̃tãtiua: quia spes stip̃lonis conceptę sub
conditione p̃tãtiua non transmittit̃ ad hr̃dem. Nã
ideo spes stip̃lonis conceptæ sub conditione casuali
uel mixta transmittitur ad hr̃dem, quia illa conditio
qñcunq; eueniat retrotrahitur, quia subest qd̃ impu
tari p̃t non implenti. l. quidam cum filium. §. fi. ff. eo.
l. potior. & l. qui habet. cum si. ff. qui pot. in pig. hab.
16 Deniq; ver. si quis ita, inducitur pro casu, q̃ † cautio
q Mutiana non habet locum in contractibus, q sed so
r lum in ultimis uoluntatibus. r Pro cuius euidentia
præmitto, q̃ per cautionem Mutianam prouisum est
hæredibus & legatarijs, quib. est apposita conditio
negatiua, cuius vera existentia non potest haberi, nisi
per vltimum uitę spiritum: quia conditiones negati
uæ non recipiunt ueram existentiam, nisi ad impos-
sibile deducantur, vt dicitur in probationibus nega-
tiuis. l. magnam. C. de contrah. & com. stip. hæc hñt
in l. Mutianæ. ff. de cond. & dem. Et si ille, qui caue-
rat

rit contrafecerit, tenet rem receptã cum fructibus restituere. l. hæres meus. §. qui post cautionem. ff. de cõd. & dem. l. cum filius. §. qui Mutianã. ff. de leg. 2. An igit hæc promissio cautionis Mutianæ vendicet sibi locum in contractibus? Gl. ĩ l. Mutianæ, dixit q non. Idem tenuit glo. in l. 1. C. de pac. ꝓ qua all. hic casus in versi. si quis ita. Nam ꝓcedunt à pari hæ stipulationes, ꝓmitto tibi mille cũ morieris, & ꝓmitto tibi mille si nõ ascenderis Capitolium: sed ex prima te nimo agi non põt, ergo nec ex scda. Scdo allegatur: nã Mutius solum tribuit hoc beneficium in vltimis voluntatibus, ergo non extendenda prouisio ad contractus. l. si uerò. §. de uiro. ff. sol. ma. l. q uerò cõtra. ff. de legib. quia ibi tractatur de fauore, & non tenet arg. de ultimis voluntatibus ad contractus, regula iuris, In testamentis, c. cum dilectus. extra de dona. Contrarium tenuit glos. in l. fine apud acta. C. de transf. & illam secutus fuit Guil. de Cu. q in contractibus habeat locum cautio Mutiana. Mouetur primò per l. Imperatores. §. fin. de app. per l. si fideiussor. §. fi. qui satisd. cog. per l. harum, & per l. egi. ff. si serui. uen. Sed vos tenete cõem, ꝓ qua adducebat D. Pe. rationem. Nam ideo hẽt locum in vltimis voluntatibus, quia pium fuit ꝓuidere hẽdibus institutis. a legatarijsque qui non potuerunt sibi ꝓuidere: contrahentibus verò nõ fuit ꝓuidendum, q̃a subest qđ b stipulatori imputari põt, cum passus fuit talem conditionem apponi, q̃ sciebat non posse verificari aliter q̃ p mortem suam l. veteribus. ff. de pac. l. stipulatio c ista. §. in stipulationibus. ff. de uerb. ob. Sed ego adduco rõem ultra alios urgẽtẽ. Nã ideo ĩ vltimis voluntatibus hẽt locum cautio Mutiana, ne voluntas testatoris fiat elusoria. q̃a nec legatarius ĩ uita cõditionale hẽre legatum poterat, nam condõ nondum erat uerificata: nec ẽt hæres suus hẽre poterat post mortẽ, quia spes legati conditionalis non trãsmittit ad hẽdẽ. §. sub conditione. C. de cad. toll. & sic dispõ testõris oĩ tpe, & oĩ psona legatarij & hẽdis erat elusoria. Sed non sic ĩ contractibus: q̃a licet stipulator in eius vita nõ posset consequi commodũ ex stipulõne, heres tñ suus consequat: spes. n. condõnalis stipulõnis d ad hẽdẽ trãsmittit, ut hic: vñ cũ stipulo non efficeret ĩ totũ elusoria, non fuit necessaria ꝓuisio Mutij. Ex quo ĩ fero, q si ĩ stipulõne fuisset deductũ tale qđ, qđ non eẽt ad hẽdẽ trãsitoriũ, tũc hẽret locũ cautio Mu- e tiana. Vñ si ꝓmitto tibi vsumfructũ, si non ascenderis Capitoliũ, tũc quia vsusfructus non trãsmittit ad hẽdẽ, ne in totũ stipulo efficiat elusoria, hẽbit locum cautio Mutiana hoc fuit dictũ Bal. in auth. cui relictũ. C. de ind. uid. toll. all. l. Titio cum morieť. ff. de usufr. Non ob. iura all. ĩ contrariũ, quia loquũtur de alia cautione, q̃ non pstatiur ĩ re, iõ facile concedit: nos ãt loquimur de cautione Mutiana, q̃ pstat ius in re, iõ difficilius conceditur. Sed cõtra pdicta no. opp. & imo vr, q ĩ conditionib. negatiuis appositis dispositioni vltimæ voluntatis, q̃ põt aliter verificari q̃ p mortem legatarij, hẽat locum cautio Mutiana, l. cũ tale. ff. de cond. & dem. Sol. Illa conditio posset verificari aliter quam per mortem legatarij: attamen q̃a illa uerificatio inducebat expectationem tristis euẽtus, hẽt locum cautio Mutiana. Cui sniæ non ob. l. pt Seuerinã. §. socrus e. tit. quia rñdeo defendendo ibi glo. q ibi loquitur de mala uxore, q̃ gaudet morte mariti: & q ibi uxor esset mala, ꝓbat ex lra, quia ibi eius culpa erat factum diuortium à marito. Sed iterum opp. q absq; cautione Mutiana dẽat legatarius percipere legatum: vñ si lego tibi fundũ, si non ascenderis Capitolium quàmprimum ascendere potuisti, & non ascẽdisti, dẽt conditio ꝓ purificata hẽri: vñ opp. de l. liberta. §. 1. de manu. testa. Sol. ibi loquitur in libertate relicta, q̃ non potest in cautione Mutiana deduci, quia semel pstita infringi non põt, & inæstimabilis est. Finaliter opp. fortiter, q testator qui legauit sub conditione, q̃ non põt impleri aliter q̃ per mortẽ legatarij, videatur actum elusoriũ fecisse, ex quo scit legatariũ in uita non posse percipere, pp defectũ non purificatæ conditionis, nec ẽt ad hẽdẽ trãsmittere, vñ nõ vr hẽre locũ cautio Mutiana. tex. est ĩ l. fi. de manu. test. Sol. ibi loquitur, qñ apparebat de mente testatoris uelle facere legatum elusorium, vñ tunc non hẽt locum cautio Mutiana, ne ei attribuatur fauor ĩuito. Ex quo eliciũt Doct. q testator potest prohibere cautionem Mutianam.

ADDITIONES.

a Ad euidentiam præmittæ tres spẽs cõditionũ, vt p Bellon. Conc. l. j. in fi. ff. qñ dies vsusfructus leg. ced. & l. cum qui calẽdis. de uer. obl. Ista singulariter, vt scribo in libro veteri, in uerbo, debitor & ibi uide aliqđ pulchrũ ĩ materia, & uide Ang. hic.

b Addo in uersi. aut dies. Nisi tẽpus inesset miserationis grã, quia tunc non impedit actionem, nec cõpensationem. l. si cum milite. ff. de compen. secundum Bar. in d. l. quod dicimus.

c An ãt creditor cõdõnalis dicatur proprie creditor, ita vt ĩ statuto faciente mentionem de creditoribus cõprehendatur? Dic q large capiendo posset appellari creditor, quo ad spem obligõnis transmittendę ad heredem. l. cedere diem. ff. de uer. sig. & quo ad q̃dam alia, q̃ notantur in gl. in l. 10, cui, de actio. & obl. Sed stricte sumẽdo non dicitur propriè creditor, nisi qui fidem alterius credendo secutus est. l. j. ff. si cer. pet. Et ideo si statutum dicat, q ad petitionem creditorum capiatur debitor, vel instrumentum guarentigiatum executioni mãdetur, intelligitur creditor largo modo, q̃ocunque alium obligatum hẽat. Secus, si d cat, ad petitionem eius qui credidit, quia tunc accipitur strictius, prout quis est secutus fidem alterius, secundum Bar in d. l. 1. si cer. pet. Quid ãt si testator mandat satisfieri omnibus, creditoribus suis? Dic q intelligitur de credito efficaci, non ãt de eo quod põt exceptione repelli, secundum Bar in l. si ix, cui. §. Flauius. ff. de solu. facit. l. legati. & ibi. no. ff. de lib. leg.

d Adde tñ, q debitor offerẽs uelle soluere dẽt offerre solutionẽ cõgruo loco & tpe, vt voluit. gl. supra de obl. in pr. Et de die apposita solutioni, an relinquatur arbitrio iudicis, uide Bar. ĩ l. ratum. ff. de sol.

e Et pro ista rõne vr facere tex. in l. si domus. § ĩ pecunia. ff. de leg. 1 in uer. nec iure gentiũ Sed in veritate ibi non fi. dr, q si negauit, & lis est contestata, hoc officio iudicis dirimendũ est. Ecce, q ibi non dr q cogitur iudiciũ suscipere vñ puto q ille tex. si intelligendus ẽ u tex. no. in §. fi. Insti. de ppe. & temp. actio. officio iudicis. s. qđ ex. t, absoluere eũ qui negauit, si postea satisfaciat. Adde q aliam rationem ponit Puteus Senior in l. si domus §. in pecunia. ff. de leg. j. Ego puto fortẽ, aliã rõnẽ posse assignari, quare breuius tẽpus detur confesso, quam cõdemnato ĩ quia lex præsumit, q ex quo quis confitetur, & sic agnoscit bonam fidem, qđ dẽt esse magis paratus solutioni, quã ille qui litigauit, & sic nunquam deliberauit soluere, nimirũ ergo si con f. illo magis parato solutioni, lex uoluit breuius tẽpus assignatio optimũ simile in l. fi. cũ glo. ff. de ferijs. ubi minores dilationes dantur accusatori quam reo, tanquam magis parato. bñ facit l. pure. §. fi. ff de excep. doli. Et si dicas, ergo dolus volẽtis litigare sibi est vtilis: Respõdeo q nõ, quia imo punitur in alio, per condemnationem expensarũ. Tamen cõtra istam rõnem facit, quia si uerum est quod lex psumeret eum paratum solutioni, nullum terminum sibi daret, ut dicit glo. ĩ l. si debitori, p tex. l. debitoribus ff. de re iud. Sed dic q lex non præsumit eum paratum solutioni in totum, sed magis quam eũ qui litigauit.

f* Vide hic Bello assignantem aliam rationem.
De hac differentia uide latius lib. 2. suppu. cap. 9.
g De hac q. gl. est casus clarus in c. consuluit. ext. de of. dele. infra all.
h An aõt dies termini cõputetur in termino, uide not. Bart. & Ang. in l. 1. §. 1. si quis caut. & Inon c. in c. pia. extra de excep. & Ioan. An. in Cle. quamuis extra de app. per Iac. de Are. in l. Gallus, in prin. de lib. posth. per Spec. in tit. de citat. §. uiso. circa fi. & eundem in tit. de appellat. §. restat. uer. sed nunquid dies.
i An ꝓmissum singulis annis dẽatur ĩ principio anni, uel ĩ fi. vide bonum tex. ꝓ hoc in l. cum in annos ff. de cõdi. & demõ.
K Vide Bello. saluantem hic glo. & repræhendentem Porciũ, & subdentem pulchram quæst. & nouam in hac materia.
l Vide Bar. ponentẽ hanc distinctionẽ tẽporis in l. qui hoc anno. ff. eo. & per Bal. in l. si quis in conscribẽdo. C. de epis. & cleri.
m Et hoc regulariter est verũ, siue tẽpus ponatur ĩ accusatiuo, l. non putabã, de cõd. & dem. siue in ablatiuo, ut l. qui hoc anno. hic alle. Fallit fauore liberorũ, ĩ quo sufficit eẽ ĩceptũ, licet nõ cõpletũ: ut, si lego filio meo cũ puenerit ad annũ uigesimũ. l. q filiũ. §. Sabinus. ff. ad Treb. iũcta l. qui hoc anno. ff. eo. Secũdo fallit, ubi uerba referũtur ad recipere debẽtẽ, tũc ĩ initio dẽtur: ut, Stichos seruus meus anno scdo post mortẽ meã sit liber. l. si ita fuerit libertas. ff. de manu. testa. Item si tps apponatur ĩ genitiuo ita, cum talis fuerit decẽ annorum. l. sicut annua. de leg. 1.
n Fallit ẽt, qñ aliquid esset implendum ex parte stipulatoris promissori, quia tunc promissor non erit obligatus antequam stipl'or adimpleat, ut l. si seruus communis meus & castrẽ. pec. ff. de stipul. seruor. & uide in l. qui hoc anno. ff. de uer. ob.
o In gl. in uerbo, facta in fi. dum dicit, ꝙ est pura abnegatiua, id est, non condõnalis, credo ꝙ uelit dicere ꝙ est pura, & non condõnalis, sed abnegatiua respectu ꝑsonæ hæredum: quia si euenit, stipulatorem mori, licet merò iure transeat ad hrdes, eo quia pura & perpetua, ut hoc tex. tamen hrdib. petentib. abnegabitur. i. denegabitur: uel ẽt est abnegatiua respectu ipsius met stipulatoris, si petat ante annum.
p Et adde, ꝙ idem est in alijs contractibus, quia spes cõdõnalis cõtractus trãsmittitur. l. necessario. §. qd si pẽdẽte. ff. d per. et cõmo. rei uend. & l. i. C. ut actiones ab hærede & cõtra hæredes.
* Hanc rõnem gl. saluat Bell. aliter eam deducendo.
q An cautio Mutiana habeat locum in contractibus uel ne, uide de hoc in gl. & per Doc. hic all. & gl. in l. siue apud acta. C. de transact. in l. dedi. ff. de cond. ob cau. & in l. ita stipulatus. ff. de uer. obl. & in aut. cui relictum. C. de indicta uid. toll.
r Hic tex. quãuis ad hoc ĩducatur p Doc. oĩ nõ ꝓbat, ut p Bell.
s Dubito de hac rõne: qa quãuis cesset ista rõ, ꝓximè pcedẽs, tñ adhuc militat alia suprascripta D. Petri, ꝙ æquũ non fuit ꝓuidere in contractibus, cum sit quid possit imputari cõtrahẽti.
* Hæc rõ non satisfacit Bello. qui aliam dat, ut per eum hic.

S V M M A R I V M.

1 *Stipulatio pura recipit diem ex adiectione loci.*
2 *Vbi uerba sunt clara non est habenda quæstio uoluntatis.*
3 *Quando facta in stipulationem deducuntur, consilium est ut pœna certæ quantitatis in stipulatione adijciatur.*
4 *Si in instrumento promittantur interesse & expensæ pro quibus promittitur stare iuramento stipulatoris, an ualeat promissio.*
5 *Iudex modò longum, modò breue tempus, inspecto sexu, ætate, & ualetudine promissoris, & inspecto itinere loci, constituere potest.*

a §. Loca etiam inseri. a Stipulatio pura & de forma recipit tacitã diẽ ex adiectione loci. h. d.
1 No. j. † stipulationem purã de forma, recipere diem ex adiectione loci. Rõ, qa nõ est uerisimile hos contrahentes ĩflectere aĩum ad impossibilitatem. l. non solũ. ff. de act. & obl. Vñ coniectura fit, ꝙ uoluerunt
b inesse tacite tps b quo ad locum peruenire possit: i iõ, qa si appareat de contraria uoluntate, ut qa ꝓmisi hodie dare Carthagine, stipl'o reddit' inutilis; quia
2 † ubi uerba sunt clara, nõ est qõ uoluntatis habenda. l. ille aut ille. §. cum uerbis. de leg. 3. l. continuus. §. cum ita. ff. e. No. in §. condõnes. condõnes ad ꝑsens uel ꝑteritũ tps relatas non suspendere actũ stipl'ois, imò statim aut infirmare aut ualidare; qa ignorãtia
nr̃a non considerat', sed maturata scia. concord. l. cũ ꝑsens. ff. e. si cer. pe. Sola ergo conditio de futuro hẽt actum stipl'onis suspendere, quia eius euentus est incertus p naturam. Nn. in §. non solũ. nõ solũ res, sed & facta in stipulatũ deduci posse. No. consilium, ꝙ
3 † qñ facta in stipulatum deducuntur, bonum est su-
c bijcere pęnã certæ quãtitatis, si facta non fuerint. cõcord. d. l. si. ff. de ꝑr. stip. Sed dices tu, quare magis lex consuluit, ꝙ qñ facta ĩ stipulatũ deducunt', pęna certæ quãtitatis adijciat', quam qñ res in stipulatum deductæ sunt? Rñdeo: nã qñ res deductæ sunt in stipulatũ, cogit' ꝓmissor ꝑcisè, velit nolit, ꝓmissionẽ adimplere. l. ubi ãt. §. si. ff. eo. vñ satis est stipulatori. Sed qñ facta ĩ stipulatũ deducunt', non cogit' ꝓmissor si nolit facere, sed liberatur ꝑstãdo interesse stipulatori. l. stipl'ones non diuiduntur. vers. Celsus. ff. eod. l. si qs ab alio. §. si. ff. de re iudi. Vñ cum difficile
d sit stipulatori interesse d ꝓbare, iux. not. in l. vnica. C. de sent. q̃ ꝓ eo, qd inter. iõ salubre fuit consilium, ꝙ stipl'o pęnalis certę q̃titatis adijciatur stipl'oni principalę, vt ꝓmissore non satisfaciente releuetur stipulator ab onere ꝓbandi interesse suum. Sed dices, in hoc est consilium iniquitatis: quia ista ꝓmissio pœnæ intelligitur apposita ĩ fraudẽ vsurarũ. l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. pe. ergo consiliũ nullũ, cũ vsuræ sint im ꝓbatę ẽt iure ciuili. auth. ad hęc. C. de vsur. hr̃ ĩ l. 1. C. de sum. tri. & fi. cath. Sol. Aut stipl'o pęnalis est adiecta ꝑstationi certæ q̃titatis, & tunc præsumitur facta ĩ fraudẽ vsurarũ, ideoq; nulla: ita loquitur. l. rogasti. Aut est apposita facto, & tunc non intelligitur facta in fraudẽ vsurarũ: ita loquitur hic. Sed contra oppo: ꝙ stipl'o pœnalis adiecta dationi q̃titatis valeat & teneat, nec ĩ fraudẽ vsurarũ facta videatur. l. stipl'o ista. §. alteri. ff. eo. Sol. Aut apponitur loco interesse, aut loco contẽptus. Priore casu dr̃ nulla, & ĩ fraudem vsurarũ facta: posteriore verò casu dr̃ ualida; & ad puniendũ cõtumaciã ĩterposita, ita loq̃tur. §. alteri. & l. cũ pęna. ff. de arbit. Contra scdm membrũ opponitur, & vr̃ ꝙ stipulatio certæ pœnæ adiecta facto dicatur nulla, & in fraudem vsurarũ facta: vñ oppo: de l. rogasti. §. si tibi. cum glos. sua, si cert. pe. Sol. Distinguunt Doct ꝙ q̃dam sunt facta, q̃ hñt annexa commoda pecuniaria, puta, scribere librũ, & tunc talis ꝓmissio bñ est nulla. Quędam sunt facta, q̃ non hñt annexa commoda pecuniaria, & tunc talis ꝓmissio est ualida: puta, promittis sistere in iudicio pro me: & pro hoc alleg. glo. in l. sed si quis. §. si.
e ff. si quis caut. qd est multum restringere e hãc. l. ram. Tñ Dñi Pedemontani sequentes theoricam Doctorum, has fallacias committũt, ut vsuras euadãt: dñt enim, ꝓmittis mihi dare mille Cal. Augusti, & si non dederis, ꝓmittis venire & stare super tali hospitio cũ decem equis quoad mihi solueris, & si non steteris, ꝓmittis mihi dare centum noie pœnæ? dñt illam ꝓmissionem de centum valere & tenere, tanquã adiectã facto, qd nõ affert mihi stipulatori commodum pecuniarium. s. stare super hospitio: vnde valet tanquam apposita loco contemptus. Ego dico, quòd q̃runt cum ratione fraudem, & cum iure vsurã recipere, & legem fallere de contractu ad cõtractum, & de facto ad rem, contra not. in l. fraus. ff. de legibus. Sed
4 hic apertè quæritur. † Pone, in instr̃o quotidie apponitur

nitur,ꝙ quis promittit interesse & expensas,ꝑ q̃bus ꝑmittit & ꝑstat stare iuso stipulatoris,an erit ista ꝑmissio valida,ut tuo iuso stare cōpellar?Cy.&Bar. in l.si quis in conscribẽdo.C.de pact.tenuerũt hmói ꝑmissionẽ nullã,freti rõne tali:qa vr̃ inuitare stipulatorẽ ad delinquendũ,vt deierando summas expensas & summũ interesse à promissore consequeretur, ergo nulla.l.conuenire.ff.de pac.dot.Bart.in l. si. de ꝑc.stip.tenuit talẽ promissionẽ mero iure valere, sed tñ posse reuocari anteq̃ stipulator iurauerit: sicut si ego detulero tibi iurm̃,anteq̃ iures,reuocare possũ. l.si q̃s iusiurandum.C.de iureiu.Bal.cuius sñia mihi placet,tenuit talẽ ꝑmissionẽ ipso iure in effectu ualere & tenere. Primò,quia est vallata volũtate ꝑmissoris & stipulatoris,ergo valida.l.j. §. si conuenerit. ff.depositi.Itẽ,quia licet ꝑmissori releuare stipulatorẽ ab onere ꝑbandi interesse,vt hic.Itẽ licuit renunciare iuri suo,d.l.si quis in conscribendo. Ad l.si q̃s iusiurandũ.rñdet ipse,ꝙ iõ ibi p̃t reuocari iurm̃, qa erat delatũ in fauorẽ ipsius stipulatoris: & iõ cũ ius
e esset sibi q̃situ ex contractu,sibi nõ põt auferri.f Nõ ob.scdõ,ꝙ detur materia deierandi,quia rñr, nequaq̃:qa si intẽperate iuraret, iudex iurm̃ moderari deberet.l.videamus.§. t.ff.de in lit.iuran. Glo. sup ver.
f tp̃s,in fi.quiꝗ iudex habebit arbitrari inspecto sexu, inspecta ætate,valetudine promissoris, inspecto tpe & itinere loci,& scd̃m has qualitates & circunstantias debebit mõ breue,modò lõgum tp̃s statuere. d. l.continuus.§.cum ita.de verb.ob.Gl.sup verbo, naturam.ibi,sub conditione.No. ex gl. conditiones in futurum collatas,quæ necessariam habẽt existentiã, non differre obligationem:quod verum limitate, si proferatur per tale quid,ꝙ tempus significat, puta, promitto cum morieris. §. id autem.infra de inut.
g stip.Gl.in verbo,probare.g

ADDITIONES.

a Ad gl.huius.§.cũ sequ.quas iste omittit,uide super oĩbus Bell.

b Et istud tp̃s in iudiciis erit cõputãdũ,qa dabuntur uiginti millia ꝑ qualibet dieta. l.j.ff.si quis caut.Tamen in cõtractib.datus tp̃s arbitrio iudicis scd̃m qualitatẽ ꝑsonarũ & tp̃is.d.l.continuus.§.cum ita.de uerb.obl.Et istud quod hic dr̃,ꝙ angustię tẽporis uitiant,ꝑcedit in contractib.stricti iuris,secus in contractib.bonæ fidei.l.insulã.§.j.ff.loc.& ibi Bar.Hinc est, ꝙ cũ ultimæ uoluntates sapiant naturam contractuũ bo.fidei.l.in minorũ.cum gl & ibi Bar.C.in quib.causis in integ. resti. non est necess.ꝙ idem erit in ultimis uoluntatibus.l.si mihi & tibi. §. si q̃s seruos quos Gadibus.& ibi Bar.& alij.ff.de leg.1.

c An autem pœna semel exacta iterum possit exigi, si cõtra fiat his,quæ posita sunt in stipulatione?Dic ꝙ non:nisi sit dictũ, ꝙ toties cõmittatur, quoties contra factũ sit,ut hic in gl. fi. & l.is qui fidem,de transac.Item adde,quod utrunque non potest exigi.s.res & pœna,sed de altero debet actor esse contentus.l.rescriptum.§ si pacto,quo.ff.de pactis.nisi sit dictum, rato manente pacto d.l.is, qui fidem.

d Adde tñ,ꝙ contra culposum admittitur ꝑbatio interesse, ut hic in gl.in uerbo,probare.Et si hospes deneget restituere ualisiã scholari,uel ipsam reddit disigillatam,poterit scholaris ꝑbare interesse & res sibi deficientes,per iuramentũ,scd̃m Bar.in l.in actionib ff.de in lit.iur. Et addit,ꝙ licèt de interesse penitus nihil sit probatum,si inde iudici constet ex aliquibus informationibus ex suo officio receptis,debet in eo condemnationem facere.l.1.§ hoc interdictum.ff.quod ui,aut clam.

e Sed aduerte,quia hoc nullatenus est restringendum, ut hic dicit iste:nam ista sunt ualde diuersa:quia hic loquitur, quando stipulatio interesse apponitur loco facti,ibi autem quando apponitur ultra id quod debetur ex principali contractu.

f Quid autẽ si quis promittit sub pena nõ petere, uel q̃õnẽ mouere,si postea moueat,& eũ pœniteat,incidat in pœnam? Dic ut per glo.& Bar.in d.l.is qui fidẽ & l.amplius non peti.ff.rẽ ra.ha.

g In glo.in uerbo,probare.Adde si uis uidere,qualiter probetur interesse, uide in iurib. in ea all.& extra quod met. cau.c.si.in prin.& melius in c.si diligenti,extra de foro cõp.& ff. de ui & ui ar.l.3.§.interdicto.& 3.q.3.Can.quod frater.& d.c.si.quod met. cau.per Innoc.uide de hoc etiam per Bar.in l.nemo.ff.de duob. reis.in si.apparatus.

TITVLVS XVII.

De duobus [a] reis stipulandi, & promittendi.

ADDITIO.

a Declara pro intelligentia materiæ singula uerba rub.ut p Bel.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de verb.obl.& sic de stipulatione rerum: & quia in eo duæ pluresve personæ interueniunt,quo fit vt duo pluresve rei,aut stipulandi, aut promittendi constituantur,ideo ex ordine intitulatum est de duobus reis stipulandi & promittendi.

SVMMARIVM.

1 *Duplex effectus obligationis plurium reorum stipulandi, & plurium reorum debendi.*
2 *Verbum Reus, sumitur dupliciter.*
3 *Dubia probatio non releuat probantem.*
4 *In causis criminalib. probationes dẽnt esse luce meridiana clariores.*
5 *Hodie non constituuntur duo plure ue rei stipulandi, nisi hoc expresse agatur.*
6 *Duplex est disparitas.*
7 *Constitutioni duorum reorum,an renunciari possit.*

a Et stipulandi. Nõ sũmatur breuius. a No.j.duos pluresve reos & stipulandi & ꝑmittendi constitui posse. No. in ver.stipulandi.modũ concipiendi oblõnem pluriũ reorũ stipulãdi.No.in ver.duo.modũ cõcipiendi oblõnem pluriũ reorũ debendi,siue ꝑmittendi.No. in
1 ver.ex hmói.†duplicem effectũ oblĩonis pluriũ reorũ stipulandi,& pluriũ reorũ debendi.Primus,quia pluri b.reis stipulãdi insolidũ res debet,& plures rei
* debendi insolidum obligãtur. * Scd̃s,quia solo facta vni ex correis stipulãdi,perimit totã obligationem, & liberat soluentem à correo stipulãdi. Eodẽ modo solutio facta p vnũ ex correis debendi, pimit totam obligationem,& alterum liberat.cõc.l.2.ff.e.Finaliter no.ꝙ disparitas in adiectione condõnis vel tp̃is, non impedit constõnẽ plurium reorũ debẽdi. conc. l.ex duob. ff.eo. Gl.j.in fi.p̃t & alio mõ appellari re⁹ à re.i.veritate:vel à re.i.à cõtractu:vel à re.i.à firmi-
2 tate,vt ibidem no.ĩ gl.d.l.j.Ex q̃b.colligitis,ꝙ†istud verbum Reus,p̃t sumi dupliciter.Vno mõ actiuè, cũ dr̃ reus stipulãdi;alio mõ passiuè, cum dr̃ reus promittendi.Simile hr̃ in l.2.ff.eo.Ex quib.dixit Bar. in q.facti.Caius accusatus fuerat ꝙ cognouerat Bertã violenter:ꝑducunt testes, q̃ dñt vera esse contenta ĩ accusatione,an ꝑbabunt ꝙ Berta fuerit passa uiolentiã?Determinat ipse,ꝙ non;nã istud uerbũ, violenter,p̃t dupliciter intelligi:vno mõ ꝙ cognouit uiolẽter actiuè,quia ipse eã violauit:alio mõ passiuè,quia
3 ipsa illũ violauit ut eã cognosceret:vñ†dubia ꝑbatio non releuat probantem.l.non nudis. l.nõ epistolis.C.de prob.c.in præsentia.extra eo.Dixit tñ Ang. iudicem rectè facturum,si testes repetat,ut verbum dubium,uiolenter,declarent:hoc autem facere potest,vt no.gl.in §.si verò,in Aut.de testi.Bar. in l.eos. ff.de fals.Canonistæ in c.cum clamor.extra.de testi.

Sed cõis factorum accidétia ita se hét, vt potius mu
lieres violentur a uiris, quàm econuerso. gl. est in l.
vnica. §. sponsam. C. de rap. virg. Attñ in casu isto, qa
4 versatur † cã criminalis, in qua debét probationes lu
ce meridiana clariores existere. l. fi. C. de proba. ego
b starem cum Bar. Gl. sup ver. respondeo, in fi. *b* Colli-
gitis ex glo. φ ad hoc vt constituantur duo pluresve
rei stipulandi, oportet φ agat tacitè vel expressè: sed
5 sufficiebat tacitè agere iur veteri, † hodie verò opus
est vt hoc expressè agatur, per Auth. de duob. reis. &
auth. hoc ita. C. eo. de duob. reis. & hoc tenuit gl. in l.
2 ff. eo in l. si mandato meo. §. fraus, in l. creditor. §.
j. ff. mand. Glo. in d. auth. hoc ita. visa est tenere con-
trarium, quam cõiter Doc. sequuntur: quia circa for
mã constituendi reos debendi vel stipulãdi, nihil est
c immutatũ, *c* sed solũ est immutatũ circa effectũ soli-
dæ exactionis: olim. n. quilibet reorũ debendi pote-
rat in solidũ conueniri omnib. ẽt pñtib. & soluendo
exñtib. ut hoc rñso, & ver. ex hmôi. & l. 2. ff. eo. Ho-
die verò ex equitate statutũ est, φ si oẽs sint pñtes &
soluendo, diuidat inter oẽs petitio: ita loquitur d.
auth. hoc ita. & auth. vñ sumitur. Sed quo ad formã,
d vt dixi, *d* tam iure nouo, q̃ veteri pñt duo pluresve
rei & stipulandi & ꝓmittendi constitui, siue hoc a-
gatur expressè, siue tacitè. Expressè cum ita dr, Pro-
mitto Caio interrogãti decem, & decem Titio, ita vt
sint duo rei stipulandi: tunc res est clara, quia appa-
ret de mente contrahentiũ. Tacitè verò agitur pluri-
bus modis. Primò, cũ adijcitur verbũ, eadẽ: ꝓmitto
tibi mille, eadem mille ꝓmitto Caio. ex hoc verbo,
eadem, demõstratur mens cõstituendi duos reos sti-
pulãdi. Eodem mõ si ꝓmissio fieret sub alternatiua
psonarũ, ꝓmitto tibi aut Titio mille, qa alternatiua
attribuit actũ obl'onis in solidũ vnicuiq;. l. si duo ff.
de ver. obl. Eodem mõ si diceret, alterutri vestrũ. l. si
ex toto § si. de leg j. Eodem mõ si diceret, promitto
tñ φ solutio facta vni, me liberet ab alijs: qa expri-
e mit id, qđ est in natura plurium correorum. *e* Glos. in
f ver. *f* rñdeat. *g* Gl. in verbo, liberat in fi. *h* Glo. sup ver-
g bo, ex duob. in fi. Dicite clarius ex mente Bar. *i* φ du
h plex est disparitas. k Quædam est n. disparitas, † quę
i nunquã reduci potest ad paritatem, & illa vitiat con
k stitutionem duorũ reorũ: ita loquitur contrariũ, qđ
6 contingit qñ disparitas nõ est iure pmissa. Quædam
verò est disparitas, q̃ reduci põt ad paritatem, & illa
non vitiat constõnem duorũ reorum. hmôi est dispa
ritas ĩ die vel sub conditione: ita loquitur l. ex duob.
* & §. iste. Glo. vlt.* in fi. No. ex gl. † constitutioni duo-
7 rum reorum renunciari posse, *l* & ita tenuit gl. ĩ auth.
l hoc ita. C. eod. & approbatur. ideoq; Notarij in in-
strumento hodie illud apponunt, & est utile, quia
quilibet in solidum conueniri poterit etiam oĩb. præ
sentibus soluendo existentibus: quia tunc reducun-
tur ad iura vetera, quib. hoc permittebatur. Sed mul
ti Notarij renunciare faciũt, nec tamen sciunt quid
sit ista constitutio, & ideo renunciatio nulla, si renũ-
cians ignoret. l. mater. ff. de inoff. testa.

A D D I T I O N E S.

a **Iste titulus diuiditur in quattuor partes principales. In prima ponit, qualiter fiant duo rei stipulandi. In secunda, qualiter duo rei fiant promittendi. In tertia ponit effectus ipsorum reorum. In quarta ponit vnum dictum, seu vnam decisionem circa plu-**
res reos promittendi. Secunda ibi, duo plures ve rei. Tertia ibi, ex huiusmodi. Quarta & ult. ibi, ex duob. h. d. Pro responsione ꝓ
missionis facta simul duob. separatim stipulantib. constituuntur
duo rei stipulandi. hoc primò. Et si duo promittant eidem ean-
dem pecuniam, efficiuntur duo rei promittendi. hoc secundo.
Ex natura duorũ reorum est, ut a singulis solidum debeatur, sed
vnius solutione vel acceptilatione oĩum tollitur obligatio. hoc
tertio. Et imparitas conditionis vel temporis non impedit con
stitutionem duorum reorum. h. d. quarto & vltimo.
* Qñ possit in solidũ conueniri, & an si creditor accipiat partẽ
debiti ab uno, videatur diuidere obligationẽ, vide Bel. cons. 45.
h Intellige hanc glo. vt per Bell.
c Adde tu, φ in duob. reis credendi hodie nihil est innouatũ nec
in modo constituendi, nec in modo exigendi, sedm Bar. in l. 3.
§. hoc quæro. ff. eo. sed in duobus reis debendi, seu promittendi
φ idem est. Similiter nihil est innouatum in modo constituen-
di: qa constituuntur hodie p illa uerba, per q̃ olim, ut hic sentit
gl. Sed in modo exigendi hoc est innouatum: quia licèt omnes
rei sint obligati in solidũ, tñ hñt beneficium nouarũ cõstõnum
de duob. reis, vt vnusquisq; solum cogatur pro parte sua, quan-
do oẽs sunt præsentes & soluendo: secus si alter esset absens, nel
non soluendo, vel renunciasset beneficio nouarum constõnum
expressè, vt aut. hoc ita. C. eod. Item quando duo rei debendi cõ
ueniuntur pluribus libellis, cum protestatione, φ nult vno esse
contentus, debet processus cõiter fieri. d. auth. hoc ita. nec po-
test in vna supersedere, & iu alia procedere.
d Et Porcium sequitur hic Bello. contra Io. Fab.
e Adde φ etiam per dictionem, in solidũ, constituuntur duo rei.
l. 3 §. vbi. ff. eo. Quartò per adiectionem, quilibet. l. si plurib. de
leg. a. Item si interueniat oratio copulatiua, & est vnicus actus
promittendi, & duarum rerum expressio: vt ego & Titius decẽ
promittimus. l. stipulatio ista. § eum qui, de uerb. oblig.
f Hęc gl. solet hñi super verbo, rñdeat, & malè: nõ ut eã intelli-
gas uide oĩno Bello. & ad alias glo. seq q̃ nõ leguntur per istum.
g In gl. spondeat. Ista gl. iudicio meo malè opponit: quia hic nõ
dicitur de interuallo, imo si incontinenti fieret ista promissio,
non dicerentur duo rei, quia non agitur tacitè uel expresse φ
constituantur duo rei, vt hic dicitur sup gl. pcedenti, sup uerbo
spondeo, eo quia hic non est dictio, eadem. ita istum tex. intelli
git Bar. in repe. auth. hoc ita. C. eo. & Bar. in l. 2. §. 1. ff. eo.
h An autem in quocunq; contractu possint cõstitui duo rei? Dic
φ sic l. & an eandem. ff. eo. non aũt in obligatione facti indiui-
dui uel seruitutis. l. rem hæreditariam. ff. de eu. & de quo p Bar.
in l. 2 ff. eod. Qua autem actione repetat unus correus ab alio,
quod soluit nomine illius, uide per Bar. in l. reos. ff. eod.
i Vide de hoc plenè Bar. in l dudum. ff. eo. Et aduerte, φ dum gl.
in ult sol. distinguit, φ aut est imparitas in quantitate uel re de
bita, & illa impedit, sed in alijs secus: licèt nullus impugnet istã
sol. tamen est de directo cõtra d. l. & an eadẽ §. sed & si quis, ubi
non erat imparitas in quãtitate, sed in alijs, & tamen impedit.
Et solutionem, quam ponit iste hic, ponit Ioan. Fab. & Bart. in d.
l. & an eadẽ § sed & si quis. Sed non placet mihi, quia est contra
l. si ex duob. §. si. un le mihi magis placet vlo. solutio gl. hic. Nec
ob. illud, quod dicebam statim de d. §. sed & si quis. quia dico φ
imò ibi loquitur in eo, quod habetur loco quantitatis, prout et
dicit Io. Fab. hic.
k Circa hanc materiam disparitatis Ias. opponitur per eum, sed
uide Bello. confutantem eius dicta.
* Circa hanc glo. an. §. si. huius tituli sit correctus per ius Authẽ
ticum, uide Bellon. hoc latè disputantem.
l Adde tu, φ beneficia nouarum constõnum sunt duo, quæ pro-
bantur in d. auth. hoc ita. Primum beneficiũ est, quia causa duo
rum reorũ dẽt cõiter examinari, nec dẽt fieri unum litigiũ cũ
uno, & aliud cum alio, ut supra dixi in pcedenti apostilla, & est
text. in auth. hoc ita. Aliud beneficiũ, φ solum conueniantur p
parte, & renunciantes illi auth. intelliguntur istis duob. renun-
ciare, licèt Notarij hoc ignorent. Et dum subdunt Notarij, Et re-
nunciant epistolę diui Adriani, hoc fit ut tollatur illa dubitatio
quę est, an isti duo rei uideantur simul eam fideiubere: de quo in-
fra eo. Aduerte, quia pondero hic esse singularem & mirabilem
gl. quis p alios non põderetur, nolentẽ, φ licèt sit expresse actũ
φ quilibet reorũ debendi teneatur in solidum, p hoc non dr re-
nunciatum beneficio auth. hoc ita, nec per hoc quod expressè
actum fuerit quilibet tenebitur in solidũ, sed solum pro parte
sua, & pro sua uirili. Sed in ueritate hoc idem uult apertè tex. in
d. auth. hoc ita. & in d. §. 1. in Auth. de duobus reis.

TITV-

TITVLVS XVIII.

De stipulatione seruorum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Suprà ti.j.& ti. præcedenti, uisum est de stipulatione liberarũ personarũ: uerũ quia interdũ serui stipulant, iõ de his tractaturus intitulauit de stipulatione seruorũ. Ad euidentiam pmitto, q licèt iste titulus sit tractaturus solummodò de stipulatione seruorũ, quo fit ut parum emolumẽti nobis afferre uideat, eo q in his partib. rara sunt mancipia, tñ ex alio redditur utilis ualde, quia quod in eo dr de seruis quo ad dominũ, uendicat sibi locum in monacho quo ad Abbatem.no. In no.c.cum olim.extra de priuil.Bar.in l.1.& ĩ l.si seruus cõis.ff.eod.tit.Item habet locum in liberis quo ad parentes, in quorum sunt potestate, ut ĩfra e.uer. idem iuris. Est igitur diligenter aduertendum.

SVMMARIVM.

1 *Ius stipulandi causatur non ex persona serui, sed domini.*
2 *Seruus hæreditarius potest stipulari hæreditati iacenti.*
3 *Acquisita hæreditati, acquiruntur postea adeunti hæreditatem.*
4 *Quadruplex forma interponenda stipulationis per seruum.*
5 *Bonum est argumentum quo ad acquirendum de seruis ad dominos, de filio in potestate ad patrem de monacho ad prælatum.*
6 *Cum seruus stipulatur factum a se fiendum, nõ quærit domino, sed sibi.*
7 *Seruus communis stipulandi quærit unicuique ex dominis pro portione dominica, nisi in tribus casibus.*
8 *Commissio facta dignitati est perpetua.*

a Seruus. Non summatur, sed diuiditur a primò in duas. Nam in prima determinat, seruum stipulari posse. In scđa ponit formas stipulationis interponendæ per seruum. Scđa ibi, siue autẽ. Illa secunda subdiuiditur in quatuor. Nam in prima tractat, qualiter seruus unius stipulari possit. In secũda excipit. In tertia ponit, qualiter seruus plurium stipulari possit. In quarta ponit unã exceptionem. Secũda ibi, sed cum factum. Tertia ibi, seruus communis. Quarta ibi, quod seruus communis sti-
1 puletur. No.j.seruũ stipulari posse. No. hoc † ius stipulandi cãri non ex persona serui, sed ex psona dñi. Nã stipulatio est actus ciuilis.§.de constituta, inf. de action. at seruus est incapax eorum, quæ sunt iuris ciuilis.l.quidã.ff.de pœnis. nimirũ si. ius stipulandi non hẽt ex persona sua: sed ideo stipulatio tenet, qa dñi psona considerat. Et ideo dñt Docto in seruo legatario uel hrde instituto, ut ita demũ legatum uel hrdis institutio teneat, si dñs sit capax hrditatis & legati.l.neq; p se.C.de hær.insti.l.nec minus. ff. eo. Et idẽ in monacho: vñ si institueret hæres fr Minor, vel aliquid eidẽ legaret, non ualet institutio, neq; legatũ: primò, quia fomentum suscipere nõ pt ex psona fris Minoris; nec ẽt ex conditione ordinis est capax bonorũ. Clem. exiui de paradiso.de uer.sig. Dixit tñ g o.sing.in c.unico. in uer. domum. de relig. dom.lib.6.q licèt non possit aliquid legari fratrib. Minoribus, ut illud hẽant in patrimonio, pt tñ legari ut uendant, & ex ptio alimenta pcipiant, uel ut ecclesiã fabricent. Ex quo dixerunt aliqui, q si statuto caueat q forensis acquirere immobilia in ciuitate non possit, pt tñ ei legari aliquid immobile, ut uendat. Amplius, si fuerit aliquid simpliciter legatum forensi, pt legatum percipere, si offerat se illud uẽditurum ciui, uel pretium rei legatæ consequuturum: de quo in l.apud Iuli.§.fi.cũ l.seq.ff.de le.j.Item no.

2 † seruum hrditarium posse stipulari hrditati iacẽti;
b *b* quia hrditas psonã defuncti repũtat. Sed dices tu
c hic insurgunt duæ fictiones. *c* Prima, quia hrditas repñtat defunctũ. Secunda, factũ serui hrditarij fingit factum hrditatis iacentis, qđ ur cõtra l.cũ post.§. gener.ff.de iu.do. & no. in l.j.C.de do.pm. Sol. dicite q factum serui non fingit factum hrditatis iacẽtis, imò fundat in persona serui hæc stipulatio. Vel di-
d cite, q non est absurdum duas fictiones *d* concurrere, qñ una uenit in consequentiam alterius.l. sub cõ-
3 dõne.ff.de solu.† Item no. acquisita hrditat, acquiri postea adeunti. Rõ, qa hæres qñcunq; adiuerit, fingitur adiuisse à tpe mortis.l.hæres qñcunq;.ff.de acq.
4 hær. No.in §.fi.† quadruplicem formam interponendæ stipulationis per seruum. Prima, ut stipulet dño: scđa, ut sibi: tertia, ut conseruo: quarta, ut simplici-
5 ter. No.in uer.idem iuris. † bonum esse arg. quo ad acquirendum, de seruis quo ad dños; de liberis quo ad parentes, in quorum sunt ptãte: & idẽ dicite de
e monacho quo ad platum, *e* ut no. Inn. in c. cũ olim. extra de priui. ut sup. dixi. No.in §.sed cum factum.
6 q † cum seruus stipulat factũ à se fiendũ, nõ acquiritur dño. Rõ, quia stipulatio tunc fundatur in serui psona, nec consideratur persona dñi. Rõ rõnis, nam licèt seruus sit incapax eorum, quæ sunt iuris ciui. est tñ capax eorũ, q sunt facti & naturæ.l.qui natura, s all. vñ cũ factũ stipulatur, acquirit sibi, non ãt dño.
7 No.in §.seruus. q † stipulatio facta per seruum communem plurib. pt acquiri omnib. dñis pro portione dñica. Fallit in tribus casib. Primus, qñ seruus stipuletur uni ex dñis noiatim, quia illi soli tunc acquireretur. Secundus, qñ stipularetur simpliciter, iussu tñ unius pcedẽte, qa tũc ẽr illi soli acquireretur. Tertio fallit, qñ res deducta in stipulatum nõ posset acquiri alteri ex dominis, quia tunc illi acquireretur i solidum, in cuius persona acquisitio fundari pt. Gl. super uer. defuncti, in fi. Rõ aũt ponitur ibi. Nam iõ repñtat personam defuncti, quia illa fuit certa & determinata: sed persona hrdis est incerta & indeterminata, & ideo illam non repræsentat, quia repñtatio psupponit obiectum repñtatum esse certum. Et si dixeris, nõne est certum, quis sit hæres institutus? Rñdeo, quia licèt hoc certum sit, non est certum tñ, an hrditatem aditurus, an uerò repudiaturus sit.§.1. sup. de hær. qual. & diff. Glo. super uerbo, factum, in fi. Et per hoc non ob.§.non solum, supra per quas p so.nob.acq. Gl. super uer. seruus. in fi. No. ex gl. q si seruus pluriũ simpliciter stipuletur aliquid, uel stipuletur expresso nomine appellatiuo, acquirit dño pro portione dominica. Si autem expressis nominibus proprijs & appellatiuis, & tunc si nomina propria præponantur, acquiritur per uiriles: ratio, quia nomina appellatiua subsequentia stant demonstratiuè, non autem dispositiuè. Idem ecõtra. Ex his dicũt no. Doc. q si Princeps committit aliquam causam Rectori, expresso nomine appellatiuo, q illa com-
8 missio transit ad futurum Rectorem: quia † commissio est facta dignitati, quæ est perpetua.c.si gratiose. ext. de rescr.lib.6. Si autem commisit expresso nomine proprio, nõ transit ad futurum Rectoré, quia non dignitati, sed personæ est commissio facta. Si autem committat sub nomine pprio & appellati-

uo,& tunc si proprium præcedat, non transit ad futurum Rectorem, quia appellatiuum subsequens stat demonstratiuè, non dispositiuè. Si āt appellatiuum p̄cedat,& tunc transit ad futurum Rectorem, rōe. de qua sup. Hæc omnia lītāt sing. Doct. esse uera in noīe dignitatis, quæ non hēt dependentiam ab alio: si aūt dependentiam hēret, tunc qualitercunque scribatur, nunquam transit ad successores. l. si Augustæ. de le. 2. Vnde si Princeps committeret cām uicario Episcopi, vel vicario Potestatis, quia dignitas vicariatus depen-
det à dignitate Ptātis, non transit ad successorem, de
g quo ī c. Abbas. ext. de off. & pote. iud. dele. g Gl. ī uer.
h stipula us. *h*

ADDITIONES.

a Iste tit. licèt per Doct. multifariam diuidatur, ego tamen diuido eū medullitus in sex partes principales. In prima ponitur dictum expressum, ex quo aliud tacitum sequitur. In scd'a ponitur illatio ex dicto. In tertia ponitur ampliatio dicti. In quarta ponitur extensio. In quinta ponitur fallentia. Secunda ibi, sed hæreditas. Tertia ibi, siue aūt domino. Quarta ibi, idem iuris est. Quinta ibi, sed cum factum. Sexta & ultima ibi, seruus communis. Et in prima parte dictum expressum est, q̄ seruus ex persona domini habet ius stipulādi. Ex hoc sequitur tacite, q̄ si stipulatur, acquirit domino, ex cuius persona habet ius stipulandi. Ex quo infertur, q̄ hæreditas esset iacens, &c. ut supra in secunda parte. Hoc dicit: Quicquid seruus stipulatur, siue stipuletur sibi, siue domino suo, siue conseruo, siue impersonaliter, quærit domino si viuit: alias quærit hæreditati iacenti, personam dn̄i defuncti repræsentāti, nisi stipuletur factum tantum eius personam recipiens, quia tunc sibi soli, & non domino quærit h. d. primò Et seruus communis, sibi vel dominis sub appellatiuis nominibus, vel impersonaliter stipulādo ꝓ portione dominica quærit eisdem: sed proprijs nominib. expressis stipulando, tunc quærit ꝓ virilib nisi iussu unius fuerit stipulatus, quia tunc solum iubenti q̄rit. Itē quod non potest quæri uni ex dominis quæritur alteri. h. d. §. seruus. usq; in fi. &c. Vel sic dicit secūda pars: Seruus communis stipulando, unicuique dominorum pro eorum portione acquirit, nisi unius iussu, aut uni nominatim fuerit stipulatus, aut nisi deductum in stipulationē uni ex dominis non possit quæri. h. d. usque ad fin.

b An autem huic h'ditati iacenti possit fieri furtum? Dic q̄ nō, nisi in trib. casib. de quib. in ista gl. i. qn̄ res erat pignorata, vel cōmodata, uel in qua usufructus erat constitutus alteri, vt hic. Et licèt non possit agi furti, tn̄ p̄t crimine expilatæ hæreditatis, quæ est arbitraria, uel actione in factum ciuili, ut l. fin. C. eod. Et rō, quare non detur, quia furti actio non datur, nisi pro re possessa. l. falsus. §. quibus aliæ, in uer. dereliquit. ff. de fur. & h. d. tex. exp̄ssus in l. 1 § Scæuola. ff. si quis testamento lib. esse iuss. fu. quæ possessio non est in h'ditate. d. §. Scæuola. unde qn̄ est penes aliū deposita uel pignorata, uel alius hēt usumfructū, & sic ab alio possidetur, committitur furtum.

c Adde tertiam fictionē. s. hæc stipulatio acquiritur h'di postea facto, quia hæres qn̄cunq; adierit, fingitur usq; retro a t p̄e mortis adiuisse, vt d'r infra proximo notabili.

d Vel dic melius, quod licèt duæ fictiones nō possint cadere circa idem, ut in trib. hic alle. p̄nt tn̄ cadere circa diuersa. Et ad tertiā fictionē, de qua supra dic, q̄ illa bene venit in consequentiam.

e Pro hoc uide tex. in l. si seruus communis. ff. eo & ibi Bart. qui dicit, q̄ ea q̄ hic dicuntur de seruo, ut fiat differentia, an sub nomine proprio stipuletur vel appellatiuo, idem dēt dici de monacho, & idem in institore & mercatore scribēte in libro, vel in epistola expresso suo nomine ꝓprio, vel nomine appellatiuo. ibi vide Bar. Adde ēt, q̄ ea, quæ dicuntur de seruo fructuario, ut acquirat ex re & opera ipsi domino, ita de monacho alicuius monasterij posito ad regimen alicuius ecclesiæ, ut illi ecclesiæ acquiratur ex re uel opera sua, secundum Bar. in l. 1. §. si fructuarius. ff. eod. & vide etiam de monacho & seruo per Bar. in l. cum hæredes §. fi. ff. eo. in c. cum olim. extra de priuil.

f Et ad hanc gl. in uerbo, stipulatus, dū facit differētiā, an seruus communis stipuletur per nomina propria, an verò per appellatiua, vt primo casu quæratur per uiriles, secundo non: puto, q̄ possit esse ratio diuersitatis, licèt nullus hic dicat, quia non possit stipulari per nomina propria, nisi inter ea ponatur copula, salua ratione recti sermonis, sed de natura copulæ est attribuere uim uerbi per uiriles, l. reos. §. cum ī tabulis ff. de duob. reis. l. 1. & 2. C. si plures una sentē. Secus si fiat stipulatio per nomina appellatiua, ut si dicas, promittis dominis meis? Et si dicis, attēta hac ratione sequeretur, quod si seruus stipuletur hoc mō, ꝓmittis dominis meis Titio & Meuio? quod acquireretur p uiriles, cum sit copula, & tamē hoc est falsum, cum hic p̄cedat nomē appellatiuum, secundum gl. istā p oēs hic approbatā. Potes dicere, ut iste hic dicit: q̄a cū p̄cesserit nomē appellatiuū, p qd̄ iā secuta est dispositio iuris, certè noīa ꝓpria intelligūtur postea posita ad declarādū, nō ad disponēdū, vn̄ nimirū si illo casu copula īterposita nihil hēt operari. Cogita tn̄, si melius dici p̄t.

g Adde & no. singulariter, q̄ necessitudo sanguinis uincit præsumptionē, quæ oritur ex expressione dignitatis. Vnde si relinquatur Abbas Sācti Ambrosij distributor rerū alicuius, q̄a est eius affinis, nō transit hoc ad eius successorē. ita gl. singularis, ī c. 2. de testa. lib. 6. de quo uide ī l. eum qui. de uerb. obli. & quod no. Bal. ī c. uno. §. si uerò. ī tit. de feu. guardiæ. ī usib. feu. circa fi.

h In gl in uerbo, stipulatus, quæ incipit, hic disiunctim. Hanc glo. impugna, licèt Doct. hic nihil dicant, ut impugnat gl. in d. l. pe. & tene opinio. antiquorum, quos refert gl. hic in fi. & quos sequitur gl. in d. l. pen & ibi Bar. in summario.

TITVLVS XIX.

De diuisione stipulationum.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de stipulationum materia: uerum quia earū multiplex est species, ideo de his tractaturus intitulauit de diuis. stipulationum.

SVMMARIVM.

1 *Quadruplex stipulationum diuisio.*
2 *Cautio prætoria fideiussores requirit, iudiciales uerò nuda promissione contenta est.*
3 *Vtile est scire, quæ dicantur prætoriæ, quæ iudiciales stipulationes.*
4 *Non ualet stipulatio liberi hoīs, licèt ut filio ualeat facti ignoranti.*
5 *Quæ appelletur cautio prætoria, & quæ cautio iudicialis.*
6 *Cautio rasi aliquando interponitur ex conuentione extra iudicium.*

Stipulationum aliæ. Non summat, q̄a
diuidendo ꝓcedit: sed cōem hēt diuisionē, quia in
prima ponit dictū quadri mēbre: ī scd'a dicta singu-
1 la mēbra ꝓsequit. Scd'a ibi, iudiciales. No. j. quadru
plicē diuisionē stipulationū: q̄a q̄dā appellatæ sunt
iudiciales, q̄dā p̄toriæ, q̄dā cōuentionales, & q̄dam
cōes, tā iudiciales, q̄ā p̄toriæ. conc. l. 5. in pri. ff. de
uer. ob. conc. l. j. ff. de p̄t. stip. No. illas appellari iudi
ciales, q̄ ex iudicis officio interponunt, illas verò p̄
torias nuncupari, q̄ ex edicto p̄toris mortui interpo
ni solēt. Et ꝓdest plurimū hmōi cognitio; q̄a cautio
2 p̄toria fideiussores† requirit. l. gn̄aliter. §. in omnib.
ff. de p̄t. stip. at iudicialis nuda ꝓmissione contenta
a est. l. sancimus. C. de uer. sig. *a* No. etiam illas appel-
lari conuentionales, q̄ ex conuentione partium circunscripto edicto p̄toris mortui, & mādato iudicis uiui interponi solent. No. illas appellari cōes, q̄ ex edicto p̄toris mortui, & mandato iudicis uiui interponunt. Aliq̄n appellātur conuentionales: quia ex mandato iudicis viui, & conuentione partium interponuntur. Gl. sup uer. p̄tore. in fi. Gl. ista non intellexit bene d'iam, sed melius dixit, inf. e. i uer. ueniūt. & ideo dicite, ut ibi dicam. Glos. super uer. damni infecti. Hæc melius loquitur quam dixit glo. 2 & vi debitis clarius super uerbo, ueniunt. Glos. in uer. à
b mero. *b* Glos. super uerbo, ueniunt. ibi, à Iureconsulto. Et hoc communiter approbatur p istum text. & per l. 5. in prin. ff. de uer. obl. In eadem gl. ibi, excer-

exemplis. Hæc dria nō est bona, iō reprobat̃ cōiter. Nam cautio dāni infecti est ꝑtoria, ut hic, & tñ non sp ꝓ ea imponenda iudex principaliter adit̃, sed in quandam consequentiā, l. prætor. §. fi. ff. de dam. inf. Præterea principaliter ob hoc ipsū sæpe iudex adit̃, ut cautio iudicialis interponat̃: nam possum adire iudicē principaliter, vt cōpellat debitorē meum in diem, vel sub condōne, q̄ eueniente die vel conditione caueat. l. in oīb. ff. de iud. Præterea pōt iudex principaliter adiri, vt ille quem timeo, non mihi iniuriā inferat, caueatque de illæsione. l. decernimus. C. de his, qui ad eccl. confu. l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de of. præsi. Itē pōt iudex principaliter adiri, vt cautio Mutiana īterponat̃. l. Mutianæ. ff. de cōd. & dē. & tñ illa est iudicialis. Item pōt ipse iudex principaliter adiri, ut cautio de implēdo non interponatur. l. q̄b. dieb. §. Termilius. ff. de cond. & dē. Ergo hæc dria non est bona, quia sępenumero principaliter iudex aditur, vt ꝑtoria interponatur, vt sup. declaraui. In ea. gl. ibi, l. 1. Hæc non bona: nā cautio dāni infecti, & legatorū soluēdorū est ꝑtoria, vt hic, & tñ natura illarum ponitur sub illo tit. de ꝑt. stip. In ea. gl. in fi. Vos tenete primā, & dicite, q̄ siquidē ꝑtoria stipulatio sumat̃ a ꝓbatione, tūc illa tanq̄ genus alias cōplectit̃. gl. est, sup. eo. in ver. dāni. ꝓbat̃ in l. j. ff. de ꝑt. stip. Si uerò sumat̃ inuentione, tunc ponit̃ ut spēs, & dr̃ illa quæ a ꝑtore mortuo est inuenta. Iudicialis

3 dr̃ illa, q̄ a iurisc. inuenta fuit. Et est vtile scire drīā, quæ dicant̃ ꝑtoriæ, & q̄ iudiciales: q̄a si quidem ꝑtoriæ sint, datio fideius. est necessaria. l. gn̄aliter. §. i om nib. ff. de ꝑt. stip. Si verò sit iudicialis, sufficit tunc nuda ꝓmissio rſr. l. sancimus. C. de verb. sig. Sed pone, statuto cauet̃ q̄ in aliquib. casib. cautiones interponant̃, an appellent̃ istæ ꝑtoriæ, an iudiciales, ut videatur an fideiussores ꝑstandi sint, an verò non? Doct. cōiter ita distinguunt. Aut istūd statutū fuit editū à toto populo, vel a cōsilio populi, & tūc appellabuntur iudiciales. l. ius. āt ciuile. sup. de iu. nat. gent. & ci

c ui. l. oēs populi. ff. de iusti. & iu. Si āt esset editū a ma

* gistratu, e tunc appellaret̃ ꝑtoria * tanq̄ a prætore. i. magistratu innenta. § ꝑtorū quoq; edicta. sup. de iure nat. gent. & ciui. Quod aūt consiliū repræsentet to

d tum populū, d hētis glo. ord. in rub. C. q̄ sit longa cō

4 suet. Gl. sup verbo, pene. in fi. No. ex gl. q̄ † licet non

e ualeat stipulatio, tñ valet venditio liberi hoīs facta ignoranti emptori. Et est rō drīæ, e q̄a q̄n stipulatur q̄s aliq̄d dari, stipulat̃ dn̄iū trāsferri. l. nbi aūt nō apparet. §. fi. ff. de verb. obl. l. si ita detrahatur §. j. de cōtrah. empt. Sed hoc īpossibile in libero hoīe. l. liber homo. ff. ad leg. Aqu. ergo stipulatio rōne impossibilis executionis est nulla. l. impossibilis. ff. de ver. ob. & inf. tit. j. in prin. Sed q̄n venditur liber homo, non uenit vt dn̄ium transferatur, sed ut res ipsa tradatur. f l. ex empto, de act. emp. vn̄ nimirum si valet contractus. Glo. sup verbo, cōes. in fi. Dicite, hæc glo sequuta fuit errorē suū, de quo dixi supra in ver. veniunt.

5 q̄ † illa appelletur cautio prætoria, pp quā interponendā iudex principaliter aditur: Illa verò appellatur iudicialis, pp q̄ interponendā iudex nō principaliter, sed in cōsequentiā aditur: q̄ opinio ibi fuit reprobata, ideoque & hæc reprobatur. Vn̄ dicite, q̄

f cautio rem pupilli saluam fore, iō appellatur cōis, f quia sapit naturā ꝑtoriæ, in q̄tū inuenta est a ꝑtore mortuo, vt tutor rē pupilli saluā fore cutare debeat. Itē sapit naturā iudicialis in hoc, quòd si tutor neglexerit mandatū ꝑtoris mortui, illi obedire cōpellitur, & obedire ꝑtāti iudicis uiui g, vt hic. glo. super

6 ver. de rato. in fi. Ex hac gl. colligitur, quòd † cautio

h rati h aliq̄n interponit̃ ex cōuentione extra iudiciū. Dicit tñ singulariter Bar. ī l. j. ff. de ꝑt. stip. quòd ista cautio rati, aliquando interponitur extra iudiciū de necessitate: vnde si ego extra iudicium soluero tibi mille tanq̄ ꝓcuratori Titij, de quo tñ nō constabat solutione facta possum te cōpellere, vt vel exhibeas instrum ꝓcuratorium, vel caueas de rato. allegabat ipse d. l. j. in prin. in ver. actionis. qđ est singulare: q̄a aliàs in iudicio lite contestata non pōt exceptio ista opponi, tu non es procurator *, nec cautio rati. l. Pōpon. §. rati, de procu. Cætera dicite, ut habetur in d. l. 1. de præt. stipu. & l. 5. in prin. de verb. obl.

ADDITIONES.

a Istud est verū. Adde in alias differentias. Prima, q̄a prætoria est annalis, quia tm̄ durat officium ꝑtoris: sed iudicialis est perpetua, ut infra de perpe. & temp. act. in prin. Secundò, q̄a in prętorijs non licet aliquid immutare. l. in conuentionalibus. ff. de verb. obl. secus in iudicialibus. l. oīb. de iud. Tertiò, quia in iudicialibus uno hæredum contrafaciente pęna committitur contra oēs. l. ea. §. Cato. ff. de ver. obl. Secus in prætorijs, quia solum pęna committitur pro parte. l. pęnales. ff. ad l. Fal.

b No. ex gl. quæ incipit, a mero. i. puro, q̄ illud dicitur merū, qđ est abstractum a quacunq; subā alterius entis, nec hēt cōionem cum aliquo. Et iō per statutum nō pōt à mera interlocutoria, quā iudex declarat instrumentum guarentigiatum, habere executionē paratā, quia ista nonē mera interlocutoria, sed habet uim diffinitiuæ: licet aliq̄n executione facta non appelletur, ni si excedatur modus in exequendo. l. in executione. C. quorum appell. non recip. secundum Ang. in d. l. 5. sup. alleg.

c Hoc limitat Ang. in d. l. 5. nisi Comes uel Marchio haberet iurisdictionem a se ipso, quia tunc est idē q̄ in statuto populi. Sed quid de statutis, q̄ fiunt à prioribus vel antianis populi? Dic, q̄ si faciunt virtute officij, erit ius ꝑtoriū: sed si ex authoritate concessa a populo, tunc erit ius ciuile, secundū Bar. ubi sup. Quid aūt si statutū mandat aliquo casu stipulationem debere interponi, an erit ꝑtoria vel iudicialis, an sic effectus infrascriptos habeat? Dic, si statutū fit à populo, vel a consilio repræsentante populum, vt no. in l. 1. C. q̄ sit lon. consu. tunc erit ciuilis. Si aūt a Comite, Marchione, vel Epō, q̄ erat specialis, non generalis magistratus, tūc erit ꝑtoria. ff. de iust. & iu. l. ius aūt ciuile. secūdum Bar. in d. l. 5. ff. eo. quem limitat ibi Ange. nisi Comes vel Marchio haberet iurisdictionem a seipso, quia tūc hēt uim populi. Quid autem de statutis, quæ fiunt ab antianis seu priorib. ciuitatis? Dic, si faciunt uigore officij, erunt prætoriæ: sed si ex autoritate eis concessa a populo vel eius consilio, erunt ciuiles ut no. in d. l. 5. de verb. obli.

* An ius conditum ab his magistratibus dicatur ius prętoriū, vide Bello. in trac. rub. ff. de of. eius. ubi tractat de delegato a lege Vide Bello cons 37. cum seq.

d Istam rōnem ponit gl. in l. liberi. hic alle. in gl. sed eam reprehendit Bar. in l. lib. hō. in prin. ff de ver. obl. uidebitis infra t. t. in prin. & ibi gl. in ver. sacram. quæ etiam ponit istam rōnem.

e No. et, q̄ cautio rem pupilli salua fore, quæ præstatur a tutore est cōis: quod est verū, si pstatur pupillo. vbi aūt pstaretur alijs tutoribus renunciant suę administrationi pp sedandas discordias, tunc est iudicialis, vt hic in tex. Similiter stipulatio de rato, interposita à ꝓcuratore actoris, est ꝑtoria. l. non solum. ff. e. de ꝓcu. Si uerò interponitur a procuratore rei, est iudicialis l. Pomponius. ff. e. Similiter & stipulatio duplex est introducta a ꝑtore in seruo & alijs animal. b. sab ædilibus: sed in alijs rebus pretiosis est introducta a. l. rec consi. l. emptori. de euict.

g Alios effectus sume ex his, quę scribuntur inf. prox. col. circa medium, & vide lo. Fab. hic ad fi. Et q̄ sit ratio diuersitatis, qua re cautio prætoria requirat pignora, iudicialis non, nemo tan-

git

git. Potes dicere, ꝓtoria durat anno tm̄, ideo prætor uoluit melius prouidere ei, maximè quia, qui in uno grauatur, &c. Nō uideo tamen tex. in quo sufficienter probetur, ꝙ ꝓtoria requirat pignora: nec tex quare non idē sit in iudiciali. Cogita bene.
h Sed unū est, in quo dubito in hac cōi opinione, q̄ tenent oēs, ꝙ stipulatio rati sit cōis eo, quia ꝙ procurator actoris, de cuius mandato dubitatur, caueat, est inductū a prętore. l. nō solum §. alieno. ff. de proc. Dubito, q̄a ibi non dicitur, ꝙ hoc sit inductū à prętore, nec alibi hoc dr, cogita. sed habes tex. ꝙ sic, de edicto prætoris, l. seruum quoque. § prætor att. ff. de procu.
i No. ꝙ quando quis soluit alicui, qui dicit procuratorē se esse, de quo tamen non constat, solutione facta potest compelli, ut instrumentum procuræ exhibeat uel caueat, secundum Bart.
● De hac exceptione, tu non es ꝓcurator, uide Bel. cōs. 26. n. 8.

TITVLVS XX.

De inutilibus stipulationibus.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra visum est de multiplici specie stipulationum: verum quia stipulatio redditur inutilis varijs ex causis, ideo de his tractaturus intitulauit de inutilibus stipulationibus.

S V M M A R I V M.

1 *Purificantur impossibilitas de natura, & impossibilitas de iure.*
2 *Nemo potest stipulari rem suam sibi dare, sed bene tradi.*
3 *Casus aduersaq; fortunæ non sunt considerandæ.*
4 *In stipulationibus prius consideratur initium.*
5 *Argumentum à contrario sensu, non est sumendum, quando resultat prauus intellectus.*
6 *Propter odium moræ fingitur res extare in rerum natura, q̄ nō extat.*
7 *Valet stipulatio, si quis stipulatus fuerit hominem liberum sibi tradi.*
8 *Dos sequestrata non debet tolli de sequestro propter inopiam, licèt maritus ad facultates peruenerit.*

a Omnis res. Titulus iste diuiditur in quatuor partes. *a* In prima tractat, quemadmodum stip͞lo redditur inutilis ex defectu causę materialis. In scđa tractat, quemadmodum reddatur inutilis ex defectu causæ formalis. In tertia tractat, quemadmodū reddatur inutilis ex defectu causæ efficientis. In iiij. tractat, quemadmodū reddatur inutilis ex defectu causę finalis. Scđa ibi, præterea. Tertia ibi, mutuum. Quarta ibi, qđ ex turpi. Rursus prima subdiuidit̃ in duas. Nā ĩ prima ponit dictum affirmatiuū, secundò illud declarat. Secūda ibi, & si quis. Rursus scđa subdiuiditur in quatuor. Nā in prima tractat, qñ stip͞lo continet impossibilitatem de natura. In secunda, qñ continet impossibilitatem de iure. In tertia tñdet tacitæ q̄ōni. In quarta determinat aliā q̄ōnē. Secūda ibi, idē iuris. Tertia ibi, neque. Quarta ibi, at nec Et hoc dicit in summa. Oīs res siue mobilis, siue ĩmobilis, q̄ nr̄o cōmercio subijci p̄t, in stipulatum deduci pōt: & euentus rei, in quē p̄ns status non inclinat: non est considerandus: & actus perit qñ deuenit ad eum casum, à quo incipere non poterat. No. primò, oēm rem mobilem siue immobilem, dummodò sit in cōmercio nr̄o, in stipulatū deduci posse.
b *b* No. secūdò eam rem, quæ nunquā fuit, nec esse potest in rerum natura, ut Hippocētaurum: uel q̄ fuit nec esse pōt, ut hō mortuus, in stipulatum deduci nō posse, q̄a executio est impossibilis per naturā. No. in vers. idem iuris. rem sacram, reli-
c giosam, & publicā, in stipulatū deduci non esse posse, quia licèt executio sit possibilis de natura, tamen ex quo est impossibilis de iure, actus uitiatur. Ex quo
1 aliud colligitis, † parificari impossibilitatē de natura, impossibilitati de iure: unde dici solet, q̄ de iure prohibita sunt, impossibilia esse. l. apud Iul. §. si. cum l. seq. ff de leg. j. No. in vers. credebat. in duplici loco à contrario sensu, quòd si quis stipulatur scienter ho-
d minem liberum, *a* uel rem sacram, stipulatio uale-
2 ret. de quo dicam in ver. credebat. No. † non posse quem stipulari rem suam: quod verum est .s. dari, hoc est, dñium transferri, quia continet impossibilitatem. Ex quo. n. est sua, amplius fieri non potest. §. sic itaque. infra de actio. Sed bene potest stipulari quis rem suam tradi, cuius possessio est apud aliquē. l. nemo. ff. de uerb. obl. l. si in emptione. §. rei suæ. de contrahen. emp. Item potest stipulari rem suam sibi dari sub aliqua conditione, & si tempore uenientis conditionis sua non reperitur, stipulatio tenebit. l. si rem. de verb. obli. Et sic est expedita glo. super ver. suam. No. stipulationē rei sacræ uel religiosæ, uel liberi hominis, non stare in pendenti, vt videat̃, an sit futura prophana, uel liber hō futurus seruus: quia
3 † casus aduersaq; fortuna non sunt cōsideranda, l. in
4 ter stipulantem. §. sacram. ff. de uerb. obl. No. † in stipulationibus prius considerari initium. conc. l. insulam. de ver. ob. No. ꝙ qū res deuenit ad casum, à quo incipere non poterat, actus ipse uitiatur. Vnde si res prophana in stipulatum deducta sacra efficiatur, sti-
e pulatio annullatur. Item no. non ualere stipulationē liberi hominis, cum seruus erit: quia casus aduersaque fortuna non est consideranda. quod uerum est quo ad odiū ipsius hoīs liberi: quo autem ad eius fauorem bñ considerari debet. Vñ ualeret hmōi legatum, lego tibi libertatem, cum seruus eris: quia hic de fauore tuo tractatur: & est casus in l. gñaliter. §. si libero homini. ff. de fideic. lib. Glos. super verbo, cre
5 debat. in fi. Ex hac gl. no. duo. Primum, † ꝙ argm̄ a cōtrario sensu, non est sumendum, qñ resultat prauus intellectus, imò est subaudiendum verbum, maximè, & in hoc bene. pro qua l. conuenticulam. C. de epis. & cler. l. 2. C. de cond. infer. Secundum est, quòd stipulatio liberi hoīs, uel rei sacræ facta à promissore & stipulatore scientib. est nulla, nisi ꝓmissor fuis-
6 set in mora: quia tunc † ꝓpter odiū moræ fingit̃ res extare in rerum natura, quæ non extat. l. si seruus. §. effectus. de verb. obl. & hanc sequuntur cōiter Doct. pro qua primò facit d. l. inter stipulantem. §. si Stichū. Secundò d. l. promissor. de const. pec. Tertiò l. in venditionibus. §. fin. de contrahen. emptio. Quartò, quia procedit à pari stipulatio hominis mortui & Hippocentauri, ut hic. Quintò, quia hmōi stipulatio nō potest executioni demandari, nec quo ad rem; hoc patet, nec quo ad ęstimationem, argu. in l. dotalem. de testa. milita. cum glo. sua. Sed aliàs disputatiuè tenui contrarium, vt in casu scientiæ ualeat stip͞lo hominis mortui & rei sacræ. Mouebar per istum tex. qui non sine mysterio vsus est bis verbo, credebat, & loquit̃ semper in causa ignorantiæ. Secūdò mouebar per l. j. §. si id, quod. de actio. & oblig. Tertiò mouebar, quia in casu dubio ea interpretatio sumenda est, ut quam tutissimo sit loco res bona fide contracta: sed hic sumus in dubio, an uoluerit stipulari hoīem mortuum, rem sacram, uel ipsius stipulationis æstimationem: ergo interp̃tatio fienda, ut ęstimatio tribuatur. Deniq; mouebar: nam legatum rei impossibilis præstari, de iure valet, quo ad hoc, ut ęstimatio

matio debeať.l.cętera.§.ſi duob.l.ſenatus.ff.de leg.j.
ergo ſic erit in propoſito. Nõ ob.l.inter ſtipulãtẽ.§.
§.ſi Stichũ. &l.ꝓmiſſor. quia loquunť in caſu ſpãli.
igiť rõ ſciæ non obſtat, & hoc per tex. nſm, & iura
ſup.all. Nõ ob.l.dñi.§ fi. qa loquiť in cõtractu em-
ptionis, q non valet ſi fiat à ſciente. Rõ, qa res ipſa
dari non pt, nec veriſiſe eſt ꝙ emere voluerit æſti-
mationẽ,quia ꝑtium ꝑtio nõ cõparatur. l.ſi ita fide-
iuſſorẽ.ff.de fideiuſſ. Secus in ſtipľone, in qua vř ſti-
pulari æſtimationẽ. Non ob.ꝙ purificeť ſtipľo hip-
pocentauri,& ſtipulatio hoĩs liberi, quia illud verũ
in caſu ignorãtię, in quo loquitur. §.iſte, ſed in caſu
ſciæ non procedit, quia ſtipulatio hippocentauri nõ
valet, quia hippocentaurus dari non põt,nec etiam
æſtimatio,quia quod nunquam fuit,nec erit,nec eſt,
ęſtimari non poteſt: ſed hõ mortuus põt æſtimari tã
ti,q̃ti valebat, qñ viuebat. Itẽ res ſacra põt æſtimari
tãti,quanti valebat,cũ erat prophana, ideo ſtipula-
tio valida.Non ob.l.dotalem.cũ gl. ſua, quia illa gl.
cõiter reprobať per l.ſi duob. de leg.1. Cogitabitis.
Glo.ſu per ver.ſacra.in fi.No.rõnem, quare valet em
ptio liberi hoĩs ignorãter facta, ſtipulatio aũt facta
7 illum dari,minime.Ex quo infertur, ꝙ ſi quis ſtipu
laretur liberum hoĩem tradi,ualeret & teneret:ꝙ ve
rum eſt quoad hoc vt ex contractu ipſo venditor ad
intereſſe conueniri poſſit, non aũt vt res tradita vſu
capi poſſit.videbitis in §.qd aũt,ſup.de vſuca. Secũ-
dò colligitis rõnem, quare res aliena vendi poſſit,
non aũt pignori obligari:cui conſona eſt gl.in l.rem
alienã.ff.de contr.empt. Gl.ſuper ver.extinguitur,in
fi.Dicite,ꝙ ideo ibi actus non uitiatur, licet ad eum
caſum peruenerit, à quo incipere non potuiſſet,quia
ille caſus tendebat ad eũ finem, ad quem actus tẽde
bat.ſ.vt legatũ valeret: & iõ dixit gl. in l.ubi adhuc.
8 C.de iu.do. ꝙ dos ſequeſtrata propter inopiam nõ
debet tolli de ſequeſtro, licèt maritus ad facultates
ꝑuenerit,& ſic ad eũ caſum quo dos non potuiſſet ſe
queſtrari. Rõ,quia ſequeſtrum & titulus facultatum
tendunt ad vnum finem,ut dos ſit ſalua mulieri.

ADDITIONES.

a Vel melius, iſtud principium vſq; ad §.ſi quis alium. põt diuidi in quatuor partes principales, put iſte diuidit hanc ſecundam. Vel ſic diuide in quinque. In prima ponitur dictum generale: In ſecunda ex illo dicto infertur ad ſtipulationem, quæ cõtinet impoſſibile de natura. In tertia proſequere vt hic.

b Et circa primum notabile dubitat hic Io. Fab. nũquid ſtipulatio facti alieni iurata valeat. Dicis ꝙ de iure ciuili clarum eſt quod non, per l.non dubium, in fi.C.de legi. tamen de iure Cano. ſecundum eum, fortè eſt ſecus, per c.ex reſcripto. extra de iureiu. Ego teneo, quod imò et de iure ciuili valeat. Moueor: nam iurm hẽt uim clauſulæ, vt actus ualeat omni mõ quo valere põt.l.cũ pr.§.filius matrem,de leg.2. Intelligitur ergo promittens cum iuramento factum alienum ſcilicet promittere ſe facturum & curaturum; & iſto modo actus valebit. Et hoc ſentit hic in ſexta fallentia Ang. de Are. Reperi poſtea, ꝙ iſtam opin. meam tenet Ludo. in l.ſtipulatio iſta, in prin. ff. de verb.obli. quam refert Ang. de Are. in §.uerſa uice. inf. eo. quẽ vide, quia pro hoc alleg. ibi duos tex. iuris canonici, videlicet c.ex literis, el 2.& c.ſicut ex literis, extra de ſpõſ.& in illis duobus locis gloſſæ primæ expreſsè tenẽt hanc ſententiã & ita tenet in terminis Bal. per d. c.ex literis, in l.j. C.de noa num.pec.

c Poſſunt tamen deduci in aliis contractibus, de quorũ natura non eſt transferre dominium inter ignorantes tñ, ut hic in gl. in ver.ſacram, quam nota. Nam ſemper emptor dẽt eſſe ignorans: alias ſi ſciens, ſibi imputatur. Sed de ſcientia venditoris non curamus, vt habetur in l.liberi.ff.de contrah.empt.

d Semper.n.debet eſſe emptor ignorans, alias ſibi imputatur, quare emerit. Sed in uenditore non curatur, ſi ſciuerit vel ignorauerit, quia ſaltem ſemper tenetur ad reſtitutionem pretij, vt no. in d.l.liberi. Et ad gl. hic uide Bar. qui eam impugnat in l.ſi liber homo, in prin.ff.de uerb.obli.

e Vide Bar. in l.plurib.§.& ſi placeat, de uerb.obl. ubi dicit ꝙ quando actus ſuperueniens ad eundem finem tendit ad quem ipſe actus, non uitiatur tunc § econtrario. ſup de leg.& Spec. in tit.de don.int.vir.& ux. qui tenet contrariũ: qa promittẽdo curam dř promittere factum ſuum, ſ.ſe curaturum, iõ obligatur.

SVMMARIVM.

1 *Stipulatio, in qua deducitur factum alienum, eſt nulla.*
2 *Stipulatio valet, quando promittitur cura alieni facti.*
3 *Promiſſor ſoluere poteſt adiecto ſolutioni, etiam inuito ſtipulatore.*
4 *In contractibus non habet locum ius accreſcendi, niſi in contractu emptionis & venditionis.*
5 *Vox filij, vox patris, & econtrario, vox ſerui, vox domini, & ecõtrario.*
6 *Non valet ſtipulatio, per quam promittitur factum alienum, etiam ſi pœna adijciatur.*
7 *In quibuſcunque ſtipulationib. prætorijs valet promiſſio facti alieni.*
8 *In quib. caſib fallat regula, quæ eſt, nõ ualere alieni facti promiſſione.*
9 *Si promiſerim tibi defendere domum tuam, an teneat eam defendere manu armata, an verò de iure & de facto*
10 *Facultas ſoluendi adiecto non tranſit ad eius hæredem.*
11 *Facultas ſoluendi adiecto tollitur ſi mutatio ſiat in deterius.*
12 *Litis conteſtatione tollitur facultas data ſoluendi adiecto.*
13 *Prætor ſolam æquitatem, non veram ſubtilitatem inſpexit.*
14 *Regula, ſ., qđ nemo alteri ſtipulari põt limitatur in quibuſdã caſibus.*
15 *Verba ſtipulationis poſſunt concipi multipliciter.*
16 *Indiuiduum ſumitur multipliciter.*

§.Si quis alium daturum. Promiſſiò alieni
facti nõ aũt cura, eſt ipſo iure nul-
1 la.hoc dicit. No.primò, † ſtipulationem, in qua de-
ducitur factum alienum, eſſe nullam. Et uidetur
a eſſe ratio, a quia uidetur quodammodo impoſſibile
promittere alienum factum, quia non potès neceſſi
b tare mẽbra aliena.l.liber homo. ad leg. Aqui. b No.
2 † ualere ſtipulationem, in qua promittitur cura alie-
ni facti.Ratio, quia promiſſor nõ promittiť factum
alienũ, ſed promittit factũ propriũ, ꝙ ipſe curabit.
l.fi.§.j.ff.ſi cer.pet.No.ſecũdò,non ualere ſtipulatio-
nem alteri factã. Ratio ponitur in §.alteri. inf.eo.&
ibidem clarè dicam. No.tertiò,ꝙ licèt obligatio, q̃
exurgit ex ſtipulatione, non poſſit conferri in perſo
3 nam tertij, ſolutio tñ cõferri poteſt. No.ꝙ † promiſ
c ſor ſoluere põt adiecto ſolutioni c etiã inuito ſtipu-
latore, & ſoluens liberatur. l. uero procuratori.ff.de
ſolu.& in hoc differt a mandatario, cui inuito man-
dante ſolui nõ põt. Nã acquiſitũ eſt ius promiſſori
ex forma ſtipulationis, ut ſoluere poſſit adiecto, er-
go ſibi nõ auferendum.regula iuris, Ius noſtrũ.No.
ẽt,ꝙ adiect⁹ ſolutioni, quaſi mãdatarius ſtipulatoris
diciť:& ideo ſi ſolutionẽ receperit, illam ſtipulato
d ri reſtituere tenetur rõnẽ mandati. d No.ꝙ † in con
4 tractibus e nõ hẽt locũ ius accreſcendi, hoc uerum,
e niſi eſſet contractus emptionis & uenditionis, quia
tunc hẽt locũ ius accreſcendi.l. fundus ille.ff.de con
trah. emptio.Rõ, quia uenditor grauať in ęſtimatio
ne ꝑtii, & fortaſſe rẽ empturus aliter nõ eſſet: & dica
tis ut ibi. Et in hoc differunt cõtractus ab ultimis uo
luntatib: qa in illis hẽt locũ ius accreſcendi l. unica,
§.is ita.C.de cad. tol. qa maior fauor debeť ultimis
uoluntatib. quã cõtractib. regula iuris, In teſtamen-
tis. Finalr no. patrem ſtipulari filio, & econtra: dñm
5 ſeruo, & econtra. No. rõnẽ, qa † uox filii, uox pa-
tris, & econtra: item uox ſerui, uox dñi, & econtra.
Quod uerũ intellige in filio in poteſtate cõſtituto,
quia ratione uinculi paternæ poteſtatis una eadem-

que

f que persona f iudicantur. l. fi. C. de impub. & alijs
substi. secus est in filio emancipato. l si mr. §. si ho-
minem. cum gl. sua, de exce. rei iud. Gl sup verbo, si
g quis aliũ. g ibi, versa vice. Dicite, ꝙ † cum factũ alie-
6 nũ ꝓmittit, ꝓmissio est nulla, licet pœna subijciat:
non tñ ꝓmissio pœnæ hēt validare stipłonẽ ṕcedẽ-
tem, sed habet efficere, vt metu pœnæ pareat eidẽ,
arg in l. j C. de arbit. & dicã in §. alteri. inf. eo. In ea.
gl. ibi, l. quoties qs aliũ. Dicite, non esse spāle in sti-
pulatione de iudicio sisti, vt ꝓmissio facti alieni ua
7 leat, † sed est regulare in quibuscunq; ṕtorijs stipu-
lationib. vt ꝓmissio alieni facti valeat. l. j. & 2. rem
pup. sal. fore. Rō, quia in stipłonib. prætoriis versat
æquitas. l. ꝙ si Ephesi. ff. de eo, qđ cer. loco. vnde æ-
qua interṕtatio fuit, quod in illis intelligatur pro-
missum interesse, si factum alienum ṕstare non po-
h terit. h In ea. gl ibi, l. si quis ita. Dicite non esse spāle
in ædilitijs actionib. vt ꝓmissio facti alieni teneat:
sed est regulare in quacunque ꝓmissione facti, quæ
insurgat ex natura ṕcedentis contractus. l. emptorẽ.
8 §. fi. de act. emp. & † iō ponite regulã, ꝙ promissio
facti alieni non valet, nec tenet Fallit in ṕtoriis sti-
płonib. Scđò fallit, vbi factũ insurgit ex natura con-
tractus. Tertiò fallit in ṕsona hæredum ꝓmissoris,
qui dñr eadẽ ṕsona cũ defuncto. facit l. stipło ista,
hẽre licere. in prin. ff. de verb. oblig & in Auth. de iu-
i reiu. à mor. ṕst. in prin. i Sed pone ꝙ ego vendidi ti-
bi domũ, & ꝓmisi defendere de iure & de facto,
9 † an tenebor illam defendere manu armata? Dixit
Bar. ꝙ illa verba, de iure & de facto, pñt intellig tri
pliciter. Vno mō de iure & de facto, hoc est siue iu-
dex in casu euictionis condemnauerit æquè uel ini-
què, & sic de iure & de facto, & captiosè. l. si per im
prudentiam. ff. de euict. Secundo modo pñt intelli-
gi de iure & de facto: de iure, quia præstabo tibi iu
ra mea: de facto, quia defendam te armata manu, iu
xta l. ut vim. ff. de iu. & iu. Tertio dēt intelligi de iu
re, quia ṕsentabo tibi iura, & instra mea; de facto,
quia solicitabo causam, sequar aduocatos & procu
ratores. l. si parentes. C. de euict. & ẜm hunc modũ
intelligenda est illa promissio, non autem ẜm alios
duos modos. l. fi. C. de act. emp. quia debet illa pro-
missio ita interpretari, ne iniquitatem contineat, ar
gu. in l in his, de cond. & dem. Pro qua facit quod-
dam dictum Ange. qui dixit, ꝙ si intulisti mihi gra
uem iniuriam, & ego coram testibus dixero, ego il-
lum vlciscar, ego vindicabo: licèt postea aut mor-
tuus, aut vulneratus reperiatur, ego non debeo poni
ad torturam per illa verba, & si essem homo con-
suetus talia facere. Ratio, quia illa verba, ego vindi-
cabo, ego vlciscar, pñt intelligi dupliciter. Vno mo
do armata manu, alio modo de iure, hoc est, vlci-
scar in iudicio: & ẜm hunc modum in dubio illa
uerba intelliguntur gl. est or. & ibi etiam Ange. in
l. j. C. de his, quib. ut indig. Glo. super verbo, Seio. in
10 fi. Ex hac glo. tria no. Primum, ꝙ † facultas soluen-
di adiecto nō transit ad eius hæredem: est enim in-
dustria & fiducia electa in adiecto, argum. in l. diẽ
11 proferre. §. j. de arbit. Secundò colligitis † faculta
tem soluendi adiecto tolli mutatione status, & mu-
tatione morum: quod verum est, si mutatio fiat in
deterius, secus si fieret in meliorem statum. l. eũ qui,
§. qui filio. de verbo. obliga. Ex quo dixit Barto. ꝙ si
ego constituero Caium procuratorem ad exigen-
dum à debitoribus meis, qui Caius postea uir im-
probatæ vitæ effectus fuerit, tu debitor si ei solue-
ris non liberaris, quia mutauit statum in deterius.
Tu quoque debes cogitare, me tacitè reuocasse man
datum, vel reuocatum fore si scirem mutatum. di-
cta l. cum quis. & l. cum Cornelius. ff. de sol. Tertiò
12 † no. quòd lite contestata tollatur facultas data sol
uendi adiecto, quia ex præuentione acquisitum est
ius stipulatori, de qua in d. l. si quis stipulatus fuerit
decem in melle, de solutionibus. Gl. super uerbo, ni
K hil K ibi, §. si quis insulam. Ideo valet stipulatio
his casibus alteri facta, quia stipulatoris intererat
rem pupil. sal. fore creditori uel procuratori suo so
li. Ex quibus colligitis, quòd stipulatio alteri fa-
cta valet & tenet, quando stipulatoris interest, illam
executioni demandari. In ead. glo. ibi, causæ, in fi.
Hoc operatur æquitas prætoria, quæ abundat in ṕ-
13 torijs stipulationibus. † Prætor enim solam æqui-
tatem, non veram subtilitatem inspexit. l. quod si E-
phesi. ff. de eo, quod cer. loco. Ex quibus colligitis,
quòd in prætorijs stipulationibus valet stipulatio
alteri facta. In ead. glo. ibi, si procurator præsentis.
hoc operatur pręsentia domini. Ex quo colligitis,
procuratorem posse stipulari domino præsenti, &
acquiritur dño actio sine cessione. In ea. glo. ibi, l. 2.
hoc operatur necessitas officij. Ex quo colligitis, ua
lere stipulationem alteri factam, qñ quis obligatur
ita stipulari ex necessitate officij, vt est in curatore
furiosi, & similib. In ea. gl. ibi. §. ex his. hoc operatur
authoritas officij ipsius iudicis, uel Notarij. In glo.
ibi, l. quoties. hoc operatur dñium rei, qđ est in ṕso-
na illius, cui stipulat. Ex quo colligitis, stipulationẽ
alteri factam super re sua, valere & tenere. In ea. gl.
14 in fi. † Stat igr regula, ꝙ nemo alteri stipulari ṕt. Fal
lit, qñ stipulatoris interest. Fallit in procuratore sti
pulante domino præsente. Fallit in prętoriis stipula
tionibus. Fallit, ubi quis necessitate officij stipulat,
Fallit in iudice & Notario, propter officij authorita
tem. Fallit, quãdo stipulatur sup re tertij ipsi tertio.
l Fallit quando stipulatur personę sibi subiectę. l Di
15 xit tamẽ Bar. quòd † verba stipulationis possunt cō-
cipi multipliciter. Vno modo, quòd verba obliga-
tionis & uerba executiua referantur ad personam
stipulatoris, puta, promittis mihi quòd dabis mihi
mille? & res est clara, quòd stipulatio ualet & tenet.
Secundo modo cōcipi potest, quòd verba obligatio
nis, & uerba executiua referantur ad personam ter
tij, puta, promittis Titio ꝙ dabis sibi mille? & tunc
ista stipulatio est nulla funditus, etiam in casibus al-
legatis in glo. præterquàm in uno, scilicet qñ quis sti
pulat ex necessitate officii, ut in actore municipum,
& curatore furiosi. l. eum qui. §. si actori. ff. de consti.
m pec. glos. in l. stipulatio ista. §. si stipuler. m ff. de
uerb. obli. & est cōis sentẽtia, licèt aliqui cōtra tenne
rint. Item potest concipi, quòd uerba obligationis
proferantur in ṕsonam tertij, puta, promittis quòd
dabis mille Titio? & tunc ualet in casibus in glo.
allegatis, quia subauditur uerbum, mihi. l. stipu-
latio ista. §. sicut. uersic. cæterùm. de uerb. ob. potest
& concipi, ꝙ uerba obligationis conferantur in

per-

personam stipulatoris, verba uerò executiua in pso-
nã tertij, puta, pmittis mihi ꝙ trades Titio fundũ?
tunc ualet in casibus alleg. in gl. de quo p Ang. ple-
n nè in l. quod si procurator. ff. de proc. n Gl. sup uer. si
quis. in fi Non ob. l. parui. quia aut loquimur in indi
uiduis, & tunc utile p inutile uitiatur: aut loquimur
in diuiduis, & tunc utile per inutile non uitiat. l. j. &
§. est aũt. §. Trebatius. ff. de aqua quot. & ęsti. Sed di-
cès tu, nõne in l. parui, personę erant diuiduę. Sol. di
16 cite, ꝙ† indiuiduũ sumit multiplic ter. Vno mõ na-
tura, vt seruitutes l. 2. §. j. ff. de ver. ob. Secundo sumi
tur indiuiduũ accessione, qà sublato principali tolli
tur accessoriũ l. 2. ff. de pec. leg. Tertiò sumit dispõ-
ne legali. l. cùm quęritur. ff. de admi. tu. Quartò sumi
tur indiuiduum forma l. Gręcè §. illud. ff. de fideius.
& videbitis inf. de fideius. Quintò sumit indiuiduũ
dispõne & uoluntate hominum contrahentium: ita
loquitur l. parui. §. j. Mens enim contrahentis erat,
qđ vnus arbitrorum non posset sine alio arbitrari.

ADDITIONES.

a Vel etiam est ratio, quia stipulationes sunt inuentæ, ut vnusquisq; stipuletur quod sua interest, ut l. stipulatio ista. §. alteri ff eo. Fallit in casibus, ut hic no. in gl. & illa ratio quæ assignatur hic, reprobatur in l. stipulatio ista. in prin. eo.

b Adde tamen, ꝙ quando aliquis promittit aliquid alium facturum, intelligitur promittere se curaturum quod faceret. l. qui autem §. sed & si. ff. de const. pecu. & est tex. in l. quoties qs. ff. de verb. obliga.

c Hoc verum, nisi talis adiectus mutauerit statũ, vel fuerit lis contest à stipulante: non tñ adiectus potest agere, vt hic in gl. quod no. quia factori uel procuratori, qui prius erat bonæ opi. & famæ. non põt solui si mutauerit statũ, & efficitur ribaldus & lusor, sñ Bar. in l. cũ quis, ff. de sol. uide infra in gl. ĩ uer. Seio.

d No. in uers. quod si quis. ꝙ dictio, Et, posita inter personas, inducit diuisionẽ, vide tex. & Bar. ĩ l. 3. § si quis. ff. de eo, qđ certo loco, eius quod personis attribuitur, adeo ꝙ licet non teneat stipulatio vnius ex parte, valet tñ ex parte alterius, & sic utile nõ vitiatur per inutile, de quo infra in glo.

e In contractibus non habet locum ius accrescẽdi. Et sic habes ex isto §. qualiter. utile per inutile non vitiatur; & est uerũ in separabilib. vt hic, đ quo vide Bar. ĩ l. Græcè. §. illud. ff. de fideius.

f Et circa hunc tex. qui uult, patrẽ & filiũ censeri vnam & eandem personam, alias dubitaui, quia secundum hoc sequeretur, ꝙ filius esset astrictus obligationib. patris, & ecõtra, sicut videmus, ꝙ hæres iõ est astrictus obligationib. defuncti, quia fingitur eadem persona cum defuncto, in Auth. de interu. a mo. pst. in prin. & tamen istud est falsum, per titulum C. ne fil. pro pat. Credo, licet istud in Spe. scriptum non meminerim me legisse, ꝙ de rigore juris pater teneatur ad obligationes filij, & econtra per rationem supra scriptam, sed quod istud ex æquitate sit immutatum, per illum tit. C. ne filius pro patre. Et ideo cũ mysterio Imperator posuit tit. C. ut actiones ab hære. & contra hær. in quo hæres tenetur ad obligationes defuncti, & postea ti. C. ne vx. pro mari. & tit. C. ne filius pro patre, quia videbatur ꝙ propter coniunctionem ipsi & tenerentur ad aliorum obligationes, quod non est & ita dicit gl. in rub. C. ne vxor pro mari. & vide Bal. in rub. C. ne fil. pro pat. Et si diceres, quare ergo sicut eximitur filius ab obligationibus patris ex æquitate tituli sup. scripti, ita ex æquitate non eximitur hæres ab obligationib. defuncti: Rñdeo, ꝙ eadem æquitas non est in hærede, quæ est in filio: nam hæres non repræsentat defunctũ, nisi ex facto suo, s. adeundo & uolendo esse hæres: sed filius inuitus & absque facto suo repręsentat personam patris, & idem contra, nimirum si fuit æquum disponere id, quod disponitur in tit. C. ne filius p patre, in filio, quod non fuisset æquum disponere ĩn hęrede. Et credo, quod ista sit mera ueritas.

g Diuide hãc gl. in quatuor partes principales. In prima ponit rationem ad hunc tex. In secunda, vnam fallentiam generalẽ, In tertia ponit quinque fallentias speciales. In quarta & vlt. op ponit & soluit. Secunda ibi, nisi pena promittatur. Tertia ibi, nisi in casibus quinque. Quarta & ult. ibi, nonne quis.

h Adde huic gl. dum in ea exemplificatur de stipulatione, habere licere, & dic ꝙ ista stipulatio, habere licere, est illa qua utuntur cõiter Notarij in instrumentis, dum dicunt, Et promisit ab oĩ hoĩe & vniuersitate defendere &c. ꝙ liceat sibi rem hre licere, & ea uti. In qua stipulatione venit et promissio extraneorũ molestantium; quod intellige uerum, quando interponitur sine per contractu, de cuius natura venit euictiò, vt no. gl. in l. inter stipulantem, in princ. de uerb. ob. alias hæc stipulatio de sui natura comprehendit solum factum promittẽtis, & eorum quos promittens prohibere potest l. stipulatio ista. ff. eo.

i Et sic illa regula, quòd quis alteri stipulari non possit, fallit in eo, qui iuri alterius subiectus est rõne dominij, obedientię, vel vsusfructus: secus si alio iure. Vnde vasallus domino non stipuletur, nec ciuitati eius, secundum Ang. in l. stipulatio ista § alteri, de verb. oblig. fallit in alijs.

k Diuide hanc gl. in quatuor partes principales. In prima ponit rõnem ad hunc tex. In secunda ponit quindecim fallentias. In tertia, ex his fallentijs infert vnum. In quarta & ultima circa dictas fallentias refert op. Mar. quam reprobat. Secũda ibi, fallit tamen in casibus. Tertia ibi, his enim casibus. Quarta & vlt. ibi, sed Mart. dicebat rursus. Secunda principalis potest sub diuidi in quindecim particulas, prout quindecim sunt fallentiæ. Partes de se patent.

l An quis alteri possit stipulari, uel ne. Et circa ult. fallentiã huius gl. qñ pr stipulatur filio post mortem, ĩtellige qñ pr stipulatur filio ut filio, secus si stipuletur filio ut extraneo. l. si tibi decẽ millia §. si pactus. & ibi uide Bar. in l. & hæredi. § Iul. ff. de pac.

m In l. stipulatio ista. §. si stipulet. ff. de uer. obl. ubi tractat hanc materiã, & in l. j. & ibi ponunt Doc. C. p quas pso. nob. acqui. & Bald. in l. illud. C. de sacros. eccl. & Ang. in §. alteri, ubi ponitur, qñ uerba executiua & obligatiua conferũtur in personã tertij & stipulatoris, nõ interest an de iure Can. ualeat, uel de iure ci.

n Quando quis possit soluere adiecto in stipulatione, & soluẽdo liberetur, uide de hoc ĩ l. uero pcuratori. ff. de sol. Et an talis facultas transeat ad hęredẽ, uide in l. cum quis, de uerb. obl. in gl.

SVMMARIVM.

1 *Dicta in præfationibus, intelliguntur tacitè repetita in sequẽtibus.*
2 *Diuersitas responsionis approbata à stipulatore, validat actum stipulationis.*
3 *Differentia est, vtrum in stipulatione diuersitas sit in qualitate, vel in quantitate.*
4 *Vna determinatio respiciens plura determinabilia, debet ea æqualiter determinare.*
5 *Bonum argumentum de tempore ad quantitatem.*
6 *Copulatiua attribuit actum stipulandi unicuique rei insolidum.*
7 *Si stipulatus fuero alternatiuè promitti dare Stichum aut Pãphilum? & tu respondeas, promitto dare Stichũ, nõ valet stipulatio.*
8 *Tu, qui stipularis alternatiuè maiorẽ aut minorem summam, credis pro firmo quod promissor promissas de minore summa.*

§. Præterea inutilis.

Iste. §. notabilis est valde, & h. d. Si interrogationi rñsio non congruat, stipło
a uitiatur. a No. j. stipulationẽ uitiari, si iterrogationi
rñsio non cõgruat. No. secũdò, rñsionẽ simplr factã
intelligi factã cum repetitione qualitatum apposi-
1 tarũ in interrogatione. Ex quo colligitis, ꝙ † dicta ĩ
pfationibus, b intelliguntur tacitè repetita in sequẽ
tib. concord. l. Titia. §. idẽ rñdit. ff. de uer. obl. Gl. su-
2 p verbo, non rñdeat, ibi. l. j. §. cũ adiecit. No. ꝙ † di-
uersitas rñsionis approbata a stipulatore, hẽt actum
stiplonis validare. Sed contra, nõne, p forma est ut
interrogatio rñsionem pcedat? l. obligamur. §. uer-
bis. ff. de act. & obli. l. j. C. de vsur. ergo stiplo nulla.
Licèt. n. diuersitas incontinenti stipulatori placuerit
nõ tñ est uerũ dicere interrogationem ità pcessisse.
Sol. dicit Bar. ꝙ licet verè ea forma interrogationẽ
non præcesserit, tamen ex quo incontinenti diuersi-
tas placuit, dr interrogatio præcessisse, & hr actus
pro valido. facit l. lecta. uer. dicebam. ff. si cer. pet. In

gl. ibi

3 gl. ibi, quæ est cõtra no. qđ † diuersitas in qualitate,
uitiat in totum stipulationem. Si verò sit diuersitas
in q̃titate, uitiat solũ in illa parte, q̃ interrogationi
nõ cõgruit. Et est rõ dñiæ, qa qualitas ita qualificat,
& respicit totã stipulationẽ, sicut defectus formę, et
go uitiat totã, quia q detrahit qualitati, detrahit so-
li stipulationi: sed diuersitas in q̃titate non respicit,
nec qualificat totã stipulationẽ, sed solã partẽ. Ego
alias dixi, ꝙ hmõi stipulatio sit in totũ nulla, ꝓmit-
tis decem? ꝓmitto quinq; Mouebar primò p istum
tex. qui æquiparat hmõi stipulationes, promittis de
cẽ? ꝓmitto quinq; ꝓmittis pure? ꝓmitto in diẽ uel
sub condõne. Sed ultima, rõne disparitatis in rñden
4 do est in totũ nulla, q̃a † vna determinatio respiciẽs
plura determinabilia, dẽt ea æqualiter determinare
l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. l. quãuis. C. de im-
5 pub. & alijs substi. Præterea nonne † bonũ est argũ
de tpe ad q̃titatẽ? qa sicut summa est pars stipulatio
nis, ita & dies siue tempus. l. 1. § j. ff. de eden. l. unũ.
ff. si cer. pet. l. miles. ff. de re mili. Si ergo diuersitas ĩ
tpe annullat in totũ stipl̃onẽ, ergo & diuersitas in q̃
titate. Præterea nonne fideiussio contrahitur p stipu
lationẽ? l. blanditus. C. de fideiussorib. & tñ ea in to-
tũ vitiat, si disparitas fuerit in augmẽtatione quãti-
tatis. l. Grçcè. §. illud. de fideiussorib. ergo sic in ꝓpo
sito. Ad l. 1. §. si stipulãti. respõdebã, qđ ille. §. dẽt in
telligi, qñ diuersitas illico placuerit stipulatori. Sua
debã hac rõne. Nã cũ inter illũ. §. si qs simpl̃r. sit ap
posita in medio regula versiculi, cum adijcit, dẽt re
ferri tã ad sequentia quã ad p̃cedentia. c. 2. requiris.
extra de appel. l. 3. §. filius inter medias. ff. de lib. &
posth. Cogitabitis. In eadẽ gl. in fi. Ex hac gl. tria col
ligitis. Primũ, qđ si quis interrogauerit copulatiuè,
an ꝓmittas sibi Stichũ & Pamphilũ dare: si rñdeas,
ꝓmitto dare Stichũ, valet stipulatio in Sticho; rõ,
6 qa tot sunt stipl̃ones, quot sunt res: ista. n. † copula-
tiua, Et, attribuit actũ stipulandi vnicuiq; rei insoli-
dũ. l. reos. §. cũ in tab. ff. de duob. reis. l. scire dẽmus.
ff. de verb. obl. Cũ ergo tot sint stipulationes, quot
res simul copulatę, vna vitiata, alia nõ vitiatur. l. 1. §.
pen. de ver. obl. Et idẽ esset stipulator ita interrogas-
set, ꝓmittis dare Stichũ Pãphilũ? quia licèt nõ fue-
rit apposita copula, Et, signat tñ punctus, q loco hr̃
copulæ: quia duo substantiua iungi non pñt sine co
pula. ista est gl. in l. pretia rerum. ff. ad l. Fal. l. cũ duo
bus. §. dãna. ff. pro so. ĩ l. j. §. duę cãæ. ff. de Carb. edic.
7 Scđo colligitis, ꝙ † si aliquis interrogauerit alterna-
tiuè, promittis dare Stichũ aut Pãphilum? & tu rñ-
deas, promitto dare Sthichũ, stipulatio est penitus
nulla. rõ, quia licèt in interrogatione fuerint plures
spẽs, tñ qa nõ fuerũt aliquo mõ copulatę, sed disiun
ctè positæ, una est stipulatio. l. si duo. ff. de uer. ob: vñ
uitiata & corrupta in parte, vitiat in totũ. Tertiò col
ligitis, ꝙ si quis stipulet alternatiuè summã maiorẽ
& minorẽ, puta, promittis dare decẽ? ualet stipl̃o in
8 decẽ; quia verisimile est, ꝙ † tu qui stipularis, credas
pro firmo ꝙ ille promittet minorẽ summã, & in illa
cadet cõsẽsus vniformiter vtriusq; ista est rõ Iurisc.
in l. inter stipulantẽ. §. si stipulante me. ff. de ver. obl.
Sed tu dices, ꝙ non est bona, quia idẽ esset in alter-
natiua specierũ: si. n. dixero, promittis Stichum aut
Pãphilũ, nõne credibile est; ꝙ tu promittis viliorẽ?
& tñ si ꝓmiseris vnũ tm̃ stipl̃o est nulla, vt sup. dixi.
Sol. nõ est eadẽ rõ in specieb. q̃ in summis, siue ĩ quã
titatib. quia in specieb. cadit affectio, & fortasse illa
species, q̃ esset apud me utilior, erit apud te longè p̃
tiosior. l. planè. §. pen. de leg. 1. vñ possum probabili
ter dubitare, quem habeas chariorem, quẽ uerò me-
liorẽ. At in summis siue in quãtitatib. nulla cadit af-
fectio. nisi fortasse induceret affectio ex adiectione
psonæ uel loci, puta, ꝓmittis mihi dare decẽ q̃ dẽt
Titius, aut quindecim quę debet Caius, uel ꝓmittis
dare decẽ Romæ, aut quindecim Ianuæ? tunc aliud
esset. l. is, cui. de noua. vbi lex singularis.

ADDITIONES.

a Adde, item uitiatur ratione subiectionis & potestatis, item ra
tione morbi. h. d. usque ad. §. pupillus.

b An adiecta in præfationibus, intelligantur reperita in sequen
tibus, uide in l. cum qui certarum. in prin. ff. de uerb. obl. Et idẽ
dicunt Doc. in teste, qui simpliciter rñdendo c. super quo fuit in
terrogatus, dicit contenta in eo fore uera prout iacet, uĩ cõnte-
ri cum oib. circunstantijs, q̃ possunt per uisum cõprehẽdi. arg.
huius tex. & hoc uult Ang. & Bar. in l. 1. §. si quis simpliciter. ff.
de uerb. obl. ubi & ponũt de statuto, quo cauetur, ꝙ quis tenea-
tur simpliciter respondere põaib. uel capitulis, qualiter dica-
tur hoc fieri, & uide super hoc Bal. in l iubemus. C. de appella.
& in l. 1. de confessis, & in l si quidem. de except.

SVMMARIVM.

1. *Dominus à seruo, nec pater à filio, nec econtrario stipulari potest.*
2. *Mutus neque stipulari, neque promittere potest.*
3. *Surdus omnino neque stipulari, neque promittere potest.*
4. *Ille qui stipulatur, dicitur negotium gerere.*
5. *Pupillus proximus infantiæ potest stipulari.*
6. *Filiusfamilias non obligatur pro pecunia sibi mutuata.*
7. *Macedonianum cessat in mutuo facto filio causa studiorum.*
8. *Filiusfamilias non obligatur voto reali, sicut de voto personali.*
9. *An infans stipulari possit.*
10. *An filius possit obligari cum authoritate patris.*
11. *Legum correctio est euitanda.*

a Item inutilis, a P̃ria, vel dñica ptãs sti-
1 pl̃onẽ vitiat. h. d. No. † ꝙ
filius à patre, dñs a seruo stipulari nõ pt̃, nec ecõtra.
Et rõ, quia frustratoriè stipularet dñs vel pr̃, qđ suũ
est. §. sic itaq;. inf. de acti. Itẽ, quia si filius stipularet
vel seruus, statim acquireret pr̃i vel dño. l. placet. de
acq. hr̃. vñ remaneret inutilis cõtractus, cõtra l. dñs.
ff. de cond. ind. No. in uer. sed seruus, differẽtiam in-
ter filiũfa. & seruũ, quia filiusfam. extraneo obliga-
b ri põt, seruus verò nequaquam. b No. in uer. mutum.
2 mutũ nõ posse stipulari neq; ꝓmittere, & hoc ex de
fectu habilitatis organi: dẽt. n. in stipl̃one coficien
da interuenire loquela, nõ aũt signa. l. j. ff. de ver. ob.
3 No. † surdũ oĩno non posse stipulari neq; ꝓmittere,
& hoc ex defectu auditus, qui dẽt interuenire in sti-
pl̃one cõficiẽda, ut d. l. j. Si aũt audiret, sed cũ diffi-
cultate, tũc, posset stipulari, quia nõ appellat surdus
sed surdaster. no. gl. in l. fi. ff. de legit. tut. No. in §. fu-
riosus. furiosũ nõ posse stipulari, nec agere aliqđ ne
4 gotiũ. Ex quo colligitis, ꝙ † ille qui stipulat, dr̃ nego
tiũ gerere, qa stipulari est aliquid facti. l. consilio. ff.
de cur. fur. No. ĩ §. pupillus. pupillũ posse stipulari.
5 Item no. ꝙ † licèt ꝓximus infantiæ non multum di
stet a furioso, nihilominus iure spãli receptũ est ut
stipulari possit. concord. l. 1. §. pe. ff. de act. & obl. de
quo dicã p gl. Finaliter no. ꝙ licèt ĩpubes possit obli
gari cũ autho. tutoris, non tñ potest obligari cũ au-
thoritate pr̃is, in cuius est ptãte. Ratio dicitur in gl.

Gl. t.

d Gl.j.Gl.ſup ver.obligari. *d* ibi,excipe.Hæc exceptio
6 venit à primo dicto gl.In gl.ibi.l.j.no.† filiūfa. non
obligari ꝑ pecunia ſibi mutuata: & eſt ſpāle hoc ca
ſu,qa contractus iſte multū frequentabaṫ, & filij, q̃
viuo pr̄e ſoluere nō poterant, inſidiabanṫ vitæ parē
tum: vnde ſtatutū eſt in odiū creditoris, ne mutuan-
do,effectualr̄ poſſint filijfa. conueniri.l.j. ff. ad Ma-
ced. Et idē eſſet in quacunq; re ſibi mutuata colore
perpetrato vt vendaṫ,& pecunia ꝑ filiū recuperet.l.
7 ſed Iulianus.§.mutui. ff.eo.tit. Hoc tñ † beneficium
Macedoniani ceſſat in mutuo facto filiofa.in cā ſtu-
diorū.l.ſed Iulianus.§.qđ dr̄.& l.Macedoniani. ff.&
8 C.eo.tit.In ea.gl. in fi.no.† filiūfa. non obligari vo-
e to reali : e ſecus de voto pſonali. l. Deo nobis. C. de
f epiſ.& cler.Rōnē dicite, vt in d. §.uoto. l.ſi rē. *f* Gl.
g in verbo, ꝑximus. *g* Gl.ſup verbo, multū.in fi. Si q̃-
9 ratur, † an infans ſtipulari poſſit : Aut loquimur in
h infante naturalr̄ & ciuilr̄, *h* naturalr̄,qa fari non p̄t,
ciuiliter, quia eſt minor ſeptennio, & hic nullo mō
ſtipulari p̄t. l.j. §.j.de ver. obl. Aut loquimur de in-
fante ciuiliter, ſed nō naturalr̄, qa minor ſeptēnio,
ſed loqui pōt, tunc ēt ſtipulari non p̄t niſi vno caſu,
cū ſtipulaṫ rē pup.ſaluā fore.l.ſeruū.ff.rē pup.ſal.fo
re.Aut eſt ꝑximus infantię.i.ſeptēnio, ſiue maior ſe
ptēnio,& hic hēt aliquē intellm̄, & tunc p̄t ſtipula-
ri,vt hic in uerſi.ſed qđ diximus.Gl.ſup ver. pr̄e.ī fi.
10 Sed cōtra gl.opp.& vr̄ ꝙ filius obligari poſſit cū au
thoritate pr̄is:nā pōt cū authoritate pr̄is hr̄ditatem
adire.l.ſi infanti. C.de in.deli.Sol.dixerūt aliq, ꝙ fi
lius pōt obligari cū authoritate pr̄is,cū pr̄ ſit lḡimus
adminiſtrator.l.fi.C.de bo.quę lib.quod nō placuit
cōiter Doc.qa legū correctio eſt euitāda.l.unica.C.
i de inof. do. unde *i* Ang. diſtinguit tres caſus.Aliqñ
loquimur de mera acquiſitione, & tunc pupillus ac-
quirere pōt & ſine pr̄e, ſi ſine tutore,ut hoc.§.in prī.
Aut tractamus de mera obligatione, & tunc cū au-
thoritate tutoris obligari poteſt, cum authoritate pa
tris nequaquam.Rō ponit hic in gl.& in l.fi.in prin.
ff. de uerb. obli. Aut loquimur de actu mixto, puta
adeundæ hæreditatis,in quo verſatur commodū &
incommodum, & tunc talem actum poteſt filiusfa.
gerere authore patre, quia conſideratur principalis
intentus adeundi hæreditatem, qui tendit ad acqui-
rendum, & ita no.per gl.in l.ſi filiusfamilias.

ADDITIONES.

a Adde tu, ꝙ pupillus maior infante, etiā ſine authoritate tu-
toris ſibi acquirere & ſtipulari poteſt,ſed ſine tutoris authorita
rē obligari non pōt.Itē cōſenſus & authoritas patris nō ſufficit
ut filiusfam. ſe poſſit obligare.h.d.uſque ad.§ ſi impoſſibilis.
b Adde, qđ filiusfamilias obligatur alteri ꝑterquā in Mace
doniano & uoto reali:nam uouendo ſe daturum aliquam rē rei
publicę, vel Deo,vel ſanctis, nō obligatur etiā naturaliter ſina
conſenſu patris,ut hic in gl nec poteſt hoc caſu cōueniri ab epi
ſcopo ut impleat uotū, licèt alias epiſcopus cogat relicta ſolua
re. l. nulli. C.de epiſ. & cler. Et ſi dicas, quō obligatur filiusf.
ciuiliter & naturaliter homini mortali;Rndet gl.in l. ſi qs rē.§.
uoto.ff.de pollicit. quod mitius agitur cum Deo q̃ cū hoīe.arg.
l. Celſus.de arbi.& uide inf. in uoto autem perſonali poteſt, pu
ta uouere de intrando religionē,ut hic in gl.& l.fi.§.j.C.de epiſ.
& cler.hoc etiam ſine conſenſu patris.
c Circa gl.primā, q̃ uult ciuilem obligationē nō cadere inter
patrē & filium, niſi in caſtrenſibus uel quaſi:adde tu multū no-
tabiliter,qđ hodie etiā in aduētitiis cadit ciuilis obligatio in-
ter patrē & filium.tex eſt,& ibi no.Bār.in l.iubemus § fin.C ad
Treb.Et in iſta gl.dum habes,quod licet ciuilis obligatio nō ca
dat inter patrē & filium,tamen naturalis ſic.Quæ ſit ratio diuer

ſitatis,ponit latè Bar. in d.l.frater a fratre.
d Et dū glo.iſta dicit in prin.& poſtea, niſi in ſex caſibus, & ſic
uult ꝙ filius emancipatus regulariter teneatur niſi in ſex caſi-
bus,dubito,& ſemper dubitaui,qa inter iſtos ſex caſus, in q̄bus
filius nō tenetur in ſolidum,iſte eſt unus, quādo filius eſt eman-
cipatus.Cogita,& uide gl.in d.l.2.ff.quod cum eo.
e Et ſi dicis, ſi filius fa. poteſt obligare pſonā,quæ eſt cunctis re
bus pretioſior.l.iuſtiſſimè.ff.de ędi.edic.quāto magis res. Potes
dicere,quòd non poteſt obligare res,quia non ſunt ſuę,ſed pſo
nā ſic,quia eſt libera, non aūt ſerua.Hinc eſt, ꝙ res caſtrenſes
& quaſi pn̄t obligari, ſecundum Io Fab.hic allegantem Inn.ita
tenere in c.ſcriptura.extra de uoto.Et ſi dicis, nemo eſt dn̄s mē
brorum ſuorum.l.liber hō,in prin.ff.ad l.Aqu.cogita, & pone
exemplū in uoto pſonali:puta nouendo quod uult intrare reli
gionē,quod pōt ēt ſine conſenſu patris;quod intellige, ſi eſt pu
bes,uel ſaltem doli capax, quia tunc poſſunt ſe obligare Dia-
bolo.extra de delict.pue.c.pueris. multo magis Deo.
f Et ibi glo.aſſignat rationem,quia mitius agitur cum Deo, q̃
cum hominib. Iſta ratio non eſt bona, quia per hoc ſequere-
tur,ꝙ obligaretur reip.quod eſt falſum, vt hic dicit gl. concor
dat.l.ſi pupillus.§.ſi ſub conditione.ff.de noua.
g Ad gl.proximus,uide ſimilem glo. in l.pupillus. ff. de regu.
iur.& Barto.in l.j.ff.de nouat & ibi ponit,quare iſta diminutio
temporis ita fuit facta & Io.Fab.hic referentem opin.
h An infans ſtipulari poſſit,vide in l.j.p Bar.ff.de nou.Et aduer
te,quia non puto hanc gl.bene dicere,dū vult in prin. ꝙ infans
tranſmittat hæreditatem non aditā, furioſos non. Nā non eſt
dr̄ia inter eos,quia ſi infans habeat pr̄em,tranſmittit; ſi hēt tu-
torem,nō tranſmittit.Et rationem ponit ibi gl. quæ colligitur
ex glo.hic in uer. patre, quia hæredes infantis poſſunt hr̄e re-
greſſum contra tutorem,& non contra patrem. Ita dicit gl.ibi.
.in d l.ſi infanti.in prin §.j.Idem eſt etiā in furioſo, quia ſi fu-
rioſus habeat patrem,tranſmittit,ſecus ſi habeat curatorem.d.
l.fi.§.1.& §.ſin autem.C.de cur.fur.ita quòd non eſt differentia,
quantum ad tranſmiſſionem inter infantem & furioſum, con-
tra gl.iſtam,ad quam Docto.non aduertunt.
i Addo inquantum ſup.dr̄, vnde Ang.diſtinguit. uide Imo. &
Bar.l.ſi §.1.ff.de uer.obl.& ibi aſſignant rationes diuerſitatum.

SVMMARIVM.

1 *Conditio impoſſibilis adiecta ſtipulationi, & cuicunque contractui, vitiat contractum.*
2 *Conditio impoſſibilis non vitiat vltimam voluntatem.*
3 *Vtile mandatum vtile, non vitiatur per inutile.*
4 *Si pauper, qui nihil habet, promittat dare mille, valet tamen ſtipulatio, & impoſſibilis eſt executio.*

§.Si impoſsibilis.

Cōdō impoſſibi-
lis affirmatiuè cō
cepta, ſi ſtipl'oni adijciaṫ illā vitiat: ſecus ſi fuerit ne
a gatiuè concepta. h. d. *a* No.j. † conditionē impoſſi-
1 bilē ſtipl'oni adiectam, illam vitiare. *b* Et idē eſt, ſi
b cuicunque contractui adijciatur.l.non ſolum. ff. de
* act.& obl.Rō, quia talis adiectio impoſſibilitatis *
remouet mentem diſponentis ab actu: quia ille, qui
adijcit condōnem impoſſibilem, non vr̄ hēre aīum
obligandi, nec alteri ſtipulandi, vn̄ cōtractus tāquā
euacuatus voluntate & cōſenſu partium, eſt nullus.
l.non ſolum.& l.cum hæres de ſta. lib. Scđò no. illā
appellari condōnem impoſſibilē, cui eſt impedimē
to natura, ne impleatur: ſecus ſi impedimentū alr̄
q̃ à natura inferretur. l.continuus.§.illud. & §. ſi ab
eo.ff.de verb.obl.No.finaliter,cōdōnem impoſſibi-
lem negatiuè conceptam non vitiare ſtipulōnem,
quia nō ſuſpendit, imò purificat: hæc.n.cōdō, ſi cœ
lum digito nō tetigeris, appellatur neceſſaria, quia
eius contraria eſt impoſſibilis: vnde cum ſit neceſſa
ria,dr̄ ſtatim purificata. Gl.ſuper verbo, ſi impoſſi-
a bilis.In fi.colligitis,ꝙ † licèt hęc ſit impoſſibilis, ad-
iecta tñ vltimæ voluntati, non vitiat, & hoc fauo-
re vltimarum voluntatum, vt celerem executionem
conſequatur, regula iuris, in teſtamentis,ff.de regu.

jur. Nec est verisimile, quem in vlt. voluntate iocari,
& facere actum inutilẽ. l. 5, ff. de test. mil. Sed contra
oppo. & vr, q impossibilitas vitiet vltimam volunta
te, vnde oppo. de le. 1. C. de his, q pe. no. de l. si quis
inquilinos. §. fi. de le. 3. & de §. si res alij. supra de le.
Sol. ibi impossibilitas apponitur materialiter, hic au
tẽ cõdõnaliter; vñ vitiũ materiæ magis pcutit actũ,
quã vitiũ condõnis, quod venit ab extra. Sed iterum
opp & imò vr q impossibilitas ẽt non cõdõnaliter
adiecta, non vitiet vltimã voluntatẽ; vnde oppo. de
l. si quis mihi & tibi. §. si quis seruos, de leg. j. Sol. illa
impossibilitas licẽt non esset adiecta legato conditio
naliter, tñ erat adiecta subiæ legati. s. executioni le
3 gati; vñ † cũ duo sint mandata testatoris, vnum man-
datũ vtile nõ vitiatur p inutile. c. cũ dilecti, extra de
dolo & cõtu. l. Celsus. ff. de arbi. Sed iterum oppo. &
4 vr q impossibilitas non vitiet cõtractũ, vnde † si pau
per promitteret dare mille, qui nihil hẽt, valet sti-
pulatio, & tñ impossibilis est executio, l. continuus.
§. illud & §. si ab eo. ff. de uer. obli. Sol. Illa nõ est im-
possibilitas, quia non est impedimentũ a natura, sed
est difficultas, quia nõ est impedimẽtũ paupertatis.
c c Sed iterũ oppo. & vr q impossibilitas nõ vitiet con
tractũ, vnde oppo. de l. insulã. §. 1. ff loca. Sol. Ibi im
possibilitas versabat circa executionẽ, nõ aũt circa
subam contractus, iõ contractũ non vitiat. Sed con-
tra opp. & vr q impossibilitas circa executionem ui-
tiet contractũ, vnde opp. de §. loca. supra de ver. obl.
de l. fi. §. si iter. ff. eo. Sol. ibi loquit in contractib. stri-
cti iuris, in quib. ẽt impossibilitas adiecta executionẽ
d vitiat contractũ. d Gl. super verbo, natura, in fi. Si q-
rat, an pplexitas hẽat actum vitiare: dicite, aut talis
perplexitas põt aliquo mõ dissolui, & tunc actus nõ
vitiatur, l. si Titius, de verb. obl. aut non potest dissol
ui, & tunc vitiat actum. l. Titius, de condi, insti.

ADDITIONES.

a Quæ pro pura habetur, secus si magis fuerit necessaria quàm
impossibilis, ideo nõ suspendit, & cum ea protinus agi põt h. d.
b An autem illud, quod dependet expediendum per solũ prin
cipem, vel Papam, uel nouã legẽ totius populi, dicatur quo ad
promissorem adeo difficile quòd reputetur impossibile, & iõ ta
lis difficultas vitiet stipulationem sicut impossibilitas? Dic qd
sic, vt voluit Bar. in l. apud Iul. § fi de leg. 1. & l. continuus. § cũ
quis. de verb. obli. aliàs vero impossibilitas licet non possit im-
pleri per alium, quæ appellatur difficultas, non uitiat, ut infra
in fi. huius § & uult gl. in l 2. de verb. obl.
* De hac impossibilitate vide Bello. supra de ver. oblig § loca.
c Et hoc ideo, quia licet non possit impleri per promittẽtes, tã
men põt impleri per alium, ideo non vitiat nisi exprimatur in
stipulatione: ut si sim Bononiæ, promitto q hodie dabo Peru-
sij, vt supra de verb. oblig. § loca. & l. 3. ff. de eo, quod cer. loc. An
impossibilis conditio vitiet contractum, uel ultimam volun-
tatem, vide etiam in §. impossibilis. supra de hæred. instit.
d Adde, quòd licet impossibilitas vitiet contractum, & impe-
diat actionem oriri, non autem impedit repetitionẽ soluti, pu-
ta pecuniæ promissæ militi, si ejus procurator meus, qui nõ põt
esse. l. si militis. C. de condic. ob cau. & ibi Bar. Item adde, q si-
cut stipulatio impossibilis uitiat, ita liberatio conditionalis tur
pis, ut puta, libero te si me instituas; nam turpia de iure dicun-
tur impossibilia, vt est quando aufertur alicui libera testamen-
ti factio. gl. sing. in l. cum donatio, C. de transact.

SVMMARIVM.

1 *Stipulatio facta inter absentes non valet, nec tenet.*
2 *In dubio est præsumendum pro instrumento.*
3 *Quis sit modus probandi negatiuam.*
4 *Testes idonei dicuntur, qui sunt omni exceptione maiores.*
5 *Pro solennitate instrumenti debet dies inseri.*
6 *An actor teneatur edere reo sua instrumenta, ad fundandam suam ex-
ceptionem.*
7 *Voci viuæ magis creditur quam mortuæ.*
8 *Quos testibus impugnetur instrumentum.*

§. Item Verborũ obligatio. Stipulatio inter
absentes concepta, est nulla. Et p in-
strumento est præsumendum, nisi expresse contrariũ
a fuerit probatum. h. d. No. j. q † stipulatio facta inter
1 absentes, non valet, nec tenet: b cum enim pro forma
b requiratur, vt inter præsentes stipulatio cõcipiatur,
omissio formæ vitiat actum. l. j. ff de verb. obl. Secũ-
2 do no. q † pro instrumento in dubio est p̃sumendũ.
l optimam. C. de contrah. & commit. stip. l. cum pre
cibus. C. de prob. Ideoq; si in instrumento scriptum
reperiatur, stipulationem inter præsentes fuisse con-
ceptam, instrumento est standum quoad contrarium
probatum fuerit. Item si in instr̃o dicatur, Titius pro
c misit Caio: qua intelligitur Caio. s. p̃senti. c gl. est or
d di, in l. 1. C. de contrah. & commit. stipu. d Finaliter
3 no. † modum probandi negatiuã. Si. n. instrũ dicat,
qualiter tibi in hac ciuitate hodie promisi mille, q
non p̃miserim p̃bare potero, si instrumenta uel te-
stes p̃duxero, quibus probauero me alio lõgiore lo-
co fuisse. Et si dicas, negatiua p rerum naturã est im-
* probabilis, * quia qui negat nil ponit, & super non
ente fundari non pñt p̃bationes c. bone fidei. extra
de elec. Rñr, q illud est verum in negatiua non coar
ctata loco & tempore. Dico etiam si non directò, per
indirectũ tñ probare poterit, ut hic. Gl. super ver. ab
e sentes. e ibi, §. eo. & hoc dixit Bar. q ille appellatur vi
cinus, cuius vox audiri potest, si super ostio clamaue
rit: de quo in l. si tertius. ff. de aqua plu. arc. Glo. super
4 ver. idoneos, in fi. Colligitis ex gl. q † illi appellant
testes idonei, q sunt omni exceptione majores; hoc
f est contra quos nulla exceptio opponi potest. p qua
est casus in c. licet cãm, extra de prob. Gl. super versi.
g toto eo die. g ibi, si qua. No. q in † instrumento dẽt
5 pro solennitate inseri dies: quod verum limitabitis
in instr̃o publico, secus in instr̃o priuato: vnde episto
la sine die emanata fidem facit. l. cum debitor taber
h nam, §. idẽ quæsijt. ff. de pig. h In ea. glo. ibi, l. minus.
no ex gl. q quemadmodum reus non tenetur edere
instr̃a actori ad fundandã actionẽ suã, ita nec actor
i reo ad fundandam exceptionem. i Sed contra hãc gl.
6 oppo. & imo vr q † actor teneat edere instr̃a reo ad
* fundandam exceptionem. * vnde oppo. de l. iustam.
& de l. non est nouum. C. de eden. Sol. dicunt aliqui,
q ibi loquit de rõnibus, in quib. cõtinetur rõ dati &
accepti: quas ideo tenetur actor exhibere, quia cõẽs
& rei & actoris appellantur: secus in instrumentis, q
propria sunt actoris, l. nimis graue. C. de test. Sed hæc
rõ non est bona, quia licẽt verba illarum legum lo-
quantur de rõnib, rõ tñ quæ subijcitur ẽt instrumẽta
complectitur, vt. s. veri fides habeatur: ergo est tenen
da ẽt ad instrumẽta. allego casum sing. in l. nomẽ de-
bitoris. §. fi. de leg. 3. & iõ hic cõiter glo. reprobatur;
quia licẽt reus non teneatur edere instrumenta acto
ri ad fundãdã actionẽ, tñ tenetur actor edere reo ad
fundandam exceptionẽ. Rõ, qa ex parte rei uersatur
æquitas defensionis. l. qui æquitate, de excep. doli, ex
parte actoris versatur rigor indignationis. Ista fuit
rõ Imperatoris in l. fi. C. de eden. Præterea est in par-
te actoris quando agat, vnde armatus venire debet
cum probationibus; non sic est in potestate rei, quan

do

do couueniat.l.purè.in fi.de excep.doli.l.j.ff.de eden.
Et eodem mō tenetur reus edere instrā actori ad re-
plicationē fundandā.l.si maritus.§.fi.ff.ad leg. Falci.
quia in replicationib.actor reus dr̄.Et iō non obst.si
dicatur, q in iudicijs æquitas est seruanda,quia illud
verū qn̄ hincinde est eadē rō disponendi, vt hic.& fa
k cit l.si.C.de fruc.& lit.expen. x In ea.gl.ibi,tres.No.
ex gl.q duo testes probantes p indirectū cōtra instru
mentū,faciunt vacillare instr̄m, quia ꝓbant affirma
7 tiuā:&† ēt voci viuæ magis creditur q̄ mortuę auth.
sed si illud.C.de testibus In ea.gl.ibi, tres. Ex hac gl.
8 colligitis,q† ad impugnandū instr̄m, cui directo cō
tradicitur,requirunt tres testes, & ita dicit gl.in l.in
l exercendis,& in c.cum Ioānes eremita, extra de fide
instru.Glo.in c.tertio loco.de proba. melius dixit,ut
ita distinguat.Aut est factū de antiquo ; & tunc plus
creditur instro q̄ testibus,pp fragilitatem memorię,
arg.in l.census & monumenta.ff.de prob.iūcta.l.pe-
regrè.ff.de acq.poss.Aut est factū de recenti , & tunc
magis creditur testibus, & sic voci uiuæ, q̄ mortuæ,
ar.i auth.sed si aliud.C.de fide instr. Aliqui tñ dixe-
re,q requirunt quinq; testes ad improbandū instr̄m
publicū:nā Notarius, qui cōfecit instr̄m tanq̄ psona
publica,obtinet uicē duorū. d.c,cū Ioannes.Item in
strumentū obtinet uicē duorū , & sic sunt quatuor.
c.qm̄ cōtra falsam.extra de proba. ergo ad illud im-
pugnandū requirunt quinque. Sed isti decipiuntur,
q̄a enumerant bis idē:nam qđ instr̄m publicum ob-
tineat vicem duorū testium,non prouenit ex uirtute
chartæ,aut atramenti,sed ex virtute tabellionis.

ADDITIONES.

Item notat ex isto.§ Ange.de Aret.hic in uerbo, omnino cre
dendas,quod licèt lex uel statutum dicat, omnino uel præcisè
stari tali scripturæ uel relationi,nihilominus potest probari cō
trariū,qđ facit ad statuta,quæ dictant stari debere iuramēto ali
cuius,ut intelligantur,nisi pars uelit probare contrariū,ut uult
Bald.in l.1.C.de re iudi.& Iaco.de Are.Ang.& ibi late Imo.in l.
qui bona.§ qui damni ff.de dāno infec.& scribo late post Bar. i
l.si qn̄.in fi.C.unde ui.& ibi scribo fortius,q etiam post præsti-
tum iuramentum potest probari contrarium, ut habent Cano
nistæ in glos.c.1.in uer.affectata.de temp.ord.in 6. & Bart.in l.
si cui.§ iisdem.ff.de accusa.Sed aduerte,quia per istū tex.in uer.
omnimodo,ego dubito circa unam glos.reputatam ualde nota
bilem in Clem.1.de foro compe.quam allegat Imo in d.§. qui
damni & scribo in d.l.si qn̄,quæ uult q qn̄ lex uellet omnimo
dam fidem adhiberi iuramento, tunc nō admittatur probatio
in contrarium:istud uidetur esse cōtra hunc tex.hic , in uerbo,
omnimodo.Nisi dicas q ideo hoc sit , quia lex ulterius proce-
dit,disponendo q admittatur probatio in contrarium,secus au
tem sit,si lex simpliciter loquatur.

b Et iō nec per epistolā,nec p nūtiū cōtrahitur, nec ēt alij con
tractus,qui cōsensu celebrātur,sed in epistola bn̄ ponere.eciam
uerba stipulationis.facit l.ea quæ de dona.inter uir. & uxo.

c Similiter statur instro asserenti,aliquem esse talē, puta tu-
torem,&c.quia uerba enunciatiua in eis probāt.l.optimam. C.
de contrah.& cōmit.stip Iō probatur q quis sit fur per instru-
mentum cantans illum furem.

d Et sic uerba enunciatiua probant,quod est uerū inter contra
hentes,ut no.in d.l.optimam.& in c.cum olim extra de cens.&
extra de offi.deleg.c.cum in iure in glo. ult. Melius in c. bonæ
memoriæ Maguntino.& adde hic l.fi.& ibi Bar C. si cer.pet.

e De probatione negatiuæ uide Bello.in reper.rub.C. de eden
do.in illa quæst.an uxor amittat dotē pp adul.prope finem. ibi
quærit,an mulier possit probare se non commisisse adulteriū.

e Ista glos.super uerbo,absentes.diuiditur i quatuor partes.In
prima ad declarationē tex.ponit,qui dicātur absentes. In scđa
contra tex.oppo.& soluit.In tertia idem facit.In quarta eodem
mō opponit cōtra tex.& dupliciter soluit.Scđa ibi,sed cōtra est.
Tertia ibi,item contra.ff.de pact.Quarta & ult.ibi,itē contra.ff.
de sponsal.Et ad istam gl.de absente, adde tex. illum singularē
in l.cum scimus.ad fi.C.de agric.& cens.& ibi Bar.

f Qui dicantur testes idonei,uel non,uide Bal. in c. 1.§. sacra-
menta. de consuetu. rec. feu. & notatur in capitu. mnotuit,
testib.& est glo.sing.q̄ hoc dicit,in cap.1. de consang. & affinit.
in glo.in uer.maiores,in antiquis.Et ista glo. facit ad illud no
tabile Bal. in l.qui accusare.C.de eden.quod scribo post Bar. in
l.admonendi.in prin.ff.de iureiuran.

g Ista gl.magna licèt non diuidatur per Doct. tamen pōt diui-
di i sex ptes principales.In prima colligit unū notabile ex tex.
& soluit. In scđa per modum quæstionis tacite opponit contra
tex.& soluit.In tertia eodem modo per quæstionem, ad quā ti-
more unius contrarij dupliciter respondet.In quarta format q̄
stionem,ad quam tenore huius contrarij dupliciter respondet.
In quinta format aliam q.In sexta & ultima extendit istū tex.
Scđa ibi,sed quō hoc probabitur.Tertia ibi, itē quomodo hoc
est.Quarta ibi , nunquid duo testes.Quinta ibi , sed nunquid si
aliqui testes.Sexta & ultima ibi, item quod dicit eo die.

h Adde,quod ex instrumento inferuntur tres præsumptiones
s.quod sit uerum,quod solemnitate,quod uerba prolata sint ue
ra,l.cū pcibus.C.de prob.& qđ not.Bal.in l.1.C.de rescin.uend.
uide in §.si de fideiussor.uide Bald. in l. mater. C. de rei uend.
Ang.in l.sed si quis.§ si.ff.si quis caut.& Bal.in rub. de priuileg.
dot.Qualiter autem priuata scriptura probet , dic ut per Bar.in
l.nuda ratio.ff.de donatio.& aliquid dicitur in glos.

i An actor cogatur edere instrumenta,si requiratur a reo pro
fundamento exceptionis , & sic intentionis ipsius rei,uide etiā
in l.admonendi.ff.de iureiur.

De hac materia editionis vide Bell. in d. repe. rub.C.de eden.
per totum.

k Quid autem si reperiantur duo instrumenta contraria eodem
tpe confecta,qđ ipsorum præualebit? Dic si potest apparere de
prioritate tpis,q sit prius,illud præualet, secundum gl.in cap.
ad sedem.de præb.in 6.Si verò non appare,præualet fauorabi-
lius,ut dotis.l.1.ff.solu.mat.Si utrunque est æquale, neutrum ua
let,ut sunt gl.in l.in d.l.optimam.C.de contrah.stipu.

l Tu adde notabiliter cōplures alios casus.Primus est in testa-
mentis.d.l.hac consultissima.licèt secus in codicillis , uel dona
tione cā mor.l.fi.C.de codic.Secundus in solutione facta credi-
tori eius debiti,qđ erat in scriptis.l.testiū.C.de testi. Tertius est
in cōfessione creditoris cōfitētis tale debitū sibi fore solutū , ut
d.l.Quartus est diuortio,in quo requirūtur septē testes liberi ro
gati l.nullū.ff.de diuor.Quintus,ubi quis vult cautè deponere
& contractus excedit libram auri,& est priuata scriptura, nam
tunc requiruntur tres testes.in Auth de fide instru.§ si quis igi-
tur.in auth.& si cōtractus.C.de fide instr.Sextus , si depositarius
cōpellitur ab uno ex hæredibus deponētis, qđ restituat sibi par
tē suā pecuniæ sigillatæ penes reū depositæ: nā debet in pñtia
iudicis,vel honestatum psonarū ad hoc uocatarū dissigillare.&
hos casus uide in Specul.de testam §.1.uers.itē quod non sint,

SVMMARIVM.

1 *Olim non tenebat stipulatio,cuius executio collata erat post mortē sti-
pulatoris,uel promissoris sed hodie sic.*

2 *Stipulatio non ualebat iure ueteri,cuius executio collata fuerat in diē
immediatè præcedentem mortē ipsius stipulatoris, uel promissoris.*

3 *In his,q̄ coniunctim fiunt,nō curat quid sit prius,quid ue posterius.*

§. Post mortē. Stipso pt concipi post
mortem stipulatoris &
ꝓmissoris.itē die immediatè pcedenti mortē vtrius-
que,licèt aliud statuisset antiquitas.Et oro præposte-
ra non uitiat contractum, quemadmodum nec pro-
1 missionem dotis.h.d.No.j.† iure veteri non tenuisse
stipsonem, cuius executio collata est post mortem
stipulatoris,nel ꝓmissoris . Et potuerunt veteres ra-
a tione a moueri: q̄a huiusmodi executio ipossibilis vi
debat,quia nec mortuo dari poterat , nec a mortuo
pstari:mors.n.oīa soluit.§.deinceps.Auth. de nup.in
distis supra de l.Fusia Cani. No.huiusmodi stipula-
tionem iure isto ualere , quia licèt nec mortuo, neq;
à mortuo dari possit,tamen hæredi ab hēde mortui
dari potest : unde cum stipulationes possint incipe-

re ab hrde & contra heredem, vt l. 1. C. vt act. ab her.
ideo rectè statutum est, hmōi stipulationē valere &
b tenere. *b* No. ēt † stipulationem non valuisse iure ve
2 teri, cuius executio collata fuerat in diem immedia
tè præcedentem mortem stipulatoris, vel promisso-
c ris. Et *c* potuit esse rō, quia illa dies erat pœnitus in-
certa; quis. n. scire dēt quo die stipulator, quove pro-
missor moriat? ergo diei immediatè mortē pcedētis
notitia hri non pōt. Sed tñ, quia hmōi stip ipso pōt hre
exitū ī psona heredū, statutū est iure nouo hmōi sti-
pulationē tenere. No. ēt, stiplones cāri ex cōsensu cō-
trahentium: quod tñ intellige forma lgīma interue-
niente. sup. de uerb. obli. in prin. No. in uersi. itē si qs,
d orōnem præposteram *d* nō uitiare cōstitutionē do-
3 tis, stipulōnem, nec aliū contractū: quia † in his, quæ
coniunctim fiunt, non curat quid prius, quidve po-
sterius. l. quidā ita, de pec. leg. & ppea si talis ordo p-
posterus in diuersis actibus cōmitteret, certè actus
actum vitiaret. l. 1. C. de exec. rei iud. Et eodem mō,
si ordo requireretur pro forma & suba actus, præ-
posteratio talis actum uitiaret. l. 1. de uerb. ob. l. pro
latam. C. de sen. & interloc. om. iud. auth. offeratur,
C. de lit. conte. de quo in l. præposteri. C. de testa. in
l. 3. §. si prius. ff. de uulg. & pup. in l. nec enim, de sol.
No. statuta in dote nō esse trahēda ad cæteros actus:
sed ideo hic trahuntur, quia ex authoritate instrotū
hoc statutum est, nō āt ex propria aut interpretatio-
ne, aut rōne Ideoque statutū loquēs de cōtractu do
tis, & super eo aliquid fauorabiliter disponens, non
est ad cæteros cōtractus extēdendū. No. in uer. si āt.
stipulationē, cuius executio est collata in tps mortis
stipulatoris uel promissoris, iure ueteri valuisse, ho-
dieque tenere. q nerū arbitraret, qn stipulatio aliqd
cōtineret, qd posset exequi, puta dari: alioquin rōne
impossibilitatis vitiaretur, arg. in l. fi. ff. de cōd. insti.
Finaliter no. stipulationem, cuius executio post mor
e tem alterius est collata, valere & tenere omni iure. *e*

ADDITIONES.

a Istā ratio nō placet mihi, quia videtur ei obstare versi. ita au
tem, infra eo. unde potes assignare rationem, quā in simili assi-
gnat iste, supra de bon. pos. in prin.

b Concordat supra de leg. § post mortem. Quid autem de fidei
commisso post mortē hæredis, scilicet filij impuberis: uide Sa-
li. in d. l. 1.

c Dubito ad hanc rōnem pp uersi. ita āt. infra eo. cū nihil sit in
certius hora mortis. l. 1. & l. hæres meus, ī prin. ff. de cōd. & dem.

d An præposteratio ordinis requisiti pro forma in aliquo actu
uitiet actū, vel ne, uide de hoc ēt supra de pup. subst. § 1. In du-
bio dēt tñ attendi ordo scripturæ. Vñ statutū prius positū in uo
lumine statutorū, intelligitur primò factū. § ita tñ. & ibi Doc.
in prima constitutione C. & l. 2. de uulg. & pup. & est tex. in l. ge
neraliter § quid ergo. ff. de fideicomm. liber.

e Nō stipulationem ita posse concipi, vt habeat effectū solum
post mortem promissoris. Et hic sumūt quidam cautelā, mediā
te qua quis pōt priuare filiū suū lgīma sua, & sibi retinere bona,
donec uiuit. f. vt uendat omnia bona, & promittat tradere illa
post mortem ipsiusmet venditoris: nam tale debitū, quod hēt ef
fectum post mortem promissoris, censetur esse alienū. l. hdita
tium, de bon. aut. iudi. poss. id erit detrahendum ante legitimā
filij, iuxta no. supra ad l. falc. §. fi. Si tñ apparet de fraude, filius
rescindit venditionē respectu suæ legitimæ tm, & non aliter, se
cundum Bar. in l. hēditatium. Sed an sufficiat, si pater cōfitetur
habuisse pretium? Vr q nō, arg. auth. sed iam necesse. C. de don.
ante nupt. ubi Bar. dicit, q qn in cessione non apparet de reali
solutione, præsumitur simulata. fa. quod no. per eum in l. post
contractum. de dona.

SVMMARIVM.

1 Verbum, promisi: est aptum comprehendere solennem stipulationem.
2 Si in instrumento dicatur, aliquem promisisse, debet intelligi per stipu-
lationem.
3 Tot sunt stipulationes, quot sunt res.
4 Aliud est si instrumentum dicat aliquē pmisisse, aliud si testes deponāt.
5 An in dubio solennitas actus præsumatur.
6 Si mulier dicatur in instrumento renunciasse Velleiano, uel maior re-
nunciasse restitutioni, an dicantur certiorati de beneficio Velleiani
& ætatis.

§. Si scriptum. Solennitas, quam uer
borū conceptio com
prehēdit, uel apta est comprehēdere, ī dubio psumi-
1 tur. h. d. No. 1. summariū. Scdò no. q † uerbū, pmisit,
est aptū comprehēdere solennē stipulationē. conc. l.
sciēdū. ff. de uerb. obl. faciunt, q hnr in l. 1. ff. de pac.
a *a* No. subsequēter, q † si in instro reperiat scriptū, ali
2 quē promisisse, dēt intelligi non nudo pacto, sed sti-
pulatione solenni: qa sp interpretatio est fiēda in cā
potentiori, & ut actus sit in tuto, non āt ut pereat. l.
quotiens. de uerb. obl de rebus dub. & reg. iur. Eodē
modo si ī instro reperiat scriptū, aliquē fideiussisse,
dēt intelligi interrogatione pcedente, rñsione subse
quente. §. fi. inf. eo. t. quia ista est solennitas intrinse
ca actui fideiubēdi, quam & hoc uerbū, fideiussisse,
ex propria natura complectitur. l. blanditus. C. de fi-
deiuss. No. ex uer. quoties, q si stipulator promissorē
de pluribus uerbis interrogauerit, illeq; simpliciter
daturū rñdeat, nulla facta mentione rerū, ad oēs rñ-
b disse intelligit, & ad oēs tenebit. *b* Si aūt ad quasdā rñ
deat, p illis solùm obligatus, & stipulatio tenet, non
3 āt uitiatur: nam † cū tot sint stipulationes, quot sunt
res, non dēt una p aliam uitiari. l. scire debemus, iun
cta l. 1. §. si stipulāti, de verb. obl. Gl. sup uer. scriptū.
4 in fi. No. † dīam inter testes & instra: quia uerbū, p-
misisse, platū à teste, non intelligitur interrogatione
pcedēte, & rñsione subsequente. Secus si à tabellione
qa in tabellione psumitur scia iuris, in teste nequāq:
quæ rō non placuit Bar. quia sæpenumero euenit, ut
testes sint iurisperiti; & sæpenumero cōtingit ut ta-
belliones sint iuris imperiti. Propterea ipse assignat
aliam rōnem. Nā quod uerbum, promisisse, comple
ctatur solennitatem stipulationis, interrogationem. s.
præcessisse, & rñsionem subsecutam fuisse, prouenit
ex rōne intellectuali, quia ita cōceptus intellectus i-
dicat. Sed testes non audiuntur deponētes super eo,
qd percipiunt per intellectū rōne intellectus, sed su-
per eo q percipiunt sensu corporeo ab extra declara
to. l. qui testamēto. §. fi. de testa. l. testiū. C. de testib.
vñ dictū suū non probat. Ab extra opp contra text.
5 Dr hic in tex. q † solennitas actus ī dubio psumitur.
Sed contra opp. videtur q solennitas non præsuma-
tur: vnde opp. de §. pretium. infra de contrah. empt.
Sol. dixere Doc. quædam est solennitas formalis, ut
q in stipulatione præcedat interrogatio, & sequatur
rñsio: & ista bñ psumit, ut hic, & ī §. fi. ti. j. & ī l. sciē
dū. de ver. obl. Quędā est solennitas materialis, ut q
ptiū ī pecunia numerata cōsistens, ī cōtractu emptio
nis interueniat: & ista solēnitas nō psumit. ita loq t cō
trariū. Rō: nā cū ptiū sit uariabile ex uolūtate & par-
te emptoris & uēditoris. l. 2. §. fi. cū l. seq. ff. de eo, qd
cer. lo. l. pretia rerū. ff. ad l. fal. super hoc subiecto va-
riabili

c riabili lex p̄sumptionē inducere non potuit, e sed so
lēnitas formalis vna est sp & certa, nimirū si lex po-
tuit circa eam operari. Sed iterum opp. & vr̄ q solē-
d nitas d nō p̄sumatur vñ opp. de l. quæcunque. §. fi. ff.
de publi. Sol. Quædam est solennitas extrinseca, pro
ueniens ex natura actus & aptitudine verborum, &
illa sp p̄sumitur, ita loquitur contrariū. Sed iterum
opp. & vr̄, q solennitas extrinseca p̄sumatur: vñ opp.
de l. ab ea parte ff. de prob. Sol. Illa non est solēnitas
extrinseca, sed intrinseca ad subāam actus, quam ēt
importat natura uerbi, emancipauit. Et si dixeritis,
nonne de subā uenditionis habitæ à pupillo requiri
tur solennitas interuentus tutoris? Rñdeo, q illud
non prouenit ex natura contractus, sed ex priuilegio
personæ, iure quodam singulari inuento; hoc. n. uer-
bum, vendidit, uerificatur ex interuentu rei, pretij, &
personæ uendentis, & personæ ementis. Sed opp &
vr̄ q solennitas extrinseca p̄sumatur: vñ opp. de l. 1.
C. de fide instr. lib. 10. Sol. ibi loquitur, qñ instrm as-
serebat solennitatem extrinsecā interuenisse, quo ca-
e su illa præsumitur, quia instrō statur, e quoad contra
riū probetur, uidistis sup. in §. item uerborū. qd ue-
rū est, qñ talis solēnitas, de qua Neratius attestatur,
potuerit interuenire tpe confecti instri, aliàs secus,
de quo per Bar. in l. sciendū. de ver. obl. Finaliter q̄ri
6 tur, pone † q mulier fideiussit pro aliquo, uel ēt mi-
nor, & reperiatur scriptum in instrō, qualiter mulier
renunciauit beneficio Velleiani, nunquid præsuma-
tur certioratus? uel etiā si minor renunciauerit bene
* ficio ætatis, nunquid præsumatur certioratus, * qua-
le sit hoc ætatis beneficiū? Dicite q non, glo. est ord.
in l. sciendum, de verb. obli. Et ita cauti tabelliones
dīt in instrō: Quæ quidem per me Notarium cer-
tiorata de beneficio ei competenti renūciauit. Addi-
te prædictis, q minor 25. annis non potest renuncia-
re beneficio ætatis, hoc est, beneficio restitutionis in
integrum. gl. est in l. si iudex circumuento. ff. de min.
l. 3. C. si mi. se ma. dix.

ADDITIONES.

a Secus est l uer. conuenit. l. lecta. ff. si cer. pe. & ibi in oīno Bar.
b Hoc uerum, quādo in stipulatione sunt plures res per copu
lam, Et, obiicitur: secus si stipulatio esset alternatiua, nisi in sum
mis, ut no. gl. in § præterea, supra eo.
c Et ista præsumptio transfert onus probādi nō esse factā sti-
pulationem in aduersarium, qui poterit probare p testes con
trariū. & tñ si probet, non interesse stipulationē, per hoc nō red
ditur instrumentū falsum, quia potuit esse stipulatio, licet inuti
lis, ut uoluit glos. singulariter in l. iuris gē. § qd fere. ff. de. pact.
Secus si hæc uerba, promitto, proferuntur aperte, ut hic in gl. &
habetur per Bar. in l. sciendum, de uerb obl.
d De hoc, an solennitas extrinseca præsumatur, vel ne, vide in
l. quæcunque. § fin. de publ. & quod no. in l. si post diuisionē. C.
de iu. & facti ign. & per Inno. in c. innotuit. extra de eo, qui fur.
ord. susce. & in d. l. sciendum. Adde ad euidentiam, q solēnitas
intrinseca propriè dicitur illa, quā natura verborum prolatū in
comprehendit, vt est apta cōprehendere, ut fideiussio, stipula-
tio, q de sui natura cōprehendunt interrogationē præcedentē & re
sponsionem subsecutam esse l. 1. de uerb. obl. Extrinseca est, quā
natura uerborū prolatorū non comprehendit, vt, interpositio
decreti, authoritas tutoris, subhastatio rei, & similia, sn Bar. in
l. sciendum, de uerb. obl. & concludit, an & quando solennitas
debita p̄sumatur interfuisse: & primò de solennitate extrinseca,
qd non præsumitur intercessisse, nisi probetur. l. quæcunque § fi.
de publ. Fallit, qñ de solennitate fit mentio in instrumento, &
est solēnitas q̄ tūc tpis potuit interuenire. s. tpe cōfecti istrumē
ti, vt cum dr in scriptura, præcedente tractatu collegij & deli-
beratione inter eos, vel dicatur, præstita satisdatione facta; tunc

talis solennitas p̄sumitur, ut d. l. sciendū. & l. 1. C. de fide instr. &
iure hastæ fisc. lib. 10. Et ita posset intelligi hic. Secus, si tpe con-
fecti instrumenti non posset interuenire subhastatio rei, dictis in
ribus. Secundò fallit, qñ de solennitate fit mētio inter easdem p
sonas, quia inter eas probat, & hoc ēt si tpe confecti instri non
posset interuenire l. optimam C. de contrah. & cōmit. stip. quod
ita uerum, si esset talis solennitas, cui partes possent renunciа-
re, aliàs secus, ut in beneficio restitutionis in integrum, cui nō
potest renunciari l. si iudex. ff. de minoribus.
e Adde tu, quòd non statur instrumento facienti mentionē de
alio actu, si tpe confectionis instri non fuit possibile, talē actū
interuenire: ut si dicatur, in alienatione rei minoris interuenis
se subhastationem lrimæ, &c. nā non creditur de subhastatione
qd interuenit, sed de debito sit, q talis subhastatio non potuit
tunc interuenire, sed uiginti diebus debet stare in subhastatione,
ut no. gl. in l. 1. C. de iure hastæ fisc. lib. 10. & sic non præsumi-
tur, nisi inter psonas. l. optimā. C. de contrah. & cōmit. stip. si tñ
sit talis solennitas, cui partes possint renūciare. l. doli. de noua.
Et quæ sit solennitas extrinseca, dic ut per Bar. in d. l. sciendum.
* De hac certioratione minoris & denunciatione, uide notab.
Belló. cpass. 18. nu. 8. & per totum.

SUMMARIUM.

1 *Nemo potest alteri stipulari.*
2 *Lex prouidet in casu necessario.*
3 *Metu pœnæ seruatur stipulatio alteri facta.*
4 *Stipulatio alteri facta, quando ualeat.*
5 *Pœna apposita à prætore non committitur, si aduersarij non intersit.*
6 *Pœna conuentionalis potest excedere quadruplum.*
7 *Angustia possit excedere quadruplum.*

§. Alteri stipulari. Diuidit in duas par
tes. Nā in prima po
nitur dictū & rō. In scda consilium cum rōne. Scda
ibi, planè, & h. d. Stiplo alteri facta non ualet, nisi sti
pulatoris intersit: ideoq; optimum est, pœnam adij
b cere, b non vt stiplo validetur, sed vt metu pœnæ ei-
c dem pareatur. c No. j. † neminem posse alteri stipula
1 ri, concordat l stiplo ista §. alteri. ff. de verb. ob. q ve-
d rum litate singulariter, d nisi hmōi stiplo fuisset iu-
ramento vallata; quia tūc, cū in iuro promissio Deo
facta videatur stiplo, valeret. ita dñt Cano. in c. debi
tores. ext. de iureiur. Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fide
ius. Scdò no. rationem, quia stiplones ad hoc inuētæ
sunt, vt quis stipuletur qd sua intersit. cum ergo alte-
ri dari, uel fieri nō intersit, remanet stiplo nulla. Rō
rōnis, quia quis non dēt absens beneficio legis vti:
2 † lex. n. solùm puidet in casu necessario. l. j. §. ex hoc
rescripto, de ven. inspi. & facit d. l. stipulatio ista. §. al
teri. No. tertiò consilium, q in stipulatione alteri fa-
3 cta, pœna subijciatur. Et notate, † q ista adiectio pœ
e næ non hēt validare stiplonem p̄cedentem, e sed ope
ratur ut metu pœnę eidē pareatur. illr hr in l. j. C. de
4 arbit. No. ēt, † q stipulatio alteri facta ualet & tenet,
qñ stipulatoris interest, illā executioni demandari.
Rō, quia hic adest cā finalis, pp quā modus stipulan
di adhibendus est, quia quis stipulat qd sua interest.
Ex hoc infero, q stipulatio valet in casib. hic positis
in litera: ualet. n. stipulatio facta pupillo, ne stipula-
tor finita tutela conueniatur: ualet stipulatio facta
creditori, vt debitor ab actione personali liberetur,
& rerum obligatio tollatur: valet stipulatio facta p-
curatori, quia hoc cedit in utilitatem domini. Item
no. q non ualet stipulatio, in qua deducitur factum
alienum. concord. l. stipulatio ista, hēc licere, in prin.
de verb. obl. quia hic deducit id quod est i commer-
f cio nostro. Glo. super ver. supradictum. f ibi, ut hic
dr. intellige q est necessaria pœna, non q virtute pœ-

nę stipulatio alteri facta ualeat, sed ut metu pęne sti
g pulatio executioni demãdet, g arg. in l j. C. de arbi.
Simile dicimus in iuro c. debitores. extra de iureiu.
In ea gl. ibi, stipulat, & c. No ex gl. ꝙ tutor stipulã
do pupillo, pt conferre non solũ uerba executiua,
sed ẽt uerba obligatiua in personam pupilli sui, hoc
mõ: Promittis pupillo meo, ecce uerba obligatiua,
ꝙ dabis illi centũ? ecce uerba executiua. Aliqui di-
xere, ꝙ licẽt uerba executiua posśint conferri in p
sonam pupilli, uerba tñ obligatiua in personã tuto
ris sunt proferenda sed opinio gl. est cõior per l. cũ
qui. §. Iul. ff. de consti. pec. de quo in l. stipulatio ista.
h §. alteri. ff. de uer. obl. Glo. super uer. ẽt ei. *b* ibi, di-
5 cit. Hęc cõiter approbat, ut† pœna apposita a pto
re non cõmittat, si aduersarij non intersit, quia p-
tor hẽt ęquitatẽ ante oculos, uq̃ non patit pœnã cõ-
mitti, nisi quatenus iteresse uideat. facit l. ꝙ si Ephe
si. ff. de eo, quod cer. lo. At hic loquitur in pœna con
uentionali, cui conuentioni partes formã tribuunt,
l. stipulationes. & l. in condõnalib. ff de uerb. obl. un
de pretor ius q̃situ partibus ex ꝓuisione sua tollet
non pt. not. in l. 1. C. si aduer. uend. Sed contra pręd
cta oppo ꝙ pęna conuẽtionalis non committit, nisi
stipulatoris intersit. uñ oppo. de l. 3. de uer. obl. Solu.
Aliqñ pęna apponit in contractu loco contemptus,
aliqñ ponit loco interesse. Priore casu pœna cõmit
tit ẽt si stipulatoris non itersit, ut hic, & l. cũ pęna. ff.
de arb. Aliqñ apponitur loco interesse, & tunc pęna
non cõmittit, nisi itersit: & ita loquit contrariũ. Sed
rursus contra oppo. & uř, ꝙ si pœna fuerit appo-
sita loco interesse, quod pęna committat, licẽt non
intersit: unde oppo. de l. fin. ff. de pt. stip Solu. dixit
Pet. Aliqñ pęna est apposita loco interesse, & nullo
mõ interest, & tunc pęna non committit: ita loquũ
tur supradicta Aliqñ iterest, sed dubitat in q̃to, &
tunc pęna debetur, quia in tm̃ interesse pręsumitur,
quanti est pœna in stipulatione deducta, ita loquit
i l. si. sup. alleg Gl. super uerbo, quantitas. *i* ibi, solue vt
ibi, Dicite, ꝙ ibi loquitur in pœna legali, quæ non ex
6 cedit quadruplũ: sed nos loquimur i pœna† conuen
tionali, quæ põt excedere quadruplu n ex dispõne
contrahentiũ: mitius. n. agitur cũ lege, q̃ cum hoĩe.
l. si cum dies. §. fi. cum l. seq. ff. de arb. In ea. glo. ĩ fi. Si
7 quęratur, †an posśit excedere quadruplũ, dicite: aut
loquimur in pœna apposita a lege, & tunc illa non
excedit quadruplũ. §. oẽs. if. de act Aut loquimur in
pœna apposita ab hoĩe, & hic multi multa dixere.
K Sed illa ẽ uera opinio *K* & cõior, ut ita distinguat:
aut pœna est promissa sub expresśione taxatę quan-
titatis: puta, Promittis scribere librũ, & si nõ feceris,
promittis mille noĩe pœnę ? & tunc talis stipulatio
pęnæ, ualeat & teneat, ut hic, & l. stipulatio ista. §. al-
teri. de uerb. obl. Aut ista pœna non est promissa sub
expresśione certę & determinatæ quantitatis, sed p
noĩa multiplicatiua, puta, triplum, quadruplum, du-
plũ, & tunc non potest excedere duplũ. l. unica, C. d
sen. quę pro eo, qd interest. Et ista est ratio dfię, quia
priore casu non potest captari promissor, quia certũ
est quid ipse promittat: posteriore uero casu bene
captari potest, quia non est certũ interesse, qd dupli-
cari aut triplicari debeat, ideoq; ad duplũ est pœna
moderata. de quo ĩ d. l. unica, & ĩ l. 3. ff. de uerb. obl.

Gl. super uer. procurator, in fi. Et hęc opinio ult. s. ut
certi condictio ꝓ interesse præstando intentari pos
sit, est uerior, & deniq; communior: de quo dixi ple
nè sup. quib. mod. re contrah. obl. ideo non repeto.

ADDITIONES

a Pōt diuidi in quatuor partes principales. In prima ponitur regu a. In secunda rõ regulæ. In tertia consilium In quarta, exceptio a regula. Scda ibi, inuẽtæ sunt. n. Tertia ibi, planẽ si quis uelit. Quarta ibi, sed si qs stipuletur. Vel diuide, vt hic p Io. Fab.

b Quæritur, si non tenet principalis obligatio, quo petitur pœna, atq; ubi nulla petitio, ibi nulla mora l. nulla. ff. de reg. iu. Gl. in d. § alteri. dicit, ꝙ de facto promissor contestabitur litẽ sup pœna. Tñ dic, ꝙ imò constituitur in mora per euentum conditionis præcedente interpellatione: nã interpellatio licẽt nõ cõstituat promissorem in mora, quia nulla est petitio, & per consequens nulla mora, tamen constituit & facit verificari conditionem pœnalis stipulationis post eius conditionis euentũ. i. pœnæ commissæ: post interpellationem potest lis contestari super pœna & petitione. & hoc innuit hic tex. ibi, planẽ.

c No. casum, in quo alteri per alterum potest acquiri: & potest alteri quis stipulari, ẽt uerbis directis inter absentes, puta qñ quis stipulatur piis locis, vel pauperibus: nam valet talis stipulatio. ista est gl. ord. quam dicit Bal. in auth. qui rẽ. C. de sacros. eccl. alibi non reperiri. 1. q 6. c. quotiens cordis oculus & ibi est casus, ꝙ de iure cano institutio alteri facta ualet. & uide Bar. in extrauag. ad reprimendam. in uer. damnationem; De materia huius § vide aliquid in l. post uenditionem. C. de pact. & no. in l. si res. C ad exhib. ibi vide. & in § si quis alij. supra eod.

d Item limita singulariter, nisi quis stipuletur ꝓ pauperibus, & loco piis, & cã: quia quilibet ẽt extraneus põt ꝓ talib. personis stipulari, ut est gl. sing. 1. q. 7. c. quoties cordis oculus. quã ꝓ singulari alleg. Ang. de Aret. in §. cum autem. supra de adop. & vide supra in marg ne, & Ang. hic. Item limitatur iste tex. s. cũdum gl & Bar. in l stipulatio ista § si stipuler. de uerb. obl. quos refert Ang de Are. in § sed & si quis, infra eo. ut est tex. qui ꝓcedit, quãdo uerba obligatiua & executiua sunt collata in personam alterius, quia tũc secundũ Ang. valet stipulatio, si interest stipulantis: quod videtur indubitatũ. Forte idem ẽt si non interesset, per tex. in l. si. ff. si cert. pet. dubito tñ per rõnem huius tex. & glo. in hoc in multis locis tenet contra.

e Quia accessorium & pœnale non habet cõualidare suũ principale. l. qd per manus. ff. de iure cod. & hoc, quod iste dicit hic, dicit ẽt gl hic paruula in uer stipulatio. Et no. ad istũ tex. ꝙ nõ sufficit interesse rõne solius cõsanguinitatis. gl. in l. fideiussoris. ff. de pact. & ex ꝑ ssius in l. 3 § sed si fortẽ. ff. iudi. solui. secundum Nic. hic, q dicit se audiuisse pt: ma allegari pro singulari.

f In gl. in uer. supradictum. licẽt non diuidatur per Doc. põt tamen diuidi in tres partes principales. In prima ponit cõcordantes & fallẽtias remissiuẽ. In secunda per modum notabilis ad declaratiõnẽ huius tex. ponit unam distinctionem. In tertia & ultima eodem modo ad declarationem huius text per modum notabilis ponit subdistinctionem. Secunda ibi, & no. hic ꝙ tribus modis. Tertia ibi, item no. quòd hoc ultimo casu.

g Ita no gl. in l. stipulatio ista § alteri. & § si insulam. Et hoc iõ quia ista stipulatio est præter legem, quia lex non resistit, nec assistit: uel si resisteret, si non ualet principale, nec pœna.

h Ex ista gl. hẽs notare, ꝙ licẽt dicatur ꝙ ubi apponitur pęna, nõ consideramus an intersit, ut hic, & l. 2. § si tñ. ff. co. quod hoc fallit, qñ quis conueniret per indirectum, per quã conuentionẽ debet committi pęna, quo casu non aliter committitur, nisi intersit. l. aduersus, in fi. in ea alleg. Scdò fallit in pęna ꝑtoria. l. 1. § fin. ff. si quis ius dic. non obtemp. Fallit ẽt, ubi pęna est ꝓmissa per pactum incõtinenti, quia nisi intersit, di usura, ut in glos. seq. Et qñ pęna dicatur esse adiecta in fraudem vsurarum, uel ne, dic ut per Ang. in d § alteri. & Bald. in c. cũ alleg. de usur.

i Ista glos. habet quatuor partes, prout quatuor ponuntur opiniones. Secunda ibi, alij, ut M. Tertia ibi, alij, vt Io. Quarta ibi, alij dicũt. Prima pars principalis subdiuiditur ĩ duas. In prima ponitur opi. Azonis. In secunda contra eam tripliciter oppo. Secunda ibi, sed contra hoc est.

k Adde in quãtum supra dicitur, sed hæc uera opin. Dic tu melius, ꝙ hoc casu quando est apposita pęna per hæc verba multiplicatiua, tunc aut adiungitur talis pęna super uerbo de præsenti, ut puta, promittis dare cẽtum ad pascha, & si nõ dederis

pro

promit is dare duplum:& tunc pōt ista pęna apponi in infinitum,sicut præcedenti casu.ita sent. glo.in d. l. si dictū. Aut ista pœna est apposita super eo qđ de præsenti est incertum,vt promittis de euictione sub pœna dupli,quod mea interesit:& tuc non poterit excedere duplum,vt hic,vel quadruplum. & adde no. in Spec. in ti.de emp.& uend § j. ver.sub pœna dupli.
1 Et aduerte dum gl.ista respōdet ad l.mulier.§.penul.& dicit, quod dum ibi dicitur,quòd pœna non potest excedere duplū, nisi agatur expresse inter partes vsq; ad quadruplum,& dicit φ ibi ē spāle fauore matrimonij,ut pęna ad īfinitū excedat: caue, qa imo uī odiū matrimonij;nam si pęna posset excedere matrimonia,metu maioris pęnę melius sortiretur effectum.Cogita.

SVMMARIVM.

1 *Nemo potest rem suam sibi dari stipulari,sed bene tradi.*
2 *Dissensus in re promissa uitiat stipulationem.*
3 *Stipulatio continens in se turpe,non ualet.*
4 *Stipulatio po.est appellari turpis tribus modis.*
5 *Multa expressa nocent,quæ omissa non nocent.*
6 *Si scholaris promiserat mulieri aliquid ut secum rem haberet, an ualeat promissio.*
7 *Spes conditionalis stipulationis transmittitur ad hæredes stipulatoris & promissoris.*
8 *Qui promisit hoc anno,non potest conueniri nisi anno finito,secus si promissa sint decem annua.*
9 *In contractibus fit interpretatio ex mente promissoris.*
10 *In iudicijs fit interpretatio ex mente libellantis.*
11 *Si promisero cum potero,uel cum commode fuerit,intelligitur salua dignitate mea.*

1 §.Item nemo Nō summatur breuius. No.j.†neminē posse sti-
2 pulari rem suā in casu,quo erat sua. a Rō, quia quod meū est,amplius meū fieri non pōt.§.sic itaq;. infra de actionibus. Secus esset, si stipularer rē meā mihi tradi,siue restitui:qa hmōi promissio respicit possessionē,nō dñium.l.nemo.de verb.obl. Itē si stipularer, rē meā dari in casu,quo desierit eē mea, valet stipl'o; quia confert in tps,quo stipl'o vires pōt hre. l.si rem
2 meā.ff.de ver.obli.No.ex §.si de alia. quod † dissensus in re promissa hēt vitiare stiplonem,cum ipsa stipulatio remaneret euacuata consensu cōtrahētium,
3 & iō nulla.l.j.ff.de verb.obl.No.ex §.quod turpi.†φ stipl'o,q̄ continet i se turpe,puta, ꝑmittis facere homicidiū,vel adulteriū,ē nulla:qa materia ex qua fabricat',est inepta,& iō actus nullus. conc.l.gnaliter. & l.veluti.ff.de verb.obl.Et idē dixit hic gl.nfa, si stipulatio non cōtineret in se turpe, sed fieret ob turpē cām,puta, ꝑmitto tibi dare mille, vt facias homicidiū.ista stipl'o licet non cōtineat in se turpe,tñ qa fit ob turpem cām,est nulla. Cui sniæ aduersari vr l.do
4 lo,vel metu.C.de inut.stipu.Iō vos dic:te,φ† stipl'o pt appellari turpis trib.modis.Primò dr turpis,quia turpiter est orta:nam dolo,vel metu inductus fuit ad ꝑmittendū:& hoc casu mero iure valet,& tenet,sed euacuat' exceptione doli uel metus,uel ēt rescindit' p c indicis offm.l.si dolo.C.de inuti.stipu.l.interpositas. d C.de transa.l.fi.§.j.ff.qđ met.cau.hr in l. elegāter.ff. de dolo.Scdo mō dr turpis ex parte materiæ, qa cōtinet in se turpe,puta ꝑmittis cōmittere furtū,adulteriū,vel homicidiū:& tunc dr nulla ipso iure, quia in ea est deductū impossibile de iure naturali & ciuili.& ita loquit' hic,& l.gnaliter.& l.ueluti. de ver.
b ob. Aliqn dr turpis rōne causæ finalis, b qa facta ob turpē cām,vt hic, vbi ista causa finalis versat' ex parte vtriusq;,promissoris & stipulatoris, puta promitto tibi decem,vt committas adulteriū : hic est turpitudo ex causa mea, quia induco te pœmio ad delinquendum:est etiā turpitudo ex parte tua, qui pmio pateris te corrūpi & labi in malos mores.& ista est ipso iure nulla, vt hic,& l.si plagij.i ver.facti.de ver. obli. Aliqn̄ est turpitudo tm̄ ex parte ꝑmissoris,puta,ꝑmitto tibi decē, ne facias homicidiū. hic nulla turpitudo ex parte mei versat', solū versatur ex parte tui,qui pmium accipere uis de eo, qđ spōte tua de iure facere teneris,s.a malo abstinere:& tunc an stipl'o valeat,sunt opiniones. Nā Citramontani & gl. tenuerunt,hmōi stiplonem esse nullā:allegant l.iuris gentiū.§.si ob maleficiū.ff.de pac.l.gnaliter. ff.de verb. obli. Vltramōtani tenuerunt, illā stiplonē mero iure valere,sed exceptione euacuandā. Mouent' per l.pe. ff.de cond.ob turp.cau.ubi agēti ex tali stiplone obstat exceptio. Sed rñdete, φ loquitur de exceptione intentionis & facti, quę nullum ius præsupponit in agente,vt no.gl.in l.qui se dīe,de cōdi.ob cau. Secūdo ipsi mouentur. Nam causa turpis haberi dēt pro non adiecta: sed ubi stipl'o est facta sine causa, mero iure tenet,sed doli exceptione vacuatur. l.ij. §.circa. ff.de exceptio.doli.ergo sic in proposito. Sol. Dicite,
5 φ† multa expressa nocent,quę omissa non nocent, l. nunquā.ff.de cond.& dem. Expressio igit' huius causæ turpis annullat stiplonem. Tertiò mouentur : ista stipl'o non continet de materia aliquid, quod sit turpe: dare.n.decē,nō est turpe, imò res boni & honesti viri.ca.nouit.extra de iudi. Sed rñdeo, φ licèt sit res laude digna ex parte ꝑmissoris, est tñ oīno dehonestanda ex parte stipulatoris: vñ ne ex eius improbitate quouismodo actionē consequatur,remanet stipl'o nulla,ar.in l.itaq;, fullo.ff.de fur. de quo in d.l.si plagij.de ver.obli.in d.l.iuris gentiū. §.si ob maleficiū.
6 ff.de pac.l.pe.de cōd.ob tur.cau. Sed qđ † si scholaris ꝑmiserit mulieri aliquid,& c. an valeat ista ꝑmissio?Gl est ord.quod non,in l.iij. §.sed quod meretrici.ff.de cond.ob tur.cau.Cui sniæ non obst. §.ille,quia licèt datū meretrici nō possit repeti, & si male faciat meretricando, sapiēter verò facit accipiendo,cum est meretrix : tñ sibi promissum petere non potest,quia multa inhonestè petuntur,quæ tñ honestissimè accipiunt'.l.j.§.pen.ff.de var. & extraor.cog.
7 No.ex § cū quis,φ† spes stipulationis conditionalis transmittitur ad hęredes stipulatoris actiuè,& ad hęredes promissoris passiue Et in hoc differunt contractus ab vlt.uoluntatib. quia spes instōnis, uel legati condōnalis,ad hæredes non transmittitur.l.quæ legata.de reg.iu.de quo in l.si filius de verb.ob. Nō.ex §.
8 qui hoc anno,φ† ille q̄ ꝑmittit aliquid dare, vel facere hoc anno,non pōt conueniri,nec compelli, nisi toto anno finito. c concor. l.qui hoc anno. d de verb. ob.& suadetur rōne:quia hoc tempus est appositum fauore promissoris,unde debet ēt regulari, & interpretari in fauorem ipsius,vt demū anno finito teneatur.l.eum qui calendis.de ver.obli. Secus si dixisset, promitto tibi decem annua,qa tunc debētur in principio cuiuslibet anni. Rō, quia illud tale tempus est appositū ratione stipulatoris, facit l.j.C.qn dies leg. ced.& dixi in §.oīs.* sup.de ver.ob.Gl.super ver.dissenserit.ibi,eum qui.In gl.ibi, § præterea. Et hoc ve-
9 rum in contractibus, ut † contractus intelligatur secundum mentem & declarationem promissoris.
10 †In iudicijs uerò interpretatio fienda est secundum mentem

mente & declarationem actoris libellantis. l. si quis intentione ambigua. ff. de iud. Ratio, quia iudicium redditur in inuitũ: vnde si staretur declarationi rei conuenti, semp annullaret libellum, vt iudicium corruat, arg. in l. inter stipulãtem. §. j. ff. de verb. obli. Gl. super verbo, agere, in fi. De hoc dicite, vt dixi plenè in §. ex conditionali. sup. de ver. oblig. & hr̃ in l. si filius. ff. eo. Gl. super ver. præteritis. in fi. teneris, quę sit ratio diuersitatis, &c. dixi sup. ĩ literalib. & plenè in
e §. oĩs. sup. de verb. obl. e Gl. super ver. possit. ibi, l. nepos Proculo. Hæc lex loquit᷑ alio casu, quàm loquatur iste §. loquitur. n. qñ ꝓmissio fuit hoc modo for-
11 mata, † promitto tibi dare, cum potero, uel cũ commodũ erit, quia tunc intelligitur, cum potero deducto ære alieno, vel salua dignitate mea: quia mihi ꝓmissori relinqui debent libri & vestes: eodẽ mõ militi, velut arma & equi, vt ibi gl. determinat. At hic loquit᷑, qñ promissio fuit simplex & non qualificata, ꝓmitto tibi dare fundũ, uel decem: & ideo dicite, vt sequitur. In ea. gl. in fi. uos dicite, ut ibi plenè dixi.

ADDITIONES.

a Similiter nõ ualet emptio rei suæ. l. ex' ſtimo, de cõtrah. emp. & l. nemo rem suam, de uerb. obl. Idem, si stipuletur rem suã, si nauis ex Asia uenerit, & tempore euenientis conditionis nõ sit mea. l. nemo. ff. de uerb. obl.

b Quid ãt, si quis ꝓmiserit dare iudici aliquid, vt ferat suam in cã, in qua foueo iustitiam, an dicatur datũ ex causa honesta, aut turpi, ut possit repeti? Dic q non teneor dare, & si dedi, nõ possum repetere, sed nõ punior in amissione litis: & similiter iudex punietur, & multo magis, qñ pecunia datur, vt male iudicet, & tunc datum non repetitur l. 2. ff. de cond. ob tur. cau. & ibi Bar. Hodie uerò non licet dare, nec in bona, nec in mala cã, iõ datũ non repetitur, ut in Auth. ut in exor. lit. litig. iurent, q nec promiserunt dare iudicibus, nec dabunt circa prin. An aũt teneat promissio, quã feci alicui, ut indicet mihi habentem res meas. Dic quod sic l. si idem est § si tibi. ff. de cond ob tur. ca.

c Quando unica præstatio est facienda, petitur in fine tpis, seu terminũ. Item in solutione eius, quod in stipulatione deductum est, intelligitur tãtum tempus, quod debitori cõmodè dare, vel facere possit, quod promisit. h. d. Et cogitabis, quomodo iste. §. qui hoc anno, faciat ad propositum.

d Vide in l. qui hoc anno. per Bar. ff. de uerb. obl. & in l. nõ putabam, de cond. & demon.

• Ibi uide Bello. reprobantem hanc distinct.

e Et aduerte. quia ego puto, q gl. malè dicat, dũ dicit, quolibet anno, quod in fine debetur: ego credo q imo in principio, cum illud quolibet, adijciatur causa multiplicandæ obligationis, sicuti qñ dicit annuum, per rationem, quam iste supra ponit, & latius Bar. in l. qui hoc anno. ff. de uerb. obl.

TITVLVS XXIII.

De fideiussoribus.

ADDITIO.

a Et adde, q quinq; sunt species, siue modi intercedendi, siue quinque species personarum, q̃ pro alio intercedunt, s. fideiussor, mandator, sponsor, cõstitutor, expromissor, vt no. in l. in p sonam. ff de pact. Et quæ sit differentia inter eos, vide gl in l. si verò. § si post creditum. & §. si passus. ff mand. Nã fideiussor añ & post obligationem accipitur, ut hic. Mandator tantum ante, ut si in casu, puta cum mando creditori, vt urgeat debitorem suũ ad solutionem usque ad mẽsem, meo periculo d. §. si passus. Cõstitutor post obligationem tantum, & differt a fideiussore in tribus, quia ipse nudo pacto obligatur, fideiussor p stipulationẽ, solum. Item constitutor potest obligari de alia re q̃ principalis: item citeriori die, fideiussor uerò non. d. § si passus. Sponsor uero est, qui sponte & sine rogamine pro alio intercedit, qui ẽt habet actionem mandan. l. qui patitur. ff. man. Expromissor est ille, qui promittit pro alio non obligato, uel etiam liberat, ut eum quis promittit domino, ut seruum manumittat, ut l. elegã ter §. seruus. ff de dolo. Et an omnes isti habeant beneficiũ fideiussorum? Gio. in Auth de fideiuss. tenet, q sic, ut inf. dicam in § seq. excepto ꝓmissore & fideiussore, qñ se obligant ut principalis, & fit nouatio: secus si non fiat, vt uult gl. habent. n. fideiussores beneficium, vt non in plus conueniantur quàm principales. authen. præsente. C. de fideiuss. habet etiam beneficiũ epistolæ diui Adri ut inf. eo. § si plures, nisi illis beneficijs sit renũtiatum, ut inf. videbimus in d §. si plures. Et unde dicatur fideiussor, habes gl in § fi. infra de replicationibus.

a *Continuatur ad præcedentes hoc ordine; a Supra uisum est de obligationibus principalium, uerum quia in illis aliæ sunt accessoriæ, quæ fideiussoriæ appellantur, ideo de his tractaturus intitulauit de fideiussoribus. Et est tit. frequens & quotidianus.*

ADDITIO.

a Præmitte ad tradent. am plures species intercessorum, ut plene per Bello. hic in rub.

SVMMARIVM.

1 *Qui dicantur fideiussores.*
2 *Quare inuenta fuerit præstatio fideiussorum.*
3 *Fideiussor potest etiam intercedere pro naturaliter tantum, uel ciuiliter tantum obligato.*
4 *Fideiussor interuenire potest & pro præsenti & futura obligatione.*
5 *Fideiussor pro fideiussore potest intercedere.*
6 *An lex possit impedire naturalem obligationem.*
7 *Naturalis obligatio potest considerari dupliciter.*
8 *Obligatio de constituta a prætore ex quadam æquitate fuit inuenta, obligatio uerò fideiussoria fuit inuenta a iure ciuili.*
9 *Pro maleficio fideiussor dari potest.*
10 *Si officialis dederit fideiussorem, reiturum sub fabitum fore, nunquid fideiussor tenebitur de dolo, uel negligentia ipsius iudicis.*

Pro eo, qui Fideiussor obligationi naturali & ciuili, uel naturali tm̃, uel ciuili tm̃ ex quacunq; cã contractæ accedere pt. eaq; ad hæredem transit passiuè. h. d. No. primò, † il-
1
a los appellari a fideiussores, qui ꝓ principali oblĩone
b intercedunt. b No. scdò cãm, † quare inuẽta fuit præ
2 statio fideiussorum, ut. s. diligentius creditorib. cautũ sit: commodissimũ est. n. duplici spe vti. l. 3. §. j. ff. de lib. leg. Et propterea dixit gl. notablr̃ in l. 2. ff. qui satis. cog. q ille, q tenetur dare fideiussorẽ, non liberatur dãdo Castellanũ, Doctorẽ, & militem, qui nõ pñt facilè conueniri, quia ĩ his cessat cã finalis, quare pstatio fideiussoris fuit inuenta: nã p eos diligentius creditorib. cauetur, ex quo oblĩo contra eos executioni mãdari non pt. No. in vers. in oĩbus. q fideiussor accedere pt cuicunq; oblĩoni c qualitercunq; con-
c
3 tractæ. concor. l. j. ff. co. in vers. at nec, † fideiussorem non solũ intercedere posse ꝓ obligato naturaliter &
d ciuiliter, sed ẽt ꝓ obligato naturaliter d tm̃, uel ciuiliter tm̃: eo tñ casu fideiussor naturalr̃ & ciuilr̃ obligabitur, licèt reus principalis, uel naturalr̃ tm̃, uel ciuiliter obligatus esset: de quo dicã in §. fideiussores.
4 No. finalr̃, † fideiussorẽ interuenire posse, & pro pñti
e & futura oblĩone. e concor. l. pt. §. j. ff. eo. Et fuit ratio dubitandi, quia uidebatur nõ prius posse consistere oblĩonem fideiussorũ ueluti accessoriũ, quã obligationem principalem, cũ antecedẽs sine subiecto consistere non possit, ar. ĩ l. j. ff. de ser. leg. Ratio decidendi, quia lex ex forma contractus requirit stipulĩonem, ideo oblĩo fideiussoria præcedere potest, ex ordine tñ rationis & intellectus non præcedet, quia subsequuta obligatione principali, illa retrotrahitur, & fingitur fideiussoriam præcessisse, ut habetur in d. l.

potest,

f pōt §.r.ff.eo.Gl.j. f in fi.No. † pro fideiussore fide-
5 iussore posse interuenire. Sed contra nā obligatio fideiussoria est accessoria,ut hic,& l.pt. & l.gnaliter. ff.eo. quō igitur sup accessorio fundabitur accessorium? contra l.j.de ser.leg. Sol. Obsō fideiussoria pt considerari dupl'r. Vno modo, put accedit ad principalem,& hoc modo dr accessoria,& procedit cōtrarium. Aliqñ sumitur,prout ipse fideiussor est obligatus,& pro hac fideiussione pstare pōt fideiussorē. Ex quo infertur,φ si fideiussor pr dare alium fideiussorē,poterit quoq; dare pignora,nec dicet' i plus obligatus q̄ principalis:sed dicetur efficacius obligatus, quia soluta parte principali liberatur eius fideiussor & pignora.l.fi.C.quæ res pig.obli.pos. Amplius dicit gl.sing.φ licet reus principalis sit ad aliqd obligatus sine pena, fideiussor adhiberi poterit cū pœna,& ad illam pœnā tenebitur nō vt fideiussor, sed ut principalis debitor,sed nec dr in plus vt fideius-
g sor obligatus.ista est gl.in l.sicut res. ff.eo. g Glo.sup ver.in oibus.ibi,cū lex.Et est rō: nā qñ lex resistit actui,impedit non solum ciuilis,sed ēt naturalis obligationis natiuitas.l.si non sortem.in prin. de condi. inde.vnde nulla subsistente, nec naturali, nec ciuili obligatione : nimirum si fideiussor non pōt accedere,quia sine subiecto antecedens consistere non po-
6 test.Et si dixeritis,† quō potest lex impedire naturalem obligationē?quia naturalis obligatio est facti.l. bonæfidei.de acq.rer.do.igitur impediri non potest. l.in bello. §.factę.ff.de cap. Preterea naturalis obligatio transit ex animo, & causatur ex consensu, ad quem obseruandum natura re inclinat.l.Stichum.§. naturalis.de sol.l.cum amplius.§.is natura debet. de reg.iur.ergo tolli non poterit cōpetēter,cum sint incorporales:lex enim non potest facere, ne inclinem ad illud,ad quod natura me cogit. l.cum proponas. C.de hęred.insti.Sol.* dicebant D.Christoph.& D.
7 Pet.quōd † naturalis obligatio potest sumi & considerari dupliciter.Vno modo in essentia, & hoc modo tolli non potest:&ita procedant contraria. Alio modo cōsideratur quo ad effectus tributos à iure naturali obligationi,s.compensandi & solutum retinēdi.l.etiā. ff. de compen.l.fideiussor obligari. §.fideiussor.ff.eo.& quo ad hos potest naturalis obligatio. à lege ipediri,&desi effectibus, & artificijs iuris euacuari : & hoc modo intelligitur glos.nostra. In ea. gl.ibi,speciale.Et rō specialitatis in hoc consistit, ne matrimonio bene contracto detur causa perfidię.Si enim vxor commisit personam suam viro sine fideiussore boni regiminis, perfidum erit non cōmittere dotem.arg.in l.hac lege,C.de pac.conuen.ideoq; statutum est salubriter pro dote fideiussores non dari,nec dotes teneri.C.ne fideiussores dotium dētur.
h per totum. h Gl.super ver.naturaliter, i in fi.Et est ra-
i tio diuersitatis inter obligationem fideiussoriam &
8 obligationem de constituta: † quia illa fuit inuenta à prętore ex quadā æquitate,quæ non operatur, nisi ubi ęquitas naturalis & consensus sualet, & subest: obligatio verò fideiussoria est inuenta à iureconsulto,& per punctum rationis procedit, videlicet p solam stipulationem. k l.blanditus.C.de fideiuss.Glo.
k super uer.misera,in fi. Sed contra hoc oppo. de l. si seruus.ff.si quis cau.ubi fideiussor datus à seruo non ualet,nec tenet. Sol Loquitur in his casibus,in quibus seruus in iudicio interuenire non poterat,& ideo fideiussio nulla.Gl.super ver.l reliquit. m in fi.Ex hac
l
m gl.colligitis,† pro maleficio fideiussorem dari pos-
9 se:& probatur in l.Gręcè.§.1.ff eod. quod uerum est quo ad pœnam imponendam pro maleficio:quō autem ad maleficium perpetrandum,uel ex maleficio lucrum participandum,fideiussor dari non potest.L. si reo.§.id,quod vulgo.ff.eo.tit. Ex quo dicunt notabiliter Doctores: pone quod instas corā iudice, uel vicario , ut admittat aliquem actum non admittendum:ipse dicit se nolle, quia timet syndicatum : tu dicis,faciatis lęta fronte, ego præstabo uobis fideiussorem de uos releuando à quacunq; molestia & pœna syndicatus,non ualet huiusmodi promissio,& nō ualet fideiussio, quia per illas inuitatur iudex ad delinquendum,contra l.conuenire.ff.de pac.dot.Eo dem modo si statuto caueretur, vt parrochianus sub certa pœna teneretur denūciare maleficia in sua parrochia perpetrata,& tu & ego commiserimus maleficium,ille timens pœnam vult denunciare, nos pmittimus ipsum cum fideiussorib. releuare a pœna, si non denunciauerit,non valebit fideiussio, & non valebit promissio, quia inuitatur ad corrumpēdum.
10 Sed quæritur, † Officialis, cum intrat officium,pręstat fideiussorem temp.saluam fore,& ab ipso rectè gubernatum iri , nunquid fideiussores tenebunt ad pœnam negligentię,uel doli perpetratæ & perpetrati per officialem ? Dicite quod non, sed solum tenetur ad resarciendum damna reipub. l. fideiussores magistratuum.in princ.ff.eo. quod limitant Doctores in fideiussoribus datis tēpore introitus officij: secus in datis tempore syndicatus,qui tenentur non solum ad conseruandam rempub. sed ad puniendum officialem de malè gestis& perpetratis,de quo in d. l.fideiussores magistratuum .

ADDITIONES.

a Vel sic.Pro principali obligato solet accedere fideiussor ; & creditori caute sit prouisum:qui fideiussor potest accedere cuicunq; obligationi,&t naturali,& quomodocunq; cōtractæ. hoc dicit primò. Et obligatio fideiussoria est ad hæredem transitoria,& tam ante,quàm post obligationem potest accedere fideiussor. hoc dicit usque ad §.si plures.

b No. primò ex principio,φ pro principali obligato vt plurimum solet capi fideiussor,tñ potest capi et pro obligato accessorie.Et fideiussor dicitur principalis quoad secundum accessorium:& si non tenet principalis fideiussor, nec ēt obligatus est secundus,quia cessante principali,&c.1.cum lex.ff.eod. & l.non dubium.C.de legi.& adde, φ pro fideiussione quis potest capere pecuniam.l.si remunerandi.§ Maurus.ff.mand.

c Ampita pluribus modis,ut per Bell.

d Et dum ponit tex.exemplum de seruo , vide difficultatē moram per Bello hic.

e Vide Bello.inf in §.fideiussor præcedere.

f Hæc glo.primam prima parte vult,φ promittere intelligatur per stipulationem.ad quod uide Bello.hic.

g An aūt exceptio,quæ competit principali,competat & fideiussori?Dic,regula est quòd sic,ut hic in glos.& hoc uerum,si exceptio est in rem,ut exceptio rei indebitæ, doli mali, φ metus cā,& iurisiurandi.l.exceptio.ff.de excepti. quo casu fideiussore etiā inuito reus potest opponere exceptionem.l.ex persona. ff. de fideiuss.Secus si sit exceptio concernens solam personā principalis,vt exceptio in quātum facere pōt,cōpetēns socio, parēti,patrono,marito.l.qui sunt.ff de re iud.qa tunc talis exceptio personalis nō transit ad fideiussores.d.l.exceptio. nisi in casu l. & quot.& ibi per Bart.C.de precibus impe.offeren. Fallit autem

in

in casibus, in quibus obligatio competens principali non tran
sit in fideiussorem. Primò, si est exceptio personalis, ut supra uel
si est factũ pactum debitori per dictionẽ taxatiuã, ut de nõ pe-
tẽdo ab eo tñ. l. nisi. ff. de pac. Scđò fallit in isto, qui pecuniari-
ter fideiussit pro eo, qui postea statũ mutauit, qa mortuus, uel
deportatus, l. si Lysias, q est l. 1. C. de fideiuss. Tertiò fallit, qõ in-
tercessit animo donandi, l. ꝙ dictũ. ff. de pac Quartò fallit in ex
ceptione ex speciali odio introducta. l. sed si patet §. nõ solũ. ff.
ad Macedo secus in illa, quæ est introducta ex speciali fauore,
puta Velleiani. l. si mulier. ff. ad Velleia.
Hæc sol non satisfacit Bello. qui aliam affert.
g Gl. in uer. ciuilis. quam iste omittit, explica ut per Bello.
Au aũt in obligatione ad antidora possit accedere fideiussor?
Dic ꝙ nõ, qñ non impedit soluti repetitionẽ, vt est regulariter,
ut no. glo. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure Sed eo casu, quo im-
pedit, puta, dedi equum, & postea restituis mihi eundem, tũc a
me non potes repetere illum, & qñ est deducta ad necessitatem
præstationis, l. si non sortem. §. libertus. ff. de cond indeb. tunc
potest accedere fideiussor, ut no. Ang. in d. l. fideiussor. ff. eod.
K Quod autẽ nulla sit differentia, uide Bello. lib. 5. suppur. c. 7.
I Vt intelligamus hãc glos. in uer. relinquit. uide omnino Bel
lo. eam declarantem.
m In gl. relinquit. Intelligitc hanc gl s. n Io. Fab. qñ quis fideius
sit in actione pęnali, sicut furti, vel Aquiliæ, & iniuriarum, quę
nõ transeunt contra hr̃des: nam si pœnam promisisset, nõ est du
bium ꝙ transmittitur ad hæredes, l. ad diem. ff. de uerb. oblig.
Non ualet fideiussio data pro maleficio committendo, sed pro
maleficio iam cõmisso bene ualet. l. si a reo, ff. de fideiusso. & l.
Græce. §. sed si ex delicto. ff. eo.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussores habent tria remedia ad consequendum uel partem, uel totum quod soluerunt.*
2 *Plures fideiussores simul dati obligantur insolidum.*
3 *Licet plures fideiussores possint insolidum cõueniri tamen inter eos opposita exceptione D. Adriani diuiditur obligatio.*
4 *Beneficium epistolæ diui Adriani non tantum potest opponi per exceptionem, sed etiam per actionem.*
5 *Imputatur illi qui non uult uti beneficio legis nouæ.*
6 *Differentia est inter duos reos & fideiussores.*
7 *Negando id quod est cã sui priuilegij, non meretur habere priuilegiũ.*
8 *An exceptio non nume. pecuniæ sit anormala.*
9 *An exceptio epistolæ diui Adriani sit odiosa.*

§. Si plures sunt Diuidit in tres partes. In prima ponit
dictũ. In scđa infert ex dicto. In tertia limitat dictũ.
Scđa ibi, itaq; liberũ. Tertia ibi, sed ex epl'a. h. d. Plu-
res fideiussores simul dati insolidũ obligãtur, & in-
solidum conueniri pñt. Si tñ oẽs erunt soluẽdo tpe
litis contest. diuiditur obl'o inter eos opposita exce-
ptione epl'ę Diui Adriani: qua non opposita imputa
tur cõuento soluenti, nec datur regressus cõtra cæte-
ros, ẽt si principalis nõ fuerit soluendo. Ad euidẽtiã
1 huius §. præmitto, ꝙ † fideiussores hñt tria remedia.
vt consequant aut totũ, aut partẽ eius, qđ soluerunt.
Primũ est actionis mandati, qđ hñt contra principa
lẽ. l. indebitũ. ff. de cõd. indeb. l. Modestinus. ff. de sol.
l. Papinia. ff. mãd. Scđm est remediũ actionũ ceden-
darũ, de quo in l. Stichũ §. cum ultimo. ff. de solu. &
hoc ſm remedium tendit ad consequendũ, qđ solu-
2 tum est. Tertiũ a est remediũ diuisionis ex epist. Di-
ui Adriani, de quo in isto §. qđ tendit ad hoc, ut diui
datur obl'o anteq̃ soluatur: de quo latius infra dicã.
In tex. ibi, tenentur, & per consequens insolidũ con-
b ueniri possunt. No. primò, b † plures fideiussores insi
2 mul datos obligari & posse conueniri insolidũ, qđ
verum est siue simpliciter fideiusserunt, siue adiecto
hoc verbo, insolidum. l. reos, cum sim. C. eod. Si au-
tem fideiussissent hoc modo, fideiubeo insolidum,
aut in uirilem partẽ, tunc non tenerent, nisi pro uiri-
li parte. casus est in l. si fideiussorẽ. in prin. ff. eo. Et est
rõ, quia in alternatiua interpretamur ꝓ fideiussore.
l. semper. ff. de reg. iu. l. si interdum. § fi. de leg. 2. No.
3 secundo, † ꝙ licet plures fideiussores possint insoli-
c dum c conueniri, tñ opposita exceptione Diui Adr.
diuiditur inter eos obligatio, si fuerint oẽs soluẽdo
* tpe * litis contestatæ: quod limitatum est, qñ simul
oẽs fideiusserunt, & oẽs effectualiter conueniri pote
rant: aliàs autẽ si simul separatim fideiussissent, unus
primo, & alter ex interuallo, primus nõ haberet hoc
bñficium epl'æ, neq; beneficium cedendarum actio
num respũ secundi, casus est in l. si stipulatus. §. si ſm
unum intelſm. ff. eo Et est rõ, quia primus non vr̃ fi-
deiussisse contemplatione secundi fideiussoris, quẽ
nesciebat fideiussurum, & ita nõ vr̃ fideiussisse respe
ctu alleuiandę obligationis. Secundus autẽ fideius-
sor, qui sciuit de primo, bene haberet bñficium, de
quo sup nam vr̃ fideiussisse respectu primi, quẽ sci-
uit fideiussisse. Item si tpe fideiussionis alter ex fide-
iussoribus conueniri nõ poterat, puta mulier uel mi
nor, qui iuuantur beneficio legis, tunc fideiussor nõ
haberet beneficium respectu mulieris, uel minoris.
l. si Titius. primo & secundo rñso. ff. eo. Cum autem
fuerit opposita exceptio tpe litis contest. quo oẽs fi-
deiussores fuerint soluendo: non nocebit fideiusso-
ri, qui opposuit exceptionem, si cæteri fideiussores
postea desierint esse soluendo. hic est casus in l. inter
d fideiussores. ff. eod. No. tertiò, d † beneficium epist.
4 Diui Adr. opponi in modum exceptionis. Põt etiam
intentari per viã actionis ex epl'a, de qua supra, & põt
ẽt intentari officio iudicis. gl. est not. in l. si cõtendat.
ff. eo. Quinimò dixit gl. in l. Aurelius. §. centum. ff. de
lib. leg. ꝙ quicunq; iniustè petenti, potest peti impo-
ni silentium perpetuò per officium iudicis. No. quar
tò, imputari fideiussori conuento, qui non opponit
5 exceptionem, & p consequens † imputari illi, qui nõ
vult uti beneficio legis nouæ facit l. fi. §. fi. C de iure
6 delib. Glo. super ver. tenetur, in fi. Hanc † drĩam in-
ter duos reos & fideiussores sequuntur Doc. & est rõ
drĩæ, quia fideiussores dãtur pro cautela creditoris, e
ut sup. eo. in prin. §. fi. inf. de replic. & ideo tenentur
insolidum, ut sit cautius consultum ipsi creditori: q
ratio cessat in duobus reis, quorum naturam habui-
stis sup. in tit. de duob. reis & traditur plenè in auth.
hoc ita. C. de duob. reis. Addite aliã drĩam inter fide
iussores & duos reos. Nam fideiussores possunt con
ueniri insolidum, nisi opposita exceptione cęteri ꝓ-
bentur esse soluendo tempore litis contestatæ: & qui
uult ipsos dicere esse soluẽdo, tenetur hoc probare,
tanquam fundamentum suæ intentionis. l. ei, qui di-
cit. ff. de proba. Secus in duobus reis. Nam alter ex
f duob. reis nunquã potest conueniri insolidum, f nisi
probetur alterum esse absentẽ, & non esse soluendo;
& qui dicit ipsum non esse soluendo, tenet hoc pro-
bare, tanquam fundamentum suæ intentionis. d. l. ei
qui dicit. & ita voluit Bar. in d. l. si dubitetur. in prin.
ff. eo. quę lex procedit, qñ esset dubium, utrum cæ-
g teri fideiussores essent soluendo, vel ne. g Glo. super
h ver. partes: h ibi. §. nunc tractemus. Hoc procedit
i fauore minorum, i quorum ætas non est plena fal-
lacijs,

• lacijs: ideo debet esse plena fauorib, *argu. in l. 2. ff.
k de minorib. x. In ead. gl. ibi, in l. si plures. Hoc ideo
procedit, quia reputantur eadem persona: & licèt fi-
l deiussor nõ possit habere beneficium diuisionis l cõ
tra suum fideiussorem, tñ suus fideiussor haberet be
neficium contra alios fideiussores ex persona ipsius,
quinimò vires illius fideiussoris aggregantur cũ viri
bus illius principalis fideiussoris. l. inter eos. §. præte
rea. & §. fi. ff. eo. In ea. gl. ibi, l. si Titio. Hoc iõ contin
git, qa cum fideiussores sint diuersarum personarũ,
vnus non videtur fideiussisse contemplatione alte-
rius. In ea. gl. ibi, l. si dubitetur. Hoc contingit pp mẽ
7 daciũ, quia negauit se fideiussorẽ: & ideo † negandò
id, quod est cã sui priuilegij, pp mẽdacium non me-
retur habere priuilegiũ. facit l. 2. §. pe. ff. si ex noxali
cau. ag. l. sed hoc ita. ff. de re iudi. l. si vnus. ff. pro soc.
Et ita regulariter, quotiescunq; quis negat id, qđ est
m cã sui priuilegij, meretur amittere priuilegiũ. m In
ea. gl. ibi, p l. perẽptorias. videtis conclusionẽ gl. cir-
n ca hanc exceptionẽ. n Idẽ dixit gl. † de exceptione nõ
8 nu. pec. q̃ esset anomala. §. appellatur. inf. de excep.
Pe. dixit, q̃ esset dilatoria, motus p tex. nostrũ, qui di
cit debere opponi tpe litis contestatę, sicut cęteræ di
latoriæ. Idem tenuit Cyn. in l. fi. C. de constit. pec. &
in l. si fideiussor. in vlt. q. C. eo. Dy. autem tenuit, q̃ es
set peremptoria. Idem Spe. in ti. de renun. & cõclu.
in §. j. ver. j. & seq. Idẽ Bar. in l. si debitor. ff. eo. p qui
bus facit d. l. si fideiussor. C. eo. quę videtur sentire,
hanc exceptionẽ posse opponi vsq; ad sententiã. Sub
o dit Bar. rõnem, quia opposita tali exceptione ipse
fideiussor nõ amplius tenetur. l. inter eos. ff. eo. & ita
hæc exceptio perimit ipsam obligationem, ergo me
ritò dr̃ perẽptoria, & poterit opponi vsq; ad sentẽtiã.
Non obst. hic tex. in uerbo, lit. contest. quia facit pro
& non contra, secundum Bar. nam quomodo nõ po
terit cognosci, cæteros fideiussores esse soluendo tẽ-
pore lit. contest. nisi primò lis fuerit contestata? er-
go necessario concluditur, q̃ talis exceptio poterit
opponi post litem contestatã, contra Cyn. & Pet. Tñ
dicite plenius, vt d. l. si fideiussor. C. eo. & in d. l. si du
bitetur. ff. eo. licet. n. hæc exceptio non possit opponi
post sententiam, tamen beneficium cedendarũ pote-
rit opponi in ipsa executione sniæ. casus est. in l. si fi-
deiussores. in §. idẽ rñderunt. ff. eo. Et est rõ, quia ex-
ceptio cedẽdarũ nõ impugnat ipsam sniam, & non
phibentur opponi post sniam illæ exceptiones, quę
non oppugnant ipsam sniam. l. si fullo. ff. de cõd. sine
cau. cũ si. Ipsa tñ exceptio epistolæ poterit quoq; op
poni in causa appellationis. casus est in l. inter eos. §.
fi. secundum vnũ intellectũ. ff. eo. & voluit glo. in l. si
9 fideiussor. C. eo. In ea. gl. in fi. dum gl. sentit, † q̃ hæc
p exceptio est odiosa, p non placet Bar. qui mouetur
tali rõne. qa si esset odiosa, ei renunciare non posset.
l. tametsi. cũ ibi no. ff. ad Maced. & not. in l. 1. ff. de v-
suca. & tñ exceptioni epistolæ renunciari põt. l. si sti-
pulatus. ff. eo. Vñ dixerunt alij, q̃ talis exceptio erat
tpalis, & vr̃ sensisse, q̃ tale solutum non posset repeti
l. id, quod in diem. ff. de cond. ind. quorum opin. est
contra casum. l. si in testõ. §. j. ff. eo. ubi est casus p gl.
q̃ tale solutum repeti possit. Dy. dixit, q̃ hæc exce-
ptio erat dubia, & nihil aliud dixit: sed uı̃ sentire q̃
possit repeti, quia exceptio dubia nõ impedit repe-
titionem. l. sufficit. ff. de cond. ind. Bar. tenendo gl. de-
dit aliam rõnem, quę iudicio meo non valet: ideó di
cite scđm Christ. q̃ aut exceptio elidit debitũ à prin-
cipio, & tunc non impedit repetitio; & ita loquitur l.
qui exceptionem. Aut non elidit debitum à princi-
pio, & tunc impeditur repetitio: qualis est exceptio
q epistolæ D. Adria. quę non elidit debitum, nisi fue-
rit opposita, ut hic, q & tunc bene impeditur. r

ADDITIONES.

a Quartum est remedium auth. præsente. C. de fideiuss. Et sic ha
bent duo remedia antequam soluant, & duo postquã soluerint.
Et adde, q̃ erat in arbitrio creditoris petere insolidum ab uno
fideiussore, nisi superuenisset Diuus Adri. & eius epistola, q̃ su-
per hoc prouidit, ut inf. Sed secus est in pluribus debitorib prin
cipaliter obligatis, quia ipsi non sunt obligati insolidum, sed
solum pro parte: nisi sit adiectum, q̃ teneantur insolidum, ha-
bent beneficiũ diuisionis ex noua cõstõne facta de duobus reis,
de qua i auth. hoc ita. C. de duob. reis. & hoc bñficiũ Diui Adria-
ni competens fideiussorib. sit beneficium antiquum, de quo dic
vt per Bar. in l. si duob. versi. sextò quæro. ff. de duob reis.
b Dubito circa primum notabile hic positum per istum, dũ vult,
q̃ plures fideiussores insolidum teneantur, siue simpliciter in-
tercesserint, siue adiecto hoc verbo, insolidum. In contrarium
vr̃ tex. in l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duob. rei. Nã si dico, ego
& Titius fideiubemus, copula, Et, dẽt attribuere uim uerbi cuili-
bet in viriles. unde fortè dictum istius posset procedere, qñ non
esset copula, scilicet si diceretur, nos duo fideiubemus.
c Et sic fideiussores obligantur insolidum sicut principalis, siue
sit vnus fideiussor, siue plures. Et ideo si essent centum fideiusso-
res, qui essent obligati pro uno debitore de decem, isti centum
essent oẽs obligati ad decem, nisi aliud esset dictum: & est in ar-
bitrio creditoris petere decem à quo uelit. Sed Diuus Adrianus
in epistola sua dedit fideiussorib. beneficiũ diuisionis, vt sic cre
ditor cogatur diuidere, & ab unoquoque partem sibi contingẽ
tem petere, licet epistola non diuidat ipso iure obligationẽ in-
ter fideiussores, sed mediante exceptione, ut hic, & l. fi. C. de cõ-
sti. pec. & l. inter fideiussores. ff. eo. & l. 3. C. eo.
d Au verò inspiciatur aliud tempus: aliqua iura videntur innue-
re quod sic, quibus respõde vt per Bello. 2. notab.
e Istud tertium notabile non bene colligitur hic: melius faceret
pro isto notab. l. inter fideiussores. ff. eo. Et adde q̃ istud bñficiũ
istius epistolę non solùm habet locũ in plurib. fideiussorib ac-
cessoriè se obligantib. pro alio, sed ẽt in pluribus mandatorib.
& constitutoribus, vel. fi. C. de const. pec. & dixi supra eo. in prin.
Secus in duobus reis, vt infra in gl. in fi. quia illi tantum pro vi
rilibus tenentur: ibi vide.
e Circa has rationes & differentias vide Bello. qui eas diligenter
examinat.
f Ideo dr̃ pro vno reo, quia secus si non intercederẽt oẽs p uno
reo, sed pro pluribus: at si duo socij acceperunt aliquid mutuo, &
ego fideiubeo pro uno, & pro alio, certè inter nos non petimus
diuisionem à creditore. l. si Titio. ff. eo. & hic in gl.
g Habes ẽt finaliter ex hac gl. q̃ beneficium epist. Diui Adriani
& sic diuisionis competens fideiussorib. est uetus, sed beneficiũ
auth. hoc ita. quod competit duobus reis, est nouum: de quo ui-
de Bar. in l. in duobus. §. ubi versi. 6. quæro. ff de duob. reis.
h Ista glo. habet tres partes. In prima ponit quinq; fallentias ad
hunc tex. siue ad epistolam Diui Adr In secunda format qõ. in
qua arguit ad partes, & primò eam decidit. In tertia & ultima
format aliam quæstionem. Secunda ibi, sed nunquid hęc exce-
ptio. Tertia ibi, sed nunquid si soluit.
i Adde tu q̃ inquantum gl. hic posita in ver. epistola, dicit, q̃ li-
cèt tutores habeant beneficiũ diuisionis, vt l. j. § j. de tutelis, q̃
tñ fideiussores tutorum non habent hoc beneficium. l. fi. ff. rem
pup. sal. fore. Et dic rõnem, eẽ diuersã, quia negotiũ principaliter
spectat ad oẽs tutores: & iõ si oẽs conueniantur, quilibet p par-
te sua opposita exceptione se tuetur. Sed in fideiussorib. negotiũ
non est principaliter eorum, sed tutorum. iõ non potest dicere
vnus fideiussor conuentus, q̃ alter fideiussor cõueniatur, & hoc
ratione pupilli, ut in d. l. fi.
• Ad omnes has limitationes vide Bell. qui eas plenius expedit
subdendo rationes, quàm fac ... Por.
k Et adde etiam inquantum prędicta glo. dicit, q̃ beneficium
epistolæ

epistolę cessat in quinque casib. in ea adde sextum. f. si huic be-
neficio fuerit renunciatum, cui potest renunciari, sicut benefi-
cio auth. hoc ita. vt no. gl. in d. auth. & per Bar. in l. si testamento.
versi. quòd si duo. ff. eo.

l Quot casib. cesset beneficium diuisionis, vel ne, uide hic in gl.
& adde vnum casum, videlicet, qñ beneficio huius diuisionis
fuisset renunciatum, quod potest renunciari, vt vult gl. in d. au-
then. hoc ita. & glo. in auth. de duob. reis. in §. 1.

m Hoc tamen intellige, qñ negat spăliter se esse fideiussorem, &
sic negat quod est eã sui priuilegij, d. l. si unus. in fi. Secus autem
si negat sub generalitate: vt quia dum conuenitur vt socius ad
pecuniam, vel ut fideiussor, negat narrata prout narrantur, &
petita prout petuntur, fieri debere: quia tunc non perdit benefi
cium, secundum Bar. in §. ita demum. hic alleg. in gl.

n Vide de hac exceptione Bell. lib. 5. supp. c. 3.

o Adde inquantum hic dicat, subdit Bar. post sententiam aũt nõ
poterit opponi, nisi sit appellatũ, vt tenet gl. in d. l. si fideiussor.
in fi. Et nisi opponatur in executione sniæ, in actione iudicati,
quo casu poterit opponi, etiam si fuerit renunciatum in princi
pali obligatione epist. Diui Adr. & nouæ constõni de duob. reis.
per l. Paul. rñdit. & ibi Bar. ff. de re iud. Et idem dicit Bar. in d. l. si
dubitetur, de beneficio diuisionis, ꝙ cõpetit tutorib. & correis.
adde glo & Bar. in l. exceptiones. ff. de excep.

p An hęc exceptio sit odiosa vel fauorabilis, vide hic Bellon. qui
quinque modis respondet ad l. qui exceptionem.

q Glossellas sequentes expedias, ut per Bell.

r Quæritur hic vltimò, quid si fideiussor exceptionem diuisio-
nis opponit, & creditor replicet quòd alius socius seu fideius-
sor non est soluendo, quis habeat probare, si hoc casu non esset
soluendo, an creditor, an conuentus, quod sit soluendo? Bar. in
d. l. si dubitetur, dicit ꝙ fideiussor conuentus debet hoc probare
quia beneficium, quod competit fideiussorib. est eis datum sub
hac conditione. s. qñ oẽs sunt soluendo: ideo ipse probare debet
illud, quod est causa suę replicationis: imò creditor in casu du
bio, an correus sit absens, vel ne: vel soluendo, vel ne, non potest
in totum conuenire socium, nisi probet correum non esse soluẽ
do, vel absentem, vt voluit, gl. in auth. de duob. re. § 1. & Bar. in
l. duob. ff. de duob. re. uer. sexto quæro.

S V M M A R I V M.

1 *Bonum est argumentum de re ad tempus.*
2 *Fideiussor obligatur non nudo pacto, sed stipulatione.*
3 *Si reperiatur scriptum aliquẽ fideiussisse, intelligitur per stipulationẽ*
4 *Si fideiussor obligatur in plus quam reus principalis, an obligetur us*
que ad concurrentem quantitatem, an vero obligatio sit in totum
nulla, late disputatur.
5 *Licet fideiussor non possit in plus obligari quam reus principalis, tamẽ*
potest efficacius obligari.

§ Fideiussores.

Fideiussor nec loco, nec
tpe, nec causa, in plus q̃
reus principalis debeat, obligari põt: si quid aũt pro
reo soluerit, actione mandati ab eo recuperare potẽ-
a rit. h. d. *a* No. fideiussorem non posse in plus obligari
quàm debeat reus principalis, & ratio ponitur in
b tex. cui concord. l. Græcè. §. illud. ff. eo. *b* No. in vers.
itẽ ille. ꝙ sicut fideiussor non põt in plus obligari re,
ita nec tpe: quia plus nõ solum re, sed tpe, loco, & cã
dr. §. plus. inf. de act. c. j. ext. de plus peti. Ex quo colli
1 gitis, ꝙ † bonũ est arg. de re ad tps. concor. l. miles ita.
* ff. de test. mil. l. vinum. ff. si cer. pe. * No. in vers. si qd.
ꝙ solutum a fideiussore, repeti potest à reo actione
c mandati: *c* cum. n. reus præstat fideiussorem, vr man
d dare, ut pro eo soluat. l. si pro te. ff. man. *d* No. ex glo.
2 Græcè. † fideiussorem non nudo pacto, sed stipulatio
ne solenni obligari. concord. l. blanditus. C. eod. No.
3 † ex §. in stipulationibus *e* ꝙ ubi scriptum reperitur,
e aliquem fideiussisse, intelligitur per stipulationem va
lidam. concord. l. sciendum. de ver. obl. & ibi dixi. §.
si scriptũ. sup. de inu. stip. Gl. super uer. obligatur. in
4 fi. Colligitis ex glo. duas opi. Prima, ꝙ † ubi fideius-
f sor fideiubet in plus *f* quàm reus principalis, obliga-

g tur pro concurrente quantitate. Et pro hac snia al-
legatur primo l. si a reo. ff. eo. l. hactenus, in fi. ff. de cõ
stit. pec. l. rogatus. in fi. ff. mand. allegatur vulgaris re
gula, quia vtile per inutile vitiari non debet, reg. iur.
Vtile, lib. 6. Secundò colligitis, hanc fideiussionem
esse in totum nullam: & hanc tenent cõiter Doct. frę
ti per l. Gręcè. §. illud. vbi dr, fideiussorem in duriore
cã intercedentem oĩno non obligari: q̃ verba sonant
in nihilũ obligari, qa dictio negatiua pposita signo
vniuersali, facit æquipollere suo contrario. l. ltimos.
§. an ergo. ff. de leg. tut. facit reg. Logicorum.

Prę contradic post contra præ postq́ue subalter.

Scdo mouetr: nã cñ pro forma sit traditũ, vt fideius-
sor non fideiubeat in plus q̃ reus principalis, vt l. ei,
qui. ff. eo. excessus formæ totum actum vitiat. l. Iul. §.
sed si quis. ff. ad exhi. Non ob. l. si à reo. quia ibi non
fideiusserat in plus, sed sub condõne affirmatiua. Nõ
ob. l. hactenus. quia loquitur in constituto, qd est in-
uentũ à ptore, & ex æquitate sustinetr. Non ob. l. roga
tus. qa licèt ibi fideiusserit in plus, q̃ esset debitum,
non tñ dr ꝙ esset obigatus Nõ ob. ꝙ utile p inutile
nõ vitiatur, quia illud verũ in separabilib. & in his,
q̃ diuidua sunt: secus in casu indiuiduo, vt in casu no
stro. l. 1. §. Trebatius. & §. est aũt. ff. de aqua quo. & æ-
sti. Et si dixeritis, qũo si debeo tibi mille, nonne si fi-
deiussor fideiubeat in mille quinq; centũ, hic actus
est diuiduus? Rñdet Bar. ꝙ nõn, quia indiuiduũ sumi
tur quatuor modis. Vno mõ sumitr natura, ut hõ &
seruitutes. l. 2. & l. stipñones non diuiduntur. de ver.
obl. Scdo mõ sumitr indiuiduũ accessoriè, & hoc mõ
sumitr in l. 1. & 2. cũ seq. de pec. leg. Tertio modo su-
mitur indiuiduũ dispõne contrahentiũ, & hoc mõ
sumitur in l. diẽ proferre. §. si quis seruum. ff. de arb.
Quarto modo sumitr indiuiduũ forma, & hoc modo
sumitur hic: licet. n. q̃titas deducta in fideiussione sit
diuidua, tñ forma fideiubẽdi est indiuidua. alle. l. 5.
§. stipulatio, ver. satis acceptio. ff. de ver. obl. Sed con
tra hãc sniam alle. tex. in l. 1. §. si stipulatio. de uer. ob.
iuncta l. blãditus. C. de fideius. Ad l. Græcè. §. illud.
tñ deo ꝙ dictio negatiua postposita signo vniuersali
non æquipollet suo cõtradictorio, qñ prauus intelle
ctus insurgeret, alle. tex. in l. si de pupillo. §. si pluriũ.
el 2. ff. de ope. no. nun. nullibi. n. ibi p forma traditũ
reperitur, vt non possit in plus fideiubere, sed bene
traditum reperitur, ut in plus effectualiter obliget-
tur. Hæc satis, cætera dicite, nt in d. §. illud. Et iõ cau-
ti estote, ne cum accipitis fideiussores, in plus pmit
tere patiamini quàm debeatur, & sic quidã Doctor
h decepit ciuem in ciuitate ista. Gl. super ver. plus. *h* in
5 fi. Dicite, ꝙ † fideiussor non potest obligari in plus,
vt hic: sed bñ potest obligari efficacius, ita loquitur
contrariũ. Gl. sup ver. soluerit. ibi, l. indebitã. Sitem
gl. hẽtis in l. si p ea C. man. & hr i c. fi. ext de fideius.
Glo. super ver. acta. in fi. Dicite de hoc, vt dixi in §. si
scriptum. supra de inu. stip Sed q̃ro, pmitto tibi da
re Stichum, aut Pamphilũ, fideiussor promittit tm
Stichum, an ualeat fideiussio. Dicite, ꝙ sic. l. ei, qui. §.
si. ff. eo. Sed pone, promitto tibi dare Stichum, aut
Pamph. quem volam, fideiussor promittit dare Sti-
chum, aut Pamph. quem volet, non valet fideiussio.
Secus si promitto tibi dare Stichum, aut Pamphi.
quem voles, & dedero fideiussorem, qui promit-
tit

tit dare Stichum, aut Pamph. quem volet. l. Stichum §. fi. & l. Græcè. ff. eo. Rō, qa primo casu debitor nunquam concordabit in eligendo cum fideiussore, ut fideiussio sit nulla: posteriore casu, quãdo electio est stipulatoris, concordabit se cum fideiussore in eligẽdo, vt stipulatio sit valida.

ADDITIONES.

a Adde autem, verbis Græcis pōt capi fideiussor, & in dubio stãdum est scripturæ de eo quod continetur in ea. h. d. vsq; ad fi. q a in dubio solennitas extrinseca præsumitur. h. d.

b Istud fallit, nisi fideiussor iurauerit, vide Ang. hic, in fi.

* No. ex fi. huius § aliud pulchrum notab. vt per Bell.

c No. tñ, & attende φ fideiussor nunq̃ agit mãdati postq̃ soluit, nisi ostendat reum principalem, contra quem uult agere, esse liberatum ex tali solutione, vel caueat de eo defendendo, si conueniatur. l. si ex duob. §. quoties. ff. iud. sol. & ibi per Bar.

d An autem fideiussor possit soluere sponte, an verò expectare, donec sibi fiat præceptũ quod soluat, sicut debet expectare debitor pupilli, ut liberetur, plenè supra quib. ali. lic. §. admonendi. Gl. vna hic sentit, φ sponte soluere possit: nã fideiussor tenetur agnoscere bonam fidẽ. l. idem quod. §. fideiussores. ff. mand. sicut tutor. l. quoties. §. sicut ff. de admi. tut. Nec tenetur fideiussor opponere exceptionẽ dilatoriã creditori, puta φ non pōt esse procurator. l. si fideiussor §. quædã ff. mãd. in prin. supra all. Sed si fideiussor habens exceptionem opposuit illam, & iudex per iniuriam eum condemnauit, an possit agere mandati? Dic φ non, si non appellauit. d. l. si pro ea. sicut tenetur procurator appellare, licèt non prosequi. l. inuitus. C. de procu.

e Vide infrà. Bello. loco suo.

f Vide l. si mandauero. la a. j. respon. ff. man. quæ uidetur velle, φ in plus fieri possit.

g De hac conclu vide Bell. lib. 5. supp. c. 1. ubi latè insistit.

h Hãc gl. super ver. plus, expedias & declares latius, vt per Bell. & similiter omnes gl. sequentes, quia iste parum scribit.

· Sed inter alias personas q̃ contrahentes non probat. ar. auth. si quis in aliquo documẽto. C. de eden. In solennitate autem intrinseca, tunc si solennitas est naturalis, ut est pretiũ in vẽditione, non præsumitur solutũ, nisi probetur per testes, vel scripturam. infrà de contrah. emp § pōn. Sed si est solẽnitas formalis, quã natura verborũ de necessitate cõprehendit, vt est verbũ, Fideiubet, quod importat de necessitate interrogationem & rñsionem sequentem, l. blanditus. vel est apta comprehendere, vt in ver. promisit, quod refertur ad stipulationem, uel ad nudã promissionem. l. sciendum. § edictum. ff. de ædil. edic. tunc semper præsumitur, vt hic, & d. l. sciendum. & d. §. scripturam.

TITVLVS XXII

De literarum obligatione.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Quia obligationũ ex contractu prouenientiũ quædã re, quædam verbis, quædam literis, quædam consensu proficiscũtur. supra de obl. § fi. & l. 1. in prin. ff. eo. ideo viso sup. de obl. quæ re & verbis concipiuntur, sequebatur ex ordine videre de tertia specie obligationũ, quæ s. literis causantur; ideoq; rectè de literarum obligatione intitulatum est.

SVMMARIVM.

1 *Multum temporis appellatur quinquennium.*

2 *Exceptio non num pec potest opponi solum ante biennium.*

3 *An aduersus instrumentum scriptum per personam publicam opponi possit exceptio non num pecuniæ.*

4 *Notarius non debet scribere in instrumento numerationem factam, nisi præsente se, & vidente, facta fuerit.*

5 *An delictum possit probari per instrumentum.*

6 *Scriptura priuata non facit fidem, nisi in quibusdam casibus.*

7 *Si quis promittat per stipulationem, se soluturũ quod ei non fuerat numeratum, repellit agentem infra biennium exceptione in factum.*

8 *Obligatio literarum causatur ex duplici causa.*

9 *Parem vim habent testes & instrumenta.*

10 *Qui opponit ante biennium exceptionem non nu pec non tenetur probare intentionem suam.*

11 *Duplex est species exceptionum.*

12 *Nota differentiam inter verbum Diu, & Multum.*

13 *Exceptio non nu pe habet locum in confessione ex causa mutui, nõ autem ex alia causa, & de ratione ibi uide.*

14 *In dote etiam potest habere locum exceptio non nu. dotis.*

15 *Exceptio, quæ competit creditori in quacunque causa confitenti, opponi potest solum intra 30. dies quod non ita est in debitore, & de ratione ibidem.*

16 *Exceptio non nu. pecun habet locum in actu inter uiuos facto, non in ultima voluntate.*

17 *An exceptioni non nu pecun. renunciari possit.*

Olim scriptura. Exceptio nõ numeratæ pecuniæ, q̃ olĩ
ante quinquenniũ qñcunque opponi poterat, hodie
elapso biennio opponi nõ pōt. h. d. Diuidit in duas.
Nã in prima ponit dictum, in secũda illud declarat.
a Scda ibi, mu tũ. No. j. obligationem literarũ a olim
concipi cum certa verborum solennitate: hodie uero sufficit, si scripserit aliquis se debere spe futuræ
numerationis, quod postea nõ est numeratum. No.
* in uer. sic fit. casum contra communem opin. * φ ex
chirographo añ biẽnium nulla sit nata oblõ, neque
naturalis, neque ciuilis, sed solũ nascat elapso biennio, cũ nullo mõ ille qui confessus est, cõqueri pōt,
vt in tex. hic, in uer. hodie, iuncto ver. obligatur. Sed
rñdete, φ loquit de obligatione effectuali, ciuilis tñ
añ biẽnium erat nata: de quo dixi sup. de oblig. No.
exceptionẽ nõ nu pecun. olim opponi potuisse q̃do
1 cunq; añ biennium. Item no. φ † multũ tpis appellatur quinquenniũ: sed multũ aut modicũ tps iudicat
scdm naturã subiectæ materiæ. not. in l. Lucius. ff.
mã. in l. sed si fideicõmissaria §. Aristo. ff. q & ã qui-
2 bus. Finaliter † no. exceptionẽ nõ nu. pe. solũ opponi
posse ante bienniũ. Sed dices tu, hoc vr iniquissimũ;
φ tps opponendi hmõi exceptionẽ restringat, qa dabit materia asserto creditori differẽti agere quo ad
elabat bienniũ, ne ei agenti non nu. pe. opponi possit exceptio. Rñr, φ iste qui cõfesses est, poterit sibi
alio remedio puidere, qa si uideat assertũ creditorẽ
differre in agendo, poterit corã iud. protestari, φ licèt confessus fuerit, illud tñ fecit spe futuræ numerõnis, q̃ nũquã fuerit subsecuta; quo casu exceptio
erit ppetuata, & creditori qñcunque agenti opponi
poterit. l. si pñs. C. de epi. aud. l. in contractib. §. fi. C.
de nõ nu. pe. Glo. super uer. si quis. ibi, per publicam
b personã. b Sed tunc dices tu, † si hoc scriptũ est p pu-
3 blicã personã, ergo facit plenã fidẽ, nec habebit locum exceptio non num. pec. in l. cum precibus. C. de
prob. Sol. dicunt Doc. multum referre, an Notarius
scribat in instrumẽto, Titium recepisse totam pecuniam, & tunc bñ præiudicaret, nec hẽret locum exceptio non nu. pec. an uero scribat, vnum cõfessum
fuisse recepisse, quo casu hẽt locũ exceptio non nu.
pe Et ppterea dixit glo. notab. in l. si emptio. in uer.
conscriptum. C. si cer. pe. & in l. si ex cautione. C. de
4 non nu. pe. quòd † Notarius nunquam debet scribere, aliquem aliquid recepisse, nisi numeratio fuerit
facta Notario pñte & vidẽte, sed debet scribere, illũ confessum fuisse quod receperat; alioquin incurrit crimẽ falsi, afferre testimonium de eo, quod non
viderit. Et ppea alias ego vidi in hac Vniuersitate,
φ cum quidam scholaris intulisset verba iniuriosa
Rectori, Rector statim uocari fecit tabellionẽ Vniuersitatis, vt conficeret instrm, qualiter ille verba di

xerat Rectori iniurioſa; ſcholaris tunc dixit, tu No-
tarie cõficies inſtrm, ꝙ D. Rector dixit, ꝙ ego dixi,
5 qa tu non fuiſti pñs: & bene dixit, p illas gl. An† aũt
delictũ poſſit ꝓbari p inſtrm publicũ, vt quia Nota
rius atteſtať in inſtro, qualr Caius interemit Titiũ?
Gl. in l. contra negantẽ. C. ad l. Aquil. viſa eſt tenere
ꝙ ſic: contrariũ viſa eſt tenere gl. in c. cũ in eccleſijs.
de quo dicite, ut p Bar. in l. ſenatus, ad Turp. pulchrè
6 per Cy. in l. fi. C. de prob. In ea gl. no. rſr † ſcripturã
c priuatã non facere fidẽ. c Fallit, ſi hęc ſcriptura aliqd
cõtineat cõtra ſcribẽtẽ, qa nõ eſt veriſiľe, aliquẽ ſcri
bere contra ſe, qď veritati non innitať, ar. in l. exem-
plo, cũ ibi no. C. de prob. Fallit ſcđò, ſi talis ſcriptu-
ra priuata hẽt ſubſcriptionem triũ teſtiũ fide digno
rũ. auth. ſi qs vult cautè deponere. C. q po. in pi. ha.
Gl. ſup ver. debere ibi, l. cũ ultra. Colligitis ex glo. ꝙ
7 † qñ quis ultra confeſſionẽ factã ſpe futuræ numera
tionis p ſolennem ſtipľonem ſoluere ꝓmittit, ꝙ nõ
fuerit numeratũ, creditorẽ agentem exceptione ĩ fa-
ctũ repellere pt infra bienniũ. Sed contra opp. & vř
ꝙ huic ꝓmittenti cõpetit exceptio non nu. pec. Sol.
dñt Doc. ꝙ iſte ꝓmiſſor in modo excipiendi habet
duo diuerſa remedia concludendi. Primũ eſt, vt di-
cat, licèt ego confeſſus fuerim recepiſſe, ac ſoluere
ꝓmiſerim, hoc tñ quicquid ſit, ego egi ſperãs pecu-
niã à te numeratũ iri, ideo exceptionem nõ nu. pec.
oppono. Aliud, vt ita concludat, licèt ego confeſſus
fuerim, & ulterius ſoluere promiſerim, tñ ex quo tu
non numeraſti, & dolo facis petere qđ hře non de-
bes, & ꝙ nunq̃ numeraſti, ideo contra te in factũ ex
ceptionẽ oppono. hoc mõ conc. l. ſi ex cautione. C. đ
d non nu. pe. & l. cũ ultra. & §. j. inf. de exce. d In ead. gl,
licèt habeat exceptionẽ. Hæc gl. non vř ꝓcedere iu-
dicio meo, quia ego confitẽs ꝓmiſſor pp verba obli
gatoria creditore contra me agente neceſſe habetẽ
pecuniã non fuiſſe numeratã ꝓbare pp pſumptionẽ
contra me. l. ab ea parte. ff. de proba. hoc tñ eſt falsũ,
quia creditor aſſerere neceſſe hẽt ſe numeraſſe. l. ſi
ex cautione. de non nu. pec. ergo non pſumor obliga
tus. In ea gl. in fi. colligitis ex gl. ꝙ ſi ego confiteor p
verba pteriti tpis, puta, recepiſſe: vel p verba pñtis,
puta me debere, ꝙ contrahiť obľo lřarum non ĩ uir
tute uerborũ expreſſorũ, ſed in virtute eorũ, q̃ tacitè
inſunt, quia futurũ tps demonſtrant: & ideo reddã.
Sed hæc opi. non vř bona: quia verba, uel ſcriptura
in mente retenta illã cãri non potuerũt, ar. in l. ſi non
repetendi. C. de cond. ob cãu & ideo ad iſtũ tex. ſub
audienda ſunt uerba expreſſã futuri tpis, & ideo red
dam, & ſic videntur Doct. pertranſire. Gl. ſuper uer.
exceptione. in fi. Et hanc opi. tenuit gl. in. auth. ſed
hodie. C. de non nu. pe. & uř etiam communis opi.
e Glo. ſuper uer. ſcriptura. ibi. ſ. ſola. No. ex gl. e ꝙ † o-
8 bľo lřarum cauſať ex duplici cã, ex tacito conſenſu,
ac ẽt literarum obľone. Et ppea dixit gl. ſing. in l. ſi
non ſinguli. C. ſi cer. pe. ꝙ ſi talis confeſſio emanaret
corã teſtibus, non cauſareť aliqua obľo, & qñcunq;
conueniret, repelli poſſet exceptione non nu. pe. Nõ
9 obſt. ꝙ † parem vim habeant teſtes & inſtrã. l. ĩ exer
cendis. C. de fi. inſt. quia illud verum quo ad aliquid
diſpoſitum & in eſſe productum probãdum: ſecus
quoad aliquid diſponendum. Glo. ſuper ver. oblige-
tur. ibi, in te iudica. de hoc dicite, vt dixi plenè ſup.

10 de obl. In ea gl. in fi. Ex hac gl. colligitis, ꝙ † ille qui
opponit exceptionem non nu. pe. añ biennium non
teneť probare fundamentũ ſuæ exceptionis, hoc eſt,
f pecuniam non fuiſſe numeratã, f imò agẽs teneť ꝓ-
bare illã fuiſſe numeratã. g Sed contra opp. nã ille, q
excipit, dř agere. l. 2. ff. de excep. ergo teneť exceptio
11 nem probare. l. ei, qui dicit. C. de prob. Sol. † Duplex
eſt ſpecies exceptionum: nam q̃dam eſt, q̃ aliquid
ponit, & iſtam excipiens ꝓbare teneť, puta, petis à
me mille, excipio & dico ꝙ ſolui, vel feciſti pactum
de non petendo, & tunc hoc ꝓbare debeo, quia exci
piendo, aliquid pono. Quædam ſunt ſpẽs exceptio-
nũ, ĩ quibus nihil poniť, ſed totaliter negať: puta, pe
tis mille ex confeſſione mea, oppono iſta mille non
fuiſſe numerata, & tũc quia totaliter nego, ꝓbare nõ
dẽo, & ita loquitur materia noſtra, & eſt gl. in l. in ex
ceptionib. ff. de ꝓb. & in l. ſi ex cautione. C. de non
nu. pec. q̃ ſol. nõ placet, quia ſcđm hoc idem eſſet in
cõfeſ. facta ex quacũq; cã, qđ tamẽ eſt falſum. l. gñã
liter. C. de nõ nu. pe. & videbitis ĩ gl. fi. Et ppea ſcđm
Cy. aliter rñdeť, ꝙ ideo creditor pecuniam nu. ꝓba-
re teneť, quia hmõi exceptio non nu. pe. oppoſita añ
bienniũ eſt priuilegiata, vt agens numerõnem ꝓba-
re teneatur: quia lex pſumit ꝙ debitor, qui uult hẽre
pecuniam mutuo, facilè cõfitebitur añ numerõnem,
vt creditori cõplaceat, & numerationẽ fieri ſperet:
uñ lex volens ſuccurrere facilitati debitorum qui e-
gẽt, pſumit pec. non nu. fuiſſe, & cõfeſſionem pceſſiſ
ſe, ideoq; onus ꝓbandi iniungitur creditori. l. ab ea
parte. ff. de prob. & ideo ſi talis exceptio opponatur
poſt bienniũ, teneť ille q cõfeſſus fuit ꝓbare, illam
nõ fuiſſe numeratam, quia iſta exceptio lapſu bien-
nij perdidit priuilegiũ, & ad reg. iu. cõis redacta eſt,
vt in glo. hic. Glo. ſuper ver. multum, in fi. No. ex gl.
12 ꝙ † uerbum, diu, complectitur tps decennij; uerbũ,
multũ, cõplectiť tps qnquennij. Vos dicite, hoc mo-
derari arbitrio iudicantis, vt no. gl. ĩ l. Lucius. ff. mã.
& in c. fi. ext. de fideiuſ. hř in ſimili, in c. potuit. ext.
de loc. & fa. l. j. in fi. de iu. deli. Glo. ſuper ver. exten-
13 datur. ibi, l. gñaliter. Colligitis ex gl. ꝙ † exceptio nõ
nu. pe. nõ habet locũ, niſi in confeſ. emanata ex cau-
ſa mutui: ſecus ſi emanauerit ex alia cã. Rõ diuerſita
tis, quia qñ emanauit ex cã mutui, lex præſumit ema
natã ex facilitate petentis, & cupiditate complacen-
di creditori, vt ipſum inuitet ad ſubueniendũ, & pe-
cuniã numerãdum. Secus, qñ emanat cã locationis,
uel uendõnis, quia nulla pſumitur hic facilitas; ſi eñ
non potero tibi vendere, uel locare domũ, alij loca-
bo, uel uendam alteri, qui mihi pecuniã exburſabit.
Sed ita facilè non reperiũtur amici, qui velint, nullo
14 habito cõmodo, pecunias mutuare. † Et idem eſſet
in confeſ. emanata ſuper dote non numerata. l. fi. C.
de do. cau. non nu. Rõ, quia illa pręſumitur ex facili-
tate, & mřimonij contrahendi cupiditate. Nam ille,
qui optat mřimoniũ contrahere, facilè cõfitebitur,
vt appetitum ad affectum perducat: vñ lex huic faci
litati ſubuenire volens, pmiſit opponi exceptionem
nõ nu. pe. & illam priuilegiauit. Si tñ ille, qui cõfeſ-
ſus fuit recepiſſe ex alia cã q̃ dotis, uel mutui, uelit
exceptionem nõ nu. pe. opponere, & ꝓbare non nu-
meratã, tũc bene poterit: quia talis exceptio compe-
tit non iure ſingulari, quia non priuilegiata, ſed iure

coin-

cõi, ideoq; ante bienniũ & post q̃ncunq; opponi po
terit. l. purè. in fi. de exce. doli. In ea. gl. in fi. Colligi-
tis ex gl. ꝙ licèt exceptio non nu. pec. quæ competit
debitori cõfitenti, possit opponi q̃ncunq; ante bien
15 nium, † illa tñ q̃ competit creditori in quacunq; cã
confitenti, opponi põt solũ inf. 30. dies. Rõ diuersi-
tatis: quia lex p̃sumit, debitores egẽtes facilius incli
nare se ad cõfitẽdũ, vt creditori cõplaceãt, & pecu-
nias suscipiãt q̃ creditores, q pecunijs nõ ita egent.
Creditores. n. optant, vt inquit Cy. ꝙ diu pecunia p-
maneat penes debitorẽ, vt possint vsuras multipli-
care, & viã ad infernũ sibi p̃parare. Stat igit̃ regula,
ꝙ creditori cõfesso ex cã mutui recepisse qd nõ re-
cepit, cõpetit exceptio nõ nu. pec. inf. 30. dies. Hæc
h regula fallit in debitore rerũ depositarũ, *b* siue pecu
niarũ, qa tunc ex cõfessione sua creditor statim sibi
p̃iudicat. Rõ, nã ex quo depositarius nullũ cõmodũ
pcipit ex re deposita, lex p̃sumit ꝙ stante cõfessione
debitoris reuera res depositæ fuerunt restitutæ. Ex
quo infert Bar. ꝙ si depositum fuisset in quantitate,
ita ꝙ depositarius ea vti possit, idem esset qd in mu-
tuo. l. diem. §. j. ff. deposi. Secundò hæc regula fallit
in exactore publico, q ẽ debitor occasione functio-
nũ inceptarũ: quia si pcurator fisci, vel fiscus confi-
teatur recepisse, statim confessio ei præiudicat. Rõ,
quia talis exactor de his pecunijs nullã pcipit vtili-
tatẽ: nã exactas statim restituere dẽt, non eis vti. Ex
quo dixit Bart. idẽ esse in exactore priuato: vt si ego
cõstituerim te procuratorẽ meũ ad exigendas pecu
nias, & exactas cõfitear à te recepisse, ꝙ statim con-
fessio mihi p̃iudicat. Tertiò hæc regula fallit in ma-
rito scdo cõfitente recepisse dotẽ: qa ex quo semel
cõfessus fuit: si pbabitur ad scdam cõfessionẽ venis
se, illa cõfessio p̃sumitur matura, deliberata, & vera.
arg. in l. si mulier. C. de iu. dot. Ex quo dixit Bart. ꝙ
idẽ esset in quocunque creditore, qui bina vice ex
interuallo confiteretur se recepisse, qd reuera nõ re-
cepit. ista probantur in l. in contractib. §. j. C. de nõ
nu. pec. Quartò fallit in creditore rei fiscalis, qui est
debitor p̃tij rei venditæ. l. bñ à Zenone. C. de quad.
præscr. quia cũ p̃tium statim fisco restituere teneat̃,
nullamq; vtilitatem pcipiat, cõfessio facta sibi pro-
dest. Quintò fallit in muliere cõfitente recepisse pe-
cuniã, ut pro mutuo intercedat. tex. in l. antiquæ. C.
i ad Velleia. & ibi ponitur rõ in gl. quę est clara. *i* Sed
contra p̃dicta oppo. ꝙ exceptio non nu. pec. nõ pro-
sit creditori ẽt debitori confesso: vñ oppo. de le. j.
C. de fal. cau. ad leg. Huius timore contrarij, Doct.
16 singulariter limitãt, hanc † materiã hr̃e locũ in con
fessione emanata in actu inter viuos: secus in confes
sione emanata in vlt. voluntate. Rationem dñt Doc.
quia qñ quis confitetur aliquid recepisse in vlt. uo-
luntate, non præsumitur facilitate aliqua confiteri,
nec spe aliqua futuræ sibi numerationis, cum poti᷒
de morte cogitet quam de cupiditate pecuniæ, & iõ
eo mortuo non cõpetit exceptio non nu. pec. hęredi
suo: quod verum intelligit priuilegiatiuè, vt agens
probare teneat̃: competit tñ iure cõi, si hæres velit
probare confessionẽ fuisse erroneã. ista est glo. sing.
in l. j. C. de fal. cã ad. leg. & est notabilis limitatio ad
hanc materiam. Et iõ pone, vsurarius qui hẽt contra
instr̃m de duplo veræ sortis, iste vsurarius in testõ
suo timẽs Deũ, confitet̃ ꝙ hoc instr̃m erat fœnerati-
tium de duplo veræ sortis: ipse conualuit, reuocat
testm̃, petit duo millia virtute instr̃i: opponis de cõ-
fessione, ille replicat testm̃ esse reuocatum, & sic oĩa
disposita in testõ, & per cõsequens ẽt confessionem,
arg. in l. 3. §. fi. de adi. leg. quæritur, qd iuris? Docto-
res cõiter in l. gñaliter. C. de non num. pec. dicũt cõ
fessionẽ p̃iudicare, quia p̃sumitur matura & delibe-
rata. Non obst. ꝙ reuocato testõ intelligantur oĩa in
eo disposita reuocata, quia illud verũ, qñ sunt perti-
* nentia ad materiã vltimæ voluntatis: * secus qñ p-
tinẽt ad naturã cõtractus, vel quasi. Vñ si in testõ vẽ-
didero tibi librum, reuocato testõ non reuocat̃ con-
tractus. l. hæredes palam. & ibi gl. ff. de test. facit l. j.
17 §. signare. de assign. lib. Quærit̃, † an exceptioni nõ
k num. pec. renũciari possit? *k* gl. in l. si ex cautione. C.
de non nu. pec. dixit, duo esset consideranda in hu-
iusmodi exceptione. Primum est, facultas opponen-
di. Scdm est, onus probãdi numerationem, quod in
iungitur ipsi agenti. Quantum ad primũ renũtiatio
nõ valet, quia diceretur tolli defensio, quæ est de iu-
re naturali, contra. §. sed naturalia. sup. de iure natu.
Quantũ verò ad s̃m bene renuntiari põt: quia illud
tribuit̃ iure singulari, quod facilè tollitur. l. eius mi-
litis. §. militia missus. de test. mil. & no. gl. in l. anti-
qua. C. ad Vell. qd est dicere, ꝙ exceptioni nõ num.
pec. priuilegitæ renunciari põt: illi aũt, quæ cõpetit
de iure cõi, nequaquam. Sed Cyn. & Iac. de Are. di-
xere contrarium, quorũ sñĩa placet: quia talis exce-
ptio non numeratæ pecuniæ est adinuenta pp præ-
sumptam facilitatẽ eorũ, qui cupiunt mutuas pecu-
nias, ut sup. dictũ est: qua igitur facilitate cõfitẽtur,
eadẽ inducerent̃ ad renunciandum, arg. in l. doli. §.
diuersum. ff. de nouat. Præterea nonne creditores in
ducerent̃ ad delinquendum si inducãt debitores ad
confitendũ & ad renunciandũ? cõtra l. cõuenire. de
pact. dot. Tabel. tñ ex consuetudine faciunt renun-
ciare. Quid igit̃, si talis confessus renũciauerit cum
iur̃o? Dicite, aut confitetur se debere & iurat, & tũc
iurm̃ nihil operat̃: quia sicut confessio hẽt tacitam
cõdõnem obligationis, si pecunia numeratur, ita &
iur̃m. l. fi. C. de nõ nu. pe. Aut cõfitet̃, & renũciauit,
iuratq; renunciationi non cõtrauenire, tunc de iure
ciuili iurm̃ non valet. l. non dubium. C. de leg. iure
Canonico tenet, c. cum contingat. extra de iureiur.

ADDITIONES.

a Quæ autem sit differentia inter apocham, antapocham &
chirographum, vide in l. plures apochis. C. de fide instrum in
gl. & in l. ... § Titius. ff. de condi. indeb. in gl. & Doct.
b Vide late Bellon. supra de oblig. in prima glos.
c Præmitte et, quod non refert quoad modum procedẽdi, an
hęc cautio sit stipulatione vallata, an ne, licèt bene referat quo
ad excipiendum: quia qñ interuenit stipulatio, excipitur de nõ
nu. pec. sed si non interuenit, datur exceptio in factũ, & non vl-
tra. C. de non nu. pe. & hic in gl. Item refert, quia qñ stipulatio
intercessit, agitur non num. pec. vt hic in glo. Sed qñ non inter-
cessit, tunc dicit Bar. in l. j. ff. de condi. ex lege, ꝙ si certum venit
in cautione, datur certi condictio ex literarum obligatione. Si
autem incertum, tũc datur actio ex literarum obligatione per
leg. non inter, de actio. & oblig. & ista obligatio est ciuilis, sed
inefficax ante biennium, post biennium verò efficax, licet alij
contractus sint de iure gentium. l. ex hoc iure.
d De hoc, qualiter scriptura priuata pbet, vide in auth. cõtra
qui propriam. C. de non nu. pec. per Bal. & alios. & in l. plures
apochis. & l. comparationes. C. de fide instr. vbi ẽt ponitur, qua
liter probetur scriptura alicuius. & in l. instr̃a. C. de probat. &

in c. 2. per Cano. ext. de fi. instr. & Bar. in l. nuda rõ. ff. de don. uide Bal. in l. in bo. fidei. C. de reb. cred. & de iurein. Et qualiter scripturã illius, qui habet officium de publico, thesaurarij uel alterius, probet, uide in l. quædam § numularios. ff. de eden.

e . Et sic in effectu habes conclusionem, ꝙ ante biennium cõpetit exceptio non nu. pec. quæ si fuerit opposita, ipsam opponẽs non tenetur probare, vt infra in gl. in uer. obligetur. sed creditor dẽt probare, pecuniam esse numeratam. Similiter ẽt cõpetit hæc exceptio post bienniũ, & similiter exceptio doli gñalis, ut vult gl. hic, & in l. si ex cautione. C. de non nu. pec. Sed tamen dr̃a est, quia ista quæ competunt post biennium, debent probari per reũ eas opponentem, qui probabit indebita per testes qui interfuerunt, vel per conf ssionẽ creditoris, qui forte affirmabit se nunquã numerasse, ut infra dicetur in gl. in versi. cad. non aut poterit probare per iurm̃ actoris, quia hic actor non cogitur suscipere, sed potest recusare, quia lapsus termini biennalis est iusta cã recusandi iuramentum. l. in cõtractibus. C. de non nu. pec. secus autem in illa quæ competit ante biennium, quia illam cogitur probare creditor, ut infra dicam.

f Sic ergo, ut ex ista scriptura, siue chirographo agatur, duo requiruntur pro forma, vnũ ex parte cauentis, aliud ex parte cõfitentis. Nam primò dẽt illud chirographum continere cõfessionem partis ex cã mutui spe futuræ numerationis, & ideo dr̃ ꝙ debet continere tale instr̃m confessionem, quia secus si non contineret illa cautio cõfessionem, sed solũ numerationẽ: tũc. n. si instr̃m attestatur de numeratione, non habet locũ ista oblĩgatio lr̃arum, nec illa literarũ nascitur obligatio, sed oritur obligatio re i. ex mutuo recepto, ut supra, quib. mod. re contrahi. obl. in prin. ut hic in gl. nisi redarguatur instr̃m de falso, secundũ gl. in d. l. si ex cautione. Et iõ no ꝙ in instr̃o publico est dr̃a an dicatur, talis confessus est habuisse & recepisse, an dicatur, habuit & recepit, quia primo casu nõ probatur numeratio, iõ põt opponi exceptio non nu. pe. Secundo casu sic, ideo non põt opponi exceptio, secundum gl. in d. l. si ex cautione. Sed in priuata non est dr̃a, an debitor confiteatur habuisse & recepisse decẽ à tali dante & soluente, an dicatur, habuit & recepit, ita vult gl. in l. si non singuli. C. si cer. pet. Ite est dr̃a, an ĩ instr̃o publico dicatur, confessus est habuisse & recepisse decẽ, prout habuit & recepit, & confessus est recepisse decẽ, prout habuit & recepit in præsentia mei Notarij, quia primo casu est sola confessio, in secundo verò probatur numeratio, secundum Bar. in d. l. si ex cautione. Quid aũt, si in instr̃o dicatur, confessus est habuisse decẽ à tali dante & soluente? Dic ꝙ est sola confessio partis, nec per hoc probatur numeratio. Ex cã mutui iõ dixi, quia si ex alia cã & in alijs reb quam in quib. consistit mutuũ, quis confiteatur, certe confessio facta statim præiudicat. l. generaliter. C. eod. de non nu. pe. Fallit in dote confessata, in qua est statutum tempus ad excipiendum. l. fi. & auth. ibi posita. C. de dote can. non nu. Fallit etiam in solutione debiti, vbi statuitur tempus 25. dierum. l. in contractib. §. super cæteris. C. de non nu. pec. In alijs autem rebus, quæ non consistunt pondere, numero, &c. habet locum exceptio rei non habitæ, sed excipiens debet probare, ut scriptum est in apparatu supra.

: Spe futuræ numerationis ideo dixi, quia si ex cã de p̃terito confiteor me debere tibi decem, nõ attendimus numerationẽ, sed an præcedens causa fuerit iusta & solennis, ut l. si aduersus. & l. generaliter. C. de non nu. pec. Et Ful. in l. 2. in fi. ff. si cer. pet. dixit an fuerit ex causa donationis, vel per errorem, vel præcedente stipulatione, uel sine, ut hic in gl. in uer. debere.

Dispõnẽ expressam uel tacitam, ideo dixi, quia secus quãdo non continetur expressa uel tacita dispõ in ista confessione, quia tunc confessio extraiudicialis non inducit obligationem, sed probationem. l. Publia. in fi. ff. deposi. Et est expressa dispõ, cũ confiteor me habuisse & recepisse decem, & promitto restituere. Tacita est, si confiteor me recepisse, & debere decem ex cã mutui, nam tacitè intelligitur hæc dispositio, & ideo reddẽ. Et sic no. ꝙ confitens se debere ex causa mutui, uidetur fateri & promittere de soluendo, & restituendo, vt hic in gl.

Sed quia hoc dictum est dubiũ, & habet quinq; varias opin. ideo uide Cyn. & Pet. in l. si ex cautione. C. eod. & glo. contrariam in authen. rogati. in uer. confessis. C. de testi. in l. qui pecuniam. in uer. astringit. ff. si cert. pet. Bart. in l. si ex cautione. in prin. & Sal. & Bald. in uer. decimo quarto. Ang. & Bald. in d. l. si nõ singuli. C. si cert. pet. & ibi Ful. Imo. in l. 1. § si quis ita. uer. & hoc uo ff. de uerb. obl. An opponens exceptionẽ nõ nu. pecuniæ ante bienniũ teneatur etiam probare, vel ne, & de materia non nu. pecuniæ, uide in §. idem iuris. infra de excep.

g Hoc uerũ dicas ĩ illa exceptione, q̃ opponitur ante biẽniũ, secus in illa q̃ opponitur post, puta in exceptione doli, q̃ appellatur in factum, & competit post bienniũ, vt vult glos. in l. si ex cautione. C. eo. de non nu. pe. q̃ ẽt potest cõpetere post, vt uoluit gl. præcedens, in uer. debere. quæ istas probat opi. ut ibi scripsi.

h Adde ẽt aliud priuileg. in deposito, ut si pecunia, vel alia res est oblata alicui, per l. obsignatione. C. de sol. illa non põt per nouã personam sequestrari, vt sequestrũ ualeat, ita uoluit Lud. Ro. in l. si mora. ff. sol. ma. all. tex. in auth. de deposito. l prin. Et an pecunia deposita, seu dominium pecuniæ depositæ, transeat in eũ, cuius nomine est deposita, vide Cyn. in l. acceptã. C. de usur. ꝙ sic, sed Bald. contra in l. si ego. ff. de neg. gr. & vide Bart. in d. l. acceptam. Vide de alio priuilegio in c. quemadmodum. extra de iureiu.

i In quib. casib. nõ habeat locũ exceptio non nu. pec. & in qb. habeat, uide hos casus notatos in l. in cõtractibus §. 1. C. de nõ nu. pec. Adde ꝙ exceptio non nu. pec q̃ non potest post biennium opponi, non hẽt locum contra ecclesiam, nec etiam ciuitatem, quia illæ q̃ncunq; possunt opponere, ut no. Bald. in authẽ. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. ecc. Bal. in l. 2. in fi. ff. si cer. pe. & Doct. in l. ciuitas. si cer. pe.

• Reuocato testamento, non censetur reuocatus contractus in eo factus. Bell. consi 61. nu. 8. cum seq.

k Intellige tu, ꝙ põt renũciari, quia licẽt debitor hẽat hoc priuilegium, vt ante bienniũ opponendo exceptionem nõ nu. pe. transferat onus probandi in creditorem pecuniam esse numeratã, nec ipse hẽat aliquod onus, tñ renunciando põt hoc onus probandi in se suscipere, ut hic, & in d. l. si ex cautione.

TITVLVS XXIII.

De obligationibus, quæ ex cõsensu contrahũtur.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de obligationib. quæ re, uerbis, & literis contrahuntur: uerum quia sunt & aliæ, quæ consensu conficiuntur. §. fi. sup. de obli. ti. generali. ideo de his tractaturus intitulauit de oblig. quæ ex consensu contrah.

SVMMARIVM.

1 *Quare obligationes dicantur ex consensu.*
2 *In cõtractib. qui consensu fiunt, uenit omne quod bonum & æquum est.*
3 *In stipulatione id solum uenit, quod expressum est.*

Consensu fiunt obligationes. Duas hẽt
partes. In prima dcm̃. In secũ
da rationem ponit. Scda ĩbi, ideoque aũt. Non sum-
a matur breuius. a No. j. obligationes prouenientes ex
locatione, emptione, societate & mãdato appellari
1 consensu contractas. No. rationẽ, ꝙ † ideo appellãtur
b obligationes. consensu, b nõ quia aliæ obligationes
qualitercũque p̃ueniẽtes nõ causent ex cõsensu: sed
quia illæ nõ cãnt solo cõsensu, sed istæ sic. In istis. n.
nõ est opus scriptura uel lr̃is, quia lr̃æ subãm p̃bẽt illi cõtractui. In istis ẽt nõ est opus p̃sentia cõtrahẽtiũ, imo uniri pñt p epistolã, vel nuntiũ: & in hoc differt ab obligatione verborũ, q̃ stipulõ est appellata, ppea ꝙ uerba solẽnia subãnt illũ cõtractũ. In istis ẽt nõ est opus traditione rei, nec rei ĩteruẽtu. Si. n. emo à te rẽ, ẽt antequã tradas, pfectus est cõtractus, & oblõ nata. & ĩ hoc differt a mutuo, cõmodato, deposito, pignore, oblõe indebiti: nõ. n. ante dr̃ mutuũ quã sit res data; & eodẽ mõ nec cõmodatum, nec depositũ. Illique contractus ideo appellant re, quia rei tradõ perficit contractum, & subat. Isti uero, de quib. hic, ideo appellant consensu, quia solus consensus circunscripta quacunque solennitate verborum, quacunque tradõne rei perficit contractum, & ideo consensu obli-
2 gationes appellantur. No. quòd † in his contractibus
uenit

uenit omne quod bonum & æquum est. conc. l. qui
tantundem. ff. de neg. gest. l. quæcunq́; §. fi. ff. de uer.
b obl. † at in stipulatione uenit id solum, quod uerbis
c expressum est, c nec aliquid extrinsecus subintelligi-
tur. l. ita stipulatus. §. Chrysogonus. l. in conuentiona.
lib. & l. quicquid astringendæ. ff. de uerb. obl.

ADDITIONES.

a Hoc dicit. Solo cõsensu etiam inter absentes adhibito, absq́; re, uerbis, literis, vel præsentia oritur obligatio in uenditione, locatione, mandato, & societate. Et in his supplet officium iudicis, in quantum bonum & æquum uisum fuerit. h. d.

b Adde tu, quod licèt istæ obligationes celebrẽtur consensu, quod nõ tamen omni consensu celebrantur, sed requiritur quod sit consensus ad hoc adhibitus. Vnde si ego dicerem uni, ut venderet talẽ rem meam, & alius hoc audiens iret & uenderet, certe ego non obligarer: quia licèt adhibuerim consensum non talẽ adhibui illi, quod possit vendere, hoc uoluit gl. in l. j. ff. de contrah. emptio. Quid aũt si misi tibi literas, vel nuntiam de vendendo, & antequam nuntius, uel literæ ad te peruenirent, reuoco mãdatum, & me pœnitet, nihilominus nuntius ignorat, & uel tibi vendit, uel literas dat, an teneat obligatio? Tenet gl. quod sic, in l. j. ff. de cõtrah. emp. Sed Doc. tenent contra, quia nuntius non contrahit, nec literæ, sed consensus domini, qui ante contractum deficit, & ideo contractus nullius est, casus est in c. 1. de proc. lib. 6. & l. si pater. 2. resp. ff. de manu. uin. Ex quo tamen non est quæsitũ ius aduersario, potest uenditorem pœnitere, tenetur tamen ad dãnum & interesse si quod esset, quia non certiorauit aduersariũ. l. qui hominem § si Titius. ff. de sol. & § item si adhuc: Institu. mand. & l. qui autem. § constituere. ff. de const. pec. & per Bald. in l. multum interest C. si quis alteri, vel sibi. & Angel. in l. si procuratorem absentis. ff. de proc.

c Videtur obstare, quod no. Bell. lib. 2. supp. c. 5. ubi in mutuo, quod est stricti iuris, uenit quod bonum & æquum est. cogita.

TITVLVS XXIIII.

De emptione & venditione.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra uisum est de obligationib. ex consensu: uerum quia illæ consistunt aut in emptionib. & uenditionibus, aut locationib. & conductionib. uel societatib. uel mandatis, ut supra tit. 1. in princ. ideo de his tractaturus, ab ista incipiens, de emp. & uend. intitulauit.

SVMMARIVM.

1 *Scriptura non est necessaria ad substantiandum actum.*
2 *Duplex est contractus emptionis & venditionis.*
3 *Vbi quis aliquem actum manu propria scripsit, non habet necesse illũ subscribere.*
4 *Quid perdat emptor uel uenditor, si à uenditione recedat.*
5 *Actus potius appellatur à uera substantia quam ab eius qualitate.*
6 *Venditor, qui recipit arrhas, non tenetur ad interesse recedendo à contractu uenditionis, si reddat arrhas duplicatas.*
7 *Si emptor det pecuniam venditori, in dubio præsumitur dedisse loco pagamenti uel solutionis.*

Emptio & venditio. Diuidit in duas partes. Nã in prima tractat de emptione & uẽdõne, quæ sine scriptis conficit. In scda tractat de ea, ad cuius subam scriptura requirit. Scda ibi, sed hoc qdẽ. h. d. in summa. Emptio & vendõ solo consensu cõtrahit,
a iõ neq; rei tradõ, neq; arrha, a nec ptij numeratio fuit necessaria: de re tñ tradenda & ptio numerãdo simul conuenire debẽt. No. j. emptionẽ & uendõnẽ solo consensu pfici, & ppea nec rei tradõnem, nec pcij numeratio nẽ, nec arrhæ dationẽ esse necessariã: istæ n. emanant non ad substantiã cõtractuũ, sed ad illũ exequendũ. conc. l. ij. §. j. ff. eo. Opus tñ est de his oĩb. inter contrahentes conuenire, vt hic, & l. j. ff. eo.
b No. ij. rõne arrhæ b contractũ non subari, sed arrhã contractus initi argm̃ siue pbõnẽ pstare. conc. l. qd sæpe. ff. eo. Itẽ colligitis, † scripturã nõ esse necessa-
1 riã ad subandũ contractum bo. fidei, sed solũ emanat ad probandũ: vbi igit fides rei gestæ alr pbari põt, scriptura nullius momenti reddit. l. nõ idcirco. C. cõ. utr. iud. l. pactũ. C. de pac. l. cõtrahit. ff. de pig. Simile videmus in testõ in scriptis, & in testõ nuncupatiuo. l. hac cõsultissima. C. de testa. No. in uers. sed
2 hoc quidẽ. † duplicẽ esse contractũ emptionis & uẽditionis: vnũ, qui innitit sine scriptura subali, aliũ, qui concipit mediante scriptura subali. cõc. l. cõtractus. C. de fi. instr. No. contractũ, qui concipit in scriptis, nõ alr dici perfectũ, qñ scriptura fuerit cõpleta, vel manu tabellionis, vel ab alio, dummõ scriptura fiat a contrahentib. Itẽ colligitis sing. ex hoc tex. quod paria sunt, scripturã confici manu propria, & confici manu aliena, propria tñ subscribi. Ex quo colligitis, quod
3 ubi quis scripsit aliquẽ actũ manu propria, non hẽt necesse illũ subscribere. Et ppea dixit Bal. in l. cũ antiquitas. C. de testa. quod si mercator uel alius scribat in literis, Ego talis cõfiteor recepisse, &c. quod licèt nõ subscribat nomen proprium, litæ tñ probant, & dicatis,
4 vt ibi. Item no. quod † si emptorẽ pœnitueris cõtractus arrhis traditis, perdit illas arrhas. Si verò venditorẽ, restituit arrhas duplicatas. conc. d. l. contractus. C. de fi. instr. Gl. j. ibi, perficitur. Et hoc verum, dummõ in tali contractu demonstratũ fuerit, quid, quale, quãtũ venerit, vt hr in d. l. necessario. C. de peri. & com. rei ven. Glo. super ver. cõficiuntur. ibi, §. & licet. Hæc opin. Plac. cõior vr. Ex qua colligitis, quòd aliqñ super actu emanat scriptura ad actus probõnẽ, & tũc ille actus non dr actus in scriptis, quia modi probandi actũ ueniunt extrinsecus ab ipso actu, vnde nullã tribuunt actui nõiationem. Aliqñ conficitur scriptura ad subandum actũ, & tunc tribuit actui nominationem. Hinc est, quòd dr duplex esse testm̃: in scriptis, ad cuius subam necessaria est scriptura; quoddam est testm̃ nuncupatiuum, siue sine scriptis, quia ad illud subandum non interponitur scriptura, sed ad probandum. l. hac consultis. §. per nuncupationẽ. C. de testa. In ea. gl. in fi. Tene menti hanc gl. ex qua
5 colligitis, quòd † actus potius appellatur à uera substantia, qñ ab eius qualitate: vnde cum emptio causetur ex consensu & qualitate scripturæ, quando hoc agitur, potius appellatur contractus emptionis in scriptis, quàm contractus solius scripturæ. Gl. super ver. cõpellitur, diuiditur in duas par. In prima quærit, qua actione teneatur venditor recedens à cõtractu præstare arrhas. In ij. quærit, nunquid teneat ultra duplicationem arrharum ad interesse, si magis emptoris intersit. In iij. format vnã qõnem incidẽtẽ circa prædicta. Scda ibi, sed nunquid. Tertia ibi, sed quid si dederit. In ea. gl. ibi, ut dcm̃ est. Et hãc tenuit glo. in l. contractus. C. de fi. instr. In ea. gl. ibi, l. fi. Col
6 lig. ex gl. duas opi. Prima, † quòd uenditor, qui recepit arrhas, non tenetur ad interesse, si vellet recedere a cõtractu, & restituere arrhas duplicatas. Et ꝓ hac snia, quam cõiter tenent Doc. faciunt iura & rõnes in gl. allegata, allegatæve. Secundo introducunt Doc. l. si fundus. §. j. ff. loc. quæ l. parum facit. Tertiò

mouent ipsi, qa emptor petẽdo interesse & arrhas, si
videret sibi contrarius, iõ repellendus. Nam inquãe
tũ petit interesse actione ex contractu, vr affirmat
contractum valere, l. j. de act. emp. Inquantũ petit ar
rhas, vr consentire cõtractum rescindi posse, vt hic:
& l. contractus. C. de fi. instr. Sed hæc ratio non pla
cet, quia emptor qui petit interesse actione ex cõtra
ctu, non petit arrhas vltra interesse, sed illæ arrhæ ve
niunt computandæ in isto interesse. Item mouentur
ipsi, quia non debet venditor affici pœna duplici, &
condemnationis interesse, & condemnationis arrha
rum. Sed hęc non bona, quia solum punitur vnica pę
na. l. interesse, sed in illo interesse cõputan tur arrhæ.
Sed tñ pro Doctoribus allego primò hunc text. qui
dicit, licitũ esse recedere sine pœna: postea dicit, nisi
arrhæ fuissent traditæ, quia venditor tunc ad dupli
cationem tenet, ergo nõ ad dotale interesse, quia ex
ceptio in vno, vel in duobus, firmat regulã in cõtra
rijs. §. vt ãt, in Auth. de non alienan. Itẽ p cõi opi. in
troductio. l. post diẽ. ff. de lege cõmiss. vbi venditor re
cipiens pretium post diẽ, pindicat sibi in recessione
contractus, ergo eodem mõ petitio p pœnã arrharũ,
vr præiudicare in petitione interesse. Et ad hoc facit,
qd no. gl. in l. 2. C. de iure emphyt. vbi hr q dñs, qui
post trienniũ recipit pensionẽ ab emphyteuta, vr re
nunciasse pñti deijciendi: ergo sic in proposito. Et
ista est cõis opin. Io. & Bulg. ut teneat ad interesse, &
in eo computentur arrhæ. Pro qua facit, quia non vi
dentur cõtrahẽtes renunciare iuri petendi interesse,
qd prouenit de iure cõi. l. mr. ff. de inof. testa. Sed rñ
dete, q hoc non prouenit, quia contrahentes videan
tur renunciare, sed quia lex ita statuit, ut arrhis præ
stitis non hẽat locum petitio interesse. In ead. in fi.
duo operatur. Vt si emptor pdat arrham datã, & te
neat seruare contractum, & consequẽter solueret to
tum pretium. Sed hic dubitatur: pone quod emptor
simpliciter tradiderit pecuniã venditori, nec expri
mat, an pro parte pagamenti, an verò noie arrharũ
7 tradat, quid erit? † In dubio præsumitur traditum
loco pagamẽti. l. 2. C. quando lic. ab emp. discedere.

ADDITIONES.

a Quæritur, nunquid contractus arrharũ sit cõtractus de p se, an ne. gl. in l. contractus. C. de fide instru dicit q sic, & bñ, sed tñ hẽt dependentiã ab al. o. & ita saluatur opinio Mart. ibi qritur ẽt, nunquid pro arrha possit dari aliud quã pecunia, puta annulus, vel alia res. Dic quod sic. l. 2. C. qñ lic. ab emp. disce. Quæritur ẽt, an arrhæ dari possint in alio contractu quam emptionis. Dic q sic, quia contractus cohęrens alteri contractui, ut sup. potest ẽt adhęrere alijs contractibus, sed tñ frequentius imponitur in cõtractu venditionis, ut hic. Quartò quæro, qua actione petatur restitutio arrharum duplicatarũ. gl. hic in verbo, cõpellitur, dicit q triplici actione. s. cõdictione ex hac lege, & officio iudicis, & actione ex empto, de qua per Saly. in d. l. contractus. Quintò quæro, an restitutis arrhis duplicatis nihilominus possit agi ad interesse. Dic, q sunt hic opi. in gl. Bar. tenet opi. Bul. & Io. q possit, quia per specialem prouisionem hominis non vr recessum à generali prouisione legis, ut not. in l. 2. C. de iure emphy. Sed Sal. in d. l. contractus, tenet primam opi. s. Mart. & Azo. q restitutis arrhis duplicatis non possit agi ad interesse, quia hoc uidentur tacite agere contrahentes, cum tradunt arrhas, vt licitum sit discedere perdendo arrhas duplicatas: & uidetur uel sic hic tex. & in d. l. contractus. & hęc opin. vera, ubi contractus erat perfectus, alias ex contractu nõ perfecto, non agitur etiam ad interesse, ut no. in d. l. contractus.

b Quid aũt, qñ est datũ aliquid alicui pro arrhis, & pro pagamẽto, quæ pars intelligitur data pro pagamẽto? Dic q dimidia pars, quia copula, Et, diuidit in partes. l. 1. C. si plures una sent.

l. nomen filiarum. § portionis, de uerb. sign. Sed quid si uendita
est res pro decẽ, & duo uel tria data sunt simpliciter, nõ expres
so nomine arrharum, uel an loco arrharum solum quid ẽt. Dic
q pro utroque illa tria data censeatur, ut no. gl. in l. 2. C. qñ lic.
1 ab emp. disced. Et sic no quod licet contractus emptionis perfi
ciatur solo cõsensu, nec ab eo quis recedere possit regulariter,
si habet facultatem rei tradendę, tamen si sunt datę arrhæ, ui
dentur partes consentire potestatem discedendi a uenditione,
ubi alias non possent, ita uoluit Bar. in l. j. ff. de actio. emp.

SVMMARIVM.

1 *In venditione pretium debet esse certum.*
2 *Pretium rei venditæ potest conferri in arbitrium tertij.*
3 *Quando assumpto arbitro super contractu à persona recedatur, & ad arbitrium boni viri recurratur.*
4 *Venditor non tenetur transferre dominium rei venditæ.*
5 *An valeat pactum, quo in venditione venditor promittit de dominio transferendo.*

§. Pretium autem.

In cõtractib. à pso
na recedit. a h. d.
a No. j. † pretiũ emptionis & venditionis debere esse
1 certũ cõcor. i prin. sed iõ hic repetit, vt aliqd addat:
facit. l. q Romæ. §. Callimachus. de ver. obli. §. ius au
tem. & ibi gl. supra de iure nat. gen. & ciui. Item col
ligitis, paria ẽe pretiũ ab initio certificari, vel ab ini
tio certũ esse, & ex post facto declaratione tertij certi
2 ficari. Itẽ colligitis, q † pretiũ rei venditæ põt cõfer
b ri in arbitriũ b tertij. Et idẽ est in pẽsione rei locatæ.
conc. l. fi. C. eo. No. q tertio nõ arbitrãte nõ reducit
res ad arbitriũ boni viri, qd pulchre videbitis in gl.
in verbo, diffinierit, & facit. l. si qs arbitratu. de ver.
obli. No. bonũ esse argumentũ de cõtractu emptiõis
c c ad cõtractũ locationis. conc. l. si merces. ff. loca. gl.
sup ver. æstimauerit. in fi. & dicet in §. emptio. Gl. su
per ver. noiatim. in fi. Nec ob. hic. §. fi. quia ibi loqui
tur in cõuentione facta cũ creditore mutuante, qd
est spãle, vt creditores eliciant ad seruiendũ egẽtib.
alioquin pauci & rari reperirent, q seruire vellẽt: sed
secus est in casu nro, quia si nõ vendit vni, vendet al
teri. gl. super ver. diffinierit. ibi, boni viri. Si quærat,
3 an † qñ arbiter est assumptus super cõtractu, a psona
recedat, & actus ad arbitriũ boni viri reducat. Dici
te, aut fuit assumptus ad diffiniendũ tale quid, quod
fuit, vel est de substantia cõtractus; puta, rẽ vel pre
tiũ in emptione; aut est assumptus ad diffiniendũ ta
le quid, qd est accidentale cõtractus. Priore casu aut
iste arbiter nullo mõ iudicauit, & tunc non hẽt locũ
reductio ad arbitriũ boni viri. l. si quis arbitratu. de
ver. obl. Aut arbitratus est, sed inique, & tunc redu
ctio fiet. Rõ dfiæ, quia qñ arbitratus est, iã cõtractus
est pfectus, & ex eo orit actio, cui deseruire pt iudi
cis offm, per qd iniquitas moderari põt. Sed qñ nul
lo mõ arbitratus est, nõ est adhuc pfectus cõtractus,
nec aliqua actio est orta, sup qua fundari possit iudi
cis offm, & pptere a reductio nõ põt fieri ex defectu
officij iudicis, qd cessat. l. 4. C. depos. Posteriore ve
rò casu si æquè diffinierit, res clara est, non est quere
læ loc. Si verò iniquè, reductio pt peti, rõne de qua
sup. Si uero nullo mõ diffinierit, iterũ reductio peti
põt: quia licẽt accidẽtia cõtractus nõ fuerit diffini
ta, tñ ex quo cõtractus recepit substalia sua, ex eo orit
actio, cui põt deseruire iudicis offm, & reductio im
probari, & ita loquuntur leges in glo. allegatæ. glos.
4 super ver. traditur. ibi, l. ex empto. Colligit. s ex
d gl. quod † venditor non tenetur transferre d dñiũ,
nisi

nisi rei vẽditæ, & propterea permissum est, rẽ alienã vendi posse. l. rẽ alienã. de cõtrahen. empt. Sed dices tu, quare igit̃ tenet̃ emptor transferre dñium pretij in venditorẽ? gl. in l. ex empto. de act. emp. dicit q̃ iõ emptor ad hoc tenet̃, qa est obligatus in genere: hẽt. n. latas habenas ad q̃rendũ pretium, cuius possit transferri dñium: sed venditor est obligatus in specie ad rẽ tradendã, & iõ ei facilius subuenitur, arg. in l. statu liberũ. §. illud, de statu lib. iuncta. l. qui. §. fi. de soln. Ex quo infert Bar. q̃ si venditor esset obligatus in genere, vt quia vendidisset decẽ corbes frumẽti, vel decẽ metretas vini, tenet̃ eadẽ rõne dñium transferre. allegat, l. si sterilis. §. cum per vẽditorem. de act. emp. In ead. gl. ibi. §. aliæ. Pro hac opin. Mart. allegari possent multa: sed allego inter cætera casũ in c. qui studet. j. q. j. allego tex. in c. si facta. si de feu. fu. cont. allego casum in l. si quis rẽ alienam. de act. empti. cui non cõuenit illa trita respõsio, q̃ ibi liberet̃ p̃standointeresse, quia alioquin ibi frustra diceret̃, q̃ medio tp̃e dñium suscepisset. In ea. glo. l. 4. Et pro hac sñia allegatur casus in l. si factũ reis. de acti. emp. Suadetur rõne, quia in actione ex empto venit rẽ tradi. l. ex empto. de act. emp. sed obligatio rẽ tradi, est facti, l. vbi aũt non apparet. §. qui id quod, de verb. obl. sed in obligationib. facti tenet̃ quis p̃cisè ad interesse. l. si ab alio. de reg. iur. l. stipulationes nõ diui. versi. Celsus. de verb. obli. ergo venditor tenebitur præcisè ad interesse. In ea. gl. in fi. Et hæc concordia cõiter tenet̃, pro qua allegat Bart. rõnem, q̃ obligatio, quæ venit ex actione ex empto, nõ est meri facti, imò mixti: participat. n. de obligatione rẽ dari, & de obligatione faciendi. l. in conuentionalib. §. fi. ff. de verbo. obliga. vnde media eligitur via, vt si habeat facultatem rei tradendæ, tradat; si non, tunc liberetur præstando interesse, & in hoc sapiat naturã obligationis facti.
5 Quęritur, † vendo tibi rem pacto apposito, ut teneatur trãsferre dñium, an valeat contractus venditionis? Dicite q̃ non, casus est in l. fi. ff. de condi. ob. caus. Eodem modo contra, si vendo tibi rem pacto apposito, ut non tenear transferre dñium, non valebit contractus venditionis. l. cũ manu sata. §. fi. de cont. empt. dẽt igitur res simpliciter vendi, nulla habita mentione transferendi dñij, uel non transferendi. l. ex empto. in princ. de act. empti.

ADDITIONES

a Et sic patet q̃ in contractibus regulariter nõ receditur à persona debentis arbitrari, ut hic. Fallit, quando per accidens confertur in uoluntatẽ alterius contrahentium, l. casu quo potest conferri, quia tunc recurritur ad arbitrium boni viri. l. hæc vẽditio ff. eo. Secũdo fal. si arbitrator assumptus fuerit pro aliquo accessorio alicuius contractus iam perfecti, vt si uendo tibi fundum cum vno de duobus meis arbitrio Titij. ar. ff. eo. l. si in emptione. Tertio fallit, quando debet arbitrari & iniquè arbitratur, l. si societatem. § arbitrorum. ff. pro soc. nam his casib. etiã receditur a persona, secundum Bar. in d. l. si quis arbitratu. sed in vltimis voluntatibus bene receditur a persona ad substantiã legati. l. fin. §. sed si quis. C. commun. de leg. & l. 1. de leg. 2. siue sit collatum in personã tertij, siue hæredis, eo casu quo potest, vt habetur in l. sicut de leg. j. ubi velare potest fieri, licet non expresse. l. senatus. § legatum. ff. de leg. j. de quo uide de prædictis ad pœnæ commissionem, l. multa. de cond. & demonst. per glo. & per Bar. in l. j. ff. de leg. 2.

b Quæri põt, quando quis dicatur iniquè arbitrari. glos. dicit, quando excedit dimidiã iusti pretij, & hoc est clarum. l. 2. C. de rescinden. uend. aliás autem statur arbitrio iudicis. Bartol. tenet in d. §. arbitrorum. quod dicitur iniquè arbitrari, quãdo arbitratio est in plus, uel minus sexta parte totius.

Quæritur etiam, an ille, cuius arbitrium est electum, cogatur arbitrari? Dic s. gl. in l. fi. C. quod si est arbiter, nõ cogitur nisi adiecta pœna, uel aliquid loco pœnæ. l. diem proferre. § fi. ff. de arbit. si est arbitrator, tunc cogitur postquam acceptauit. Sic ẽt cogitur quis cõsulere in cã, uel puncto sibi commisso, ut dicit glo. in l. sacris. C. de prox. sacrorum. lib. xij. sicut quis tenetur iudicare. l. sãcimus. C. de aduo. diuer. iud. de quo uid Io. And. io addit. Spec. in titu. de requisitione consilij. uer. sed numquid. Quæritur et, an talis arbitrator debeat ferre hanc suam sententiam præsentibus partibus. Dic quòd sic, uel saltem debet ferre eis legitimè citatis, secundum Bar. in d. l. si quis arbitratu.

c Adde tñ, q̃ licet emptio cõueniat cum locatione in istis duobus, quia sine pretio nulla earum contrahitur, & illo non arbitrante nulla est uenditio & locatio, ut hic: tñ differunt in plurib. nã in emptione spectat periculum emptori, ẽt ante traditionẽ: puta si uinum uenditum effundatur post degustationẽ. l. j. ff. de peric. & commo. rei uend. & no. in s. eo. §. cũ aũt. sed in locatione non, l. ex conducto. §. j. & ij. ff. loca. Secundo differunt, quia uenditor tenetur uel rem tradere, si habet, uel præstare interesse, sed locator aliquando excusatur, puta si superueniat ei necessitas retinendi rem locatam. l. iij. C. loca. Tertiò differunt, quia uenditio est titulus habilis, ad translationem dominij: l. ex empto. secus in locatione. l. non solet. C. locati.

d Quęritur etiam, an in emptione & uenditione uenditor cogatur præcisè rem tradere, an verò liberetur præstando interesse de quo per Bart. in l. si sterilis. §. cum per uenditorem. ff. de act. emp. in gl. De hoc, an uenditor præcisè teneatur tradere rẽ, uel ne, uide Bal. tenentem secundam opin. tanquam communẽ huius gl. licèt gl. ibi tenuerit primam hic: & uide etiam ibi Bal. circa fi. l. qui dicit, q̃ ubi de uenditione est factum instrumentum publicum, q̃ omnino compellitur tradere rem, allegat tex. quẽ dicit notabilem in l. qui restituere. in fi. ff. de rei uend. ubi fit mẽtio de condemnato, qui pacificatur huic.

SVMMARIVM.

1 *Possunt allegari in iudicando authoritate poetarum.*
2 *Pro ea parte danda est sententia, pro qua sunt validiores rationes.*
3 *Contractuum quidam sunt nominati, quidam innominati.*

§. Item pretium.

Pretium cõsistere dẽt in pecunia numerata ĩ cõtractu emptionis & uẽditionis, nõ aũt ĩ specie certa vel incerta, ad hoc vt differat p̃mutatio
2 à cõtractu vẽditionis & locationis. h. d. a No. q̃ ĩ emptione & vẽditione p̃tiũ debet discerni à re, ut sciat̃, qd̃ sit pretiũ, & q̃ sit res vẽdita: in p̃mutatione nõ re
1 quirit̃ istud, qa res p̃ re põt dari. No. † posse allegari authoritates authorũ & poetarũ ĩ iudicãdo. l. in tm̃. §. fin. ff. de rer. diuisio. l. septimo. de sta. hom. No. q̃
2 † pro ea parte est dãda sñia, pro qua sunt validiores
b b rõnes. facit l. qui filiũ. circa fi. ff. ad Trebellia. Et q̃d
c dixi ĩ authoritatibus authorũ & poetarũ, c itelligẽdũ est, si sunt approbatæ, aliàs secus: & ideo reprobatur glos. in l. mulier. ff. de iure dotium, ubi dicit glos. q̃ mulier nubes, in dubio intelligit̃ dare oĩa bona ĩ dotem, allegat authoritatem Arist. quod non est uerũ, & Bart. disputauit hanc quæstionem, in quæstione; q̃ incipit, Mulier habens magnum, &c. Gl. super ver-
d bo, speciem contractus, d in fi. No. quòd † sunt qui
3 dam contractus nominati, & quidam innominati, de quibus in l. iuris gentium. in prin. l. naturalis. per tot. ff. de præscrip. verbis. & naturam talium contractuum habetis in glo. Vnde dixerunt quidam, q̃ donatio erat contractus innominatus, quia ex se non pariebat actionem, cũ def̃ cõdictio ex l. si quis argentum. C. de dona. de quo in l. iurisgentium. ff. de pac.
e Item habetis ex hac glo. e rationem, quare permutatio non dicatur contractus nominatus: hanc

eandem

eandē rōnem sensit gl. in d. l. iurisgen. Sed hæc rō nō approbat. Vñ gl. in rub. C. de ret. permut. sensit meliorē rationē: & dixit rōnem esse, quia permutatio remanet in gñali noīe contractus, nec assumpsit nomen specificum, sicut cæteri contractus nominati, ideo permutatio dicitur contractus innominatus. f

ADDITIONES

a Adde. Item præualet opi. quæ validiorib. rōnibus, & argumētis defenditur. h. d. Adde, ꝙ pretium adeo est necessarium in venditione, vt necessaria sit specificatio rerum, nec tamē sola multitudo rerum inducit diuersas & plures emptiones, nisi etiam adsit diuersitas pretiorum. Vnde si venderentur plures res vnico pretio, esset una venditio, non plures. l. si duos. C. de contrahen. emp. gl. in l. ædiles. la. 2. § fi. ff. de ædil. edi. Bar. in l. scire debemus. ver. oppo. de ver. obl. & idem in l. si duo. in 1 col. eo. titu. & resoluta tali venditione pro parte, dicitur resoluta in totum. l. cum eiusdem. ff. de ædi. edic. Adde tu, ꝙ id, quod hic dicitur de pretio, ut debeat esse in pecunia certa, est verum in initio tpe contractus: sed post contractum celebratum res bene pōt solui in alia re, quam in pecunia, volente creditore, nec immutatur natura contractus l. pretij. C. de rescin. ven. Quantitas pretij facit, ut cognoscatur, an sit emptio, uel venditio. gl. sing. in l. 1. ff. de superfi. & hic in ver. agendo.

b Vbi aūt essent pares rōnes, tunc iudex potest gratificari parti magis sibi gratæ, ut notatur in l. cum prolatis. ff. de re iudica.

c De istis authoritatib. poetarū, vide in l. 1. § fi. ff. de re. diui.

d No. ex gl. permutationē propriè esse speciem contractus innoīati, &c. Ea demum pōt agi, quando quis impleuit pro parte sua, uel condictione ob cām, ad repetendum datum, sicut in alijs contractibus innominatis, ut hoc probatur ex hac glos.

e Adde in quantum supra dī, Item habetis ca hac glos. Simile ēt de hac ratione per gl. in rub. C. de rerum permut. Simile aūt Doct. dñt de transa. ꝙ sit contractus innominatus propter generalitatem contractus, de quo per Bart. in l. fin. ff. de pecu.

f Quid autem si trado alicui librum meum pro suo, cum hoc quod ille sit obligatus reficere vltra librum suum decem aureos; erit permutatio, an venditio? Dic, si simpliciter agitur de permutando, erit permutatio. Si autem inspiciatur, quód ualet plus, vt si ualet plus res, sit permutatio: alias si maiorē summam ascendat pecunia, quæ uenit præstanda quam res, tunc sit emptio. c. ad quæstiones. extra de permut. de quo latè uidere poteris per Bar. in l. Aristo. ff. de donatio.

SVMMARIVM.

1 Perfecta ac etiam contracta emptione & venditione, periculum indistincte spectat ad emptorem. Quod limitate dupliciter, nisi venditor fuisset in dolo, culpa, aut mora &c.

2 Non licet emptori capere rem emptam propria authoritate, imò si caperet, verus prædo diceretur.

3 Emptio & venditio possunt sub conditione contrahi, valetque talis emptio.

4 An ualeat emptio rei sacræ, aut publicæ

5 Quantitas pretij in emptorem conferri non potest in venditione.

6 Secus in matrimonio, quandoquidem non valere posset contractus eo modo initus.

§. Cum autē Perfecta emptione & vēditione trāsit periculū & cōmodū ad emptorē, ēt re vendita nōdum tradita, nisi venditor fuerit in dolo, vel culpa, aut mora; tenetur tamen venditor cedere suas actiones emptori, quas habet contra tertium. Item emptio & venditio potest fieri sub conditione: & non valet emptio rei sacræ, *a* vel publicæ, *b* nisi quoad interesse. h. d.

a

b Diuiditur in duas. In j ponit dictū. In secunda declarat illud per exempla. Secunda ibi, itaque si homo.

1 No. primò, † contracta emptione & venditione periculum pertinere indistinctè ad emptorem. quod limitabitis dupliciter, nisi venditor fuisse in dolo, culpa, aut mora: nam vnicuiq; mora nocere debet. l. illud. ff. de pericu. & comm. rei vendi. cum simil. Secūdò limitabitis, nisi venditor ex pacto susceperit in se periculum: quia ait prætor, pacta seruabo, facit l. si in venditione. ff. de peri. & comm. rei vendi. No. secundò, ꝙ eadem rōne commodum pertinet ad ipsum emptorem: quia secundum naturā est, vt quem sequuntur incommoda, sequantur & commoda. regula iuris, Secundum naturam. No. tertiò, ꝙ ille qui hēt obligatū aliū, liberatur cedēdo actiones cōtra illū. facit l. qđ sæpe. §. itē si res. ff. eo. facit. l. qđ debet. ff. de pec. cum sim. No. quartò, ꝙ vēditor est dñs rei venditæ nondū re tradita emptori, quantumcunque

2 pretiū fuerit numeratū: & iō † non licet emptori capere rem emptā propria authoritate, imò si caperet, diceret ƿdo. casus est in l. si ex stipulatione. & l. fundi. in prin. cū ibi no. ff. de acq. pos. No. quintò, † emptionē & vendōnem posse cōtrahi sub condōne: vñ

3 valet talis emptio: Emo tuum equum, si placuerit mihi intra mensem. casus est hic. Qđ nō procederet in cā matrimoniali, quia nō valeret matrimonium; Accipio te in vxorē, si mihi placueris infra mensem, vel annū: quia talis cōditio est cōtra subām mrimonij, qđ matrimoniū dēt continere indiuiduā cōsuetudinem. l. j. cum si. ff. de ritu nupti. facit sup. de pria pot. in prin. probatur in c. fi. extra de condi. apposit.

b

4 No. ēt ꝙ † non valet venditio rei sacræ, aut publicæ: qđ est verum, qñ emptor est sciens: si fuerit ignorās, tenet hmōi cōtractus, nō quo ad hoc vt consequatur

c rem venditā, sed consequatur interesse. c facit l. liberi. & l. in emptione. §. omnium. ff. eod. d facit l. inter

d stipulantem. §. sacram. ff. de ver. obl. cum sim. glo. super ver. placuerit. ibi, l. contrarijs. No. ex glos. † nō

5 posse quantitatem pretij in arbitrium emptoris cōferri; neque substantiam contractus, puta, si voluerit: sed bene potest conferri complacentia rei, quia intelligitur collata tanquam in arbitrium boni viri: vnde si res esset talis, quæ iure placere deberet, licèt emptori non complaceret, contractus teneret bono viro complacere arbitrante. l. hæc venditio. ff. eo. Et

6 hæc vera in contractu venditionis, † secus in cōtractu matrimonij, vbi non valeret contractus hoc modo initus: Accipio te in vxorem, vel in maritum, si infra annum mihi placueris. Eodem modo si diceretur, accipio te in vxorem, si generationem prolis euitaueris: vel, accipio te in vxorem, si pro quæstu adulterandam te tradideris: quia hmōi conditiones appositæ, sunt contra substantiam matrimonij, quæ consistit in tribus donis, hoc est, fide, prole, & sacramento. cap. fin. extra de conditionibus apposi. a

ADDITIONES.

a Sed nunquid si interim res sacra efficiatur prophana, reconualescat stipulatio & venditio? Dic quód non, per regulam iuris, Ab initio & supra de inut. stipu. §. idem iuris.

h Item quid si ciuitas velit vendere plateam, vel alium locum publicum, an possit irrequisito principe? Dic quod sic, si non recognoscit superiorem: quia cum sit populus liber, sibi ipsi princeps est. l. non dubito. ff. de capti. Si autem recognoscit superiorem, tunc debet prius condere statutum, ꝙ ille locus publicus deinceps habeatur pro priuato, uel quód possit vendi. l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aūt clam. & voluit Bar. in d. l. continuus. vide etiam Bar. in l. 2. C. de ven. re. ciui. lib. 11.

c Quod interesse est pretium ipsius rei datū, qñ venditor simpliciter ignorabat rem esse talem, cuius nō est commercium: aliàs autem ubi venditor hoc sciuisset, aget contra istum ad totale interesse. l. emptorē § fi. ff. de act. empti. & per Bartu. in l. cum lex. ff. de vsur. Vbi autem emptor sciret & nihil ageret, sibi imputet, regula iuris, Damnum. Et adde quod valet uendi-

tio,

tio in casibus prædictis, quando aliud non obstat inter ipsos contrahentes, non autem quantum ad ipsam rem, vt vult glos. in d.l.liberi.& Bar. in l.continuus.§.cum quis.de verb. obli.

d Cuius rei illa ratio reddi pôt, quia matrimonium subsistere non pôt, nisi consensu puro, & absoluto, vt non minus uerè, quàm doctè censuit Panor. in c.j.de cond. appo. cuius sña, vt vera est, ita à gl. probatur in c.vnico.de spon.& matrimo.in 6.per illum tex. Rationem differentiæ subijcit Porcius noster ibi, quia contra sub̃am matrimonij. Dubitationem mouet Diocletiani, & Maximiani constitutio in l.in uendentis.C.de contrah.emp. in hæc verba, in vendentis, vel ementis uoluntatem collata cõditione comparandi, quæ non adstringit necessitati contrahentes, obligatio nulla est, ubi hoc ẽt colligit Bald.Perusi. ubi (inquit) obligatio in uoluntatem futuram vnius contrahentis cõfertur, contractus non pôt efficaciter celebrari. Textus ẽt ille vt aduersarius § nostro, alias §. emptio hoc tit. ubi sic loquitur Iustinianus: Emptio tam sub conditione, quàm purè contrahi pôt. sub conditione, velut: Stichus, si intra diẽ, vel (vt Theophilus Græcus interpres tradit) mẽsem, sit tibi emptus aureis tot, puta decem. Quod de vẽditione aiunt in suo rescripto Imper. idem in matrimonio receptum esse innuere mihi vr̃ Porcius noster. Nulla igitur pôt subesse diuersitas inter emptionem, & matrimonium. Quid dicemus? restrictio Porcij longe lateq; diuersa est a specie illius constitutionis: si bñ vtriusque lectio põderetur, & vera illius opinio in casu suo est. Sed redeamus ad antinomian. Accursius in d.l.in vendẽtis, recitat quatuor solutiones, tande subijcit hæc verba soluendo. Tu dic, si pretiũ conferatur in alterius arbitriũ, non valet ff.eo.l.qđ sæpe §. j. & idẽ si commercium, vt hic. Porro res ipsa confertur, vt Instit.eo.§. emptio. Hæc ille Bar. in d.l.in vendentis.se remittit ad gl.in l.in personam.§.generaliter.ff.de reg.iur. Bald.in d. l.in vendentis. post multorũ solutiones approbat solutionem gl. vers.sed dic, ꝙ gl. Ang. vero allegans Cyn. dat aliam solutionem: Cuius opinionem puto ueram pp eius auctoritatem. Equidẽ tamen existimo nullum subesse contrarium, sed diuersitatem conditionum, ut patet ad sensum, si bene expenduntur vtriusque loci verba. Sed adhuc subsisto de l.centesimis. §. si.ff.de verb.oblig. vbi stipulatio ita concepta, dabis si volueris, inutilis est. Conditio igitur dandi in personam promittentis collata, nullius est momẽti. Sic in proposito, emptũ tibi erit, si placeat intra mensem, inutile uideretur. Albe.de Rosate soluit in d. §.si.cuius uerba huc trãscribere vanissimi esset operis. Quod aũt ait Porcius hmõi conditiones, si generationem prolis euitabis, &c. usque adeo verum est, vt in contractu matrimonij adiectæ, ipsum vitiẽt. c.si.de cond.appo & Can.solet, &c.aliquando. 32.q.2. Quæ conditio contra matrimonij substantiam non solum de suspẽdente, sed & de resoluente accipienda est. Panor. in d. c.si.reg.1. versi.ex quo tamen notabis. Ratio autem, cur conditiones contra substantiam matrimonij ipsum vitient, est, quia sine substãtia nihil pôt subsistere. tex.c.tua nos. §. nos aũt, extra de spon. & matrimo. io anuq.l.2. in si. ff. de vsufru. Porrò substantiam rei, aut actus alicuius facilè deprehendens, si sine aliquo subsistere non possit, faciunt no. per Bar. in l.prolatam. C. de sent.& inter locu.omn.iud. Planè diuersum esse in alijs conditionibus quamuis turpib. impossibilibusve decretali epistola expressit Romanus Põtifex, d.c.si. ideoq; pp fauorẽ matrimonij pro non adiectis haberi dẽm.d.c.si.& sic vitiantur, & nõ vitiant, ut ibidem notabiliter censuit Panor. & hoc probat text. in l. sed si hoc.§.cum vir.ff.de cond.& dem.& ibi Bar. hoc etiam ad testamenta produxerunt pontificij. Nam si quis hæredem instituisset, si reliquias eius in mare proijceret, scriptum hęredem, & si cõditioni non paruerit, non expellendũ, sed admittendum, H Modestinus respondit l.quidam in suo testamento.ff.de condi. insti. Sanè in stipulationibus & cæteris contractibus conditio impossibilis adiecta, nullius momenti actum facit: idq; Martianus respondit.l.non solum.ff de actio.& obli.P.P.

TITVLVS XXIX.

De locatione & conductione.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Supra proximè visum est de emptione & venditione: verum quia illi similis est locatio & conductio, ideo de ea competenter erat tractandum, & idõ de ipsa meritò intitulatur, Vel aliter. Supra visum est de emptione & vẽditione, quæ ex cõsensu causatur; verũ quia locatio & conductio cõsensu quoq; perficitur, sup. de obligationib. q̃ ex cõsensu, in principio, ideo de ea ex ordine intitulatum fuit.

SVMMARIVM.

1 *Locatio & conductio emptioni assimilatur.*
2 *Quis appelletur contractus emphyteuticus.*
3 *Ecclesia potest dare perpetuo rem ecclesiasticam in emphyteusim.*
4 *An in dubio præsumatur contractus emphyteuticus, an verò contractus locationis.*
5 *Potest dari in emphyteusim res emphyteutica.*
6 *An pro re emphyteutica cogatur quis tempore guerræ soluere canonem, siue pensionem.*
7 *Emphyteuta rei priuatæ cadit a re sua emphyteutica, si nõ soluat per triennium: secus in emphyteusi rei ecclesiasticæ, datur enim biennium.*
8 *An emphyteuta possit donare alteri rem emphyteuticam non facta denuntiatione domino.*

a Locatio & conductio. *a* Locatio & cõductio solo cõsensu cõtrahit͛, si de mercede cõueniat͛, q̃ in arbitriũ alicuius certæ psonæ conferri pôt: in incerta verò nõ erit locatio, sed cõtractus in-
b nominatus appellabit͛. h.d. *b* No. primò, † locationẽ
1 vẽditioni assimilari: cõcordat.l.2.ff.eo. Assimilat͛ in primis, quia quemadmodum venditio solo consensu contrahitur, ita & locatio, vt hic, & sup. de oblig. ex consensu. Item quemadmodum in venditione debet statui certum pretiũ, ita in locatione. Item quẽadmodum pretium rei venditæ potest conferri in arbitrium certæ personæ, ita & merces rei locatæ, vt hic, & l.qđ sæpe.§.j.ff.de contrah.empt. Item quẽadmodum pretium rei venditæ non pôt cõferri in certam personam, ita nec merces rei locatæ, vt hic. Itẽ quemadmodum contractus emptionis est de iure gẽti. ita & contractus locationis. l. ex hoc iure. ff. de iust.& iu. Item quemadmodum contractus vẽditionis est bonę fidei, ita contractus locationis. §. actionum. Insti.de act. Item no. ꝙ ille, qui vtitur opera alterius, incerta mercede promissa, tenetur eidẽ actione
2 pręscriptis verbis. No. in §.adeo, ꝙ † contractus emphyteuticarius appellatur, * quando prędia perpetuò fruenda traduntur certa mercedẽ constituta. Et appellatur contractus emphyteuticus quasi contractus meliorationis: quia emphyteuta rẽ emphyteuticam meliorem facere tenetur, ut inf. videbi-
c tis. *c* No. quòd pacta apposita in tali cõtractu, sunt seruanda. Si verò nullum pactum apponatur, tunc si res pereat tota liberabitur à re. gl. super ver. merces.
d *d* In ea.gl.in si. Collig. ex gl. quòd colonus partiarius appellatur proprie socius tuus, quia tu pręstas prędium, ille uerò operam. l.cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro soc. * Ex quo dicunt Docto. quòd licèt singularis successor non teneatur stare colono, tenetur tamen stare necessario massario partiario, de quo in l.emptori. C.loc. glos. super ver. auferre liceat. in si.
3 No. ex glos. † ecclesiam posse dare in emphyteusim perpetuam, rem ecclesiasticam, & idem tenuit glos. in cap. hoc consultissimo. de reb. eccle. non alie. lib.6. quę sententia probatur in auth. perpetua, & in auth. si quas ruinas. C. de sacrosan. eccle. & istam tenet Io. And. in d.c.hoc consultissimo. & sequitur Archid. & uidetur, quòd communis sententia sit in hac emphyteusi, quod etiam adhibeatur authoritas remoti

moti prælati : vt si abbas in emphyteusim det rem,
adhibeatur authoritas episcopi . Si verò episcopus
det in emphyteusim, tũc adhibeatur authoritas Ar-
chiepi. Si vero Archieps, adhibeatur authoritas Pa
triarchæ: & sic de similib. Sed dices tu, ecclesia non
pôt alienare rẽ ecclesiasticã, ergo nec in emphyteu-
sim dare, auth. hoc ius porrectũ. C. de sacros. eccles.
ĩũc. l. fi. C. de reb. ali. nõ alie. Sol. est, ꝙ emphyteusis
non est propriè alienatio. Vel aliter, ꝙ quemadmo-
dum ecclesia vendere potest, ita demum alienare po
test, si futura meliora ꝓspiciet : ita & in emphyteu-
sim dare: de quo in auth. si quas ruinas. in auth. hoc
ius porrectum, in auth. perpetua. C. de sacros. eccle.
4 Sed pone, tu soluisti mihi pluribus annis certam
quantitatem pro pensione domus meæ: ego volo te
expellere, tu allegas te emphyteutam perpetuum,
quid in dubio præsumetur? eritne præsumendus cõ
tractus emphyteuticus, an verò contractus locatio-
nis? Ang. in l. qui in aliena. §. j. ff. de acq. hære. deter-
minauit, præsumi contractum emphyteuticũ, quia
præsumptio p̃sumenda est in casum actus potentio-
ris, arg. in l. j. §. qui in perpetuum. ff. si ager vecti. pe.
Sed pone, ꝙ pr̃ tuus accepit aliquam rẽ in emphy-
teusim pro se & filijs suis : moritur pr̃, tu repudias
hr̃ditatẽ, & vis retinere rẽ emphyteuticã, an poteris
hr̃ditate repudiata succedere ĩ cõtractũ emphyteu-
e ticũ? e Bar. determinauit, ꝓ sic : de quo dicatis, vt p
eũ in l. qd̃ dr̃. ff. de verb. obli. Sed pone, ꝙ stantib. ter
minis pr̃ te emancipauit, tu petis medietatẽ rei em-
phy. an poteris? Vr̃ ꝙ sic, quia ex quo accepit in em
phyteusim pro se & filijs, pars dimidia filijs emanci
patis tribui dẽt: quia dictio, Et, copulat, & partes vi-
riles attribuit. l. reos. §. cum de tabulis. ff. de duobus
re. Bar. determinat cõtrarium, fretus per gl. in l. Gal-
lus. in prin. ff. de lib. & posthu. Non obst. qd̃ dictio,
&, copulet: quia illud verũ, nisi ponatur inter perso
nas, in quib. cadat affectio per prius & posterius: qa
tunc attribuit actum non copulatiuè, sed ordinati-
uè. l. cum pater. §. à te peto. de leg. 2. c. j. §. quinetiam
in tit. ep̃m vel abbatem. in vsibus feudo. Cum ergo
in casu nostro apposita sit copula inter personas, in-
ter quas cadit affectio, denotabit ordinem, & erit
sensus, do tibi in emphyteusim & filijs tuis. i. do ti-
bi quoad vixeris, & postea te mortuo filijs tuis. Sed
pone, tu accepisti rem in emphyteusim pro te & fi-
f lijs tuis, *f* te mortuo aliqui filij soluunt debitum ca
nonem, vtrum pp non soluentes alij qui soluerunt
priuati possint re emphyteutica? glos. est ord. quod
sic, in l. cõt diuidun. ff. commu. diuid. glo. super ver-
5 bo, propriam. ibi, §. alienationis. No. † alteri ꝙ pos-
g se dari in emphyteusim rem emphyteuticã. Simile
dr̃ de vasallo, qui potest alterius fundũ infeudare,
vt no. in c. j. §. j. per quas personas fiat inuest. in vsib.
feud. Credo tñ, ꝙ bonum esset exquirere vtilitatem
dñi. l. fi. C. de iure emphy. iuncta. l. fi. C. de reb. alie.
non alie. In ea gl. in fi. Hæc vltima probatur. Glo. su
per verbo, particularis, in fi. Vos dicite, hoc relin-
quendum esse iudicis arbitrio, arg. in l. j. de iure de-
lib. in l. j. §. j. de effract. & exp. in c. de causis. extra de
6 of. & potest iud. deleg. Sed hic dubitatur: † Pone,
aliquis accepit possessionem in emphyteusim : su-
peruenit guerra ita ꝙ ex emphyteutica re nõ potest
fructus percipere, an cogi possit ad solutionẽ cano-
h nis siue pensionis? *h* Aliqui dixere, ꝙ non, fræti per
l. fundus. §. super. l. ex conducto. §. j. per l. si uno. in
prin. ff. loca. Mouẽtur ratione tali. Nam qñ res em-
phyteutica, est penitus deperdita, liberatur emphy
teuta, ut hic, & l. j. C. de iure emphyt. sed quando
non pôt possideri pp guerram, dr̃ deperdita. ergo li
berabitur emphyteuta. Probo minorem: Nã qñ res
est deperdita inundatione aquarum, dr̃ esse deper-
dita. l. interdũ. §. j. de acq. pos. ergo & quando est oc
cupata pp guerram, uel ad illã timetur aditus: quia
à pari procedunt. tex. est singularis in l. cũ unus. §. fi.
ff. de bon. authoritate iudicũ possidendis. Alberi. de
Ros. dixit, se cõtrariũ tenuisse corã magnis viris fre-
tus tali rõne: Nam bonum est arg. de re ad tp̃s. l. vi-
num, ff. si cert. pet. l. miles ita. ff. de testa. mil. sed qñ
res perit pro parte ipsius rei, non liberat emphyteu
ta. Similiter si pensio est aliqualiter conformis vti
litati, quæ ex re percipitur, & tunc tpe guerræ nõ te-
neatur. Aut est multum difformis, vt sunt possessio-
nes & ædificia, pro quibus soluuntur decẽ denarij
ecclesiæ, & tunc teneatur. Suadebat ẽt ex quadam
æquitate naturæ : quia ex quo posteriore casu sentit
emphyteuta hic maximũ cõmodum, sentiat maxi
mum incommodum tpe guerræ. l. secundum natu-
ram. de reg. iur. & ita comperi Bart. dicentem in l. j.
C. de iure emphy. cuius opi. seruatur in practi. gl. su-
7 per verbo, vtimur. Ibi no. colligitis ex gl. ꝙ † emphy
teuta priuati, si cessauerit per triennium, quod pẽsio
nem non soluerit, repelli pôt à re emphyteutica. Si
verò sit emphyteuta ecclesiæ repelli pôt, si per bien-
nium cessauerit. quod verum limitate, nisi celeri sa-
tisfactione morã purgauerit. Et idem est in colono,
i *i* c. potuit. c. pp sterilitatem. extra de loca. & tp̃s pur-
gandi hmõi moram relinquitur iudicis arbitrio, ut
K ibi notauit gl. In ea gl. in fi. No. ꝙ emphyteuta *K* non
pôt vendere suum vtile dñium, nec melioramenta,
nisi primũ denuntiauerit dño. Sed tunc dubitatur,
8 † an possit donare alteri nulla denuntiatione facta
* dño. * gl. d. l. fi. tenuit quod sic. Idem tenuit in c. po-
tuit. extra de loca. pro qua allegatur casus in l. si do-
l mus. *l* §. fi. de leg. j. Suadetur & ratione, quia ratio,
quare lex mandet emphyteutæ vendere volenti, vt
primò denunciet dño, cessat in emphyteuta donare
volente: quis. n. dubitat ꝙ si emphyteuta dixerit do-
mino, ego volo donare melioramẽta tali, si vis ꝙ do
nem tibi, ego donabo: palam est, ꝙ ille gratãter ac-
cipiet, auferenturq́; huic emphyteutæ instr̃a liberta
tis. Bar. consuluit contrarium, cuius sñia mihi placet
per l. j. C. de iure emphyte. quæ prohibet vendere,
vel alio quouis modo transferre. Præterea, nonne
dñs retinet possessionem per emphyteutã? si ergo
emphyt. alteri donauerit dño inscio, & nesciat dñs
per quem possideat, priuabitur quoque possessione
sine facto suo, contra regulam iuris, Ius nr̃m. contra
l. fi. C. de acq. poss. Non ob. absurditas, quia respõde
tur, ꝙ alia est forma denũciandi in emphyteuta do-
nare volente: oportet. n. emphyteutam, qui vult do-
nare, per hunc modum renunciare: Ego volo dona-
re melioramenta mea Titio, vnde tibi notifico, vt
scias per quem possideas. Cætera dicite, vt d. l. fi. in
m d. c. potuit, in d. l. si domus. §. fi. de leg. j. *m*

ADDI-

ADDITIONES.

a Quæritur ẽt in hoc principio, qualiter cognoscãtur facta, quę põt locari, & quæ nõ. Dic, ut p Bar. in l. naturali. ff. de pręsc. ver. item, nõquid locatio possit fieri ex causa donationis? Dic q nõ. l. sicut. ff. eo. & hoc verũ à principio, sed ex post facto bene põt remitti pensio ex causa donationis. l. si tibi. ff. eo.

b Vel sic: locatio similitudinem habet cum venditione, & veriusque cõsensu pficitur, & in vtroq; dẽt consistere solutio in pecunia certa & determinata a pricipio vel ex post facto ex declaratione tertij certi: & in vtraq; parte potest conferri pretij & mercedis declaratio in arbitrium certi. Si aũt contrahentes inter se ex post facto mercedem certam declarandam contulerint, non erit locatio, sed contractus innominatus. h. d. primò. Adde, & si in locatione non interuenit merces, siue pretiũ in pecunia certa, & determinata, nõ erit locatio, sed contractus innominatus. & competit actio præscriptis verbis. h. d. vsque ad § adeo. Et cõtractus emphyteuticus est contractus per se, ab emptione & vẽditione, locatione & conductione descendens. Et si de casu fortuito nihil est actum inter partes, tunc si pereat res tota, liberatur emphyteuta: si pro parte, non liberatur. h. d. usq; ad § item quia. Adde tu quod multiplices sunt species colonorum, de quibus vide per Bar. in l. apes. ff. de fur.

c Modum cognoscendi contractũ emphyteuticum, vide plenè per Bell. consi. 21. per totum vbi plus uult, q licet appelletur contractus emphyteuticus, est tamen aliquando locatio.

e Quæritur primò, quibus modis potest res in emphyteusim dari. Et dic q tribus modis. Primo in perpetuum, s. tandiu, quandiu pensio soluitur, vt hic dicit tex. Secundo modo ad tempus, Tertio vsq; ad tertiã, vel ad quartam generationẽ, vt hic in gl. Quæritur secundò, in qua re possit solui pẽsio in hoc contractu. Dic q in pecunia & specie, ut hic, in glo. in verbo, cõtractus Ex qua gl. no. q vbi in lege, vel statuto loquente de locatione apponuntur hæc verba, pensio vel redditus, ut puta si colonus non soluit pensionẽ vel redditum, tunc locator põt intentare viam illius statuti: vnde si locator haberet decem metretas vini p re locata, licèt non dicatur propriè locatio, quia merces non consistit in contractu locationis nisi in pecunia, tamen potest intentare viam statuti propter illud verbũ, redditus, appositũ in statuto. nam statutum potest disponere, q sit locatio, licèt merces in pecunia non interueniat, sicut potest fieri per pactum, vt no. per gl. in rub. de dec. et. ab ord. facien. lib. 10. & l. non impossibile. de pact. Quæritur tertio, in qua re possit fieri iste contractus? Dic q in re immobili: & dẽt fieri in scriptis, quia scriptura est de substa. vt hic in gl. licèt Bar. in l. j. C. de iu. emphy. dixit, q etiã possit fieri sine scriptura, ibi vide. Quæritur quartò, quo iure hic cõtractus fuerit introductus? Dic de iure ciuili, licèt regula inter oẽs contractus fiat de iure gentium, exceptis quatuor, ut insp. de iure nat. § ius aũt. Quæritur quintò, quę actio detur domino contra emphyteutã. Gl. hic dicit, q cõdictio ex hac l. & l. j. C. eo. sed Bar. dixit in l. j. ff. de condictione ex lege, q detur actio in cõtractu ipso, quoties fit contractus gratia lucri vtriusq; l. obligationũ genera. ff. de actio. & obligat. Quæritur ẽt, an sit differentia inter contractũ emphyteuticũ, libellarium, & precariũ & ad firmum datum, de quibus tangitur in auth. ingressi C. de sacrosan. eccl. & in l. si finita § si de vectiga. ff. de dam. inf. Bar. in l. j. C. de iure emphy. dicit, q quo ad effectum nulla est differentia, per tex. in c. j. in tit. qualiter olim feud. alie. pot. in vsib. feu. licèt nomine sint diuersæ, secundum diuersas consuetudines regionum, vide Bal. in d. c. j.

d Adde tu huic glo. in ver. merces q ex varietate pretij, inducitur varietas contractus, vt hic in gl. Nam si in prin. interuenit certa merces in pecunia, est locatio, vt hic: si autẽ non est certa, & remanet in suspenso, per nos declaranda ex post facto, est cõtractus innominatus, ex quo datur actio præscriptis verbis. Si autem de mercede nulla est habita mentio, tunc est mãdatum, ut infra manda. § fi.

e De his colonis vide Bello. in § item Seruiana, super gl. colon. infra, de act. & consi. 46. nu. 9.

e Quomodo succedatur in hac emphyteusi, vide Bello. lib. 4. sup put. c. 18 nu. 5. & 26

f Quæritur, si pater capit emphyteusim pro se & nepotib. & filijs, q̃ successio intelligatur Dic, ordine successiuo, scd'm Bar. in l. Gallos. ff. de lib. & posth. Modò filij repudiant hæreditatẽ patris, vel exhæredantur a patre, an poterit retinere bona emphyteuticaria? Dic q sic, quia isti nõ veniunt iure hæreditario, sed ex prouisione paterna facta inter viuos: licèt secus sit in feudo, vt i c. 1. an agnatus vel filius defuncti repudia. Si quis ãt recipiat emphyteusim pro se & hr̃dib tunc in priuato intelligitur de hęredibus ẽt extraneis, sed si concedat in emphyteusim perpetuã. prout hoc posset, vt § emphyteusim. in Auth. de alie. & emphy. pro se & hæredibus, i. descendentibus, non trãsit ad extraneos, Si autem detur in emphyteusim alicui simpliciter pro se, & filijs suis & hæredibus, an transeat ad extraneos, diuersæ fuerũt opi. de quo Sal. in l. 2. C. de iure emphy.

g An aũt iste secundus emphyteuta possit soluere primò domino dictam pensionem, seu fictum. Dic q sic, & bene facit, ut no. Bar in l. solutum § solutam. ff. de pig. actio.

h Vide Bello. d. consi. 21. & 46. vbi de remissione fienda conductori.

i De colono vide l. dominus horreorum & l. quarto. ff. loc. per Bar. & Bal. in auth. qui rem C. de sacrosf. eccl. & ibi plenè Doc. Quę sit rõ, q emphyteuta priuati solum cadat per triennium a iure suo, & colonus solum per biẽnium, Dic, quia emphyteuta tractat de maximo pręiudicio, s. de perditione uolis dominij & melioramentorũ: secus in colono, qui nullum istorum habet, ita Bal. in d. auth. qui rem.

K Quęrit ẽt, an emphyteuta possit uendere, uel alienare ius suũ. Dic, q sic; dummodò prius denunciet dño, an ipsum velit emere pro uero pretio, & rursum expectet ab eo per duos menses, alias caderet a iure suo, nisi esset actum q posset alienare irrequisito dño l. fi. C. de iure emphy. & c. potuit. extra de loc. Si aũt dñs non uelit emere, uel elapsis duobus mensib. nihil respondeat, tunc potest emphyteuta ius suum uendere, & dominus tenetur emptorem inuestire d. l. fi. dummodò non alienet personæ prohibitæ ex pacto, uel a lege, ut no. in d. c. potuit.

* An aũt possit alienare in ultima uoluntate, Bell. consi. 9. nu. 6.

l Vide Bar. in d. l. si domus, de leg. 1. ubi dicit q emphyteuta Rei pu. bene potest donare & legare, quia ipsi Reip. sp remanet ius suum saluum. l. 1. C. de fun. patrimo. lib. 10. tamen secus est in emphyteuta priuati, seu ecclesiæ, quia non esset consultũ domino, seu ecclesiæ contra donatarium, qui in nullo esset in illis obligatus. Canonistę tamen d. c. potuit, stant cũ gl. d. l. fi. s. q possit donare & legare irrequisito domino, uide Bar. in l. 1. C. de fund. patrimo. lib. 11. & Bar. in auth. quas act. C. de sacros. eccle. Et an perdant omnia melioramenta per non solutionem, dic ut l. 2. C. eo. & d. c. potuit.

m An autem res emphyteutica possit pignorari irrequisito dño. Dic q sic, quia hoc casu nullum transfertur dñium: licèt secus in feudatario, qui non posset feudũ pignorare, ut no. gl. in l. lex uectigali. ff. de pig. uide Bal. in l. fi. C. eo. & Bar. in l. 1. § quod autẽ. de superficiebus. An aũt possit in dotem dari, dicunt Docto. maximè Sal. in d. l. fi. C. de iure emphy. q sic, dũmodo detur eodem modo, quo erat penes dantẽ. hoc est, q si penes dantem finiebatur in prima generatione, ita detur in dotem, ut finiatur illa generatione, & hoc etiam nulla denuntiatione præcedente. uide in c. imperialem. de prohib. feu. alien. per Lotha. in usib. & Bal. ubi uidetur tenere contrarium.

SVMMARIVM.

1 *Conductor post moram tenetur ad usuras.*
2 *Locator tenetur ad necessariam refectionem domus.*
3 *Morbida facta pecus, totum corrumpit ouile.*
4 *Si tres conduxerint simul unam domum, & unus recesserit, numquid iste qui recessit, teneatur soluere pensionem pro portione sua.*
5 *In contract. bonæ fidei non ueniunt casus fortuiti.*
6 *An successor teneatur stare colono*
7 *Si conductor tempore pestis recesserit a domo, ipse non tenebitur de pensione.*

§. Itẽ quæritur. Quando rei domi
niũ commutatur,
locatio non contrahitur, sed contractus emptionis
a celebratur. h. d. a No. primò, q dixi in sũmario. No.
secũdò, q cõductor tenetur seruare ea, q̃ fuerunt in
cõtractu deducta: si quid uerò ptermissum fuerit, te-
1 netur ad ea, q̃ æquitas suaserit. vnde † conductor post
b moram tenetur ad vsuras b & pensiones. l. præles. C.
2 eo. Item † locator tenetur ad necessariam refectio-
nẽ domus, ut reficere ostia, fenestras, tecta, cęteraq;
necessaria ad habitationem. l. ex cõducto. ff. eo. Item
no. quòd in contractu locationis venit leuissima
culpa: quod qualiter intelligatur, statim vide-
bitis

bitis in gl. Finaliter no. ꝙ obligatio descendens ex
contractu, transit ad hr̄dem c & locatoris & condu
ctoris. concord. l. viam. C. e Glo. super ver. diligētissi
mus. in fi Et hæc ultima uī cōior: & rō specialitatis
fundatur super facili harum rerum fragilitate, iōq;
diligentior cura est adhibenda. c. vbi periculum. de
ele. li 6. Et idem dicunt in columna deducta, vt pp e-
ius fragilitatem veniat leuissima culpa. l. si merces §.
qui columnam, ff. eo. Glo. super ver succedit. in fi.
No. ꝙ scholaris de societate recedens non potest a-
lium loco sui substituere, quod verum lītabitis, nisi
substituerit alium æquè bonum & idoneum, laudatę
vitæ, & bonorum morum. l. idemq; ff. pro suo. alio-
3 quin secus, quia † morbida facta pecus, totum cor-
rumpit ouile. l. si unus. §. pactus, ne peteret. ff. de pac.
d & ibi no. d Sed hic dubitatur. Pone, † tres scholares
4 contraxerunt societatē, & domum conduxerunt pro
usu cōi: vnus recedit, alij utuntur domo, an iste rece
dēs teneatur soluere pensionē pro portione sua? Vi-
deretur, ꝙ non, quia cum illi duo remanentes conse-
quātur cōmodum totius usus in domo, ad totā pēsio
nē obligari dēnt. reg. iur. Scdm naturam. In contra-
e rium cōiter Doc. e determinant: quia licèt illi duo
fuerunt vsi tota domo, vsi fuerunt ex quadā necessita
te, quia vti non poterant pro parte. & ad hoc alle. l. si
duo fratres. de acq. hęre. l. si vt certo. §. duobus vehi-
culū. ff. comm. Et eadem rōne tenetur iste, qui se ab-
sentauit, & pro tertia parte impensarum & salarij p̄-
stiti, & pręstitarum famulo: quia duo pręsentes non
potuerunt vti parte famuli. Et idem dicendum in li
gnis; qđ tamē circūspectus iudex ęstimabit, an tot li-
gnis vsi fuerint, quot si alter p̄sens extitisset. Et hęc ve
ra, nisi ille qui se absentauit, recessisset per rixam alio
rum, quia tunc non teneretur; imò necesse est socie-
f tatē dissoluere. l. si cōuenerit. §. j. ff pro so. f Ex quo di
xit Bar. ꝙ si testator mandauerit in testamento, ne hę
redes instituti ad diuisionem veniant vsque ad certū
tp̄s, apponendo pœnam contrafacienti, poterit tn̄ si
rixa exorta fuerit, vnusquisq; societatem dissoluere,
qui cām rixę nō p̄buerit, quia regnum in se diuisum
desolabitur. d. l. si conuenerit. §. j. Eodē modo dixit ip
se, lege cauet ꝙ frater minor non possit ꝓuocare ad
diuisionē maiorē. l. inter oēs. C. de p̄d mi. poterit tn̄,
si expediat sibi, cā vitandi periculi, pp frequentem ri
xam. Quod autem dixi de socio recedente propter ri
xā & iniuriam illatam, intellige, nisi talis iniuria re-
g missa fuerit per pacem. g l. 3. §. fi. cum l. seq. ff. de adi.
leg. l Lucius. § Lucius. de le. 2 Et intelligitur remissa
primò, si fiat pax expresse, hoc est, palam. Secundò, si
mutuò tetigerint palmas manuū. l. 1. ff. de pact. & ibi
no. Tertiò, si simul comedant, bibant, rideant, aut lu-
dant. glo. est in §. fi. inf. de iniu. Item si alter alterum
salutauerit. no. in l. filio. ff. de li. & posth. Item hęc ve
ra intelligite, nisi rixa ab vtroque prouenisset, & vnus
quisq; causam tribuisset: quia tunc paria delicta mu
tua compensatione tollerentur. l. viro atque vxore. ff.
so. ma. l. si ambo. ff. de compen Item hæc vera, si rixę
& iniurię magnæ fuerunt: propter. n. leuem iniuriā
non liceret recedere: amantium. n. iræ, amoris redin
tegratio est, ar. in l. 3 §. fi. ff de adi. leg. Quęritur, pone
ꝙ locauit tibi aliquis rem & operam suam: euenit
quòd per mortem vel alium casum fortuitum rema

net quo minus tibi res & opera præstētur, an merce-
dem totā percipere possit? Dicite ꝙ sic. l. sed addes,
§. fi. l. qui operas ff. eo. l si vehenda. ff. ad l. Rho. de ia
ctu & est gl in l si vno § item quidā. ff. eo. Quod præ
stat argm̄ ad qō. ꝙ si Doctor aliquis acceperit scho-
larem in expensis vsq; ad annum, quo casu Doctor
locat rem. i. victum & operam. i. curā victus, ꝙ mo-
riente scholari ante annum, dēt percipere duodenā
vnius anni, de quó dicite, vt d. l. si vno. §. item cum
quidam. Cui sententiæ multum aduersari videtur,
5 quia † in contractib. bonæ fidei non veniunt casus
fortuiti, in l. quæ fortuitis. C. de pign. act. Potes dice
re, ꝙ casus fortuitus eueniens in persona scholaris
debet sibi nocere, non Doctori, ut legitur per glo. in
d. §. item cum quidam Oppo. contra tex. Dicitur hic
6 in tex ꝙ † successor tenetur stare colono. Sed opp &
vr̄, ꝙ successor possit expellere colonū. l. qui fundū.
& l. merces §. 1. ff eo. l. emptori C. eo. Sol. Pro plena
doctrina dicite, si quæratur, an successor teneatur
stare colono: aut loquimur in successore vniuersali,
puta in hr̄de, & ille tenet stare colono, nec potest ip-
sum expellere, quia obligatio personalis, qua tene-
bat locator conductori, vt sibi rem locatam conser-
uet, transit ad hr̄dem, & illum obligat, vt hic. C. eo.
l. viam. Licèt reg. fallat primò, si conductor tp̄e de-
bito non soluerit pensionem. Secundò, si re condu-
cta malè uteret Tertiò, si res conducta egeret refe-
ctione Quartò, si locator egeret pro usu proprio, ex
cā tn̄ superueniente post contractum locationis, ut
quia ducturus est uxorē, uel creatus est Doctor, uel
miles, aliàs secus Hęc oīa hn̄r in l. ędē. in tex. & gl.
C. eo. Aut loquimur ī successore particulari, & dic:
aut iste successor est uoluntarius, puta quia emit rē
locatam, & tunc non tenet stare colono, imò potest
illū expellere. d. l. emptori. cum sup. alleg. Rō, quia
obligatio personalis, qua tenebat locator conducto
ri, non sequitur fundum, neq; transit ad successorē
particularem. l. j §. si hæres, ad Treb. Consiliū tamē
est, ꝙ tu, qui conducis domū, facias à locatore tibi
omnia bona sua obligari per publicū instrumentū,
quo casu ille nō audiet nisi soluat interesse; ita no.
in l. si filio. §. fi. ff. so. ma. si postea uēdiderit, & ēptor
te expellere uoluerit, poteris illā domum retinerē,
ueluti pignus ꝓ interesse. ita not. in l. si filio. supra
all. Aut est successor necessarius, & tunc ipse tenet
stare colono. l. in uenditione. §. j. ff. de bo. autho. iud.
poss Et hęc uera sunt in locatore priuato, secus in fi-
sco, qui locauit. Nam si fiscus postea rem locatā ab
ipso uendiderit, non poterit expellere colonum pri
uilegio fisci l. fi. de iu. fi. Item hęc uera in eo, qui lo-
cauit ex uoluntate. secus in eo, qui locauit ex neces-
sitate cātiua, quia saltem tunc successor paticularis
non poterit colonū expellere. l. si filio. § fi ff. so. mat.
Item hęc uera in colono, q nullū hēt ius in re: nā si
mihi uendideris poss. quam tradidisti ad massari-
trū, ut tibi colonus reddat partē fructuū, ēptor non
poterit illum expellere. l. idēq;. §. fi. pro so. Quęrit,
an ille, q conduxit à me domū, postea recessit metu
malorū spūum, quos se dicebat sentire in domo, te-
neatur pręstare solitā pensionē? Dicite ꝙ non, si hoc
7 probatū fuerit. Et † idem esset, si quis recederet à do
mo tp̄e pestis, q̄ incæperat pullulare, licèt reuera po

stea

stea cessauerit, q̃a sufficit timor iustæ cãæ, licẽt ista
h cã nõ fuerit postea verificata.l.hitatores.§.fi.ff.loc.*h*

ADDITIONES.

a Quæritur in princ. huius § si quis uendat fœnum in herba, uel blada in herba, an erit locatio, uel uenditio? Hanc quæstionem tetigit Bar. in l. eodem ferro. ff. de publica. nam si fit uenditio, & fructus ex potentur, nulla fiet remissio pretij; si locatio, tunc fiet remissio. uide ibi Bar.

b Hodie uero non petuntur usuræ, sed solum interesse, ut no. in l. Iul. C. de act. emp. & auth. ad hæc. C. de usur. & l. ij. tit. de usur. & ibi per gl. & Sal. & gl. & Doc. in c. conquestus. de usur.

c Hoc uerũ intelligas, nisi sit finita locatio fructus: nã tunc si est locatus a pprietario, nõ perijt eius morte, sed morte conductoris. l. necessario § si. ff. de peri. & com. rei ued. Et isti usufructuarius locare usumfructũ ad quinquenniũ, si interim moriatur, & conductor fecerit impensas in re locata, illas non repetit. Idem, ubi fructuarius locasset ut dominus. l. si quis dominum § si fructuarius alias § j. ff. eodem.

d Nunquid autem socius recedẽs a societate possit cameram suam alteri locare, vel ne, vide Bal. in l. nemo prohibetur. C. locati. De hoc vide in Spec. de iud. § 2 versi. circa hoc quæritur. licẽt conductam domum possit alij locare. l. nemo. C. eo. loca.

e De hac solutione, ad quã tenetur socius, vide glo. in auth. de tabellionib § si verò indigaus. ubi vult gl. q̃ non teneatur, sed det computari illa pensio soluta per alium subrogatũ loco sui.

f Adde tu, quod scholaris manes in domo sociorũ, sed nõ vult commu icare alijs duodenam, uel partem suã, quod potest expelli. Idem si interturbet alios, quia scholares debet honestè habitare, ut voluit Spec. in tit de iud. c § 9 & gl. in l. non aliter. ff. de viu. & habitat. Adde etiam, quod dominus domorum potest cogi eas locare scholarib. secundum Gosl. de Cun. in l. decernimus. C. de episc. & cler. & Ang. in l. si ff. solu. mat. Item quod si vendidi rem, possum tibi locare, donec exburses pretium. l. eũ venderem. ff. eod. & vocatur locatio ad franchisiam.

g Qualiter rem. ttatur inimicitia, vide sup. de excusa. tuto. §. item si propter inimicitias & vide in §. fin. infra de iniurijs.

h Vide Bar. in l. filius § si vir in quinquennium ff sol mat & in l. j. § qd aut. ff. de superfic. ch. & Bal. in d. l. iubemus. C. de sacrosanc. eccl.

TITVLVS XXVI.

De societate.

ADDITIONES.

a Præmitte ad euidentiam huius rubri. quod quatuor modis cõtrahitur societas. Et assumẽdo primã, dic q̃ cõtrahitur societas expressè oĩum bonorũ, in qua ueniũt oẽs hæreditates, oĩa legata & donata undecunq; quæsita. l. ij. ff. eod. Scdõ cõtrahitur simpliciter, non expresso, oĩum bonorũ, & tunc ueniunt solũ illa, q̃ ex quæstu. j. opera personali acquiruntur, ut ex uenditione, locatione, &c. non aũt ueniunt hæreditates, legata & donationes eã mortis, quia ista dicuntur potius q̃ti ob meritũ, quam ex industria. l. opera personali. l. coiri. & l. nec adiecit. ff. eod. Tertio mõ contrahitur societas alicuius negotiationis, ut uini, frumenti: & tunc solũ q̃sita ex illa negotiatione ueniunt, & nõ alia, ut hic. Quarto mõ contrahitur societas in una re tm̃, ut in uno equo emendo & similibus, & in talibus non extenditur ultra rẽ, l. q̃sita. ff. eod. Alio mõ contrahitur societas re ipsa, sine aliquo pacto, uel expressione uerborũ: ut cũ duo fratres simul habitant, & ponunt res in cõi, & tunc solum in his, quæ ponuntur in cõi, dr̃ cõtracta societas, non in alijs. l. cum duob § de Papiniã ff. eod. Et quod societas possit tac tè contrahi, uide q̃ dixit Bar notab. in l. Titium & Meuiũ § altero. circa pen. col. ff. de admi. tuto. & Bar. in l. cum duobus § idem Papinianus ff. pro socio. & Bal. in l. cũ oportet C. de bon. q̃ libe. & Spec. in ti. de iudicijs § ij. & ibi Bald. in addino. & Bald. in l. si patruus. C. comm. utriusque iudic & Bal. in l. ex diuerso § item si mulier. ff. solu. mat. & Bald. in cap. si duo fratres in communi causa, de duobus fratribus, de nouo benefic. inuest. tit. & Bar. in tract. de duobus fratribus.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine: Quia obligationes quæ ex consensu proficiscuntur, aut in emptione, aut in locatione, aut in societate consistunt, supra de obligatio. ex consensu in principio. ideo uiso de emptione & locatione, sequitur ex ordine uidere de societate. In fi. gl. rub. ideo dixit, honesta, quia si esset inhonesta, non appellaretur societas, sed conuenticulum, propterea, quia malorum nulla est societas. l. si reo. §. id quod. ff. de fideiuss.

SVMMARIVM.

1 *Societas habet uinculum fraternitatis.*
2 *Datur electio camerarum illi, qui est præstantior.*
3 *Quid lucrum.*
4 *Actio, qui non ualet iure societatis, saltem ua'et de iure conuentionis.*
5 *Si pecunia dederim ad ementum frumentum & tu operam, utrum pecunia sit communis.*
6 *Si unus ex fratribus ad certam summam fuerit condemnatus, & postea fiat diuisio bonorum, ei deducetur id, in quo fuit condemnatus.*

Societatem coire Societas super omnib. bonis & eorũ parte iniri põt, ac ẽt super aliqua negotiatione: & in ea ueniunt partes æquales damni & lucri, nisi aliud
a cõuentũ extiterit. h. d. *a* Diuiditur in tres partes. Nã in prima tractat, super quib. rebus societas iniri possit. In secunda, quæ partes lucri & dãni in ea veniãt. In tertia determinat quasdam circa materiam dubitabiles quæstiones. Secunda ibi, & quidẽ. Tertia ibi, de illa. No. j. societatem coiri posse omnium bonorum, & partis bonorum. Item coiri posse vnius negotiationis, ac ẽt plurium. Itẽ no. q̃ in dubio partes dã-
1 ni & lucri veniunt æquales in societate, quia † societas vinculũ fraternitatis hẽt. l. verũ. ff. eod. & ppea in ea laudanda est æqualitas. l. cum pr. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. Nota, conueniri posse vt partes dãni & lucri inter socios diuersæ sint. No. illud cõueniri posse vt ad sociũ duæ partes lucri pueniant, tertia verò dãni: licet Quintus Mutius contradixerit, & potuit ea rõne moueri, quia hmõi inæqualitas videbat̃ aduersari frnitati, cuius naturã sapit societas. Rõ decidẽdi fuit, quia interdũ pretiosa est opera alicuius, vt iustũ sit, illũ in societatẽ admitti meliore cõdõne cæteris. Et præstat arg. q̃ si plures scholares contraxerint so-
2 cietatem, † electio camerarũ detur illi, qui sit in virtute pstantior. fa. l. societatẽ, la j. ff. eo. No. conueniri posse in societate, ut unus pstet pecuniam, alter uerò operã: qa opa artis est ualimẽtũ. l. cũ duob. §. si coeũda. ff. eo. No. conueniri posse, ut alter sociorum totũ dãnũ sustineat, alter uerò partem lucri, nihil uero de dãno sentiat. Cæterũ si ita cõueniret̃, ut alter rotum dammum pateret, alter uerò lucrũ, nihil ualeret, qa
b ista societas esset leonina, ut uidebitis hic ĩ gl. *b* No.
3 † lucrũ appellari deducto oĩ dãno concor. l. Mutius. ff. eo. No. q̃ partes factę in lucro, intelligunt̃ factę & in dãno, Idẽ & ecõtra. Ex quo colligitis, q̃ portio lucri regulat & demõstrat portionẽ dãni. l. utrũ. §. fi. ff. de rebus dub. Quod facit ad q̃nẽ: Vendidi tibi possessionẽ pro mille, tu dicis quod possessio intelligit̃ uendita usq; ad talia confinia, ego dico q̃ intellexi me uẽdidisse usq; ad talia: certè quantitas pretij de-
* clarabit * q̃titatẽ prædij, ut de his confinibus intelligatur, qbus magis pretium conueniat. Eodẽmõ, uẽdidi tibi codicẽ pro decẽ libris: ego dico, intellexisse de decẽ libris imperialiũ; tu dicis intellexisse bisõtorũ, qd erit in hoc? certè ualor rei declarabit, de qb. actũ intelligat: si. n. magis pportionet̃ libris imperialium, de his intelligat̃, & uc econtra. glo. est in

 l. semper

l.sp in stipulōnib. ff. de reg.iur. Eodem mō vna pars alternatiuæ declarat aliā. Vñ si vendidero tibi Digestum meum, aut Codicem pro decem, & habeā duos Codices, vnum parui pretij, & alium magni, tu dicis te intellexisse de vno, ego de alio, certè intelligitur ille Codex uenditus, cui proportionet ptiū. tex. est in
c l.j. ff. de reb. du. c In gl. totorū. no. signātionē uerbi, tototum, quod dicit totitatē respū vnius rei, qđ facit pro intellectu cōi. l.iij. §. filius inter medias. de lib. & posth. ibi, & erit à toto gradu remotis. In fi. gl. super uer. adeo. Et hæc cōiter approbatur: ex qua collig. ꝙ
4 † actus qui non valet iure societatis, valet saltē iure conuentionis. cui consona est glo. in l.ij. C. com. vtr. iud. quæ dixit, ꝙ snīa q̄ nō ualet vt snīa, ualet ut conuentio, si fuerit a partib. approbata. Sed quæritur,
5 pone † cōtraximus societatem frumenti emendi & vendendi, ego appono pecuniā, tu operā, an illa pecunia efficiatur cōis tua & mea? Gl. in l.j. C. eo. dixit, ꝙ de iure efficietur cōis, sed secus ex consuetudine. Ex quo ipse infert, ꝙ si hæc pecunia in totum perdat sine culpa, perdit tota periculo meo, nec tu teneris
d mihi resarcire dimidiā. d Sed pone, sunt aliq fratres,
6 † vnus fuit condemnatus in mille a iudice, veniunt ad diuisionē, nūquid ille hēbit tanto minus, quanto condēnatus fuit? Dicite, ꝙ si fuit condēnatus iustè, tanto minus hēbit: secus si iniustè. tex. in l. cū duob. §. fi. ff. commod. Pone, sunt duo fratres, unus viuo patre duxit uxorē, moritur uxor, ipse lucratur dotē ex forma statuti, veniunt ad diuisionem, an ante pſem percipere possit dotem uxoris? gl. est in l. dotem. de
e cast. pec. & dicatis vt ibi. Gl. in uer. seruari. e

ADDITIONES.

a Adde quòd pactum appositum inter socios super inæqualitate lucri & damni tenet, quando alter sociorum plus altero conferet in re, uel in opera seu industria, & pactum ꝙ unus sentiat lucrum & non damnum, intelligitur si compensatione facta lucri & damni superest lucrum: quod tacite uidetur adijci in damno, h.d. usque ad § manet.

b An si duo sunt socij, quorū unus vult ire Venetias, & ibi exercere mercantias, alter non vult ꝙ vadat, & ille dicit, uolo ire periculo meo, an si uadat & lucretur, illud lucrum debeat esse cōmune cum alio socio? Dic ꝙ non, secundum Bar. in l. quia potetat. in fi. ff. ad Treb. quia ex quo periculū est suum, ita & lucrū.

c Quod pretium declaret quantum sit uend eum, uide Bello. consil. xxvij. ue. v.

c Vide in l. prædijs. § lucro. ubi bo. tex. de legat. iij. uide Bal. in rub. eo. de contrah. emp. & in l. emptorem. C. eo.

d Adde ꝙ gl. ibi dicit in d. l. ꝙ cum pecunia est deperdita, finita est societas: quia periculum est solum illius ponentis pecuniam, non alterius ponentis operas, secūdum Iac. de Are. ibi dicit periculum esse commune, nec esse finitam societatem. d. l. cū duob. ff. eo. & pro hac opi. fa. l. id quod. ff. de peri. & com. rei uen. Pet. uero distinxit, & melius, secūdum Cyn. Aut pecunia statim cōtracta societate est perdita antequam operarius operaretur, & tunc dissoluta est societas, & hoc casu operarius nihil præstabit de pecunia perd. ea. d. l. uerum § interuenit. ff. eo. al. as sens. Quid autem in societate, si unus ponit rem, & alius operam, an debeat operari suis expensis, an uerò cōib. Videtur ꝙ su s. l. quod nisi ff. de ope lib. Item non habet partem, quia solus operatur suis expensis, & sic soluit vecturas equorū, & nauium. l. si non fuerit. ff. eo. Econtra uidetur ꝙ communibus expensis operetur, cum lucrum non dicatur nisi deductis expensis, ut hic: & hanc opi. sequitur Iac. de Are. & Sal. in d. l. j. nisi forsitan tacitè videtur actum ꝙ operarius poneret expensas. d. l. cum duob. & nisi in expensis quotidianis cibi & potus, quas domi facturus fuisset, si nō itinerasset, p l. sed si leg. § . ꝙ ait, cl i j. de pet. hær.

e Adde dictis hic in gl. fi. sup uer. seruari. quæ opponit de rub. contrarijs: ad q̄ rñdet, ꝙ hæc est eadē rō contrar. oīum, ibi nōn;

quia natura societatis hoc inducit: de quo per Bar. in l. inter stipulantē. § sacrā, de uerb. obl. & sup. de his, qui sunt sui, uel alie. iur. & in reg. iu. qui sentit li. vi. & quod no. Bar. sing. in l. quia poterat. ff. ad Treb ubi dicit, ꝙ si socius contra uoluntatē alterius socij voluit ire Venetias pro mercantiis suo periculo, & bene lucratus est, qđ sicut socius noluit stare ad periculū, ita nec dēt stare, nec participare de lucro, per hunc tex. qui est notabilis.

SVMMARIVM.

1 *Quibus modis societas dissoluatur.*
2 *In societate omnium bonorum ueniunt quæsita ex prospera fortuna.*
3 *Habetur pro mortuo ille, cuius bona sunt publicata.*
4 *Actio pro socio, est hincinde directa.*
5 *Quomodo cognoscatur, an actio sit directa, uel utilis, seu contraria.*

a §. Manet autem. Renunciatione, a morte, negotio finito, publicatione, & bonorū cessione, finit societas, hoc primò. Et in ea uenit dolus, lata culpa, le-
1 uis, non aūt leuissima. h.d. No. summarium, † ex quo collig. quinq; modos, q̄bus societas dissolui pōt. Ad-
2 duntur & duo in l. actione. ff. eo. No. ꝙ † in societate oīum bonorum ueniunt quæsita ex prospera fortuna, ut hēditates & legata: quod uerum est, qñ expressè conuentum est, alioqn societates simpliciter coitę cōplectūtur solùm ea, quæ ex opera & sociorum industria acquisita sunt, & per hoc non ob. l. nec adiecit. ff. eodē. No. ꝙ per mortem unius sociorum tota
b societas dissoluitur. b Quod facit pro societate scholarium, ut morte unius tota dissoluatur: aliter tñ de
3 consuetudine seruatur. No. † quòd ille, cuius bona sunt publicata, hr̄ pro morto. l. actione. §. publicatio-
c ne. ff. eo. c No. ꝙ si finita societate, socij adhuc in societate permaneant: non dicitur eadem societas, sed noua. l. sed si manente. ff. de preca. No. ꝙ in contractu societatis non uenit leuissima culpa, qa hēt ꝙ sibi imputetur, q parū diligentē sociū sibi adiecit. Gl. super
4 uer. actione. in fi. No. † actiones pro socio hincinde esse directas. Sed contra hoc opp. de l. tutor. §. contrariam. ff. de pig. act. ubi actio ex unā parte dicit directa, ex alia dr̄ utilis. Dicite, aliqñ contingit ꝙ nec uariatur nomen contractus, nec noīa contrahentium, & tunc actio est hincinde directa: ut in contractu societatis, quia ab utraque parte dr̄ societas, & idem est contractus, & q libet socius appellatur, ut hic: aliqñ contingit, ꝙ mutatur nomen cōtractus, ac etiam noīa contrahentium, ut in contractu uenditionis & locationis, & tunc actio est hincinde directa. l. ex empto. ff. de act. emp. Aliqñ nō mutat nomē cōtractus, sed mutant noīa cōtrahentium, ut hic: aut unū descēdit ab alio, ut in cōtractu depositi, unus deponēs, alter depositarius appellat, & tūc ille cui imponit nomē, à quo aliud descēdit, hēt utilē, aliꝰ uerò directā, ut no. i l.j. ff. dep. Aliqñ unū nomē nō descēdit ab alio, ut i cōtractu pignoris, & tūc dño rei cōpetit directa, alteri uerò utilis, siue cōtraria, & ita loquit d. l. tutor. §. cōtrariā. & hr̄ gl. i l. cōsēsu. ff. d act. & obl. & i l. curatoris. C. de ne. ge. & aliā gl. hētis i rub. d re i uē.

ADDITIONES.

a No primò, licitum esse socio renunciare societati, dummodò bona fide faciat: quia nemo cōpellitur stare in cōmunione, nisi in casibus notatis in l. fi. C. comm. di. Si quis autem malitiosè renunciat, fortè ut sibi acqratur hæreditas, quę ueniebat in communi diuidenda, patitur pęnam, quia dānum quod inde sequitum est renunciantis, & commodum ipsius renūciātis, est cōmune. l. actione. § quod diximus. ff. eo. Et eādē pęnā patitur, qui

intempestiuè renunciat.i.ante tempus in societate appositū.d.l.
actione.§.item qui societatem,allegata in gl.Item non licet re-
nunciare,quando interest socij societatē durare: vt quia eius cō
ditio deterior fieret,aut quia renunciat in itinere,cū merces du
cuntur fortè in naui renunciantis, vel alio tempore nō cōgruo.
l.actione.§.Labeo.ff.eo.Similiter adde,quòd renūciatio facta bo
na fide,debet fieri socio præsente. l.sed & si socius. §. si absente.
ff.eo.Si autem fiat socio absente & ignorante, tunc lucrum fa-
ctum ab absente,est proprium.d.§.si absente.

c Et sic societas nō transit ad hæredē,etiā si esset actum, quia p
pactum nō pōt agi, vt societas transeat.l.adeo.ff.eo.Et est rō,qa
in societate eligitur industria personæ,ut hic iu tex.Sed qd erit,
si sit incertū,quis sit hæres:tn̄ licèt hæres non sit socius, tenetur
inchoata per defunctum implere.l.hæres socij.ff.eo.si sit legiti-
mæ ætatis.l.j.ff.de fideiu.tu.Fallit hoc in societate vectigalium,
quæ transit ad hæredē trib.cōcurrentib. fauore fisci.s.q̄ sit socie
tas uectigaliū,itē q̄ sit actum vt hæres succedat,itē hæres sit pso
na habilis,ut no.in d.l.adeo. Et intelligit q̄ glo.transit ad hære-
dem.s.primum tn̄,sicut in vsufructu, vt uult gl.in l.nolla.ff.eo.

d No.ex §.publicatis,q̄ cessione bonorum dissoluitur societa,s
quæ tn̄ nouo consensu reuiuiscit,ut hic:quia prodest hæc cessio
cedenti,ne in carcerem detrudatur,ut hic in glo in ver. cesserit.
non tn̄ cedens liberatur à creditorib. sed in postea q̄sitis hēt be-
neficiū,ne exigatur nisi inquantū facere pōt.l 3.ff.de ces bo.Sed
de iure Cano.secus est in usurario cedente bonis, quia nō habet
beneficium in postea quæsitis.c.cum tu.ext.de vsur.

TITVLVS XXVII.

a *De mandatis. a*

ADDITIO.

a Præmitte ad euidentiā,quid sit mandatū,& quib.verbis cōtra
hatur.Dic ut in gl.j.quia inducitur mandatū p verbū,rogo,mā-
do,supplico,nō aūt p verba monitoria vel consultoria,vt in eo,
qui est electus amicabiliter ad monendū vel consulendum,qui
non tenetur nisi de dolo.l.ideoq;.ff.eo.& ideo arbitrator nō tene-
tur nisi de dolo,qa est amicabilis cōpositor, vt tenet Bart.io l.si
iudex.ff.de var.& extraor.cog. Secus in arbitro, qui facit litem
suā,sicut & iudex.l.si quis in cōscrib.C.de pac. io l.si iudex. ff.de
var.& extr.cog. Similiter & cōsiliarius electus ad consulendum
in causa,tenetur de dolo & lata culpa, & etiā de asserta peritia,
secundum Spe.iu tit.de requisitione consilij. § j. ver.consiliarij.

Continua,vt continuatur in glo.

SVMMARIVM.

1 *Mandatum obligatorium quinque modis contrahitur.*
2 *Nemo ex consilio obligatur.*
3 *An vsuræ sapiant lucrum, necne.*
4 *An quis teneatur ex consilio.*

1 Mandatum. Mādatū obligatoriū† qn-
que modis contrahit. h.d.
a No. quinque modis cōtrahi mandatū *a* obligatoriū;
qui oēs modi declarātur apertè per exempla textua-
lia. No. 2.q̄ quando mandatum fit gratia mandata-
rij,tantum amittit nomen mandati,& transit in vim
2 consilij.No.3.†neminē ex consilio obligari: quia li-
berū est cuiq; apud se explorare,an sibi cōsiliū illud
expediat.conc.l.2.§.fi.ff.eo.No.q̄ qn̄ aliquis mādat,
ut potius pecuniā fęneretur, quàm in emptionib. p̄-
diorū collocet,nulla demonstrata psona cui fęnerari
dēat, nō obligat si res malè gesta reperiat. dicam cū
gl.Gl.j.in fi.Hæc opi.Io.cōiter reprobat, q̄a esset re-
darguere Iusti.de insufficienti diuisione mādati. Vn̄
Doc. rn̄dēt, q̄ iō nō fuit positus in tex.casus mixtus,
qa tanq̄ cōpositus fuit cōpręhēsus sub simplicib. ar.
in l.2.ff.de uerb.obl.Sed dubito in hoc: attēta.n.hac
rōne frustratoriè posuisset Imperator casum, in quo
mandatū fit gr̄a mandātis & mandatarij, uel gr̄a ter-
tij mandatarij,uel gr̄a mādātis & tertij,cū oēs hi ca-
sus sint cōpositi.Sed rn̄dete, q̄ Imperator posuit ca-
sus cōpositos duarū personarū, quarū gr̄a potuit ex-
pediri: & sub his cōprehendit casus cōpositos ex tri
bus psonis, quarū gr̄a debuit mandatū expediri. Gl.
super ver. usuris. in fi. Vos aliter soluite, s̄m Docto.
3 †Aut vsuræ debent ex stipulatu,quia in stipulatū ex-
pressè deductæ sunt, & tunc lucrū sapiunt, ita loquit
hic. Aliqn̄ usuræ debent pp morā, siue negligentiā
non soluentis, & tunc non sapiunt lucrū, quia tanq̄
interesse p̄stant. ita loquitur d.l.cū quidā. §. si pupil-
4 lo.Gl.super ver.ex consulto, in fi. Si q̄rat, † an quis
teneat ex consilio: aut loquimur in contractib. aut
in delictis.Priore casu regula est,q̄ nemo ex consilio
tenetur.hæc reg.sumit hic,& l.ij.§.fi.ff.eo.Fallit pri-
mò,qn̄ hmōi consilium eēt fraudulētū. l.qđ si cū sci
res. ff. de dolo malo.l.iij. de proxenet.& in reg. Iur.
consilij.Fallit scđo, qn̄ ille cui consiliū datū est,non
erat aīr facturus, nisi ita consultum extitisset. l. si ve-
rò non remunerandi.§.planè.ff.man. Posteriore verò
b casu,qn̄ loquimur in delictis,*b* ita distinguit. Aut qs
p̄stitit opē & consiliū pro delicto pꝑpetrando, & cla-
rū est illū teneri & obligari.l.is q̄ opē. ff. de fur.Aut
solū dedit consiliū, & tunc ēt obligat, qa q̄ cōsuluit
aliqđ illicitè pꝑpetrari,non est sine dolo.l.j.§.persua-
dere.de ser.corrup.Aut solū tribuit opē, sed nō con-
siliū,& tunc si qdē tribuit ignoranter,nō tenet:secus
si sciēter: q̄a primo casu est in bona fide, posteriore
verò est in dolo.l.si pignore.§.q ferramēta.ff.de fur.
Gl.super ver.itaq;.in fi.Hęc opin. Io.ueluti cōior ap-
probat,de quo in l.si remunerandi.§.planè.ff.eod.

ADDITIONES.

a Itē adde,q̄ nō inducitur mandatū p verba cōmendatoria: &
iō non obligor,licet scribam amico meo rogando eū, q̄ Titius
sit sibi cōmendatus,io quib.eū requisierit,per tex.in l.si nō §.cū
quidā.ff.eo.nec per uerba laudatoria prolata à pꝛoxeneta induci-
tur mandatū,& ideo nō tenetur nisi de dolo.l.j. ff.de pꝛoxen.& pe
tit mercedē suā sibi præstari offō iudicis,ut ibi in rub.An aūt pꝛo
xeneta possit testificari in cā, in qua fuit proxeneta? Dic q̄ sic,
utraq; parte uolente, sed non cōpellitur: sed una tn̄ volente nō
pōt, vt Auth.de test: § quia uerò.col.7.Item nō inducitur māda
tum,cum quis mandat ei, qui tenetur facere de necessitate offi-
cij sui id, quod sibi mandat: vt si scholaris recipiens pecuniam
à numulario,et dicat q̄ scribat rationes inter seipsos.l.fin. C de
eden.& ibi Bar.Item nec p verba persuasiua, de quib.uide duas
bonas glo.in l.j.ff eod.& l.ob hæc verba.ff.de infam.

b Tu adde, quòd in delictis mandans tenetur, siue ille cui est
mandatum esset alias facturus,siue non.l.si non solum.§.si mā-
dato.ff.de iniu.Et intellige q̄ tenetur illi,in cuius perniciē man
dauit, non autem ipsi mandatario, quia parere non debuit, vt
infra §.prox.nisi esset persona subiecta,quæ in leuib. parere te-
netur.l.liber hō.ff.ad l.Aqui.Quæritur an mandatarius, si nō se-
quitur maleficium puniatur? Dic quòd in grauioribus delictis,
puta si sint magna furta, vulnera, & similia, ut no. d.l. liber hō.
punitur extraordinariè.l.j. ff.de extraord.cri. sed in re modica,
ut l.adeo.ff.de reg.iu.non punitur.l.itē apud Labeonem. § si iu-
rauerit.ff.de iniu.Quid si maleficium sit factum in uno loco, &
mandatum in alio,quis locus debet attendi? uide Bar.io d. § si
mandato.& in l.si amicus. ff de adul. Quæritur, an mandans te-
neatur ex mandato,an ex maleficio pp mandatum? Dic ex ma
leficio:nam tunc obligatur, cum maleficium cōmittitur. l. qui
fur § j.ff.de fur.& infra de obl.quæ ex malef.nasc.§.nec.& iō lo
cus & t̄ps maleficij,non mandati, debet apponi in inquisitione
uel accusatione, secundum Bar.io d.l.non solum. de iniu. quia
qui consuluit aliquem occidi,homicida est;& qui consuluit de
iniuria,tenetur actione iniuriarum, secundū gl.in c.j. de homi.

SVMMARIVM.

1 *Mandatum rei illicitæ non est obligatorium, etiam si iuratum sit.*
2 *Fines mandati sunt diligenter custodiendi.*
3 *Si quis fideiusserit in plus quàm sibi mandatum fuerat, habet obliga-
tionem, quatenus ei mandatum erat. & nu. 7.*
4 *Mandatum re integra reuocatione finiri.*

5 Mandatum morte mandantis vel mandatarij finiri.
6 Mandatum rei turpis iuramento non ualidatur.
7 An pœnitentia mandantis impediat actum futurum, etsi non perueniat ad notitiam mandatarij.
8 Quando res dicatur integra.
9 An morte mandantis reuocetur mandatum.

§. Illud quoque. Mandatũ rei turpis est nullum, ideoq; obligationẽ nõ pro
ducit.h.d.primò. Et fines mãdati sunt diligenter cu-
stodiendi.h.d.secundò.Et mandatũ morte mandãtis
uel mandatarij,ac ẽt reuocatione facta re integra, fi-
1 nitur.h.d.tertiò & vlt.No.primò,† mandatũ rei illi-
citæ non esse obligatoriũ.conc.l.si uerò non remune
randi.§.rei turpis.Et suadetur rõne. Nã cum manda-
tũ sit contractus iur.gent.iniquũ esset ex eo iure gen.
uel ẽt ciuili actionẽ cõtra ęquitatẽ produci.cano.erit
aũt.dis.5.Et idẽ esset,secũdũ gl.si iuratũ fuisset, quia
tale iuſm ueluti nutritiuum pctĩ, nec est seruandum,
nec contractum firmat.c.non est obligatorium, ff.de
2 reg.iu.li.6.No.ex §.is qui. ꝙ † fines mandati diligen
a ter sunt custodiendi. *a* conc.l.diligẽter.ff.eo. Et ideo
si delegatus excedat,aut in procedendo, aut in judi-
cando formã rescripti,annullatur actus.l.quid tamẽ.
ff.de arb.c.cum dilecta.& ibi no.ext.de rescr. No. ꝙ
3 †ille,cui mandatur ut emat fundum pro decem, uel
fideiubeat in decem:si emat pro duodecim,uel fide-
iubat in duodecim, hẽt actionem mandati vsque ad
decem:quod vr̃ contra ea,quæ dixi in §.fideiussores.
sup.de fideiuss.ubi concluditur, ꝙ ille qui fideiubet
in plus quàm dẽat reus principalis, ĩ nihilo tenetur.
Sed rñdete, ꝙ hic non fideiussit in plus quàm debe-
ret reus principalis, sed fideiussit in plus q̃ mandatũ
esset,& ita intelligitur.l.interrogatus. ff.eo. Item no.
4 †mandatum re integra *b* reuocatione finiri.conc.l.&
b quia,ff.de iu.om.iu.l.iudicium soluitur. ff.de iud. &
faciũt,quę hñr in c.gratũ.in c.relatũ.de off.dele.No.
5 †mandatum morte mandantis uel mandatarij fini-
ri,sed tamen pp iustam ignorantiam cõpetere inter-
dum actionem mandati.conc.l.si præcedente.ff.eod.
6 tit.Gl.j.†no.mandatum rei turpis iuro non ualidari.
pro quo fa.cap.non est obligatorium. de reg.iu.li.6.
Sed contra hanc opi.vr̃ facere c.debitores.ext.de iu-
reiu.vbi iuro quis obligatur soluere usuras, licèt con
tractus fœneratitius turpis appelletur.Sed rñdetur, ꝙ
ibi non erat turpe quo ad Deum, cui promissio diri-
gitur per iuſm,sed tñ erat turpe quo ad partes,& ibi
soluitur.In fi.gl.in ver.is qui. & pro ea est casus in l.
c si quis pro eo,ff.eod.In fi.gl.in ver. mandati.collig. *e*
7 ꝙ † ille,cui iniunctum est mandatũ ut emat rem pro
decem,& emit pro duodecim, licèt vtiliter emerit,
non habet neg.gest. actionem ẽt utilem contra man-
dantem.Pro qua opi.facit, quia qñ quis emi manda-
uit pro decem, non vr̃ emi mandasse pro pluri: & si
quidem pro pluri emat, non vr̃ negotium rectè ge-
stum.ar.in l.fi.ff.de vsu,& hab.ergo non competit a-
ctio negotiorum gest. Sed disputatiuè sustineri pos-
set opi.cõtraria,per l.soluendo.& per l. quæ utiliter.
ff.de neg.gest.per l.& si quis.§.idem Labeo.de rel.&
sump.fun.per l.si quis mancipia. §.si impubes. ff.de
inst.Item, quia ex quo utiliter gestum est negotium,
bonum & æquum est,mandatorem mandatario obli
gari,ne cum aliena iactura locupletetur. fa.l.si me &
Titium.ff.si cer.pe.l.nam natura.ff.de cond.inde.Nõ
ob.l.fi.C.de neg.ge. quia illa gestio tendebat in spe-
ciem delicti:intrare.n.possessionẽ alterius, & terras
colere inuito dño, ẽt ad vtilitatem dñi, est delictũ.l.
3.ff.de acq.rer.do. Ne igitur gestor ex delicto actio-
nem consequatur,actio neg.gest.ei denegatur.l.itaq;
fullo.ff.de fur.Non ob.l.si pro te. ff.man. quia rñde-
bat egregiè D.Christ.ꝙ ideo sibi non competit actio
negotiorum gest.quia negotium non fuit utiliter ge
stum:tenebatur.n.debitor naturaliter tñ. Si ergo qs
pro alio fideiubeat,nõ gerit negotiũ utiliter, quia de
bitor non poterat conueniri:fideiussor aũt conuenie
tur,l.fideiussor obligari.§.fideiussor.ff.de fideiu.Sed
dicet aliquis,nonne hoc est diuinare,ꝙ debitor natu
raliter tantum ibi tenetur? Rñd.nequaquam,quia si
fuisset obligatus efficaciter,non est verisimile ꝙ pro-
hibuisset, cum fideiussio nihil damni sibi latura es-
set,imo honorẽ & commodum.faciunt notata in l.si
pecuniam.de neg.gest.& ar.in l.cum de indebito. de
prob.In fi.glo.in ver.euanescit.Sed hic pulchrè dubi
8 tari solet.Dr̃ hic in lra,ꝙ † solùm uoluntate mandan
tis mutatur mandatũ: sed an hæc pnia mandantis im
pediat actũ futurũ, & si non perueniat ad notitiam
mandatarij?Et videtur hoc non esse opus, ꝙ indistin
ctè sola pnia mandantis reuocetur mãdatũ, siue man
datarius fuerit ex eo factus certior,siue non. Primò
suadetur ex hoc §.qui loquitur indistinctè, ergo indi
stinctè intelligendus. l. de pretio. ff.de pub.Secundo
alleg.l.si pr̃.de manu.vin.& l.sed si pœnituit. ff.de re-
pu.& l.2.§.sed & si qs.de don.tit.generali. l.eius qui
in prouincia.ver.quas verò pecunias.ff.si cert. per. In
contrarium alle.l.si mãdassem.ff.man.& quę haben-
tur in l.2.§.fi.ff.sol.ma.Vos pro concordia ita distin-
guite. Aut mandatarius suscipit actum gerẽdi ueluti
nudus minister,& tũc sola pnia actus impedit, ita lo
quit d.l.si pr̃.& l.sed si pœnituit,de repu. Ratio, nam
qñ mandatarius agit actum ut nudus minister, non
fundatur actus in persona sua,sed in persona mãdan
tis,qui agere dr̃ p ipsum ministrum ueluti per orga-
num.l.qui aũt.§.fi.de cõsti.pe.no.gl.in l.j.ff.de proc.
d *d* Vnde si uoluntas dñi deficiat, ex qua actus debeat
sustẽtari,corruit actus.l.multum. C.si quis alt. vel si-
e bi. Aut mandatarius eligitur vt procurator, *e* ut hic:
Aut actus quem gerit mandatarius,talis est ꝙ ad eius
substantiã requirit uolũtas dñi,& tunc actus geri im
pedit sola pnia mandantis, licèt de ea mandatarius
non fuisset factus certior.ita loquitur l.2.de dolo. &
fa.c.fi.de proc.li.6.Aut mãdatur talis actus, ad cuius
substantiã non est necessaria uoluntas mandantis, &
tũc actus geri nõ impedit,& gestus valet & tenet, ita
f loquit l.si mãdassem.ff.mand.de quo Bal. *f* in l. si qs
mihi bona.§.fi.de acq.hę.& p Arch.in c.fi. supra all,
g & in d.l.eius. *g* In fi.glos.in ver.integra. Si quæratur,
9 † quando dicatur res esse integra, *h* ut mãdatum so-
h la pœnitẽtia mandantis reuocari possit: aut loquitur
de mandato dato ad iudicia,hoc est, ad lites & cau-
sas exercendas,& tũc lite conte.cũ mandato, hoc est,
procuratore desinit res esse integra.l.nulla. C.de pro
i cu.l. post litem. *i* ff.eodem.not.gl.in l.mandatum.C.
mand.Aut mandatum iniungitur ad iurisdictionem
K exercendam, *k* & tunc sola citatione desinit esse res
integra.c.gratum.cap.relatum.de off.& pot.iud.del,
l. &

l.& quia.ff.de iur.om.iu. Ecce Princeps delegauit ali cui causam,&c.Aut mandatũ iniungitur ad aliquam rem gerendã,& tunc si quidẽ mãdatarius fecerit pręparamenta intrinseca,puta mandaui quod fabricaret domum,parauit calcẽ & lapides,tunc desinit res esse integra.l.j.§.cœpisse.de pollic. Aut fecit p̃paramenta extrinseca,puta,mãdaui,ut iret Romã, emit equũ & mantellum,ista sunt præparamenta extrinseca, & non desinit res esse integra.l.si pecuniã.ff.de cond.ob
10 cau.Sed oppo.& † vr̃ ꝙ morte l mandantis * non uideatur reuocari mandatũ. l.si remunerandi. §.fin. ff. man.Sol.ibi loquitur in mãdato,quod ueniebat exequendũ post mortẽ,vñ morte nõ finitur. Sed iterum opp.de l.si quis mancipijs.de insti.act.Sol.ibi loquitur in mandato,qđ necessitate tenebatur mandãs exequi,& ideo morte non finitur.Ex quo dñt Doct. ꝙ si in executione s̃niæ per me latæ mãdauerim publico nũtio ꝙ mitteret te in possessionẽ talis fundi, ꝙ licèt ego remouear ab offõ antequàm missus fueris ĩ pos. ꝙ tñ publicus nũtius te immittere poterit & debitè. Dixit tñ Bal. utile esse ꝙ successor cõfirmet hãc missionẽ.de quo in l.& quia.de iur.om.iud.Sed finaliter opp. & vr̃ ꝙ morte mandantis non finiatur mandatũ.c.quoniã Abb.ext.de off.& pot.iud.dele.Sol. Aut mandatũ iniungitur alicui sub noĩe proprio, & tunc morte ipsius expirat mandatum. Aut sub noĩe dignitatis,& tunc morte mandatarij non finitur,ita loquitur c.quoniam Abb.quia dignitas,sub qua fuit iniunctum mandatum,nunquã moritur. c.si gratiosè.ext. de rescr.in 6. Ideo si Princeps committeret cãm ipsi Potestati,mortuo ipso uel reuocato ab officio,posset successor cognoscere de causa,quia commissio est facta sub noĩe dignitatis: si uerò esset facta sub nomine proprio,expiraret eo mortuo uel remoto: si verò esset facta sub noĩe proprio & dignitatis, inspicitur quod eorum præcedat. Nã si præcesserit nomen dignitatis,transit ad successorem. Secus si præcedat nomen proprium, quia quod prius in voce intelligitur fuisse,& prius in mente. l.si seruus communis stipuletur.de stipu.ser.de quo in l.Princeps.de legi.& d.c. quoniam Abb.in l.quod Principi.de leg.1.

ADDITIONES.

a Item adde, ꝙ licèt mandatarius non explicet mandatum in propria forma,tamen sufficit ꝙ explicet in effectu,ut agat utili actione mandati.Et ideo si mihi mandasti ꝙ mutuarem, sufficit quòd alter mutuet pro me.tex.est in l.iam tamen.ff.iud.sol.& facit quod no.sing.Inn.ext.de purg.can.c.cum in iuuentute.

b Qñ aũt res desinat esse integra,vide hic. ĩ gl. & adde ꝙ in procuratore ad iudicia dicitur res integra ante lit. cõte. l.p̃curatorib.C.de procu.Sed an satisdatio in iudicio p̃stita à p̃cur. uel à dño pro eo faciat desinere rẽ esse integrã ante lit.cõte.Dic ꝙ sic, quo ad tacitã reuocationẽ,quæ fit morte dñi:nã tunc nõ finitur tanquã res sit integra.l.si defunctus.ff de proc.sed quo ad expressam reuocationẽ domini res est integra,ut no.in gl. in l. si ante. ff.de proc.& ibi Bart.dummodò lis non sit contest. non reuocatur nisi ex causa.l.post litem.ff.de procur. licèt iudex delegatus possit ad libitum reuocari.l.iudicium soluitur.ff.de iud.

c Adde,ꝙ fines mandati sunt adeo custodiendi,quòd excedens fines uendendo rem minori pretio, non transfert dominium, & ideo potest dominus uendicare.l.diligenter.ff.man. tamen licèt iste non transferat dominium, bene dat causam usucapiendi.l. si fundum.§.fi.ff.pro empt.

d Adde supra inquantum allegauit gl.in l.1. ff.eo.de procu.melior est gl.in l.1.ff.de contrah.emp.quam uide.

e An si quis constitueret procur.ad aliquid faciendum, & postea reuocet,tamẽ de reuocatione procurator nihil sciat, an dicatur nihilominus reuocatus, ita quòd non ualeant gesta per eum, vide de hoc Bal.notab.loquẽtem in l.mandati.la.2.C.manda.& est tex.in l.si mandassem.ff.eo.

f Adde inquantũ supra dicitur,de quo per Bal. in l.si quis.& per Bal.in d.l.mandati.la 2.C.mand.ubi vide etiam Bart. quem ibi alle.Bal.in l.qui hominem.§.si Titium.ff de solutio.

g Adde quòd mandatum quod tendebat ad perniciẽ alterius, puta ob maleficium committendum,sola uoluntate reuocatur & prohibetur,quia fit gratia mandantis, uerisimile est quòd eo prohibente cessabit mãdatarius.Sed in persuasione, quæ fit gratia cui,debeo persuadere tibi taliter quòd sim certus te mutasse propositum,uel debeo denunciare illi,in cuius perniciem est facta,secundum Imo.& c.ad audientiam,ext.de homic. & Bar.in § si mandauero.

h Cum ergo quæritur,quandn res desinat esse integra in procuratore ad negocia,dic clarius,quòd tunc desinit esse integra,qñ facta sunt præparamenta necessaria pro executione mandati: puta si est mandatum ut fiat domus, & sint iam empti lapides. Secus si parauerint extrinseca,ut infra declarabitur,ut no.Bart. in d.l.si pecuniam,vt hic in glo.

i Adde inquantum supra allegatur l. post litem,. Vide quod hic dicitur,vt per litem contest.desinat res esse integra, procedit in actore: in reo verò desinit res esse integra quando satisdedit, & non ante: ita Bal in d.l.mandati.la 2.

k In mãdato iurisdictionis dicitur res integra ante citatinnem, quia ab ea incipit iudicium,extra de off.iud.dele.c.grati. & Insti.de pęna teme.litig.§.fin.Iudex ergo,qui fecit citationem verbalem,præoccupauit iurisdictionem.d.c.gratum. Idem si prius fecit citationem realem,quia cepit malefactorem, vt no. Inno. c.1.extra de obli.ad ratioci.

l Adde tu,quòd licet mandatũ finiatut morte mãdantis, ut hic, & l.mandatum. C.eod. tamen de æquitate dicitur durare actio mandati,si ignorans illud executioni mandauit, ne maneat in damno,ut hic.Fallit tamen in plurib.casib. In quibus mandatũ ẽt morte non finitur mandatoris. Primus est, si sit mandatũ in rem suam,quia non finitur morte mandatarij,sed trãsit ad eius hæredẽ.l.illam.C.de dona.licèt finiatur morte mandantis l.j.ff. de act.& obl Secundus est in mãdato,qđ uenit implẽdũ ex necessitate,puta in executione quę demõstratur.l.fundi.supra all. Tertius est,si id quod uenit in mandato, uenit fiendũ post mortẽ mandantis:puta ꝙ fiat sepulchrum. d.l. remunerandi. §.fi.ff. eod & d.§ fi.Dicunt tamen Doc.esse casum,ꝙ ubi testator mandat fieri sepulchrum de pecunia sua, quòd illud debet fieri eo adhuc existente uiuo: quia post mortem non dicitur pecunia sua: mors enim omnia soluit, vt Auth. de nupt. §. deinceps.& deciditur ꝙ mãdatum post mortẽ defuncti explicandum hęres potest reuocare re integra, vnde hæres potest reuocare ut sepulchrũ fiat re existẽte integra, sed tñ episcopus poterit cogere hæredem ut sepulchrũ faciat. Quid aũt de mandato,quod debet fieri in uita, sed eius effectus confertur post mortem? puta de dona.cau.mor uide in l cum pater §.nemo. de leg. 2. Quartus est casus,si mandatum sit uniuersale alicuius negociationis, ut institoris instituti ab aliquo patre, non finitur morte,nisi hæres reuocet.l.si quis mancipijs. ff. de instito. & nisi hic administrator mutasset statũ,ut quia de seruo esset effectus liber, ideo debitores tunc soluendo non liberantur,ut hic,& l.eius qui. §.mandatum.ff.si cer.pet.Et idem in mandato facto sub nomine dignitatis,quod nunquam perit.c.si gratiose.extra de rescri. in 6 & no. in c.quoniam Abbas ext.de off.& pot.iud.dele. secus si simpliciter esset facta commissio,quia tunc finiretur, ut tenet gl.in l.& quia.ff.de iur.om.iu.& Sal.in d.l.mandatum.

m Quid in confessione facta ad beneplacitum, an expiret per mortem? Bella.cons.8.nu.17.

SVMMARIVM.

1 *Quæ sunt ab initio voluntatis,sunt ex postfacto necessitatis.*

2 *Qualiter ab aduocato uel procuratore peti salarium possit.*

§. Mandatum Cuicunq; liberũ est ab initio uel mandatũ suscipere, vel illi renũtiare. Si verò illud susceperit,adimplere tenetur, nisi re integra renũtietur,uel iusta cã subsit cur nõ renunciauerit,aut intempestiuè renunciauerit.h.d. No.primò
1 summarium.Ex quo colligitis,quòd † ea quę sunt ab initio uoluntatis,ex post facto sunt necessitatis. con-

cord.l.sicut.C.de act.& oblig.l.in commodato. §.si cui.ff.commod.Item no.quòd suscepto mandato põt mandatarius renunciare domino,dummodò fiat re integra: si ãt non renunciauerit mandatum exequi tenetur.Hoc uerum, nisi subsit iusta causa cur non renunciauerit,aut intempestiuè renunciauerit. No. in uersic.mandatum.mandatum & in diem & sub conditione deferri posse.Item no.quòd ubi pro officio merces constituitur,desinit esse mandatum, & transit in contractum locationis, quod uerum limitabitis,si sit talis res uel factum,quod locari possit,& mãdatarius sit talis persona quæ locare operas consueuerat.l.si gratuitam.l.naturales.§.at cum do.ff. de pscr.uerb.& sentit gl. uestra in uerbo, interueniente. In fi.gl.in uer.iusta. Hæc opi.gl. & Ioan. communiter tenetur,quæ etiam fuit opin.Bulg.Suadetur hæc opi.ratione:quia mandatarius cum suscipit mandatum, uidetur asserere se peritum & doctum ad rem
a exequendã, nimirũ si de leuissima culpa a teneatur, arg.in l.idẽ quia,in fi.ff.ad leg.Aquil.Et ideo assessores,qui malè iudicãt p imperitiã , possint & dẽnt in syndicatu cõdẽnari.Præterea cũ suscipiũt offm̃, uñt se asserere peritos ad iurisdictionẽ exercendã. Dixit tñ gl.in l.ij.ff.quod quisque iur. q Potestates ciuitatũ imperiti literarũ,si per imperitiã malè iudicauerint,ipsi faciunt litẽ suam,& obligãtur parti læsę ad interesse,sed rõne doli nõ obligantur . Ex quo ibi dixit Bal.quod Potestates ciuitatum non excusantur,si male iudicauerint de consilio totius curiæ. de quo dicatis,ut in d. l. ij. Glo.in uer.quamprimũ.Hoc ita est renunciare,ut mandator possit de æque bono sibi prouidere,aliàs tenetur,nisi subsit iusta causa.cõcor. l.si tibi mandauero,cum l.seq.ff.eo.In gl.in uer.mer
2 cede,colligitis,†qualiter salarium peti possit ab aduocato,ac ẽt à procuratore.Dicite,ut per gl.ord.in l. salarium.ff.eo.Sed aduerte,quod salarium constitutum aduocato uel procuratori sub quota litis , non potest ab ipso peti , imò ab officio aduocationis repellitur.l.si remunerandi.ff.mand.l.litem.C.de procu.l.antepe.C.de postula. Idẽ esset, si non promitteretur sub quota litis,sed tamẽ promitteretur sub quota portionis sibi debitæ;puta,tu conuenis cum aduocato ut debeat diligenter patrocinari in tua causa,& quòd dabis sibi quartam litis,si uictoriam obtinnerit : hoc est pactum factum sub quota, appositũ de quota lite . Eodem modo si diceretur , Si obtinueris uictoriam,promitto tibi dare decem aureos de his, in quibus aduersarius condemnabitur.ita uoluit gl. in l.sumptus.ff.de pact.Vnde ibi dixit Ang.quod aduocati debent esse cauti, ut non recipiant promissionem,nec sub nomine quotæ litis,nec sub alia quantitate,quę sit ex quota peruentura;sed debet dare operã,ut promittatur de suo proprio litigatoris,si uictoriam obtinueris promitto tibi 25.aureos,hęc est cõuentio honesta , uictoria obtenta poterunt peti ista promissa.Glo.in uerbo,interueniẽte,benè loquitur.

ADDITIO.

a An mandatarius teneatur de dolo,lata culpa,leui , uel leuissima?Dic:Aut loquitur ĩ actione directa mãdati,q̃ competit mãdanti,& tunc si id quod mandatur , est tale quid , quod requirit exactissimam diligentiam,ut procurare in iudicio,tenetur mãdatarius de leuissima culpa,quia uidetur asserere se esse peritũ in illa exactissima diligentia,quæ requiritur in iudicio :nõ aũt tenetur de casu,nisi præcedat culpa uel mora. l. à procuratore. C.eo.Quandoque mandatur aliquid quod requirit exactã diligẽtiã,ut soluere pecuniã.l.si fideiussor,in princ.ff.eo. uel facere domum,uel aliquod opus, quod non requirit tantã diligentiã, & tunc tenetur de leui culpa.l.in re mandata.C.eod. Quandoq; mandatur aliquid,quod requirit modicam diligentiam,ut portare unam literam uel aliam rem,& tũc tenetur solùm de dolo & lata culpa,nisi receperit custodiam uel pretiũ,quia tunc tenetur ẽt de periculo rei.quod nota cõtra nautas & uectores,qui recipiunt mandatum de portando res,ut teneantur etiam de periculo,si custodiã receperint uel mercedẽ.l. cum qui. § cp stolã. ff.de furt.Ex prædictis patet,quòd in actione mãdati cõtraria, quę competit mandatario,uenit etiam leuissima culpa sicut in cõtraria,depositi.l.si seruus communis.§.q uero.ff.de furt. Patet etiam,q talis procurator per hanc actionem mandati,contrariam recuperat oẽ damnum quod passus fuisset , si mandatũ non recepisset.Et quod ambasciatori derobato in itinere dẽnt dãna resarciri,nisi effectuauerit ambasciatã,uel nisi portauerit res non necessarias.de quo per Bar.in d.§ q uero.& l.inter causas.§.non omnia.ff.eo.ubi plenè per Doct.

TITVLVS XXVIII.

De obligat. quę ex quasi contractu nascuntur.

Continuatur ad præcedentes hoc ordine : Supra uisum est de obligationibus,quæ ex contractu nascuntur: uerum quia sunt & aliæ, quæ nasci dicuntur ex quasi contractu, ideo de his tractaturus intitulauit de obligationibus quæ ex quasi contractu nascuntur.

SVMMARIVM.

1 *Titulus ad titulum continuari debet.*
2 *Statutũ l.quẽs de cõtractu,nõ uendicat sibi locum in quasi contractu.*
3 *Cumulatio actionum,est euitanda.*
4 *Negotiorum gestor tenetur de dolo,lata,leui,& leuissima culpa.*
5 *Verba legis quando aliter saluari non possunt,debent intelligi per subauditum intellectum.*
6 *Verba legis plurali er prolata,uerificantur in uno solo.*
7 *Non dicitur bene gessisse,qui gerit negotia contra domini uoluntatẽ.*
8 *Inhibetur repetitio.quando cã pietatis quis alienum negotium gessit.*

Post genera. Diuiditur ĩ tres. Nã in prima continuat titulũ ad pcedentes. In scda incipit tractatũ. In tertia ponit rõnẽ.Scda ibi,igit cũ quis.Tertia ibi, idq; utilitatis. h.d. Negotiorũ gestor obligat actione negotiorũ gestorũ directa,dño rei, cuius negotia
a sunt gesta : ipse verò gestori contraria obligatione,
1 h.d. a No.primò summariũ. Itẽ no.†titulũ ad titulũ esse continuandũ,concor.l.2.ff.de sta.hom. l. Imperatores.ff.de in diem addic.Item no.ualere arg.à sufficienti partiũ enumeratione,conc.l.ab emptione.ff. de pac.Itẽ no.differre substãtia obligationes , q̃ causant ex quasi contractu, ab his quæ ex cõtractu proueniunt, vel ex maleficio vel quasi. Ex quo dñt Doc,
2 q †statutũ loquens de contractu,nõ uendicat sibi locũ in quasi contractu,nec ẽt in proprio cõtractu , de quo in l.si donõnes,C.de his,q ui,metusve cã. Item no.q negociorũ gestori cõpetit cõtraria actio nego. gest.aduersus dñm,cuius negotia sunt:dño verò cõtra gestorem cõpetit actio directa.Item no.q ubi negotia sunt gesta mãdato pcedente, nõ hẽt locũ actio
3 neg.ges.sed mãdati.Ex quo colligitis,q † cumulatio actionum est euitanda,ac etiam cõtractuum, conc.l. hęredes.§.de pluribus ff.fam.erci.l.cum.n.de nouat.l. licet.§.ea obliõ.ff.de proc.Item no.ex uers.idemque. quòd

quòd bene est, ꝙ hi qui ex charitate non incitant͛ ad
beneficia, spe premij ad illa prouocẽtur. facit, quod
no. gl. in l. j. ff. de iust. & iu. Item no. ꝙ quemadmodũ
neg. gest. hẽt obligatum dñm, si bene gesserit: ita do
minus habet obligatũ gestorem, si malè administra-
b uerit. *b* Ex quo colligitis, ꝙ in contractibus est ęqua
litas seruanda: qđ uerũ litate, nisi esset aliqua æqui-
tas, quæ priuilegiat p̄sonã. l. Iul. §. si à pupillo, de act.
4 emp. Itẽ no. † ꝙ gestor negotiorũ tenetur de dolo, la-
c ta culpa, & de leui & leuissima. *c* Et est rõ, quia licèt
hoc negotium geratur causa utriusque, quo casu so-
lùm vr̃ teneri de culpa leui, scđm regulã, quę hr̃ in l.
si ut certo. §. j. ff. commod. tñ ex quo se obtulit nego-
tijs alienis gerendis sine mandato, debet diligentissi
mam curã præstare, faciunt quæ hñr in l. si se obtu-
5 lit. ff. de re iud. Itẽ ex gl. in ver. ex maleficio. no. † ver-
ba legis, quæ simpliciter intellecta saluari non pñt,
substineri per subauditum intellectum. Simile vide-
mus allegari, ꝙ licèt lex gñaliter loquatur, tñ si illa
gñalis continet absonum intellectum, moderat͛ di-
spositione aliarum legum: l. j. §. gñaliter. de leg. j. iũ-
cta l. quamuis. ff. de in ius voc. Simile videmus in di-
ctis testium, qui si in uerbis, p̄sona & facie contrarij
reperiantur, saluant͛ tñ per interpretationem si fieri
posit, & hoc ut non incidant in crimen falsi. c. cum
tu. extra de testib. Bar. in l. 2. ff. si cer. pe. quod uerum
limitate, qñ sunt hincinde pares. Si aũt essent dispa-
res, ad concordiã non essent reuocandi. gl. est ord. &
ibi Inno. in c. cum contingat. extra. de off. & potest.
iud. deleg. voluit Bal. in l. insulã. §. j. ff. solu. mat. In fi.
glo. in ver. vltro citroque. no. verba legalia seruari in
habilitatem & potentiam, licet sp significare nõ pos
sint; uidistis in rub. proęmij, in ver. Augustus, & sup.
de inst. & iu. in prin. In gl. in ver. negotiorum. No. ꝙ
6 † verba pluraliter à lege prolata, verificantur in uno
tm̃: quia pluralis oratio geminat suas singularitates.
l. falsa. §. fi. de condi. & demon. Sed colligitis aliud,
quod est notabile, quòd licèt prætor in edicto suo lo
quatur per verba pluralis numeri, verificantur tñ ẽt
in vno, licèt verba edicti sint stricti iuris, & strictè in
telligenda. Ex quo dixerunt Docto. si statuto cauea-
tur, ꝙ si quis produxerit falsa instrumenta uel falsos
testes, puniatur tali pœna, ꝙ hac pœna complectatur
ille, qui produxit unum instrumentum, uel unum te
stem falsum. pro quo facit l. non est sine liberis. de
uerb. sign. ff. Si verò uelletis disputatiuè tenere con-
trarium, possetis instare per hunc modum; quia de
propria significatione uerborum specialiter prola-
torum requiritur concursus duorum actuum, siue
duarum personarum. l. ubi numerus. ff. de testibus.
Ad l. iij. §. negocia. respondetur, quòd facit potius
pro, quam contra. Nam quia uerba edicti prætoris
pluraliter prolata de propria significatione requi-
rebant gestionem saltem duorum negociorum, nec
poterant salua ratione recti sermonis in uno ueri-
ficari; ideo Iureconsul. illa extendit ad unum nego-
tium tantum. si enim de propria significatione po-
tuisset in uno uerificari, fuisset frustratoria extensio
Iureconsul. Sed sustinendo Bart. posset rñderi, ꝙ non
fuit extensio, sed declaratio, dicatis ut ibi. In fi. gl. in
uerbo, mandato. Vos rñdete clarius: aliqñ quis man
dat geri negotium, quod ad se pertinet insolidũ, &
tunc non hẽt locum actio negotiorum gestorum, cũ
prouideat de actione mandati, quę prouenit ex con-
tractu. Aliqñ quis mandat geri negotium cõe sibi &
alteri, tũc ex persona mandantis oritur actio manda
ti, ex p̄sona aũt alterius tertij, qui nihil mãdauit, ori-
tur actio neg. gest. ita intelligitis l. mandatũ. in gl. al-
7 leg. In gl. utilitatis. ibi, l. fi. No. ꝙ qñ quis gerit nego
tiũ alienũ ipso dño prohibente, licèt gerat bene, nõ
competit tamen actio negotiorum gestorum. Et sua
detur hac ratione: quia licèt bene gerat, tamen quia
gerit contra uoluntatem domini, non dicitur bene
gessisse, arg. l. fin. ff. de usu & habita. Pro quo facit,
quod alibi dicitur, si miles in armis contra manda-
tum ducis belli exercuit aciem, licèt rem bene gesse
rit, quia hostes fugauerit, tamen est capite puniẽdus.
l. 3. §. in bello. ff. de capt. & postlimi. reuer. & dicit i-
bi glo. hoc fieri propter magnam uirtutem obedien-
tiæ. Alia autem ratio assignatur per se & ultra: quia il
le qui se apponit ad gerendum negotium alterius in
uiti, & qui immiscet rebus alienis inuito domino, in
cidit in delictum. no. in l. iij. de acq. rer. do. unde non
debet ex delicto actionem acquirere. l. itaq; fullo, ff.
de fur. Ex quo infert ipse, quòd si quis gereret unum
negotium alterius, uel plura, non immiscendo cum
rebus suis, ut quia debita soluit eo inuito, quòd tunc
ipse haberet actionem negotiorum gestorum. Sed ta
men communis opin. est in contrarium, de quo dixi
sup. tit. j. §. is qui exequitur. & dicatis ut ibi in d. l. fin.
8 In fi. glo. addite alium † casum, in quo inhibetur repe
titio, quando causa pietatis gessisset alterius nego-
tium, l. cum his. §. si mulier. ff. de cõd. ind. Et hæc om
nia limitant Doct. esse uera, nisi gerens protestaret͛ se
gerere animo repetendi, quod impendit. Idem esset,
si in codice rationum suarum scriberet ĩpensas, quas
faciebat. ita habetur in l. Nesennius. ff. eo. quod facit
ad qõnẽ. Pr̃ emit libros filio studẽti, intelligitur pie-
tate & affectione p̄na illos sibi donare. l. quæ pr̃. cũ
gl. sua. ff. fa. ercis. l. filiæ. C. eo. l. pater si omne. C. de
inof. don. tñ si pater protestaretur nõ emere, nec tra-
dere aĩo donãdi, uel solum scriberet in codice ratio-
num suarum impensam, quam facit in libris emẽdis
pro filio, non induceretur donatio librorũ, de quo
dicite ut ĩ iuribus sup. alleg. & in trac. Bar. de duob.
fratribus. & in l. si patronus. C. com. utriusque iud.

ADDITIONES.

a Hoc dicit istud principium; Cũ alicuius negocia gerũtur sine
mandato, oritur hincinde actio neg. gest. s. directa, q datur dño
ad exigẽdas rationes a gestore, qui tenetur de dolo & leuissima
culpa, ubi alius diligentior inueniretur, & contraria, quæ datur
negotiorum gestori. hoc dicit.

b Et sic ex gestione negotiorũ oritur duplex actio, & aliqñ una
tm̃, de quo per gl. in l. ex cõsensu. ff. de act. & obl. & p Bar. in l. in
cõmodato. ff. com. & ĩ directa sufficit libellus generalis, puta di-
co ꝙ gessit negotia mea, quare peto eũ cõdẽnari ad reddẽdã rõ
nẽ mihi suę gestionis, ut no. gl. in l. j. ff. de edẽ. Sed ĩ cõtraria cõpe
tit ẽt si unũ negotiũ sit gestũ, licet lex loquatur ĩ plurali nume-
ro, q a tñ uerificatur ẽt ĩ singulari, ut hic ĩ gl. & ĩ l. 3. §. negotia
gesta. ff. de neg. gest. facit ut statutũ puniẽs falsos testes, hẽat locũ
et ĩ uno falso teste, ut sup. de iure p̄sonarũ, ĩ princ. & hr̃ in l. 2. §.
hominis. ff. ui bon. rapt. Fallit in pluribus casibus, quibus cessat
hæc actio cõtraria, & gestor nõ repetit qđ impẽdit, scilicet hic ĩ
gl. & in l. si patrono. C. de neg. gest. Primus est, si protestatio præ
cessit ꝙ nõ gerat: quia non repetet et. ãsi utiliter gerat, siue sit
facta ꝓtestatio ĩ scriptis, siue nõ, & sufficit generalis ꝓtestatio,
ne de inceps gerat negotia. Sed si uolo impedire ne ille se impe-
diat

fiat de certa re, tūc debeo rem exprimere specificē, alias dubia protestatio non releuat protestantem, l. aut qui aliter. ff. quod ui aut clam. De gestione autem ante protestationem bene datur actio neg. gest. l. fi. in gl. alleg. Secūdus est casus, si quis gessit pa terna affectione, nesi uitricus praestitit alimenta priuigno, uel ad eū erudiēdū, non praesumitur hoc facere paterna affectione. l. si paterno. C. eo. nisi fit protestatus. l. Nesennius. de neg. gest. uel nisi administraret alias res priuigni, quia tūc praesumitur expēdere potius de bonis priuigni. l. fi. C. de dotis promiss. Adde tū, quod pupillus non debet alimentari a matre penes uitricum, si est uitricus posset dari tutor a testatore, non a iudice, ut tenet gl. in Auth. de nupt. §. eius. eo ti. C. ubi pupillus educ. deb. & ibi Ang. Tertius casus est, si qs impēderit maritali affectione, nā si maritus fecit expensas in curando uxorē ęgrā, non cōputantur istę expensę in restitutione dotis, quam hoc maritus tenetur facere & curare expēsis suis, nisi quando non haberet dotem, uel esset expensa magna ultra dotem, & uxor habet partē, uel ipsa haberet alia bona, secundum Bar. in l. quod in uxorē. C. eo. Nō tenetur etiam maritus, quando ex culpa uxoris nō habet eam in suo obsequio, or qa non uult stare cum marito, secūdum Iac. de Arena. An autem uxor diues teneatur alere maritum, & similiter habēs famulum infirmum? Dic q sic, fm Bar. in l. fi cū dotē. ff. sol. mat. Sed an ad expēsas funeris uxoris teneatur ille, ad quē peruenit dos? Dic q sic, fm Doc. in d. l. qui uxorem. Quartus est casus, propter domesticam pietatem, uel mnam affectionem, nam si mater, uel alius domesticus impēdit in faciēdo dare tutorē filio, non repetit. l. 1. C. eo. nisi esset administrator, uel fuerit praestatus, uel librū cōfecerit expēsarū d. l. Nesennius. Et quā fidem faciat liber rōnum, uide per Bar. in l. nuda, de don. & in l. si contractus. C. de fi. instr. Similiter & neg. gestor uidetur potius expendere de bonis domini, quàm de suis. Ex quo infertur, q si cēt pater uel frater dotando filiam, uel sororem dicatur facere de proprio dotem: hoc est uerū, nisi soror uel filia haberent de ppria, quia tunc de bonis earū intelligitur facta solutio. l. fi. C. de dot. prom. Et similiter dicitur de faciente expensas filio studēti. l. qui pater. ff. fam. erc. iuncta. l. fi. C. fa. erc. de quo per Bar. in d. l. Nesennius. Et econtra filius expēdens p patre vī facere animo repetendi, de quo p Bar. in l. si filius. ff. de neg. gest. Item no. q licet expēsa facta causa pietatis, non possit repeti, l. cū his. §. si mulier. ff. de cond. ind. fallit in impensa facta propter educationem filij expositi. l. parem. C. de oup. & l. j. C. de infan. expositis, licet gl. in l. eleganter. §. fi. ff. de cond. ind. aliam rationē huius ponat, sed non bonam, secundum Bar. ibi. sed an solutum in debitum pro damno ab alio dato credēs me teneri repetā a denato? gl. in l. ea qoq. C. de cond. ind. tangit & nō soluit. Tu dic, q sic, si solut uoliter, qa iste ex ista solutione liberatur, alias non, ar. l. qui seruum. ff. de interro. act.

c An negotiorum gestor obligetur de casu fortuito. Dic, q sic, in sex casibus hic in gl. notatis, & in l. si negotia. ff. eo. & uide hic gl. in uer. exactissimam. cui adde tex. in l. 3. §. interdum. ff. eo.

SVMMARIVM.

1 *Heres adeūdo hereditatē, quasi cōtrahit cū creditoribus, et legatarijs.*
2 *Bonum argumentum de mutuo ad indebitum solutum, quod in quibusdam casibus fallit.*
3 *Verba, quae in tempore praesenti non possunt procedere, interpretantur ita ut referantur ad tēpus praeteritum per dictionē quonda n.*
4 *An plures haeredes adeundo haereditatem obligentur sibi ad inuicē.*
5 *Regulariter a quibus praefertur rigori.*
6 *An error in cōsp ... dominij tradētione traditione interueniente.*
7 *Qui solui scienter debitum, uidetur donare.*
8 *Quis potest confiteri delictum, quod alius perpetrauit.*

§. TVTORES.

Inter tutorem & pupillum oritur obligatio prouenens ex quasi cōtractu, ex qua proficiscuntur duę actiones: una directa, q̄ competit pupillo: alia cōtraria, q̄ cōpetit tutori. h. d. a No. primo, obligationē, qua tenet tutor pupillo, & pupillus tutori ex administratione tutelae, prouenire ex quasi cōtractu. No. pupillo cōpetere actionē directā cōtra tutorē, si male administrauerit: tutori autem competit contraria tutelae contra pupillum, si expensas pro ipso fecerit, uel pro eo rem obligauerit. Ex §. item si inter aliquos. no. quòd societas b incidens parit obligationē, quę dr prouenire ex quasi cōtractu. Secus si nō sit societas incidens, sed principalis, quia obligatio ex ea prouenirens diceretur cāri ex contractu. Item no. q iudicium cōi diuid. competit inter eos, qui sunt effecti socij incidenter, & competit ad diuidendum & repetendum impensam pro parte, & dicitur prouenire eius obligatio ex quasi contractu. Et idem est in iudicio fam. erci. & hęditatis diuidendae; competit enim ad diuidendum res haereditarias, ad repetēdum fructus & impensam pro parte, & dicitur eius obligatio prouenire ex quasi contractu. Ex §. haeres, no. obligationē, qua tenetur haeres legatarijs, prouenire ex quasi contractu. Hinc est, q uulgò dr, †haeres adeundo quasi contrahit cum creditoribus & legatarijs, & illis ex quasi contractu obligatur, l. ex male ficijs. §. haeres. ff. de act. & obl. l. apud Iul. §. fi. ex qb. cau. in poss. ea. Ex §. item is, cui. no. q obligatio, qua tenetur ille, qui recipit indebitum, dicitur prouenire ex quasi contractu: & si subtilem disputando rōnem sequi uoluerimus, dr potius puenire ex distractu, ut lra sonat. Itē no. solutū indebitum repeti posse condictione indebiti. Item no. †bonum esse arg. de mutuo ad indebitum solutum: quod uerum litate, quo ad substam ipsius actus, qa uterq; actus re cōtrahi dr, uel quasi. sup. quib. mo. re contra. obl. §. is quoq;. Itē limitabitis uerum quo ad effectum repetendi, quia repetitur: non āt uerum intelligatis quo ad cām producendi, quia unum ex contractu causatur, aliud ex quasi contractu. Itē nec uerū intelligatis quo ad formā repetēdi, qa unū repetitur condictione indebiti, aliud certi condōne. No. ex uersi. ex quibusdam, q solutum indebitē per errorem, repeti pōt: & hoc regulariter. Fallit haec regula, qn solutum esset ex cā, q̄ inficiādo crescit, rōnem uidebitis super gl. Scdo hęc regula fallit in relictis in ultima uoluntate, ecclesijs & alijs uenerabilibus locis: & hoc singulariter inducitur fauore religionis & pietatis. Ex quo colligitis, q ecclesia hic locupletatur cū aliena iactura. In gl.

c tutores. Colligitis ex hac gl. e q†uerba, q̄ nō pāt sal
3 uari inspecto tpe pñti, saluātur habita relatione in tps praeteritū, per tacitū subauditū uerbi, quondam. & idē no. gl. in l. eius qui in prouinciā. ff. si cer. pe. in l. uiro atq; uxore. ff. so. ma. quod pręstat arg. ut inquit Bal. ad saluanda instra & dicta testium. Si. n. Notarius dixerit in instro, Titius filius Sempronij promisit, &c. qui tñ Sempronius tpe confecti instri defunctus erat, saluatur instrm per subauditionem: quia subauditur istud uerbum, quondam. Idē est in teste, si dixerit, Caius filius Titij promisit, &c. de quo dicatis, ut in iuribus sup. alleg. In fi. gl. in uer. iuris. colligitis, q identitas importata per haec uerba, idē iuris, refert tñ ad qualitates casus propositi. Est. n. sensus in hac lra: Nā sicut iudicium communi diuid. dr pueniре ex quasi contractu, ita & iudicium fa. erc. Itē quemadmodum iudicium cōi diu. competit pro euocāda portione fructuū, uel portione sumptuū, ita & iudicium fam. ercisc. Item sicut primum competit pro uerbis singularibus diuidendis, ita iudiciū fam. erc. competit pro rebus uniuersalibus partiendis. No. aūt quòd illa uerba, idem iuris, important idētitatem aliarum qualitatum: & per hoc limitatur illud quod dixit gl. in l. cum hi. §. idem iuris. ff. de transa,

quæ dixit, ꝙ illa uerba, Idem iuris, idem erit, & ſimi
lia, important identitatem caſuum cum ſuis qualita
tibus, quod dẽnt intelligi cũ qualitate caſus, ut hic.
In gl. intelligitur. ibi, §. pe. no. quòd ille qui tenetur
rei uendicatione, nullo iure eſt obligatus: quã ſniam
plerią; dãnarũt, de qua dixi inf. de act. ideo non re-
peto. Ibi, & l. ſeq. No. gl. hr̃dem adita hr̃ditate ex qua
ſi contractu obligari creditoribus & legatarijs. Sed
4 dubiũ eſt, † an plures cohęredes adeundo hr̃ditaté
obligentur adinuicem ex quaſi cõtractu? Gl. in l. ſi
poſt diuiſionem. C. de iur. & fa. ign. uiſa eſt tenere ꝙ
ſic: de quo dicatis, ut ibi hr̃ plenè. In fi. gl. uſ. Vos rñ
dete, ꝙ ideo hæc condictio indebiti fuit poſita in-
ter obligationes, quæ re contrahuntur, nõ quia dicã-
tur prouenire ex contractu, ſed quia non poteſt ſine
re ſuſtentari: ibi igitur poſita fuit, ut eius ſuƀa deno
tetur: hæc aũt etiam poſita fuit, ut eius inſinuetur ori
go, qa ex quaſi contractu trãhit originem. In fi. gl. in
5 uer. ſed tñ. no. † æquitatem rigoroſitati præferri. qd̃
uerũ limitate, qñ utrunq; hoc eſt rigoroſitas & æqui
tas ſcripta reperitur in ſpecie. d. l. placuit. C. de iud.
& l. ſi tibi pecuniam. in fi. ſi cer. pet. Secus ſi æquitas
eſſet in gñe ſcripta, rigoroſitas uerò in ſpecie, qa tũc
derogaretur per rigorem æquitati. l. nam hoc natu-
ra. ff. de cõd. ind. & l. uſucapio. ff. de uſuca. Ratio, qa
ſp generi per ſpeciem derogatur. l. ſanctio legum. ff.
de pœnis. regula iuris, Generi. lib. vj. In fi. gl. in uer.
6 conditione. dicite, ſi quæratur † an error in cã impe-
diat dñij tranſlationem traditione interueniente:
aut eſt error in cauſa ꝓxima, quia trado tibi rẽ meã
putans eſſe tuam, tunc tranſlatio dñij impeditur. l. ſi
ꝓcurat. de acq. rer. do. aut eſt error in cauſa remota,
quia trado tibi rem meam, quam ſcio eſſe meam, ſed
ideo trado quia æſtimo me teneri aliqua actione ad
rem tibi tradendam, & tunc dñij tranſlatio non im-
peditur, ſed agitur condictione indebiti. probatur. l.
iij. §. ſubtilius. ff. de cond. ob cauſam. in l. cum in cor
pus. ff. de acq. rer. do. iuncta l. ſi ego. ff. ſi cert. peta. Ra
tio, quia cauſa proxima magis arguit de ſenſu quam
cauſa remota, arg. in l. derogatur. de uerb. ſign. In gl.
7 errorem. ibi, l. j. Et eſt ratio, quia † ille qui ſoluit ſcie-
ter indebitum, uſ donare, unde ſuam donationem re
uocare non põt, regula iuris, Cũ per errorem. ibi, l.
j. Hoc operatur authoritas rei iudicatæ. l. ſi fideiuſ-
ſor. §. in oĩbus. ff. man. Ibi, lib. j. Hoc operatur fauor
tranſactionis inductus ad lites dirimendas. l. ſi fra-
d tres. C. de tranſ. In glo. ex l. Aquil. *d* ibi, & l. ſequ. Et
e eſt ratio *e* dr̃e, quia qñ ſoluo damnum ab alio datũ
quaſi ego dederim, nõ repeto: qa & ſi ſit indebitum
quo ad me ſoluentem, eſt tamen debitum quo ad te
recipientem, & quo ad me ſoluentem, & ideo põt re
peti. l. pœnę. §. primo. ff. de cond. ind. Secundo hẽtis
8 ex hac gl. ꝙ † quis põt confiteri delictũ ſe perpetraſ-
ſe: quod uerum limitabitis, qñ ciuiliter agit̃ de inte-
reſſe pecuniario l. Aquilia: ſecus ſi ageretur crimi-
naliter ad pœnam corporalem. Vnde ſi faterer me p
petraſſe delictum ꝙ tu perpetraſti, ex quo ueniret
imponenda pœna amputationis alicuius membri,
ego non obligor confeſſione mea, imo ueritate co-
gnita tu puniris. l. j. §. ſi quis ultro. ff. de qõ. de quo
eſt glo. in l. inde Neratius. §. fi. ad leg. Aq. & ibi Bal.
Suadetur & ratione. Nam primo caſu obligatur ex
confeſſione ſua, quia agitur cauſa bonorum, & ſibi
in his põt præiudicare. l. in re mandata. C. mandati.
Poſteriore autem caſu ideo non præiudicat, quia agi
tur cauſa membrorum & uitæ, quorũ nemo eſt dñs,
niſi Deus ſolus, & reſpub. l. liber homo. ad legẽ Aq.
unde uolens mori non auditur niſi apertè conſtet,
delictum perpetraſſe. l. ſi nõ defendatur. ff. de pęnis.
l. non tantum. de appe. l. j. §. ſi quis ultro, de quæſt. ex
quo Ang. in l. qui Stichum, de confeſſ. deridet & re-
præhendit ſummè quoſdam Iudices Pergomenſes,
qui confeſſum homicidium ab alio perpetratum, ul
timo ſupplicio damnarunt, licèt ueritas ſe aliter ha-
beret, & ea eis conſtaret, exiſtimantes, quem ſibi præ
iudicare ex confeſſione ſua ad pœnã corporalem. In
fi. gl. Rõ dr̃iæ eſt, quia qñ actio pęnalis eſt ab initio,
iõ pęna ab initio grauat̃, uñ in alio alleuiat̃. l. eum q.
de iureiu. Secus in caſu nr̃o, qa non eſt ab initio pœ-
nalis. Gl. tñ in d. §. fi. aliter exemplificat hũc. §. ut lo-
quatur, qñ metu inficiationis futurę, aliquid plus de
debito ſoluit̃, quia tale ſolutum indebitè non repe-
ritur: uani. n. timoris nõ ẽ habenda cura. l. nec timo
rem. ff. quod metus cau. In fi. gl. in uerſic. ex legatis.
De hac materia repetitionis indebiti habetur aliqd
in l. error. C. ad legem Falcidiam.

ADDITIONES.

a Adde. Et inter hñtes rem cõem aliter quàm ex ſocietate con
tracta, quaſi contrahitur, & qui ſoluit indebitè, quaſi cõtrahere
dr̃, ex quo indebiti condictio oritur, quæ tñ ceſſat ubi quis ſol-
uit indebitum a ſe ex cauſa, quæ per inficiationem creſcit, ut
Aquiliæ legatorum pijs & uenerabilibus locis relictorum. h. d.

b No. ſingulariter, quod ubi unus ex ſocijs eſt rixoſus, & nõ cu
rat laborare, uel locare rem cõem, ꝙ poteſt alius ſocius accipe-
re partem ſuam quo ad vſum, & laborare & locare, & ſic fru-
ctus percipere, glo. eſt in l. iubemus. C. de ſacroſan. eccl.

c No. ẽt ex hac gl. quod tutelæ ſolum intentantur finita tutela.
Adde quod licèt uerum dicat, ꝙ tñ actio pro tutela, quæ datur
contra illũ, qui geſſit pro tutore, benè cõpetit ẽt añ finitã tute-
lã. l. j. ff. pro tutore contra quem, ex quo nõ eſt tutor, põt agi. l. j.
§. cũ eo. ff. pro tut. & ſic̃ cõtra procuratorẽ durante officio agi
põt. l. q ꝓprio §. fi. ff. de ꝓc. No ex iſta gl. qñ intẽtetur actio cõ-
tra tutore. Quid aũt cõtra curatorẽ? Dic ꝙ ꝓ vlĩ adminiſtratio
ne agit, ſi finita cura ſit, actione neg. geſt. ſed ꝓ particulari agit
ẽt durãte, ſed datur curator liti l. ij. & l. rõnes ff. de adminiſt. tut.

d An ſoluens pro mutuo, repetat uel ne, ſolutũ tanquam utili-
ter geſſerit. unde in tit. ſeq. in glo.

e Iſta ratio ponitur per gl. in l. eleganter. §. fi. ff. de cond. ind. ſed
reprobatur: vnde alia ponitur per gl. in l. error. C. de iuris & fac.
ignor. quæ tenetur, & eam ſcripſi ſupra in prin.

TITVLVS XXIX.

Per quas perſonas nobis acquiritur.

Continuatur per hunc modum ad præcedentes: Supra viſum eſt de obligationibus, qualiter cauſentur, et de earũ uaria ſpecie: ſequebatur videre, ꝑ quas perſonas nobis obligatio cauſatiuè acquiratur: ideo debis Imperator tractaturus intitulauit, per quas perſonas, &c.

SVMMARIVM.

1 *Pater mouet actiones in iudi. in pecul. aduentitij.*
2 *An per ſeruum acquiſita, in quo uſum habemus, nobis quærantur.*

Expoſitis. Per ſeruum proprium acquiritur obligatio pleno iure dño: per filiumfamil. uerò in poteſtate, ex cauſa aduentitia ex obligatione proueniens acquiritur patri quo ad uſumfructum, proprietate filio ſeruata.
a hoc dicit. *a* No. primo, quod non ſolum per nos
metip-

metipsos acquiritur nobis obligatio, sed etiam p ser
b uum, *b* & filium in potestate retentum. Item no. ac-
quisita per seruum, dño acquiri pleno iure: acquisi-
ta āt per filiū in ptāte, si quidem acquirantur ex cā
aduentitia, usufructus pertinet ad pfem:, proprieta-
te filio reseruata. Si uerò acquirantur ex cā profecti-
c tia, acquiruntur pri *c* pleno iure. l. cum oportet. C. de
bon. quæ lib. & in hoc differt filius à seruo. Itē no. q
pater, ad quem spectat usufructus peculij aduenti-
1 tij acquisiti per filium, † mouet actiones in iudicio.
conc. l. cum non solum. §. j. C. de bon. lib. Item no. q
acquisita per liberos homines, uel seruos alienos bo
na fide possessos, ex duplici causa acquiruntur bonę
fidei possessori. Primò, si acquirant ex re bona fide
possessa. Secundo, si acquirant ex opera sua. Et idem
est in seruo, in quo hēmus usumfructum uel usum,
quia usufructuario uel usuario ex his tantum duab.
causis acquiruntur. Ex uersi. cōem. no. talem distin-
ctionem, sed plenius quam lra dicat. Nam aliqñ ser
uus cōis plurium, aliquid stipulatur simpliciter,
nullius nec dñorū, nec sua psona propria expressa.
Aliqñ stipulatur ex psona propria dnorū sub noie
appellatiuo: puta, pmittis dñis meis? & his duobus
casibus acquiritur dñis pro portione dñica. Aliquā-
do stipulat dñis expressa ipsorū psona propria sub
noie proprio: puta, promittis Titio, Seio, & Caio,
dominis meis? & tunc acquiritur dñis per capita, nō
āt pro portione dñica. Aliqñ stipulat expresso noie
proprio & appellatiuo, & tunc si nomen proprium
pcedat, acquiritur per capita: si uerò nomen appella
tiuū, pro portione dñica acquiritur. l. si seruus cōis
ita stipuletur. ff. de stipulatione seruorum. Fallit pri-
mò, qñ iussu alicuius ex dñis postea simpliciter sti-
pulet, qa ille in totū acquirit. Scdò, qñ uni noiatim
ē stipulatum, quia illi soli ēt acquirit, ut in hoc tex.
In fi. gl. primę. Et pro hac non ob. si dicatur, hunc ti-
tulū superfluè appositū hic extitisse. cōtra §. quibus.
in prima constit. C. quia respondetur, ut patet ex prę
dictis. In fi. in uer. diuisionem. Vos dicite, ut sup. dixi
in prin. notabilium, ubi complexus sui illam diuisio
nē breuiter. In fi. gl. ī uer. per eum, uos rñdete aliter.
2 Si quæratur, † an p seruum acquisita, in quo tm̄ usū
hēmus, nobis acquirant: Aut acquiruntur ex re nra,
& planū est nobis acquiri; Aut acquirunt ex re sua:
tunc aut acquiruntur præstando operam in re nra u-
suarij, & nobis acquirit, ut hic. Si uerò acquirit pstā-
do operam in re aliena, & tunc acquisitum ex tali o-
pera non accedit lucro usuarij, sed proprietarij. ita
loquit. l. in cōtrariū all. Rō: Nam cum ille, qui hēt
tm̄ usum in seruo, non possit operas serui alteri lo-
care, ita si seruus alteri præstiterit, usuario nō acqui-
rit, uidistis supra, de usu & habitatione. circa princi.

ADDITIONES.

a Vel sic: non solum per nosmetipsos, sed ēt per seruos & liberos in nostra ptāte cōst. tutos nobis acquiritur: sed per seruum in totum; per liberos āt quoad usumfructum tantum aduentitiorū, in quibus solum pr act ones intentat. h. d. primò. Et per seruos alienos & liberos hoīes nobis bona fide possessos, nobis acquiritur ex duabus causis, s. ex re nra, & opera sua, quod ēt in seruo fructuario obseruatur. h. d. secundò. Et seruus communis acquirit dominis pro portione dominica, nisi uni nominatim, uel iussu unius, fuerit stipulatus. h. d. usque ad fi.

b Si āt seruus fugiat, nec antequā ab alio apprehēdatur, acquirit dño. l. j. §. per seruū. ff. de acq. poss. Quid āt si seruus fugiēs gerat se pro libero, an dominus perdat eius possess. nisi seruus per decennium gesserit se pro libero: uide per Innoc. in c. de seruorū. extra de seruis non ord. & ibi gl. examinat, an si seruus faciat se promoueri ad sacerdotium, debeat restitui domino, an uerò remaneat liber ut sacerdos.

c An āt donatio facta filio acquiratur pri, uide in l. socium. ff. p socio. Quid de donatione facta filiæ tempore nuptiarum a diuersis, uide in l. sed si plures. ff. de uul. & pup. Quis āt intentet actiones in peculio aduentitio? Dic quòd solus pr noīe filij, tanquam legitimus administrator. l. j. C. de bon. ma. Et pater solus potest constituere procuratorem, ex quo oīs commoditas spectat ad eum. d. l. j. & ibi Bar. Solus autem filius non poterit constituere sine consensu patris, tanquam non habens administrationem, ut tenet gl. in d. l. j. Fallit, quando pater esset absens, quo casu filius posset agere sine consensu patris. Et monachus existens in studio de consensu abbatis potest agere sine eius consensu de occurrētibus sibi in studio, ut no. glo. in l. si longius. § si filius. ff. de iud. Et idem est, quando pater nollet consentire. l. cum oportet. §. necessitate. C. de bon. quæ lib.

TITVLVS XXX.

Quibus modis tollitur obligatio.

Continuatur ad præcedentes per hunc modum: Supra uisum est, qualiter causentur obligationes, item per quas personas nobis acquiritur: sequebatur uidere, quemadmodum causatæ tollantur: ideo intitulauit, quibus modis tollitur.

SVMMARIVM.

1 *Aliud pro alio inuito creditore solui non potest.*
2 *Alterius conditionem meliorem, & non deteriorem, quis facere pōt.*
3 *Per acceptilationē tollitur solum obligatio ciuilis causata a iure ciuili.*
4 *Quæ sit natura Aquilianæ stipulationis.*
5 *Nedū psonales obligationes sed ēt reales possunt ī stipulationē deduci.*
6 *Ius publicum, priuatorum pacto tolli non potest.*
7 *Si quis accusetur de furto, quod mihi subtraxit, possum ipsum purgare & dicere quod ipse non accepit.*
8 *An princeps remittat pœnam debitam parti*
9 *Vnus actus non debet producere contrarios effectus.*
10 *Aliud pro alio inuito creditore solui non potest, quod in aliquibus casibus fallit.*
11 *Priuilegia sunt stricti iuris.*
12 *Solutio facta creditori creditoris parit liberationem, etiam si fuerit facta inuito creditore.*
13 *Non debet dari materia malignandi.*
14 *An rei uendicatio possit nouari.*

Tollitur autem. Diuiditur ī quatuor partes. In prima tractat, qualiter solutione obligatio tollatur. In scda, quēadmodū acceptilatione tollatur obligatio. In tertia, sicut nouatione tollat obligatio. In quarta, quēadmodū tollatur sola uolūtate creditoris. Secūda ibi, itē pro acceptilatio. Tertia ibi, pterea. Quarta ibi, hoc amplius. d. h. Solutione, acceptilatione, nouatione, & creditoris uoluntate oīs obligatio dissoluit. h. d. Vel proprius: Solutione eius, qd debet, uel alterius uolūtate creditoris tollit obligatio, facta ipsa solutione per debitorē, uel p aliū, siue eo sciente, siue ignorante, siue cōtradicēte. Et solutio rei principalis liberat fideiussorē: itē & econtra. h. d. No. primò,
* solutione eius, * quod debetur, oēm solui obligatio-
1 nē. No, secundò, q † aliud pro alio inuito creditore
solui non pōt. conc. l. ij. §. mutuum. ff. si cer. pet. Item
no. solutionem factam, siue sciente, siue ignorante,
siue contradicente debitore, ipsum liberare. Illud
2 enim est receptum, ut † quis alterius conditionem
a uel uolēns, uel inuitus, *a* meliorem possit efficere, de-
terio-

teriorẽ non.l.ſoluendo.ff.de nego.geſt. l. ſeruus. C. de pac.Item no.ꝙ ſolutio rei principalis liberat fideiuſſorem,& econtra.Item no.primò ex §.item per
3 acceptila.quod† ſolum obligationes cauſatæ de iure ciuili ex ſtipulatione, ipſo iure tollũtur acceptilatione.No.rationem : nã cum acceptilatio ſit de iure ciuili,& uerbis fiat,põt quoq; tollere obligationẽ,ꝙ puenit ex ſtipulatione,cum & illa de iure ciuili ſit, & uerbis quoq; fiat: ſed non põt tollere oblig͡onẽ de iure gentiũ,quia nihil tam naturale, &c. regula iur. Nihil tam naturale.& c.j.extra eo.Item no.accepti-
4 lationem appellari imaginariã ſolutionẽ.Itẽ no.†na
b turam Aquilianæ ſtipulationis *b* eſſe , ut oẽs obligationes procedentes,ſiue de iure ciuili,ſiue de iure gẽtiũ,tollant̃,ſi in ſtipulationẽ mediante Aquiliana ſtipulatione deducant̃,& ipſa deinde per acceptilationẽ diſſoluat̃.l.cum Aquiliana.ff.de tranſa. Item no. ꝙ hæc Aquiliana ſtipulatio eſt noĩata ab authore ſuo,quia à Gallo Aquilio fuit introducta.Simile uidemus de Publiciana, de qua in §. actiones. inf. de act. Item no.plenam formam interponendæ Aqui-
5 lianæ ſtipulationis.Ex quo Doct.colligunt,ꝙ† nedũ obligationes perſonales, ſed ẽt reales pñt deduci in ſtipulationem.conc.l.& uno.§.j.ff.de accep. Et hunc tex.& illã l.inducebã contra Preceptorẽ meũ,qui uolebat rei uen.nullo mõ nouari poſſe : de quo dicam in §.præterea.ubi eſt propria materia. Finaliter no. formam interponendæ acceptilationis ſuper Aquiliana ſtipulatione.In gl.oĩs.ibi,rñdeo.Sic colligitis, ꝙ obligationes ex maleficio uel quaſi , ſolõne facta damnum paſſo tollunt̃.Et idem eſſet, ſi paſſus dãnũ recuperet pace cõpoſita, quod uerum litate quo ad pœnam applicandã ipſi:ſecus quo ad pœnam appli
6 candã ipſi fiſco,uel reip.quia † ius publicum pacto priuatorũ tolli non põt.l.ius publicũ.l.iuriſgen.§.ſi paciſcar.ff.de pac.Et iõ dixere Doc. ꝙ ſi fecerim pactum tecum, potero poſtea te bannitum offendere,ſi ſtatutum dictauerit ꝙ bannitus poſſit offendi : nec dicor contra pacem uenire,quia pax intelligitur facta quo ad ius mihi cõpetẽs : ſed cũ offendo bãnitũ iure publico,non dicor uenire contra pacẽ.l.quid ergo.§.ſi hæres.de le.j.l.qui ſeruum.de uer. ob. allẽ. à Bar.& Bal.in l.j.§.non fuit.ff.de dolo.& ẽt litat Bal. in delictis,quæ cõmittunt̃ in faciendo, ſecus in delictis quæ committuntur in omittendo , quia tunc remiſſio facta p offenſum, intelligitur ẽt facta quo ad pœnã applicandã fiſco & reip.all.gl.in l.2.ff. ad Syll. quia eſt maius delictũ in faciendo perpetratũ , ꝙ in negligendo,iux.ea,quæ hñr in l.ſi mora.ff.ſol. mat. Plus dicit,ꝙ licẽt nõ poſſit offenſus remittere offenſam quo ad terminationem pœnæ, pt tñ remittere, quo ad purgationẽ innocentiæ.l.j.§.h.l.ſi qs in gra-
7 ui.§.j.& ibi glo. ff. ad Syll.Vñ † ſi aliquis accuſetur de furto,ꝙ mihi ſubtraxerit rem , poſſum ego ipſũ purgare,& dicere,ꝙ accepit rẽ de uoluntate mea, & conſequenter furtũ nõ cõmiſit.l.j.ff.de fur. Arbitrarer tñ interuenire cõiecturas,per quas hmói cõfeſſio dñi probabilis reddi poſſit,ne oĩno fraudulenta uideat̃,ne qs ob maleficiũ luat pœnam,arg. eorum, quæ hñr in l.inter oẽs.§. certẽ. ff. de fur. Sed quid ſi quis in teſtamento purgauerit aliquẽ , uel fecit pacẽ cũ eo,iniuriã remittendo,an poterit poſtea ſi uoluerit reuocare teſtm̃,& remiſſionem actionis iniuriarũ?Ba .determinat ꝙ nõ,qa licẽt quo ad cætera poſſit reuocare, non tñ poſſet reuocare ad reſuſcitandã actionẽ iniuriarũ,quæ fuerat ipſo iure ſublata.l.ſi tibi.§.quædã.ff.de pac. Sed de hoc eſt reg.ord.in §. fi.
8 inf.de iniu.Sed quid erit?pone,ſtatuto cauetur,ꝙ† ſi quis alapauerit aliquẽ, puniatur pœna centũ, quorũ dimidia offenſo,alia dimidia fiſco applicetur: prin-
c ceps c reſcribit,eũ liberari à pœna ſtatuti,an intelligatur remiſſa pœna,ꝙ attribuitur dño?Dicite ꝙ nõ, qa iura dñorũ non pñt tolli,licẽt ſubditorũ, per all. gl.in l.ij.C.de in ius uoc.de quib.in l.iuriſgen.§.ſpecialiter.ff.de pac.& in d.l.ij. C.de ĩ ius uo.In gl. ibi,
9 liberõnẽ.Et eſt rõ,quia† ijdẽ actus producerent contrarios effectus,& liberõnẽ & oblig͡onẽ,contra l. cũ his.§.j.de cond.ind.In gl.ibi,ſi uerò. Et eſt rõ ſpecialitatis fundata ſup fauore minoris,ut ibi hſ.Dicite,
d d ꝙ iõ in pdictis legib.ſolõ non parit liberõnẽ, quia fuit facta,aut aliter ꝙ debuerit,aut aliter , ꝙ debuiſſet.Formanda eſt igr̃ reg.p hunc modum.Solutione eius,qđ debet̃ facta pleno iure pſonæ,cui debet̃, debitor liberat̃:& ceſſãt oĩa contraria.In ſi.dicite,ꝙ
10 reg.eſt,ꝙ† aliud pro alio inuito creditore ſolui non pt.Hæc reg.ſumitur ex l.ij.ff.ſi cer.pet. Fallit primò ratione inhumanitatis euitandæ.d.l.ſi domus. §.quĩ cõfitetur.de leg.j.Sẽdò fallit rõne impoſſibilitatis, quia res ꝙ præſtari debet,eſt perempta , uñ lex facit ſuccedere æſtimõnẽ loco rei.l.inter ſtipulantẽ. §.pe. de uerb.obl.Tertiò fallit rõne incommodæ diuiſionis.l.nõ amplius.§.fi.de leg.j.Et iõ ſi emeres mediã capaniam ficuum,non poſſes per medium diuidere omnes ficus , qa icõmoda eſſet uẽditori iſta diuiſio: faciunt ꝙ hñr in l. nam & ſi fur.ff. ſi cert.pet.& in l. uſufructuarius uenari.de uſufru. In gl. fiat.ibi , hæc
11 in alijs.Et poſſet hoc ſuaderi ratione. Nam † priuilegia ſunt ſtricti iuris, quia emanant contra diſpoſitionẽ iuris cõis : unde priuilegia appellantur,quaſi iuris priuatiua, iõ ſtrictẽ intelligenda, ne tribuantur inuito,l.qđ uerò. ff.de legi.& ſenat.& bñficia nõ sũt cõtra ius,iõ latiſſimẽ intelligenda,ut qui buſdam, ẽt inuitis tributa intelligant̃.l.fi.ff.de cõſti.prin.Sed tñ licẽt hæc ſolõ teneat̃ hic p gl.non tñ Docto.placuit, quia licẽt bñficia ſint latiſſimẽ interpretanda, nõ tñ ita latẽ interpretari dẽnt,ut ff.de donatio.In glo.ibi, uerior eſt.Imò ipſa mala:uñ Doct.aliter ſoluunt,& tenete menti, ꝙ hoc bñficium mere iure tribuit̃ in uito,ſed nõ cum effectu:tribuitur.n. ipſo iure, quia contradictio debitoris nõn poteſt impedire curſum legis, ut ſolutione liberatio non contingat.l.nemo pt.de leg.j.l.ẽt.de acq.rer.do.l.ſeruus uetante. ff. de uer.obl.Si tñ poſtea debitor noluerit uti hac liberalitate & liberari à te pro eo ſoluẽte, poterit de nouo iſtam pecuniam exburſare,non autem ſoluere , quia ĩpoſſibilis eſt ſolõ,ubi prius cõtingit liberatio: poterit igr̃ exburſare,nõ ut ſoluat oblig͡onẽ iam ſublatã, ſed ut ipſe libetõnem ſuam oñdat , uel demonſtret nolle uti liberalitate ſoluentis . hoc fuit uiſa tenere gl.ĩ d.l.ſeruus uetãte. ff. de uer. obl. licẽt obſcurẽ.In
12 fi.gl.no.ꝙ ſolutio facta creditori creditoris, parit li
e berõnẽ, etiam ſi fuerit facta inuito creditore . e Contrarium uoluit gloſ.ĩ l.ſolutum.§.ſolutam.ff.de pig. act. Sed uos pro concordia dicite , ſi quæratur , an ſolutio

solutio creditori creditoris parit liberationem. Aut
fuit facta uolente primo creditore & sciento, & tūc
parit liberationem. Idem si fuit facta ignorante, sed
postea ratificāte. l. solutam. ff. de solutio. Aut fuit fa- d
cta primo creditore contradicente: & dic, aut credi
tor, cui soluit, habebat obligata oīa bona ipsius de-
bitoris, & tunc ego soluens etiam inuito creditore
meo liberor: quia cū hēt obligata oīa bona credito
ris mei, intelligitur quoq; hēre obligatū nomen mei
debitoris. l. ēt. ff. quæ res pig. obl. poss. aut non hēbat
obligata bona creditoris mei: & tunc si quidem tu e
eras sibi debitor ex ea cā, ex qua ego erā tuus, ego li
beror ipso iure, alias liberor ope exceptionis. l. liber
homo. in fi. ff. de neg. gest. iūcta. l. si opera, de excep.
doli. In gl. liberatur, ibi, cum is. Vos respondete ali-
ter, q illa iura loquuntur, quòd ille cui soluitur, dēt
cedere actionē soluenti, qn soluenti non esset proui
sum de alia actione: sed hic erat sibi prouisum de a-
ctione mandati, ut uidistis supra circa princ. In fi. gl.
in uer. cæteræ. no. q acceptilatio, quæ peccat in mate f
ria, licèt nō ualeat ex sui natura, hoc est, secundum
formā acceptilationis, ualet tñ in uim taciti pacti.
Secus si peccauerit in forma, quia uitiū formæ est
adeo potens, quòd circūscribit cōsensum agentium.
d. l. an inutilis. all. in gl. Vitiū aūt materiæ nō est ita
potens, quia licèt annullet actum, non tñ circunscri-
bit actū, ut uoluit gl. in l. si unus. §. acceptilatio. ff. de
pact. In fi. gl. in uer. sicut. Hāc gl. cōiter tenent Doct.
sed D. Christoph. arguebat multū fortiter contra gl.
& Doct. Nā si uera esset determinatio gl. sequeretur
q melioris conditionis esset dolosus negās, quā non
13 dolosus. Itē † daret materia malignādi ēt negāri ueri
tatē, cōtra l. cōuenire, de pact. dotal. l. nō solū. ff. noxa
f lib. nā debitor, qui solū hēt partē f debiti, illā cōfessa
bit, alterā negabit, de quo dicit, ut in d. l. quidā exti
mauerūt. In fi. gl. ī uer. stipulatus. Ex hac gl. & tex. ar-
14 guebā cōtra Præceptorē meū, qui dicebat, q † rei uē
dic. nouari nō poterat, cū sp duret possessio à parte
cōuēti, itē & dñiū à parte agētis, ergo eadē rei uendi
catio durat. l. ī rē. ff. de rei uēd. Rñdebat ipse, quia i-
mo qn æstimatio rei, q̄ uēdicari pōt, deducit ī stipu
latū, dñiū recedit à me. d. l. eius. ff. de rei uē. & ī hac
gl. & per consequens actio, quæ prius erat realis, in
aliam transfusa, appellatur personalis, de qua opi,
plenè dixi in l. j. ff. de noua.

ADDITIONES.

Idem est in datione in solutum, Bello. consi. xxiij. nu. xj.

a Et sic habes, qualiter beneficium confertur in inuitum, ut d. l. soluendo, quod est uerum per indirectum, non āt directo. Circa qd dic, q confertur in inuitum, qn cōcernit solum commodum ipsius inuiti. Secus si concernat commodum tertij & creditoris, ut hic, uel reip & ideo libertas confertur in inuitum. C. de manu. testa. l. fi. & pro inuito optimè facit l. non tñ. ff. de app. de quo per Bar. in d. l. soluendo. ff. de nego. gest.

b Nam Aquiliana stipulatio est qdam ficta uerbalis solutio, introducta per Gallum Aquilium. l. de uno. §. fi. ff. de accep. licet fictè dicatur de iure gent. propter solutionem, quæ sicut & alij contractus, est de iure gent. ut per Bar. in l. an inutilis. ff. eo. & ideo cum sit uerbalis solutio, tollit obligationem, q̄ uerbis tñ concepta est quia nihil tam naturale, &c. non autem alias obligationes, nisi deducātur in stipulationē, & sic fit productio quędā, quia qd non pōt fieri directo, fit per indirectum, ut in gl. in uerbo, dissolui. Simile in §. fi. supra de adoptio.

c An, qn pœna pro delicto commisso apposita uenit applicāda ī parte fisco, & in alia parte offenso, si princeps scribat cū liberari, an intelligatur remissa illa pœna, q̄ spectat parti, uide gl. in uerbo, cōcedi. in l. uenia. & ibi Doct. C. de in ius uoc. & Bar. in l. rescripta. C. de preci. Imp. offe. Inno. in c. in nostra. de iniur. & in iuribus supra allegatis.

d Pōt melius dici, q regula firma manet, Qd solutione eius, &c. Fallit ī re soluta defectu iuris, puta quia erat alteri obligata. l. si rē meā. ff. de sol. Etiā fallit, qn aliquis debitor pupilli fuit datus ei ptutore, & tacuit debitū, uel creditū: nā illud nō poterit repetere. Si est debitor & soluit durāte tutela, nō liberatur auth. minoris debitor. C. qui dari tutor. uel curat. pos. Vel scdò pōt dici, quod regula debet sic fieri, quod solutione eius quod debetur, si legitimè & pfectè facta est, tollitur obligatio, alias secus.

e Adde qd ex solutione fideiussoris fit duplex liberatio, una sibi, alia principali: nā fideiussor ipso iure liberatur, & debitor p exceptionē, si nō est solutū noīe suo; alias ipso iure, ut hic in gl. fi. Et qn fideiussor soluit noīe debitoris, tūc nō pōt fieri cessio à creditore fideiussori post solutionē; quia solutione eius, quod debetur, &c. imò fideiussor tūc solū agit mādati cōtra debitorē. Si uerò soluit noīe suo, proculdubio psumitur liberatus, sed nō ipso iure, per l. Stichum. §. si mandauero. ff de sol. & tūc post solutionē ex interuallo pōt fieri cessio, quia sunt dispariter obligati, unus principaliter, alter accessoriè. d. §. si mādauero. & ibi gl. sm Bart. l. si creditor ff. de solut. An autem pactū principalis prosit fideiussori, & econtra: Dic, ut in l hæredi §. fi. ff. de pact.

f Dicite, quod ratio est, quia particularis solutio non potest fieri inuito creditore, quia affert plura incommoda, arg. l. planè. ff. fa. erc. ff. de transa. l. cum hi. § omnc.

SVMMARIVM.

1 *Hodie non fit nouatio, nisi expresse fuerit actum.*
2 *Bonum argumentum de similibus ad similia.*
3 *Exempla non restringunt regulam, imo declarant.*
4 *Quid sit nouatio.*
5 *Unde dicatur nouatio.*
6 *Quotuplex sit nouatio.*
7 *Qualiter fiat nouatio.*
8 *Quæ obligationes nouari possint.*
9 *An per nouationem tollantur priuilegia prioris obligationis.*
10 *Qui sint effectus nouationis.*
11 *Quot iura circa nouationem fuerunt inducta.*
12 *Obligationes, quæ solo consensu contrahuntur, solo dissensu soluuntur.*
13 *Quælibet pars immutata, facit rem desinere esse integram*
14 *Si alicuius bona confiscantur, obligatio transit in fiscum, & obligatur creditoribus ipse fiscus.*
15 *Sola oblatio sufficit, ut in actorem transeat periculum interitus.*
16 *Creditor restituendo debitori instrumentum debiti, uidetur remittere debitum, non sic in remissione pignoris.*
17 *An debitor dicatur liberatus, si apud eum instrumentum cancellatum reperiatur.*

a § Præterea. Nouatione atollit obligatio,
q̄ aliter olim, aliter hodie fie
b ri ītelligebat. h. d. b No. primò, nouatione tolli obli-
gationē. Scdò no. interuentu nouæ psonæ promitten
tis, īduci iure ueteri nouationē. Itē no. nō referre, an
scda promissio ualeat, an teneat: quia sp prima tolli
tur, nisi habita fuisset à seruo. Rōem dfiæ dicā in gl.
Itē no. q interueniēte noua persona, ita demū noua-
tio inducebatur, si aliquid de prima nouatione de-
1 trahit, uel ei adijcit. No. q † hodie ita demū fit noua
tio, si hoc expresse fuerit actū. conc. l. fi. C. de noua.
alioquin durat prima, & scda obligō, ut hic, & d. l. fi.
Itē no. obligationes cōsensu cōtas re integra cōtrario
dissolui cōsensu: secus si res nō esset ītegra, ut dicet
2 cū gl. Itē no. † bonū esse argm de simil. ad similia.
3 cōc. l. ab emptione, ff. de pact. Itē no. qūo † exēpla nō
restringūt regulā, imò declarāt. cōc. l. dāni īfecti. ff. d
dam. īf. l. regula, de iuris & fac. ign. l. scire oportet. ff.
d excu. tu. In fi. gl. ī uer. pupillo. Et est rō huius gl. Nā
qn sequēs obligō esset penitus nulla, iō nō pōt hēre lo
cū nouatio, qa cessat subiectū, ī quo trāsfundit prior
obligō. l. j. ff. de nou. & stati uidebitis ī materia noua
tionis

tionis.In fi.gl.in ver.nulla. Et hæc opin.cõiter approbat,vt seruus alteri promittendo,extra cãm peculiaré,nec ciuilr, nec naturalr obligetur : qd verũ dicite quo ad effectus naturalis oblonis,qa cũ eo nõ hết locũ cõpẽsatio, nec indebiti repetitio esset,tñ naturalr obligat,q aita hết cõsensum, vt liber hõ. l.qdã. ff.de pac.& l.cũ amplius.§.is natura dét.ff.de reg.iu.

c l.Stichũ.§.naturalis.de sol. c In fi.gl.in ver.nouatio. prior opi.cõiter tenet,& ad hoc hæc gl.all.Si dixerit aliqs, si mera iuris prudẽtia nõ inducebat nouatio, nisi hoc ageret, frustratoriẽ nobis puidet ius nouissimũ.So.dñt Doc.q solũ in his casib.in qb. tacitẽ idu cebat nouatio media iuris prud.hodie ita demũ indicat,si hoc expssẽ agat primo ĩteruentu nouæ psonæ : scdo si aliqs addat priori obligõni in qñtitate, vł detrahat.l.eũ q.§.si à te. ff. de verb.obl.Itẽ ubi adderet vł detraheret aliqd priori obligõni in qualitate, vt hic:his oib.casib. ipsa media iuris prudẽtia inducebatur tacite nouatio hodie verò ita demũ inducit, si hoc expsse agat.Dñt tñ Doc. q hodie nõ valet nouatio,qa expsse hoc dr,licet prior obligõ nouata ñ tollat ipso iure:tollitur tñ ope excep.l. Valerianus.ff.de præt.stip.gl.ẽ no.in l.ij.de nona. & in l.fi.C.eo.& ita tenet Doc.cõiter scrib. sed tñ aliq nouissimi tenẽt cõtrariũ,quia fm hoc.l.fi. C.de nou.eẽt ĩposita verbis, & nõ reb.ar.in l.qui dari.ff.de verb.obl. Sed rñdebitis, q nõ est ĩposita verbis, qa qñ tollit exceptione, hết necesse illã opponere: secus qñ tollit ipso iure, iux.ea q hñr ĩ l.eũ q ita. de verb.ob.Núc circa materiã nouationũ est vidẽdũ, qd sit nouatio:scdò,vñ dicat.tertiò,quotuplex sit.quartò,à quo fieri possit. qntò,quasr fieri possit.sextò,qũo obligõ nouari possit. septimò, an priuilegia prioris obligõnis nouatione tollant.octauò,q sint effectus nouationis.nono,quor iura circa nouationẽ sunt ĩtroducta.Cir.pmũ nouõ

4 ita diffinit.†Nouatio est prioris obligõnis in aliã, siue naturalẽ,siue ciuilẽ trãsmissio siue trãslatio,vt prior obligõ perimat,& noua cõstituat.l.j. ff.de noua.

5 †Dr ãt nouõ à nouo,nouas, qa noua obligõ cõstituitur.l.j.§.nouõ.ff.de no.Est ãt,nouõ, vt gl. dixerũt cõi-

6 ter,†vna volũtaria, q fit extra iudiciũ,alia necessaria q fit ĩ iudicio.l.aliã.ff.de nou.no.gl.ĩ l.j.C.d iud.Sed uos ex mẽte Doc. dicite, q triplex est nouõ. Vna est ppria,qñ prior obligõ perimit,& ĩn aliã trãsfũdit; & de hac loquit.l.j.de nou.Alia est nouõ impppria,q appellat nõ prioris obligõnis peremptio, sed nouæ qualitatis adiectio:vt est illa,q fit p litis cõte.Nã prior obligõ q prius erat tpalis, hũc ẽ qualificata & effecta ppetua,& de hac loquit.l.j.C.de iud.l.aliã. ff. de noua.Est & tertia nouõ, q dr appellatur impropria, & dr nouæ actionis cumulatio, & ista fit per sñiam, & de hac loquit.l.fi.C.de vsur.rei iu.Et hæc vera sũt, fm opin.gl.quã tenuerunt Doc. p sñiam non perimi priorẽ obligõnẽ, sed eidẽ nouã actionẽ accumulari. p qua sñia all.tex. in l.si à te.§.fi. ff. de excep.rei iud. in l.grege.§.ẽt.in l.si fundus.§.creditor.ff.de pig. Mouent rõe:qa si p sñiam tolleret prior obligõ & actõ, sequeret, q sñia cõdẽnatoria pịudicaret iuri uictoris,qd eẽt iniquissimũ, & contra l.eũdẽter. ff.de excep.rei iud.ubi non obstante sñia intentari põt prior actio,sed illa euacuatur exceptõe rei iud. Sed D.Pet. dixit,per sñiam reuocari penitus obligõnẽ, & actionem primeuã. Mouet primò p l.fi. C.de vsu rei iud. ibi, si igit nouat. exponere ãt nouatur, i.noua actio

d accumulat,ẽ lrãm violare. d Scdò mouet p l.aliã, de nouat.Nã nouõ ẽ genus, qd hết sub se spẽs, nouationẽ voluntariã, q fit extra iudiciũ, itẽ & necessãriam q fit in iudicio p lit. contest.uel p sñiã : ergo hę spẽs debent eẽ coæquatæ in gñe suo, sicut videmus in sisi in l.stipsonum. ff. de uerb.obl. ubi stipso, velun genus, diuidit in plures spẽs stipsonũ, q oẽs coæquatæ sunt:sed ita est q nouõ uoluntaria,est ppria spẽs nouñis,ergo & necessãria. Tertiò mouet ipse p l.grege. §. ẽt. sup.all. si. n. ibi p sñiam latã in actione psonali nõ fuisset nouata pcedens obligõ, frustratoriẽ eẽt dubitatũ, an essent pignora sublata.Ad l.si à te.§.j. ipse rñdet,q loquit in rei uendic. q sicut nouari non põt p nouationẽ uoluntariã, ita nec per necessãriã. Ad l. grege.§.ẽt, & ad l. si fundus.§.creditor, rñdebat, qd imo prior obligõ erat nouata: sed iõ pignora nõ tollunt,quia hypotheca hết certas cõdõnes,vt ita demũ tollatur,si solutio iteruenerit, & hãc solutionẽ vł sententia lrã in d.l.grege. §.ẽt. Ad arg. dũ dicebat, q hæc sñia cõdẽnatoria pdesset uicto,& noceret uictori,ipse rñdebat,nequaq : quia licet victori tollat prior actio, de vberiore tñ actõe sibi puidet, q puenit ex sñia, & paratã hết executõnẽ.l.minor xxv.an. cui fideic.ff.de mino.Ex quo bñ sequit, q sñia cõdẽnatoria nõ pdẽ reo cõdẽnato, imo plurimũ nocet. Non ob.ti.de exce. rei iu. qa licet p sñiam absolutoriã nõ nouet prior obligõ & actio, tñ p sñiam cõdẽnatoriã nouat.Rõ dfīæ sumit ex pposito iudicãtis. Nã iudx, q absoluit reũ cõuentũ, nõ intẽdit aliqd disponere, nec tollere, sed solũ reũ cõuentũ ñ eẽ obligatũ declarare.Et hæc sñia disputatiuẽ mihi placet, tñ à priori ĩ iudicãdo & cõsulẽdo ñ eẽt recedẽdũ.Itẽ pt fieri donõ ab eo,cui pmissã ẽ administrõ bo.suorũ.Hic est, q pupillus, furiosus, mẽtecaptus, surdus, mutus, & oẽs qb.bonis ẽ iterdictũ, nouare priorẽ obligõnẽ p hibent.l.cui, & l.nouare,de no.Qualr ãt fiat, dicite

7 vt dixi sup.ĩ gl.qã oli fiebat tacitẽ ĩ certis casib. hodie verò ita demũ fit,si hoc expsse agat:& dicatis, vt

8 statĩ dixi.†Quæ aũt obligõnes nouari possint?Dicite q oẽs:siue pdictæ sint iure ci.siue iure gẽ.l.j.de nou. Sed cõtradixerit q spiã.Nõ ob.q cãtẽ de iure gẽ. nõ põt solũ p acceptilationẽ.l.uno.& l.ubi.ff.de accep. ergo p nouationẽ.Sol.dñt Doc.q iõ p acceptilationẽ nõ tollũt,qa nã acceptilationis ẽ radicitus tollere obligõnẽ,q cũ sit d iure ci. ñ.pt tollere obligõnes cãtas d iure gẽ.sed natura nouatõis non ẽ radicitus tollere priorẽ obligõnẽ,sed illã potius ĩ alterã trasfũdere: vñ cũ qd facilius ĩ alterã spẽm trãsferat q ĩ totũ pimat,nimirũ si obligõnes cãtę de iure gẽ.tollũt nouõne,licẽt nõ acceptilõe.Sed huic solõni uł aduersari.l. j.d noua.ubi uł q nouatio pimat potius obligõnẽ pcedẽtẽ.Sed rñdete, q pimit quo ad spẽm & qualitatẽ,q ĩ aliã trãsfundit : sũã ãt debiti nõ pimit,neq; tollit,sed acceptilõne ipsa sũba penitus tollitur.Núc

9 uideamus,†an p nouõnẽ tollãtur priuilegia prioris oblõnis. Circa quẽ art.dicite, q qdã priuilegia sunt, q ĩ sunt priori obligõni fauore dbitoris,& de his priuilegijs dicite,ut ĩ l.ĩ diẽ,& ĩ l.Stichũ,de noua. Quæ dã sunt priuilegia,q ĩsũt obligõni fauore creditoris ĩtroducta,tñ d uolũtate cõtrahẽtiũ, & d his dicite ut hř in l.nouõe.ff.eo.Quædã sũt priuilegia q ĩ sũt obligõni priori à lege nõ tributa,& de his hř ĩ l. auã, d e

no. ĩ l. j. ver. parui. de priuil. cred. Quædã sũt priuile-
gia, q̃ iſurgũt ex negligẽtia debitoris, & de his dici-
te, vt hr̃ ĩ l. ſi rẽ meã. de noua. & ĩ p̃dictis ſufficiat eo-
rũ remiſſio. Venio ad octauũ. Vñ dicite, q̃ finis ita ſe
10 hẽt, ut † prior obligõ tollat̃ ipſo iure, qñ hoc exp̃ſsè
agit̃, ut ĩ hoc §. fi. & ĩ l. fi. C. eo. aut ſaltẽ ope exceptio
nis tollat̃, vt no. gl. ĩ l. ij. ff. de noua. Idẽ voluit ĩ l. fi. C.
eo. tit. Circa vlt. dicite, q̃ ĩ materia hac sũt diſtĩguẽda
11 tria tpa. Primũ † fuit tp̃s antiq̃ſſ. quo iure ex ſcd̃a ſti-
p̃lone ſiue adderet̃, ſiue detraheret̃, ſiue idẽ diſpone-
ret̃, inducebat̃ nouõ prioris obligõis. l. obligõnũ fe
rè. §. fi. ff. de act. & obl. Scd̃m fuit ius antiquiſſ. quo iu
re ĩducebat̃, ſiue aliq̃d adderet̃, ſiue detraheret̃ prio-
ri obligõni in qualitate vel in q̃titate, vt hic, & l. qui
uſufr. de ver. obl. Secus ſi detraheret̃ ĩ q̃titate. l. eũ q.
§. ſi à te. ff. de uerb. obl. Tertiũ fuit ius nouũ: iure hoc
ita demũ nouõ prioris obligõnis inducebat̃, ſi hoc
exp̃ſsè à cõtrahẽtib. actũ extiterit, vt hic, & l. fi. C. eo.
ti. al's ãt niſi hoc exp̃ſſe agat̃ iure nouõnis prior obli-
gõ nõ tollit̃, ſed tñ vi taciti pacti bñ tollet̃, vt uoluit
gl. all. cõiter in l. ij. ff. de nouat. & in l. ij. C. eo. tit. pro
quo in l. Valerianus. ff. d p̃t. ſtip. Cętera dicite, vt hr̃ ĩ
e l. fi. C. eo. ti. e In fi. gl. in uer. cõſenſu. colligitis, q̃ † ob-
12 ligõnes, q̃ ſolo cõſenſu cõtrahunt̃, ſolo diſſenſu diſ-
ſoluunt̃. p̃bat̃ hic hæc rſa, & ſuadet̃ vulgari rõe, q̃ ſu
mit̃ ex rſa iuris, Nihil tã nãle. ff. de reg. iu. & in c. j. ex
tra de verb. ſig. Scd̃o colligitis, quaſdã obligõnes, p̃
uenientes ex delicto, ſolo diſſenſu tolli & aboleri: iter
quas potiſſima eſt obligõ iniuriarũ, q̃ nõ ſolũ diſſen
ſu tollit̃, ſed diſſimulõne, vt hr̃ ĩ §. fi. inf. de iniur. Itẽ
colligitis, q̃ obligõnes q̃ ſolo cõſenſu nõ cãntur, ſed
in his p̃ducẽdis alio opus eſt, ſolo cõſenſu nõ diſſol
uunt̃. & rõ huius fundat̃ ſup dicta reg. Nihil tã natu
rale. In fi. gl. in ver. ſoluto. colligitis, q̃ vbicũq; lex fa
cit mentionẽ de re exiſtente integra, dẽt intelligi, q̃
13 ſit integra ex qualibet ſui parte: † unde q̃libet mini-
ma pars immutata facit rẽ deſinere eſſe integrã. &
ad hoc notabiliter hæc gl. alle. faciunt, q̃ hñr in l. ab
emptione. ff. de pac. & ĩ l. j. & ij. C. qñ liceat ab emp.
f diſce. Gl. fi. bene dicit. f In gl. ibi, p̃ confuſionem, vt
14 † qñ debitor deportatur, uel aliud delictum commit
tit, pp̃ qđ eius bona publicant̃: nam transfunditur
obligatio in fiſcum, & ipſe tenetur creditoribus, &
debitor ipſo iure liberatur. l. ſi debitori. ff. de fideiuſ.
Non tñ tenetur fiſcus vt hæres, ſed vt ſucceſſor: licèt
gl. ſenſerit cõtrarium in l. ij. C. ad l. Iul. de ũi pub. In
15 gl. ibi, per oblationem. dic, vſq; ad lit. conteſt. † ſuffi
cit ſola oblatio, vt in actorẽ transferat̃ periculũ inte
ritus. l. ſed & ſi alia. ff. de cõſt. pec. niſi fieret abſenti,
quia tunc requirit̃ ẽt conſignatio & depoſitio, vt no. ĩ
l. ſtatu liberos. §. Stichus. ff. de ſtatu li. Sed poſt li. cõt.
in iudicio ſi vult plenè liberari, licèt res interim pe-
reat, iſta tria requirunt̃, ſ. oblatio, depoſitio, & conſi-
gnatio p̃ñrib. teſtibus, & q̃ totũ debitum liquidũ de-
ponat̃, & q̃ fiat congruo loco & tpe, & ſufficit ẽt ſi e-
xiſtens pro debitore ẽt inuito offerat, deponat, & cõ-
ſignet, vt no. glo. in l. acceptam. C. de vſur. Nam iſta
tria hñt uim ſolutionis, ſ. depoſitio, &c. Et depoſitio
dẽt eſſe talis, q̃ creditor habeat facultatẽ recipiendi
liberè. l. ſi ſolõnis. & ibi Bart. ff. de ſol. Sed ſi deponat̃
& conſignetur ſpẽs debita, ipſo iure liberatur debi-
tor. Si debitũ eſt in gñe, tunc ope exceptionis. l. q de-
cem. in prin. de ſo. Et an ſufficiat marſupiũ cũ pecu-
nia? Gl. dicit q̃ ſic, in Auth. vt exactiones inſtan. do-
tis primæ & ſcd̃æ. & §. ij. q̃ intellige ut declarat Bart.
in l. cũ ſeruus. ff. de cond. ind. g In gl. inſtr̃i redditio-
g 16 nẽ. dic, † ẽt creditor reſtituendo debitori inſtr̃m de-
biti, vr̃ ſibi facere tacitum pactum de non petendo:
ideo ſola naturalis tollitur. l. Labeo. quę eſt ſcd̃a. ff. đ
pac. Secus in reſtitutione pignoris, quia non ur̃ ſibi
remittere debitũ. Iõ diuerſitas eſt, q̃a reſtitõ inſtr̃i
non p̃t importare aliam commoditatem, q̃ remiſſio
nem debiti: quod ſecus eſt in pignore. Iõ ſi per reſti-
tutionẽ inſtr̃i conſequeret̃ debitor aliã vtilitatẽ; nõ
intelligitur remiſſum debitũ: etſi inſtr̃m ſuę emptio
nis, in quo erat obligatus ad debiti ſolutionem, ſibi
reſtituatur vt litiget, ſecundũ Bart. in l. Labeo. ff. de
17 pac. † An ãt eo ipſo q̃ reperitur inſtr̃m cancellatum
penes debitorem, dicatur liberatus? Dic q̃ ſic, ſi alle
get ſe ſoluiſſe, niſi eſſet perſona domeſtica credito-
ris. Secus ſi allegat ſibi factum pactum de non peten
do, quia non ſufficit, niſi probet inſtrumentum ſibi
redditum fore, ſecundum Bar. in d. l. Labeo. de pact.

ADDITIONES.

a An officium iudicis poſſit nouari, & deduci in Aquilianã ſtipulationem, puta cautio de damno infecto & ſimilia. vide l. & uno, §. fi. ff. eo. glo. & Bat. in l. j. ff. de præt. ſtipul.

b Adde ẽt q̃ olim interuẽtu nouę p̃ſonę, q̃ ẽt naturaliter obligatur, tantum fiebat nouatio. Et idem etiam ſi prior debitor ſecũdo ſe obligat, aliquid addendo, uel detrahendo principali obligationi: quod hodie effectum conſequitur, ſi hoc expreſſe agatur, alias manet utraque obligatio. hoc dicit.

c Quia hoc caſu p̃mittendo ex cauſa peculiari non fideiubere, nec ſe obligare ẽt naturaliter põt. l. ſeruus inſcio. ff. de fideiuſſ.

d Quia ultra prima actionẽ oritur actio in factũ ex ſuſa. l. actori. C. de reb. cre. & plene p̃ Bar. in gl. in l. j. C. de iud. Itẽ poſt cõpenſationẽ, ſ. poſtq̃ eſt appoſita ab hoie. In aliquib. caſib. ipſo iure abſq; eo q̃ apponatur ab hoie, ut l. ſi conſtat. C. de cõp. ubi dr̃ q̃ fideiuſſor non tenetur ipſo iure ad id, qđ principali p̃t cõpẽſari: & ſic patet q̃ cõpẽſatio appoſita a iure, uel ab hoie, tollit obligõnem, uel eius partem, nec requiritur q̃ apponatur in iudicio, ſed ſufficit extra iudicium. d. l. verum. ff. de compen. & ibi Bar.

e Vltimo pro cõplemento. §. p̃terea. diſtingue uaria tpa circa materiã nouationũ. Primũ fuit ius antiquiſſimũ ante tp̃s Digeſtorũ, & iſto iure fiebat nouatio, ſiue adderetur, ſiue detraheretur priori obligõni interuentu cuiuslibet nouæ p̃ſonæ, & de iſto iure fit nouatio, vt hic, & l. ſi C. de nou. Scm̃ ius fuit ãtiquũ. ſ. tpe D. geſtorũ, quo fiebat nouatio tpe iuris in dubio, in duob. caſib. Primus, qñ ſcd̃a cõtinebat plus re q̃ principalis, vt ſi primo p̃miſi decẽ ex certa cã, & deinde p̃mitto quindecim ex eadẽ cã. l. qui uſufr. ff. de ver. ob. Secus ſi ſcd̃a contineat plus tpe: ut ſi promiſi decẽ uſq; ad menſem, deinde p̃mitto uſq; ad annum: nã p̃ ſolam vĩ fieri prorogatio, non ãt nouatio. Nec ob. q̃ no. gl. in l. pe. ff. de præ. ſti. Secũdus caſus eſt, qñ ſecunda ſtipulõ continebat tñ, quantum prima, ſed interueniebat noua perſona, niſi actũ eſſet, q̃ eſſent duo rei. l. 3. in prin. ff. de duob. re. Et hoc in ſtipulõne conuentionali, ſed in prætoriis ſtipulationib. fiebat nouatio ope exceptionis d. l. pe. Ad hoc igitur, ut de iure antiquo p̃ſumatur nouatio ipſo iure, tria ſunt neceſſariò attendenda. Primũ, q̃ ſit ſtipulatio conditionalis. Secundum, quod cõtineat plus re, ſecus ſi tpe. Tertium, quod ſi ſecũda cõtinet tñ ſicut prima, quod interueniat noua perſona, vt l. 3. de duob. re. Hodie de iure nouo nunquam præſumitur nouatio ipſo iure fieri, niſi expreſſe agatur, ut hic, & in l. fi. C. eo. niſi in caſibus, in quib. olim fiebat ipſo iure, hodie fit ope exceptionis tñ. Et an in ſtipulatione pœnali fiat nouatio, de his omnibus uide Bat. in l. fi. & in l. aliam. ff. de noua & in l. fi. ff. de præt. ſtipul. & in l. item illa. ff de conſt. pec.

f Ex ea. gl. ĩ pri. no. modos, q̃b. tollitur obligõ nãlis & ciuilis: in qua dic, ibi, p̃ nouõnẽ, q̃ triplex ẽ nouõ, ut ſup. ĩ parte p̃ced dixi.

g Adde & no. ultimo ex gl. ibi, p̃ delegationẽ, qñ debitor mandat alteri vt accedat ad creditorẽ, vt ſibi promittat, nã ſi creditor ſtipuletur, ab illo liberatur & fit nouatio, hodie ẽt ipſo iure. Si ãt ille tertius nõ ſit à me delegatus, ſed interueniat ſine mãdato, dr̃ nouatio ſolum ope exceptionis fieri, vt ſupra. §. præterea.

F I N I S.

TITVLI HVIVS Voluminis.

PARAGRAPHORVM Index.

Titulorum ac Paragraphorum Indicis Finis.

INDEX CAETERIS AMPLIOR MATERIARVM IN COMMENTARIIS CHRISTOPHORI PORCII

in tres Libros Institutionum contentarum.

BAN-

Fratres

Inte-

L

Mutus

Pater

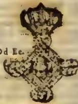
T

F I N I S.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee.

Omnes sunt Terniones, præter E e Duernionem.

VENETIIS,

APVD IOAN. BAPTISTAM HVGOLINVM. 1585.

[illegible] ille autem dixit quia propheta est. Non crediderunt ergo iudei de illo quia cecus esset et vidisset, donec vocaverunt parentes eius qui viderant. et interrogaverunt eos dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cecus natus est? Quomodo ergo nunc videt? Responderunt eis parentes eius et dixerunt. Scimus quia hic est filius noster, et quia cecus natus est. Quomodo autem nunc videat nescimus. aut quis aperuit ei oculos nos nescimus. Ipsum interrogate, etatem habet. Ipse de se loquatur. Hec dixerunt parentes eius quia timebant iudeos. Iam enim conspiraverant iudei ut si quis eum confiteretur Christum extra synagogam fieret. Propterea parentes eius dixerunt quia etatem habet ipsum interrogate. Vocaverunt ergo rursus hominem qui fuerat cecus, et dixerunt ei: Da gloriam deo. Nos scimus

quia hic homo peccator est. Dixit ergo ille. Si peccator est nescio. Unum scio quia cum cecus essem modo video. Dixerunt ergo illi. Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis. Dixi vobis iam et audistis. Quid iterum vultis audire? Numquid et vos vultis discipuli eius fieri? Maledixerunt ei et dixerunt. Tu discipulus illius sis. Nos autem Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi locutus est. Hunc autem nescimus unde sit. Respondit ille homo et dixit eis. In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, et aperuit oculos meos. Scimus autem quia peccatores deus non audit. Sed si quis dei cultor est et voluntatem eius facit hunc exaudit. A seculo non est auditum quia aperuit quis oculos ceci nati. Nisi esset hic a deo, non poterat facere quicquam. Responderunt et dixerunt ei.